

Strategin tragedia

Suomalaisupseerit clausewitzlaisina strategeina

Mika Aalto

Strategin tragedia

Suomalaisupseerit clausewitzlaisina strategeina

Mika Aalto

Aalto University publication series
DOCTORAL DISSERTATIONS 29/2012

© Mika Aalto

ISBN 978-952-60-4547-4 (printed)

ISBN 978-952-60-4748-5 (pdf)

ISSN-L 1799-4934

ISSN 1799-4934 (printed)

ISSN 1799-4942 (pdf)

Unigrafia Oy
Helsinki 2012

Author

Mika Aalto

Name of the doctoral dissertation

The Strategist's Tragedy - The Finnish Officers as a Clausewitzian Strategists

Publisher Aalto University School of Economics

Unit Department of Management and International Business

Series Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS 29/2012

Field of research Organization and Management

Abstract

This academic dissertation examines the Finnish Defense Forces from the perspective of the so-called Clausewitzian theory of war and strategy. The study consists of two main themes: the first one focuses on how Clausewitz meant his strategy terminology to be understood. This theme is accompanied by two essays. The first one tries to explain the theory of war to scientists because Clausewitz's *On War* has proven to be quite a difficult opus to understand. The second essay attempts to find out – and this term is mostly incorrectly understood – what the very essential Clausewitzian term *friction* really means.

The second main theme attempts to discover whether there are Clausewitzian strategists, a person who has exceptionally good abilities to understand the essence of friction, in the Finnish Defence Forces. The main theme consists of four essays. The first, all in all the third, essay tries to explain what kind of a person a Clausewitzian genius is. The question is quite challenging, due to the undeveloped nature of human sciences in the beginning of the 19th century Clausewitz did not have modern scientific terms to lean on when he wrote on this subject. Therefore, the most important thing from the aspect of this study is that Clausewitz saw genius as personality trait, not an educational issue, although this approach is much more typical nowadays. The fourth essay tries to find out, whether there are enough people in the Finnish Defence Forces who have adequate genius potential. The fifth essay, in turn, examines various undesirable changes which have surfaced in the Finnish officer corps during the last few decades. The sixth essay consist of five cases, which show how well – or poorly – the Finnish Defence Forces have succeeded as a Clausewitzian organization. This essay also triangulates a previous study, which means that in this essay the researcher tries also to confirm that the earlier conclusions are correct.

As a whole, this study tries to find out whether there is enough Clausewitzian, personality genius capability in the Finnish Defence Forces. Although the essays together attempt to create a coherent entirety, due to the synthetic-holistic nature of this study, the essays are not linked to each other so firmly as it normally happens in the standard, analytical academic dissertations. It is very important that the reader of this study pays specific attention to this fact, because if the study is read as a normal dissertation, the reader may easily lose the focus of this study and instead concentrate on irrelevant details when the crucial approach to this study is to understand how these essays together form a coherent view on the themes and issues of the study.

Furthermore, in addition to having been carried out according to Clausewitzian war and strategy theory, the study has also been done in the spirit of Clausewitz, which means that the theoretical aspect is replaced with pragmatism and absoluteness with relativity. The main aim of the dissertation is to provoke discussion on the subjects addressed in this study. This provocation is directed especially towards the senior officers of the Finnish Defence Forces, because managers and leaders at that level of the organization should also have the readiness to question and critically address the so-called "organizational facts". All in all – unfortunately and sadly – too often the decisions that Finnish Defence Forces have made, seem to be quite inadequate. In practice it seems that it is more typical of the Finnish officers to make easy than appropriate decisions.

Finally, if we want to describe the spirit of this academic dissertation as a whole it should be thought as having been carried out in the spirit of the aphorism of Friedrich Nietzsche: *"There are no facts, only interpretations."*

Keywords Clausewitz, Clausewitzian, art of war, strategy, strategist, genius, management, leadership, holism, synthesis, friction, complexity, chaos, personality, intuition, academic, officer and the Finnish Defence Forces

ISBN (printed) 978-952-60-4547-4

ISBN (pdf) 978-952-60-4748-5

ISSN-L 1799-4934

ISSN (printed) 1799-4934

ISSN (pdf) 1799-4942

Location of publisher Espoo

Location of printing Helsinki

Year 2012

Pages 514

Tekijä

Mika Aalto

Väitöskirjan nimi

Strategin tragedia - Suomalaisupseerit clausewitzlaisina strategeina

Julkaisija Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu**Yksikkö** Johtaminen ja kansainvälinen liiketoiminta**Sarja** Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS 29/2012**Tutkimusala** Organisaatiot ja johtaminen**Tiivistelmä**

Tässä väitöskirjassa tarkastellaan Suomen puolustusvoimia ns. clausewitzlaisen sota- ja strategiateorian pohjalta. Tutkimus koostuu kahdesta pääteemasta, joista ensimmäisessä selvitetään miten sotateoreetikko Clausewitz tarkoitti strategian ja sen lähikäsitteistön 1800-luvun alkupuolella ymmärrettäväksi. Tarkasteluun liittyy kaksi esseettä, joista ensimmäisen tarkoituksena on kyseisen sotateorian nykytieteilijöille tulkitseminen, koska Clausewitzin *Sodankäynnistä*-kirja on osoittautunut varsin vaikeasti ymmärrettävissä olevaksi teokseksi. Toisen esseen tarkoituksena on selvittää mitä Clausewitzin sotateoriaan kiinteästi kytköksissä olevalla, mutta tyypillisesti melkoisen virheellisesti tulkittulla ns. *kitkan* käsitteellä tarkoitetaan.

Tutkimuksen toisena pääteemana on sen selvittäminen löytyykö puolustusvoimista ns. clausewitzlaisia strategeita, eli henkilöitä joilla on poikkeuksellisen hyvät valmiudet hahmottaa sodankäynnin kitkaista olemusta. Pääteema koostuu neljästä esseestä, joista ensimmäinen, eli kaiken kaikkiaan siis kolmas essee pyrkii selvittämään miten clausewitzlainen nerous pitäisi ymmärtää, koska 1800-luvun ihmistieteiden kehittymättömyydestä johtuen Clausewitzin käyttämä arkikielinen käsitteistö ei pysty selittämään asiaa tieteellisessä merkityksessä kovinkaan hyvin. Koska Clausewitz kuitenkin viittaa nerouden osalta sen persoonallisuussidonnaisuuteen, myös tässä yhteydessä asiaa tarkastellaan persoonallisuus- eikä esimerkiksi nykytielelle paljon tyypillisemmästä oppimisteoreettisesta näkökulmasta. Neljännessä esseessä puolestaan selvitetään onko puolustusvoimissa riittävästi clausewitzlaisen strategin ominaisuuksia omaavia henkilöitä organisaation johtotehtäviin nostettaviksi. Viidennessä esseessä taas selvitetään syitä upseerikunnan laatutasossa vuosikymmenten kuluessa tapahtuneille muutoksille. Kuudennen esseen tarkoituksena on edelleen selvittää muutaman puolustusvoimia koskevan käytännön esimerkin pohjalta, kuinka hyvin puolustusvoimien toiminta näyttäisi vastaavan clausewitzlaiselta strategilta edellyttävää toimintaa eli kyse on siis tutkimuksellisessa mielessä triangulaatiosta, jonka kautta pyritään varmistamaan työssä aikaisemmin esitettyjen näkemysten oikeellisuus.

Kokonaisuutena katsoen tutkimuksen esseitä yhdistää toisiinsa pyrkimys selvittää puolustusvoimien toiminnan clausewitzlaista strategisuuutta upseereiden myötäsyntyisten valmiuksien pohjalta. Vaikka essee onkin pyritty kirjoittamaan johdonmukaisesti eteneväksi kokonaisuudeksi, tutkimuksen holistis-synteettisestä luonteesta johtuen niitä ei kuitenkaan ole linkitetty niin kiinteästi toisiinsa kuin mikä on normaaleille väitöskirjatutkimuksille tyypillistä. Huomion kiinnittäminen asiaan on tärkeää sen vuoksi, että työtä tyypillisenä analyttisenä monografiana luettaessa siinä näyttäisi olevan myös sellaisia ”virheitä”, jollaisia siinä ei sen omista holistisista lähtökohdista luettaessa ole.

Sen lisäksi että tutkimus on toteutettu Clausewitzin sotateorian mukaisesti, se on pyritty toteuttamaan myös clausewitzlaisessa hengessä, jolla tarkoitetaan mm. sitä, että työssä teoreettisuus korvautuu käytännönläheisyydellä ja absoluuttisuus suhteellisuudella. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on puolestaan herättää suomalaisen (ylimmän) upseerikunnan keskuudessa keskustelua puolustusvoimien tämän hetkisten toimintatapojen mielekkyydestä, koska monilta osin ne vaikuttaisivat ennemminkin helpoilta kuin tarkoituksenmukaisilta ratkaisuilta organisaation tehokkuutta puolustusvoimien toiminta-ajatuksen pohjalta kehittämään pyrittäessä.

Tutkimuksen clausewitzlaista, asioiden suhteellisuuden ja todellisuuden kitkaisen olemuksen huomioon ottavaa perusluonnetta voidaan puolestaan kuvata clausewitzlaisen sotateorian henkeä hyvin ilmentävällä Friedrich Nietzsche -aforisilla: *”Ei ole tosiasioita, on vain tulkintoja.”*

Avainsanat Clausewitz, clausewitzlaisuus, sotataito, strategia, strategi, nero(us), johtaminen, johtajuus, holismi, synteesi, kitka, kompleksisuus, kaaos, persoonallisuus, intuitio, akateemisuus, upseeri ja Suomen puolustusvoimat

ISBN (painettu) 978-952-60-4547-4**ISBN (pdf)** 978-952-60-4748-5**ISSN-L** 1799-4934**ISSN (painettu)** 1799-4934**ISSN (pdf)** 1799-4942**Julkaisupaikka** Espoo**Painopaikka** Helsinki**Vuosi** 2012**Sivumäärä** 514

"Spartalaisille"

SISÄLLYSLUETTELO

ABSTRACT	1
TIIVISTELMÄ	3
SISÄLLYSLUETTELO	6
KUVAT	8
TAULUKOT	9
JOHDANTO	11
ALKUSANAT	11
TUTKIMUKSEN TAVOITE, RAJAUKSET JA ERITYISPIIRTEET	23
TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLINEN PERUSTA	38
1. PÄÄTEEMA: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGIA	62
1. ESSEE: CLAUSEWITZIN SOTA- JA STRATEGIATEORIA	62
Clausewitzlaisuus tieteellisenä teorianä	62
Clausewitzlainen sotataito	69
Clausewitzlainen absoluuttinen, todellinen ja totaalinen sota	77
Clausewitzin sotateorian politiikka-strategia-taktiikka-hallinto -jaottelu	91
Clausewitzlainen strategiäkäsitys	96
Clausewitz-kritiikki	115
Clausewitzlaisen strategianäkemyksen linkittyminen liiketaloustieteisiin	129
Johtamisen ja hallinnon suhde: tapaus Suomen puolustusvoimat	139
2. ESSEE: CLAUSEWITZLAINEN KITKA	146
Clausewitzlainen sodankäynnin todellisuus ja kitkan käsite	147
Kitka nykytieteen näkökulmasta asiaa katsottaessa	156
Informaatiosta, tiedosta ja totuudesta	173
Clausewitzlainen kitka tiivistettynä	185
2. PÄÄTEEMA: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGI	187
3. ESSEE: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGINEN NERO	187
Strateginen nero clausewitzlaisesta näkökulmasta katsottuna	188
Älykkyys	199
Viisaus	204
Formaali ajattelu	211
Luovuus	214
Motivaatio	218
Persoonallisuus	222
<i>Temperamentti</i>	223
<i>Myers-Briggs-tyyppi-indikaattori</i>	227
<i>MBTI ja temperamentti</i>	236
<i>MBTI ja luovuus</i>	239
<i>MBTI ja akateeminen lahjakkuus</i>	241
Yksinkertaisesta älykkääksi, epäluovasta luovaksi, hullusta neroksi	249

4. ESSEE: UPSEERIT CLAUSEWITZLAISINA STRATEGEINA.....	253
Taustaa suomalaisupseereiden strategisuuden tarkastelulle	254
Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa.....	259
P ₁ -koe	262
Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden formaalin ajattelun valmiudet	265
Upseereiden viisaus	269
Upseereiden motivaatio	273
Upseereiden persoonallisuus.....	278
Upseereiden SJ-tyyppisyys	285
Upseerit luovina ja lahjakkaina clausewitzlaisina strategeina.....	295
5. ESSEE: SUOMALAINEN UPSEERIKOULUTUSJÄRJESTELMÄ.....	301
Upseerikoulutus	301
Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan hakeutuminen	306
Kadettien pääsykokeen, opintomenestyksen ja työmenestyksen välinen suhde	316
Yleisesikuntaupseerit.....	324
Sotakorkeakoulu yleisesikuntaupseerikurssien edeltäjänä	328
6. ESSEE: PUOLUSTUSVOIMIEN STRATEGISUUDESTA.....	339
Taustaa ”viidelle tapaukselle”	341
Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijapalautejärjestelmä	343
Syväjohtaminen.....	347
360°-palautejärjestelmä	369
Puolustusvoimien ”konkurssi”	380
Amiraali Kaskealan Suomen puolustusvoimia koskevia näkemyksiä	397
YHTEENVETO.....	412
EPILOGI.....	431
LÄHDELUETTELO	462
LIITTEET	510
Kadettikouluun hakeutuminen (vuosi 2008 täydennettynä vuodella 2009)	510
Joakim Salosen korrelaatiomatriisi.....	513

KUVAT

Kuva 1: Clausewitzlainen sotataito tieteenalana.....	71
Kuva 2: Clausewitzin sotateorian osa-alueet	92
Kuva 3: Clausewitzlaisen sotateorian keskeisimmät osa-alueet	114
Kuva 4: Clausewitzlainen strategianäkemys suhteessa johtamisen tieteenalaan.....	130
Kuva 5: Puolustusvoimien johtaminen, hallinnointi ja keskeisimmät toimijat	140
Kuva 6: Puolustusvoimien johtamisympäristö (synteesi kuvista 5 ja 6)	143
Kuva 7: Normaalijakauma.....	163
Kuva 8: Informaation totuusarvon tulkitsemisen vaikeus	176
Kuva 9: Älykkyysosamäärä (Cattell-jakauma)	202
Kuva 10: Pedagogiikka vs. substanssi.....	208
Kuva 11: MBTI-ulottuvuudet	229
Kuva 12: Yhdysvaltalaisen MBTI-persoonallisuus normaalijakaumassa	235
Kuva 13: Nerouden ja hulluuden hiuksenhieno ero	250
Kuva 14: P ₁ -kokeen jakauma staniini-järjestelmän mukaan.....	263
Kuva 15: Upseereiden jakautuminen I-E-persoonallisuuspiirrejatkomolle.....	282

TAULUKOT

Taulukko 1: Managerin ja liiderin erot	131
Taulukko 2: Ylioppilaiden osuus ikäluokasta 1910, 1940–2004 (%)	205
Taulukko 3: Ylioppilastutkinnosta kauppakorkeakouluihin saatavat lähtöpisteet	210
Taulukko 4: Konkreettisen ja formaalin ajattelun eroja	212
Taulukko 5: Yhdysvaltalaiset MBTI-tyypeittäin (N = 3 009/16 000)	231
Taulukko 6: MBTI-tyyppijakauma Yhdysvaltojen armeijassa	231
Taulukko 7: Suomalainen työikäisen väestön MBTI-jakautuminen	232
Taulukko 8: Suomalaisjohtajien jakautuminen MBTI-tyypeittäin (N = 111)	232
Taulukko 9: Vaasan yliopiston kauppatieteilijät MBTI-tyypeittäin (N = 533)	233
Taulukko 10: Keirsey'n MBTI-luokittelu	237
Taulukko 11: MBTI-persoonallisuustyyppien luovuusindeksi	239
Taulukko 12: Lahjakkaiden ja vertailuryhmän MBTI-persoonallisuusjakaumat	242
Taulukko 13: Lahjakkaiden määrät ja suhteelliset osuudet MBTI-mittaripareittain	244
Taulukko 14: Lahjakkaiden MBTI-tyyppijakaumat suhteessa verrokkiryhmiin	246
Taulukko 15: Esiupseerikurssit vanhan/uuden (EUK 61) MBTI-version perusteella	280
Taulukko 16: Lahjakkaiden/tyypillisten oppikoululaisten MBTI-jakaumat (USA)	281
Taulukko 17: Miesten ja naisten MBTI-jakaumat (miehet/naiset)	283
Taulukko 18: Ryhmäajatteluilmiö	292
Taulukko 19: Kadettikouluun hakeutuminen ja valikoituminen	314

*"Strategia on sotilaan ammattitaitoa. Johtajien tehtävä on
panna tämä ammattitaito täytäntöön, ja miesten olisi
tunnettava tämä tie. Maailmassa ei ole nykyisin
ainuttakaan sotilasta joka todella ymmärtäisi
strategian Tien."*

Miyamoto Musashi¹

¹ Miyamoto Musashi (1584-1645) on yksi kaikkien aikojen kuuluisimmista samuraista. Hänen kirjansa *Maa, vesi, tuli, tuuli ja tyhjiys* (*Go rin no sho* 1645, suom. 1983) on puolestaan yksi tunnetuimmista, ellei peräti tunnetuin japanilaista sodankäyntiä käsittelevä klassikkoteos.

JOHDANTO

ALKUSANAT

"Joko löydän tien tai teen sen."

Hannibal

Maanpuolustuskurssi 194:lle pitämässään avajaispuheessaan 20. syyskuuta 2010 puolustusvoimain komentaja, kenraali Ari Puheloinen vaati puolustusvoimien perusteellista uudistamista. Vaatimus koski aivan erityisesti organisaation toiminta- ja rakennekulujen karsimista puolustusvoimien toiminnan kannalta välttämättömien puolustusmateriaalihankintojen mahdollistamiseksi. Puheloisen mukaan uudistettujen puolustusvoimien rakennuskiviä ovat vahva maanpuolustus- tahto ja siihen perustuva motivoiva ja yksilölliset vahvuudet huomioonottava asevelvollisuus, korkeatasoinen osaaminen sekä yhteistoimintaan perustuva ja yhteisvaikutuksia hyödyntävä suorituskyky, johon voidaan luottaa. Noin viikkoa myöhemmin 28. syyskuuta 2010 ns. Siilasmaan työryhmä² puolestaan antoi omat toimenpidesuosituksena puolustusvoimien toiminnan kehittämiseksi. Koska kyseisessä loppuraportissa kuitenkin keskitytään tarkastelemamaan puolustusvoimien toimintaa lähes pelkästään asevelvollisuuden näkökulmasta (*Suomalainen asevelvollisuus* 2010), siinä ei myöskään pureuduttu puolustusvoimia koskevien ongelmien ytimeen vaan päinvastoin toiminnan kehittämisen kannalta hyvinkin toissijaisiin kysymyksiin,³ koska puolustusvoimia koskevia todellisia säästöjä ei saavuteta asevelvollisuudesta johtuviin kustannuksiin vaan organisaation muihin menoihin puuttumalla. Kaiken lisäksi on huomioitava, että säästöt juuri kyseisessä menoerässä vaikuttaisivat kaikkein kielteisimmin myös Suomen asevelvollisuus- pohjaisten puolustusvoimien toimintakykyyn.⁴

Koska upseereiden asema puolustusvoimissa on keskeinen ja koska kenraali Puheloinen puolestaan painotti henkilöstön korkeatasoisen osaamisen merkitystä organisaation keskeisenä rakennuskivenä, tässä tutkimuksessa keskitytäänkin selvittämään millaiset valmiudet suomalaisupseereilla on toimia menestyksellisesti puolustusvoimien ylimmissä strategisissa johtotehtävissä. Tutkimuksen

² Työryhmän puheenjohtajana toimi F-Secure Oy:n hallituksen puheenjohtaja Risto Siilasmaa. Työryhmän muina jäseninä olivat Marko Ahtisaari, Pekka Ala-Pietilä, Mikael Jungner, Kirsi Komi, Anni Ojajarvi, Marko Parkkinen ja Outi Siimes. Selvitysryhmän pysyvänä asiantuntijana toimi kenraalimajuri (nykyisin kenraaliluutnantti) Arto Rätty ja työryhmän sihteerinä everstiluutnantti Vesa Virtanen.

³ Tiettyjen työryhmän suositusten negatiivisten vaikutusten voidaan lisäksi olettaa olevan suurempia kuin niiden kautta saavutettavien säästöjen. Esimerkiksi varusmies- ajan lyhentäminen neljään kuukauteen heikentäisi sotilaiden tasoa enemmän kuin millaiset olisivat sen kautta saavutettavat säästöt. On lisäksi huomioitava, että sotilas- koulutus on kaikkien asevoimien rauhan aikainen ydintehtävä, joten kyseistä tehtävää ei prosessiajattelun (puolustusvoimat on määritellyt itsensä prosessiorganisaatioksi) mukaisesti toimittaessa pitäisi karsia tukitoimintojen hyväksi. Samaa mieltä asiasta ovat myös pääesikunnan päällikkö, vara-amiraali Juha Rannikko (<http://www.mppk.fi/wcm/SU+Puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Ruotuvaki-lehti/Pikauutiset/Kulunut+vuosi+oli+menestyksekas+merivoimille>) ja puolustusvoimien operaatiopäällikkö, kenraaliluutnantti Mika Peltonen (<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/07/1358984/puolustusvoimien-saastot-on-saastetty-leikkaukset-nakyvat-suorituskyvyssa>).

⁴ Vaikka asevelvollisuusajan lyhentäminen olisikin mahdollista koulutuksen tason siitä karsimatta – joka ei kuitenkaan liene mahdollista – säästöt kannattaisi tällöinkin keskittää reserviläisten kertausharjoittamiseen, koska varusmiesaikana opitut taidot unohtuvat melkoisen nopeasti mikäli niitä ei palauteta mieliin säännöllisin väliajoin.

perusoletuksena toisin sanoen on, että puolustusvoimien toiminnan tehokkuus riippuu ensisijaisesti ylimmän upseerikunnan tasosta eli käytännössä siis heidän tekemistään viisaista päätöksistä organisaation johtamiseksi ja kehittämiseksi. Sen sijaan tavoitteen saavuttamiseksi edellytettävien välttämättömien päätösten mahdollista vaikeutta ei tutkimuksen yhteydessä pidetä hyväksyttävänä syynä päätösten tekemättä jättämiselle.⁵ Tutkimuksessa kyseistä asiaa puolestaan pyritään tarkastelemaan puolustusvoimien edellisen komentajan, amiraali Juhani Kaskealan edellyttämässä avoimuuden hengessä eli hänen mukaansa puolustusvoimia koskevat ongelmat pitäisi nostaa avoimesti esille niiden korjaamisen mahdollistamiseksi (Kylkirauta 2/2005, 8).⁶

Vaikka tutkimuksessa keskitytäänkin tarkastelemaan Suomen puolustusvoimia, vastaavanlaiset ongelmat koskevat monilta osin myös muita (julkishallinnon) organisaatioita. Mikäli kyseinen ongelma puolestaan pelkistetään mahdollisimman yksinkertaiseen muotoon, voidaan monien organisaatioiden keskeisenä ongelmana pitää taipumusta stagnaatioon, jolla puolestaan tarkoitetaan organisaatioiden kyvyttömyyttä ja haluttomuutta sisäiseen uudistumiseen.⁷ Toisin sanoen, stagnaattiset organisaatiot pyrkivät ruokkimaan omia hallinnollisia rutiineitaan sen sijaan, että ne pyrkisivät maksimoimaan toimintansa tehokkuuden hallinnolliset kustannuksensa minimoimalla.⁸ Koska puolustusvoimia voidaan puolestaan pitää jopa julkishallinnon organisaatioiden osalta keskimääräistä suljetumpana ja konservatiivisempana organisaationa,⁹ voidaan sen halukkuuden sisäiseen uudistukseen olettaa olevan vielä muita hallinnonalojakin vähäisempää, vaikka kenraali Puheloisen edellyttämät radikaalit muutokset itsessään aivan varmasti välttämättömiä ovatkin. Tällaisesta perussuhtautumisesta johtuen ns. sisäinen tutkimus ei myöskään olisi mielekäs tapa vallitsevan tilanteen selvittämiseksi, koska puolustusvoimien henkilöstön edut saattavat olla melkoisen suuressakin ristiriidassa kansantaloudellisesti ajatellen järkevän, veronmaksajien edun mukaisen¹⁰ maanpuolustuskäytön tehostamispyrkimyksen kanssa.¹¹

⁵ Mikäli johto ei kykenisi tekemään rauhan aikaisia ”vaikeita” hallinnollisia päätöksiä, ei siitä tällöin olisi puolustusvoimia sodan aikaanakaan johtamaan, koska tuolloin suuri osa päätöksistä on aivan oikeastikin vaikeita.

⁶ Samassa yhteydessä amiraali totesi myös upseereiden vastuun kantamisen tärkeydestä seuraavaan tapaan: ”Pidän vastuun kantamista tärkeänä. Upseerin on otettava vastuuta ja kannettava vastuuta kaikissa tilanteissa.” Myös amiraali Kaskealan reserviin siirtymisen jälkeen puolustusvoimissa on korostettu aivan vastaavalla tavoin oikeudenmukaisuuden ja rehtyden merkitystä (esim. HTP 2009, 5).

⁷ Tällainen näkemys julkishallinnon organisaatioista pohjautuu professori Risto Tainion kanssa asiasta käytyihin keskusteluihin. Taloustieteellisessä terminologiassa stagnaatiolla kuitenkin tarkoitetaan (kansan)taloudellisen pysähtyneisyyden tilaa eli tässä yhteydessä termiä käytetään siis sen arkikielen mukaisessa merkityksessä.

⁸ Usein stagnaatioon taipuvaiset organisaatiot mittaavat toimintansa tehokkuutta toisarvoisin hallinnollisin yms. mittarein (esim. työilmapiiri, tyytyväisyys, tasa-arvo, liikunta-aktiivisuus, sairauspoissaolot sekä fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja eettinen työkyky), vaikka todellisuudessa tehokkuutta pitäisikin mitata organisaation ydintehtävään kiinteästi sidoksissa olevien mittareiden kautta. Puolustusvoimille erittäin keskeinen mittari olisi esimerkiksi vaikeahkosti mitattavissa oleva koulutettavien varusmiesten todellinen sotakuntoisuus. Erittäin tärkeä yleisemmän tason mittari olisi puolestaan se, kuinka korkeina järkevästi tehtyjen asehankintojen ja asevelvollisten ja reserviläisten koulutukseen käytetyt menot (+ mahdollisimman suuri reservin koko) voitaisiin pitää suhteessa hallinnollisiin menoihin (mm. toimintamenot palkkakuluineen) eli mitä pienemmät hallinnolliset menot, sitä tehokkaammin puolustusvoimat sodan aikaisen ydintehtävänsä toteuttamisen kannalta toimisi.

⁹ Oletuksen paikkansapitävyys perustellaan tutkimuksessa myöhemmin.

¹⁰ Julkishallinnon toiminnan tavoittena pitäisi aina olla veronmaksajien todellisen edun maksimoiminen (edullisesti, paljon ja hyvää). Vaikka ns. yleisen edun määrittäminen onkin usein hankalaa, ainakaan toiminta ei saisi olla tehotonta, eikä varsinkaan turhaa.

Tutkimuksen yhteydessä puolustusvoimien stagnaation ja muiden siihen sidoksissa olevien ongelmien¹² puolestaan katsotaan olevan ensisijaisesti strategisen tason johtajien persoonallisuuteen sidoksissa olevia (johtamis)-ongelmia.¹³ Tutkimuksessa toisin sanoen oletetaan, että johtajien persoonallisuudella on joko stagnaatiota edistävä tai sitä ehkäisevä vaikutus, koska ainakin lähtökohtaisesti voidaan olettaa, etteivät organisaation muutokseen pyrkivät liberaalit uudistajat ja vallitsevan tilan säilyttämään pyrkivät konservatiiviset stagnaattikot olisi persoonallisuudeltaan samanlaisia ihmisiä.¹⁴ Koska erilaisen persoonallisuuden omaavia ihmisiä esiintyy aivan varmasti myös muiden organisaatioiden kuin puolustusvoimien johdossa, ihmisten persoonallisuudesta organisaatiolle mahdollisesti aiheutuvia ongelmia ei myöskään pidä ymmärtää pelkästään puolustusvoimia koskeviksi vaan myös yleisellä tasolla asiaa selittäviksi. Näin ollen puolustusvoimia voidaankin pitää hyvin pitkälle case-tapauksena asiaa ymmärtämään ja selittämään pyrittäessä. Koska asiasta saatavilla olevien ennakkotietojen perusteella vaikuttaisi lisäksi siltä, että upseereilla olisi moniin muihin henkilöstöryhmiin nähden selkeästi omanlaisensa, mutta kuitenkin keskenään samankaltainen persoonallisuus, todennäköisesti upseerikunta soveltuu myös poikkeuksellisen hyvin persoonallisuustekijöiden merkitystä selvittävän työn tutkimuksellisenä kohderyhmänä käytettäväksi.

¹¹ Mahdollinen esteellisyysongelma voidaan rinnastaa esimerkiksi professori Ralph G. Waltonin vuonna 1996 aikaisempia aspartaamitutkimuksia käsitelleeseen tutkimukseen, jonka mukaan 174:stä aspartaamin (keinotekoinen makeutusaine) terveysvaikutuksia käsitelleestä tutkimuksesta kaikkien alan teollisuuden rahoittamien tutkimusten (74 kpl) mukaan tuote on ihmiselle vaaratonta, kun taas 92 % puolueettomista tutkimuksista on asiasta eri mieltä. Aspartaamin yleisimpiä haittavaikutuksia ovat päänsärky, migreeni, ahdistus, ärtyneisyys, masennus, unettomuus, huimaus ja uupumus; joidenkin tutkimusten mukaan se aiheuttaa myös syöpää, leukemiaa ja epileptisiä kohtauksia. Esimerkiksi ns. *Persianlahden syndrooman* on epäilty johtuneen aspartaamimyrkytyksestä (amerikkalaisotilaille tarkoitettuja light-virvoitusjuomia säilytettiin auringossa, jolloin aspartaami saattoi muuttua lämmön vaikutuksesta myrkylliseksi). Vaikka Yhdysvaltojen elintarvikehallinto FDA epäili jo alunperinkin aineen vaarattomuutta, virasto kuitenkin hyväksyi sen lailliseksi lisäaineeksi sen jälkeen kun lääketeollisuudessa tuolloin korkeassa asemassa ollut, presidentti George W. Bushin puolustusministerinä myöhemmin toiminut Donald Rumsfeld vaihtoi FDA:n johtajan aspartaamiin aikaisempaa johtajaa myönteisemmin suhtautuneeseen henkilöön. (ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Aspartame_controversy) Rumsfeldin lääketeollisuusktyösten on epäilty vaikuttaneen myös sairautena melkoisen vaarattomaksi osoittautuneen lintuinfluenssa-hysterian levi(t)ämiseen (*Tamiflu*-rokote).

¹² Eräs stagnaatiota lisäävä tekijä on myös strategioiden huono toteutuminen eli liiketaloustieteellistä terminologiaa käytettäessä strategioiden implementoituminen. Vaikka organisaatiolla näin ollen olisi periaatteessa hyväkin strategia, siitä ei kuitenkaan olisi mitään hyötyä mikäli se ei realisoituisi käytännön tasoiseksi toiminnaksi. Mikäli strategioiden realisoitumista ei puolestaan varmisteta (seuranta- ja palautejärjestelmä), strateginen johto saattaakin jäädä epätietoiseksi strategian toteutumattomuudesta. Koska tällaisten järjestelmien toiminnassa tiedetään usein olevan varsin suuriakin puutteita, tutkimuksessa ennako-oletukseksi otetaan, etteivät kyseiset järjestelmät myöskään puolustusvoimien osalta toimisi aivan niin hyvin kuin mikä olisi toivottavaa.

¹³ Tätä linjausta ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, etteikö myös muilla tekijöillä kuten esimerkiksi organisaatorakenteella ja –kulttuurilla katsottaisi olevan asian kannalta merkitystä vaan ainoastaan siten, ettei niihin yksinkertaisesti vain ole tutkimuksen rajallisen sivumäärän puitteissa mahdollista keskittyä.

¹⁴ Tältä osin näkemys on varsin poikkeuksellinen myös tyypilliseen liiketaloustieteelliseen lähestymistapaan nähden; esimerkiksi kirjassa *The Exceptional Manager – Making the Difference* (Delbridge, Gratton & Johnson 2006) persoonallisuustekijät sivuutetaan lähes täysin, vaikka asian voisikin olettaa olevan oleellisen osatekijän hyvää johtajaa ja johtamista selvittämään pyrittäessä.

Jotta kytköksestä puolestaan saataisiin myös puolustusvoimien näkökulmasta mahdollisimman uskottava, kytketään tarkastelu kaikkien aikojen merkittävimpään sotateoreettiseen teokseen eli preussilaisen kenraalimajuri Carl von Clausewitzin *Sodankäynnistä*-kirjaan. Koska Clausewitz puolestaan toteaa kirjassaan, että ”erinomaisiin suorituksiin sodassa yhdistyy alimmilta portailta lähtien erityinen lahjakkuuden laji” (Clausewitz 2002, 54) ja koska lahjakkuuden puolestaan tiedetään olevan persoonallisuussidonnaisen asian ja persoonallisuuden edelleen pääosin geneettisesti määräytynyttä, voidaan myös sotilaallisen lahjakkuuden olettaa olevan hyvin pitkälle myötäsyttyisen ominaisuuden. Näin ollen tutkimuksellisesti mielenkiintoiseksi asiaksi nousikin kyseisen lahjakkuuden luonteen selvittäminen, samoin kuin sekin, olisiko suomalaisesta upseerikunnastakin kenties löydettävissä päteviä upseereita toisiinsa yhdistävä persoonallisuus. Mikäli tällainen persoonallisuus löytyisi, saattaisi se puolestaan selittää yleisemmälläkin tasolla puolustusvoimien toimintaa, jolloin persoonallisuus voisi olla myös yksi mahdollinen syy puolustusvoimien toiminnan stagnaatiota tai sen puuttumista selittämään.¹⁵

Koska sotilasorganisaatiot toteuttavat Clausewitzin mukaan strategista ydintoimintaansa vain sodan aikana,¹⁶ tarkastelu kytketään vain kyseistä toimintaympäristöä koskevaaksi, jolla puolestaan pyritään varmistamaan, ettei tutkimuksessa esitettäviä näkemyksiä arvosteltaisi sotilaallisesta näkökulmasta irrelevanteiksi. Pelkästään sodan ajan toimintaan keskittymistä puoltaa myös se, että Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksellakin puolustusvoimien toimintaympäristöt on määritelty *sodan ajan*, *sotilaallisen kriisinhallinnan* (mm. rauhanturvaaminen), *rauhan ajan* ja *kokonaisuusmaapuolustuksen* toimintaympäristöiksi.¹⁷ Kyseiset toimintaympäristöt puolestaan kytkeytyvät edelleen niin puolustusvoimien oikeudelliseen asemaan, valtasuhteisiin eri hallinnonalojen kesken kuin toimintaympäristön mukaiseen johtamisympäristöönkin. Näin ollen, vaikka monet tässä tutkimuksessa käsiteltävät asiat aivan varmasti soveltuisivat myös muissa kuin pelkästään asevoimien sodan ajan ympäristössä sovellettaviksi, tässä yhteydessä näin ei kuitenkaan väitetä olevan, koska tällaisen väitteen esittäessään tutkija joutuisi myös todistamaan sen paikkansapitävyyden. Koska tutkimuksessa ei kuitenkaan olla viime kädessä kiinnostuneita sen enempää siviiliorganisaatioiden kuin puolustusvoimienkaan rauhan aikaisesta johtamisesta, en myöskään halua joutua puolustamaan clausewitzlaista näkemystä strategiasta ja strategeista ympäristössä, johon sitä ei ole alun perin edes tarkoitettu sovellettavaksi.¹⁸ Tällaista kytköstä ei toisaalta tehdä myöskään sen vuoksi, että näin toimittaessa samastettaisiin vähintäänkin epäsuorasti niin siviiliorganisaatioiden ja sotilasorganisaatioiden kuin puolustusvoimien sodan ja rauhan

¹⁵ Clausewitzin sotateorian perusteella on perusteltua olettaa, etteivät clausewitzlaisittain asioihin suhtautuvat ihmiset olisi taipuvaisia edistämään stagnaatiota.

¹⁶ Clausewitzlaisessa merkityksessä hallinto ei ole koskaan strategista toimintaa.

¹⁷ Kyseisistä toimintaympäristöistä oikeastaan vain *sodan ajan* toimintaympäristöä voidaan pitää clausewitzlaisena ja *kriisinhallinnan* toimintaympäristöä sellaisena vain rajallisesti. Sen sijaan *kokonaisuusmaapuolustuksen* toimintaympäristö on clausewitzlaisessa merkityksessä poliittisen tason ja näin ollen samalla myös sotilaallisen tason ylä- ja ulkopuolella oleva ympäristö. Rauhan ajan toimintaympäristö on puolestaan clausewitzlaisittain ajatellen sodan ajan ydintoimintaa tukemaan tarkoitettu hallinnollinen (tuki)ympäristö.

¹⁸ Minua ei siis varsinaisesti kiinnosta se soveltuuko clausewitzlainen strateginäkemys siviilipuolelle sovellettaviksi tai soveltuvatko liiketaloustieteen vastaavanlaiset näkemykset strategisista johtajista myöskään asevoimien puolella sovellettaviksi. Tutkimuksessa pyritään siis vain selvittämään millaisena henkilönä Clausewitz erinomaisen strategin näki ja millaiset ovat tällaisen ihmisen vahvuudet. Työssä ei myöskään väitetä, että kyseinen henkilö välttämättä olisi paras mahdollinen ihminen kaikkia organisaatioita kaikissa mahdollisissa tilanteissa johtamaan.

ajan johtajiltakin edellytettävät ominaisuudet keskenään, vaikka näin toimimiselle ei tutkimuksessa myöhemmin läpikäytävistä syistä johtuen olekaan perusteita.¹⁹

Tutkimuksen taustat ovat todellisuudessa kuitenkin huomattavan paljon puolustusvoimien komentajien kommentteja tai stagnaatiota koskevia käsitystä kaukaisemmassa menneisyydessä eli varsinaisesti sen taustalla on pitkään kestänyt haluni ymmärtää strategiaa lähikäsitteineen, ilman että esimerkiksi sen kaltaiset tekijät kuin tieteenala tai strategiakoulukunta häiritsisivät tarkastelua. Koska kauppa-/liiketaloustieteilijänä minulle oli jo tutkimusta aloittaessani kuitenkin käynyt täysin selväksi, että oman tieteenalani strategianäkemys on sekä melkoisen nuori (1950-luku) että lukemattoman moniin koulukuntiin jakautunut,²⁰ en alun perinkään oletanut löytäväni vastausta kysymykseeni pelkästään oman tieteenalani strategianäkemykseen perehtymällä.²¹ Koska lisäksi tiesin strategiateorian taustojen löytyvän sotilaalliselta puolelta, katsoin myös vastauksen saamiseen kysymykseen edellyttävän alkuperäiseen sotatieteelliseen strategianäkemykseen paneutumista.²² Tämän seurauksena en myöskään tyytynyt kuittaamaan strategian historiallista tarkastelua monille siviilipuolen strategiatöille tyypillisellä toteamuksella ”*antiikin Kreikassa strategi tarkoitti sotapäällikköä*”,²³ vaan päinvastoin päätös johti minut perehtymään sotateoriaan melkoisen syvällisestikin.²⁴ Kyseinen perehtyminen puolestaan osoitti erinomaisen hyvin, että strategisiksi tyypillisesti miellettyjä asioita ymmärrettiin aivan hyvin niin Euroopassa (Kreikka) kuin Kaukoidässäkin (Kiina) vähintäänkin jo kaksi ja puolituhatta vuotta sitten. Sotateorian näkökulmasta asiaa katsottaessa strategia menetti samalla myös hyvin pitkälle sen sädekehänsä kuin millaisen monet oman aikamme strategiatieteilijät ovat sille pyrkineet antamaan, koska jotakuinkin kaikki strategisesti merkittävä olikin keksitty jo paljon ennen omaa aikaamme.²⁵

¹⁹ Periaatteessa puolustusvoimien rauhan aikaisen johdon ei välttämättä tarvitsisi olla strategeita clausewitzlaisessa merkityksessä eli mahdollisesti strategisuus liiketaloustieteiden ymmärtämässä (korkeatasoisessa) merkityksessä soveltuisi myös puolustusvoimien rauhan aikaisen, hallintoon keskittyvän toiminnan yhteydessä käytettäväksi.

²⁰ Myös eri tieteenalat tulkitsevat strategiaa hyvin eri tavoin. Itse asiassa jo pelkästään Maanpuolustuskorkeakoulun laitostenkin välillä näkemykset strategiasta vaihtelevat melkoisen paljonkin keskenään, sillä esimerkiksi *Strategian laitos* näkee termin lähinnä kansainvälisen politiikan näkökulmasta, kun taas *Johtamisen laitoksen* näkemys strategiasta on enemmän liiketaloustieteiden suuntaan painottunut.

²¹ Näkemykseni asiasta ei muuttunut myöskään sen jälkeen, kun asiasta varmistuakseni olin käynyt (pikaisesti) läpi Helsingin kauppakorkeakoulun elektronisessa muodossa julkaistut strategia-aiheiset väitöskirjat.

²² 2000-luvun alkupuolella kyseinen kiinnostus johti minut hakeutumaan myös Maanpuolustuskorkeakoululle tutkijaksi.

²³ *Stratēgos* (στρατηγός) muodostuu sanoista *stratos* = armeija ja *ago* = johtaa (myös sanan taktiikka taustalla on kreikan sana *taktika* = järjestellä). Esimerkiksi *Turvallisuuspolitiikka ja strategia* -kirjassa (1997) Pekka Visuri toteaa, että ”*antiikin Kreikassa nimitys strategi (strategos) tarkoitti sodan ajaksi valittua armeijan (stratos) ylipäällikköä*”. Esimerkiksi Ateenan armeijan johdossa oli kuitenkin Kleistheneen (n. 570-507 eaa.) hallinnollisen uudistuksen jälkeen kymmenen (ei siis vain yhtä) aina yhdeksi vuodeksi kerralleen valittua strategia, joiden valinta ei myöskään ollut sodasta riippuvainen asia. Kaikissa kaupunkivaltioissa ei tämän lisäksi edes ollut strategeita, sillä esimerkiksi Kreikan merkittävimmän sotilasmahdin Spartan armeijaa johti toinen valtion kahdesta kuninkaasta eikä siis suinkaan strategi. (Flacelière 2004, 231-254).

²⁴ Tutkimuksesta mm. poistettiin työn loppuvaiheessa reilun kymmenen sivun mittainen antiikin ajan kreikkalaista ja klassisen ajan kiinalaista sotataittoa käsitellyt osuus.

²⁵ Liiketaloustieteellisestä näkökulmasta asiaa katsottaessa tutkimuksen tavanomaisesta poikkeavaan suuntaan painottumista edesauttoi myös se, että kun aikoinaan selit(tel)in tutkimussuunnitelmaani työni ohjaajalle, professori Risto Tainiolle, hänen erittäin suuresti arvostamani ohjeensa oli: ”*Tee oma työsi.*”

Vaikka varhaiset sotateoreetikot ymmärsivätkin strategiaympäristöä aivan hyvin, tutkimuksellisesti ongelman kuitenkin muodosti, ettei kyseisiä näkemyksiä oltu muotoiltu nykytieteen mukaisiksi (käsitteellisesti) selkeiksi teorioiksi ja malleiksi. Suuri ongelma niiden ymmärtämisen kannalta oli myös se, ettei niiden yhteydessä välttämättä edes käytetty strategia-sanaa, jonka seurauksena monille käsitellyille asioille piti antaa strateginen merkityssisältö takaperoisesti huomattavan paljon uudempien strategianäkemyksen pohjalta.²⁶ Näin ollen sotilaallisella puolella olikin edettävä aina 1800-luvun alkuun asti ennen kuin oli löydettävissä tieteellinen, systemaattinen ja myös käytännön tasolla toimivuutensa osoittanut strategiateoria, johon oli mahdollista/mielekäästä tukeutua myös nykyaikaisen tieteen osalta.

Tältä osin erityisen merkittävään asemaan puolestaan nousi preussilaisen kenraalimajuri Carl von Clausewitzin postuumisti julkaistu, alun perin kolmiosainen klassikkoteos *Vom Kriege* (1832-1834; suom. *Sodankäynnistä* 2002), joka täytti erittäin hyvin ne kriteerit jotka olin jo etukäteen tutkimukselle asettanut eli se pystyi selittämään strategiaa lähikäsitteineen yleisellä tasolla juuri sellaisena systemaattisena kokonaisuutena kuin millaista olin sotilaalliselta puolelta lähtenytkin esimään. Kaikkein parasta clausewitzlaisessa sotateoriassa oli, ettei se johdonmukaisuudestaan huolimatta kuitenkaan pyrkinyt keinotekoisesti determinisoimaan sodankäynnin todellisuutta näennäisesti hallittavissa olevaksi vaan päinvastoin siinä korostettiin sodankäynnin perimmäistä, ihmismielelle hallitsemattomissa olevaa holistis-kompleksis-kaotista perusluonnetta.²⁷ Clausewitzlainen sotateoria lähestyiikin olevaisuutta ja siihen kytkeytyviä suuria kokonaisjärjestelmiä²⁸ suunnilleen samaan tapaan kuin miten niitä itsekin jo tutkimukseen ryhtyessäni hahmotin.²⁹ Vaikka sotilaallisella puolella sattuman merkitys onkin otettu huomioon sodankäyntiin vaikuttavana tekijänä oikeastaan niin kauan kuin sodasta on ylipäättään kirjoitettu,³⁰ mielenkiintoista kuitenkin oli, että Clausewitz nosti sodankäynnin perimmäisen irrationaalisuuden³¹ keskeiseen asemaan 1800-luvun alkupuolella eli aikana jota voidaan lähtökohtaisesti pitää kaikkea muuta kuin otollisena sodankäynnin irrationaalisen perusluonteen korostamiselle. Tässä vaiheessa asiaan sen syvällisemmin paneutumatta voidaan kuitenkin johdantona myöhemmälle käsittelylle todeta, että Clausewitz toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *Sodassa toimii sattuma. Missään inhimillisessä toiminnassa ei tuolle muukalaiselle jouduta antamaan yhtä paljon tilaa, koska mihinkään muuhun toimintaan ei sattuma vaikuta niin monelta suunnalta koko ajan. Se lisää kaikkien olosuhdetekijöiden epävarmuutta ja häiritsee tapahtumien kulkua.* (Clausewitz 2002, 42) Vaikka Clausewitz ei ollutkaan ensimmäinen sodan irrationaalisista perusluonnista korostanut henkilö, hänen kunniaakseen on kuitenkin todettava, että hän uskalsi toimia näin aikakautena, jolloin rationalismi oli

²⁶ Esimerkiksi kiinalaisilla ei Matti Nojosen mukaan edes ollut yksiselitteistä strategiaa tarkoittavaa kirjoitusmerkkiä. Vaikka antiikin kreikkalaisilla olikin käytössään sana strategi, ja lähteestä riippuen mahdollisesti myös sana strategia, niiden merkitys ei kuitenkaan ollut nykyisen mukainen (esim. Luttwak 1987, 239-241).

²⁷ Kompleksisuusteorian mukaan myös olevaisuus itsessään – eli ei siis pelkästään sodankäynti – on kokonaisuutena katsoenkin kompleksinen järjestelmä.

²⁸ Sodankäynnin lisäksi esimerkiksi globaali talousjärjestelmä.

²⁹ Olin jo tuolloin tutustunut sekä kyseisen alan kirjallisuuteen (mm. systeemiteoria, kaaosteoria ja ns. sumea logiikka) että työskennellyt alan yrityksessä (*Simulantti Oy*).

³⁰ Esimerkiksi Herodotoksen *Historiateoksessa* Persian kuninkaan Kserkses I:n (519-465 eaa.) setä Artabanos varoittelee kuningasta sattuman suuresta merkityksestä sodankäynnin kannalta (Herodotos 1997, 554-555). Machiavelli puolestaan käyttää sattumasta nimitystä fortuna (ks. tarkemmin *Valtiollisia mietelmiä* 1998, 239-241). *Fortuna* oli yksi Rooman jumalista; Kreikassa vastaavan jumalan nimi oli Tykhe.

³¹ Tutkimuksessa termillä *irrationaalisuus* tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, ettei olevaisuus ole ihmismielelle ymmärrettävissä oleva eli termiä käytettäessä ei siis oteta kantaa olevaisuuden ontologiseen perusolemukseen. Samanlainen rajausta tehdään myös muiden vastaavanlaisten termien kuten esimerkiksi (*in*)*determinismin* osalta.

(luonnon)tieteellistä ajattelua suvereenisti hallinnut tieteellinen näkemys.³² Koska Clausewitz lisäksi perustelee näkemyksensä erityisesti kyseisen aikakauden tarjoamiin tieteellisiin mahdollisuuksiin suhteutettuna hyvin, hänen sotateoriaansa voidaankin katsoa olleen lähes parisataa vuotta aikaansa edellä, koska oikeastaan kyseisenlaisen sodankäynnin todellisuuden tiedeperustainen hahmottaminen on tullut mahdolliseksi vasta meidän aikanamme.³³

Tätä tavanomaisesta poikkeavaa todellisuuskäsitystä voidaan puolestaan pitää keskeisenä syynä Clausewitzin sotateorian toiselle ominaispiirteelle eli sen holistis-synteettiselle perusolemukselle.³⁴ Kyse on ennen kaikkea siitä, että Clausewitz katsoi sodankäynnin todellisuuden olevan kaoottis-kompleksisen, jonka seurauksena hänen oli hyväksyttävä, ettei kenenkään, edes hänen itsensä ollut mahdollista kertoa sodankäynnin yksityiskohtia koskevia absoluuttisia totuuksia.³⁵ Näin ollen onkin ymmärrettävää, että hän myös kritisoi pyrkimyksiä määritellä sodankäynnille ns. sodan lakeja, koska kyseisen todellisuuskäsityksen pohjalta ei enää ollut perusteita olettaa, että todellisuutta olisi kaikesta huolimatta kuitenkin ollut mahdollista hallita dogmaattisten säännönmukaisuuksien pohjalta. Dogmaattisuutta ei kuitenkaan missään nimessä saa sekoittaa Clausewitzin tärkeänä pitämän metodisuuden kanssa. Metodit erottaa dogmeista se, että ne keskittyvät absoluuttisten totuuksien sijasta vain sodankäyntiä koskevien todennäköisyyksien määrittämiseen, jonka seurauksena myös niiden soveltaminen on dogmeja joustavampaa (ks. myös Strachan 2010, 113-114). Itse asiassa juuri tällaista joustavuutta voidaan yleisemmälläkin tasolla pitää clausewitzilaisen sotateorian eräänä keskeisenä ominaispiirteenä, koska juuri suhteellisuuden ymmärtäminen on asia, jonka helpottaa Clausewitzin ajatusmaailman ymmärtämistä myös sellaisissa tilanteissa, joissa hänen käyttämänsä ilmaukset yms. mahdollistaisivat myös niiden dogmaattisen tulkitsemisen.

Holistis-synteettisen tutkimuksen erilaisuutta perinteiseen tutkimukseen nähden voidaan puolestaan pyrkiä hahmottamaan vaikkapa siten, että kun tyypillisessä reduktionistisessa tutkimuksessa³⁶ ollaan kiinnostuneita kokonaisjärjestelmän selkeistä, omiksi tutkimuskohteikseen rajattavissa olevista osajärjestelmistä,

³² Valistusaika (1700-luku) korosti voimakkaasti olevaisuuden rationaalista perusolemusta. Vaikka *Sodankäynnistä*-kirja julkaistiinkin vasta rationaalisuutta vähemmän korostaneen romantiikan aikakaudella, filosofista ja taiteista poiketen (luonnon)tieteellinen ajattelu oli kuitenkin myös tuolloin rationaalisesti painottunutta.

³³ Clausewitzilaisen sotateorian tavanomaisesta poikkeavan todellisuuskäsityksen huomiotta jättäminen on mitä potentiaalisin sudenkuoppa virheellisten tulkintojen *Sodankäynnistä*-kirjasta tekemiseksi.

³⁴ Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen johtajana, pitkäaikaisena strategian (pää)opettajana ja tutkijana toiminut everstiluutnantti (VTT) Mika Kerttunen toteaa, ettei *Vom Kriege*ä pidä lukea selektiivisesti vaan tulkita holistisesti (Kerttunen 2010, 23). Myös professori Pauli Juuti toteaa kreikan kielestä englannistetun *art of the general* -ilmauksen osalta Henry Mintzbergiin (1991, 6-7) viitaten, että ”*strategia on enemmän kokonaisuuden hallintaa kuin yksityiskohtien osaamista. Taide-sana puolestaan strategian yhteydessä antaa ymmärtää, että strategia ei olisikaan puhtaasti tieteen lainalaisuuksiin taipuva ilmiö, vaan luovuutta ja irrationaalisiaakin elementtejä edellyttävä inhimillisen toiminnan osa-alue.*” (Juuti & Luoma 2009, 15). Samaa mieltä asiasta on myös professori Robert Kennedy (<http://www.inta.gatech.edu/faculty-staff/listing.php?uID=27>), jonka mukaan ”*strategia ei suoranaisesti ole sen enempää taidetta kuin tiedettäkin*” (Marcella 2010, 15).

³⁵ Sodankäynnin osalta ”totuuden” kertomista vaikeuttaa luonnollisestikin myös se, ettei suurta osaa tarvittavasta tiedosta tyypillisesti ole saatavilla, koska vastapuolihan tekee kaikkensa, että saamamme kuva niin vastustajamme suunnitelmista kuin sodankulusta yleisemminkin olisi mahdollisimman virheellinen.

³⁶ Reduktionismiin ottaa tämäntyyppisesti kantaa myös kompleksisuusteoreetikko Stuart A. Kauffmann kirjassaan *Reinventing the Sacred: A New View of Science, Reason and Religion* (2008, 1-18).

holistis-synteettisessä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on ennen kaikkea kokonaisuus ja sen välisten osien mitä moninaisin vaikutussuhteiden verkosto. Näin ollen perinteisen tutkimuksen osalta potentiaalisen ongelman muodostaakin se, että pyrkimys tutkimuksellisesti mielekkäiden osakokonaisuuksien rajaamiseen saattaa johtaa myös siihen, että rajaaminen tapahtuu kokonaisjärjestelmän näkökulmasta väärin perustein, kuten esimerkiksi yksittäisten osajärjestelmien selkeyden, kiinnostavuuden, tutkittavuuden, rajaamisen helppouden jne. pohjalta, kun taas näiden osajärjestelmien välisiin moninaisiin vaikutussuhteisiin ei välttämättä kiinnitetä niiden todellisuudessa ansaitsemaa huomiota. Vaikka ongelman voitaisiin tietenkin periaatteessa katsoa johtuvan vain väärin perustein tehdyistä rajauksista, holistis-synteettisestä näkökulmasta katsoen tästä ei kuitenkaan ole kyse vaan siitä, ettei laajoja kokonaisjärjestelmiä ole edes siihen pyrittäessä mahdollista rajata sellaisiksi yksiselitteisesti tutkittavissa oleviksi pienemmiksi osajärjestelmiksi, jotka samalla säilyttäisivät myös osajärjestelmien välisen vaikutussuhteiden verkoston. Toisin sanoen, vaikka reduktionismi onkin tieteellisesti hyväksyttävä ja pääsääntöisesti jopa toivottava tapa tehdä tutkimusta, samalla se on kuitenkin väärin käytettynä myös keino hävittää laajoihin kokonaisjärjestelmiin väistämättä sisältyvä perimmäinen kompleksisuus, jonka seurauksena minkäänlaista tutkimuksellista ongelmaa ei näyttäisikään olevan vaikka todellisuudessa kyseisellä tavoin toimien kaootis-kompleksisuuden ongelma on vain saatu keinotekoisesti häivytetty pois ongelmien joukosta.³⁷

Holistisesta näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa reduktionistinen tapa tehdä tiedettä on siis mahdollista kyseenalaistaa.³⁸ Tällöin on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, ettei reduktionismin sen paremmin kuin holisminkaan soveltuvuutta tieteen välineenä pidä arvioida yleisellä tasolla vaan lähestymistapa aina kulloiseenkin tutkimuskohteeseen ja -tilanteeseen suhteuttaen. Mikäli tilanne on esimerkiksi sellainen, että tutkimuskohde on kokonaisuutena katsoen varsin pieni, sen osat ovat itsenäisiä, niiden välillä on vain vähän vuorovaikutussuhteita ja lisäksi ne ovat vielä kohtalaisen helposti määriteltävissäkin, niin tällöin reduktionismiin tukeutumiselle on hyvät perusteet. Tilanne kuitenkin muuttuu täysin toisenlaiseksi mikäli kyseiset ennakkoehdot eivät päde. Mikäli kokonaisuuden osiksi pilkkomista ei olekaan mahdollista tehdä yksiselitteisesti, osien välisiä vuorovaikutussuhteita on paljon ja lisäksi niiden tarkka määrittelykin tuottaa suuria vaikeuksia, niin silloin voidaan lähtökohtaisesti olettaa, ettei reduktionismin avulla ole saavutettavissa erityisen luotettavia tutkimustuloksia, puhumattakaan siitä, että kyseisten palasten pohjalta olisi mahdollistaa aikaansaada mielekäs, kokonaisuutta hyvin selittävä synteesi. Mitä monimutkaisemmaksi ja suuremmaksi tarkasteltava kokonaisuus lisäksi muuttuu, eli systeemiteoreettisessa merkityksessä kompleksisoituu, sitä todennäköisemmin soveltuu myös holistinen lähestymistapa tutkimuksen yhteydessä käytettäväksi. Näin ollen clausewitzlaisen holistis-synteettisen sotateorian osalta onkin kiinnitettävä huomiota siihen, että sen mukaisesti asioita tutkittaessa ei enää liikutakaan normaaleille tutkimuksille tyypillisten totuuksien vaan ennemminkin kokonaisjärjestelmään kytköksissä olevien todennäköisyyksien kentässä.³⁹

³⁷ Mahatma Gandhi: *"Tietämisemme on kuin pallo: mitä suuremmaksi sen tilavuus kasvaa, sitä suuremmaksi tulee myös sen tietämättömyyteen ja tuntemattomaan suuntautuva pinta-ala."*

³⁸ Väitöskirjaani viime vuosituhanalla aloitellessani keskustelin tutkimukseni alustavasta tutkimussuunnitelmasta Helsingin kauppakorkeakoulun professorien Kristian Möller ja Olli Ahtola kanssa. Kertoessani tutkimukseni holistisesta luonteesta, varsinkin professori Ahtola oli sitä mieltä, että HKKK:ssa tehtiin liian vähän tällaisia tutkimustöitä ja hän myös kannusti minua tekemään tällaisen työn.

³⁹ Tämän tutkimuksen kannalta holismi muodostaa kuitenkin myös melkoisen ongelman, koska tasapainoilu clausewitzlaisen kokonaisvaltaisuuden ja perinteisesti ymmärretyn tieteellisyden välimaastossa on hyvin hankalaa.

Clausewitzin sotateoriaan paneutumisen jälkeen oli puolestaan selvää, että tutkimuksessa monet liiketaloustieteellisestä poikkeavat (strategia)näkemykset olisi mahdollista perustella ainakin sotatieteiden ja –tieteilijöiden hyväksymällä tavoin. Näin ollen minun olikin clausewitzilaisen sotateorian käyttötarkoitukseensa sovellettavuuden varmistamiseksi muotoiltava myös tutkimusaiheeni kyseiset kriteerit täyttäväksi. Alkuperäisenä tarkoitukseni oli oikeastaan vain kertoa miten strategia lähikäsitteineen on Clausewitzin sotateoriassa ymmärrettäväksi, koska en itsekään voinut kunnolla ymmärtää miten oli mahdollista, että liiketaloustieteiden puolelle sotatieteiden puolelta lainattu strategianäkemys oli vain muutaman vuosikymmenen kuluessa voinut jakautua lukemattoman moniksi strategia-koulukunniksi, joilla ei välttämättä edes ollut juurikaan tekemistä sen enempää alkuperäisen sotateoreettisen strategianäkemys kuin toistensa kanssa. Omituiselta asia vaikutti myös sen vuoksi, että vaikka liiketaloustieteiden opinnoissa kaikkien akateemisten opintojen tapaan korostetaankin käsitte-määrittelyn tärkeyttä, tästä huolimatta on kuitenkin vaikea löytää käsitteistöä, joka olisi liiketaloustieteellistä, tai ylipäätäänkin siviilipuolen strategiakäsitteistöä epäselvempi ja monitulkinnallisempi.⁴⁰

Tämän lisäksi mielenkiintoa tämän tyyppisen strategiakenttää selkeyttävän tutkimuksen tekemiseksi lisäsi se, ettei puolustushallinnon puolellakaan tuntunut olevan yhtään sen selkeämpää käsitteistöä käytettävänä.⁴¹ Sanaa strategia tunnuttiin siis käytettävän varsin villisti ja siitä riippumatta, oliko sen varjolla esitettävillä asioilla edes mitään tekemistä sen enempää strategian sotateoreettisen⁴² kuin jonkin selkeästi määritellyn liiketaloustieteellisen merkityksen kanssa.⁴³ Tällaista suurpiirteisesti, monimerkityksisesti, epätarkasti ja tarkoitushakuisesti käytettyä strategiakäsitteistöä ei siis ollut mahdollista ymmärtää oikein kuin korkeintaan vahingossa, puhumattakaan siitä, että ihmiset olisivat ymmärtäneet sen keskenään samalla tavoin. Vaikka puolustusvoimien osalta kyseisen näkemyksen oikeaksi todistaminen saattaisi normaalitilanteessa olla melkoisen vaikeaa, niin tutkimukseni kannalta positiiviseksi yllätykseksi komentajakapteeni Marko Laaksosen oli keväällä 2009 valmistuneessa väitöskirjassaan *Merkillinen strategia – puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu* osoittanut, että hyvin pitkälle juuri tällä tavoin puolustushallinnossa strategiaa lähikäsitteineen näytettäisiin ymmärrettäväkin. Laaksonen jaottelee strategiat edelleen viideksi erilaiseksi perusstrategiaksi eli *todelliseksi, luvattomaksi, kovaksi, päätetyksi ja pehmeäksi* (ks. tarkemmin Laaksonen 2009, 150-159), joista hän puolestaan katsoo *todellisen* strategian olevan sotateoreettisesti painottuneen, kun taas neljän muun taustat ovat enemmän tai vähemmän liiketaloustieteiden puolella. Koska kaaderiupseeri puolestaan päätyy Maanpuolustuskorkeakoululle tekemässään väitöskirjassa johtopäätökseen, että puolustushallinnolla ”*ei ole yhtä ainoaa strategiaa, vaan viisi erilaista*” (Laaksonen 2009, 164), riittänee jo pelkästään kyseinen väitöskirjatasoinen johtopäätöskin puolustushallinnon strategioiden epämääräisyydestä uskottavaksi perusteluksi tässä yhteydessä tukeuduttavaksi.⁴⁴

⁴⁰ Esimerkiksi niinkin keskeisellä liiketaloustieteellisellä strategiakäsitteellä kuin *strateginen johtaminen* on lähes yhtä monta määritelmää kuin on määrittelijäkin.

⁴¹ Puolustusvoimien puolella tilanne on itse asiassa vieläkin hankalampi, koska siellä liiketaloustieteelliset koulukuntasidonnaiset strategianäkemykset sekoittivat myös sotateoreettisen strategiakäsitteistön kanssa.

⁴² Myös sotateorian puolella strategialla on useampia erilaisia määritelmiä (esim. Luttwak 1987, 4 ja 239-241).

⁴³ Kuuluu sotateoreetikko John Boyd kiinnitti yhdysvaltalaisen sotilasjohdon osalta asiaan huomiota jo 1970-luvulla; Boydin mukaan sotilasjohto nimittäin hallitsi paremmin business- kuin sotateoriat (Coram 2004, 317-318).

⁴⁴ Esimerkiksi Mark L. Tromblee (2009) on puolestaan käsitellyt tällä hetkellä Suomen puolustusvoimissakin kiinnostuksen kohteena olevia ns. strategisen kommunikaation ongelmia Yhdysvaltojen asevoimissa.

Koska liiketaloustieteiden puolelta ei näin ollen ollut löydettävissä selkeää strategiakäsitteistöä, eikä tilanne strategian ymmärtämisen kannalta vaikuttanut puolustushallinnon puolella olevan yhtään sen selkeämpi, päätin viedä tutkimukseni askeleen alun perin aiottua pidemmälle eli halusin luoda myös mallin, jonka puitteissa erilaisia liiketaloustieteellisiä strategianäkemyksiä olisi mahdollista tarkastella clausewitzlaisessa kehyksessä, ilman että olisi ainakaan välitöntä pelkoa niiden toisiinsa sekoittumisesta. Päädyin kyseiseen ratkaisuun osittain myös sen vuoksi, että olin jo tuossa vaiheessa Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksella tutkijana, opettajana ja opinnäytetöiden ohjaajana toimiessani törmännyt kyseiseen ongelmaan monet kerrat eli tiesin turhankin hyvin kuinka suuri väärinymmärryksen lähde sotateoreettisen ja liiketaloustieteellisen strategiakäsityksen toisiinsa sekoittuminen oli.⁴⁵ Kaikkein suurin syy kyseisen strategiateoriatyön tekoon oli kuitenkin se, että pidin vähintäänkin potentiaalisena pelkona, etteivät liiketaloustieteilijät kenties omien strategianäkemyksensä pohjalta strategiaa tulkitessaan ymmärtäisikään clausewitzlaista sotateoriaa ja siihen kytkeytyvää strategianäkemyksiä Clausewitzin tarkoittamalla tavoin, jolloin tutkimus ei puolestaan tavoittaisi tärkeintä tieteellistä kohderyhmäänsä.⁴⁶

Vaikka tässä yhteydessä tehtävä strategiakehys on tarkoitettu myös yleisellä tasolla sovellettavaksi, käytännössä se on kuitenkin tehty ennen kaikkea tämän tutkimuksen tavoitteita ja clausewitzlaisia näkemyksiä palvelemaan. Tämän seurauksena liiketaloustieteelliset strategianäkemykset nähdäänkin kyseisessä kehyksessä selkeän alisteisina clausewitzlaiseen strategianäkemykseen nähden. Tästä johtuen tutkimuksen yhteydessä tapahtuvaa tarkastelua ei myöskään viedä erilaisten liiketaloustieteellisten strategiakoulukuntien tasolle, joten viime kädessä vastuu erillisten koulukuntien sijoittamisesta kyseiseen kehykseen jätetään lukijoiden omatoimisuuden varaan. Kyse ei siis ole ns. rautalankamallista, jonka pohjalta lukijat pyrittäisiin pakottamaan ajattelemaan clausewitzlaisittain vaan siitä, että mikäli he itse haluavat ymmärtää clausewitzlaista sotateoriaa, pyritään kynnystä asian osalta madaltamaan. Strategiakehyksen tietoisena tarkoituksena on samalla myös pyrkiä estämään sellaisten tilanteiden syntyminen, joissa strategiaa eri tavoin hahmottavat ihmiset kiistelevät ulkoisesti yhtenäistä, mutta sisällöllisesti erilaista terminologiaa käyttäen asioista, joista he kenties kuitenkin ovat pohjimmitaan samaa mieltä. Tavallaan kyse on siis siitä, että lukijoille pyritään kertomaan tutkimuksessa käytettävä clausewitzlainen strategiakieli, muttei kuitenkaan väitellä, etteikö toisenlaistenkin kielten käyttö olisi mahdollista.

Vaikka tällaisen suunnitelman mukaisesti toimiminen olisi aivan varmasti jo sellaisenaankin riittänyt tutkimusaiheeksi, jossain vaiheessa minusta alkoi kuitenkin tuntua, että näin toimien olisi kuitenkin kaikkein oleellisin ja samalla myös mielenkiintoisin osa tutkimusta jäänyt toteutumatta. Kyse ei kuitenkaan enää ollut tutkimuksen varsinaiseen sotateoreettiseen osuuteen liittyvästä asiasta (pääteema 1) vaan siitä, että tähän vaiheeseen tutkimukseni jättäessäni olisivat kaikki asiasta puolustusvoimille mahdollisesti aiheutuvat käytännön seuraamukset jääneet käsittelemättä. Tämän tuntemuksen perusteella päätinkin laajentaa tutkimustani aikaisempaa konkreettisempaan suuntaan (pääteema 2) eli halusin osoittaa miten vaikeaa clausewitzlaisen sotateorian mukaisesti toimiminen

⁴⁵ Maanpuolustuskorkeakoululla työskennellessäni ongelmasta tuli minulle tuttu. Upseereilla on esimerkiksi tapana käyttää sen kaltaisia ilmauksia kuin ”liiketaloustieteellisen strategianäkemyksen mukaan strategialla tarkoitetaan...”, vaikka kyseisenlaiset yksikkömuodossa esitettävät ilmaukset ja määritelmät ovatkin näin käytettyinä, liiketaloustieteiden koulukuntasidonnaisiin strategianäkemyksiin suhteutettuina perusteettomia.

⁴⁶ Viime kädessä tutkimuksen tärkeimmän kohderyhmän kuitenkin muodostavat vain clausewitzlaiseen strategiseen ajatteluun kykenevät ihmiset eli ihmiset joilla on luontaiset valmiudet ymmärtää tällaista holistista tutkimusta.

käytännön tasolla on. En siis enää tuossa vaiheessa halunnut tehdä pelkkää teoreettista tutkimusta, jossa olisin tyytynyt kertomaan miten asioiden pitäisi periaatteessa olla ja samalla sivuuttanut puolustusvoimien näkökulmasta paljon oleellisemman kysymyksen siitä onko clausewitzlaisen sotateorian mukaisesti toimiminen myös käytännön tasolla mahdollista.

Kyseiseen painotuksen muutokseen vaikutti omalta osaltaan myös se, että tuohon aikaan Maanpuolustuskorkeakoululla tutkijana työskennellessäni olin törmännyt erinäisiin puolustusvoimien toimintaan jopa hyvin merkittävästikin vaikuttaneisiin strategioihin, tutkimuksiin jne., joissa oltiin toimittu hyvin pitkälle juuri tällä tavoin eli ne kertoivat oikeastaan vain sen miten erinäisten asioiden kuntoon saamiseksi pitäisi periaatteellisella tasolla toimia, kun taas vastauksen antaminen siihen oliko kyseisellä tavalla toimiminen käytännön tasolla mahdollista jäi antamatta. Esimerkiksi leadership-tutkimuksissa luettiin tyypillisesti suuri määrä erilaisia, lähinnä itsestäänselvyyksiksi katsottavissa olevia ominaisuuksia, jotka hyvän johtajan pitäisi täyttää. Sen sijaan niissä ei otettu juurikaan kantaa kyseisten ominaisuuksien saavutettavuuteen, puhumattakaan siitä, että niissä oltaisiin kerrottu yhtään mitään siitä miten kyseisiä ominaisuuksia on käytännön tasolla mahdollista kehittää – ja onko se ylipäätään edes mahdollista. Minua alkoi siis mietityttää, mitä hyötyä on kertoa, että hyvän johtajan pitää olla esimerkiksi rehellinen, tasapuolinen, oikeudenmukainen, kannustava, innovatiivinen, luova, asiansa osaava, sosiaalisesti taitava jne., koska uskoakseni oikeastaan kuka tahansa ihminen voi ilman tutkimuksiin tukeutumistakin luetella melkoisen määrän vastaavanlaisia hyvältä johtajalta vaadittavia ominaisuuksia. Nähdäkseni todellinen ongelma ei koskenutkaan kyseisten ominaisuuksien huonoa tunnettuutta vaan sitä kenestä voisi käytännön tasolla kehittyä poikkeuksellisen hyvä johtaja.⁴⁷

Samaan suuntaan minua ohjasi myös asia, johon olin *Sodankäynnistä*-kirjaa lukiessani monta kertaa törmännyt, mutta johon en kuitenkaan ollut huomiotani juurikaan kiinnittänyt. Kyse oli siitä, että Clausewitzin mukaan hyviä strategeita on äärimmäisen vähän. Näin ollen minua alkoikin kiinnostaa puolustusvoimien toiminnan kannalta spesifimpi kysymys siitä millaisen ihmisen olisi ylipäätäänkään mahdollista toimia asevoimien ylimmässä johdossa hyvänä clausewitzlaisena strategina.⁴⁸ Asian mielenkiintoa lisäsi myös se, että Clausewitz tukeutui asiasta kirjoittaessaan ns. *Napoléonin sotiin* (1803-1815), jonka seurauksena hänellä oli käytössään hyvin suuri määrä empiiristä aineistoa teorian perustana käytettäväksi, mutta siitä huolimatta hän kuitenkin päätyi johtopäätökseen, että strateginen erinomaisuus on erittäin harvinaista.⁴⁹ En siis enää tuossa vaiheessa pitänyt uskottavana, että jotakuinkin kenestä tahansa voisi pelkän ahkeran opiskelun tms. kautta kehittyä menestyksellinen strategi vaan päinvastoin katsoin Clausewitzin näkemyksen mukaisesti, joskin samalla myös hyvin pitkälle vallitsevan siviilipuolen vastaavan näkemyksen vastaisesti, että kyseinen osaamistaso on yleisesti ottaenkin vain hyvin harvojen ihmisten saavutettavissa.

⁴⁷ Koska hyviä johtajia on paljon vähemmän kuin hyvän johtajan ominaisuudet tietäviä ihmisiä, ei tieto ilmeisestikään konkretisoidu kovinkaan hyvin käytännön toiminnaksi.

⁴⁸ Tästä eteenpäin tutkimuksessa käytetään poikkeuksellisen hyviin strategisen tason johtajiin viitattaessa sen kaltaisia ilmauksia kuin *clausewitzlainen strategi* ja *clausewitzlainen sotilaallinen nero*, kun taas sen tyypisiä ilmauksia kuin *strateginen johtaja* ja *strateginen johtaminen* ei käytetä, koska ne viittaavat juuri sellaiseen liiketaloustieteelliseen strategiäkäsitteistöön, johon clausewitzlaista strategianäkemystä ei missään nimessä pitäisi sekoittaa.

⁴⁹ Pitää myös muistuttaa, että Clausewitz oli preussilaiskenraali. Oppikoulun historian-tunneilla opitun perusteella taas tiedämme, että ”*Preussi ei ollut valtio jolla oli armeija vaan armeija jolla oli valtio*” (Friedrich von Schrötter, 1743–1815). Clausewitzin ajan Preussin osalta on kuitenkin huomiotava, että keisari *Fredrik II Suuren* (1712-1786) jälkeen maa oli jo menettänyt varsin suuren osan sotilaallisesta mahdollistaan (ks. esim. Lindqvist 2005, 318-319).

Aiheen tutkimuksellista mielenkiintoa lisäsi myös mieleeni jossain vaiheessa hiipinyt tunne siitä, ettei todellisuuden clausewitzlainen hahmottaminen tuntunut olevan suomalaisupseereille ainakaan yhtään sen helpompaa kuin itseni kaltaisille siviilitieteilijöille. Mahdollinen ongelma koski siis siitä, että mikäli upseereiden valmiudet hahmottaa todellisuutta clausewitzlaisittain olisivat vajavaiset, luultavasti heillä ei tällöin myöskään olisi erityisen hyviä valmiuksia ymmärtää sen enempää clausewitzlaista sodankäynnin todellisuutta kuin myöskään sitä kuvaavaa sotateoriaakaan Clausewitzin tarkoittamalla tavoin, vaikka teoria onkin ensisijaisesti upseereita varten kirjoitettu. Kiinnostavaksi kysymyksi toisin sanoen muodostui, vastaako strategisella tasolla toimivien upseereiden virallinen status myös heidän todellista strategista pätevyyttään?

Alkusanat-kappaleen lopuksi, tutkimukseen aivan viime hetkellä tehtynä päivityksenä kerrottakoon, että majuri (VTT) Jami Virta julkisti 18.2.2012 Helsingin yliopiston valtiotieteelliselle tiedekunnalle tekemänsä väitöskirjan *Juoksuhaudoista yhteiskuntaan* (2012), jossa hän tarkastelee puolustusvoimien integroitumista muuhun yhteiskuntaan vuodesta 1965 vuoteen 1975 asti. Kyseisen tarkasteluajanjakson jälkeen puolustusvoimilla on siis ollut lähes 40 vuotta aikaa syventää kyseistä integraatiota, joten tällä hetkellä olisikin mielenkiintoista tietää kuinka pitkälle, millä tavoin ja mihin suuntaan kyseinen kehitys on tuon ajanjakson jälkeen edennyt. Koska tämä tutkimus puolestaan mahdollistaa tietyiltä osin myös kyseiseen kysymykseen vastaamisen, tutkimusta on mahdollista lukea näiltä osin myös Virran tutkimukseen peilaten, joskin kuitenkin niin, että tässä työssä keskitytään ennemminkin integraation taustalla olevin tekijöiden selvittämiseen (miksi integraatio joko on tai ei ole edennyt) kuin integraation käytännön tasoisten ilmenemismuotojen läpikäymiseen.

TUTKIMUKSEN TAVOITE, RAJAUKSET JA ERITYISPIIRTEET

"On huomattavasti parempi tietää vähän kaikesta kuin kaikki yhdestä asiasta."

Blaise Pascal

Oletamus clausewitzlaisten strategien harvinaisuudesta puolestaan johti minut pohtimaan olisiko kyseinen asia myös käytännön tasolla jollain tavoin selvitettävissä. Pääongelmaa ei siis enää tämän jälkeen tuottanutkaan clausewitzlainen sotateoria itsessään vaan se millä perusteella Clausewitzin näkemys erinomaisten strategien äärimmäisestä harvinaisuudesta olisi mahdollista osoittaa myös tieteellisistä lähtökohdista oikeaksi. Tämän seurauksena päätinkin selvittää kuinka vaikeaa ihmisen on olla clausewitzlainen strategi, joka pystyy jo luonnostaankin suhtautumaan sodankäynnin todellisuuteen clausewitzlaisen sotateorian edellyttämällä tavoin. Asian todistaminen ei kuitenkaan ollut kovinkaan yksinkertaista, koska Clausewitz ei käyttänyt juurikaan aikaa näkemyksensä tieteelliseen perusteleamiseen.⁵⁰ Tämä puolestaan johtui hyvin pitkälle siitä, ettei Clausewitzin aikana yleisesti ottaenkaan ollut tieteellistä aineistoa asian oikeaksi todistamiseen käytettäväksi, jonka seurauksena asian selvittämiseksi pitikin tukeutua nykytieteiden mahdollistamiin näkemyksiin, joiden pohjalta Clausewitzin näkemys hyvien strategien yleisen tasoisesta harvinaisuudesta voidaan osoittaa jopa varsin helpostikin oikeutetuksi. Tältä pohjalta päädyin myös muotoilemaan työni tutkimustavoitteen seuraavanlaisen kysymyksen muotoon:

Onko Suomen puolustusvoimista löydettävissä clausewitzlaisia strategeita?

Tutkimuksen tavoitteena on siis selvittää kuinka realistista on olettaa, että puolustusvoimien upseerikunnasta olisi löydettävissä päteviä henkilöitä organisaation strategisessa johdossa toimimaan, mikäli heidän edellytetään täyttävän myös Clausewitzin asevoimien ylimmälle strategiselle johdolle asettama erittäin korkea vaatimustaso.⁵¹ Käytännössä tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että henkilön pitäisi kyetä toimimaan clausewitzlaisessa sodankäynnin kaoottis-kompleksisessa toimintaympäristössä hyvänä strategisen tason johtajana, vaikkei kyseisenlaisen strategiympäristön kovinkaan tarkka hahmottaminen, puhumattakaan sen hallitsemisesta olekaan mahdollista. Tutkimuksen olettamuksena kuitenkin on, etteivät kaikki ihmiset tästä huolimatta kuitenkaan ole keskenään samantasoisia eli joillain ihmisillä oletetaan olevan keskivertoihmisiä paremmat luontaiset valmiudet tällaisessa toimintaympäristössä menestyksellisinä johtajina toimimiseksi, joten asiaan myös paneudutaan hyvin pitkälle juuri tällaisiin yksilöllisiin eroavaisuuksiin huomiota kiinnittäen.⁵² Psykologialähtöinen yksilö-keskeisyys on samalla myös yksi keskeinen tutkimusta rajaava tekijä, koska näin toimittaessa jäävät automaattisesti esimerkiksi monet ryhmien (sosiaalipsykologia) ja suurten joukkojen (sosiologia) käyttäytymiseen kytköksissä olevat tekijät kokonaan huomioon ottamatta, joka puolestaan tulee väistämättä antamaan yksinkertaistetun kuvan ihmisten todellisista mahdollisuuksista hyvinä strategeina toimimiseksi. Kyseisen rajauksen tärkeydestä huolimatta tutkimuksen ehdottomasti tärkein rajausta kuitenkin koskee sitä, että tutkimuksessa clausewitzlaista strategia tarkastellaan vain ja ainoastaan clausewitzlaisen sota- ja strategiateorian

⁵⁰ Clausewitz kuitenkin perusteli näkemyksensä arkikielen terminologialla hyvin.

⁵¹ Koska Suomella ei mahdollisessa sodassa tulisi olemaan sen enempää määrällistä kuin laadullistakaan ylivoimaa vastustajaan nähden, käytännön tasolla oikeastaan ainoa mahdollinen keino erottua positiivisesti suhteessa vastustajaan on puolustusvoimien (strategisella tasolla toimivien) upseereiden erittäin korkea taso.

⁵² Hyväksi perusteeksi tämän tyyppiseen perusnäkemukseen tutustumiseksi soveltuu esimerkiksi kirja *Personality and Organizations* (Schneider & Smith 2004).

kehyksessä eli tutkimusta ei siis pitäisi arvioida liiketaloustieteellisten tai muidenkaan siviilipuolen strategianäkemyksen pohjalta.⁵³

Tältä osin onkin tärkeää huomioda, että alkuperäisen, edelleenkin validin strategiakäsitteistön luojana Clausewitz luonnollisestikin määritteli strategian lähikäsitteineen sotilaallisesta näkökulmasta niin kuin parhaaksi katsoi, eli hänen ei kyseistä käsitteistöä 1800-luvun alkupuolella määritellessään tarvinnut, eikä hän tietenkään myöskään voinut ottaa huomioon sitä miten hänen (perus)käsitteistöään tullaan siviilipuolella myöhemmin virheellisesti tulkitsemaan, hyödyntämään ja soveltamaan.⁵⁴ Tämän seurauksena voidaankin periaatteessa kaikkia nykyisiä siviilipuolen strategiatalukintoja pitää eräänlaisina strategisina virhetulkintoina, koska niissä strategia määritellään hyvin usein, mutta huonoin perustein aivan eri tavoin kuin miten Clausewitz kyseisen käsitteistön tarkoitti ymmärrettäväksi.⁵⁵ Tästä johtuen Clausewitzin sotateoriaan tukeuduttaessa ei välttämättä myöskään tarvitse pyrkiä sen enempää ymmärtämään kuin ottamaan huomioonkaan siviilipuolen strategianäkemyksiä, eikä ainakaan silloin kun tarkastelun kohteena on sodan ajan asevoimat. Sen sijaan, mikäli tutkija vastaavassa tilanteessa pyrkisi soveltamaan jotain siviilipuolella kehitettyä strategianäkemyksiä, pitäisi hänen ainakin ensin perustella miksei hän tukeudu myös kyseisessä tilanteessa kerta toisensa jälkeen päteväksi osoittautuneeseen clausewitzlaiseseen alkuperäisnäkemykseen vaan korvaa sen strategianäkemysellä, jota ei todennäköisesti edes ole tarkoitettu asevoimien sodan ajan toimintaympäristöön sovellettavaksi.

Tähän asiaan liittyen voidaan lisäksi todeta, että kaikki sellaiset liiketaloustieteilijöille tutut ja myös puolustusvoimissa paljon käytetyt strategia-sanan sisältävät käsitteet kuin *strateginen ajattelu*, *strateginen suunnittelu*, *strateginen johtaminen*, *strateginen johtajuus*, *strateginen johtaja* jne. viittaisivat, mikäli Clausewitz olisi ylipäättään niitä käyttänyt, vain ja ainoastaan armeijan aivan ylimmässä strategisessa johdossa toimiviin henkilöihin, ja tällöinkin ennen kaikkea sotapäällikköön ja/tai asevoimien komentajaan. Clausewitzlaisittain ajateltuna on siis suurin osa siviilipuolella strategiastatuksen saaneista asioista jotain aivan muuta kuin strategiaa. Lopuksi asian osalta on vielä huomioitava, että clausewitzlaiset strategiakriteerit ovat myös vaativuudessaan aivan eri tasoa kuin mihin siviilipuolella on tyypillisesti totuttu.⁵⁶ Strategiaa lähikäsitteineen ei siis clausewitzlaisittain ajatellen pidä edes organisaatioiden yläjohdon osalta pidä ymmärtää samanlaiseksi jokamiehen asiaksi kuin miten siviilipuolella strategi(a/e)n osalta tavanomaisesti tapahtuu.

Koska tutkimus saattaa sen johtajakeskeisyydestä ja strategiakriteereiden tiukkuudesta johtuen vaikuttaa jossain määrin elitistiseltä, on tutkimusta luettaessa syytä pitää mielessä, ettei kyseinen painotus ole tutkijan tekemä vaan clausewitzlaisesta sotateoriasta automaattisesti seuraavaa. Tutkimuksen Clausewitz-perustaisuudesta johtuen ei myöskään olisi mielekasta tehdä oletusta, että ihmisten strategiset valmiudet olisivat kaikesta huolimatta kuitenkin keskenään samanlaisia, vaikka tällaiselle tulkinnalle ilmeisen suuri yhteiskunnallis-sosiaalinen tilaus olisikin, ja vaikka käytännön tasolla hyvin usein juuri tällä tavoin ihmisii

⁵³ Tällä tavoin toimien rajataan myös hyvin suuri osa muista mahdollisista näkökulmista tutkimuksen ulkopuolelle. Työn ulkopuolelle tosin sanoen rajataan niin siviilipuolen kuin muut sotateoreettiset strategianäkemyskin.

⁵⁴ Clausewitzlainen strategianäkemys koskee siis vain ja ainoastaan asevoimien sodan aikaista toimintaa, koska asevoimien rauhan aikainen johtaminen on clausewitzlaisittain ajatellen hallinnointia.

⁵⁵ Sanaa ”periaatteessa” käytetään, koska sotilaallisella puolella oli jo Clausewitzin aikakin myös muunlaisia strategiatalukintoja (mm. ns. jominismi); ne eivät kuitenkaan ole kestäneet niihin lähes parinsadan vuoden aikana kohdennettua kritiikkiä lähimainkaan yhtä hyvin kuin clausewitzlainen sotateoria.

⁵⁶ Sama perusongelma tosin koskisi clausewitzlaisittain myös hyviä yritysjohtajia.

pyritäänkin tasapäistämään. Clausewitz nimittäin toteaa strategisen lahjakkuuden harvinaisuuteen ja persoonallisuussidokseen liittyen kirjansa kappaleessa *Sotilaallinen nerous* seuraavasti: *Kun mitä tahansa erityistä toiminnan muotoa pyritään harjoittamaan jonkinmoisella taituruudella, siihen tarvitaan erityisiä älyn ja luonteen taipumuksia. Kun niitä ilmenee erityisen runsain mitoin ja ne voidaan havaita poikkeuksellisissa aikaansaannoksissa, sanotaan niiden ilmenemistä neroudeksi. Tiedämme toki, että tälle sanalle annetaan laajuudeltaan ja suunnaltaan hyvin erilaisia merkityksiä ja että moniakin merkityksiä käytettäessä nerouden olemuksen määrittely on hyvin vaikea tehtävä; mutta koska me emme väitä olevamme filosofi sen paremmin kuin kielitieteilijäkään, meille sallittaneen pitäytyminen yleiskielessä tavanomaiseen kielenkäyttöön ja nerouden käsittäminen tietyissä toiminnoissa ilmeneväksi hyvin runsaasti tavanomaisuuden ylittäväksi hengen voimaksi.* (Clausewitz 2002, 39-40) Tältä pohjalta on siis perusteltua olettaa, että strateginen (huippu)lahjakkuus on vaikkapa matemaattiseen, musikaaliseen, kuvataiteelliseen tai kielelliseen virtuositeettiin rinnastettavissa oleva asia, joskin niin, että strateginen lahjakkuus on kuitenkin edellä mainittuja lahjakkuuden lajeja laaja-alaisempaa ja kokonaisvaltaisempaa.⁵⁷

Vaikka Clausewitz käyttäkin aikaa hyvän strategin ominaisuuksien perustelemiseen (Clausewitz 2002, 39-56), tämän tutkimuksen näkökulmasta käytetyn käsitteistön ongelmana on kuitenkin sen nykymerkityksessä tieteellinen epätasällisuus. Kyse ei niinkään ole siitä, etteivätkö Clausewitzin näkemykset hyvältä strategilta edellyttävistä ominaisuuksista olisi sinällään hyvin perusteltuja vaan siitä, että hänen käyttämänsä hyvän strategin kriteerit⁵⁸ ovat jo itsessään kombinaatioita monesta pienemmästä osatekijästä, jolloin kukaan, kenties Clausewitz itse pois lukien, ei voi määritellä miten termit on tarkkaan ottaen tarkoitettu ymmärrettäviksi. Näin ollen kaikkein paras clausewitzilaisen sotateorian tarjoama perusta hyvän strategin määrittelemiseksi onkin Clausewitzin toteamus hyvien strategien vähäisyydestä. Vaikka hyvien strategien harvinaisuus ei kerrokaan yhtään mitään hyviltä strategeilta edellyttävistä ominaisuuksista, voidaan sen perusteella kuitenkin tarkasteltava kohderyhmä rajata hyvin pieneksi eli tarkastelussa ei tämän jälkeen tarvitse kiinnittää huomiota kuin pieneen osaan ihmisistä. Näkemys strategien harvinaisuudesta antaa puolestaan mahdollisuuden tutkimuskysymyksen seuraavanalaiseksi tutkimushypoteesiksi muotoilemiseksi:

Suomen puolustusvoimissa ei ole clausewitzilaisia strategeita.

Clausewitzin näkemyksen strategien vähäisyydestä oletetaan siis pitävän paikkansa myös Suomen puolustusvoimien osalta, koska hänen sotateoriaansa pohjalta asiaa lähestyttäessä ei olisi perusteita muotoilla hypoteesia päin-

⁵⁷ Tutkimuksessa pyritään siis vain osoittamaan, että erilaisilla ihmisillä on niin vahvuutensa kuin heikkoutensakin, joiden huomioon ottaminen puolestaan helpottaa heidän sijoittumistaan kullekin ihmiselle parhaiten soveltuviin tehtäviin, joskin tällöinkään asiasta ei pitäisi tehdä liian ahdaskatseisia ja suoraviivaisia tulkintoja ja johtopäätöksiä. Tutkimuksessa ei siis olla esimerkiksi Winston Churchillin eugenetiikka puolustavilla linjoilla, kun hän vuonna 1910 pyrki – siinä kuitenkin onnistumatta – saamaan Iso-Britanniassakin voimaan lain ”epäkelpoisten” ihmisten pakkosteriloinnista: *”Uskon vakaasti, että se lähde, josta tämä hulluuden vuo virtaa, pitäisi katkaista ja sinetöidä.”* Suomessa kyseinenlainen laki sen sijaan oli voimassa vuodesta 1935 vuoteen 1970; kyseisen ajanjakson aikana steriloiitiin noin 54 000 ihmistä (Tieteen Kuvalehti, Historia, 17/2009, 46-53).

⁵⁸ Sotilaallisesta nerosta kirjoittaessaan Clausewitz käyttää esimerkiksi sellaisia tieteellisissä merkityksessä varsin vaikeasti määriteltävissä ja tieteellisesti tutkittavissa olevia sanoja kuin rohkeus, luonteenlujuus, päättäväisyys, mielenmaltti, horjumattomuus, sitkeys, tarmokkuus sekä hengen-, sielun- ja tahdonvoima.

vastaiseksikaan.⁵⁹ Itse asiassa näin muotoiltu työhypoteesi saa tukea myös sota-historian puolelta eli vaikka maailman historiaa tyypillisesti luonnehditaankin sotien historiaksi, siitä huolimatta erinomaisia strategeita on kuitenkin esiintynyt vain vähän.⁶⁰ On kuitenkin korostettava, ettei oletus strategien harvinaisuudesta vielä sellaisenaan riitä todistamaan hypoteesin oikeellisuutta, joten tässä vaiheessa oletusta onkin syytä pitää pelkkänä totuusarvottomana väittämänä, jonka oikeaksi tai vääräksi osoittaminen jätetään tutkimuksen tehtäväksi.⁶¹

Tärkein syy sille miksei tutkimushypoteesia muotoilla positiiviseen muotoon: *Suomen puolustusvoimissa on paljon clausewitzlaisia strategeita* on kuitenkin se, ettei kyseisellä tavoin muotoillun hypoteesin oikeaksi osoittaminen olisi käytännössä mahdollista. Kyse on siitä, että vaikka tutkimuksessa pyritäänkin käymään mahdollisimman kattavaksi läpi hyvän strategin ominaisuuksia, mikään ei kuitenkaan takaa sitä, että tarkastelu on edes tutkimuksen yksilökeskeisten rajausten puitteissa kattava, eikä se aivan varmasti sellainen olekaan, koska strategille on ainakin periaatteellisella tasolla mahdollista määritellä loputtomasti hyödyllisiksi katsottavissa olevia lisäominaisuuksia. Näin ollen negatiivinen, ihmisiä potentiaalisista strategeista vaihe vaiheelta falsifioinnin kautta poissulkeva tarkastelu onkin käytännön tasolla ainoa mielekäs tapa lähestyä tutkimusaihetta. Mikäli tutkimuksen lopputulos toisin sanoen olisi, ettei tutkimuksessa käytettäviä kriteereitä täyttäviä ihmisiä olisi, olisi hypoteesi todistettu oikeaksi. Päinvastaisessa tilanteessa hypoteesi vastaavasti taas osoittautuisi vääräksi, mutta siitä huolimatta tulos ei välttämättä kuitenkaan takaisi sitä, että clausewitzlaisiksi strategeiksi määritellyt ihmiset olisivat sellaisia myös todellisuudessa, koska edelleenkin olisi täysin mahdollista, että asian tutkimiseen käytetyt arviointikriteerit olisivat olleet joko puutteellisia ja/tai niiden taso olisi ollut liian alhainen.

Falsifioivaan⁶² lähestymistapaan liittyen on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että näin toimittaessa tutkimuksesta tulee väistämättä ”virheisiin” keskittyvä, jonka seurauksena siitä voikin saada melkoisen negatiivisen

⁵⁹ Sen sijaan esimerkiksi sotilaiden elämänkertojen perusteella ovat lähes kaikki sotilasjohtajat olleet hyviä johtajia eli niistä on vaikea löytää viittauksia sen enempää omaan kuin vastustajankaan heikkouteen. Päinvastoin, riippumatta sodan tai taistelun lopputuloksesta, tyypillisesti kumpikin osapuoli korostaa vastustajan erinomaisuutta joko omaa tappiota selitelläkseen tai voiton suuruutta korostaakseen (ks. myös Strachan 2010, 114).

⁶⁰ Esimerkiksi sellaiset erittäin hyvinä pidetyt strategit kuin Aleksanteri Suuri, Fredrik II Suuri ja Napoléon tekivät uriansa aikana myös pahoja virheitä (esimerkiksi Napoléonin virheiden on sanottu alkaneen häntä itseäänkin järkyttäneestä Eylauin taistelusta vuonna 1807; Lindqvist 2005, 340). On myös syytä korostaa, ettei suurin osa historian hyvinä tuntemista sotapäälliköistä ole ollut strategeita. Näin ollen esimerkiksi sellaiset suuren maineen saavuttaneet sotapäälliköt kuin saksalainen sotamarsalkka Erwin Rommel (1891-1944) ja venäläinen generalissimus Aleksandr Vasiljevitch Suvorov (1729-1800) – joka ei hävinnyt ainoatakaan käymästään yli kuudestakymmenestä taistelusta – eivät olleet strategeita vaan clausewitzlaisittain ajatellen taktisen, tai nykyterminologiaan tukeuduttaessa operatiivisen tason sotapäälliköitä. Sotakokemusta omaamattomat upseerit eivät puolestaan voi edes tietää omaa todellista sotilasstrategista pätevyyyttään.

⁶¹ Professori Colin S. Gray (*International Politics and Strategic Studies at the University of Reading*) kuitenkin näkee strategeita ”etsivässä”, mutta selvästi tätä tutkimusta pintapuolisemmassa monografiassaan *Schools for Strategy: Teaching Strategy for 21st Century Conflict* (2009) strategien harvinaisuuden suunnilleen samalla tavoin. Strategien harvinaisuuteen liittyen kannattaa lukea myös kenraaliluutnantti (evp.) Vesa Kämärin Lappeenrannan teknilliselle yliopistolle tekemä väitöskirja *Kumppanuus-ohjelman strateginen johtaminen – Monitapaustutkimus puolustushallinnossa* (2010), jonka tulokset tukevat myös puolustusvoimien osalta tämän tyypistä näkemystä strategeista, vaikkeivät hänen käyttämänsä kriteerit erityisen tiukkoja olekaan.

⁶² Katso falsifiointiin liittyen esimerkiksi Karl Popperin, Thomas Kuhnin ja Imre Lakatosin asiaa koskevat näkemykset.

vaikutelman, vaikka todellisuudessa kyse onkin vain siitä, että vallitsevia näkemyksiä yms. virheelliseksi osoittamaan pyrittäessä näin tulee väistämättä tapahtumaan. Falsifioivasta lähestymistavasta seuraa edelleen, ettei tutkimuksessa myöskään keskitytä juuri lainkaan sellaisiin asioihin, jotka puolustusvoimat hoitaa jo tällä hetkelläkin hyvin, koska niiden käsittely ei toisi sen enempää tälle työlle kuin puolustusvoimillekaan minkäänlaista lisäarvoa. Toisin sanoen, tutkimuksen ”negatiivisuus” on falsifioivasta tutkimustavasta johtuvaa eli sitä ei siis pidä sekoittaa sen kanssa, että tutkimuksessa varsinaisesti haluttaisiin keskittyä puolustusvoimien kannalta pelkästään negatiivisten asioiden läpikäymiseen.⁶³

Itse asiassa kyseisenlaisen negatiivisen, vallitsevan näkemyksen falsifioimaan pyrkivän lähestymistavan mielekkyyttä tukee myös se, ettei Clausewitz itsekään pitänyt positiivisen sotataidollisen opin laatimista mahdollisena eli kuten hän itse asian ilmaisee: *Kun asiantila on tällainen, joudumme toteamaan, ettei sotataidolle voida laatia positiivista oppirakennelmaa, joka voisi rakennustelineiden tavoin tukea toimijaa joka puolelta. Niissä tapauksissa, joissa toimijan olisi turvauduttava lahjakkuuteensa, hän joutuisi aina tuon oppirakennelman ulkopuolelle ja toimimaan vastoin sen oppeja, ja ... aina päädyttäisiin tulokseen, josta olemme jo puhuneet: että lahjakkuus ja nerous eivät toimi sääntöjen mukaisesti ja että teoria osoittautuu todellisuuden vastakohdaksi.*⁶⁴ (Clausewitz 2002, 77-78) Mikäli positiivisen oppirakennelman laatiminen sodankäynnille ei näin ollen ole mahdollista niin miten tältä pohjalta asiaa tarkasteltaessa myöskään voisi olla mahdollista määritellä dogmaattisia hyvän strategin kriteereitäkään, koska nehan ovat aina riippuvaisia kulloisenkin sodan tai muun vastaavankaltaisen tilanteen ominaispiirteistä. Clausewitzin näkemyksen mukaisesti kyse on siis siitä, että erinomaisen sotapäällikön pitäisi aina pystyä asettumaan oman aikansa sodankäynnin oppirakennelman ulkopuolelle, samoin kuin myös kyetä toimimaan vallitsevan, vastustajan käyttämän opin vastaisesti.⁶⁵ Koska opit puolestaan muuttuvat ajan kuluessa, ei clausewitzlaisen strategin kriteereitä ole mahdollista määritellä yksityiskohtien⁶⁶ osalta kovinkaan kattavasti, koska sodankäyntiopeissa tapahtuvat muutoksethan vaikuttavat myös siihen millaisen oppirakennelman ulkopuolelle sotapäällikön on kulloisessakin tilanteessa kyettävä astumaan.⁶⁷

Kyky hyvänä strategina toimimiseksi ymmärretäänkin tutkimuksen yhteydessä ennen kaikkea ihmisten periaatteellisia valmiuksia toimia asevoimien sodan aikaisissa strategisissa tehtävissä. Tarkastelussa ei sen sijaan olla erityisen kiinnostuneita puolustusvoimien strategisissa tehtävissä tällä hetkellä toimivista

⁶³ Falsifioinnin tarkoituksena on siis osoittaa, ettei vallitseva näkemys asiasta voi ainakaan sellaisenaan olla oikea. Sen sijaan falsifioinnin kautta ei oleteta saavutettavan ns. totuutta vaan ainoastaan parannettavan vallitsevaa tietämystä asiasta. Tämän seurauksena myöskään tässä tutkimuksessa ei kuvitella kyettävän antamaan lopullisia vastauksia työssä käsiteltäviin asioihin ja ongelmiin, jonka seurauksena tutkimusta ei myöskään pitäisi näin tulkita.

⁶⁴ Ainakin tämän lainauksen perusteella Clausewitz tuntui siis olleen tietoinen Auguste Comten (1798-1857) positivismista, jonka ensilinjaukset julkistettiin vuonna 1822; varsinaiset positivismia käsitelleet teoksensa Comte kuitenkin julkaisi vasta Clausewitzin kuoltua (ks. esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Auguste_Comte).

⁶⁵ ”*Kantia seuraten Clausewitz väitti, että taiteellinen nero ei riko sääntöjä vaan toimii niiden puitteissa. Todella merkittävä taiteilija voi kirjoittaa säännöt uusiksi, mutta tällöin itse säännöt muuttuvat, jolloin vuoropuhelu neron ja sääntöjen välillä säilyy. Clausewitz sovelsi näitä näkemyksiä kaunotaiteiden puolelta sodankäyntitaitoon.*” (Strachan 2010, 109)

⁶⁶ Yleisellä tasolla kyseisiä ominaisuuksia on kuitenkin mahdollista määritellä ja näin tutkimuksessa myös toimitaan.

⁶⁷ Hyvin usein myös Clausewitzia itseään on kuitenkin syytetty juuri tämän tyyppisesti eli aivan kuin hänen olisi ollut mahdollista ennustaa sodankäynnin ja aseteknologian tulevaa kehitystä 1800-luvun alkupuolen sotien pohjalta.

henkilöistä, koska heidän todellista strategista kyvykkyyttään ei ensinnäkään ole mahdollista selvittää luotettavasti heidän rauhan aikaisen hallintoon painottuneen toimintansa pohjalta.⁶⁸ Toiseksi, vaikka henkilö vaikuttaisi kuinka pätevältä strategilta tahansa, käytännössä olisi kuitenkin erittäin vaikeaa määritellä onko hänen hyvytensä clausewitzlaista poikkeuksellista strategista erinomaisuutta vai lähinnä vain muiden henkilöiden heikkoudesta johtuvaa suhteellista kyvykkyyttä. Koska Clausewitzin strategin harvinaisuutta korostavan näkemyksen perusteella strategisen kyvykkyyden suhteellisuutta tukeva tulkinta on lisäksi selvästi absoluuttista tulkintaa todennäköisempi, antaisi tällainen suora tulkinta luultavasti melkoisen virheellisen kuvan nykyupseereiden todellisista strategisista kyvyistä.⁶⁹

Tämän tyyppisistä ongelmista johtuen tutkimuksessa keskitytäänkin tutkimaan millaisten henkilöiden pitäisi kyseisenlaisiin tehtäviin valikoitua, mikäli puolustusvoimien johdon edellytettäisiin täyttävän mahdollisimman hyvin clausewitzlaisen strategisen sotilaallisen nerouden kriteerit. Clausewitzlaisen strategin määrittely ennen kaikkea strategisena potentiaalina toimii samalla myös yhtenä tutkimuksen monista rajauksena. Tutkimuksessa ei toisin sanoen olla kovinkaan kiinnostuneita sen enempää siitä kuinka hyvin tällainen potentiaali käytännössä riittää hyvänä strategia toimimiseksi, kuin myöskään siitä ovatko käytetyt kriteerit välttämättä myöskään riittävän korkeatasoiset hyvän clausewitzlaisen strategin määrittelemiseksi eli tässä yhteydessä siis riittää, että niiden tiedetään joka tapauksessa olevan hyvin paljon korkeatasoisemmat kuin millaiseen tasoon asiaa selvittämään pyrkineissä tutkimuksissa on tyypillisesti tyydytty. Koska täsmällisen vastauksen antaminen clausewitzlaisen strategin tasoa koskevaan kysymykseen jää kuitenkin antamatta, tutkimus jättää suosiolla avoimeksi myös kysymyksen siitä kuinka pitkälle tässä yhteydessä määriteltävät

⁶⁸ Sotilaallisella puolella ongelman luonne on myös ymmärretty aivan hyvin. Tästä seuraa, että vaikka rauhan aikana upseereiden ylennykset tyypillisesti tapahtuvatkin virkaiän perusteella, sota-aikana pätevät henkilöt saattavat yletä hyvin nopeastikin. Esimerkiksi Saksan hävittäjäilmoavimien komentajana (1941-1945) toiminut Adolf Galland (1912-1996) yleni kapteenista kenraalimajuriksi reilussa kahdessa vuodessa. Myös Napoléonin armeija oli meritokratia eli siinäkin kyvykkäät miehet saattoivat muista tuon aikaisista armeijoista poiketen yletä urallaan hyvinkin nopeasti (http://fi.wikipedia.org/wiki/Grande_Arm%C3%A9e); esimerkiksi marsalkka Joachim Murat eteni majurista prikaatikenraaliksi kahdessa kuukaudessa (Lindqvist 2005, 115). Toisaalta Napoléonin saattoi kuitenkin tämän pätevyysperiaatteen vastaisesti ylentää myös sotilaallisesti epäpäteviä ystäviään jopa marsalkoiksi asti. Tyypillisesti Bysantin armeijaa puolestaan pidetään ensimmäisenä meritokratiseena armeijana; myös Tšingiskaani mongoliarmeija toimi meritokraattisten periaatteiden mukaisesti (http://en.wikipedia.org/wiki/Mongol_military_tactics_and_organization). Hyvissä armeijoissa on kuitenkin kiinnitetty huomiota myös liian nopean etenemisen vaaroihin, koska käytännön toiminnan pohjalta ylennetty johtaja ei välttämättä ymmärrä organisaation vakintunteiden toimintatapojen, kuten vaikkapa esikuntatyöskentelyn tärkeyttä kokonaisuuden kannalta (esimerkiksi marsalkka Mannerheimin, joka ei ollut yleisesikuntaupseeri, on sanottu syyllistyneen juuri tällaiseen toimintaan). Vaarana on myös, että johtajia liian nopeasti ylennettäessä nostetaan hyviä taktikoita ja hallinnoijia strategiaan tehtäviin, joihin he eivät enää sovellu. Esimerkiksi Günther Rall (maailman kaikkien aikojen kolmanneksi menestynein hävittäjälentäjä 275 ilmavoitollaan; Länsi-Saksan ilmavoimien komentaja 1971-1974) toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: *"Liiankin yksinkertaistetun logiikan mukaan: joka ampuu paljon alas, on esikuva; joka on esikuva, osaa johtaa. Nyt tuli yhä enemmän rykmenttien johtoon menestyksekkäitä hävittäjälentäjiä, joiden suosituksena olivat heidän henkilökohtaiset lentosuorituksensa, mutta eivät heidän luonteenpiirteensä. Niiden huomioiminen olisi ollut välttämätöntä, kun jonkun kontolle uskotaan ihmisten elo ja omni."* (Rall 2008, 62)

⁶⁹ Oman vaikeutensa asian selvittämiseksi toisi myös se, ettei puolustusvoimat luonnollisestikaan myöskään antaisi tämän tyyppisten julkisten tutkimusten käyttöön niin yksityiskohtaista tietoa yksittäisistä upseereista, että tietojen pohjalta olisi mahdollista seuloa yksilötasolla potentiaalisesti hyvät strategit upseereiden joukosta.

strategin kriteerit riittävät strategia käytännön tasolla kantamaan. Tällaista ”haluttomuutta” vastauksen antamiseen ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, etteivätkö asian arvioimiseksi käytetyt kriteerit olisi omasta näkökulmastaan katsottuina perusteltuja vaan ainoastaan siten, ettei tutkimuksessa haluta antaa ehdottomia suosituksia asiasta, jonka tekemiseen käytetty aineisto ei välttämättä, tai edes todennäköisesti ainakaan omasta mielestäni anna riittävän hyviä perusteita (sen sijaan suhteellisia suosituksina niitä on luvallista pitää).⁷⁰

Clausewitzlaisen strategisen nerouden harvinaisuuteen on kiinnitettävä suurta huomiota myös tätä tutkimusta luettaessa. Toisin sanoen, koska clausewitzlaisen strategi(suude)n kriteerit ovat äärimmäisen tiukat, on jo alunperinkin selvää, ettei puolustusvoimista, sen enempää kuin muistakaan organisaatioista, suomalainen yritysmaailma mukaan lukien, voi löytyä kovinkaan paljon kyseiset kriteerit täyttäviä ihmisiä. Tämän seurauksena tutkimuksesta saattaakin saada kuvan, että niin suomalaisupseereita, suomalaisjohtajia kuin ihmisiä ylipäättäänkin pidettäisiin kyvyttöminä hoitamaan tehtäviään. Tästä ei missään nimessä kuitenkaan ole kyse, koska tutkimuksessa ei edes haluta ottaa kantaa siihen millaisia valmiuksia upseereilla pitäisi olla muissa kuin clausewitzlaisittain määritellyissä strategisissa tehtävissä toimittaessa.⁷¹ Tämä on itse asiassa myös Clausewitzin oma asiaa koskeva näkemys eli kyse on yksinkertaisesti vain siitä, että hyvän strategin erinomaisuus vain jättää muut ihmiset varjoonsa, eli kuten hän itse asian ilmaisee:

Kun vaadimme jo alimpienkin päällikkyyksien haltijoilta erinomaisia älynlahjoja, koska ne ovat erinomaisten suoritusten edellytys, ja tämä vaatimus vahvistuu porras portaalta, on itsestään selvää, että suhtaudumme aivan toisin niihin miehiin, jotka täyttävät kunnialla armeijan toiseksi ylimmän tason komentajatehtävät, eikä heidän näennäinen yksinkertaisuutensa monipuolisen oppineen, kynäkäyttöön tottuneen liikemiehen ja konferensseissa kulkevan valtiomiehen rinnalla saa harhauttaa meitä vähättelemään heidän työhön liittyvän älynsä erinomaisuutta ... Erinomaisiin suorituksiin sodassa yhdistyy siis alimmilta portailta lähtien erityinen lahjakkuuden laji. Historia ja jälkimaailman arvostelu antavat kuitenkin yleensä varsinaisen nerouden kunnian vain niille lahjakkuuksille, jotka ovat loistaneet ylimmässä asemassa eli ylipäällikkönä. Tämä johtuu siitä, että tuohon asemaan tultaessa älyyn ja hengenlahjoihin kohdistuvat vaatimukset kasvavat hyvin paljon yhdellä harppauksella. Koko sodan tai sen suurempien, sotaretkiksi sanomiemme sotatoimien johtamisessa loistavaan lopputulokseen tarvitaan hyvää ylemmän tason valtiollisten suhteiden tuntemusta. Tällä tasolla sodanjohto ja politiikka yhdistyvät ja sotapäälliköstä tulee samalla valtiomies ... (Clausewitz 2002, 54)

Vaikka tutkimuksessa ei otetakaan suoranaisesti kantaa strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivien upseereiden pätevyyden, olisi kuitenkin tekopyhää väittää, etteikö tutkimuksessa läpikäytävää aineistoa kuitenkin olisi niin haluttaessa mahdollista käyttää myös muilla kuin pelkästään strategisella tasolla toimivien henkilöiden pätevyyden arvioimiseen. Näin on itse asiassa oltava jo pelkästään senkin vuoksi, että Clausewitzin mukaanhan ”erinomaisiin suorituksiin sodassa yhdistyy siis alimmilta portailta lähtien erityinen lahjakkuuden laji”, jonka on siis ilmentävä upseereilla jossain muodossa jo ennen kuin he käytännön tasolla strategisen tason tehtäviin nousevat. Koska tämän tutkimuksen tehtävänä ei kuitenkaan ole kertoa, millaisista käytännön ominaisuuksista tms. tällöin voisi olla kyse, on puolustushallinnon oma asia määritellä, millaista ”erityistä lahjakkuutta”

⁷⁰ Oscar Wilde: ”En ole tarpeeksi nuori tietämään kaikkea.”

⁷¹ Osaakeyhtiölain mukaan myöskaan yritysmaailmassa toimitusjohtajan tehtävänä ei ole vastata yrityksen strategisesta vaan sen hallinnollisesta johtamisesta eli kuten asiasta laissa sanotaan: *Toimitusjohtaja hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti* (Osaakeyhtiölaki 2006, 6. luku 17 §).

se edellyttää organisaation alimpienkin päällikkyysien haltijoiden täyttävän.⁷² Valitettavasti (?) tähän määrittelyvapauteen kuitenkin liittyy eräs pieni ”mutta”. Kyse on siitä, että vaikka puolustusvoimilla periaatteessa onkin vapaus päättää mitä se upseereiltaan edellyttää, puolustusvoimat on kuitenkin itse halunnut Maanpuolustuskorkeakoulun mukaan yleiseurooppalaiseen ns. Bolognan prosessiin,⁷³ jonka tavoitteena puolestaan on akateemisen opetuksen standardointi kaikissa prosessiin kuuluvissa eurooppalaisissa yliopistoissa (mm. *ECTS* ja *Diploma Supplement*). Käytännössä Bolognan prosessi siis edellyttää, että myös MpKK:n on annettava opiskelijoilleen prosessin mukaista akateemista opetusta, eikä vain annettava vaan myös varmistettava, että opiskelijat myös käytännön tasolla kyseisen tason saavuttavat.⁷⁴ Näin ollen riittävän korkeatasoisen akateemisen tavoitetaso saavuttaminen saattaakin muodostua jonkinlaiseksi esteeksi riittävien sotilaallisten valmiuksien upseeriopiskelijoille antamiseksi, koska Bolognan prosessin mukaisesti toimittaessa myös sotilaallinen opetus muuttuu akateemiselle opetukselle alisteiseksi asiaksi.⁷⁵ Riippumatta siitä, onko tällainen pelko todellinen vai ei, oleellista on kuitenkin ymmärtää, ja toisin kuin varsin suurikin osa upseereista tuntuu asian tulkitsevan, varsinkaan Maanpuolustuskorkeakoulun kaltainen uusi yliopisto,⁷⁶ jolle jo pelkästään akateemisuus itsessäänkin on varsin uusi asia, ei voi eikä saa määrittellä Bolognan prosessin puitteissa opetuksensa akateemisuutta itsenäisesti vaan sen on jo pelkästään opiskelijoidensa oikeusturvankin vuoksi toimittava täsmälleen prosessin edellyttämällä tavoin.⁷⁷

⁷² Esimerkiksi teoksen *Practical Intelligence in Everyday Life* (Sternberg ym. 2000) kappaleessa *Practical Intelligence: An Example from the Military Workplace* (162-206) käsitellään kyseisen tason sotilasjohtamista.

⁷³ Bolognan prosessiin liittyvää materiaalia löytyy mm. opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivuilta: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/index.html>.

⁷⁴ Opetuksen olisi siis täytettävä akateemiset kriteerit niin sisältönsä kuin laajuutensaakin puolesta. Näin ollen esimerkiksi pelkkä perinteisten sotilasopintojen akateemiseksi nimeäminen ei kyseistä kriteeriä täyttäisi.

⁷⁵ Sotilasoppiaineista saatavat opintopisteet eivät esimerkiksi välttämättä täytä akateemisia kriteereitä kovinkaan hyvin, eivätkä ilmeisesti toisinaan lainkaan. Ainakin upseereihin edes jossain määrin rinnastettavissa olevien poliisien osalta maisteriksi valmistuminen edellyttää opiskelutavasta riippuen peräti 465-510 opintopisteen keräämistä, kun taas sotatieteiden maisteriksi valmistuminen edellyttää vain tyypillistä 300 opintopistettä. Lisäksi ainakin Maanpuolustuskorkeakoulun *Pedagogista käsikirjaa* (2010) lukiessa saa sellaisen vaikutelman, että opintopisteitä saisi myös varsin helposti moniin muihin yliopistoihin nähden.

⁷⁶ Maanpuolustuskorkeakoulusta annetun lain (1121/2008) 1 §:n 1 momentin mukaan Maanpuolustuskorkeakoulu on puolustusvoimiin kuuluva sotatieteellinen korkeakoulu. Uusi yliopistolaki (558/2009) koskee kuitenkin vain opetus- ja kulttuuriministeriön alaisia yliopistoja, joten sen soveltamisala ei sulje pois muiden yliopistojen olemassaoloa. Maanpuolustuskorkeakoulu puolestaan mielletään yliopistolliseksi korkeakouluksi, jolla on oma erityisluonteensa. Katso tarkemmin asiaan liittyen esimerkiksi eduskunnan sivistysvaliokunnan lausunto puolustusvaliokunnalle, *Hallituksen esitys laiksi Maanpuolustuskorkeakoulusta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi* (SiVL 15/2008 vp - HE 62/2008 vp; http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/sivl_15_2008_p.shtml;vrt), samaa lakia koskeva perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 31/2008 vp - HE 62/2008 vp, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevl_31_2008_p.shtml) ja puolustusvaliokunnan lausunto (PuVM 4/2009 vp - HE 196/2009 vp, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/puvm_4_2009_p.shtml). Asiaan kannattaa perehtyä myös lähteisiin *Maanpuolustuskorkeakoulun asemaan ja sen kehittämiseen* liittyviä kysymyksiä 1: *Maanpuolustuskorkeakoulun nimi* (KTA 701/2009, OIKTA 001/2009, Maanpuolustuskorkeakoulun Oikeudellisen toimiala, asiantuntijalausunto 21.1.2009) ja *Maanpuolustuskorkeakoulun asema yliopistollisena korkeakouluna* (OIKTA 11/2009, Maanpuolustuskorkeakoulu, Oikeudellinen toimiala, asiantuntijalausunto 3.2.2009) tutustumalla.

⁷⁷ Opiskelijoiden on voitava luottaa siihen, että heidän akateemiset valmiutensa ovat Bolognan prosessin edellyttämällä tasolla myös muissa yliopistoissa opiskelemiseksi. Kandidaatin tutkinnon suorittamisen jälkeen opiskelijoilla pitäisikin olla sekä

Vaikka asiaan ei tämän tutkimuksen osalta alun alkaen kiinnitettykään huomiota, Bolognan prosessi osoittautui yllättäen myös hyväksi lähtökohdaksi Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden clausewitzlaisten strategisten valmiuksien arvioimiseen käytettäväksi. Kyse on lähinnä siitä, että clausewitzlaiselta strategilta edellytettävien kriteereiden voidaan katsoa olevan hyvin pitkälle yhteneviä akateemisten opiskeluvalmiuksien kanssa, joskin tietenkin niin, että clausewitzlaiselta strategilta edellytettävä vaatimustaso on huomattavan paljon akateemista minimitasoa korkeampi.⁷⁸ Vaikka akateemisia valmiuksia ei näin ollen välttämättä olisikaan syytä pitää erityisen tärkeinä strategisen tason alapuolella toimivien upseereiden sotilaallisten ja hallinnollisten tehtävien hoitamisen kannalta,⁷⁹ Maanpuolustuskorkeakoulun yliopistollisen korkeakoulustatuksen perusteella upseereiden pitäisi kaikesta huolimatta kuitenkin täyttää riittävän (?) hyvin myös kyseiset kriteerit.⁸⁰ Tämän välttämättömyyden seurauksena kadettien strategiapotentiaalia on myös mahdollista pyrkiä arvioimaan epäsuorasti heidän akateemisten opiskeluvalmiuksiensa pohjalta.⁸¹ Toisin sanoen, mikäli kadeteilla olisi akateemiseen opiskeluun liittyviä puutteita, täytyisi heidän strategisten puutteidensa lähes väistämättä olla vielä heidän akateemisia puutteitaankin suurempia. Koska upseeriopiskelijoiden akateemisten valmiuksien arviointi puolestaan onnistuu vaivatta clausewitzlaisen nerouden käsittelyn oheissa, kyseistä mahdollisuutta ei myöskään jätetä käyttämättä.⁸² Näin toimiminen on luontevaa myös sen vuoksi, että upseeriopiskelijoiden akateemisia opiskeluvalmiuksia selvittäessähän voidaan samalla myös alustavasti määritellä, kuinka suurella osalla heistä on valmiuksia hyvinä clausewitzlaisina strategeina toimimiseksi, koska nykykadetit ovat tulevaisuuden kenraaleita. Uskoakseni asian selvittäminen kiinnostaa myös puolustusvoimia, koska tätä kauttahan sille tarjoutuu hyvä mahdollisuus arvioida upseereiden ”kenraalipotentialia” jo paljon aikaisemmin kuin he tulevat kyseisen tason käytännön tasolla saavuttamaan.⁸³

mahdollisuus että valmiudet vaihtaa niin pääainetta, tiedekuntaa kuin yliopistoakin. Maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen opiskelijoilla pitäisi lisäksi olla valmius suorittaa jatko-opintojaan myös muissa kuin pelkästään omassa yliopistossaan.

⁷⁸ Asiaa käsitellään myöhemmin työssä varsin paljonkin.

⁷⁹ Sanan ”välttämättä” käyttö tässä yhteydessä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö akateemisista valmiuksista todennäköisesti kuitenkin olisi varsin paljonkin hyötyä myös strategisen tason alapuolella toimiville upseereille.

⁸⁰ Tässä yhteydessä ei siis oteta kantaa siihen oliko Maanpuolustuskorkeakoulun Bolognan prosessiin mukaan lähteminen loppujen lopuksi hyvä vai huono ratkaisu. Päätös liittyä mukaan kyseiseen prosessiin tarkoittaa kuitenkin sitä, että tehdyn päätöksen jälkeen upseeriopiskelun akateemisuutta on tarvittaessa painotettava myös käytännönläheisten sotilasharjoitteiden kustannuksella.

⁸¹ Strategisen kyvykkyyden suora ja täsmällinen määrittely ei ole edes mahdollista, koska strategilta käytännön tasolla vaadittavat kyvyt, ominaisuudet, valmiudet yms. vaihtelevat tapaus- ja tilannekohtaisesti hyvin paljon (vrt. esim. yritysmaailmassa hyvän kriisi- ja normaaliajan johtajan väliset erot).

⁸² Tämän tutkimuksen yhteydessä upseeriopiskelijoiden pätevyyttä tarkastellaan ainoastaan heidän strategis-akateemisten opiskeluvalmiuksiensa pohjalta. Näin ollen tässä tutkimuksessa ”huonoksikin” luokiteltu opiskelija saattaa menestyä aivan hyvin niin käytännönläheisissä sotilasopinnoissa kuin (uran alkuvaiheen) työtehtävissäänkin.

⁸³ Tavallaan Bolognan prosessi onkin ottanut Maanpuolustuskorkeakoulusta pitävän niskalenkin eli tämän jälkeen sen pitäisi myös käytännön tasolla toimia kyseisen prosessin edellyttämällä tavoin. Bolognan prosessin myötä on siis Maanpuolustus-korkeakoulun antamaa opetusta, samoin kuin sen opiskelijoitakin arvioitava nimenomaan akateemisten kriteereiden pohjalta, vaikka se ei välttämättä aina puolustusvoimien näkökulmasta asiaa katsottaessa kaikilta osin erityisen tarkoituksen-mukaiselta vaikuttaisikaan. Puolustusvoimat ei siis enää Bolognan prosessiin mukaan liittyttyään voi vedota esimerkiksi upseerin uran erityispiirteisiin opetuksen mahdollista epäakateemisuutta ja/tai opiskelijoidensa puutteellisia akateemisia opiskeluvalmiuksia perustellakseen, vaikka pelkästään sotilaallisista lähtökohdista asiaa tarkasteltaessa tällaisetkin syyt saattaisivat olla hyväksyttäviä.

Tutkimukselle asetetun tavoitteen saavuttaminen edellyttää clausewitzlaisen sotateorian perusteiden läpikäyntiä. Koska tutkimuksen alkuperäisenä tavoitteena ollut Clausewitzin sotateorian yksityiskohtainen käsittely vaihtui/täydentyi työn edetessä pyrkimykseksi löytää Suomen puolustusvoimista clausewitzlaisia strategeita, muuttui samalla myös clausewitzlaisen sotateorian status tutkimuksen ydinkysymyksestä uutta tutkimuskysymystä taustoittavaksi ja täydentäväksi asiaksi. Samalla muutos tarkoitti myös sitä, ettei clausewitzlaista sotateoriaa enää muutoksen jälkeen ollut tarpeen käsitellä pienien yksityiskohtien osalta aivan alkuperäisen tutkimuskysymyksen edellyttämällä tarkkuudella ja laajuudessa vaan ainoastaan tasolla jota clausewitzlaisen strategin toimintakentän ymmärtäminen edellyttää. Tämän suunnantarkistuksen jälkeen siis riitti, että Clausewitzin sotateoria pystytään primaarilähteeseen tukeutuen esittämään sellaisena johdonmukaisena kokonaisuutena, jonka pohjalta on edelleen mahdollista ymmärtää työn varsinaisena tutkimuskysymyksenä olevaa ongelmaa siitä miten vaikeasti hahmotettavissa ja hallittavissa olevassa toimintaympäristössä clausewitzlainen strategi joutuu toimimaan.

Koska pyrkimys clausewitzlaisten strategien puolustusvoimista löytämiseen puolestaan pohjautuu ennen kaikkea heidän harvinaisuuteensa, on tutkimuksessa selvittävä myös syyt kyseiseen harvinaisuuteen. Koska Clausewitzin käyttämät hyvän strategin kriteerit kuitenkin ovat muutama sivu sitten mainituista syistä johtuen varsin hankalasti tutkimuksellisesti hyödynnettävissä olevia (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 39-56), on hyvän strategin etsintä parempi tehdä nykytieteen mahdollistamalta pohjalta. Koska tällä tavoin asiaa lähestyttäessä hyvältä strategilta edellytettävien tärkeimpien persoonallisuuspiirteiden ja siihen sidoksissa olevien muiden ominaisuuksien määrittelemineen on kaiken lisäksi jopa kohtalaisen helppoa, voidaan erilaisia tutkimuksia ja aineistoja keskenään yhdistelemällä saada kohtalaisen tarkkakin kuva siitä minkä tyyppisestä henkilöstä clausewitzlaisessa strategissa on ainakin pääpiirteissään kyse.⁸⁴

Clausewitzin käsitteistön korvaaminen nykytieteellisellä käsitteistöllä antaa tietenkin myös mahdollisuuden kritisoida tutkijaa tarkoitushakuista ja/tai Clausewitzin alkuperäisen näkemyksen vastaisten tulkintojen teosta. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, koska tutkimuksessa strategin edellytetään joka tapauksessa täyttävän myös Clausewitzin häneltä edellyttämät kriteerit (rohkeus, luonteenlujuus, päättäväisyys, mielenmaltti, horjumattomuus, sitkeys, tarmokkuus sekä hengen-, sielun- ja tahdonvoima). Koska kyseisten kriteereiden tieteellinen tutkiminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, tai välttämättä edes mahdollista, niiden sijasta tutkimuksessa keskitytään käsittelemään asioita, joiden voidaan katsoa täydentävän eikä siis suinkaan korvaavan Clausewitzin käyttämiä kriteereitä. Tässä yhteydessä asian perustelemiseksi käytettävät kriteerit ovat puolestaan sen kaltaisia yleisiä ominaisuuksia (mm. älykkyys, viisaus, luovuus ja motivaatio), jollaisia oikeastaan minkä tahansa huipputoimijan voidaan alasta riippumatta edellyttää omaavan. Lisäksi on huomioitava, että käytetyt kriteerit saavat niin suoraa⁸⁵ kuin epäsuoraakin⁸⁶ tukea myös Clausewitzilta, joten tästäkin johtuen mahdollisuus virhetulkintojen tekoon jää varsin vähäiseksi.

Toiseksi, mikäli nykytieteen mukainen näkemys asioiden kitkaisuudesta puolestaan pitäisi selittää 1800-luvun alkupuolella eläneille ihmisille, olisivat Clausewitzin käyttämät ilmaisut ja esimerkit edelleenkin hyvin toimivia.

⁸⁴ Yhdysvaltojen armeijan näkökulmasta tulevaisuuden strategisen liiderin ongelmaa pohdiskelee Hardaway (2008).

⁸⁵ Clausewitz esimerkiksi edellytti hyvän strategin olevan selvästi keskimääräistä älykkäämmän ihmisen.

⁸⁶ Mikäli strategin kriteerit eivät olisi erittäin tiukat, niin tällöinhän Clausewitzkaan ei olisi voinut väittää strategisen nerouden olevan äärimmäisen harvinaista.

Clausewitz ja nykytieteen mukaisen näkemyksen välillä ei siis näyttäisi olevan ainakaan minkäänlaista merkittävää ristiriitaa eli ongelma näyttäisi koskevan ennen kaikkea vain sitä, ettei Clausewitzin yksinkertaisesti vain ollut asioista kirjoittaessaan mahdollista tukeutua nykytieteen mukaisiin asiaa koskeneisiin tutkimustuloksiin ja terminologiaan. Lopuksi asian osalta on huomioitava, ettei tässä tutkimuksessa käytettyjen tieteellisten selitysten lisäksi (kappale *Kitka nykytieteen näkökulmasta asiaa katsottaessa*) clausewitzilaisen näkemysten perustelemiseksi ole löydettyvissä oikeastaan mitään muitakaan tieteellisesti uskottavia vaihtoehtoisia selityksiä, joten todennäköisesti ainakaan minkäänlaista merkittävää pelkoa virhetulkintojen tekemiseen ei tästäkään johtuen ole olemassa.

Jotta tutkimuksen uskottavuus erityisesti upseerikunnan keskuudessa olisi hyvä, tutkimustavoitteen saavuttamiseksi työssä tukeudutaan mahdollisimman pitkälle puolustusvoimien itsensä keräämään ja tuottamaan materiaaliin. Näin toimitaan ennen kaikkea sen vuoksi, että tällä tavoin toimittaessa voidaan varmistua siitä, ettei aineiston oikeellisuutta ja luotettavuutta ole ainakaan puolustusvoimien taholta syytä kyseenalaistaa.⁸⁷ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö tästä aineistosta tehtävät tulkinnot saata toisinaan poiketa melkoisen paljonkin puolustusvoimien aiemmin tekemistä, koska tässä yhteydessä aineistoa pyritään tarkastelemaan aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin ja usein myös alkuperäisestä poikkeavasta näkökulmasta. Saman suuntaisesti tulkintoihin vaikuttaa myös se, että samassa yhteydessä aineisto pyritään linkittämään myös muihin tutkimuksiin, jonka seurauksena saattavat esimerkiksi tietyt puolustusvoimissa tärkeinä pidetyt asiat osoittautua vähemmän tärkeiksi, kun taas tietyt lähes merkityksettömiltäkin vaikuttavat asiat saattavat vastaavasti saada aikaiseksi lumivyöryefektin, jonka lopputulos voi olla puolustusvoimien kannalta kaikkea muuta kuin merkityksetön.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksessa pyritään osoittamaan, että strategisessa tehtävässä toimivan henkilön pitäisi jo luonnostaankin ajatella ”strategisesti”,⁸⁸ jonka seurauksena tutkimus myös rakennetaan kyseisen perusnäkemyksen mukaiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että tutkimuksessa tukeudutaan suhteellisen yksinkertaiseen ja mahdollisimman pitkälle myös upseereiden jo etukäteen tuntemaan lähdeaineistoon, jolla varmistetaan ettei aineiston vaikeus muodostu kenellekään esteeksi tutkimuksessa käsiteltävien asioiden ymmärtämiselle.⁸⁹ Näin ollen aineiston suhteellinen helppous on tietoinen valinta, jonka kautta pyritään osoittamaan, että myös tällaiseen aineistoon tukeutumalla voidaan päätyä merkittäviinkin johtopäätöksiin mikäli tutkimusta ei ymmärretä pelkästään aineiston mekaaniseksi keräämiseksi ja analyytiseksi läpikäynniksi vaan ennen kaikkea sen luovaksi ja kokonaisvaltaiseksi tulkitsemiseksi. Tarkastelun kokonaisvaltaisuus on puolestaan keskeinen syy siihen miksi tutkimus yksinkertaisesta aineistosta huolimatta kuitenkin lopulta muuttuu kaikkea muuta kuin helposti ymmärrettävissä olevaksi.⁹⁰ Toisin sanoen, asioiden

⁸⁷ Puolustusvoimien aineistoon tukeutuminen tosin aiheuttaa tutkimukselle myös ongelmia, koska puolustusvoimat ei ole kerännyt upseereistaan kaikkea sellaista tietoa kuin mistä olisi ollut työn toteutuksen kannalta hyötyä.

⁸⁸ Liiketaloustieteiden puolella tämäntyyppisestä näkökulmasta asiaan ovat perehtyneet mm. Ohmae kirjassa *The Mind of the Strategist* (1982) ja Dixit & Nalebuff kirjassa *Thinking Strategically* (1993).

⁸⁹ Koska puolustusvoimien ylin johto on kaiken lisäksi jatkuvasti korostanut puolustusvoimien antaman koulutuksen, ja varsinkin johtamisen opetuksen olevan erittäin korkeatasoista, upseereille kyseisten asioiden ymmärtämisen ei pitäisi tästäkään johtuen tuottaa minkäänlaisia vaikeuksia.

⁹⁰ Väitöskirjatasoisen tutkimuksen kyseessä ollessa tällaiseen materiaaliin tukeutuminen tuottaa tietenkin myös omanlaisensa ongelman. Koska kyseiseen aineistoon kuitenkin tukeudutaan nimenomaan sen vuoksi, että tätä kautta voidaan osoittaa Clausewitzin näkemyksen mukainen strategisesti painottuneen ajattelutavan periaatteellinen

välinen mitä moninaisin ja monimutkaisin vaikutussuhteiden verkosto tekee tutkimuksen syvällisestä ymmärtämisestä kuitenkin erittäin vaikeaa, koska asioita ei ole mahdollista esittää muodossa, jossa kaikkiin asioiden välisiin vaikutussuhteisiin kiinnitettäisiin niiden todellisuudessa ansaitsemaa huomiota.⁹¹ Tutkimuksessa on tämän seurauksena myös pakko luottaa lukijoiden kykyyn yhdistää työn eri esseissä käsitellyt asiat johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi, vaikka kyseinen tehtävä ei missään tapauksessa helppo olekaan. Tästä johtuen, käytännön pakon sanelemana, viime kädessä työn varsinaisena kohderyhmänä ovatkin vain clausewitzlaisen strategin tavoin jo luonnostaan ajattelevat henkilöt kuten esimerkiksi ns. *carsonlaiset nerot* (ks. tarkemmin luku *Yksinkertaisesta älykkääksi, epäluovasta luovaksi, hullusta neroksi*), joille tällaisen vaatimuksen ei pitäisi muodostua ainakaan ylitsepääsemättömän suureksi esteeksi.⁹²

Sen sijaan mikäli tutkimuksen kohderyhmät esitetään perinteisemmässä ja yleisemmässä muodossa, ovat työn tärkeimpänä tieteellisenä kohderyhmänä liiketaloustieteilijät jo pelkästään senkin vuoksi, että tutkimus tehdään Aalto-yliopiston kauppakorkeakoululle. Tutkimuksen tärkeimpänä empiirisenä kohderyhmänä ovat puolestaan puolustushallinnon ylimmissä johtotehtävissä toimivat henkilöt, ja tällöinkin aivan erityisesti suomalaistenraalit, joiden hyödynnettäväksi työ on viime kädessä tarkoitettu.⁹³ Vaikka sotatieteilijät todennäköisesti tulevatkin olemaan tärkeä henkilöryhmä, jonka kanssa tutkimuksesta käytävä keskustelu tullaan käymään, kyseiselle kohderyhmälle ei kuitenkaan ole määriteltävissä selkeää roolia kahden edellä mainitun kohderyhmän välissä.⁹⁴ Kohderyhmän selkeästä polarisoitumisesta tieteelliseen ja käytännölliseen ryhmään johtuen tutkimuksessa käytettävä terminologia on myös totuttua arkipäiväisempää.

Syy tällaisen käsitteistön käyttöön puolestaan liittyy siihen, että näiden kahden kohderyhmän valmiudet ymmärtää työssä läpikäytäviä asioita vaihtelevat asiakokonaisuudesta ja esseestä riippuen melkoisen paljonkin keskenään, joten välttämättä toiseen kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä itsestäänselvyyksiltä vaikuttavat asiat eivät sellaisia toiseen kohderyhmään kuuluvalla ole. Tällaisen tilanteen omalle kohdalle tullessa kannattaakin käyttää hetki aikaa sen miettimiseen, voidaanko esimerkiksi upseerin olettaa ymmärtävän liiketaloustieteellistä strategianäkemyistä ja/tai inhimillistä käyttäytymistä selittäviä teorioita, malleja ja oppeja niin hyvin kuin esimerkiksi kauppatieteiden tohtori? Aivan vastaavanlainen tilanne vallitsee tietenkin myös toisinpäin eli upseerikunta ei myöskään voi edellyttää, että liiketaloustieteilijät tuntisivat sodankäynnin teorioita kovinkaan hyvin, puhumattakaan monista sotilaallisista käytänteistä. Käytettävän terminologian osalta kyse on siis täysin tietoisesta valinnasta, jolla tähdätään

helppous, mutta käytännön tasoinen vaikeus, kyseinen lähestymistapa lieene varsinkin tutkimuksen pragmaattisiin tavoitteisiin suhteutettuna hyväksyttävissä oleva.

⁹¹ Tältä osin tutkimus seuraakin *Sodankäynnistä*-kirjan viitoittamaa tietä.

⁹² Viimeistään tutkimuksen luettuaan lukijat aivan varmasti myös ymmärtävät aivan hyvin miksi kyseisen tehtävän on väistämättä oltava vaikean melkoisen suurelle osalle ihmisistä. Esimerkiksi Clausewitzin sotateoriasta tehty lukemattoman monet (virhe)tulkinnat osoittavat, että vain pienellä osalla ihmisistä on valmiudet ymmärtää tämän tyyppisiä tutkimuksia niin kuin ne on tarkoitettu ymmärrettäviksi.

⁹³ Tämän lisäksi myös muuta upseerikuntaa voidaan pitää työn kohderyhmänä; viime kädessä tutkimusta voidaan tietenkin hyödyntää myös muilla aloilla ja muissa organisaatioissa kuin pelkästään puolustusvoimissa.

⁹⁴ Asian osalta on kuitenkin syytä todeta, että alun perin myös sotatieteilijöille oli tällainen asema varattuna, mutta koska heidän kohderyhmänä pitämisensä olisi edellyttänyt monien tutkimuksessa läpikäytävien asioiden toisella tavoin kirjoittamista (esim. Clausewitzin sotateoria), lopulta osoittautui tarkoituksenmukaisemmaksi selkeyttää kohderyhmäjakoa tutkimuksen helpommin hallittavissa pitämiseksi.

Clausewitzin sotateorian hengessä ennen kaikkea tutkimuksen käytännöntasoisien hyödynnettävyyden parantamiseen.⁹⁵

Tutkimuksessa esitettäviä näkemyksiä pyritään myös havainnollistamaan käytännön konkretiaan liittyvillä esimerkeillä.⁹⁶ Koska tutkimus on Clausewitz-sidoksesta johtuen hyvin selkeästi sotilaalliseen suuntaan painottunut ja koska myös työn empiirisen osuuden tärkeimpänä kohderyhmänä ovat sotilaat, on myös pääosa käytettävistä esimerkeistä sotalähtöisiä. Esimerkkeihin tukeudutaankin sen vuoksi, ettei clausewitzlaisen sotateorian ja siihen liittyvän strategianäkemyksen sotakeskeisyys⁹⁷ myöskään mahdollista luontevaa tapaa siviilipuolen esimerkkeihin tukeutumiselle.⁹⁸ Samoin, koska tutkimuksen kohteena on Suomen puolustusvoimat, ovat tällaisiin esimerkkeihin tukeutuminen perusteltua myös sen vuoksi, että sotilaille kyseiset esimerkit avautuvat siviilipuolelta lainattuja esimerkkejä paremmin.⁹⁹ Edelleen, koska Clausewitz tarkoitti sotateoriaansa vain asevoimien sodan ajan toimintaan sovellettavaksi, sotilaallisiin esimerkkeihin tukeutumalla varmistetaan myös niiden clausewitzlainen oikeellisuus. Kyse ei siis ole minkäänlaisesta militaristisesta sodan ihannoinnista vaan yksinkertaisesti vain siitä, että näin toimien vältetään Clausewitzin näkemysten väärintulkitseminen.¹⁰⁰

⁹⁵ Kuten tutkimuksen johdannossa todettiin, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkimus olisi kovinkaan helposti ymmärrettävissä oleva; sama perusongelma tosin koskee myös Clausewitzin sotateorian ymmärtämistä.

⁹⁶ Tutkimuksessa on myös hyvin paljon alaviitteitä, joiden avulla pyritään mm. selkeyttämään tekstissä käsiteltäviä asioita, tiivistämään tutkimusta ja osoittamaan clausewitzlaisen todellisuuskäsityksen kompleksinen luonne.

⁹⁷ Tutkimuksessa tukeudutaan Clausewitzin sota-rauha –perusasetelmaan eli työssä ei siis kiinnitetä huomiota harmaaseen alueeseen näiden kahden ääripään välillä (esim. rauhanturvaaminen, kriisinhallinta tai sissisodankäynti ”rauhan” virallisesti vallitessa).

⁹⁸ Esimerkit on kuitenkin pyritty valitsemaan siten, että ne avautuisivat kohtalaisen helposti myös siviilitieteilijöille.

⁹⁹ Tutkimuksessa myöhemmin läpikäytävistä syistä johtuen voidaan jo nyt todeta, että keskivertoupseereilla on hyvin vahva taipumus hahmottaa todellisuutta käytännön konkretian ja henkilökohtaisten kokemustensa kautta.

¹⁰⁰ Tähän liittyen tutkimuksessa käytettäviä, lähinnä saksalaisperäisiä esimerkkejä ei myöskään pidä tulkita myönteiseksi kannanotoksi Saksan toisen maailmansodan aikaista poliittista järjestelmää, sitä ohjannutta ideologiaa ja/tai Wehrmachtin(kin) tekemiä hirmutekoja kohtaan eli tarkastelu tapahtuu mahdollisimman pitkälle pelkästään sotilaallisesta näkökulmasta. Kyseisiin esimerkkeihin puolestaan tukeudutaan sen vuoksi, että ensinnäkin Clausewitz oli saksalainen (preussilainen). Toiseksi, pääosa kyseisestä lähdeaineistosta on myös muiden kuin saksalaisten (lähinnä yhdysvaltalaisen ja isobritannialaisten) kirjoittamaa, jonka seurauksena kyseisten näkemysten voidaan olettaa olevan objektiivisempia kuin amerikkalaisten ja brittien omasta sodankäynnistään ja sotilaistaan kirjoittaman (esim. taipumus ”sotasankaroida” varsin keskinkertaisetkin kenraalinsa). Kolmanneksi, saksalaisen sodankäyntitaidon ja aivan erityisesti saksalaisen ylemmän upseerikunnan tiedetään olleen poikkeuksellisen laadukasta (ks. esim. Dupuy 1997, 1-5 ja 253), jonka lisäksi Saksan sotamenestys ei vastoin varsin yleistä käsitystä myöskään perustunut materiaalitylivoimaan, joten Saksa soveltuu myös tästä johtuen johtajakeskeisen tarkastelun perustana käytettäväksi. Lopuksi, koska saksalaisella näkemyksellä on historiallisesti katsoen ollut suuri merkitys myös suomalaisen sotilaalliseen ajatteluun (mm. jääkärit ja Suomen armeijan alun perin tapahtunut organisoiminen saksalaisten toimesta) on asiaa myös tästä johtuen luontevaa lähestyä saksalaispainotteisesta näkökulmasta (ks. asiaan liittyen myös Sampo Ahton niin saksalaista sotataitoa kuin Dupuyn kirjaakin käsittelevä artikkeli *Saksan armeijan kunnan selitys*, *Sotilasaikakauslehti* 6-7/2010, 46-47). Mikäli lukija puolestaan haluaa tutustua myös vastapuolen näkemykseen Saksan ja Neuvostoliiton välisestä sodasta, soveltuu siihen esimerkiksi Neuvostoliiton marsalkka Georgi K. Žukovin (1896-1974) kirja *Marshall Zhukov's Greatest Battles* (1969). Lopuksi, vaikka saksalaisvaikutteet Suomen sotaväkeen olivatkin suuret, Suomen ”anglofiilisen” poliittisen johdon suhtautumien Saksaa kohtaan oli kuitenkin 1930-luvulla melkoisen kriittistä. Tällaista suhtautumista

Suomen puolustusvoimien ottaminen tutkimuksen empiriseksi kohteeksi oli puolestaan luontevaa edellä mainittujen syiden lisäksi myös sen vuoksi, että tutkimusta tehdessäni työskentelin melkoisen pitkään Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksella tutkijana eli koin tutkimukseni myös puolustusvoimien kannalta tärkeäksi. Kyseistä valintaa tuki luonnollisestikin myös juuri edellä mainittu asia clausewitzlainen sotateorian alkuperäisestä tarkoituksesta vain asevoimien sodan aikaisessa toimintaympäristössä sovellettavaksi, joten kyseisellä valinnalla vältettiin myös sellainen periaatteellinen mahdollisuus, että olisin sortunut soveltamaan vääränlaista teoriaa kontekstissa johon se ei todellisuudessa soveltuisi. Tältä osin onkin syytä korostaa, että Clausewitzin strategiateorian sotakeskeisyys toimii myös yhtenä selkeänä (lisä)rajauksena Clausewitzin ja monien liiketaloustieteellisten strategianäkemyksen välillä, koska sotateorian puolella oikeastaan mikään rauhan aikainen toiminta ei ansaitse strategiastatusta.¹⁰¹ Koska liiketaloustieteelliset strategianäkemyskset puolestaan on tarkoitettu nimenomaan rauhan aikana hyödynnettäviksi,¹⁰² niillä ei myöskään voi olla ainakaan suoraa kytköstä clausewitzlaiseen strategiateoriaan.¹⁰³ Tätä kautta Clausewitzin sotateoria rajautuu siis tavallaan jopa aivan automaattisestikin liiketaloustieteellisen strategiakritiikin ulottumattomiin,¹⁰⁴ jonka seurauksena tutkimuksessa ei myöskään ole minkäänlaista erityistä tarvetta perustella siinä esitettäviä strategiaa koskevia näkemyksiä liiketaloustieteiden koulukunta-sidonnaisten strategianäkemyksen pohjalta.¹⁰⁵

kuvaava hyvin mm. presidentti Rytin pohdiskelu hieman ennen Saksan Neuvostoliittoa vastaan kohdentunutta hyökkäystä: *"Saksa on ainoa valtio, joka tätänykyä pystyy lyömään Venäjän tai ainakin huomattavasti sitä heikentämään, eikä liene maailmalle vahingoksi, vaikka Saksakin leikissä heikkenisi."* (Turtola 2009b, 162-164 ja 261)

¹⁰¹ Poikkeuksen tähän muodostavat etukäteen tehtävät strategisen tason sotasuunnitelmat.

¹⁰² Toisin kuin toisinaan tapahtuu, yritysten keskinäistä kilpailua ei myöskään pitäisi rinnastaa sotimisen kanssa, koska sotien päämääränä on vihollisen suora voittaminen tai jopa tuhoaminen, kun taas yritysten välinen kilpailu tapahtuu lähinnä vain epäsuorasti markkinaosuuksista. Mikäli termiä sota kuitenkin haluttaisiin käyttää myös yrityspuolella, soveltuisi se tällöin paremmin esimerkiksi vihamielistä yritysvaltausta kuin yritysten jokapäiväistä toimintaa kuvaamaan. Lisäksi on huomioitava, etteivät varsinkaan suuret oligopolit välttämättä edes sanan varsinaisessa merkityksessä kilpaile keskenään, koska hintakilpailu ei lähimainkaan aina ole niiden oman edun mukaista (toisin kuin esimerkiksi lainsäädännön kieltämät kartellit). Tutkimukseni ohjaajan, professori Risto Tainion mukaan suomalaisten suuryritysten osalta on lisäksi tyypillistä, että niiden hallituksissa istuu myös muiden yritysten ylimpiä johtajia, jolloin tällä tavoin syntynyt laaja verkosto luo myös poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet kilpailun rajoittamiselle. Suomen Kuvalehden artikkelissa *Pörssi-yhtiöiden johtajat jakavat etuja toisilleen* Tainio toteaaakin johdon palkitsemisjärjestelmien osalta seuraavaan tapaan: *"Johtajien keskinäinen solidaarisuus ilmenee esimerkiksi viimeaikaisissa lehtihaastatteluissa, joissa johtajat hyväksyvät kyllä omien ja kollegojensa tulojen kasvun, mutta vaativat muilta henkilöstöryhmiltä palkkamalttia."* (SK 10.4.2009)

¹⁰³ Sen sijaan liiketaloustieteelliset strategianäkemyskset soveltuvat puolustusvoimien rauhan aikaisten ja/tai ns. hallinnollisten strategianäkemyksen kritisoimiseen.

¹⁰⁴ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö liiketaloustieteilijät voisi niin halutessaan esittää myös puolustusvoimien sodan aikaisesta strategiasta omia tulkintojaan.

¹⁰⁵ Clausewitzin sota- ja strategiateorian sotasidonnaisuus ei myöskään tarkoita sitä, etteikö sitä olisi tietyiltä osin mahdollista soveltaa myös sodankäynnin kontekstin ulkopuolella. Tällä taas tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että mikäli clausewitzlaista sotateoriaa lähestytään esimerkiksi prosessiajattelun näkökulmasta, tällöin sodankäyntiä voidaan pitää asevoimien ydinprosessina, jota kaikki muut organisaation prosessit (myös rauhan aikaiset) tukevat. Mikäli clausewitzlainen strategia näin ollen ymmärretäänkin ydinprosessiin sidoksissa olevaksi asiaksi, on myös muiden kuin asevoimien mahdollista määritellä itselleen clausewitzlaisen strategiterminologian käytön mahdollistava ydinprosessi. Organisaation perimmäisestä missiosta ja sen toteuttamiseen sidoksissa olevasta ydinprosessin luonteesta riippuen yrityksen olisi siis mahdollista määritellä itselleen myös clausewitzlaiseen strategiamailmaan pohjautuva

Clausewitzin sotateorian rajautuminen liiketaloustieteellisen näkemyksen ulkopuolelle ei myöskään tarkoita sitä, etteikö myös muiden organisaatioiden kuin pelkästään asevoimien sodan aikaisten johtajien olisi suotavaa olla clausewitzlaisia strategeja. Päinvastoin, on erittäin todennäköistä, että periaatteessa kaikkien erinomaisten johtajien pitäisi omata suunnilleen samanlaisia ominaisuuksia kuin millaisia clausewitzlaisten strategiain edellytetään omaavan.¹⁰⁶ Vaikka Clausewitzin asiaa koskevat näkemykset näin ollen soveltuvatkin monilta osin myös siviilipuolella sovellettavaksi, ja vastaavasti myös siviilipuolen näkemykset clausewitzlaisessa kontekstissa sovellettaviksi, tässä yhteydessä ei kuitenkaan haluta ottaa minkäänlaista virallista kantaa kyseiseen sovellettavuuteen. Kyse on lähinnä siitä, että mikäli tällainen rinnastus tehtäisiin, tarkastelun clausewitzlaisesta luonteesta johtuen kävisi väistämättä niin, että suurin osa siviilipuolen strategisesta tason johtajista putoaisi strategiajalustaltaan. Koska tässä yhteydessä siviilipuolen johtajien ei kuitenkaan edellytetä täyttävän clausewitzlaisen strategin kriteereitä, tällaista rinnastusta ei myöskään haluta tehdä, koska tällä tavoin toimittaessa nousisivat siviilijohtajilta vaaditut kriteerit tarpeettoman koviksi heiltä käytännön tasolla kohtuudella edellytettävissä olevaan vaatimustasoon nähden.¹⁰⁷ Koska vaatimus clausewitzlaisesta strategisuudesta koskee siis automaattisesti vain strategisella tasolla toimivia sotapäälliköitä, siviilipuolen johtajien pätevyyttä ei haluta mitätöidä pelkästään sen perusteella, että heidät asiaa edes sen kummemmin perustelematta rinnastettaisiin suoraan sota-ajan huippustrategien¹⁰⁸ kanssa. Lopuksi, koska clausewitzlaisen strategian ja strategin merkityksen selvittäminen on jo itsessäänkin aivan riittävän haasteellinen tehtävä, tässä yhteydessä ei myöskään olisi mielekästä korvata¹⁰⁹ osaa clausewitzlaisen sotateorian käsittelystä siviilipuolen vastaavanlaisten näkemysten läpikäymisellä, eikä varsinkaan sen vuoksi, ettei kyseisten asioiden läpikäynti edes tuottaisi minkäänlaista lisäarvoa tutkimuksen tärkeimpänä tieteellisenä kohderyhmänä oleville liiketaloustieteilijöille (koska hehän tuntevat jo muutenkin kyseiset asiat).

rauhanomainen strategia. Koska tämän tutkimuksen kohteena kuitenkin on nimenomaan Suomen puolustusvoimat, tällaiseen clausewitzlaisuuden siviilipuolelle tapahtuvaan soveltamiseen ei ole käytännön tarvetta, jonka seurauksena myös kyseinen soveltaminen jätetään suosiolla muiden tehtäväksi, samalla heitä kuitenkin soveltamiseen liittyvistä mitä moninaisimmista karoista painokkaasti varoitellen (vaikka *Sodankäynnistä*-kirjan suomenkielisen painoksen irtokannessa oleva alaotsikko onkin *Sodankäynnin klassikko, josta on tullut yritystoiminnan johtamisen perusteos*, kyseinen ilmaus antaa kuitenkin melkoisen väärän kuvan teoksen business-puolelle tapahtuvan soveltamisen helppoudesta). Lopuksi on myös painotettava, että tällainen soveltaminen on mahdollista ainoastaan muille organisaatioille kuin asevoimille, koska asevoimille sodankäynnin pitää poikkeuksetta olla organisaation muuta toimintaa ohjaavan ydinprosessin.

¹⁰⁶ Vastavuoroisesti tutkimuksessa ei myöskään kiisteta sitä, etteivätkö siviilipuolelta lainatut strategi(a)näkemykset saattaisi varsinkin rauhan aikana olla myös asevoimien puolelle sovellettavissa.

¹⁰⁷ Siviilipuolen johtajilta edellytettävät kriteerit riippuvat viime kädessä organisaation luonteesta. On kuitenkin todennäköistä, että parhaat siviilipuolen johtajat ovat myös käytännön tasolla clausewitzlaisia strategeja. Clausewitzlaisesta näkökulmasta asiaa katsottaessa on pääosa siviilipuolen hyvistäkin johtajista kuitenkin taktikoita ja/tai hallinnoijia eikä siis suinkaan strategeja.

¹⁰⁸ Tutkimuksessa clausewitzlainen strategi on siis tavallaan eräänlainen Platonin ideaopin mukainen ”idea”, jonka enemmän tai vähemmän parempia ”varjoja” todelliset, hyvätkin strategit ovat.

¹⁰⁹ Kyse olisi ollut nimenomaan korvaamisesta eikä täydentämisestä, koska Clausewitzia käsiteltyä kappaletta piti jo nykyiselläänkin tiivistää melkoisen paljonkin työn alkuperäiseen ”lopulliseen” versioon nähden.

TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLINEN PERUSTA

"Tietokuvitus on tärkeämpää kuin tieto."

Albert Einstein

Tutkimuksen tavanomaisesta poikkeavasta luonteesta johtuen on myös sen menetelmällisen perustan määrittely haasteellinen tehtävä. Ongelma ei kuitenkaan koske niinkään sitä, etteikö tutkimukselle voitaisi määritellä aivan hyvinkin yleisen tason (meta)menetelmää vaan sitä, ettei tällainen yleisen tasoinen menetelmä kertoisi kovinkaan paljon työssä käsiteltävien yksittäisten esseiden käytännön tasoisesta toteutuksesta.¹¹⁰ Toisin sanoen, yleisellä tasolla tutkimusta voitaisiin luonnehtia vaikkapa sellaisia termejä kuin postmodernismi¹¹¹ ja/tai sosiaalinen konstruktivi(von)ismi¹¹² käyttäen, mikäli termit tulkittaisiin edes pääpiirteissään samassa merkityksessä kuin miten esimerkiksi professori Juuti kyseisiä käsitteitä *Johdantamispuhe*-kirjassaan (Juuti 2001, 21-122; ks. myös Juuti & Lindström 1995) käsittelee.¹¹³ Asioita sopivasti painottaen työtä olisi mahdollista kutsua myös

¹¹⁰ Tästä johtuen tapahtuvan tarkastelun pääpaino ei olekaan tutkimuksen menetelmällisen perustan kertomisessa (eikä varsinkaan näennäisesti hienon sellaisen keksimisessä) vaan tutkimuksen toteutukseen liittyvien käytännöntasoisien vaikeuksien taustoittamisessa. Asiaa voidaan kuvata vertauskuvallisesti vaikkapa siten, että clausewitzlaisen sotateorian mukaisesti tutkimusta tehtäessä ei olla kirkkaalla, aurinkoisella ja tyynellä säällä valtamerilaivassa vaan sumuisella, pimeällä ja myrskyväällä merellä olosuhteisiin nähden merikelvottomassa purjeveneessä, jossa navigointivälineinä ovat näissä olosuhteissa olemattoman hyödyn antavat merikartta ja magneettikompassi. Aivan yhtä hyödytöntä kuin purjeveneessä oltaessa olisi keskittyä valtamerilaivalla olevien navigointivälineiden hienouksien kertomiseen, olisi myös tämän tutkimuksen yhteydessä turhaa keskittyä kehittämään tutkimukselle hienoa menetelmällistä perustaa, koska siitä ei kuitenkaan olisi työn toteutuksen kanalta juurikaan iloa, koska käytännössä tutkimus on kuitenkin olosuhteiden pakosta toteutettava käytettävissä olevan aineiston ehdoilla. Lisäksi purjeveneessä oltaessa kuin tämänkin tutkimuksen ensisijaisena ongelmana ei ole määränpään pääseminen vaan pinnalla pysyminen. Tutkimuksen toteutuksen kannalta tämä taas tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksessa haluta veneen pinnallapitämiseksi tukeutua pelkästään kyseiseen tehtävään varsinaisesti tarkoitettuun pieneen äyskäriin, koska purjeveneessä on kuitenkin myös muunlaisia asioita kyseiseen tehtävään käytettäväksi...

¹¹¹ Postmodernismilla ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta yleisesti ottaen siinä suhtaudutaan kriittisesti modernismille tyypilliseen kaksiarvoiseen, deterministiseen ja (yltiö)rationaaliseen tapaan hahmottaa todellisuutta (esim. Juuti & Luoma 2009, 176-177). Postmodernismille on myös tyypillistä näkökulmasidonnaisuus, jonka seurauksena erilaisista lähtökohdista samaakaan asiaa tarkasteltaessa ei välttämättä päädytä samanlaisiin johtopäätöksiin. Tällä asialla on erittäin suuri merkitys myös tämän tutkimuksen kannalta, sillä mikäli tutkimusta eivät ohjaisi clausewitzlaisuus ja persoonallisuuskeskeisyys, saattaisivat myös työssä tehtävät johtopäätökset olla hyvinkin erilaisia kuin millaisiin tutkimuksessa tullaan lopulta päätymään.

¹¹² Sosiaalinen konstruktivismi on yleisnimi erilaisille tutkimussuuntauksille, joiden taustaoletuksena on tiedon ja todellisuuden sosiaalinen rakentuminen ihmisten välisissä prosesseissa. On kuitenkin korostettava, ettei näin rakentunut todellisuuskäsitys (esim. liian kapea-alaisesti asioihin suhtautuva ihmisjoukko) välttämättä ole erityisen objektiivinen, vaikka todennäköisesti varsinkin kyseisen yhteisön jäsenet näin kuvittelevatkin olevan. Esimerkiksi rasisteille tyypillinen tapa selittää lähes kaikki maan ongelmat ulkomaalaistaustaisista ihmisistä johtuviksi ei kestä kovinkaan kriittistä tarkastelua. Tyypillisesti rasistiset ihmiset eivät myöskään kiinnitä minkäänlaista huomiota siihen kuinka heidän oma rasistinen käyttäytymisensä ulkomaalaistaustaisiin ihmisiin vaikuttaa (myös Suomessa viime aikoina yleistyneen lainsäädännön sallimissa rajoissa tapahtuvan piilorasismien vaikutus on samanlainen).

¹¹³ Ks. tarkemmin Juuti 2001, 27-120.

normatiiviseksi flechtheimlaiseksi futurologiseksi skenaarioksi,¹¹⁴ narratiiviseksi tutkimukseksi,¹¹⁵ etnografiseksi osallistuvaksi havainnoinniksi,¹¹⁶ (heidegger-laiseksi) fenomenologis-hermeneuttiseksi tutkimukseksi,¹¹⁷ case-tutkimukseksi¹¹⁸ tai kenties jopa grounded theoryksi.¹¹⁹ Työn käytännönläheisyydestä¹²⁰ johtuen sitä voitaisiin luonnehtia pragmatismien isän, C. S. Peircen näkemyksiin tukeuduttaessa myös abduktiivisen päättelyn¹²¹ mukaisesti toteutetuksi tutkimukseksi.¹²²

Toisin sanoen, vaikka monenlaisten tutkimusmenetelmien hyödyntäminen olisikin tässä yhteydessä mahdollista,¹²³ kaikesta huolimatta tutkimusta on kuitenkin sekä luontevampaa että tarkoituksenmukaisempaa luonnehtia myös menetelmällisessä mielessä clausewitzlaiseksi, koska tällä tavoin toimittaessa erilaisten esseiden myötä tutkimusmenetelmissä tapahtuvat muutokset eivät tuota tutkimukselle yhtä suuria ongelmia kuin miten helposti kävisi mikäli tutkimusta ohjaisi jokin Clausewitzin sotateorian ulkopuolelta lainattu menetelmä,¹²⁴ joka ei välttämättä kuitenkaan olisi asiaan tarkemmin paneuduttaessa clausewitzlaisen näkemyksen mukainen.¹²⁵ On kuitenkin painotettava, että tällä tavoin asia ymmärtäen clausewitzlaisuutta voidaan pitää ennen kaikkea vain sateenvarjo-käsitteenä, jonka puitteissa yksittäisissä esseissä käsiteltäviä asioita on mahdollista ja jopa aiheellista täydentää clausewitzlaisuutta täsmäntäviillä näkemyksillä.

¹¹⁴ Tutkimuksen tavoitteena on edesauttaa clausewitzlaisten strategiiden Suomen puolustusvoimien johtoon saamista, samoin kuin organisaation toiminnan kyseisenlaisten johtajien mukaiseksi muuttamistakin.

¹¹⁵ Huolimatta siitä, että tutkimuksessa läpikäytävät asiat/esseet ovat keskenään hyvin erilaisia, ne pyritään kuitenkin esittämään juonellisesti mahdollisimman eheänä ja johdonmukaisena kertomuksena.

¹¹⁶ Olen ollut upseereiden kanssa kohtalaisen tiiviissä kanssakäymisessä vähintäänkin kymmenen vuoden ajan, joten olen siis tehnyt eräänlaista havainnoivaa kenttä-tutkimusta jo melkoisen pitkänkin aikaa.

¹¹⁷ Tutkimuksessa ei keskitytä asioiden kuvaamiseen vaan niiden tulkitsemiseen.

¹¹⁸ Tutkimuksen kohteena on "case puolustusvoimat".

¹¹⁹ Tutkimuksessa kyseenalaistetaan käytännön tosiasioiden pohjalta varsin monetkin asiat, joita pidetään myös tieteellisessä mielessä ainakin jonkinasteisina totuuksina.

¹²⁰ Tällainen lähestymistapa on seurausta Clausewitzin sotateoriasta, mutta se on kuitenkin samalla myös postmodernismin keskeisimpien periaatteiden mukainen.

¹²¹ Peircelaista abduktiivista päättelyä luonnehditaan mm. "*päättelyksi parhaaseen saatavilla olevaan selitykseen*".

¹²² Nämä olivat vain muutamia esimerkkejä mahdollisista lähestymistavoista.

¹²³ Ongelma olisi tietenkin ollut mahdollista pyrkiä kiertämään myös hyvin käytännönläheisillä määritelmillä, jotka eivät kuitenkaan olisi juurikaan selvittäneet asian todellista metodiperustaa (esim. suomalaisupseereiden strategisia valmiuksia persoonallisuusteoreettisesta näkökulmasta tarkasteleva kvalitatiivinen tapaustutkimus) tai menetelmä hyvin vaikeaselkoista ja monimerkityksistä terminologiaa käyttämällä kiertämään pyrkimällä (esim. uusfoucaultlainen poststrukturalistisesti orientoitunut käytäntöteoreettinen diskurssianalyysi).

¹²⁴ Clausewitzlaisuutta tutkimuksen (meta)menetelmänä pidettäessä voidaan myös sen katsoa olevan samankaltaisen erilaisia menetelmiä yhdistävän holistis-synteettisen kokonaisuuden kuin millaisena clausewitzlaisuutta tutkimuksen (sota)teoreettisena perustanakin pidetään. Mm. holistis-syneettis-strategisuus, kompleksis-kaoottiskitkaisuus, normatiivinen tulevaisuuteen suuntautuneisuus (tulevien sotien voittaminen) sekä tarkastelun tapahtuminen teorian (ns. clausewitzlainen *absoluuttinen sota*) ja käytännön (ns. clausewitzlainen *todellinen sota*) välimaastossa.

¹²⁵ Vaikka clausewitzlaisuudella ja postmodernismilla onkin monia yhtymäkohtia, tässä yhteydessä Clausewitzin modernin ajan sotateoriaa ei kuitenkaan tulkita 1900-luvun puolivälin jälkeen kehitetyn postmodernismin kehyksessä, koska tällöin pelko clausewitzlaisuuden relativistisesta ylitulkinnasta saattaisi muodostua liian suureksi. Postmodernismi ei sovellu luonnehtimaan tutkimusta myöskään sen vuoksi, että sodankäynnin puolella ensimmäisenä postmodernina sotana pidetään tyypillisesti vasta Persianlahden sotaa 1990-1991 (ja sitäkin kenties enneaikaisesti), joten Clausewitz ei siis tässäkään merkityksessä kirjoittanut postmoderneista vaan moderneista sodista.

Clausewitzlaisuuden metamenetelmäluonteesta johtuen yksittäisten esseiden menetelmällisiä perusteita pyritäänkin lyhyesti täydentämään ja täsmentämään aina sen mukaisesti kuin millaisten asioiden huomioon ottamista niiden tarkoituksenmukainen tarkastelu kulloinkin edellyttää.¹²⁶ Tutkimuksen metodiongelman merkitystä pyritään vähentämään myös tutkimus essee-väitöskirjan formaattiin tekemällä, koska näin toimittaessa tutkimuksen eri osia ei tarvitse kytkeä yhtä kiinteästi toisiinsa kuin miten toimiminen olisi monografian osalta aiheellista.¹²⁷ Tästä huolimatta, tavanomaista essee-väitöskirjoista poiketen, tutkimuksen esseeet kuitenkin muodostavat monografianomaisen johdonmukaisen kokonaisuuden. Lisäksi tämä monografianomaisuus on tutkimusongelman rakentamisen, samoin kuin siihen vastaamisenkin mahdollistamiseksi viety jopa niin pitkälle, ettei varsinkaan tutkimuksen viimeisten esseiden ymmärtäminen olisi edes mahdollista aikaisemmista esseistä irrotettuina. Kuten todettiin, tästä huolimatta tätä tutkimuksen perusrakenteen mukaista johdonmukaisuudesta ei kuitenkaan pidä sekoittaa työn vähemmän johdonmukaisen menetelmäperustan kanssa.

Rakenteellisesti tutkimus puolestaan koostuu kahdesta pääteemasta, jotka jakautuvat edelleen kuudeksi esseeksi. Tutkimuksen ensimmäinen pääteeman *Clausewitzlainen strategia* tarkoituksena on toimia tutkimuksen teoreettisena perustana eli siinä pyritään siis selvittämään millaisessa strategiympäristössä strategi joutuu Clausewitzin mukaan toimimaan. Ensimmäinen pääteema jakautuu edelleen kahdeksi esseeksi, joista ensimmäinen eli *Clausewitzin sota- ja strategia-teoria* pohjautuu mahdollisimman pitkälle suoraan Clausewitzin *Sodankäynnistä*-kirjaan. Kyseisen esseen tarkoituksena on avata/käntää clausewitzlainen strategiakieli myös liiketaloustieteiden puolella toimiville strategiatieteilijöille alkuperäistä helpommin ymmärrettävissä olevaan muotoon.¹²⁸ Esseessä tukeudutaan mahdollisimman pitkälle Clausewitzin alkuperäisiin näkemyksiin, asioita hänen oman aikansa sodankäyntiin peilaten, jolla puolestaan pyritään estämään tutkijan oman tulkinnallisen osuuden liian merkittävään asemaan tarkastelussa pääseminen.¹²⁹ Essee puolestaan jakautuu kolmeen alaosioon, joista ensimmäisessä keskitytään clausewitzlaisen näkemyksen läpikäymiseen, toisessa siitä tehtyihin erilaisiin virhetulkintoihin ja kolmannessa sen ja liiketaloustieteellisen johtamis- ja strategianäkemyksen toisiinsa linkittämiseen. Tarkastelun kritiikki puolestaan kohdentuu ensisijaisesti perinteistä angloamerikkalaista, pohjimmltaan kenties kaikkein osuvimmin liddellhartlaiseksi¹³⁰ luonnehdittavissa olevaa Clausewitz-tulkintaa vastaan. Lopuksi, vaikka Clausewitzin *Sodan-*

¹²⁶ Koska kyseiset täydennykset ovat kuitenkin käsiteltävien esseiden osalta varsin helposti havaittavissa olevia, esseiden menetelmällisen puolen täsmentämiseen ei käytetä kovinkaan paljon aikaa.

¹²⁷ Esseemuoto kuitenkin asettaa myös esteitä tutkimuksen toteutukselle mm. sitä kautta, että esseiden sisäisen rakenteen johdonmukaisena kokonaisuutena pitämiseksi tietyt asiat on esitettävä juuri kyseisten esseiden puitteissa, vaikka tavallaan asiat voisikin olla luontevampaa esittää jossain toisessa yhteydessä. Tähän samaan asiaan liittyen tutkimuksessa on myös melkoisen paljon toistoa, jonka tarkoituksena on helpottaa sitä, että esseitä on mahdollista lukea (ainakin jotenkuten) myös omina kokonaisuuksinaan.

¹²⁸ Aivan erityisesti liiketaloustieteilijöiden on syytä kiinnittää asian merkitykseen huomiota, koska clausewitzlainen strategianäkemys on kuitenkin melkoisen erilainen tyypillisiin liiketaloustieteellisiin strategianäkemysiin nähden. Hyvä yleisen tasoinen liiketaloustieteellinen strategiatuntemus ei siis vielä riitä clausewitzlaisen näkemyksen ymmärtämiseen. Tältä osin varsinkin esseen loppuosaa, jossa clausewitzlainen strategianäkemys linkitetään yhteen liiketaloustieteellisen strategianäkemyksen kanssa on tarkoitettu erityisesti liiketaloustieteilijöiden luettavaksi.

¹²⁹ Monet Clausewitz-tulkinnat ovatkin sivuuttaneet sen, että Clausewitz tarkasteli sodankäyntiä hänen oman aikansa näkökulmasta, jolloin hänen painotuksensa ja esimerkkinsä ovat erilaisia kuin millaisia ne olisivat mikäli hän olisi kirjoittanut sotateoriansa nykyaikana, tai vaikkapa jo ensimmäisen maailmansodan aikana.

¹³⁰ Basil Liddell Hart (1895-1970) lienee 1900-luvun tunnetuin sotateoreetikko.

käynnistä-kirja onkin strategia-alan kaikkien aikojen merkittävin klassikkoteos, käytäntö on kuitenkin osoittautunut kyseisen sota- ja strategiateorian sen verran vaikeasti ymmärrettävissä olevaksi asiaksi jopa monille kaikkein merkittävämpänä pidetyistä sotateoreetikoista, ettei clausewitzlaisuutta myöskään olisi tarkoituksenmukaista käsitellä ilman kirjan tulkitsemista, vaikka klassikkoteoksen kyseessä ollessa tällä tavoin tapahtuvalla tulkinnallisen osuuden poisjättämisellekin olisi löydettävissä pätevät perusteet.¹³¹

Myös toinen essee *Clausewitzlainen kitka* on pyritty toteuttamaan ensimmäisen esseen mukaisesti Clausewitzin hengessä. Essee käsittelee Clausewitzin ns. kitkaista todellisuuskäsitystä, jota voidaan tieteelliseen nykyterminologiaan tukeuduttaessa kutsua esimerkiksi kompleksiseksi suunnilleen siinä merkityksessä kuin miten kompleksisuus systeemiteorian kompleksisuusteoreettisen osuuden yhteydessä ymmärretään. Koska 1800-luvun alkupuolella ei kuitenkaan ollut tieteellisesti pätevää käsitteistöä asiaa kuvaamaan, joutui Clausewitz asiasta kirjoittaessaan turvautumaan kyseiseen tehtävään (nykyisessä tiedemerkityksessä) varsin huonosti soveltuvaan kitkan käsitteeseen. Esseessä Clausewitzin kitkasta kirjoittamat asiat kuitenkin esitetään nykytieteen mahdollistamassa muodossa eli kyse on siis hyvin pitkälle kitkan käsitteen nykyaikaa vastaavaan muotoon päivittämisestä. Kitkan käsitteen oikeanlaisen ymmärtämisen merkitystä voidaan pitää suurena myös sen vuoksi, että periaatteessa esimerkiksi globaali talousjärjestelmä noudattaa järjestelmätasolla vastaavanlaista toimintalogiikkaa kuin sodankäyntikin, joten asian läpikäynnin jälkeen myös liiketaloustieteilijöiden on helpompi ymmärtää todellisuuden kitkaisuutta. Tämän lisäksi toisen esseen merkitys on myös erittäin keskeinen niin ensimmäisen esseen kuin muunkin työn oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta.

Tutkimuksen toisen pääteeman *Clausewitzlainen strategi* pyrkimyksenä on selvittää millainen ihminen ns. clausewitzlainen strategi persoonallisuusteoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna on. Tarkastelun kritiikki puolestaan kohdentuu erityisesti sellaisia strategisuutta koskevia näkemyksiä kohtaan, jotka eivät kiinnitä riittävästi huomiota persoonallisuuteen oppimisen, motivaation, kouluttamisen, johtamisen jne. merkittävänä taustatekijänä. Koska Suomen puolustusvoimat on lisäksi jotakuinkin kaikkien muiden asevoimien tavoin poikkeuksellisen autoritaaris-hierarkkis-byrokraattisesti¹³² johdettu organisaatio sitä ympäröivään yhteiskuntaan nähden, on sen toimintaa puolestaan luontevaa lähestyä Clausewitzin näkemyksen mukaisesti päähuomio organisaation ylimpään strategiseen johtoon kiinnittäen, eli tässä yhteydessä strategisuutta ei siis ymmärretä liiketaloustieteilijöille tutumassa, strategiastatuksen myös muille kuin pelkästään organisaation ylijohdolle antavassa merkityksessä. Tältä osin tutkimuksen mielenkiintoisuutta puolestaan lisää merkittävällä tavoin myös se, että viime aikoina (2009-2010) on esimerkiksi Yhdysvaltojen asevoimissa (esim. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College) oltu hyvin kiinnostuneita upseereiden persoonallisuussidonnaisesta strategisesta kyvykkyydestä, jonka seurauksena voisikin olettaa, että tässä tutkimuksessa käsiteltävät asiat kiinnostaisivat myös Suomen puolustusvoimia, ja mahdollisesti asevoimia huomattavan paljon yleisemminkin.

¹³¹ Periaatteessa strategiatutkijoiden voidaan tieteenalasta riippumatta olettaa tuntevan *Sodankäynnistä*-kirjan, koska sitä voidaan kuitenkin perustellusti pitää strategia-alan kaikkien aikojen merkittävämpänä klassikkoteoksena.

¹³² Esimerkiksi Knut Pippingin sotilassosiologian klassikkoteoksen *Komppania pienois-yhteiskuntana* mukaan asevoimat on tyypillisesti byrokraattinen, ja joiltain osin jopa totaalinen laitos (Pipping 1978, 32-33). Katso byrokratian käsitteeseen liittyen tarkemmin esim. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Byrokratia>.

Toinen pääteema jakautuu neljäksi esseeksi. Pääteeman ensimmäisessä eli kaiken kaikkiaan siis kolmannessa, erityisesti käyttäytymistieteilijöille suunnatussa *Clausewitzlainen strateginen nero* esseessä pyritään selvittämään nykytieteen mahdollistamalta pohjalta millaisia luontaisia valmiuksia clausewitzlaisen strategin voidaan edellyttää omaavan; käytännössä esseessä siis etsitään henkilöitä, joilla on selvästi keskivertoihmistä paremmat myötäsyttyiset valmiudet hahmottaa Clausewitzin kitkaista sodankäynnin todellisuutta.¹³³ Vaikka essee jatkaakin clausewitzlaisen näkemyksen nykyaikaan päivittämistä,¹³⁴ tästä huolimatta se kuitenkin poikkeaa selvästi toisesta esseestä, koska tässä yhteydessä clausewitzlaista terminologiaa ei pelkästään selitetä nykynäkökulmasta vaan se myös korvataan Clausewitzin käyttämästä poikkeavalla, persoonallisuus-teoreettiselta puolelta lainatulla clausewitzlaisen strategin harvinaisuutta alkuperäiskäsitteistöä paremmin selittämään pystyvällä nykykäsitteistöllä. Vaikka esseessä näin ollen otetaankin etäisyyttä Clausewitzin alkuperäistekstiin, kaikesta huolimatta kyse on kuitenkin Clausewitzin näkemyksen restauroinnista eikä saneerauksesta, koska esseessä pyritään kuitenkin tukeutumaan käsitteistöön, jota Clausewitzinkin olisi todennäköisesti käyttänyt mikäli olisi kirjoittanut sotateorian nykyään.¹³⁵ Lopuksi, esseen tarkoituksena on myös linkittää tutkimuksen ensimmäinen (clausewitzlainen strategia) ja toinen pääteema (clausewitzlainen strategi) toisiinsa eli esseessä pyritään myös määrittelemään keskeisimmät ominaisuudet ja persoonallisuudenpiirteet, joita ensimmäisen pääteeman mukaisessa clausewitzlaisessa sodankäynnin kaoottis-kompleksisessa ympäristössä menestyksellisesti toimimaan kykenevän strategin voidaan edellyttää täyttävän.

Neljäs, aikaisempia selvemmin Suomen puolustusvoimien ylimmälle johdolle suunnattu essee *Suomalaisupseerit clausewitzlaisina strategeina* puolestaan kytkee kolmannessa esseessä käsitellyt asiat puolustusvoimien kontekstiin. Sen tarkoituksena on selvittää kuinka helppoa – tai vaikeaa – puolustusvoimista on löytää clausewitzlaisia strategeita organisaation ylimpään johtoon nostettaviksi. Vaikka kolmas ja neljäs essee saattavatkin päällisin puolin tarkasteltuina vaikuttaa keskenään melkoisen samankaltaisilta, tästä huolimatta esseiden välillä on kuitenkin myös merkittäviä eroja. Erityisesti tämä koskee esseiden peruslähestymistavan erilaisuutta eli toisin kuin kolmannessa esseessä, jonka taustat ovat teoreettiset, neljännen esseen taustat ovat käytännönläheiset.¹³⁶ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että neljäs essee rakentuu mahdollisimman pitkälle upseereista saatavissa olevan sekundaariaineiston varaan, jonka jälkeen tätä aineistoa puolestaan pyritään selittämään takaperoisesti kyseiseen tarkoitukseen soveltuvilla teorioilla yms.¹³⁷ Esseessä pyritään samalla myös

¹³³ Lähestymisnäkökulma on puolestaan valittu persoonallisuusteoreettiseksi Clausewitzin näkemyksen mukaisesti.

¹³⁴ Kolmas essee linkittää samalla myös ensimmäisen ja toisen pääteeman toisiinsa.

¹³⁵ Kyseiset näkemykset tukevat siis Clausewitzin sotateoriaa paremmin kuin hänen itsensä käyttämä käsitteistö.

¹³⁶ Neljäs essee tosin vaikutti tietyiltä osin myös kolmannessa esseessä käsiteltyjen asioiden ja aiheiden valintaan.

¹³⁷ Itse asiassa tutkimus kokonaisuutena, mutta varsinkin tämä essee oli toteutettava hyvin pitkälle siten, että uusia kysymyksiä, ongelmia yms. kasaantui sen edetessä yhä enemmän eteen, joten todellisuudessa se eteni hyvin pitkälle etukäteen ennakoimattomissa olevan periaatteen ongelma – ongelman ratkaisu – uusia ongelmia – ongelmien ratkaisu – entistäkin enemmän vastauksia kaipaavia ongelmia pohjalta eli tältä osin tutkimus eteni Bernard Shawn asiaa koskevan näkemyksen mukaisesti: ”*Tiede on aina väärässä: se ei koskaan ratkaise ongelmaa luomatta kymmentä lisää.*” Kaiken lisäksi myös vastaukset oli etsittävä aina kulloinkin saatavilla olleen materiaalin ehdoilla, joten olisi harhaanjohtavaa väittää, että tutkimus olisi sanan varsinaisessa merkityksessä edennyt sen enempää tutkijan etukäteen tarkasti määrittelemän aineiston kuin minkään tietyn tutkimusmetodinkaan ehdoilla. Tästä johtuen on myös tutkimuksen lähdeaineiston taso varsin kirjavaa eli työssä on

syventämään niitä tulkintoja, joita puolustusvoimissa on kyseisestä aineistosta jo aikaisemmin tehty. Neljännen esseen varsinaisena tarkoituksena on kuitenkin sen selvittäminen kuinka hyvät mahdollisuudet suomalaisupseereilla on saavuttaa kolmannessa esseessä clausewitzlaiselle strategille määritellyt tiukat kriteerit ja samalla myös asemoida heidät strategiavalmiuksiansa pohjalta kyseiseen kenttään.

Viidennessä esseessä puolestaan keskitytään selvittämään syitä neljännessä esseessä esille nousseisiin ongelmiin yms. Tarkastelu painottuu ennen kaikkea Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoejärjestelmän läpikäymiseen, mutta sen lisäksi tarkastelussa kiinnitetään huomiota myös muihin asiaan vaikuttaviin tekijöihin. Toisin kuin neljännessä esseessä, jossa pyritään selvittämään millaisia upseerit ovat, viidennessä esseessä pyritään kertomaan miksi he ovat sellaisia kuin ovat. Viidennessä esseessä pyritään myös kertomaan miten erilaiset Maanpuolustuskorkeakoululla tehdyt (koulutus)järjestelmämuutokset yms. ovat vaikuttaneet joko suoraan tai epäsuorasti upseerikunnan tasoon. Tästä johtuen tarkastelun kriittisyys ei myöskään suoranaisesti kohdennu upseereihin itseensä vaan järjestelmiin, jotka ovat heidät upseereiksi valikoineet. Näin ollen esimerkiksi sen, etteivät upseerit välttämättä enää nykyään ole strategisilta valmiuksiltaan aivan samantasoisia kuin millaisia olivat heidän sota-aikaiset edeltäjänsä, ei siis katsota olevan upseereista itsestään vaan puutteellisesti suunnitelluista ja huonosti toteutetuista järjestelmistä johtuvaa.

Kuudennen ja viimeisen esseen *Puolustusvoimien toiminnan strategisuudesta* tärkeimpänä tarkoituksena on varmistaa neljännessä ja viidennessä esseessä esitettyjen näkemysten oikeellisuus (triangulaatio). Koska esseessä käsiteltyjen case-tapausten valintaan vaikutti ennen kaikkea tarve löytää puolustusvoimia koskevia sopivanlaisia esimerkkitapauksia sitä edeltäneissä esseissä esitettyjä näkemyksiä tukemaan, kuudes essee onkin selkeän alistaisessa asemassa neljänteen ja viidenteen esseen nähden. Näin ollen kuudetta esseä ei myöskään pitäisi lukea sitä edeltävistä esseistä irrotettuna, koska tällä tavoin toimittaessa esseessä käsiteltävät viisi esimerkkitapausta menettävät hyvin helposti kytköksen aikaisempaan työhön ja alkavat elää tutkimuksen varsinaisesta tavoiteasettelusta irrotettua (vääränlaista) omaa elämäänsä.¹³⁸ Kyseisen asian merkitystä on syytä korostaa erityisesti sen vuoksi, että kuudetta esseä voidaan luonnehtia myös poleemiseksi, joten siihen sisältyvää upseerikunnan haastamaan pyrkivää pohdiskelua ei ole mahdollista ymmärtää oikein aikaisemmasta työstä irrotettuna. Esseessä käsiteltävien esimerkkitapausten tietoisena tarkoituksena onkin esittää asiat upseerikuntaa ”sparraten” kärkeistetyssä muodossa, jotta upseereiden olisi helpompi ottaa myös itsenäisesti kantaa siihen, tukevatko sen enempää esimerkeissä käsiteltävät kuin monet muutkaan upseereiden hyvin tuntemat vastaavankaltaiset tapaukset puolustusvoimien toiminnan strategisuutta. Mikäli esseen pyrkimys puolustusvoimien toiminnan strategisuuden selvittämiseen, poleeminen luonne ja sen kiinteä kytkös sitä edeltäviin esseihin sitä vastoin jätettäisiin huomiotta, menettäisi essee hyvin helposti alkuperäiset rakentavassa hengessä ymmärrettäväksi tarkoitetut tavoitteensa ja alkaisi vaikuttaa varsinaisen tarkoituksensa vastaisesti puolustusvoimien toimintaa yksittäistapausten pohjalta tarkoitushakuisesti ja itsetarkoituksellisesti arvostelevaksi kritiikiksi, jollaiseen esseellä ei kuitenkaan pyritä.¹³⁹

tukeuduttu hyvin monentasoiseen lähdeaineistoon (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C ja D ; kyseessä on tapa luokitella tieteellisiä lehtiartikkeleita eri luotettavuustasoihin kategorioihin).

¹³⁸ Esimerkkitapausten ensisijaisena tarkoituksena on kertoa puolustusvoimien toimintaan liittyvistä strategisista puutteista, jonka seurauksena niitä ei myöskään pitäisi lukea tästä kontekstista irrotettuina itsenäisinä tapauksinaan.

¹³⁹ Esseen tarkoituksena on ensinnäkin osoittaa, etteivät kaikki puolustusvoimissa tehdyt päätökset kestä kovinkaan hyvin strategisesti painottunutta tarkastelua, jonka lisäksi

Tämän lisäksi myös työn epilogia voidaan pitää tietyllä tavoin omana esseenään, koska siinä katse suunnataan nykytilanteesta puolustusvoimien tulevaisuuteen. Periaatteessa kyseisiä asioita olisi ollut mahdollista käsitellä myös omana seitsemäntenä esseenään vaikkapa tieteellisenä menetelmänä hyväksyttävissä olevan futurologian alaisuudessa, mutta koska kuitenkin itse suhtaudun jossain määrin varauksellisesti tulevaisuudentutkimuksen tieteellisyyteen, katsoin paremmaksi vaihtoehdoksi käsitellä kyseisiä asioita omina näkemyksinäni yms. työn epätieteelliseksi luonnehditussa epilogissa. Epilogille ei siis pyritä tutkimuksen yhteydessä antamaan virallista tieteellistä statusta, vaikka näin toimiminenkin olisi niin haluttaessa ollut mahdollista.

Yhteenvetona työn esseistä voidaan puolestaan todeta, että tutkimuksen ensimmäinen ja toinen pääteema on tarkoitettu rinnakkain luettaviksi, koska varsinkin determinismi-indeterminismi –akselilla katsottaessa on niiden perusrakenne identtinen. Ensimmäinen pääteema jakautuu siis kahdeksi esseeksi, joista ensimmäinen käsittelee Clausewitzin sotateoriaa abstraktin ja teoreettisen absoluuttisen sodan tasolla, kun taas toinen essee käsittelee asioita, jotka osoittavat millaiseksi sodankäynti ns. *kitkan* seurauksena käytännön tasolla muuttuu. Toisen pääteeman rakenne on vastaavanlainen, vaikkakaan ero ei ole aivan yhtä helposti havaittavissa oleva. Toinen pääteema alkaa siis clausewitzlaisen strategin yleisten ominaisuuksien määrittelyllä (essee 3), siirtää kyseisen tarkastelun suomalais-upseereita koskevaksi (essee 4), selittää syyt upseerikunnassa tapahtuneelle muutokselle (essee 5), kertoo millaisia laajempia vaikutuksia muutoksesta on puolustusvoimille aiheutunut (essee 6) ja pyrkii myös ennakoimaan tilannetta johon tulevaisuudessa joudutaan mikäli asiaan ei jo tässä vaiheessa reagoida kyllin tarmokkaasti (epilogi).¹⁴⁰ Kokonaisuutena katsoen siis myös pääteeman 2 (+ epilogi) osalta tapahtuu vastaavanlainen muutos deterministisestä todellisuudesta kohti indeterminististä todellisuutta kuin millainen ensimmäisen pääteemankin osalta tapahtuu, jonka seurauksena varsinkin esseitä 5 ja 6 sekä epilogia pitäisikin tarkastella clausewitzlaisen todellisen sodan kehityksessä.

Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, tutkimuksella on kaksi selkeästi toisistaan poikkeavaa kohderyhmää eli tieteellisenä kohderyhmänä olevat liiketaloustieteilijät ja empiirisenä kohderyhmänä olevat puolustushallinnon strategisissa johtotehtävissä toimivat henkilöt ja tällöinkin aivan erityisesti kenraalikunta. Tällaisen polarisoituneen kohderyhmämäärittelyn taustalla on puolestaan clausewitzlainen näkemys joka korostaa teorioiden käytännön tasoista hyödynnettävyyttä eli teorian ”pyörittely” ilman selkeää ja konkreettista kytköstä käytännön tasoiseen toimintaan ei olisi Clausewitzin sotateorian mukainen tapa toimia. Kyseisten kohderyhmien merkitys tutkimuksen kannalta myös muuttuu työn edetessä selkeän periaatteen mukaisesti: työn alkuosa on kirjoitettu tieteellistä ja loppuosa empiiristä kohderyhmää painottaen, ja lisäksi vielä niinkin, että siirtymä tieteellisestä kohderyhmästä kohti empiiristä kohderyhmää tapahtuu melkoisen tasaisesti esseiden mukaisessa järjestyksessä. Tällä tavoin tutkimus muotoillen on puolestaan pyritty välttämään monille tutkimuksille tyypillistä ongelmaa, että teoria ja käytäntö eivät kohtaa toisiaan kovinkaan hyvin, joka puolestaan olisi Clausewitzin käytännönläheiseen sotateoriaan tukeutuvaassa työssä

sen tarkoituksena on myös havahduttaa upseerit huomaamaan, että puolustusvoimien käytännöntasoisessa toiminnassakin olisi varsin paljonkin parantamisen varaa.

¹⁴⁰ Toinen pääteema (+ epilogi) pyrkii siis käsittelemään laaja-alaisesti muutosta joka suomalaisessa upseerikunnassa on tapahtunut ja miten kyseinen asia on puolustusvoimissa tähän mennessä vaikuttanut, tällä hetkellä vaikuttaa ja tulee jatkossa vaikuttamaan. Lisäksi kyseinen tarkastelu tulee tapahtumaan myös siinä mielessä clausewitzlaisesti, että asiaa käsitellään sekä teoreettisesti että (hyvin) käytännönläheisesti, ja tarkastelu tämän lisäksi myös Clausewitzin sotateoriaan eli käytännössä siis 1. pääteemaan kytkien.

selkeä virhe.¹⁴¹ Koska työn kahden kohderyhmän taustat ja intressit ovat keskenään melkoisen erilaiset, on lisäksi varsin todennäköistä, että kohderyhmät tulevat myös näkemään työn ”tärkeät” osuudet keskenään melkoisen eri tavoin, joten tutkimukseen kannattaa suhtautua jo pelkästään tästä polarisoituneesta kohderyhmämäärittelystäkin johtuen avoimin mielin. Lukijoiden kannattaa samalla pohtia myös sitä kuinka eri tavoin toiseen kohderyhmään kuuluva ihminen saattaa tutkimuksen suhteessa omaan näkemykseen nähdä.¹⁴²

Tutkimuksen clausewitzlaiseen käytännönläheiseen strategisuuteen liittyy oleellisenä osana myös se, ettei epävarmuus ainakaan tiukassa aikakapeikossa toimittaessa olisi hyväksyttävä syy päätösten tekemättä jättämiselle. Päinvastoin, koska hyvä strategi pyrkii toimimaan proaktiivisesti, pyrkii hän myös tekemään oikea-aikaisia hyviä päätöksiä, koska liian myöhään tehty periaatteessa oikeakin päätös on huono päätös.¹⁴³ Tähän asiaan liittyen clausewitzlainen strategi ei myöskään jättäisi vaikeakaan päätöksiä tekemättä sen perusteella, ettei kaikkea mahdollista tietoa asiasta olisikaan päätöstä tehtäessä käytettävissä, koska käytännöllisesti katsoen mitään (strategisia) päätöksiä ei koskaan tehdä täydellisen tiedon pohjalta. Tämän johdosta tutkimuksessa ei myöskään pidettäisi hyväksyttävänä potentiaalisista ongelmista puutteelliseen tietoon vetoamalla vaikenemista, koska asioista vaikeneminen ei ainakaan muuta tilannetta parempaan suuntaan.¹⁴⁴ Erityisen huonosti tällä tavoin toimiminen puolestaan sopisi puolustusvoimien johdolle, jonka pitäisi jo pelkästään strategeinakin toimia tältä osin clausewitzlaisten periaatteiden mukaisesti ja pyrkiä estämään ongelmien realisoituminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.¹⁴⁵ Koska tämä tutkimus pyrkii myös käytännön tasolla vähintäänkin epäsuorasti ilmentämään clausewitzlaista tapaa toimia, tutkimuksessa ei myöskään kaihdeta puutteelliseenkaan tietoon tukeutumista, mikäli potentiaalisen ongelman esille nostamisen katsotaan olevan tärkeämpää kuin millaisen riskin epävarmuustekijät mahdolliselle virhetulkinnalle muodostavat (essee 5, 6 ja epilogi).¹⁴⁶ Clausewitzlaisessa työssä todellisuuden muuttuminen vaikeasti hahmotettavissa ja hallittavissa olevaksi ei siis tarkoita sitä, etteikö kyseisiinkin asioihin pitäisi kiinnittää huomiota, vaikka kyseisten asioiden osalta epävarmuustekijöiden määrä kasvaakin huomattavan paljon suuremmaksi kuin millaiseen tasoon perinteisten analyttisten tutkimusten osalta on tyypillisesti totuttu. Erilaisia epävarmuus-

¹⁴¹ Clausewitzlaisen holistisen sotateorian kehityksessä toimittaessa esimerkiksi asioita pohdiskelevaa käytännönläheisyyttä (lähinnä essee 5 ja 6 sekä epilogi) ei siis voida pitää edes samanlaisena ”virheenä” kuin millaisena sitä kenties perinteisten analyttisten tutkimusten yhteydessä on luvallista pitää. Päinvastoin, vaikka tutkimuksen lopettaminen esimerkiksi esseen 4 mahdollisesti tekisikin tutkimuksestani perinteisessä tieteellisessä merkityksessä nykyistä paremman, tällöin se ei kuitenkaan enää olisi clausewitzlainen.

¹⁴² Erilaisen taustan omaavilta ihmisiltä palautetta työstäni saatua tällainen tulkinta tutkimukseni ”tärkeistä” asioista on osoittautunut myös paikkansapitäväksi oletukseksi.

¹⁴³ Toisaalta myös tarpeettoman nopeasti tehtävä puutteelliseen tietoon pohjautuva päätös on huono päätös.

¹⁴⁴ Esimerkiksi esseessä 5 tehdään oletus, että puolustusvoimien järjestelmissä olisi parantamisen varaa, jonka jälkeen syyt oletettuihin virheratkaisuihin pyritään myös selvittämään – ja ne myös löydetään. Vaikka löydetyt ongelmat todennäköisesti ovatkin todellisia, ne on joka tapauksessa helpompi kyseenalaistaa kuin esimerkiksi esseessä 4 todettava asia, että keskivertoupseeri on persoonallisuudeltaan normaali-väestöön nähden erilainen ihminen.

¹⁴⁵ Ja ennen kaikkea sen vuoksi, että hyvin suuri osa puolustusvoimien huonoista päätöksistä näyttäisi käytännössä perustuneen liian pinnalliseen tietoon, vaikka aikaa asioiden kunnolla selvittämiseenkin olisi ollut riittävästi.

¹⁴⁶ Puolustusvoimille näyttäisi kuitenkin olevan tyypillistä vaieta sen itselleen aiheuttamista ongelmista ja/tai asioista, joihin se ei ole reagoinut riittävän varhaisessa vaiheessa kyllin aktiivisesti, kun taas organisaation ulkopuolelta johtuviin ongelmiin sen on tapana reagoida hyvin nopeasti.

tekijöitä paljon sisältävien asioiden esiin nostaminen on tämän tutkimuksen osalta siis samalla myös keino ilmentää tutkimustyön kautta sitä minkälaisen epävarmuuden vallitessa clausewitzlaiset strategit joutuvat päätöksiansä tekemään.

Tutkimuksen osalta on lisäksi syytä korostaa sen Clausewitzin sotateorian mukaista perusrakennetta. Tämä vaikuttaa tutkimuksen toteutukseen ennen kaikkea siten, ettei esseistä koostuvaa tutkimusta ole toteutettu perinteisen tieteen formaatissa, jonka seurauksena tutkimus onkin parempi rinnastaa monikerroksiseen Clausewitzin sotateoriaa myötäilevään tarinaan, jonka juonta ohjaa pyrkimys clausewitzlaisten strategien puolustusvoimista löytämiseen. Clausewitzin strategin etsintä ei kuitenkaan ole tutkimuksen ainoa tavoite vaan sen ohessa ja/tai rinnalla pyritään myös selvittämään, voidaanko puolustusvoimien katsoa toimineen edes pääpiirteissään clausewitzlais(t)en strategi(e)n johtamana organisaationa. Tällaisista tavoitteista huolimatta juonen merkitystä ei kuitenkaan pidä ylikorostaa sitä taustoittavan kehyskertomuksen kustannuksella, koska monilta osin työn, ja samalla myös puolustusvoimien toiminnan taustojen ymmärtäminen on tutkimuksen kannalta vielä tärkeämpää kuin juonen kautta lopulta saavutettava lopputulos clausewitzlaisten strategien harvinaisuudesta.¹⁴⁷ Tutkimus onkin mahdollista rinnastaa vertauskuvalleisesti vaikkapa punottuun köyteen, joka koostuu hyvin monista toisiinsa kietoutuvista punoksista ja punokset edelleen ohuemmista säikeistä. Vaikka tutkimuksessa keskitytäänkin esseiden kautta tarkastelemaan vain muutamaa punosta,¹⁴⁸ köysi kuitenkin tarvitsee myös muita punoksia käyttötarkoitukseensa soveltuakseen. Clausewitzin strategin punoksen (essee 3, 4, 5, 6 ja epilogi) lisäksi työssä käsitellään kohtalaisen paljon myös clausewitzin strategian (essee 1), ja siihen liittyen myös olevaisuuden clausewitzlaista kitkaista luonnetta kuvaavaa kompleksisuuden punosta (essee 2), mutta sen sijaan monia muita punoksia, puhumattakaan niiden pienemmistä säikeistä, ei käsitellä lainkaan (mm. poliittisen tason päätöksentekoon tai taloudellisiin tekijöihin ei oteta minkäänlaista kantaa, vaikka niiden merkitys onkin sotilaalliselta kannalta suuri) tai sitten niihin vain viitataan lyhyesti (mm. puolustusvoimien toimintaympäristön kuvaaminen). Tutkimuksen punosluonteesta johtuen olisi myös työssä käsiteltäviä asioita oikeastaan ollut parempi käsitellä rinnakkain kuin peräkkäin, koska näin toimittaessa tutkimuksen eri kohdissa käsiteltävien asioiden toisiinsa kytkeytyminen olisi käynyt nykyistä paremmin selväksi. Koska tällainen horisontaalisesti painottunut toteutus olisi kuitenkin käytännön tasolla tehnyt työstä vielä nykyistäkin vaikeammin hahmotettavissa olevan, tutkimus päätettiin harkinnan jälkeen kuitenkin toteuttaa perinteisemmässä vertikaalisesti etenevässä formaatissa.

Tutkimuksen ymmärrettävyyttä helpottamaan tarkoitettua esitystavasta huolimatta lukijoiden oletetaan kuitenkin huomioivan, ettei tutkimuksen juonen irrottaminen sitä taustoittavasta kehyskertomuksesta olisi tarkoituksenmukaista, koska näin toimittaessa päädyttäisiin juuri sellaiseen näennäisrationaaliseen tutkimukseen, jollainen ei ilmentäisi kovinkaan hyvin Clausewitzin sotateorian pohjimiltaan irrationaalista perusolemusta. Tämän asian selventämiseksi, joskin samalla kuitenkin tutkimuksen selkeyden kustannuksella, työssä tuodaankin koko ajan esille mitä erilaisimpia tarkasteltavaan asiakokonaisuuteen liittyviä ja sitä

¹⁴⁷ Clausewitzlaisten strategien harvinaisuutta voidaan pitää jopa eräänlaisena itsestään-selvyytenä, koska strategin kriteerit tarpeeksi korkealle nostettaessa, käytetyistä kriteereistä riippumatta, hyviä johtajia on väistämättä vähän.

¹⁴⁸ Clausewitzin strategin punos puolestaan koostuu sen kaltaisista säikeistä kuin älykkyys, luovuus ja motivaatio; myös nämä säikeet muodostuvat pienemmistä osasäikeistään (esim. älykkyuden yhtenä säikeenä on ns. tunneäly).

täydentäviä uusia näkemyksiä¹⁴⁹ eli jatkuvan ärsykevirran ylläpitämisen tietoisena tarkoituksena on samanaikaisesti sekä helpottaa lukijoita ymmärtämään clausewitzlaista vaikeasti ymmärrettävissä olevaa todellisuuskäsitystä että vaikeuttaa heidän mahdollisuuksiaan rationalisoida niin Clausewitzin sotateoria kuin tämä tutkimuskin ns. normaalitutkimusten tapaan oikeastaan kenelle tahansa helposti ymmärrettäväksi olevaksi ”paketiiksi”.¹⁵⁰ Tähän tavoitteeseen pyrittäessä on siis myös niillä lukemattoman monilla, päällisin puolin kenties tarpeettomiltakin vaikuttavilla rönsyillä joilla peruskertomusta täydennetään oma tärkeä roolinsa.¹⁵¹ Tältä osin tutkimuksen rakenne onkin aivan tietoisesti suunniteltu ennen kaikkea *carsonlaisille neroille* ymmärrettäväksi olevaksi eli mikäli lukija kestää esityksen rönsyilyä ja loputonta ärsykevirtaa hyvin, on hän hyvin suurella todennäköisyydellä vähintäänkin potentiaalinen clausewitzlainen strategi, kun taas henkilö joka ahdistuu ärsykevirrasta, ei todennäköisesti sovellu toimimaan strategisissa tehtävissä. Mikäli tutkimuksen ymmärtäminen ei näin ollen tulekaan olemaan erityisen helppoa, vika ei siis välttämättä olekaan (pelkästään) huonosti toteutetun tutkimuksen vaan myös ihmisten luontaisessa vaikeudessa ymmärtää asioita ”strategisesti”.¹⁵² Tästä johtuen tutkija hyväksyy myös mahdollisuuden, että

¹⁴⁹ Viitataan esimerkiksi tutkimuksen ulkopuolelle jääviin, mutta kaikesta huolimatta kuitenkin tutkimuksen oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta tärkeisiin köyden säikeisiin ja niiden punoksiin.

¹⁵⁰ Kyse ei kuitenkaan ole tietoisesta pyrkimyksestä vaikeuttaa lukijoita ymmärtämästä tutkimusta vaan pelkästään yrityksestä kuvata todellisuutta sellaisena kuin millaisena se clausewitzlaisessa sotateoriassa ilmenee; tasapainoilu tutkimuksen luettavuuden ja clausewitzlaista irrationaalisuutta ilmentävän toteutuksen välillä on kuitenkin erittäin vaikea tehtävä ja jossa en edes usko onnistuvani etukäteen toivomallani tavoin.

¹⁵¹ Tutkimus on rakennettu siten, että sen alkuosan tarkoituksena on osoittaa clausewitzlainen sodankäynnin vaihe vaiheelta tapahtuva kompleksisoituminen, kun taas työn loppuosan tarkoituksena on osoittaa kuinka ihmisten valmiudet ymmärtää tällaista todellisuutta vastaavasti heikkenevät kompleksisoitumisen myötä. Koska tutkimus on tarkoitettu monitasoisesti luettavaksi (mm. Clausewitzin sotateorian selittäminen, tulkitseminen, siitä tehtyjen ns. virhetulkintojen läpikäynti ja sen liiketaloustieteelliseen johtamis- ja strategianäkemykseen kytkeminen, clausewitzlaisen kitkaisen todellisuuskäsityksen läpikäynti ja tulkitseminen nykytieteen pohjalta, puolustusvoimien toimintaympäristön taustoittaminen ja organisaatiolle tyypillisten toimintatapojen selvittäminen, USA-johtoisen maailman reaalioliittisuuden selittäminen ja työssä esitettävien näkemysten sotahistoriallisten esimerkkien pohjalta tapahtuva todistaminen sekä clausewitzlaiselta strategilta edellytettävien kriteereiden läpikäynti, samoin kuin suomalaisupseereiden tältä pohjalta tapahtuva tarkastelun) on lukijoiden myös ymmärrettävä työssä käsiteltävien asioiden ja esimerkkien (köyden säikeet) monin tavoin toisiinsa linkittyminen; ne eivät välttämättä myöskään aina liity juoneen parhaalla mahdollisella tavalla, mutta koska niille on kuitenkin merkitystä kokonaisuuden kannalta eikä niille löytynyt juonen ehdoilla työtä tehtäessä parempaakaan paikkaa, näin oli toimittava. Tutkimuksen juoni on siis vain tapa käsitellä asioita edes jossain määrin johdonmukaisesti eli sen merkitys on ennemminkin väline- kuin itseisarvoinen. Juoneen keskittyvää loppuosaa ei tästä johtuen myöskään olisi tarkoituksenmukaista käsitellä työn alkuosasta irrallaan, koska clausewitzlaiselle strategille voidaan määritellä mielekäs ja myös tutkimuksellisesti puolustettavissa oleva merkitys ainoastaan clausewitzlaisessa strategiakehyksessä.

¹⁵² Tutkimukset pitää kirjoittaa tieteellisen kohderyhmän mukaisiksi. Normaalisti tämä tarkoittaa sitä, että väitöskirjat kirjoitetaan suunnilleen oman tieteenalan jatko-opiskelijoiden ymmärrettävissä oleviksi. Koska tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat viime kädessä kuitenkin vain tutkimuksen etsinnän kohteena olevat clausewitzlaiset strategit, lähimainkaan kaikkien lukijoiden ei ainakaan lähtökohtaisesti voida olettaa ymmärtävän tutkimusta aivan niin kuin se on oikeastaan tarkoitettu ymmärrettäväksi. Aivan sama ongelma muuten koskee myös Clausewitzin sotateorian ymmärtämistä. Monikerroksinen tutkimus ei myöskään etene niin kuin juna kiskoilla vaan sitä voidaan ennemminkin luonnehtia moniulotteiseksi ja -tasoiseksi matriisiksi, jossa selkeiden syy-seuraus-suhteiden määrittely kaikkien käsiteltävien asioiden välille ei ole mahdollista.

tutkimus saattaa vaikuttaa sekavalta ja juonen kannalta epäoleellisuuksiin keskittyvältä¹⁵³ samoin kuin senkin, ettei se välttämättä myöskään täytä parhaalla mahdollisella tavoin ns. normitutkimuksilta edellyttäviä kriteereitäkään, koska olisi jo lähtökohtaisesti perustetonta olettaa, että lähimaailmaan kaikki ihmiset voisivat olla carsonlaisia neroja.¹⁵⁴

Vaikka tutkimuksen tavanomaisesta poikkeava perusolemus (esim. holistis-synteettisyys ja kaoottis-kompleksis-kitkaisuus) ja käsiteltävien esseiden keskinäisestä erilaisuudesta johtuvat ongelmat muodostavatkin tutkimukselle menetelmällisen haasteen, siitä huolimatta esseitä kuitenkin yhdistää toisiinsa clausewitzlaisuuden lisäksi myös tulevaisuuteen suuntautuva pragmaattinen (inho)realismi. Tällaisella realismilla puolestaan viitataan ennen kaikkea Clausewitzin sotateorian keskeisimpänä päämääränä olevaan tulevaisuuden sotien voittamiseen, jonka seurauksena clausewitzlaisuudessa ei varsinaisesti myöskään olla kiinnostuneita menneisyydestä tai edes nykyisyydestä vaan ainoastaan poliittisella tasolla asevoimille määritellyn tulevaisuuteen suuntautuneen strategisen päämäärän sotilaallisiin keinoihin tukeutumalla tapahtuvasta saavuttamisesta. Tällaisen pragmatismen seurauksena clausewitzlaisuudessa sen enempää kuin tässä tutkimuksessakaan ei myöskään ole sijaa (poliittisen) idealismin mukaiselle ajattelulle,¹⁵⁵ koska asevoimille asetettavia päämääriä ei olisi realismin mukaisesti asioihin suhtauduttaessa mielekästä pyrkiä saavuttamaan sen enempää uskon kuin toiveidenkaan varassa.¹⁵⁶

Koska tutkimuksessa pyritään selvittämään millaiset mahdollisuudet puolustusvoimilla on löytää päteviä clausewitzlaisia strategeita ylimpään johtoonsa, aiheuttaa myös tähän asiaan liittyvä epävarmuus suuria vaateita tutkimuksen toteutukselle. Tähän asiaan liittyen on esimerkiksi jossain määrin paradoksaalista, että vaikka tutkimuksessa pyritäänkin määrittelemään hyvä clausewitzlainen (sodanajan) strategi, välttämättä näin määritelty strategi ei kuitenkaan ole paras mahdollinen henkilö puolustusvoimien rauhan aikaisena ylimpänä hallinnollisena johtajana toimimaan.¹⁵⁷ Tämän tyyppiset tekijät puolestaan vaikuttavat tutkimuksen toteutukseen mm. siten, että tapahtuvan tarkastelun on oltava sekä tulevaisuuteen suuntautuneen että erilaisia epävarmuustekijöitä hyvin sietävän, jotta mainitun kaltaiset käytännön ongelmatekijät olisi mahdollista selittää olosuhde- ja tilannetekijöistä johtuviksi myös sellaisissa tilanteissa, joissa ennako-oletuksen mukaisesta sodan ajan tilanteesta todennäköisesti melkoisen paljonkin poikkeava toteutuva rauhan aikainen tulevaisuus on ennako-oletuksen vastainen. Vaikka perinteisille tutkimustöille tyypilliset, menneisyyden deskriptiiviseen

¹⁵³ Oikeastaan analyttisyyteen viittaava sana *ymmärtää* on hieman harhaanjohtava, koska paremminkin kyse on synteettis-intuiitiivisesta kokonaisuuden *tajuamisesta*.

¹⁵⁴ Tältä osin tutkimus pyrkii siis noudattamaan Clausewitzin sotateorian viitoittamaa tietä eli sen oikeanlaisen ymmärtämisen/tajuamisen esteenä ovat ennemminkin ihmisten puutteelliset valmiudet hahmottaa Clausewitzin holistis-synteettisesti ymmärrettäväksi tarkoitettua teoriaa kuin tutkimuksen varsinainen vaikea ymmärrettävyys.

¹⁵⁵ Vaikka tutkimuksessa ei varsinaisesti ollakaan kiinnostuneita Yhdysvaltojen toiminnasta, varsinkin tutkimuksen alkuosassa käsitellään varsin paljonkin erityisesti presidentti George W. Bushin hallinnon toimintaa, koska kyseisen toiminnan kautta voidaan osoittaa, että maailman toimintaa ohjaa käytännön tasollakin juuri sellainen reaalioliittinen ajattelu kuin millaisen varaan clausewitzlainen ajattelukin rakentuu. Tätä kautta pyritään siis osoittamaan, ettei ns. poliittisen idealismin mukainen ajattelu saa juurikaan tukea tämänhetkisestä reaaliolollisuudesta.

¹⁵⁶ Kansainvälisen politiikan näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa tutkimus kytkeytyisi siis lähinnä poliittisen realismin teoriaan (poliittinen realismi ei kuitenkaan ole selkeä yksiselitteinen teoria). Koska kyse ei kuitenkaan ole kyseisen tieteenalan tutkimuksesta, poliittinen realismi ei myöskään olisi oikea tapa tutkimuksen arvioimiseksi.

¹⁵⁷ Tämä oli myös yksi syy miksei clausewitzlaisen strategin tarkastelua uloteta siviiliorganisaatiota koskevaksi.

kuvaamiseen suuntautuvat tutkimusmenetelmät soveltuvat myös tulevaisuuteen suuntautuneen tutkimuksen ja/tai skenaarion perustana hyödynnettäväksi, niille ongelman kuitenkin muodostaa deterministisestä menneisyydestä nykyhetken kautta tapahtuva indeterministiseen tulevaisuuteen siirtyminen, koska tulevaisuudesta, toisin kuin menneisyydestä, ei voida sanoa mitään täysin varmaa. Lisäksi, mitä kauemmas tulevaisuuteen siirrytään ja mitä laaja-alaisempia kokonaisuuksia tarkastellaan, sitä paremmin menetelmän on myös siedettävä tällaista epävarmuutta uskottavuuttaan menettämättä.¹⁵⁸

Käytännön tasolla raja jo toteutuneen, deterministisen menneisyyden¹⁵⁹ ja toistaiseksi toteutumattoman, indeterministisen tulevaisuuden välillä on nykyhetkessä eli periaatteessa, joskaan ei käytännössä, menneisyydestä kaikki tiedetään täsmällisesti, kun taas tulevaisuudesta ei voida sanoa mitään täysin varmaa.¹⁶⁰ Nykyisyys on siis seurasta niin hyvistä kuin huonoistakin menneisyydessä tehdyistä päätöksistä, jonka seurauksena ei myöskään ole uskottavia perusteita olettaa, että eläisimme täydellisessä tai edes ns. parhaassa mahdollisessa nykyisyydessä.¹⁶¹ Tällä hetkellä jo toteutunut menneisyys oli siis omana aikanaan vain yksi mahdollisista tulevaisuuksista, samoin kuin jostain tämän hetkisestä mahdollisesta tulevaisuudestakin muodostuu ajan edetessä toteutunut menneisyys; mikään ei sen sijaan takaa sitä, että asiat tapahtuisivat myös meidän (esim. ihmiskunta) kannaltamme optimaalisesti.¹⁶² Koska tutkimuksessa etsittävän clausewitzlaisen strategin ja strategian erinomaisuus on puolestaan sidoksissa tuntemattomaan toteutuvaan tulevaisuuteen, on myös asian käsittelemiseksi käytettävän menetelmän oltava tulevaisuuteen suuntautuneen samoin kuin epävarmuustekijöitä hyvin sietävänkin.¹⁶³ Tulevaisuuden epävarmuus johtaa myös siihen, ettei tulevaisuutta tarkastelevien tutkimustenkaan voida olettaa ja edellyttää olevan kaikilta osin siinä merkityksessä totta kuin miten asia deskriptiivisten tutkimusten yhteydessä tyypillisesti ymmärretään.¹⁶⁴

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisessä asemassa olevaa nykymaailman reaalioliittista luonnetta voidaan puolestaan tarkastella Yhdysvaltojen edellisen presidentin George W. Bushin aikaisen republikaanihallinnon toimintaan lyhyesti perehtymällä.¹⁶⁵ Kyseinen politiikkahan konkretisoitui hyvin pitkälle ns.

¹⁵⁸ Koska sodankäyntiin liittyy valtava määrä erilaisia epävarmuustekijöitä, joita vihollinen pyrkii kaiken lisäksi parhaansa mukaan lisäämään, vaikeuttaa myös tämä asia merkittäväällä tavoin tulevaisuuden ennustettavuutta.

¹⁵⁹ Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö menneisyydestä voitaisi tehdä hyvinkin monenlaisia tulkintoja. Samuel Butler: *"Jumala ei pysty muuttamaan mennyttä, historioitsijat pystyvät."*

¹⁶⁰ Lisäksi, mitä kaukaisempaan tulevaisuuteen tarkastelu ulottuu, sitä suuremman merkityksen saavat myös ennustamisen ulottumattomissa olevat tulevaisuudet suhteessa ennustettavissa oleviin tulevaisuuksiin.

¹⁶¹ Aikaisemmin todetun mukaisesti kyse ei siis ole tieteenfilosofisista, ontologiaa koskevista kannanotoista indeterministisen todellisuuskäsityksen puolesta vaan ainoastaan siitä miten todellisuus ihmisille ilmenee.

¹⁶² Näkemykset, joiden mukaan näin olisi ovat joko teologisia ja/tai teleologisia, eikä kumpikaan näistä näkemyksistä puolestaan ole nykytieteen mukainen.

¹⁶³ Riippumatta siitä millaiseksi tulevaisuus lopulta muodostuu, todennäköisesti sellainen clausewitzlainen strategi jollaisia tässä yhteydessä puolustusvoimien johtoon etsitään, on samalla myös henkilö jonka joustovara erilaisissa etukäteen ennakoimattomissa tulevaisuuksissa toimimiseksi on kaikkein suurin.

¹⁶⁴ Asioita on esimerkiksi pyrittävä ennakoimaan ns. heikkojen signaaleiden pohjalta, vaikkei tällaisen informaation luotettavuus varsinaisen tiedon tasoista olekaan.

¹⁶⁵ Vaikka tarkastelu onkin varsin kriittistä, tästä huolimatta sen tarkoituksena ei kuitenkaan ole Yhdysvaltojen mustamaalaaminen vaan vain sen osoittaminen, ettei maailma todellisuudessa toimi lähimainkaan sellaisten periaatteiden mukaisesti kuin millaisen kuvan länsimaat pyrkivät itsestään globaalitason rauhaarakastavina,

terrorismin vastaisena sotana, jonka seurauksena mm. USA:n sotilasmenot kasvoivat hyvin paljon aikaisempaan nähden ja siitäkin huolimatta, että kylmä sota oli jo ohi.¹⁶⁶ Vaikka sota terrorismia vastaan hyväksyttiin varsinkin länsimaalaisten poliitikkojen keskuudessa varsin laajastikin,¹⁶⁷ siitä huolimatta terrorismin vastainen sota oli kuitenkin jo itsessäänkin melkoisen erikoinen käsite Yhdysvaltojen kansallisten etujen ajamiseen tähdännyttä politiikkaa oikeuttamaan, koska todellisuudessa sotia voivat käydä vain valtiot keskenään (pl. sisällissodat). Yleisellä tasolla määritelty ”terrorismi” sodan kohteena ei siis täytä kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan kriteereitä.¹⁶⁸ Tämän lisäksi USA ei kyseisestä ”sotaa” käydessään myöskään noudattanut sodan oikeussääntöjä¹⁶⁹ vaan pyrki päinvastoin kiertämään niitä parhaansa mukaan, joten vaikka kyse olisikin ollut oikeutetusta sodasta Yhdysvallat ei kuitenkaan käynyt sotaa hyväksytyjen sääntöjen mukaisesti.¹⁷⁰ Koska maa ei kaiken lisäksi myöskään vaivautunut perustelemaan toimintatapojaan kansainväliselle yhteisölle edes niin hyvin kuin mikä olisi ollut perinteisen diplomatian retoristen periaatteiden mukaisesti toimittaessa mahdollista vaan päinvastoin edellytti maailman ainoana supervaltana muita valtioita yksinkertaisesti vain valitsemaan puolensa kyseisessä sodassa (koski aivan erityisesti muslimivaltioita),¹⁷¹ presidentti Bushin hallinnon toteuttamaa politiikkaa voidaanakin pitää reaali politiikkana parhaimmillaan – tai pahimmillaan.¹⁷²

Kyseisen reaali politiikan luonnetta, ja samalla myös tämän tutkimuksen toteutustapaa soveltuu kuvaamaan hyvin myös Helsingin Sanomissa aikoinaan ollut artikkeli (23.12.2004, A13), jonka mukaan ihmisoikeusjärjestö *Human Rights Watch* oli saanut haltuunsa FBI:n eräälle (?) korkealle USA:n hallinto-viranomaiselle lähettämän sähköpostiviestin, jossa viitattiin yksitoista kertaa presidentti George W. Bushin allekirjoittamaan kidutukset sallivaan¹⁷³ ns.

demokratiaa, oikeudenmukaisuutta, ja ihmisten välistä tasa-arvoa edistävinä hyvän-tekijöinä antamaan.

¹⁶⁶ Yhdysvaltojen sotilasmenot lähes kaksinkertaistuivat ja lopulta ne olivat jopa suuremmat kuin muun maailman sotilasmenot yhteensä; USA:n sotilasmenojen osuus oli samalla myös noin kymmenkertainen sotilasmenoiltaan toisena olleeseen Kiinaan nähden (<http://www.globalsecurity.org/military/world/spending-2007.htm>).

¹⁶⁷ Suomalaiset poliitikot tosin pääsääntöisesti vastustivat (reaali politiikan periaatteiden vastaisesti) kyseistä ”sotaa”. Lisäksi tämä suhtautuminen näkyi myös käytännössä Suomen ja Yhdysvaltojen välisten suhteiden heikkenemisenä.

¹⁶⁸ Ks. asiaan liittyen myös artikkelit Kari T. Takamaa: *Sodankäyntiä järjestävän kansainvälisen oikeuden muutos – onko mikään muuttunut?* (Raitasalo & Sipilä 2005, 55-99) ja Cástor Miguel Díaz-Barrado: *The Definition of Terrorism and International Law* (Fernández-Sánchez 2009, 27-41).

¹⁶⁹ Sodan oikeussääntöihin voi tutustua esimerkiksi kirjat *The Law of Armed Conflict, International Humanitarian Law in War* (Solis 2010) ja *Sodan lait* (Rosén & Parkkari, 2004) lukemalla.

¹⁷⁰ USA ei esimerkiksi antanut ottamilleen vangeille sotavankistatusta vaan puhui heistä ”laittomina taistelijoina”.

¹⁷¹ Myös Suomen tuon aikaiset, terrorismin vastaiseen sotaan melkoisen kriittisesti suhtautuneet hallitukset (pääpuolueet Keskusta ja SDP) joutuivat USA:n hallinnon ”mustalle listalle”, kun taas kyseiseen sotaan vähemmän kriittisesti suhtautuneen Kokoomuksen noustessa hallituspuolueeksi vuonna 2007 Suomen suhteet USA:han normalisoituivat lähes välittömästi (Suomen hallituksen vaihtumisen jälkeen USA:n ulkoministeri Condoleezza Rice esimerkiksi kutsui ulkoministeri Ilkka Kanervan lähes välittömästi vierailulle Yhdysvaltoihin).

¹⁷² Mielenkiintoinen reaali politiikkaa käsittelevä kirja on myös *Peittelyn taito* (1989), jossa hollantilaistutkijat Gerard Aalders ja Cees Wiebes käsittelevät Ruotsin ja tällöinkin aivan erityisesti Wallenbergin suvun ja *Stockholms Enskilda Banken*in suurta roolia Saksan toisen maailmansodan aikaisen natsihallinnon yhteistyökumppaneina.

¹⁷³ Puolustusministeri Rumsfeld myös hyväksyi kuulusteluohjeet, jotka sallivat mm. ympäristön manipulaation, aistien tukahduttamisen, kivuliaat asennot, huputtamisen, koirien käytön ja tökkimisen; tällaisten tulkintojen teon pääarkkitehti Alberto Gonzales puolestaan valittiin vuonna 2005 USA:n oikeusministeriksi (HS 24.6.2005, A5).

executive order –käskyyn.¹⁷⁴ Viestin perusteella Yhdysvaltojen presidentti Bushin voitiin siis olettaa vähintäänkin tienneen, ellei peräti antaneen käskyn terrorismin vastaisessa sodassa tapahtuneisiin amerikkalaisten toteuttamiin vankien kidutuksiin.¹⁷⁵ Siitä huolimatta, että viestin perusteella vaikuttikin selvältä, että jo tuolloin muutenkin pitkään epäilty Yhdysvaltojen ylimmän hallinnon tietoisuus tai jopa osallisuus sodassa tapahtuneisiin laittomuuksiin olisi tullut todistetuksi, tästä huolimatta sen enempää tällä kuin monilla muillakaan vastaavanlaisilla paljastuksilla ei ollut käytännöllisesti katsoen minkäänlaista vaikutusta maan toteuttamaan politiikkaan. Kaikkein erikoisinta tässä toiminnassa ei kuitenkaan ollut kansainvälisen oikeuden sivuuttaminen vaan se, ettei Bushin hallinto välittänyt myöskään siitä, että Yhdysvaltojen korkein oikeuskin totesi presidentin hallinnon rikkoneen jopa maan erittäin korkealle arvostettua maan perustuslakiakin (ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Guantanamo_Bayn_vankileiri), mutta tästä huolimatta maan johto kuitenkin jatkoi toimintaansa jotakuinkin entiseen tapaan.¹⁷⁶

Mikäli toimijat eivät näin ollen noudata yhteisesti sovittuja pelisääntöjä vaan pyrkivät päinvastoin vääristelemään tosiasioita parhaansa mukaan¹⁷⁷ ja ajamaan omia etuaan reaali politiikan periaatteiden mukaisesti muista toimijoista ja/tai sovituista pelisäännöistä välittämättä, olisi myös tällaista toimintaa hyödytöntä pyrkiä ymmärtämään pelkästään sellaisen virallisenä pidettävän lähdeaineiston pohjalta, jollaiseen tiede tyypillisesti tukeutuu. Toisin sanoen, vaikka *Human Rights Watch* –järjestön julkistama *executive order* –käsky ei välttämättä täytäkään kaikilta osin tieteellisyys kriteereitä, todennäköisesti se kuitenkin antaa totuudenmukaisemman kuvan presidentti Bushin hallinnon toiminnasta kuin millaisen kuvan kyseinen hallinto pyrki virallisesti itsestään antamaan. Tästä puolestaan seuraa, että vaikka viestin hyödyntäminen ei olisikaan sen enempää juridisesti kuin perinteisen tieteenteen yhteydessäkään suotavaa, tämän tutkimuksen reaali poliittiseen ja tulevaisuuteen suuntautuvan lähestymistapaan suhteutettuna kyseinen tilanne kuitenkin muuttuu toisenlaiseksi. Koska tulevaisuuteen suuntautuvan tutkimuksen osalta on itsestään selvää, että siihen sisältyy aina hyvin paljon erilaisia epävarmuustekijöitä, ei tavanomaista vähemmän luotettavana pidettävään tietoon (informaatioon) turvautumien ole ainoastaan

¹⁷⁴ Tässä viitataan asiakirjaan *executive order 13233* (ks. esim. <http://www.fas.org/sgp/news/2001/11/eo-pra.html>).

¹⁷⁵ *The New Yorker* –viikkolehden Pulitzer-palkitun toimittajan Seymour Hershin (ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Seymour_Hersh) mukaan kyseisen toiminnan taustalla olisi huippusalainen, Pentagonin ja puolustusministeri Rumsfeldin ns. SAP-ohjelma (*special-access program*). Vaikka Afganistanin operaation osalta siinä oli mukana myös CIA, artikkelin mukaan se olisi kuitenkin vastustanut kyseisten keinojen käyttöä Irakissa ja vetäytynyt ohjelmasta. (HS 17.5.2004) Kidutusten puolesta puhuu myös se, että vuonna 2008 Bush kaatoi veto-oikeudellaan senaatin esittämän lain ns. vesikidutuksen kieltämiseksi. Kyseiseen aihealueeseen liittyen kannattaa tutustua myös Philippe Sandsin kirjaan, *Torture Team, Rumsfeld's Memo and the Betrayal of American Values* (2008).

¹⁷⁶ Tarvittaessa *executive order* –esimerkki olisi ollut mahdollista korvata vaikkapa CIA:lle varsin tyypillisellä tavalla rahoittaa toimintaansa huumekaupan avulla (esim. Mamdani 2006, 75-78, 114-119, 151-157 ja 248-253; lähteenä mm. senaatin asiaa koskeva raportti vuodelta 1986/1988 ja useampienkin CIA-johtajien asiaa koskevia lausuntoja). Mielenkiintoisena asiaa koskevana yksityiskohtana kerrottakoon, että Afganistanin Taliban-hallinnon aikana maan oopium-tuotanto (noin 70 % maailman kokonaistuotannosta) lähes loppui ja jäljelle jääneestäkin osuudesta pääosa tuotettiin Talibanin hallinnon ulkopuolisilla alueilla. Taliban-hallinnon kaaduttua maan oopiumtuotanto on puolestaan ylittänyt selvästi sotaa edeltäneet tuotantomäärät (http://en.wikipedia.org/wiki/Opium_production_in_Afghanistan).

¹⁷⁷ Adolf Hitler onkin todennut asiasta: ”Mitä suurempi valhe, sitä suurempi mahdollisuus että siihen uskotaan.” Itse asiassa hyvin pitkälle juuri tästä näkökulmasta pitäisi myös Hitlerin *Taisteluni*-kirjaa (1941; *Mein Kampf* 1925-1926) lukea.

sallittua vaan myös välttämätöntä.¹⁷⁸ Näin ollen on esimerkiksi *executive order* –käskystä perusteltua tehdä tämän tutkimuksen näkökulmasta asioita tarkasteltaessa johtopäätös, että todennäköisesti Yhdysvaltojen presidentti oli vähintäänkin tietoinen kyseisestä käskystä,¹⁷⁹ koska käsky kuitenkin vaikutti erittäin johdonmukaiselta niin muihin vastaavanlaisiin asiasta saatuihin tietoihin kuin USA:n tuolloisen hallinnon toteuttamaan globaalitason politiikkaankin suhteutettuna.¹⁸⁰

Lisäksi, vaikka oletamus *executive order* –käskyn oikeellisuudesta ei pitäisikään paikkaansa, olisi huomion kiinnittäminen asiaan kaikesta huolimatta hyväksyttävää, koska toisin kuin kyseinen käsky, joka olisi yleisten eettisten periaatteiden vastainen, käskyn totuudellisuuteen uskottaessa kyseisenlaista epähuumania toimintaa pyrittäisiin päinvastoin estämään.¹⁸¹ Tämän tyyppiseen

¹⁷⁸ Esimerkiksi Niiniluodon mukaan *tietoa* ovat parhaiten perustellut väitteet eli tieto ei siis ole synonyymi totuudelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sen enempää ns. tieto kuin siitä tehtävät johtopäätöksetkään voisivat olla mitä tahansa. Itse asiassa käytettävän lähdeaineiston pitää joka tapauksessa olla riittävän luotettavaa ja sen lisäksi myös johtopäätökset pitää pyrkiä tekemään mahdollisimman pitkälle tieteen korostamien systemaattisuuden ja kriittisyyden periaatteita noudattaen.

¹⁷⁹ On myös huomioitava, että USA:n ylin johto teki luonnollisestikin kaikkensa tällaisten tietovuotojen estämiseksi, joten jo yksittäiseen tietovuotoonkin on tästä johtuen syytä kiinnittää huomiota.

¹⁸⁰ Michael Byersin ja George Noltin kirjan *United States Hegemony and the Foundations of International Law* (2003) mukaan USA testasi kirjan kirjoittamisen aikoihin monin eri tavoin kansainvälisen oikeuden rajoja; testauksessa ei myöskään ollut kyse siitä kuinka oikeudenmukaisia päätökset olivat kansainvälisen oikeusnormiston mukaan olleet vaan siitä millä tavoin kyseinen oikeus oli USA:lle kierrettävissä oleva. Miksi USA:n johto olisi esimerkiksi vaatinut kansalaisilleen takautuvan syytesuojan hyväksymistä kansainvälisessä sotatuomioistuimessa mikäli se ei olisi jo etukäteen tiennyt sen olevan myöhemmin tarpeen? Samoin, koska USA ei myöskään suostunut antamaan ottamilleen sotavangeilla sotavankistatusta, niin miksi se olisi näin toiminut mikäli se ei olisi jo etukäteen suunnitellut kiduttavansa heitä? Miksi myöskään *Abu Ghraibin* vankilasta vastanneita sotilaspoliiseja oltaisiin alistettu sotilastiedustelun alaisiksi, jollei vankeja oltaisi jo etukäteen päätetty kuulustella lakien vastaisesti? Miksi vankeja tällöin myöskään oltaisiin siirretty maihin, joissa USA:n johto katsoi kidutuksen olevan oman maansa lainsäädäntönsä ulottumattomissa (mm. Kuuban *Guantánamo Bay* sekä tehdyt kuulustelusopimukset monien maiden kanssa)? Esimerkiksi syyskuun 2011 alussa Libyasta löytyneet asiakirjat osoittivat CIA:n (ja Iso-Britannian MI6:n) olleen myös kuulustelusopimusten osalta läheisessä yhteistyössä Muammar Gaddafin hyvin väkivaltaiseksi tiedetyn tiedustelupalvelun kanssa; CIA oli kuitenkin reagoinut löytöön vain lakonisesti toteamalla, ”ettei yhteistyö eri maiden viranomaisten kanssa voi tulla ylläryksenä.” (*The New York Times*, 3.9.2011) Ainakin kyseisen kirjan mukaan yleisenä johtopäätöksenä voidaankin pitää, että pääsääntöisesti USA pyrki tulkitsemaan kansainvälistä oikeusnormistoa tietoisesti tarkoitushakuisesti, joka tukisi siis samalla myös *executive order* –käskyn oikeellisuutta. Helsingin yliopiston Oikeustieteellisen tiedekunnan kansainvälisen oikeuden professorin Martti Koskenniemen näkemys kansainvälisessä politiikassa tapahtuneesta muutoksesta on myös hyvin samankaltainen (HS 30.11.2003, D1-D2). Mamdanin mukaan Yhdysvaltojen tarkoitushakuista tapaa tulkita kansainvälistä laillisuusperiaatetta omien tarkoituseriensä mukaisesti voidaan pitää ainutkertaisena jopa länsimaisen imperialismiin historiassa (ks. tarkemmin Mamdani 2006, 214-224). Oscar Wilde: ”*Isänmaallisuus on ilkeiden hyvyttä.*”

¹⁸¹ 9.4.2010 *The Times* –lehdessä julkaistiin artikkeli, jonka mukaan eläkkeellä olevan USA:n armeijan everstin Lawrence Wilkersonin mukaan ainakin presidentti George W. Bush, varapresidentti Dick Cheney ja puolustusministeri Donald Rumsfeld olisivat tienneet monien *Guantánamon* vankien olevan syyttömiä. 22.10.2010 Wikileaks puolestaan julkisti lähes 400 000 Irakin sotaa koskenutta Yhdysvaltojen hallinnon hyvin kyseenalaiseen valoon saattanutta salaista asiakirjaa (<http://wikileaks.org/>). Tältä pohjalta tarkasteltuna vaikuttaa myös Clausewitz-asiantuntijan, Oxfordin yliopiston professorin Hew Strachanin näkemys nykyvaltioiden toiminnan moraalisuudesta erikoiselta, koska hän toteaa *Sodankäynnistä*-kirjaan viitaten seuraavaan tapaan:

epävarmuuteen pohjautuva tulevaisuuden tutkiminen on siis moraalisesti hyväksyttävämpää kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen voimapolitiikan tietoisesti, väärin perustein (mm. Irakin syyttäminen aiheetta joukkotuhoukseiden omistuksesta)¹⁸² oikeuttamaan pyrkinyt toiminta,¹⁸³ koska tällaisen lähestymistavan kautta pyritään nimenomaan estämään erilaisten ihmisoikeusrikkomuksien yms. tapahtuminen, kun taas presidentti Bushin hallinto pyrki aivan nimenomaisesti antamaan Yhdysvalloille oikeutuksen toimia kansainvälisen oikeusnormiston vastaisesti.¹⁸⁴ Esimerkkiin liittyen on lopuksi syytä muistuttaa, ja toisin kuin

"Koska se kirjoitettiin aikana, jolloin suvereeneilla kansallisvaltioilla oli kahlitsematon oikeus turvautua sodankäyntiin, kansainvälistä oikeutta laiminlyötiin tavalla, joka olisi ollut täysin mahdotonta vuoden 1945 jälkeen." (Strachan 2010, 215)

¹⁸² Irakin ja Iranin välisessä sodassa 1980-1988 Yhdysvallat tosin itse toimitti kemiallisia ja biologisia aseita Irakille. Keskeinen yhteyshenkilö Yhdysvaltojen ja Irakin välillä oli presidentti Bush Jr:n tuleva puolustusministeri Donald Rumsfeld. Ainakin Henry Kissingerin mukaan Yhdysvallat myös toivoi, että Irakin ja Iranin sota olisi jatkunut loputtomiin eli lopullisena toiveena oli, että maat olisivat "tappaneet toinen toisensa". (Mamdani 2006, 193-195).

¹⁸³ Ns. oikeutettuja sotia on kuitenkin myös kansainvälisen oikeuden mukaan olemassa. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Irakin välisen sodan voidaan periaatteessa, joskaan ei käytännössä, katsoa täyttäneen oikeutetun sodan kriteerit, koska ainakin Yhdysvaltojen käyttämän retoriikan mukaan sota aloitettiin ihmisoikeuksien ja demokratian takaamiseksi sekä viattomien ihmisten puolustamiseksi. Toisaalta, koska sodan keskeisimpänä perusteluna käytettiin Irakin joukkotuhouksia (jo ennen sotaa tiedettiin, ettei niitä ollut) ja al-Qaida-yhteyksiä (joita ei ilmeisestikään myöskään ollut), sota ei ollut oikeutettu. Koska Yhdysvallat lisäksi tukeutui sodassa oikeutetun sodan kieltämiin keinoihin, sota ei myöskään tästä johtuen täyttänyt oikeutetun sodan kriteereitä. Tammikuussa vuonna 2009 YK:n kidutuksen vastainen raportoi ja Manfred Nowak vaatikin Yhdysvaltoja nostamaan syytteet niin ex-presidentti George W. Bushia kuin ex-puolustusministeri Donald Rumsfeldiäkin vastaan. Sota ei myöskään ole USA:n antamien lupausten mukaisesti parantanut vaan päinvastoin heikentänyt irakilaisien elinmahdollisuuksia, sillä sotatoimien päättymisen jälkeen (1.5.2003) irakilaisia on kuollut hyvin paljon enemmän kuin itse sodassa (sodassa kuolleiden irakilaisien lukumäärä vaihtelee lähteittäin, mutta varsin tyypillinen määrä on noin 35 000). Lontoossa toimivan puolueettoman ORB-tutkimuslaitoksen (*Opinion Research Business*) mukaan Irakissa oli syyskuuhun 2007 mennessä kuollut sotaan kytköksissä olevista syistä johtuen 1 033 000 ihmistä, tutkimuksen virhemarginaalin ollessa +/-2.5% (http://en.wikipedia.org/wiki/ORB_survey_of_Iraq_War_casualties).

¹⁸⁴ Varsinkin 2000-luvun alkupuolella yhdysvaltalaiset tulevaisuusskenaariot (esim. USA:n tiedustelupalveluun kytköksissä oleva *National Intelligence Council* –tutkimuslaitos julkaisi vuonna 2004 *Mapping the Global Future* –nimisen noin vuoteen 2020 ulottuvan skenaarion; Iso-Britanniassa hyvin samankaltaisen *Strategic Trends* -nimisen skenaarion puolestaan toteutti puolustusministeriön alainen *Joint Doctrine and Concepts Centre*) tehtiin lähinnä Yhdysvaltojen kansallisia poliittisia, taloudellisia, sotilaallisia tavoitteita edistämään. Tällaisia tavoitteita olivat esimerkiksi Irakin öljyvarojen ja Kaspian syvänteen maakaasun kuljetusreittien haltuunotto sekä Kiinan ns. patoaminen (todellisuudessa termi patoaminen on kuitenkin USA:n republikaanihallitusten osalta virheellinen, koska kyseisen politiikan tarkoituksena on patoamisen sijasta ns. takaisinvyörytys; ks. tarkemmin Mamdani 2006, 135), vaikka tällainen toiminta virallisesti oikeutettiin terrorismin vastaiseen sotaan ja demokratian edistämiseen vetoamalla. Kyseisen poliittisen ajattelun taustalla on puolestaan Zbigniew Brzezinskiin kirja *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* (1997), joka on vaikuttanut Yhdysvalloissa aivan erityisesti uuskonservatiiviseen ulkopoliittiseen ajatteluun; sen mukaan Yhdysvaltojen pitäisikin pureutua Persianlahdelle ja Keski-Aasiaan öljynsaannin varmistamiseksi ennen kuin Venäjä saavuttaa entisen suurvaltastatuksensa ja palaa voimatekijäksi itsenäistyneisiin entisiin neuvostotasavaltoihin, ja ennen kuin Kiina voimistuu sekä ehtii pureutua alueelle (http://fi.wikipedia.org/wiki/Zbigniew_Brzezinski). Supervalta-asemastaan johtuen Yhdysvalloilla, toisin kuin esimerkiksi Suomella, on myös hyvät mahdollisuudet realisoida skenaarionsa (esimerkiksi Afganistanin ja Irakin sotia voidaan pitää osana tällaista politiikkaa). Tarvittaessa Yhdysvallat pystyy siis myös

varsinkin puolustushallinnon piirissä asiaan tunnutaan usein suhtauduttavan, Yhdysvaltojen tavoitteet eivät automaattisesti myöskään ole EU:n edun mukaisia, vaikka tällainen tulkinta saattaakin olla kohtalaisen hyvin perusteltavissa asioista pelkästään sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltaessa.¹⁸⁵ Toisin sanoen, vaikka Yhdysvaltoja ja Eurooppaa voidaankin akselilla ystävä–vihollinen pitää sotilaallisessa mielessä ystävinä,¹⁸⁶ poliittisella tasolla suhde on jo huomattavan

omalla toiminnallaan provosoimaan terroristeiksi kutsumiaan henkilöitä (itse he tosin pitänevät itseään ennemminkin vapaustaistelijoina, sillä ”*yhden miehen terroristi on toisen vapaustaistelijaa*”) toimimaan oman skenaarionsa mukaisesti. Esimerkiksi 1900-luvun merkittävimpänä pidetyn dekolonisaatiota käsitelleen yhteiskuntafilosofi Frantz Fanonin (1925-1961) mukaan väkivallan avulla ”*kolonisoitu ihminen vapautuu väkivallan ilmapiirissä ja väkivallan avulla*” (Mamdani 2006, 17). Tiedon pohjalta on puolestaan helppo rakentaa itseään toteuttavia skenaarioita, koska skenarioijathan tietävät jo etukäteenkin aivan hyvin, että alistetuille ihmisille on luontaista reagoida väkivaltaan väkivallalla eli siis juuri sillä ”kielellä” jota alistetut tietävät alistajansa ymmärtävän. Skenarioijien ei näin ollen edes tarvitse pohdiskella ns. mahdollisia tulevaisuuksia vaan ainoastaan keskittyä varmistamaan oman skenaarion toteutuminen (käytännössä tietenkin tehdään myös vaihtoehtoisia, vielä epämiellyttävämpiä skenaarioita). Yleisemmälläkin tasolla USA:n tämän tyyppistä provokatiivista politiikkaa tukee mm. se, että esimerkiksi presidentti Jimmy Carterin turvallisuuspoliittisen neuvonantajan, juuri edellä mainitun Zbigniew Brzezinskin mukaan esimerkiksi Afganistanin sota saattoi olla ennemminkin seurausta USA:n mujahidineille (uskontaistelijoilta) antamasta tuesta kuin tuki seurausta sodasta; tukea nimittäin alettiin antaa jo puoli vuotta ennen Neuvostoliiton Afganistanin hyökkäystä. Lisäksi tästä sodasta alkanut *jihad* eli pyhä sota oli nimenomaan CIA:n organisoima keino taistelijoiden muualta arabimaailmasta Afganistaniin saamiseksi. (Mamdani 2006, 130-151) Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen dosentti Jukka Kulomaa ei kuitenkaan kiinnitä tällaisiin asioihin huomiota kirjassaan *Punaisen Afganistanin puolesta 1979-1989* (2011), jossa USA päinvastoin nähdään varsinkin sodan alkuvaiheen osalta lähinnä tarkkailijana. Itse asiassa Mamdanin kirja *Kylmä sota ja terrorin juuret* (2006) ei edes sisälly Kulomaan kirjan lähdeluetteloon.

¹⁸⁵ Näin ei automaattisesti kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi ilman Yhdysvaltojen hyökkäyksiä Afganistaniin ja Irakiin eurooppalaisten valtioidenkaan ei olisi tarvinnut sekaantua sodan jälkihoitoon. Toisin kuin USA, nämä Euroopan valtiot eivät myöskään hyötäneet sodista, kun taas USA varmisti sotien avulla poliittiset ja taloudelliset etunsa. Asiaa on Afganistanin osalta kommentoinut myös kenraali Gustaf Hägglund räväkkään tapaansa: ”*Mitä se meille kuuluu, onko siellä Taliban johdossa vai ei.*” (Aamulehti 17.9.2009)

¹⁸⁶ Lukijoiden, joita kiinnostaa Yhdysvaltojen tapa hoitaa (sotilas)poliittisia asioita, kannattaa lukea myös kokonaisuudessaan professori Mahmood Mamdanin (Columbian yliopisto, New York) kirja *Kylmä sota ja terrorin juuret* (2006). Mamdanin tiedemaailman puolella saamasta suuresta arvostuksesta on puolestaan syytä todeta, että hänen sijoituksensa maailman elossa olevien intellektuellien listalla on 9 kun esimerkiksi filosofi Jürgen Habermas on kyseisellä listalla sijalla 22 ja taloustieteen Nobel-palkinnon vuonna 2008 voittanut Paul Krugman sijalla 30. (http://en.wikipedia.org/wiki/Top_100_Public_Intellectuals_Poll). Kirja nimittäin osoittaa terrorismin juurten löytyvän hyvin pitkälle nimenomaan Yhdysvaltojen vuosikymmenten aikana toteuttamasta politiikasta (esimerkiksi pääosa ns. terroristeista on CIA:n Neuvostoliiton-Afganistanin -sodan aikana koulutettavia; tyyppillisesti myös terroristien käyttämät toimintatavat on CIA:lta opittuja). Sen sijaan suomalaisessa kirjassa *Terroristin synty ja terrorismin torjunta* (Laitinen & Lumio 2009) tällaisten syiden merkitys terrorismia selittävinä tekijöinä sivuutetaan. USA:n ollessa terrorismia toteuttavana osapuolena terrorismista ei tosin käytetä nimitystä terrorismi vaan ilmaisua *matalan intensiteetin konflikti*; vastaavasti taas tukea terroristijärjestöille kutsutaan *rakentavaksi kumppanuudeksi* ja siviiliväestöön tietoisesti kohdennettuja iskuja, termin juridista merkitystä irvokkaasti pilkaten, *oheisvahingoiksi* (Mamdani 2006, 98, 102 ja 105; yksityiskohtaisemmin 72-129). Yhdysvaltojen reaalioliittiseen tapaan asioihin suhtautumiseksi, joskin talouden suuntaan painottuneesti, liittyvät myös lähteet Korten (1998), Soros (1999) ja Chomsky (2000); Noam Chomskyn sijoitus Mamdanin yhteydessä mainitulla listalla on 11.

paljon neutraalimpi¹⁸⁷ ja talouden näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa suhdetta on mahdollista pitää jopa vihollisuuden suuntaan painottuneena, koska EU:n ja USA:n välillä on kuitenkin myös erittäin merkittäviä taloudellisia eturistiriitoja.¹⁸⁸

Vaikka tutkimuksessa puolustusvoimia ei millään tavoin samastetakaan Yhdysvaltojen 2000-luvun hallintoon, periaatteellisella tasolla tarkastelu kuitenkin tapahtuu hyvin pitkälle kyseisessä esimerkissä läpikäytyjen periaatteiden pohjalta.¹⁸⁹ Tästä johtuen tutkimuksessa tukeudutaan myös puolustusvoimien osalta *executive order* –esimerkin kaltaiseen, jossain määrin epävarmaan lähde-aineistoon, mikäli aineiston voidaan kuitenkin katsoa olevan johdonmukaista tutkimuksessa hyödynnettävään muuhun materiaaliin suhteutettuna.¹⁹⁰ Tällaisen aineiston tarkoituksena ei siis ole väittää, että kaikki asiat olisivat juuri niin kuin ne työssä esitetään vaan ennemminkin vain varmistaa, etteivät kyseiset asiat ainakaan jäisi tarkastelussa huomioon ottamatta. Mikäli tutkimuksessa tältä osin puolestaan sorruttaisiin jonkinlaisten virhearviointien tekoon, on syytä korostaa, ettei mahdollisia lipsahduksia ilmeisestikään ole mahdollista välttää, koska tämän tyyppinen tutkimushan joudutaan väistämättä rakentamaan epävarman tiedon varaan.¹⁹¹ Kaiken lisäksi tällaisesta toiminnasta puolustusvoimille mahdollisesti aiheutuvat haitat jäävät aivan varmasti myös erittäin pieniksi suhteessa siihen

¹⁸⁷ Yhdysvallat voi esimerkiksi käyttää sotilaallista NATO-korttiaan välineenä niin EU:n sisäistä yhtenäisyyttä kuin EU:n ja Venäjän välisiä suhteitakin heikentääkseen. Tällaisesta politiikasta käy esimerkkinä vaikkapa USA:n suunnitelmat sijoittaa Venäjän vahvasti kritisoimia *Maalle sijoitettuun reittivaiheen ohjuspuolustukseen* (GMD) kuuluvia tukikohtia Tšekkiin ja Puolaan. Yhdysvaltojen hankkeen perusteluna käyttämä Iranin, Pohjois-Korean tai ”jonkin Pohjois-Afrikan valtion” ohjusuhka on nimittäin hyvin epäuskottava selitys hanketta oikeuttamaan, koska kyseisillä valtioilla ei vielä toistaiseksi edes ole ohjuspuolustusjärjestelmän kohteena olevia ohjuksia. Sen sijaan GMD-järjestelmään kuuluvien torjuntaohjusten oma kantama riittänee jopa Moskovan itäpuolelle asti. GMD-hankkeen Eurooppa-vastaisuudesta kertoo paljon myös se, että USA on sen osalta sivuuttanut EU:n lisäksi myös NATO:n. MpKK:n 13.10.2011 järjestämässä Venäjä-seminaarissa Israelin ohjuspuolustusorganisaation entinen johtaja Uzi Rubin kuitenkin piti Iranin ohjusuhkaa todellisuutena. Kokonaan toinen asia kuitenkin on, kuinka objektiivisena kyseistä näkemystä voidaan Iranin ”arkkivihollisen” antamana pitää, varsinkin kun Israel on syksyn 2011 aikana hakenut muilta valtioilta jopa tukea ennaltaehkäisevän sotilaallisen iskun tekemiseksi Irania vastaan (ks. tarkemmin esim. Suomen Sotilas 6/2010, 34-40).

¹⁸⁸ Hyvinä esimerkkinä tällaisen toiminnan todellisuudesta on esimerkiksi se, että Yhdysvalloissa sähköisen viestinnän maailmanlaajuisesta seurannasta vastaava kansallinen turvallisuusvirasto (*National Security Agency, NSA*) on määrittelytavasta riippuen kaksi tai kolme kertaa suurempi organisaatio kuin CIA. On myös vahvoja näyttöjä siitä, että NSA:n hallinnassa olevaa *Echelon*-sieppausjärjestelmää oltaisiin käytetty myös Eurooppa-vastaisesti (ks. esim. Euroopan parlamentin *Echelon*-järjestelmää koskeva kertomus vuodelta 2001).

¹⁸⁹ Presidentti Bushin hallintoa koskeneen tarkastelun tarkoituksena ei siis ollut USA:n syyllistäminen vaan ainoastaan sen osoittaminen, ettei puolustusvoimillakaan ole varaa idealistiseen ajatteluun, koska maailma näyttäisi toimivan hyvin selkeästi tutkimuksen ennako-oletuksen mukaisesti reaali poliittisten periaatteiden ohjaamana.

¹⁹⁰ Puolustusvoimia koskevasta tiedosta osa on luottamuksellista, vain viranomaiskäyttöön tarkoitettua, salaista jne.

¹⁹¹ Asiaa voidaan verrata vaikkapa *kasvihuoneilmiöön*. Vaikka ihmisen toiminta ei jostain syystä olisikaan ilmiön synä (eräänä mahdollisena synä voisi olla auringon toiminnassa tapahtuvat luonnolliset muutokset), siitä huolimatta jo pelkästään uhan potentiaalisuuskin olisi riittävä syy pyrkimykselle vähentää kasvihuonekaasujen käyttöä. Katso asiaan liittyen myös Frank Luntzin Bushin hallinnolle (hallinnon ylimmän johdon kytkökset öljyteollisuuteen olivat hyvin vahvat) tekemä, kasvihuoneilmiön haittavaikutukset sivuuttanut muistio siitä, kuinka ihmiset saataisiin kuvittelemaan, etteikö tiedemaailma mukamas olisi kasvihuoneilmiön keskeisimmistä syistä yksimielinen (http://www.ewg.org/files/LuntzResearch_environment.pdf).

millaisiin vaikeuksiin kyseisten asioiden huomiotta jättäminen puolustusvoimien toimintaa kehittämään pyrittäessä tulisi johtamaan.¹⁹²

Tutkimuksen holistisesta luonteesta johtuen sitä on myös luontevaa taustoittaa ja täydentää¹⁹³ erilaisilla aiheeseen liittyvillä näkemyksillä, kokemuksilla ja esimerkeillä sekä niihin liittyvällä pohdinnalla.¹⁹⁴ Vaikka luovaa pohdintaa pidetään synteesipyrkimyksen oheissa yleisesti ottaenkin erittäin keskeisenä tutkimustöiden arviointikriteerinä (ks. Aalto-yliopiston osalta esimerkiksi http://foto.hut.fi/opetus/opinnaytetyot/vaitoskirja/vaitoskirjatyon_arv.html), asian merkitys kuitenkin korostuu holististen tutkimustöiden osalta, joissa jo pelkästään tutkimuskentän laajuus ja kompleksisuuskin estävät kaikkien käsiteltävien asioiden perinteisellä tieteellisellä täsmällisyydellä tutkimisen.¹⁹⁵ Tämän seurauksena voidaan myös tätä tutkimusta pitää monilta osin ennemminkin pelkkänä lähtökohtana (lukemattoman) monille kyseisiä asioita analyyttisestä näkökulmasta tarkasteleville myöhemmille tutkimuksille kuin ns. lopullisen totuuden työssä käsiteltävistä asioista kertomaan pyrkivänä tutkimuksena itsessään. Pohdintaan tukeutumista voidaan toisaalta perustella myös Clausewitzin asiaa koskevan näkemyksen ”*teorian on oltava pohdintaa eikä järjestelmällinen oppi*” pohjalta (Clausewitz 2002, 78; ks. tarkemmin 77-83).¹⁹⁶ Koska pelkona kaikesta huolimatta kuitenkin on, että tutkimushypoteesin todistamisen kannalta oleelliset tieteelliset osuudet saattavat sekoittaa vähemmän tieteellisen pohdinnan kanssa, asian osalta onkin syytä todeta, että pohdintaan liittyvät, mahdollisesti väärätkään mielipiteet eivät kuitenkaan enää vaikuta tutkimuksen perusnäkömyksen oikeellisuuteen, koska pohdiskelevien osuuksien tarkoituksena ei ole tuoda työlle minkäänlaista tieteellistä vaan ainoastaan käytännöllistä lisäarvoa.¹⁹⁷

¹⁹² Hieman eri tavoin asioita painottaen tutkimus olisi ollut mahdollista toteuttaa myös futurologisena skenaariona. Työn skenaarioluonnetta kuvaakin hyvin Mika Mannermaan toteamus asiasta: ”*Skenaarioiden arvo ei määrydy vain niiden toteutumistodennäköisyyksien, vaan ensisijaisesti skenaarioiden kuvaamiin tapahtumainkulkuihin liitettävien arvostusten perusteella. Skenaario voi siis olla merkittävä vaikka sen toteutumisen todennäköisyys on hyvin pieni, jos skenaario kuvaa huomattavan uhkaavaa tai tavoiteltavaa tapahtumainkulkua.*” (Mannermaa 1999). Kuten tullaan näkemään, tutkimuksessa luotava ”uhkakuva” täyttää hyvin helpostikin nämä kriteerit. Skenarioinnin luonnetta kuvaa hyvin myös arabialainen sanonta: ”*Joka ennustaa tulevaa, valehtelee vaikka puhuisi totta.*”

¹⁹³ Esimerkiksi tieteelliset kriteerit kaikilta osin täyttävää materiaalia ei yksinkertaisesti vain aina ollut saatavilla. Itse asiassa monet psykologit suhtautuvat varauksellisesti jopa tämän tutkimuksen taustalla olevaan, mm. metodologisesti hiivenen ongelmalliseen MBTI-tyyppi-indikaattorin käyttöön persoonallisuuden selittäjänä.

¹⁹⁴ Tutkimuksen perusnäkemys voidaan siis äärimmilleen yksinkertaistettuna esittää siten, että mikäli upseerinuralle ei hakeudu oikeantyyppisiä, riittävän hyvät strategiset perusvalmiudet omaavia henkilöitä, ei puolustusvoimien johtoonkaan voi nousta clausewitzlaisia strategioita.

¹⁹⁵ Ns. objektiivinen tutkimus on pelkkä tutkimusideaali (vrt. ns. *naiivi empirismi*), jonka toteutuminen ei ole käytännössä mahdollista, koska tutkijan subjektiiviset käsitykset vaikuttavat aina tutkimuksen muotoutumiseen.

¹⁹⁶ Clausewitz havainnollistaa asiaa seuraavaan tapaan: *Jos asiantuntija kuluttaa puolet elämästään valaistakseen hämää aihetta perusteellisesti, hän pääsee toki pitemmälle kuin ihminen, joka haluaa lyhyessä ajassa perehtyä asiaan. Teoria siis laaditaan sitä varten, ettei jokaisen tarvitse uudelleen raivata perustaa ja uurastaa työläästi samoihin tuloksiin, vaan uusikko löytäisi asiat järjestykseen pantuina ja valaistuina. Teorian on kouluttava sodassa toimimaan joutuvan tulevan johtajan älyllisiä kykyjä tai pikemminkin ohjattava häntä itseopiskeluun, mutta sen ei pidä seurata häntä taistelukentälle; sen on toimittava kuten viisas kasvattaja ohjaa ja helpottaa nuoren miehen henkistä kehitystä sitomatta tätä silti koko iäkseen talutusnuoraan.*

¹⁹⁷ Pohdinnan kautta pyritään siis kertomaan miten tieteellisesti päteviksi osoitetut tosiasiat saattavat käytännön tasolla vaikuttaa, mutteivät välttämättä kuitenkaan vaikuta puolustusvoimien toimintaan.

Tutkimushypoteesin *Suomen puolustusvoimissa ei ole clausewitzlaisia strategeita* oikeaksi tai virheelliseksi osoittaminen puolestaan edellyttää upseereiden clausewitzlaisten strategisten perusvalmiuksien tason selvittämistä suhteessa erilaisiin verrokkiryhmiin. Vaikka verrokkiryhmiin kuuluvien henkilöiden ja upseereiden strategisten perusvalmiuksien erojen pohjalta ei välttämättä voidakaan vetää täysin varmoja johtopäätöksiä näihin ryhmiin kuuluvien ihmisten todellisista clausewitzlaisista strategisista valmiuksista, todennäköisesti kyseiset erot kuitenkin kertovat vähintäänkin suuntaa-antavasti, mutta todennäköisesti kuitenkin varsin hyvinkin upseereiden clausewitzlaisten strategisten valmiuksien tason. Koska strategisten kykyjen oletetaan lisäksi olevan Clausewitzin näkemyksen mukaisesti hyvin pitkälle myötäsyttyisiä, strategisten taitojen erinomaisentasoisen oppimisen ei myöskään katsota olevan mahdollista tällaisia synnynnäisiä perusvalmiuksia omaamattomille ihmisille.¹⁹⁸ Clausewitzlaiselta strategilta edellytettävien ominaisuuksien voidaankin tästä johtuen katsoa muodostavan tutkimukselle perustan, jolle kaikki muut strategisuuteen liittyvät asiat ovat alisteisia.¹⁹⁹ Tästä johtuen tutkimuksessa käsiteltävät asiat, jotka eivät ole tavalla tai toisella palautettavissa myös clausewitzlaisen neron perusvalmiuksia koskevaksi eivät myöskään ole tutkimuksen kannalta niin keskeisessä asemassa, että niihin mahdollisesti sisältyvä epätarkkuuskaan voisi kyseenalaistaa tutkimuksen perusnäkömyksen oikeellisuuden.²⁰⁰ Kiinteä perusta antaa siis riittävän liikkuma- ja pelivaran tutkimuksessa käsiteltäville muille asioille, ilman että niihin sisältyvät mahdolliset pienet virheet tuhoaisivat samalla myös muun tutkimuksen uskottavuuden. Tutkimuksen holistis-kompleksisesta perusluonteesta johtuen asian merkitystä ei myöskään voida liikaa korostaa, koska tutkimusta ei yksinkertaisesti vain olisi mahdollista toteuttaa kaikilta osin perinteiset tieteelliset kriteerit täyttävällä (analyttisellä) täsmällisyydellä.²⁰¹

Clausewitzlaisuudelle samoin kuin esimerkiksi tyypilliselle futurologisellekin²⁰² tutkimukselle on lisäksi tunnusomaista, että sen ensisijaisena kiinnostuksen kohteena ovat ihmismielelle hallitsemattomissa olevat suuret tulevaisuuden kokonaisjärjestelmät.²⁰³ Esimerkiksi sodankäynnin osalta tämä tarkoittaa sitä, että sodassa lopputulokseen vaikuttavien osatekijöiden kokonaismäärä on niin valtavan

¹⁹⁸ Strategisia taitoja on siis tietenkin mahdollista myös oppia, mutta siitä huolimatta huippustrategien voidaan kuitenkin edellyttää omaavan myös monenlaisia strategisuutta edesauttavia luontaisia ominaisuuksia. Esimerkiksi, vaikka strategioiden periaatteiden oppimisen ei voidakaan katsoa edellyttävän kuin kohtalaista älykkyyttä, huippustrategin voidaan kuitenkin edellyttää olevan selvästi keskimääräistä älykkäämmän ihmisen.

¹⁹⁹ Vaikka kyse kieltämättä onkin vain karkeasta tavasta rajata ihmisiä potentiaalisten strategioiden ulkopuolelle, Clausewitzin erittäin tiukoista strategisuuden kriteereistä johtuen ei kuitenkaan olisi mitään mieltä keskittyä etsimään potentiaalisia strategeita muiden kuin juuri tämän tyyppisten ihmisten joukosta. Koska kyse ei kuitenkaan ole kausaalisuhteesta, voi hyvä strategi poikkeustapauksissa nousta myös tämän joukon ulkopuolelta. Koska tässä yhteydessä potentiaalisia clausewitzlaisia strategeita kuitenkin etsitään ihmismassasta, yksittäisiin ihmisiin huomiota kiinnittämättä, tarkastelussa keskitytään vain kaikkein potentiaalisimpiin strategiryhmiin.

²⁰⁰ Esimerkiksi sillä korreloiko uramenetys älykkyyden kanssa vai ei (toisten tutkimusten mukaan korreloi vahvasti ja toisten mukaan taas heikosti), ei ole käytännöllisesti katsoen minkäänlaista merkitystä sen kannalta, etteikö clausewitzlaisen strategin voitaisi kuitenkin edellyttää olevan selkeästi keskimääräistä älykkäämmän ihmisen.

²⁰¹ Mikäli tutkimuksessa kaikki väittämät tms. perusteltaisiin tieteellisellä täsmällisyydellä (esimerkiksi lukemattoman monet alaviitteet ja viittaukset avattaisiin), tutkimuksen laajuus kasvaisi merkittävästi vielä nykyiseenkin nähden.

²⁰² Futurologiaan voi tutustua esimerkiksi alan ”isän” Ossip Flechtheimin (1909-1998) näkemyksiin perehtymällä.

²⁰³ Clausewitzin kiinnostuksen kohteena olivat tulevat eivätkä menneet sodat (strategia keskittyy tuleviin, sotahistoria menneisiin sotiin).

suuri, osien väliset vaikutussuhteet niin monimutkaisia ja vastustajan toimenpiteiden ennakoiminen niin vaikeaa, ettei Clausewitzin hengessä toimiva henkilö voisi edes kuvitella voivansa antaa kovinkaan täsmällisiä vastauksia sodankäyntiä koskeviin kysymyksiin. Erityisesti potentiaalisen vihollisemme aktiivisesta, oman toimintamme mitätöimään pyrkivästä toiminnasta johtuen on päinvastoin todennäköistä, ettei oma strategiamme ole lähimainkaan optimaalinen vihollisemme strategiaan suhteutettuna. Mitä enemmän oman organisaatiomme rakenne puolestaan rajoittaa strategian muuttamista, sitä huonompaa lähtökohtatilannetta voidaan puolestaan pitää.²⁰⁴ Tästä johtuen tasapainoilu tehokkaan organisaatiotekenteen ja joustavan strategisen liikkuvuuden välillä onkin (sotilas)-organisaatioille erittäin suuri haaste, koska hyvä, eli meidän kannalta siis mahdollisimman epätoivottava vastustajahan pyrkii siihen, että tekisimme mahdollisimman huonoja siirtoja, jonka lisäksi jokaisen jo tekemämme siirron jälkeen vastustajamme pyrkii myös omalla vastasiirrollaan vesittämään omasta siirrostaamme alun perin saamamme hyödyt, jonka seurauksena mahdollisuutemme käydä meille parhaiten soveltuvaa sotaa puolestaan jäävät hyvin vähäisiksi.²⁰⁵ Suomen puolustusvoimien osalta asiaan on puolestaan syytä kiinnittää huomiota jo pelkästään senkin vuoksi, että Venäjän sotilaallisessa sanastossa on käytössä *maskirovka*-termi (маскировка), jolla tarkoitetaan suunnilleen samaa asiaa kuin mistä esimerkiksi Matti Nojonen kiinalaisesta sodankäynnissä kirjoittaessaan sanalla *jymäyttäminen* tarkoittaa (Nojonen 2009, 44).²⁰⁶

Tutkimuksessa kyseisenkaltaisiin, asevoimien sotilasstrategisia asioita koskeviin käytännöntasoihin ongelmiin ei niiden vakavuudesta huolimatta kuitenkaan kiinnitetä huomiota. Syy asian sivuuttamiselle on puolestaan se, ettei tutkija ensinnäkään ole siviilitaustastaan²⁰⁷ johtuen oikea henkilö ottamaan kantaa puolustusvoimien (sota)suunnitelmien laadukkuuteen. Toiseksi, puolustusvoimien sodan ajan suunnitelmista ei myöskään ole saatavilla luotettavaa julkista tietoa, koska puolustusvoimien strategisen ja sitä tukevien operatiivisten suunnitelmien julkistaminen ei ymmärrettävästikään olisi Suomen puolustuksellisen edun

²⁰⁴ Periaatteessa juuri tällä tavoin toimimaan suunnitellut asevoimat kuitenkin vaikuttavat kaikkein tehokkaimmilla, koska organisaation toiminta saadaan tällä tavoin hiottua niin tehokkaaksi kuin se vain suinkin on mahdollista.

²⁰⁵ Vastustajan asemaan asettumisen tärkeyttä korostaa myös brittiläinen sotateoreetikko B. H. Liddell Hart kirjassaan *The Other Side of the Hill* (1999). Sotamarsalkka Erich von Manstein puolestaan toteaa Hitleristä asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Hitler ei yleensä ollut kiinnostunut ottamaan laskelmissaan huomioon vihollisen johdon mahdollisia aikeita, koska hän oli vakuuttunut siitä, että hänen tahtonsa lopulta voittaisi. Hän oli yhtä vähän valmis hyväksymään luotettavimpiakaan tietoja vastustajan ehkä moninkertaisesta ylivoimasta. Hän hylkäsi ne, vähätteli tietoja väittämällä vastustajan yhtymiä puutteelliseksi tai pakeni aihetta alkamalla luotella loputtomiin omia tuotantolukuja. Niin hänen tahtonsa enemmän tai vähemmän korvasi oleellisen ’tilannearvion’, jonka täytyy olla jokaisen sotilasjohtajan päätöksen lähtökohtana. Mutta siten Hitler poistui todellisuuden maaperältä.*” (von Manstein 2001, 231) Saksalaisten strategisista päätöksistä saa hyvän käsityksen lähteestä Magenheimer (2004).

²⁰⁶ Englannin kielessä sanalla *stratagem* on puolestaan suunnilleen samanlainen merkitysisältö. Esimerkiksi sotateoreetikko Raymond Aron käsittelee stratagem-termiä niin Clausewitziin kuin Sunzihiinkin huomiotaan kiinnittäen teoksessaan *Clausewitz: Philosopher of War* (Aron 1983, 128-129). Mahdollinen suomennos stratagem-termille voisi olla vaikkapa *stratus* (= strategia + petkutus).

²⁰⁷ Koska puolustusvoimien enemmän tai vähemmän virallinen ihmiskuva on konstruktivistisen (oppimis)käsitteksen mukainen, upseereille ei pitäisi tuottaa yleisemmälläkään tasolla vaikeuksia ymmärtää, että puolustusvoimien toimintaympäristön ja kulttuurin ulkopuolella elävän tutkijan henkilökohtainen kokemusmaailma ja maailmankuva on luonnollisestikin hyvin erilainen keskivertoupseeriin nähden, joten mahdollisia eroja upseereiden ja tutkijan näkemysten välillä voidaan pitää aivan luonnollisena seurauksena kokemusmaailmojen erilaisuudesta.

mukaista. Vaikka suunnitelmien salaisuus näin ollen vaikeuttaakin tutkimuksen tekoa, asian ei välttämättä kuitenkaan tarvitse olla minkäänlaisen puolustuksellisen ongelman eli todellisuudessa suunnitelmat saattavat siis olla aivan hyviäkin. Asiaan kytkeytyy kuitenkin vaikeasti selvitettävissä oleva mahdollinen ongelma kyseisten suunnitelmien todellisesta tasosta. Koska asian suora selvittäminen ei puolestaan ole edellä todetun mukaisesti mahdollista, asia pyritään tässä yhteydessä kartoittamaan epäsuorasti puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan pohjalta. Asiaan liittyen työssä tehdäänkin oletus, että mikäli puolustusvoimien strategiaa suunnitelmia tekevät ihmiset olisivat ns. strategisesti ajattelevia, pitäisi myös puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan ilmentää kyseisenlaista ajattelutapaa. Sen sijaan mikäli näin ei tapahtuisi, viittaisi tämä ainakin epäsuorasti siihen, ettei kyseisenlaista ajattelua myöskään esiintyisi sotilasstrategisella puolella, koska vaikuttaisihan melkoisen epäuskottavalta, että strategisesti ajattelevat ihmiset luopuisivat kyseisenlaisesta ajattelutavastaan sodan ajan toimintaympäristöstä rauhan ajan ympäristöön siirtyessään. Vaikka tässä yhteydessä käytettävät puolustusvoimien rauhan ajan toimintaa koskevat esimerkit eivät näin ollen itsessään ansaitsekaan clausewitzilaista strategiastatusta, siitä huolimatta niiden perusluonteen pohjalta on kuitenkin mahdollista tehdä edes jonkinlaisia oletuksia puolustusvoimien strategisella tasolla toimivien ihmisten tavasta ajatella ja toimia.

Vaikka upseereiden strategiaa ajatteluvalmiuksia ei edellä mainitun kaltaisista syistä johtuen voidakaan tarkastella suoraan sodan ajan ympäristössä,²⁰⁸ voidaan tällaista rauhan ajan toimintaan pohjautuvaa epäsuoraa tapaa asian selvittämiseksi pitää hyväksyttävänä, koska tällä tavoin toimien saadaan kuitenkin edes jonkinlainen kuva upseereiden strategisista valmiuksista. Tällä tavoin toimimista voidaan toisaalta perustella myös siten, että puolustusvoimien johdossa pitäisi luonnollisestikin olla jo rauhan aikaanakin strategisesti päteviä ihmisiä, jotta tarvittaessa siirtyminen rauhan ajasta sodan aikaan voisi tapahtua mahdollisimman kivuttomasti.²⁰⁹ Koska puolustusvoimat lisäksi hoitaa ydintehtäväänsä viime kädessä vain sodan aikana, pitäisikin sen rauhan aikaisen hallinnollisen toiminnankin olla sodan ajan strategiselle toiminnalle alisteista eikä suinkaan päinvastoin.²¹⁰ Tämän tutkimuksen yhteydessä asian osalta kiinnitetäänkin erityistä huomiota siihen, että puolustusvoimien johtoon valikoituisi jo rauhan aikana strategisessa mielessä oikeanlaisia ihmisiä. Koska asiasta ei kuitenkaan ole saatavilla kovinkaan luotettavaa tietoa, tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään millainen tilanne näyttäisi tällä hetkellä olevan, jotta asiasta mahdollisesti esiin nouseviin ongelmiin voitaisiin reagoida hyvissä ajoin etukäteen eikä vasta sodan jo alettua – eli menestyksellisen sodankäynnin käymisen kannalta liian myöhään.²¹¹

²⁰⁸ Todellisuudessa tärkein syy siihen miksei upseereiden sodan ajan strategiaa valmiuksia ole mahdollista tarkastella on kuitenkin se, ettei suomalaisupseereilla ole sotakokemusta (esim. rauhanturvaaminen ei kyseistä kriteeriä täytä).

²⁰⁹ Kenraaleita ei pääsääntöisesti vaihdeta toisiin rauhan ajasta sota-aikaan siirryttäessä.

²¹⁰ Vegetius: *”Jos haluat rauhaa, varaudu sotaan”* (*Igitur qui desiderat pacem, praeparet bellum*), joka on kuitenkin myöhemmin tiivistynyt myös suomennoksen taustalla olevaan tunnetumpaan muotoon *”Si vis pacem, para bellum”* (Vegetius 2001, 63).

²¹¹ Esimerkiksi puolustusministeriön *Tutkimus- ja kehittämisstrategiassa* (2007, 3) pragmaattisesta suhtautumisesta todetaan seuraavaan tapaan: *Puolustushallinto elää murroskautta. Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen linjausten perusteella muutokset toiminnassa ja organisaatiossa koskettavat tuhansia ihmisiä. Samanaikaisesti esiin on noussut lukuisia uusia vaatimuksia erityisesti toiminnan ja talouden tasapainottamiseen liittyen. Tulevien vuosien haasteet ovat mittavia. Puolustushallinnon tutkimus- ja kehittämis toiminnan tulee tapahtua pragmaattisista lähtökohdista. Kaiken perustana on sellaisten toimintamallien rakentaminen, jotka takaavat menestyksen sodan ajan vaativissa olosuhteissa, unohtamatta alemman tasoisten kriisien ja konfliktien kirjoa. Myös yhteiskunnan ja kansainvälisen yhteisön avustaminen erilaisissa häiriötilanteissa on osa uusimuotoista toimintakenttääämme. Pragmaattisesta lähtökohdasta johdettujen päämäärien toteuttaminen edellyttää*

Koska upseereiden tiedetään olevan konservatiivisia ihmisiä,²¹² on myös syytä korostaa, ettei tutkimuksessa esitettävien näkemysten liberaali epäsovinnaisuus myöskään ole clausewitzlaisuuden vastainen tapa lähestyä tärkeäksi koettua ongelma-aluetta. Vaikka upseerikunnalle ei olekaan erityisen tyypillistä kyseenalaistaa organisaationsa strategiaa, puhumattakaan strategisesta johdostaan, on kyseinen pyrkimys kuitenkin täysin linjassa Clausewitzin näkemysten kanssa jo pelkästään senkin vuoksi, että aivan samalla tavoin suhtautui myös Clausewitz pääosaan oman aikansa kenraalikunnasta²¹³ (ks. esim. Clausewitz 2002, 103). Clausewitzlaisen näkemysten mukaista on myös pyrkimys ymmärtää ihmisten strategista pätevyyttä nimenomaan heidän persoonallisuussidonnaisten ominaisuuksiensa ja kykyjensä pohjalta sen sijaan, että pätevyys pyrittäisiin selittämään esimerkiksi koulutuksen, työkokemuksen ja/tai muodollisen virka-aseman kautta (ks. myös Strachan 2010, 108). Toisin sanoen, vaikka Clausewitz pitikin strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivien upseereiden osalta saatua sotilaskoulutusta ja työ-/sotakokemusta tärkeänä tekijänä heidän sotilaallisen pätevyytensä kannalta, tästä huolimatta – asiaa tosin jossain määrin itsekin ihmetellen – hän oli kuitenkin sitä mieltä, että hyvä strategin ei välttämättä tarvitse olla pitkän linjan sotilas eli viime kädessä muut kuin varsinaiseen käytännöntasoiseen sotilasosaamiseen liittyvät tekijät määrittävät sotapäällikön kyvykkyyttä (Clausewitz 2002, 81). Clausewitzin sotateorian mukaisesti toimiminen ei siis missään nimessä tarkoita sovinnaisuutta ja erilaisten dogmatisoitujen sääntöjen mukaisesti toimimista vaan päinvastoin strategin uskallusta tavanomaisesta poikkeavaan ajatteluun ja toimintaan eli kuten Clausewitz asian itse ilmaisee:

Kaikki, mitä tuollaisen yhden ainoan tarkastelutavan niukalle viisaudella ei pystytty tavoittamaan, jäi tieteen aitausten ulkopuolelle, kentäksi neroudelle, joka nousee sääntöjen yläpuolelle. Voi sitä soturia, joka tyytyy ryömiskelemään tämän sääntöjen surkeuden seassa, sääntöjen, jotka ovat nerolle liian kehoja, joiden yläpuolelle hän pystyy ylväästi asettumaan ja joita hän voi pahimmassa tapauksessa myös pitää pilkkanaan. Juuri neron teot ovat pakostakin paras sääntö, eikä teorialla voi olla parempaa tehtävää kuin sen selvittäminen, miten ja miksi asia on niin. – Voi sitä teoriaa, joka joutuu vastatusten henkisen voiman kanssa; tätä vastakkain joutumista se ei voi korvata millään nöyryydellä, ja mitä nöyremmin se esiintyy, sitä nopeammin pilkka ja halveksunta karkottavat sen todellisesta elämästä. (Clausewitz 2002, 73-74)

Lopuksi, koska on perustellut syyt olettaa, että myös tämä tutkimus tulee monilta osin vaikuttamaan varsin radikaalilta, ellei peräti provokatiiviselta moniin vallitseviin näkemyksiin nähden, johdantokappale onkin syytä päättää tutkimuksen perusolemusta kuvaavaan, sen tekotapaa selittävään ja myös lukijoita tulevaan ”ilotulitukseen” valmistelemaan pyrkivään, tietoisesti erittäin provokatiiviseen, nietzscheläisittäin värittyneeseen aforismintapaiseen urbaanisanontaan: ”*Sääli on sairautta ja kipu on pelkkä tunnetila.*” Kyseisen ”aforismin” mukaisesti tutkimuksessa ei siis kaihdeta tavanomaisesta poikkeavien, mahdollisesti jopa jonkinasteista (henkistä) kipuakin joillekin ihmisille tuottavien näkemysten esille-

tukseen kokonaisvaltaista tutkimus- ja kehittämisstrategiaa. Tutkimus- ja kehittämis-työ sisällään ei muodosta rajattavissa olevaa toimialaa, vaan kokoaa sateenvarjonsa alle monia muiden toimialojen näkökulmia, yhdistäen ne toimivaksi käytännöksi. Tutkimuksen suhde kehittämiseen on suoraviivainen: tutkimusta tarvitaan, jotta kehittämiselle muodostuu riittävä tietopohja. Toisaalta tutkimuksella on myös tärkeä roolinsa kehittämistä edeltävässä strategiatyössä.

²¹² Asia perustellaan tutkimuksessa myöhemmin.

²¹³ Myös Clausewitzin esimiehen, Preussin armeijan ja samalla myös preussilaisen yleisesikuntaupseerikoulutuksen merkittävän uudistajan, kenraali von Scharnhorstin (1755-1813) suhtautuminen kenraalikollegoidensa pätevyYTEEN oli melkoisen varauksellista (ks. tarkemmin esim. Dupuy 1997, 25).

nostamista, mikäli näin toimimisen vain suinkin katsotaan tutkimuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta aiheelliseksi.²¹⁴ Tutkimusta ei tähän asiaan liittyen myöskään ole kirjoitettu puolustusvoimien ja/tai upseerikunnan toimintaa konservatiivis-diplomaattisessa hengessä ns. ymmärtämään pyrkiväksi, sen enempää kuin organisaation vallitsevan nykytilan stabiloimaan pyrkiväksikään. Päävastoin, tutkimuksen tietoisena tarkoituksena on edesauttaa puolustusvoimissa vähemmistönä²¹⁵ olevia avarakatseisia, uudistushenkisiä ja omaa nenäänsä pidemmälle tulevaisuuteen katsovia ihmisiä uudistamaan organisaatiotaan ennakkoluulottomasti tulevaisuuden vaateiden mukaisesti, vaikka kyseiset uudistukset aivan varmasti tulevatkin edellyttämään ihmisiltä – upseerikunta mukaan lukien – erittäin suurten henkilökohtaisten(kin) uhrausten tekoa.²¹⁶

²¹⁴ Tällaisia näkemyksiä ei siis nosteta esille, mikäli niillä ei katsota olevan tutkimusta edesauttavaa merkitystä.

²¹⁵ Työssä selvitetään myöhemmin miksi he ovat aivan varmasti vähemmistönä.

²¹⁶ Oikeutta sanomisen vapauteen pohdiskeli maanpuolustusaatteellisen veljesjärjestön Kadettikunta ry:n *Kylkirauta*-jäsenlehdessä päätoimittaja Marko Laaksonen pääkirjoituksessaan *Sanomisen rajat* seuraavaan tapaan: ”Mistä sitten *Kylkiraudassa* pitäisi kirjoittaa ja mistä ei? Päätoimittajan tehtävän aloittaessani sain ’kustantajalta’ ohjeen, jonka mukaan *Kylkirauta* on veljes-/sisarjärjestö, eikä ole suotavaa että lehdessä julkaistaan henkilöön käyvää arvostelua kenestäkään kadettiupseerista. Tämä on mielestäni hyvä periaate, joka ei kuitenkaan tarkoita sitä, että asioista ei voisi olla eri mieltä jonkun kadettiupseerin kanssa: ilman erimielisyyttä ei nimittäin synny keskustelua.” (*Kylkirauta* 2/2010, 1). Kadettikunnan hallituksen puheenjohtaja, prikaatikenraali Liikola puolestaan totesi samassa lehdessä asiasta seuraavaan tapaan: ”Kadettikunnan tilanteenarvioinnin on oltava jatkuvaa ja kaavoittumatonta. Sen on oltava rehellistä ja siinä on otettava huomioon asioiden ikävätkin puolet. Sen on katettava kaikki tehtävän toteuttamiseen vaikuttavat tekijät. Erityisesti laajoja asiakokonaisuuksia käsiteltäessä on kuultava myös enemmistön kannasta vahvasti poikkeavia mielipiteitä, vaikka ne tuntuisivatkin vääriä. Muuten tilanteenarvioinnista jätetään oleellinen osa tekemättä. Tämä pätee myös yhdistystoimintaan sen eri muodoissa ja kannustankin jäsenistöä osallistumaan järjestöimme pian käynnistyvään strategiasuunnitteluun.” (*Kylkirauta* 2/2010, 3) Noin puolta vuotta aikaisemmin Liikola oli samaan perusasiaan liittyen, *Tunnetut sotilaat* –kirjaan (Hoikkala, Salasuo & Ojajärvi 2009) viitatessaan todennut myös seuraavaan tapaan: ”Puolustusvoimat osoitti ihailtavaa avarakatseisuutta antaessaan mahdollisuuden kriittisen tutkimuksen tekemiseen. Tiedämme kyllä hyvin, että vain asioiden kriittinen tarkastelu luo mahdollisuuden kehitykselle. Tiedän, että varusmieskoulutuksesta vastuussa olevat pohtivat vakavasti miten tämänkin tutkimuksen tuloksia voitaisiin parhaiten hyödyntää puolustusvoimien tehtävien toteuttamiseksi nykyistä paremmin.” (*Kylkirauta* 4/2009, 3) Kokonaan toinen asia tosin on, voidaanko kyseistä kirjaa edes pitää erityisen puolustusvoimat-kriittisenä, koska ainakin omasta mielestäni siinä esitettävien ns. kriittistenkin näkemysten uutuusarvo on melkoisen vähäinen – niin vähäinen, että vaikuttaisi jopa hieman omituiselta, mikäli upseerit niitä sellaisina pitäisivät. Niin tai näin, tällaiset puolustusvoimiin kohdentuvaan kritiikkiin myönteisesti suhtautuvat, amiraali Kaskealan kriittisen palautteen antamisen tärkeyttä tukevat kommentit ovat joka tapauksessa tämän tutkimuksen kannalta erittäin rohkaisevia.

1. PÄÄTEEMA: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGIA

1. ESSEE: CLAUSEWITZIN SOTA- JA STRATEGIATEORIA

*"Strategia on vain solapäällikön tai ylinimissä
asemissa olevien johtajien toimintapiiriä."*

Carl von Clausewitz

Tutkimuksen ensimmäisessä esseessä käydään keskeisimmiltä osin läpi Clausewitzin sota- ja strategiateoriaa. Aihealueen läpikäynti on puolestaan tärkeää sen vuoksi, että vaikka clausewitzlainen strategiterminologia vaikuttaneekin päällisin puolin selkeältä ja kenties jopa yksinkertaiselta, käsitteistö on kuitenkin merkityssisällöllisesti niin erilaista siviilipuolen käsitteistöön nähden, ettei *Sodankäynnistä*-kirjan ymmärtäminen ole pelkästään siviilipuolen strategianäkemyksiin tukeuduttaessa mahdollista. Essee puolestaan jakautuu kolmeen alaosiin, joista ensimmäisessä keskitytään Clausewitzin sota- ja strategiateorian läpikäymiseen ja sen lukijoille tulkitsemiseen; tarkoituksena on siis antaa lukijoille riittävät valmiudet ymmärtää kyseiseen sotateoriaan pohjautuvaa tutkimusta tutkijan tarkoittamalla tavoin. Toisessa alaosiossa taas paneudutaan eräiden kaikkein merkittävimpinä pidettyjen sotateoreetikoiden *Sodankäynnistä*-kirjasta tekemiin keskeisiin (virhe)tulkintoihin.²¹⁷ Tarkastelun tarkoituksena on osoittaa, ettei ensimmäisessä alaosiossa tapahtuva Clausewitzin sota- ja strategiateorian varsin yksityiskohtainen läpikäynti ole turhaa, koska monet kaikkein kuuluisimmatkin Clausewitzin sotateoriasta tehdyt tulkinnat on varsin helpokkin kyseenalaistaa Clausewitzin alkuperäistekstin pohjalta. Kolmannen alaosion tarkoituksena on puolestaan helpottaa siviilipuolen strategiatieteilijöitä suhteuttamaan omat strategianäkemyksensä clausewitzlaiseen strategiateoriaan. Tarkoituksena on samalla luoda kehys, jonka pohjalta erilaiset strategianäkemykset on mahdollista yhteensovittaa toistensa kanssa. Kyse on siis kädenojennuksesta eri strategiakoulukuntien edustajille yhteisen rakentavan strategiakeskustelun clausewitzlaiselta pohjalta aikaansaamista mahdollistamaan. Vaikka esseen varsinaisena kohderyhmänä ovatkin liiketaloustieteilijät, sillä lienee varsin paljon annettavaa myös sotilaille, koska siinä luotavan strategiateorian pohjalta myös heidän on mahdollista ymmärtää siviilipuolen monenlaisia strategianäkemyksiä nykyistä paremmin.²¹⁸

Clausewitzlaisuus tieteellisenä teoriana

Vaikka tutkimuksessa keskitytäänkin tarkastelemaan sotatieteellistä strategianäkemyksiä Clausewitzin sotateorian pohjalta, tästä huolimatta on kuitenkin aivan aluksi syytä painottaa, että esimerkiksi antiikin Kreikassa²¹⁹ ja muinaisessa

²¹⁷ Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteikö pääosa tulkinnoista olisi Clausewitzin sotateorian pohjalta mahdollisia vaan siitä, etteivät ne ainakaan tämän tutkimuksen näkökulmasta asioita katsottaessa ole kaikkein ilmeisimpiä.

²¹⁸ Huomioi asian osalta mm. Marko Laaksosen puolustusvoimien erilaisia strategianäkemyksiä käsitellyt väitöskirja.

²¹⁹ Esimerkiksi Thukydideen (n. 455–395 eaa.) teosta *Peloponnesolaissota* (1995) lukiessa ei voi muuta kuin hämmästellä kuinka kattavasti kirjassa otetaan kantaa oikeastaan kaikkiin asioihin, joita yhä edelleenkin pidetään strategisesti katsoen tärkeinä. Itse asiassa Thukydides paneutuu varsinaisen (sotilas)strategian yläpuolella oleviin poliittisen tason kansalliseen strategiaan vaikuttaviin asioihin jopa syvällisemmin kuin mitä esimerkiksi Clausewitz omassa sotateoriassaan tekee.

Kiinassa²²⁰ strategian keskeisimmät periaatteet tunnettiin aivan hyvin jo paljon ennen Clausewitzin aikaakin.²²¹ Ainakin periaatteessa tieteelliseksi katsottavissa oleva sota- ja strategiateoria olisi siis ollut mahdollista kehittää jo yli kaksi ja puoli tuhatta vuotta sitten. Koska näin ei kuitenkaan tapahtunut ennen 1700- ja 1800-luvun vaihdetta, kunna strategiakäsitteistön tieteelliseen muotoon systematisoimisesta on annettava vasta tuon ajan sotateoreetikoille ja tällöinkin ennen kaikkea Carl von Clausewitzille (1.6.1780-16.11.1831).²²² Perusteluksi

Peloponnesolaissota kuvaakin erittäin hyvin sodankäyntiä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, vaikka kirja ei varsinaisesti edes ole sotateoreettinen teos vaan "ainoastaan" historiallinen kuvaus kyseisestä sodasta. *Peloponnesolaissota* toisin sanoen osoittaa erittäin hyvin, että sodan luonne clausewitzlaisena yhteiskunnallisen toiminnan osana ja poliittisten tavoitteiden toteuttamisvälineenä tunnettiin aivan hyvin jo lähes kaksi ja puoli tuhatta vuotta sitten. Kyse ei myöskään ole siitä, että nykytutkija voisi kyseisen sodan historian tuntien jälkeenpäin kertoa syyt sodalle ja sen aikana tapahtuneelle toiminnalle, koska Thukydides käsittelee asioita juuri tällaisesta näkökulmasta, myös tapahtumien taustoihin huomiota kiinnittäen.

²²⁰ Esimerkiksi kiinalaisen sotataidon keskeisen klassikkoteoksen *Sodankäynnin taidon* hyödynnettävyyttä strategiateoksena vaivaa se, ettei sana strategia kuulu kirjan alkuperäiseen käsitteistöön. Asiasta FT Matti Nojosen (Nojonen julkaisi vuonna 2005 Sunzin – vanha kirjoitusasu Sun Tzu – *Sodankäynnin taidosta* ensimmäisen suoraan kiinalaisesta alkuperäistekstistä tehdyn, vanhaan painokseen nähden täydennetyn suomennoksen. Tässä yhteydessä kyseiseen suomennokseen ei kuitenkaan juurikaan tukeuduta, koska vanhempi versio on yleisemmin tunnettu, joten siihen viittaamalla Sunzin näkemyksiin on helpompi perehtyä) kanssa käymieni keskustelujen perusteella on nimittäin käynyt selväksi, ettei klassisessa kiinan kielessä ollut kirjoitusmerkkiä sanalle *strategia*. Sen sijaan kiinassa on yhteensä viisitoista strategiaksi käännettävissä olevaa merkkiä, joista kymmentä käytetään yleisesti sodankäyntiä käsittelevissä teoksissa. Loppua, jo Sunzin aikanakin esoteerisessa asemassa ollut viittä strategia-käsitettä puolestaan käyttivät lähinnä vain valtio-oppiineet. Nojosen mukaan strategiaa kuvaavat sanat ja prosessit voidaan lisäksi jakaa kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen (sekä ns. neutraaliin) pääkategoriaan. Kvantitatiiviseen kategoriaan kuuluvat kaikki strategia-prosessit yms., joita voidaan tarkastella numeerisia määreitä käyttäen (esimerkiksi sotajoukon koko ja aseistuksen määrä). Kvalitatiiviseen kategoriaan puolestaan kuuluvat mm. tahtotilan, taistelutahdon, poliittisten päätösten sekä ulkovaltasuhteiden kaltaiset asiat ja prosessit, joita ei voi määrittää numeerisesti. Niiden olennaisena ulottuvuutena on jymäytys, hämäys, harhautus jne. eli toimenpiteet joiden päämääränä on tuottaa viholliselle mahdollisimman epämiellyttäviä yllätyksiä. *Sodankäynnin taidon* pohjalta strategiatermiä ei siis ole mahdollista määritellä samalla tavoin yksiselitteisesti kuin mikä on Clausewitzin sotateorian osalta mahdollista (ks. tarkemmin Nojonen 2009, 35-56).

²²¹ Sodankäynnin periaatteita on ymmärretty aivan hyvin oikeastaan kaikissa korkeakulttuureissa (esim. Intia ja Rooma). Itse asiassa historian valossa oikeastaan kaikki korkeakulttuurit ovat olleet myös merkittäviä sotilasmahteja.

²²² Clausewitzin ajattelu perustuu mm. G.W.F. Hegelin (1770-1831) filosofisten näkemysten varaan (Strachan 2010, 105-109). Hegel puolestaan piti sotaa luonnollisena valtioiden välisen kanssakäymisen muotona ja kehityksen kulta-aikana, kun taas rauha oli hänelle lähinnä vain ns. tyhjä kohta historiassa. Hegel sanoikin, että "ihminen haluaa kuolla sellaisen aatteen puolesta, jolla on hänelle suurempi arvo kuin itse elämällä" (Mamdani 2006, 11). Hegelin mielestä eettistä tarkastelua ei myöskään ole mielekäästä ulottaa sodankäyntiä koskevaksi, koska sota on jo itsessään epäeettistä toimintaa. Myös Immanuel Kant toteaa kirjassaan *Ikuiseen rauhaan*: "Rauhan tila toistensa rinnalla elävien ihmisten kesken ei ole luonnontila (*satus naturalis*), joka päinvastoin on sodan tila, so. vaikka ei alinoma puhkeakaan vihollisuuksia, niin ne ovat kuitenkin aina uhkaamassa. Rauhan tila on siis luotava; sillä vihollisuuksista oleminen ei vielä ole takeena siitä, ja jollei turvallisuutta takaa toinen naapuri toiselleen (mikä taas voi tapahtua ainoastaan lainalaisessa tilassa), voi jompikumpi heistä kohdella toista vihollisena, haastettuaan hänet vihollisuuksiin." (Kant 2000, 21) Näin ollen voidaan pitää jopa pienenä ihmeenä, ettei Clausewitz pyrkinyt ratkaisemaan valtioiden välisiä konflikteja ensisijaisesti sotien avulla vaan päinvastoin hän piti sodankäyntiä epätoivottavana keinona poliittisiin päämääriin pääsemiseksi.

tarkastelun Clausewitzista aloittamiselle voidaan tämän lisäksi ottaa myös Knights & Morganin (1990) näkemys, jonka mukaan vanhan ajan jälkeen strategia elvytettiin uudelleen vasta Preussissa 1800-luvun alkupuolella (Whittington 1997, 36-37).²²³ Syy kyseiseen elvytykseen puolestaan oli, että aina tuohon aikaan asti upseerius oli Preussissa ollut hyvin pitkälle aristokratian yksinoikeutena. Jotta ”siniverisyys” upseeriuden perusteena olisi puolestaan ollut mahdollista kyseenalaistaa, ei-aristokraattisen taustan omaavien henkilöiden piti oikeuttaa upseeriutensa osoittamalla sodankäynnin olevan pohjimmiltaan tiedettä,²²⁴ jonka hallitsemista henkilön syntyperä ei pysty selittämään.²²⁵ Toisin sanoen 1800-luvun alun Preussissa sotataidosta tehtiin tiedettä hyvin samantapaisesti kuin miten yritysmaailman puolella 1950-luvulla tapahtui sen seurauksena kun ammatti-johtajat alkoivat managerialismin myötä korvata omistajajohtajia yritysten johdossa.²²⁶ Kyseisessä murrosvaiheessa ammatti-johtajat alkoivat mm. omia tarkoituksiaan edistämään pyrkinessään puhua yritysstrategia-oppiaineesta eli he siis toimivat hyvin pitkälle samanlaista perusperiaatetta noudattaen kuin miten preussilaiset upseerit olivat strategia-sanan osalta aikaisemmin toimineet.²²⁷ (ks. tarkemmin Whittington 2001, 9-37)

²²³ Kyse ei siis ole siitä, etteikö sodankäynnin strategisia periaatteita olisi tunnettu myös vanhalla ajalla, keskiajalla ja uuden ajan alkupuolella vaan siitä, että varsinainen strateginen sotateoria kehitettiin vasta tuolloin. Näin ollen tutkimuksessa sivuutetaan esimerkiksi sellaiset kuuluisat sodankäyntiä käsitelleet teokset kuin Herodotoksen *Historiateos* 1-2 (1997), Ksenofonin *Kyyroksen sotaretki* (1998), Gaius Julius Caesarin *Gallian sota* (1988), Plutharkoksen *Kuuluisien miesten elämäkertoja* (1989), filosofikeisari Marcus Aureliuksen *Itselleni* (2004) ja Publius Flavius Vegetius Renatuksen *Epitoma rei militaris* (ei suom.). Tässä yhteydessä ei myöskään kiinnitetä huomiota reaaliolitiikan isänäkin (ns. *machiavellismi*) pidettyyn Niccolò Machiavelliin (1469-1527), jonka kaikessa amoraalisuudessaankin hienon Ruhtinas-teoksen (*Il Principe* 1532; kirjoitettu 1513) perussanoma lienee pääosalle lukijoista muutenkin tuttu. Machiavellin osalta on kuitenkin korostettava, ettei *Ruhtinas* (1999) ole hänen tieteellinen pääteoksensa vaan se on hänen todellista ajatteluaan paremmin kuvaava, demokratiaan myönteisesti suhtautuva kirja *Valtiollisia mielelmiä* (1998; alunperin *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio* 1531; kirjoitettu 1510-luvulla); Machiavelli kirjoitti myös sotateoreettisen kirjan *Sotataito* (*L'arte della guerra* 1521; englanniksi *The Art of War* 2006). Todellisuudessa Clausewitz ei myöskään ollut ainoa tai edes ensimmäinen 1700 ja 1800-luvun vaihteessa uusia sotateoreettisia näkemyksiä esittänyt henkilö (ks. esim. Strachan 2010, 19-20). Clausewitz puolestaan jätti strategian juuret kolmikymmenvuotiseen sotaan (1618-1648) ja tällöinkin aivan erityisesti Ruotsi-Suomen kuninkaaseen Kustaa II Aadolfin (Strachan 2010, 124).

²²⁴ Sukunimessään jo nuoresta iästä alkaen käyttämästään von-etuliitteestä huolimatta Clausewitz ei kuitenkaan ollut aatelinen; virallisen oikeuden ”vonin” käyttöön Clausewitz sai vasta vuonna 1827 (Strachan 2010, 45-46).

²²⁵ Myös Sunzin *Sodankäynnin taito* ajoittuu samantyyppiseen kiinalaisessa sodankäynnissä tapahtuneeseen murrosaikaan, jolloin *Kevättä ja syksyä -aikakausi* (770-476 eaa.) muuttui *Taistelevien (läänitys)valtioiden ajaksi* (475-221 eaa.) eli siis ajankohtaan jolloin ammattisotilaat syrjäyttivät hallitsijat sotajoukkojen komentajina.

²²⁶ Koska tämän tutkimuksen Clausewitz-keskeisen tavoiteasettelun näkökulmasta on epätarkoituksenmukaista käyttää kohtuuttomasti aikaa muiden tutkijoiden sotateoreettisten strategianäkemyksen läpikäyntiin voi kyseisiin määritelmiin ja näkemyksiin perehtyä helposti esimerkiksi Mika Huttusen Maanpuolustus-korkeakoulun Taktiikan laitokselle tekemään väitöskirjaan *Monimutkainen taktiikka* (2010) tutustumalla. Kyseisen tutkimuksen kautta on myös mahdollista tutustua siihen, miten sotataidon eri osa-alueet eri valtioissa (mm. Suomi, Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Venäjä) nähdään ja määritellään.

²²⁷ Liiketaloustieteiden omaksumaa strategianäkemystä voidaan kuitenkin luonnehtia paljon helpommin jominilais-positivistiseksi kuin clausewitzlaiseksi, vaikka jominilaista sotateoriaa pidettiinkin sotilaallisella puolella jo 1950-luvulle tultaessa vanhentuneena ja varsin heikosti käytännön sotilaallista toimintaa selittämään pystyvänä oppina. Koska liiketaloustieteellinen strategianäkemys on kuitenkin hyvin pitkälle Yhdysvalloissa kehitetty, ja siellä taas Jominin kirjoitukset tunnettiin jo ennen

Vaikka Clausewitz ei ollutkaan lähimainkaan ainoa, eikä omana aikanaan edes parhaiten tunnettu sotilaallinen ajattelija, nykyaikana häntä kuitenkin pidetään kaikkien aikojen merkittävimpänä sotateoreetikkona. Koska Clausewitzin taustoista on kirjoitettu erittäin paljon, tässä yhteydessä hänen henkilöhistoriaansa ei ole syytä paneutua muuten kuin vain toteamalla, että hän oli preussilainen kenraalimajuri²²⁸ ja yksi Preussin armeijan viidestä uudistajasta,²²⁹ joka kirjoitti postuumisti julkaistun, osittain keskeneräiseksi jääneen kolmiosaisen sotateoreettisen teoksensa *Vom Kriege*²³⁰ (1832-1834) hyvin pitkälle Napoléon Bonaparten²³¹ (1769-1821) käymien ns. *Napoléonin sotien* (1803-1815) kokemustensa pohjalta.²³² Teoksensa keskeneräisyyteen viitaten, omaa ennen-aikaista kuolemaansa ennakoiden, Clausewitz toteaa kirjastaan seuraavaan tapaan: *Jos varhainen kuolema keskeyttäisi tämän työni, voidaan käsillä olevaa aineistoa tosin pitää vain muodottomana ajatusten massana, joka on alttiina loputtomille väärinkäsityksille ja antaa aihetta moniin epäkypsiin arvosteluihin; näissä asioissa nimittäin jokainen uskoo mielipiteitään, jotka saavat hänet tarttumaan kynään, kyllin hyviksi ansaitsemaan sanomisen ja painattamisen ja pitää niitä yhtä kiistattomina kuin sitä, että kaksi kertaa kaksi on neljä. Jos tällainen henkilö näkisi saman verran vaivaa kuin minä, pohtisi tätä aihepiiriä vuodesta vuoteen ja vertailisi käsityksiään koko ajan sotahistoriaan, hän olisi tosin varovaisempi arvostelussaan ... Sodan suurten linjojen teoriassa eli ns. strategiassa on tavattomia vaikeuksia, ja voitaneen sanoa, että hyvin harvoilla ihmisillä on siihen sisältyvistä yksittäisistä aiheista selkeitä eli asioiden pysyvien yhteyksien välttämättömiin perusteisiin ulottuvia käsityksiä. Käytännössä useimmat ihmiset toimivat pelkän kokemusperäisen tilanteen arviointinsa perusteella, ja*

maan sisällissotaakin (1861-1865) paljon paremmin kuin Clausewitzin vastaavat näkemykset, käytiin myös kyseinen sota hyvin pitkälle jominilaisten, ”materiamassaa” sotilaallisen nerouden sijasta korostaneiden periaatteiden pohjalta. Koska valtioilla on puolestaan tapana hakea oppejaan nimenomaan omasta (sota)historiastaan, tämän seurauksena on myös luonteavaa, että liiketaloustieteiden strategiateoriastakin tuli jominilainen eikä clausewitzilainen. Matti Nojonon puolestaan kirjoittaa liiketaloustieteellistä strategianäkemystä kritisoidessaan, kiinalaiseen sodankäynnin traditioon tukeutuessaan seuraavaan tapaan: ”Yksi merkittävimmistä strategiateollisuutemme tuotteista ovat menestyksekkäät ja tuotteistetut strategiat. Perinteisen kiinalaisen strategisen ajattelun näkökulmasta tämä olisi mahdoton ajatus. Kiinalaisen näkemyksen mukaan menestyksekkäitä strategioita on vaikea tai jopa mahdoton toistaa, sillä tilanteet, päätökset ja prosessit ovat ainutkertaisia. Sunzi toteaa: ’Voittoisia taisteluja ei voi toistaa. Ne ottavat muotonsa loputtomasti muuttuvista olosuhteista.’ Aikojen kuluessa myös monet muut kiinalaiset strategit tulivat samaan johtopäätökseen.” (Nojonen 2009, 55-56; ks. asiaan liittyen myös Vaaran ja Laineen liiketaloustieteellistä strategianäkemystä koskeva näkemys, Laine 2010, 121-122)

²²⁸ Tarvittaessa Clausewitzin henkilöhistoriaan yms. voi tutustua vaikkapa *Sodankäynnistä*-kirjan (2002) sivut 327-352 ja/tai Christopher Bassfordin esitys *Clausewitz and His Works* (2008) lukemalla.

²²⁹ Muut uudistajat olivat von Scharnhorst (1755-1813), von Gneisenau (1760-1831), von Grolman (1777-1843) ja von Boyen (1771-1848). Kaikki uudistajat olivat varsin hyvin koulutettuja ja/tai koulutautuneita liberaali-ajattelijoita (Dupuy 1997, 22 ja 27). Lähtölaukauksena Preussin armeijan uudistustarpeelle puolestaan toimi Preussin Ranskalle Jena-Auerstedtin kaksoistaistelussa kärsimä murskatappio vuonna 1806.

²³⁰ Työssä tukeudutaan pääosin *Vom Kriege* -teoksen suomenkieliseen hieman lyhennettyyn versioon *Sodankäynnistä* (2002). Näin toimitaan ensinnäkin sen vuoksi, ettei tutkimusta ainakaan arvosteltaisi tarkoitushakuisesta väärinkääntämisestä. Toiseksi, tällä tavoin toimiminen helpottaa myös lukijoiden mahdollisuuksia tarkistaa tutkimuksessa esitettävien Clausewitz-tulkintojen oikeellisuuss.

²³¹ Nimi käytössä vuodesta 1796 alkaen; alun perin hänen korsikalainen nimensä oli *Nabullione Buonaparte*.

²³² Clausewitzin tunti aivan varmasti erittäin hyvin Napoléonin keskeiset sodankäynnin periaatteet, koska Napoléonin ns. sodankäynnin maksiimit eli ajattelemisen tai toiminnan perusohjeet oltiin julkaistu jo vuonna 1827; niihin voi puolestaan tutustua esimerkiksi kirja *The Military Maxims of Napoléon* (Chandler 2002) lukemalla.

tämä osuu kohdalleen paremmin tai huonommin sen mukaan, miten kyvykkäitä sotapäälliköt ovat. (Clausewitz 2002, 9-10) Kirjan keskeneräisyydestä johtuen ei siis ole täyttä varmuutta siitä mitkä teoksen kohdat oli tarkoitettu sellaisenaan julkaistaviksi, mitkä edelleen kehiteltäviksi ja mitkä poistettaviksi, puhumattakaan siitä mitä asioita siihen oli mahdollisesti tarkoitus myöhemmin lisätä.²³³

Keskeneräisyydestä johtuen *Sodankäynnistä* ei olekaan mahdollista tehdä yksiselitteisiä tulkintoja vaan päinvastoin hyvin monet keskenään erilaisetkin tulkinnat ovat täysin mahdollisia.²³⁴ Tätä ei kuitenkaan pidä ymmärtää relativistisesti siten, että kaikki tulkinnat olisivat keskenään samanarvoisia, koska Clausewitz kuitenkin keskittyi kirjassaan yleisen tasaisen strategiateorian eikä esimerkiksi taktiikan teorian luomiseen. Tämän seurauksena voivatkin tulkinnat jotka keskittyvät Clausewitzin sotateorian kokonaisuuden ymmärtämisen sijasta analysoimaan sen yksityiskohtia olla periaatteessa tosia, mutta kuitenkin Clausewitzin sotateorian strategisen tasaisen ymmärtämisen kannalta toissijaisia. Itse asiassa juuri tästä nimenomaisesta syystä johtuen ovatkin monet *Sodankäynnistä* tehdyt tulkinnat olleet melkoisen pinnallisia, puutteellisia ja/tai epäoleellisuuksiin keskittyneitä, vaikka niitä ei suoranaisesti virheellisiksi voidakaan väittää.²³⁵

Mitä erikoisimpien Clausewitz-tulkintojen pohjalta onkin havaittavissa, ettei *Sodankäynnistä*-teos ole välttämättä avautunut erityisen hyvin edes kaikille alan spesialisteina pidetyille ihmisille. Asiaa voidaan tarkastella esimerkinomaisesti vaikkapa Hew Strachanin *Clausewitzin Sodankäynnistä* -kirjan (2010) pohjalta. Kirja soveltuu myös erittäin hyvin kyseiseen tarkoitukseen käytettäväksi, koska ainakin lähtökohtaisesti kirjoittajan tieteellistä uskottavuutta voidaan pitää poikkeuksellisen hyvänä (Oxfordin yliopiston sotahistorian professori). Samoin, hänen kirjansa on myös yksi uusimmista Clausewitzin *Sodankäynnistä*-teosta käsittelevistä kansantajuisesti ymmärrettävissä olevista²³⁶ teoksista (julkaistu alun perin 2007), joten yhden maailman arvostetuimman yliopiston sotahistorian professorina hänen voidaan ainakin olettaa tutustuneen erittäin hyvin kaikkeen mahdolliseen Clausewitzista ja *Sodankäynnistä*-kirjasta julkaistuun tieteellisesti merkittävään materiaaliin. Tämän perusteella Strachanin kirjan voidaan myös olettaa kiteyttävän kaiken tämän hetkisen tiedon *Sodankäynnistä*-teoksesta yksin kansiin. Strachanin kirja on kieltämättä myös hyvä lähde kertomaan niin Clausewitzin kuin *Sodankäynnistä*-kirjankin historiallisista taustoista. Samoin, Strachan käy myös havainnollisesti läpi historian aikana *Sodankäynnistä*-kirjasta tehtyjä virhetulkintoja.²³⁷ Edelleen, kirjan lopussa on myös hyvä katsaus Clausewitzia käsittelevästä kirjallisuudesta, joten jo pelkästään näidenkin avujen perusteella se ansaitsee paikkansa merkittävien Clausewitz-lähteiden joukossa.

²³³ Sitä, että kirja alkaa toteamuksella ”Pidän kuutta ensimmäistä kirjaa, jotka on jo kirjoitettu puhtaaksi, vain toistaiseksi kutakuinkin muodottomana massana, joka on vielä muokattava perusteellisesti uudelleen” ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kirjaa oltaisi muokattu tämän ajankohdan jälkeenkin, koska toteamus on pystytty paikantamaan päivämäärään 10.7.1827, jonka jälkeen Clausewitzin kuitenkin tiedetään muokanneen kirjaansa melkoisen paljonkin (esim. Strachan 2010, 84-87).

²³⁴ Keskeneräisyys ei kuitenkaan ole ainoa syy monitulkinnallisuudelle; esimerkiksi *kitka* on vielä paljon tätäkin tärkeämpi syy.

²³⁵ Sunzin *Sodankäynnin taidolla* (1998 ja 2005) on kuitenkin vastaavanlainen asema varsinkin Kaukoidässä. Esimerkiksi A. F. Airo antoi niin Clausewitzin kuin Sunzinkin teoreettisille periaatteille suuren arvon. Hänellä olikin tapana sanoa: ”Tekniikka muuttuu, mutta taktiikan periaatteet, doktriinit eivät muutu.” (Turtola 2009, 72)

²³⁶ Kirjaan tukeudutaan tässä yhteydessä myös sen vuoksi, että sen ymmärtäminen on mahdollista myös muille kuin pelkästään Clausewitziin syvällisesti paneutuneille sota-tieteilijöille, eli siis myös tieteellisenä kohderyhmänä oleville liiketaloustieteilijöille.

²³⁷ Katso myös T. G. Mahnkenin näkemykset Clausewitzista ja Sunzista tehdyistä virhetulkinnnoista teoksessa *Strategy in the Contemporary World* (Baylis ym. 2007, 66-81).

Tästä huolimatta *Clausewitzin Sodankäynnistä* –kirja ei kuitenkaan vakuuta kirjoittajan kaikinpuolisesta Clausewitz-asiantuntijuudesta. Tähän viittaa esimerkiksi se, että hän sivuuttaa jotakuinkin täydellisesti *Sodankäynnistä*-kirjan kannalta erittäin keskeisen kitkan käsitteen,²³⁸ vaikka näin toimittaessa Clausewitzin sotateoria menettäikin suuren osan merkityksestään. Kitkan käsitteen sivuuttamisen seurauksena Strachan ei myöskään tavoita kovinkaan hyvin sen enempää sodankäynnin kaoottis-kompleksista luonnetta kuin Clausewitzin sotateorian holistis-synteettistä perusolemustakaan. Päinvastoin, Strachan keskittyy kirjassaan Clausewitzin nimenomaisesta kiellostä huolimatta (Clausewitz 2002, 104) kuitenkin analysoimaan juuri sellaisia Clausewitzin sotateorian toissijaisia yksityiskohtia, joilla ei tosiasillisesti ole juurikaan merkitystä Clausewitzin yleisen tasoisin sotateorian ymmärtämisen kannalta, vaikka analyysi itsessään monilta osin varsin terävää onkin. Kirjansa analyysipainotteisuudesta johtuen hän ei myöskään tavoita kovinkaan hyvin Clausewitzin ajattelussa tärkeässä asemassa olevaa asioiden ”postmodernia” suhteellisuuden merkitystä korostavaa puolta²³⁹ vaan päinvastoin hänen tarkasteluun voidaan pitää pohjimmiltaan modernismin mukaisena. Tavallaan siis jo pelkästään Strachanin tapa tarkastella ja painottaa asioita johtaa Clausewitzin sotateorian hengen vastaisen tulkinnan syntymiseen, vaikei tulkintaa voidakaan pitää suoranaisesti virheellisenä.

Strachan toteaa Clausewitzin kirjan osalta myös, että ”*puutteiden löytäminen Sodankäynnistä-teoksesta on lastenleikkiä: se on tyystin Eurooppa-keskeinen, merivoimista ei puhahdeta sanaakaan ja taloudestakin hyvin harvoin*”. (Strachan 2010, 215) Väite on kuitenkin erikoinen ainakin juuri näihin esimerkkeihin tukeuduttaessa, koska ensinnäkin Clausewitz rajasi aivan tietoisesti tutkimuksensa Eurooppa-keskeiseksi (Clausewitz 2002, 81),²⁴⁰ merisodankäynnin käsittely kattavan maasodankäyntiä käsittelevän, ja tältäkin osin keskeneräiseksi jääneen työn yhteydessä olisi ollut epätarkoituksenmukaista²⁴¹ ja taloudelliset tekijät eivät puolestaan edes kuulu sotilasstrategian vaan kansallisen strategian (politiikka) yhteydessä käsiteltävien asioiden joukkoon.²⁴² Mikäli Clausewitzin sotateorian suhteellisuus ja kitkaisuus otetaan lisäksi tarkastelussa huomioon, myös Strachanin väite siitä, että ”*Clausewitz ajautuu sisäisiin ristiriitoihin, kuten olen tässä teoksessa osoittanut moneen kertaan*” (Strachan 2010, 215) ei ole kovinkaan hyvin

²³⁸ Strachan viittaa kitkaan vain muutamaan kertaan ja tuolloinkaan hän ei osoita ymmärtävänsä sitä kovinkaan syvällisesti. Hän esimerkiksi toteaa asiasta seuraavaan tapaan: ”*Sotapäällikön nerouden piti paitsi tunnistaa sodan kitka myös hallita sitä*” (Strachan 2010, 172), vaikka todellisuudessa etukäteen ennalta-arvaamattomia ja monin eri tavoin toisiinsa kytkeytyviä kitkatekijöitä ei ole mahdollista hallita eli ne voidaan ainoastaan pyrkiä ottamaan huomioon esimerkiksi riittävästi joustovaraa suunnitelmiin jättämällä (ks. esim. Clausewitz 2002, 60-63).

²³⁹ Clausewitz korostaa sodankäynnin suhteellisuutta esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”*Sota on mitä suurimmassa määrin todennäköisyyslaskentaa*.” (Clausewitz 2002, 25). Lisäksi, kuten Strachan itsekin toteaa, Clausewitz ei myöskään tyypillisesti jaottele asioita kahteen vaan kolmeen luokkaan (esim. Strachan 2010, 99). Tällainen tapa luokitella asioita ei siis tue näkemystä clausewitzilaisen ajattelun kaksiarvoisuudesta vaan päinvastoin kyseistä tapaa asioiden luokitteliseksi on ainakin omasta mielestäni luontevampaa pitää Clausewitzin tietoisena pyrkimyksenä estää lukijoita tekemästä kaksiarvoisia tulkintoja hänen työstään.

²⁴⁰ 1800-luvun alkupuolella olisi ollut jotakuinkin hyödytöntä keskittyä tarkastelemaan jotain muuta kuin eurooppalaista modernia sodankäyntiä; esimerkiksi Yhdysvallat ei vielä tuolloin ollut sotilaallinen(kaan) suurvalta, puhumattakaan mantšudynastiankin nimellä tunnetun Qing-dynastian (1644-1911) aikana selvästi taantuneesta Kiinasta (esimerkiksi bkt/capita ei kasvanut 300:n vuoteen).

²⁴¹ Erityisesti tämä merisodankäyntiä koskeva toteamus lienee lainattu jotakuinkin sellaisenaan työssä hetken päästä tarkemmin käsiteltävältä sotateoreetikko B. H. Liddell Hartilta (Liddell Hart 1991, 340).

²⁴² ”*Voimien absoluuttinen määrä on kuitenkin strategian kannalta useimmiten annettu suure, jota sotapäällikkö ei voi enää muuttaa*.” (Clausewitz 2002, 167)

perusteltu, koska monesti nämä ”sisäiset ristiriidat” perustuvat ennemminkin ”ulkoisen” Strachanin *Sodankäynnistä*-kirjasta tekemiin ”moderneihin” tulkintoihin kuin Clausewitzin omiin ”postmoderneihin”, ristiriitaisuuden sodankäynnin luonnollisena ominaisuutena hyväksymiin näkemyksiin.²⁴³

Vielä tätäkin erikoisempaa Strachanin tulkinnan osalta on kuitenkin se, että hän väittää Clausewitzia positivistiksi (Strachan 2010, 99), vaikka Clausewitzin korostaman todellisuuden kitkaisen ja suhteellisen olemuksen yhteensovittaminen positivismiin kanssa onkin hyvin vaikeaa.²⁴⁴ Strachan ei myöskään kiinnitä juurikaan huomiota clausewitzlaisen sotilaallisen nerouden luonteeseen, vaikka Clausewitzin ilmeisen tarkoituksellisesti käyttämää hyvin monimerkityksistä *Geist*-sanaa (järki, ymmärrys, innostus, ilmapiiri, elämä, henkinen elämä, sielu, mieli, henki, Henki, aave, haamu, kummitus) analysoidessaan hän on jo pääsemäisillään asian ytimeen. Itse asiassa Strachan jopa kytkee *Geist*-sanana Clausewitzin käsittelemään nerouteen, mutta sen sijaan että hän tämän jälkeen ottaisi luontevan lisäaskeleen clausewitzlaisen nerouden johonkin tieteellisesti määriteltävissä olevaan käsitteeseen (esim. *intuitio*) kytkeäkseen, Strachan jättääkin asian käsittelyn sikseen (ks. Strachan 2010, 107-110). Tämän ”laiminlyönnin” seurauksena hän ei myöskään kykene osoittamaan ymmärtävänsä clausewitzlaisen nerouden olemusta kovinkaan syvällisesti, vaikka nimenomaan kyseinen nerous erottaakin clausewitzlaisen strategin muista upseereista.

Tässä vaiheessa Strachanin *Clausewitzin Sodankäynnistä* –kirjan käsittely voidaan myös päättää tähän. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Strachanin kirjasta löytyisi myös monia muita Clausewitzin alkuperäisnäkemysten pohjalta kritisoitavissa olevia näkemyksiä.²⁴⁵ Tämän tutkimuksen kannalta on tässä vaiheessa kuitenkin oleellista ymmärtää, että juuri Strachanin tekemän kaltaisista tulkinnoista johtuen Clausewitzin sotateorian käsittelyä ei voida jättää tässä yhteydessä tekemättä, koska muuten pelko hänen sotateoriaansa väärinymmärtämisestä kävisi liian suureksi. Toisin sanoen, vaikka tutkimuksessa keskitytäänkin selvittämään clausewitzlaisen sotilaallisen nerouden luonnetta, samoin kuin myös löytämään tällaisia henkilöitä Suomen puolustusvoimista, ilman Clausewitzin teorian ymmärtämistä saattaisi jäädä epäselväksi miksi tutkimuksessa asevoimien johdossa toimivien strategiiden edellytetään täyttävän paljon korkeamman tason kriteerit kuin millaisia esimerkiksi siviilimailman organisaatiot tyypillisesti johtajiltaan edellyttävät.²⁴⁶ Clausewitzlaisen sotateorian läpikäynnin tarkoituksena on siis luoda kehys clausewitzlaisen strategin toiminta- ja johtamisympäristön ymmärtämistä helpottamaan. Sen sijaan tutkimuksessa ei käytetä juurikaan aikaa clausewitzlaisen strategin clausewitzlaiseen strategiaan yksityiskohtaiseen linkittämiseen, koska tutkimuksen perimmäisenä kohderyhmänä²⁴⁷ olevat strategin ominaisuuksia omaavat ihmiset (mm. ns. carsonlaiset

²⁴³ Niin clausewitzlaisuuden kuin postmodernisminkin mukaan asioiden ajautuminen Strachanin ristiriitatilanteiksi tulkitsemiin tilanteisiin on itse asiassa Strachanin analyyttisen lähetymistavan pohjalta lähes väistämätöntä, koska asioita kokonaisuuden (Clausewitz) ja yksityiskohtien (Strachan) kautta lähestyttäessä ei tyypillisesti päädytä yhteneviin johtopäätöksiin. Koska Clausewitz kuitenkin aivan nimenomaisesti kieltää analysoimasta omaa tutkimustaan, mutta siitä huolimatta Strachan kuitenkin osoittaa analyysin kautta Clausewitzin näkemykset ”virheellisiksi”, hänen voidaankin katsoa sortuvan Clausewitz-tulkinnassaan melkoiseen kardinaalivirheeseen.

²⁴⁴ Työssä jo aikaisemmin todetun mukaisesti Clausewitz ei siis pitänyt sodankäyntiä koskevan positiivisen opin rakentamista edes mahdollisena (Clausewitz 2002, 77-78).

²⁴⁵ Niihin tullaan tarpeen mukaan myös myöhemmin viittaamaan.

²⁴⁶ Itse asiassa tämä on hyvin usein ollut ensimmäinen kysymys minkä niin sotilaat kuin siviilitieteilijätkin ovat minulle esittäneet kun olen kertonut etsiväni puolustusvoimien johtoon clausewitzlaisia huippustrategiaita.

²⁴⁷ Perimmäisellä kohderyhmällä ei siis viitata virallisiin kohderyhmiin eli liiketaloustieteilijöihin ja kenraalikuuntaan.

nerot) ovat itsekin kykeneviä tekemään kyseisen kytköksen.²⁴⁸ Asian osalta onkin tärkeää korostaa, ettei clausewitzlaisen strategin tarkastelu clausewitzlaisesta sota- ja strategiateoriasta irrotettuna olisi mielekästä vaikka se kenties mahdollista olisikin.²⁴⁹ Tämän seurauksena tutkimuksessa käytetään myös varsin paljon aikaa Clausewitzin sotateorian läpikäymiseen,²⁵⁰ koska vain näin toimien on mahdollista ymmärtää kuinka hankalassa toiminta- ja johtamisympäristössä clausewitzlainen strategi joutuu toimimaan.²⁵¹

Clausewitzlainen sotataito

Clausewitzlaisen sotateorian kannalta on aivan aluksi oleellista kiinnittää huomiota siihen miten Clausewitz asemoi sodankäynnin oppiaineena tieteiden kenttään. Clausewitzille keskeisen ongelman kyseisessä pohdinnassa puolestaan muodostaa sodankäynnin asemointi joko taidoksi tai tieteeksi (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 83-85).²⁵² Kyseinen asemointi ei myöskään ollut Clausewitzille kovinkaan helppoa, koska asiasta kirjoittaessaan hän ei selvästikään tunne tuon ajan rationaalisesta tiedekäsityksestä johtuen navigoivansa turvallisilla vesillä. Vaikka Clausewitz jonkin aikaa asiaa pohdittuaan päätyykin toteamaan, että *”on itsestään selvää, että on soveliaampaa puhua sotataidosta kuin sotatieteestä”*²⁵³ lähes välittömästi tämän jälkeen hän kuitenkin kyseenalaistaa kyseisen määritelmän toteamalla, *”ettei sota ole taitoa eikä tiedettä sanojen varsinaisessa merkityksessä ja että juuri noiden käsitysten ottaminen lähtökohdaksi on vienyt ajatukset väärään suuntaan, sodan rinnastamiseen muihin taitoihin ja tieteisiin ilman rajoittavia ehtoja ja moniin virheellisiin analogioihin”*. Hieman myöhemmin hän myös täsmentää kyseistä näkemystään sanomalla *”ettei sota kuulu taitojen eikä tieteiden piiriin, vaan yhteiskunnallisen elämän alueelle”*, jolloin se hänen mukaansa taas on jonkinlaista kaupan²⁵⁴ ja politiikan kaltaista toimintaa. Clausewitz ei tässä pohdiskelussaan myöskään varsinaisesti päädy mihinkään selkeään johtopäätökseen, joten asia jääkin viime kädessä vaille lopullista vastausta.

²⁴⁸ Mikäli ihmiset eivät taas tähän pysty, olisi asian heille selittäminen turhaa ja ilmeisesti myös mahdotonta.

²⁴⁹ Esimerkiksi clausewitzlaisen sotateorian kehiksestä irrotettuna clausewitzlaiselta strategilta edellytettävät kriteerit vaikuttaisivat omasta mielestänkin kohtuuttoman kovilta moniin muihin (johtamis)yhteyksiin sovellettaviksi.

²⁵⁰ Koska clausewitzlaisella sotateorialla on tässä yhteydessä vain välinearvoa, käsittelyä ei tästä johtuen kuitenkaan viedä niin syvälliselle tasolle kuin mikä olisi tarvittaessa mahdollista.

²⁵¹ Työn Clausewitz-tulkinta on tutkijan oma. Omaan tulkintaan tukeutuminen on puolestaan seurausta siitä, etten löytänyt riittävän kokonaisvaltaista Clausewitz-tulkintaa, joka olisi myös sisällöllisesti ristiriidaton Clausewitzin sotateoriassaan esittämien näkemysten kanssa. Koska *Sodankäynnistä* kuitenkin edellä todetun mukaisesti mahdollistaa monenlaiset Clausewitz-tulkinnat, en tästä johtuen kuitenkaan väitä, että tulkintani olisi absoluuttisen oikea vaan ainoastaan, että se on tämän tutkimuksen näkökulmasta johdonmukaisempi ja paremmin Clausewitzin sotateorian henkeä ilmentävä kuin monet muut siitä tehdyt tulkinnat.

²⁵² Clausewitzin pohdinnan taustalla on hyvin tunnettu Aristoteleen tekemä tieteen jaotteleminen teoreettisiin ja käytännöllisiin tieteisiin sekä tuotannollisiin taitoihin, vaikkei Clausewitz Aristoteleeseen suoraan viittaakaan.

²⁵³ Clausewitzin ei siis ainakaan tämän perusteella näyttäisi hyväksyvän Maanpuolustus-korkeakoulun oppiaineista nykyään käytettyä sotatieteiden nimitystä.

²⁵⁴ Clausewitzin sodankäynnin ja kaupankäynnin rinnastus on mielenkiintoinen myös taloustieteiden näkökulmasta, sillä mikäli näkemys myönnettäisiin perustelluksi, olisi myös ilmeisen oikeutettua väittää, ettei olisi oikein puhua monikollisesti kauppatieteistä vaan yksikkömuotoisesti kaupankäyntitaidosta tms.

Tästä alkuperäistekstiin sisältyvästä epämääräisyydestä johtuen asiaa onkin syytä lähestyä hivenen erilaisesta ja todennäköisesti samalla myös helpommin ymmärrettävissä olevasta näkökulmasta. Tarkastelun kannalta on puolestaan syytä kiinnittää huomiota siihen, että Clausewitzin aika eli 1800-luvun alkupuoli oli tieteellisessä mielessä rationaalisen ajattelun vahvaa valtakautta, jolloin termi *tiede* samastui myös hyvin pitkälle luonnontieteellisen (erityisesti fysiikka) tiedekäsitysten kanssa.²⁵⁵ Koska clausewitzlaista kaoottista sotaa ei kuitenkaan ollut mahdollista asemoida luontevasti tällä tavoin määriteltyn tieteiden kenttään, tuotti asia Clausewitzille melkoisia vaikeuksia.²⁵⁶ On siis mahdollista, että sodankäyntiä monista eri näkökulmista pohdiskeltuaan, mutta kuitenkin mihinkään selkeään johtopäätökseen päätyttyä hän pyrki oikeastaan vain osoittamaan, että vaikka sotaa ei tuon ajan tiedekäsityksen mukaan voitukaan pitää varsinaisena tieteenä, oli siinä kaikesta huolimatta kuitenkin kyse politiikan ja talouden tavoin jostain muusta kuin pelkästä aristoteelisesta tuotannollisesta (käsiyö)taidosta.

Vaikka ongelma olikin Clausewitzille todellinen, meidän näkökulmastamme asiaa katsottaessa kyse on kuitenkin ennen kaikkea historiallisesta ongelmasta, koska Clausewitzin osoittaa joka tapauksessa tajunneensa, että sota on tieteellisessä mielessä huomattavan paljon lähempänä politiikkaa ja kaupankäyntiä kuin luonnontieteitä. Hänelle ongelmana olikin, etteivät kyseiset tieteenalat vielä 1800-luvun alkupuolella olleet saaneet nykyistä tiedestatustaan, joten hän ei myöskään sodankäynnin osalta voinut tukeutua kyseisten alojen tiedemääritelmiin. Esimerkiksi sotatieteet liiketaloustieteisiin rinnastamalla kyseinen ongelma voidaan kuitenkin helposti sivuuttaa asiaa toisenlaisesta näkökulmasta tarkastelemalla. On nimittäin huomioitava, että esimerkiksi kaupallista opetusta annetaan nykyään niin ammattioppilaitoksissa (merkonomi), ammattikorkeakouluissa (tradenomi) kuin yliopistoissakin, joissa opetus lisäksi jakautuu neljään eri tutkintotasoon (kandidaatti, maisteri, lisensiaatti ja tohtori). Kyseinen hierarkia toisin sanoen mahdollistaa aivan hyvin sen, että kaupallisten aineiden opetusta annetaan niin käytännönläheisesti kuin teoreettisestikin painottuneesti. Koska periaatteessa aivan samanlaisen jaottelun teko olisi myös sotataidon/-tieteen osalta mahdollista, voidaankin Clausewitzin tiedespekulointia pitää ennemminkin tuonaikaiseen tiedenäkemykseen sidoksissa olevana historiallisena jäänteenä kuin asiana johon nykyaikana tarvitsisi erityisemmin kiinnittää huomiota.²⁵⁷

Liiketaloustieteet helpottavat ymmärtämään laajemminkin Clausewitzin sodankäyntiin liittyvää problematiikkaa. Periaatteessa clausewitzlainen sotatiede jakautuu kolmeen keskeiseen osa-alueeseen, jotka ovat (käytännön) *sotataito*,²⁵⁸

²⁵⁵ Kuten aikaisemmin jo todettiin, vaikka 1700-1800-lukujen vaihteessa varsinkin filosofiassa ja taiteissa oltiin jo siirrytty valistusajasta romantiikan aikakauteen, ei (luonnon)tieteellinen ajattelu kuitenkaan muuttunut juurikaan aikaisempaa irrationalisemmaksi. Clausewitzin luonnontiedekytköksestä puolestaan kertoo paljon jo pelkästään sekin, että todellisuuden irrationalisesta luonteesta kirjoittaessaan hän tukeutuu fysiikan/ mekaniikan puolelta lainattuun kitkan käsitteeseen.

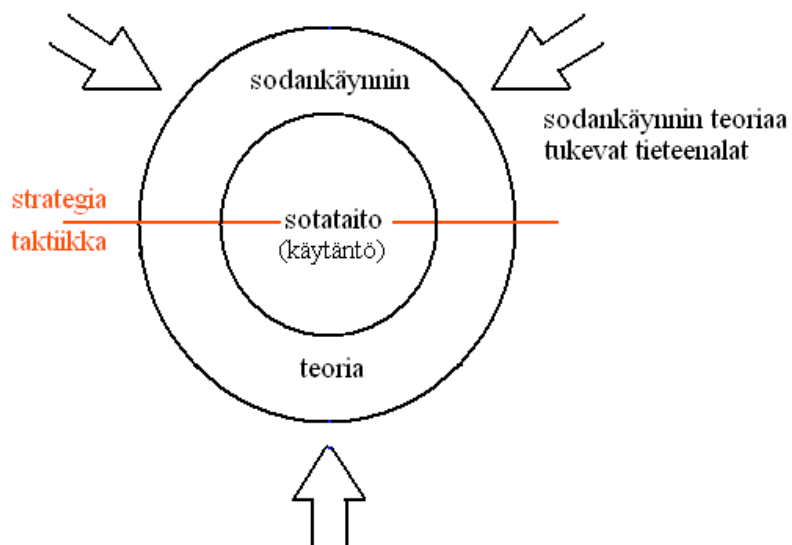
²⁵⁶ Sigmund Freudin (1856-1939) on sen sijaan sanottu pyrkineen tekemään jopa psykologiasta luonnontieteiden kaltaista ”kunnon” tiedettä, ja näin varsin monet alan ihmiset asian yhä edelleenkin näkevät (esim. Holt 1989, 306-314). Freudin tapaa soveltaa tieteellisiä menetelmiä omia tarkoituksiperiään palvelemaan on yleisesti ottaenkin kritisoitu varsin voimakkaasti (esim. <http://www.uta.fi/tyt/avoin/verkko-opinnot/sosiaalipsykologia/freud.html>).

²⁵⁷ Asian pohdiskelu kuitenkin osoittaa jo itsessään, että Clausewitz tarkasteli sodankäyntiä selkeän tiedelähtöisesti.

²⁵⁸ Itse asiassa Clausewitz käyttää termiä *sotataito* tilanteesta riippuen synonyymina niin koko tieteenalalle, sotataidon teoriatte kuin käytännön sotataidollekin. Koska Clausewitz kaiken lisäksi vielä linkittää myös sotataidon teoriaa tukevat tieteenalat osaksi sotataidon teoriaa niin clausewitzlainen sotataito voi tarkoittaa oikeastaan mitä vain sotatieteen osa-aluetta, joten lukijan onkin syytä olla tarkkana asian suhteen.

sitä tukeva *sotataidon teoria* (strategiaa ja taktiikkaa koskevat yleiset periaatteet) ja sotataidon *teoriaa tukevat tieteenalat* (periaatteessa kaikki tieteenalat, joita voidaan hyödyntää niin sotataidon teoriaa kehitettäessä kuin suoraan varsinaisessa sodankäynnissäkin). Kyse on siis oikeastaan samasta asiasta kuin mikä on liiketaloustieteillekin tyypillistä eli koulutuksen tarkoituksena on ensinnäkin kouluttaa ihmisiä toimimaan yritysmaailman palveluksessa (*businessstaito*). Toiseksi, jotta käytännön yritysmaailman toimintalogiikkaa olisi mahdollista ymmärtää yksittäistapauksia yleisemmällä tasolla, on myös kyseisen toimintakentän yleiset lainalaisuudet ja toimintaperiaatteet opittava tuntemaan riittävän hyvin (*businessstaidon teoria*). Kolmanneksi, mikäli ihminen haluaa ymmärtää asioita vielä yritysmaailman yleistä toimintalogiikkaakin syvällisemmin, on hänen puolestaan tukeuduttava monien muiden (apu)tieteenalojen tutkimustuloksiin yms., joista tässä yhteydessä mainittakoon vaikkapa johtajuuden (leadership) osalta psykologia, sosiaalipsykologia ja sosiologia (*businessstaidon teoriaa tukevat tieteenalat*). Liiketaloustieteiden osalta kolmiportainen (tai oikeammin kuusiportainen) koulutusjärjestelmä toimii myös hyvin pitkälle juuri tällaisen periaatteen mukaisesti eli merkonomit opiskelevat ennen kaikkea *businessstaitoa*, kun taas ylemmille tasoille tultaessa opetus muuttuu *businessstaidon teorian* opiskelun kautta hiljalleen myös kyseisten asioiden syvällisemmän ymmärtämisen tasolle, joka taas saattaa edellyttää hyvinkin syvällistä *businessstaidon teoriaa tukevien tieteenaloihin* perehtymistä. Niin sota- kuin liiketaloustieteidenkin osalta on myös huomioitava, että taidon teoria sisältää osia niin käytännön taidosta kuin myös teoriaa tukevista tieteenaloista, joten taidon teoriaa voidaan tarkastella tapauskohtaisesti aivan yhtä hyvin niin käytännöllisesti kuin teoreettisestikin painottuneesta näkökulmasta. Taidon teoria on siis tältä osin ennemminkin vain jonkinlainen harmaa-alue puhtaan teorian ja käytännön välillä kuin tarkasti määriteltävissä oleva alue niiden välissä. Tältä pohjalta työssä Clausewitzlainen sotataito tieteenalana esitetäänkin seuraavanlaisena kuvana, jossa Clausewitzin esille nostamat asiat on mahdollista esittää ainakin pääpiirteissään sellaisena kokonaisuutena kuin millaisena hän sotataidon tieteenalana näki.

Kuva 1: Clausewitzlainen sotataito tieteenalana

Yhteenvetona edellä läpikäydystä ja samalla myös selityksenä kuvalle voidaan siis todeta, ettei Clausewitz siis ensinnäkään käyttänyt sanaa sotatiede vaan sotataito sodankäynnin tieteenalaa kuvaamaan. Vaikka Clausewitz todennäköisesti itsekin nykyaikana päätyisi sotatiede- tai sotatieteet-nimen²⁵⁹ käyttöön, on kuitenkin huomioitava, että yhä edelleenkin sotataito-terminä käytetään varsin yleisesti kyseistä tieteenalaa kuvaavana yläkäsitteenä.²⁶⁰ Toiseksi, Clausewitz käytti sotataito-sanaa tieteenalan lisäksi myös käytännön sodankäynnistä kirjoittaessaan.²⁶¹ Kolmanneksi, Clausewitz käyttää toisinaan myös sotataidon teoriasta (sodankäynnin teoria) pelkkää sotataito-nimitystä. Sotataidon teorialla Clausewitz tarkoittaa sellaisia sodankäynnin yleistettävissä olevia säännön-mukaisuuksia, lainalaisuuksia yms., joiden opettaminen ja oppiminen on mahdollista. Clausewitzilaista sotataidon teoriaa ei kuitenkaan jo aikaisemmin todetun mukaisesti pidä ymmärtää sellaisena dogmaattisena teoriana tai absoluuttisina sodan lakeina kuin millaisia esimerkiksi hänen aikalaisensa sveitsiläis-ranskalainen paroni²⁶² ja kenraali Antoine-Henri de Jomini (1779-1869) omassa sotateoriassaan pyrki ranskalaisen rationalismin ja valistusajan ihanteiden mukaisesti kehittämään.²⁶³ Neljänneksi, Clausewitz ymmärsi myös aivan hyvin, ettei sotaan liittyvien kaikkien osa-alueiden ymmärtäminen ole mahdollista pelkästään sotilaallisista lähtökohdista eli myös lukemattomien muiden tieteenalojen tutkimustietoa (sodankäynnin teoriaa tukevat tieteenalat) on pyrittävä hyödyntämään niin sotataidon teoriaa kehitettäessä kuin varsinaisen käytännön sotataidonkin tasolla. Lopuksi Clausewitz jakaa sotataidon tieteenalan myös sotaa kokonaisuuden tasolla käsitteleväksi strategiaksi ja yksittäisten taisteluiden käymiseen keskittyväksi taktiikaksi. Määriteltään eron sotataidon tieteenalan, sotataidon teorian ja (käytännön) sotataidon välille Clausewitz myös selvästi olettaa lukijoiden ymmärtävän asian, koska kyseisen linjauksen tehtyään hän ei enää asioista kirjoittaessaan kerro mitä asiaa hän termiä käyttäessään milloinkin tarkoittaa. Sotataito on siis Clausewitzille yleiskäsite, joten clausewitzilaisen sottaidon tieteenalan hahmottaminen ei ole mahdollista pelkän käytetyn terminologian pohjalta; lukijan on siis aina kulloisenkin asiasisällön ja -yhteyden

²⁵⁹ Kuten työn johdannossa jo todettiin, monet sotateoreetikot ovat pohdiskelleet jopa sitä, olisiko kenties aiheellista puhua sotataiteesta (*art of war*) sotataidon ja/tai sotatieteiden sijaan?

²⁶⁰ Nykyisin sotataito jakautuu alakäsitteiksi seuraavaan tapaan: poliittisen tason toteuttama kansallinen strategia = *sodanjohdotaito*, armeijan ylijohdon vastuulla oleva (sotilas)strategia = *sodankäyntitaito* ja taisteluiden käymiseen kytkeytyvä taktiikka = *taistelutaito*. Näiden käsitteiden lisäksi käytetään strategian ja taktiikan välille sijoittuvasta tasosta *operaatiotaidon* (operatiivinen taso) ja taktiikan alapuolella olevasta tasosta *taistelutekniikan* nimitystä. Kyseisillä tasoilla ei kuitenkaan ole merkitystä clausewitzilaisen sotateorian peruslogiikan ymmärtämisen kannalta.

²⁶¹ Asiaa ei myöskään millään tavoin helpota, että Clausewitz määrittelee myös käytännön sotataidon eri tavoin eri tilanteissa (ks. esim. sotataidon suppea ja laaja määritelmä Clausewitz 2002, 67).

²⁶² Paroni oli Ranskassa 1200-luvulla aatelistarvo, joka kertoi henkilön saaneen läänityksensä suoraan kuninkaalta. Napoéonin aikana paronin arvoja kuitenkin jaettiin myös ilman arvoon liittyvää maaomaisuutta. Jominille Napoléon antoi paronin arvon Ranskan ja Venäjän välisen Tilsitin sopimuksen solmimisen jälkeen vuonna 1807.

²⁶³ Clausewitz oli tietoinen jominalaisista sodan laeista jo ennen Jominin pääteoksen *Précis de l'Art de Guerre* (1838) julkaisemista (esim. vuonna 1805 Jomini oli julkaissut kirjan *Traité de grande tactique, ou, Relation de la guerre de sept ans, extraite de Tempelhof, commentée et comparée aux principales opérations de la dernière guerre; avec un recueil des maximes les plus importantes de l'art militaire, justifiées par ces différents événements*). Jomini ei myöskään juurikaan muuttanut näkemyksiään pääteokseensa, vaikka Clausewitz niitä, Jominia tosin nimeltä mainitsematta, omassa kuusi vuotta aikaisemmin julkaistussa *Sodankäynnistä*-kirjassaan kritisoikin (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 72-73). Lopuksi, vaikka Jominin sotateorian merkitystä onkin nykyaikana yleensä tapana vähätellä, on siinä kuitenkin myös hyvin monia huomioon ottamisen arvoisia piirteitä (ks. esim. Ropp 1962, 151).

pohjalta ymmärrettävä mistä ”sotataidosta” Clausewitz milloinkin kirjoittaa (ainakaan korkeasti koulutetuille upseereille asian ei pitäisi tuottaa ongelmia).²⁶⁴

Clausewitzin tiede-taito –problematiikka ei kuitenkaan pääty tähän. Vaikka kappaleessa onkin tähän asti pyritty Knights & Morganin esittämän näkemyksen mukaisesti osoittamaan, että oikeastaan Clausewitz olisi ainakin nykyisen tiedekäsityksen pohjalta voinut määritellä sotataidon myös tieteeksi tieteiden joukossa, Clausewitz ei itse kuitenkaan näyttäisi olleen asiasta aivan samaa mieltä. Hän nimittäin toteaa sotataidosta tieteenalana suorasanaisesti mm. seuraavaan tapaan: *Sotataidon periaatteet ovat sinänsä sängen yksinkertaisia, ne ovat ymmärrettävissä terveellä järjellä, ja vaikkakin taktiikassa tarvitaan erikoistietoja hieman enemmän kuin strategiassa, tämä tietämys on kuitenkin niin suppeaa, ettei se liene verrattavissakaan muihin tieteenaloihin, kun arvioidaan tarvittavan tietämyksen monipuolisuutta tai yhteyksien syvällistä ymmärtämistä. Oppineisuutta ja syvää tieteellisyttä ei tällä alalla siis suinkaan tarvita eikä edes älyn suurta terävyyttä.* (Clausewitz 2002, 317-318)²⁶⁵ Tämän lainauksen perusteella voidaan siis kaikesta sotataidon tieteenä näkemisen puolesta tehdystä työstä huolimatta katsoa, ettei ainakaan Clausewitzilla näyttänyt olleen minkäänlaista Knights & Morganin näkemyksen mukaista pakonomaista tarvetta nähdä sotataitoa varsinaisena tieteenä, jonka kautta ei-aristokraattisen taustan omanneet ammattiupseerit olisivat voineet oikeuttaa asemansa Preussin armeijan ylijohdossa.²⁶⁶ Hänelle näytti siis riittäneen, että sodankäynti oli kaupan ja politiikan tavoin jonkinlainen puolitiiede, jonka hallitseminen ei edellytä lähimainkaan samanlaista älykkyyttä ja oppineisuutta kuin millaista ns. kunnan tieteet hänen mukaansa edellyttävät.

Mielenkiintoista Clausewitzin näkemyksessä on edellisen lainauksen perusteella myös se, että hänen mukaansa käytännönläheisen taktiikan ymmärtäminen edellyttää enemmän tietoa kuin sitä teoreettispainotteisempi strategia. Koska Clausewitz kuitenkin muissa yhteyksissä edellyttää useampaankin otteeseen strategisen tason sotapäälliköiden olevan ylivertaisia taktisen tason taistelunkomentajiin nähden, ilmausta ei pidä ymmärtää kirjaimellisesti siten, että sotapäällikön tehtävä olisi sotapäällikön alaisten tehtäviä helpompi tms. Asia voidaanakin rinnastaa liiketaloustieteellisen strategianäkemysten kanssa. Kyse on siis ilmeisestikin vain siitä, että aivan samoin kuin esimerkiksi *Mintzbergin 5P-malli*, *Ansoffin ikkuna*, *Porterin kilpailustrategia* tai *BCG:n portfoliomatriisi* ovat oikeastaan kenelle tahansa helposti ymmärrettävissä olevia strategiaa koskevia teoreettisia näkemyksiä, ovat myös sodankäynnin yleiset strategiset periaatteet yleisimmiltä osiltaan melkoisen yksinkertaisia. Sen sijaan käytännönläheinen strategian toteutus (liiketaloustieteet: *strategian implementointi* eli clausewitzlainen *taktiikka*) on huomattavan paljon vaikeampaa ja myös enemmän käytäntötasoisia ”nippelitietoa” vaativaa, koska strategian mukaisesti toimiminen ei ole pelkän strategia-asiakirjan pohjalta mahdollista eli toteutuksessa pitää ottaa huomioon myös mitä suurin määrä erilaisia käytännön toteutusta vaikeuttavia realiteetteja, joiden etukäteen huomioon ottaminen on yleisesti ottaen erittäin vaikeaa.

Clausewitzin sotateorian sijoittaminen tieteiden kenttään on siis varsin vaikea tehtävä, koska tarkastelunäkökulmasta riippuen sitä voidaan pitää yhtä hyvin niin teoreettisena (filosofisena) kuin käytännönläheisenäkin tapana tarkastella

²⁶⁴ Koska clausewitzlainen sotataito kaiken lisäksi jakautuu strategiaan ja taktiikkaan, on koko ajan oltava tarkkana myös sen suhteen kumpaan asiaan hän kulloinkin viittaa.

²⁶⁵ Linaus osoittaa myös selvästi, että Clausewitz tarkoittaa sotataidolla nimenomaan strategiaa ja taktiikkaa.

²⁶⁶ Clausewitzin osalta kyse saattoi tosin olla myös siitä, että hänestä oli tullut aatelineen vuonna 1827. On myös huomioitava, että Clausewitz oli jo tätä aiemminkin samastunut itsensä aatelistoon; hän esimerkiksi käytti nimessään von-etuliitettä jo ennen kuin hänet virallisesti aateloitiin.

sodankäyntiä. Koska tässä tutkimuksessa puolestaan pyritään osoittamaan clausewitzlaisen sotateorian olevan kaikkea muuta kuin helpon teorian käytännön tasolla ymmärrettäväksi, asiaa ei ole myöskään mahdollista perustella lyhyesti, jonka seurauksena perustelu tapahtuikin hiljalleen tutkimuksen edetessä. Karkeasti ottaen voidaan kuitenkin jo nyt todeta, että clausewitzlaista strategiaa käsittelevän pääkappaleen alkuosa, eri siis juuri parhaillaan käsiteltävä osuus, *Clausewitzin sota- ja strategiateoria* keskittyy clausewitzlaisuuden selkeään ja ainakin periaatteessa helposti ymmärrettävissä olevaan osuuteen, kun taas pääkappaleen loppuosan *Clausewitzlainen kitka* tarkoituksena on osoittaa, että kyseinen selkeys on Clausewitzin itsensäkin mukaan hyvin pitkälle pelkkää harhaa.

Asiasta voidaan kuitenkin jo tässä vaiheessa todeta, että aluksi Clausewitz rakentaa selkeän, johdonmukaisen ja helposti ymmärrettävissä olevan teorian/mallin sodankäyntiä kuvaamaan. Toisin kuin yleensä tällaisissa tilanteissa tapahtuu, Clausewitz ei kuitenkaan jää paistattelemaan hienon mallinsa loisteeseen vaan päinvastoin toteaa lähes samaan hengenvetoon, ettei malli kuitenkaan ole erityisen hyvä käytännön tasolla sovellettavaksi. Clausewitz toisin sanoen nostaa esille myös ne lukemattoman monet käytännön ongelmat, jotka estävät mallia toimimasta lähimainkaan niin hyvin kuin millaisen kuvan mallin toimivuudesta ilman Clausewitzin itsekriittisyyttä saisi. Tavallaan Clausewitz siis myöntää rakentaneensa teorialinnansa suolle ennakoimattomissa olevien olosuhdetekijöiden armoille, jolloin nimenomaan kyseiset olosuhdetekijät eikä siis suinkaan teorian itsensä erinomaisuus ratkaisee sen millaiseen lopputulokseen sodan kautta lopulta päädytään. Mikäli Clausewitzin sotateoriaa näin ollen tarkastellaankin vain sen yleisen, absoluuttista sotaa käsittelevän abstraktin sotateoreettisen osuuden pohjalta, päädytään hyvin helposti juuri sellaisiin Clausewitz-virhetulkintoihin kuin millaisiin on hyvin usein sorruttu.²⁶⁷ Liian filosofis-teoreettisesti painottunut tarkastelu nimittäin johtaa hyvin helposti siihen, että tarkastelu kohdentuu juuri sellaisiin sotataidon helppoihin yleisiin periaatteisiin, joita Clausewitz edellä olevan lainauksen mukaisesti pitää oikeastaan kenen tahansa ymmärrettävissä olevina itsestäänselvyyksinä.²⁶⁸ Toisaalta, mikäli tarkastelu vastaavasti tapahtuisi liian käytännönläheisistä lähtökohdista, nousisivat puolestaan tilannekohtaiset tekijät niin hallitsevaan asemaan, ettei teorian näkeminen käytännön toiminnan mukanaan tuoman ”usvan” takaa enää olisi mahdollista. Näin ollen clausewitzlaisessa sotateoriassa ei pääsääntöisesti liikutakaan sen enempää puhtaan teorian kuin käytännönkään kentässä vaan epämääräisessä, erittäin vaikeasti hahmotettavissa ja määriteltävissä olevassa välimaastossa näiden kenttien välissä.

Clausewitz puhuu sotataidon osalta myös siihen liittyvistä metodeista ja metodisuudesta. Hän ottaa kyseisen tarkastelun lähtökohdaksi termit *laki*, *periaate*, *sääntö*, *ohje/pysyväismääräys* ja *metodi* sekä niiden keskinäisen hierarkian. Clausewitz näkee *lait* lähinnä ehdottomina käskyinä ja kieltoina.²⁶⁹ *Periaate* on Clausewitzille myös toimintaa ohjaava laki, mutta kuitenkin sillä erolla, ettei sitä esitetä käskyinä eikä kieltoina vaan se ilmentää ennemminkin ns. lain henkeä. Periaate voi olla joko objektiivinen (kaikkia ihmisiä koskeva totuus) tai subjektiivinen, jolloin se samastuu lähinnä elämänohjeeseen. *Sääntö* on myös lain kaltainen asia, mutta sen erottaa kahdesta edellä mainitusta se, että sen soveltaminen on vapaampaa (ei sääntöä ilman poikkeusta). *Ohjeet* ja *pysyväismääräykset* taas säätelevät toimintaa puuttumalla moniin sellaisiin käytännön vähäpätöisiin yksityiskohtiin, joista ei kannata säätää lakia.

²⁶⁷ Näkemys perustellaan tutkimuksessa myöhemmin.

²⁶⁸ Karl Marx on todennut liian filosofisesti painottuneesta suhtautumistavasta seuraavaan tapaan: ”*Filosofia suhtautuu todellisuuteen kuten masturbaatio seksiin.*”

²⁶⁹ Clausewitz ei pitänyt *lakia* sodankäynnin osalta tarpeellisenä käsitteenä.

Metodi on puolestaan useista mahdollisuuksista valittu aina toistuva toimintatapa, kun taas *metodisuutta* on toiminnan toteuttaminen metodia noudattaen yleisten periaatteiden tai yksilöllisten ohjeiden seuraamisen sijasta. Lisäksi Clausewitz korostaa, että metodit laaditaan vain todennäköisimpien tapausten varalle. Näin ollen metodisuus noudattaakin toistuvien tapausten keskimääräistä todennäköisyyttä, jonka seurauksena sen on myös tarkoitus syöpyä eräänlaiseksi mekaaniseksi valmiudeksi tehdä asioita oikein ilman tietoista harkintaa.²⁷⁰ Vaikka metodisuus saattaakin ensisilmäyksellä vaikuttaa ei-clausewitzlaiselta näkemykseltä, Clausewitz kuitenkin pitää sitä erittäin tärkeänä tekijänä menestyksellisen sodankäynnin kannalta. Kyse on siitä, että käytännön taistelutilanteessa sotilailla ei tyypillisesti esimerkiksi ole kovinkaan hyvää kuvaa tapahtumien kulusta, joten tällaisessa tilanteessa on parempi, että kaikki noudattavat tiettyä metodia kuin se, että kaikki alkaisivat toimia parhaaksi katsomallaan tavoin.²⁷¹ Metodisuus toisin sanoen takaa sen, että saman metodin mukaisesti toimiva sotajoukko on kokonaisuutena katsoen tehokkaampi kuin jos yksittäiset toimijat katsoisivat sotaa vain omasta suppeasta näkökulmastaan.

Samassa yhteydessä on toisaalta korostettava, että Clausewitz kuitenkin varoittaa myös metodin vääränlaisesta soveltamisesta seuraavaan tapaan: *Jokainen sellainen metodi, joka pyrki määräämään sota- tai operaatiosuunnitelmaa ja tuottamaan sen sisällön ikään kuin koneellisesti, olisi sitä vastoin ehdottomasti kelvoton.* (Clausewitz 2002, 85-88) Metodisuus ei siis ole itsetarkoituksellista vaan sen tarkoituksena on ainoastaan varmistaa toiminnan keskimääräinen oikeellisuus normaaliksi luonnehdittavissa olevassa sodankäyntitilanteissa toimittaessa eli metodia ei siis pidä noudattaa, mikäli sen noudattamatta jättämiselle on löydettävissä pätevät perusteet. Koska metodisuus saattaa kaikesta huolimatta kuitenkin vaikuttaa toimintaa kangistavalta näkemykseltä, on tällöin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että Clausewitz lähestyy kyseistä asiaa käytännön kokemustensa eikä siis suinkaan teoreettisista lähtökohdista.²⁷² Sotahistorian kautta on puolestaan osoitettavissa, että selkeiden pelisääntöjen pohjalta yhtenäisesti toimineet sotajoukot (sotajoukko perusyksikkö) ovat pääsääntöisesti aina olleet tehokkaampia kuin sellaiset, joissa sodankäynti on pohjautunut ensisijaisesti yksittäisten sotilaiden henkilökohtaiseen taistelutaitoon²⁷³ ja/tai jos joukot ovat sotineet epäyhtenäisesti (yksilö perusyksikkö).²⁷⁴

Tiivistelmänä clausewitzlaisen sotateorian asemoitumisesta tieteen kenttään voidaan lopuksi todeta, että Clausewitz ei siis itse pitänyt sodankäyntiä varsinaisena tieteenä siinä merkityksessä kuin millaisena se ainakin nykyaikana voitaisiin nähdä. Clausewitz myös painotti sodankäynnin osalta ennemminkin

²⁷⁰ Yhä edelleenkin sotilaskoulutuksessa korostetaan tiettyjen asioiden osalta (mm. aseenkäsittely) hyvin selvästi juuri tällaista asioiden oppimista.

²⁷¹ Clausewitz ei siis edellyttänyt jokaiselta sotilalta suurta sotilaallista neroutta (Clausewitz 2002, 40).

²⁷² Clausewitzlaista metodia ja metodisuutta ei myöskään pidä sekoittaa joustamattoman dogmin ja dogmaattisuuden kanssa, joita Clausewitz pitää sodankäynnin osalta mitä vahingollisimpina näkemyksinä.

²⁷³ Esimerkiksi yksilökeskeistä ritariaikaa (900-1500) pidetään tyypillisesti eurooppalaisen sodankäynnin taantuman aikana. Itse asiassa yhteistoiminnan merkitykseen ovat kiinnittäneet huomiotaan myös ns. alkuasukkaat. Esimerkiksi uusiseelantilaisten maorisotilaiden *haka*-taistelurituaalissa asiasta todetaan seuraavaan tapaan: *Se on kuolema! Se on kuolema! Se on elämä! Se on elämä! Tämä karvainen ihminen joka sai auringon paistamaan pysykää rintarinnan! Pysykää rintarinnan! Pitäkää rivistöt! Kohti loistavaa aurinkoa!* (Hobbes 2006, 135)

²⁷⁴ Nämä eivät tietenkään ole toisiaan poissulkevia asioita; muutamina esimerkkeinä mainittakoon vaikkapa spartalainen hopliitti, roomalainen legioonalainen, japanilainen samurai ja mongoliratsumies Tšingis-kaanin ajalta (mongoliarmeijasta saa hyvän kuvan esimerkiksi lähteestä Morgan 1987, 84-96).

siihen liittyviä moninaisia käytännön toteutuksen tasoon liittyviä vaikeuksia kuin sen periaatteellisesti-teoreettista vaikeutta. Tämän painotuksen johdosta myös sana sotataito kuvaa hänen mielestään paremmin kyseistä tieteenalaa kuin termi sotatiede, vaikka loppujen lopuksi hän ei ollut erityisen innostunut kummastakaan termistä. Clausewitzlaisen sotateorian kannalta ydinasiiana on kuitenkin ymmärtää teorian ja käytännön olevan keskinäisessä harmoniassa. Tämä puolestaan tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että pyrkimys ymmärtää clausewitzlaisuutta joko pelkästään teoreettisista tai käytännönläheisistä lähtökohdista ei voi onnistua. Aivan erityisesti asia koskee sodankäynnin alisteisuutta etukäteen ennakoimattomissa oleville epävarmuustekijöille, joilla tarkoitetaan nimenomaan sodankäynnin todellisuuden kompleksisuudesta (kompleksisuusteoria), eikä siis suinkaan omista laiminlyönneistä johtuvaa ennakoimattomuutta. Todellisuuden perusolemuksen myöntäminen ei kuitenkaan Clausewitzin osalta tarkoita sitä, etteikö tulevaisuuden varalle kuitenkin voitasi ja myös pitäisi varautua. Clausewitz ei kuitenkaan ymmärrä tätäkään asiaa dogmaattisesti vaan ainoastaan suhteellisesti eli asevoimien pitää joka tapauksessa varautua todennäköisimpien vaihtoehtojen varalle (metodit), koska tilanne jossa kaikki tekisivät mitä omalta kannaltaan parhaaksi katsoisivat, mutta keskenään kuitenkin eri tavoin, olisi erittäin suurella todennäköisyydellä paljon huonompi vaihtoehto (epätietoisuuden ja epäjärjestyksen kasvu) kuin se, että kaikki tekisivät asiat vähemmän optimaalisesti, mutta kuitenkin keskenään samalla tavoin.

Tällaisista tekijöistä johtuen pitäisikin olla varovainen kun clausewitzlaista sotateoriaa pyritään tulkitsemaan nykytieteen rationaalis-analyttisistä lähtökohdista. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö myös Clausewitzin teoria olisi tieteellisen kritiikin tavoitettavissa vaan ainoastaan sitä, että kritiikki pitäisi suhteuttaa siihen miten Clausewitz itse tarkoitti sotateoriaansa ymmärrettäväksi.²⁷⁵ Mikäli Clausewitzia tulkittaessa ei nimittäin kiinnitettäisi riittävästi huomiota hänen sotateoriaansa käytännönläheiseen puoleen oltaisiin periaatteessa samankaltaisessa tilanteessa kuin missä puhtaan teoreettis-matemaattisesti rakentamiseen suhtautuva arkkitehti arvostelisi ”käytännönläheisiä” Akropoliksen²⁷⁶ rakentajia epäpäteviksi ja/tai huolimattomiksi sen perusteella, että näiden rakentamissa rakennuksissaan (mm. Parthenon) jotakuinkin kaikki mittasuhteet ovat matemaattisesti asiaa katsottaessa jonkin verran virheellisiä, vaikka ”virheet” onkin täysin tietoisesti otettu, jotta rakennukset näyttäisivät myös ihmissilmällä katsoen sopusuhtaisilta.²⁷⁷ Toisin sanoen, Clausewitzin sodankäynnin reaalitodellisuuden tarkastelussa huomioon otettava sotateoreettinen

²⁷⁵ Siviilipuolen strategiateoreetikoista Peter Druckerin strategianäkemykset lienevät ainakin Juutin hänestä tekemän tulkinnan (Juuti keskittyy käsittelemään Druckerin noin 40:stä kirjasta vuonna 1964 julkaistua *Managing for Results* –kirjaa) perusteella kaikkein lähimpänä clausewitzlaista strategiamaaailmaa (Juuti 2001, 246-252). Kirjan osalta varsinkin sen business-realiteetteja koskevassa kappaleessa käsiteltävät ”8 realiteettia” (Drucker 1964, 3-14) ovat myös clausewitzlaiseen sodankäynnin todellisuuteen sovellettavissa olevia.

²⁷⁶ Ateenan Akropoliksen rakennustyö alkoi Perikleen toimesta vuonna 447 eaa. ja päättyi noin 15 vuotta myöhemmin.

²⁷⁷ Akropolis rakennettiin persialaissotien muistomerkiksi symboloimaan kreikkalaisten voittoa persialaisista (480-479 eaa.). Tämän johdosta Akropoliksella olevaa Parthenonia ei myöskään rakennettu esimerkiksi kultaisen leikkauksen mukaisesti ($\approx 1,62$) vaan suhteessa 9:4 ($= 2,25$), koska kreikkalaisille luku 9 symboloi valtaa ja (persialais-)tyranniaa, kun taas luku 4 edusti voittoa ja oikeudenmukaisuutta. Akropolis rakennettiin muutenkin ihmissilmällä katsottavaksi, joten sen mittasuhteita muokattiin muutenkin hieman erilaisiksi kuin millaisia niiden olisi periaatteessa pitänyt olla, jonka seurauksena esimerkiksi pylvät eivät ole aivan pystysuorassa vaan kallistuvat hieman kohti Parthenonin keskustaa (Tieteen kuvalehti, Historia, 16/2010, 26-33). Samantyyppinen ”virhe” on myös alaviistosta katsottavaksi tarkoitettussa, vuonna 1504 valmistuneessa Michelangelon Daavid-patsaassa.

näkemyks on paljon luontevampaa rinnastaa käytännönläheisiin, mutta kuitenkin myös rakentamisen teorian erittäin hyvin tunteneisiin Ateenan Akropoliksen arkkitehteihin (mm. Iktinos, Kallikrates ja Mnesikles sekä kuvanveistäjä Feidias) kuin vaikkapa kultaisen leikkauksen ”keksineisiin” matemaatikoihin Pythagoras ja/tai Eukleides.²⁷⁸ Clausewitz itse puolestaan toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: *Teorian on koulittava sodassa toimimaan joutuvan tulevan johtajan älyllisiä kykyjä ja pikemminkin ohjattava häntä itseopiskeluun, mutta sen ei pidä seurata häntä taistelukentälle; sen on toimittava kuten viisas kasvattaja ohjaa ja helpottaa nuoren miehen henkistä kehitystä sitomatta tätä silti koko iäkseen talutusnuoraan.* (Clausewitz 2002, 79)²⁷⁹

Clausewitzlainen absoluuttinen, todellinen ja totaalinen sota

Clausewitzin sotateorian keskeisenä osa-alueena onkin selkeän eron tekeminen teoreettisen ja käytännön sodankäynnin välille.²⁸⁰ Itse asiassa *Sodankäynnistä*-teos alkaa juuri kyseisen aihealueen käsittelyllä eli heti kirjansa aluksi Clausewitz haluaa osoittaa liian teoriapainotteisen lähestymistavan soveltuvan huonosti käytännön sodankäynnin tasolla hyödynnettäväksi tarkoitetun sotateorian perustana käytettäväksi.²⁸¹ Teoreettisesta lähestymistavasta Clausewitz puolestaan käyttää *absoluuttisen sodan* ja käytännön sodankäynnistä *todellisen sodan* nimitystä. Absoluuttisen sodankäynnistä hän on sitä mieltä, että teoreettisella, abstraktilla tasolla sodalla on väistämätön taipumus absolutisoitua eli kärjistyä äärimmäisen väkivaltaiseksi sodan osapuolten väliseksi välienselvittelyksi. Clausewitz kirjoittaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *Koska fyysisen väkivallan kaikkien mahdollisuuksien käyttö ei suinkaan sulje pois älyn vaikutusta toimintaan, saa tätä väkivaltaa häikäilemättömästi, verta säästämättä käyttävä osapuoli pakostakin ylliotteen, ellei vastustaja toimi samoin. Näin hän pakottaa toisen omaksumaan saman toimintatavan, ja niin molemmat yltyvät menemään äärimmäisyyksiin, joiden rajana on ainoastaan tilanteeseen sisältyvä vastavuoroisuuden mahdollisuus. Näin asia on nähtävä, ja on hyödytöntä, jopa nurinkurista pyrkiä sodan raakaa ainesta kohtaan tunnetun vastenmielisyyden takia unohtamaan sen luonne ... Toistamme siis lauseemme: sota on väkivallan käyttöä, eikä sen käytössä tunneta rajoja; kumpikin osapuoli pakottaa toisen toimimaan siten, syntyy vastavuoroisuus, joka oman luonteensa takia pakostakin vie äärimmäisyyteen.* (Clausewitz 2002, 16).

Clausewitz ymmärtää siis absoluuttisen sodan sodankäynniksi, jota eivät rajoita minkäänlaiset poliittiset eivätkä moraaliset rajoitteet eli siinä sodankäynti nähdään hyvin pitkälle muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta irrotettuna itseis-

²⁷⁸ Vähintään yhtä suuri virhe tehtäisiin myös silloin mikäli Akropoliksen suunnittelijoita ei pidettäisi taitavina arkkitehteinä vaan pelkinä teoreettista taitoa omaamattomina, hyväntahtoisina käytännön rakennusmiehinä.

²⁷⁹ Olen monet kerrat upseereiden kanssa Clausewitzista keskustelllessani törmännyt näkemykseen, että Clausewitzin sotateorian käytäntöön sovellettavuus olisi huono. Tätä lainausta vasten kyseinen Clausewitz-kritiikki vaikuttaa oudolta, koska eihän Clausewitz edes tarkoittanut teoriaansa sellaisenaan käytäntöön sovellettavaksi (sama asia koskee yleisemminkin kaikkien teorioiden käytännönsä soveltamista). Tähän asiaan liittyen on syytä korostaa, että teoria-käytäntö –akselilla *Sodankäynnistä*-kirja on kuitenkin sodankäyntiä teoreettisesta näkökulmasta tarkasteleva kirja, koska siinä ei käsitellä yksittäisiä sotia tai taisteluita yhtä yksityiskohtaisesti kuin monissa muissa Clausewitzin kirjoituksissa (ks. tarkemmin <http://www.clausewitz.com/index.htm>).

²⁸⁰ Luvun tarkoituksena on siis tehdä selkeä ero sodankäynnin teorian ja käytännön välille. Luvun toisistaan toisena tärkeänä tavoitteena on tuoda esille Clausewitzin sotateoriasta tehtyjä virhetulkintoja.

²⁸¹ Ilmeisesti Clausewitz halusi näin toimimalla tehdä heti kirjansa aluksi selvän pesäeron Jominin rationaaliseen (absoluuttiseen) sotateoriaan.

tarkoituksellisenä toimintana. Absoluuttinen sota on siis eräänlaista omalakista ideaalisotaa, jota ohjaa ainoastaan sodan perimmäisenä päämääränä oleva pyrkimys vastustajan tuhoamiseen. Koska tuhoaminen tai tuhotuksi tuleminen on absoluuttisen sodankäynnin väistämätön lopputulos, joutuu kumpikin osapuoli sodan edetessä turvautumaan kaikkiin mahdollisiin keinoihin, jotta sota päättyisi omalta kannalta voittoisesti.²⁸² Mikäli *Sodankäynnistä*-kirjan lukeminen näin ollen jätetäänkin vain sen suomenkielisen painoksen kolmeen ensimmäiseen varsinaiseen sivuun (Clausewitz 2002, 15-17) Clausewitzia ei missään nimessä myöskään voida välttää näkemästä absoluuttisen sodan puolestapuhujana. Sen sijaan jo kirjan neljännellä sivulla Clausewitz toteaa aivan selväsanaisesti, ettei todellinen sota vastaa abstraktin ajattelun mukaista käsitystä sodasta.²⁸³ Itse asiassa tämän jälkeen *Sodankäynnistä*-kirja keskittyykin vain todellisen sodan läpikäymiseen eli Clausewitz ei enää kirjan alun jälkeen, joitain yksittäisiä mainintoja ja viittauksia lukuun ottamatta käsittele lainkaan absoluuttista sotaa. Hänen perustelunsa absoluuttista sotaa vastaan puolestaan alkaa seuraavaan tapaan:

Niinpä harkitseva järki ei siis abstraktin käsitteellisen ajattelun tasolla saa hetkenkään rauhaa ennen päättymistä äärimmäisyyteen, koska se on tekemisissä äärimmäisyyden kanssa käsitellessään yhteenottoa, johon osallistuvat vastakkaiset voimat ovat kaikesta ulkopuolisesta riippumattomia ja noudattavat ainoastaan omia sisäisiä lakejaan ... Kaikki muuttuu kuitenkin toisenlaiseksi, kun siirrymme

²⁸² Clausewitzin absoluuttisen sodankäynnin kuvaus noudattaa siis hyvin pitkälle samaa logiikkaa kuin mihin ydinsodan pelotevaikutus eli ns. kauhun tasapaino on perustunut. Toisin sanoen, mikäli jokin ydinaseosapuoli käyttäisi ydinaseitaan toista ydinasevaltiota yms. vastaan, kumuloituisi sota sen jälkeen automaattisesti rajoittamattomaksi ydinsodaksi, jonka seurauksena jommankumman osapuolen mahdollisesti saavuttama sotilaallinen voitokin menettäisi merkityksensä sodasta seuraavan globaalitason kokonaistuhon seurauksena. Vaikka monet tutkijat ovat edelleenkin asiasta sitä mieltä, ettei ydinsotaa voitaisi käydä kuin absoluuttisessa muodossa, henkilökohtaisesti olen kuitenkin sitä mieltä, että tällaisen ajattelun taustalla on yksioikoinen logiikka, joka ei ota huomioon esimerkiksi sitä, etteivät kaikki alueet ole sodan molemmille osapuolille samanarvoisia (esim. Moskova on Venäjälle paljon tärkeämpi alue kuin USA:lle), joten USA:n ei todennäköisesti kannattaisi ottaa ydinsodan riskiä alue valtaamaan pyrkimällä, kun taas Venäjä voisi aivan hyvinkin viimeisenä keinonaan turvautua (taktisiin) ydinaseisiin Moskovaa puolustamaan pyrkiessään. Samoin, vaikka Venäjä olisikin jo käyttänyt taktista ydinasetta, olisi edelleenkin hyvin kyseenalaista kannattaisiko USA:n kuitenkaan turvautua ydinaseisiin, koska kostoisku ei muuttaisi vallitsevaa pattitilannetta miksikään vaan ainoastaan laskisi vielä entisestäänkin Venäjän kynnystä käyttää omia (järeämpiä) ydinaseitaan. Toisin sanoen, miksi ihmeessä USA riskeeraisi sodassa siihen mennessä saavuttamansa voiton ja muuttaisi sen omalla toiminnallaan rajoittamattomaksi ydinsodaksi?

²⁸³ Myös Mao Zedong (aikaisempi kirjoitusasu Mao Tse-tung) otti kantaa teorian ja käytännön välisestä suhteesta mm. seuraavaan tapaan: *"Jokaisen käytännön työtä harjoittavan on tutkittava alemmissa portaissa vallitsevia olosuhteita. Tällainen tutkiminen on erityisen välttämätöntä niille, jotka tuntevat teorian, mutta eivät tunne todellisia olosuhteita, sillä muutoin he eivät kykene yhdistämään teoriaa käytäntöön."* (Lin Piao 1966, 243) Mao jatkaa samasta asiasta myöhemmin: *"Työssä kokemusta saaneiden on ryhdyttävä opiskelemaan teoriaa ja luettava vakavasti; vasta sitten he pystyvät systematisoimaan ja syntetisoimaan kokemuksensa ja kohottamaan sen teorian tasolle, vasta sitten he eivät erehdy pitämään osittaisia kokemustaan yleisenä totuutena eivätkä tee empiristisiä erehdyksiä."* (Lin Piao 1966, 320) Maon pienen punaisen kirjan kokoaja, Maon aseveli ns. pitkän marssin ajalta (pitkä marssi päättyi kommunistien kannalta lähes täydelliseen katastrofiin, mutta myöhemmin se kuitenkin esitettiin propagandatarkoituksissa suurena voittona), Kiinan kansantasavallan puolustusministeri, kommunistisen puolueen politbyroon varapuheenjohtaja ja Kansan vapautusarmeijan marsalkka Lin Biao (= Lin Piaon nykyinen kirjoitusasu) oli Maon itsensä Kiinan tulevaksi johtajaksi nimittämä seuraajaehdokas. Lin Biao kuitenkin kääntyi Maoa vastaan ja kuoli kun hänen lentokoneestaan loppui polttoaine kesken pakolennon vuonna 1971.

abstraktista ajattelusta todellisuuden maailmaan. Siellä toiveikkouden täytyisi hallita kaikkea ja meidän olisi ajateltava näitä eri asioita eikä vain pyrittävä, vaan myös päästävä täydellisyteen. Onko tämä koskaan todellisuudessaakin mahdollista? Se olisi mahdollista, jos (Clausewitz 2002, 18)

- 1) *jos sota olisi täysin erillinen toimi, joka saisi alkunsa ennakoimattoman äkillisesti eikä olisi mitenkään yhteydessä aikaisempaan valtiolliseen elämään*
- 2) *jos se koostuisi yhdestä ainoasta ratkaisusta tai joukosta samanaikaisia ratkaisuja*
- 3) *jos se johtaisi sinänsä täydelliseen ratkaisuun eikä siihen vaikuttaisi sodan jälkeiseen poliittiseen tilanteeseen kohdistuva laskelmointi*

Tämän jälkeen Clausewitz osoittaa kohta kohdalta, ettei mikään edellä mainitusta kolmesta ehdosta päde käytännössä, jolloin sodilla ei myöskään ole sellaista kärjistymistäipumusta kuin millainen sillä absoluuttisen sodan mukaan pitäisi olla. Clausewitz katsookin, että absoluuttinen näkemys sodasta johtuu ennemminkin kaksiarvoisesti ajattelevien teoreetikoiden yksinkertaistavasta tavasta hahmottaa todellisuutta kaksinapaisesti ja mustavalkoisesti äärimmäisyyksien kautta kuin todelliseen sodankäyntiin luonnostaan kuuluvasta ominaisuudesta (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 23-26). Clausewitzille absoluuttinen sodan malli on siis vain lähtökohta hänen todellista sotaa käsittelevälle sotateorialle eikä siis suinkaan sodan väistämätön, tyypillinen tai edes erityisen todennäköinen ilmenemismuoto, joskaan sitä ei toisaalta myöskään voida pitää täysin mahdottomanakaan sodankäynnin muotona.²⁸⁴

Clausewitzin sotateoria ei tämän seurauksena myöskään käytännön tasolla käsittele absoluuttista vaan todellista sotaa.²⁸⁵ Todellisen sodan osalta on puolestaan kiinnitettävä huomiota siihen, että Clausewitzin mukaan sotaan turvautuminen on vain yksi ja samalla myös viimeinen ja huonoin mahdollinen keino valtiolle saavuttaa poliittiset, taloudelliset yms. tavoitteensa. Mikäli valtio näin ollen joutuukin turvautumaan lopputulokeltaan etukäteen epävarmaan ja kalliiseen sotaan, on se tällöin jo omalla tavallaan epäonnistunut toiminnassaan.²⁸⁶ Clausewitz korostaa myös koko ajan sodan alisteisuutta politiikalle.²⁸⁷ Sodat eivät Clausewitzin näkemyksen mukaan koskaan ole itseisarvoista vaan ainoastaan välinearvoista toimintaa. Tämän seurauksena sodalle asetettu päämääräkin pitäisi pystyä saavuttamaan voimavaroilla, jotka ovat järkevässä suhteessa sodalla mahdollisesti saavutettavaan hyötyyn nähden. Lisäksi laskelmissa pitäisi huomioida myös sodankäynnin lopputulokseen vaikuttavat suuret riskitekijät eli se,

²⁸⁴ Esimerkiksi Hew Strachanille absoluuttisen sodan ja todellisen sodan välisen eron ymmärtäminen näyttäisi tuottavan vaikeuksia (Strachan 2010, 169-171). Hän ei toisin sanoen kiinnitä huomiota siihen, että absoluuttinen sota on ennen kaikkea vain sotaa yleisellä tasolla kuvaamaan tarkoitettu teoreettinen abstraktio. Se, että myös todellinen sota saattaa toisinaan ilmetä äärimmäisenä väkivaltaisuutena on siis vain yksi mahdollinen todellisen sodan ilmenemismuoto, muttei kuitenkaan todistus siitä, että kaikki sodat olisivat automaattisesti absoluuttisia. Todellisen sodan puitteissa ovat siis kaikenlaiset sodat jatkumolla ei-rauhasta (rauhan rajan tarkka määrittely on tässä merkityksessä vaikeaa) täydelliseen tuhoamissotaankin asti mahdollisia (ks. Clausewitz 2002, 270).

²⁸⁵ Kun Clausewitz todellisesta sodasta kirjoittaessaan käyttää esimerkiksi ilmaisua ”*sotavoimat on tuhottava*” ei hän tarkoita vihollisen täydellistä ”teurastamista” vaan ainoastaan sitä, että vihollisjoukot on ”*saatettava sellaiseen tilaan, etteivät ne pysty enää jatkamaan taistelua*” (Clausewitz 2002, 30).

²⁸⁶ Vrt. Clausewitzin näkemystä myös Sunzin näkemykseen: *Sotataidon huippu ei ole sadan voiton saavuttaminen sadassa taistelussa. Sotataidon huippu on vihollisen kukistaminen ilman taistelua.* (Sun Tzu 1998, 86)

²⁸⁷ Clausewitzin mukaan ”*sota on pelkästään politiikan jatkamista toisin keinoin*” (Clausewitz 2002, 27). Günther Rall on puolestaan todennut sodasta politiikan välineenä seuraavaan tapaan: ”*Sota ei ole politiikan jatkamista toisin keinoin, vaan synty – poliittisen toiminnan täydellinen vararikko.*” (Rall 2008, 322)

ettei sota todennäköisesti etene lähimainkaan niin kuin itse toivoisimme sen etenevän. Clausewitz, sen enempää kuin oikeastaan kukaan muukaan hyvä sotateoreetikko ei siis ole ns. sotahullu vaan päinvastoin hän suhtautuu varsin varauksellisesti sodankäyntiin keinona valtion tavoitteiden saavuttamiseksi.²⁸⁸ Mikäli poliittinen johto kaikesta huolimatta kuitenkin päättää turvautua sotaan, tämän jälkeen asevoimien käyttäminen kuitenkin jää näihin tavoitteisiin kaikin mahdollisin keinoin²⁸⁹ pyrkiminen.²⁹⁰

Siviilitieteiden näkökulmasta clausewitzlainen absoluuttinen sota noudattaa siis suunnilleen samanlaista äärimmilleen yksinkertaistettua peruslogiikkaa kuin liberalistisen markkinatalouden taustalla oleva talouden merkitystä muiden tekijöiden kustannuksella korostava lockelainen liberalistinen yhteiskuntateoriakin, jota mm. Adam Smith myöhemmin kehitti vielä alkuperäistä enemmänkin talouden merkitystä korostavaan suuntaan.²⁹¹ Kyseisen teorian perusideana on puolestaan usko siihen, että yksilön (taloudellinen) oman edun tavoittelu johtaa myös yhteiskunnan kokonaisedun maksimoitumiseen.²⁹² Vaikka usko smithläisen näkymättömän käden²⁹³ voimaan nykyaikana onkin varsin vahva, käytännössä liberalismi ei kuitenkaan kuvaa yhteiskunnallista toimintaa oikeastaan yhtään sen paremmin kuin absoluuttinen sota kuvaa sodankäyntiä,²⁹⁴ koska esimerkiksi Olli Kankaan mukaan oman edun tavoittelun varaan rakentuvan yhteiskunnan on

²⁸⁸ Titus Livius (Rooman varhaishistorian kirjoittaja, 59 eaa.–17 jaa.): *"Parempi varma rauha kuin epävarma voitto."* Kiinalaisessa Simafa-teoksessa (ajanjaksolta 770–476 eaa.) asiasta puolestaan todetaan seuraavasti: *"Vaikka valtakunta olisi kuinka suuri tahansa, niin he, jotka rakastavat sotimista, tuhoutuvat väistämättä."* Toisaalta, kyseistä näkemystä kuitenkin tarkennetaan vähemmän pasifistisesti seuraavaan tapaan: *"Vaikka taivaan piirin alla vallitsisi rauha, niin he, jotka unohtavat sodankäynnin, kohtaavat väistämättä vaaran."* (Nojonen 2009, 71)

²⁸⁹ Se miten *"kaikin mahdollisin keinoin"* on käytännön tasolla ymmärretty on vaihdellut hyvin paljon aikojen kuluessa. Pääsääntöisesti sitä ei kuitenkaan ole tulkittu lähimainkaan niin humanisti kuin miten asia on esimerkiksi sodankäyntiä käsittelevän kansainvälisen oikeusnormiston mukaisesti määritelty. Näin ollen esimerkiksi ilmaus *"kaikin mahdollisin laillisin keinoin"* olisi toivottavuudestaan huolimatta kuitenkin melkoisen huonosti todellisuutta kuvaava (vrt. esim. Yhdysvaltojen toiminta presidentti George W. Bushin hallinnon aikana).

²⁹⁰ Suuren määrän sotia analysoinut (251 sotaa ajanjaksolla 1816–1974) de Mesquita puolestaan toteaa teoksessaan *The War Trap* (1983) sotien alkamisesta mm. seuraavanlaisia asioita: 80 % sodista on päättynyt hyökkääjän voittoon, valtioiden ja hallitusten johtajat toimivat rationaalisesti ryhtyessään sotaan (eli uskovat sodan edullisuuteen oman valtion kannalta), 70 % sodista on alkanut tilanteessa, jossa molemmat osapuolet ovat uskoneet voittoon ja sodat liittolaisten kesken ovat neljä kertaa yleisempiä kuin sodat vihollisten kesken.

²⁹¹ Smithin kirjan nimi on *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1993; alun perin 1776).

²⁹² Itse asiassa jo David Ricardo (1772–1823) kiisti Smithin oletuksen yhteiskuntaluokkien etujen yhtenevyydestä. UNICEF:in vuonna 1993 tekemän tutkimuksen mukaan uusliberalistiset reformaatiot Venäjällä aiheuttivat 1990-luvun alkupuolella vuosittain noin puolenmiljoonan "ylimääräisen" ihmisen kuoleman (Chomsky 2000, 15).

²⁹³ Vaikka *"näkymätöntä kättä"* hyvin usein pidetäänkin Smithin teoksen keskeisenä teemanä, käsittääkseni Smith kuitenkin käyttää kyseistä termiä kirjassaan vain yhden ainoan kerran (Smith 1993, 130).

²⁹⁴ Esimerkiksi vapaan liberalistisen markkinatalouden pelisääntöjen (tai oikeastaan niiden puuttumisen) ansiosta monimiljardööri rikastunut George(s) Soros kirjoittaa asiasta hyvin kriittisesti seuraavaan tapaan: *"Sekä marxismi että laissez faire –ideologia on täydellisesti kumottu. Ensimmäisenä kaatui laissez faire –ideologia suuren laman ja keynesiläisen taloustieteen nousun myötä. [...] Ajatus, että se palaisi vielä muotiin, oli täysin mahdoton. Minä uskon, että markkinafundamentalismin uusi kukoistus voidaan selittää vain uskolla taikuuteen ('näkymättömään käteen') joka on vieläkin tärkeämpi kuin mikään tieteellinen perusta. Presidentti Reagan ei puhunut turhaan 'markkinoiden magiasta'."* (Soros 1999, 161)

sociologisissa tutkimuksissa osoitettu olevan elinkelvottoman eikä siis suinkaan optimaalisen yhteiskuntarakenteen (ks. tarkemmin Heiskala 1994, 63-68).²⁹⁵ Lockelainen liberalismi²⁹⁶ toisin sanoen yksinkertaistaa yhteiskunnallisen toiminnan suunnilleen samankaltaiseksi abstraktioksi kuin millainen asema absoluuttisella sodalla on clausewitzlaisessa sotateoriassa.²⁹⁷ Näin ollen sen enempää lockelais-smithlaisesta liberalismista kuin clausewitzlaisesta absoluuttisesta sodastakaan ei ole kovinkaan paljoa hyötyä inhimillisen käytännön-

²⁹⁵ John Locken liberalistinen yhteiskuntateoriaa (*Two Treatises of Government* 1689) on tieteelliseksi työksi epälooginen ja myös sisäisesti ristiriitainen luomus; itse asiassa asiaan kiinnitetään huomiota jopa teoksen suomenkielisessä (*Tutkielma hallitusvallasta* 1995) alkupuheessa. Tämän lisäksi Locke myöntää myös itse kirjansa esipuheessa työnsä normatiivisen tarkoitushakuisuuden eli sen suoranaisena tarkoituksena oli vaikuttaa 1600-luvun lopun Englannin yhteiskunnalliseen kehitykseen. Sitä ei siis alunperinkään oltu tarkoitettu todellisuutta kuvailevaksi deskriptiiviseksi työksi, jollaiseksi se on kuitenkin varsin tyypillisesti tulkittu. Syytä teoksen menestykseen on näin ollen haettava muualta kuin sen tieteellisestä erinomaisuudesta. Ilmeisesti sen saavuttama menestys piileekin siinä, että näennäisestä radikaalisuudestaan huolimatta Locke kuitenkin pyrki konservatiivisesti oikeuttamaan 1600-luvun lopun Englannin erittäin epätasaisen varallisuuden jakautumisen, ja kaiken lisäksi vielä niinkin, että hän puolusti nimenomaan aateliston eikä esimerkiksi porvariston etuja. Tehdäkseen näkemyksestään vaikeasti kritisoitavissa olevan, hän perusteli epätasaisen varallisuuden jakautumisen myös eettis-uskonnollisesti. Locken mukaan tiettyjen ihmisten, perheiden, sukujen yms. saavuttama varallisuus oli seurausta siitä, että näissä suvuissa hyvät ihmiset olivat ahkeruudellaan oikeutetusti rikastuneet, kun taas köyhät olivat jättäneet Jumalan (!) heille antaman vastaavan mahdollisuuden käyttämättä, jonka seurauksena heillä ei myöskään ollut oikeutta syyttää rikkaita omasta surkeudestaan (esim. historialliset tosiasiat varallisuuden jo alunperinkin epäoikeudenmukaisesti tapahtuneesta jakautumisesta sivuutettiin täydellisesti). Vaikka liberalismi ei olekaan tasa-arvoinen yhteiskunnallinen näkemys (alun perin liberalistit pitivät demokraatteja päävastustajinaan; liberalismiin ja demokratian suurista peruseroista johtuen myös käsitettä liberaalidemokratia voidaan pitää sisäisesti ristiriitaisena), tarvitsi liberalismi kuitenkin tasa-arvon käsitettä premissikseen. Mikäli ihmiset eivät nimittäin olisi olleet alkuperäisessä ns. luonnontilassa keskenään tasa-arvoisia, ihmisillä ei myöskään olisi ollut samanlaisia keskinäisiä mahdollisuuksia elämässä menestymiseksi, jonka seurauksena Locken päättelyketju ei myöskään olisi ollut aukoton. Locken näkemys ihmisistä tyhjinä tauluina (*tabula rasa*; ks. tarkemmin *An Essay Concerning Human Understanding* 1996, 33; alun perin 1689) perustui siis siihen, että vain tällä tavoin tasa-arvon kautta määriteltynä ihmisten välinen eriarvoisuus oli mahdollista oikeuttaa edes näennäisesti tieteellisesti pätevältä vaikuttaneella tavalla, vaikka oletus ei itsessään paikkansapitävä ollutkaan. Toisaalta tässä yhteydessä on kuitenkin myös syytä tuoda esille, ettei Locke kuitenkaan korosta oman edun tavoittelun merkitystä lähimainkaan niin selkeästi esimerkiksi lasten kasvatusta tietyssä mielessä ja jopa melkoisen nykyaikaisesti käsittelevässä teoksessaan *Some Thoughts Concerning Education* (1693; <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1692locke-education.asp>).

²⁹⁶ Esimerkiksi Risto Heiskalan mukaan Yhdysvalloissa, toisin kuin Euroopassa, lockelaisen teorian oletettiin myös kuvaavan historiallista todellisuutta (Heiskala 1994, 25). Ks. myös yhdysvaltalaisen politiikan tutkimuksen professorin Jim Datorin asiaa käsittelevä artikkeli *Muuttuuko Amerikka koskaan demokratiaksi?* (Dator 2006, 76-84; julkaisun teettäjä on eduskunnan tulevaisuusvaliokunta). Myös oikeustieteelliseen näkemykseen sidoksissa oleva artikkeli *Do Liberal States Behave Better? A Critique of Slaughter's Liberal Theory* (Alvarez 2001, 183-246) liittyy aihealueeseen. Varsinkin Yhdysvalloissa vielä 1950-luvullakin vallalla ollut ns. behavioristinen oppimisenäkemys perustuu hyvin pitkälle juuri Locken *tabula rasa* -näkemysten varaan. Noam Chomsky (1959, 1965) puolestaan osoitti kyseisen oppimisenäkemuksen virheelliseksi. (ks. tarkemmin esim. Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 71-72)

²⁹⁷ Esimerkiksi Hegelin mukaan valtiovallan rooli yhteiskunnassa on keskeinen. Koska Hegelin ajatusten puolestaan tiedetään vaikuttaneen Clausewitziin, voidaan hänen olettaa jakaneen näkemyksen valtion suuresta roolista Hegelin kanssa, varsinkin kun Clausewitz itsekin koko ajan korostaa politiikan ensisijaisuutta asevoimiin nähden.

tasoisien toiminnan selittämisen kannalta, vaikka niiden kummankin äärimmäinen yksinkertaisuus ja näennäinen johdonmukaisuus yhä edelleen viehättää varsin suurtakin osaa ihmisistä.²⁹⁸

Absoluuttiseen sotaan liittyy myös eräs erittäin merkittävä ja samalla myös varsin yleinen virhetulkinta. Kyse on siitä, että hyvin usein Clausewitzlainen *absoluuttinen sota* samastetaan ns. *totaalisen sodan* kanssa.²⁹⁹ Kuten edellä todettiin, absoluuttisella sodalla tarkoitetaan oikeastaan vain sitä, että mikäli sodankäynti olisi itsetarkoituksellista ja omalakista toimintaa ilman minkäänlaisia poliittisia tai moraalisia rajoitteita, olisi sillä väistämätön taipumus kärjistyä äärimmäisen veriseksi armeijoiden väliseksi välienselvittelyksi.³⁰⁰ Totaalisella sodalla, joka ei ole Clausewitzin käyttämä käsite, sen sijaan tarkoitetaan sitä, että valtio mobilisoi kaikki käytössään olevat voimavarat (mm. teollisuustuotanto) sodankäyntiä palvelemaan, eli varsinaisesti kyseinen toiminta tapahtuu poliittisen tason ohjaamana varsinaisen armeijatasoisen sodankäyntitason ylä- ja ulkopuolella. Totaaliseen sodankäyntiin liittyy vastavuoroisesti myös pyrkimys vastustajan yhteiskunnallisen infrastruktuurin ja voimavarojen tuhoamiseen eli kyseinen sodankäynti kohdentuu tietoisesti myös muita kuin varsinaisia sotilaallisia kohteita vastaan.³⁰¹ Totaalinen sodankäynti liittyy siis ennen kaikkea oman sodankäynnin mahdollistavien resurssien hankkimiseen ja vastustajan vastaavien resurssien tuhoamiseen.³⁰² On kuitenkin korostettava, ettei totaalisen sodankäynninkään välttämättä tarvitse käytännön tasolla kohdentua vastustajan koko yhteiskuntaa vaan ainoastaan sen ydintoimintoja vastaan.³⁰³

²⁹⁸ Myöskään Strachan ei kiinnitä riittävästi huomiota *absoluuttisen sodan* ja *todellisen sodan* väliseen eroon. Tähän liittyen hän mm. pitää Clausewitzin ”vikana” sitä, ettei absoluuttisen sodankäynnin ideaalina ollut sotien lyhyys vastannut kovinkaan hyvin tuon aikaista reaalityodellisuutta (Strachan 2010, 157), vaikka Clausewitz ei itsekkään väittänyt näin tapahtuvan; hänelle pyrkimys sotien nopeaan loppuunsaattamiseen oli vain tavoittelemisen arvoinen pyrkimys. Clausewitzin mukaan suurempi ongelma koskeekin sitä, että usein sodissa vältellään tietoisesti ratkaisutaistelua, jolloin sodat puolestaan pitkiytyvät tarpeettomasti (ks. Clausewitz 2002, 151-152) ja sodan pitkittyminen todennäköisesti taas lisää kokonaiskärsimyksen määrää enemmän kuin yksi verinen ratkaisutaistelu.

²⁹⁹ Tämän työn kannalta asian merkitys on lähinnä välillinen eli se toimii omalta osaltaan perusteluna sille, miksei työssä tukeuduta Clausewitzin osalta juurikaan muihin lähteisiin kuin *Sodankäynnistä*-teokseen.

³⁰⁰ Clausewitz siis näkee absoluuttisen sodan ennen kaikkea vain armeijoiden välillä tapahtuvana sotilaallisena toimintana.

³⁰¹ Esimerkiksi Iso-Britannia teki jo vuonna 1936 suunnitelman, jonka avulla Saksa pyrittiin eristämään puolueettomista maista saatavista strategisista raaka-aineita. Mm. Petsamon nikkeli oli yksi kyseisen epäsuoran strategian pelinappula eli Iso-Britannia ei siis ollut asian osalta kiinnostunut Suomen edusta (Vuorisjärvi 1990, 35).

³⁰² Totaalisen sodan kannattajat ovat usein sitä mieltä, että sotaa on jo alun alkaenkin syytä lähestyä totaalisesti, koska sota lopulta kuitenkin muuttuu sellaiseksi. Usein he ovat myös sitä mieltä, että totaalinen sota on loppujen lopuksi myös vähemmän tuhoa tuottavaa, koska vahva tuhovaikutus vihollisen infrastruktuuria vastaan jo sodan alkuvaiheessa lopettaa sodan aikaisemmin kuin hiljalleen lisääntyvä sodan totaalisuus, johon vihollinen pystyy reagoimaan paremmin. Esimerkiksi Yhdysvaltojen tappioon päättynyttä, hitaasti yhä totaalisemmaksi muuttunutta Vietnamin sotaa (1964-1975) on toisinaan käytetty oikeuttamaan totaalista sodankäyntiä.

³⁰³ Sodankäynnin erilaisten kohteiden merkitystä voi tarkastella vaikkapa ns. Wardenin kehien pohjalta (<http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/battle/bffig2.gif>). Vaikka Wardenia usein pidetään tällaisen ajattelun isänä, kyse on kuitenkin aivan hyvin jo aikaisemminkin tunnetusta asiasta; mm. Sunzi kirjoittaa siitä: *Siksi tärkeintä on hyökätä suunnitelmia vastaan, seuraavaksi tärkeintä on hyökätä liittoumia vastaan ja vasta sitten sotilaita vastaan. Huonoin vaihtoehto on hyökätä linnoitettuihin kaupunkeihin.* (Sunzi 2005, 73.) On lisäksi syytä huomauttaa, että ainakin Yhdysvaltojen ollessa osapuolena ns. *matalan intensiteetin konflikteihin*, on väestön asema

Vaikka absoluuttinen sodankäynti saattaakin vaikuttaa todennäköiseltä totaalisen sodankäynnin muodolta, asioita ei kuitenkaan pidä sekoittaa keskenään. Poliittisten päämäärien saavuttamisen välineenä poliitikot eivät nimittäin aivan varmasti edes totaalista sotaa käytäessä haluaisi sodankäynnin irrottautuvan poliittisesta ohjauksesta ja muuttuvan absoluuttisen sodan mukaiseksi omalakiseksi toiminnaksi, jossa kenraalit olisivat omassa ”sotapelissään” mahdollisesti valmiita käyttämään rajattomasti resursseja rajallisen päämäärän saavuttamiseen.³⁰⁴ On siis muistettava, että absoluuttinen sota on vain eräänlainen sodankäynnin äärimmilleen yksinkertaistettu teoreettinen ideaalimalli, kun taas totaalinen sota liittyy ennen kaikkea varsinaisen sodankäyntitason ylä- ja ulkopuolella olevaan käytännön-tasoiseen toimintaan valtion käytössä olevien resurssien maksimoimiseksi ja vastustajan voimavarojen minimoimiseksi. Koska Clausewitz ei puolestaan käsittele sotateoriassaan totaalista sotaa³⁰⁵ lainkaan ja absoluuttistakin sotaa vain muuttaman sivun verran – ja senkin absoluuttisen sodankäynnin ajatusmaailmaa kritisoiden – ei Clausewitzia missään nimessä pitäisi pitää sen enempää absoluuttisen kuin totaalisen sodankaan puolestapuhujana.

Näin ollen onkin merkillistä, että tästä huolimatta monet sotateoreetikot, 1900-luvun kenties kuuluisin sotateoreetikko, epäsuoran strategian kehittäjäksikin toisinaan (varsin heikoin perustein) mainostettu englantilainen Basil Liddell Hart mukaan lukien, ovat kuitenkin päätyneet juuri tällaisiin Clausewitz-tulkintoihin.³⁰⁶

kohderyhmänä ollut paljon keskeisempi kuin millaisen sen Wardenin mukaan pitäisi olla (ks. Mandani 2006, 98 ja 105-114).

³⁰⁴ Wuzi (ajanjaksolla 475-221 eaa.): ”Armeijaa hallitessaan kenraalin tulee noudattaa oppineisuutta ja sotilaallisuutta. Kenraalin on oltava oppinut ja sotilaallinen, armeijan on oltava kova ja pehmeä. Kun ihmiset keskustelevat kenraaliudesta, he kohdistavat säännönmukaisesti katseensa rohkeuteen. Rohkeus on kuitenkin vain yksi kenraalin ominaisuuksista. Kenraaleilla, jotka ovat pelkästään rohkeita, on voimakas taipumus heittäytyä taisteluun kevyin perustein. Kamppailut, jotka on aloitettu kevyin perustein ja ymmärtämättä todellisia saavutettuja etuja, ovat täysin mahdottomia.” (Nojonen 2009, 81) Esimerkiksi amerikkalainen armeijakenraali (vastaa lähinnä marsalkkaa; eri asia kuin armeijan kenraali) Douglas MacArthur (1880-1964) erotettiin Korean sodan (1950-1953) komentajan tehtävästä vuonna 1951, koska hän osoitti tottelemattomuutta presidentti Harry S. Trumania kohtaan (MacArthur mm. kannatti ydinaseen käyttöä Pohjois-Korean liittolaista Kiinaa vastaan). Ks. Saksaan kohdentuneiden, sotilaallisista tavoitteista irtautuneiden aluepommitusten osalta myös Friedrich 2005, 94.

³⁰⁵ Teoksesta kuitenkin löytyy viittaus myös totaaliseen sotaan (Clausewitz 2002, 284). Teoksen alkuperäisversiossa ei kuitenkaan käytetä ilmausta *total Krieg* vaan *ganzt Krieg*. Myös kirjan englanninkielisessä versiossa kyseinen kohta on käännetty muotoon *perfect war* (On War 1997, 358).

³⁰⁶ Todellisuudessa epäsuorassa strategiassa ei kuitenkaan ole kyse näin uudesta asiasta (ks. esim. Thukydides). Myös kiinalaisessa sotilaallisessa traditiossa asiaan on kiinnitetty huomiota; Wujing zongyao (1044): ”Jos katsomme historiaan ymmärtääksemme tulevaa, näemme, että sadat tuhannet kenraalit ovat asettaneet joukkojaan vastakkain, mutta jos he eivät ole käyttäneet epäsuoria toimia, he eivät ole kyenneet aiheuttamaan tappioita viholliselleen. Jos sodankäynnissä ei käytä epäsuoria toimia, ei voita.” (Nojonen 2009, 17) Hyvin usein Liddell Hartin väitetään olleen keskeisessä asemassa myös ns. salamasodan (*Blitzkrieg*) kehittäjänä, koska salamasodan saksalaisen ”isä” kenraalieversti Heinz Guderian (1888-1954) kertoo kirjansa *Panzer Leader: General Heinz Guderian* englanninkielisessä laitoksessa näin olleen (Guderian 2009, 20). Todellisuudessa Liddell Hartilla ei kuitenkaan kyseistä roolia ollut. Guderian olikin todennut Liddell Hartista, ja tämän ystävistä J.F.C. Fullerista, näin vain sen vuoksi, että tämä oli itse pyytänyt Guderiania näin tekemään (Liddell Hart toimitti kyseisen käännöksen; ks. tarkemmin Guderian 2002, 16 tai Guderian 2009, 7). Itse asiassa Liddell Hartin rooli salamasodan kehittäjänä olisi ollut varsin erikoinen jo pelkästään senkin johdosta, ettei Saksalla todellisuudessa edes ollut varsinaista salamasodan doktriinia eli kyse oli pelkästään hajanaisesta kokoelmasta hyökkäyssodankäynnin keinoja ja reaktiivisia toimia, joita sovellettiin operaation vaiheiden menestyksestä riippuen (ks. esim. Magenheimer 2004, 66). Salamasota ei

Yhdysvaltalaisen sotateoreetikko Christopher Bassfordin mukaan Liddell Hart mm. nimitti Clausewitzia *totaalisen sodan apostoliksi* (*apostle of total war*).³⁰⁷ Liddell Hartin mukaan Clausewitz oli lisäksi massamaisen hyökkäyksen kannattajana ja tätä kautta epäsuorasti vastuussa myös ensimmäisen maailmansodan verisistä taisteluista (Bassford 1994, 129).³⁰⁸ Tämäkin tulkinta on kuitenkin siinä mielessä hyvin erikoinen, että todellisuudessa Clausewitz ei edes ollut hyökkäyssodan kannattaja vaan päinvastoin piti puolustusta³⁰⁹ hyökkäystä vahvempana sodankäynti- ja taistelumuotona (Clausewitz 2002, 23-24).³¹⁰ Sen sijaan, mikäli

myöskään ollut vain saksalaisille tuttua, koska esimerkiksi Stalinin puhdistuksissa teloitetun Neuvostoliiton marsalkka Mihail Tuhatševskin (1893-1937) ns. syvän taistelun opin ja siitä myöhemmin edelleen kehitetyn ns. syvien operaatioiden opin perusperiaatteissa on paljon yhteneväisyyksiä salamasodankäynnin kanssa (http://fi.wikipedia.org/wiki/Mihail_Tuhat%C5%A1evski). Myös Neuvostoliiton marsalkaksi myöhemmin ylennyt Georgi Žukov oli käynyt menestyksellistä liikesodankäyntiä Japania vastaan jo vuonna 1939 (Zhukov 1969, 7-8).

³⁰⁷ Angloamerikkalaisen tutkimustradition puolella Clausewitzia pidetään ilmeisestikin hyvin pitkälle juuri Liddell Hartin tulkinnoista johtuen jopa jonkinlaisena strategiademonina, jonka näkemyksiin halutaan tehdä selvä pesäero. Vaikka Clausewitz kirjoittaakin vihollisen tuhoamisesta, seuraava lainaus kuitenkin kertoo miten hän tarkoitti asian vähemmän konkreettisesti, mutta kuitenkin vallitsevat tosiasiat hyväksyen ymmärrettäväksi: *Ratkaisutaistelu on verisin tie tilanteen laukaisemiseen; se ei tosin ole pelkkää vastavuoroista murhaamista, ja siinä tähdätään enemmänkin vihollisen rohkeuden kuin vihollisen sotureiden tappamiseen [...], mutta aina se maksaa verta ja on luonteeltaan joukkomittaista tappamista kuten nimeltäänkin* (suuri taistelu on saksaksi die Schlacht = tappaminen, teurastus); *tämän takia sotapäällikön inhimillinen minuus kavahtaa sitä. [...] Me emme voi koskaan kuulla sotapäälliköistä, jotka voittavat vuodattamatta ihmisverta. Koska verinen tappotyö on hirvittävä näytelmä, sen pitäisi saada meidät vain arvostamaan sotaa entistä enemmän eikä suinkaan tylsistyttämään vähitellen miekkojamme ihmisyiden nimissä, kunnes vastaamme tulee joku, joka hakkaa jäsenemme irti terävällä aseellaan.* (Clausewitz 2002, 151-152) Japanilainen samurai Yamamoto Tsunetomo (1659-1719) on puolestaan todennut asiasta clausewitzlaisittain seuraavaan tapaan: *"Kaikki miesten työ on veristä hommaa. Tätä kuitenkin pidetään nykyään hulluutena, asiat hoidetaan nokkelasti pelkin sanoin ja vaivalloisia töitä kartetaan. Soisin nuorten miesten olevan tästä jotenkin perillä."* (Yamamoto Tsunetomo 2006, 27) Varsinkin "steriilin" informaationsodan puolestapuhujien olisi aiheellista kiinnittää huomiotaan myös tällaisiin näkemyksiin, koska käytännössä viimeaikaiset sodat (mm. Afganistan ja Irak) ovat olleet aivan samanlaista tappamista kuin aina ennenkin.

³⁰⁸ Tällaista näkemystä edustaa myös sotahistorioitsija John Keegan, joka on todennut Clausewitzista, että tämä olisi uskotellut teoksensa olevan tiedettä, vaikka Keeganin mukaan kyseessä oli pelkkä kiihkeä ideologinen työ. (Keegan 2005, 40-42). Keeganin vähintäänkin erikoisesta Clausewitz-tulkinnasta sotahistorioitsija Christopher Bassford on puolestaan todennut: *"Mikään Keeganin teoksissa – huolimatta useista viittauksista Clausewitziin ja 'clausewitzilaisiin' – ei tuo ilmi, että Keegan olisi itse todella lukenut Clausewitzin kirjoituksia."* (Bassford 1994b)

³⁰⁹ Clausewitzille puolustus oli kuitenkin aktiivista eikä passiivista toimintaa (Clausewitz 2002, 308-310).

³¹⁰ Vielä erikoisemman kuvan asiasta kuitenkin saa kun kerrotaan, että vuonna 1916 Liddell Hart oli kirjoittanut sotaa, brittien sodanjohtoa ja sotamarsalkka Douglas "lisää miehiä, lisää tykkeitä" Haigia (suoraviivaisen hyökkäyssodan kannattaja) ylistäneen kirjasen, jonka lisäksi hän myös puolusti sotajohtoa Sommen hyökkäystä kohtaan esitettyä kritiikkiä vastaan. Toisin sanoen Liddell Hart ihanno i Haigia juuri sellaisesta sodankäyntitavasta, jollaisen perusteella hän Clausewitzin aiheetta demonisoi. Winston Churchill (tuolloin eversti) puolestaan ajautui avoimeen konfliktiin Haigin kanssa Sommen operatiivisesta merkityksestä. Churchill totesikin taistelun merkityksestä seuraavaan tapaan: *"Tällä avoimella maalla, jota kohti ponnistelemme tuuma tuumalta, ei ole kerta kaikkiaan mitään sotilaallista merkitystä!"* Myös yhdysvaltalaisjoukkoja ensimmäisessä maailmansodassa komentanut kenraali John Pershingä on syytetty vastaavanlaisesta omien joukkojen tarpeettomasta tapattamisesta. Hän mm. määräsi joukkonsa hyökkäämään sodan viimeisenä päivänä, vaikka rauhansopimus oli jo

hyökkäykseen oli lähettävä, Clausewitz kieltämättä korosti joukkojen keskittämisen merkitystä, koska vain tällä tavoin toimien hyökkääjän on mahdollista voittaa taistelussa itseensä nähden paremmassa puolustusasemassa oleva vihollinen. Clausewitz ei kuitenkaan ollut sitä mieltä, että joukkoja olisi tällaisessakaan tilanteessa kannattanut tapattaa turhan takia niin kuin ensimmäisessä maailmansodassa tapahtui, koska kukaan clausewitzlainen nerohan ei olisi tukeutunut niin mielikuvituksettomaan ja myös käytännön tasolla toimimattomuutensa moneen kertaan osoittautuneeseen toimintamalliin.³¹¹ Koska Clausewitz hetki sitten todetun mukaisesti pyrki myös sotien nopeaan loppuunsaattamiseen, myöskään tämä asia ei tue liddellhartlaista³¹² näkemystä siitä, että ensimmäisen maailmansotaa oltaisiin käyty hänen sodankäyntioppiensa mukaisesti.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Saksa olisi kuitenkin todellisuudessa käynyt totaalista sota. Liddell Hartin virhe ei siis koskenut sitä, etteikö hän olisi ollut oikeassa Saksan käytännön tasolla toteuttamasta sodankäyntitavasta vaan ainoastaan siitä, ettei kyseinen sodankäynti pohjautunut Clausewitzin sota-teoriaan.³¹³ Todennäköisesti tällaisen kuvan syntymistä puolestaan edesauttoi se, että sodan aikana Saksan sotavoimien johtajan ja yleisesikunnan päällikön (1916-1918) sotamarsalkka Hindenburgin (1847-1934) lähin mies, saksalaisten sotaoperaatioiden varsinainen johtaja, ylimajoitusmestarin³¹⁴ asemassa ollut kenraali Erich von Ludendorff (1865-1937) mobilisoi kansalaiset tehokkaasti totaaliseen sotaan.³¹⁵ Tämän kokemuksen perusteella hän myös kirjoitti ajatuksistaan yhtenäisen teorian kirjaan *Der totale Krieg* (1936).³¹⁶ Kirjassa Ludendorff puolestaan pyrki, Liddell Hartin näkemyksen vastaisesti, aivan nimenomaisesti tekemään selkeän pesäeron Clausewitziin nähden, koska Ludendorffin mukaan sodan luonne oli muuttunut niin radikaalisti, etteivät Clausewitzin teoriat hänen mukaansa enää olleet ajankohtaisia. Tekniikka, etenkin ilmapommituksien mahdollisuus ja uudet propagandavälineet olivat Ludendorffin mukaan leviittäneet sodan kaikkialle. Tällaisesta kehityksestä hän puolestaan veti Clausewitzin näkemyksen vastaisen johtopäätöksen: ”*Sodan olemus on muuttunut,*

tuolloin allekirjoitettu. Hyökkäyksen seurauksena 3 500 amerikkalaisotilasta kuoli siis aivan turhaan sodan muutaman viimeisen tunnin aikana (alaviitteen lähteinä Wikipedian kohdat Douglas Haig, Basil Liddell Hart ja John J. Pershing). Saksan sodanjohdon ammattitaidottomuudesta puolestaan kertoo paljon jo pelkästään sekin, että se käytti sodan johtamiseen salaamatonta radioviestejä, jotka paljastivat välittömästi sen suunnitelmat vastapuolelle.

³¹¹ Ensimmäisen maailmansodan suuret miestappiot eivät olleet Clausewitzin syytä edes välillisesti, koska niin uudet tehokkaammat aseet (mm. makasiini- ja konekiväärit) kuin uusi sodankäyntitapakin (puolustus tapahtui suojaisista juoksuhaudoista; ks. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Juoksuhauta>) paransivat puolustajan asemaa hyökkääjään nähden eli hyökkäyksen tehon heikkeneminen ei ollut Clausewitzin ennakoitavissa. Lisäksi, toisin kuin käytännössä tapahtui, Clausewitz korosti taisteluiden osalta myös voiman keskittämisen merkitystä kapeaan murroskohtaan (Clausewitz 2003, 15-21) sen sijaan että hyökkäykseen oltaisiin pyritty leveällä rintamaosuudella. Vuodesta 1918 alkaen Saksa myös siirtyi käyttämään juuri tämän tyyppistä ”rynnäkköryhmiä” ja ”tulivyöryä” hyödyntävää ns. Hutier-taktiikkaa taisteluille asetettuihin tavoitteisiin päästäkseen (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Hutier-taktiikka>).

³¹² Tämän lisäksi on huomioitava, että ympärysvaltojen ylipäällikkönä toiminut ranskalaismarsalkka Ferdinand Foch oli jopa Liddell Hartin (kirjoitti Fochin elämäkerran) mukaan räikeästi yksinkertaistanut Clausewitzin näkemykset sodankäynnistä (esim. pyrkimys vihollisarmeijan totaaliseen tuhoamiseen) (Strachan 2010, 28).

³¹³ Kannattaa tutustua myös Hew Strachanin Liddell Hartia koskeviin näkemyksiin (Strachan 2010, 28-29).

³¹⁴ Vrt. A. F. Airon (1898-1985) asema päämajoitusmestarina talvi- ja jatkosodan aikana.

³¹⁵ Todellisuudessa totaalisen sodankäynnin taustat on kuitenkin löydettävissä huomattavan paljon ensimmäistä maailmansotaa kaukaisemmasta menneisyydestä (esim. muinainen roomalainen ja kiinalainen sodankäynti).

³¹⁶ Ilmeisesti Ludendorff jopa lanseerasi totaalisen/totalitaarisen sodan käsitteen.

*politiikan olemus on muuttunut, ja samoin politiikan ja sodankäynnin suhteenkin on muututtava. Kaikki Clausewitzin teorat on heitettävä menemään. Sota ja politiikka palvelevat kansan elämän säilyttämistä, mutta sota on kansan elämisen-ehdon ylin ilmentymä. Sen tähden politiikan on palveltava sodankäyntiä.*³¹⁷ (Clausewitz 2002, 346-347)³¹⁸

Vielä Ludendorffiakin radikaalimpaa näkemystä politiikan ja sodan suhteesta edusti Neuvostoliitossa Vladimir Iljitš Uljanov (1870-1924) eli Lenin, jonka mukaan ”politiikka oli sodan ja luokkataistelun jatkamista kaikin laillisin ja laittomin keinoin” (Clausewitz 2002, 336).³¹⁹ Käytännössä Neuvostoliittolaisen sotateorian laati hyvin pitkälle Mihail Frunze (1885-1925), joka Clausewitzia (väärin) tulkiten sai tämän sotateorian kytkettyä marxilais-leniniläiseen dialektiseen materialismiin Neuvostoliiton kommunistista puoluetta (NKP) tyydyttävällä tavalla. Puna-armeijan luoja, Clausewitzin ajatukset hyvin tuntenut Lev Trotski (eli Lev Bronstein 1879-1940) kuitenkin vastusti Frunzen dogmatismia (”doktrinismia”), joka hänen mukaansa oli juuri sellaista metodismia, jollaiseen Clausewitz oli ihmisiä varoittanut sortumasta (Clausewitzin mukaan luova sotilaallinen ajattelu noudattaa joustavaa metodia eikä dogmaattista metodismia).³²⁰

Tämän lisäksi on syytä huomioida, että myös Saksan ensimmäisen maailman-sodan aikainen sotasuunnitelma eli ns. *Schlieffen-suunnitelma* oli hyvin pitkälle Saksan yleisesikunnan entisen päällikön (1891-1905), sotamarsalkka Alfred von Schlieffenin (1833-1913) laatima.³²¹ Suunnitelma oli kuitenkin niin kankean positivistinen,³²² että sen näkeminen clausewitzlaisena vaatii tulkitsijaltaan melkoista ”luovuutta”, varsinkin kun von Schlieffen on aivan suoraankin todennut Clausewitzista seuraavaan tapaan: ”Muuten [Sodankäynnistä] teos kuuluu maailmanhistorian kehityksen ohitettuun vaiheeseen ja on nykyisin suureksi osaksi vanhentunut, voipa sen tutkiminen suorastaan hämmentää ajatuksia.” (Clausewitz 2002, 346) Vaikka sen enempää Ludendorff kuin Schlieffenkään eivät näin ollen katsonutkaan toimineensa Clausewitzin hengessä, eikä ensimmäinen maailmansota myöskään clausewitzlaisuutta ilmentänyt, ilmeisestikin Liddell Hart halusi jostain aivan muusta syystä nähdä Ludendorffin toteuttaneen clausewitzlaisia sodan-käynnin periaatteita, vaikka sotateoreetikkona Liddell Hartin olisi luonnollisestikin pitänyt totaalisesta sodasta kirjoittaessaan huomioida niin Ludendorffin Clausewitzia koskenut ei-totaalinen näkemys kuin *Schlieffen-suunnitelman*

³¹⁷ Clausewitzin mukaan sota on siis vain yksi, epätoivottavin osa politiikan keinovalikoimaa (Clausewitz 2002, 27).

³¹⁸ Liddell Hartin Clausewitz-tulkinnan osalta erikoisinta lienee kuitenkin se, että hän oli aivan hyvin tietoinen Ludendorffin Clausewitz-tulkinnasta (Liddell Hart 1991, 209).

³¹⁹ Kyseisestä *Sodankäynnistä*-kirjan kohdasta kannattaa katsoa myös Mao Zedongin näkemys Clausewitzista. Mao nimittäin tunsii Clausewitzin *Sodankäynnistä*-kirjan erittäin hyvin (Nojonen 2009, 27-35). Tämä asia käy hyvin ilmi myös ns. *Maon pienestä punaisesta kirjasta* (Lin Piao 1966, 75-76).

³²⁰ Neuvostoliittolaisista merkittävistä sotateoreetikoista olivat esimerkiksi Frunze ja Neuvostoliiton marsalkka Mihail Tuhatševski hyökkäyssodan kannattajia, kun taas kenraaliluutnantti Alexander Svetshin oli puolustuspainotteisen sodankäynnin kannattaja (Martelius 1999, 48-58).

³²¹ Schlieffen-suunnitelma tehtiin alun perin vuonna 1905 (joidenkin lähteiden mukaan jo niinkin aikaisin kuin 1894) ja sitä tarkistettiin vuonna 1911. Suunnitelma oli jäykkä, suoraviivainen ja tarkasti aikataulutettu, joten pienetkin viiveet sen toteutuksessa kumuloituivat helposti suuriksi ongelmiksi. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Schlieffen-suunnitelma>); tällaista kritiikkiä on tosin arvosteltu myös liian ankaraksi. Schlieffen-suunnitelmaan voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi lähteessä Dupuy 1997, 128-147.

³²² Jotkin lähteet viittaavat myös siihen (mm. Luttwak 1983), että Saksan yleisesikunta olisi ”rationalisoinut” von Schlieffenin alkuperäistä suunnitelmaa vielä entisestäänkin. Hieno ensimmäisen maailmansodan eskaloitumista käsittelevä kirja on *The Guns of August* (Tuchman 1994).

epäclausewitzlaisuuskin.³²³ Tästä huolimatta esimerkiksi Hew Strachan kuitenkin toteaa asiasta liddellhartlaisesti: ”Clausewitzia ensimmäisen maailmansodan teurastuksesta syyttäneet eivät siis syyllistyneet siihen, että he olisivat löytäneet Sodankäynnistä-teoksesta seikkoja, joita siinä ei ollut.” (Strachan 2010, 164) Tämäkin tulkinta on kuitenkin edellä läpikäydyn perusteella siinä mielessä omituinen, että angloamerikkalaisessa maailmassahan Clausewitzia ei ensimmäisen maailmansodan aikana edes kunnolla tunnettu ja Saksassa niin von Schlieffen kuin von Ludendorffkin puolestaan pyrkivät jopa aivan tietoisestikin toimimaan Clausewitzin sotateorian vastaisesti.³²⁴ Miten ihmeessä Clausewitz olisi siis tällaisessa tilanteessa voinut olla syyllinen ensimmäisen maailmansodan teurastuksiin edes sellaisessa tilanteessa, jossa hän olisi tällaista sodankäyntitapaa suositellutkin – ja jollaista hän ei siis edes suositellut?³²⁵

Lopuksi angloamerikkalaisten sotateoreetikoiden taholta Clausewitzia vastaan kohdennettu kritiikki³²⁶ on myös siinä mielessä hieman erikoista, että toisessa maailmansodassa nimenomaan Yhdysvallat ja Iso-Britannia turvautuivat

³²³ Myöskään Liddell Hartin Clausewitzista tekemä analyysi (Liddell Hart 1991, 339-344) ei osoita erityisen syvällistä Clausewitz-tuntemusta. Asiaan liittyen kannattaa tutustua myös sotateoreetikko Christopher Bassfordin Liddell Hartin ja myös J.F.C. Fullerin Clausewitz-näkemyksiä koskeneisiin näkemyksiin (Bassford 1994, 128-143 ja 213). Sen perusteella, että Liddell Hart käytti Clausewitzista nimitystä ”evil genius of military thought” samoin kuin piti tämän sotateoriaakin ”hiekalle rakennettuna talona” (Bassford 1994, 129 ja 139) antaakin vaikutelman siitä, että Liddell Hartin motiivit Clausewitzin vähättelemiseksi olivat muista syistä kuin tämän sotateorian heikkoudesta johtuneita (esim. halu sysätä vastuu Iso-Britannian ja erityisesti Liddell Hartin ihaileman sotamarsalkka Haigin käymästä omien sotilaiden ”tapattamissodasta” saksalaisten kannettavaksi). Tästä johtuen tutkimuksessa ei myöskään tukeuduta Liddell Hartin tavallaan jopa liiankin hyvin tunnettuihin Clausewitz-tulkintoihin.

³²⁴ Toisin on hyvinkin mahdollista, että tämän tyyppinen, hyvin pitkälle jominilaisena pidettävä, yleisiä totuuksia näennäisesti antamaan pystyvä sotateoria istuu angloamerikkalaiseen ja varsinkin yhdysvaltalaiseen ajattelumaailmaan paremmin kuin clausewitzlainen, dogmaattisiin totuuksiin kielteisesti suhtautuva sotateoria. Tällainen ajattelu ilmenee mm. uskona ns. universaalien totuuksien olemassaoloon, jolloin universaalius toisin pääsääntöisesti samastetaan Yhdysvaltojen kansallisen edun kanssa. Tällaista suhtautumista kuvaa hyvin myös esimerkiksi lainaus, joka käsittelee Yhdysvaltojen suhtautumista Yhdistyneisiin kansakuntiin: ”*Aluksi Yhdistyneet kansakunnat oli Yhdysvaltain politiikan luotettava käsikassara, ja sitä ihailtiin suuresti. Mutta siirtomaavallan purkautuminen toi mukanaan niin kutsutun 'enemmistön tyrannian'. 1960-luvulta lähtien Washington käytti eniten veto-oikeutta turvallisuusneuvoston päätöksiin. Se äänesti yksin tai muutaman suojattavaltionsa kanssa yleiskokouksen päätöksiä vastaan. YK joutui epäsuosioon, ja pian alkoi ilmestyä vakavamielisiä artikkeleita, joissa kysyttiin miksi muu maailma 'vastusti Yhdysvaltoja'. Se, että Yhdysvallat saattaisi vastustaa muuta maailmaa, on liian eriskummallista ajateltavaksi.*” (Chomsky 2000, 45-46; ks. myös Gray 2011, v-ix) Myös Yhdysvaltojen asevoimissa tukeudutaan toisinaan yhä edelleenkin jominilaiseen sotateoreettiseen käsitteistöön (lähinnä termi suurtaktiikka eli *grand tactics*), vaikka Yhdysvaltojen asevoimien viralliset tasot nykyään ovatkin strateginen, operatiivinen ja taktinen. tässä yhteydessä on myös syytä todeta, että vaikka sotilaallisella puolella lähes poikkeuksetta ”virallisesti” tukeudutaan clausewitzlaisuuteen, todellisuudessa suurin osa sotilaallisella puolella – myös Suomen puolustusvoimissa – esitettävistä strategianäkemyksistä on kuitenkin pohjimmiltaan jominilaisia.

³²⁵ Todellisuudessa Clausewitz korosti pyrkimystä sotien nopeaan ratkaisuun (Clausewitz 2002, 293-294) ja voimien taloudelliseen käyttöön (Clausewitz 2002, 238-239). Clausewitzia on pidetty myös salamasodan idean eräänä keskeisimpänä ”esi-isänä” (mm. Clausewitz 2002, 247-249)

³²⁶ Bassfordin mukaan myös yhdysvaltalaisten sotateoreetikoiden Clausewitz-tuntemus oli ainakin vielä vuosien 1914 ja 1945 välillä heikko (Bassford 1994, 175-176).

totaaliseen sodankäyntiin³²⁷ ja aivan erityisesti sen erääseen variaatioon eli italialaisen Giulio Douhetin (1869-1930) kirjassaan *Il dominio dell' aria* (1921)³²⁸ alun perin hahmottelemaan totaaliseen ilmasotaan (ks. esim. Douhet 1983, 34-35).³²⁹ Erityisesti Iso-Britannian pommitusilmavoimien komentajan, ilmamarsalkka Arthur "Bomber" tai "Burtcher" Harrisin toimesta Saksan kaupunkeihin kohdentamat yöpommitukset³³⁰ olivat nimenomaisesti douhetismin mukaisia siviilikohteisiin kohdennettuja terroripommituksia,³³¹ joiden seurauksena mm. Dresden tuhoutui käytännöllisesti katsoen täydellisesti.³³² Toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltojen ilmavoimat (USAF) on puolestaan varsinkin Vietnamin sodassa turvautunut douhetismin mukaisiin massamaisiin aluepommituksiin.³³³

Itse asiassa Clausewitzin näkemystä siitä, että sotilaallisen tason olisi sodankin aikana oltava poliittisen tason ohjauksessa, voidaan varsinkin sotilaan esittämänä pitää varsin poikkeuksellisenä näkemyksenä. Jo Ludendorffia ja Leniniä aikaisemmin oli esimerkiksi Clausewitzin ajatuksista vaikuttanut ja niitä myös laajemminkin tunnetuiksi tehnyt Preussin yleisesikunnan päällikkö (1857-1888), kenraalisotamarsalkka (1871) Helmuth von Moltkekin (1800-1891) ollut sitä mieltä, ettei poliittikkojen pitäisi puuttua sotatoimiin sodan jo alettua.³³⁴ Suunnilleen samaa mieltä asiasta oli aikoinaan myös Sunzi, joka toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *Voittoisa on se, jonka kenraalit ovat kykeneviä ja välttävät hallitsijan*

³²⁷ Saksassa Hitler antoi käskyn aloittaa totaalinen sota vasta niinkin myöhään kuin 20.7.1944 eli samana-päivänä kun häntä vastaan oli tehty epäonnistunut murhayritys; propagandaministeri Joseph Goebbels oli tosin julistanut totaalista sotaa jo 18.2.1943 (http://fi.wikipedia.org/wiki/Joseph_Goebbels ja Magenheimer 2004, 181).

³²⁸ Kirjan englanninkielisen painoksen nimi on *The Command of Air* (1983).

³²⁹ Douhet näki ilmavoimat hyökkäävänä, ilmapommituksiin keskittyvänä aselajina. Hän ei sen sijaan pystynyt ymmärtämään ilmatorjunnan, hävittäjälentokoneet mukaan lukien, viholliselle tarjoamia mahdollisuuksia. Douhet uskoi myös pommitusten psykologisiin vaikutuksiin eli vastustajan tahdon nujertamiseen. Hänen mukaansa viisi peruskohdetta pommituksille olisivat: *teollisuus, liikenteen infrastruktuurit, tietoliikenne, hallinto ja "kansan taistelutahto"* eli siviilikohteet. Douhet oli siis selkeä totaalisen sodan kannattaja. Hänen mukaansa koko vihollisen kansa oli etulinjaa, joten siihen tuli kohdistaa terroripommituksia. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Ilmavoimat>)

³³⁰ Aluksi RAF pyrki myös öisin ns. täsmäpommituksiin, mutta kun Iso-Britannian hallituksen vuonna 1941 teettämä tutkimusraportti osoitti, että kuun valaisemina öinäkin vain noin neljäsosa pommeista oli osunut lähemmäs kuin kahdeksan kilometrin päähän kohteestaan (kuuttomina öinä osumatarkkuus oli sattumanvaraista), siirtyivät englantilaiset käyttämään aluepommituksia saksalaiskaupunkeja vastaan (Friedrich 2005, 73). Itse asiassa RAF oli jo maailmansotien välisenä aikanakin turvautunut siirtomaissaan (mm. Irak) vastaavanlaisiin terroripommituksiin.

³³¹ Esimerkiksi Saksan sodan aikainen varustautumisministeri Albert Speer (1905-1981) on todennut liittoutuneiden vuoden 1943 pommituksista sen jälkeen kun amerikkalaiset olivat hänen suureksi helpotuksekselleen lopettaneet täsmäpommitukset Saksan sodankäyntikyvyn kannalta äärimmäisen tärkeitä kuulalaakeritehtaita vastaan seuraavaan tapaan: *"...mikä oli vielä tärkeämpää, brittien ilmavoimat jatkoivat umpimähkäisiä hyökkäyksiään kaupunkeja vastaan."* (Speer 1969, 175)

³³² Saksaan ja aivan erityisesti maan siviiliväestöön ja muihin ei-sotilaallisiin kohteisiin kohdennettuihin pommituksiin voi perehtyä tarkemmin kirja *Suuri palo* (Friedrich 2005) lukemalla. Kyseisen kirjan mukaan amerikkalaiset, toisin kuin britit, kieltäytyivät vielä tuohon aikaan kohdentamasta pommituksiaan saksalaisiin siviilikohteisiin (s. 93).

³³³ Yhdysvallat pudotti Vietnamiin enemmän pommeja kuin toisessa maailmansodassa Saksaan ja Japaniin yhteensä (Vietnamin sodan pommituksiin voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi lähteessä Wiest 2009, 215-232).

³³⁴ Von Moltkea pidetään yhtenä kaikkien aikojen parhaista sotapäälliköistä. Helmuth von Moltkea ei kuitenkaan pidä sekoittaa hänen saman nimisen, vähemmän menestyksellisen veljenpoikansa, Saksan keisarillisen armeijan ensimmäisen maailmansodan alkuvaiheen aikaisen yleisesikuntapäällikön (1906-1914) kanssa.

asioihin puuttumisen.³³⁵ (Sun Tzu 1998, 92) Sodankäynnin taidossa asiasta todetaan myös seuraavaan tapaan. ”Sun Tzu vastasi: ’Palvelijanne jo saanut nimityksenne komentajaksi, ja kun komentaja johtaa armeijaa, hänen ei tarvitse noudattaa kaikkia hallitsijan käskyjä.’” (Sun Tzu 1998, 66)³³⁶ Näin ollen clausewitzlaista näkemystä politiikan jokahetkisestä ensisijaisuudesta sodankäyntiin nähden ei olekaan syytä pitää minkäänlaisena itsestäänselvyytenä. Vaikka kyseisen pohdiskelun politiikan ja sotilaallisen toiminnan suhteesta voisi lisäksi helposti olettaa olevan vasta Clausewitzin jälkeisten ajattelijoiden esille nostaman ongelman, niin todellisuudessa kuitenkin jo Clausewitz ymmärsi asian problemaattisuuden ja otti siihen venäläisten tsaarien tapaan itseään ”meititellen” myös selkeästi kantaa.

Tiedetään toki, että sotaan johtaa vain hallitusten ja kansojen poliittinen kanssakäyminen; tavallisesti asia kuitenkin käsitetään niin, että sodan syttyessä tuo kanssakäyminen lakkaa ja syntyy täysin uusi olotila, joka noudattaa pelkästään omia lakejaan. Me sitä vastoin väitämme, ettei sota ole mitään muuta kuin poliittisen kanssakäymisen jatkamista siihen sekoittuvilla muilla keinoilla. Sanomme ’siihen sekoittuvilla muilla keinoilla’ välttääksemme saman tien, ettei sota lopeta tätä poliittista kanssakäymistä eikä muuta sitä miksiään aivan muuksi, van se jatkuu olemukseltaan samanlaisena, millaiseksi siinä käytetyt keinot sitten muuttuvatkin, ja että ne päälinjat, joita sotatapahtumat noudattavat ja joihin ne ovat sidottuja, ovat vain sodan läpi rauhantilaan johtavia poliittisen kanssakäymisen suuntaviivoja. Ja mitä muuta voitaisiin ajatellaakaan? Loppuvatko kansojen ja hallitusten poliittiset suhteet koskaan diplomaattisten noottien loppuessa? Eikö sota ole vain toisenlaista puhetta, jolla ne ilmaisevat ajatuksiaan? Sillä on tosin oma kieliooppinsa, mutta ei omaa logiikkaansa. Kun näin on, sotaa ei voida koskaan erottaa poliittisesta kanssakäymisestä, ja jos havainnot osoittavat, että jossain tehdään niin, siellä katkaistaan kutakuinkin kaikki keskinäisen suhteen langat ja saadaan aikaan järjetön ja tarkoitukseton tila. (Clausewitz 2002, 284)

Ratkaistavaksi jää siis ainoastaan kysymys, onko poliittisen näkökannan väistyttävä sotasuunnitelmia laadittaessa puhtaasti sotilaallisen näkökannan tieltä (mikäli tällainen kanta olisi yleensä ajateltavissa) eli onko sen täysin kadottava vai alistuttava sotilaallisen näkökannan ensisijaisuuteen vai pitäisikö sen pysyä hallitsevana ja sotilaallisen näkökannan alistua sen alaisuuteen.

Poliittisen näkökannan vaikutuksen täydellinen lakkaaminen sodan syttyessä olisi ajateltavissa vain siinä tapauksessa, että sodat olisivat pelkästä keskinäisestä vihollisuudesta aiheutuvia kamppailuja elämästä ja kuolemasta; ne ovat todellisuudessa kuitenkin vain itse politiikan ilmenemismuotoja, kuten edellä olemme osoittaneet. Poliittisen näkökannan alistaminen sotilaallisen näkökannan ensisijaisuuteen olisi järjenvastaista, politiikkahan on saanut sodan aikaan; politiikka on ohjaava äly, mutta sota vain väline eikä päinvastoin. Mahdolliseksi jää siis vain sotilaallisen näkökannan alistaminen poliittisen näkökannan ensisijaisuuteen. (Clausewitz 2002, 286)

³³⁵ Vaikka Sunzikin siis piti sotaa huonona keinona valtion poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, Clausewitzista poiketen hän kuitenkin katsoi, ettei poliittisen johdon enää sodan alettua pitäisi puuttua siihen.

³³⁶ Kyseisen kertomuksen mukaan hallitsija oli pyytänyt Sunzita demonstroimaan joukkojen johtamista hallitsijan haareilla, joiden johtoon Sunzin alaisuudessa oli puolestaan määrätty hallitsijan lempivaimo. Koska tämä kuitenkin epäonnistui hänelle annetuista lisäohjeistuksista huolimatta johtamistoiminnassaan, Sunzi teloitutti lempivaimon, jonka jälkeen ”joukot” alkoivat tilalle määrätyn uuden johtajan alaisuudessa toimia moitteettomasti. Sunzi puolestaan perusteli hallitsijalle vaimon tappamisen siten, ettei sotapäällikkö aina voi, eikä hänen edes pidä sotajoukkoja johtaessaan ottaa huomioon hallitsijan mielipiteitä.

Clausewitz oli siis sitä mieltä, että sodan pitäisi aina olla vain väline poliittisten tavoitteiden ja sodalle asetetun päämäärän saavuttamiseksi.³³⁷ Hän myös perustelee asian johdonmukaisesti sitä kautta, että puhtaasti sotilaallisen ajattelun pohjalta käytävä sodankäynti muuttuisi helposti juuri sellaiseksi omalakisiksi, poliittisista tavoitteista riippumattomaksi sodankäynniksi kuin millaista hän itse vastusti.³³⁸ Sota voisi siis tätä kautta muuttua huomaamatta kenraalien väliseksi absoluuttisen sodankäynnin mukaiseksi "sotapeliksi", jossa pelin voittamisesta voisi tulla tärkeämpi tekijä kuin sodan päämäärän ja taisteluille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta.³³⁹ Kuten edellä olleiden esimerkkien perusteella havaittiin, tällaisen absolutistisen näkemyksen sodankäynnistä voidaan lisäksi katsoa olevan/olleen melkoisen tyypillisen erityisesti sotilaille, joiden ei sotasidonnaisen tehtävänsä luoteen mukaisesti luonnollisestikaan edes tarvitse ajatella sodan laaja-alaisia ja pitkäkestoisia vaikutuksia yhtä syvällisesti ja pitkäjänteisesti kuin poliitikkojen.³⁴⁰ Myös oletus siitä, että yksittäisen sodan voittaminen merkitsisi samaa asiaa kuin lopullinen voitto on Clausewitzin mukaan perusteeton, koska hävityn sodan yhteydessä kylvetään uusi siemen seuraavaa "oikeutettua" sotaa varten. Tämän lisäksi sodat johtavat usein myös ennalta-arvaamattomien ja vaikeasti hallittavissa olevien tai jopa täysin hallitsemattomien tilanteiden syntymiseen, jolloin sodankäynnin hyödyllisyys voidaan kyseenalaistaa myös tätä kautta.³⁴¹ Tällaista näkemystä tukee hyvin myös mongolihallitsija Tšingis-kaanin toteamus sodan ja politiikan suhteesta: *"Maailman valloittaminen ratsain on helppoa. Laskeutuminen satulasta ja hallitseminen, se on vaikeaa."*³⁴²

³³⁷ Tunnetun maksimiinsa perusteella myös Ranskan pääministeri (1906-1909 ja 1917-1920) Georges Clemenceau (1841-1929) oli Clausewitzin linjoilla todetessaan: *"Sota on liian arvokas asia jätettäväksi kenraalien haltuun."*

³³⁸ On kuitenkin korostettava, että Clausewitz tarkoittaa nimenomaan politiikan ja strategian välistä suhdetta eli poliittisten päättäjien ei Clausewitzin mukaankaan pidä puuttua taktisen tason toimintaan, koska strategisen tason johtajienkaan ei hänen mukaansa pitäisi puuttua taisteluiden käymiseen (Clausewitz 2002, 166).

³³⁹ Myös Sunzi totesi, että *"sodassa on yleensä viisain tavoite valtion valtaaminen vahingoittumattomana, sen tuhoaminen on tätä huonompi ratkaisu"*. Lisäksi Sunzi-komentaattori Li Ch'uan täydentää kyseistä lausetta seuraavaan tapaan: *"Älä tee tappamisesta itsetarkoitusta."* (Sun Tzu 1999, 86)

³⁴⁰ Tähän asiaan liittyy mielenkiintoisella, joskin samalla myös melkoisen karmivalla tavalla seuraava lähihistoriassa sattunut tapaus. 1950-luvulla, presidentti Eisenhowerin aikana Yhdysvaltojen virallisena ydinasedoktriinina oli ns. *massiivisen kostoiskun oppi* (1954), joka ei ensinnäkään tarkoittanut sitä, että omia ydinaseita oltaisiin käytetty vasta sen jälkeen kun vihollinen olisi ensin käyttänyt ydinaseita vaan sitä, että niihin oltaisiin turvauduttu välittömästi sodan syttyä. Vaikka Yhdysvallat oli siis jo alun alkaenkin valmis turvautumaan ydinaseisiin kohtalaisen helposti, tästä huolimatta kuitenkin Yhdysvaltojen strategisten ilmavoimien komentajalla (USSAC), kenraali Curtis LeMayllä oli vielä tätäkin radikaalimmat suunnitelmat ydinaseiden käytöstä. LeMay nimittäin oli sitä mieltä, että ydinaseita olisi pitänyt käyttää ennaltaehkäisevästi (ns. *massiivisen ennaltaehkäisevän iskun oppi*). Asiaa kuvaa hyvin seuraava Yhdysvaltojen kansallista turvallisuutta vuonna 1957 selvittäneen komitean kuulemis-tilaisuudessa käyty keskustelu, jossa komitean puheenjohtajan Robert Spraguen varoitti LeMayta siitä, että hänen ydinaseita kantavat B-52 pommikoneensa saattaisivat olla Neuvostoliiton yllätyshyökkäyksen kohteena. Kenraali LeMay puolestaan vastasi tähän: *"If I see that the Russians are amassing their planes for an attack," he said, "I'm going to knock the [expletive] out of them before they take off the ground."* *"But General LeMay," Mr. Sprague replied, "that's not national policy."* *"I don't care," General LeMay said. "It's my policy. That's what I'm going to do."* (Fred Kaplan, *Truth Stranger Than 'Strangelove'*, The New York Times, October 10, 2004)

³⁴¹ Esimerkiksi Saksalle ensimmäisessä maailmansodassa määrätty valtavat sota-korvaukset johtivat joko suoranaisesti tai välillisesti niin saksalaisten katkeroitumiseen (clauswitzlainen seuraavan sodan siemen), natsipuolueen kannatuksen kasvuun kuin maailmanlaajuiseen suurlamaankin "mustasta torstaista" 24.10.1929 alkaen.

³⁴² Tämän tutkimuksen näkökulmasta absoluuttisen, totaalisen ja todellisen sodan erojen tarkastelu oli tärkeää erityisesti sen vuoksi, että Clausewitzin sotateorian

Tämän tutkimuksen kannalta absoluuttisen, todellisen ja totaalisen sodankäynnin erojen läpikäynnin tarkoituksena oli ensinnäkin helpottaa työn lukijoita suhteuttamaan Clausewitzin todellista sotaa käsittelevä sotateoria niin absoluuttiseen kuin totaaliseen sodankäyntiin. Toiseksi, samalla tarkastelun tarkoituksena oli johdatella lukijoita ymmärtämään myös tämän tutkimuksen todellisen sodan luonteen mukaista clausewitzlaista perusolemusta. Kolmanneksi, koska kyseisten asioiden toisiinsa suhteuttaminen on kuitenkin tuottanut hyvin paljon ongelmia myös monille sotateoreetikoille, samassa yhteydessä käytiin lyhyesti läpi myös siitä tehdyt tyypillisimmät ja/tai tarkoitushakuisimmat virhetulkinnat. Asioiden läpikäyminen oli puolestaan tärkeää erityisesti sen vuoksi, että kyseiset tulkinnat ovat valitettavasti kuitenkin varsinkin sotilaallisella puolella sen verran hyvin tunnettuja, että ilman niiden läpikäyntiä olisivat kyseiset tulkinnat todennäköisesti aiheuttaneet merkittävän virhelähteen myös tämän tutkimuksen tarkoitettulla tavoin ymmärtämiselle, koska tutkimusta ei tällöin olisi arvioitu clausewitzlaisista lähtökohdista vaan siitä tehtyjen, selkeän virheelliseksi osoitettavissa olevien tulkintojen pohjalta.³⁴³

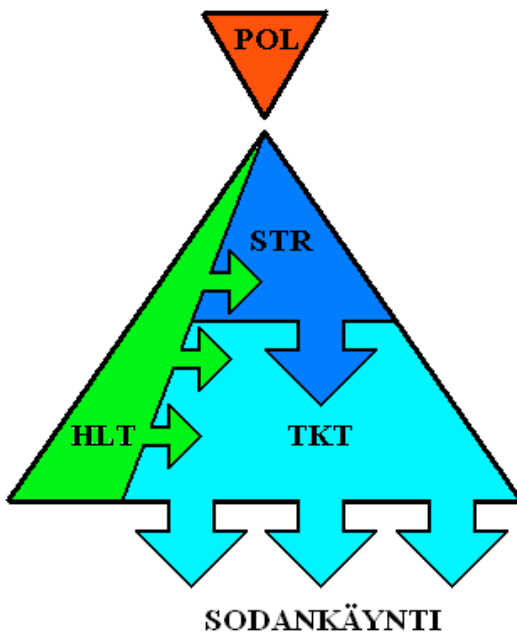
Clausewitzin sotateorian politiikka-strategia-taktiikka-hallinto -jaottelu

Clausewitzin mukaan sodankäynti on teoreettisesti asiaa tarkasteltaessa melkoisen helppoa, jonka seurauksena myöskään hänen sotateoriaansa perusrakenne ei ole kovinkaan monimutkainen. Tämä ei myöskään ole mikään ihme, koska Clausewitzhan aivan nimenomaisesti varoitteli teoretisoimasta sodankäyntiä liikaa (esim. Clausewitz 2002, 104). Clausewitzin mukaan sodankäynnin ongelmana ei ole teoria vaan teorian soveltamisen vaikeaksi tekevä käytäntö. Clausewitz ei näin ollen myöskään pyrkinyt tarpeettomasti kompleksisoimaan sotateoriaansa vaan päinvastoin keskittyi vain sen kaikkein keskeisimpien, oleellisten ja ajattomimpien tosiasioiden systematisoimiseen, muttei kuitenkaan dogmatisoimiseen. Riittävän yksinkertainen teoreettinen kehys mahdollistaa samalla myös sen, että Clausewitzin sotateoriassa sen erilaiset osat on mahdollista pitää käsitteellisesti toisistaan erillään, vaikka käytännön tasolla kyseiset rajat hyvin usein hämärtyvätkin.

painottuminen käytännönläheiseen, todellisen sodan problematiikkaan toimii johdantona tutkimuksessa myöhemmin tarkemmin käsiteltävälle clausewitzlaiselle sodankäynnin ns. kitkaisuudelle. Asia oli puolestaan tärkeää tuoda alustavasti esille jo tutkimuksen tässä vaiheessa, koska seuraavissa alakappaleissa palataan lähemmäs absoluuttista näkemystä sodasta, jolloin kyseinen käsittely saattaisi ilman *todellisen sodan* taustaa antaa Clausewitzin sotateoriasta melkoisen vääränlaisen kuvan.

³⁴³ Esimerkiksi Clausewitzin sotateoriaa ja siitä tehtyihin tulkintoihin perehtymättömien liiketaloustieteilijöiden saattoi kuitenkin olla hivenen vaikea ymmärtää kyseisen, varsin soisasti painottuneen tarkastelun merkitystä.

Kuva 2: Clausewitzin sotateorian osa-alueet

Kaikkein yksinkertaisimmillaan Clausewitz katsoi, että sotilasorganisaation toiminta voidaan selittää vain neljän perusasian eli politiikan,³⁴⁴ strategian, taktiikan ja hallinnon³⁴⁵ pohjalta. Poliittinen päätöksenteko määrittelee ylätasolla sodalle päämäärän, jonka sotilaallinen saavuttaminen on asevoimien tehtävä. Asevoimien ylijhto puolestaan suunnittelee päämäärän saavuttamisen mahdollistavan (sotilas)strategian joka jalkautetaan³⁴⁶ käytännön taseiseksi toiminnaksi taktisella tasolla tapahtuvien taisteluiden kautta.³⁴⁷ Tämän lisäksi sotilaallinen toiminta edellyttää myös asevoimien hallinnon, ja tältäkin osin aivan erityisesti huollon varmistamista. Näiden neljän perusasian osalta Clausewitz korosti myös sitä, etteivät ne koskaan saisi käsitteellisellä tasolla sekoittua keskenään, joten esimerkiksi sodan mahdollinen päätyminen taktisen tason ns. ratkaisutaisteluun ei siis tee taistelusta strategista.³⁴⁸

³⁴⁴ Tässä tutkimuksessa poliittinen taso sivuutetaan suunnilleen yhtä vähäisellä huomiolla kuin miten Clausewitzin sotateoriassakin tapahtuu eli työssä poliittisen päätöksenteon katsotaan sitovan asevoimia kyseisen tason päätösten ”hyvyydestä” riippumatta (vrt. yrityspuolella omistajien asema suhteessa ns. operatiiviseen yritysjohtoon).

³⁴⁵ Clausewitz keskittyy hallinnon osalta ennen kaikkea huoltoon, mutta viittaa kuitenkin joukkojen ruokahuollosta puhuttuaan seuraavaan tapaan kyseessä olevan yleisemmällä tasolla hallinnon: *Paljon kauempana joukkojen käytöstä ovat muut mainitsemamme hallinnollisen toiminnan muodot.* (Clausewitz 2002, 69)

³⁴⁶ Liiketaloustieteilijöiden toisinaan oudoksuma sana *jalkautua* on alun perin armeija-sanastoa. Jalkautumisella tarkoitetaan sitä, että ratsuväki laskeutuu alas hevosten selästä ja alkaa taistella jalkaväen tavoin.

³⁴⁷ Esimerkiksi nykyisten tietosanakirjamääritelmien mukaan politiikasta (kansallinen strategia, suurstrategia yms.), strategiasta ja taktiikasta käytetään myös sellaisia nimityksiä kuin sodanjohtotaito, sodankäyntitaito ja taistelutaito.

³⁴⁸ Tästä johtuen tutkimuksessa ei myöskään kiinnitetä huomiota monien sotateoreetikoiden (mm. Christopher Bassford ja Thomas G. Mahnken) korostamaan Clausewitzin sotateorian ”kolminaisuusoppiin” (esim. politiikka, asevoimat, kansa ja/tai syy, mahdollisuus, intohimo), koska politiikka ja kansa eivät kuulu asevoimien

Clausewitz teki myös selkeän pesäeron ydinlinjassa olevien politiikan, strategian ja taktiikan sekä niitä tukevan hallinnon, seuraavassa esimerkkitapauksessa huollon välille: *Toiminnoista, jotka kuuluvat pelkästään sotavoimien ylläpidon piiriin, koska ne eivät osaksikaan samastu taisteluun, on joukkojen ruokahuolto kuitenkin lähimpänä taistelua, koska sen on toimittava melkeinpä päivittäin ja tavoitettava jokainen yksilö. Niinpä se on vaikuttamassa kaikissa sotilaallisen toiminnan strategisissa ainesosissa. Sanomme: strategisissa ainesosissa, koska joukkojen ruokahuollolla on äärimmäisen harvoin suunnitelmia muuttavaa vaikutusta yksittäisessä taistelussa, vaikka tuollainenkin tapaus on toki ajateltavissa ... Vuorovaikutusta ilmenee siis enimmäkseen strategian ja sotavoimien ruokahuollon kesken, ja aivan yleistä on, että tätä huoltoa koskevat näkökohdat vaikuttavat sotaretken ja sodan päälinjojen vetämiseen. Miten yleisiä ja ratkaisevia nämä näkökohdat ovatkin, joukkojen ruokkiminen pysyy aina joukkojen käytöstä olennaisesti erillisenä toimintana, joka vaikuttaa tähän vain tulostensa kautta.* (Clausewitz 2002, 69) Kyseinen määritelmä toisin sanoen sulkee huollon pois strategian ja taktiikan piiristä. Sodan tai taistelun mahdollinen ratkeaminen huollon³⁴⁹ puutteeseen ei siis tekisi huollosta clausewitzlaisessa merkityksessä sen enempää strategista kuin taktistakaan asiaa. Tämän seurauksena olisi esimerkiksi termin logistiikkastrategia käyttäminen clausewitzlaisessa kontekstissa asiatonta, koska se antaa organisaation hallinnolliselle tukitoiminnolle strategiastatuksen.³⁵⁰

Lisäksi Clausewitz määritteli sotilasorganisaation kaiken toiminnan perustaksi vain ja ainoastaan sotimisen. Clausewitz ymmärtääkin strategialla pelkästään ”*oppia taistelujen käyttämisestä sodan päämäärän saavuttamiseen*”³⁵¹ ja taktiikalla ”*oppia sotavoimien käytöstä taistelussa*” (Clausewitz 2002, 68) eli määritelmät ovat päämääräsidonnaisia, sotakeskeisiä, käytännönläheisiä ja helposti ymmärrettävissä olevia. Strategialla tarkoitetaan siis pelkästään sitä miten sodalle asetettu *päämäärä* saavutetaan erinäinen, mahdollisen vähäinen määrä taisteluita käymällä. Vastaavasti taktiikalla tarkoitetaan sitä miten yksittäin taistelu pitäisi sille asetetun *tavoitteen* saavuttamiseksi käydä. Strategia- ja taktiikka-termejä ei siis edes asevoimien osalta ole tarkoitettu niiden rauhan aikaisen toiminnan yhteydessä käytettäväksi. Clausewitzin mukaan strategiaa ja taktiikkaa ei myöskään pitäisi ainakaan ensisijaisesti ymmärtää tieteellisinä teorioina ja/tai malleina vaan käytännönläheisinä sodankäyntiä ja taisteluita koskevinä oppeina.

vaikutusvallan alaisuudessa oleviin toimijoihin. Clausewitz toteaaakin asiaan liittyen seuraavasti: *Strategia ... ei tutki, miten maan olot on järjestettävä, miten kansaa on kasvatettava ja hallittava, jotta päästäisiin parhaisiin sotilaallisiin tuloksiin, vaan se käsittelee näitä asioita sellaisina kuin ne ilmenevät Euroopan valtioiden yhteisössä ja kiinnittää huomiota siihen, miten suuresti erilaiset olot vaikuttavat sotaan havaittavalla tavalla* (Clausewitz 2002, 81).

³⁴⁹ Termi logistiikka on puolestaan alun perin sotateoreetikko Jominin (1779-1869) käyttöönottona; hänelle logistiikka merkitsi lähinnä suurten joukkojen kuten esimerkiksi armeijan siirtoa taistelukentälle (Jomini 2007, 62).

³⁵⁰ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö logistisiin tekijöihin oltaisi sodankäynnin puolella aina kiinnitetty erittäin suurta huomiota (ks. esim. Sunzi, Thukydides, Ksenofon ja Caesar). Myös Clausewitz toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: *Meidän on kuitenkin varottava käsittämästä tätä asiaa väärin. Yksittäisissä tapauksissa nämä seikat voivat olla ratkaisevan tärkeitä. Sairaaloiden ja ammusvarikkojen etäisyyttä voidaan hyvinkin pitää ainoana perusteena hyvin tärkeille strategisille ratkaisuille; tätä me emme halua kiistää emmekä sivuuttaa ...*

³⁵¹ Jomini sen sijaan määritteli ”*strategian taidoksi suunnata voimat oikeille alueille joko puolustukseen tai hyökkäykseen*” (Visuri 2003; ks. tarkemmin Jomini 2007, 61-62). Jominilainen strategia, samoin kuin hänen sotateoriaansa ylipäätäänkin, on clausewitzilaisen sotateorian näkökulmasta katsoen kuitenkin lähempänä taktiikkaa kuin strategiaa, ettei siihen tässä yhteydessä ole juurikaan tarvetta kiinnittää huomiota. Muihin sotateoreettisiin strategianäkemyksiin yms. voi puolestaan perehtyä esimerkiksi lähde Baylis ym. (2005 tai 2007) lukemalla.

Lisäksi Clausewitz korostaa strategian päämääräsidonnaisuutta. Näin ollen strategia, jolle ei ole määritelty päämäärää ei ole todellinen strategia, vaikka asia itsessään tärkeä olisikin.³⁵² Tärkeys ei ylipäättäänkään ole strategian synonyymi vaikka strategiset asiat kieltämättä tyypillisesti tärkeitä ovatkin. Clausewitzin mielestä esimerkiksi taktiikka on menestyksellisen sodankäynnin kannalta mitä tärkeintä, mutta siitä huolimatta tärkeys ei kuitenkaan tee taktiikasta strategista. Mikäli clausewitzlaisen strategianäkemyksen päämääräsidonnaisuutta³⁵³ puolestaan pidettäisiin yleisemminkin strategian keskeisenä ennakkoehtona, samoin kuin tärkeyttä riittämättömänä strategisuuden kriteerinä, todennäköisesti suurin osa erilaisten organisaatioiden strategioista, pääosa Suomen puolustushallinnon strategioista mukaan lukien, menettäisi jo pelkästään tämänkin perusteella strategiastatuksensa. Tämän tutkimuksen osalta onkin mielenkiintoista, että jo pelkästään näiden kahden erittäin lyhyen strategiaa ja taktiikkaa koskevan määritelmän pohjalta voidaan kertoa mitä Clausewitz kyseisillä käsitteillä tarkoitti – ja aivan erityisesti, mitä hän ei missään tapauksessa niillä tarkoittanut. Kaiken lisäksi kyseiset määritelmät ovat hyvin selkeitä eli niihin ei sisälly sellaista epämääräisyyttä, vaikeaselkoisuutta tai jopa mystisyyttä kuin mikä on monille siviilipuolen strategiamääritelmille tunnusomaista.³⁵⁴ Näin ollen lukijoiden on jo pelkästään tämän perusteellakin mahdollista ymmärtää clausewitzlaista strategianäkemyä kohtalaisen hyvin eli sitä ei missään nimessä pidä sekoittaa sen enempää liiketaloustieteille tyypillisten (puhtaan) teoreettisten strategianäkemyksen kuin myöskään monille organisaatioille ominaisten, strategisen statuksen lähes mille tahansa asialle antavien käytäntöntasojen ”strategioidenkaan” kanssa.

Liiketaloustieteiden puolelta lainattua nykyterminologiaa käytettäessä sotiminen voitaisiin tarvittaessa määritellä myös sotilasorganisaation missioksi.³⁵⁵ Prosessi-johtamisen³⁵⁶ terminologiaa käytettäessä sitä voitaisiin puolestaan pitää sotilasorganisaation ydinprosessina ja kaiken lisäksi vielä niinkin, että kyseinen ydinprosessi on Clausewitzin mukaan myös yleinen ja ajaton. Clausewitz toteaaakin asiasta seuraavaan tapaan: *Kaikki sotilaallinen toiminta tähtää välttämättä taisteluiden käymiseen, joko suoranaisesti tai välillisesti. Sotilas otetaan palvelukseen, puetaan, aseistetaan, häntä harjoitetaan, hän nukkuu, syö, juo ja marssii, ja tämä kaikki tapahtuu vain, jotta taistelisi oikeassa paikassa oikeaan aikaan.* (Clausewitz 2002, 35) Lainauksen osalta on aivan erityisesti syytä kiinnittää huomiota sen kaikenkattavuuteen eli siihen, että määrittellessään

³⁵² Toisin kuin varsin usein esitetään, esimerkiksi saksalainen salamasodankäynti ei ollut varsinainen strategia vaan Saksan armeijan toisessa maailmansodassa käyttämä sodankäyntitapa tms. Joskus salamasodankäyntiä on tosin pidetty myös hierarkkisesti (sotilas)strategian alapuolella olevana ns. operatiivisena strategiana.

³⁵³ Strategisella päämääräsidonnaisuudella tarkoitetaan siis eri asiaa kuin taktiikka-keskeisellä tavoitesidonnaisuudella.

³⁵⁴ Esimerkiksi Näsi & Aunola (2002) määrittelevät suppean (!) määritelmänsä mukaan strategisen johtamisen seuraavaan tapaan: *”Strategisen johtamisen avainidea on yrityskokonaisuuden toiminnan mahdollisimman hyvä hallinta. Täsmällisesti otettuna strateginen johtaminen viittaa prosessimalliin, joka suunnittelun, organisoimisen, viestinnän, motivoimisen ja valvonnan kautta ’käsittelee’ strategiaa. Sille on ominaista ohjeistus, aikataulutus, kurinalaisuus ja dokumentointi. Tällaisena ajatusmallina strateginen johtaminen on yksi viidestä tärkeästä strategiatoiminnan perspektiivistä.”* Neljä muuta ”perspektiiviä” ovat strateginen rakennehallinta, strateginen johtajuus, strateginen peli ja strategilogiikka. Näin vaikeasti ymmärrettävissä olevat ja samalla myös kaikki mahdolliset asiat huomioon ottamaan pyrkivät (suppeat) määritelmät johtavat viimeistään käytännön tasolla kaaottisen tilanteen syntymiseen, koska näin monimutkaisen kokonaisuuden hallinta ei ole kenellekään mahdollista.

³⁵⁵ Sen sijaan clausewitzlaisessa sotateoriassa ei ole erityisen luontevaa sijaan termille visio, koska sodan omalakisuuksi välttämiseksi se pitää määritellä jo poliittisella tasolla eikä vasta ”välinearvoisella” armeijatasolla.

³⁵⁶ Prosessi-johtamisen periaatteisiin voi perehtyä esimerkiksi kirjaan *Process Management to Quality Improvement* (Born 1994) tutustumalla.

sotilasorganisaatiolle yleispätevän ydinprosessin, samalla Clausewitz määrittelee sekundaarisesti myös sotilasorganisaation rauhan aikaisen ydinprosessin³⁵⁷ eli rauhan aikanakin asevoimien pitäisi ensisijaisesti valmistautua mahdollista sotaa varten. Näin määriteltynä asevoimien rauhan ajan ydinprosessi on siis selkeästi sodan ajan ydinprosessia suoraan tukeva eli siis juuri sellainen kuin millainen sen prosessiajattelun mukaisesti pitääkin olla.³⁵⁸

Itse asiassa kyseiseen määritelmään sisältyy sodan ja rauhan ajan ydinprosessi-määritelmän lisäksi myös sotavoimien koko yhteiskunnallisen oikeutuksen määrittäminen, koska ilman ulkoista sotilaallista uhkaa – tai mahdollista omaa hyökkäys-aietta – ei myöskään olisi perusteita ainakaan Suomen puolustusvoimien kaltaisten suurten asevoimien ylläpidolle.³⁵⁹ Clausewitzlaiselta pohjalta asiaa katsottaessa on siis ulkoisen sotilaallisen uhan olemassaolo ainoa hyväksyttävä syy suurten asevoimien ylläpidolle,³⁶⁰ sillä mikäli valtioon ei kohdentuisi minkäänlaista sotilaallista uhkaa niin mihin suuria asevoimiakaan tällöin tarvittaisiin.³⁶¹ Tällaisessa tilanteessa valtioiden mahdollisesti muissa tehtävissä (esim. YK:n rauhanturvatehtävät) tarvitsemat pienehköt sotilasyksiköt voisivat kuulua esimerkiksi ulkoasiainministeriön alaisuuteen, sisäinen turvallisuus (mm. tiedustelu ja informaationsota³⁶²) voitaisiin turvata sisäasiainministeriön hallinnonalaan kuuluvilla poliisin erikoisyksiköillä, ympäristökatastrofeista voisivat luontevasti vastata ympäristöministeriön alaisuuteen luotavat joukot jne.

Mikäli perinteinen sotilaallinen uhkakuva ei kuitenkaan jostain syystä olisi relevantti, voitaisiin oikeastaan kaikki puolustushallinnon tehtäviksi annetut muut toiminnot hoitaa kenties jopa nykyistä tehokkaamminkin muiden kuin puolustushallinnon toimesta.³⁶³ Näin ollen kaikki sellaiset perustelut, joilla nykymuotoisten puolustusvoimien olemassaolo pyrittäisiin oikeuttamaan muiden kuin mahdollisten sotien kautta eivät olisi ainakaan clausewitzlaisittain ajatellen perusteltuja. Tästä johtuen pitäisi myös kaikkien puolustusvoimien kehittämiseksi käytettävien perusteluiden pohjautua todellisiin sotilaallisiin uhkakuviin eikä siis esimerkiksi sellaisiin Suomen sotilaallisen puolustuksen kannalta toissijaisten ja/tai siihen vain välillisesti vaikuttavien asioiden läpikäyntiin kuin millaisiin esimerkiksi

³⁵⁷ Mikäli katsotaan, että organisaatiolla voi olla vain yksi ydinprosessi, rauhan ajan ydinprosessi pitäisi nimetä toisella tavoin esimerkiksi tukiprosessiksi.

³⁵⁸ Koska sotilasorganisaatioiden rauhan aikaisenkin toiminnan pitäisi viimekädessä ”palvella” sotaa, ei minkään rauhan ajan vaateenkaan pitäisi nousta määräävään asemaan organisaation toimintaa ohjaavana tekijänä. Toisaalta tällainen toiminta saattaa kuitenkin olla hyväksyttävissä olevaa, mikäli näennäisesti toissijaiselta näytävä toiminta kuitenkin heijastuu joltain muuta kautta positiivisesti sodankäyntikyvyn paranemiseen (esim. aikaisempaa suurempina puolustusmäärärahoina).

³⁵⁹ Puolustusvoimien palveluksessa on rauhan aikana noin 16 000 ihmistä, joista noin puolet on sotilaita (<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=158>). Puolustusvoimien sodan ajan vahvuus on puolestaan noin 350 000 sotilasta eli se on läntisen Euroopan kuudenneksi suurin Espanjan, Italian, Ranskan, Saksan ja Kreikan jälkeen (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_size_of_armed_forces).

³⁶⁰ Toinen mahdollinen syy olisi oma hyökkäyshalu; vaihtoehto ei mielestäni kuitenkaan ole Suomen osalta tarkastelemisen arvoinen.

³⁶¹ Tarkastelu ja siinä esitettävät näkemykset koskevat vain sellaista hypoteettista tilannetta, jossa minkäänlaista sotilaallista uhkaa ei aivan oikeastikaan olisi eli tarkastelua ei siis ole tarkoitettu ymmärrettäväksi minkäänlaiseksi Suomen puolustusvoimia koskevaksi käytännöntasoiseksi suositukseksi.

³⁶² Mikäli sotilaallista uhkaa ei olisi, ei informaationsodan osaltakaan tarvitsisi kiinnittää huomiota sen sotilaallisiin osa-alueisiin, kuten ei myöskään sotilaalliseen tiedusteluun.

³⁶³ Puolustusvoimien kolme tehtävää ovat Suomen sotilaallinen puolustaminen, muiden viranomaisen tukeminen ja osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan (<http://www.mil.fi/perustietoa/tehtavat/>).

Turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa on tyypillisesti keskitytty.³⁶⁴ Lopuksi, sen perusteella kuinka äärimmäisen tärkeänä ja keskeisenä asiana strategiaa voidaan asevoimien kannalta pitää, vaikuttaakin enemmän kuin omituiselta, ettei Suomen puolustusvoimilla ilmeisesti kuitenkaan ole (sotilas)strategiaa (Kerttunen 2010, 6).³⁶⁵

Clausewitzlainen strategiäkäsitys

Edellisessä luvussa käsiteltiin clausewitzlaisen strategian suhdetta sen lähikäsitteisiin. Tarkoituksena oli siis asemoida strategia yleisellä tasolla osaksi clausewitzlaista sotateorian kenttää. Tämän jälkeen tutkimuksessa siirrytään käsittelemään clausewitzlaista strategiäkäsitystä yksityiskohtaisemmalla tasolla. Koska kyseinen näkemys poikkeaa monilta osin ja monin eri tavoin tyypillisistä liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä, on kyseisiin eroihin myös syytä keskittyä. Todennäköisesti selkein tekijä joka erottaa clausewitzlaisen strategianäkemysten liiketaloustieteen nykynäkemyksistä on se, että Clausewitzille strategia on vain sotilasorganisaation aivan ylintä johtoa koskeva asia (ks. Clausewitz 2002, 112). Käytännössä voidaan siis jo pelkästään tämän johtajakeskisyydenkin perusteella suurta osaa liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä pitää clausewitzlaisittain ajatellen epästrategisina, koska pääosassa niistä kuitenkin keskitytään käsittelemään huomattavan paljon alemman tason kuin organisaation aivan ylimmän konsernijohdon toimintaa. Toisin sanoen, clausewitzlainen strategianäkemys ei istu yhteen sellaisten liiketaloustieteellisten strategianäkemysten kanssa, joissa strategista toimintaa, ja aivan erityisesti ns. strategista johtamista voi tapahtua oikeastaan millä organisaatiotasolla tahansa.

Koska clausewitzlainen strategia koskee vain asevoimien ylintä johtoa, on myös helposti ymmärrettävissä olevaa, että kyseisellä tasolla toimivien hyvin harvojen upseereiden ensisijaisena tehtävänä on management-painotteisten strategioiden ja sotasuunnitelmien teko eikä siis suinkaan organisaation hallinnollisista yms. rutiineista huolehtiminen.³⁶⁶ Koska tällainen management-keskeinen näkemys saattaa nykyaikana vaikuttaa melkoisen erikoiselta, on asiaa syytä tarkastella hieman tarkemmin. Ensinnäkin ilmaus ”ensisijaisena tehtävänä” ei tarkoita samaa asiaa kuin ”ainoana tehtävänä”. Toiseksi, on muistettava, että myös asevoimien strategisen johdon välittömät alaiset ovat alansa hallitsevia, clausewitzlaisittain taktisia taistelujoukkoja johtavia kenraaleita, joita ei sanan varsinaisessa merkityksessä tarvitse enää johtaa eli he ovat siis henkilöitä, jotka odottavat

³⁶⁴ Muiden kuin sotilaallisten uhkakuvien käyttö asevoimien toiminnan perustelemiseksi on kuitenkin ymmärrettävää, mikäli asevoimat saisi tätä kautta itselleen enemmän resursseja kuin mitä kyseisten tehtävien hoitamiseen kuluu.

³⁶⁵ Esimerkiksi MpKK:n Strategian laitoksella on tyypillisesti tapana puhua kansallisesta strategiasta pelkkänä strategiana, kun taas strategiasta käytetään nimitystä sotilasstrategia (tällainen strategiaterminologia oli myös Neuvostoliitolle tyypillinen). Kyseinen tapa määritellä strategiäkäsitteistö on myös ymmärrettävissä oleva, vaikkei se erityisen länsimainen olekaan. Sen sijaan Strategian laitoksella toisinaan käytettävä määritelmä, jossa suomalainen operaatiotaito samastetaan strategian kanssa on hyvin erikoinen, koska strategialla ja operaatiotaidolla ei missään nimessä tarkoiteta samaa asiaa (juuri tähän asiaan liittyen Kerttunen pohtiikin tarvetta ottaa termi *sotilasstrategia* myös Suomessa käyttöön). Yleisemmällä tasolla samaan asiaan puolestaan viittaa Hew Strachan (Strachan 2010, 123). Esimerkiksi Yhdysvalloissa operaatiotaidollinen taso (tai operatiivinen taso) otettiin käyttöön vasta 1980-luvun alkupuolella hävityn Vietnamin sodan seurauksena lähinnä sen vuoksi, että ”kuilu” strategian ja taktiikan välillä oli liian suuri toiminnan riittävän joustavaksi saamiseksi eli käytännössä osoittautui epätarkoituksenmukaiseksi, että käytännön tilanteista varsin huonosti perillä ollut strateginen johto ohjasi suoraan taktisen tason toimintaa.

³⁶⁶ On muistettava, että Clausewitz kirjoitti vain asevoimien sodan aikaisesta johtamisesta.

strategisen johdon lähinnä vain delegeoivan heille tehtäviä toteutettaviksi. Tästä johtuen strategeilla ei myöskään käytännön tasolla ole suurta tarvetta keskittyä alaistensa leadership-painotteiseen johtamiseen,³⁶⁷ koska nimenomaan strategisen tason alapuolella toimivat kenraalit vastaavat niin sotajoukkojen käytännön tasoisesta johtamisesta³⁶⁸ kuin niiden kouluttamisestakin.³⁶⁹ Strategisen tason alapuolella toimivat kenraalit vastaavat siis tyypillisesti myös sellaisista leadership-asioista kuin millaisia liiketaloustieteiden puolella on nykyaikana tyypillistä korostaa. Tämän lisäksi on myös huomioitava, että koska asevoimia johtavat strategit ovat uransa edellisessä vaiheessa lähes poikkeuksetta toimineet nykyisten alaistensa tehtävissä, ymmärtävät he myös aivan hyvin alaistensa toimintakenttää ja siihen liittyvää problematiikkaa, joten strategien tehtävien painottuminen managementiin ei tarkoita sitä, etteivätkö he kuitenkin ymmärtäisi aivan hyvin alaistensa ongelmia yms.³⁷⁰ Kyseiset (leadership) asiat eivät siis yksinkertaisesti vain kuulu clausewitzlaisen sotateorian kehityksessä toimittaessa strategien hoidettavaksi kuuluvien asioiden joukkoon.³⁷¹

Clausewitz ei toisaalta kiinnittänyt suurta huomioita taktisella tasolla toimineisiin joukkoihin myöskään sen vuoksi, että hän tiesi kaikkien valtioiden asevoimien olevan suunnilleen samantasoisia eli kuten hän itse asiasta kirjoittaa: *Meidän päivinämme armeijoiden aseistus, varustus ja koulutus ovat niin yhdenmukaisia, ettei parhaan ja huonoimman välillä ole näissä suhteissa kovin merkittävää eroa. Sotatieteeseen perehtyneen päällystön koulutustasossa saattaa yhä olla merkittäviä eroja, mutta nämä vievät useimmiten siihen, että eräät keksivät ja ottavat käyttöön parempia menetelmiä ja toiset ovat nopeasti perässä seuraavia jäljittelijöitä. Jopa alemmat päälliköt, armeijakuntien ja divisioonien komentajat, ovat kaikkialla ammattiasioidensa hoitamisesta kutakuinkin samaa mieltä ja käyttävät samoja*

³⁶⁷ Näin ollen sotateorioiden management-painottuneisuus ei olekaan seurausta siitä, etteikö myös johtamisen muita osa-alueita olisi ymmärretty vaan siitä, ettei niiden huomioon ottamiseen ole ollut strategiaa käsittelevien sotateorioiden tasolla tarvetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi Clausewitzin samoin kuin muidenkin sotateoreetikoiden kirjoituksista löytyisi selkeitä viittauksia myös johtamisen muihin osa-alueisiin.

³⁶⁸ Tällä tasolla toimivat (hyvät) kenraalit kykenivät itse määrittelemään millaiset käytännöntasoiset johtamistavat yms. soveltuvat parhaiten heidän omille joukoilleen kulloisessakin tilanteessa käytettäväksi eli niitä ei pidä sanella ylijohdon tasolta. Sen sijaan ylijohdon pitää tietenkin etukäteen valita joukkojen johtajiksi tehtävään hyvin soveltuvia henkilöitä. Sotahistorian perusteella on myös selkeästi havaittavissa kuinka menestykselliset taistelujoukot ovat lähes poikkeuksetta olleet hyvin lojaaleja nimenomaan omia suoranaisia esimiehiään kohtaan (esim. melkoisen suuri osa Rooman keisareista sai ”valtuutuksensa” legiooniltaan).

³⁶⁹ Napoléonin aikana kenraalit johtivat myös huomattavan paljon pienempiä yksiköitä kuin pelkästään armeijoita ja armeijakuntia; Ranskan armeijan sotilasarvoja olivat mm. divisioona- ja prikaatikenraali.

³⁷⁰ Maanpuolustuskorkeakoululla johtamisen katsotaan koostuvan kokonaisuudesta, jonka osa-alueita ovat management, leadership, (organisaatio)rakenteet ja (organisaatio)-kulttuuri (Aalto 2003). Koska tutkimuksen merkittävin käytännöntasoinen kohderyhmä on upseerikunta, pitäydytään tässä yhteydessä kyseisessä jaottelussa.

³⁷¹ Tähän asiaan liittyen on esimerkiksi Napoléon todennut asiasta seuraavaan tapaan: *”Ei ole huonoja rykmenttejä, on vain huonoja everstejä,”* jolla hän viittasi siihen, että rykmentit ovat juuri niin päteviä kuin millaisiksi niiden johtajat ovat ne kouluttaneet ja miten he osaavat rykmenttejään taistelutilanteessa niiden kulloiseenkin taistelukykyyn suhteutettuna käyttää. Myös generalissimus Suvorov tuli aikoinaan tunnetuksi sekä väsymättömänä sotilaiden kouluttajana että hyvänä käytännöntasoisena taisteluiden johtajana. Suvorovin pitämien harjoitusten kovuudesta kertoo paljon jo sekin, että niissä saattoi toisinaan jopa kuolla sotilaita. Suvorovin näkemyksen mukaisesti kyseiset uhraukset olivat kuitenkin täysin hyväksyttäviä, koska todellisissa taisteluissa kovan harjoittelun avulla kuitenkin säästettiin moninkertainen määrä omia sotilaita. Esimerkiksi sanonta *”Harjoittele kovaa – taistele helposti!”* on Suvorovilta lähtöisin.

menetelmiä, joten lukuun ottamatta ylipäällikön lahjakkuutta, jonka asettumista tietyllä vakiotasolla kansan ja armeijan koulutustasoon verrattuna voidaan tuskin pitää mahdollisena, vaan joka riippuu täydellisesti sattumasta, enää vain sotakokemus voi tehdä armeijasta merkittävästi ylivoimaisen. Mitä täydellisempi tasa-arvoisuus muissa suhteissa vallitsee, sitä ratkaisevamman aseman saavat voimasuhteet ... (Clausewitz 2002, 167) Clausewitzin mukaan kyse oli siis siitä, ettei lisäpanostus joukkojen laadun parantamiseen olisi ollut sen edellyttämien uhrausten arvoista (ks. myös Clausewitz 2002, 106 ja 116) eli resurssit oli siis tarkoituksenmukaista keskittää muualle (mm. parempaan aseistukseen).

Tämän tyypisistä syistä johtuen Clausewitz ei myöskään kirjoittanut juurikaan esimerkiksi leadershipiin liittyvistä asioista.³⁷² Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteikö hän olisi ymmärtänyt hyvän johtajuuden merkitystä vaan siitä, ettei asiaa ollut hänen mukaansa syytä painottaa strategiaan keskittyneen sotateorian yhteydessä.³⁷³ Lisäksi on muistettava, että armeijoita johdetaan nopeatempoisessa taistelutilanteessa myös käytännön tasolla management-keskeisesti käskemällä ja komentamalla, jonka seurauksena yksilökeskeisiin leadership-hienouksiin ei tyypillisesti ole sen enempää tarvetta kuin mahdollisuuksiakaan turvautua. Autoritaaristen valtasuhteiden soveltuvuutta armeijaorganisaatioiden yhteydessä käytettäväksi ei ole ollut tarvetta kyseenalaistaa myöskään sen vuoksi, ettei joukkoja taistelutilanteissa ole jo pelkästään tehtävien epämiellyttävyydestäkään johtuen mahdollista johtaa mielekkäästi muulla tavoin kuin selkeitä käskyjä ja komentoja niille antaen. Clausewitz toteaaakin asiaan liittyen tottelevaisuuden suuresta merkityksestä seuraavaan tapaan: *Vain silloin, kun rohkeus nousee älyn tottelevaisuutta vastaan, kun se väheksyen hylkää ylemmän tahdon antaman käskyn, sitä on käsiteltävä vaarallisena vikana eikä silloinkaan oman itsensä, vaan tottelemattomuuden takia, sillä sodassa mikään ei ole tärkeämpää kuin totteleminen* (Clausewitz 2002, 111).

Perinteisessä sotilaskoulutuksessa on yleisesti ottaenkin korostettu kuuliaisuutta annettujen käskyjen noudattamista kohtaan.³⁷⁴ Sodan aikana käskyjen noudattamiseen on toisaalta voitu luottaa myös sen vuoksi, että tyypillisesti sotilasorganisaatioilla on ollut myös poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet varmistaa käskyjen mukaisesti toimiminen (mm. selkeät johtosuhteet, ryhmäkuri ja hyvinkin ankarat rangaistukset käskyjen noudattamatta jättämisestä³⁷⁵), joten sotilasjohto on ainakin hyvien armeijoiden osalta voinut aina luottaa joukkojen toimivan pääpiirteissään sen haluamalla tavoin.³⁷⁶ Tämän vuoksi hyvä sotilaskoulutus onkin aina perustunut siihen, että sotilaat opetetaan kaikilla

³⁷² Ainakin liiketaloustieteilijöiden on helppo ymmärtää kuinka huonot mahdollisuudet Clausewitzilla oli 1800-luvun alkupuolella käsitellä johtamista tieteellisessä merkityksessä, koska johtamistahan ei vielä tuohon aikaan oltu ns. tieteellistetty.

³⁷³ Esimerkiksi Clausewitzin huomiot erilaisista ihmistyypeistä osoittavat hänen ymmärtäneen aivan hyvin, että alaiset saattavat olla keskenään hyvinkin erilaisia ihmisiä johdettaviksi (Clausewitz 2002, 39-56).

³⁷⁴ Ks. tarkemmin sotilasorganisaatioiden tottelevaisuuteen ja kuriin liittyen esim. Halonen 2007, 26-29. Ehdoton tottelevaisuus voidaan perustella myös psykologia-lähtöisesti eli näin toimittaessa usein erittäin epämieluisiin tilanteisiin joutuvat sotilaat voivat kuitenkin perustella toimineensa ylemmän auktoriteetin käskeminä (ks. esim. Milgram 1974), joka puolestaan helpottaa kestämaan tilanteen vastenmielisyyttä.

³⁷⁵ Ks. asiaan liittyen myös puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 23 §:n 2 momentti.

³⁷⁶ Esimerkiksi Rooman legioonissa ja Tšingis-kaanin ratsuväessä oli käytössä myös kollektiivisia (kuoleman)rangaistuksia. Japanilaisille samuraille annetun käskyn noudattamatta jättäminen oli puolestaan niin häpeällistä, että se voitiin sovittaa vain seppuku tekemällä (*harakiri* on seppukun vulgaari-ilmaus).

toimintatasolla toimimaan jo etukäteen organisaation edellyttämällä tavalla,³⁷⁷ jonka lisäksi myös sotilasorganisaatioiden autoritaaris-hierarkkis-byrokraattinen rakenne ja sitä tukeva kollektiivinen kulttuuri ovat edesauttaneet tällaisen johtamistavan käytännön tasoista toteutusta. Hyviä armeijoita johtaneet sotilaat ja niistä kirjoittaneet sotateoreetikot, Clausewitz mukaan lukien, ovat samalla voineet luottaa myös siihen, että toimintatasosta riippumatta sotilaat ovat olleet sekä riittävän hyvin koulutettuja että kykeneviä täyttämään heiltä edellytettävät tehtävät.³⁷⁸ Näin ollen sotateoreetikot ei myöskään ole ollut minkäänlaista erityistä syytä kirjoittaa asioista, joilla he eivät katsoneet olevan ratkaisevan tärkeää merkitystä armeijoiden välisen voimatasapainon muotoutumisen kannalta. Sodan luonteesta johtuen tällaista autoritarista johtamiskulttuuria ei myöskään pidä tuomita vääränlaiseksi vaan päinvastoin pitää sitä täysin perusteltuna tapana johtaa sodan ajan suuria armeijoita epämiellyttävissä taistelutilanteissa. Clausewitzlaisen sotateorian keskittyminen asevoimien sodan aikaiseen toimintaan on siis jo itsessäänkin ollut aivan riittävän hyvä syy siihen miksei hän keskity käsittelemään sotateoriassaan kovinkaan tarkasti erilaisia leadership-hienouksia, vaikka hän osoittaakin niitä ymmärtävänsä.

Tällaisen ymmärryksen puolesta puhuu puolestaan esimerkiksi se, että Clausewitz viittaa moneen kertaan henkisten suureiden suureen merkitykseen menestyksellisen sodankäynnin selittäjänä (ks. esim. Clausewitz 2002, 104-110). Clausewitz toteaa asiasta myös seuraavaan tapaan: *Sotapäällikön ei tarvitse olla oppinut historiantuntija eikä lehtimies, mutta hänen on oltava hyvin perehtynyt valtiollisen toiminnan korkean tason asioihin, tunnettava perinteiset näkemykset, virinneet etupyyteet, esillä olevat kysymykset ja toimivat henkilöt ja kyettävä arvioimaan näitä oikein. Hänen ei tarvitse olla terävä ihmistuntija eikä hiuksia halkomaan pystyvä luonteiden erittelijä, mutta hänen on tunnettava alaistensa luonne, ajattelutapa ja käyttäytyminen, heille ominaiset puutteet ja hyvät puolet. Hänen ei tarvitse tietää mitään ajoneuvojen rakenteesta eikä vetohevosten valjastamisesta tykkiä vetämään, mutta hänen on kyettävä arvioimaan oikein kolonnan marssivauhti erilaisissa oloissa. Kaikki nämä tiedot voidaan hankkia vain siten, että asioiden seurannassa ja elämässä toimii oivaltava arvostelukyky ja tähän tietämykseen pyrkivä lahjakkuus.* (Clausewitz 2002, 81-82) Lainaus osoittaa siis hyvin kuinka monipuolisesti asioita ja niiden välisiä vuorovaikutussuhteita hallitsevana ihmisenä Clausewitz hyvän sotapäällikön näki eli hänen management-pohjaista sotateoriaansa ei näin ollen myöskään pidä tulkita siten, etteikö hän todellisuudessa olisi edellyttänyt hyvän sotapäällikön kiinnittävän huomiota myös muihin johtamisen osa-alueisiin kuin pelkästään managementiin.³⁷⁹

³⁷⁷ Koska kaikki tietävät jo etukäteen mitä heiltä odotetaan ja koska heidät on myös jo etukäteen koulutettu kyseisellä tavalla toimimaan, heitä ei myöskään enää tarvitse sen enempää managerata kuin liidatakaan tehtävään.

³⁷⁸ Ennen talvisotaa marsalkka Mannerheim ei tosin ollut kovinkaan hyvin perillä suomalaisotilaiden koulutuksesta, jonka seurauksena hän keskittyikin korostamaan sotavarusteiden merkitystä (esim. Turtola 2009, 129). Talvisodan jälkeen Neuvovaliiton poliittinen johto (Stalin), toisin kuin osa sotilaallisesta johdosta, ei myöskään ollut lainkaan vakuuttunut Suomen armeijan kyvystä käydä nykyaikaista liikesodankäyntiä (Manninen & Ržeševski 1997, 465-468).

³⁷⁹ Esimerkiksi marsalkka Mannerheimin johtamistaidolliset valmiudet olivat ilmeisen puutteelliset, koska häntä on arvosteltu mm. autoritaarisuudesta, ailahtelevista mielipiteistä, etäisyydestä alaisiaan kohtaan, alaisten tarpeiden huomiotta jättämisestä (hän ei esim. antanut eversti Raappanalle lupaa mennä äitinsä hautajaisiin eikä kenraali Östermanille lupaa käydä tapaamassa pommituksissa vaikeasti loukkaantunutta vaimoaan), epäselvistä johtosuhteista (jopa johtamisjärjestelmättömyydestä), esikuntatyöskentelyn ymmärtämättömyydestä, virheellisistä joukkojen keskityksistä Itä-Karjalaan sodan selkeänä painopistealueena olleen Kannaksen sijasta (erityisesti jatkosodan aikana), sodankäynnin realiteettien huomiotta jättämisestä ja myös ilmeisen aiheettomista kenraalien syrjäyttämistä (mm. Österman, Ohquist ja Heiskanen;

Lopuksi asian osalta on vielä syytä kiinnittää huomiota siihen, että sodankäynnin etäännyttyä yhä kauemmaksi kreikkalaisten aikoinaan käymästä jäykästä falangitaistelusta³⁸⁰ on myös sotilaille annettua vapautta lisätty. Esimerkiksi saksalaisten toisen maailmansodan alkuvaiheen aikaisen sotameneestyksen katsotaan tyypillisesti olleen seurausta erityisesti liikesodankäynnin yhteydessä käytettäväksi soveltuvasta *tehtävätaktiikasta*,³⁸¹ jossa johtaminen perustuu alaisille annettuihin tehtävän mukaisiin tavoitteisiin eikä siis suinkaan yksityiskohtaiseen etukäteisohjeistukseen siitä miten tavoitteeseen pitää käytännön tasolla pyrkiä. Alainen saa siis itse keksiä parhaan mahdollisen keinon asetetun tavoitteen saavuttamiseksi.³⁸² Myös Napoléon luotti armeijakuntiensa komentajiin ja antoi heille suuren vapauden toimia sodassa kuten halusivat, kunhan he vain täyttivät strategiset tavoitteet (http://fi.wikipedia.org/wiki/Grande_Arm%C3%A9e).³⁸³ Liiketaloustieteilijöille asian selittäminen puolestaan onnistuu kaikkein helpoiten tehtävätaktiikka Herseyn & Blanchardin tilannejohtamisen malliin suhteuttamalla,

myöskään Sotaväen päällikkönä 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa toiminut, ilmeisestikin Mannerheimin kilpailijanaan pitämä Aarne Sihvo ei saanut sodan aikana merkittäviä tehtäviä hoidattavakseen). Puolustusministeri Juho Niukkanen näkemys Mannerheimin toiminnasta talvisodan lopulla ei myöskään ollut ylistävä: ”*Asiaa arvosteltaessa täytyi kuitenkin ottaa huomioon, että ylipäällikkö Mannerheim oli milloin toisella, milloin toisella kannalla muuttaen mielipidettään viikosta viikkoon, että hallituksen ja eduskunnan enemmistö oli sodan loppupuolella paniikkimielialan vallassa ja että sellainen mieliala olisi milloin tahansa saattanut levitä myös armeijaan ja väestöön ... Käsitakseni oli, että Neuvostoliitto olisi pitänyt voida saada silloisessa suupoliittisessa tilanteessa hyväksymään siedettävät rauhanehdot, jos vain hermot olisivat meillä kestäneet.*” (Turtola 2009, 141-191 ja 198). Jatkosodan aikana pääministerinä toiminut Edwin Linkomies on puolestaan todennut Mannerheimista: ”*Marsalkan luonne ei kuitenkaan lähempää tarkastellen ollut yhtä ihailtavan kokonainen kuin kauempana oleva oli luullut ... Epäilemättä hän olikin aikansa loistavin suomalainen. Mutta se ylenmääräinen palvonta, jota hän oli saanut osakseen, oli kehittänyt hänessä myös ominaisuuksia, joita tavataan taiteellisissa suuruuksissa. Hän ei suinkaan ollut vapaa turhamaisuudesta, hän oli joskus oikullinen ja kärsimätön, saattoipa välistä olla luvattoman pikkumainen. Hän ei myöskään aina täydellisesti erottanut omaa henkilöään asiasta, joka oli ratkaistavana. Ryti sanoikin kerran, että marsalkka toimiessaan ajatteli välistä liiaksi historiaa, siis pyrki tietoisesti toimimaan niin, että hänestä historiassa säilyisi mahdollisimman edullinen kuva.*” (Turtola 2009b, 272-273 ks. myös 305-306)

³⁸⁰ Menestys falangitaisteluissa perustui pitkälle siihen, etteivät sotilaat jättäneet paikkaansa taistelumuodostelmassa. Mm. spartalaisia hopliitteja velvoittaneen ns. *Lakedaimonin lain* mukaan sotilaat eivät koskaan saaneet perääntyä taistelukentältä. Legendaarisen maineen sotilaina spartalaiset ovat puolestaan saaneet erityisesti Thermopylain taistelun (480 eaa.) myötä, jossa solaa kuningas Leonidaan johdolla puolustaneet 300 spartalaisisotilasta kaatuivat viimeiseen mieheen, vaikka niin halutessaan he olisivat voineet myös vetäytyä paikalta ennen lopullisen taistelun käymistä; suurin osa muista kreikkalaisjoukoista myös poistui paikalta. Simonides (noin 556-468 eaa.) kirjoitti taistelupaikalle seuraavanlaisen muistokirjoituksen: ”*Vieras, Spartaan vie tämä viesti: me uinumme tässä, käskyjä noudattain näin Lakedaimonin lain.*” (ks. tarkemmin Herodotos 1997, 618-632; lainaus 629)

³⁸¹ Tehtävätaktiikan perusteet löytyvät 1800-luvun alkupuolen Preussista (Dupuy 1997, 116). Esimerkiksi *Kylkirauta*-lehden numeroissa 1/2010 ja 2/2010 Jukka Mälkki käsittelee preussilais-saksalaista tehtävätaktiikkaa.

³⁸² Preussin armeijassa korostettiin oma-aloitteellisuuden merkitystä. Vuoden 1812 koulutusohjeessa mm. kokonaan kiellettiin etukäteen harjoitellun kaavamaisen taktiikan harjoittaminen taisteluharjoituksissa (Mälkki 1/2010, 27).

³⁸³ Myös Suomen sodan aikaista ylätasen sotilastoimintaa käytännön tasolla johtaneen päämajajousmestari Airon näkemys oli tehtävätaktiikan mukainen ainakin päämajan suhteessa rintamakomentajiin. Airo oli sitä mieltä, että kun komentajat olivat saaneet tehtävänsä, päämajan ei enää pitänyt puuttua heidän toimiinsa – etenkin pikkuasioihin – kunhan he vain hoitivat asiansa tyydyttävästi. ”*Paikalla oleva mies tietää paremmin asiat kuin ylijohto,*” Airo sanoi. (<http://kotisivu.suomi.net/brantberg/Sotakenraalit%20-%20kenraaliluutnantti%20Aksel%20Airo.htm>).

jonka mukaan asiansa osaavia ja työhönsä hyvin motivoituneita henkilöitä voi ja pitääkin johtaa ns. 1/1-periaatteen pohjalta eli sen paremmin asioihin kuin ihmisiin huomiota kiinnittämättä. Johdettaville toisin sanoen riittää, että heille kerrotaan tavoite johon pitää pyrkiä, jonka jälkeen he tekevät parhaansa kyseiseen tavoitteeseen päästäkseen.³⁸⁴ On kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei tehtävätaktiikan käyttö sovellu muiden kuin hyvien 1/1-sotilaiden (mm. koulutus, motivaatio ja oma-aloitteellisuus) johtamiseen käytettäväksi eli se ei siis ole minkäänlainen yleinen tapa johtamisongelmien ratkaisemiseksi.³⁸⁵

Liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä poiketen clausewitzlaiseen strategiaan ei myöskään sisälly minkäänlaista varsinaista tekemistä/toteutusta eli liiketaloustieteellistä terminologiaa käytettäessä ns. strategian implementointia. Clausewitzille strategia on siis pelkkää suunnittelua, joka realisoituu käytännön tasoisesti toiminnaksi vasta taktisella tasolla.³⁸⁶ Näin ollen clausewitzlainen strategia samastuu hyvin pitkälle strategisen suunnittelun ja sodan osalta erityisesti sotasuunnitelman kanssa.³⁸⁷ Vaikka Clausewitz ei määrittelekään selkeää eroa strategian ja sotasuunnitelman välille, voidaan niiden välinen ero kuitenkin Clausewitzin kirjoitusten pohjalta nähdä niin, että strategia on varsinaisesti sotataidon teoriaan kytköksissä oleva sodankäyntioppi, kun taas sotasuunnitelma on kyseisen opin käytännöntasosta soveltamista.³⁸⁸ Sotasuunnitelman, ja tietenkin välillisesti myös strategian osalta on kuitenkin kiinnitettävä suurta huomiota myös taktisen tason taisteluista saatavaan palautteeseen, koska sen pohjalta voidaan sotasuunnitelmaa korjata lähes reaaliaikaisesti paremmin käytännön tilannetta vastaavaan muotoon. Näin toimien strategiasta tulee Clausewitzin näkemyksen mukaisesti kangistavan opin sijasta selviytymiskeinojen järjestelmä eli strategiaa ja/tai sotasuunnitelmaa ei pidä nähdä sen enempää dogmaattisena oppina kuin etukäteen tiukasti lukkoon lyötynä joustamattomana suunnitelmanakaan. Tällaista strategianäkemystä tukee myös Clausewitzin ajatuksista vaikuttuneen sotamarsalkka Helmuth von Moltken toteamus strategian perimmäisestä luonteesta: ”Strategia voidaan suunnitella vain ensimmäiseen taisteluun.”

Edellisen perusteella voidaan samalla todeta, että kaikki sellaiset liiketaloustieteille tyypilliset tulkinnat, joiden mukaan strategia, strateginen suunnitelma tai strateginen suunnittelu olisivat samassa merkityksessä aikasidonnaista asioita kuin vaikkapa pitkän tai keskipitkän aikavälin suunnittelu, ovat clausewitzlaisittain ajatellen ehdottoman virheellisiä. Strategia ei nimittäin ole aikaan kuin toimintamahdollisuuksiin sidoksissa oleva asia. Lisäksi strategian pitäisi von Moltken korostaman näkemyksen mukaisesti myös elää koko ajan, jolloin esimerkiksi taktisen tason taisteluiden tulosten pitäisi tarvittaessa vaikuttaa välittömästi myös strategiaan. Tästä johtuen myös strateginen liikkumavara pitäisi siis jättää niin suureksi, ettei olemassa oleva strategia ainakaan itsessään muodostuisi esteeksi sellaiselle tarkoituksenmukaiselle toiminnalle jota käytännön tilanne edellyttäisi ja jollaista tilannetta suunnitelmissa ei ole osattu ottaa etukäteen huomioon. Sama asia koskee tietenkin myös strategian ja organisaatiorakenteen välistä suhdetta³⁸⁹

³⁸⁴ Esimerkiksi kaikkien aikojen parhaana sotilaslentäjänä (ei hävittäjälentäjä) pidetty saksalainen Hans-Ulrich Rudel (1916-1982) piti tällaisen periaatteen mukaisesti toimimista oman menestyksellisen uransa perustana (Rudel 2011, 218).

³⁸⁵ Vielä tilannejohtamistakin paremmin tehtävätaktiikan luonneta kuitenkin soveltuu kuvaamaan myös toiminnan tehokkuuden huomioon ottava Reddinin ns. 3D-malli.

³⁸⁶ Clausewitz: *Strategiassa ei tunneta muita toimintatapoja kuin taistelujen järjestely siihen vaikuttavia keinoja käyttämällä* (Clausewitz 2002, 121).

³⁸⁷ Clausewitzin mukaan esimerkiksi ”taistelun ulkopuolella suoritettava marssi taas ei ole muuta kuin strategisen suunnitelman noudattamista” (Clausewitz 2002, 68-69).

³⁸⁸ Vastaavanlainen ero on myös taktiikan ja taistelusuunnitelman välillä.

³⁸⁹ Tietenkin myös organisaatiokulttuurin ja leadership-käytäntöjen pitäisi olla strategiaa ja rakennetta tukevia.

eli epätarkoituksenmukainen ja joustamaton rakenne ei myöskään saisi muodostua ylitsepääsemättömäksi esteeksi strategian edellyttämien muutosten teolle.³⁹⁰

Kyseistä uhkaa voidaan pitää myös todellisena, koska tyypillisesti organisaatiot voivat maksimoida toimintansa tehokkuutta joustavuutensa kustannuksella, jolloin vain yhden selkeän uhkakuvaraan strategiansa rakentava sotilasorganisaatio voi vaikuttaa rauhan aikana erittäin tehokkaalta, vaikka luultavasti se ei sellainen sodan aikana olekaan, koska taitava vihollinenhan pyrkii nimenomaisesti mitätöimään juuri kyseisen strategian käyttökelpoisuuden. Mikäli asevoimien olemassa oleva rakenne ei näin ollen mahdollistakaan riittävää strategista liikkumavaraa (esim. pitkäikäisten ja kalliiden asejärjestelmien nopea uudistaminen ei ole mahdollista), saattaa myös pelko epäsuotuisaan strategiseen tilanteeseen joutumisesta kasvaa tarpeettoman suureksi.³⁹¹ Potentiaalisena ongelmana toisin sanoen on, että rauhan aikana asevoimien toiminnallista tehokkuutta maksimoimaan pyrittäessä saattaa suunniteltu strategia ilmetä tehokkaalta vaikuttavana, mutta todellisuudessa jäykkänä organisaatorakenteena, jonka positiivisten piirteiden mitätöiminen ei tuota vastustajalle suuriakaan ongelmia.³⁹² Tästä johtuen sotilasorganisaation rakenteen pitäisi joustaa vaihtoehtoisten uhkakuvien edellyttämien strategioiden mukaisesti silläkin uhalla, ettei tällainen rakenne todennäköisesti olisikaan minkään yksittäisen uhkakuvaran näkökulmasta asiaa katsottaessa paras mahdollinen. Tähän asiaan liittyen asevoimien pitäisi myös jo etukäteen pyrkiä selvittämään, niin vaikeaa kuin se käytännössä onkin, miten se tarvittaessa saisi sodan jo alettua organisaationsa ja strategiansa mukautettua myös ”erilaista” sodankäyntiä vastaavaan muotoon.

Clausewitzlainen strategian aikasidonnaisuudettomuudesta johtuen on tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, että strategian on oltava milloin tahansa toteutettavissa oleva. Toisin sanoen, sodan ajallisesti milloin tahansa syttyessä ja mihin suuntaan tahansa edetessä, asevoimilla pitäisi aina olla varastossaan strateginen (sota)suunnitelma, jonka avulla kyseiseen uhkaan pystytään välittömästi vastaamaan. Asevoimien ei siis koskaan pitäisi olla sellaisessa

³⁹⁰ Strategian ja rakenteen välistä suhdetta on tutkinut mm. Rumelt (1974). Esimerkiksi terästehdas joka laajenee vertikaalisesti sekä raaka-aineen tuottajaksi (kaivostoiminta) että teräksen jatkojalostajaksi (esim. aseteollisuus), toimii todennäköisesti vakaan tilanteen vallitessa kustannustehokkaasti. Sen sijaan, mikäli markkinatilanne muuttuu merkittävästi (esim. komposiittirakenteet korvaavat teräksen), tällaisen konsernin mahdollisuudet suuntautua uusille toimialoille saattavat olla hyvin heikot, koska todennäköisestihän pääosa organisaation varallisuudesta on sidottuna kalliisiin, mutta tapahtuneen muutoksen jälkeen lähes arvottomiin koneisiin ja tehtaisiin, joista kukaan ei ole tällaisessa tilanteessa valmis maksamaan juuri mitään (tämän lisäksi tietenkin myös henkilöstön osaaminen on vääränlaista). Näin ollen tällaisen konsernin saattaakin olla erittäin vaikea mukautua markkinatilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin (vrt. Nokia Oyj:n kriisitilanne 1980-luvun loppupuolella).

³⁹¹ Jos Suomen puolustusvoimat esimerkiksi perustaisi sodan ajan strategiansa, samoin kuin sitä tukevan rakenteensakin oletuksen varaan, ettei laajamittainen maaohyökkäys Suomeen olisi mahdollinen/todennäköinen, niin ainakin Clausewitzin ja Sunzin mukaan vihollisen voisi olettaa toimivan juuri tällä tavoin, koska sehän tietäisi meidän kymmene puolustautua juuri tällaista hyökkäystä vastaan olevan heikon.

³⁹² Vrt. esim. voittamattomana pidetyn Maginot-linjan vähäinen merkitys toisessa maailmansodassa eli siihen käytetyt resurssit joustavammin käytettyinä olisivat varmasti johtaneet Ranskan kannalta suotuisampaan lopputulokseen. Tärkein syy Maginot-linjan vähäiseen merkitykseen oli kuitenkin se, ettei sitä käytetty ”hyökkäyslinjana” eli Ranska ei siis keskittänyt joukkojaan Maginot-linjan mahdollistaman vahvan puolustuksen suojissa proaktiiviseen strategiseen hyökkäykseen Saksa vastaan, jolloin Saksa ei puolestaan olisi voinut keskittää joukkojaan Ardennien kautta (10.5.-22.6.1940) tapahtuneeseen hyökkäykseen Ranskaa vastaan (Saksa ei yrityksistään huolimatta myöskään onnistunut valloittamaan Maginot-linjaa sitä vastaan kohdennetuilla suorilla hyökkäyksillä).

strategittomassa tilanteessa, jossa tietynlaiseen uhkakuvaan reagoiminen ei olisi jonain tiettyä ajankohtana mahdollista (esim. tiettyyn perusuhkakuvaan vastaaminen olisi mahdollista sekä tällä hetkellä että kymmenen vuoden kuluttua, muttei ajanjaksolla näiden ajankohtien välillä).³⁹³ Tähän strategian ominaispiirteeseen liittyy myös se, että myös samaa perusuhkakuva varten pitäisi olla erilaisia aikasidonnaisia strategioita. Toisin sanoen samaa perusuhkakuva varten olevan kymmenen vuoden päähän suunnitellun strategian pitäisi todennäköisesti olla melkoisen erilaisen kuin tämänhetkisen. Tämä muutos taas on (sotilas)-poliittisissa suhteissa mahdollisesti tapahtuvien muutosten ohella sidoksissa niin omien kuin vastustajan asevoimienkin mahdollisesti saamiin lisäresursseihin – ja myös niiden vähenemiseen.³⁹⁴ Strategiaa ei siis koskaan pitäisi suunnitella lopulliseksi vaan päinvastoin mahdollisimman joustavaksi ja tapahtuviin muutoksiin helposti sopeutettavissa olevaksi.³⁹⁵

Tällaisiin asioihin kannattaa kiinnittää suurta huomiota jo pelkästään senkin vuoksi, että ainakin rauhan aikana Suomen puolustushallinto näyttäisi ennemminkin keskittyvän erilaisten strategioiden yms. tuottamiseen kuin niiden käytännön tasoinen toteutuksen varmistamiseen. Puolustushallinnolle strategiat näyttäisivät siis olevan ennen kaikkea vain asiakirjoja, joiden pelkkä olemassaolo tunnutaan usein samastettavan niiden käytännöntasoinen toteutuksen kanssa eli liiketaloustieteellistä terminologiaa käytettäessä strategioiden implementointi näyttäisi jäävän melkoisen puutteellisesti toteutetuksi. Tämän tyyppistä näkemystä tukee myös se, ettei puolustusvoimilla Marko Laaksosen mukaan edes ole implementointijärjestelmää, jonka avulla strategioiden toteutumisesta voitaisiin systemaattisesti varmistua (Laaksonen 2009, 90). Koska strategioiden toteutumattomuutta voidaan lisäksi pitää yleisemminkin ottaen keskeisenä strategioita koskevana ongelmana, asiaa on syytä käsitellä puolustushallinnon osalta parin asiaa havainnollistavan esimerkin pohjalta.

³⁹³ Kyse on tietenkin vain yleisestä periaatteesta, sillä käytännössä on olemassa niin lukemattoman monia erilaisia uhkaskenaarioita, ettei niitä kaikkia varten voi olla erityisen hyvin käytännön tasolla toteutettavissa olevia suunnitelmia. On kuitenkin painotettava, että tällaisenkin tilanteen pitää olla tietoisien strategisen valinnan eikä siis suinkaan huomaamatta syntyvän päässeen tilanteen. Esimerkiksi Ruotsin päätöstä puolustusvoimiensa alasajoon vuosituhannen vaihteessa voidaan pitää tällaisena tietoisena strategiaalintana.

³⁹⁴ Esimerkiksi potentiaalisen vastustajan poliittisen ja sotilaallisen johdon näkemyksissä tapahtuneet muutokset, yhteiskunnallisten tekijöiden muuttuminen, uudet aseohjelmat, joukkojen uudelleensijoitukset ja keskinäisistä suhteista riippumattomat epäsuorat syyt (esim. USA ja Venäjän suhteet). Suomen pitää esimerkiksi kyseisen asian osalta huomioida Venäjän 5.2.2010 muuttunut, selkeän NATO-kielteinen sotilasdoktriini (Lehtonen 2010, 16-19; ks. tarkemmin esim. Blank 2011). Samoilla linjoilla Venäjän NATO-suhtautumisesta ovat myös MpKK:n Strategian laitoksen tutkijat kirjassaan *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi* (Forss ym., 2011); MpKK:n kotisivujen mukaan kirjoittajat ovat ydinaseasiantuntija Stefan Forssia lukuunottamatta Neuvostoliiton ja Venäjän hyvin tuntevia evp. upseereita (prikaatikenraali Lauri Kiianlinna, kommodori Pertti Inkinen ja eversti Heikki Hult). Suomen kannalta oleellista on myös Venäjän sotilaspiiriuudistus, jonka myötä Pietarin merkitys on kasvanut (Moskovan merkitys on vastaavasti taas vähentynyt) aivan eri luokkaan aikaisempaan nähden. Pietarissa nimittäin sijaitsevat nykyään niin Merivoimien pääesikunta kuin Läntisen sotilaspiiriin esikuntakin. Käytännössä tämä tarkoittaa siis sitä, että Suomen lähialueella olevasta Pietarista johdetaan tällä hetkellä niin Venäjän kaikkien laivastojen toimintaa kuin maan länsirajan puolustustakin aina Norjasta Ukrainaan asti (sähköposti-kirjeenvaihto Venäjän sotilasasioihin perehtyneen yleisesikuntaupseeri, eversti-luutnantti Antti Arpiaisen kanssa 8.-10.2.2012).

³⁹⁵ Kyseisen asian merkitystä korostettiin myös Preussin armeijan strategisessa suunnittelussa (Dupuy 1997, 116-117).

Ensimmäinen niistä liittyy *Puolustusministeriön strategiaan* (PLMS 2006), jota esimerkiksi Laaksonen pitää ainoana puolustushallinnon toimintaa kokonaisuudessaan ohjaavana strategiana (Laaksonen 2009, 90). Strategian julkistamiseen liittyen kävin myös kuuntelemassa puolustusministeriön edustajan YEK 53:lle kyseistä strategiasta Maanpuolustuskorkeakoululla pitämän esityksen. Vaikka esitys olikin mielenkiintoista kuultavaa, kyseisen strategian uskottavuus kuitenkin kärsi kolauksen esityksen loppupuolella kun luennoitsija totesi PLMS:stä suunnilleen seuraavaan tapaan: ”Kyllähän me puolustusministeriössä jo etukäteen tiesimme miten asiat pitää tehdä. Strategia piti kuitenkin kirjoittaa, jotta myös poliittiset päättäjät vakuuttuisivat näkökantomme oikeellisuudesta.”³⁹⁶ Toisin sanoen, kyseisen kommentin jälkeen asiakirjasta sai vaikutelman, että siinä olisi ollut kyse ennen kaikkea puolustusministeriön (johdon) näkemysten strategiaformaattiin naamoimisesta eikä siis suinkaan sellaisesta objektiiviseen tutkimukseen pohjautuneesta todellisesta strategiasta kuin millaisen puolustushallinnon ylimmän strategian voitaisiin niin olettaa kuin edellyttääkin olevan. Strategian implementoinnin kannalta ongelman puolestaan muodostaa se, että mikäli puolustusministeriön koko hallinnonalaa ohjaava strategia olisi vain muutamien henkilöiden subjektiivisten näkemysten pohjalta syntynyt, niin pitäisikö puolustusvoimien toimintaa tällöin ylipäätään edes suunnitella kyseisen strategian pohjalta tapahtuvaksi edes sellaisissa tapauksissa, joissa strategian implementointiin panostettaisiin?³⁹⁷

Mikäli puolustushallinnon kaikkea muuta toimintaa linjaava *Puolustusministeriön strateginen suunnitelma* voidaan puolestaan kyseenalaistaa, niin eikö tällöin ole perusteltua epäillä myös muihin puolustushallinnon tuottamiin strategioihin yms. sisältyvän aivan vastaavanlaista tarkoitushakuisuutta, koska siitä johdonmukaisesti johdettuinahan myös niiden pitäisi ilmentää kyseistä ajatusmaailmaa. Millainen painoarvo voidaan tämän jälkeen esimerkiksi puolustusministeriön antamille NATO-kannanotoille antaa, koska eikö ainakin tältä pohjalta ajatellen olisi johdonmukaista olettaa, että myös kyseiset näkemykset voisivat perustua tiettyjen henkilöiden subjektiivisiin NATO-käsityksiin eivätkä siis niinkään järjestöä koskeviin objektiivisiin tosiasioihin? Kyseisen asian osalta on kiinnitettävä huomiota varsinkin siihen, ettei ainakaan NATO:n perustamisasiakirjan 5. artiklaan³⁹⁸ eli ns. turvatakuulausekkeeseen vetoaminen olisi riittävä peruste järjestöön liittymistä oikeuttamaan, koska kyseiseen artiklaan ei NATO-kannattajien³⁹⁹ päinvastaisesta näkemyksestä huolimatta sisälly ehdotonta ja

³⁹⁶ Lainaus ei välttämättä ole aivan sanatarkka, mutta sen sanoma oli kuitenkin juuri tämä, koska olen varmistanut useammaltakin tilaisuudessa mukana olleelta henkilöltä ymmärtäneeni asian samalla tavoin kuin hekin olivat sen ymmärtäneet. Välttämättä PLM:n edustajan näkemys ei myöskään ollut väärä vaan ainoastaan heikosti perusteltu.

³⁹⁷ Clausewitzlaisittain ajateltuna asevoimien toiminta ei saisi perustua poliittikkojen harhaanjohtamiseen tms.

³⁹⁸ *Osapuolet sopivat, että aseellista hyökkäystä yhtä tai useampaa osapuolta vastaan Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa pidetään hyökkäyksenä kaikkia osapuolia vastaan, ja sen seurauksena osapuolet sopivat, että sellaisen aseellisen hyökkäyksen sattuessa jokainen niistä, käyttäen oikeutta yksilölliseen tai kollektiiviseen itsensä puolustamiseen sen mukaan kuin YK:n peruskirjan artikkelissa 51 todetaan, avustaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta osapuolta tai osapuolia ryhtymällä välittömästi yksilöllisesti ja yhteisymmärryksessä muiden osapuolien kanssa sellaisiin toimiin, joita pidetään tarpeellisina, mukaan lukien aseellisten joukkojen käyttö, Pohjois-Atlantin alueen turvallisuuden palauttamiseksi ja säilyttämiseksi. Kaikki sellaiset aseelliset hyökkäykset ja kaikki niistä johtuvat toimet raportoidaan välittömästi turvallisuusneuvostolle. Kyseiset toimet keskeytetään kun turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarvittaviin toimiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi.*

³⁹⁹ Tällä hetkellä (joulukuu 2011) suomalaisten NATO-kannatus on kaiken lisäksi romahtanut pohjalukemiin, sillä kansalaisista vain 16 % (N = 1 002) suhtautuu NATO-liittoutumiseen myönteisesti (HS 21.12.2011, A3 ja A6).

automaattista lupauksia antaa hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle (riittävää) sotilaallista apua hyökkäyksen menestyksellisen torjumisen mahdollistamiseksi.⁴⁰⁰ Sitä toimiiko puolustusministeriön (virkamies) johto⁴⁰¹ näin myös käytännössä on vaikea tietää. Tähän suuntaan viittaisi kuitenkin se, että ainakin puolustusministeriön puolustuspoliittisen osaston entinen päällikkö (2002-2010), ylijohtaja Pauli Järvenpää arvosteli 31.12.2007 virkamiehelle hyvin huonosti sopivasti niin Suomen presidenttiä kuin pääministeriäkin NATO-vastaisuudesta (http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2007/12/kiivasta_sananvaihtoa_nato_jasenyydesta_262561.html), joten ainakaan hänen oma NATO-näkemyksensä ei voi olla Suomen virallisen poliittisen linjauksen mukainen.⁴⁰² Järvenpään vahvaan NATO-myönteisyyteen suhteutettuna on puolestaan ihmeellistä, että saman vuoden syksyllä NATO-maa Norjan puolustusvoimien komentaja Sverre Diesen oli todennut salaiseksi julistetussa, mutta maan yleisradion NRK:n haltuun vuotaneessa puolustusvoimien selonteossa, ettei Norja voi luottaa NATO:lta saatavaan sotilaalliseen apuun (todennäköisesti Diesenillä oli myös hyvin paljon Järvenpäästä paremmat tiedot NATOsta).⁴⁰³

⁴⁰⁰ Maailmansotien jälkeen on tietoisesti vältelty tekemästä automaattisesti realisoituvia sopimuksia. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan katsotaan varsin useinkin laajentuneen suursodaksi puolivahingossa juuri tällaisten sopimusten seurauksena (vrt. myös Iso-Britannian ja Ranskan Puolalle antamat turvatakuut ennen toista maailmansotaa). Tällaista näkemystä tukee hyvin myös presidentti Rytin näkemys ulkopuolisen avun saamisen mahdollisuudesta: *"Kansat ovat itsekkäitä ja niillä on oikeus olla sitä. Ei kukaan voi odottaa, että joku kansa vapaasta tahdostaan ilman omaa välitöntä tai välillistä etua vain hyvää hyvyttään kävisi veriseen, raskaaseen sotaan vieraiden kansojen puolesta."* (Turtola 2009b, 263) Olen lisäksi käynyt asiasta myös monia keskusteluita Maanpuolustuskorkeakoulun lakimiehen, OTL Kari T. Takamaan kanssa. Tästä huolimatta mm. Upseeriliiton pääsihteeri Hannu Sipilä kuitenkin perustelee NATO-myönteisyyttään turvatakuiden kautta (Sotilas-aikakauslehti 5/2010, 28-29). Tällaiset kannanotot eivät tyypillisesti myöskään ota huomioon NATO-liittoutumisen negatiivisia vaikutuksia kuten sitä, että liittoutuminen lisäisi jännitteitä Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin. Venäjän vuoden 2010 NATO-kriittisen sotilasdoktriinin lisäksi asian osalta voidaan viitata myös MpKK:n Strategian laitoksen tutkijoiden asiaa koskevaan näkemykseen: *"Venäjän strategisena tavoitteena Suomen suunnalla lieenee siten sen varmistaminen, ettei Suomen alueelta kohdistu siihen uhkaa. Venäjän näkökulmasta kyse ei ole Yhdysvaltojen, Naton tai edes pienen Suomen aikeista, vaan kyvystä."* Lisäksi he ovat sitä mieltä, että Venäjän Suomen lähialueiden geopoliittinen ja -ekonomisen merkitys on koko ajan vain kasvamaan päin, kun taas Keski-Euroopan merkitys vastaavasti taas vähenee (Forss ym. 2011, 35 ja 24) VTT Pekka Visuri (eversti evp.) on puolestaan hämmästelty yleisemmälläkin tasolla maamme tiedotusvälineiden kritiikitöntä NATO-myönteisyyttä jopa moniin NATO-maihinkin nähden (Bäckman 2001, 359-367). Katso mahdolliseen NATO-liittoutumiseen liittyen myös kirjat *Turvallisuuspoliittisten vaihtoehtojen Suomen puolustusjärjestelmälle aiheuttamia vaikutuksia* (Sirén ym. 2004, 19-32) ja *Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutukset* (Sierla 2007).

⁴⁰¹ Upseereiden osuus puolustusministeriön ylimmistä virkamiehistä on viime aikoina noussut (esim. Knuuti 2010).

⁴⁰² Professori Jarmo Rinteen tekemän tutkimuksen perusteella poliitikkojen käsitykset puolustusministeriöstä eivät myöskään ole erityisen imartelevia, vaikka kyseisessä selvityksessä puolustushallintoon tyypillisesti myönteisesti suhtautuvien puolueiden kansanedustajilla olikin selkeä 11-6 yliedustus (Terho 2009, 69-119).

⁴⁰³ Asian osalta on kuitenkin tuotava esille myös se, että Järvenpää selitti Norjan tapahtumia myös omassa kolumnissaan 14.10.2007 (http://www.defmin.fi/index.phtml?677_m=3376&s=271). Kolumnissa osalta ei kuitenkaan voida tietää perustuiko se tosiasioihin vai oliko sen taustalla vain Norjan yritys paikata tapahtunutta vuotoa. Oli julkisuteen vuodettu tieto totta tai ei, oli Norjan nimittäin joka tapauksessa pakko pyrkiä selittämään asia juuri niin kuin se käytännössä tekikin eli NRK:n väitetiin liioitelleen Diesenin sanomisen merkitystä, koska eihän NATO-maan puolustusvoimien komentaja voi missään nimessä julkisesti epäillä järjestöltä saatavaa apua.

Järvenpään näkemysten lisäksi myös *Puolustusministeriön strategian* päivitetty versio *Puolustusministeriön strateginen suunnitelma 2030* (2010), samoin kuin sen osastrategiat ja toimintaohjelmatkin (ks. <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=621>) tukevat näkemystä puolustusministeriön virkamiesten poikkeuksellisesta NATO- ja Yhdysvallat myönteisyydestä. Esimerkiksi strategiassa esille nostettu näkemys siitä, että ns. verkottunut puolustus olisi Suomen puolustusratkaisu on vain hivenen peitelty suositus sille, että Suomen pitäisi jatkossa hakeutua NATOon. *Puolustusministeriön strategisessa suunnitelmassa* asiasta nimittäin sanotaan seuraavaan tapaan: *Verkottunut puolustus on tavoitteellista, laaja-alaista, syvää ja pitkäjänteistä kansallista ja kansainvälistä puolustuspoliittista ja sotilaallista yhteistyötä, jossa omia voimavaroja tarjotaan muiden hyödynnettäväksi ja jossa vastavuoroisesti itse hyödynnetään muiden voimavaroja. Verkottumisella turvataan puolustus monimutkaistuvassa ja uhkakuviltaan muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa toimijoiden keskinäisriippuvuus kasvaa samalla kun turvallisuuteen käytettävissä olevat voimavarat säilyvät rajallisina. Verkottumisen lähtökohtana on puolustushallinnon tehtäviä vastaavien kykyjen kehittäminen ja ylläpito. Yhteinen puolustus nähdään verkottuneen puolustuksen loogisena jatkumona.* Yhteisellä puolustuksella puolestaan viitataan suoraan NATO-puolustukseen (PLMSS 2010, 12-13). Myös puolustusministeriön kotisivuilta löytyy asiaan liittyen seuraavanlainen toteamus: *Turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon 2009 mukaan on olemassa jatkossakin vahvoja perusteita harkita Suomen Nato-jäsenyyttä.* Lisäksi kyseisessä asiakirjassa tehdyt linjaukset ovat myös siinä mielessä erikoisia, että ne ovat Suomen virallisen poliittisen linjauksen vastaisia heikosti perusteltuja poliittisia kannanottoja asioihin, jollaisiin virkamiesten ei pitäisi ottaa kantaa.⁴⁰⁴ *Puolustusministeriön strategista suunnitelmaa* osastrategioineen on ylipäättäänkin hyvin vaikea pitää juuri muuna kuin tieteellisyuden kaapuun puettuna NATO-lobbaamisena, koska oikeastaan mikään ei puhu sen puolesta, että niissä esitetyt näkemykset pohjautuisivat tutkittuun tietoon ja/tai luotettavaan pidettyyn lähdeaineistoon.⁴⁰⁵ Tämä on taas

⁴⁰⁴ Samaa mieltä kyseisestä asiasta ovat myös VTT Pekka Visuri (<http://www.iltasanomat.fi/ktimaa/suomen-puolustuskyky-nojaa-ministerion-visiossa-verkottumiseen/art-1288401063621.html>), valtiosihteeri, YTT Risto Volanen (Suomen Kuvalehti 11/2011, 18.3.2011 ja <http://ristovolanen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/79119-verkostoperusteinen-puolustus>) sekä eduskunnan puolustusvaliokunnan puheenjohtaja, FT Jussi Niinistö (<http://jussiniinisto.puheenvuoro.uusisuomi.fi/79013-verkottuneesta-puolustuksesta-natoon>). Esimerkiksi Visuri toteaa asiasta selkeäsanaisesti: *"Virkamiehet ryhtyivät politikoimaan".* Niinistö puolestaan toteaa suunnitelmasta seuraavaan tapaan: *"Mielipiteitä saa ja pitääkin olla virkamiehillä, mutta he eivät puolustusdoktriinistamme päättä. Suomen kansa antaa maalle suunnan vapaissa vaaleissa. Tukea pitää etsiä, mutta sen varaan emme voi heittäytyä. Suomea puolustavat suomalaiset. Siksi meillä tulee olla omat vahvat, koko kansan puolustusvoimat."* Toisaalta on kuitenkin muistettava, että kenties myös puolustusministeri Jyri Häkämies toimi omalta osaltaan PLM:n virkamiesten innoittajana, sillä monet muistanevat hyvin esimerkiksi hänen 6.9.2007 Yhdysvalloissa (CSIS) pitämän puheensa (Suomen) kolmesta kaikkein keskeisimmistä turvallisuushaasteesta: *"Yleisesti ottaen Suomi on etuoikeutetussa asemassa sijaitessaan yhdessä maailman turvallisimmista kolkista. Ottaen kuitenkin huomioon maantieteellisen sijaintimme Suomen tämän päivän kolme pääasiallista turvallisuushaastetta ovat Venäjä, Venäjä ja Venäjä. Eikä tämä koske vain Suomea vaan meitä kaikkia."* (http://www.defmin.fi/?661_m=3333&s=270)

⁴⁰⁵ Strategioissa ei esimerkiksi ole lähdeviittauksia eikä lähdeluetteloita, joten niiden todenperäisyyden tieteellinen arviointi on hyvin hankalaa. Lisäksi strategioiden pohjana on käytetty futurologista skenariointia, joka ei ole arvovapaata tiedettä vaan keino tulevaisuuteen vaikuttamiseksi, joten puolustusministeriön NATO-hakuisten virkamiesten tapauksessa se on siis tapa NATO-liittoutumista edistämään. Näin toimien puolustusministeriö tosin käyttää skenariointia väärin, koska futurologian tavoitteena pitäisi aina olla kaikille ihmisille paremman maailman luominen, jollaisena Yhdysvallat-johdoista, sen omien kansallisten etujen ajamiseen keskittyvää politiikkaa on hyvin vaikea nähdä (ks. tarkemmin esim. Korten 1998, Soros 1999 ja Chomsky

siinä mielessä omituista, ettei tällainen toiminta puolestaan anna tukea *Puolustushallinnon tutkimustoiminta* –osastrategiassa esitetyille näkemyksille puolustushallinnon tutkimustoiminnan korkeatasoisuudesta.⁴⁰⁶

Toinen esimerkki, joka puhuu puolustushallinnon tuottamien strategioiden pinnallisuuden ja huonon toteutuvuuden puolesta liittyy siihen, etteivät upseerit välttämättä näyttäisi aina itskään tietävän miten erilaisten strategia-asiakirjojen pitäisi heidän omaan toimintaansa vaikuttaa. Tutkimustyöohjauksessani aikoinaan ollut komentajakapteeni Mikko Villikari (YEK 53) tutki *Puolustusvoimien turvallisuustoiminnan strategian* toteutumista merivoimien laivastojoukoissa. Vaikka turvallisuustoiminnan strategian toteutumisen Merivoimien sota-aluksissa voisi olettaa olevan mitä tärkeimmän asian, erikoista kuitenkin oli, ettei suuri osa edes niistä henkilöistä joiden vastuulle kyseisen strategian toteuttaminen Merivoimissa kuului, tiennyt miten heidän olisi pitänyt siihen käytännön tasolla reagoida (osa ei edes ollut tutustunut kyseiseen strategiaan). Se, että näin saattoi tapahtua, ei myöskään ainakaan ensisijaisesti kerro siitä, että kyseiset henkilöt olisivat toimineet asian osalta varsinaisesti väärin vaan siitä, ettei puolustusvoimissa turvallisuustoiminnan strategiaa todellisuudessa priorisoitu kovinkaan tärkeäksi asiaksi, koska muutenhan sen käytännön tasoisesti toteutukseen – eli myös siitä vastanneiden henkilöiden informoimiseen – oltaisiin panostettu riittävästi voimavaroja (huomioi myös implementointijärjestelmän puuttuminen).⁴⁰⁷

2000). Tähän asiaan liittyen on myös erikoista, että puolustusministeriön skenaarioista puuttuu reaalityodellisuutta kaikkein parhaiten kuvaava Yhdysvaltojen dominoiva ja myös Euroopan edun sivuuttava unilateraalinen skenaario eli myös tämän kaikkein ilmeisimmän skenaariovaihtoehdon sivuuttamalla PLM:n virkamiehet ovat pyrkineet esittämään Yhdysvallat-johtoisen NATO-maailman positiivisessa sävyssä, vaikka suuren osan maailman ongelmista voidaankin katsoa olevan seurasta unilateraalisen skenaarion realisoitumisesta. Yhdysvaltojen itsekeskeisen politiikan osalta kyse ei myöskään ole mistään uudesta asiasta, sillä jo presidentti Clintonin varsin maltillisena pidettävissä olevan (vrt. esim. Reagan ja Bush Jr.) demokraattihallinnon aikainen ulkoministeri Madeleine Albrightin totesi vuonna 1994 YK:n turvallisuusneuvossa seuraavaan tapaan, kun turvallisuusneuvosto oli haluton mukautumaan Yhdysvaltojen Irakia koskeneisiin vaatimuksiin: ”*Me, Yhdysvallat toimimme muiden maiden kanssa silloin kuin voimme ja yksin kun meidän täytyy hyväksymättä mitään ulkoisia rajoituksia kysymyksissä, jotka ovat elintärkeitä Yhdysvaltain kansallisille eduille – niin kuin Yhdysvallat ne määrittelee.*” (Chomsky 2000, 73)

⁴⁰⁶ Kyseisen osastrategian kohdassa *Tutkimus on korkealaatuista* asiasta todetaan seuraavaan tapaan: *Tutkimuksen laadukkuus on tutkimustoiminnan kriittinen tekijä. Laatuvaatimus ei koske vain tutkimuksen tekijää: myös tilaajaosaaminen ja realistiset resurssit vaikuttavat keskeisesti tutkimuksen laatuun. Laadukas tutkimus on metodologisesti perusteltua, relevanttia, objektiivista ja luotettavaa.* Osastrategian kohdassa *Menestystekijät* puolestaan todetaan: *Tutkimustoiminnan kriittinen menestystekijä on objektiivista, innovatiivista ja kriittistä tutkimusta tukeva toimintakulttuuri. Julkisella sektorilla ei tehdä tutkimusta tieteen itsensä vuoksi, mutta objektiivinen ja luotettava tutkimus edellyttää, että tieteellisen tutkimuksen peruskriteereistä ei tingitä.* (Puolustushallinnon tutkimustoiminta 2010, 2 ja 10)

⁴⁰⁷ Mahdollisesti kyse olikin siitä, että tuohon aikaan Yhdysvallat kävi ns. terrorismin vastaista sotaa, jonka seurauksena myös puolustusvoimat tarvitsi asiakirjan, jonka pohjalta se pystyi osoittamaan uhkaan reagoidun (pitää nimittäin muistaa, että presidentti Bush Jr. edellytti valtioiden valitsevan mustavalkoisesti puolensa kyseisessä sodassa). Näkemystä kyseisen strategian todellisesta vähämerkityksellisyydestä kuitenkin tukee se, että ainakin asiaa koskeneiden selvitysten mukaan Suomeen kohdentuva terrorismiuhka on aina ollut hyvin pieni (ks. esim. <http://www.poliisi.fi/poliisi/supo60/home.nsf/pages/2229E36639310BE2C225760300377867>). Aivan erityisesti asia koskee islamilaisen terrorismin uhkaa Euroopassa, sillä esimerkiksi vuonna 2007 EU:n alueella tapahtuneesta 583:sta terrori-iskuista tai sellaisen yrityksestä vain neljä oli taustoiltaan islamistisia (Laitinen & Lumio 2009, 17). Lännen islaminvastaisesta ennakoasenteellisuudesta kertoo kuitenkin paljon esimerkiksi se, että Norjan Oslossa ja Utøyan saarella 22.7.2011 tapahtuneiden

Näin ollen onkin korostettava, ettei *Puolustusvoimien turvallisuustoiminnan strategia* nimestään huolimatta kuitenkaan ollut varsinainen strategia, koska todellisten strategioiden osalta varmistetaan aina, ilman ainoatakaan poikkeusta, että ainakin kaikki niiden toteutuksen kannalta tärkeät ihmiset tietävät kristallinkirkkaasti miten heidän oletetaan niiden osalta toimivan.⁴⁰⁸ Näin ollen ”strategia”, johon ei kuulu sen toteutuksen mahdollistavaa ja varmistavaa osuutta on kenties visio, skenaario, toive, haave, unelma tms., muttei mahdollisesta strategia-nimestään huolimatta kuitenkaan ainakaan clausewitzlaisessa merkityksessä todellinen strategia.⁴⁰⁹

Jotta clausewitzlaisen strategian toteutuspuolta olisi puolestaan mahdollista ymmärtää, on ensinnäkin korostettava, että käytännön sodankäynnissä strategia ilmenee ennen kaikkea sotasuunnitelmana, joka ohjaa sodan päämäärän saavuttamiseksi käytävää taisteluiden sarjaa. Clausewitz toteaaakin sotasuunnitelmasta seuraavaan tapaan: *Sotasuunnitelmaan tiivistyy koko sotilaallinen toiminta, sen puitteissa tästä tulee yksi ainoa teko, jolla täytyy olla kaikki erityistavoitteet itseensä sulauttava lopputavoite. Yhtään sotaa ei aloiteta tai ei järkevästi toimitaessa pitäisi aloittaa vastaamatta kysymykseen, mitä sodalla ja sodassa halutaan saavuttaa. Ensiksi mainittu seikka on sodan tarkoitus, sen päämäärä, jälkimmäinen sotatoimien tavoite. Tämä keskeinen ajatus ohjaa toimintaa joka suhteessa, se määrää käytettävien keinojen ja välineiden paljouden ja iskujen voimakkuuden, ja sen vaikutus ulottuu toiminnan pienimpiin yksityiskohtiin saakka.* (Clausewitz 2002, 269) Lainaukseen sisältyy selkeä sanoma siitä, että sotimisen pitäisi tapahtua vain sodalle asetetun päämäärän ja sitä tukevien tavoitteiden saavuttamiseksi eli sotimisen ei koskaan pitäisi olla itseisarvoista toimintaa.⁴¹⁰ Sotasuunnitelmaa käsittelevän lainauksen loppuosaan sisältyy omalla tavallaan myös Clausewitzin näkemys strategian taktisen tasoisen toteutuksen tärkeystään ”...toiminnan pienimpiin yksityiskohtiin saakka”. Vaikka Clausewitz näin ollen onkin sitä mieltä, että strategia on vain organisaation ylijohdon asia, hän kuitenkin ymmärtää aivan hyvin, että strateginen suunnitelma pitää myös toteuttaa

terroritekojen ja joukkomurhien jälkeen ns. asiantuntijat antoivat mm. teksti-TV:ssä välittömästi lausuntoja, joiden mukaan terroriteot viittasivat järjestäytyneeseen islamistiseen terrorismiin, vaikka tekojen takana olikin erittäin islam-vastainen, äärinationalistinen, -oikeistolainen, -kristitty syntyperäinen norjalaismies. Itse asiassa olisi ollutkin erikoista mikäli islamistit olisivat kohdentaneet iskunsa *Norjan työväenpuolueen* nuoria eivätkä esimerkiksi maan ulkomaalaiskriittistä *Edistyspuoluetta* vastaan.

⁴⁰⁸ Esimerkiksi Crainin mukaan Yhdysvaltojen asevoimissa strategisella tasolla asetetut päämäärät realisoituvat operatiivisen tason toiminnan kautta taktisen tason tehtäviksi (Crain 1990). Strategian käytännön tasoiseen toteutukseen huomion kiinnittämättä jättäminen on outoa myös sen vuoksi, että viime vuosien aikana strategian implementoinnin tärkeyteen on kiinnitetty suurta huomiota myös siviilipuolen strategianäkemyksissä. Strategian implementoinnin huomioimisen tärkeys ei myöskään tarkoita sitä, että strategian kirjoittaja työnsä lopuksi ainoastaan toteaa, että myös strategian toteutuminen pitää varmistaa. Strategian implementointi nimittäin edellyttää niin sen toteutumisen mahdollistavaa resursointia kuin sen toteutumisen varmistavaa systemaattista valvontaakin.

⁴⁰⁹ Näiden esimerkkien lisäksi asiaa olisi niin haluttaessa ollut mahdollista lähestyä myös puolustushallinnon *Turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon* tekoon tähtäävän suunnitteluprosessin kautta, joka ei ainakaan omien kokemusteni nojalla näennäisestä asiallisuudestaan huolimatta kuitenkaan tuota kovinkaan objektiivista, eikä varsinkaan kriittistä tietoa poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Näin ollen olisikin kiinnostavaa tutkia sitä, ovatko selonteissa annetut suositukset olleet maanpuolustuksellisen vai enemminkin vain upseerikunnan edun mukaisia? Kysymys olisi mielenkiintoinen tutkittavaksi mm. sen vuoksi, että upseerit kuitenkin päättävät viime kädessä siitä mitä asioita selonteon puolustusvoimia koskevassa osuudessa tuodaan esille ja mitä ei.

⁴¹⁰ Myös Napoléonin mukaan sodilla pitää olla selkeä, tarkasti määriteltä päämäärä (Chandler 2002, 57, maksiimi V).

käytännön toiminnan tasolla eli suunnitelman ja toteutuksen välisen suhteen pitäisi siis aina olla aukottoman.

Strategian käytännön tasoisesta toteutuksesta kirjoittaessaan Clausewitz puolestaan toteaa seuraavaan tapaan: *Strategian piirissä ei voittoa ole [...] Strateginen menestys on toisaalta taktisen voiton onnistunutta valmistelua; mitä paremmin siinä menestytään, sitä kiistattomammin taistelu voitetaan. Toisaalta strateginen menestys on taistelussa saadun voiton käyttämistä hyväksi. Mitä useampia tapahtumia strategia on pystynyt toimenpideyhdistelmillään vetämään voitetun taistelun jälkeen sen seurausten piiriin, mitä enemmän se silloin saa haltuunsa romahtavista raunioista, joiden perustaa taistelu on järkyttänyt, mitä runsaammin se suurilla pelisiiroillaan hankkii tuloksia, jotka oli itse taistelussa hankittava vaivalloisesti yksitellen, sitä mainiommin se menestyy.* (Clausewitz 2002, 187) Clausewitzin mukaan strategian toteutus on siis aina pelkästään taktinen asia. Strategialla ei näin ollen myöskään ole varsinaista toiminnallista aspektia eli parhaimmillaankin ”toiminta” ilmenee ainoastaan käytyjen taisteluiden perusteella korjattuna sotasuunnitelmana. Clausewitz ei näin ollen myöskään käyttäisi liiketaloustieteille tyypillistä, juuri hetki sitten mainittua käsitettä *strategian implementointi* käytännön tasoisesta toteutuksesta puhuessaan, koska kyseinen implementoitumien tapahtuu vasta taktisen tason, yksittäisiä taisteluita koskevien taistelusuunnitelmien käytännön tasoisten toteutuksen tasolla.

Tämän seurauksena strategian ja taktiikan välistä eroa ei myöskään pidä ymmärtää siten, että taktiikan merkitys olisi clausewitzlaisessa sotateoriassa vähäisempi kuin strategian. Päinvastoin, Clausewitz toteaa taktisen tason suuresta merkityksestä seuraavasti: *Taistelu on ainoa toimintatapa sodassa; vastassamme olevien sotavoimien tuhoaminen on taistelussa keino tavoitteen saavuttamiseen, jopa silloinkin, kun taistelua ei todellisuudessa käydä, koska ratkaisun perusteena on joka tapauksessa käsitys siitä, että tuho olisi varmasti edessä. Niinpä siis vihollisen sotavoimien tuhoaminen on kaikkien sotilaallisten toimien perusta, kaikkien yhdistelmien pohjimmainen tukipiste, jonka varassa ne lepäävät kuin sillan kaaret pilareillaan.* (Clausewitz 2002, 37) Tästä näkökulmasta katsoen taistelu on siis kaiken sotilaallisen toiminnan huipentuma, siitäkin huolimatta, ettei se millään tavoin strategista olekaan eli sana strategia ei ole synonyymi sanalle tärkeä vaikka juuri näin strategia-sana nykyaikana tunnutaankin aivan liian usein ymmärrettävän.⁴¹¹ Näin ollen onkin erikoista, että varsinkin siviilipuolella vaikuttaisi olevan jonkinlainen pakonomainen tarve nähdä jotakuinkin kaikki mahdolliset, ja usein jopa täysin mahdottomatkin asiat strategisina, vaikka oikeastaan sana taktiikka soveltuisi kyseiselläkin puolella kuvaamaan asioiden toteutukseen liittyviä asioita huomattavan paljon strategia-sanaa paremmin.

Strategian ja taktiikan käsitteiden suhteesta Clausewitz toteaaakin seuraavaan tapaan: *Jokaisen teorian ensimmäinen tehtävä on sekaannusten ja voitaneen sanoa, pahasti toisiinsa sokeutuneiden käsitteiden ja käsitysten selvittäminen; ja vasta sitten, kun on sovittu nimityksistä käsitteistä, voidaan toivoa, että pystytään etenemään asioiden selkeään ja helposti ymmärrettävään tarkasteluun. Vasta sitten voidaan olla varmoja siitä, että ollaan aina samalla näkökannalla kuin lukija. Taktiikka ja strategia ovat sekä ajan että paikan suhteen toisiinsa sekoittuneita, mutta kuitenkin olennaisesti erilaisia toimintamuotoja, joiden sisäisiä lakeja ja keskinäistä suhdetta ei kerta kaikkiaan voida selkeästi pohtia, ellei niiden käsitteitä*

⁴¹¹ Kuten todettiin, sana *strategia* linkittyy kuitenkin hyvin kiinteästi sanan *sotasuunnitelma* kanssa, vaikka erityisesti liiketaloustieteiden puolella juuri tällaisesta strategian suunnitelmakeskeisyydestä onkin pyritty pääsemään eroon. Syy tähän lienee se, ettei ensinnäkään strategian ja taktiikan välistä suhdetta ole ymmärretty Clausewitzin tavoin ja toiseksi, ettei sotasuunnitelmaa tapahtumienkulkuun koko ajan aktiivisesti sopeutuvana joustavana suunnitelmana ole myöskään ymmärretty oikein.

määritellä täsmällisesti. Jos joku pitää tätä kaikkea tyhjänpäiväisenä, hän joko ei hyväksy lainkaan teoreettista tarkastelua tai sitten hänen älynsä ei ole vielä joutunut tuskailemaan niiden varsinaista sodankäyntiä koskevien sekoittuneiden ja sekoittavien, kiinteään pohjaan perustumattomien, mitenkään tyydyttävään päämäärään pääsemättömien, toisinaan latteiden, toisinaan mielikuvituksellisten, toisinaan merkityksettömissä yleistyksissä leijuvien käsitysten kanssa, joita me sangen usein saamme kuulla ja lukea, koska tieteellisen tutkimuksen henki on toistaiseksi vain harvoin levollisesti tarkkaillut niitä aiheita. (Clausewitz 2002, 70) Varsinkin siihen nähden, että Clausewitz tällä tavoin vakavasti varoittelikin strategian ja taktiikan sekoittamisen vaaroista jo lähes parisataa vuotta, vaikuttaakin erikoiselta, että hyvin pitkälle juuri tällä tavoin on kuitenkin tapahtunut. Aivan erityisesti asia koskee liiketaloustieteitä, ja siviilitieteitä yleisemminkin, koska nimenomaan tällä puolellahan strategia-termi on ulotettu käsittämään myös sellaista kaikkein alimmantasoisista suoritustason toimintaa, jollaisella ei pitäisi olla mitään tekemistä strategian kanssa.

Strategian ja taktiikan keskinäisen suhteen käsittely voidaan puolestaan lopettaa aiheeseen joka saattaa harhauttaa erityisesti sotilaita tulkitsemaan strategian ja taktiikan välistä suhdetta väärin. Kyse on sodankäynnin käsitteelliseen terminologiaan liittyvästä asiasta eli siitä miten Clausewitz oikeastaan tarkoitti taktiikan ymmärrettäväksi. Asiaan on kiinnitettävä suurta huomiota erityisesti sen vuoksi, ettei clausewitzlainen taktiikka vastaa kovinkaan hyvin edes termin sotilaallista nykymerkitystä. Vaikka strategia on myös clausewitzlaisessa hierarkiassa ylemmällä tasolla kuin taktiikka, kyseistä hierarkiaa ei kuitenkaan pidä ymmärtää samalla tavoin sotajoukon koosta riippuvaiseksi asiaksi kuin miten nykyään tyypillisesti tapahtuu. Toisin sanoen, asevoimat voivat nykyisin koostua vaikkapa sellaisista yksiköistä kuin armeijaryhmä, armeija, armeijakunta, divisioona, prikaati, rykmentti, pataljoona, komppania, joukkue, ryhmä, partio ja taistelupari, joissa ylemmän tason yksikkö koostuu pääsääntöisesti useammasta alemman tason yksiköstä.⁴¹² Nykyisten määritelmien mukaisesti joukot puolestaan jaetaan edelleen strategisiksi, operatiivisiksi ja taktisiksi yksiköiksi, jolloin armeijaa ja sitä suurempia yksiköitä voidaan yleisesti ottaen⁴¹³ pitää strategisina, armeijakunnasta prikaatiin operatiivisina⁴¹⁴ ja rykmenttiä sekä sitä pienempiä yksiköitä taktisina yksiköinä.⁴¹⁵

Clausewitz ei kuitenkaan erottanut strategiaa ja taktiikkaa toisistaan sotajoukon koon perusteella. Clausewitzlaisittain taktiikalla tarkoitetaan armeijan tietyn sodan (osa)tavoitteen saavuttamiseksi käymää yksittäistä taistelua, kun taas strategialla tarkoitetaan asevoimien sodan päämäärän saavuttamiseksi käymää taisteluiden sarjaa.⁴¹⁶ Napoléonin sotien ajalle oli puolestaan tyypillistä, että taistelut käytiin armeijoiden kesken, jolloin armeijat saattoivat olla samanaikaisesti sekä taktisia että strategisina yksiköitä.⁴¹⁷ Tällainen sodankäyntitapa oli puolestaan täysin ymmärrettävää, koska Napoléonin aikana sotia ei käyty rintama- ja/tai asemasotina vaan taisteluita käytiin ympäri Eurooppaa, jolloin armeijoita liikuteltiin aivan eri tavoin kuin miten esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan aikana tapahtui. Koska

⁴¹² Jaottelu ei kuitenkaan ole Suomen puolustusvoimien nykykäytännön mukainen.

⁴¹³ Kyseiset jaotteluperusteet eivät välttämättä ole kaikissa asevoimissa samanlaiset.

⁴¹⁴ Operatiivinen yksikkö on itsenäisen sodankäyntikyvyn omaava joukkokokonaisuus.

⁴¹⁵ Kuten todettiin, kaikkein pienimpiä yksiköitä voidaan toisinaan tosin kutsua myös taisteluteknisiksi yksiköiksi.

⁴¹⁶ On huomioitava, että Clausewitzin aikana valtioilla saattoi olla vain yksi armeija. Esimerkiksi Ranskalla oli Napoléonin keisariuden alkaessa (1804) 120 000 sotilaan armeija (*La Grande Armée*), jonka koko oli Venäjän sotaretkelle vuonna 1812 lähdetessä kasvanut 600 000 sotilaaseen (Venäjällä se kärsi 400 000 miehen tappiot).

⁴¹⁷ Yksittäisiä taisteluita varten armeija oli tosin mahdollista jakaa myös yhdestä tai useammasta armeijakunnasta koostuviksi sotajoukoiksi (armeijakunta on Napoléonin alun perin käyttöönottona itsenäisen taistelukyvyn omaava sotilasyksikkö).

Clausewitzin mukaan taisteluiden ensisijaisena tarkoituksena puolestaan oli vastustajan sotilaallisen voiman tuhoaminen, tuon aikaisessa sodankäynnissä ei myöskään ollut mielekästä käyttää vain osaa omista joukoista sotimiseen, koska tuolla tavoin toimienhan oltaisiin helposti menetetty jo tuohon aikaan aivan hyvin ymmärretyin sotilaallisen voiman keskittämisen merkitys voiton saavuttamisen ennakkoehtona (ks. esim. Clausewitz 2002, 122).⁴¹⁸ Toisin sanoen, tasavahvojen sotavoimien kohdatessa oli yleisesti ottaen tarkoituksenmukaista keskittää jotakuinkin kaikki omat voimat vastustajaa vastaan, koska ylisuuren strategisen reservien pito ainoastaan vaarantaa voiton saavuttamisen mahdollisuuden.⁴¹⁹

Aivan erityisesti voiman keskittäminen koski hyökkäävää osapuolta, koska Clausewitz katsoi Sunzin⁴²⁰ tavoin puolustuksen olevan hyökkäystä vahvemman taistelumuodon asiaa niin strategisella kuin taktisellakin tasolla tarkasteltaessa.⁴²¹ Koska hyökkäys ja puolustus eivät näin ollen ole keskenään samanarvoiset sodankäynti- ja taistelumuodot, voi alun perin heikompikin osapuoli tasoittaa voimasuhteita puolustautumalla, jolloin lopputuloksena saattaakin olla ensimmäisen maailmansodan kaltainen pattitilanne, jossa kummallakaan osapuolella ei ole riittäviä voimavaroja strategiselta vaikutuskeltaan tuloksellisen hyökkäyksen jatkamiseksi, mutta toisaalta kummallekaan osapuolelle ei myöskään tuota suuria vaikeuksia puolustautua vastustajan hyökkäyksiä vastaan.⁴²² Koska Clausewitz näin ollen oli eri mieltä varsin monien tuon aikaisten sotilaiden kanssa hyökkäys- ja puolustussodan keskinäisestä voimasuhteesta,⁴²³ ei häntä ole myöskään syytä pitää (mielikuvituksettomien) massa- ja perustuvien hyökkäyssotien⁴²⁴ puolestapuhujana vaikka esimerkiksi Liddell Hart asian juuri näin näkikin.

⁴¹⁸ Myös Napoléon korosti voiman keskittämisen merkitystä (esim. Lindqvist 2005, 114).

⁴¹⁹ Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö osaa joukoista olisi kannattanut aluksi pitää taktisena reservinä pois taistelukentältä ja käyttää niitä myöhemmin vastustajan heikoksi havaittua kohtaa vastaan (esim. Clausewitz 2002, 115, 124-125 ja 308-310). Myös kirjassaan *Principles of War* Clausewitz korostaa, ettei kaikkia joukkoja pidä tuoda välittömästi taisteluun vaan päinvastoin tyypillisesti pääosa joukoista kannattaa pitää taktisena reservinä rintamalinjan takana (Clausewitz 2003, 15). Asiaan liittyen Hew Stachan puolestaan syyttää tyypillisen angloamerikkalaisen tulkinnan mukaisesti Clausewitzia saarroituksen merkityksen vähättelemisestä suhteessa voiman keskittämiseen (Strachan 2010, 131-133). Tämä on sinänsä erikoista, koska todellisuudessa Clausewitz toteaa, ettei saarrostusta tyypillisesti kannata käyttää taistelun alkuvaiheessa hyvin ryhmittynyttä ja paljon taktista reserviä omaavaa vastustajaa vastaan, vaan vasta taistelun myöhemmässä vaiheessa vastustajan taisteluryhmityksen jo hajottua (Clausewitz 2002, 139-140).

⁴²⁰ ”Voittamattomuus perustuu puolustukseen, voiton mahdollisuus hyökkäykseen.” (Sun Tzu 1998, 93)

⁴²¹ Hyökkäyksestä ja puolustuksesta puhuttaessa on kiinnitettävä suurta huomiota myös siihen, onko kyse strategisen vai taktisen tason toiminnasta. Esimerkiksi strateginen puolustus voi, ja Clausewitzin mukaan sen myös pitää pohjautua taktisella tasolla suoritettaviin hyökkäyksiin (mm. Clausewitz 2002, 183). Tällaisen näkemyksen varaan on rakentunut niin Venäjän kuin Neuvostoliitonkin strateginen puolustus (ns. *syvän taistelun oppi* ja/tai *syvien operaatioiden oppi*) eli strategisesti puolustautuessaankin Venäjä siis pyrki siirtämään taktisen tason taistelut vastustajan alueelle.

⁴²² Jonkinlaisena karkeana nyrkkisääntönä on pidetty, että menestyksellisen hyökkäyksen suorittaminen edellyttää noin kolmin- tai nelinkertaista miesylivoimaa puolustautujaa nähden. Napoléonin sotien aikaisista taistelutavoista ja aseistuksesta johtuen hyökkääjän ylivoiman tuskin kuitenkaan tarvitsi olla aivan näin suuren.

⁴²³ Hyökkäyksen merkitystä korostavat henkilöt tukeutuvat tyypillisesti siihen, että hyökkääjä voi toimia proaktiivisesti, kun taas puolustautuja joutuu toimimaan reaktiivisesti. Esimerkiksi generalissimus Suvorov korosti omassa ns. *voittamisen opissaan* hyökkäyksen, nopeuden ja ”silämääräisyyden” (Clausewitzinkin käyttämä ranskankielinen termi *coup d’oeil*) merkitystä voiton saavuttamisen avaintekijänä.

⁴²⁴ Puolustuksen ensisijaisuudesta huolimatta Clausewitz oli kuitenkin sitä mieltä, ettei sotia voida voittaa pelkästään puolustautumalla, mikä ei varmasti olekaan mahdollista.

Tähän clausewitzlaiseen armeijatasoiseen taktiikkaan liittyy oleellisilta osin myös se, että vaikka taktisen yksikön ei nykyaikana katsotakaan kykenevän itsenäiseen sodankäyntiin, Clausewitzin taktisilla armeijoilla tällainen kyky tietenkin oli. Kaiken lisäksi, Clausewitzin aikana myös tietyt armeijaa pienemmät yksiköt omasivat itsenäisen taistelukyvyn, koska Clausewitz, samoin kun Napoleonkin, aivan nimenomaisesti korostaa, että armeija oli sotaanäyttämöllä⁴²⁵ oltaessa aina jaettava itsenäisen taistelukyvyn omaaviin joukkoihin. Clausewitz kirjoittaa asiasta: *Uudemman sotataidon yleisen periaatteen mukaan marssirivistöt on kaikkialla, missä taistelun mahdollisuus on edes ajateltavissa, eli koko sillä alueella, jolla sotaa varsinaisesti käydään, järjestettävä sillä tavalla, että niihin koottu joukkojen massa pystyy taistelemaan itsenäisesti. Tämä ehto täyttyy, kun mukana on kaikkien kolmen aselajin joukkoja, kokonaisuus on jaettu orgaanisesti toimiviin osiin ja ylin komentovalta on järjestetty asianmukaisesti. [...] Uudempi sotataito on kehittänyt armeijan jaon orgaanisesti toimiviin osiin, niin että sen pääosat ovat omia pieniä kokonaisuuksiaan, jotka voivat toimia taistelussa joka suhteessa samoin kuin kokonaisuus, lukuun ottamatta sitä ainoata eroa, että toiminnan vaikutus jää kestoaltaan lyhyemmäksi. Silloinkaan, kun tarkoituksena on taistelun käyminen yhdessä, ei tämän jälkeen ole ollut välttämätöntä pitää marssirivistöjä niin lähellä toisiaan, että kaikki pystyvät yhdistymään ennen taistelun alkua, vaan yhdistymisen toteutuminen taistelun aikana riittää...* (Clausewitz 2002, 172; ks. myös Chandler 2002, 57, Napoléonin maksimi VII)⁴²⁶

Tästä puolestaan seuraa sellainen nurinkurinen ilmiö, että Clausewitzin sotateorian taktiikka rinnastuukin tavallaan nykyaikaisen armeijatasoisen strategian kanssa, jonka seurauksena clausewitzlaisessa taktiikassa voidaan katsoa olevan nykyaikaisia operatiivisia ja taktisia tasoja vastaavat alatasonsa, joita taas erottaa toisistaan operatiivisen tason joukkojen kyky käydä itsenäisiä taisteluja. Lisäksi on huomioitava, että armeijat oltiin jo Napoléonin aikanaakin jaettu sellaisiin nykyisinkin yleisesti käytössä oleviin pienempiin yksiköihin kuin esimerkiksi armeijakuntiin, divisiooniin, prikaateihin, rykmentteihin ja pataljooniin. Näin ollen clausewitzlainen armeija-taktiikka kytkös ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö jo tuolloinkin näitä pienempiä yksiköitä oltaisi osattu käyttää myös nykyisen operaatiotaidon ja taktiikan tarkoittamissa merkityksissä.⁴²⁷ Koska Clausewitz kuitenkin käyttää taktiikkaa armeijatasoa koskevassa merkityksessä, näiden käsitteiden käyttö ei olisi Clausewitzin sotateorian yhteydessä mielekästä.

Yhteenvedona luvusta voidaankin todeta, että clausewitzlainen näkemys strategian perimmäisestä luonteesta on melkoisen selvä, joskin saman aikaisesti kuitenkin monilta osin melkoisen paljon niin liiketaloustieteellisestä kuin nykyaikaisesta sotilaallisestakin näkemyksestä poikkeava. Clausewitzlainen

Puolustus oli kuitenkin hänelle taistelumuoto, jonka avulla vastustajaa on mahdollisuus heikentää ennen kuin ote otetaan omiin käsiin ennen sodan/taistelun ratkaisuvaiheita.

⁴²⁵ Tämä selittää omalta osaltaan myös sitä, miksei Clausewitzin sotateoriassa esiinny operatiivista tms. tasoa strategian ja taktiikan välissä. Toisaalta kuitenkin esimerkiksi hänen käyttämänsä termi *sotaanäyttämö* voidaan ainakin jossain määrin samastaa nykytermin *operaatioalue* kanssa, joskin Clausewitzin mukaan myös sotaanäyttämöllä toimiva yksikkö on pääsääntöisesti armeija (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 165-166).

⁴²⁶ Koska Napoléonin armeijassa armeijakunnan katsottiin olevan pienimmän itsenäiseen sodankäyntiin kykenevän yksikön, olisi tuon aikaista armeijakuntaa ainakin tältä pohjalta asiaa tarkasteltaessa syytä pitää nykyaikaiseen käsitteistöön tukeuduttaessa operatiivisena yksikkönä, kun taas Napoléonin ajan divisioona olisi vastaavasti ollut taktinen yksikkö (http://fi.wikipedia.org/wiki/Grande_Arm%C3%A9e). Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi on kuitenkin todettava, että lyhytaikaisesti myös divisioona pystyi taistelemaan itsenäisesti (divisioonaan ei kuulunut huoltojoukkoja).

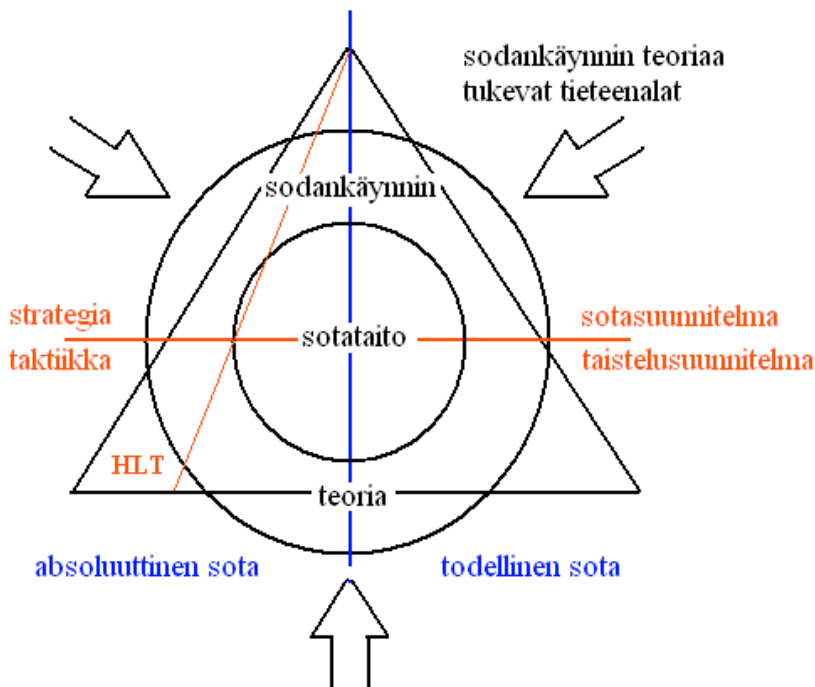
⁴²⁷ Mikäli Clausewitz olisi kirjoittanut sotateoriansa vaikkapa ensimmäisen maailmansodan pohjalta, todennäköisesti hän olisi myös jaotellut sodankäynnin jotakuinkin samalla tavoin kuin miten nykyään tapahtuu, koska tuolloin joukkojen koko oli kasvanut vielä entisestäänkin Napoléonin sotien aikakauteen nähden.

näkemyksen mukaan poliittinen taso antaa asevoimille päämäärän, jonka asevoimat pyrkivät sodan avulla saavuttamaan. Päämäärän saavuttamisen mahdollistamiseksi asevoimien strateginen johto puolestaan laatii sotasuunnitelman, johon sisältyy erinäinen määrä päämäärän saavuttamisen kannalta välttämättömiä taisteluita. Taktisen tason johtajien tehtävänä on vastaavasti laatia sotasuunnitelmaan pohjautuvat taistelusuunnitelmat taisteluiden käymiseksi, samoin kuin myös toteuttaa suunnitelmat käytännön taisteluiden tasolla. Hallinnon/huollon tehtävänä on puolestaan vastata joukkojen toimintakyvyn jokahetkisestä varmistamisesta.

Clausewitzlaisen sotateoria jakautuu siis sisäisen hierarkiansa osalta politiikkaan, strategiaan, taktiikkaan ja hallintoon/huoltoon. Tämän perusjaottelun lisäksi on kuitenkin syytä käydä luettelomaisesti läpi myös Clausewitzin sotateorian keskeisimmät ominaispiirteet, koska niiden huomioon ottaminen on kuitenkin välttämätön ennakkoehto kyseisen sotateorian oikeanlaiselle ymmärtämiselle. *Ensinnäkin*, clausewitzlainen sotateorian osalta on tärkeää kiinnittää huomiota sen sotakeskeisyyteen eli sen ei siis voida katsoa soveltuvan sellaisenaan sen enempää siviilipuolella kuin asevoimienkaan rauhan aikaisen toiminnan yhteydessä käytettäväksi. *Toiseksi*, clausewitzlainen sotateoria on strategisesti päämäärä- ja taktisesti tavoitesidonnaista. Toisin sanoen ”strategiat” ilman selkeää päämäärää eivät ole clausewitzlaisittain ajatellen todellisia strategioita vaan ainoastaan jonkinlaisia epämääräisiä visioita tms. *Kolmanneksi*, clausewitzlaisuudessa strategia koskee vain ja ainoastaan (sotilas)organisaation ylintä johtoa ja tällöinkin aivan erityisesti ylintä sotapäällikköä. Aivan ylintä ”konsernijohtoa” lukuun ottamatta asevoimissa ei siis tapahdu clausewitzlaisessa merkityksessä mitään strategista. *Neljänneksi*, käytännössä clausewitzlainen strategia konkretisoituu sotasuunnitelmana. Näin ollen kyseiseen strategiikäsitukseen ei myöskään sisälly näkemystä strategiasta toteutuksena. Strategia ilmenee siis käytännön tasolla taisteluiden käymiseen liittyvänä sotasuunnitelmien tekona,⁴²⁸ kun taas strategian toteutus on taistelusuunnitelmien välityksellä tapahtuvaa käytännön tasoista taktisen tason toimintaa. Tärkeystään huolimatta, toteutus ei siis tästä näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa myöskään koskaan ole strategista vaan taktista. Taktiikka on siis väline strategian ns. implementoimiseksi. *Viidenneksi*, strategian pitää myös sodan aikana elää taisteluiden kulun mukaisesti eli strategian on reagoitava välittömästi kaikkiin merkittäviin sodankäynnin tapahtumiin eli clausewitzlainen strategia on ennen kaikkea toimintamahdollisuuksiin eikä siis suinkaan samassa merkityksessä aikaan sidoksissa oleva asia kuin miten strategia usein siviilipuolella ymmärretään. *Kuudenneksi*, edellisiä kohtia tarkentaen, strategian pitäisi lisäksi olla milloin tahansa toteutettavissa oleva eli strategiaa ei pidä samastaa minkäänlaisen enemmän tai vähemmän epämääräisen tulevaisuuden tavoite- ja/tai toivetailan kanssa vaikka juuri näin strategiat tunnutaan usein jopa puolustushallinnon puolella ymmärrettävän. Koska mahdollisia uhkia on lisäksi erilaisia, pitäisi valtiolla olla myös monia erilaisia, erilaisiin aikajänteisiin sidoksissa olevia vaihtoehtoisia strategioita näissä tilanteissa käytettäväksi. Tämän lisäksi niiden pitäisi huomioida niin omassa kuin potentiaalisen vastustajankin tulevaisuuden sodankäyntivalmiudessa tapahtuvat muutokset. *Seitsemänneksi*, vaikka clausewitzlainen sotateoria, ja varsinkin sen strategiaa koskeva osuus on liiketaloustieteellisesti ja johtamisteoreettisesti asiaa tarkastellen selkeän management-painotteista, käytännössä hyvän strategian ja/tai sotasuunnitelman teko ei kuitenkaan ole mahdollista, mikäli strateginen johtaja ei ymmärrä erittäin syvällisesti niitä realiteetteja ja reunaehtoja, jotka käytännön tasolla vaikeuttavat sotasuunnitelmien toteutusta. Vaikka strategia käytännön tasolla ilmeneekin management-tyyppisenä sotasuunnitelmana, epäsuorasti sotasuunnitelma kuitenkin huomioi myös kaikki muut johtamisen pääosa-alueet, samoin kuin myös lukemattoman määrän muitakin sotasuunnitelman käytännön toteutukseen

⁴²⁸ Tässä yhteydessä ei siis enää viitata strategian (clausewitzlaiseen) sotataidon teorian mukaiseen sodankäyntioppi-merkitykseen.

Kuva 3: Clausewitzlaisen sotateorian keskeisimmät osa-alueet

114

Clausewitz-kritiikki

Tässä vaiheessa työtä on puolestaan sopiva aika perustella miksei tutkimuksessa ole juurikaan tukeuduttu, eikä myöskään jatkossa tulla tukeutumaan alan auktoriteettien aikaisemmin tekemiin Clausewitz-tulkintoihin. Kappaleen tarkoituksena on siis osoittaa, ettei viittaaminen kyseisiin tulkintoihin ole tarpeellista, koska kaikkein merkittävimpinä pidettyjenkin sotateoreetikoiden voidaan osoittaa esittäneen näkemyksiä, joita Clausewitzin sotateoria ei tue.⁴²⁹ Vaikka aihetta on sivuttu työssä jo aikaisemminkin (esim. Liddell Hart ja Strachan), tässä yhteydessä aiheeseen paneudutaan hieman syvällisemmin kenties 1900-luvun loppupuolen kuuluisimman sotateoreetikon, yhdysvaltalaisen John Boydin (1927-1997) Clausewitz-näkemyksen pohjalta.⁴³⁰ Tarkastelun sijoittaminen Clausewitzin sotateoriaa käsittelevän osuuden loppuun johtuu puolestaan siitä, että näin toimittaessa lukijoiden on mahdollista suhteuttaa esitettävä kritiikki Clausewitzin sotateoriasta tutkimuksessa jo tähän mennessä kerrottuun.⁴³¹

Boydilaisen näkemyksen läpikäyntiin puolestaan keskitytään ennen kaikkea sen vuoksi, ettei häntä ensinnäkään voida pitää minkäänlaisena marginaali-sotateoreetikkona vaan päinvastoin alan erittäin merkittävänä auktoriteettina. Boydin valintaa tarkastelun kohteena tukee tämän lisäksi myös se, että häntä pidetään aivan erityisesti pätevänä Clausewitz- ja Sunzi-asiantuntijana eli siis juuri tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevan aihepiirin hyvin tuntevana specialistina.⁴³² Vaikka tässä yhteydessä esitettävät Clausewitz-näkemykset poikkeavat varsin paljonkin Boydin näkemyksistä, tästä huolimatta Boydin näkemyksiin kohdentuva kritiikki ei kuitenkaan ole itsetarkoituksellista vaan sen tarkoituksena on ainoastaan osoittaa kuinka erikoisia tulkintoja jopa hän on Clausewitzin sotateoriasta tehnyt.⁴³³ Boydin osalta tämä ei myöskään tarkoita sitä, etteivätkö hänen näkemyksensä olisi monilta osin perusteltuja vaan ainoastaan sitä, etteivät ne perustu suoraan Clausewitzin sotateoriaan vaan hänen siitä tekemiin, virheellisiksi tms. osoitettavissa oleviin tulkintoihin. Jotta lukijoille ei puolestaan muodostuisi kuvaa, että tutkija sortuisi Boydin osalta vastaavanlaiseen tarkoituksenhakuiseen tulkintaan kuin millaiseen Boyd on Clausewitzin osalta sortunut, tässä yhteydessä Boydin teksteistä ei myöskään hakemalla haeta tällaista näkemystä tukevia kommentteja vaan tarkastelussa tukeudutaan vain yhteen ainoaan lainaukseen, jossa Clausewitzin ja Sunzin ajattelun (näennäiset) erot on kiteytetty yhdeksi lyhyeksi kappaleeksi.

⁴²⁹ ”Väitän, että esimerkiksi kritiikki Clausewitzin ajatuksia kohtaan johtuu liian usein siitä, että häntä ei ole luettu, häntä on luettu liian vähän tai luettua ei ole ymmärretty. Lukekaa lisää!” (Kerttunen 2010, esipuhe)

⁴³⁰ Boyd oli sotateoreetikkona, hävittäjälentokoneiden kehittäjänä ja myös hävittäjälentäjänä suuri lahjakkuus. Tämän tarkastelun tarkoituksena ei myöskään ole sen enempää kyseenalaistaa kuin vähätelläkään hänen saavutuksiaan. Boydin kunniaksi voidaan samoin todeta, ettei hän ilmavoimien everstin arvostaan huolimatta myöskään ollut tyypillinen ”järjestelmän mies” vaan päinvastoin erittäin kriittisesti Yhdysvaltojen asevoimiin, ja tällöinkin aivan erityisesti ilmavoimiin suhtautunut ”kiusankappale”. Kylmän sodan aikana ei esimerkiksi ollut erityisen sopivaa, että Boyd arvosti niin Marxia, Leniniä kuin Maoakin sotateoreetikoina (ks. tarkemmin Coram 2004). Kyseisen kriittisyyden osalta Boydia voidaan pitää myös tämän tutkimuksen eräänlaisena henkisenä esikuvana.

⁴³¹ Lukijalle on tällä tavoin toimittaessa annettu myös mahdollisuus tutustua alkuperäislähteeseen ja samalla myös varmistua siitä, että tutkimuksessa esitetyt näkemykset ovat myös Clausewitzille uskollisia.

⁴³² Tämä on tosin siinä mielessä hieman erikoista, ettei hän ole kirjoittanut kuin muutaman (julkaistun) sivun Clausewitzista; asiaan palataan aivan hetken kuluttua.

⁴³³ Luku on varsin pitkä myös sen vuoksi, että Boydin esittämän Clausewitz-kritiikin käsittelyn ohessa sinä johdatellaan lukijaa myös tutkimuksen seuraavaan, sodankäynnin kompleksisuutta käsittelevään aihealueeseen.

Von Clausewitz aliarvioi strategiset liikkeet ja halusi tuoda vihollisen suureen ratkaisutaisteluun, kun taas Sun Tzu halusi hermostuttaa vihollisen taistelukyvyttömäksi jo ennen taistelua. Von Clausewitz painotti rutiinimenetelmiä taktisella tasolla ja uskoi, että sodat voitetaan sarjalla taisteluja sen sijaan, että käytettäisiin strategiaa, harhautusta ja sissitaktiikkaa. Tämä merkitsi sitä, että vaikka sota voitettaisiin, olisi seurauksena aina verilöyly. Boydin mukaan Clausewitzin toinen vika oli siinä, että hän käytti paljon aikaa siihen, kuinka komentajan tulisi minimoida omien joukkojen ”kitka” eli sodankäynnin epävarmuus omalla puolella. Clausewitz ei käsittele Sun Tzun tapaan sitä, miten maksimoida vastustajan ”kitka”. Sun Tzu pyrki saamaan vastustajan sekoamaan, kun taas Clausewitz pyrki estämään oman osapuolen sekoamisen. Von Clausewitz kehotti aina etsimään vihollisen painopisteen ja hyökkäämään sinne. Boyd kysyi, että ”jos vastustaja voidaan voittaa asettamalla vahvuus heikkoutta vastaan, miksi mennä vahvoilla joukoilla vastustajan päävoimia vastaan?” (Coram 2004, 332)⁴³⁴

Vaikka Boydin Clausewitz-kritiikki saattaakin ensisilmäyksellä vaikuttaa perustellulta, käytännössä oikeastaan mikään osa siitä ei kuitenkaan tavoita kohdettaan kovinaan hyvin. Ensinnäkin on erittäin kummallista, ettei Boyd ainakaan kyseisen lainauksen perusteella näyttäisi edes ymmärtäneen mitä Clausewitz strategialla tarkoitti. Boyd nimittäin kritisoi Clausewitzia siitä, että tämä *”...painotti rutiinimenetelmiä taktisella tasolla ja uskoi, että sodat voitetaan sarjalla taisteluja sen sijaan, että käytettäisiin strategiaa, harhautusta ja sissitaktiikkaa”*. Erikoista kritiikissä on se, että Clausewitz tarkoitti strategialla nimenomaan taisteluiden sarjaa (ks. esim. Clausewitz 2002, 68), jolloin Boydin näkemyksen Clausewitzin ajattelun strategiattomuudesta voidaan katsoa olevan perusteettoman, koska clausewitzlaisittainhan kyseinen lainaus voitaisiin kirjoittaa aivan hyvin myös mielettömään muotoon: *”Von Clausewitz painotti rutiinimenetelmiä taktisella tasolla ja uskoi, että sodat voitetaan sarjalla taisteluja sen sijaan, että käytettäisiin sarjaa taisteluista, harhautusta ja sissitaktiikkaa.”* Boyd toisin sanoen irrottautuu välittömästi clausewitzlaisesta näkemyksestä ja alkaa kritisoida sitä oman strategianäkemysensä pohjalta.⁴³⁵

Kyseinen Boyd-lainaus jatkuu edelleen seuraavaan tapaan: *”Tämä merkitsi sitä, että vaikka sota voitettaisiin, olisi seurauksena aina verilöyly.”* Kuten tutkimuksessa asian osalta on jo aikaisemminkin todettu, Clausewitz ei kuitenkaan tietoisesti pyrkinyt veristen taisteluiden käymiseen vaan ainoastaan vihollisen

⁴³⁴ Kyseinen lainaus on otettu Robert Coramin kirjoittamasta Boyd-elämäkerrasta (2004). Kyseisessä kirjassa Clausewitziin ei viitata kuin kolme kertaa; muilla kuin tällä lainauksella ei myöskään ole juurikaan informaatioarvoa. Sekundaarilähteenä lainauksen ongelmana on tietenkin sen autenttisuuden varmistaminen eli kuinka luotettavasti se kertoo Boydin todellisesta Clausewitz-suhtautumisesta. Lainauksen luotettavuuden puolesta kuitenkin puhuu, että se löytyy samassa muodossa sekä Coramin kirjasta että Boydin internet-sivuilta; se on myös täysin linjassa Boydin oman *Patterns of Conflict* -esityksen kanssa (Boyd 1986, 40-42 ja 46). Lisäksi Boydin suomenkieliset kotisivut (http://www.sci.fi/~fta/JohnBoyd_fin_2.htm) on tehnyt/ suomentanut Suomen ilmavoimien komentaja, kenraalimajuri Jarmo Lindberg, jota voitaneen pitää uskottavana auktoriteettina Boydia tulkitsemaan. Lainaukseen tukeudutaan myös sen vuoksi, että sen tekijöiden voidaan myös olettaa olleen uskollisia Boydin ajatuksille. Tämän lisäksi en myöskään ole törmännyt kyseisen tulkinnan kyseenalaistaneisiin näkemyksiin. Tähän hyvin tunnettuun lainaukseen tukeudutaan myös sen vuoksi, ettei minua voitaisi syyttää tarkoituksellisen Boyd-tulkinnan teosta. Tästä huolimatta on kuitenkin painotettava, että tehtävän Boyd-tulkinnan oikeellisuus on lainauksen luotettavuudelle alisteinen asia. Toisaalta, vaikka lainaus ei jostain syystä olisikaan Boydin ajattelulle uskollinen, kertoo se joka tapauksessa hyvin siitä, miten Boydin on ainakin oletettu Clausewitziin suhtautuneen.

⁴³⁵ Sunzin osalta Boyd ei puolestaan näyttäisi kiinnittäneen huomiota siihen työssä jo aikaisemmin todettuun asiaan, ettei kiinassa ole strategiaa tarkoittavaa kirjoitusmerkkiä vaan strategiaksi tulkittavissa olevia merkkejä on 10/15.

taistelukyvyttömäksi tekemiseen, eli oikeastaan kyse oli hänen osaltaan vain sellaisen itsestään selvänä pidettävän tosiasian toteamisesta, etteivät verettömät sodat ainakaan pääsääntöisesti ole mahdollisia. Tältä osin Boyd tuntuukin tukeutuvan ennen kaikkea Liddell Hartin asiaa koskeneisiin aikaisempiin Clausewitz-tulkintoihin, koska varsinkin *Strategy*-kirjassaan (1991) Liddell Hart toistaa moneen kertaan, että Clausewitzin mukaan ”*veri on voiton hinta*” (*blood is the price of victory*), vaikka tällainen näkemys, jossa verisyys nähdään sodan tietoisena tavoitteena eikä siis sen luonnollisena seurauksena ei Clausewitzin sotateoriasta tukea saakaan (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 151-152).

Boyd väittää myös, että ”*von Clausewitz aliarvioi strategiset liikkeet*”. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tietää mitä Boyd strategisilla liikkeillä oikeastaan tarkoitti, koska clausewitzlaisittain strategisia liikkeitä ei oikeastaan voi ymmärtää muulla tavoin kuin armeijoiden ja/tai armeijakuntien siirroiksi taistelupaikalta toiselle. Lisäksi nämä ”strategiset liikkeet” piti Clausewitzin mukaan tehdä edellisen taistelun tulosten perusteella, joten Clausewitz pyrki siis aivan nimenomaisesti hyödyntämään taisteluiden kautta saavutettavissa olevan strategisen edun, jotta sodan päämäärä saavutettaisiin mahdollisimman nopeasti ja ”verisyyttä” välttäen.⁴³⁶ Lisäksi tällaisia armeijoiden siirtoja tapahtui Napoléonin sotien aikana, ja varsinkin Napoléonin itsensä toimesta vaikka kuinka paljon, ja Clausewitz myös käsitteli niitä sotateoriassaan.⁴³⁷ Mikäli Boyd taas sortuu Clausewitzin sotateorian kannalta kaikkein keskeisimmän strategiäkäsitteenkin osalta näin pahanlaatuisiin ja ennen kaikkea epäclausewitzlaisiin virhetulkintoihin, niin eikö jo pelkästään tätäkin voida pitää riittävänä perusteena epäillä yleisemmälläkin tasolla Boydin tekemien Clausewitz-tulkintojen oikeellisuutta?

Seuraava kohta, josta Boyd Clausewitzia kritisoi on se, että hänen mukaansa ”*von Clausewitz [...] halusi tuoda vihollisen suureen ratkaisutaisteluun...*”. Lainaus jatkuu hetkeä myöhemmin seuraavan tapaan: ”*Von Clausewitz kehotti aina etsimään vihollisen painopisteen ja hyökkäämään sinne. Boyd kysyi, että 'jos vastustaja voidaan voittaa asettamalla vahvuus heikkoutta vastaan, miksi mennä vahvoilla joukoilla vastustajan päävoimia vastaan?'*” Periaatteessa kysymys on myös täysin ymmärrettävä, sillä eihän omia joukkoja kannata sijoittaa vihollisen päävoimia vastaan mikäli tavoitteet on muutakin kautta saavutettavissa. Keskeisen ongelman asian osalta kuitenkin muodostaa kysymys siitä mitä vastustajan heikkoutta vastaan omilla vahvoilla joukoilla olisi pitänyt hyökätä. Mikä olisi siis 1800-luvun alkupuolella ollut sellainen vastustajan tärkeä, mutta kuitenkin puolustuksellisesti heikko kohta jota vastaan hyökkäämällä, ja mahdollisesti jopa sissitaktiikkaa⁴³⁸ käyttämällä vastustajalle oltaisiin voitu aiheuttaa sodankulun kannalta merkittävän suurta haittaa?⁴³⁹ Historiallisesta perspektiivistä sodankäyntiä

⁴³⁶ Pitää muistaa, että clausewitzlaisittain ajatellen strategia toteutuu vain ja ainoastaan taktisella tasolla. Näin ollen esimerkiksi clausewitzlaista päätöstä sodankäyntitavan valinnasta (strateginen hyökkäys tai puolustus) ei olisi mielekästä tulkita strategiseksi liikkeeksi tai sen puuttumiseksi, koska clausewitzlaisittain ajatellen myös strategisen puolustuksen pitää perustua taktisella tasolla tapahtuvaan aktiiviseen toimintaan.

⁴³⁷ Tavallaan näyttäisikin siltä, että Boyd tukeutuisi ”Clausewitz-näkemyksensä” osalta ennemminkin jominilaiseen kuin clausewitzlaiseen strategiatulkintaan, koska Jomini kuitenkin ymmärsi strategian ”passiivisemmin” taidoksi suunnata aseelliset voimat oikeille alueille joko puolustukseen tai hyökkäykseen.

⁴³⁸ Sissisodankäyntiä käsittelevä perusteos on esimerkiksi Mao Tse-tungin kirja *On Guerrilla Warfare* (2007); Mao puolestaan tunsikin hyvin *Sodankäynnin taidon*.

⁴³⁹ Myös Boydin korostaman sissitaktiikan käyttö olisi ollut tuohon aikaan ilmeisen vaikeaa, koska armeijathan marssivat ympäri Eurooppaa itsenäisen taistelukyvyyn omanneisiin yksiköihin (armeijakuntiin) jaettuina, ja sissitaktiikan avulla ei tyypillisesti ole mahdollista voittaa armeijakuntia. Sen sijaan toissijaisena taistelumuotona käytettäväksi se soveltui jo tuohon aikaankin huomattavan paljon paremmin (esim. Ranskan sota Espanjassa, joskin myös kyseinen sota ratkaistiin lopulta

katsottaessa on nimittäin muistettava, ettei ennen meidän aikaamme ole kiinnitetty juurikaan huomiota riviisotilaiden⁴⁴⁰ eikä tavallisen kansan kärsimyksiin sodissa, jonka seurauksena näiden ihmisten hyvinvoinnin varmistamiseenkaan ei ole kiinnitetty kovinkaan suurta huomiota.⁴⁴¹ Koska Clausewitzin mukaan sodan voittaminen kaiken lisäksi edellyttää vihollisarmeijan voittamisesta, ei sodalle asetettua päämäärääkään ollut mahdollista saavuttaa muuten kuin taisteluita käymällä.⁴⁴² Clausewitz näkeekin sodankäynnin tavoitteet seuraavaan tapaan.

Sodankäynnillä on kolme keskeistä tavoitetta:

- a) vihollisen asemahdin voittaminen ja tuhoaminen
- b) sotamateriaalin ja vihollisarmeijan muiden voimanlähteiden haltuunotto ja
- c) yleisen mielipiteen kannatuksen hankkiminen

Ensimmäisen tavoitteen saavuttamiseksi pääoperaatio suunnataan aina vihollisen pääarmeijaa tai joka tapauksessa vihollisen asemahdin hyvin merkittävää osaa vastaan; molempia muita tavoitteita kohti voidaan nimittäin edetä vain aloittamalla noiden voimien lyömisellä (käännöksen selkeän virheellistä sanamuotoa ei ole korjattu; käännöksen pitäisi kuitenkin kuulua suunnilleen seuraavasti: "...edetä vain aloittamalla taistelu noiden voimien lyömiseksi").

Jotta vihollisen sotamateriaali voitaisiin valloittaa, sotatoimet suunnataan kohteisiin, joihin noita aineellisia voimia on eniten keskittetty: pääkaupunkeihin, varastokeskuksiin, suuriin linnoituksiin. Niihin pyrittäessä kohdataan vihollisen päävoimat tai merkittävä osa vihollisarmeijasta.

Yleisen mielipiteen tuen saa suurilla voitoilla ja pääkaupungin haltuunotolla. (Clausewitz 2002, 312-313)

Toisaalla Clausewitz sanoo asiasta seuraavaan tapaan: *Kun tarkastelemme uusimman ajan sotahistoriaa ennakkoluulottomasti, meidän on myönnettävä, että määrällinen ylivoima tulee päivästä päivältä ratkaisevammaksi tekijäksi; meidän on*

perinteisen sodankäynnin keinoihin tukeutumalla). Lisäksi on huomioitava, että varsinkin vihollisvaltion alueella tapahtunut sissisodankäynti olisi ollut hyvin vaikeaa jo pelkästään huoltoon liittyneistä ongelmistakin johtuen (esim. sissijoukkojen ilmahuolto ei ollut mahdollista). Tuohon aikaan valtioilla ei ilmeisesti myöskään ollut juurikaan sopivia kohteita sissitaktiikan avulla vallattaviksi tai tuhottaviksi, ja jos olikin, niiden turvallisuus oli varmistettu jo etukäteen. Lisäksi ainakin Ranskasta oli Napoléonin poliisiministerinä toimineen Joseph Fouchén (1763-1820) toimesta kehittynyt poliisivaltio, jossa tällaiset toimintamahdollisuudet olivat ilmeisestikin jopa poikkeuksellisen huonot (Lindqvist 2005, 150 ja 234).

⁴⁴⁰ Esimerkiksi ympärysvaltojen ensimmäisen maailmansodan aikainen ylipäällikkö, Ranskan marsalkka Foch on todennut asiasta lakonisesti: *"Hyvän kenraalin koulutus vaatii 15 000 kaatunutta sotilasta."* (Hobbes 2006, 219)

⁴⁴¹ Esimerkiksi piirityistä linnoista tarpeettomat henkilöt (naiset, lapset ja vanhukset) saatettiin taisteluiden alettua jopa poistaa eli käytännössä siis jättää heidät vihollisen armoille, jotta puolustautumista oltaisiin voitu jatkaa pidempään (mm. ruoan riittäminen). Toisaalta myös nykyisten sotien siviiliväestölle aiheuttamiin (vähäisiin) haittoihin on syytä suhtautua hyvin kriittisesti, koska monien tutkimusten mukaan nykyisissä sodissa siviiliuhrien suhteellinen osuus sotilaisiin nähden on ennemminkin noussut kuin laskenut 1900-luvun alkupuolen sotiin nähden.

⁴⁴² Asian merkitystä kuvaa hyvin esimerkiksi se, että vaikka toisen puunilaissodan aikana (218-202 eaa.) Karthagon legendaarinen sotapäällikkö Hannibal (247-183 eaa.) oli yli viisitoista vuotta Italiassa, ja voitti kaikki siellä roomalaisia vastaan käymänsä taktisen tason taistelut, siitä huolimatta hän ei kuitenkaan pystynyt voittamaan Roomaa strategisella tasolla. On myös väitetty, ettei Yhdysvallatkaan olisi hävinnyt yhtään taistelua Vietnamin sodassa, mutta siitä huolimatta se kuitenkin hävisi sodan.

todellakin korostettava entistä voimakkaammin sitä periaatetta, että ratkaiseva taistelu on suoritettava mahdollisimman vahvoin voimin. (Clausewitz 2002, 166)⁴⁴³

Lainauksen perusteella voidaan siis todeta, että Clausewitz ymmärsi aivan hyvin, että vihollinen voidaan periaatteessa voittaa muutenkin kuin sen sotilaallista päävoimaa vastaan hyökkäämällä. Koska kyseinen voima on kuitenkin käytännössä aina keskitetty juuri merkittävimpiä kohteita puolustamaan, ei tavoitteen saavuttaminen kuitenkaan ollut käytännön tasolla mahdollista ennen kuin vihollisarmeija oli voitettu. Koska puolustus on lisäksi Clausewitzin (samoin kuin Sunzinkin) mukaan hyökkäystä tehokkaampi taistelu- ja sodankäyntimuoto, piti hyökkääjän myös tästä syystä johtuen pyrkiä keskittämään kaikki mahdolliset voimansa puolustusta vastaan. Boyd ei myöskään kiinnitä huomiota siihen, että todellisuudessa Clausewitz puhuu ennemminkin suhteellisesta kuin absoluuttisesta voiman keskittämisestä vihollista vastaan (Clausewitz 2002, 117), joten voitto oli hänen mukaansa saavutettavissa myös paikallisen ylivoiman (murtokohtaan) saamisen kautta eli hyökkäyksen ei suinkaan tarvinnut tapahtua koko taistelurintaman leveydessä. Lopuksi, Boyd ei tunnu huomioivan myöskään sitä, ettei armeijoita 1800-luvulla ollut, eikä muuten ole vielääkään mahdollista siirtää nopeasti ja huomaamatta paikasta toiseen,⁴⁴⁴ joten miten oma voima olisi tällöin myöskään ollut mahdollista keskittää vihollisen huomaamatta paikkaan, jonne se ei puolestaan olisi voinut tuoda omia päävoimiaan puolustukseen.⁴⁴⁵

Boyd ihmettelee myös sitä, miksei Clausewitz pyrkinyt yllättämään ja/tai harhauttamaan vastustajaansa. Sunzi sen sijaan antaa Boydin esittämään kysymyksen ilmeisestikin juuri hänen toivomansa vastauksen: *Kaikki sodankäynti perustuu harhaanjohtamiseen* (Sun Tzu 1998, 76) ja *Sotataidon huippu ei ole sadan voiton saavuttaminen sadassa taistelussa. Sotataidon huippu on vihollisen kukistaminen ilman taistelua*⁴⁴⁶ (Sun Tzu 1998, 86).⁴⁴⁷ Boyd ei tältä osin kuitenkaan kiinnitä huomiota siihen, että Sunzinkin osalta näiden toteamusten osalta kyse on lähinnä vain epärealistisesta toiveesta, jonka saavuttamiseen

⁴⁴³ Clausewitz ei kuitenkaan ollut sitä mieltä, että määrällinen ylivoima oli ainoa taistelun lopputulokseen vaikuttava tekijä, mutta kuitenkin erittäin tärkeä (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 115).

⁴⁴⁴ Lisäksi on huomioitava, että Clausewitz kiinnittää huomiota myös periaatteeseen, jonka mukaan armeija olisi marssien aikana jaoteltava itsenäisen taistelukyvyyn omaaviin taisteluyksiköihin. Tällä jaotellulla pyrittiin siis estämään mahdollisuus, että vastustaja olisi pystynyt yllättämään siirtymätaipaleiden aikana omat joukot puolustuskyvyttömässä tilanteessa. (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 172)

⁴⁴⁵ Esimerkiksi Persianlahden sodassa (2.8.1990-28.2.1991) monikansalliset liittoutumat kesti lähes puoli vuotta keskittää joukkonsa Persianlahden alueelle.

⁴⁴⁶ Kyseinen kohta, joka kuuluu Nojosen suomennoksessa kokonaisuudessaan seuraavaan tapaan (Sunzi 2005, 72-73): *Sodankäynnin taito on seuraava: Kaikkein tärkeintä on pyrkiä valloittamaan vihollisen valtio vahingoittumattomana. On vasta toissijaisen tärkeää tuhota vihollisen valtio. Kaikkein tärkeintä on ottaa haltuun vihollisen armeija, pataljoona, komppania ja viiden miehen ryhmä vahingoittumattomana. On vasta toissijaisen tärkeää tuhota vihollisen armeija, pataljoona, komppania ja viiden miehen ryhmä. Erinomaisinta ei siis ole sata taistelua ja sata voittoa, vaan vihollisen kukistaminen taistelutta. Nojonen kuitenkin toteaa käännöksestä, että lainauksen alkuosa olisi käännettävissä myös seuraavaan tapaan: *Kaikkein tärkeintä on pitää oma valtio vahingoittumattomana. On vasta toissijaisen tärkeää tuhota vihollisen valtio, samoin kuin sen seuraavakin kohta seuraavaan tapaan: Kaikkein tärkeintä on pitää oma armeija, pataljoona, komppania ja viiden miehen ryhmä vahingoittumattomana. On vasta toissijaisen tärkeää tuhota vihollisen armeija, pataljoona, komppania ja viiden miehen ryhmä.* Kyse on siis ilmeisen tarkoituksellisesti kyseiseen kohtaan rakennetusta kaksoismerkityksestä.*

⁴⁴⁷ Myös Napoléon oli asiasta täysin samaa mieltä, sillä hän kirjoitti: *”Taisteluun pitää lähteä vain silloin, kun ei ole mitään muuta mahdollisuutta voittaa konfliktia. On aina epävarmaa, miten taistelu päättyy.”* (Lindqvist 2005, 374)

Sunzikaan ei itsekään näyttänyt sotateoriansa muiden kohtien perusteella uskoneen.⁴⁴⁸ Kyse on siis suunnilleen samasta asiasta kuin mihin Clausewitzkin viittaa sodankäynnistä viimeisenä keinona poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi eli periaatteessa valtion olisi parempi pyrkiä saavuttamaan tavoitteensa muuten kuin sotimalla. Sen enempiä Sunzi kuin Clausewitzkaan ei siis lähtökohtaisesti kuitenkaan uskonut kyseisen ideaalitalanteen käytännön tasaisen saavuttamisen mahdollisuuteen. Tämän itsestänselvyyden toteamisen tarkoituksena oli siis vain muistuttaa hallitsijoita ja sotapäälliköitä siitä, että aluksi asioita kannattaa kuitenkin ajatella myös muusta kuin suoranaisen sotilaallisen toiminnan näkökulmasta, jottei lopputuloksestaan aina epävarmasta ja pelkästään välinearvoisesta sodasta muodostuisi päämäärän tavoittelun sijasta itsetarkoituksellista toimintaa.

Clausewitz puolestaan kirjoittaa tällaisista asioista Sunzita käytännön-läheisemmin ja myös tavoitteiden toteutukseen liittyvät vaikeudet esille nostoen, joka puolestaan tekee hänen sotateoriastaan varsinkin ns. helppoa totuutta etsiville ihmisille epämiellyttävän realistisen. Vaikka Clausewitz periaatteessa onkin harhautuksen⁴⁴⁹ suuresta merkityksestä yhtä mieltä Sunzin kanssa, hänen mukaansa kyse on kuitenkin ennen kaikkea vain käytännön tasolla saavuttamattomissa olevasta toiveesta. Itse asiassa Clausewitzin sunzilaista puolta kuvaa hyvin esimerkiksi seuraava lainaus: *Valloittaja rakastaa aina rauhaa (kuten Bonaparte aina sanoikin omista tarkoituksistaan), hän työntyisi hyvin mielellään meidän valtioonme aivan rauhanomaisesti – mutta meidän on haluttava sotaa ja valmistauduttava siihen, jotta hän ei voisi tätä tehdä.* (Clausewitz 2002, 191) Toisin sanoen, vaikka hyökkääjä pyrkisikin toimimaan sunzilaisten ideaalin mukaisesti sotaa välttämällä, puolustautujan ”velvollisuutena” on estää tällaisen mahdollisuuden toteutuminen; puolustautujan on siis varmistettava, ettei hyökkääjä saavuta päämääräänsä ainakaan taisteluita käymättä. Clausewitz myös kuittaa sunzilaist toiveet sotajuonten hyödyllisyydestä suorasanaisesti seuraavaan tapaan: *Niinpä voidaan sanoa, että kuten sukkeluus on ajatuksilla ja mielikuvilla tehty silmäkääntötempu, juoni on toiminnassa toteutettu silmäkääntötempu ... Mutta vaikka tarkkailija saattaa tuntea kovinkin voimakasta tarvetta nähdä sodan toimijoiden kilpailevan keskenään ovelassa toiminnassa, nokkeluudessa ja juonikkuudessa, on kuitenkin myönnettävä, että näiden ominaisuuksien vaikutusta näkyy historiassa vähän ja ne ovat voineet vain harvoin nousta esiin olosuhdetekijöiden moninaisuuden joukosta. [...] ...suunnitelmia ja käskyjä lähetetään liikkeelle pelkästään harhaanjohtamistarkoituksessa, viholliselle toimitetaan tahallisesti vääriä tietoja. Nämä keinot vaikuttavat kuitenkin strategian kentässä yleensä niin heikosti, että niitä voidaan käyttää vain yksittäisissä, itsestään tarjoutuvissa tilanteissa, eikä niitä siis voida pitää toimijan aloitteellisuudesta kumpuavana vapaana toimintamuotona.* (Clausewitz 2002, 121).

Näin ollen Boydin väite siitä, etteikö Clausewitz olisi ymmärtänyt harhautuksen periaatteellista merkitystä sodankäynnin osa-alueena on täysin vailla todellisuuspohjaa. Ero Sunzin ja Clausewitzin välillä ei siis ole tältäkin osin lähestulkoonkaan niin suuri kuin miten Boyd asian esittää. Itse asiassa kyse on vain siitä, että Clausewitz haluaa osoittaa, ettei Sunzin esittämä näkemys harhautuksen suuresta merkityksestä saa tukea käytännön sodankäynnin puolelta. Samoin, vaikka kumpikin sotateoreetikko ymmärtää aivan hyvin teoreettisella tasolla harhautuksen

⁴⁴⁸ Itse asiassa kukaan hyvä hallitsija tai sotapäällikkö ei koskaan näin tekisi. Esimerkiksi Bingfa baiyan (1613-1695) toteaa asiasta: ”Sodankäynnissä kyse on taistelemisesta. Kun sotilaat iskevät yhteen, on kyse kenraalien harhaanjohtavien suunnitelmien (mou) välisestä taistelusta. Kenraalit kamppailevat keskenään otollisista tilaisuuksista.” (Nojonen 2009, 87)

⁴⁴⁹ Harhautuksen ohessa käsitellään myös yllätystä, vaikka kyse ei tarkkaan ottaen olekaan samasta asiasta. Sotilaallista harhautusta käsittelevät esimerkiksi lähteet Latimer 2006 ja Takamaa 2004, 87-121.

suuren merkityksen, käytännössä Clausewitz ei kuitenkaan katsonut sillä olevan kovinkaan suurta merkitystä ainakaan hänen oman aikaisen sodankäynnin kannalta.

Harhautuksen osalta on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että ilmeisestikin siihen tukeutuminen oli muinaisessa Kiinassa myös helpompaa kuin Napoléonin ajan Euroopassa, koska muutenhan sekä Sunzin sotateorian harhautuksen merkitystä korostamaa että Clausewitzin asian merkitystä vähättelevää näkemystä olisi vaikea ymmärtää.⁴⁵⁰ Tästä huolimatta Sunzi ei kuitenkaan *Sodankäynnin taito* -kirjaan syvällisemmin paneuduttaessa kuitenkaan edellä todetun mukaisesti itsekään enää korosta yhtä voimakkaasti asian merkitystä, koska käytännön sodasta puhuessaan myös Sunzi tukeutuu hyvin vahvasti clausewitzlaiseen retoriikkaan eli korostaa selkeästi (laadullisen ja määrällisen) ylivoiman merkitystä sotilaallisen menestyksen mahdollistajana. Sunzi toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *Kun voimasi on kymmenen yhtiä vihollista kohden, saarra hänet. Kun voimasi on viisinkertainen, hyökkää hänen kimppuunsa. Jos voimasi on kaksinkertainen, hajota hänen voimansa. Jos olette tasavertaiset, voit käydä taisteluun hänen kanssaan. Jos joukkosi ovat määrällisesti pienemmät kuin vihollisella, pidä peräytymistiet auki. Ja jos joka suhteessa häntä heikommat, säilytä kykyisi välttää hänet, sillä heikko armeija on pelkkä saalis voimakkaammalle.*⁴⁵¹

Esimerkiksi tasavertaisesta tilanteesta Sunzi kommentaattori Ho Yen-hsi lisäksi toteaa: *Näissä olosuhteissa vain kyvykäs kenraali voi voittaa.* (Sun Tzu 1998, 89)⁴⁵² Kommentaattoreista puolestaan Chang Yu toteaa asiasta: *Mengse sanoi: ”Pieni ei varmasti vedä vertoja suurelle, eikä heikko vahvalle, eivätkä harvat monille.”* (Sun Tzu 1998, 90) Toisin sanoen, mikään ei Sunzinkaan osalta enää tällaisessa käytännön tilanteessa viittaa harhautuksen suureen merkitykseen, eli sotajoukon menestys näyttää kuitenkin viime kädessä perustuvan ennen kaikkea vain armeijan suureen kokoon.⁴⁵³ Tätä kautta Sunzin ajattelu siis lähestyy hyvin selkeästi Clausewitzin ajatusmaailmaa, jossa harhautuksen periaatteellinen hyöty kyllä myönnetään, mutta käytännössä sen hyödynnettävyyttä ei kuitenkaan enää pidetäkään erityisen suurena.⁴⁵⁴ Tätä kautta sunzilainen harhautus näyttäisi siis

⁴⁵⁰ Esimerkiksi Napoléonia vastaan oli lukemattoman monia salaliittoja yms. ja vaikka niihin osallistuivat esimerkiksi niin hänen ulkoministerinsä (kamariherra) Charles Maurice de Talleyrand, poliisiministeri Joseph Fouché, monet marsalkat (esim. Ruotsin kuninkaaksi myöhemmin tullut Jean Baptiste Bernadotte; kuninkaana Kaarle XIV) kuin hänen omat perheenjäsenensäkin (ks. esim. Lindqvist 2005, 368-370, 478 ja 541), siitä huolimatta niiden merkitys jäi kuitenkin aivan loppuaikojä lukuun ottamatta yllättävän vähäiseksi. Napoléonin vallanmenetyksen suurin yksittäinen syy oli Ranskan armeijan kannalta katastrofiin päättynyt Venäjän sotaretki vuonna 1812.

⁴⁵¹ Matti Nojosen varhaisempaan Sunzi-versioon pohjautuvassa suomennuksessa kyseinen kohta kuuluu seuraavasti: *”Kun joukot ovat kymmenkertaiset – saarretaan; viisinkertaiset – hyökätään; kaksinkertaiset – taistellaan; tasavertaiset – hajotetaan, määrällisesti pienemmät – kyetään puolustamaan* (tämä kohta kertoo samalla myös sen, että Sunzi ymmärsi puolustuksen olevan hyökkäystä vahvemman taistelutavan); *ei olla tasaveroisia – kyetään välttämään vihollinen”* (Sunzi 2005, 75) eli käännösversiot eivät siis ole asiasisällöllisestikään täysin samanlaiset.

⁴⁵² Pääesikunnan entinen päällikkö, kenraaliluutnantti Markku Koli on todennut samaan perusasiaan liittyen: *”Daavid saattaa voittaa Goljatin vast’edeskin, mutta voisi olla parempi pyrkiä yhteistoimintaan.”* (<http://www.tietoviikko.fi/cio/article284771.ece>) Kolin näkemys yhteistoiminnan merkityksestä on aivan varmasti myös tällaisten tilanteiden osalta oikea, koska Daavidin voitossa Goljatista (jos näin nyt sitten edes tapahtui) oli todellakin kyse vain ainutkertaisesta poikkeustapauksesta, koska Daavid oli Goljatin voittaessaan alle murrosikäinen poika, jonka lingon kivi sattui osumaan Goljatin panssaroinnin ainoaan heikkoon kohtaan eli otsaan.

⁴⁵³ Huomioi myös työssä jo aikaisemmin todettu asia tuon aikaisten kiinalaisarmeijoiden hyvin suuresta koosta.

⁴⁵⁴ Taistelun yhteydessä käytettäviä manööverejä yms. ei tässä yhteydessä tulkita harhautukseksi. Mikäli näin kuitenkin tehtäisiin, varsinaisen taistelulinjan taakse

käytännön toteutuksen tasolla lähestyvän clausewitzlaista ”silmänkääntötempua” – ja samalla myös Boydin näkemys näiden ajattelijoiden näennäisesti suurista keskinäisistä eroista menettää suuren osan merkityksensä.

Sodankäynnissä harhautuksen mahdollisuutta heikentää myös se, että Clausewitz ymmärtää aivan hyvin sodasta saatavan informaation olevan yleisesti ottaenkin kaikkea muuta kuin luotettavaa, vaikka kyse olisi pelkästään omilta joukoiltakin saatavasta informaatiosta (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 59-60). Näin ollen on myös täysin johdonmukaista, ettei hyvä johtaja myöskään ajaudu vihollisen hänelle harhautustarkoituksissa syöttämän informaation vietäväksi⁴⁵⁵ vaan muodostaa kuvan sodasta todennäköisyyksien pohjalta eli kuten Clausewitz asian ilmaisee:

Tiedot, joita sodassa saadaan, ovat suureksi osaksi ristiriitaisia keskenään, vielä suurempi osa niistä on vääriä ja aivan valtaosa kutakuinkin epävarmoja. Upseerilta voidaan tällaisessa tilanteessa vaatia jonkinmoista erottelun taitoa, johon pohjan antavat vain asian- ja ihmistuntemus ja arvostelukyky. Hänen on noudatettava todennäköisyyden lain ohjausta. Tämä vaikeus on tuntuva jo silloin, kun ensimmäisiä suunnitelmia luonnostellaan kirjoituspöydän ääressä ja vielä sodan varsinaisen vaikutuspiirin ulkopuolella, mutta äärettömän paljon suurempi silloin, kun raportteja sataa sodan melskeen keskellä; silloin on onneksi, jos keskenään ristiriitaiset tiedot ovat jonkinlaisessa tasapainossa keskenään ja tarjoutuvat materiaaliksi omalle arvioinnille. Kokematon joutuu paljon vaikeampaan tilanteeseen, jos sattuma ei suo hänelle tätä palvelusta, vaan raportit tukevat toisiaan, vahvistavat, suurentelevat, maalaavat yhä uusilla väreillä samaa kuvaa, kunnes välttämättömyys ajaa meidät hirmuisella kiireellä tekemään päätöksen, joka pian osoittautuu aivan järjettömäksi kuten kaikki nuo raportit valheiksi, liioittelukuiksi, erehdyksiksi jne. Lyhyesti sanottuna: useimmat raportit ovat vääriä, ja ihmisen pelokkaus osoittautuu uudeksi valheita ja epätouhuksia luovaksi voimaksi. Yleensä jokainen on taipuvainen uskomaan mieluummin huonoja kuin hyviä uutisia; jokainen suurentelee helposti huonoja puolia, ja kun tältä pohjalta kerrotaan vaaratekijöistä, vaikka ne meren aaltojen tavoin alituisesti painuisivat nousunsa jälkeen jälleen alas, ne palaavat yhä uudelleen esiin ilman havaittavaa syytä. Päällikön on vahvasti luotettava parempaan sisäiseen tietämykseensä ja seistävä lujana kuin kallio, jota vasten aallot murtuvat. Tämä osa ei ole helppo; ellei ihminen ole saanut luonnonlahjakseen kykyä tasapainonsa kevyeen hallintaan tai ellei hänellä ole kokemuksen tuomaa harjaantumista sotatoimiin eikä niissä terävöitynyttä arvostelukykyä, hän saattaa ryhtyä tekemään väkivaltaa omalle sisäiselle vakuumukselleen ja taipua pelkojen ylivilan sijasta toiveajatteluun; vain siten hän pystyy säilyttämään aidosti tasapainon. Tämä oikein näkemisen vaikeus, joka kuuluu sodan kaikkein suurimpiin hankaluuksiin, johtaa siihen, että asiat näyttävät aivan toisenlaisilta kuin on ennakolta ajateltu. Aistivaikutelma on voimakkaampikuin toimintaa varten laadittuun suunnitelmaan sisältyvät oletukset, ja tämä vaikuttaa niin vahvasti, että tuskinpa koskaan on suoritettu yhtäkään edes jossain määrin merkittävää sotatoimintaa, jonka komentajan ei olisi ollut toteutuksen alkuvaiheessa pakko voittaa omia uusia epäilyksiään. (Clausewitz 2002, 59-60)

Clausewitz oli myös sitä mieltä, ettei vastustajan yllättäminenkään ole yleisesti ottaen mahdollista. Tästä huolimatta hän ei kuitenkaan myöskään vähättele yllätyksen merkitystä vaikka Boyd näin väittääkin hänen tekevän (*Boyd kysyi ”jos*

jätetyt, Clausewitzinkin korostamat, toisinaan varsin suuretkin taktiset reservit mahdollistivat aivan hyvin myös tällaisen joukkojen käytön.

⁴⁵⁵ Tällainen propaganda ei myöskään ollut Clausewitzin ajan sotilaille vierasta, koska ainakin Aleksanteri Suuren (Liljegren 2006, 66), Caesarin (esimerkiksi Caesarin kirja *Gallian sota* 1927 on jo itsessäänkin melkoista propagandaa) ja Napoléonin (Lindqvist 2005, 115-116) tiedetään käyttäneen propagandaa.

vastustaja voidaan voittaa asettamalla vahvuus heikkoutta vastaan, miksi mennä vahvoilla joukoilla vastustajan päävoimia vastaan?”), vaan pitää sen, samoin kuin pyrkimystä vastustajan ”sekoamaan” saamisen merkitystään periaatteellisella tasolla suurena. Clausewitz oli ainoastaan sitä mieltä, etteivät kyseiset tavoitteet olleet kovinkaan helposti käytännön tasolla toteutettavissa olevia. Yllätyksen merkityksestä Clausewitz toteaaakin seuraavaan tapaan: *Taktista yllätystä voidaan harvoin laventaa suureksi voitoksi, mutta strateginen yllätys on usein lopettanut koko sodan yhdellä iskulla. Tässäkin yhteydessä on kuitenkin syytä todeta, että tämän keinon käyttämisen edellytyksenä ovat vastustajan suuret, ratkaisevat ja harvinaiset virheet, eikä sillä tästä syystä ole kovinkaan suurta painoa hyökkäävän puolen vaakakupissa.* (Clausewitz 2002, 187; ks. myös 118-119)

Lisäksi on muistutettava, että Napoléonin sotien aikaiset sotajoukot olivat erittäin suuria yksiköitä, tyypillisesti armeijoita.⁴⁵⁶ Vaikka Napoléonin periaatteena olikin ”*marssi erikseen, iske yhdessä*”,⁴⁵⁷ siitä huolimatta suurten joukkojen huomaamatta tapahtuva siirtäminen ympäri Eurooppaa taistelukentältä toiselle⁴⁵⁸ oli ainakin ilman vastapuolen tiedustelun tekemiä vakavia virheitä mahdollista.⁴⁵⁹ Koska niin vastustajan joukkojen koko samoin kuin niiden liikkeetkin tämän seurauksena tiedettiin jo hyvissä ajoin etukäteen, ei harhautukseen ja vihollisen yllättämiseen jäänyt juurikaan mahdollisuutta vaikka siihen olisi pyrittykin. Taisteluita ei välttämättä myöskään aloitettu, mikäli toinen osapuoli katsoi asemansa epävarmaksi. Vastustaja siis yksinkertaisesti vain vetäytyi odottamaan parempaa tilaisuutta taistelun käymiseksi.⁴⁶⁰ Lisäksi Napoléonin sotien aikana taistelut käytiin suppean ajanjakson kuluessa rajallisessa fyysisessä tilassa,⁴⁶¹ jolloin tilanteen mukaiselle luovalle toiminnalle ei jäänyt samanlaisia mahdollisuuksia kuin mikä on nykyajan sodankäynnille mahdollista. Boyd ei myöskään tunnu kiinnostavan riittävästi huomiota siihen kuinka huonot mahdollisuudet suuren sotajoukon komentajalla oli jo pelkästään tuon aikaisista puutteellisista viestintävälineistäkin⁴⁶² johtuen johtaa reaaliaikaisesti suuria joukkoja taistelun jo alettua. Näin ollen mahdolliset harhautukset pyrittiinkin suunnittelemaan ja tekemään jo ennen varsinaista taistelua, kun taas taistelun alettua pyrittiin toimimaan riittävän yksinkertaisesti, clausewitzlaista metodia

⁴⁵⁶ Historiallisille lähteille on lisäksi tyypillistä, että armeijoista puhuttaessa kerrotaan vain sotilaiden määrä, kun taas armeijan mukana kulkeneen huolto-osaston tms. ihmismäärää ei kerrota, vaikka tyypillisesti se on ollut suunnilleen yhtä suuri kuin itse armeijakin (koskee esimerkiksi roomalaisia legioonia).

⁴⁵⁷ Todellisuudessa kyseinen ilmaus ei ollut Napoléonin vaan preussilaisen sotamarsalkka Helmuth von Moltken käyttämä: ”*Getrennt marschieren, vereint schlagen.*”

⁴⁵⁸ Kaiken kaikkiaan taisteluita oli 64 (Lindqvist 2005, 338). Internet-osoitteessa <http://www.dean.usma.edu/history/web03/atlas/Napoléon/Napoléon%20war%20index.htm> voi puolestaan tutustua kyseisiin taistelupaikkoihin.

⁴⁵⁹ Tuon aikaisesta sodankäyntitavasta johtuen siirtoja ei siis voitu edes tehdä samalla tavoin oman rintamalinjan takana salassa kuin mikä oli vaikkapa ensimmäisen maailmansodan aikana mahdollista.

⁴⁶⁰ Saman idean mukaisesti toimivat Thukydideen *Peloponnesolaissota*-kirjan mukaan myös kreikkalaiset falangit.

⁴⁶¹ Taistelut kestivät Napoléonin sotien aikana tyypillisesti vain joitain tunteja ja maksimissaan vain muutamia päiviä. Esimerkiksi Austerlitzin taistelu (1805) käytiin alueella, jonka koko oli 12 km x 5 km (taistelukentällä noin 160 000 sotilasta) ja Leipzigin taistelu (1813) alueella, jonka koko oli 14 km x 14 km (yli 500 000 sotilasta). (Bellamy 1990, 62-63; Huttunen 2010, 63 ja http://fi.wikipedia.org/wiki/Luokka:Napoléonin_sotien_taistelut). Vastaavasti taas ensimmäisen maailmansodan aikaisen Sommen taistelun kaikkein aktiivisin vaihe 29 km leveällä rintamaseudulla vuonna 1916 kesti noin kuukauden ja kaiken kaikkiaan se kesti suunnilleen neljä kuukautta; jo pelkästään taistelun kokonaistappiotkin olivat yli miljoona sotilasta (http://fi.wikipedia.org/wiki/Sommen_taistelu).

⁴⁶² Viestimiseen käytettiin esimerkiksi viestinviejiä, viestilippuja ja merkkiääniä (mm. rumpuja ja trumpetteja).

noudattaen, jottei liian luova toiminta olisi johtanut epäjärjestyksen syntymiseen omissa joukoissa. Asiaa ei varmasti myöskään millään tavoin edesauttanut, ettei esimerkiksi Napoléonin armeija ollut ammatti- vaan asevelvollisuusarmeija, joka ei hallinnut monimutkaisia manööverejä yhtä hyvin kuin hyvin koulutettu ammatti-armeija. Boyd toisin sanoen näyttäisi sivuuttavan myös ne syyt miksi Clausewitz piti selkeisiin (taistelu)metodeihin tukeutumista tärkeänä osana tuon aikaista sodankäyntiä.⁴⁶³ Tämä on puolestaan varsin outoa, koska kyseistä asiaa käsittelevää *Metodisuus*-kappaletta (Clausewitz, 2002, 85-88) voidaan yleisesti ottaenkin pitää erittäin tärkeänä clausewitzlaisen sotateorian oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta.

Kun Boyd yllätykseen ja harhautukseen liittyen ihmettelee myös sitä, miksi ”*von Clausewitz painotti rutiinimenetelmiä taktisella tasolla*” luovien menetelmien sijasta, edellä mainitun syyn lisäksi hän näyttäisi jättävän huomiotta myös sen, ettei Clausewitzin sotateoria painotu taktiikkaan vaan strategiaan. Clausewitz ei myöskään tarkoittanut taktiikkaa käsitteen nykymerkityksessä ymmärrettäväksi eli hänelle taktisia taisteluja kävivät armeijat tai armeijakunnat eli sellaiset suuret joukot, joita ei nykyaikana pidetä taktisina vaan strategisina tai vähintäänkin operatiivisina yksiköinä. Näin ollen Clausewitz ei myöskään kirjoittanut taktiikan osalta juuri muusta kuin sen aivan yleisimmistä periaatteista, oman armeijatasoisen taktiikkansa näkökulmasta. Tämä on myös täysin luontevaa, koska Clausewitzhan oli sitä mieltä, etteivät taistelut ole toistettavissa olevia, joten miksi hän näin olen myöskään olisi käsitellyt taktiikkaa kovinkaan yksityiskohtaisesti omassa sotateoriassaan. Nykymerkityksessä tulkitun taktiikan sivuuttaminen ei siis merkitse sitä, että Clausewitzin näkemys taktiikasta olisi ollut mielikuvitussetonta ja pelkkien rutiinimenetelmien käyttöön perustuvaa, koska hänhän nimenomaisesti kritisoi kaikkea sodankäyntiin liittyvää dogmaattisuutta. Tämän seurauksena voidaan ennemminkin katsoa, ettei Clausewitz keskittynyt taktiikan yksityiskohtien läpikäymiseen, koska hänhän sekä oletti että edellytti, että hyvät sotilasjohtajat toimitisivat taistelutilanteessa etukäteen määriteltujen dogmaattisten sääntöjen vastaisesti, joita vähemmän luovat sotilasjohtajat orjallisesti noudattavat.⁴⁶⁴ Clausewitz toisin sanoen korostaa, että todellinen sotilaallinen nero halveksii kaikkia mielikuvituksettomia rutiinimenetelmiä, koska nerothan eivät olisi neroja, mikäli he eivät pystyisi toimimaan keskinkertaisuuksien keskinkertaisuuksille kirjoittamien dogmaattisten (ohje)sääntöjen ylä- ja ulkopuolella eli kuten Clausewitz itse asian ilmaisee: *Jokainen sellainen metodi, joka pyrkii määräämään sota- tai operaatiosuunnitelmaa ja tuottamaan sen sisällön ikään kuin koneellisesti, olisi sitä vastoin ehdottomasti keltoton.* (Clausewitz, 2002, 87)

Näin ollen jo pelkästään nämä muutamat esimerkitkin riittänevät osoittamaan, etteivät Clausewitzin näkemykset harhautuksen ja yllätyksen vähäisestä käytännön tasoisesta merkityksestä suinkaan olleet vailla perusteita vaan päinvastoin seurausta hyvin johdonmukaisesta ajattelusta. Clausewitz toisin sanoen ymmärtää aivan hyvin, että yllätyksen ja harhautuksen onnistumisen mahdollisuus jää varsinkin suurten sotajoukkojen osalta varsin pieneksi, koska vastustaja – joka on älyllinen toimija eikä suinkaan meidän tahtomme mukaisesti ”sätkivä” marionetti – varautuu jo etukäteen tällaisen toiminnan varalle, ja pyrkii myös itse hyödyntämään vastaavanlaista toimintaa omien tarkoituksien saavuttamiseksi. Vaikka Boydin näkemys Clausewitzin ajattelun mielikuvituksettomuudesta ei näin ollen saakaan tukea Clausewitzin sotateoriasta, tätä ei kuitenkaan pidä tulkita siten, etteikö Boydin esittämiin taktisiin näkemyksiin olisi kuitenkin (nyky)käytännön tasolla syytä kiinnittää huomiota. Boydin esittämän Clausewitz-kritiikin ongelmana on siis

⁴⁶³ Itse asiassa yhä edelleenkin sotilaskoulutuksessa korostetaan perustaistelumenetelmien hyvän hallinnan merkitystä.

⁴⁶⁴ Sotilaallinen nero osaa esimerkiksi hyödyntää sitä, että tietää vastapuolen pyrkivän soveltamaan sotateoreettisia oppeja sodankäynnissä jotakuinkin sellaisenaan, koska tällöin hän osaa määrittää myös rajat, jotka itse pitää ylittää.

ennen kaikkea se, että aivan kuin hän olisi edellyttänyt Clausewitzin harpanneen niin oman aikansa (tuolloin modernin) taktisen näkemyksen, kuin monien myöhäisempienkin taktiikan elinkaarivaiheiden yli ja siirtyneen suoraan meidän aikamme sodankäyntitaktiikkaa kuvaamaan, jolloin Boydin ei taas voitane katsoa kohtelevan Clausewitzia erityisen oikeudenmukaisesti.⁴⁶⁵

Boyd kritisoi Clausewitzia myös siitä, että tämä puhuu vain omien joukkojen kitkan välttämisestä, muttei siitä miten aiheuttaa vastustajalle lisää kitkaa esimerkiksi tämän mieli ns. sekoittamalla. Boydin mukaanhan Clausewitzin vika oli "...että hän käytti paljon aikaa siihen, kuinka komentajan tulisi minimoida omien joukkojen 'kitka' eli sodankäynnin epävarmuus omalla puolella. Clausewitz ei käsittele Sun Tzun tapaan sitä, miten maksimoida vastustajan 'kitka'. Sun Tzu pyrki saamaan vastustajan sekoamaan, kun taas Clausewitz pyrki estämään oman osapuolen sekoamisen."⁴⁶⁶ Väite on kuitenkin jälleen kerran melkoinen Clausewitz-yksinkertaistus. Lainausta koskevaa "sekoamista" käsiteltiin lyhyesti jo yllätystä käsitellen kohdan yhteydessä. Kuitenkin myös se, että Boyd ylipäätään tulkitsee kitkan pyrkimykseksi "vastustajan sekoamaan saamiseksi" osoittaa jo itsessään, ettei Boyd ymmärtänyt mitä Clausewitz kitkan käsitteellä varsinaisesti tarkoitti.⁴⁶⁷ Vaikka työssä ei vielä toistaiseksi olekaan käsitelty kyseistä asiaa, voidaan kuitenkin jo tässä yhteydessä todeta, ettei siinä ole kyse tietoisesta pyrkimyksestä vaikeuttaa toisen osapuolen toimintaa (koska se on harhautusta tms.) vaan erilaisten toimijoiden tietoisesta toiminnasta riippumattomista asioista, jotka ovat seurausta sodankäynnin perusluonteesta ja joita ei käytännössä ole millään tavoin mahdollista eliminoida. Lisäksi aivan varmasti myös Clausewitzin hyvin tuntemassa Napoléonin sodankäynnin II:ssa maksiimissa (Chandler 2002, 55) sanotaan aivan selväsanaisesti, että vihollisen kaikkiin mahdollisiin tuleviin toimenpiteisiin on varauduttava jo etukäteen, joten miten vastustajalle olisi tästäkään johtuen ollut mahdollista aiheuttaa merkittävässä määrin kitkaa?

Mikäli kitka kaikesta huolimatta kuitenkin tulkittaisiin boydlaisittain, olisi tällöin ensinnäkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että Clausewitz käsiteli sodan problematiikkaa käytännönläheisesti. Tällöin hän taas ymmärrettävästikin kiinnitti ensisijaista huomiotaan sodankäynnin siihen osa-alueeseen, johon sotajoukon komentajalla 1800-luvulla oli edes jonkinlaiset mahdollisuudet vaikuttaa eli käytännössä siis omiin joukkoihinsa. Kyse on kaikessa yksinkertaisuudessaan siis vain siitä, että resurssien niukkuuden vallitessa on omien joukkojen järjestyksessä pitämiseen panostaminen paljon "kustannustehokkaampaa" kuin pyrkimys vastustajan joukkojen epäjärjestykseen saattamiseen, varsinkin kun Clausewitz edellä olleen, omien joukkojen yms. komentajalleen antaman informaation oikeellisuutta käsitelleen lainauksen yhteydessä korosti, että usein jo pelkästään

⁴⁶⁵ Clausewitzin kirjoittaa pitkälti Napoléonista ja Napoléon puolestaan tunnetaan niin mestarillisena strategina kuin taktiikan tärkeänä uudistajana. Napoléon ei sen sijaan ymmärtänyt merisodankäyntiä (Lindqvist 2005, 11), joka saattaa selittää myös sitä miksei Clausewitzkaan kirjoittanut merisodasta (Preussi ei myöskään ollut merivalta).

⁴⁶⁶ Boydin hyvä ystävä, sotilasanalytikko Franklin Spinney on kertonut, että Boyd oli tämän Clausewitzin ja Sunzin eron omasta mielestään oikein ymmärrettyään soittanut hänelle yöllä ja sanonut: "Sun Tzu tried to drive his adversary bananas while Clausewitz tried to keep himself from being driven bananas." Spinney sleepily muttered something about von Clausewitz's work being more than one hundred years old and that it was never completed and –. "Doesn't matter," Boyd shouted. "I got the fucker now. I got him by the balls." (Coram 2004, 332) Samalla tämä lainaus kertoo myös Boydin "liddellhartlaisesta" ennakoasennoitumisesta Clausewitzia kohtaan.

⁴⁶⁷ Esimerkiksi Boydin kehittämä ns. OODA-loop (Coram 2004, 344) kuitenkin osoittaa, että hän kuitenkin ymmärsi sodan kaoottista perusluonnetta ja pyrki myös ottamaan sen käytännön tasolla huomioon (ks. myös Osinga 2005).

senkin hallinta tuottaa komentajalle hyvin suuria vaikeuksia.⁴⁶⁸ Boydin Sunzi-kommentin osalta on puolestaan todettava, että vaikka Sunzi kieltämättä käsittelee monilla tavoin erilaisten vaikeuksien tuottamista vastustajalle, hänen esittämänsä tavat sen tuottamiseksi ovat kuitenkin pääsääntöisesti niin yleisiä ja vailla kannanottoja niiden käytännön tasoiseen toteutettavuuteen, ettei ainakaan sellainen ammattitaitoinen vihollinen kuin millaisena Clausewitz vastustajan näkee (ks. tarkemmin esim. Clausewitz 2002, 167), koskaan lankeaisi Sunzin ehdottamin keinoin harhaanjohdettavaksi.⁴⁶⁹

Lisäksi Sunzille tyypillinen, mutta Clausewitzille epätyypillinen tapa esittää asiat kaksiarvoisiksi *"jos teet näin, voitat, jollet, häviät"* –vaihtoehtoiksi muotoiltuina antaa sellaisenaan suoraan tulkittuna aivan liian yksinkertaisen kuvan sodankäynnin perimmäisestä olemuksesta.⁴⁷⁰ Vaikka *Sodankäynnin taito* -kirjaan tarkemmin paneutuminen osoittaa aivan hyvin, ettei Sunzi itsekään tarkoittanut tällaisia ideaalitulkintoja sellaisinaan käytäntöön sovellettaviksi, Boyd ei kuitenkaan kiinnitä asiaan huomiota. Koska sunzilaisia ideaaleja voidaan kaiken lisäksi usein pitää myös melkoisina itsestäänselvyyksinä (ks. tarkemmin esim. Sunzi 2005, 61–66), todennäköisesti kumpikin sodan osapuoli kiinnittää kyseisiin asioihin jo alunperinkin aivan yhtä paljon huomiota. Näin ollen, vaikka kyseiset ohjeistukset aivan varmasti ovatkin erittäin tärkeitä omien virheellisten päätösten välttämiseksi, niiden kautta tuskin kuitenkaan on saavutettavissa sellaista etulyöntiasemaa ammattitaitoiseen viholliseen nähden kuin millaisen kuvan *Sodankäynnin taitoa* lukemalla, mutta sitä sen syvällisemmin ymmärtämättä helposti saa. Toisin sanoen, vaikka *Sodankäynnin taito* aivan varmasti antaa paljon ajattelemisen aihetta alaan perehtymättömille henkilöille, olisi lähinnä huolestuttavaa mikäli varsinkaan sen kaikkein parhaiten tunnetuilla, clauswitzlaista terminologiaa käytettäessä absoluuttista sodankäyntiä kuvaavilla fraaseilla voisi olla kovinkaan paljon annattavaa sodankäynnin ammattilaisille.

Toisinaan Suzin antamat suositukset eivät tuntuisi olevan edes hänen oman aikansa mukaisia, koska niissä ei esimerkiksi kiinnitetä kovinkaan paljon huomiota vaikkapa sen kaltaisiin asioihin kuin tuon aikaisten kiinalaisten sotajoukkojen suureen kokoon⁴⁷¹ ja sotien verisyyteen.⁴⁷² Tämä ilmenee mm. siten, että

⁴⁶⁸ Esimerkiksi Napoléonin armeija marssi taistelupaikalta toiselle pienempiin yksiköihin jaoteltuna, jolloin kokonaiskuvan saaminen jopa omasta armeijasta saattoi olla varsin vaikeaa myös taistelutilanteen ulkopuolella.

⁴⁶⁹ Kiinalaisessa Huainanzi-teoksessa (aikakaudelta 220–280) asiasta puolestaan todetaan seuraavasti: *"Taitavan sotavoimien käyttäjän täytyy ensin kehittää itseään, ja vasta sen jälkeen hän etsii vihollisen heikkouksia. Ensin hän etsii vihollisen ne kohdat, joita ei voi lyödä, ja vasta sen jälkeen hän hakee voittoa. Taitava sotavoimien käyttäjä antaa ensin vihollisen kehittää häntä itseään ja vasta sitten hakee voittoa vihollisesta. Jos hän ei kykene hallitsemaan itseään ja hyökkää vaikka sekasortoisen vihollisen kimppuun, niin se on sama kuin yrittäisi sammuttaa tulta tulella tai kääntää virtaavan veden vedellä. Miten tällaista tilannetta voi kukaan hallita?"* (Nojonen 2009, 75)

⁴⁷⁰ Clausewitzin mukaan sodassa ei edes vallitse kaksinapaisuutta, jonka seurauksena sodankäynti ei myöskään ole peliteorian mukaista nollasummapeliä. Nollasummapeli on puolestaan peliteoreettinen tilanne, jossa yhden toimijan voitot ovat pois muilta toimijoilta. Peliä kutsutaan nollasummapeliksi, koska kaikkien pelaajien tappioiden ja voittojen summan pitää aina olla nolla; voittaj(a/e)n esiinsaamiseksi täytyy siis olla myös häviäj(i)ä. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Nollasummapeli>) Sota ei puolestaan ole nollasummapeli, koska lopputilanne jossa kumpikaan osapuoli ei varsinaisesti sen enempää voita kuin häviäkään sotaa, mutta kumpikin osapuoli joutuu kuitenkin käyttämään valtavan määrän resursseja sodankäyntiin, on varsin tavallinen.

⁴⁷¹ Kiinalaisissa sotajoukoissa saattoi olla jopa puoli miljoonaa sotilasta, joten ainakin niiden liikkeiden seuraamisen ja vakoilemisen olisi pitänyt olla erittäin helppoa (ks. Sunzi 2005, 32), sillä kymmenrivisessä jonossakin marssien sotajoukko olisi ilman raskasta aseistustakin (mm. hevoset) ollut noin 50 km:n pituinen. Ainakin antiikin Kreikassa oli myös tapana, ettei sotajoukon kokoon myöskään laskettu mukaan

esimerkiksi monien sellaisten Sunzin esittämien toteamusten, jotka tosin saattavat tehdä vaikutuksen nykysivilleihin, olisi pitänyt olla täydellisiä itsestäänselvyyksiä kirjan kohderyhmänä olleille kiinalaisille hallitsijoille ja sotapäälliköille. Esimerkiksi *Sodankäynnin taidossa* todetaan mm. seuraavaan tapaan: ”*Jos eläimet säikähtävät, on kyse yllätyshyökkäyksestä.*” (Sunzi 2005, 107)⁴⁷³ Mikäli ensimerkit yllätyshyökkäyksestä kuitenkin saataisiin vasta eläinten säikähtämisestä, voitaisiin sotapäällikön katsoa olevan kaikkea muuta kuin pätevän tehtävässään toimimaan, koska tiedustelutoiminnan, vakoilijoiden ja/tai vartiomiesten pitäisi havaita tällainen vihollistoiminta jo hyvin paljon varhaisemmassa vaiheessa.⁴⁷⁴

Kaiken edellä läpikäydyn pohjalta voidaankin tämän luvun alussa olleen toteamuksen mukaisesti katsoa, ettei oikeastaan mikään kohta, josta Boyd Clausewitzin ajattelua kritisoi osu kohteeseensa erityisen hyvin. Boyd näyttäisi siis yksinkertaistavan sekä Clausewitzin että Sunzin ajattelua aivan liikaa, Sunzita liian positiivisesti⁴⁷⁵ ja Clausewitzia liian negatiivisesti tulkiten, ja kaiken lisäksi vielä niinkin, ettei sen enempää *Sodankäynnistä* kuin *Sodankäynnin taitokaan* todellisuudessa edes anna kyseisille tulkinnoille kovinkaan hyvää tukea. Tämän lisäksi Boydille näyttäisi tuottavan myös varsin suuria vaikeuksia hahmottaa kyseisiä sotateorioita niiden historiallisessa kontekstissa eli aivan kuin hän olisi edellyttänyt, että kyseiset teoriat oltaisiin jo alunperinkin kirjoitettu nykyajan yhdysvaltalaisia asevoimia varten. Sen perusteella, ettei Boyd myöskään näe Clausewitzin ja Sunzin ajattelun perimmäistä yhtenevyyttä viittaa myös siihen, että hänen tulkintansa pohjautuvat kummankin ajattelijan osalta heidän teorioidensa pintakerrokseen, koska vähääkään syvemmälle teorioihin paneuduttaessa on lähes mahdotonta välttää havaitsemasta niiden perimmäistä samankaltaisuutta (eri asia kuin samanlaisuutta).⁴⁷⁶ Vielä erikoisempaa kuitenkin on, ettei Boyd myöskään kiinnitä huomiota niihin perusteluihin, joita Clausewitzin omien näkemystensä tueksi (esim. harhautuksen vähäinen käytännöntasoinen merkitys) esittää eli aivan kuin hän tekisi johtopäätöksensä Clausewitzista pelkästään aikaisempien anglo-

huoltojoukkoja yms., vaikka niihin saattoi kuulua aivan yhtä paljon ihmisiä kuin varsinaisiin taistelujoukkoihinkin (ks. esim. Herodotos 611-612).

⁴⁷² Kiinalaiset sodat eivät olleet siinä merkityksessä humaaneja kuin millaisen käsityksen asiasta *Sodankäynnin taitoa* lukiessa saattaa saada. Kuten Nojononkin käännoksessään toteaa, kiinalaisten sodat saattoivat olla hyvinkin verisiä (ks. mm. Sunzi 2005, 31 ja 33). Esimerkiksi Qin ja Zhou-dynastioiden välillä käydyssä Changpingin taistelussa 260 eaa. Zhou-dynastian alun perin 450 000 sotilaan armeijasta 400 000 sotilasta antautui Qin-dynastian kenraali Bai Qille; heidät kuitenkin teloitettiin viimeiseen mieheen (Hobbes 2006, 40 ja http://en.wikipedia.org/wiki/Bai_Qi).

⁴⁷³ Esimerkiksi *Sodankäynnin taidon* pääkappaleessa IX Marssi (103-111) on paljon vastaavanlaisia ”viisauksia”.

⁴⁷⁴ Koska kyseinen päättelylogiikka on hyvin yksioikoista, uskoisinkin sen tarkoitetun ennemminkin harhautuksen välineenä käytettäväksi kuin omaa toimintaa sellaisenaan ohjaamaan tarkoitetuksi, eli mene säilyttämään vihollisesi eläimiä, jotta tämä olettaisi sinun hyökkäävän eikä näin ollen voisi levätä ennen todellista hyökkäystäsi.

⁴⁷⁵ Boyd pitikin Sunzin *Sodankäynnin taitoa* jonkinlaisena sodankäynnin ”hieroglyfit” itselleen avaamaan pystyvänä Rosettan kivenään (Coram 2004, 331).

⁴⁷⁶ Oikeastaan teosten välinen keskeisin ero onkin siinä, että *Sodankäynnistä* on äärimmäisen lyhytsanaisesti sodankäynnin periaatteet kuitenkin hyvin tunteville ja ymmärtäville henkilöille (hallitsijat ja sotapäälliköt) kirjoitettu kirja, joten siinä ei selitellä sen enempää sodankäynnin itsestäänselvyyksiä kuin myöskään kiinnitetä huomiota sodassa aina ilmeneviin käytännön yksittäistapauksiinkaan. Näin ollen Sunzin teosta onkin pintatasolla erittäin helppo lukea, koska se tyytyy hyvin pitkälle vain toteamaan käsikirjamaisesti asioiden ”ytimen”, muttei jatka asioiden käsittelyä kovinkaan syvälliselle tasolle. Toisin sanoen, Sunzi olettaa lukijan häntä ydinasiasta muistutettaessa muutenkin ymmärtävän annetun ohjeen käytännöntasoiseen soveltamiseen liittyvät vaikeudet. Sodan luonnetta ymmärtämätön henkilö puolestaan tekee tällaisesta ohjeesta helposti tulkinnan, että sodankäynti olisi Sunzin ajatusten pohjalta hyvinkin helppoa, vaikkei Sunzi tätä missään nimessä tarkoitaakaan.

amerikkalaisen tulkintojen pohjalta,⁴⁷⁷ vaikka näin ei ainakaan Coramin kirjoittaman Boyd-elämäkerran mukaan tapahtunutkaan⁴⁷⁸ (Coram 2004, 332). Boyd tuntuu siis välineellistävän niin Clausewitzin kuin Sunzinkin omia tarkoituseriään palvelemaan, jonka lisäksi hän suhtautuu heihin myös liian pitkälle nykyamerikkalaisesta nykynäkökulmasta.⁴⁷⁹ Tähän liittyen Boyd jättää myös huomioimatta monia keskeisiä käytännön sodankäynnin muutokseen liittyneitä tekijöitä, jotka todellisuudessa selittävät aivan hyvin Clausewitzin esittämiä, mutta Boydin kritisoimia näkemyksiä. Kaikkein erikoisinta tämä on sen vuoksi, että Clausewitz aivan nimenomaisesti varoittaa teoreetikoita tekemästä (sota)-historiallisesti vääriä tulkintoja menneisyydestä seuraavaan tapaan.

Historialliset esimerkit selittävät kaiken, ja lisäksi niillä on kokemusperäisissä tieteissä eniten todistusvoimaa. Erityisen hyvin tämä pätee sotataidon alalla ... Teoreettiset kirjoittajat käyttävät historian tarjoamia esimerkkejä kuitenkin vain harvoin tuolla tavalla, pikemminkin heidän tapansa käyttää niitä jättää useimmiten järjen vaille tyydytystä, jopa suorastaan loukkaa sen vaatimuksia. Pidämme sen tähden tärkeänä erityisen huomion kiinnittämistä niin esimerkkien oikeaan kuin vääräänkin käyttöön. (Clausewitz 2002, 94)

Kun näistä historiallisten esimerkkien käytön vaikeuksista ja esittämäni vaatimuksen välttämättömyydestä on tultu vakuuttuneiksi, päädytään myös sille kannalle, että uusin sotahistoria on pakostakin aina luonnollisin kenttä esimerkkejä valittaessa, kunhan se tunnetaan ja on tulkittu riittävän hyvin.

Kaukaisimpina aikakausina ovat ensinnäkin vallinneet toisenlaiset olot ja myös sodankäynti on ollut toisenlaista, ja voimme oppia silloisista tapahtumista vähemmän ja niiden esittely on meidän kannaltamme epäkäytännöllisempää, ja lisäksi sotahistoriasta kuten muistakin historian lajeista katoaa aikojen kuluessa suuri määrä pikkupiirteitä ja olosuhdetekijöitä, jotka siihen alkuun kuuluivat, ja se menettää värejään ja elävyyttään kuten haalistunut tai tummunut kuva, niin että lopulta erottuvat vain suuret massat ja muutamat sattumalta näkyviin jääneet yksityiskohdat, jotka saavat tästä syystä liian suuren painoarvon... (Clausewitz 2002, 95)⁴⁸⁰

Boydista voidaankin näin ollen todeta, että vaikka hänen näkemyksensä sodankäynnistä ovatkin monilta osin huomioon ottamisen arvoisia, ovat hänen Clausewitzin ajattelua koskevat tulkintansa kuitenkin sen verran pahoin alkuperäisnäkemyistä yksinkertaistavia ja osittain jopa selkeän virheellisiä, ettei niihin olisi ainakaan tämän tutkimuksen yhteydessä mielekästä tukeutua.⁴⁸¹ Tämä ei

⁴⁷⁷ Boyd esimerkiksi yhtyy Liddell Hartin näkemykseen (ks. Bassford 1994, 129), jonka mukaan ensimmäisen maailmansodan ”joukkoteurastukset” olivat seurausta Clausewitzin sotateoriasta (Coram 2004, 333).

⁴⁷⁸ “Von Clausewitz is often acknowledged as the greatest of military theoreticians. Rarely has his book been studied as Boyd studied it.” (Coram 2004, 330)

⁴⁷⁹ Esimerkiksi Pekka Visuri käsittelee artikkelissaan *Clausewitzian War Theory and the Defence Doctrines of Small States: Case Finland* (2011) clausewitzlaisen sotateorian soveltamista Suomen kaltaisiin pieniin valtioihin.

⁴⁸⁰ Kappale *Esimerkkitapauksia*, josta myös kyseiset lainaukset on otettu, kannattaa lukea kokonaisuudessaan (Clausewitz 2002, 94-97), koska se osoittaa Boydin sortuneen laajemminkin juuri sellaisiin (sota)historiallisiin yksinkertaistuksiin kuin millaisiin Clausewitz teoreetikoita kappaleessa varoittelee sortumasta. Myös kappale *Kriittisyys* (88-94) käsittelee kyseistä aihealuetta (ks. myös Strachan 2010, 114-116).

⁴⁸¹ Asiasta kertonee paljon jo sekin, että Boydin Clausewitz-näkemyksiä koskeneesta 132 sanaa sisältäneestä tiivistelmästä oli löydettävissä hyvin helposti näinkin suuri määrä mitä erilaisimpia virhetulkintoja.

kuitenkaan pääsääntöisesti tarkoita sitä, etteivätkö Boydin näkemykset⁴⁸² kuitenkin olisi yleisellä tasolla huomioon ottamisen arvoisia, joten tässä yhteydessä kyseisiä näkemyksiä kohtaan esitetty kritiikki kohdentui vain niiden epäclausewitzlaisuutta kohtaan.⁴⁸³ Lopuksi on kuitenkin syytä muistuttaa tarkastelun alkuperäisestä tarkoituksesta eli siitä, että Boydin Clausewitz-näkemyistä tarkasteltiin ennen kaikkea vain sen vuoksi, että näin toimien oli mahdollista perustella miksi tutkimuksessa tukeudutaan pelkästään Clausewitzin primaarilähteeseen eikä siitä tehtyihin lukemattoman moniin, mitä moninaisimman tasoihin tulkintoihin.⁴⁸⁴

Clausewitzlaisen strategianäkemyksen linkittyminen liiketaloustieteisiin

Clausewitzlaisella strategianäkemysellä ei kaiken edellä läpikäydyn perusteella ole juurikaan suoria yhtymäkohtia nykyiseen liiketaloustieteelliseen strategia-näkemukseen.⁴⁸⁵ Jotta kyseiset näkemykset olisi kuitenkin mahdollista suhteuttaa edes jollain tavoin clausewitzlaiseen näkemukseen, rakennetaan tätä tarkoitusta varten yksinkertainen malli, jonka kautta kyseisiä näkemyksiä on mahdollista hahmottaa samanaikaisesti. Mallin perustana on clausewitzlainen strategia-näkemys, johon alkuvaiheessa sovitetaan Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen näkemys johtamisesta tieteenalana (ns. *johtamisen nelikenttä*; Aalto 2004).⁴⁸⁶ Samassa yhteydessä clausewitzlainen strategianäkemys päivitetään myös hierarkiatasojensa osalta nykyaikaisten asevoimien rakennetta vastaavaan muotoon. Tällä päivityksellä pyritään ensisijaisesti helpottamaan liiketaloustieteellisten strategianäkemysten hahmottamista nykyaikaisten sotilas-organisaatioiden kontekstissa. Päivitys koskee kuitenkin lähinnä vain clausewitzlaista taktiikkaa, jota ei mallissa enää ymmärretä armeijatasoiseksi toiminnaksi vaan päinvastoin sotilasterminologisessa hierarkiassa strategian alapuolella olevaksi, sotajoukon kokoon ja toimintakykyyn sidoksissa olevaksi asiaksi. Näin ollen clausewitzlainen taktiikka korvataan nykymuotoisilla termeillä operaatiotaito,⁴⁸⁷ taktiikka ja taistelutekniikka.⁴⁸⁸ Työn clausewitzlaisesta strategianäkemyksestä johtuen vastaavaa myönnytystä ei kuitenkaan strategia-käsitteen osalta tehdä. Strategisena pidetään siis edelleenkin vain asevoimien aivan ylimmän johdon tekemiä sotasuunnitelmia yms., kun taas suurta osaa puolustusvoimissa nykyään strategisina pidettävistä asioista ei sellaisina pidetä.⁴⁸⁹

⁴⁸² Boydin näkemysten osalta kannattaa tutustua myös kirjaan *Science, Strategy and War. The Strategic Theory of John Boyd* (Osinga 2005), joka osoittaa hyvin Boydin merkityksen sotateoreettisena ajattelijana. Kirja antaa tukea myös tämän tutkimuksen esseessä 2 käsiteltäville clausewitzlaista kitkaa koskeville tulkinnoille. Sen sijaan Boydin Clausewitz-tulkintoihin kirja ei tuo juurikaan lisäarvoa, jonka vuoksi sitä ei tässä yhteydessä myöskään käsitelty.

⁴⁸³ Boyd-tarkastelun lopuksi on kuitenkin syytä muistuttaa lukijoita siitä jo kappaleen alussa käsitellystä asiasta, että tarkastelun oikeellisuus riippuu viime kädessä siitä, kuinka hyvin lainaus todellisuudessa kuvasi Boydin ajattelua.

⁴⁸⁴ Tätä ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, etteikö Clausewitzin sotateoriasta mahdollisesti olisi tehty hyviäkin tulkintoja vaan ainoastaan sitä, ettei niihin ole tässä yhteydessä tarvetta turvautua, koska *Sodankäynnistä*-kirja on kuitenkin huomattavan paljon parempi lähde suoraan tukeuduttavaksi.

⁴⁸⁵ Mm. Pankaj Ghemawatin artikkeli *Competition and Business Strategy in Historical Perspective* (2002) käsittelee liiketaloustieteellisen strategianäkemysten historiaa.

⁴⁸⁶ Suositeltava peruspaketti keskeisimpiin liiketaloustieteellisiin johtamisnäkemuksiin tutustumiseksi on puolestaan Stuart Crainerin kirja *Key Management Ideas: Thinkers That Changed the Management World* (1998); kirjassa on mainittu myös keskeisimmät lisälähteet kuhunkin aihealueeseen tarkemmin perehtymistä edesauttamaan.

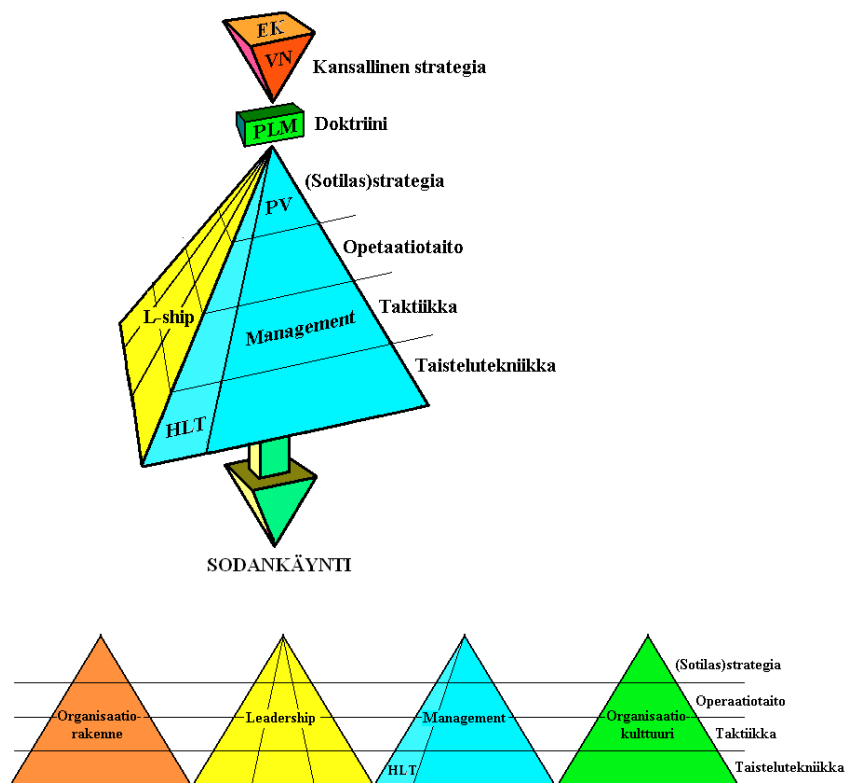
⁴⁸⁷ Esimerkiksi Yhdysvalloissa operatiivinen/operatiotaidollinen taso otettiin mukaan kyseiseen jaotteluun vasta hävityn Vietnamin sodan jälkeen 1980-luvun alussa.

⁴⁸⁸ Näiden termien erilaisiin määritelmiin voi tutustua esim. lähteessä Huttunen 2010.

⁴⁸⁹ Tästä johtuen nykyaikaisten asevoimien strategisten yksiköiden (mm. armeijaryhmät ja armeijat) sijoittaminen kyseiseen kehykseen on hivenen ongelmallista, koska kyseiset

Koska mallin tarkoituksena on helpottaa myös liiketaloustieteilijöitä suhteuttamaan omat strategianäkemyksensä sekä clausewitzlaiseen sotateoreettiseen strategianäkemykseen että nykyaikaisten asevoimien organisaatorakenteeseenkin, on kyseinen modifiointi taktiikan osalta perusteltavissa, koska alkuperäiseen clausewitzlaiseen armeijatasoiseen taktiikkakäsitykseen tukeutuminen ei olisi mahdollistanut tällaisen mallin rakentamista kovinkaan hyvin.⁴⁹⁰ Lopuksi mallin osalta on myös huomioitava, että koska erilaisia liiketaloustieteellisiä strategianäkemyksiä on lukemattoman monia erilaisia, tässä yhteydessä tarkastelua ei uloteta yksittäisten siviilipuolen strategiamallien yms. tasolle, koska näin toimittaessa tutkimus painottuisi väistämättä tutkimuskysymyksen kannalta epätarkoituksenmukaiseen, liiketaloustieteelliseen suuntaan. Tarkoituksena on siis vain luoda yleinen clausewitzlaiseen strategianäkemykseen pohjautuva strategiakehys, johon jokainen lukija voi niin halutessaan itse linkittää omat strategioita koskevat näkemyksensä.⁴⁹¹

Kuva 4: Clausewitzlainen strategianäkemys suhteessa johtamisen tieteenalaan

yksiköt jäävät tarkastelussa periaatteessa huomiotta. Niin haluttaessa niitä voitaisiin kuitenkin tarkastella esimerkiksi clausewitzlaisen strategian ja nykyisen operaatiotaidon välissä olevina strategis-operatiivisina yksiköinä.

⁴⁹⁰ Yrity maailman puolelle clausewitzlainen taktiikka olisi mahdollista suhteuttaa oikeastaan vain konsernitason, jolloin suuri osa liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä jäisi auttamatta kyseisen tarkastelun ulko- ja alapuolelle.

⁴⁹¹ Itse asiassa koko tutkimusta saa tukita aivan vapaasti; tutkija ei kuitenkaan halua ottaa minkäänlaista kantaa kyseisten tulkintojen oikeellisuuteen.

Clausewitzin jo aikaisemmin työssä läpikäyty, nykyaikaan modifioitu sota-teoreettinen strategianäkemyks (mm. kansallisen strategian, doktriinin,⁴⁹² operaatio-aidon ja taistelutekniikan huomioon ottaminen) voidaankin tarvittaessa kuvata Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen ns. *johtamisen nelikentän* eli managementin, leadershipin, (organisaatio)rakenteen ja (organisaatio)kulttuurin toisiinsa yhdistävänä kuvana.⁴⁹³ Kuvassa kiintopisteenä on pyramidin yläosassa oleva clausewitzlainen (sotilas)strategia, jota tulkitaan edelleenkin mahdollisimman pitkälle clausewitzlaisittain. Vaikka Clausewitzin sotateoria ja aivan erityisesti siihen kytköksissä oleva sotasuunnitelmakeskeinen strategia-näkemyks periaatteessa ovatkin management-sidonnaisia asioita, asiasta jo aikaisemminkin todetun mukaisesti voidaan kuitenkin myös muiden johtamisen osa-alueiden katsoa olevan strategian kannalta niin tärkeitä huomioon otettaviksi, ettei niitä ole tässä yhteydessä tarkoituksenmukaista rajata strategiaa koskevan tarkastelun ulkopuolelle. Hyvä strategia ja/tai (sota)suunnitelma toisin sanoen ilmentää implisiittisesti myös muita johtamisen osa-alueita kuin pelkästään managementia.⁴⁹⁴ Ne siis pitävät sisällään myös kaikki sellaiset leadershipia, organisaatiokulttuuria⁴⁹⁵ ja -rakennetta koskevat tärkeät asiat, joilla on käytännön vaikutusta niin strategian suunnitteluun kuin toteutukseenkin eli kyse ei siis ole sellaisesta reaalityodellisuudesta irrallaan olevasta ”kirjoituspöytäsuunnitelmasta” kuin millaisina strategisia suunnitelmia on nykyaikana usein tapana pitää.⁴⁹⁶

Taulukko 1: Managerin ja liiderin erot

The Manager	The Leader
Administers Is a copy Maintains Focuses on system Relies on control Short range view Asks how and when Eye on the bottom line Imitates Accepts the status quo Obeys orders without question Does things right Is trained <i>Managers operate within the culture</i>	Innovates Is an original Develops Focuses on people Inspires trust Long range view Asks what and why Eye on the horizon Originates Challenges the status quo Obeys when appropriate but thinks Does the right things Learns <i>Leaders create the culture</i>

Lähde: Bennis 1989, 45.

⁴⁹² Tässä yhteydessä doktriini ymmärretään kansallisen strategian alapuolella, mutta kuitenkin varsinaisen (sotilas)strategian yläpuolella olevaksi yksittäisen hallinnonalan (esim. puolustushallinto) toimintaa lähinnä ministeriötasolla ohjaavaksi asiakirjaksi. On kuitenkin korostettava, ettei doktriinilla ole täsmällistä määritelmää. Esimerkiksi Yhdysvalloilla on käytössä hyvin monen tasoisia, myös taktisen tason doktriineja.

⁴⁹³ Tässä yhteydessä strategiaa tarkastellaan siis vain ns. johtamisen nelikentän näkökulmasta eli muihin strategiaan vaikuttaviin tekijöihin ei asian hallittavissa pitämiseksi kiinnitetä minkäänlaista huomiota.

⁴⁹⁴ Sama periaate koskee myös clausewitzlaista taktiikkaa ja taistelusuunnitelmaa.

⁴⁹⁵ Organisaatiokulttuuriin ja johtajuuteen voi perehtyä esimerkiksi alan klassikkoteos, Edgar H. Scheinin *Organizational Culture and Leadership* (1992) lukemalla.

⁴⁹⁶ Strategisessa suunnittelussa huomioitavat tärkeät asiat saattavat tapahtua millä tahansa hierarkiatasolla, samoin kuin millä tahansa johtamisen nelikentän osa-alueellakin.

Kyseisen nelikenttäjaottelun osalta on puolestaan tärkeää kiinnittää huomiota aivan erityisesti managementin ja leadershipin keskinäiseen suhteeseen eli asiaan joka on mielestäni yleisesti ottaenkin yksi erikoisimmin käsitellyistä johtamisen osa-alueista. Perimmäinen syy tähän omituisuuteen puolestaan liittyy kysymykseen siitä onko manageri vai liideri parempi johtaja? Tällainen kaksiarvoinen kysymyksenasettelu on nimittäin jo pelkästään maalaisjärjellä ajatellenkin mieleton, koska hyvä johtajanhan pitää aina olla samanaikaisesti – kulloisenkin tilanteen edellyttämässä oikeassa suhteessa ja oman persoonallisuutensa mukaisesti – sekä manageri että liideri. Kysymys olisi näin ollen mieleton, vaikka management ja leadership olisivat saman jatkumon ääripäitäkin, koska hyvät johtajathan sijoittuisivat joka tapauksessa jonnekin jatkumon välille eivätkä siis suinkaan esimerkiksi Bennisin edellä olevan, erittäin hyvin tunnetun luokittelun mukaisesti kaksiarvoisesti sen jompaankumpaan ääripäähän.⁴⁹⁷ Toiseksi, Bennisin jaottelu ei ole mielekäs myöskään sen vuoksi, ettei managementilla ja leadershipilla teoreettisesti tarkasteltuna oikeastaan edes ole mitään tekemistä toistensa kanssa, joten niitä ei myöskään ole syytä pitää samalle jatkumolle kuuluvina asioina.⁴⁹⁸ Managementilla nimittäin tarkoitetaan oikeastaan vain annetun viestin/käskyn sisältöä, joten sillä miten sanoma alaiselle välitetään ei ole managementin kannalta suoranaista merkitystä; managementin näkökulmasta tärkeää on ainoastaan se, että viestin sanoma on mielekäs, oikea-aikainen ja että vastaanottaja ymmärtää sanoman viestin lähettäjän tarkoittamassa merkityksessä. Vastaavasti taas leadership on tapa sanoman vastaanottajalle oikealla tavoin välittämiseksi.⁴⁹⁹ Tästä näkökulmasta asiaa katsottaessa (hyvääkin) leadershipia voi siis yhtä hyvin olla niin demokraattinen kuin autoritaarinenkin johtaminen, niin kauniisti pyytäminen kuin uhkaavasävyinen käskeminenkin, niin sanallinen kuin sanatonkin viestintä, niin henkilökohtainen tapaaminen kuin tekstiviestikin jne.⁵⁰⁰

Tästä johtuen manageri ei myöskään ole synonyymi autoritaariselle johtajalle, koska (hyvä) manageri keskittyy tilanteessa kuin tilanteessa organisaation tavoitteiden saavuttamiseen,⁵⁰¹ kun taas autoritaarinen johtaminen on vain leadership-jatkumon (autoritaarinen-demokraattinen) toinen, ihmisten käskemiseen ja valvomiseen keskittyvä ääripää.⁵⁰² Koska leadershipiin ei sen sijaan itsessään sisälly minkäänlaista management-tavoitetta, leadership ei myöskään sovellu management-tavoitteista irrotettuna itseisarvoisena välineenä organisaation johtamiseen käytettäväksi; leadershipilla on siis ”vain” välinearvoa management-tavoitteiden saavuttamiseen pyrittäessä.⁵⁰³ Leadershipin hyvyttä ei myöskään olisi

⁴⁹⁷ Vastaavankaltaisen jaottelun lahjakkaiden (talent) ja tietävien (knowledge) ihmisten välille on tehnyt myös Chowdhury kirjassaan *The Talent Era. Achieving a High Return on Talent* (2002, 40-43).

⁴⁹⁸ Käytännön tasolla niitä ei sen sijaan olisi mahdollista eikä mielekästä erottaa toisistaan.

⁴⁹⁹ Kyse on siis pelkästään siitä, että esitystapa soveltuu juuri kyseiselle vastaanottajalle käytettäväksi eli sillä miten ulkopuoliset tällaiseen esitystapaan suhtautuvat ei ole asian kannalta minkäänlaista merkitystä (tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö viestin osalta kuitenkin pitäisi huomioida myös sen mahdolliset välilliset vaikutukset).

⁵⁰⁰ Nykyään onkin tapana puhua resilientista, joustavasta johtamisesta, jolla tarkoitetaan johtajan hyvää, luontevaa ja ennakoivaa kykyä sopeutua monenlaisiin johtamistilanteisiin (ks. tarkemmin esim. Arond-Thomas 2004, 18-21). Hyvä johtaja toisin sanoen osaa sovittaa johtamisensa niin alaistensa kuin tilanteidenkin mukaiseksi.

⁵⁰¹ Huono manageri on ihminen, joka ei kerro alaisilleen mitä heidän pitäisi tehdä. Hyvä manageri myös tukeutuu tilanteen mukaiseen leadership-menetelmään, kun taas huono manageri ei näin tee. Itse asiassa nimenomaan hyvässä managerissa (strategissa) ilmenevät kaikki Bennisin liiderille luettelemat hyveet, kun taas hyvää liideriä ei oikeastaan edes ole mahdollista määritellä management-ympäristöstä irrallaan.

⁵⁰² Yleisesti ottaen myös demokraattinen johtaminen on äärimuodossaan erittäin huono ja tehoton johtamistapa.

⁵⁰³ Tätä välinearvoisuutta ei kuitenkaan pidä samastaa johtajan amoraalisen toiminnan kanssa, vaikka tällä tavoin monet yritykset näyttäisivätkin käytännön tasolla toimivan.

mielekästä arvioida pelkästään sen ulkoisen ilmenemismuodon perusteella, koska leadershipin oikeellisuuteen vaikuttavat niin alaiset⁵⁰⁴ kuin asiaan vaikuttavat tilannetekijätkin.⁵⁰⁵ Itse asiassa, mitä ammattitaitoisempia (osaavia ja motivoituneita) alaiset ovat, sitä todennäköisemmin he myös pitävät vähäsanaisesta ja -eleisestä johtamisesta, koska tällä tavoin toimittaessa, eli käytännössä siis lähinnä vain tehtäviä heille delegoitaessa, heidän henkilökohtainen päätöksentekojen ja toimintavapautensa säilyy suurempana kuin heitä konkreettisesti johdettaessa. Lopuksi, Bennisin luokittelua ei voida pitää erityisen onnistuneena myöskään sen vuoksi, että siinä managementiin ja leadershipiin sidoksissa olevat asiat on sekoitettu jotakuinkin mielivaltaisesti keskenään, jonka jälkeen Bennis yksinkertaisesti vain toteaa, että kaikki hyvät, niin ihmisten management- kuin leadership-kykyihinkin sidoksissa olevat asiat olisivat jostain kumman syystä kasaantuneet liidereille ja huonot managereille.⁵⁰⁶ Tästä johtuen Bennisin luokittelua onkin parempi pitää ennemminkin vain pelkkänä leadership-propagandana kuin uskottavana näkemyksenä managereita ja liidereitä toisistaan erottamaan. Tutkimuksessa myöhemmin tarkemmin läpikäytävistä syistä johtuen Bennisin luokittelu soveltuisikin manageri-liideri –jaottelun sijasta kuvaamaan paremmin strategisen johtajan (Bennis: *leader*) ja taktisen/hallinnollisen johtajan (Bennis: *manager*) eroja, joskaan kuvaus ei tällöinkään olisi paras mahdollinen.⁵⁰⁷

Tämän management-leadership –tarkennuksen jälkeen voidaan palata takaisin tarkastelemaan edellä ollutta pyramidikuvaa. Kuvan tarkoituksena ei nimittäin ole pelkästään sen kuvaaminen miten johtamisen eri osa-alueet on linkitettävissä clausewitzlaiseen strategianäkemykseen vaan sen avulla pyritään myös selkeyttämään Clausewitzillekin suurena vaikeutena ollutta sotataidon tiede-taito-problematiikkaa. Tarkastelun osalta voidaan taas katsoa, että pyramidin ulkosivut (pyramidin pinta) ovat ns. teoreettisia tasoja, joissa erilaisia johtamisen nelikentän osa-alueita voidaan tarkastella ns. puhtaina teorioina suunnilleen samaan tapaan kuin miten vaikkapa Clausewitz *absoluuttista sodankäyntiä* tarkastelee. Teorioiden tasolla asiat ovat toisin sanoen hyvin selkeitä ja helposti hahmotettavissa olevia; sen sijaan niiden käytännöntasoinen hyödynnettävyys ei tällä tasolla välttämättä ole kovinkaan hyvä.⁵⁰⁸ Pyramidin pinnalta kohti pyramidin ytimessä olevaa ”faaraon hautakammiota” kaivauduttaessa (clausewitzlainen *todellisen sodan* kenttä) alkavat myös teoriat tarkentua yhä käytännönläheisimmiksi malleiksi, opeiksi, ismeiksi jne. Koska pyramidi on kolmiulotteinen kappale, tarkoittaa tämä samalla sitä, että mitä lähemmäs pyramidin ydintä saavutaan, ja riippumatta siitä miltä pinnalta

⁵⁰⁴ Ks. tarkemmin esim. *tilannejohtaminen*.

⁵⁰⁵ Asevoimien osalta esimerkiksi alaisten johtaminen rauhan ajan koulutus- ja sodan ajan taistelutilanteissa.

⁵⁰⁶ Hyvin sosiaalisista ihmisistä ei tutkimusten mukaan myöskään pitäisi valita johtajiksi ainakaan sellaisille paikoille, joissa johtajat joutuvat tekemään raskaita päätöksiä (ks. Keltikangas-Järvinen 2010, 57-58).

⁵⁰⁷ Leadershipista kirjoittaessaan, ja aivan erityisesti Bennisin viitatessaan Juuti puolestaan toteaa seuraavaan tapaan: ”Ihmisten johtamisen paradigmassa omaksuttua näkökulmaa voidaan pitää optimistisena utopiana. Asioiden johtamisen valtavirtaa vastaan asettuneen puheen sisällä olevat henkilöt näkivät euforisesti oman diskurssinsa ylivoimaisuuden ja alkoivat luoda uskontoa ihmisten johtamisen ympärille.” Paria sivua myöhemmin hän jatkaa asiasta seuraavaan tapaan: ”Ihmisten johtaminen alkoi vastapuheena asioiden johtamiselle. Ihmisten johtamisen diskurssi tarttui sekä humanismin perinteeseen että moniin aikaisempiin demokraattisen ihanteen mukaisiin puheisiin. Ihmisten johtamisen tekstien kypsässä vaiheessa sitä pyrittiin kohottamaan muiden johtamiskurssien yläpuolelle. Viime aikoina ihmisten johtamisen diskurssiin on tullut kuitenkin yhä lisääntyvästi kyynisiä sävyjä.” (Juuti 2001, 282 ja 286; ks. tarkemmin 278-286)

⁵⁰⁸ Teoriat voivat tietenkin olla myös keskenään kilpailevia, joten käytännössä ns. oikeiden teorioiden valinta, samoin kuin niiden keskinäinen painottaminenkin, tuottaa todennäköisesti melkoisen suuriakin vaikeuksia.

kaivautuminen kohti ydintä aloitetaan, sitä enemmän alkavat myös muut pyramidin teoriapinnat vaikuttaa toimintaa kuvaaviin malleihin yms.⁵⁰⁹ kunnes asioita käytännön tasolla toteutettaessa, pyramidin ytimessä oltaessa kaikille neljällä johtamisen osa-alueelle pitäisi antaa yhtä suuri periaatteellinen painoarvo⁵¹⁰ käytännön tasoista toimintaa tarkasteltaessa ja/tai suunniteltaessa.⁵¹¹ Näin ollen hyvin tehty sota- tai taistelusuunnitelma ei siis käytännön tasolla enää olekaan niin selkeän management-pohjainen kuin millaisen kuvan suunnitelmasta itsestään voi helposti saada, koska siinä on kuitenkin käytännön tasolla huomioitu kaikki merkittävät suunnitelman toteutukseen vaikuttavat asiat niiden teoreettisista taustoista riippumatta.⁵¹²

Tämän lisäksi pyramidikuva on syytä viipaloida myös sotilasorganisaation hierarkiatasojen (sotilasstrategia, operaatiotaito, taktiikka ja taistelutekniikka) mukaisiin tasoihin. Näin toimien on puolestaan mahdollista sijoittaa erilaisten liiketaloustieteellisten strategiakoulukuntien näkemykset (ks. tarkemmin esim. *Mintzberg, Ahlstrand ja Lampel*, 1998; myös Juuti & Luoma 2009, 41-105) johonkin selkeään kohtaan pyramidikuviota niin niiden johtamisen nelikenttäjaon mukaisen sijoittumisen kuin todellisen hierarkiatasosidonnaisuudenkin perusteella.⁵¹³ Kuva ei toisin sanoen pakota sijoittamaan liiketaloustieteellisiä strategianäkemyksiä sen enempää pyramidikuvan clausewitzlaiseen (sotilas)-strategiseen osaan kuin sen management-tasoonkaan, vaan päinvastoin jokainen voi niin halutessaan itse määritellä oman strategianäkemyksensä suhteessa clausewitzlaisuuteen, jolloin erilaisten näkemyksen omaavien ihmisten on helpompi ymmärtää niin clausewitzlaista kuin omasta henkilökohtaisesta näkemyksestään poikkeavia liiketaloustieteellisiäkin strategianäkemyksiä. Koska clausewitzlaisen näkemyksen mukaan strategia kuitenkin realisoituu viime kädessä managementpohjaisena, kaikki tärkeät asiat huomioon ottavana sotasuunnitelmana, ei mihinkään yksittäiseen pyramidin sivuun ja/tai tasoon keskittyvää tarkastelua olisi clausewitzlaisessa merkityksessä syytä pitää strategisena itsessään vaan parhaimmillaankin vain strategiaa koskevana osatarkasteluna.

Koska clausewitzlaisittain ajateltuna strategialla lisäksi tarkoitetaan ainoastaan organisaation aivan ylimmällä tasolla tapahtuvaa toimintaa, suurin osa liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä ei myöskään täytä clausewitzlaisia strategisuuden kriteereitä.⁵¹⁴ Näin ollen esimerkiksi liiketaloustieteiden puolella yleisesti käytetty, hyvin monin eri tavoin määritelty termi *strateginen johtaminen* menettää clausewitzlaisessa merkityksessä suurimman osan strategisesta

⁵⁰⁹ Esimerkiksi suurin osa erilaisista johtamismalleista (mm. tilannejohtaminen) sisältää samanaikaisesti sekä management että leadership-piirteitä. Lisäksi ne pitäisi suhteuttaa myös kulloinkin tarkastelun kohteena olevan organisaation kulttuuriin ja rakenteeseen.

⁵¹⁰ Käytännössä osa-alueet voivat tietenkin saada tilanteesta riippuen erilaisen painoarvon.

⁵¹¹ Tämä asia on syytä pitää mielessä johtamista erityisesti management ja leadership-näkökulmista tarkasteltaessa. Sekä autoritaarinen että demokraattinen johtaminen ovat osa leadershipia eli ”tylyys” ei siis tee johtamisesta managementia. Managementia on siis pelkästään viestin sanoma, kun taas tapa sen esittämiseksi on aina leadershipia. Hyvä johtaminen voi siis tietyissä tilanteissa (mm. taistelu) perustua aivan hyvin myös autoritaariseen johtamiseen eli siis juuri niin kuin miten esimerkiksi Fiedler kontingenssiteoriassaan (1967) asian näkee.

⁵¹² Hyvässä (sota)suunnitelmassa realiteetit pyritään ottamaan huomioon jo etukäteen.

⁵¹³ Näin ollen esimerkiksi porterlainen (Porter 1980 ja 1985) liiketoimintayksikkötasoinen (jako: konserni–yritys–toimiala–liiketoimintayksikkö) kilpailustrategia olisi tässä strategiakehyksessä lähinnä taktisen tason toimintaa.

⁵¹⁴ Esimerkiksi clausewitzlainen strateginen sotapäällikkö rinnastuisi yrity maailman puolella ennemminkin pääjohtajan kuin yrityksen operatiivisesta toiminnasta vastaavan toimitusjohtajan kanssa.

painoarvostaan. Vaikka Clausewitz ei kyseistä termiä käytäkään⁵¹⁵ sen ei kuitenkaan clausewitzittain voitaisi katsoa tarkoittavan oikeastaan mitään muuta kuin strategisen johdon taholta käytännössä tapahtuvaa ylintä sodanjohtamista eli lähinnä siis käskyjen antamista ja tehtävien delegoimista.⁵¹⁶ Clauswitzlainen käytännön tasoinen strateginen johtaminen toimii siis pyramidin keskustassa ylhäältä alaspäin ja kaiken lisäksi vielä niin, että samanaikaisesti myös johtamisesta käytetty termi muuttuu systemaattisesti organisaation hierarkiatason mukaisesti ensin operatiiviseksi ja sitten taktiseksi johtamiseksi.⁵¹⁷ Samassa yhteydessä johtaminen muuttuu koko ajan yhä enemmän myös toiminnalliseen suuntaan, kunnes se realisoituu käytännön sodankäynniksi viime kädessä vasta taisteluteknisellä tasolla tapahtuvan toiminnan kautta, jota myös pyramidikuvan alaosan sodankäynti-nuolella kuvataan.⁵¹⁸

Pyramidikuvassa management ja organisaatiorakenne, samoin kuin leadership ja organisaatiokulttuurikin on täysin tietoisesti sijoitettu toisiinsa nähden vastakkaisille sivuille. Kyseisen sijoittelun tarkoituksena on kuvata sitä kuinka ihmisiin vain välillisesti huomiota kiinnittävä management tapahtuu pääsääntöisesti ihmisiin myös ”välinpitämättömästi” suhtautuvan hierarkkisen organisaatiorakenteen puitteissa. Sotilasorganisaation osalta tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei joukkoja varsinkaan strategisella tasolla management-pohjaisesti johdettaessa olla kiinnostuneita yksittäisistä ihmisistä⁵¹⁹ eli johtaminen tapahtuu persoonattomien sotilasyksiköiden eikä inhimillisten yksilöiden tasolla.⁵²⁰ Lisäksi management-perustaisessa tarkastelussa näihin yksiköihin suhtaudutaan, asiaa tosin hieman kärjistäen, samankaltaisesti kuin vaikkapa koneisiin, jotka voivat ainoastaan alittaa, mutteivät koskaan ylittää niiden laskennallista kapasiteettia. Koska yksittäiset ihmiset puolestaan ovat näiden koneiden osia, tärkeintä on, että koneeseen on asennettu kaikki tarpeelliset osat ja vasta toissijaista se, että osat ovat

⁵¹⁵ Todellisuudessa myös *Sodankäynnistä*-kirjan suomennoksessa esiintyy ilmaus *strateginen johtaminen*, mutta sitä käytetään vain tarkemmin määrittelemättömänä yleisilmauksena seuraavaan tapaan: *Strategisen johtamisen olennainen edellytys siis on, että voimia pidetään varalla myöhempää käyttöä varten sen mukaan, miten epävarmojen tietojen varassa toimitaan* (Clausewitz 2002, 124). Ilmauksen osalta on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, ettei esimerkiksi teoksen englanninkielisen version vastaavassa kohdassa käytetä termiä *strategic management* tai *strategic leadership* vaan Clausewitzin alun perin käyttämä ilmaus *strategischen Führung* on käännetty englanniksi muotoon *strategic command* (Clausewitz 1997, 183-184).

⁵¹⁶ Sen sijaan liiketaloustieteiden puolella käsite *strategic management* pitää sisällään valtavan määrän erilaisia asioita; niihin voi perehtyä esimerkiksi kirja *Strategic Management* (Thompson 1999) lukemalla.

⁵¹⁷ Sen sijaan termin taistelutekninen johtaminen käyttö on harvinaisempaa eli tyypillisesti sen katsotaan olevan taktisen johtamisen osa-alueen (sama asia koskee yleisemminkin taisteluteknistä hierarkiatasoa).

⁵¹⁸ Tällaista taisteluteknisellä tasolla tapahtuvaa sodankäyntiä kuvaa hyvin myös A. F. Airon clausewitzlaisen sotateorian mukainen toteamus: *”Täytyy käydä pirusti kouluja, että uskaltaa tehdä yksinkertaisia päätöksiä. Muuten rupeaa keksimään kaikenlaisia monimutkaisia juttuja. Kaikki sotahommat ovat niin yksinkertaisia. Etummainen rivimies käy sodan. Ei sodassa pärjää kuin aivan yksinkertaisella käskyllä. Pitää ylhäältä antaa sellainen käsky, jonka etummaisessa poterossa oleva rivimieskin ymmärtää. Kaikki on mahdollisimman yksinkertaista. Sen seikan tajuamiseksi on käytävä kovasti kouluja.”*

⁵¹⁹ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö yksittäiset ihmisetkin voisi tietyssä tilanteessa olla erittäin tärkeitä.

⁵²⁰ Napoleónin ajattelun kokonaisvaltaisuudesta kertoo esimerkiksi seuraava lainaus: *”Euroopassa on monia hyviä kenraaleita, mutta he näkevät samanaikaisesti liian monia asioita. Minä näen vain vihollisluksien ja tuhoan sen.”* (http://www.nato.int/cps/en/SID-D619219C-92E599F0/natolive/opinions_17377.htm)

myös mahdollisimman korkealaatuisia.⁵²¹ Koska koneen osina olevien ihmisten kouluttaminen riittävän hyvistä sotilaista erittäin hyväksi sotilaiksi on aikaisemmin todetun mukaisesti Clausewitzin mukaan epätarkoituksenmukaista, yleisesti ottaen (pl. tietyt erikoisjoukot) näin ei myöskään ole järkevää toimia, koska tyypillisesti kyseisistä rahoista saadaan suurempi hyöty ne muualle kuten vaikkapa aikaisempaa suurempaan sotilaiden määrään tai parempaan aseistukseen sijoittamalla.⁵²²

Sen sijaan leadership-organisaatiokulttuuri –akselilla toimittaessa tilanne on jotakuinkin päinvastainen. Liiderit toisin sanoen pyrkivät toimimaan organisaatiokulttuurisen todellisuuden ehdoilla eli heille ihmiset ovat sosiaalisessa yhteisössä muiden kanssa eläviä ja työskenteleviä yksilöitä eivätkä suinkaan persoonatonta ihmismassaa. Koska ihmiset puolestaan ovat keskenään erilaisia, pitää heidät myös huomioida konstruktivismin mukaisesti yksilöinä, koska vain näin toimien heidät on mahdollista saada toimimaan oman potentiaalinsa edellyttämällä tasolla. Tätä näkemystä kuvaa hyvin esimerkiksi se, kuinka näiden alojen teoreetikot usein puhuvat esimerkiksi *ihmisestä organisaation arvokkaimpana voimavarana, yksilöllisyyden huomioimisen tärkeydestä ja organisaatiokulttuurin tuntemisen merkityksestä johtamisen kynnyskysymyksenä*. Tyypillisesti liiderit ovat myös sitä mieltä, että yritystoiminnan tulos maksimoituu ennemminkin itsestään hyvän johtajuuden seurauksena kuin väkisin managerien tavoin sitä suoraan tavoiteltaessa. Organisaation vertaaminen persoonattomaan koneeseen on heille myös ajatuksellisesti vierasta eli heille organisaatio on ennemminkin herkkä organismi (esim. ihminen), jonka hyvä toimivuus edellyttää myös sen osasten (elinten yms.) terveyttä, koska sairas organismi ei voi koskaan toimia – ainakaan kovinkaan pitkään – erityisen tehokkaasti vaan päinvastoin vika yksittäisessä elimessä sairastuttaa helposti myös muun organismin toimintakyvyyttömäksi.

Management-organisaatorakenne –akselin samoin kuin leadership-organisaatiokulttuuri –akselikin päät ovat siis sekä suoraan toisiaan tukevia että myös kiinteästi toisiinsa kytköksissä olevia asioita, kun taas näiden kahden perusakselien voidaan katsoa olevan ainakin jonkinlaisessa ajatuksellisessa ristiriidassa keskenään. Näin ollen organisaation johtamisongelmien ei ainakaan yleisesti ottaen myöskään

⁵²¹ Esimerkiksi saksalaisten toisen maailmansodan aikaisten Panther ja varsinkin Tiger-panssarivaunujen on sanottu olleen jopa liian laadukkaita (eli kalliita ja hitaita valmistaa) niiden varsinaiseen käyttötarkoitukseen nähden, jonka seurauksena niitä ei voitu tuottaa yhtä suuria määriä kuin vaikkapa neuvostoliittolaista ”riittävän hyvää” T-34-panssarivaunua. Panthereita valmistettiin sodan aikana hieman yli 6 000, Tiger I:tä alle 1 400 ja Tiger II:ta alle 500 kpl, kun taas T-34:n eri versioita valmistettiin yhteensä noin 71 000 kpl. (Magenheimer 2004, 225 ja <http://fi.wikipedia.org/wiki/Panssarivaunu>) Toisaalta Messerschmitt Bf 109 hävittäjälentokoneen osalta Saksassa toimittiin täysin päinvastoin eli vaikka se oli jo vuoden 1942 jälkeen vanhentunut konetyyppi, sen valmistaminen oli kuitenkin halpaa ja nopeaa, jonka lisäksi sen suorituskyky oli myös riittävän hyvä, joten sen valmistusmääriä vain lisättiin sodan loppua kohden sen sijaan että se oltaisiin korvattu esimerkiksi suorituskyvyltään erinomaisella Focke-Wulf Ta 152 hävittäjälentokoneella (tuotantosuhde 10:3) (Baker 2004, 294 ja 342-343).

⁵²² Kommenttia ei kuitenkaan ole tarkoitettu siten ymmärrettäväksi, että myös suomalaisille varusmiehille annettaisiin ”liian” korkeatasoinen sotilaallinen koulutus. On nimittäin huomioitava, että Clausewitzin ajan Preussissa asevelvollisuus aika kesti kolme vuotta, kun se nykyajan Suomessa kestää tyypillisesti vain puoli vuotta. Näin lyhyen palvelusajan riittävyys aikaisempaa teknistyneen koulutuksen saamiseksi voidaan puolestaan kyseenalaistaa jo pelkästään senkin kautta, että kyseisestä asiasta vuonna 1922 päätettäessä ”*palvelusajaksi vakiintui ensimmäisen maailmansodan kokemusten perusteella ehdottomana vähimmäismääränä pidetty yksi vuosi. Koulutuksesta vastuussa ollut sotaväen esikunta oli puolestaan esittänyt palvelusajan pituudeksi kahta vuotta. Joka tapauksessa käytännöksi muodostui järjestely, jossa johtajat sekä ratsuväessä että tykistössä ja kaikki teknillisissä joukoissa palvelivat 15 kuukautta muiden palvellessa vuoden.*” (Lehtonen 2011, 11).

pitäisi tapahtua kummankaan perusakselin sisällä vaan niiden välillä. Jos ongelmia kaikesta huolimatta kuitenkin syntyy akselien sisällä, voidaan ainakin pääsääntöisesti olettaa, että kyse on silloin ennemminkin ammattitaidottomasta johtamisesta kuin ongelmasta sanan varsinaisessa merkityksessä. Toisin sanoen, esimerkiksi organisaatiokulttuurin vastaisten leadership-menetelmien käyttö olisi tästä näkökulmasta asiaa katsoen yksinkertaisesti vain huonoa johtajuutta, koska oikeanlaiset leadership-menetelmät on kuitenkin melkoisen helppo valita alaisten ja tilanteiden mukaisiksi. Samoin, mikäli esimerkiksi taktisella tasolla toimiva taistelunkomentaja ei pystyisi tekemään omille joukoilleen soveltuvaa taistelusuunnitelmaa ja/tai ei osaisi käytännön tasolla toteuttaa sitä, kyse olisi tietenkin erittäin vakavasta käytännöntasoisesta management-rakenne –ongelmasta, muttei kuitenkaan sanan varsinaisessa merkityksessä vaikeasta ongelmasta, koska eihän taistelujoukkojen johtajiksi saisi valikoitua henkilöitä, jotka eivät olisi päteviä kyseisenlaisia oman erikoisalansa tehtäviä hoitamaan.⁵²³

Sen sijaan todelliset ongelmat ovat sellaisia, jotka eivät ole luontevasti toteutettavissa vallitsevan organisaatiokokonaisuuden puitteissa. Yksinkertaisimmillaan ongelma voisi olla vaikkapa sen kaltainen, että johtajan vaadittaisiin johtavan alaisiaan demokraattisten johtamisperiaatteiden mukaisesti tilanteessa, jossa mikään muu kolmesta johtamisen nelikentän osa-alueesta ei tukisi tällaista johtamista. Olisi nimittäin perusteetonta olettaa demokraattisten leadership-periaatteiden tuottavan kovinkaan hyviä tuloksia organisaatiossa, jonka rakenne, kulttuuri ja management-käytännöt olisivat autoritaaris-hierarkkisybyrokrattisten periaatteiden mukaisia. Aivan samalla tavoin saattaisivat myös henkilöstöllä hoidettavaksi annetut uudet management-tehtävät muodostua ongelmallisiksi, mikäli ihmiset eivät olisi arvomaailmansa pohjalta valmiita tekemään kyseisiä asioita ja/tai jos heillä ei olisi ammatillista pätevyyttä niiden kunnolla hoitamiseksi.⁵²⁴ Kyse on siis siitä, että kummankin ”akselin” toinen pää on hyvin stabiili (rakenne ja kulttuuri), kun taas toinen pää (management ja leadership) voi tarvittaessa joustaa nopeastikin.⁵²⁵ Johtamisen ei näin ollen myöskään pitäisi olla erityisen vaikeaa akseleiden stabiiliin pään ehdoilla toimittaessa, koska siltä taholta ei ole normaalitilanteessa odotettavissa suuria yllätyksiä. Sen sijaan, mikäli stabiilin pään pitäisi sopeutua nopeasti akselin joustavan pään ehdoilla toimimaan, tilanteesta saattaa muodostua erittäin vaikeakin ongelma, varsinkin mikäli stabiililla päällä ei enää ole luonnollista joustovaraa vaaditun muutoksen toteuttamiseksi.⁵²⁶ Vielä tätäkin vaikeammaksi tilanne

⁵²³ Esimerkissä ei kuitenkaan otettu huomioon vastustajan toimintaa vaikka käytännössä tietenkin myös siihen pitäisi kiinnittää suurta huomiota. Näin ollen myös upseereiden toiminnan ammattitaitoisuus pitäisi suhteuttaa vihollisen toimintaan ja resursseihin eli välttämättä pelkkä sodan tai taistelun lopputulos ei vielä riitä kertomaan kovinkaan paljoa heidän ammattitaidostaan. Esimerkiksi nykyisten yhdysvaltalaiskenraalien todellisesta ammattitaidosta on vaikea sanoa juuri mitään, koska Yhdysvaltojen viime aikaiset sotilaalliset voitot voidaan selittää pelkän materiaaliylivoimankin (sekä laatu että määrä) avulla saavutetuiksi. Esimerkiksi myyti kenraali Norman Schwarzkopfin alivoimaisilla joukoilla Persianlahden sodassa Irakista saavuttama voitto vuonna 1991 on osoittautunut täysin perättömäksi, koska todellisuudessa liittoumalla oli valtavan suuri, ja aivan erityisesti materiaallinen ylivoima Irakiin nähden (ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Persianlahden_sota). Samankaltaisena myyttinä voidaan pitää myös eräänlaiseksi tosiasiaksi muodostunutta käsitystä siitä, että Suomi olisi joutunut talvisotaan poikkeuksellisen heikosti varustautuneena, koska todellisuudessa Suomi panosti 1930-luvulla asevoimien kehittämiseen selvästi enemmän kuin eurooppalaiset valtiot keskimäärin (Turtola 2009b, 213-216).

⁵²⁴ Tilanne olisi tietenkin erilainen mikäli ihmisille olisi jo etukäteen annettu mahdollisuus valmistautua kyseiseen muutokseen; periaatteessa sotilasorganisaatioiden valmiuden proaktiivisiin muutoksiin pitäisi kuitenkin olla hyvän.

⁵²⁵ Hyvin usein suuri jousto kuitenkin edellyttää myös johtajan vaihtamista.

⁵²⁶ Esimerkiksi pyrkimys organisaation kansainvälistämiseksi olisi erittäin vaikeaa, mikäli organisaatiossa ei olisi lainkaan kielitaitoisia ihmisiä.

tietenkin muuttuisi, mikäli erilaiset muutosvaatimukset olisivat muiltakin osin ristiriitaisia eli sen enempää akseleiden sisäiset kuin niiden välisetkään suhteet eivät olisi tasapainossa keskenään.⁵²⁷

Clausewitzlaisesta strategianäkökulmasta asiaa katsottaessa pääpaino on siis kokonaisuuden toiminnan varmistamisessa eli siinä, että kaikkien neljän johtamisen osa-alueen, tai paremminkin niistä kustakin kulloinkin hyödynnettävien asioiden pitää olla oikeassa keskinäisessä tasapainossa optimaalisesti toimivan kokonaisuuden aikaansaamisen mahdollistamiseksi. Clausewitzlaisessa strategianäkemysessä ei siis ole sijaa sellaiselle osaoptimoinnille, jossa (strategisen) toiminnan oletettaisiin maksimoituvan esimerkiksi johonkin tiettyyn johtamisen nelikentän osa-alueeseen kuuluvan yksittäisen mallin tms. pohjalta. Sama perusasia koskee luonnollisestikin myös organisaatiossa hyödynnettäviä strategianäkemystyyppiä. Mikäli strategianäkemys ei näin ollen kata koko nelikenttää ja ole sen lisäksi myös selkeästi sotilasstrategiseen tasoon painottunut, clausewitzlaisessa merkityksessä kyse ei tällöin myöskään ole strategisesta vaan parhaimmillaankin vain osastrategisesta näkemyksestä.⁵²⁸ Tältä pohjalta on ilmeisen helppo ymmärtää, miksi esimerkiksi tietyt liiketaloustieteelliset strategianäkemykset ja/tai –koulu-kunnat eivät ole clausewitzlaisittain ajatellen strategisia, koska niissä huomiota keskitetään vain tiettyihin clausewitzlaisen strategisen kokonaisuuden osa-alueisiin eikä niihinkään välttämättä edes clausewitzlaisessa mielessä strategisella tasolla.

Yhteenvetona edellä olleesta kuvasta voidaankin todeta, että vaikka clausewitzlaisen strategianäkemys suhteuttaminen liiketaloustieteelliseen johtamisnäkemykseen ja sen erilaisiin strategianäkemystyyppiin onkin käytännön yksityiskohtien osalta varsin vaikeaa, periaatteellisella tasolla kyseinen kokonaiskenttä on kuitenkin mahdollista kuvata varsin yksinkertaisesti. Kuvan vahvuus onkin siinä, että pyramidin erilaisia johtamisen osa-alueita kuvaaviin sivuihin on ainakin periaatteessa mahdollista kytkeä kaikki johtamiseen kytköksissä olevat teoriat, mallit, opit ja ”johtamismit” tarkastelijan omasta lähestymisnäkökulmasta riippumatta. Esimerkiksi leadershipia voidaan kyseisen kehityksen puitteissa lisäksi tarkastella yhtä hyvin niin sosiologian, sosiaalipsykologian kuin psykologiankin näkökulmasta eli kuva on riittävän yleinen kattaakseen periaatteellisella tasolla johtamisen tieteenalan kentän kokonaisuudessaan.⁵²⁹ Lisäksi kuva mahdollistaa asioiden hierarkiatasosidonnaisen tarkastelun, joten esimerkiksi sillä onko jokin tietty liiketaloustieteellinen strategianäkemys clausewitzlaisittain ajateltuna edes strategista (vai taktiikkaa tai hallintoa) ei estä tarkastelemasta asiaa clausewitzlaisen sotateorian kontekstissa. Vaikka pyramidikuva näin ollen onkin uskollinen Clausewitzin strategianäkemyselle, siitä huolimatta se on kuitenkin hyvin joustava ja avoin myös muunlaisia strategianäkemystyyppiä kohtaan, jonka seurauksena sen yleisen tason hyödynnettävyys on hyvä myös sellaisissa tilanteissa, joissa clausewitzlaisesta strategianäkemyksestä ei varsinaisesti edes olla kiinnostuneita.⁵³⁰

⁵²⁷ Kaikkein ongelmallisinta tietenkin olisi mikäli myös akseleiden stabiilit päät olisivat keskenään ristiriitaisia (esim. demokraattista johtamista edellyttävä organisaatio-kulttuuri, mutta persoonaton managementin käyttöä suosiva hierarkkis-byrokraattinen organisaatorakenne).

⁵²⁸ Mikäli näkemys ei täytä clausewitzlaisen strategisuuden kriteereitä, kyseessä ei ole minkään tason strategia.

⁵²⁹ Johtaminen voidaan tietenkin niin haluttaessa määritellä myös eri tavoin kuin miten tässä yhteydessä tapahtuu; asialla ei kuitenkaan ole asian peruslogiikan ymmärtämisen kannalta merkitystä.

⁵³⁰ Todellisuudessa kuvan puitteissa voidaan tarkastella myös monia muita johtamisen tieteenalana kuuluvia asioita kuin pelkästään strategioita.

Johtamisen ja hallinnon suhde: tapaus Suomen puolustusvoimat

Koska clausewitzlainen sotateoreettinen strategianäkemys on tarkoitettu asevoimien sodan aikaiseen toimintaan sovellettavaksi, ei myöskään ole minkäänlaista perusteltua syytä olettaa, etteikö se soveltuisi myös Suomen puolustusvoimissa sodan aikana käytettäväksi. Koska clausewitzlaista sotateoriaa ei kuitenkaan ole tarkoitettu selittämään asevoimien rauhan aikaista toimintaa, ei sitä myöskään tässä yhteydessä pyritä soveltamaan kyseiseen toiminta- ja johtamisympäristöön eli ympäristöön, jossa periaatteessa kaikki puolustusvoimien tämän hetkinen toiminta tapahtuu.⁵³¹ Tältä osin pitäydytäänkin Clausewitzin näkemyksen lisäksi myös Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen toimintaympäristömääritelmässä, jonka mukaan *sodan ajan* toimintaympäristöä koskevat monilta osin hyvin erilaiset lainalaisuudet (mm. oikeuskäytäntö ja johtamissuhteet valtionhallinnossa) kuin *rauhan ajan*, *sotilaallisen kriisinhallinnan* ja *kokonaismaanpuolustuksen* toimintaympäristöjä. Koska jonkinlaiseen strategiakäsitteistöön on kuitenkin syytä tukeutua myös normaaliaikana, tällöin clausewitzlainen strategi(a)näkemys onkin luontevaa korvata rauhan aikana jollain monista siviilipuolen strategi(a)näkemyksistä.⁵³²

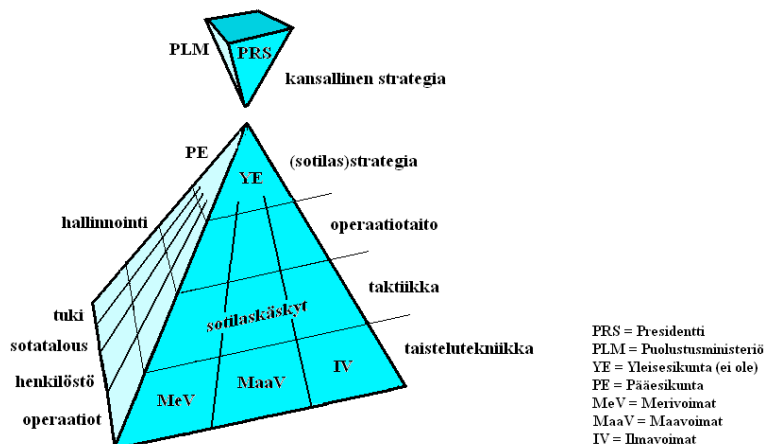
Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö niin clausewitzlaista kuin liiketaloustieteellisiäkin strategianäkemyksiä olisi niiden erilaisuudesta huolimatta kuitenkin mahdollista soveltaa samanaikaisesti myös puolustusvoimien kontekstissa. Tällöin sopivan lähtökohdan tarkastelulle puolestaan tarjoaa edellisessä kappaleessa ollut pyramidikuva ja aivan erityisesti sen management-sivu, joka jakautui edelleen ydinprosessin mukaiseksi johtamiseksi (strategia-operaatiotaito-taktiikka-taistelutekniikka) ja sitä tukevaksi hallinnoksi.⁵³³ Vaikka periaatteessa myös tässä yhteydessä tapahtuva tarkastelu edellyttäisi juuri kyseiseen kuvaan tukeutumista, esitysteknisistä syistä johtuen kuvaa kuitenkin yksinkertaistetaan poistamalla siitä leadership- ja organisaatiokulttuurisivut, minkä lisäksi myös organisaatiorakennesivua modifioidaan. Tarkastelu tapahtuu siis puolustusvoimien organisaatiorakenteellisessa kontekstissa, huomiota vain johtamiseen (management) ja hallintoon kiinnittäen. Lisäksi tarkastelu tapahtuu prosessin-omaisesti, jolloin johtamista pidetään ydinprosessina ja hallintoa sen tukiprosessina. Tämän perusteella kyseinen kokonaisuus voidaan puolestaan esittää seuraavanlaisena kuvana, jonka yhdennäköisyys edellisen pyramidikuvan kanssa ei siis saisi harhaanjohtaa kuvittelemaan, että kyse olisi täsmälleen samasta kuvasta. Lisäksi on huomioitava, ettei kuva kaikilta osin vastaa puolustusvoimien nykytodellisuutta. Sitä siis voidaan pitää ennemminkin vain alustavana hahmotelmana siitä, miten puolustusvoimia olisi prosessipohjaisesti mahdollista johtaa.

⁵³¹ Esimerkiksi Robert F. Grattan on tarkastellut yksityiskohtaisemmin sotilas- ja yritysstrategioiden eroja ja yhtäläisyyksiä teoksessaan *The Strategy Process: A Military-Business Comparison* (2002).

⁵³² Aikaisemmin todetun mukaisesti soveltuu esimerkiksi kirja *Strategy Safari* (Mintzberg ym. 1998) perusteokseksi erilaisiin liiketaloustieteellisiin strategianäkemyksiin ja -koulukuntiin tutustumiseksi. Kyseisen kirjan mukaan koulukuntia on kymmenen, Mintzbergin ns. 5P-mallin (1996) mukaan viisi ja Whittingtonin (1997) mukaan neljä. Tämän tutkimuksen osalta kuitenkin riittää, että lukijat pitävät mielessään, ettei liiketaloustieteidenpuolella ole minkäänlaista vakiintunutta strategiäkäsitteistöä, jonka kaikki ihmiset yksiselitteisesti ymmärtäisivät. Näin ollen kyseistä terminologiaa ei myöskään pitäisi käyttää, ilman että samanaikaisesti kerrotaan vähintäänkin koulukunta tms. jonka näkemyksiin kulloinkin tukeudutaan (kyseinen käsitteistö olisi samalla myös syytä avata lukijoille).

⁵³³ Tämän kappaleen yhteydessä johtaminen ymmärretään puolustusvoimien sodan ajan joukkojen johtamisena, kun taas hallinnolla tarkoitetaan kaikkia tätä toimintaa tukevia, niin sodan ajan kuin rauhankin ajan toimintoja.

Kuva 5: Puolustusvoimien johtaminen, hallinnointi ja keskeisimmät toimijat

Edellä todetun mukaisesti kuvasta on siis ensinnäkin poistettu edellisen pyramidikuvan leadership- ja organisaatiokulttuurisivut. Lisäksi edellisessä kuvassa management-sivun yhtenä osana ollut hallinto on käännetty omaksi sivukseensa edellisen kuvan leadership-sivun paikalle.⁵³⁴ Kuvan management-termi on puolestaan korvattu sanalla *sotilaskäsitys*, jolla viitataan ennen kaikkea asevoimien sodan aikaiseen käskytykskeskeiseen johtamiseen. Lisäksi kuvaa pitää tulkita siten, että yleisesikunnan (YE)⁵³⁵ johtaman sotilaskäsitys-sivun vastakkaisella sivulla on puolustusvoimien sodan ajan noin 350 000 sotilaasta koostuva rakenne (armeijakunnat, prikaatit, pataljoonat jne.). Sen sijaan hallinnoinnista vastaavan pääesikunnan (PE) vastasivulla on puolustusvoimien rauhan ajan organisaatorakenne (noin 16 000 ihmistä, joista hieman yli puolet sotilaita).⁵³⁶ Kyseisen kuvan mukaisesti asevoimien sodan ajan joukkoja johdetaan seuraavassa sotilaskäskylinjassa: tasavallan presidentti (PRS), puolustusvoimain komentaja, yleisesikunta, puolustushaarat (maa-, meri- ja ilmavoimat), jne. Sen sijaan puolustusvoimia hallinnoidaan sotilaskäskylinjasta poikkeavassa parlamentaarisessa linjassa: eduskunta, valtioneuvosto (VN), puolustusministeriö (PLM), pääesikunta, pääesikunnan alaiset osastot jne. (ks. tarkemmin <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=60>).⁵³⁷

⁵³⁴ Kyseisellä sivulla olevat alaprosessit operaatiot, henkilöstö, sotatalous ja tuki on lainattu jotakuinkin sellaisinaan pääesikunnan nykyrakenteesta eli niitä ei ole modifioitu kuvaa varten.

⁵³⁵ Suomen puolustusvoimissa ei todellisuudessa ole yleisesikuntaa eli termiä käytetään vain selkeyttämään kuvaa. Termin käytöllä toisin sanoen vältetään pääesikunnan ”kahdelle pallille istuttaminen” eli tällä hetkellä pääesikunta siis vastaa hyvin pitkälle myös kuvassa olevan yleisesikunnan tehtävistä. Kuvassa yleisesikunnan oletetaan olevan myös ns. joint-esikunnan (puolustushaarojen yhteistoimintaesikunta), jonka toimintaan myös pääesikunnan päällikön pitäisi osallistua.

⁵³⁶ Koska puolustusvoimien rakenne on sodan aikana hyvin erilainen kuin rauhan aikana, pitäisi kyseinen asia käytännön tasolla huomioida myös organisaatiokulttuurin ja leadership-käytäntöjen tasolla.

⁵³⁷ Kuva vastaa siis hyvin pitkälle Clausewitzin alkuperäistä sotateoriaa kuvannutta kolmiokuvaa (politiikka, strategia, taktiikka ja hallinto), joka on kuitenkin organisaatiotasojen osalta modifioitu nykyaikaa vastaavaan muotoon ja toimijoiden osalta myös Suomen puolustusvoimien mukaiseksi (täydennettynä yleisesikunnalla).

Koska kyseisenlainen tehtäväjako presidentin ja parlamentaaristen toimijoiden välille on kaiken lisäksi määritelty myös lainsäädännöllisesti juuri tällä tavoin, parlamentaarisella linjalla – puolustusministeriö mukaan lukien – ei ainakaan virallisen tehtäväjaon perusteella ole valtuuksia puuttua puolustusvoimien sotilaallisen toiminnan suunnitteluun.⁵³⁸ Pääesikunnan kotisivuilla asiasta todetaankin yksiselitteisesti seuraavaan tapaan: *Sotilaskäskyasioissa pääesikunta on puolustusvoimain komentajan alainen ja hallinnollisissa asioissa puolustusministeriön alainen.*⁵³⁹ Näin ollen kuvan presidenttijohtoista pyramidikuvan etusivua voidaan tapahtuneesta modifioinnista huolimatta kuitenkin edelleenkin pitää yhteensopivana clausewitzlaisen management-keskeisen johtamisnäkemyksen kanssa. Kaiken tasoisia sotilaallisia yksiköitä johdetaan siis pääsääntöisesti aina puolustusvoimien sodan ajan rakenteen puitteissa ylhäältä alaspäin, selkeitä käskyjä ja määräyksiä joukoille antaen. Varsinkin clausewitzlaisittain ajatellen puolustusvoimien ydinprosessin pitäisi myös muodostua juuri tämän sodan aikana käytössä olevan sotilaskäskyasialinjan ja sitä tukevan rakenteen ympärille. Toisin sanoen, puolustusvoimien tavoitteena pitäisi ainakin clausewitzlaisesta näkökulmasta asiaa katsottaessa olla juuri kyseisen ydinprosessin tehokkuuden maksimointi, kun taas mitään sen kanssa ristiriidassa olevaa tai edes tehotonta toimintaa puolustusvoimissa ei pitäisi tapahtua.

Clausewitzlainen sotakeskeinen strategiäkäsitteistö ei kuitenkaan sovellu selittämään puolustusvoimien rauhanaikaista hallinnointiin painottunutta toimintaa, jonka lisäksi kyseinen ydinprosessi kaiken lisäksi myös toimii joitain pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta rauhan aikana tyhjäkäynnillä. Siksi sitä ei myöskään ole syytä pitää puolustusvoimien tärkeimpänä rauhanaikaisena prosessina siitäkään huolimatta, että myös puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan pitäisi viimekädessä tähdätä sodan ajan ydinprosessin mahdollisimman tehokkaan toiminnan varmistamiseen.⁵⁴⁰ Näin ollen puolustusvoimien rauhanaikaiseksi ydinprosessiksi ja samalla myös sodan aikaisen ydinprosessin tärkeäksi tukiprosessiksi voidaan nostaa parlamentaarinen, pääesikuntakeskeinen puolustusvoimien hallinnollinen prosessi. Koska kyseisessä prosessissa puolestaan keskitytään ennemminkin asioiden hallinnolliseen organisoimiseen kuin ihmisten ja joukkojen varsinaiseen johtamiseen, clausewitzlainen strategianäkemys ei tästäkään syystä sovellu käytettäväksi kovinkaan hyvin sen yhteydessä. Siksi se olisi syytä korvata jollain kyseiseen tarkoitukseen paremmin soveltuvalla, tässä yhteydessä tarkemmin määrittelemättömällä siviilipuolelta lainatulla strategianäkemysellä.⁵⁴¹ Kyseisen prosessin tarkoituksena on puolestaan jo etukäteen varmistaa puolustusvoimille riittävän hyvä toimintakyky mahdollista sotaa silmälläpitäen (mm. koulutus, varustautuminen ja muut puolustusvoimille erikseen määrätyt tehtävät). Tarvittaessa sen yhtenä keskeisimpänä tehtävänä on myös ydinprosessin mahdollisimman nopea käynnistäminen (mm. liikekannallepanon toteutus).

⁵³⁸ Käytännössä parlamentaarisella linjalla on tietenkin tällaista valtaa varsin paljon jo pelkästään senkin vuoksi, että se kuitenkin hallinnoi puolustusvoimien rahavirtoja.

⁵³⁹ Tästä määrittelystä johtuen työssä ei myöskään ole tarvetta määritellä johtamista ja hallintoa tämän tarkemmin. Sotilaskäskyasioista sanottuun voi kuitenkin perehtyä tarkemmin esimerkiksi puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 33 §:n 2 momentti sekä Tasavallan presidentin asetusta toimivallan jaosta sotilaskäskyasioissa (1089/2007) muuttavan tasavallan presidentin asetuksen (1619/2009) 2 §:n 2 momentti lukemalla. Hallinnollisiin asioiden voi puolestaan perehtyä esimerkiksi puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 24–26 §:t lukemalla.

⁵⁴⁰ Heguanzi (aikakaudelta 475–221 eaa.): ”*Vaikka sotaa ei käytäisi sataan ihmisvuoteen, sitä ei saa unohtaa päiväkään.*” (Nojonen 2009, 73)

⁵⁴¹ Samassa yhteydessä on myös organisaation ylijohtoa mahdollista tarkastella clausewitzlaisen strategin sijasta jonkin siviilipuolelta lainatun strategista johtajaa koskevan näkemyksen pohjalta.

Koska puolustusvoimissa näin ollen onkin lähes välttämätöntä tukeutua vähintäänkin kahteen toisistaan selkeästi poikkeavaan strategianäkemykseen, on kyseiset strategiaprosessit myös tärkeää pitää ajatuksellisesti toisistaan erillään, vaikka ne käytännön tasolla luonnollisestikin linkittyvät monin eri tavoin toisiinsa. Lisäksi virallisesti käytettäväksi sovittavasta rauhanaikaisesta strategia-terminologiasta olisi syytä sopia jo etukäteen, koska muuten käy helposti juuri niin kuin puolustusvoimissa ilmeisesti on jo tapahtunutkin (ks. tarkemmin Laaksonen 2009) eli terminologisesti hyvin pitkälle yhtenevät, mutta merkityssisällöllisesti hyvin erilaiset strategiäkäsitteistöt sekoittuvat keskenään, jolloin mielekäs strategiakeskustelu ei puolestaan ole mahdollista.⁵⁴² Jotta pelko siviilipuolelta lainattujen hallinnollisten strategioiden väärinymmärtämiseksi jäisi minimaaliseksi, olisikin puolustusvoimissa syytä käyttää huomattavan paljon aikaa siihen, miten erilaiset siviilipuolen ei-organisaatiohierarkiasidonnaiset strategiat suhteutuvat clausewitzlaiseen strategianäkemykseen, koska sotilaallista toimintaa ohjaavan strategiäkäsitteistön pitäisi kuitenkin aina olla upseerikunnalle päivänselvä asia.⁵⁴³

Suurimmat potentiaaliset ongelmat strategiaterminologian oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta puolestaan tuottavat tilanteet, joissa strategiaa pitää samanaikaisesti ymmärtää sekä ydin- että hallinnollisen tukiprosessin näkökulmasta. Käytännössä tilanne on siis kaikkein todennäköisin sodan aikana. Toisin sanoen, koska puolustusvoimilla ei rauhan aikana ole juurikaan tarvetta tukeutua clausewitzlaiseen strategianäkemykseen, pitäisi rauhan aikaisen hallinnollisen strategian ja sen lähikäsitteiden käytön olla melkoisen selkeää ja helppoa.⁵⁴⁴ Sen sijaan sodan aikana, jolloin kaikkien muiden asioiden ohessa myös strategiäkäsitteistöä pitäisi ymmärtää yksiselitteisesti, todennäköisesti käytännön tasolla kuitenkin tapahtuu juuri päinvastoin. Näin sen vuoksi, ettei organisaation sodan ajan clausewitzlaisen ydinprosessin aktivoituminen luonnollisestikaan tarkoita hallinnollisen prosessin pysähtymistä vaan päinvastoin joukkojen hyvin lyhyessä ajassa tapahtuvan valtavan suuren lisäyksen myötä myös sen kiihtymistä, jolloin strategiaprosesseja onkin aikaisemman tai aikaisempien sijasta vielä yksi lisää. Kaiken lisäksi clausewitzlainen strategiaprosessi tulee saman tien myös organisaation muuta toimintaa dominoivaksi prosessiksi. Tällöin myös puolustusvoimien eri osien ja niissä toimivien ihmisten kenties suurestikin muuttunut status saattaa vaikuttaa heikentävästi organisaation toimintakykyyn juuri siinä kriittisessä tilanteessa, kun näin ei missään nimessä saisi tapahtua.⁵⁴⁵ Kun katsotaan asiaa tutkimuksen alussa todetun stagnaation näkökulmasta, pelkona onkin, että puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan kannalta korostetun keskeisessä asemassa oleva hallinto, samoin kuin siihen liittyvä stagnaation keskeisenä syynä

⁵⁴² Suositusta ei kuitenkaan ole tarkoitettu dogmaattisesti ymmärrettäväksi. Yhteisellä strategiakiielellä tarkoitetaan siis käsitteistöä, jota ei tarvitsisi erikseen perustella. Sen sijaan, mikäli strategiasta puhuttaisiin yhteisen strategiakielen ulkopuolella, pitäisi kertoa aina erikseen, miten hän tarkoittaa käsitteistön juuri tuolloin ymmärrettäväksi.

⁵⁴³ Pitää huomioida, että vaikka sotasidonnaiset termit strateginen, operatiivinen, taktinen ja taistelutekninen eivät sellaisenaan sovellukaan asevoimien rauhan ajan toiminnan yhteydessä käytettäväksi, niiden kautta voidaan kuitenkin pyrkiä hahmottamaan tasoa, jolla rauhan aikana suunnilleen toimitaan.

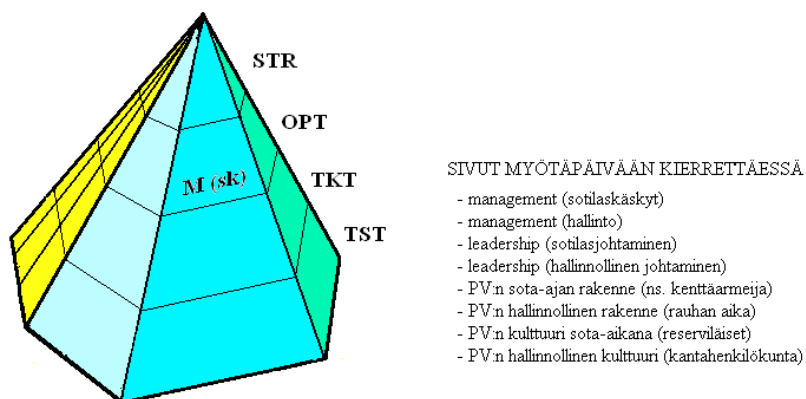
⁵⁴⁴ Kyseinen helppous kuitenkin edellyttää sitä, ettei organisaatio myöskään ole sekoittanut erilaisia siviilipuolen strategianäkemyksiä keskenään. Esimerkiksi Marko Laaksonen tutkimuksen (2009) perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että kyseisen ”helppous” olisi ainakin puolustusvoimien osalta pelkästään periaatteellista.

⁵⁴⁵ On huomioitava, ettei tämän uuden organisaation toimivuutta myöskään ole käytännön tasolla testattu. Sodan ajan organisaation koko on myös noin kaksikymmenkertainen puolustusvoimien rauhan ajan organisaatioon nähden. Lisäksi puolustusvoimissa toimivat sotilaat sijoitetaan heidän rauhan aikaisista tehtävistään sodan ajan tehtäviin eli kyse on siis äärimmäisen suuresta ja erittäin nopeasti tapahtuvasta muutoksesta.

oleva arkirutiinien hoitaminenkin, ovat saaneet saada sellaisen itsetarkoituksellisen merkityksen, jollaista niillä ei (sotilas)organisaatioissa pitäisi olla.⁵⁴⁶

Tämän puolustusvoimien johtamisen ja hallinnon välistä suhdetta käsitelleen lyhyen luvun tarkoituksena oli osoittaa, ettei clausewitzlainen strategianäkemys sovellu puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan yhteydessä käytettäväksi, vaikka sen soveltuvuus sodan aikana käytettäväksi onkin hyvä. Samoin, ja toisin kuin puolustusvoimien prosessikuvauksessa (ks. esim. *Puolustusvoimien prosessikäsikirja*, 2003) tapahtuu,⁵⁴⁷ tässä yhteydessä asevoimien kannalta kaikkein keskeisimmät prosessit kytkettiin myös kiinteästi johtamisen ja hallinnon osakokonaisuuksiin, ja kaiken lisäksi vielä niin, että tarkastelu tapahtui myös lainsäädännön määrittelemän (presidentti vs. parlamentarismi) tehtäväjaon mukaisesti. Tarkastelussa annettiin puolustusvoimille myös kehys, jonka puitteissa sen on mahdollista suhteuttaa erilaiset siviilipuolella käytössä olevat strategianäkemys yms. clausewitzlaiseen strategianäkemys. Vaikka malli rakennettiin alun perin vain puolustusvoimien tarpeisiin, ei kuitenkaan ole minkäänlaista perustavanlaatuista syytä sille, miksei se soveltuisi tietyin varauksin myös siviilipuolen organisaatioissa sovellettavaksi. Tältä osin on kuitenkin syytä korostaa, että vaikka malli periaatteessa vaikuttaakin hyvin yksinkertaiselta, se ei kuitenkaan saisi johtaa ketään kuvittelemaan, että pyramidin ytimessä, jossa johtamis- ja hallinnointiprosessi kytkeytyvät monin eri tavoin ja samalla myös monilla eri organisaation toiminnallisilla tasoilla toisiinsa, kyseisten prosessien toisiinsa kytkeminen olisi missään mielessä helppo tehtävä. Tätä tehtävää ei luonnollisestikaan edesauta se, että oikeastihan edellä ollut pyramidikuvio on vain osa sitä edeltänyttä johtamisen nelikenttään pohjautunutta pyramidikuvaa, joten käytännössä myös tässä yhteydessä pitäisi kiinnittää huomiota kaikkiin nelikentän osa-alueisiin eli siis myös leadershipiin ja organisaatiokulttuurisiin asioihin.

Kuva 6: Puolustusvoimien johtamisympäristö (synteesi kuvista 5 ja 6)

⁵⁴⁶ Monista muista hallinnonaloista poiketen puolustushallinnon ydintehtävä ei ole hallinnointi vaan sodankäynti.

⁵⁴⁷ Kyseisen käsikirjan mukaan puolustusvoimien pääprosessit ovat: sotilaallisen maanpuolustuksen suunnittelu, suorituskyvyn rakentaminen ja ylläpito, suorituskyvyn käyttö ja toiminnan tukeminen.

Tästä johtuen onkin vielä lopuksi syytä kuvata, millaisesta kokonaisuudesta olisi kyse, mikäli tarkastelussa kiinnitettäisiin huomiota myös kyseisiin asioihin. Tällöin aikaisempi nelisivuinen pyramidi muuttuisi ensinnäkin kahdeksansivuiseksi, koska sekä varsinaisella sodan aikaisella johtamisella (ja clausewitzlaisella strategialla) että sitä tukevalla hallinnolla (ja siviilipuolelta lainatulla strategialla) on kummallakin oma rakenteensa ja kulttuurinsa samoin kuin niille parhaiten soveltuvat leadership-menetelmänsäkin. Koska puolustusvoimien rauhanaikainen ydinprosessi eli varsinaisen ydinprosessin tukiprosessi ei myöskään sodan aikana poistu, joudutaan nimenomaan sodan aikana toimimaan kahdeksansivuisen ”pyramidin” kehikössä eli siis rauhan aikaa huomattavan paljon vaikeammin hallittavissa olevan kokonaiskehiksen puitteissa. Kuvan tarkoituksena onkin havainnollistaa kyseisen kokonaiskentän kompleksisoitumista teoreettisella tasolla. Tämän tarkastelun lisäksi on kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös niihin mitä moninaisimpiin käytännöntasoihin ongelmiin (”pyramidin” keskus), joita sodan ajan toiminta- ja johtamisympäristöön siirtyminen puolustusvoimille tulisi käytännön tasolla aiheuttamaan. Vaikka asia ei kuvasta suoraan käykään ilmi, potentiaalisena ongelmana on esimerkiksi se, että rauhan aikana puolustusvoimien hallinnoinnista vastaavat sotilaat, kun taas sodan aikana sotimisesta vastaavat hyvin pitkälle siviilit (reserviläiset). Toisin sanoen, kun puolustusvoimien hallintoa voidaan rauhan aikana toteuttaa hyvin pitkälle kaaderisotilaiden omaksuman sotilaallisen kulttuurin ja rakenteen puitteissa, sodan aikana sotilaita johdettaessa johdettavina ovatkin sotilaalliseen kulttuuriin ja organisaatorakenteeseen varsin huonosti tottuneet reserviläiset.⁵⁴⁸ Kyse on siis jossain määrin paradoksaalisesta tilanteesta, koska kummassakin tilanteesta asioita tekevät tietyllä tapaa juuri vääränlaiset ihmiset eli siviilit sotivat ja sotilaat hallinnoivat.⁵⁴⁹ Koska kyseinen kulttuurinen, ja samalla myös rakenteellinen ongelma kaiken lisäksi realisoituu nimenomaan sotaan jouduttaessa, eli aikana jolloin asioiden pitäisi tapahtua kaikilta osin mahdollisimman kitkattomasti, tämän tyyppisten ongelmien minimoimiseen pitäisikin kiinnittää jo etukäteen erittäin suurta huomiota.⁵⁵⁰

Koska tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan olla kiinnostuneita puolustusvoimien rauhanaikaisesta hallinnollisesta prosessista sen enempää kuin puolustusvoimien sodanaikaisen strategian käytännöntasoiheen toteutukseen liittyvistä ongelmistakaan, kyseisiin asioihin ei myöskään kiinnitetä tämän enempää huomiota. Samalla tämä tarkoittaa myös sitä, että tarkastelusta rajataan tietoisesti pois merkittävä osa asevoimien strategisen johdon keskeisistä hallinnollisista tehtävistä, samoin kuin johtamisen ja hallinnon toisiinsa kytkemisestä syntyvät mitä moninaisimmat ongelmat. Koska clausewitzlaisen sotapäällikön ydintehtävä on kuitenkin asevoimien sodan ajan johtaminen eikä suinkaan organisaation rauhan aikainen hallinnointi, näin voidaan toimia tarkastelun yksinkertaisemmaksi saamiseksi. Sen sijaan päinvastoin toimiminen eli sotapäällikön pätevyyden tarkasteleminen pelkästään hänen hallinnollisten osaamisvalmiuksiensa pohjalta ei olisi perusteltavissa.⁵⁵¹ Mikäli hallintoa kuitenkin pidettäisiin tämän rajauksen vastaisesti niin tärkeänä osana puolustusvoimien johdon toimintaa, ettei sen sivuuttamista pidettäisi puolustusvoimien itsensä osalta perusteltuna,

⁵⁴⁸ Pitää myös huomioida, etteivät nykyreserviläiset, toisin kuin sota-aikaiset edeltäjänsä ole tottuneet samanlaisiin autoritaarisiin valtasuhteisiin kuin millaiset olivat sotaa edeltäneelle, ja vielä sen jälkeisellekin suomalaiselle siviiliyhteiskunnalle tyypillisiä.

⁵⁴⁹ Myöhemmin tutkimuksessa perustellaan, miksi keskimääräiset suomalaisupseerit kuitenkin soveltuvat perusominaisuuksiensa pohjalta jopa poikkeuksellisen hyvin nimenomaan hallinnollisissa tehtävissä toimimaan.

⁵⁵⁰ Esimerkiksi puna-armeijassa palautettiin talvisodan kokemusten perusteella (sotaa ei voi johtaa demokraatian periaatteiden mukaisesti) sotilasarvot käyttöön (mm. Manninen & Ržeshevski 1997, 48-51, 64-65 ja 79).

⁵⁵¹ Itse asiassa jo talvisodan jälkeen korostettiin sitä, että Suomen sotaväen rauhanaikaisen ylimmän johdon tulisi kyetä jatkamaan mahdollisimman joustavasti ja vähin muutoksin toimintaansa myös sodan aikana (Turtola 2009, 210).

tällaisellekaan rajaukselle ei tietenkään olisi minkäänlaisia esteitä. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaisi sitä, että tällöin myös hallinto pitäisi nostaa sotilasjohtamisen rinnalle clausewitzlaiselle strategille kriteereitä määriteltäessä,⁵⁵² jolloin myös tarkastelun pitäisi tapahtua edellä olleen kahdeksansivuisen pyramidikuvan kaikkiin osioihin (+ moniin muihin asioihin) huomiota kiinnittäen. Tutkimuksen jatkoa ajatellen tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että hyvältä strategilta vaadittujen ominaisuuksien yms. määrä tulisi samalla myös kasvamaan huomattavan paljon tässä yhteydessä tapahtuvaan tarkasteluun nähden.

Vaikka edellä läpikäyty clausewitzlaisen ja liiketaloustieteellisen strategia-käsityksen toisiinsa kytkevä tarkastelu, samoin kuin sen pohjalta luotu pyramidi-muotoinen strategiakehyskin mahdollistaisivat tutkimuksen suuntaamisen hyvinkin monenlaisiin eri suuntiin, tässä yhteydessä kyseistä lisäaskelta ei kuitenkaan oteta. Tapahtuneen tarkastelun tarkoituksena oli siis vain osoittaa, kuinka monimutkaista kokonaisuutta (clausewitzlainen) strategi joutuu hallitsemaan. Strategi joutuu siis kiinnittämään huomiotaan periaatteessa kaikkeen asevoimien kannalta oleelliseen toimintaan riippumatta siitä, millä nelikentän osa-alueella ja hierarkiatasolla asiat käytännön tasolla tapahtuvat (hallinto mukaan lukien). Vaikka edellä mainitun kaltaisen kokonaisuuden hallitsemisessa olisi aivan varmasti riittävästi tekemistä strategille, käytännössä asevoimien oman organisaation hallitseminen on kuitenkin vielä suhteellisen helppoa suhteessa siihen, millaisia ongelmia vihollistoiminnan mukaan ottaminen tarkasteluun tuottaa. Tällöin sodankäynti nimittäin muuttuu clausewitzlaista terminologiaa käytettäessä kitkaiseksi ja kaoottiseksi eli käytännössä siis mahdottomaksi kenellekään kovinkaan hyvin hallittavaksi.⁵⁵³ Tämän jälkeen tutkimuksessa puolestaan siirrytään clausewitzlaisen *absoluuttisen sodan* maailmasta *todellisen sodan* kitkaiseen maailmaan eli maailmaan, joka on vaikeasta käsiteltävyydestään huolimatta kuitenkin Clausewitzin sotateorian suola. Ilman sitä Clausewitzin abstrakti sotateoria ja sitä selventämään tarkoitetut muut kuvaukset (mm. pyramidikuvat) jäisivät selkeydestään ja mahdollisesta omanlaisesta viehättävyydestään huolimatta kuitenkin vain yhdeksi vaikeahkosti käytäntöön hyödynnettävissä olevaksi teoreettiseksi rakennelmaksi lukemattomien muiden vastaavankaltaisten joukossa.

⁵⁵² Käytännössä tämä tarkoittaisi mm. sitä, että strategia koskevassa tarkastelussa pitäisi ottaa huomioon myös strategisesta johtamisesta ja johtajasta liiketaloustieteiden puolella esitetyt näkemykset.

⁵⁵³ Kompleksisuusteorian mukainen kompleksisuus tosin kuvaa asiaa tieteellisessä mielessä kaoottisuutta paremmin.

2. ESSEE: CLAUSEWITZLAINEN KITKA

"Keskinen lopputulos sodassa ilmentää nerouden läsnäoloa."

Carl von Clausewitz

Tutkimuksen toisessa esseessä keskitytään tarkastelemaan clausewitzlaista ns. kitkaista todellisuuskäsitystä. Kun ensimmäisen esseen osalta tarkastelu tapahtui clausewitzlaiseen terminologiaan tukeuduttaessa deterministisessä *absoluuttisen sodan* kehyksessä, toisessa esseessä asioita tarkastellaan indeterministisessä *todellisen sodan* kehyksessä. Toisen esseen tarkoituksena onkin osoittaa, että todellisuudessa ensimmäisessä esseessä käsitellyt asiat ovat vielä paljon vaikeammin hahmotettavissa, ymmärrettävissä ja hallittavissa olevia kuin millaisen kuvan niistä ensimmäisen esseen perusteella sai. Vaikka essee onkin kirjoitettu ensisijaisesti liiketaloustieteiden puolella toimiville strategiatieteilijöille, käytännön tasolla esseen kohderyhmänä ovat kuitenkin kaikki strategit ja strategiatieteilijät, koska esseessä keskitytään juuri sellaisten laaja-alaisen, kompleksisten kokonaisjärjestelmien läpikäymiseen, jollaisten kanssa he ovat strategian luonteesta johtuen, (tieteen)alasta riippumatta aina tekemisissä.⁵⁵⁴

Kyseisestä asiasta kirjoittaessaan Clausewitz puolestaan käyttää fysiikan puolelta lainattua termiä *kitka*, jota ei kuitenkaan missään nimessä saa sekoittaa mekaniikan mukaisen kitkan kanssa; Clausewitz käyttikin kyseistä termiä vain sen vuoksi, ettei hänen aikanaan ollut parempaakaan termiä asiaa kuvaamaan. Koska nykytiede kuitenkin mahdollistaa varsin helpostikin asian tieteellisen tarkastelemisen, tässä yhteydessä kitkan luonnetta pyritään selittämään nykyisen tiedekäsityksen mahdollistamalta pohjalta. Kyseinen tarkastelu on Clausewitzin sotateorian ymmärtämisen kannalta myös erittäin keskeisessä asemassa, koska pääosa Clausewitzin sotateoriasta tehdyistä virhetulkintoista on seurausta juuri väärin ymmärretystä kitkan käsitteestä.

Tarkastelun ensisijaisena tarkoituksena on puolestaan osoittaa, ettei clausewitzlaista kitkan käsitettä tyypillisesti ole ymmärretty hänen tarkoittamallaan tavoin vaan päinvastoin se on varsin usein tulkittu Boydin tavoin jonkinlaiseksi "huonosti tekemiseksi", josta siinä ei kuitenkaan ole kyse. Kitka ei siis ole inhimilliseen toimintaan vaan olevaisuuden perusolemukseen kytköksissä oleva asia, jota ei näin ollen myöskään voida poistaa sodankäynnin haittatekijöiden joukosta vaikka siihen pyrittäisiinkin. Vaikka kitka näin ollen onkin sekä sodankäynnin toteutusta että helppotajuisen sotateorian tekoa haittaava tekijä, tästä huolimatta vasta sen huomioon ottaminen tekee Clausewitzin sotateoriasta poikkeuksellisen sitä moniin muihin (myös siviilipuolen) strategiateorioihin verrattaessa. Kitkan hienous puolestaan piilee siinä, että sen huomioon ottamisen seurauksena Clausewitzin sinänsä selkeä sotateoriakin osoittautuu lopulta enemmän tai vähemmän hiekalle rakennetuksi linnaksi – ja nimenomaan sen vuoksi, ettei muita paikkoja sen rakentamiseksi ole olemassa.⁵⁵⁵ Clausewitzin suuruus piileekin siinä, että strategiateoreetikoiden valtavirrasta poiketen hän myöntää näin olevan, vaikka todellisuudessa kaikki muutkin ovat rakentaneet strategiateoriansa aivan samaan "hiekkalaatikkoon".

⁵⁵⁴ Juuti & Luoma käsittelevät aihealuetta kirjassaan *Strategioiden johtaminen* (2009).

⁵⁵⁵ Tätä Clausewitzin sotateorian hienoutta kuvaamaan tarkoitettua vertausta ei kuitenkaan pidä samastaa Liddell Hartin Clausewitzin sotateorian "heikkoutta" kuvaamaan tarkoitettua *hiekalle rakennettu talo* -ilmauksen (Bassford 1994, 139) kanssa.

Clausewitzlainen sodankäynnin todellisuus ja kitkan käsite

Työssä aikaisemminkin todetun mukaisesti clausewitzlainen sotateoria pohjautuu holistis-synteettisen todellisuuskäsityksen varaan, jota voidaan luonnehtia myös kompleksis-kaooottiseksi suunnilleen siinä merkityksessä kuin miten kompleksisuus systeemiteorian ja kaooottisuus kaaosteorian yhteydessä ymmärretään.⁵⁵⁶ Tästä johtuen sodan erittäin laaja-alaista kokonaisjärjestelmää ei myöskään olisi mielekästä pyrkiä tutkimaan tyypilliselle tieteenteolle tunnusomaisten reduktionististen periaatteiden mukaisesti.⁵⁵⁷ Syitä tähän on puolestaan monia. Ensimmäinen näistä on se, että sodankäyntiin (vrt. esim. globaalitalous) vaikuttavien yksittäisten osatekijöiden määrä on niin valtavan suuri ja vaikutussuhteiden verkosto niin vaikeaselkoinen, ettei tällaisten järjestelmien kovinkaan tarkka hahmottaminen, puhumattakaan niiden hallitsemisesta, ole kenellekään mahdollista. Toiseksi, vaikka sodankäynnissä ei edes pyritäisi harhautukseen ja salaukseen, todennäköisesti suuri osa asevoimien johtoportaalte saapuvasta informaatiosta olisi Clausewitzinkin korostaman näkemyksen mukaisesti joka tapauksessa jo pelkästään omasta toiminnastakin johtuen enemmän tai vähemmän virheellistä tai vanhentunutta, eli kyse ei siis enää olisi varsinaisesta käytäntöön hyödynnettävästä tiedosta. Kolmanneksi, koska vihollinen kaiken lisäksi pyrkii sekä passiivisesti salaamaan meiltä tietoa että aktiivisesti syöttämään meille mahdollisimman paljon virheellistä informaatiota, mahdollisuutemme informaation hallitsemiseksi heikkenevät vielä huomattavan paljon entisestäänkin. Neljänneksi, vaikka olisimmekin saaneet asioista täydellistäkin tietoa ja osaisimme myös suhteuttaa kyseiset tiedot oikealla tavoin keskenään, siitä huolimatta ongelman kuitenkin muodostaisivat tiedon analysoiminen ja muuttaminen käytännön tasoiseksi toiminnaksi niin nopeassa tahdissa, ettei tieto olisi jo soveltamisvaiheessa menettänyt ajankohtaisuuttaan. On siis vaara reagoida vihollistoimintaan jälkijättöisesti, jolloin vihollinen voi puolestaan ohjata sodankulkua proaktiivisesti haluamallaan tavoin.⁵⁵⁸

Tämän tyyppisistä syistä johtuen clausewitzlaisessa sotateoriassa tehdäänkin selkeä irtiotto reduktionistis-analyttisestä tieteestä holistis-synteettisesti painottuneen tieteenteon suuntaan, jossa absoluuttisten tosiasiat korvautuvat

⁵⁵⁶ Clausewitzin sotateorian yhteydessä todellisuuskäsityksellä tarkoitetaan varsinaisesti hänen käsitystään sodankäynnin todellisuudesta, mutta kompleksisuusteorian mukaan tarkastelevan osajärjestelmän ollessa kompleksinen, suuremman kokonaisjärjestelmän ("olevaisuus") pitää väistämättä olla vielä osajärjestelmääkin kompleksisempi. Lienee lähinnä itsestäänselvyys, että myös Sunzi ymmärsi sodan kompleksista perusolemusta aivan hyvin (ks. esim. Sun Tzu 1998, 98–99, erityisesti kohdat 8-12).

⁵⁵⁷ (Ontologisen) reduktionismin mukaan kokonaisuus ei ole muuta kuin osiensa summa. Holismi puolestaan kiistää kyseisen näkemyksen oikeellisuuden. Periaatteessa clausewitzlaista holistisuutta olisi siis reduktionistisesta näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa mahdollista pitää myös pelkkänä selityksenä työn "epätieteellisyydelle" suunnilleen samassa merkityksessä kuin vaikkapa sitä, että varsin usein ei-kvantitatiivisia tutkimustöitä tekevät opiskelijat luonnehtivat tutkimustöitään kvalitatiivisiksi, vaikka todellisuudessa ne eivät olisi sen enempää kvantitatiivisia kuin kvalitatiivisiakaan, vaan ainoastaan tutkimuskohdetta käsitteleviä epämääräisiä selvityksiä tms. Tämän tutkimuksen tieteellisyyden hyväksyminen edellyttää siis sitä, että holismia pidetään hyväksyttävänä tieteellisenä tapana asioiden tarkastelemiseksi. Holistisesta lähestymistavasta johtuen Clausewitzilla ei myöskään ollut tarvetta käsitellä taktiikkaa sellaisella tarkkuudella kuin millaisen puutteesta mm. Boyd häntä kritisoi, koska yksittäisten taisteluiden sen enempää kuin taktiikan teoriankaan pohjalta ei voida vetää erityisen luotettavia strategioita koskevia yleisiä johtopäätöksiä (Clausewitzin mukaan "taisteluita ei voi toistaa").

⁵⁵⁸ Mitä täydellisemmin yksittäisiä informaation palasia käydään läpi, sitä kauemmin kestää toimintasuunnitelman teko ja sitä todennäköisemmin suunnitelma on jo valmistuessaan vanhentunut eli käytännössä siis hyödytön. Sodankäynnissä tasapainoiltaan siis jatkuvasti informaation oikeellisuuden ja oikea-aikaisuuden välillä.

suhteellisilla todennäköisyyksillä. Clausewitz myös perustelee tällaista oman *todellisen sotansa* mukaista näkemystään hyvin selkeästi esimerkiksi seuraavaan tapaan: *Aikomus pohtia strategiaa näitä eri [henkiset, fyysiset, matemaattiset, maantieteelliset ja tilastolliset] tekijöitä erikseen tarkastellen olisi kuitenkin mahdollisimman turmiollinen ajatus, sillä nämä perustekijät ilmenevät yksittäisissä sotatoimissa useimmiten monin tavoin ja tiiviisti toisiinsa yhdistyneinä; harhauttaisiin täysin elämälle vieraisiin analyyseihin ja yritettäisiin kuin pahassa unessa ikuisesti turhaan saada näistä abstrakteista perusteista jonkinlainen yhteys todellisen maailman ilmiöihin. Taivas varjeltoon jokaista teoreetikkoa tuollaiseen yritykseen ryhtymästä! Haluamme pysytellä kokonaisilmiöiden maailmassa emmekä pyri viemään analyyysiamme pidemmälle kuin kulloisessakin tapauksessa on tarpeellista, jotta tekisimme ymmärrettäväksi ajatuksen, jonka haluamme välittää ja joka ei suinkaan ole virinnyt spekulatiivisen tutkimuksen tietä, vaan sodan kokonaisilmiöistä saamamme vaikutelman perusteella.* (Clausewitz 2002, 104)

Clausewitzin käyttämä perustelu saattaakin vaikuttaa varsin vieraalta monille nykytutkijoille, jotka nimenomaisesti pyrkivät selvittämään asioiden perimmäisen olemuksen kokonaisuuden osatekijöihin analyyttisesti perehtymällä. Tästä huolimatta clausewitzlaisessa todellisen sodan kokonaisilmiöiden maailmassa reaaliaikaisesti toimittaessa analyyttisen tarkastelun syventäminen holistisen kokonaisnäkemysten kustannuksella olisi pääsääntöisesti epätarkoituksenmukaista, ellei peräti haitallista. Näin ollen Clausewitzin sotateoriassa mikään yksittäinen kokonaisuuden osa-alue ei myöskään saa ylikorostunutta asemaa suhteessa kokonaisuuteen, kuten asioita analyyttisesti tarkasteltaessa lähes automaattisesti tapahtuu.⁵⁵⁹ Tällainen toiminta on puolestaan Clausewitzin sotateorian osalta johtanut usein siihen, että asiayhteydestään irrotetut Clausewitz-lainaukset, liian kapea-alaisesti tehdyt ja sodan kitkaisuuden sivuuttaneet tulkinnat ovatkin olleet keskeinen syy vääristyneisiin Clausewitz-näkemysiin. Sen paremmin Clausewitzin sotateoriassa kuin itse sodassakaan eivät oleellista siis ole – vertauskuvaa apuna käyttäen – rakennelman tiilet vaan tiilien välissä oleva muurauslaasti, joka väistämättä murenee, kun rakennus puretaan tiilikasaksi. Sodankäynti palasiksi pilkottuna olisi siis suunnilleen sama asia kuin Clausewitzkin palasiksi pilkottuna eli samat palaset, mutta hengetön lopputulos...

Clausewitz korostikin, että sodankäyntiin kuuluu aina jo luonnostaan niin paljon epätietoisuutta, ettei sodan dogmaattinen mallintaminen yksityiskohtien kautta voi koskaan onnistua kovinkaan hyvin.⁵⁶⁰ Clausewitzin holistisen näkemysten ymmärtämisen helpottamiseksi voidaan tukeutua myös vanhaan kiinalaiseen sanontaan: *"Kaivossa elävä sammakko ei voi koskaan tajuta merta,"*⁵⁶¹ jolla kokonaisvaltaisesti asioihin suhtautuneet taolaiset (luonnon)filosofit aikoinaan kritisoivat analyyttisesti asioihin suhtautuneita kungfutselaisia virkamiehiä.⁵⁶²

⁵⁵⁹ Nähdäkseni hyvin moni liiketaloustieteilijä, puhumattakaan alan konsulteista, on taipuvainen yliarvioimaan oman "isminsä" merkityksen menestyksellisen yritys-toiminnan tms. selittäjänä. Esimerkiksi *Balanced Scorecard* -mallin toinen kehittäjä, Robert S. Kaplan totesi BSC:stä: *"Ensin teimme mittausjärjestelmän, sitten johtamismallin, mutta tämänhän on johtamisen uusi filosofia,"* (Talouselämä 25/1998, 44) vaikka oikeastaanhan BSC:n todellinen uutuusarvo on melkoisen vähäinen jopa johtamismallina, eikä siinä missään tapauksessa ole ainakaan kyse minkäänlaisesta vallankumouksellisesta johtamisen uudesta filosofiasta.

⁵⁶⁰ Helposti ja hauskaasti tällaiseen ajatusmaailmaan pääsee sisälle esimerkiksi Joseph Cumminsin kirjan *Turn Around and Run Like Hell: Amazing Stories of Unconventional Military Strategies That Worked* (2007) lukemalla.

⁵⁶¹ Myös hyvin kapea-alaisen asiantuntijuuden merkityksen kyseenalaistava sanonta *"spesialisti on henkilö, joka tietää kaiken ei-mistään"* kuvaa asiaa varsin hyvin.

⁵⁶² Samalla sanonta osoittaa hyvin myös sen, että holistisen ajattelun juuret ovat hyvin kaukaisessa menneisyydessä.

Viestin sanoma toisin sanoen on, että vaikka korkeasti koulutetut kungfutselaiset kenties tuntevatkin ”kaivojensa pohjamudat” hyvin, ei heidän spesiaalitiedoistaan taolaisten mukaan kuitenkaan ole juurikaan hyötyä, kun olevaisuutta pyritään ymmärtämään kokonaisuutena.⁵⁶³ ”Kungfutselaisella sammakolla” ei siis heidän mukaansa ole riittäviä valmiuksia ymmärtää kaivon ulkopuolista todellisuutta ja siellä vaikuttavia asioiden välistä vuorovaikutussuhteita samalla tavoin kuin miten taivaalla vapaana lentävä, maailmaa laaja-alaisesti nähnyt ja asioihin kokonaisuutaisesti suhtautuva ”vanha taolainen kurki”⁵⁶⁴ sitä hahmottaa.⁵⁶⁵ Hyvin pitkälle kurjen näkökulmasta asiasta kirjoittaa myös Clausewitz.

Kun toisaalta havaitaan, että sotilaallinen toiminta näyttää perin yksinkertaiselta, kun kuullaan ja luetaan, miten juuri suurimmat sotapäälliköt puhuvat siitä mitä yksinkertaisimmin ja koruttomimmin ilmauksin, miten sadasta tuhannesta miehestä koostuvan raskasliikkeisen koneiston hallinta ja liikkuttelu kuulostaa heidän kertomanaan yhtä yksinkertaiselta kuin yhden yksikön toiminta, niin että sodan koko valtava prosessi yksilöllistetään eräänlaiseksi kaksintaisteluksi, ja kun heidän toimintansa motiiveiksi esitetään tässä yhteydessä toisinaan pari yksinkertaista mielikuvaa, toisinaan jokin satunnainen mielenliike, kun siis nähdään, miten he käsittelevät tätä aihetta kepeästi, varmasti, voida suorastaan sanoa kevytmielisesti – ja kun toisaalta ajatellaan niiden olosuhteiden runsautta, jotka vaativat tutkivan järjen huomiota, niin suuria, useinkin epämääräisiä etäisyyksiä, joihin yksittäiset langat tästä kaikesta johtavat, ja edessämme avautuvien yhdistelmien suunnatonta määrää, ja kun samalla mietitään teorian velvoitusta järjestelmällisen eli selkeän ja täydellisen käsityksen antamiseen näistä asioista ja toiminnan selittämiseen aina riittävillä ja välttämättömillä perusteilla, meidät valtaa vastustamattoman voimakas pelko, että suistumme pedanttiseen koulumestarimaisuuteen, ryömiskelemään hankalien käsitteiden pohjamudissa tapaamatta näin ollen koskaan tuollaista suurta sotapäällikköä, joka oivaltaa heti kaiken ... Toisaalta tämä sotapäällikön nopea oivaltamiskyky, tämä yksinkertainen asioiden mieltämistapa, tämä koko sotilaallisen toiminnan henkilölistäminen on niin kertakaikkisesti sodan hyvän johtamisen sisimpänä sisältönä, että vain tämän avarakatseisuuden varassa voidaan pitää mahdollisena sitä henkistä vapautta, jota tarvitaan, jotta sodanjohto voi hallita tapahtumia eikä tempaudu niiden vietäväksi. (Clausewitz 2002, 267–268)⁵⁶⁶

⁵⁶³ Myös japanilainen samurai Yamamoto Tsunetomo toteaa samaan perusasiaan liittyen: ”Henkilö, jota sanotaan taiteitten alalla eteväksi, ei ole typerystä kummempi. Koska hän typeryyttään keskittyy yhteen ainoaan asiaan, hän ei muuta ajattelekaan ja tulee siten eteväksi. Hänestä ei ole mihinkään.” (Yamamoto Tsunetomo 2006, 55)

⁵⁶⁴ Kiinassa kurki symboloi vanhuutta ja viisautta, Japanissa onnea ja pitkää ikää.

⁵⁶⁵ Tämän johdosta myös länsimaalaisille tyypillinen tapa tulkita kiinalaista strategia-kirjallisuutta kungfutselaisuuden kautta (esim. Nojonen 2009, 14) saattaa johtaa virhetulkintoihin, koska taolainen tapa tulkita todellisuutta on enemmän strategisen ajattelun mukainen; myös kiinalaisten taistelulajien taustat ovat taolaisuudessa. Toisaalta kungfutselainen, periaatteessa rehellisyyden ja oikeudenmukaisuuden merkitystä korostava ajattelu ei kuitenkaan käytännön tasolla ole ollut lähimainkaan niin sodanvastaista kuin millaisena se tyypillisesti esitetään; kungfutselaiset virkamiehet mm. laativat kiinalaiselle sotilasakatemialle (perustettiin vuonna 1072) oppimateriaalin eli ns. seitsemän sotilasklassikkoa (Nojonen 2009, 18–27; sotilasklassikot on kääntänyt englanniksi Sawyer 1993; luettelo tärkeimmistä kiinalaisista sodankäyntiä käsittelevistä kirjoista löytyy myös lähteestä Nojonen 2009, 242–248).

⁵⁶⁶ Esimerkiksi sotamarsalkka von Manstein totesi sodan alkuvaiheen aikaisesta esimiehestään, sotamarsalkka Gerd von Rundstedtistä seuraavan tapaan: ”Hän oli johtamistaidoltaan loistava, lahjakas sotilas. Hän käsitti kaiken oleellisen heti ja keskittyi yksinomaan siihen. Kaikki muu oli hänelle yhdentekevää.” (von Manstein 2001, 12) Napoléonista on puolestaan sanottu vastaavaan tapaan: ”Hänellä oli kyky paneutua ongelmaan lyhyessä ajassa, nähdä mitä pitäisi tehdä ja tehdä päätös.” (Lindqvist 2005, 230) Suomalaispolitiikoista erityisesti presidentti Risto Rytä on luonnehdittu samantapaisin sanakääntein. Esimerkiksi vuonna 1924 Helsingin Sanomat

Koska Clausewitzin ajattelutavan ymmärtäminen on keskeisessä asemassa myös tämän clausewitzilaisittain asioita tarkastelevan tutkimuksen kannalta, on kappaleen lopuksi vielä syytä ottaa *Sodankäynnistä* kohtalaisen pitkäkö lainaus clausewitzilaista ajatusmaailmaa selventämään.

Strategia on taistelun käyttämistä sodan päämäärän tavoitteluun; sen on siis asetettava koko sotilaalliselle toiminnalle tavoite, joka vastaa tätä pyrkimystä. Se siis laatii sotasuunnitelman, ja siinä asetetun tavoitteen saavuttamiseksi se kytkee yhteen sarjan toimintoja, joiden tarkoituksena on johtaa tuohon tavoitteeseen. Toisin sanottuna se laatii suunnitelmat erillisiä sotatoimia varten ja järjestele niiden puitteissa yksittäiset taistelut. Koska kaikki nämä asiat ovat useimmiten suunniteltavissa vain olettamusten perusteella, joista kaikki eivät osoittaudu paikkansa pitäviksi, eivätkä monet muut pitemmälle yksityiskohtiin menevät seikat ole lainkaan määriteltävissä etukäteen, on itsestään selvää, että strategian on seurattava mukana sotatoimien kentälle järjestelläkseen yksityiskohdat kulloisenkin tilanteen mukaan ja tehdäkseen kokonaissuunnitelmaan tarpeelliset muutokset, joita joudutaan koko ajan tekemään. Se ei siis voi hetkeksikään irrottaa kättään tehtävästään.

Asiaa ei ole aina ymmärretty näin ainakaan kokonaisuuden käsittelyn osalta; sen todistaa aikaisemmin vallinnut tapa pitää strategia hallitsijan kabinetin käsissä luovuttamatta sitä armeijan päätettäväksi, mikä on hyväksyttävissä vain silloin, kun kabinetti sijoittuu niin lähelle armeijaa, että sitä voidaan pitää tämän päämajana.⁵⁶⁷

Teoria tulee siis strategian mukaan tätä suunnitelmaa laadittaessa tai pikemminkin se valaisee asioita sinänsä ja niiden keskinäisiä yhteyksiä ja tähdentää sitä vähää, mitä on olemassa periaatteina tai sääntöinä.

Kun palautamme [...] mieleemme, miten moninaisia tärkeydeltään ensiluokkaisia asioita sota koskettaa, ymmärrämme, että kaikkien seikkojen huomioon ottamiseen tarvitaan harvinaista älyllistä kykyä.

Hallitsija tai sotapäällikkö, joka osaa hoitaa sotansa täsmälleen omien tavoitteidensa ja keinojensa edellyttämällä tavalla tekemättä mitään liikaa tai liian vähän, todistaa siten neroutensa parhaiten. Tämä nerokkuus ei kuitenkaan ilmene niinkään uusien, silmiinpistävien toimintamuotojen keksimisessä kuin kokonaisuuden viemisessä menestyksekkääseen lopputulokseen. Meidän pitäisi ihailla lausumattomien olettamusten osumista oikeaan ja koko toiminnan melutonta sopusointuisuutta, joiden vaikutus näkyy vasta kokonaistuloksesta.

Tutkija, joka ei tästä kokonaistuloksesta pääse tuon sopusointuisuuden jäljille, etsii neroutta helposti sieltä, missä sitä ei ole eikä voi olla.

kirjoitti hänestä seuraavaan tapaan: ”Hän on todellakin niitä harvoja, joille kaitseلمus on antanut sekä suuret luonnonlahjat että taidon käyttää niitä uskollisesti yleisen edun ja koko kansan hyväksi.” Vuonna 1932 tehdyssä Englannin Pankin sisäiseen käyttöön laaditussa henkilöarvioinnissa *Personalities* Rytii puolestaan kuvattiin seuraavasti: ”Risto Heikki Ryti: Ikä 43; Suomen Pankin pääjohtaja, valtionvarainministeri vuonna 1924; miellyttävä ja kyvykäs ja hänellä on ihmeellinen käsitys maansa asemasta. Hänessä henkilöityvät kaikki hänen maamiestensä parhaat ominaisuudet, erityisesti sisu ja päättäväisyys voittaa vaikeudet.” (Turtola 2009b, 126 ja 166) Vielä tätäkin ylistävämmän henkilöarvioinnin Rytistä antoi vuonna 1945 – toisen maailmansodan vielä jatkuessa – sodassa vastapuolella olleen Bank of Englandin johtaja H. A. Siepman (ks. tarkemmin Turtola 2009b, 315–316).

⁵⁶⁷ Lainauksen tämä kohta selkeyttää myös clausewitzilaista politiikan ja strategian välistä suhdetta, eli vaikka strategia onkin aina politiikalle alisteinen asia, poliitikkojen pitäisi kuitenkin antaa asevoimille riittävästi liikkumavaraa.

Strategiassa käytetyt keinot ja muodot ovat nimittäin niin yksinkertaisia ja alituisen toistuvuutensa takia niin hyvin tunnettuja, että tervejärkinen ihminen voi vain hymyillä kuullessaan kriitikoiden sangen usein puhuvan niistä teennäisen pontevasti. Tuhansia kertoja nähtyä kiertoliikettä ylistetään täällä mitä loistavimman nerokkuuden välähdyksenä, tuolla mitä syvimmän viisauden ja jopa mitä laajimman tietämyksen osoituksena. Voiko kirjojen maailmasta löytyä latteampaa liioittelua?

Yhä naurettavamaksi asia muuttuu, kun vielä otetaan huomioon, että juuri tällaista kritiikkiä esitettäessä yleisimmin jätetään kaikki henkiset suuret teorian ulkopuolelle ja väitetään, että sen piiriin kuuluvat vain aineelliset asiat, joten kaikki rajoittuu vain pariin tasapainoa ja ylivoimaa, aikaa ja tilaa koskevaan suhdelukuun ja pariin kulmaan ja suoraan viivaan. Ellei kyse olisi mistään muusta, mokoma surkeus tuskin kelpaisi edes koulupoikien harjoitustehtävän aiheeksi.

Myöntäkäämme nyt kuitenkin: tässä eivät ole kyseessä lainkaan tieteelliset muodot eivätkä tehtävät; kaikki aineellisten seikkojen väliset suhteet ovat hyvin yksinkertaisia; hankalampaa on asioihin vaikuttavien henkisten voimien ymmärtäminen. Mutta silloinkin, kun niistä on kyse, on henkisten ongelmien vyyhteä sekä suureiden ja suhteiden suurta moninaisuutta aihetta etsiä vain strategian korkeimmilta huipputasoilta, missä se rajautuu politiikkaan ja valtiotaitoon tai pikemminkin sulautuu niihin ja missä ne vaikuttavat enemmän määrällisiin ratkaisuihin kuin toimien toteuttamisen muotoon. Siellä, missä toimia toteutetaan, mm. sodan yksittäisissä niin suurissa kuin pienissäkin tapahtumissa, henkiset suuret on jo supistettu vähiin.

Niinpä siis kaikki on strategiassa hyvin yksinkertaista, mutta kaikki ei silti suinkaan ole hyvin helppoa. Kun valtion suhteiden perusteella on määriteltä, mitä sodalla pitää ja voidaan saada aikaan, löydetään tie tulokseen helposti. Tämän tien järkähtämätön kulkeminen, suunnitelman toteuttaminen joutumatta muuttamaan sitä tuhannesti ja tuhannesta syystä, vaatii suuren luonteenlujuuden lisäksi suurta älyn selkeyttä ja varmuutta, ja tuhannesta erinomaisesta ihmisestä, joista joku voi olla erittäin älykäs, toinen tarkkasilmäinen, joku muu hyvin rohkea tai lujaluoteinen, ei ehkä yhdelläkään ole sellaista ominaisuuksien yhdistelmää, joka kohottaisi hänet sotapäällikön uralla keskinkertaisuuden yläpuolelle.

Kummalliselta kuulostava, mutta kaikkien sotaa tältä kannalta kokeneiden tuntema tosiasia on, että tärkeän päätöksen tekemiseen tarvitaan strategian tasolla paljon enemmän tahdonvoimaa kuin taktiikassa. Taktiikan alueella silmänräpäys tempaa mukaansa, toimija tuntee joutuneensa pyörteeseen, jota vastaan hän ei saa pyrstellä, jotta ei aiheuttaisi hyvin tuhoisia seurauksia; hän tukahduttaa nousevat epäilykset ja jatka rohkeasti eteenpäin. Strategian alueella, missä kaikki tapahtuu paljon hitaammin, on paljon enemmän tilaa omille ja muiden epäilyksille, vastaväitteille ja kuvitteluille ja myös väärään aikaan iskevälle katumukselle, ja koska strategian piirissä tapahtumia ei nähdä puoleksikaan omin fyysisin silmin niin kuin taktiikan kentällä, vaan kaikki on arvattava ja oletettava, jää myös vakaumus ratkaisun oikeellisuudesta heikommaksi. Niinpä useimmat kenraalit juuttuvat väärin epäilyksiin, silloin kun heidän pitäisi toimia ... (Clausewitz 2002, 101–103)

Lainauksen perusteella Clausewitzille ongelmana ei siis ollut sodankäynnin yleisten periaatteiden ymmärtäminen vaan todelliseen sodankäyntiin liittyvät mitä moninaisimmat käytännöntasoiset ongelmat. Clausewitzin ei selvästikään myöskään arvostanut sen enempää aineellisten tekijöiden merkitystä (yli-)korostavia teknokraatteja kuin sodankäyntiin analyyttisesti suhtautuvia tutkijoitakaan, koska hän katsoi todellisten ongelmien löytyvän aivan muualta kuin mistä kyseiset toimijat niitä tyypillisesti etsivät. Clausewitzin mukaan sodankäynnin ongelmat johtuivat siis ennen kaikkea analyyttisesti todellisuuteen

suhtautuville tieteilijöille vieraasta sodan holistisesta perusluonteesta ja teknokraattien⁵⁶⁸ sivuuttamista inhimillisistä tekijöistä, joiden tarkka kvantitatiivinen mallintaminen ei ole mahdollista. Clausewitz toteaaakin asiasta esimerkiksi seuraavaan tapaan: *”Sota on ensisijaisesti mielen vaikutusta mieleen, ei materian materiaan.”* Lopuksi voisi sanoa, että Clausewitz ei myöskään näyttänyt erityisemmin luottaneen keskivertokenraalien mahdollisuuksiin toimia erinomaisina sotapäälliköinä, koska hänen mukaansa *”tuhannesta erinomaisesta ihmisestä [...] ei ehkä yhdelläkään ole sellaista ominaisuuksien yhdistelmää, joka kohottaisi hänet sotapäällikön uralla keskinkertaisuuden yläpuolelle”* (Clausewitz 2002, 103).⁵⁶⁹

Edellä todetun mukaisesti Clausewitz pyrkii siis *kitkan* käsitteen kautta selittämään niitä mitä moninaisimpia vaikeuksia, joihin sodankäynnissä väistämättä törmätään. Vaikka kitka onkin yksi tunnetuimmista termeistä, joihin Clausewitzin osalta tyypillisesti viitataan, hyvä tunnettuus ei tässä tapauksessa kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin termin oikeanlainen ymmärtäminen. Päinvastoin, hyvin usein ovat jopa kaikkein merkittävimpinä pidetyt sotateoreetikot sortuneet tulkitsemaan termiä tavoin, joilla ei ole juurikaan tekemistä termin clausewitzilaisen merkityksen kanssa. Lähes poikkeuksetta termin katsotaankin tarkoittavan jonkinlaista ”huonosti tekemistä” (vrt. Boyd) vaikka tästä ei olekaan kyse. Lisäksi clausewitzilainen ”kitka” kirjoitetaan lähes poikkeuksetta lainausmerkeissä, vaikkei Clausewitz itse lainausmerkkejä käytäkään. Aivan kuin Clausewitz olisi tulkitsijoiden mielestä valinnut väärän tai huonon sanan asiaa kuvaamaan, vaikka itse asiassa termi soveltuu varsinkin yleiskielen tasolla edelleenkin kyseiseen käyttötarkoitukseen hyvin. Se, ettei kitkaa puolestaan ole tulkittu Clausewitzin tarkoittamalla tavoin, on myös melkoisen omituista, koska hän kuitenkin perustelee *Kitkatekijöitä sodassa* -kappaleessa termin käytön aivan hyvin.

Ellei vielä tunne sotaa omakohtaisesti, ei voi ymmärtää, mitä ovat ne hankaluudet, joista aina puhutaan, ja mitä merkitystä oikeastaan on sotapäällikön nerokkuudella ja niillä poikkeuksellisilla kyvyillä, joita häneltä vaaditaan. Kaikki näyttää niin yksinkertaiselta, kaikki tarvittavat tiedot näyttävät niin tuiki arkipäiväisiltä ja kaikkien osatekijöiden yhdistely niin merkityksettömältä, että noiden seikkojen rinnalla yksinkertaisinkin korkeamman matematiikan tehtävä saa jonkinmoisen tieteellisen arvokkuuden sävyn. Mutta kun on nähnyt itse sodan, kaikki käy käsitettäväksi, mutta silti on äärimmäisen vaikea selittää, mikä tuon muutoksen saa aikaan, ja nimetä tämä näkymätön, mutta kaikessa vaikuttava tekijä.

Kaikki sodassa on hyvin yksinkertaista, mutta yksinkertainenkin on vaikeaa. Vaikeudet kasaantuvat ja aiheuttavat kitkaa, joista kenelläkään sotakokemusta vailla olevalla ei ole todenmukaista mielikuvaa. Ajateltakoonpa matkalaista, joka aikoo päivämatkansa lopulla vielä sivuuttaa illan lähestyessä kaksi kyytiäsemaa, ajaa postivaunujen kyydissä 4-5 tuntia valtatieä eteenpäin; sehän on pikkujuttu. Tullessaan viimeistä edelliselle kyytiäsemalle hän toteaa, että vaihtohevoset ovat huonoja tai niitä ei ole lainkaan, sitten tullaan vuoristotielle, tiet ovat surkeassa kunnossa, yö pimenee, ja hän on iloinen saavuttuaan monien hankaluuksien jälkeen

⁵⁶⁸ Somamarsalkka von Manstein viittaa Hitleriin teknokraattina seuraavaan tapaan: *”Kiinnostus kaikkien tekniikkaan johti lisäksi siihen, että Hitler yliarvioi teknisten välineiden merkityksen. Niinpä hän esimerkiksi uskoi voivansa korjata tilanteen yhdellä rynnäkkötykkipataljoonalla tai yhdeksällä Tiger-panssarivaunulla, kun menestystä olisi voitu odottaa vain suurempien yhtymien käytöllä.”* (von Manstein 2001, 229–230; ks. myös 233–234)

⁵⁶⁹ On syytä korostaa, että Clausewitzin aikana upseerin uraa arvostettiin aivan eri tavoin kuin nykyaikana, joten alalle myös hakeutui nykyistä pätevämpää upseeriainesta. Tuohon aikaan sodat olivat myös melkoisen ”arkipäiväisiä”, joten upseereille oli myös kertynyt tarvittavaa käytännön sotakokemusta huomattavan paljon enemmän kuin nykyään. Näin ollen Clausewitz aivan varmasti myös tiesi mistä kirjoitti.

seuraavalle asemalle ja saadessaan sieltä kurjan majapaikan. Lukemattomat pienet seikat, joita ei koskaan voida ottaa paperisuunnitelmassa huomioon, vaikuttavat sodassa juuri tällä tavalla ja vähentävät kaikkia tuloksia, ja tavoitteesta jäädään kauaksi. Voimakas rautainen tahto voittaa tämän kitkan, murtaa vastukset muruiksi, mutta rikkoo tosin samalla koneiston. Kohtaamme vielä usein tämän tuloksen. Ylvään hengen luja tahto seisoo sotataidon keskipisteessä kauas näkyvänä ja hallitsevana niin kuin obeliski, jota kohti kaupungin pääkadut suunnataan.

Kitka on ainoa yleisluonteinen käsite, joko suurin piirtein kuvaa sitä tekijää, joka erottaa todellisen sodan paperille kirjoitetusta sodasta. Sotilaallinen koneisto, armeija ja kaikki mitä siihen liittyy, on pohjimmiltaan hyvin yksinkertainen, ja niinpä sen käsittely näyttää helpolta. On kuitenkin otettava huomioon, ettei yksikään koneiston osa ole ehjä kappale, vaan kaikki koostuvat yksilöistä, joista jokaisella on oma kitkavaikutuksensa joka suuntaan. Teoriassa kaikki kuulostaa mainiolta: pataljoonankomentaja on vastuussa annetun käskyn toteuttamisesta, ja koska pataljoona on kurin avulla liimattu yhdeksi kappaleeksi ja sen komentajan on pakostakin oltava tunnetusti toimintatarmoinen mies, palkki kääntyy rautaisen napansa varassa jokseenkin kitkattomasti. Niin asiat eivät kuitenkaan suju käytännössä, ja kaikki mielikuviin sisällynyt liioittelu ja totuudenvastaisuus paljastuu sodassa heti. Pataljoona koostuu aina ihmisistä, joista vähäpätöisinkin voi sattumanvaraisessa tilanteessa keskeyttää toiminnan tai aiheuttaa siihen muuta epäsäännöllisyyttä. Sodassa kohdattavat vaarat ja sen vaatimat fyysiset rasitukset kasvattavat ikävyyksiä siinä määrin, että niitä on pidettävä ikävyyksien keskeisimpinä syinä.

Niinpä tämä hirmuinen kitka, jota ei voida keskittää vain muutamiin pisteisiin niin kuin mekaniikassa, on kaikissa kohdissa yhteydessä sattumaan ja tuottaa sitten ilmiöitä, joita ei mitenkään pystytä ennakoimaan juuri sen takia, että ne ovat enimmäkseen sattumanvaraisia. Tuollainen sattuma on esim. säätä. Sumu estää jossakin tilanteessa vihollisen havaitsemisen ajoissa, tykin laukaisemisen oikeaan aikaan, raportin ehtimisen komentavan upseerin käsiin; toisessa tilanteessa sade estää jonkin pataljoonan perilletulon, myöhästyttää toista, jonka on marssittava kahdeksan tuntia kolmen sijasta, ja vie ratsuväen rynnäköltä tehon, kun sen hevoset muuttuvat mutaan, jne....

Toiminta sodassa on haittaavassa väliaineessa liikkumista. Ihminen ei pysty vedessä suorittamaan luonnollisimpia ja yksinkertaisimpiakaan liikkeitään, edes kävelemään, kevyesti ja täsmällisesti, ja aivan samoin sodassa ei kyetä tavanomaisilla voimilla edes keskinkertaisiin suorituksiin. Oikein asiansa hallitseva teoreetikko muistuttaa tästä syystä uimaopettajaa, joka harjoituttaa vedessä tarvittavia liikkeitä kuivalla maalla, vaikka nuo liikkeet näyttävät luonnottomilta ja liioitelluilta katsojista, jotka eivät ajattele vettä. Mutta samasta syystä sellaiset teoreetikot, jotka eivät ole koskaan veteen hypänneet tai jotka eivät osaa tehdä minkäänlaisia yleistäviä päätelmiä omista kokemuksistaan, ovat epäkäytännöllisiä ja esittävät jopa latteuksia, koska he opettavat vain sellaista, mitä jokainen osaa – kävelemistä.

Lisäksi: jokaisessa sodassa esiintyy runsaasti ainutkertaisia ilmiöitä, ja jokainen sota on tuntematon meri täynnä karikkoja, joiden olemassaolon sotapäällikkö voi aavistaa mutta joita hänen silmänsä eivät ole koskaan nähneet ja jotka hänen pitäisi pystyä kiertämään yön pimeässä. Jos sitten vielä nousee vastatuuli⁵⁷⁰ eli jos sattuu vielä jokin hänen hankkeitaan uhkaava sattumanvarainen tapahtuma, tarvitaan mitä suurinta taitavuutta, harkintakykyä ja ponnistelua suoriutumiseen,

⁵⁷⁰ Suurten raaka-purjeilla varustettujen sotalaivojen (ns. linjalaivat) luovimis-ominaisuudet eivät olleet erityisen hyvät.

joka kaukaa katsottuna näyttää sujuvan itsestään. Tämän kitkaisuuden tunteminen on keskeinen osa siitä usein puheenaihetta antavasta sotakokemuksesta, jota hyvältä kenraalilta vaaditaan. Tosin paras ei ole se kenraali, jonka mielikuvissa tuo kitka on saanut suurimman painoarvon, jonka ajatteluun se vaikuttaa voimakkaimmin (onhan olemassa herkästi huolestuvien kenraalien luokka, ja kokeneiden joukossa heitä on runsaasti); kenraalien on kuitenkin tunnettava tuo kitka kyetäkseen voittamaan sen silloin kun tämä on mahdollista ja osataksaan olla odottamatta suorituksilta täsmällisyyttä, jonka saavuttaminen on juuri tämän kitkan takia mahdotonta ... Maailmanmies pystyy vain melkein pä tottumuksiksi tulleen tahdikkuutensa ansiosta aina puhumaan, toimimaan ja liikkumaan tilanteeseen sopivalla tavalla, ja samoin vain sotakokemusta hankkinut upseeri pystyy suurten ja pienten sattumusten, voisipa sanoa sodan jokaisen valtimonlyönnin kohdalla ratkaisemaan asiat ja antamaan käskynsä tilanteen mukaisesti. Tämän kokemuksen ja harjaantumisen ansiosta ajatukset tulevat hänen mieleensä itsestään: tämä käy päinsä, tuo ei käy. Hän ei siis kovin helposti nolaa itseään virheellisellä toiminnalla, ja jos sellaista sattuu sodassa usein, se järkyttää luottamuksen perusteita ja on äärimmäisen vaarallista.

*Kitka tai se, mitä me tässä sanomme kitkaksi, on siis se tekijä, joka muuttaa näennäisesti helpon vaikeaksi. Palaamme tuonnempana vielä useasti tähän aiheeseen, ja silloin selviää myös, että erinomainen sotapäällikkö tarvitsee kokemuksen ja voimakkaan tahdon lisäksi vielä monia muita harvinaisia henkisiä ominaisuuksia.*⁵⁷¹ (Clausewitz 2002, 60–63)

Ensinnäkin Clausewitz perustelee kitka-termin käytön sitä kautta, ettei hänen aikanaan ollut muita yleisesti tunnettuja sanoja kuin kitka, joita olisi ollut mahdollista käyttää sodan epävarmuustekijöistä puhuttaessa.⁵⁷² Clausewitz oli tästä johtuen siis pakotettu turvautumaan kitkan käsitteeseen sen alkuperäisen käyttötarkoituksen ulkopuolella. Koska Clausewitz kuitenkin halusi korostaa, ettei hänen kitkaansa pidä ymmärtää samalla tavoin kuin mekaniikassa, hän myös perusteli käytännönläheisin esimerkein – ja esimerkkinsä myös (sota)teoreetikoihin kohdentaen – miten kitka on tarkoitettu ymmärrettäväksi. Clausewitzin mukaan kitka on sodan luonteeseen kuuluva asia, jonka vaikutusta ei ole mahdollista eliminoida pois käytännön sodankäyntiä koskevasta tarkastelusta. Kaiken lisäksi, ja toisin kuin on mekaniikan kitkan osalta, clausewitzlaista kitkaa ei myöskään voi kohdentaa tarkasti mihinkään kokonaisuuden osaan, vaan päinvastoin sitä esiintyy kaikkialla sodankäynnissä. Tästä johtuen kitkan olemassaoloa ei myöskään voida vähentää samalla tavoin kuin mekaniikassa, vaikkapa akseli kuulalaakerein varustamalla ja laakerit rasvaamalla. Kitkan luonteeseen kuuluvat lisäksi ongelmien kasaantuminen ja kertautuminen, eli yksittäisen kitkatekijän haitalliset vaikutukset saattavat moninkertaistua hyvinkin nopeasti.⁵⁷³ Sotapäällikkö johtaa siis Clausewitzin vertauskuvaa apuna käyttäen vedessä liikkumaan pyrkiviä sotilaita (heitä käytännön tasolla edes näkemättä). Sotapäällikön tehtävä on siis ensinnäkin

⁵⁷¹ Lainauksen loppu viittaa siis ensinnäkin selvästi siihen, että kitkan merkitys on otettava koko ajan huomioon *Sodankäynnistä*-kirjaa luettaessa. Toiseksi, samalla siinä viitataan myös selvästi sotapäällikön poikkeuksellisiin henkisiin ominaisuuksiin eli asioihin joiden läpikäyntiin työssä myöhemmin keskitytään.

⁵⁷² Edellä ollut lainaus koski vain clausewitzlaisen kitkan suppeaa määritelmää. Clausewitzlaisen kitkan yleinen määritelmä huomioi tämän lisäksi myös vaaran, fyysisen rasituksen ja tietojen saamisen vaikeudet kitkaa aiheuttavina tekijöinä (Clausewitz 2002, 63).

⁵⁷³ Esimerkiksi työssä aikaisemmin viitatus Schlieffen-suunnitelman osalta tapahtui juuri näin. Sen mukaisesti oli esimerkiksi joukkojen rautatiekuljetukset rintamalle, samoin kuin joukkojen marssivauhtikin suunniteltu niin tiukan aikataulu mukaiseksi (esim. marssivauhti oli suunniteltu ammattisotilaiden mukaiseksi, johon reserviläissotilaat eivät puolestaan pystyneet), että lopulta yksittäisistä viivytyksistä seurasi laajamittainen kaaos.

opettaa sotilaat liikkumaan vedessä niin hyvin kuin se vain suinkin on mahdollista, mutta vaikka sotilaat oppisivat uimaan kuinka hyvin tahansa, heidän liikkumisensa olisi kuitenkin erittäin hidasta ja vaivalloista maalla liikkuviin ihmisiin nähden. Samoin, vaikka sotilaat oppisivatkin erinomaisiksi uimareiksi, sotapäälliköllä ei kuitenkaan olisi juuri minkäänlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa itse vesielementtiin (esim. uimista merkittävästi haittaava aallokko, virtaus, veden kylmyys tai vuorovesi-ilmiö), joten mahdollisesti hyvästäkin uimataidosta ei tällaisissa ääriolosuhteissa olisi kovinkaan paljoa hyötyä. Clausewitzlainen kitka on siis esimerkin mukaisesti ihmisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella oleva, kaikkea toimintaa vaikeuttava vesielementti, eli kitkassa ei siis ole kyse siitä, että asiat tehtäisiin varsinaisesti millään tavoin huonosti tai väärin.

Kitkan osalta on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että vaikka kyse onkin Clausewitzin sotateoriaan lanseeraamasta käsitteestä, se ei kuitenkaan missään nimessä tarkoita sitä, etteikö vastaavanlaisiin kitkatekijöihin olisi sodankäynnin osalta kiinnitetty huomiota jo paljon aikaisemminkin. Esimerkiksi seuraavan hienon Sunzi-lainauksen voidaan katsoa tarkoittavan samaa asiaa. *Kuin aurinko ja kuu – yhden loppu on toisen alku. Kuin neljä vuodenaikaa – yksi väistyy synnyttääkseen toisen. On vain viisi perussäveltä⁵⁷⁴, mutta niiden yhdistelmät synnyttävät enemmän ääniä, kuin on mahdollista kuulla. On vain viisi perusväriä⁵⁷⁵, mutta niiden yhdistelmät synnyttävät enemmän värejä, kuin on mahdollista nähdä. On vain viisi perusmakuja⁵⁷⁶, mutta niiden yhdistelmät synnyttävät enemmän makuja, kuin on mahdollista maistaa. Sodankäynnissä voimakapasiteettia muodostettaessa on olemassa vain epäsuoria ja suoria toimia, mutta niiden yhdistelmät synnyttävät ehtymättömästi mahdollisuuksia. Epäsuorat ja suorat toimet saavat alkunsa toisistaan. Tämä on loputon kehä – kuka kykenee käyttämään sen loppuun?* (Sunzi 2005, 83)⁵⁷⁷

Mikäli kyseisen kohdan osalta lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, että todennäköisesti kumpikin sodan osapuoli pyrkii toimimaan suunnilleen samanlaisten periaatteiden mukaisesti toinen toistaan harhauttamaan pyrkien, syntyy kyseisen toiminnan seurauksena tällöin myös lopulta juuri sellaista monenlaista kitkaa, jota kumpikaan osapuoli ei voisi etukäteen sen paremmin tietää kuin hallitakaan. Mikäli kumpikin osapuoli laittaa ”sotasoppaan” erilaisia perussäveliä, -värejä ja -makuja toisen osapuolen niistä joko lainkaan tai ainakaan kunnolla tietämättä, on mahdollisten lopputulosten määrä juuri sellainen Sunzin ”loputon kehä”, jollaista kummankaan sodan osapuolen ei ole mahdollista hallita, vaikka siihen kaikin keinoin pyrittäisiinkin. Juuri tämän tyypisen sodan vaikeaselkoisuuden vuoksi onkin ymmärrettävää, ettei Clausewitz lähtökohtaisesti myöskään oletanut sotien päättyvän – edes erinomaisten sotapäälliköiden johdossa – niin myönteiseen lopputulokseen kuin mikä olisi suotavaa. Clausewitz ilmaisee asian mm. seuraavaan tapaan: *Sotilaallisen nerouden olemassaolon osoittaa onnistumisten keskimääräinen osuus.* (Clausewitz 2002, 44)⁵⁷⁸

⁵⁷⁴ Kiinassa käytetään yleisesti viisisävelistä pentatonista sävelasteikkoa (do, re, mi, so, la); länsimaissa on puolestaan tyypillisesti käytössä seitsensävelinen diatoninen sävelasteikko (do, re, mi, fa, so, la, ti).

⁵⁷⁵ Perusvärejä on väripigmenttien osalta kolme eli sininen, punainen ja keltainen; värivalon osalta päävärit ovat puolestaan sininen, punainen ja vihreä.

⁵⁷⁶ Perusmakuja katsotaan olevan neljä tai viisi eli makea, suolainen, hapan, karvas ja joskus myös umami.

⁵⁷⁷ Machiavelli puolestaan puhuu suunnilleen vastaavassa tilanteessa *fortunan* eli onnen suuresta merkityksestä.

⁵⁷⁸ Myös brittiläisen sotamarsalkka Bernard Montgomeryn mukaan sotilaalliset ongelmat ovat olemukseltaan yksinkertaisia, mutta toisaalta ei ole kuitenkaan helppoa nähdä asiat yksinkertaisina ja valita joukosta tärkeät ja olennaiset asiat; kenraalilla pitäisi olla kyky nähdä merkitykselliset yksityiskohdat menettämättä kokonaisnäkemyä (Turtola 2009, 244) Montgomery ei tosin itsekään kyennyt

Keskeinen syy clausewitzlaisen kitkan käsitteen väärintymmärtämiseen onkin ollut ennen kaikkea se, ettei hänellä todennäköisyyslaskentaa lukuun ottamatta ollut tieteellisesti päteviä menetelmiä ja käsitteistöä näkemyksensä oikeaksi osoittamiseen käytettävään. Tästä johtuen Clausewitz joutuikin käytännön esimerkkeihin tukeutuen kuvailemaan, miten hän tarkoitti kitkan ainakin pääpiirteissään ymmärrettäväksi. Tämän tutkimuksen onneksi tilanne on kuitenkin tältä osin muuttunut, eli nykyään on käytettävissä hyvin moniakin erilaisia tieteellisiä teorioita yms., jotka edesauttavat kitkaisen todellisuuden oikeanlaista ymmärtämistä. Seuraavaksi tutkimuksessa käydäänkin lähinnä muutamia tällaisia näkemyksiä, jotta lukijat saisivat myös tieteellisessä merkityksessä uskottavia perusteita Clausewitzin todellisuuskäsityksen ymmärtämiseksi.⁵⁷⁹

Kitka nykytieteen näkökulmasta asiaa katsottaessa

Perinteistä länsimaista tieteen tekoa luonnehtivat reduktionismin⁵⁸⁰ ja analyysin lisäksi hyvin myös sellaiset termit kuin deterministisyys, kausaalisuus, rationaalisuus, ja loogisuus.⁵⁸¹ Kaikilla näillä termeillä puolestaan viitataan perusnäkemukseen, jonka mukaan olevaisuus, menneisyys ja tulevaisuus mukaan lukien, olisivat ainakin periaatteessa ihmismielelle hahmotettavissa olevia, mikäli kaikki tarvittava tieto asioiden selvittämiseksi vain olisi saatavilla.⁵⁸² Determinismia voidaan pitää eräänlaisena tieteellisenä versiona teologiaan sidoksissa oleville termeille fatalismi ja predestinaatio-oppi, eli kaikkien niiden taustalla on usko olevaisuuden ennaltamääräytymiseen.⁵⁸³ Determinismin olemassaolo puolestaan edellyttää kausaalisuutta⁵⁸⁴ eli selkeiden ja aukottomien

ainakaan Arnheimin taistelun (operaatio *Market Garden*) osalta toimimaan näiden periaatteiden mukaisesti vuonna 1944 (Dixon 1994, 145–148).

⁵⁷⁹ Kaikilla läpikäytävillä asioilla on esimerkiksi pätevä matemaattinen perusta.

⁵⁸⁰ Toisinaan suunnilleen samaan asiaan viitataan myös filosofisella termillä *merismi* (osavaltaisuus).

⁵⁸¹ Tässä luvussa käsiteltävien asioiden osalta ei välttämättä aina viitata tieteilisiin (kirjallisuus)lähteisiin vaan tukeudutaan pelkkiin internet-lähteisiin, koska pääosaa näistä asioista voidaan pitää nykyaikaiseen akateemiseen yleissivistykseen kuuluvina.

⁵⁸² Tässä yhteydessä käsiteltävien asioiden lisäksi myös liiketaloustieteidenkin puolella paljon huomiota osakseen saanut peliteoria soveltuisi tarkasteluun mukaan otettavaksi (ks. esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Game_theory). Sotilaallisen lähdeaineiston puolella esimerkiksi Alan D. Beyerchen on paneutunut tähän perusaiheeseen erittäin monissa aihealueita käsitelävissä artikkeleissaan. Hän puolestaan lähestyy aihetta lähinnä aspektilla lineaarisuus-epälineaarisuus, jolloin epälineaarisuudella viitataan tapahtumien kulussa ilmenevään ennakoimattomaan epäjatkuvuuteen. Katso tarkemmin esimerkiksi *Clausewitz in the Twenty-First Century* -kirjan artikkeli *Clausewitz and the Non-Linear Nature of War: Systems of Organized Complexity* (2007, 45–56). Katso myös Alberts & Czerwinski (toim.) 1997, Holmes 2007, 129–151 ja Gompert, Lachow & Perkins 2006, 13–38. Aiheeseen liittyy tietyiltä osin myös kirja *Musta joutsen: erittäin epätodennäköinen vaikutus* (Taleb 2007). Liiketaloustieteiden osalta tähän samaan perusasiaan viittaavat mm. Mintzberg, Ahlstrand & Lampel 1998, 369. Herbert A. Simon sai puolestaan vuonna 1978 Nobel-palkinnon urauurtavasta taloudellisten organisaatioiden päätöksentekoprosesseja koskeneesta tutkimuksestaan (ks. tarkemmin esim. *Models of Bounded Rationality*, volumes 1–3, 1982 ja 1997).

⁵⁸³ Kyse on ennen kaikkea periaatteellisesta näkemyksestä olevaisuuden perusluonteesta. Kyse ei siis ole siitä, että ihmiset välttämättä olettaisivat myös käytännössä pystyvänsä ymmärtämään kyseisiä suhteita.

⁵⁸⁴ Itse asiassa eräät filosofit ovat kuitenkin olleet jo aikapäiviä sitten sitä mieltä, että kausaalisuus olisi ennemminkin tapa hahmottaa todellisuutta kuin todellisuudelle luonnostaan kuuluva ominaisuus. Kenties tunnetuin tällaista näkemystä edustanut henkilö oli David Hume (1711–1776), jonka klassikkoteos *An Enquiry Concerning Human Understanding* (1993; alun perin 1748) on lukemisen arvoinen; esimerkiksi

syy-seuraus-suhteiden olemassaoloa kaikkien asioiden välillä.⁵⁸⁵ Determinismi (lainalaisuusoppi) onkin filosofinen näkemys, jonka mukaan kaikilla asioilla on syynsä. Käytännössä kaikki asiat ovat siis sen mukaan tiukasti toisiinsa kytkeytyneitä, mikä taas johtaa väistämättä näkemykseen tulevaisuuden ennalta määrääntymisestä ("filmi väärinpäin projektoriin laittamalla" menneisyys on tietenkin myös ennalleen palautettavissa).⁵⁸⁶ Deterministis-kausallinen näkemys olevaisuudesta voidaan rinnastaa yleisemmälläkin tasolla perinteiseen 35 mm:n elokuvafilmiin, joka on pilkottu hyvin pieneksi silpuksi. Toisin sanoen, vaikka tiedämmekin elokuvan sisältyvän kyseiseen silppuun, emme tästä huolimatta kuitenkaan voi kovinkaan helposti koota kyseistä silppua uudelleen elokuvaksi. Periaatteessa kuitenkin tiedämme, että tavoite olisi järjestelmällisen ja pitkäjänteisen työn kautta jossain vaiheessa saavutettavissa. Indeterminismin mukainen näkemys todellisuudesta puolestaan kiistää olevaisuuden deterministisen perusluonteen, eli sen mukaan olevaisuuteen liittyy aina myös sellaista satunnaisuutta, joka ei ole jälkikäteen millään tavoin palautettavissa.⁵⁸⁷ Tästä johtuen olevaisuuden rinnastaminen pilkottuun filmiin ei myöskään ole kyseisen näkemyksen mukaan erityisen onnistunut.⁵⁸⁸

Alun perin termillä rationalismi puolestaan viitattiin näkemykseen, jonka mukaan tiedon lähteenä on järki eikä kokemus, kun taas empirismin mukaan tieto perustuu kokemukseen.⁵⁸⁹ Rationalismi puolestaan edellyttää deterministisen olevaisuuden olemassaoloa, koska siinä hän olevaisuutta pyritään nimenomaisesti selittämään asioiden välillä vallitsevien kausaalisuussuhteiden kautta. Vaikka usko mahdollisuuteen lopullisen totuuden järjen avulla saavuttamiseksi onkin

Immanuel Kant on sanonut, että juuri kyseinen kirja herätti hänet "dogmaattisesta unesta". Kyseistä kirjaa ei kuitenkaan pidä sekoittaa John Locken lähes vastaavan nimisen klassikkoteoksen *An Essay Concerning Human(e) Understanding* (1996, alun perin 1690) kanssa.

⁵⁸⁵ Kausaalisuutta ei pidä sekoittaa suurenkaan tilastollisen todennäköisyyden kanssa.

⁵⁸⁶ Tämä näkemys puolestaan kytkee kyseiset käsitteet myös teleologiaan eli eräällä tapaa väärinpäin käännettyyn kausaalisuuteen, jossa asiat perustellaan lopputuloksen kautta (esim. oletus siitä, että yli viisi miljoonaa vuotta sitten eläneiden apinoiden oli väistämättä kehityttävä nykyihmisiksi).

⁵⁸⁷ Tässä yhteydessä on kuitenkin tutkimuksessa jo aikaisemminkin todetun mukaisesti tärkeää korostaa, ettei työssä kuitenkaan oteta millään tavoin kantaa siihen, onko olevaisuuden ontologinen perusolemus deterministinen vai indeterministinen. Kyse on siis vain siitä, että olevaisuuden on väistämättä oltava ihmismielen näkökulmasta asiaa katsottaessa indeterministisen.

⁵⁸⁸ Asiaan liittyen on myös syytä todeta, että vaikka Albert Einsteinin (1879–1955) yleinen *suhteellisuusteoria* (1915) johtaakin deterministisen todellisuuskäsityksen syntymiseen, kvanttimekaniikan pohjalta asiaa tarkasteltaessa näin ei kuitenkaan tapahdu. Esimerkiksi Werner Heisenbergin (1901–1976) esittämä kvanttimekaniikan keskeinen perusperiaate eli ns. *Heisenbergin epätarkkuusperiaate* (1927) on yksi näkemys todellisuuden deterministisen perusolemuksen virheelliseksi osoittamiseksi. Matematiikan puolella hieman vastaavankaltaisessa asemassa on puolestaan Kurt Gödelin (1906–1978) yleisemmälläkin tasolla hyvin merkittävänä pidettävä *epätäydellisyyslauseke* (1931), jonka mukaan matematiikkaa ei voida osoittaa ristiriidattomaksi pelkästään matematiikan omiin keinoihin tukeutumalla.

⁵⁸⁹ Alun perin rationalismi–empirismi-jako tulee keskiajan teologeilta 1200–1300-luvulta, jolloin pääsääntöisesti (ranskalaiset) dominikaanit olivat rationalisteja, jotka katsoivat olevaisuuden olevan jo etukäteen Jumalan ennalta määräämän (ks. deismi), kun taas (englantilaiset) fransiskaanit olivat empiristejä – tai oikeammin vielä tuohon aikaan voluntaristeja – jotka kielsivät olevaisuuden olevan ennalta määrätyn ja näin ollen he korostivatkin niin Jumalan (Jumala ei voinut olla itsenä luomien luonnonlakien vanki; ks. teismi) kuin ihmistenkin tahdonvapautta. Tässä yhteydessä rationaalinen ajattelu puolestaan ymmärretään pyrkimykseksi hahmottaa olevaisuutta rationaalisen (ontologisen) todellisuuskäsityksen mukaisesti (filosofinen rationalismi) eli kaikki olevaisuuden tapahtumat olisivat siis sen mukaan selkeiden, toisiinsa täydellisesti linkittyneiden kausaalisuhteiden ohjaamia.

valistusajan jälkeen hiipunut, yhä edelleenkin usko rationaalisen ajattelun voimaan on varsin vahva. Itse asiassa rationaalisen ajattelun mielekkyyttä ei myöskään ole yleisellä tasolla mitään erityistä syytä kiistää, koska miten muutenkaan asioista voitaisiin saada yksityiskohtaista tietoa?⁵⁹⁰ Tässä yhteydessä rationaalista ajattelua kohtaan kohdennettava kritiikki ei näin ollen myöskään kohdennu suoranaisesti sitä itseään vaan ainoastaan sen rajoitteita ja puutteita vastaan. Käytännössä tämä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että koska olevaisuuden voidaan osoittaa olevan ihmismielen näkökulmasta indeterministisen,⁵⁹¹ tämän seurauksena myös rationalistisen ajattelun tavoitteena olevan ”lopullisen totuuden” voidaan katsoa olevan saavuttamattomissa ihmismielelle.

Logiikka eli oppi muodollisesti pätevästä ajattelusta on ihmisen ajattelua sekä sen lakeja ja muotoja tutkiva tiede.⁵⁹² Tyypillisesti logiikan isänä pidetään Aristotelesta (384–322 eaa.) hänen kehittämästään ns. *sylogistiikasta* johtuen.⁵⁹³ Varsinaisen sysäyksen länsimaisen tieteen perustana logiikka puolestaan sai keskiajan lopun yliopistoissa, kun logiikan opiskelusta tuli skolastiikan myötä erittäin tärkeä oppiaine *seitsemän vapaan taiteen/taidon* keskuudessa. Loogisen ajattelun merkitys opetuksessa puolestaan korostui erityisesti sen jälkeen kun dominikaaniteologi Tuomas Akvinolainen (1225–1274) oli yhdistänyt teologian aristoteelisen sylogistisen ajattelun avulla rationaaliseksi tomismiksi.⁵⁹⁴ Toisin kuin usein oletetaan, tuon aikaista teologis-tieteellistä ajattelua ei myöskään ole mitään syytä pitää sen enempää irrationaalisena kuin epäloogisenakaan, eli sen ongelmana olivat ennemminkin kristinuskon määrittämät virheelliset premissit yms. kuin päättelyn epäjohdonmukaisuus.⁵⁹⁵ Vaikka keskiajalla käytössä ollut aristoteelista sylogistiikkaa pidetään nykyään varsin yksinkertaisena logiikan muotona, siitä huolimatta se oli kuitenkin huomattavan paljon monimutkaisempaa kuin millaisen kuvan siitä esimerkiksi tyypillisesti deduktiivista loogista päättelyä havainnollistamaan tarkoitettujen esimerkkien pohjalta saa.⁵⁹⁶

⁵⁹⁰ Nykyään myös empiirisen tieteenteon edellytetään olevan rationaalista, vaikka alun perin varsinkin ns. naiivi empirismi pyrki nimenomaisesti eroon tieteentekoon liittyneistä ennakko-oletuksista (suora havaitseminen).

⁵⁹¹ Tässä merkityksessä rationaalisuus pitää puolestaan ymmärtää suunnilleen siten, että deterministisen todellisuuden deterministisenä pitäminen, samoin kuin indeterministisen todellisuuden indeterministisenä pitäminenkin on rationaalista. Sen sijaan joko deterministisen todellisuuden indeterministisenä tai indeterministisen todellisuuden deterministisenä pitäminen on näin asiaa katsottaessa irrationaalista.

⁵⁹² Tässä yhteydessä logiikkaa tarkastellaan vain ns. perinteisen logiikan näkökulmasta eli siis suunnilleen niin kuin miten ihmiset logiikan tyypillisesti ymmärtävät ja niin kuin sitä myös käytännön (tutkimusten) tasolla tyypillisesti hyödynnetään.

⁵⁹³ Kuten Clausewitzin sodankäynnin tieteellistä asemaa koskeneen pohdiskelun yhteydessä todettiin, tunsivat Clausewitz Aristoteleen näkemykset ilmeisen hyvin. Vaikka logiikka ja todennäköislaskenta ovatkin hyvin yksinkertaisia näkemyksiä kitkan käsitteen selittämiseksi, käydään niitä kuitenkin tässä yhteydessä läpi sen vuoksi, että ne olivat ainoat Clausewitzin käytössä olleet tieteelliset keinot kitkan käsitteen ymmärtämistä edesauttamaan.

⁵⁹⁴ Katolisen kirkon viralliseksi opiksi tomismi tuli kuitenkin vasta vuonna 1879; nykyinen katolisen kirkon oppi perustuu ns. uustomismiin (ks. tarkemmin esim. <http://en.wikipedia.org/wiki/Neo-Scholasticism>).

⁵⁹⁵ Tämän seurauksena päättely saattoikin johtaa esimerkiksi *teodikea*-ongelman kaltaisiin umpikujiin (kreikaksi *theos* = jumala, *dike* = oikeudenmukaisuus; termin otti käyttöön Leibniz) eli käytännössä siis siihen, miten maailmassa voi olla pahuutta jos Jumala kerran on sekä kaikkivaltias että täydellisen hyvä (pahuus ei siis voi olla Jumalasta lähtöisin)? Ongelma itsessään on kuitenkin paljon kristinuskoa vanhempi (mm. hindulaisuus ja zarathustralaisuus).

⁵⁹⁶ Tyypillisin esimerkki lienee seuraavanlainen. Premissi 1: Kaikki ihmiset ovat kuolevaisia. Premissi 2: Sokrates on ihminen. Johtopäätös: Sokrates on kuolevainen.

Deduktiivisen päättelyn mukaan johtopäätös seuraa siis väistämättä premisseistä. Tästä huolimatta on kuitenkin korostettava, ettei päättelyn loogisuus riitä takaamaan premissien oikeellisuutta vaan ainoastaan päättelyketjun johdonmukaisuuden.⁵⁹⁷ Toisin sanoen pelkästään päättelyketjun loogisuuden perusteella ei voida vetää varmoja johtopäätöksiä johtopäätöksen oikeellisuudesta, koska mahdollisesti premissit ovat virheellisiä. Koska tällaista virhemahdollisuutta ei kuitenkaan käytetyn Sokrates-esimerkin osalta ole,⁵⁹⁸ on asiaa syytä havainnollistaa vastaavankaltaisella, päällepäin ilmeisen monen mielestä loogiselta vaikuttavalta, mutta kuitenkin virheellisen premissin sisältävällä esimerkillä.⁵⁹⁹

Premissi 1: Kaikki lehtipuut kellastuvat syyspakkasten tullessa.

Premissi 2: Leppä on lehtipuu.

Johtopäätös: Leppä kellastuu syyspakkasten tullessa.

Koska leppä ei kuitenkaan kellastu syyspakkasten tullessa vaan päinvastoin pudottaa lehtensä vihreinä, on johtopäätös virheellinen. Mikäli virhettä ei kuitenkaan huomattaisi, romuttaisi kyseinen virhepäätelmä pidemmän päättelyketjun osana kaiken sen jälkeisen päättelyn loogisen aukottomuuden. Koska loogisuus edellyttää ehdottomien syy-seuraus-suhteiden olemassaoloa, ei kausaalisuutta ole myöskään mahdollista korvata todennäköisyyksillä, koska suurikaan todennäköisyys ei merkitse samaa asiaa kuin deterministinen kausaalisuus.⁶⁰⁰ Koska lähestulkoonkaan kaikki asiat eivät kuitenkaan käytännön tasolla tapahdu ehdottomina joko-tai-vaihtoehtoina, loogiseen ajatteluun liittyvä kaksiarvoinen absoluuttisuus muodostaakin ongelman loogisen ajattelun käytännön tasoiselle hyödynnettävyydelle. Logiikan avulla on siis helppo käsitellä sellaisia asioita, joissa premissit ovat ehdottomia, mutta sen sijaan perinteisen logiikan avulla on mahdotonta käsitellä luotettavasti asioita, joissa esimerkiksi edellisen esimerkin ensimmäisessä premississä oleva sana *kaikki* korvattaisiin vaikkapa sellaisilla ilmaisuilla kuin *lähes kaikki, pääsääntöisesti, 75 %:sti, usein, todennäköisesti, keskimäärin, toisinaan, joskus, harvoin, poikkeuksellisesti* jne. Tällaisessa tilanteessa Sokrateen kuolevaisuudesta tai lehtipuiden kellastumisesta syyspakkasten tullessa ei siis voitaisi sanoa mitään varmaa. Mikäli johtopäätös näin ollen olisikin, että *todennäköisesti leppä kellastuu syyspakkasten tullessa*, kyseisen päättelyn hyödynnettävyys jäisi vähäiseksi jopa sellaisessa tapauksessa, että kellastuminen pitäisi lepän osalta yleisesti ottaen paikkansakin, koska johtopäätöksen pohjalta ei kuitenkaan voitaisi vetää johtopäätöksiä yksittäisen lepän tai sen yksittäisen lehden käyttäytymisestä syyspakkasessa.⁶⁰¹ Toisin sanoen, vaikka monien käytännön tilanteiden osalta tällaisen asioiden välisen suhteellisuuden hyväksyminen onkin kaikin puolin järkevää, absolutismista luopuminen merkitsee kuitenkin samalla väistämättä myös loogisten väistämättömien totuuksien maailmasta clausewitzlaiseen suhteellisten todennäköisyyksien maailmaan siirtymistä.

Todennäköisyyslaskenta oli kuitenkin Clausewitzille paras tieteelliseksi katsottavissa oleva tapa sodankäynnin indeterministisen perusluonteen osoittamiseksi. Todennäköisyyslaskennan taustat ovat puolestaan hyvin pitkälle *Pierre de Fermatin* (1601–1665) ja *Blaise Bascalin* (1623–1662) alun perin

⁵⁹⁷ Logiikka on siis oppi **muodollisesti** pätevästä ajattelusta

⁵⁹⁸ Esimerkiksi Platon on ”dokumentoinut” Sokrateen kuoleman *Faidon*-dialogissaan.

⁵⁹⁹ Kyse on siis vain esimerkistä, jolla pyritään havainnollistamaan mahdollista premissi-virhettä; todellisuudessa esimerkki kuitenkin perustui liian hätäisiin yleistyksiin.

⁶⁰⁰ Induktiivinen päättely on nimenomaan todennäköisyyteen pohjautuvaa päättelyä.

⁶⁰¹ Itse asiassa varsin suuri osa myös muiden lehtipuiden lehdistä saattaa pudota vihreinä (esim. tuulen vaikutuksesta).

uhkapelikäyttöön kehittämässä matematiikan osa-alueessa. Todennäköisyyslaskennan tarkoituksena on siis laskea keskimääräisiä tapahtumatodennäköisyyksiä päätöksenteon pohjana hyväksikäytettäväksi. Todennäköisyyksien tarkastelu voidaan puolestaan tässäkin yhteydessä aloittaa tyypilliseen tapaan kolikonheitosta, jossa kruunan tai klaavan saaminen heiton lopputulokseksi on yhtä suuri eli $\frac{1}{2}$ (50 %). Todennäköisyys siitä, että kahden peräkkäisen kolikonheiton tulos olisi kaksi kruunaa peräjälkeen, lasketaan siis kaavalla $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ (25 %). Mikäli heittoja taas tehtäisiin kymmenen peräkkäin, laskisi todennäköisyys kymmenen peräjälkeen saatavan kruunan saamisesta $(\frac{1}{2})^{10}$ pienemmäksi kuin 0,1 %.⁶⁰²

Vaikka kyseinen esimerkki on todennäköisyyslaskennan näkökulmasta niin yksinkertainen kuin suinkin mahdollista, on jo pelkästään senkin pohjalta helposti ymmärrettävissä, kuinka vaikeaa epävarmuuden vallitessa on saavuttaa halutunlainen lopputulos.⁶⁰³ Toisin sanoen, mitä pienempi on yksittäisen tapahtuman toteutumistodennäköisyys, mitä enemmän tapahtumia on ja mitä vaikeampaa kyseisten tapahtumien keskinäisiä vuorovaikutussuhteita on ymmärtää ja mallintaa, sitä epätodennäköisemmäksi muuttuu myös halutunlaisen lopputuloksen saavuttaminen. Yksittäisiin tapahtumiin liittyvät pienetkin epävarmuustekijät riittävät siis kokonaisjärjestelmän tasolla aiheuttamaan juuri sellaista vaikeasti kohdennettavissa olevaa kitkaa kuin millaisesta Clausewitz kirjoitti. Koska sota puolestaan on täynnä tällaisia erittäin vaikeasti etukäteen arvioitavissa olevia epävarmuustekijöitä, on myös sodankäynnin lopputuloksen etukäteen tapahtuva määrittäminen erittäin vaikeaa. Koska Clausewitz puolestaan kitkasta kirjoittaessaan viittasi nimenomaan tapahtumisen todennäköisyyksiin eikä siis suinkaan asioiden ”väärin tekemiseen”, hän ei myöskään tarkoittanut sodan kitkaa boydlaisittain ymmärrettäväksi, eli kitka ei ole sen enempää omalta taholta tapahtuvaa huonosti tekemistä kuin myöskään vihollisen meihin kohdentamaa, omaa toimintaamme haittaavaa toimintaakaan.⁶⁰⁴ Kitka on siis ennen kaikkea passiivisesti asioihin vaikuttava todennäköisyyslaskennan mukainen ”vesi-elementti”, jonka haittavaikutuksia ei ole mahdollista poistaa, mutta jonka kanssa on kuitenkin elementin ehdoilla toimittaessa pakko elää (Clausewitzin käyttämän esimerkin mukaisesti kävelemisen sijasta on siis uitava).

Vaikka todennäköisyyslaskenta olisi jo itsessäänkin riittävä tieteellinen näkemys clausewitzlaisen kitkan perusolemuksen selittämiseksi, ei voida kuitenkaan katsoa, että se olisi sen enempää ainoa kuin paras nykytieteen käytössä oleva väline olevaisuuden kitkaisesta perusluonteesta kertomaan. Todennäköisyyslaskennan eräänä keskeisenä ongelmana on mm. se, että se yksinkertaistaa todellisuuden kaksiarvoiseksi tosi-epätosi-asetelmaksi, jossa asiat ovat (tai tapahtuvat) absoluuttisessa merkityksessä joko oikein tai väärin.⁶⁰⁵ Käytännön elämässä on kuitenkin hyvin harvinaista, että asiat tapahtuisivat tällä tavoin kaksiarvoisesti, eli on paljon todennäköisempää, että ne tapahtuvat ”vähän sinnepäin”. Ihmiset eivät esimerkiksi tee työtehtäviään **joko** 70 %:n todennäköisyydellä täydellisen hyvin **tai** 30 %:n todennäköisyydellä kelvottoman huonosti vaan samanaikaisesti **sekä** 70

⁶⁰² Mikäli kolikko korvattaisiin arpakuutiolla, olisi yksittäisen tapahtuman toteutumistodennäköisyys vastaavanlaisessa tapauksessa $\frac{1}{6}$, kahden peräkkäisen heiton $(\frac{1}{6})^2$ ja kymmenen peräkkäisen heiton jälkeen $(\frac{1}{6})^{10}$ eli 0,0000016 %.

⁶⁰³ Kolikonheittoesimerkkiin ei myöskään sisälly minkäänlaista ennalta-arvaamatonta epävarmuutta eli sen osalta tiedetään jo etukäteen varmasti, että 50 %:n todennäköisyydellä jokaisen heiton tulos on joko kruuna tai klaava.

⁶⁰⁴ Sodan kaltaisessa tilanteessa suurta osaa tarvittavasta tiedosta ei myöskään olisi, koska vihollinen pyrkii sekä salaamaan tietoa että syöttämään meille virheellistä informaatiota päätöksentekomme pohjaksi.

⁶⁰⁵ Esimerkiksi kolikon tai arpakuution heitossa vain yksi lopputulos on ”oikea”, kun taas kaikki muut vaihtoehdot ovat ”väärä”; myöskään sellaiset tulokset kuin esimerkiksi kolikonheitossa tulos kruunu ja klaava tai ei kruunu eikä klaava, samoin kuin arpakuutionheitossakaan vaikkapa tulos 3,5 eivät ole mahdollisia.

%:sti hyvin että 30 %:sti huonosti, eli he siis tekevät työnsä 70 %:sti niin hyvin kuin mikä on mahdollista. Koska (tyyppillinen) todennäköisyyslaskenta edellyttäisi ”ääri vaihtoehtojen” olemassaoloa, mutta koska tällaisia ihmisiä ei kuitenkaan todellisuudessa (kenties erittäin harvinaisia yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta) ole, ei todennäköisyyslaskenta myöskään sovellu kovinkaan hyvin tällaisissa tilanteissa käytettäväksi.⁶⁰⁶

Kyseisenkaltaisten tilanteiden käsittely onkin ongelmallista niin formaalille logiikalle kuin todennäköisyyslaskennallekin. Ns. *moniarvologiikka* kuitenkin soveltuu myös sellaisten tilanteiden (matemaattiseen) käsittelyyn, joissa tarkastelun kohdetta ei ole mielekästä muotoilla perinteisen logiikan edellyttämiksi kaksiarvoisiksi asetelmiksi.⁶⁰⁷ Moniarvologiikka toisin sanoen mahdollistaa myös asioiden sekä-että-perusteisen tarkastelun, eli käytännössä sen pohjalta on mahdollista käsitellä myös tilanteita, joissa ”totuuden” ei voida katsoa löytyvän jatkumon kummastakaan ääripäästä vaan jostain niiden väliltä.⁶⁰⁸ Varsinkin keskimääräistä inhimillistä käyttäytymistä koskevilla tilanteilla kaksiarvoinen todennäköisyyslaskenta onkin usein syytä korvata moniarvologiikan mukaisella, todellisen ihmisen huomioon ottavalla tarkastelulla sen sijaan, että tarkastelua tarvitsisi keinoitekoisesti yksinkertaistaa epätodellisia ihmisiä koskeviksi mustavalkoisi joko-tai-asetelmiksi. Moniarvologiikka toisin sanoen soveltuu perinteistä logiikkaa paremmin käytettäväksi esimerkiksi tilanteissa, joissa tarkasteltava ryhmä tms. jakautuu tarkasteltavien ominaisuuksien osalta normaali-jakauman mukaisesti.

Clausewitzlaisen kitkan osalta moniarvologiikka puolestaan helpottaa ymmärtämään, kuinka paljon inhimillinen, asioiden suhteellisuuteen perustuva reaalityodellisuus poikkeaa siitä polarisointeesta, näennäisen selkeästä maailmasta, jota niin formaali ajattelu kuin todennäköisyyslaskentakin viime kädessä käsittelevät. Emme siis käytännössä elä kaksiarvoisessa ideaalityodellisuudessa, jossa tosi ja epätosi on aina mahdollista erottaa toisistaan, vaan päinvastoin reaali maailmassa, jossa ns. totuudetkin ovat parhaimmillaankin vain suhteellisia eivätkä absoluuttisia. Vaikka pelkästään todennäköisyyslaskennan pohjalta oli siis mahdollista osoittaa, ettei yksittäisessä tapauksessa ”hyvin toimiminen” takaa edes kaksiarvoisessa todellisuudessa kitkatonta olemaisuutta tai tulevaisuutta, moniarvoisessa, keskinkertaisuuteen pohjautuvassa reaali maailmassa kaksiarvoisen todellisuuden ääripäävaihtoehdoista tulee kaiken lisäksi vielä erittäin epätodennäköisiä vaihtoehtoja käytännön tasolla toteutuviksi.⁶⁰⁹ Tällainen täydellisyden epätodennäköisyys yksittäistapausten osalta puolestaan johtaa siihen, ettei kokonaisjärjestelmätasolla täydelliseen lopputulokseen pääsemistä ole syytä pitää saavutettavissa olevana reaalisena vaihtoehtona. Vaikka asian käsittelyä olisi mahdollista jatkaa paljon syvällisemmällekin tasolle, tässä yhteydessä asian osalta kuitenkin riittää, että lukijat ymmärtävät, ettei polarisointi joko-tai-ihminen ole todellinen ihminen vaan ainoastaan idealisoitu ihmisen prototyyppi. Niin

⁶⁰⁶ 70 %:n todennäköisyydellä täydellinen ihminen ei siis ole sama asia kuin 70 %:sti täydellinen ihminen. 70 %:sti täydellisten, toisin kuin 70 %:n todennäköisyydellä täydellisten ihmisten osalta 100 %:sti täydellisen lopputuloksen saavuttaminen ei siis ole edes periaatteellisella tasolla mahdollinen vaihtoehto toteutuvaksi.

⁶⁰⁷ Moniarvologiikka on ns. oikeaa matematiikkaa. Tästä huolimatta ei kuitenkaan ole olemassa vain yhtä ainoaa moniarvologiikkaa vaan niitä on useita erilaisia erilaisiin käyttötarkoituksiin sovellettaviksi. Esimerkiksi säätötekniikassa hyödynnettävän moniarvologiikan eli ns. *sumean logiikan* (fuzzy logic) kehitti 1920-luvulla puolalainen matemaatikko Jan Łukasiewicz (1878–1956). Asiasta enemmän kiinnostuneiden kannattaa tutustua esimerkiksi Bart Koskon asiaa käsittelevään (valitettavan itsekohueeseen) perusteokseen *Sumea logiikka* (1993).

⁶⁰⁸ Esimerkiksi keskimittainen 180 cm pitkä suomalaismies on moniarvologiikan pohjalta (suomalaisittain tarkasteltuna) samanaikaisesti sekä 50 %:sti lyhyt että 50 %:sti pitkä.

⁶⁰⁹ Todennäköisyyslaskennan mukaan ääripäät ovat siis ainoita mahdollisia vaihtoehtoja.

looginen ajattelu kuin todennäköisyyslaskentakin tarvitsevat sellaista toimiakseen,⁶¹⁰ mutta sellaisen puuttuminen reaali maailmasta kuitenkin tekee tällaisesta tarkastelusta hyvin samankaltaisen teoreettisen abstraktion kuin millaisena Clausewitz *absoluuttisen sodan* suhteessa *todelliseen sotaan* näki.

Lopuksi asian osalta on myös syytä mainita, ettei moniarvologiikan mukaista näkemystä ihmisestä voida pitää edes mitenkään uutena asiana, koska tällaisen ajattelun tieteelliset taustat ovat eurooppalaisen ajattelunkin osalta jo lähes kahden ja puolen tuhat vuoden takaisessa antiikin Kreikassa.⁶¹¹ Kaikkein erikoisinta asian osalta on kuitenkin se, että kyseisenkin näkemyksen esitti logiikan kehittäjä Aristoteles, eli henkilö, jota esimerkiksi moniarvologikko Bart Kosko pitää moniarvologiikan vastustajana. Kosko on kuitenkin kyseisen näkemyksen osalta väärässä, koska hänen esittämästään väitteestä huolimatta Aristoteles ei kuitenkaan suositellut syllogistiikkaa inhimillisen käyttäytymisen yhteyteen sovellettavaksi, vaan päinvastoin hän korvasi sen tällaisissa tilanteissa ns. *keskitien opilla* (ks. esim. Saarinen 1998, 82–85). Keskitien opin mukaan ihmisten puolestaan kannattaa pääsääntöisesti korvata jatkumoiden ääripäiden mukainen käyttäytyminen keskiarvokäyttäytymisellä.⁶¹² Näin ollen moniarvologiikan mukaista näkemystä ihmisestä voidaan siis oikeastaan pitää vain keskitien opin matemaattisena versiona eli asiana, joka oli päivän selvä asia myös (moniarvo)loogikko Aristoteleelle jo yli kaksituhatta vuotta sitten.⁶¹³

Kun monoarvologiikan ja keskitien opin tarkoituksena oli osoittaa, ettei perinteinen kaksiarvoisuuteen perustuva looginen ajattelu sovellu kovinkaan hyvin selvittämään, miten ihmisten voidaan ainakin pääsääntöisesti olettaa toimivan. Tähän tarkasteluun soveltuu puolestaan erittäin hyvin tilastotieteen tärkein jakauma, *normaalijakauma*, joka kuitenkin arkikielessä tunnetaan paremmin Gaussin käyrän (Carl Friedrich Gauss, 1777–1855) nimellä.⁶¹⁴ Normaalijakauman ideana puolestaan on, että vaikka mikään ei varsinaisesti etukäteen määräisikään sitä, miten tutkittavan aineiston pitäisi jatkumon ääripäiden välille jakautua, käytäntö on kuitenkin osoittanut, että hyvin suuri osa varsinkin erilaisista ihmisaineistoista jakautuu normaalijakauman mukaisesti.⁶¹⁵ Kaiken lisäksi normaalijakauman luotettavuuden on osoitettu paranevan, mikäli tutkittava muuttuja koostuu useammista osatekijöistä. Mitä monitahoisemmasta muuttujasta on siis kyse, sitä todennäköisemmin aineisto jakautuu normaalisti.⁶¹⁶

⁶¹⁰ Menetelmän ehdoilla toimittaessa todellinen ihminen saa siis luvan joustaa.

⁶¹¹ Kiinassa vastaavankaltaista perusnäkemystä puolestaan edustaa ns. yin–yang-ajattelu.

⁶¹² *Keskitien oppia* ei pidä kuitenkaan ymmärtää siten, että optimaalinen käyttäytyminen olisi tilanteessa kuin tilanteessa jatkumon aritmeettisen keskiarvon mukaista.

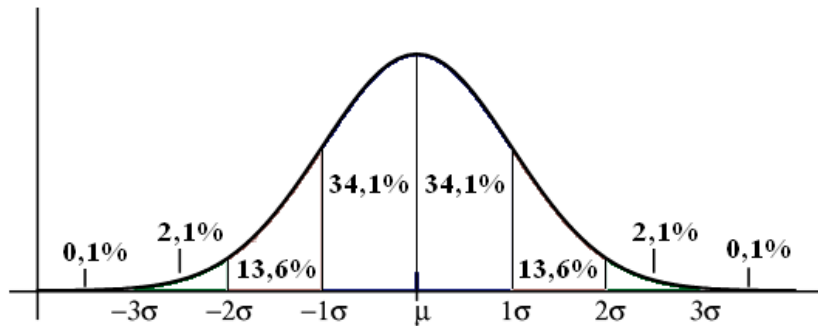
⁶¹³ *Keskitien oppiin* liittyy myös Aristoteleen kehittämä ns. *praktinen syllogismi*. Praktinen syllogismi selittää sitä, miten ihmisten uskomukset selittävät heidän toimintaansa tavoitteiden saavuttamiseksi (positiivinen praktinen syllogismi: Juhani haluaa olla hyvä upseeri. Juhani uskoo, että hyvällä upseerilla on hyvä kunto. Ollakseen hyvä upseeri Juhani alkaa kuntoilla). Samoin kuin oli varsinaisen syllogisminkin osalta, praktisen syllogismin olettamukset ovat subjektiivisesti katsoen järkeviä, mutteivät välttämättä kuitenkaan objektiivisesti katsoen oikeita.

⁶¹⁴ Todellisuudessa normaalijakauman kuitenkin keksi Abraham de Moivre (1667–1754) jo 1720-luvulla.

⁶¹⁵ Esimerkiksi ihmisten pituus on normaalisti jakautunut.

⁶¹⁶ Monista osatekijöistä koostuva yleisälykyys (g-intelligence) on tästä hyvä esimerkki.

Kuva 7: Normaalijakauma

Lähde: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Standard_deviation_diagram.png

Kaikille normaalijakaumille on puolestaan tunnusomaista, että yhden keskihajonnan etäisyydellä keskiarvosta on 68,2 % (34,1 % + 34,1 %), kahden keskihajonnan etäisyydellä 95,4 % ja kolmen keskihajonnan etäisyydellä 99,7 % tapauksista.⁶¹⁷ Normaalijakauma ei tästä prosentuaalisesta tarkkuudesta johtuen myöskään ole sellainen ”vähän sinnepäin” -jakauma kuin millaisena sitä toisinaan tunnutaan pidettävän.⁶¹⁸ Normaalijakauman osalta on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, ettei se ole välimatka- vaan järjestysasteikollinen jakauma, minkä seurauksena kaikki normaalisti jakautuneet aineistot eivät muodosta automaattisesti symmetristä kellokäyrää vaan ne skaalataan sellaisiksi. Toisin sanoen kellokäyrämuoto saadaan usein aikaiseksi ”kellon sivuja” vaakasuunnassa joko venyttämällä ja/tai litistämällä, joten absoluuttiset ominaisuuserot kellokäyrällä vasemmalta oikealle kuljettaessa eivät siis välttämättä pysy vakiosuuruksina.⁶¹⁹

Normaalijakauman hyvästä yleistettävyydestä johtuen tämän tutkimuksen ennako-oletuksena onkin, ja mikäli asiasta ei erikseen muuta todeta, että myös kaikkien tässä työssä inhimillisiä eroja kuvaavien asioiden yms. oletetaan olevan normaalisti jakautuneita. Se, kuinka tarkasti läpikäytävät aineistot puolestaan ovat näin jakautuneita, ei sen sijaan ole tämän tutkimuksen kannalta erityisen oleellinen asia, koska tässä yhteydessä kyseisiä aineistoja ei tulla käsittelemään kvantitatiivisten menetelmien pohjalta. Normaalijakauma toimii siis ennen kaikkea vain ajatuksellisenä apuvälineenä, jonka kautta erilaisia aineistoja läpikäymällä pyritään selvittämään, millaisten tekijöiden osalta potentiaalisten clausewitzlaisten strategiiden voisi olettaa erottuvan keskivertoväestöstä. Koska tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevan strategian voidaan edellyttää täyttävän hyvin monenlaisia kriteereitä, voidaan tästäkin syystä olettaa, että strategisuus on normaalisti jakautunut, monesta osamuuttujasta koostuva yleismuuttuja. Toisin sanoen, vaikka tässä yhteydessä kaikkia clausewitzlaiselta strategialta edellytettäviä ominaisuuksia ei olekaan mahdollista määritellä täydellisesti, Clausewitzin näkemykseen tukeuduttaessa on kuitenkin perusteltua olettaa, ettei erinomaisten strategiiden määrä voi olla kovinkaan suuri. Mikäli tällaisten ihmisten määrästä

⁶¹⁷ Ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Normal_distribution tai Vasama & Vartia 1980, 249–256.

⁶¹⁸ Mikäli aineistojen ei ole jo etukäteen todettu jakautuvan normaalisti, asiasta pitää tietenkin varmistua erikseen.

⁶¹⁹ Esimerkiksi älykkyysosamäärän osalta ero 85–95 ei siis välttämättä tarkoita täsmälleen yhtä suurta absoluuttista älykkyyseroa kuin ero 105–115 välillä. Normaalijakauman järjestys- eli ordinaaliasteikollisesta luonteesta johtuen esimerkiksi aritmeettinen keskiarvo ei ole luullinen keskiluku aineiston osalta käytettäväksi.

puolestaan halutaan esittää edes jonkinlainen karkea arvio, todennäköisesti he kuuluvat clausewitzlaisen strategisen nerouden harvinaisuuden perusteella ryhmään, joiden strateginen kyvykyys on ennemminkin kolmen (0,1 %) kuin kahden keskihajonnan (2,1 %) päässä keskiarvosta. Tästä johtuen kenenkään ei myöskään pidä ihmetellä tutkimuksessa käytettävien arviointikriteerien ankaruutta, puhumattakaan siitä, että kukaan tulkitsisi tällaisten ihmisten joukkoon kuulumattomuutensa jonkinlaiseksi itseensä kohdennetuksi arvosteluksi.

Vaikeus clausewitzlaisena strategina toimimiseksi ei kuitenkaan ole pelkästään ihmisen henkilökohtaisista ominaisuuksista riippuvainen asia, vaan sen lisäksi kyseisiä mahdollisuuksia heikentää myös olevaisuuden indeterministinen, ihmismielen käsityskyvyn ylittävä perusolemus. Asiaa lähestytään seuraavaksi ns. *kaaosteorian* pohjalta. Kaaosteorialla⁶²⁰ puolestaan tarkoitetaan lähinnä matematiikkaan ja fysiikkaan⁶²¹ kytköksissä olevaa teoriaa, jossa ollaan kiinnostuneita sellaisista epälineaarisista dynaamisista järjestelmistä, joiden käyttäytyminen ilmenee kaoottisuutena.⁶²² Toisin kuin asia varsin usein ymmärretään, matemaattinen kaaos on determinististä. Se puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkittava järjestelmä tunnetaan periaatteessa täydellisesti, eli siihen ei siis sisälly lainkaan sellaisia tuntemattomia muuttujia, jotka voisivat vaikuttaa yllättävästi lopputulokseen. Tyypillisesti tutkittavat kaoottiset järjestelmät ovat myös melkoisen yksinkertaisia, jolloin myös tutkittavien muuttujien määrä jää melkoisen vähäiseksi. Periaatteessa kaoottinen järjestelmä voisi siis olla ennustettavissa, mikäli alkuarvot ja prosessi tunnettaisiin riittävän hyvin. Kaos kuitenkin syntyy alkutilalle herkissä systeemeissä,⁶²³ jotka takaisinkytkennän ansiosta tuottavat vaikeasti ennustettavaa käyttäytymistä, ja tietyn tyyppiset järjestelmät saattavat muuttua myös täysin ennakoimattomasti toimiviksi. Käytännössä kaoottisuus puolestaan ilmenee ns. bifurkaation eli kahdentumisen kautta.⁶²⁴ Tällä tarkoitetaan sitä, että mikäli systeemin sisään tulevaa arvoa (esimerkiksi sähkölampun jännite) kasvatetaan, ulostuleva arvo (lampun kirkkaus) kasvaa ensin tasaisesti, jonka jälkeen jännitettä edelleenkin kasvatettaessa lampun kirkkaus alkaa ensin vaihdella (lamppu alkaa vilkkua) kahden, neljän, kahdeksan jne. selkeästi määriteltävissä olevien kirkkaustilojen välillä, kunnes vaihtelu jossain vaiheessa muuttuu kaoottiseksi eli etukäteen ennustamattomaksi. Jännitettä edelleenkin kasvatettaessa järjestelmän pitäisi kaoottisen vaiheen jälkeen myös palata takaisin ”heilahtelevaksi” ja lisäksi vielä niin, että kyseisen heilahtelun pitäisi jännitettä nostettaessa noudattaa selkeää, kaoottisuusvaihetta edeltäneestä heilahtelusta poikkeavaa paritonta säännönmukaisuutta. Myös tämän säännönmukaisuuden pitäisi jännitettä edelleen kasvatettaessa muuttua tiettyjen periaatteiden mukaisesti uudelleen kaoottiseksi jne.⁶²⁵

⁶²⁰ Ainakin tietyissä tilanteissa parempi sanamuoto olisi monikkomuotoinen *kaaosteoriat*.

⁶²¹ Kaoottisia ilmiöitä esiintyy kuitenkin kaikkialla todellisuudessa.

⁶²² Termiä *kaos* ei tässä yhteydessä pidä sekoittaa käsitteen arkikielen epäjärjestystä tarkoittavaan merkitykseen. Suosittelen kaaosteoriaan tutustumiseksi jonkin alan perusteoksen, esimerkiksi Gleickin kirjan *Kaos* (1990) lukemista, johon myös tämä kirjoitus pääosin perustuu. Lisämateriaalia kaaosteoriaan paremmin tutustumiseksi löytyy esimerkiksi internet-lähteestä: http://en.wikipedia.org/wiki/Chaos_theory. Sotilaallisella puolella kaaosteoriaa käsittelee esimerkiksi julkaisu *Chaos Theory for the Practical Military Mind* (Durham 1997).

⁶²³ Tyypillisesti kaoottisuudesta puhuttaessa korostetaan järjestelmien herkkyyttä pienille alkutilannearvoeroille.

⁶²⁴ Usein asiasta käytetään myös tautologista muotoa *bifurkaatiokahdentuminen*.

⁶²⁵ Potentiaalisesti kaoottiset järjestelmät eivät siis käytännön tasolla käyttäydy sen enempää kaoottisesti kuin säännönmukaisesti ”heilahdellenkaan” mikäli niiden ”syöteho” ei ole riittävän suuri.

Klassinen kaoottisuuteen kytköksissä oleva, asiaa hyvin havainnollistava esimerkki liittyy ns. *kolmen kappaleen ongelmaan*. Kyseisen ongelman lähtökohtana on newtonlainen tieto siitä, että mikäli kahden toisiaan kiertävän taivaankappaleen (esim. kaksoistähtijärjestelmä) liiketekijät yms. tietyllä hetkellä tunnetaan, voidaan kappaleiden tarkka keskinäinen sijainti laskea äärettömän pitkällä ajanjaksolla sekä ajassa eteen- että taaksepäin.⁶²⁶ Mikäli systeemiin sen sijaan otetaan mukaan kolmaskin kappale, ei ongelma enää olekaan matemaattisesti ratkaistavissa.⁶²⁷ Kappaleiden keskinäisten sijaintien tarkka määrittäminen ei siis ole mahdollista, vaikka kyse olisi todellisen tilanteen äärimmäisestä yksinkertaistuksestakin (kaikki kappaleet samassa tasossa, isot kappaleet liikkuvat ympyräradoilla ja kolmas kappale on massaton).⁶²⁸ Kyse on siis siitä, että vaikka näennäisesti selkeältä vaikuttavassa järjestelmässä tms. tunnettujen muuttujien määrä olisi hyvin vähäinenkin, järjestelmä saattaa siitä huolimatta kuitenkin olla kaoottinen. Lisäksi asian osalta on korostettava, että vaikka kolmen kappaleen ongelma tyypillisesti esitetäänkin tällaisena taivaankappaleiden fysiikkaan sidoksissa olevana esimerkkinä, pohjimmiltaan ongelma on kuitenkin täysin matemaattinen, eli mikäli järjestelmä täyttää kaoottisuuden matemaattiset ennakkoehdot, on systeemi kaoottinen konkreettisesta ilmenemisympäristöstään riippumatta.⁶²⁹ Periaatteessa taas kaikki systeemit, jotka koostuvat kolmesta muuttujasta ja joiden keskinäisten suhteiden selvittämiseen tarvitaan vähintään toisen asteen yhtälöitä, ovat potentiaalisesti kaoottisia (eivät kuitenkaan välttämättä). Koska periaatteessa lähes kaikki vähääkään laajemmat systeemit puolestaan täyttävät varsin helpostikin kyseiset ennakkoehdot, voidaankin kaoottisuutta pitää olevaisuuteen luonnostaan kuuluvana ominaisuutena, eli kaoottisuus ei siis ole poikkeuksellinen vaan päinvastoin aivan tavanomainen erilaisiin järjestelmiin kuuluva ominaisuus.⁶³⁰

Clausewitzlaisen kitkan ymmärtämisen kannalta kaaosteoria toisin sanoen osoittaa, ettei edes kaikkein yksinkertaisimpien järjestelmien toimintalogiikkaa ole välttämättä mahdollista määritellä tarkasti. Niinpä jo pelkästään tästä johtuen varsinkin erilaisiin suurempiin kokonaisjärjestelmiin jää väistämättä paljon sellaisia potentiaalisia kitkatekijöitä, joiden kitkavaikutusta ei ole mahdollista poistaa, vaikka niiden olemassaolo periaatteessa tiedettäisiinkin. Käytännössä on kuitenkin paljon todennäköisempää, ettei kaoottisuudesta aiheutuvia kitkatekijöitä edes tiedetä, jolloin kaoottisen käyttäytymisen syitä ei myöskään ole edes mahdollista selittää. Tämän tyypisistä syistä johtuen suurissa kokonaisjärjestelmissä ilmeneekin väistämättä myös sellaista satunnaista ennakoimattomuutta, johon ei ole etukäteen mahdollista varautua. Lopuksi kaoottisuuden osalta on myös syytä muistuttaa, että koska kaoottisuutta ilmenee myös hyvin yksinkertaisissa deterministisissä järjestelmissä (eli kaikki järjestelmän muuttujat tiedetään täydellisesti), on kaaosvaikutuksen väistämättä oltava vielä

⁶²⁶ Tilanne siis edellyttäisi, ettei universumissa olisi mitään muuta kuin nämä kaksi kappaletta, koska pelkästään systeemin ulkopuolinen tarkkailija aiheuttaisi *kolmen kappaleen -ongelman* syntymisen.

⁶²⁷ Asian todisti ranskalainen matemaatikko Henri Poincaré (1854–1912).

⁶²⁸ *Kolmen kappaleen ongelman* ymmärtämistä helpottunee huomattavasti esimerkiksi internet-lähteessä <http://www.clausewitz.com/Complex/ChaosDemos.htm#3Body> olevaan koejärjestelyyn tutustuminen.

⁶²⁹ Ns. *Lagrangen pisteet* ovat kolmen kappaleen ongelman poikkeustapauksia. Niillä tarkoitetaan kolmen kappaleen avaruudessa olevia kohtia, joissa kahden massapisteen vetovoimat kumoavat toisensa niin, että pieni massa voi pysytellä niissä paikoillaan suhteessa kahteen suureen kappaleeseen. Niitä on kaiken kaikkiaan viisi, joista kuitenkin vain kaksi on myös käytännön tasolla hyvin vakaita (merkitystä esimerkiksi satelliittien sijoituskohteina).

⁶³⁰ Mikäli esimerkiksi kolmen kappaleen ongelmaa täydennettäisiin vaikkapa uusia kappaleita tarkasteluun mukaan ottamalla, todennäköisyys järjestelmän kaoottiseksi muuttumiseksi kasvaisi vielä entisestäänkin.

paljon suurempi sodan kaltaisissa indeterministisissä järjestelmissä, joiden toimintalogiikkaa ei ole käytännössä mahdollista selvittää ja joiden toimintaa ohjaavia matemaattisia kaavoja ei myöskään ole mahdollista määrittää.

Kaoottisuuden osalta myös syytä huomioda, etteivät kaikki sellaisetkaan järjestelmät, jotka ovat potentiaalisen kaoottisia, välttämättä kuitenkaan ajaudu kaaokseen. Näin ollen jokin potentiaalisesti kaoottinen systeemi ei välttämättä laajemman systeemin osana normaalitilanteessa vaikuta siihen millään tavoin poikkeuksellisesti. On kuitenkin mahdollista, että ”syötetehon” kasvaessa kyseinen osajärjestelmä kuitenkin muuttuu joko heilahtelevaksi tai kaoottiseksi, ja samalla siitä saattaa tulla myös kokonaisuuden kannalta merkittävä häiriötekijä; kokonaisjärjestelmä voi siis jo pelkästään lisääntyneen toiminnan aktiivisuuden seurauksena ajautua tilaan, jota ei etukäteen voitu ennakoida.⁶³¹ Lisäksi, vaikka osajärjestelmä ajautuisikin kaoottiseksi, se ei välttämättä kuitenkaan tarkoita sitä, että sen kokonaisjärjestelmälle aiheuttamien ongelmien edes ymmärrettäisiin olevan kyseisestä asiasta johtuvia, koska mahdollisesti kokonaisjärjestelmään vaikuttavat lukemattoman monet muut osajärjestelmät hävittävät kaoottisuuden havaittavuuden alleen. Tämän seurauksena kyseiseen kaaostekijään puuttuminen ei välttämättä ole jälkikäteenkään mahdollista.

Tämän tutkimuksen kannalta kaaosteoriaa kuitenkin käsitellään ennen kaikkea sen vuoksi, että sen pohjalta voidaan osoittaa, että tietynlaiset kaikkein yksinkertaisimmatkin ajateltavissa olevat, periaatteessa täysin suljetutkin järjestelmät voivat olla kaoottisia ja tätä kautta myös ihmisille hallitsemattomissa olevia. Koska sodan kaltaiset laajat kokonaisjärjestelmät puolestaan koostuvat lukemattomista pienistä osajärjestelmistä, täytyy myös kaoottisia osajärjestelmiä sisältäviin kokonaisjärjestelmiin sisältyä vähintäänkin potentiaalista kaoottisuutta, jolloin kokonaisjärjestelmiäkään ei enää ole syytä pitää ihmismielen näkökulmasta deterministisesti toimivina. Osajärjestelmistä koostuvien kokonaisjärjestelmien tilannetta ei luonnollisestikaan millään tavoin edesauta se, että vaikka osajärjestelmät eivät alun perin olisikaan kaoottisia, saattaa niiden toisiinsa linkittäminen kuitenkin muodostaa ”matemaattisen kaavan,” joka sisältää kaoottisuuselementin. Tällöin laajempi kokonaisjärjestelmä voikin muodostua kaoottiseksi, vaikka osajärjestelmiin itsessään ei kaaoselementtiä sisältyisikään.

Kokonaisjärjestelmän ja sen osajärjestelmien keskinäistä suhdetta voidaan puolestaan lähestyä ns. **systemiteorian** näkökulmasta.⁶³² Systemiteorian katsotaan saaneen alkunsa 1920-luvulla biologiasta. Myöhemmin systemiteoreettinen perusajatus on kuitenkin levinnyt myös yhteiskuntatieteiden puolelle. Tällöin taas erityisesti Ludwig von Bertalanffyn (1901–1972) ns. *yleistä systemiteoriaa* (*General System Theory*, 1973; alun perin 1968) pidetään klassikkona, joka on muovannut käsityksiä erilaisten systeemien toiminnasta. Bertalanffyn merkittävimpana antina organisaatiotutkimukselle on pidetty hänen oivallustaan suljettujen ja avointen systeemien välisistä eroista (ks. tarkemmin Bertalanffy 1973, 38–40).⁶³³ Oivallus merkitsi systeemin avoimuuden ja

⁶³¹ Tällainen tilanne on erityisesti sodankäynnin osalta helposti mahdollinen, koska sodan alettua toiminnan aktiviteetti moninkertaistuu ja ”sekavoituu” sitä edeltäneeseen rauhan ajan tilanteeseen nähden.

⁶³² Hyvänä peruslähteenä systemiteoriasta voidaan puolestaan pitää Lars Skyttnerin kirjaa *General Systems Theory. Problems, perspectives, practice* (2005). Myös internetlähde http://en.wikipedia.org/wiki/Systems_theory jatkolinkkeineen soveltuu varsin hyvin peruslähteeksi systemiteoriaan tutustumiselle. Yleistä systemiteoriaa on lisäksi parempi pitää metateoriana kuin perinteisenä teoriana (Skyttner 2005, 56).

⁶³³ Suljettuja ja avoimia järjestelmiä voitaisiin niin haluttaessa tarkastella myös yhden maailmankaikkeuden keskeisimpänä pidetyn luonnonlain eli *termodynamiikan toisen pääsäännön* ja siihen kiinteästi kytköksissä olevan *entropian* käsitteen kautta. Kyseisen luonnonlain mukaan kaikkien suljettujen järjestelmien on väistämättä

ympäristön huomioimista, samoin kuin myös niiden mukaan ottamista organisaatioita koskeviin analyyseihin. Organisaatiotutkimuksen puolella systeemit puolestaan jaetaan tyypillisesti kolmeen kategoriaan eli suljettuihin, avoihin ja kompleksisiin systeemeihin. On kuitenkin painotettava, että tällä tavoin tapahtuva erilaisten systeemien luokittelu on vain suuntaa antava. Erityisesti suljettu–avoin-ulottuvuus tuleekin ymmärtää vertauskuvallisena; absoluuttisen avoimuuden tai sulkeutuneisuuden sijaan kysymys on siis ennemminkin niiden keskinäisestä asteesta.⁶³⁴ (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Systeemit teoria>)

Kaaosteorian ja systeemiteorian toisiinsa kytkeytymisen osalta on puolestaan syytä kiinnittää huomiota siihen, että jopa kaikkein yksinkertaisimmatkin ajateltavissa olevat suljetut järjestelmät voivat olla kaoottisia, eli sen enempää järjestelmän yksinkertaisuus kuin sen sulkeutuneisuuden asteakaan ei merkitse sitä, että järjestelmä osajärjestelmiksi pilkkomalla lopulta päädyttäisiin deterministisesti toimiviin osajärjestelmiin. Tämän seurauksena tällaisista osajärjestelmistä koostuvan kokonaisjärjestelmänkään ei siis voida olettaa toimivan deterministisesti.⁶³⁵ Edelleen, koska yksikään suuremman kokonaisjärjestelmän osajärjestelmä ei edes voi olla suljettu, on oikeastaan kaikkia erilaisia järjestelmiä jo alun perinkin syytä pitää avoimina. Järjestelmän avoimuus hankaloittaa kuitenkin merkittävällä tavoin järjestelmien tutkimista, koska tällöin tarkastelussa pitää osajärjestelmän sisäisten vaikutussuhteiden lisäksi huomioida myös monia sen ulkopuolisia, mutta siihen kuitenkin tavalla tai toisella vaikuttavia uusia voimia. Mitä enemmän tällaisia voimia on ja mitä vaikeammin määriteltävissä niiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat, sitä vaikeammaksi muuttuu luonnollisesti myös kyseisenlaisia järjestelmiä koskevan tutkimusten teko.⁶³⁶

Yhteiskunnallisen systeemiteorian merkittävänä kehittäjänä puolestaan pidetään saksalaista sosiologia Niklas Luhmannia (1927–1998). Luhmannin kehittämän teorian mukaan kompleksisen todellisuuden ymmärtäminen ja vastustaminen edellyttää sen hajottamista hallittavissa oleviksi osajärjestelmiksi. Koska osajärjestelmät kuitenkin kytkeytyvät monin eri tavoin toisiinsa, ei kyseisten asioiden tarkastelu ilman verkostokeskeistä tarkastelunäkökulmaa ole mahdollista. Lisäksi yhteiskunta koostuu hänen mukaansa rinnakkain toimivista systeemeistä kuten taloudesta, politiikasta, taiteesta ja niin edelleen. Jokaisen systeemin tarkoituksena on oman itsensä säilyttäminen. Jos jokin systeemi ei enää toimi, johtavat tuolloin syntyvät ongelmat rakennemuutoksiin, joista seuraa systeemin säilyminen tai uudet ongelmat. Luhmannin teorian mukaan myös jokainen yhteiskunnan teoria on vain osa tätä yhteiskuntaa, minkä johdosta pyrkimys selittää sosiologian avulla yhteiskuntaa on pakostakin vain itse piirretty omakuva, sillä ”jokainen näkee vain sen, mihin kyvyiltään ja näköalapaikaltaan pystyy”, eli jokainen systeemi sinänsä ei voi olla tarkkailijalle luotettava tietolähde (Becker 1998; ks. tarkemmin Bechmann & Stehr 2002, 67–75 tai http://en.wikipedia.org/wiki/Niklas_Luhmann).⁶³⁷

ajaututtava kohti kasvavan epäjärjestyksen tilaa; kyseinen periaate ei sen sijaan koske avoimia järjestelmiä.

⁶³⁴ Suljettu osajärjestelmä ei olisi minkäänlaisessa vuorovaikutussuhteessa ympäristönsä kanssa, jonka seurauksena se ei luonnollisestikaan myöskään voisi olla suuremman kokonaisjärjestelmän osajärjestelmä.

⁶³⁵ Tästä johtuen reduktionismin ei myöskään voida katsoa olevan (absoluuttisessa merkityksessä) oikeanlaisen välineen tällaisista osajärjestelmistä muodostuvien kokonaisjärjestelmien salaisuuksien selvittämiseksi.

⁶³⁶ Tällä asialla on erittäin suuri merkitys myös tämän tutkimuksen kannalta eli vaikka tutkimuksessa käsiteltävät asiat itsessään ovatkin varsin helppoja ymmärrettäviksi, niiden monin eri tavoin toisiinsa kytkeytyminen kuitenkin tekee tutkimuksen (tutkijan tarkoittamassa merkityksessä) ymmärtämisestä erittäin hankalaa.

⁶³⁷ Johtamisen näkökulmasta kompleksisuutta on tutkinut esimerkiksi Elliot Jaques (*Stratified Systems Theory, SST*).

Systeemiteorian eräänä osa-alueena onkin kompleksisten systeemien tutkimus. Kompleksisuuden⁶³⁸ kiinnostuksen kohteena ovat systeemit, joihin vaikuttaa suuri määrä erilaisia tekijöitä, joiden merkitysten ja vaikutusten määrittelemineen on jo alun alkaenkin hyvin vaikeaa.⁶³⁹ Kompleksisille systeemeille on ominaista, että ne muodostuvat useista toisiinsa vaikuttavista osajärjestelmistä, jonka lisäksi myös niiden välisten vaikutussuhteiden selvittäminen on tyypillisesti erittäin vaikeaa. Esimerkiksi Evangelia Mitleton-Kellyn (1997) mukaan kaoottinen systeemi muodostuu sellaisten sääntöjen ja säännönmukaisuuksien iteroinnista, jotka pysyvät vakioina, mutta tuotoksena on kuitenkin monimutkaista (kaoottista) käyttäytymistä.⁶⁴⁰ Sen sijaan kompleksisissa systeemeissä vuorovaikutuksen säännöt muuttuvat ja kehittyvät koko ajan. Lisäksi kyseisille järjestelmille on tunnusomaista, että mitä useammasta kompleksisesta järjestelmästä suurempi kokonaisjärjestelmä muodostuu, sitä kompleksisemmaksi (eli clausewitzlaisittain kitkaisemmaksi) muuttuu myös kokonaisjärjestelmä.⁶⁴¹ Käytännössä kompleksisuuden tutkiminen edellyttää tietokonesimuloinnin hyväksikäyttämistä, koska ihmisten kykyä hallita monia muuttujia samanaikaisesti on melkoisen heikko (vain 5–9 yksityiskohtaa tai muuttujaa kerrallaan).

Tällaista ”inhimillisen vajavaisuuden” ymmärtämisen oleellisuutta tieteen tulevana paradigmana on puolestaan korostanut mm. filosofi ja fyysikko Heintz R. Pagels (1939–1988).⁶⁴² Keskeistä Pagelsin mukaan on, että aiemman tieteen tavoite ymmärtää ongelmia niiden osien kautta on johtanut umpikujaan, joten jatkossa pitäisi lähteä liikkeelle kokonaisuudesta, mikä puolestaan johtaa kompleksisuuteen. Kun kokonaisuus puolestaan nostetaan keskeiseen asemaan, korostuu samalla myös erilaisten verkkojen merkitys, koska vain verkoilla voi olla riittävän kokonaisvaltaista tietoa ongelman osista ja näin ollen myös mahdollisuus hahmottaa kokonaisuutta mielekkäällä tavoin. Tästä johtuen tärkeäksi tulee esimerkiksi eri tieteenhaarojen välinen yhteistoiminta tieteellisessä tutkimuksessa, viranomaisten yhteistoiminta hallinnossa sekä puolustushaarojen ja aselajien yhteistoiminta asevoimissa. Pagels onkin vakuuttunut, että ”*ne kansakunnat ja kansat, jotka hallitsevat kompleksisuuden uuden tieteen, tulevat olemaan seuraavan vuosisadan taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia supervaltoja*”. Ilmeistä on, että ne ovat myös sotilaallisia suurvaltoja. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Heinz_R._Pagels)⁶⁴³

⁶³⁸ Laajasti määriteltynä kompleksisuuden tutkimus pitää sisällään myös suuren osan muista tässä yhteydessä käsitellyistä/käsiteltävistä clausewitzlaisista kitkaa aiheuttavista asioista, ja itse asiassa niiden lisäksi vielä paljon muutakin (ks. tarkemmin esim. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/5/5a/Complexity-map-overview.png>).

⁶³⁹ Kompleksisuutta käsittelee esimerkiksi kirja *Simply Complexity* (Johnson 2009).

⁶⁴⁰ Kaaosteorian pohjalta voidaan puolestaan osoittaa, että mahdollisesti jopa kaikkein pienimpien kompleksisen kokonaisjärjestelmän osajärjestelmien toiminnan etukäteen ennustaminen saattaa olla mahdotonta.

⁶⁴¹ Mikäli esimerkiksi asevoimissa taktisen tason järjestelmien katsottaisiin olevan kompleksisia, täytyisi operatiivisen ja varsinkin strategisen tason järjestelmien olla vieläkin kompleksisimpia.

⁶⁴² Pagelsin mukaan suuret kokonaisjärjestelmät saattavat muodostua jopa miljoonista erilaisista muuttujista.

⁶⁴³ Antoine Bousquet puolestaan käsittelee kirjassaan *The Scientific Way of Warfare: Order and Chaos on the Battlefields of Modernity* (2009) sodankäynnin muutosta mekanistiselta tasolta aina ns. *chaoplexity*-tasolle asti. *Chaoplexity*-termi on alun perin John Horganin (*The End of Science*, 1996) lanseeraama. Katso sodankäynnin kompleksisuuteen liittyen myös Czerwinski (2008), Morrison, Goldsmith & Siegel (2008) ja Drezner (2009).

Kompleksisille systeemeille on tämän lisäksi tunnusomaista, että niihin syntyy myös järjestystä ns. itseorganisoinnin⁶⁴⁴ kautta (ks. tarkemmin esim. Kauffman 1993). Kompleksisuuden tutkimus näkeekin olevaisuuden hyvin pitkälle itseohjautuvuuden ja -organisoinnin valossa. Itseorganisointi puolestaan tarkoittaa sitä, että erillisten osajärjestelmien kytkeytyessä toisiinsa kokonaisjärjestelmäksi niiden välille muodostuu myös yhteisiä pelisääntöjä, jotka selkeyttävät järjestelmän toimintaa.⁶⁴⁵ Käytännössä tämä tarkoittaa samalla sitä, että vaikka kokonaisjärjestelmä onkin kokonaisuutena katsoen kompleksisempi kuin sen osajärjestelmät, itseorganisoinnin ansiosta järjestelmää voidaan kuitenkin pitää tietyllä tavoin selkeämpänä kuin itsenäisiä osajärjestelmiä.⁶⁴⁶ Itseorganisoinnin seurauksena kokonaisjärjestelmien voidaan ainakin yleisesti ottaen katsoa kehittyvän myös melkoisen johdonmukaisesti siitäkin huolimatta, ettei sen paremmin kokonaisuuden osatekijöitä kuin niiden välisiä lukemattoman monin eri tavoin verkottuneita vaikutussuhteitakaan tunneta erityisen hyvin.⁶⁴⁷ Tästä johtuen on esimerkiksi globaalinen talouskehityksen suhteellisen tarkka ennustaminen normaaliaikana (esim. nousu- tai laskukausi) mahdollista, vaikkei ennusteissa olekaan mahdollista ottaa huomioon kuin pieni osa kokonaisuuteen todellisuudessa vaikuttavista lukemattoman monista osatekijöistä.

Itseorganisointia ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, että organisointi tapahtuisi juuri niin kuin asioiden on etukäteen ajateltu toteutuvan.⁶⁴⁸ Näin ollen, vaikka esimerkiksi asevoimissa asiat pyritäänkin tyypillisesti suunnittelemaan mahdollisimman hyvin jo etukäteen, lopulta lukemattoman monet kokonaisuuden osajärjestelmät kuitenkin järjestäytyvät organisaation toimivaksi kokonaisuudeksi vasta toteutuvien tilanteiden yms. ohjaamina.⁶⁴⁹ Käytännössä tämä tarkoittaa mm. sitä, että toiminnan alkuvaiheessa organisaation rakenne sopeutuu organisaation strategian⁶⁵⁰ mukaiseksi. Tämän sopeutumisvaiheen jälkeen rakenteesta kuitenkin tulee myös este tai hidaste strategian muuttamiselle. Syynä on se, että käytännön pakon sanelemana tietynlaiseksi muotoutunut rakenne ei välttämättä enää olekaan noin vain uudemman strategian mukaiseksi muutettavissa, koska itseorganisoinnin organisaatiohan saattaa todellisuudessa toimia hyvin erilaisten periaatteiden

⁶⁴⁴ Itseorganisoinnin ja myös holismin liittyä ns. emergenssin käsite, jolla puolestaan tarkoitetaan tässä yhteydessä muutosta alatasen yksinkertaisista säännöistä ylätasen kompleksiseksi kehittyneeksi järjestelmäksi.

⁶⁴⁵ Esimerkiksi ns. luonnonilassa elävä ihminen on periaatteessa vapaa tekemään mitä haluaa, mutta jo parisuhteissa yhteiset pelisäännöt rajoittavat kyseistä liikkumavapautta; mitä enemmän ihmisiä systeemiin tulee mukaan (perhe, suku, kylä, lääni, Suomi, EU), sitä rajallisemmaksi muuttuu myös yksittäisen ihmisen toiminnanvapaus.

⁶⁴⁶ Esimerkiksi sodankäynnin tarkastelu omalakisena toimintana mahdollistaisi sen kehittymisen esimerkiksi Clausewitzin absoluuttisen sodan mukaiseksi. Sen sijaan, mikäli tarkastelussa huomioidaan myös poliittiset ja taloudelliset tekijät, sodankäynnin toimintavapaus rajoittuu merkittävästi (Clausewitzin todellinen sota). Toisaalta, kokonaisuutena katsoen kyseisten asioiden huomioon ottaminen kuitenkin tekee sodan tarkastelusta vaikeampaa eikä suinkaan helpompaa.

⁶⁴⁷ Kompleksisuusteoreettinen näkemys tukee siis omalta osaltaan hyvin myös clausewitzilaista holistis-synteettistä näkemystä sodankäynnistä, koska kyseinen näkemys nimenomaan kyseenalaistaa oletuksen siitä, että laajat kokonaisjärjestelmät voisivat olla reduktionistis-analyttisesti tutkittavissa olevia, puhumattakaan siitä, että ne olisivat siihen kuuluvien yksittäisten osajärjestelmien kautta myös ymmärrettävissä ja hallittavissa olevia.

⁶⁴⁸ Esimerkiksi Perino on tutkinut kompleksisuutta asevoimien näkökulmasta artikkelissaan *Complexity: A Cognitive Barrier to Defense Systems Acquisition Management* (2001, 61–78). Jonathan Rosenhead (1998) on puolestaan tutkinut kompleksisuutta johtamiskäytäntöjen näkökulmasta.

⁶⁴⁹ Esimerkiksi ihmisten käytännön tasoinen rooli saattaa poiketa varsin merkittävästikin heidän virallisesta roolistaan.

⁶⁵⁰ Tässä yhteydessä strategialla ei viitata termin clausewitzilaiseen merkitykseen.

mukaisesti kuin millaisten mukaan virallinen organisaatio olettaa sen toimivan.⁶⁵¹ Tällaisessa tilanteessa tulee luonnollisestikin myös organisaation strategisen suunnan muuttamisesta huomattavan paljon etukäteen oletettua vaikeampaa, koska muutoshan ei tällaisessa tilanteessa enää onnistu pelkästään virallisen organisaation toimintaperiaatteisiin vaikuttamalla, vaan sen lisäksi pitää myös todellisesta toiminnasta vastaava epävirallinen organisaatio saada toimimaan uuden strategian mukaisesti.⁶⁵² Liiketaloustieteellistä terminologiaa käyttäen (epävirallinen) organisaatorakenne olisi siis alkanut ohjata organisaation strategiaa.

Clausewitzlaisen kitkan näkökulmasta kyse on siitä, ettei ideaaliorganisaatioon nähden epätäydellisesti toimivan käytännön organisaation myöskään voida olettaa reagoivan mihinkään tämän realiteetin sivuuttavaan ideaalisuunnitelmaan toivottavalla tavalla vaan päinvastoin organisaation oman rakenteen aiheuttaman mitä moninaisimman kitkan ehdoilla. Koska kitkan olemusta ei kuitenkaan ole mahdollista selvittää kovinkaan tarkasti, puhumattakaan mahdollisuudesta vaikutusten eliminoimiseksi, jää asevoimien toimintaan aina merkittäviä epävarmuustekijöitä, joita ei ole mahdollista huomioida muuten kuin riittävä pelivara suunnitelmiin jättämällä. Lopuksi on vielä syytä todeta, että mikäli tässä yhteydessä esimerkkinä ollut yksittäinen toimija asevoimat korvattaisiin vähintäänkin kahdesta osapuolesta muodostuvalla sodankäynnillä, noustaisiin myös kokonaisjärjestelmän osalta aivan erilaiselle kitkaisuuden tasolle kuin millaisella yksittäisen organisaation osalta (rauhan aikana) toimitaan.⁶⁵³

Systeemitheoriaa käsittelevä osuus on puolestaan syytä päättää globaalitalouden ennustamisen helppoutta edellä käsitelleen esimerkin laajennukseen, jossa nousu- tai laskusuhdannetta koskenut normaalitilanne korvataan talousjärjestelmän ylikuumentaneella huippusuhdanteella. Toisin kuin normaalitilanteessa, jossa kompleksisen kokonaisjärjestelmän itseorganisoiduminen tekee järjestelmästä kohtalaisen helposti ennustettavan, erilaisissa kulminaatiotilanteissa talouskehityksen ennustaminen ei välttämättä ole erityisen helppoa, vaan päinvastoin jopa kehityksen pääsuunnan (nousun jatkuminen tai talouden romahdus) ennustaminen saattaa toisinaan olla erittäin vaikeaa.⁶⁵⁴ Tällaisessa tilanteessa voikin tapahtua niin, että normaalitilanteessa jokin täysin merkityksettömältäkin vaikuttava yksittäinen tekijä saattaa laukaista etukäteen ennustamattomissa olevan ketjureaktion,⁶⁵⁵ joka saattaa lopulta johtaa jopa pahaan lamaan.⁶⁵⁶ Koska sota voidaan puolestaan tyypillisesti rinnastaa juuri tällaiseen epävarmaan kulminaatiotilanteeseen, olisi myös mahdollinen usko positiiviseen itseorganisoidumiseen tällaisen tilanteen vallitessa hyvin riskialtista. Systeemitheoria ei toisaalta kuitenkaan ole paras mahdollinen väline tämän tyyppisten ongelmatilanteiden

⁶⁵¹ Ks. sotilasorganisaatioiden osalta myös Pipping 1978, 33-34.

⁶⁵² Johto toisin sanoen saattaa edelleenkin olettaa rakenteen olevan virallisen organisaatorakenteen mukaisen, jolloin muutoksen aikaansaanti pelkästään viralliseen organisaatioon huomiota kiinnittämällä ei onnistu.

⁶⁵³ Tällöinkin kokonaisjärjestelmälle olisi kuitenkin selkeät pelisäännöt eli kyse olisi ”yhteistoiminnan” erikoisesta ilmenemismuodosta (pyrkimys toisen tuhoamiseen) huolimatta kuitenkin itseorganisoidumisesta.

⁶⁵⁴ Ilmeisesti esimerkiksi loppusyksyllä 2008 ja alkukevällä 2009 maailmantalous oli hiuskarvan varassa romahtaa vielä 1990-luvun alun lamaakin pahempaan katastrofiin (mm. Islannin valtion ajautuminen konkurssin partaalle); ilmeisestikin hyvin samankaltaisessa tilanteessa eletään myös tällä hetkellä loppukesällä 2011.

⁶⁵⁵ Esimerkiksi järkisyihin perustamaton pakokauhu pörssimarkkinoilta.

⁶⁵⁶ Tästä johtuen talousennusteet tyypillisesti myös epäonnistuvat kaikkein pahiten juuri tällaisissa murrostilanteissa. Muistan asiaan liittyen esimerkiksi tapahtuman, kun eräs talouden ”ennustajaguru” vähän ennen 1990-luvun laman alkua totesi, että talouden hallintajärjestelmät olivat jo tuolloin kehittyneet niin hienoiksi, ettei pelkoa 1920-luvun kaltaisista suurlamoista enää ollut – ja miten sen jälkeen lähes välittömästi kävikään...

käsitlemiseksi, joten asiaa onkin parempi tarkastella juuri tällaisten asioiden käsittelyyn tarkoitettun teoreettisen näkemyksen eli ns. *katastrofiteorian* pohjalta.

Heti tarkastelun aluksi on kuitenkin syytä todeta, ettei katastrofiteorialla tarkoiteta samaa asiaa kuin kaaosteorialla.⁶⁵⁷ Katastrofiteorian tunnetuin puolestapuhuja lienee matemaatikko Erik C. Zeeman.⁶⁵⁸ Katastrofiteorian avulla on puolestaan mahdollista tarkastella äkillisesti tapahtuvia, katastrofaalisiksi katsottavissa olevia muutoksia erilaisissa järjestelmissä yms. Vaikka katastrofiteoriakin on kaikkien muiden edellä läpikäytyjen teorioiden tavoin pohjimmiltaan matemaattinen teoria, myös sen perusidean ymmärtäminen onnistuu ilman matemaattista lähestymistapaa. Oikeastaan teoriaa voitaisiin sen perusluonnetta havainnollistamaan pyrittäessä kutsua myös *kriittisen pisteen teoriaksi*.⁶⁵⁹ Sen osalta kyse on siis lähinnä siitä, että jokin systeemi tms. voi pysyä kohtalaisen stabiilina, vaikka siihen vaikuttavien osatekijöiden määrää ja voimakkuutta muunneltaisiin erittäin paljonkin. Kuitenkin tietyssä vaiheessa, jossa kriittinen piste vihdoin ylittyy, systeemi romahtaa tms. ilman minkäänlaista ennakkovaroitusta. Asiaa voidaan selvittää myös konkreettisella akvaarioesimerkillä. Oletetaan, että akvaario on suuri, mutta kokoonsa nähden liian ohuesta, heikosta tai viallisesta lasista tehty. Mikäli akvaariota näin ollen täytetään vedellä, täytyy se tiettyyn pisteeseen asti aivan normaalisti, minkä jälkeen se liian suuren täyttöasteen saavutettuaan hajoaa täysin yllättäen, totaalisesti ja peruuttamattomasti.⁶⁶⁰ Akvaarion särkymistä ei siis voida käytännön tasolla etukäteen ennustaa.⁶⁶¹

Katastrofiteoriaa voi havainnollistaa myös tämän tutkimuksen piiriin kuuluvalla sodankäyntiin liittyvällä esimerkillä. Kyse on hyökkääjän ja puolustautujan välisestä voimasuhteesta, jonka tiedetään (mm. Clausewitz ja Sunzi) suosivan puolustautujaa. Oletetaan lisäksi, että hyökkääjän ylivoiman pitää olla yli nelinkertainen ennen kuin puolustautuja on mahdollista voittaa. Mikäli puolustajalla näin ollen olisi tietyllä rintamaosuudella pataljoona (750 sotilasta) omia asemia puolustamassa, tarkoittaisi tämä samalla sitä, että pataljoona voisi puolustautua niin yhtä ainoaa kuin 3 000 hyökkääjääkin (pieni prikaati) vastaan puolustuksen murtumatta. Hyökkääjän miesmäärällä ei siis olisi ratkaisevaa merkitystä puolustautujan kannalta niin kauan kuin joukkojen suhde vain olisi sen eduksi suurempi kuin yhden suhde neljään.⁶⁶² Mikäli kyseinen katastrofikynnys kuitenkin ylittyisi, murtuisi myös puolustuslinja. Näin ollen hyökkääjän 3 001.

⁶⁵⁷ Sen sijaan katastrofiteoria on systeemiteorian eräs haara.

⁶⁵⁸ Zeemanin katastrofiteoriaa käsitelleeseen luentomateriaaliin (Trinity University, San Antonio, March, 1995) voi tutustua internet-sivuilla: <http://zakuski.math.utsa.edu/~gokhman/ecz/c.html>.

⁶⁵⁹ Vrt. myös yrity maailman puolella käytetty termi ”kriittinen massa”.

⁶⁶⁰ Akvaarion osalta särkymispiste olisi tietenkin lasin ominaisuudet hyvin tarkasti tunnettaessa mahdollista laskea, joten tältä osin esimerkki ei kuvaa aivan parhaalla mahdollisella tavoin katastrofin ennakoimattomuutta.

⁶⁶¹ Myös Yhdysvalloissa New Orleansin kaupungin 29.8.2005 hyvin pitkälle tuhonnut hurrikaani Katrina on katastrofiteoriasta hyvä esimerkki. Ensinnäkään hurrikaani ei edes osunut suoraan kaupunkiin, minkä lisäksi se oli mantereelle tullessaan laantunut viisiportaisella asteikolla ”vain” kolmannen luokan hurrikaaniksi. Se ei myöskään itsessään tuhonnut kaupunkia vaan katastrofi oli seurausta kaupunkia Pontchartrain-järven vedeltä suojanneiden patojen murtumisesta ja veden pääsystä kaupunkiin.

⁶⁶² Ilmeisesti Neuvostoliitto lopetti suurhyökkäyksensä Karjalankannaksella kesällä 1944 hyvin pitkälle juuri sen vuoksi, ettei se voinut ylläpitää nelinkertaista ylivoimaansa rintamalla enää sen jälkeen kun suomalaiset siirsivät Itä-Karjalasta lisäjoukkoja Kannakselle. Lisäksi on syytä huomioda, ettei Suomen alivoima missään vaiheessa myöskään ollut ainakaan miesmäärällä mitaten kestävä, koska Kannaksen kriisikin oli seurausta lähinnä vain siitä, että kenttäarmeija oli sijoitettu epätarkoituksenmukaisesti Itä-Karjala-painotteisesti. Vertailun vuoksi todettakoon, että Neuvostoliiton ja Saksan välisellä rintamalla Neuvostoliiton ylivoima Saksaan nähden oli tyypillisesti 5–15-kertaisen ja toisinaan jopa sitäkin suurempi (von Manstein 2001, 232–233).

sotilas olisikin lopputuloksen kannalta kriittinen, eli tavallaan siis hänen merkityksensä olisi suurempi kuin kaikkien 3 000 häntä edeltäneen sotilaan yhteensä. Koska katastrofitapahtuma voi puolustuslinjan murtumisen lisäksi aiheuttaa myös laajemman lumivyöryefektin, katastrofitapahtuman lopullisten seuraamusten ennakointi ei välttämättä myöskään ole mahdollista.⁶⁶³

Katastrofiteoriaa voidaan tarkastella myös takaperoisesti. Toisin sanoen tältä pohjalta voidaan pyrkiä suunnittelemaan, kuinka paljon resursseja ylipäättään kannattaa kohdentaa erilaisiin asioihin, mikäli voimavarat eivät ole riittävän suuret kaiken toiminnan riittävän hyvin hoitamiseksi. Itse asiassa juuri tällaiseen ajatusmaailmanhan perustuvat myös monet yrityspuolella tapahtuvat toiminnan tehostamistoimenpiteet. Yksi esimerkki on ns. ulkoistaminen, jonka kautta yritys pyrkii hoitamaan ydintoimintansa mahdollisimman hyvin, kun taas ydintoiminnan kannalta epäoleellinen toiminta ulkoistetaan muiden tahojen hoidettavaksi. Edelliseen esimerkkiin liittyen voidaan puolestaan kysyä, kannattaisiko edellä mainitun alueen puolustamiseen sijoittaa kyseistä pataljoonaa, mikäli jo etukäteen tiedettäisiin, että hyökkääjällä tulee joka tapauksessa olemaan alueelle hyökkäykseen käytettäväänään vähintäänkin normaalikokoinen prikaati,⁶⁶⁴ jolle pataljoonasta ei olisi minkäänlaista todellista vastusta.⁶⁶⁵ Ilmeisesti suunnilleen tämäntyyppiseen näkemyseroon liittyi myös talvisodan aikaisen Kannaksen armeijan komentajan, kenraaliluutnantti Hugo Östermanin ero(ttaminen) tehtävästään 19.2.1940 väliasemassa edellisenä päivänä tapahtuneen osittaisen rintaman murtumisen vuoksi. Mannerheim-linjan murruttua (11.2.1940) Österman, toisin kuin Mannerheim, oli ollut sitä mieltä, ettei 2. armeijakuntaa enää tuossa vaiheessa olisi kannattanut sijoittaa väliasemaan (käsky siirtymisestä annettiin 15.2.1940) vaan suoraan taka-asemaan (käsky siirtymisestä annettiin 27.2.1940), koska heikko väliasema ei hänen mukaansa mahdollistanut riittävän vahvan puolustuksen aikaansaantia. Väliasemaan siirtymiseen liittyi siis Östermanin mukaan riski, ettei asema kenties olisikaan mahdollistanut riittävän vahvan puolustuksen aikaansaantia (eikä se lopulta sellaista mahdollistanutkaan), minkä seurauksena toimenpide olisikin saattanut muodostua alkusysäykseksi katastrofin syntymiselle. Mannerheimin ottama riski oli siis Östermanin mielestä tarpeettoman suuri. (esim. Turtola 2009, 182–183)

Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista paneutua tämän syvällisemmin mihinkään todellisuuden irrationaalisen perusolemuksen puolesta puhuvan teoreettisen näkemyksen yksityiskohtiin, eli tässä yhteydessä riittää aivan hyvin, että lukijat ymmärtävät kaikkien edellä lyhyesti läpikäytyjen teorioiden selittävän omalta osaltaan sodankäynnin clausewitzlaista, ihmismielelle hallitsemattomissa olevaa perusluonnetta.⁶⁶⁶ Näiden asioiden osalta on myös painotettava, että kaikkien niiden ihmisille tuottamat ongelmat tms. ovat seurausta olevaisuuden perusluonteesta, eli tässä merkityksessä ihminen on siis hyvin pitkälle pelkkä ajopuu ennakoimattomissa olevan olevaisuuden virrassa. Toisin sanoen, vaikka ihmiset alun perin käynnistävätkin monet prosessit (esim. sodat), niiden

⁶⁶³ Parin sadan euron akvaarion hajoaminen voi aiheuttaa tuhansien eurojen vesivahingon.

⁶⁶⁴ Esimerkiksi suomalaisen valmisprikaatiin kuuluu noin 5 000 sotilasta.

⁶⁶⁵ Tältä pohjalta olisi myös Suomen puolustusvoimien johdon syytä miettiä sitä missä vaiheessa asevoimien sodan ajan (mies)vahvuus on niin vähäinen, ettei puolustusvoimilla enää olisi todellista mahdollisuutta estää katastrofin syntymistä ja/tai milloin koko maan puolustaminen ei enää olisi mahdollista? Tältä osin olisivat myös kaikki sentyyppiset poliittiset-retoriset kommentit kuin ”koko maata puolustetaan kaikissa tilanteissa” täysin merkityksettömiä.

⁶⁶⁶ Tästä johtuen asioiden käsittelyssä tukeuduttiin myös hyvin pitkälle internet-lähteisiin, koska nekin riittivät aivan hyvin asioiden tämäntasoiseen läpikäyntiin. Mikäli lukijat kuitenkin kiinnostuvat aiheesta syvällisemmin, tuotiin esityksessä esille myös kyseisten alojen keskeisimpiä auktoriteetteja, joiden teosten kautta aiheeseen on mahdollista paneutua syvällisemmin.

kompleksisoituminen kuitenkin tekee niistä hyvin pitkälle hallitsemattomia, koska asioiden väliset vuorovaikutussuhteet eivät ole lähimainkaan niin yksinkertaisia kuin niiden tyypillisesti oletetaan olevan. Ero oletetun ja toteutuvan tulevaisuuden välillä on puolestaan juuri sellaista etukäteen ennakoimattomissa olevaa, ihmisen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevaa kitkaa, jota Clausewitz sotateoriassaan kuvaa.⁶⁶⁷

Asiaa ei luonnollisestikaan myöskään millään tavoin edesauta, että ihmisten aktiivisesta toiminnasta johtuvat, jopa eräänlaisina sodankäynnin ”hyveinä” pidettävät, salailun, huijaamisen, harhautuksen ja petoksen kaltaiset, yleisesti ottaen amoraalisina pidettävät asiat vaikeuttavat vain entisestäänkin sodankäynnin indeterministisen luonteen hahmottamista. Näin ollen sodankäyntiä saattaakin olla ajatuksellisesti mielekkäämpää verrata kivi-paperi-sakset-leikkiin kuin vaikkapa pohjimmltaan täysin deterministiseen šakkiin. Toisin kuin šakissa, kivi-paperi-sakset-leikissä jokaisen yksittäisen siirron lopputulos on ennalta-arvaamaton. Kivi-paperi-sakset-leikkiä ei siis voi oppia pelaamaan harjoittelun avulla yhtään aikaisempaa paremmin. Sen sijaan sitä voi oppia pelaamaan kulloisenkin vastustajan pelistrategiaan perehtymällä, kuten esimerkiksi keskittämällä huomiota siihen, mitä ”materiaaleja” vastapelaaja näyttäisi pelissä suosivan, jolloin pelaaja voi tavallaan siirtyä pelaamaan peliä sen ulkopuolelta ja luoda tätä kautta sille myös todennäköisyyslaskentaan pohjautuvat omat pelisääntönsä. Vielä paremmin käytännön sodankäyntiä kuitenkin kuvaisi tilanne, jossa kivi-paperi-sakset-leikki yhdistettäisiin šakin peluuseen esimerkiksi siten, että šakin siirrot tehtäisiin kivi-paperi-sakset-leikin pohjalta,⁶⁶⁸ jolloin peliin tulisi mukaan myös todelliselle sodankäynnille luonteenomainen ennalta-arvaamattomuusaspekti. Sodankäynnin osalta tilanne on myös hyvin usein suunnilleen tämänkaltaisen, eli vaikka vastustajan nykyhetken tilanteesta tiedettäisiin hyvin paljonkin, tämän tulevasta toiminnasta ei välttämättä kuitenkaan ole kovinkaan helppoa sanoa mitään täysin varmaa. Tämä puolestaan saattaa heikentää myös sodankäynnissä usein korostetun proaktiivisen toiminnan merkitystä, koska väärin toteutettuna proaktiivisuus saattaa johtaa myös voimavarojen epätarkoituksenmukaiseen käyttöön suhteessa vastustajan suunnitelmiin.⁶⁶⁹

Informaatiosta, tiedosta ja totuudesta

Clausewitzlaista kitkaa koskevan tarkastelun lopuksi kyseinen ongelmakenttä pyritään yksinkertaistamaan käytännön ongelmatilanteita hyvin selittävän ja samalla myös tieteellisesti pätevän perustan omaavan mallin muotoon. Kyseisen tarkastelun taustalla on puolestaan professori Ilkka Niiniluodon teoksessa *Informaatio, tieto ja yhteiskunta* (1996) esittämä näkemys informaation ja sen lähikäsitteiden välisistä suhteista. Koska niiniluotolainen näkemys on kuitenkin tarkoitettu ennen kaikkea tiede- eikä sotakeskeisessä kontekstissa sovellettavaksi, tässä yhteydessä kyseinen näkemys kuitenkin mukautetaan sodankäynnin raadollisuuden huomioon ottavaan muotoon.⁶⁷⁰ Tämän mukautuksen osalta on kyse

⁶⁶⁷ Tyypillisesti ihmiset tietenkin käynnistävät ongelmiin johtavat prosessit, joten jossain vaiheessa he siis menettävät käynnistämiensä prosessien hallinnan ”olevaisuudelle”. Tämä ei silti tarkoita sitä, etteikö ihmisten kuitenkin kannattaisi pyrkiä vaikuttamaan prosessin etenemiseen eli passiivinen fatalismi ei ole oikea tapa suhtautua asiaan (esim. kasvihuoneilmiöön kannattaa pyrkiä vaikuttamaan, vaikkei sen toimintamekanismia tunnetakaan tarkasti).

⁶⁶⁸ Esimerkiksi mahdollisuus useampiin perättäisiin siirtoihin ja/tai lupa periaatteessa luvattomienkin siirtojen tekoon.

⁶⁶⁹ Proaktiivista toimintaa käsitellään hieman tarkemmin seuraavassa luvussa.

⁶⁷⁰ Kappale pohjautuu kirjassa *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet* (2006) olleeseen artikkeliini *Luuloihin pohjautuva tiedonkäsitely informaatiokentän hallinnan*

ennen kaikkea siitä, ettei niiniluotolainen tulkinta ymmärrettävästikään ota huomioon sitä, ettei sodankäynnin todellisuus suinkaan pohjautu tiedemaailman tavoin toiminnan rehellisyyden vaan päinvastoin valehtelun, huijauksen, harhautuksen ja tietojen salaamisen varaan.⁶⁷¹ Sodankäynnille, toisin kuin tieteille, onkin aina ollut ominaista pyrkimys salata (tosi)tietoa ja korvata se totuusarvoltaan mahdollisimman virheellisellä informaatiolla. Tämä sodankäynnin erityispiirre puolestaan edellyttää eri tavoin painottunutta informaatiokentän tarkastelua kuin mihin siviilitieteiden puolella on perinteisesti totuttu, ja tämän erilaisuuden esilletuomiseen tässä yhteydessä myös keskitytään.

Niiniluoto määrittelee informaation ja sen lähikäsitteet seuraavaan tapaan. Hänen mukaansa *informaatio* on tiedon alan laaja yläkäsite, jonka suppea erikoistapaus varsinainen tieto on. Hän jakaa informaation edelleen kielelliseen informaatioon, ei-kielelliseen informaatioon ja informaatiota kantaviin merkkeihin ja merkkijonoihin eli ns. dataan. Näin ollen informaatiota voidaan pitää jonkinlaisena totuusarvottomana prototietona, eli informaatiota ovat yhtä hyvin niin absoluuttinen totuus kuin kaikkein suurin emävalekin. Informaation totuusarvottomuudesta taas seuraa, että samalla myös sellainen varsin yleisestikin käytetty termi kuin *disinformaatio* menettää merkityksensä. *Tietoa* puolestaan ovat Niiniluodon mukaan parhaiten perustellut väitteet siitäkin huolimatta, ettei tiedon totuudesta olisikaan varmuutta; tiedon kuitenkin oletetaan paranevan koko ajan eli lähestyvän vaihe vaiheelta totuutta.⁶⁷² Tiedon tulisi lisäksi tukeutua kenen tahansa yhteisön jäsenen hyväksyttävissä oleviin julkisiin perusteisiin, joten tieto on tästä johtuen aina myös sopimuksenvaraista ja suhteellista eikä siis suinkaan absoluuttista, jollaisena se kuitenkin ilmeisen tyypillisesti varsinkin termin arkikielisessä merkityksessä halutaan nähdä. *Tietämyksellä* puolestaan tarkoitetaan käytettävissä olevien ja hyväksytyjen tietojen kokonaisuutta, joten se ei ole minkäänlainen tiedon erikoismuoto vaan ainoastaan tietojen laajuutta ja määrää ilmaiseva termi. Viisaus on myös eri asia kuin tieto tai tietämys. *Viisaudessa* on Niiniluodon mukaan kysymys kokonaisvaltaisesta ja tasapainoisesta maailmankatsomuksen käsitteestä, johon kuuluu tiedon ainesten lisäksi myös kiinteästi moraalinen ulottuvuus sekä omakohtaisesti punnittu ja ihmiskunnan kokemukseen nojautuva arvojärjestelmä hyvän elämän päämääristä.⁶⁷³

Vaikka Niiniluodon informaation ja sen lähikäsitteiden määritelmät ovat sekä johdonmukaisia että omaan (tieteelliseen) käyttötarkoitukseensa hyvin soveltuvia, kyseinen lähestymistapa ei kuitenkaan edellä mainituista syistä johtuen ole paras mahdollinen sodankäynnin yhteydessä käytettäväksi. Kyseinen määrittely nimittäin olettaa vähintäänkin epäsuorasti, että kaikkien toimijoiden perimmäisenä tavoitteena olisi tiedon lisääminen, jolloin määritelmässä ei kiinnitä huomiota sodalle tyypillisiin tiedon passiivisiin salaamis- ja aktiivisiin harhautuspyrkimyksiin.⁶⁷⁴ Kun tiedemaailman tavoitteena voidaan ainakin pääsääntöisesti pitää pyrkimystä niin oman kuin yleisenkin tiedon lisäämiseen, sodassa pyrkimystä

ongelmanä. On myös syytä mainita, että professori Niiniluoto antoi artikkelista myönteistä palautetta, joten todennäköisesti tulkinta on vähintäänkin oikeansuuntainen.

⁶⁷¹ Tiedemaailman puolella tulosten vääristely paljastuu aina jossain vaiheessa, jolloin tutkija puolestaan menettää asemansa tiedeyhteisön jäsenenä.

⁶⁷² Gummeruksen Uusi tietosanakirja (1993) puolestaan määrittelee tiedon seuraavaan tapaan: *Tieto on tosi käsitys asioista tai asioiden välisistä suhteista. Kun suhteissa on kyse abstraktisista symboleista, tieto on luonteeltaan formaalista. Tietona pidetään myös todennäköisiä käsityksiä; tällöin varmuuden asteet vaihtelevat. Perusteltavuus erottaa tiedon luulosta.*

⁶⁷³ Myös ns. flechtheimlaisen futurologian moraaliset tavoitteet ovat hyvin samantapaiset.

⁶⁷⁴ Esimerkiksi saksalaisen *Enigma*-salauslaitteen koodin murtamisen (ns. *Operaatio Ultra*; merkittävä osuus salauksen murtamisesta kuuluu kuitenkin puolalaisille) on arvioitu lyhentäneen toista maailmansotaa noin vuodella.

yleisen eli siis myös vastustajan saaman tiedon lisäämiseen ei ole.⁶⁷⁵ Tästä taas seuraa, että todennäköisyys informaation oikeellisuudesta on myös huomattavan paljon pienempi kuin mihin tiedemaailman puolella on totuttu.⁶⁷⁶ Lisäksi, ja toisin kuin ilmeisen yleisesti haluttaisiin kuvitella, sodan kaltaisessa paljon informaatiota sisältävässä ja nopeatempoisessa toimintaympäristössä ei myöskään ole juurikaan mahdollisuuksia analysoida kaikkea tarvittavaa informaatiota niin hyvin ja niin nopeasti kuin mikä olisi niin tiedon saannin, tietämyksen lisääntymisen kuin viisaan päätöksenteonkin kannalta välttämätöntä. Näin ollen onkin lähes väistämätön tosiasia, että käsitys omaa toimintaa ohjaavan informaation oikeellisuudesta on ennemminkin vain pelkkä uskomus kuin reaalin tosiasia vallitsevasta todellisuuden tilasta.

Koska tietämys taas on lukemattomista yksittäisistä tiedoista muodostunut tietojen kokonaisuus, johon viisaiden päätösten pitäisi puolestaan tukeutua, johtaa virheellisen tiedon varaan rakentunut tietämys myös epäviisaiden päätösten syntymiseen. Kuten työssä aikaisemmin todettiin, väriiden premissien varaan pohjautuva johdonmukainen päättely ei kuitenkaan riitä tekemään päätöksestä sen enempää oikeaa kuin viisastakaan. Oman ongelmansa viisauden tarkastelussa tuottaa kuitenkin myös itse termin *viisaus* määrittely. Viisauden ymmärtäminen niiniluotolaisittain moraalisenä toimintana ei nimittäin sovellu kovinkaan luontevasti amoraalisen sotilaallisen toiminnan yhteydessä käytettäväksi, koska sodan reaalipoliittisessa ympäristössä toimittaessa ei ole perusteita olettaa moraalisen toiminnan johtavan omalta kannalta toivottavaan lopputulokseen vaan ennemminkin päinvastoin. Näin ollen niiniluotolainen viisauden määritelmä onkin tässä yhteydessä syytä korvata pragmaattisella määritelmällä, eli viisaita ovat kaikki oman päämäärän saavuttamista edesauttavat päätökset, vaikka ne eivät välttämättä moraalisesti erityisen hyväksyttäviä olisikaan.

Tämän tyyppisistä sodan erityispiirteistä johtuen onkin informaation käsitettä syytä lähestyä näkökulmasta, jossa informaation totuudellisuuden lisäksi huomiota kiinnitetään myös siitä tehtävän tulkinnan oikeellisuuteen. Vaikka kyseinen laajennus johtaakin hieman niiniluotolaisesta poikkeavaan informaatiokäsitteen määrittelyyn, on kuitenkin tärkeää huomioida, ettei tarkoituksena ole millään tavoin kyseenalaistaa Niiniluodon määritelmän periaatteellista toimivuutta: tieto on siis jatkossakin vain tosi-informaatiota. Sen sijaan muun informaation osalta tulkinnan oikeellisuuden huomioon ottaminen tarkastelussa johtaa aikaisempaa yksityiskohtaisemman informaatiohierarkian syntymiseen.

⁶⁷⁵ Esimerkiksi helmikuussa 2002 julkisuuteen vuoti tieto, jonka mukaan Yhdysvaltojen valtionhallinto alkaisi tietoisesti syöttää julkisiin tiedotusvälineisiin vääristeltyä tietoa; virallisesti suunnitelmasta kuitenkin luovuttiin...

⁶⁷⁶ Lüshi Chunqiu (292–235 eaa.): *”Oppineisuus on sitä, että rakastaa suoraselkäisyyttä. Sotilaallisuus on sitä, että paljastaa julmuutensa. Rakkaus ja julmuus noudattavat omaa oikeudenmukaisuuttaan, sillä oppineisuudella ja sotilaallisuudella on kummallakin omat säännönmukaisuutensa. Ne muodostavat oppineen ylimmät periaatteet. Tätä voi verrata talvipakkasen ja kesän kuumuuden vaihtelun järjestykseen; kun oikea vuodenaika saapuu, niin kylvä alkaa tuottaa. Oppineet eivät voi luoda vuodenaikaa, mutta he kykenevät sovittaman tehtävänsä oikeaan vuodenaikaan. Kun ajoittaa tekonsa oikein, saavuttaa suuria onnistumisia.”* (Nojonen 2009, 87–89)

Kuva 8: Informaation totuusarvon tulkitsemisen vaikeus

		INFORMAATIO	
Informaation sisältö	tosi	ERHE	TIETO
	epätosi	HARHA	VALHE
		väärä	oikea
		Informaation tulkinta	

Tarkastelun lähtökohtana on informaationäkemys, jonka mukaan varsinainen **tieto** on tosi-informaatiota, joka sellaiseksi myös tulkitaan. Tiedon ei kuitenkaan tarvitse olla luonteeltaan absoluuttista, eli tiedoksi voidaan määritellä myös sellaista informaatiota, jonka totuusarvo voitaisiin jossain toisessa tilanteessa kyseenalaistaa.⁶⁷⁷ Tieto on toisin sanoen suhteellista, josta taas seuraa, ettei selkeän rajan vetäminen tiedon ja ”epätiedon” välille ole mahdollista.⁶⁷⁸ Varsinaisen tiedon lisäksi on kuitenkin olemassa myös tietoa, jota voidaan pitää sellaisena vain rajallisesti. Kyse on tiedosta tiedon puuttumisesta. Toisin sanoen, jos meitä esimerkiksi pyritäisiin tietoisesti harhaanjohtamaan, mutta onnistuisimme tunnistamaan asian **valheeksi**, tietäisimme ainakin sen, ettei asia ainakaan olisi niin kuin se meille pyritäisiin esittämään. Asian valheeksi tunnistaminen ei välttämättä kuitenkaan tarkoita, että tietäisimme samalla myös asian todellisen tilan. Siksi se on varsinaisen tiedon sijasta vain jonkinlaista esitietoa tiedon puuttumisesta, joka siis estäisi meitä toimimasta täsmälleen vastustajamme haluamalla tavalla, mutta joka ei kuitenkaan välttämättä kertoisi juuri mitään siitä, miten meidän loppujen lopuksi kannattaisi toimia. Mikäli taas emme vastaavanlaisessa tilanteessa havaitsisi meille syötettyä valhetta, olisi kyse **harhasta**. Toisin sanoen uskoisimme tällöin valheen todeksi, minkä jälkeen luonnollisestikin myös toimisimme niin kuin kyse olisi tiedosta. Mikäli kyse olisi esimerkiksi vihollisen meille tarkoituksellisesti syöttämästä omasta virheellisestä taistelusuunnitelmasta, onnistuisi vihollisemme tavoitteissaan haluamallaan tavoin, jolloin me puolestaan valmistautuisimme vääränlaista taistelua varten. Lopuksi on kuitenkin vielä mahdollista, että teemme myös tositiedosta virheellisen tulkinnan eli saatamme myös olettaa meitä harhautettavan, vaikka vihollinen ei todellisuudessa näin toimisikaan. Kyseinen **erhe** on siis pelkästään itsestämme johtuvaa, joten kyse ei ole vastapuolen tietoisesta harhautusyrityksestä vaan pelkästään itseemme tekemästä

⁶⁷⁷ Tässä yhteydessä totuutta ei tarkastella ns. totuusteorioiden (korrespondenssiteoriat, koherenssiteoriat sekä pragmatistiset ja deflationistiset totuusteoriat) pohjalta eli tarkastelu tapahtuu siis selvästi niitä yleisemmällä tasolla.

⁶⁷⁸ Tästä seuraten edellä olevaa kuvaa olisikin oikeastaan parempi tulkita nelikentän sijasta koordinaatistona, jossa informaation tulkinnan (x-akseli) ja informaation sisällön (y-akseli) oikeellisuus paranee koko ajan origolta pois päin mentäessä eli periaatteessa ”totuus” on löydettävissä aivan kuvan oikeasta yläkulmasta.

informaatioon liittyvästä tulkinnallisesta erehdyksestä. Aivan samoin kuin harhankin osalta, muuttuu myös erhe tiedoksi sen jälkeen, kun olemme tällaisen tulkinnan siitä tehneet. Näin ollen emme voi juuri koskaan myöskään olla kovinkaan varmoja siitä, kuinka suuri osa tietona pitämistämme asioista on sellaista myös todellisuudessa, puhumattakaan siitä, että sen lisäksi tietäisimme vielä tietomme totuusasteenkin.

Informaatiokentän hallinnan osalta onkin ongelmallista, että mahdollisuutemme tietää, mitä tiedämme, on varsin huono. Käytännössä emme siis voi juurikaan tietää, kuinka suuri osa tietona pitämistämme asioista on harhaa ja erhettä, koska mikäli virheellinen informaatio on läpäissyt henkilökohtaisen informaatio-analyysiseulamme, on se samalla myös muuttunut mielissämme tiedoksi ja mahdollisesti varsinkin mustavalkoisesti asioihin suhtautuvilla ihmisillä jopa totuudeksi. Koska tietämyksemme puolestaan on lukemattoman monista yksittäisistä tiedoista muodostuva tietojen kokonaisuus, ei sekään voi olla virheetön. Mikäli tietämyksemme taas olisi pahasti virheellinen, ei myöskään olisi minkäänlaista taetta siitä, että se mahdollisen myöhemmankään tiedon seurauksena korjautuisi, koska ainakin konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ihmisillä on taipumus suodattaa uudesta informaatiosta ”tietoa” lähinnä vain omaa aikaisempaa tietämystään tukemaan ja näin toimien samalla myös välttää omaa mielenrauhaa häiritsevän kognitiivisen dissonanssin syntyminen.⁶⁷⁹ Tällä tavoin tarkoitushakuisesti tulkittu uusi informaatio ei siis välttämättä korjaakaan tietämyksessä olevia virheitä vaan saattaa ainakin tietänytyyppisten ihmisten osalta päinvastoin jopa vahvistaa sen virheellisyyttä.

Päätöksenteon oikeellisuutta ei myöskään millään tavoin edesauta, että sodankäynnissä päätösten odotetaan myös tapahtuvan mahdollisimman nopearytmisesti. Päätöksenteon nopeudella pyritään siihen, että näin toimien sodankäynnin aloite on mahdollista pitää itsellä, jolloin vastustaja puolestaan joutuu aina reagoimaan omaan proaktiiviseen toimintaamme. Näin toimittaessa pyritään varmistamaan, että sotaa käydään koko ajan meidän pelisäännöllämme,⁶⁸⁰ jolloin aloitteen omaava osapuoli voi siis taistella siellä, missä kokee itse olevansa vahvimmillaan suhteessa vastustajaan, kun taas reagoimaan joutuvalla osapuolella ei tällaista mahdollisuutta ole.⁶⁸¹ Nopeutta korostamalla pyritään samalla myös

⁶⁷⁹ Kognitiivisella dissonanssilla tarkoitetaan asenteiden ja tiedon välistä ristiriitaa. Ihmisillä on puolestaan taipumus pyrkiä sovittamaan kyseinen ristiriita itselle hyväksyttävissä olevaan muotoon (esim. asennemuutos). Kognitiivisen dissonanssin teorian esitteli Leon Festinger (1919–1989) vuonna 1957. Kokeellisesti on esimerkiksi osoitettu, että ihmiset, jotka laitetaan tekemään jotain täysin turhaa tehtävää, pyrkivät älyllistämään tekemisensä, jotta pystyisivät ylipäättään sitä tekemään. Älyllistäminen toimii kokeiden mukaan kuitenkin vain silloin, kun tehtävästä saatava korvaus on kohtalaisen pieni, koska suurta korvausta maksettaessa ihmiset tulkitsevat palkkion olevan seurausta nimenomaan työn mielettömyydestä, jonka seurauksena motivaatio työn tekoa kohtaan loppuu nopeasti.

⁶⁸⁰ Sotamarsalkka von Manstein ei esimerkiksi hävityn Stalingradin taistelun (28.6.1942–2.2.1943) jälkeenkään pitänyt saksalaisten ensisijaisena ongelmana moninkertaista Neuvostoliiton ylivoimaa vaan sitä, ettei Hitler antanut hänen käydä liikesodankäyntiä, jonka avulla Saksa olisi alivoimaisenaikin voinut pitää aloitteen omissa käsissään. Mansteinin näkemyksen mukaan Saksa olisi siis aktiivisesti toimien voinut saada paikallisen ylivoiman aina kulloinkin haluamalleen rintamalohkolle, jonka seurauksena Neuvostoliiton tappiot olisivat käyneet jossain vaiheessa niin suuriksi, ettei sillä enää olisi ollut kykyä (strategisen) hyökkäyksen jatkamiseen (ks. esim. von Manstein 2001, 334). Neuvostoliiton tappiot sodassa olivatkin yli kaksinkertaiset Saksaan nähden ([http://fi.wikipedia.org/wiki/It%C3%A4rintama_\(toinen_maailmansota\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/It%C3%A4rintama_(toinen_maailmansota))).

⁶⁸¹ Asiasta kiinnostuneiden kannattaa tutustua John Boydin ns. OODA-looppiin (*observation, orientation, decision, action*; ks. esim. Osinga 2005, 270). OODA-ajattelun osalta on kuitenkin korostettava, ettei siinä(kään) keskitytä vain päätöksenteon nopeuden korostamiseen. (Coram 2004, 327–344) OODA-ajattelun periaatteet

siihen, että vihollisen reagoisi toimintaamme mahdollisimman jälkijättöisesti, jolloin sen vaikutus todennäköisesti jää meidän kannaltamme vastustajamme toivomaa vähäisemmäksi. Tämän lisäksi tällainen vihollisen jälkijättöinen reagointi mahdollistaa myös sen, että vihollisen reagoidessa edelliseen toimenpiteeseemme meidän on tuossa vaiheessa helpompi toimia jo jossain aivan muualla.

Vaikka pyrkimys tällä tavoin toimimiseen onkin periaatteellisella tasolla tavoittelemisen arvoista, ongelman kuitenkin muodostaa se, miten kyseisenlainen tilanne olisi käytännön tasolla saavutettavissa. Ongelma muodostuu ennen kaikkea siitä, että koska päätösten oikeellisuus tyypillisesti paranee päätöksentekoon käytetyn ajan lisääntyessä, nopea päätöksentekorytmi ei tue päätösten oikeellisuuden ja luotettavuuden lisääntymistä. Koska sekä nopeista mutta vääristä että oikeista mutta hitaista päätöksistä on menestyksellisen sodankäynnin kannalta tyypillisesti vain haittaa, pitäisikin päätöksentekoon käytetyn ajan ja päätösten oikeellisuuden linkittyä optimaalisella tavoin toisiinsa. Koska tiedon ja siihen perustuvan tietämyksen riittävän tasaisen oikeellisuuden varmistaminen on kuitenkin erittäin hankalaa,⁶⁸² ei myöskään kyseisen optimipisteen tarkka määritteleminen ole mahdollista – ei varsinkaan sen vuoksi, ettei kyse suinkaan ole minkäänlaisesta tilanteesta kuin tilanteesta stabiilina pysyvistä vakiosta. Mikäli vastustajamme kaiken lisäksi tietää, että korostamme omassa toiminnassamme nopean päätöksentekosyklin merkitystä, voi hän myös aivan tietoisesti pyrkiä hyödyntämään nopeuspyrkimystämme omia etujaan ajaakseen.⁶⁸³ Esimerkiksi juuri haluamamme kaltaista informaatiota meille syöttäessään vastustajamme voi antaa meille kuvan menestyksellisesti etenevästä sodasta, jossa päätöksenteon nopeus näyttäisi kaiken lisäksi myös selittävän sotamenestystä.⁶⁸⁴ Tällaisten harhautustoimenpiteiden kautta vastustamme voi siis epäsuorasti kannustaa meitä nopeuttamaan päätöksentekorytmiämme vielä entisestäänkin. Koska nopeutunut päätöksentekorytmi kuitenkin tyypillisesti heikentää tietomme ja tietämyksemme tasoa entisestäänkin, voi vastustajamme samalla luottaa hyvin pitkälle myös siihen, ettei tietämyksemme ja viisaiden päätöstemme laatu tule tämän jälkeen ainakaan paranemaan.⁶⁸⁵ Tämä puolestaan mahdollistaa sen, että aikaisempaa tietämystämme ”haluamallamme” informaatiolla vahvistamalla vastustajamme

ovat myös Boydia vanhemmat, sillä esimerkiksi kaikkien aikojen menestyneimmän hävittäjälentäjän (352 pudotusta), saksalaisen Erich ”Bubi” Hartmannin (1922–1993) taistelutaktinen ajattelu tiivistyi vastaavanlaiseen muistisääntöön: *havaitse, päättä, hyökkää, irtaudu* (Toliver & Constable 2007, 52). Liiketaloustieteiden puolella asia puolestaan kytkeytyy mm. Chris Argyriksen tunnetuksi tekemiin *single-loop*, *double-loop* ja *triple-loop learning* oppimisenäkemyksiin (ks. tarkemmin esim. http://www.emeraldinsight.com/content_images/fig/1060120204001.png).

⁶⁸² Vihollinen pyrkii sekä passiiviseen tiedon salaamiseen että aktiiviseen harhautukseen. Tämän lisäksi myös oma tiedonkeruusysteemimme voi, ja ainakin Clausewitzin näkemyksen mukaan myös tuottaa paljon virhetietoa.

⁶⁸³ Vastustaja saattaa olla tietoinen myös tärkeimmistä tiedonhankintakanavistamme. Esimerkiksi Suomen ns. verkostopuolustuksen (*Network Centric Warfare*) välineeksi suunnitellun *integroidun tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän* (iTVJ) keskeisimmät informaatiokeruukanavat ja sensorit (mm. tutka), samoin kuin sen yleiset toimintaperiaatteetkin lienevät potentiaalisten vastustajiemme hyvin tuntemia. Tämän lisäksi erilaisille (tieto)järjestelmille voi kineettisen vaikuttamisen lisäksi muodostua uhaksi myös tietoverkkojen kautta tapahtuva vaikuttaminen (ks. tarkemmin esim. Kari T. Takamaan artikkeli *Verkkosodankäyntiin liittyviä kansainvälisöikeudellisiä ongelmia – oikeudellisen sääntelyn perusteiden kartoitusta* (Kivirova 2005, 517–550).

⁶⁸⁴ Kyse olisi siis vastustajamme hyvin toteuttamasta informaatiotosodasta. Toisin kuin asia aivan liian usein esitetään, informaatiotosodankäynnillä itsessään ei ole juuri minkäänlaista uutuusarvoa (ks. esim. Nojonen 2009, 111–124).

⁶⁸⁵ Sen lisäksi, että prosessin nopeuttaminen lisää virheellisen tiedon määrää, saattaa nopeuttaminen (syötteen lisääminen) muuttaa alkutilanteessa potentiaalisesti kaoottiset (osa)järjestelmät myös aktiivisen kaoottisiksi, joka puolestaan toisi järjestelmään mukaan myös täysin hallitsemattomissa olevan epävarmuustekijän.

saattaakin huomaamattamme saada meidät tanssimaan oman pillinsä mukaan – ja tähän taas on sodan kyseessä ollessa varsinainen kuolemantanssi...⁶⁸⁶

Kyseiseen ongelmakokonaisuuteen liittyy lisäksi sotilasorganisaatioiden järjestelmien monimutkaistuminen hierarkiassa alhaalta ylöspäin mentäessä eli käytännössä siis taisteluteknisten järjestelmien muuttuminen taktisiksi, operatiivisiksi ja lopulta strategisiksi. Systeemitieteellisesti tämä puolestaan kytkeytyy kiinteästi järjestelmien kompleksisoitumiseen eli siihen, että vaikka taisteluteknisen tason järjestelmät kenties vielä olisivatkin hallittavissa olevia, mitä lähemmäksi strategisia järjestelmiä tullaan, sitä vaikeammin hallittaviksi ne muuttuvat.⁶⁸⁷ Mikäli ihmisen luontainen tapa ajatella on lisäksi ”taistelutekninen” eli siis todellisuuden mahdollisimman pitkälle yksinkertaistamaan pyrkivä, saattaa hänen olla erittäin vaikea hahmottaa oman näennäisen johdonmukaisesti toimivan todellisuuskäsityksensä pohjalta kompleksisten järjestelmien todellista toimintalogiikkaa. Mikäli asiaa puolestaan tarkastellaan konstruktivistisen oppimisteorian pohjalta, ilmeisestikin juuri sellaiset ihmiset, joilla on kaikkein suurin taipumus yksinkertaistaa kompleksinen todellisuus itselle selkeäksi ”totuudeksi”, ovat samalla myös ihmisiä, joilla on kaikkein suuri tarve vähentää omaa kognitiivista dissonanssiaan. Näin ollen heillä lienee myös suuri tarve kerätä informaatiosta ”tietoa” vain omaa aikaisempaa tietämystään tukemaan, jolloin myös pelko todellisuuskäsityksen yhä pahemmasta vääristymisestä on heillä kaikkein suurin.

Kyseisenkaltaiset henkilöt eivät siis välttämättä hahmota asioita kompleksisuusteorian mukaisesti, vaan päinvastoin heidän näkemyksensä mukaan kaikki järjestelmät toimivat samanlaisten periaatteiden mukaisesti. Heille mittakaava on siis vain järjestelmän kokoon, ei sen toimintalogiikkaan vaikuttava tekijä.⁶⁸⁸ Näin ollen heille ei myöskään tuota vaikeuksia yksinkertaistaa todellisuus selkeäksi, näennäisen rationaalisesti toimivaksi suljetuksi järjestelmäksi.⁶⁸⁹ Tällaisilla ihmisillä on siis sekä halu että kyky ”priorisoida” todellisuus haluamansa kaltaiseksi, kun taas heidän kanssaan eri tavoin, enemmän kompleksisuusteorian mukaisesti asioihin suhtautuvat ihmiset saattavat tällaisten henkilöiden mielestä vaikuttaa priorisointikyvyttömiltä teoreettisilta saivartelijoilta. Systeemitieteellisesti ajateltuna kyse on siis siitä, että suurten kompleksisten järjestelmien oletettaisiin käyttäytyvän pienten (lähes) suljettujen järjestelmien tavoin, vaikka tällaiselle näkemykselle ei perusteita olekaan. Mikäli tällainen ajattelu puolestaan siirretään takaisin konkreettiseen sotilasympäristöön, voitaisiin tällä tavoin ajattelevien ihmisten katsoa elävän taisteluteknisessä todellisuudessa, josta olisi kuitenkin putsattu pois kaikki todelliseen taistelutilanteeseen liittyvät

⁶⁸⁶ Liutao (aikakaudelta 770–476 eaa.): ”Tarjoa vastustajillesi niitä asioita, joista hän pitää, ja myötäile hänen tahtoaan. Näin kasvatat hänen ylimielisyyttään, ja hänelle väistämättä muodostuu toimintatapoja, joihin hän mieltyy. Näin voit mukailla hänen toimiaan, ja sinulle pakostakin tarjoutuu mahdollisuus päästä hänestä eroon.” (Nojonen 2009, 58)

⁶⁸⁷ Kompleksisuusteorian mukaan kompleksisista järjestelmistä koostuvan suuremman kokonaisuusjärjestelmän pitää olla vielä alkuperäisäkin järjestelmiä kompleksisemmän.

⁶⁸⁸ Esimerkiksi John Boydin OODA-loop suunniteltiin alun perin 1950-luvun ilmataistelutilanteeseen (Korean sota) sovellettavaksi; myöhemmin Boyd kuitenkin katsoi sen soveltuvan myös taktisella, operatiivisella ja strategisella tasolla sovellettavaksi – ja itse asiassa jopa elämässä yleensäkin (Coram 2004, 334). Vaikka esimerkiksi pääesikunnan entinen päällikkö, kenraaliluutnantti Koli onkin samaan asiaan liittyen todennut seuraavaan tapaan: ”Jos ongelma on kaksi kertaa suurempi, se edellyttää resursseja toiseen potenssiin ongelman ratkaisemiseksi,” (<http://www.tietoviikko.fi/cio/article284771.ece>) ainakaan puolustusvoimien laajoissa tietoteknisissä hankkeissa (mm. iTVJ, PvSAP ja PVAH) kyseiseen ”potenssiongelmaan” ei näytettäisi ainakaan syntyneiden ongelmien määrän perusteella kiinnitetyn juurikaan huomiota.

⁶⁸⁹ Tällä tavoin toimittaessa kyseisistä järjestelmistä on luonnollisestikin ”eliminoitu” pois myös kaikki suljettuihin järjestelmiin mahdollisesti kuuluva kaoottisuus.

epävarmuustekijät⁶⁹⁰ ja jossa todellisuus taipuu käskijän eikä käskijä todellisuuden edessä.⁶⁹¹ Mikäli tällaisen todellisuuskäsityksen omaava ihminen ei kuitenkaan käytännön tasolla toimisi taisteluteknisissä vaan operatiivisissa tai jopa strategisissa tehtävissä,⁶⁹² olisi tilanne asevoimien näkökulmasta hyvin huolestuttava.⁶⁹³

Ainakin henkilökohtaisen kokemuksen⁶⁹⁴ perusteella monilla tällä tavoin asioihin suhtautuvilla ihmisillä näyttäisi olevan myös taipumus uskoa teknologian mahtiin käytännön ongelmien ratkaisijana, kun taas olevaisuuden kompleksisena systeeminä näkevät ihmiset eivät teknologiauskoon tyypillisesti yhdy.⁶⁹⁵ Vaikka teknologiakriittisen näkemyksen tueksi voitaisiin tukeutua oikeastaan kenen tahansa hyvän sotapäällikön asiaa koskeneisiin näkemyksiin, tässä yhteydessä asiaa voidaan kuitenkin lähestyä aivan lyhyesti John Boydin ajatusmaailman kautta. Boyd käy esimerkiksi hyvin sen vuoksi, että hänet mielletään varsin usein jopa poikkeuksellisen teknologiakeskeiseksi ihmiseksi, koska hänen mukaansa esimerkiksi OODA-ajattelun mukaisesti toimiminen ei ole käytännössä mahdollista ilman tietokoneiden apua⁶⁹⁶ (ks. tarkemmin Coram 2004, 123–153). Tästä huolimatta Boyd on kuitenkin todennut teknologiahuumasta lakoniseen sävyyn: ”Koneet eivät käy sotaa. Maasto ei käy sotaa. Ihmiset käyvät sotaa. On päästävä ihmisten ajatusten sisälle. Siellä taistelut voitetaan.”⁶⁹⁷ (http://www.sci.fi/~fta/JohnBoyd_fin_2.htm)⁶⁹⁸

⁶⁹⁰ Tällä tavoin ajattelevat ihmiset eivät siis oikeastaan eläisi edes taisteluteknisessä todellisuudessa vaan siitä idealisoidussa (abstraktissa) todellisuudessa.

⁶⁹¹ Esimerkki oli kärjistetty eli sen tarkoituksena ei ollut kuvata täsmällisesti todellista tilannetta vaan ainoastaan helpottaa lukijoita ymmärtämään ongelman luonnetta.

⁶⁹² Systeemitieteellisesti ajatellen hän olisi siis siirtynyt suljetusta järjestelmästä kompleksiseen järjestelmään, mutta pyrki edelleenkin tulkitsemaan myös kompleksista järjestelmää pienen suljetun järjestelmän säännöillä.

⁶⁹³ Tutkimuksessa ”strategisilla tehtävillä” viitataan siis ainoastaan sodankäyntiin. Toisin sanoen rauhan aikaisessa hallinnollisessa ”puuhastelussa” tällainen todellisuuden yksinkertaistava henkilö voisi menestyä aivan hyvinkin. Mikäli tällainen henkilö pystyisi tämän lisäksi kuitenkin toimimaan menestyksellisesti myös sodan aikana, tarkoittaisi tämä ainoastaan sitä, että vastustajan strateginen johto olisi vieläkin huonompaa, eli ainakaan Suomen osalta tällaiseen mahdollisuuteen ei kannattaisi kovinkaan paljoa luottaa.

⁶⁹⁴ Tutkimuksen johdannon mukaisesti tällaisia henkilökohtaisia näkemyksiä esittämällä ei siis pyritä todistamaan asioiden oikeellisuutta eli niiden tarkoituksena on vain saada muutkin ihmiset pohtimaan asiaa.

⁶⁹⁵ Tämä ei kuitenkaan missään nimessä tarkoita samaa asiaa kuin teknologiavastaisuus vaan ainoastaan sitä, että teknologia on vain yksi monista sodankäynnin ”välineistä”. Puolustushallinnon piirissä upseereiden teknologiauskoa on monissa yhteyksissä kritisoinut esimerkiksi puolustusministeriön entinen osastopäällikkö, puolustusneuvos (VTT, eversti evp.) Ilkka Puukka (ks. tarkemmin esim. Suomen Sotilas 3/2010, 6–22).

⁶⁹⁶ Boydia pidetään keskeisenä henkilöinä tunnettujen yhdysvaltalaisen hävittäjä-lentokoneiden F-15 (*Eagle*) ja F-16 (*Fighting Falcon*) kehittämisprosesseissa (Coram 2004, 312). Sen sijaan hän arvosteli esimerkiksi F-4 (*Phantom II*) ja F-105 (*Thunderchief*) hävittäjien ominaisuuksia Vietnamin sodassa käytettäväksi (Coram 2004, 178). Boyd kritisoi voimakkaasti myös kääntyväsiipistä F-111 (*Aardvark*) pitkän matkan hävittäjää (Coram 2004, 155–156). Boyd oli kritiikkinsä osalta myös oikeassa, sillä kone osoittautui hyvin nopeasti huonoksi konstruktioksi Vietnamin sodassa käytettäväksi; myöhemmin kone muutettiin EF-111 (*Raven*) maataistelukoneeksi. Myös USA:n laivaston käytössä aikaisemmin ollut kääntyväsiipistä F-14 (*Tomcat*) ilmaherruushävittäjää, samoin kuin kääntyväsiipistä B-1B (*Lancer*) pommikonettakin on kritisoitu samankaltaisista syistä (Coram 2004, 157).

⁶⁹⁷ Tämän johdosta onkin tavallaan omituista, että Boyd kuitenkin katsoi 1950-luvun ilmataisteluun alun perin tarkoitetun OODA-ajattelun perusidean soveltuvan myös strategisella tasolla käytettäväksi.

⁶⁹⁸ Kenraali Patton on taas todennut: ”New weapons are useful in that they add to the repertoire of killing, but, be they tank or tomahawk, weapons are only weapons after all. Wars are fought with weapons, but they are won by Men.”

Koska jotkut kuitenkin saattavat epäillä väitettä tietokoneiden huonosta kapasiteetista hallita sodan kaltaisia tilanteita (mm. *Network Centric Warfare*), havainnollistetaan näkemystä esimerkiksi, jonka periaatteellinen toimintalogiikka tunnetaan täydellisesti ja johon ei kaiken lisäksi myöskään kuulu ainoatakaan tuntematonta muuttujaa. Esimerkki koskee šakinpeluuta. Vuonna 1997 maailmalla syntyi melkoinen kohu, kun IBM:n supertietokone *Deep(er) Blue* onnistui voittamaan maailmanmestari Garri Kasparovin (1963-) šakkiturnauksessa. Tapahtumaa pidettiin jopa jonkinlaisena sensaatiomaisena tietokoneen voittona ihmisälystä, vaikka oikeastaanhan tapahtumaa olisi ollut paljon luontevampaa tulkita juuri päinvastoin. Ensinnäkin, šakki on sotaan ja jopa yksittäiseen taistelutapahtumaankin verrattuna erittäin yksinkertainen, selkeisiin sääntöihin pohjautuva peli, jossa oikeiden siirtojen tekeminen on huomattavan paljon helpompaa kuin äärimmäisen laaja-alaisessa sodassa (mm. šakkilauta on pelikenttänä pieni, vastustajan siirrot nähdään selvästi, eri nappuloille mahdolliset siirrot tiedetään tarkasti, siirtoja tehdään vuorotellen eikä normaalipelissä myöskään kiire pakota huonosti harkittujen siirtojen tekoon). Tältä pohjalta olisi siis luontevaa olettaa, ettei ihmisillä olisi minkäänlaista mahdollisuutta voittaa yksinkertaisintakaan tietokonetta šakissa, saatikka sitten tuon ajan tehokkainta, pelkästään šakinpeluuseen suunniteltua *Deep(er) Bluetä* (se pystyi tutkimaan 200 miljoonaa peliasemaa sekunnissa). Tästä huolimatta Kasparov kuitenkin onnistui pelaamaan koneen kanssa tasaväkisesti, mikä taas osoittaa, ettei suuri laskuteho suinkaan ole tärkein kriteeri edes deterministisessä šakissa, vaikka šakin sinänsä voisikin olettaa olevan jotakuinkin paras mahdollinen peli tietokoneen hallittavaksi. Mikäli šakinpeluuseen erikoistunut supertietokone ei tästä huolimatta kuitenkaan pysty dominoimaan ihmistä edes sen omalla vahvuusalueella, niin kuinka tietokoneet tällöin myöskään voisivat kilpailla ihmisen kanssa sodankäyntiin liittyvissä asioissa, joissa kaikki edellä luetellut tietokonetta suosivat tekijät muuttuvat inhimillistä luovaa päätöksentekoa suosiviksi?⁶⁹⁹

Olevaisuuden luonteeseen ja tietotekniikan puutteisiin kytköksissä olevista ongelmista johtuen asiaan olisikin syytä kiinnittää suurta huomiota, varsinkin kun kehitetään erilaisia tietojärjestelmäpohjaisia operatiivisia ja strategisia (johtamis)-järjestelmiä. Tämä olisi erityisen tärkeää, mikäli ne pyritäisiin rakentamaan jo etukäteen vanhentuneen eli käytännössä siis nykyisin yleisesti käytössä olevan teknologian pohjalte.⁷⁰⁰ Vaikka jo pelkästään teknologiaan liittyvien käytännön vaikeuksienkin pitäisi rajoittaa asiaan liittyvää tarpeetonta intoilua,⁷⁰¹ oman

⁶⁹⁹ Voitto perustui lisäksi ainakin osittain siihen, että tietokoneen kehittäjät muokkasivat tietokonetta kesken ottelun Kasparovin pelityyliä paremmin ymmärtämään, jonka seurauksena Kasparov puolestaan hämmentyi koneen yllättäen tekemästä pelistrategian muutoksesta. Väitetään, ettei IBM Kasparovin vaatimuksista huolimatta myöskään enää suostunut uusintaottelun järjestämiseen. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Deep_Blue)

⁷⁰⁰ Järjestelmät pitäisi siis jo alun alkaenkin kehittää itseoppiviksi neuroverkoiksi yms. Koska kyseisen teknologian kehittäminen on puolestaan erittäin vaikeaa, epävarmaa ja ennen kaikkea äärimmäisen kallista, ei Suomen puolustusvoimilla myöskään ole minkäänlaisia käytännön mahdollisuuksia olla mukana kyseisen kehityksen kärkijoukossa. Mikäli näin kuitenkin jostain syystä kuviteltaisiin olevan (ks. esim. *Kylkirauta* 2/2005, 8), verkostokeskeisen puolustuksen perusidea oltaisiin mitä ilmeisimminkin ymmärretty melkoisen väärin, koska jopa Yhdysvaltojen osalta kyse on sekä valtavan suuresta, kalliista että myös erittäin haasteellisesta projektista. (ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Network-centric_warfare;_some_architectural_and_design_challenges)

⁷⁰¹ Teknologiakeskeisesti ajattelevien ihmisten pitäisi tietenkin tuntea hyvin myös teknologian rajoitteet. Teknologian puutteita hyvin kuvaava esimerkki on ensimmäisen Persianlahden sodan (1991) aikana suuren maineen saanut Patriot-ilmatorjuntaohjus (sodan aikana sen osumatarkkuuden väitettiin olleen jopa yli 90 %). Yhdysvaltojen kongressin tekemän selvityksen mukaan kuitenkin vain yhden ammutusta 47:stä ohjuksesta tiedetään osuneen kohteeseensa (neuvostoliittolaisesta Scud-B:stä edelleen kehitetyt irakilaiset al-Hussein ja al-Abbas-ohjukset).

näkemykseni mukaan kaikkein suurin potentiaalinen ongelma (puutteelliseen) teknologiaan tukeutumisesta kuitenkin seuraa sen kautta, että vaikka järjestelmien heikkoudet periaatteessa tunnistettaisiinkin, kynnys tehdä tietokoneen ehdottamien suositusten vastaisia päätöksiä nousee helposti liian korkeaksi. Ihmiset eivät toisin sanoen uskalla tehdä koneen ehdotuksen vastaisia päätöksiä, koska kyseisen päätöksen ollessa virheellinen (eli tietokone sattuisi olemaan ”vahingossa” oikeassa) päätöksentekijä syyllistetään helposti virheellisen päätöksen teosta. Jos taas kyseinen virhepäätös olisi koneen antaman suosituksen mukainen, kyseistä syyllistämistä ei todennäköisesti tapahtuisi siinäkään tapauksessa, että suositus olisi kohtalaisen helpostikin virheelliseksi osoitettavissa. Pelkona toisin sanoen on, että vaikka tietokoneet eivät todellisuudessa pystykään hallitsemaan sodankäynnin kaltaisia tapahtumia kovinkaan hyvin, esimerkiksi jo pelkästään henkilökohtaisia virheitä välttääkseenkin ihmiset todennäköisesti tukeutuisivat liian helposti niiden antamiin suosituksiin, jolloin kyseiset järjestelmät eivät enää olisikaan päätöksenteon laatua parantavia vaan päinvastoin sitä heikentäviä apuvälineitä.⁷⁰²

Tämän tyyppisestä informaation väärintulkinnasta, jossa virheellisesti rakentunut tietämys ohitti objektiivisen tiedon, voidaan lopuksi antaa myös yksi Suomea koskeva jatkosotaan liittyvä esimerkki. Yleisesti ottaen, Clausewitzin näkemyksen mukaisesti, sotilaallinen harhautus on mahdollista toteuttaa vain riittävän pienimuotoisena operaationa, koska harhautusyrityksen laajuuden kasvaessa kasvaa myös riski sen paljastumisesta suureksi, jolloin vastapuoli voi puolestaan valmistautua sen varalle. Kesäkuussa 1944 tällainen periaatteellinen mahdollisuus kuitenkin toteutui, kun Neuvostoliitto onnistui yllättämään suomalaiset Kannaksen rintamalla. Periaatteessa tämä tietenkin tapahtui sen vuoksi, että Neuvostoliitto onnistui strategisen tason harhautusyrityksessään. Varsinainen ”kunnia” harhautuksen onnistumisesta ei kuitenkaan kuulu Neuvostoliiton vaan Suomen sodanjohdolle. Esimerkiksi kirja *Päämajan hukatut kuukaudet* (Juhola, Paulaharju & Strömberg 2004) nimittäin osoittaa selvästi, että Suomen sodanjohdolla oli periaatteessa kaikki tarvittava tieto Kannaksen suurhyökkäyksen (9.6.–15.7.1944) alkamisesta jo etukäteen käytettävänä (ks. myös Turtola 2009b, 289). Sodanjohdon tekemän virhearvioinnin vakavuutta havainnollistaa myös se, että ennen joukkojen keskittämistä Kannaksella oli vain kolme neuvostodivisioonaa. Touko–kesäkuun aikana 1944 Kannakselle kuitenkin siirrettiin kaiken kaikkiaan 450 000 miestä, 10 500 tykkiä, 1 600 lentokonetta ja 800 panssarivaunua.⁷⁰³ Suomalaisen vahvuus alueella oli vastaavasti 75 000–100 000 miestä,⁷⁰⁴ 1 900 tykkiä, 248 lentokonetta ja 110 panssarivaunua. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Kannaksen_suurhy%C3%B6kk%C3%A4ys_1944)

⁷⁰² On painotettava, että tällaisia järjestelmiä luonnollisestikin haluavat eniten juuri sellaiset henkilöt, jotka uskovat niiden kykyyn ratkaista ongelmia eli todennäköisesti he myös luottavat koneisiin kaikkein eniten ja näin ollen myös odottavat ihmisten toimivan koneiden antamien ohjeiden mukaisesti. Ongelmaa ei muuten olisi asiallista pyrkiä sivuuttamaan vaikkapa suomalaisupseereiden poikkeuksellisuuteen vetoamalla (asiaan palataan myöhemmin).

⁷⁰³ Eri lähteissä kyseiset määrät vaihtelevat melkoisen paljonkin. Mikäli määrät kuitenkin ovat hyvin selvästi tässä yhteydessä mainittuja pienempiä, koskenevat ne vain Valkeasaaren 6,7 km:n murtokohtaa.

⁷⁰⁴ Suomen yli puolen miljoonan sotilaan kenttäarmeijasta pääosa oli sijoitettu Itä-Karjalaan. Talvisodassa Kannakselle sijoitettujen suomalaisjoukkojen määrä oli puolestaan noin 200 000 miestä, vaikka kenttäarmeijan koko oli tuolloin ollut vain noin puolet jatkosodan aikaisesta. Toisaalta on kuitenkin huomioitava, ettei Suomen ollut kansantaloudellisesti ajatellen mahdollista pitää yli 16 % kansasta mobilisoituna sodankäyntiin, joten sodan hieman rauhoituttua osa sotilaista palautettiin takaisin tuottavaan työhön (esim. Turtola 2009b, 262–263).

Näin ollen oikeastaan kenen tahansa olisi pitänyt havaita voimasuhteissa tapahtunut valtava muutos, puhumattakaan sodanjohdosta, jolle tämän tyyppisten tietojen olisi pitänyt olla itsestään selvä signaali oman vääristyneen uskomusmaailman korjaamiseksi. Vaikka Suomella näin ollen olikin hyvät mahdollisuudet valmistautua hyökkäyksen varalle, ylin sotilaallinen johto ei kuitenkaan reagoinut asiaan, koska hyökkäys ei sopinut yhteen varsinkaan marsalkka Mannerheimin tilanteesta saaman kuvan eli niiniluotolaisen tietämyksen kanssa.⁷⁰⁵ Mannerheim ei nimittäin pitänyt Kannaksella tapahtuvaa hyökkäystä mahdollisena tai mielekkäänä, koska hänen mukaansa Neuvostoliiton olisi tuolloin kannattanut keskittää kaikki sotilaallinen voimansa Saksaa vastaan suunnitteilla olleeseen suurhyökkäykseen.⁷⁰⁶

Toisaalta informaatiokentän hallinnan kannalta se, oliko perimmäinen syy ns. Kannaksen paraatioven neuvostojoukoille aukaisemiselle loppujen lopuksi harha (eli Neuvostoliiton harhautusyrityksen onnistuminen) vai erhe (eli olemassa olevan oikean tiedon hyödyntämättä jättäminen), ei tapahtuneen osalta edes ole kaikkein oleellisin asia. Tärkeämpi seikka on se, että sodanjohto, ja aivan erityisesti Mannerheim, epäonnistui juuri sen informaation osan hallinnassa, johon sen rauhallisessa asemasotavaiheessa olisi pitänyt keskittyä.⁷⁰⁷ Jos sodanjohto ei siis edes tällaisessa kiireettömässä tilanteessa pystynyt erottamaan oman toiminnan kannalta äärimmäisen oleellista ja helposti tarkistettavissa ollutta tietoa informaatiosta, sillä ei tällöin myöskään voinut olla riittävästi tietämystä sotakentästä kokonaisuutenakaan (tietämys = n x tieto). Koska tietämys puolestaan on viisaan toiminnan edellytys, esimerkki ei myöskään puhu sodanjohton viisauden puolesta. Mikäli Kannaksen tapauksessa sodanjohto olisi siis hyödyntänyt sillä käytössään ollutta (tiedustelu)tietoa tietämyksensä lisäämiseksi,

⁷⁰⁵ Päämajalle hyökkäys tuli kuitenkin yllätyksenä, koska se oli esimerkiksi 3.6.1944 kotiuttanut eräitä ikäluokkia ja antanut lomien jatkua. Tykistön vetotraktoreita ja hevosia oli myös sijoitettuna linnoitus- ja maataloustöihin, joiden seurauksena mm. uusia tykkejä menetettiin vastustajalle. Monet kenraalit, ja aivan erityisesti rintamakomentajat ovat kuitenkin kiistäneet suurhyökkäyksen tulleen heille minkäänlaisena varsinaisena yllätyksenä; sen sijaan sen tarkkaa ajankohtaa ja voimakkuutta heidän eivät osanneet ennakoida (esim. Turtola 2009, 265–291). Toisaalta, hetki sitten todetun mukaisesti Neuvostoliiton hyökkäysresurssit eivät kuitenkaan olleet kestävämmät suuruiset, vaikka juuri tällaisena ainutkertaisena sotahistoriallisena torjuntavoittona asia onkin ollut Suomessa tapana esittää.

⁷⁰⁶ Tavallaan Mannerheim siis tiesi Neuvostoliiton Valko-Venäjän suunnalla tapahtuvasta hyökkäyssuunnitelmasta jopa liiankin hyvin (sotahistorian kaikkien aikojen massiivisin hyökkäys eli *Operaatio Bagration* alkoi lopulta 22.6.1944, jonka jälkeen Neuvostoliiton ei puolestaan enää ollut mielekästä siirtää lisäjoukkoja Suomen rintamalle), koska muutenhan Suomessa oltaisiin reagoitu Kannaksen tapahtumiin toisella tavoin kuin tapahtui. Ilmeisesti Neuvostoliiton varsinaisena tarkoituksena olikin toimia juuri toisin päin eli venäläiset halusivat siis saada saksalaiset olettamaan, ettei hyökkäys Saksaa vastaan olisi vielä ajankohtainen (Moštšanski 2010, 12–13).

⁷⁰⁷ Ilmeisesti Mannerheimille oli myös muodostunut jonkinlaiseksi päähänpintymäksi käsitys Itä-Karjalasta tulevien rauhanneuvotteluiden panttina. Yleisesikunnan päällikkönä jatkosodan aikana, ja sodan jälkeen vuonna 1945 lyhyen aikaa myös puolustusvoimain koentajana toiminut jalkaväenkenraali Erik Heinrichs oli puolestaan sitä mieltä, että syy Kannaksen katastrofiin oli Mannerheimin luoman, huonosti toimineen johtamisjärjestelmän (Turtola 2009, 271–272). Myös tutkija Lasse Laaksonen on korostanut asian osalta päämajan heikosti toiminutta johtamiskulttuuria, samoin kuin suomalaistenraaleiden välisiä tulehtuneita henkilösuhteitakin, jotka puolestaan olivat kaikkein suurimpia Venäjällä ja Saksassa sotilaskoulutuksen saaneiden upseereiden välillä. Myös Suomessa sotilaskoulutuksen saaneiden upseereiden välillä oli ristiriitoja, jotka puolestaan johtuivat Kadettikoulussa vallalla olleesta simputusperinteestä, jonka seurauksena tietyt nuoremmat upseerit eivät enää myöhemminkään halunneet olla missään tekemisissä heitä simputaneiden vanhempien upseereiden kanssa (Kylkirauta 3/2011, 7).

olisi se samalla myös voinut toimia viisaasti Neuvostoliiton hyökkäysmahdollisuuksia heikentääkseen.⁷⁰⁸ Yhteenvetona edellisestä esimerkistä voidaan siis todeta, että koska sodanjohto epäonnistui jo informaatiokentän alimmalla tasolla erottamaan helposti saatavilla olleen tiedon informaatiosta, ei sillä myöskään voinut olla mahdollisuuksia toimia viisaasti sitä ylemmillä informaation hallinnan ja hyödyntämisen tasoilla.⁷⁰⁹

Informaation ja sen tulkinnan vaikeutta käsitelleessä kappaleessa pyrittiin osoittamaan, että vaikka olevaisuuden perusolemus ei olisikaan indeterministinen ja vaikka inhimilliset vajavaisuudetkaan eivät estäisi laajojen kokonaisjärjestelmien kunnolla hahmottamista, siitä huolimatta sodan olemus kuitenkin estäisi tehokkaasti tiedon erottamisen totuusarvottomasta informaatiosta.⁷¹⁰ Koska ihmiset kaiken lisäksi myös tyypillisesti takertuvat aikaisempiin asioista saamiinsa vaikutelmiin (tietämykseen), valikoivat he myös saatavilla olevasta informaatiosta ennen kaikkea vain omaa näkemystään tukevia asioita, minkä seurauksena heidän tietämykseensä ei informaation lisääntyessä välttämättä parane vaan saattaa päinvastoin jopa heiketä. Ihminen toisin sanoen saattaa valikoida olemassa olemasta informaatiosta myös sellaisia osasia, jotka ovat edellä tapahtuneen tarkastelun näkökulmasta tiedon sijasta joko harhaa tai erhettä ilman, että hän edes tajuaa näin tehneensä. Mikäli tällainen henkilö on kaiken lisäksi ihmistyyppi, jolla on vielä tavanomaistakin suurempi taipumus hahmottaa todellisuutta ylitiörationaalisesti, todennäköisesti hän ei missään vaiheessa myöskään sen enempää pyri, kykene kuin haluakaan suhtautua kriittisesti henkilökohtaiseen tietämykseensä sisältyvään virheelliseen informaatioon. Lopuksi, jos tällaisia ihmisiä kerääntyy paljon yhteen, ja mikäli joukossa ei edes ole asioihin kriittisesti suhtautuvia henkilöitä, todennäköisesti ryhmäajatteluilmiö vahvistaa vielä entisestäänkin virheellistä todellisuuskäsitystä, jonka seuraukset voivat varsinkin sodan kaltaisten tilanteiden osalta olla katastrofaalisia.⁷¹¹

⁷⁰⁸ Asian huomiotta jättämistä voidaan pitää poikkeuksellisen anteeksiantamattomana sen vuoksi, että marsalkka Mannerheim oli aivan nimenomaisesti alistanut tiedusteluosaston välittömään alaisuuteensa (Turtola 2009, 140). Katso asiaan liittyen myös tiedustelun neuvostojoukkojen keskityksestä paljon kertova suomalaisen ilmatiedustelun ottama valokuva (Moštšanski 2010, 17).

⁷⁰⁹ Tällainen toiminta ei puhu senkään puolesta, että sodanjohto olisi todellisuudessa sisäistänyt kovinkaan hyvin myöskään Sunzin korostaman näkemyksen: ”*Sodassa on ensisijaisen tärkeää hyökätä vihollisen strategiaa vastaan*,” (Sun Tzu 1998, 86), vaikka Mikkelin Päämajassa kyseinen teos kenraali Airon toimesta tunnettiin.

⁷¹⁰ Informaatiotosodasta kiinnostuneiden ja varsinkin (yli-)innostuneiden kannattaa puolestaan lukea Martin C. Libickin (National Defense University) asiaa kriittisesti käsittelevä kirja *What Is Information Warfare?* (1995), jossa esimerkiksi informaatiotosodan uutuusarvoa pidetään varsin vähäisenä. Informaatiotosodan määrittelyminen on yleisesti ottaenkin erittäin ongelmallista; oikeastaan termiä onkin parempi pitää pelkkänä otsikonomaisena kattoterminä, jonka suojissa on mahdollista käsitellä oikeastaan minkälaisia asioita tahansa. Informaatio-operaatioista kiinnostuneiden kannattaa tutustua Christopher W. Lowen tutkimukseen *From ‘Battle’ to the ‘Battle of Ideas’: The Meaning and Misunderstanding of Information Operations* (2010).

⁷¹¹ Esimerkiksi Yhdysvaltojen Iranissa panttivankeina olleen lähetystyöhenkilöstön vapautusyrityksen (*Operaatio kotkankynsi*) epäonnistumisen vuonna 1980 on väitetty olleen seurausta tämän tyyppisestä ryhmäajatteluilmiöstä, jossa hankkeen jo alunperinkin hyvin heikkoihin onnistumismahdollisuuksiin ei suhtauduttu terveeseen kriittisesti (Regan 2005, 204–207). Hyvin samankaltainen tapahtuma oli myös Kuubassa Sikojen lahdella vuonna 1961 katastrofiin päätynyt maihinnousuyritys (Regan 2005, 196–201).

Clausewitzlainen kitka tiivistettynä

Clausewitzlaista todellisuuskäsitystä kokonaisuutena käsitelleen esseen tarkoituksena oli osoittaa niin *Sodankäynnistä*-kirjan kuin nykytieteenkin pohjalta, miten Clausewitz ainakin pääpiirteissään tarkoitti sotateoriaansa kannalta keskeisen kitkan käsitteen ymmärrettäväksi. Sodankäynnin kokonaisuuden hahmottamisen vaikeudessa ei siis ainakaan ensisijaisesti ole kyse inhimillisestä tai teknisestä ongelmasta vaan olevaisuuden perusolemukseen kytköksissä olevasta luonnonlain kaltaisesta asiasta. Näin ollen sen enempää olevaisuuden kuin myöskään siihen liittyvien suurten sodan kaltaisten järjestelmienkään kovinkaan tarkka hahmottaminen tai mallintaminen ei ole ihmismielelle mahdollista. Sen lisäksi, ettei todellisuus ole deterministinen, myös inhimillinen vajavaisuus ymmärtää kompleksisia järjestelmiä aiheuttaa ongelmia inhimilliselle tiedonhankinta-prosessille.⁷¹² Samoin, vaikka laajat järjestelmät jostain syystä toimisivatkin selkeiden kausaalisuhteiden ohjaamina, tällaisessakin tilanteessa ihmisten valmiudet niiden kunnolla ymmärtämiseksi olisivat jo pelkästään erilaisten syy-seuraus-suhteiden valtavasta määrästäkin johtuen hyvin rajalliset. Näiden tekijöiden lisäksi myös sodan huijaamis- ja salaamisluonne tuottavat suuria lisävaikeuksia varman tiedon totuusarvottomasta informaatiosta erottamiseksi, varsinkin kun ihmisille on lisäksi luonteenomaista pyrkiä kognitiivista dissonanssia välttämään vahvistamaan omia aikaisempia näkemyksiään asioista. Lopuksi, vaikka kaikki edellä mainitut esteet olisivatkin vielä jollain tavoin voitettavissa, sodan nopearytmyisyys olisi kuitenkin erittäin suuri haaste tiedonhankinnan saman-aikaisesti sekä riittävän nopeaksi että myös oikeaa tietoa tuottamaan saamiseksi.

Tämän tutkimuksen kannalta esseen keskeinen merkitys puolestaan oli siinä, että vaikka Clausewitzin sotateoria onkin perusperiaatteidensa osalta melkoisen selkeä ja tietyiltä osin jopa helpotajuiselta vaikuttava kokonaisuus, kaikki kuitenkin muuttuu hyvin erilaiseksi, kun tältä abstraktilta, clausewitzlaisen absoluuttisen sodan teoreettiselta tasolta siirrytään todellisen sodan tasolle. Kyseisellä tasolla sodankäyntiin vaikuttavien epävarmuustekijöiden määrä kasvaa nimittäin hyvin nopeasti niin suureksi, ettei kenelläkään ole mahdollisuuksia hallita niitä kovinkaan hyvin. Lisäksi, vaikka todellisuus olisikin deterministinen, sodankäynnin osalta kuitenkin jo pelkästään sen laajuus, siihen sisältyvä pyrkimys tiedon salaamiseen, huijaamiseen, harhautukseen ja petokseen samoin kuin sen nopeatempoisuuskin tekisivät siitä joka tapauksessa ihmismielelle hallitsemattoman kokonaisuuden. Suomen puolustuskyvyn kannalta suurena potentiaalisena ongelmana ja pelkona puolestaan on vääränlaisten henkilöiden puolustusvoimien voimien johtoon valikoituminen. Toisin kuin rauhan aikana, jolloin asevoimien johdossa pärjäävät rutiiniluonteiseen hallintoon keskittyvät byrokraatit ja teknokraatit samoin kuin sosiaalisesti lahjakkaat ihmisetkin, sodan aikana asevoimien johdossa pitäisi olla hyvän epävarmuudensietokyvyn omaavia, sotilaallisesti luovasti ajattelevia, kaaottis-kompleksisissa johtamisympäristössä menestyksellisesti toimimaan

⁷¹² Tässä yhteydessä läpikäytyjen asioiden lisäksi aihetta olisi ollut mahdollista käsitellä myös inhimillisten (strategisten) vajavaisuuksien kautta, mutta koska kyseiset asiat löytyvät hyvin helposti oikeastaan mistä tahansa psykologian tai sosiaalipsykologian perusoppikirjasta, kuten esimerkiksi kirjasta *Johdatus sosiaalipsykologiaan* (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998), ei kyseisten asioiden läpikäyntiä pidetä tässä yhteydessä tarpeellisenä, eikä varsinkaan sen vuoksi, että kyseinen kirja on kuulunut myös Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden luettavaksi tarkoitettujen oppikirjojen joukkoon. Oleellista asian osalta onkin vain ymmärtää, että ihmisten luontaiset valmiudet laaja-alaiseen, holistiseen, synteettiseen ja strategiseen ajatteluun ovat melkoisen heikot. Esimerkiksi lähteestä (<http://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/sosiaalipsykologia/kaavio.htm>) löytyy yksi tapa linkittää erilaiset sosiaalipsykologiset koulukunnat toisiinsa. R. M. Farrin kirja *The Roots of Modern Social Psychology 1872–1954* (1996) on puolestaan hyvä sosiaalipsykologian historiallisesta kehityksestä kertova teos.

kykeneviä clausewitzlaisia strategeita. Koska asevoimien rauhan aikainen toiminta kuitenkin suosii ensiksi mainitun kaltaisia ihmisiä (mm. McNeill 1982), pelkona on, että heidän osuutensa sotilasorganisaatioiden ylimmissä johtotehtävissä kasvaa liian suureksi heidän sodan aikaiseen puutteelliseen pätevyyteensä nähden.⁷¹³ Jottei näin kuitenkaan pääsisi tapahtumaan, seuraavaksi tutkimuksessa siirrytäänkin käsittelemään sitä, millaiselta kyseinen tilanne näyttäisi tällä hetkellä Suomen puolustushallinnon osalta olevan.

⁷¹³ Myös yritysmaailmalle on tyypillistä, että ns. normaaliaikana yritysjohtoon valikoituu sosiaalisesti taitavia ja hallinnon rutiinit hallitsevia henkilöitä, kun taas kriisiaikana yritykset tarvitsevat johtoonsa hyvien sotilasjohtajien kaltaisia asiakeskeisiä ja kovia, mutta kuitenkin luovia päätöksiä tekemään kykeneviä henkilöitä.

2. PÄÄTEEMA: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGI

3. ESSEE: CLAUSEWITZLAINEN STRATEGINEN NERO

"Strategiksi ei opiskella vaan synnytyään."

Alfred von Schlieffen

Tutkimuksen toisen pääteeman aloittavassa kolmannessa esseessä tarkastellaan clausewitzlaista strategista neroa eli henkilöä, jolla on selvästi keskivertoihmistä paremmat valmiudet hahmottaa olevaisuuden, eli tässä nimenomaisessa tapauksessa sodankäynnin kaoottis-kompleksis-kitkaista olemusta.⁷¹⁴ Tarkastelu puolestaan tapahtuu ihmisten myötäsyttyisiin, persoonallisuussidonnaisiin ominaisuuksiin päähuomio kiinnittäen.⁷¹⁵ Tarkastelu ei tästä johtuen myöskään tapahdu Clausewitzin asian perustelemiseksi käyttämien kriteereiden pohjalta, koska hänen asiaa koskevat näkemyksensä eivät tuon aikaisten ihmistieteiden kehittämättömyydestä johtuen enää nykyään sovellu kovinkaan hyvin tieteellisesti hyödynnettäviksi. Tarkastelun tarkoituksena onkin päivittää Clausewitzin näkemykset strategien harvinaisuudesta nykytieteen mukaisiksi, samoin kuin myös osoittaa, että nykytiede tarjoaa myös hyvin monia erilaisia mahdollisuuksia Clausewitzin asiaa koskevien näkemyksen oikeaksi todistamiseen käytettäväksi. Vaikka kolmannessa, aivan samoin kuin toisessakin esseessä Clausewitzin alkuperäinen käsitteistö korvataan nykyajasta lainatulla, esseitä ei kuitenkaan voida pitää keskenään identtisenä, koska kolmannessa esseessä otetaan kuitenkin toista esseetä selkeämmin etäisyyttä Clausewitzin alkuperäisnäkemyksiin. Toisin sanoen, kun toisessa esseessä pyrittiin vain kertomaan nykynäkemyksen pohjalta, mitä kitka tarkoittaa, kolmannessa esseessä Clausewitzin alkuperäisen käsitteistöä myös täydennetään melkoisen toisenlaisella, tässä yhteydessä helpommin hyödynnettävissä olevalla käsitteistöllä, jonka seurauksena kolmannessa esseessä tutkijan itselleen ottama rooli on myös selvästi suurempi kuin toisessa esseessä.

⁷¹⁴ Clausewitzlaisella strategilla tarkoitetaan siis henkilöä, jonka joustovara erilaisissa johtamistilanteissa hyvänä johtajana toimimiseksi on mahdollisimman suuri eli strategilla ei siis viitata kapea-alaisesti asioihin suhtautuviin hyviinkään specialisteihin. Tältä osin työssä voidaan lainata *Johtajana muutoksissa* –kirjassa hyvistä johtajista sanottua. *"Koska johtamistilanteet ja -ongelmat vaihtelevat, niistä selviytyminen edellyttää pitkällä tähtäimellä monimuotoista johtamisosaamista. Monimuotoisuus tarkoittaa tässä vastakohtaa yksipuolisuudelle ja erikoistumiselle. Se merkitsee yhden 'totuuden' kyseenalaistamista, vaikka se hetkellisesti toimisikin. Johtamisen monimuotoisuus näkyy jatkuvuuden ja uusiutumisen jännitteen hallintana ja varovaisuuden ja kehittämishalun erilaisina yhdistelminä eri tilanteissa ja yrityksen eri kehitysvaiheissa."* (Tainio & Valpola 1996, 14)

⁷¹⁵ Persoonallisuustekijöihin huomiota kiinnittävä tutkimus ei ole oppimisen merkitystä korostavan nykytrendin mukainen. Kuten tutkimuksessa tullaan huomaamaan, persoonallisuustekijöiden sivuuttamiseen ei kuitenkaan olisi päteviä perusteita. Tässä yhteydessä persoonallisuuden ja hyvän johtamisen/johtajuuden suhdetta ei myöskään nähdä yhtä suoraviivaisena kuin miten asia monien ns. piirreteorioiden yhteydessä nähdään eli minkään yksittäisen piirteen (tai edes piirteiden kombinaation) ei oleteta sellaisenaan selittävän hyvää johtamista/johtajuutta. Työssä ei myöskään kyseenalaisteta oppimisen tai tilannetekijöiden merkitystä menestyksellisen johtamisen kannalta eli työn tarkoituksena on vain täydentää näitä näkemyksiä persoonallisuusteoreettisella tarkastelulla eikä siis suinkaan vähätellä niiden merkitystä johtamiseen oleellisesti vaikuttavina tekijöinä. Tässä yhteydessä näihin asioihin ei kuitenkaan kiinnitetä huomiota, koska Clausewitzkaan ei näin tehnyt ja koska kyseisiä asioita on puolustusvoimissakin käsitelty vaikka kuinka paljon (mm. ns. syväjohtaminen).

Kolmannen esseen tarkoituksena on myös linkittää tutkimuksen clausewitzlaista strategiaa käsitellyt alkuosa työn clausewitzlaista strategia käsittelevään loppuosaan. Toisin sanoen, kun työn alkuosassa pyrittiin selvittämään toiminta- ja johtamisympäristö, jossa strategi joutuu toimimaan, työn loppuosassa keskitytään etsimään ihmisiä, joilla on myös poikkeuksellisen hyvä kyky toimia johtajana tällaisessa ympäristössä. Tutkimuksellisessa mielessä tämä tarkoittaa samalla myös management-keskeisen strategian kentästä leadership-painotteiseen suuntaan siirtymistä. Tämän seurauksena myös tutkimuksen tieteellinen kohderyhmä muuttuu erilaiseksi työn alkuosaan nähden, eli kun työn alkuosan keskeisimpänä kohderyhmänä olivat liiketaloustieteellistä terminologiaa käytettäessä *strategic management* -tutkijat, työn loppuosassa painotus muuttuu kohderyhmän osalta *strategic leadership* -tutkijoiden suuntaan ja tällöinkin aivan erityisesti asioita persoonallisuusteoreettisesta näkökulmasta tarkasteleviin henkilöihin.⁷¹⁶

”Intron” lopuksi on vielä syytä korostaa, ettei persoonallisuusteoreettista lähestymistapaa kuitenkaan pidä sekoittaa perinteisen, monilta osin hyvää johtamista ja johtajuutta selittämään pyrittäessä virheelliseksi osoitetun piirreteoreettisen tarkastelutavan kanssa. Toisin sanoen, vaikka tässä tutkimuksessa käsitelläänkin myös piirreteorioiden korostamia asioita, työssä ei kuitenkaan tehdä suoria johtopäätöksiä persoonallisuudenpiirteen ilmenemisestä clausewitzlaisen strategisuuden ilmenemiseen. Tehtävä tulkinta on siis vain yksisuuntainen eli erinomaisilta johtajilta voidaan edellyttää tiettyjä ominaisuuksia tms., mutta kyseiset ominaisuudet eivät kuitenkaan vielä riitä takaamaan hyvää johtamista ja/tai johtajuutta. Tutkimuksessa päinvastoin ”kielletään” ekvivalenssimerkin (\leftrightarrow) käyttö syyn ja seurauksen välillä, koska syyn ilmenemisen pohjalta ei vielä ole mahdollista tehdä juuri minkäänlaisia johtopäätöksiä tavoiteltavan lopputuloksen toteutumisesta, eli suhteet ovat siis vain yksisuuntaisia ”implikaatioita” (\rightarrow).⁷¹⁷

Strateginen nero clausewitzlaisesta näkökulmasta katsottuna

Tähän mennessä työssä on käsitelty niin Clausewitzin sotateorian perusteet kuin hänen näkemyksensä sodankäynnin todellisuuden perusolemuksestaakin. Tästä johtuen lukijoiden myös oletetaan ymmärtävän, mitä strategialla clausewitzlaisessa sotateoriassa tarkoitetaan, millainen clausewitzlainen todellisuuskäsitys on, millainen on strategin asema kyseisessä kokonaisuudessa ja miten clausewitzlainen strategianäkemyks poikkeaa siviilipuolen vastaavanlaisista näkemyksistä. Lisäksi lukijoiden oletetaan saaneen ainakin jonkinlaisen karkean kuvan myös siitä reaali-politiikan mukaisesta toimintaympäristöstä, jossa Suomen puolustusvoimat käytännön tasolla toimii. Tältä osin on puolestaan erityisen tärkeää ymmärtää tarkastelun perimmäistä sotakeskeisyyttä, koska tämän tutkimuksen kannalta keskeisille termeille clausewitzlainen strategia ja clausewitzlainen strategi voidaan määritellä mielekäs merkityssisältö viime kädessä vain sodankäynnin kontekstissa.

Vaikka esitystekniset syyt pakottavatkin yksinkertaistamaan esseessä käsiteltäviä asioita helpommin ymmärrettävissä olevaan muotoon, tätä työn luettavuutta helpottamaan tarkoitettua valintaa ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, etteikö

⁷¹⁶ Tarkastelussa ei siis kiinnitetä juurikaan huomiota esimerkiksi sosiologisiin ja sosiaali-psykologisiin tekijöihin.

⁷¹⁷ Clausewitzlaisen strategisen neron voidaan esimerkiksi edellyttää olevan älykkään ihmisen, mutta siitä huolimatta korkea älykkyys ei kuitenkaan vielä itsessään riitä takaamaan kyseisen nerouden olemassaoloa eli älykkyys on clausewitzlaisen nerouden välttämätön, muttei riittävä ennakkoehto (poikkeuksellisen älykkäistäkin ihmisistä siis vain pieni osa on clausewitzlaisia neroja). Lisäksi mikään yksittäinen piirre tms. ei myöskään vielä riitä takaamaan clausewitzlaista neroutta eli clausewitzlaisen neron edellytetään omaavan erittäin monia vastaavankaltaisia ominaisuuksia.

clausewitzlainen sodankäynnin todellisuuskäsitys kaikesta huolimatta kuitenkin olisi pohjimmiltaan kaoottis-kompleksinen. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei ihmisiä clausewitzlaisiksi strategeiksi ja ei-strategeiksi kaksiarvoisesti luokiteltaessa joka kerta erikseen todeta, että todellisuudessa ihmiset jakautuvat käsiteltäville jatkumoille normaali-jakauman mukaisesti, koska asian pitäisi olla työssä jo tähän mennessä läpikäydyn perusteella muutenkin täysin selvä.⁷¹⁸ Asia koskee tietenkin myös kaikkia muita kitka-kappaleessa käsiteltyjä asioita, joten vaikka jatkossa Clausewitzin moniulotteinen, monitahoinen ja monitasoinen todellisuus joudutaankin käytännön tasaisen tarkastelun mahdollistamiseksi ja työn sivumäärän kohtuullisena pitämiseksi yksinkertaistamaan deterministiseltä vaikuttavaksi, lukijoiden oletetaan kuitenkin jo työn tässä vaiheessa ymmärtävän clausewitzlaisen olevaisuuden olevan indeterministisen. Kyse on siis tietynlaisesta paluusta clausewitzlaisen todellisen sodan maailmasta takaisin absoluuttisen sodan maailmaan, jossa reaali-todellisuuteen liittyviä asioita tarkastellaan havainnollistamisen helpottamiseksi todellisuutta yksinkertaistavina teoreettisina abstraktioina.

Tämän lyhyen ”ohjeistuksen” jälkeen siirrytään käsittelemään clausewitzlaista strategia eli henkilöä, jolla on myös käytännön tasolla valmiudet hahmottaa sodankäynnin kaoottis-kompleksista todellisuutta selvästi keskivertoihmisiä paremmin (ks. myös Holmes 2007, 150).⁷¹⁹ Koska tutkimuksessa ollaan viime kädessä kiinnostuneita vain poikkeuksellisista clausewitzlaisista strategisista neroista, tapahtuvan tarkastelun pohjalta ei myöskään voida vetää suoria johtopäätöksiä strategisen tason alapuolella toimivien ihmisten valmiuksista toimia menestyksellisesti omissa tehtävissään.⁷²⁰ Perusteluna tällaiselle näkemykselle puolestaan on, että Clausewitz edellytti oikeastaan vain sotapäälliköiltä poikkeuksellisia erityisominaisuuksia, kun taas muihin tehtäviin päteviä henkilöitä löytyy hänen mukaansa aivan riittävästi. Keskeisessä asemassa clausewitzlaisen strategisen johtajan oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta on puolestaan *clausewitzlaisen sotilaallisen nerouden* käsite,⁷²¹ jota hän käsittelee laajasti *Sodankäynnistä*-kirjan sivuilla 39–56. Lisäksi on syytä korostaa, että Clausewitz ymmärtää kyseisen nerouden hyvin pitkälle synnynnäisenä ominaisuutena, koska hän toteaa asiasta esimerkiksi seuraavaan tapaan: *Tietämyksen on siis näin ollen sulaututtava täysin toimijan omaan henkeen ja elämään ja muututtava todelliseksi taidoksi. Tästä syystä kaikki näyttää sujuvan sodassa ansiotuneilta miehiltä niin helposti ja kaikki luetaan luonnonlahjakkuuden ansioksi. Käytämme sanaa luonnonlahjakkuus erottaaksemme sen pohdinnan ja opiskelun tietä kasvatetusta ja kouliuntuneesta lahjakkuudesta.* (Clausewitz 2002, 82)⁷²² Clausewitzin käyttämän nero(us)-termin osalta on kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös siihen, että hän

⁷¹⁸ Tässä yhteydessä clausewitzlainen strategi absolutisoidaan eräänlaiseksi platoniseksi strategin ideaksi, ettei työssä tarvitsisi jatkuvasti kiinnittää huomiota niihin vajavaisuuksiin, joita todellisilla ihmisillä suhteessa tällaiseen ”ideaan” väistämättä on. Tästä johtuen tarkastelussa ei myöskään oleteta löydettävän tällaisia ideaali-ihmisiä, jonka seurauksena työn todellisena kiinnostuksen kohteena onkin sellaisten ihmisten löytäminen, joiden voidaan kuitenkin katsoa olevan selvästi keskimääräistä ihmistä lähempänä clausewitzlaisen strategin ”ideaan”.

⁷¹⁹ Luku sisältää myös paljon pitkiä Clausewitz-lainauksia, koska ne helpottavat ymmärtämään Clausewitzin omaa näkemystä strategisista neroista eli asioita, jotka on myös tämän tutkimuksen keskeisimpänä kiinnostuksen kohteena.

⁷²⁰ Tutkimuksessa läpikäytäviä asioita olisi tietyiltä osin kuitenkin aivan varmasti mahdollista soveltaa myös strategisen tason alapuolella oleviin toimijoihin, mutta kyseistä soveltamista ei kuitenkaan tässä yhteydessä tehdä.

⁷²¹ Clausewitz käyttää asiasta kirjoittaessaan erilaisia kieliasuja, joista tyypillisin on pelkkä *nero(us)*. Koska neroudella kuitenkin on virallisesti clausewitzlaisesta poikkeava merkitys, käytetään tässä yhteydessä asiasta muotoja *clausewitzlainen sotilaallinen nero(us)*, *clausewitzlainen nero(us)* tai *sotilaallinen nero(us)*.

⁷²² Immanuel Kant: ”*Neros on kyky keksiä sellaista, mitä ei voida opettaa eikä oppia.*”

ymmärsi sen yleiskielen käsitteenä (Clausewitz 2002, 40), joten clausewitzlaista sotilaallista neroutta ei tästä johtuen myöskään pidä sekoittaa nerouden täsmällisen nykymääritelmän kanssa (Cattell-jakaumalla ÄO vähintään 148). Koska clausewitzlaisen nerouden luonteen ymmärtäminen on puolestaan tutkimuksen kannalta keskeisessä asemassa, seuraavaksi tutkimuksessa keskitytäänkin läpikäymään miten Clausewitz kyseisenlaista neroutta hahmottaa.⁷²³ Aivan aluksi hän toteaa nerouden luonteesta seuraavaan tapaan:

Kun mitä tahansa erityistä toiminnan muotoa pyritään harjoittamaan jonkinmoisella taituruudella, siihen tarvitaan erityisiä älyn ja luonteen taipumuksia. Kun niitä ilmenee erityisen runsain mitoin ja ne voidaan havaita poikkeuksellisisa aikaansaannoksissa, sanotaan niiden ilmenemistä neroudeksi. Tiedämme toki, että tälle sanalle annetaan laajuudeltaan ja suunnaltaan hyvin erilaisia merkityksiä ja että moniakkin merkityksiä käytettäessä nerouden olemuksen määrittely on hyvin vaikea tehtävä; mutta koska me emme väitä olevamme filosofi sen paremmin kuin kielitieteilijäkään, meille sallittaneen pitäytyminen yleiskielessä tavanomaiseen kielenkäyttöön ja nerouden käsittäminen tietyissä toiminnoissa ilmeneväksi hyvin runsaasti tavanomaisuuden ylittäväksi hengen voimaksi.

Viivähdämme muutaman hetken tarkastelemassa tätä henkistä kykyä ja sen arvoa osoittaaksemme lähemmin sanonnan oikeutuksen ja perehtyäksemme tarkemmin käsitteen sisältöön. Emme kuitenkaan voi tyytyä tarkastelemaan hyvin paljon tavanomaista suuremman lahjakkuuden osoittamaa varsinaista neroutta, eihän tälle käsitteelle ole selväpiirteisiä rajoja, vaan meidän on sisällytettävä tarkasteluamme kaiken kaikkiaan jokainen toisiinsa yhteydessä oleva sielunvoimien piirre, joita voimme sitten pitää sotilaallisen nerouden olemuksena. Puhumme toisiinsa yhteydessä olevista piirteistä, sillä sotilaalliselle neroudelle on ominaista juuri se, ettei se ole vain yhtä sotilaallisiin saavutuksiin suuntautunutta voimaa, esimerkiksi rohkeutta, johon ei liity muita älyn ja luonteen voimia tai jonka rinnalla nämä ovat ohjautuneet sodankäynnin kannalta käyttökelvottomaan suuntaan, vaan voimien sopusointuinen yhdistelmä, jossa jollakin ominaisuudella on johtoasema, mutta muut eivät vaikuta vastakkaiseen suuntaan. (Clausewitz 2002, 39–40)

Edellä oleva lainaus tukee siis myös tämän tutkimuksen näkemystä strategisesta neroudesta eli siitä, ettei kyse ole jollain ihmisellä ilmenevästä yksittäisestä ominaisuudesta vaan monien erilaisten ominaisuuksien kombinaatiosta. Tämä taas puolestaan tukee edelleen sitä, että strategisuus on todennäköisesti ihmisten osalta normaalisti jakautunut. Tämän jälkeen Clausewitz määrittelee erinäisen määrän asioita, joiden hän katsoo olevan sotilaallisen nerouden kriteereinä. Näitä ovat esimerkiksi rohkeus sekä pelottomuus että päättäväisyyttä (vastuunkantokykyä) tarkoittavassa merkityksessä, riittävät ruumiin ja sielun voimat (terve järki) sekä älykkyys. Clausewitzlaisen neron älykkyyydestä Clausewitz puolestaan toteaa seuraavaan tapaan:

Mitä ylemmäksi päälliköiden portaikossa nousemme, sitä tärkeämpää on, että rohkeuden rinnalla on harkitseva äly, ettei se ole tarkoituksetonta intohimon sokeaa purkausta; mitä korkeammalle tullaan, sitä vähemmän nimittäin on kyseessä omakohtainen uhrautuminen ja sitä enemmän kasvaa muiden rohkaisemisen⁷²⁴ ja suuren kokonaisuuden menestyksestä huolehtimisen merkitys. (Clausewitz 2002, 111)

⁷²³ Asian osalta kannattaa tutustua myös Strachanin *Geist*-sanaa koskeviin näkemyksiin (Strachan 2010, 107–110).

⁷²⁴ Myös tämä toteamus osoittaa omalta osaltaan sen, että vaikka Clausewitz ei paljoa leadershipista kirjoittanutkaan, tiesi hän kuitenkin aivan hyvin sen, että ylimmän sotilasjohdonkin oli ymmärrettävä leadershipin suuri merkitys.

*Sodassa eletään epävarmuudessa; kolme neljännestä niistä asioista, joiden perusteella sodassa toimitaan, on epävarman tietämyksen milloin sakeamman, milloin ohuemman usvan peitossa.*⁷²⁵ *Tässä siis tarvitaan ensimmäiseksi terävää, läpitunkevaa älyä, jotta oman arviointikyvyn avulla voisi tunnustelemalla päästä selville todellisuudesta.*

Tavallinen äly voi kerran osua sattumanvaraisesti oikeaan, poikkeuksellinen rohkeus voi toisella kerralla korvata erehtymisen, mutta useimmissa tapauksissa, keskimääräistä onnistumista mitattaessa, älyn riittämättömyys käy jatkuvasti ilmi.

Sodassa toimii sattuma. Missään inhimillisessä toiminnassa ei tuolle muukalaiselle jouduta antamaan yhtä paljon tilaa, koska mihinkään muuhun toimintaan ei sattuma vaikuta niin monelta suunnalta koko ajan. Se lisää kaikkien olosuhdetekijöiden epävarmuutta ja häiritsee tapahtumien kulkua.

*Tuo kaikkien tietojen ja oletamusten epävarmuus, tämä sattuman alituinen puuttuminen peliin aiheuttaa sen, että sodassa toimija joutuu alituisesti toteamaan asioiden olevan toisin kuin hän on odottanut, ja tämä vaikuttaa väistämättä hänen suunnitelmaansa tai ainakin sen perustana oleviin oletamuksiin. Jos tämä vaikutus on niin voimaasta, että se kumoa ratkaisevasti toiminnan perusteet, on yleensä löydettävä uudet, eikä näiden pohjaksi ole useinkaan ratkaisun hetkellä riittävästi tosiasiatietoja, koska olosuhteet toiminnan aikana edellyttävät useimmiten pikaista ratkaisua eivätkä anna mahdollisuutta asioiden tarkistamiseen uudelleen, eivät usein edes kysyään harkintaan. Paljon tavallisempaa kuitenkin on, etteivät mielikuviemme korjaantuminen ja tietoisuus asioihin vaikuttamista sattumista riittä muuttamaan aikomuksiamme täysin, vaan johtavat vain niiden horjumiseen. Tietämyksemme asioiden tilasta on kasvanut, mutta tämä ei ole vähentänyt, vaan lisännyt epävarmuutta. Jotta ... henkinen kyky onnistuisi suoriutumaan menestyksekkäästi tästä alituisesta taistelusta odottamattomia tapahtumia vastaan, sillä on välttämättä oltava kaksi ominaisuutta: ensinnäkin älyä, joka tuo totuuden oivaltamiseen ohjaavan sisäisen valon kajastusta edes hiukan tähänkin läpitunkemattomaksi muuttuneeseen pimeyteen, ja sitten rohkeutta seurata tuota heikkoa valoa. Ensiksi mainittua ominaisuutta kuvataan ranskalaisella ilmauksella *coup d'oeil*,⁷²⁶ jälkimmäinen on päättäväisyyttä.⁷²⁷ (Clausewitz 2002, 42)*

Clausewitzille älykkyys on näin ollen erittäin tärkeä johtajan ominaisuus, joskin kuitenkin niin, ettei se kuitenkaan vielä yksinään riitä takaamaan sen enempää hyvää johtamista kuin johtajuuttakaan. Tästä huolimatta kuitenkin jo pelkästään se, että Clausewitz katsoo kaikkialla törmättävän älyn riittämättömyyteen (*"älyn*

⁷²⁵ Tämä "kolme neljänneistä" -ilmaus puolestaan kertoo hyvin sen, kuinka suurena hän kitkan merkitystä piti.

⁷²⁶ Silmänräpäyksellisen havaitsemisen ja havaitun ymmärtämisen kyky.

⁷²⁷ Sotamarsalkka von Manstein toteaa clausewitzlaisen sotapäällikön ajatusmaailmaa hyvin heijastaen Hitleristä johtajana seuraavaan tapaan: *"Samalla tulen ratkaisevaan seikkaan, joka määräsi Hitlerin johtamisen: tahdonvoiman yliarvostukseen. Hänen tahtonsa olisi pitänyt siirtää nuorimpaan krenatööriin asti uskoksi hänen ratkaisujensa oikeellisuudesta, jotta hänen käskynsä toisivat menestystä. Sotapäällikölle tahdonlujuus on ilman muuta yksi oleellisimmista voiton edellytyksistä. Niin monia taisteluita on hävitty ja niin monista menestyksistä luovuttu, koska johtajan tahto on ratkaisevalla hetkellä herpaantunut. Mutta sotapäällikön voiton tahto, joka tekee hänen sielunsa vahvaksi kestämiin myös vaikeita kriisejä, on jotain muuta kuin Hitlerin tahto, joka pohjimmiltaan oli peräisin hänen uskostaan 'lähetystehtävänsä'. Sellainen usko johtaa väistämättä jääräpäisyyteen ja käsitykseen, että oma tahto voisi ulottua jopa kovan todellisuuden asettamien rajojen ulkopuolelle. Näinä rajoina voivat olla vihollisjoukkojen moninkertainen ylivoima, ajan ja paikan asettamat vaatimukset tai pelkästään se tosiasia, että myös vastustajalla loppujen lopuksi oli oma tahto."* (von Manstein 2001, 231)

riittämättömyys käy jatkuvasti ilmi”) osoittaa selvästi sen, kuinka tärkeänä asiana hän riittävän hyvää älyä kuitenkin pitää. Kaiken lisäksi Clausewitz viittaa vähintäänkin epäsuorasti siihen, että älyn pitäisi ilmetä myös intuitiivisena, alitajuisena tietona (”sisäisen valon kajastus”) joka auttaa ihmistä oivaltamaan asioita oikein, vaikka päätöksentekoon ei tietoista ajattelua liittyisikään.⁷²⁸ Tämän jälkeen Clausewitz jatkaa asiasta seuraavaan tapaan:

Kun nyt tarkastelemme kokonaisuutena niitä neljää ainesosaa, joista sodan ilmapiiri koostuu, vaaraa, fyysistä räsytystä, epävarmuutta ja sattumanvaraisuutta, käsitämme helposti, että suuret luonteen ja älyn voimat ovat tarpeen, jotta voisi varmoin askelin ja menestyksekkäästi edetä tämän kulkua vaikeuttavan aineiden sekoituksen keskellä. Sotatapahtumista kertovien ja raportteja laativien ihmisten kielenkäytössä näistä voimista käytetään nimityksiä tarmokkuus, horjumattomuus, sitkeys, mielenmaltti ja luonteenlujuus aina sen mukaan, millaisina muunnelmina ne olosuhteiden mukaan ilmenevät. Kaikkia näitä sankariluonteen ilmauksia voitaisiin pitää samana tahdonvoimana, joka muuntautuu olosuhteiden mukaisesti; mutta miten lähellä toisiaan nämä ilmiöt ovatkin, ne eivät kuitenkaan ole samaa ainesta, ja niissä ilmenevien sielunvoimien vuorovaikutuksen vähintäänkin hieman tarkempi erittely on meidän kannaltamme kiinnostavaa.

Mielikuvien selventämiseksi on ensinnäkin olennaista todeta, että tuolle toimijan sielulliselle voimalle haasteeksi ilmaantuva paino, räsytys tai vastus, mitä nimitystä siitä halutaankin käyttää, on vain hyvin vähäiseltä osaltaan suoranaisesti vihollisen toimintaa, vihollisen vastarintaa, vihollisen tekoja. Vihollisen toiminnan suoranainen vaikutus kohdistuu ensinnäkin vain toimijan omaan henkilöön vaikuttamatta hänen johtamistoimintaansa. Jos vihollisen toiminta kestää neljä tuntia kahden sijasta, päällikkö on vaarassa neljä tuntia kahden sijasta; tämän suureen merkitys on selvästikin sitä vähäisempi, mitä ylemmässä asemassa päällikkö on; mitä se merkitsee sotapäällikön, ylimmän komentajan, kannalta – ei mitään.

Toiseksi vihollisen vastarinta vaikuttaa suoranaisesti päällikköön riistämällä häneltä välineitä vastarinnan pitkittyessä ja tähän liittyvän vastuun kautta. Kun joudutaan tekemään tällaisia murheellisia havaintoja, koetellaan ensiksi haastavasti päällikön tahdonvoimaa. Väitämme kuitenkin, ettei tämä ole läheskään raskain hänen kannettavakseen tuleva taakka, sillä tässä asiassa hän on tekemisissä vain oman itsensä kanssa. Kaikki muut vihollisen vastarinnan vaikutukset kohdistuvat sen sijaan niihin taistelijoihin, joita hän johtaa, ja vaikuttavat heidän kauttaan häneen.

Niin kauan kuin joukko taistelee rohkein mielin, halukkaasti ja vaikeuksiin joutumatta, on harvoin tarvetta osoittaa suurta tahdonvoimaa tavoitteisiin pyrittäessä; mutta kun olosuhteet käyvät vaikeiksi, kuten aina väistämättä tapahtuu silloin, kun jotain poikkeuksellista on saatava aikaan, asiat eivät enää sujukaan itsestään kuin hyvin öljytyn koneen työ, vaan itse kone alkaa asettua vastahankaan, ja tämän vastustuksen voittamiseen tarvitaan päällikön suurta tahdonvoimaa. Tällä vastustuksella ei tarkoiteta vain tottelemattomuutta ja vastaanvääntämistä, jotka tosin ovat hyvin yleisiä yksilöiden käyttäytymisen ilmiöitä, vaan kaikkien vähitellen loppuun nääntyvien fyysisten ja henkisten voimien aiheuttamaa kokonaisvaikutusta,

⁷²⁸ Intuitio on alitajuisia, tiedostamatonta, välitöntä tietämistä. Neuropsykologi Antonio Damasio mukaan intuitio käsitteeseen kytkeytyvällä ns. piilotietoisuudella on myös selkeä biologis-emotionaalinen perusta (Damasio 2000, 267–272). Intuitio on näin ollen myös todellinen älyllisen ajattelun osa-alue eli kyse ei siis ole kvasitieteellisestä asioiden sattumalta tapahtuvaa oikein arvaamisesta tms. Tiedostamattoman tiedon merkitykseen päätöksenteon tärkeänä osa-alueena voi perehtyä artikkeli *Viisas valitsee tunteella* (Tieteen kuvalehti 1/2010, 40–43) lukemalla.

sydäntä raastavaa veriuhrien näkemistä. Tätä vaikutusta vastaan päällikön on taisteltava sekä omassa mielessään että vaikuttamalla kaikkiin muihin, jotka suoranaisesti tai välillisesti siirtävät hänen mieleensä omia vaikutelmiaan, tunteitaan, huoliaan ja pyrkimyksiään. Yksilön voimat ehtyvät vähitellen, eikä oma tahto lopulta enää pysty niitä nostattamaan eikä ylläpitämään, ja samaan tapaan massan koko hidastusvoima vaikuttaa vähitellen sotapäällikön tahdonvoimaan; hänen rintansa hehkusta, hänen henkensä valosta pitää toimintatarmon hehkun ja toivon valon syttyä uudelleen kaikkien muiden mielessä; vain tähän pystyessään hän hallitsee massaa käskyillään ja pysyy sen herrana; jos tämä lakkaa, jos hänen oma rohkeutensa ei enää ole kyllin luja kaikkien muiden rohkeuden elvyttämiseen, massa kiskaisee hänet joukkoonsa alemmalle eläimellisen luonnon tasolle, missä väistetään vaaraa eikä tunneta häpeää. Näistä painavista vastuksista päällikön on rohkeudellaan ja sielunvoimallaan taistelussa selviydyttävä, jos hän aikoo päästä erinomaisiin tuloksiin. Nuo vastukset kasvavat massan kasvaessa, ja niinpä siis voimienkin on kasvettava ylempiin asemiin siirryttäessä, mikäli ne pyritään pitämään vastuksien tasalla. (Clausewitz 2002, 44–46)

Tämän asian käsiteltyään Clausewitz käy täsmällisemmin läpi tahdonvoiman eri osa-alueet. Tarkastelussa hän kiinnittää huomiota sekä kyseisten osatekijöiden perusolemukseen mm. (äly vs. tunne) sekä siihen, miten ne käytännön tasolla ilmenevät (hyvä vs. huono ilmenemismuoto). Tähän liittyen hän esimerkiksi toteaa, että luonteenlujuuden negatiivinen ilmenemismuoto on itsepäisyys. Kaiken kaikkiaan Clausewitz kuitenkin korostaa koko ajan, että tunteen pitäisi olla älylle alistaisen asian, koska vain tällä tavoin ihmisen on mahdollista säilyttää tasapainoisuutensa kaikissa mahdollisissa esiin tulevilla tilanteissa. Tämän jälkeen hän jatkaa asiasta vielä seuraavaan tapaan:

Hyvin pitkä etäisyys erottaa sotapäällikön eli koko sodan tai erillisen sotaanäyttämön ylipäällikön lähimmästä alemmasta komentajien portaasta siitä yksinkertaisesta syyistä, että jo seuraavan portaan komentaja on alistettu paljon tarkempaan käskynalaisuuteen ja valvontaan, joten omalle henkiselle työlle jää paljon vähemmän tilaa. Tämän takia on syntynyt tavanomainen käsitys, että erinomaista älykkyyttä ilmenee vain ylipäällikön tasolla ja että kaikilla alemmilla portailla selviytyy tavallisilla älynlahjoilla; onpa suorastaan yleistä, että asepalveluksessa harmaantunutta alemman tason komentajaa, joka on yksipuolisten tehtäviensä takia selvästikin jäänyt henkiseen köyhyYTEEN, pidetään tylsistyneenä ja hänen yksinkertaisuudelleen hymyilläään, vaikka hänen urheuttaan kunnioitetaan. Tarkoituksenamme ei ole taistella paremman osan hankkimiseksi noille kunnan miehille; se ei tuottaisi mitään hyötyä heidän toiminnalleen eikä juuri lisäksi heidän onnellisuuttaan. Haluamme vain näyttää asiat sellaisina kuin ne ovat ja varoittaa harhaluuloisia, että pelkästään väkivaltainen rehentelijä vailla älyä voisi saavuttaa sodassa erinomaista menestystä.

Kun vaadimme jo alimpienkin päällikkyyksien haltijoilta erinomaisia älynlahjoja, koska ne ovat erinomaisten suoritusten edellytys, ja tämä vaatimus voimistuu porras portaalta, on itsestään selvää, että suhtaudumme aivan toisin niihin miehiin, jotka täyttävät kunnialla armeijan toiseksi ylimmän tason komentajantehtävät, eikä heidän näennäinen yksinkertaisuutensa monipuolisen oppineen, kynäkäyttöön tottuneen liikemiehen ja konferensseissa kulkevan valtiomiehen rinnalla saa harhauttaa meitä vähättelemään heidän työhön liittyvän älynsä erinomaisuutta ... Erinomaisiin suorituksiin sodassa yhdistyy siis alimmilta portailla lähtien erityinen lahjakkuuden laji. Historia ja jälkimaailman arvostelu antavat kuitenkin yleensä varsinaisen nerouden kunnian vain niille lahjakkuuksille, jotka ovat loistaneet ylimässä asemassa eli ylipäällikköinä. Tämä johtuu siitä, että tuohon asemaan tultaessa älyyn ja hengenlahjoihin kohdistuvat vaatimukset kasvavat hyvin paljon yhdellä harppauksella. Koko sodan tai sen suurimpien, sotaretkiksi sanomiemme sotatoimien johtamisessa loistavaan lopputulokseen

tarvitaan hyvää ylemmän tason valtiollisten suhteiden tuntemusta. Tällä tasolla sodanjohto ja politiikka yhdistyvät ja sotapäälliköstä tulee samalla valtiomies ... (Clausewitz 2002, 53–54)

Clausewitz toisin sanoen tekee edellisen perusteella selvän pesäeron sotapäällikön ja tämän välittömien alaisten välille. Hän käyttää asiasta kertoessaan myös varsin mielenkiintoisia, osittain jopa paradoksaalisilta vaikuttavia ilmauksia. Esimerkiksi sotapäällikön alapuolella toimivista johtajista hän toteaa, että he ovat näennäisen yksinkertaisia, mutta kuitenkin älynlahjoiltaan erinomaisia ihmisiä. Tällaisen ilmauksen käyttö kuitenkin selittyy sitä kautta, että suhteessa ylimpään sotapäällikköön hyvään alipäällikkyyteen riittää huomattavan paljon alemmankin tasoinen, kapea-alaisempi älyn erinomaisuus, mutta se on kuitenkin myös itsessään poikkeuksellista älykkyyttä. Clausewitz kytkee sotilaallisen nerouden myös sota-aidon (strategia ja taktiikka) teoriaan. Tältä osin keskeisenä näkemyksenä on, ettei sotataidolle eikä varsinkaan strategialle ole luotavissa positiivista oppirakennelmaa, koska sotapäällikkönä toimiva sotilaallinen nero, toisin kuin keskivertokenraali, toimii aina oppirakennelmien ylä- ja ulkopuolella. Hän ei siis toimi muiden laatimilla sääntöillä, koska tietää muiden toimivan niiden mukaisesti, jolloin hänen on keksittävä uusi tapa yleisesti tunnetun sodankäytittävän avulla saavutettavien hyötyjen kiertämiseksi. Clausewitz kirjoittaa asiasta seuraavaan tapaan:

Kun asiointi on tällainen, joudumme toteamaan, ettei sotataidolle voida laatia positiivista oppirakennelmaa, joka voisi rakennustelineiden tavoin tukea toimijaa joka puolella. Niissä tapauksissa, joissa toimijan olisi turvauduttava lahjakkuuteensa, hän joutuisi aina tuon oppirakennelman ulkopuolelle ja toimimaan vastoin sen oppeja ja ... aina päädyttäisiin tulokseen, josta olemme jo puhuneet: että lahjakkuus ja nerous eivät toimisi sääntöjen mukaisesti ja että teoria osoittautuu todellisuuden vastakohdaksi. (Clausewitz 2002, 77–78)

Tästä vaikeudesta selviytymiseen avautuu kaksi tietä. Ensinnäkin se, mitä olemme sanoneet sotilaallisen toiminnan yleisestä luonteesta, ei päde yhtäläisesti jokaisen toimijan kohdalla. Kun siirrytään arvoasteikolla alemmaksi, vaaditaan yhä enemmän rohkeutta omakohtaiseen uhrautumiseen, mutta älylle ja arvostelukyvyille asetettavat vaatimukset ovat suunnattoman paljon vähäisempiä. Ilmiöiden kenttä on suppeampi, tavoitteita ja keinoja on vähemmän, tiedot ovat tarkempia, useimmiten jopa välittömään havaitsemiseen perustuvia. Mutta mitä ylemmäksi arvoasteikossa nouseaan, sitä suuremmiksi kasvavat vaikeudet, kunnes ne ovat suurimmillaan ylipäällikön toiminnassa, niin että hänen kohdallaan lähes kaikki on nerouden varassa.

Mutta myöskään aihepiirin erilaisten sisällöllisten aineiden käsittelyssä eivät vaikeudet ole kaikkialla samanlaisia, vaan ne vähenevät sitä enemmän, mitä suuremmassa määrin toiminnan vaikutukset ilmenevät aineen maailmassa, ja kasvavat sitä mukaa kuin ne muuttuvat henkiseksi ja niistä tulee tahtoa ohjaavia motiiveja. Sen tähden on helpompaa antaa teoreettisia sääntöjä taistelussa noudatettavasta joukon sisäisestä järjestyksestä, taistelusuunnitelman laadinnasta ja taistelun johtamisesta kuin taistelun hyväksikäytöstä. Taistelua käydään fyysisin asein, ja vaikkakaan se ei ole mahdollista ilman henkistä puolta, materiaalille on pakko antaa keskeinen valta. Mutta kun kyseessä ovat taisteluiden vaikutukset, jotka muuttavat aineelliset saavutukset motiiveiksi, kyseessä ovat luonteeltaan pelkästään henkiset asiat. Sanalla sanottuna: taktiikan teorian laatiminen on helpompaa kuin strategian teorian luominen. (Clausewitz 2002, 78)

Tässä yhteydessä Clausewitz toisin sanoen kertoo, miksi taktisen tason taisteluiden ”metodisointi” on helpompaa kuin vastaava toiminta strategisten sotien tasolla. Kyse on Clausewitzin mukaan ennen kaikkea siitä, että hektisessä taistelutilanteessa materiaaliset tekijät saavat väistämättä kokonaisuutena katsoen

ylivallan henkisiin tekijöihin nähden. Koska materiaalistien asioiden mallintaminen on puolestaan henkisiä asioita helpompaa, on myös taktiikan teoretisointi strategiaa helpompaa. Clausewitz jatkaa asiasta seuraavaan tapaan:

... Se suuri tietojen ja valmiuksien massa, joka palvelee yleensä sotilaallista toimintaa ja on välttämättä tarpeen, jotta täysin varustettu armeija voi lähteä sotatoimiin, tiivistyy harvoiksi suuriksi tuloksiksi ... Vain tältä pohjalta on käsitettävissä, kuinka aikaisemmin täysin toisilla aloilla toimineet miehet ovat sangen usein sodassa kohonneet johtaville paikoille ja menestyneet hyvin jopa sotapäällikköinä. Koska tätä sodassa tarpeellisen tietämyksen yksinkertaisuutta ei ole otettu huomioon, vaan tähän tietämykseen on aina sekoitettu palvelevien tietojen ja taitojen koko kuormasto, ei sitä ilmeistä ristiriitaa, johon on jouduttu todellisuuden maailman kanssa, ole myöskään kyetty ratkaisemaan muulla tavalla kuin vetoamalla kaikessa nerouteen, joka ei tarvitse teoriaa ja jota varten teoriaa ei pitäisi laatiakaan.

Mutta vaikka sodassa tarvittava tietämys on hyvin yksinkertaista, nimittäin koskee vain harvoja asioita ja tarkastelee niitäkin vain lopputuloksen näkökulmasta, osaaminen ei silti ole kovin helppoa ... Väitämme, että myös varsinainen älyllinen toiminta on vain alhaisissa asemissa yksinkertaista ja helppoa, mutta vaikeutuu sitä mukaa kuin kohotaan ylempiin asemiin ja kuuluu ylimmällä portaalla, sotapäällikön asemassa, vaikeimpiin tehtäviin, joita ihmisälylle asetetaan. (Clausewitz 2002, 81)

Kyseinen kappale puolestaan käsittelee tämän tutkimuksen kannaltakin erittäin oleellista asiaa, koska strategisuus näyttäisi Clausewitzinkin mukaan olevan ennen kaikkea myötäsytynäinen eikä siis suinkaan oppittu ominaisuus. Tämä näkemys tukeekin sitä, ettei hyvänkään (sotilas)koulutuksen saaneesta ihmisestä ole kuitenkaan välttämättä toimimaan hyvänä strategina, kun taas aivan toisenlaisen taustan omaavakin henkilö saattaa osoittautua jopa erittäin hyväksikin sotapäälliköksi.⁷²⁹ Tämän jälkeen Clausewitz puolestaan siirtyy käsittelemään sotapäälliköltä vaadittavia muita ominaisuuksia.

Sotapäällikön ei tarvitse olla oppinut historiantuntija eikä lehtimies, mutta hänen on oltava hyvin perehtynyt valtiollisen toiminnan korkean tason asioihin, tunnettava perinteiset näkemykset, virinneet etupyyteet, esillä olevat kysymykset ja toimivat henkilöt ja kyettävä arvioimaan näitä oikein. Hänen ei tarvitse olla terävä ihmistuntija eikä hiuksia halkomaan pystyvä luonteiden erittelijä, mutta hänen on tunnettava alaistensa luonne, ajattelutapa ja käyttäytyminen, heille ominaiset puutteet ja hyvät puolet. Hänen ei tarvitse tietää mitään ajoneuvojen rakenteesta eikä vetohevosten valjastamisesta tykkiä vetämään, mutta hänen on kyettävä arvioimaan oikein kolonnan marssivauhti erilaisissa oloissa. Kaikki nämä tiedot voidaan hankkia vain siten, että asioiden seurannassa ja elämässä toimii oivaltava arvostelukyky ja tähän tietämykseen pyrkivä lahjakkuus. Korkeissa asemissa sotilaallisessa toiminnassa tarvittava tietämys on erikoislaatuista ... sen takia, että sen voi pohtimalla, siis opiskelemalla ja ajattelemalla, hankkia vain erikoislaatuinen lahjakkuus, jonka älyllinen vaisto pelkistää elämän ilmiöistä esiin vain niiden sisäisen hengen niin kuin mehiläinen imee kukista meden, ja että se on hankittavissa pohdiskelun ja opiskelun ohella myös elämäkokemuksen kautta. Elämän runsaat opetukset eivät koskaan tuota ketään newtonia⁷³⁰ tai euleria⁷³¹,

⁷²⁹ Myös von Manstein toteaa asiasta seuraavaan tapaan: ”Muuten sotahistoria ei voisi kertoa niin monista ruhtinaista ja prinsseistä menestyksekkäinä armeijan johtajina.” (von Manstein 2001, 229)

⁷³⁰ Sir Isaac Newton (1643–1727) oli englantilainen fyysikko, matemaatikko, tähtitieteilijä, filosofi ja alkemisti. Newton loi perustan klassiselle mekaniikalle vuonna

mutta toki Condén⁷³² ja Fredrikin⁷³³ veroisia korkeatasoiseen laskelmointiin pystyviä kykyjä ...

Koskaan ei ole ollut olemassa älyllisiltä kyvyiltään vajavaista suurta ja menestyksestä sotapäällikköä, mutta hyvin lukuisissa tapauksissa alemmissa asemissa erittäin menestysekkäästi toimineet miehet ovat ylimpään asemaan päästyään osoittautuneet keskinkertaista kehnommiksi, koska älyn lahjat eivät ole riittäneet ... (Clausewitz 2002, 81–82)

Kyseinen lainaus puolestaan osoittaa hyvin sen, ettei Clausewitz edellytä sotapäällikön olevan oikeastaan minkään erikoisalan specialistin eli sotapäällikölle riittää, että hän hahmottaa kokonaisuuteen vaikuttavia asioita riittävän (?) hyvin. Kyse on siis aivan samasta asiasta, johon tutkimuksessa on monia kertoja jo viitattukin, eli yksityiskohtien todellisuutta hahmottava ”kaivossa elävä sammakko” ei voi koskaan tajuta sodan perimmäistä luonnetta samalla tavoin kuin sen laaja-alaisesti ja kokonaisvaltaisesti näkevä ”taivaalla lentävä kurki”. Clausewitz toteaa strategisen neron harvinaisuuteen liittyen myös seuraavasti.

Niinpä siis kaikki on strategiassa hyvin yksinkertaista, mutta kaikki ei silti ole suinkaan hyvin helppoa. Kun valtion suhteiden perusteella on määriteltä, mitä sodalla pitää ja voidaan saada aikaan, löydetään tie tulokseen helposti. Tämän tien järkähtämätön kulkeminen, suunnitelman toteuttaminen joutumatta muuttamaan sitä tuhannesti ja tuhannesta syystä, vaatii suuren luonteenlujuuden lisäksi suurta älyn selkeyttä ja varmuutta, ja tuhannesta erinomaisesta ihmisestä, joista joku voi olla erittäin älykäs, toinen tarkkasilmäinen, joku muu hyvin rohkea tai lujaluoteinen, ei ehkä yhdelläkään ole sellaista ominaisuuksien yhdistelmää, joka kohottaisi hänet sotapäällikön uralla keskinkertaisuuden yläpuolelle. (Clausewitz 2002, 102–103).

Edellä käsiteltyihin asioihin liittyen Clausewitz kritisoi myös jominilaista⁷³⁴ rationaalista sotateoriaa ”positiivisen oppirakennelman” lisäksi myös sen analyysilähtöisyydestä. Toisin sanoen Clausewitz osoitti, ettei rationaalisanalyyttinen ajattelu sovellu sodankäyntiin liittyvistä lukemattoman monista epävarmuustekijöistä johtuen kovinkaan hyvin sen yhteydessä käytettäväksi. Aivan erityisesti Clausewitz kritisoi Jominin sodankäynnin kannalta keskeisenä pitämien lukumääräisen ylivoiman, joukkojen elintarvikehuollon, tukialueiden ja sisälinjojen

1687 julkaistussa teoksessaan *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Isaac_Newton)

⁷³¹ Leonhard Paul Euler (1707–1783) oli sveitsiläinen matemaatikko ja fyysikko. Häntä pidetään saksalaisen Johann Carl Friedrich Gaussin (1777–1855) ohessa yhtenä kaikkien aikojen suurimmista matemaatikoista. Euler mm. käytti ensimmäisenä käsitettä funktio (Gottfried Leibniz määritteli käsitteen 1694). Tämän lisäksi Euler aloitti muun muassa verkkoteorian ja variaatiolaskennan perusteiden tutkimisen. Häneltä ovat peräisin myös monet modernit merkinnät kuten summa, pii ja imaginaariyksikkö. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Leonhard_Euler)

⁷³² Louis II de Bourbon, Condén ruhtinas eli Grand Condé (1621–1686) oli kuninkaallisen suvun jäsen. Hän oli Condén ruhtinas, Bourbonin, Enghienin, Montmorencyn, Châteauroux’n, Bellegarden ja Fronsacin herttua, Ranskan pääri, ensimmäinen ”veriprinssi” ja Ranskan armeijan kenraali sekä kolmikymmenvuotisessa sodassa että Ranskan-Hollannin sodassa. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Louis_II_Cond%C3%A9)

⁷³³ Fredrik II Suuri (1712–1786) oli Hohenzollern-sukuun kuulunut Preussin kuningas 1740–1786. Hänet tunnetaan taistelulentillä erinomaisesti menestyneenä soturikuninkaana ja valistuneena itsevaltiaana, joka nosti Preussin yhdeksi Euroopan mahtivaltioista. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Fredrik_Suuri)

⁷³⁴ Clausewitz ei tosin mainitse Jominia nimeltä, mutta koska Jomini korostaa juuri kyseisten asioiden merkitystä, käytännössä kyse ei voi olla kenestäkään muustakaan. Clausewitzin tiedetään myös tunteen Jominin näkemyksiä, koska esimerkiksi kirjassaan *Principles of War* hän viittaa myös suoraan Jominiin (Clausewitz 2003, 49).

merkityksen ylikorostamista sodankäynnin menestyksellisyyttä selittävinä tekijöinä, joista hän toteaaakin seuraavaan tapaan:

Kaikki nämä yritelmät ovat kelvottomia

Kaikkia näitä teoreettisia yritelmiä voidaan pitää vain analyttiseltä osaltaan edistysaskelina totuuden tuntemisessa, mutta synteettiseltä osaltaan, esittäessään ohjeita ja sääntöjä, ne ovat täysin käyttökelvottomia. Ne pyrkivät määrittelemään tiettyjä määrällisiä normeja, kun sodassa taas kaikki on epämääräistä ja laskelmat on tehtävä pelkästään muuttuvien suureiden varaan. Ne suuntaavat tarkastelunsa pelkästään aineellisiin suureisiin, kun taas sotilaallinen toiminta kokonaisuudessaan on henkisten voimien ja vaikutusten kenttää. Ne tarkastelevat vain yksipuolista toimintaa, kun sota taas on jatkuvaa vastapuolten toimien vuorovaikutusta.

Niiden säännöt eivät ota huomioon neroutta

Kaikki, mitä tuollaisen yhden ainoan tarkastelutavan niukalla viisaudella ei pystytty tavoittamaan, jäi tieteen aitauksen ulkopuolelle, kentäksi neroudelle, joka nousee sääntöjen yläpuolelle. Voi sitä soturia, joka tyytyy ryömiskelemään tämän sääntöjen surkeuden seassa, sääntöjen, jotka ovat nerolle liian kehoja, joiden yläpuolelle pystyy hän ylväästi asettumaan ja joita hän voi pahimmassa tapauksessa myös pitää pilkkanaan. Juuri neron teot ovat pakostakin paras sääntö, eikä teorialla voi olla parempaa tehtävää kuin sen selvittäminen, miten ja miksi asia on niin. – Voi teoriaa, joka joutuu vastatusten henkisen voiman kanssa; tätä vastakkain joutumista se ei voi korvata millään nöyryydellä, ja mitä nöyremmin se esiintyy, sitä nopeammin pilkka ja halveksunta karkottavat sen todellisesta elämästä. (Clausewitz 2002, 73–74)

Strateginen johtaja on näin ollen clausewitzlaisessa sotateoriassa avainasemassa, koska Clausewitzin mukaan sodankäynnin menestyksellisyys on nimenomaan ylimmän sotilasjohtoon pätevyydestä riippuvainen asia.⁷³⁵ Erityisesti strategisen sotilasjohtoon onkin kyettävä ajattelemaan asioita totutusta poikkeavalla tavalla ja pystyttävä irrottautumaan erilaisista ohjesäännöistä yms., koska ne ovat ainakin yleisesti ottaen juuri sellaisia ”keskinkertaisuuksien keskinkertaisuuksille” kirjoittamia dogmatisoituja yleistyksiä asioita, joilla ei oikeastaan ole mitään annettavaa henkilöille, jotka hahmottavat sodankäynnin todellisuutta paljon laajalaisemmin kuin sotavaimissa aina väistämättä enemmistönä olevat ns. riviupseerit.⁷³⁶ Tältä osin onkin tavallaan tragikoomista, että *Sodankäynnistä* on kuitenkin muodostunut hyvin pitkälle juuri tällä tavoin tulkittu – tai siis oikeastaan tulkitsematta jäänyt – teos.⁷³⁷ Clausewitz korostaa, että hyvältä holistis-synteettis-strategiselta johtajalta edellytettävät ominaisuudet ovat myös hyvin erilaisia kuin millaisia ne ovat alemman tason johtajilla. Aivan varmaa olisi, ettei Clausewitz myöskään pitäisi yksioikoisesti ajattelevia ns. teknokraattijohtajia oikeanlaisina

⁷³⁵ Myös Sunzi korostaa monin eri tavoin asian merkitystä omassa sotateoriassaan.

⁷³⁶ Älykkyys- ja luovuustutkimukseen erikoistunut professori Kari Uusikylä puolestaan toteaa asiasta seuraavaan tapaan: ”*Luovimmat nerot ovat harvoin kilttejä sopeutujia [...] Neroilla on kyky keskittyä äärimmäisen intensiiviseen työhön omalla erikoisalallaan. Luovat nerot ovat muista riippumattomia riskinottajia, jotka ovat usein joutuneet kokemaan vaikeita henkisiä paineita elämässään [...] Luova nero ei hukkaa aikaansa muiden miellyttämiseen, varsinkin kun hän on itse kaatamassa traditioita.*” (Uusikylä 2003, 192) Englantilainen runoilija Alexander Pope (1688–1744) on puolestaan todennut nerouden luonteeseen liittyen: ”*Jos todellinen nero näyttäytyy, voitte päätellä sen siitä, että kaikki pölkkypäät ovat tehneet liiton häntä vastaan.*”

⁷³⁷ Esimerkiksi sotateoreetikko John Boydhan tuntui peräti odottaneen, että Clausewitzin olisi pitänyt kirjoittaa kirjansa Yhdysvaltojen 1900-luvun loppupuolen eikä siis suinkaan 1800-luvun alkupuolen Preussin asevoimille.

henkilöinä ylimmässä sotilasjohdossa toimimaan, koska tällaisilla henkilöillä on tyypillisesti vahva taipumus hahmottaa todellisuutta rationaalis-deterministisesti, samoin kuin myös nähdä (sotilas)organisaatio juuri sellaisena hyvin rasvattuna ja helposti hallittavissa olevana, tilanteessa kuin tilanteessa optimaalisesti toimivana koneena, jollaisena Clausewitz nimenomaan mm. *kitkan* luonteesta johtuen varoitti sitä näkemästä.⁷³⁸

Lopuksi Clausewitzin osalta johtamisesta ja johtajuudesta puhuttaessa on myös huomioitava, ettei Clausewitzille johdettava perusyksikkö tyypillisen nykikäytännön mukaan suinkaan ollut yksilö vaan itsenäisen taistelukyvyn omaava sotajoukko. Clausewitz lähestyy siis joukkojen johtamista ennemminkin sosiologian tai sosiaalipsykologian kuin psykologian näkökulmasta. Näin ollen clausewitzlainen näkemys poikkeaaakin huomattavan paljon siitä, miten johtamista esimerkiksi Suomen puolustusvoimissa nykyään pääsääntöisesti tarkastellaan. Näkemys on ainakin sotilaallisesta näkökulmasta asiaa lähestyttäessä myös siltä osin mielenkiintoinen, että nykyisin vasta operatiivisen tason joukot kykenevät itsenäiseen sodankäyntiin, joten ainakin näin määriteltynä clausewitzlainen sotilaallinen perusyksikkö olisi useammasta tuhannesta sotilaasta muodostuva kokonaisuus (Napoléonilla armeijakunta; nykyisin yleensä prikaati). Riippumatta siitä, onko johtamista kuitenkaan syytä lähestyä näin suurten kokonaisuuksien näkökulmasta, oleellista on kuitenkin ymmärtää, ettei sotilaita johdeta sodassa ensisijaisesti yksilöinä vaan joukkoina. Näin ollen psykologia ei myöskään ole ainoa tieteenala, jonka pohjalta (sotilas)johtajuutta on syytä tarkastella, vaan myös sosiaalipsykologian ja sosiologian asiaa koskeviin näkemyksiin olisi syytä kiinnittää paljon huomiota. Tämä joukkolähtöisyys ei kuitenkaan Clausewitzin osalta tarkoittanut sitä, etteikö hän olisi ymmärtänyt myös yksilöllisyyden merkitystä, koska muutenhan hän ei olisi kiinnittänyt niin paljon huomiota strategiseen nerouteen kuin miten käytännössä teki. Clausewitzille sotilaallisen toiminnan kollektiivisuus oli kaikesta huolimatta kuitenkin itsestään selvää: *[...] sotilaallisen moraalinkin on soturin elämässä oltava toisenlaista kuin tavallisen ihmisen moraalit.*⁷³⁹ *Sen on voitettava yksilön elämälle ominainen taipumus omapäiseen toimintaan ja voimankäyttöön ja alistuttava laadullisesti ylemmän tason vaatimuksiin, kuuliaisuuteen, järjestykseen, sääntöjen ja metodien noudattamiseen. Innostus asiaan elävöittää armeijan sotilaallista moraalit ja voimistaa sen hehkua, mutta ei ole sen välttämätön ainesosa.* (Clausewitz 2002, 107)

⁷³⁸ Amiraali Kaskeala: ”Upseerin on ymmärrettävä tekniikkaa eikä hän saa olla tässä suhteessa pelkästään tekniikan erityisasiantuntijoiden varassa. Mikäli johonkin tehtävään on valittavissa kaksi muutoin tasaveroista upseeria, annan etusijan teknillisen koulutuksen suorittaneelle upseerille.” (Kylkirauta 2/2005, 10) Mikäli tekninen osaaminen olisi aivan oikeastikin ainoa kahta upseeria toisistaan erottava tekijä, näin kannattaisikin toimia (koska itse asiassahan tuollaisessa tilanteessa olisi aivan sama mistä erottavasta tekijästä olisi kyse). Tekninen asiantuntemus ei tästä huolimatta kuitenkaan ole, ainakaan strategisella tasolla toimivien upseereiden osalta, juuri minkään arvoista clauswitzlaiselta nerolta edellytettäviin ominaisuuksiin nähden. Potentiaalisen ongelman asian osalta saattaa muodostaa myös se, että teknologiasuuntautuneisuuden voidaan olettaa olevan tyypillistä juuri sellaisille ihmisille, joilla ei ole kovinkaan hyviä strategisen ajattelun valmiuksia, koska eiväthän hyviksi tiedetyt sotilasjohtajat muuten olisi pitäneet tekniikan merkitystä sotimisen kannalta toissijaisena asiana.

⁷³⁹ Muista myös Hegelin näkemys sodasta luonnollisena valtioiden välisenä kanssakäymisen muotona, samoin kuin sekin, ettei rauhan ajan moraalit ole sovellettavissa sotaan, koska sota on jo itsessään amoraalista toimintaa.

Älykkyys

Edellä läpikäydyn perusteella on siis selkeästi havaittavissa, että älykkyys on Clausewitzin mukaan erittäin keskeinen sotilaallisen nerouden osa-alue. Koska Clausewitzin aikana älykkyyttä ei kuitenkaan ollut määritelty tieteellisessä merkityksessä kovinkaan täsmällisesti, on älyä ja sen lähikäsitteitä syytä lähestyä nykytieteellisestä näkökulmasta.⁷⁴⁰ Asian osalta on kuitenkin todettava, ettei nykytiedekään ole yksimielinen älykkyyden määritelmästä, minkä seurauksena myös tässä yhteydessä asian osalta tukeudutaan vain älykkyyden yleisimpiin määritelmiin.⁷⁴¹ Koska myös muiden jatkossa käsiteltävien asioiden (mm. viisaus, luovuus ja motivaatio) osalta tilanne on hyvin samankaltainen, tässä yhteydessä kyseinen epävarmuustekijä hyväksytään myös vallitsevana tosiasiana. Tämän seurauksena tutkimuksessa ei myöskään pyritä väittämään, etteikö käsiteltävistä asioista voitaisi tehdä myös jossain määrin toisenlaisia tulkintoja. Näin ollen tarkastelussa päähuomio kiinnittyykin siihen, millä tavoin käsiteltävät asiat yleisesti ottaen toisiinsa kytkeytyvät ja clausewitzlaista neroutta määrittelevät, eikä siis suinkaan siihen, kuinka hyvin tässä pyrkimyksessä tulleen kaikkein pienimpienkin yksityiskohtien osalta onnistumaan.

Tarkastelun osalta on lisäksi syytä korostaa, että koska clausewitzlaisen neron voidaan joka tapauksessa edellyttää omaavan jotakuinkin kaikkien jatkossa tutkimuksessa käsiteltävien tekijöiden osalta poikkeuksellisen hyvät valmiudet, tässä yhteydessä, mikäli se vain on tieteellisin perustein suinkin mahdollista, kyseisten tekijöiden oletetaan myös korreloivan mahdollisimman pitkälle keskenään. Clausewitzlaisen nerouden saavuttamisesta pyritään siis tekemään niin helppoa kuin se vain suinkin on mahdollista, vaikka näin toimiminen ei edesautakaan negatiivisesti määritellyn tutkimushypoteesin, *Suomen puolustusvoimissa ei ole clausewitzlaisia strategeita*, toteutumista. Tätä toimenpidettä ei kuitenkaan pidä sekoittaa sen kanssa, että kaiken ”hyvän” uskottaisiin myös todellisuudessa kasautuvan automaattisesti vain harvoille ihmisille. Kyse on yksinkertaisesti vain siitä, että vaikka tällaista kasautumista tapahtuisikin, olisi clausewitzlaisen nerouden kriteereiden saavuttaminen kaikesta huolimatta edelleenkin äärimmäisen vaikeaa. Tämän asian huomioon ottamisen merkitystä ei myöskään pidä vähätellä. Muuten tutkimuksesta saa helposti sen kuvan, että ihmiset pyrittäisiin polarisoimaan pieneksi älylliseksi eliitiksi ja suureksi epä-älylliseksi massaksi, mikä ei kuitenkaan ole tutkimuksen pyrkimys.⁷⁴² Lukijoiden pitää siis huomioida, että kerätty tutkimusaineisto yms. on aivan tietoisesti kerätty juuri tällaista clausewitzlaisen nerouden saavuttamisen helppoutta tukemaan, joten mikäli kyseinen aineisto puolestaan korvattaisiin tutkimushypoteesin toteutumista paremmin palvelevilla, ihmisten kaikinpuolista samanlaisuutta tai jopa tasapäisyyttä korostavilla tutkimuksilla, olisi tutkimuskohteena olevien suomalaisupseereiden entistäkin vaikeampi täyttää clausewitzlaisen nerouden kriteerit.⁷⁴³

⁷⁴⁰ Älykkyyden tieteellinen tutkimus alkoi vasta 1800-luvun loppupuolella Francis Galtonin (1822–1911) toimesta.

⁷⁴¹ Katso tarkemmin esim. Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 143–176.

⁷⁴² Vielä vähemmän tarkastelu on tarkoitettu rasistisesti tms. tulkittavaksi, koska erojen samaan ryhmään kuuluvien ihmisten kesken (esim. suomalaiset) tiedetään olevan hyvin paljon suurempia kuin millaisia ovat keskimääräiset erot eri ryhmiin kuuluvien ihmisten välillä (esim. suomalaisten keskimääräinen älykkyys suhteessa kiinalaisiin). Lisäksi kyseiset erotkin ovat selitettävissä hyvin pitkälle mm. kulttuuri-, ympäristö- ja ravitsemustekijöiden kautta.

⁷⁴³ Tukeutuminen tällaiseen aineistoon ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö aineisto täyttäisi tieteellisiä kriteereitä; kyse on siis ennen kaikkea käytettävissä olevan aineiston painotuksesta, ei epätieteelliseen aineistoon tukeutumisesta.

Vaikka tutkimuksessa keskitytäänkin läpikäymään clausewitzlaiseen sotilaalliseen nerouteen vaikuttavia tekijöitä ja niiden välisten suhteiden määrittämiseen käytetään myös varsin paljon aikaa, siitä huolimatta tutkimuksessa ei kuitenkaan kuvitella, että clausewitzlaiset nerot olisivat myös todellisuudessa näin helposti löydettävissä. Kyse on siis lähinnä vain tällaisilta henkilöiltä edellytettävien ominaisuuksien läpikäynnistä eikä siitä, että sopiva ominaisuuskombinaatio antaisi automaattisesti myös clausewitzlaisen strategin pätevyuden. Päinvastoin, tutkija on täysin tietoinen siitä, ettei neroja voida ns. tuottaa, eli todellinen nerous on hyvin pitkälle seurausta sattumasta, minkä seurauksena sen enempää clausewitzlaisille neroille tyypilliset kuin välttämättömäkään ominaisuudet eivät automaattisesti vielä riitä takaamaan nerouden käytännön tasoista ilmenemistä (ks. tarkemmin Uusikylä & Piirto 1999, 70–73).

Vaikka älykkyyden merkitystä ei suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa olekaan tapana korostaa, Clausewitzin asialle antamasta suuresta merkityksestä johtuen asian sivuuttaminen ei olisi tutkimuksen clausewitzlaisen luonteen mukaista. Clausewitz toteaaakin älyn suuresta merkityksestä jo aikaisemmin mainitun lisäksi mm. seuraavaan tapaan: *Äly näyttää olevan kaikissa suhteissa olennaisella tavalla asioihin vaikuttava voima, ja tällä perusteella voimmekin ymmärtää, miksi käytännön ilmenemismuodoissaan niin yksinkertainen ja harvapiirteinen sotilaallinen toiminta ei suju erinomaisesti ihmisiltä, joiden älynlahjat eivät ole erinomaiset ...* (Clausewitz 2002, 53) Tutkimuksessa älykkyyden tarkastelua ei toisaalta olisi mielekästä sivuuttaa myöskään sen vuoksi, että tällöin tarkastelussa jätettäisiin ottamatta huomioon luokittelukriteeri, jota myös Suomen puolustusvoimat pitää ilmeisen tärkeänä (älykkyydestä eli ns. p₁-koe tehdään kaikille varusmiehille).⁷⁴⁴ Tästä huolimatta on kuitenkin syytä todeta, ettei älyn merkitystä myöskään pyritä ylikorostamaan, eli kyse ei siis ole minkäänlaisesta älyllisen nerouden ylistyksestä vaan ainoastaan yhdestä monista tekijöistä, jotka erottavat ihmisiä toisistaan.⁷⁴⁵

Älykkyyden nykymäärittelyn osalta on puolestaan syytä todeta, että tavallaan puhuminen yhdestä älykkyydestä antaa hivenen virheellisen kuvan sen todellisesta luonteesta. Oikeastaan kyse on erilaisten osaälykkyyksien summasta, jolloin älykkyydosamäärä kertoo vain älykkyyden yleisen tason, muttei kovinkaan paljon älykkyyden todellisesta luonteesta.⁷⁴⁶ Älykkyyks on myös hyvin pitkälle periytyvää⁷⁴⁷ ja lisäksi vielä niin, että perintötekijöiden merkitys korostuu ikääntymisen myötä (Neisser ym. 1996, 96). Kaiken lisäksi ympäristötekijät vaikuttavat lähinnä sitä kautta, tukevatko ne älyllisten kykyjen kehittymistä vai jääkö osa älyllisistä kyvyistä kenties ympäristötekijöistä johtuen kehittymättä (ks. tarkemmin esim. Brody & Crowley 1995, 59–80).⁷⁴⁸ Hetki sitten todetun

⁷⁴⁴ Älykkyyksmittaus on varsinkin reliabiliteetin osalta myös luotettava mittari, koska testitulokset eivät juurikaan vaihtelee testikertojen välillä.

⁷⁴⁵ Esimerkiksi artikkelissa *Intelligence: Knowns and Unknowns* (Neisser ym. 1996, 77–101) käydään hyvin läpi älykkyyksitutkimusta ja sen keskeisimpiä tuloksia.

⁷⁴⁶ Esimerkiksi 661 amerikkalaiselta psykometriikan tuntijalta vuonna 1984 asiaa kysyttäessä 87 % heistä oli tästä huolimatta kuitenkin sitä mieltä, että myös yleisälykkyydestä voidaan puhua olemassaolevana realiteettina. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/%C3%84lykkyyks>). Cattellin mukaan yleisälykkyyks (G) puolestaan koostuu kahdesta laajasta ryhmäfaktorista, jotka ovat *kiteytynt* (Gc) ja *joustava älykkyyks* (Gf); nämä faktorit puolestaan jakautuvat edelleen suppeisiin ryhmäfaktoreihin ja spesifeihin faktoreihin (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 150).

⁷⁴⁷ Geneettisen perimän katsotaan tyypillisesti selittävän noin 40–80 % älykkyydestä. Esimerkiksi Eysenckin mukaan perintötekijät voivat selittää aikuisilla jopa 80 % älykkyydestä (Eysenck 2000, 47). Skeelsin & Dyen (1939) mukaan virikkeellinen ympäristö kuitenkin edesauttaa älyllistä kehitystä (Blacher & Baker 2002, 19–33).

⁷⁴⁸ Lisäksi virikkeellisen ympäristön positiivinen vaikutus on (Scarr & Arnett 1987) mukaan suurimmillaan alhaisen älykkyyden alueella, kun taas virikkeettömän

mukaisesti älykkyyden luonteesta ei kuitenkaan olla kovinkaan yksimielisiä, eli älykkyys voidaan määritellä hyvin monin eri tavoin. Yksi hyvin tunnettu luokittelutapa on Robert Sternbergin tekemä kolmijako (mm. Uusikylä 2005, 55–56), jossa älykkyys/lahjakkuus jaotellaan:

- *Analyttiseksi lahjakkuudeksi* jolla tarkoitetaan sekä kykyä jakaa ongelma osiin että myös ymmärtää osien merkitys (ilmenee hyvin älykkyydestesteissä).
- *Synteettiseksi lahjakkuudeksi* jolla tarkoitetaan oivalluskykyä, luovuutta ja intuitiivisuutta sekä kykyä selviytyä uusissa tilanteissa (ei välttämättä ilmene älykkyydestesteissä); synteettisesti lahjakkaat ihmiset eivät näe asioita keskivertoihmisten tavoin ja he ovat juuri niitä ihmisiä, jotka yltyvät tieteissä, kirjallisuudessa ja taiteissa suurimpiin saavutuksiin.⁷⁴⁹
- *Käytännölliseksi lahjakkuudeksi* jolla tarkoitetaan eräänlaista maalaisjärkeä eli kykyä käyttää analyyttistä ja synteettistä lahjakkuutta arkielämän tilanteissa, sosiaalisten taitojen käyttöä ja kykyä soveltaa tietojaan käytännön elämän ongelmiin menestyksekkäästi.

Howard Gardner on puolestaan luokitellut älykkyyden seitsemään lajiin, jotka ovat lisäksi toisistaan riippumattomia. Gardnerin ns. *moniälykkyysteorian* (1983) voidaan kuitenkin katsoa käsittelevän ennemminkin erilaisia lahjakkuuden lajeja kuin kertovan varsinaisesta älykkyydestä. Gardnerin jaottelun mukaan seitsemän lahjakkuuden lajia eli intelligenssiä, jotka eivät hänen mukaansa myöskään ole toisistaan riippuvaisia,⁷⁵⁰ ovat (mm. Uusikylä 2005, 66–69):

- Matemaattis-looginen lahjakkuus (tarvitaan esimerkiksi matematiikassa ja ohjelmoinnissa mutta myös ihan tavallisessa päätöksenteossa tai ongelmanratkaisussa)
- Musikaalinen lahjakkuus (kyky ymmärtää ja säveltää musiikkia, soittaa jotain instrumenttia ja tunnistaa äänien eri vaihteluita)
- Visuospatiaalinen lahjakkuus (kyky hahmottaa itsensä ja ympäristönsä välisiä etäisyyksiä ja ympäristön muotoja; tällaiset ihmiset voivat olla taitavia esimerkiksi kartanluvussa, rakennuspiirustusten ymmärtämisessä tai kaavojen muokkaamisessa vaatteiden ompelussa)
- Kielellinen lahjakkuus (kyky käyttää kieltä luovasti ja taidokkaasti ja ilmaista itseään halutulla tavalla joko kirjallisesti tai puheessa; kielellisesti lahjakkaat ihmiset saattavat oppia uusia kieliä helposti tai heillä on laaja sanavarasto)
- Liikunnallinen eli kinesteettinen lahjakkuus (liikunnallisesti lahjakkaat hallitsevat kehonsa liikkeitä hyvin ja voivat olla taitavia urheilijoita tai tanssijoita)
- Interpersoonallinen lahjakkuus (kyky ymmärtää muita ihmisiä ja ihmisten välisiä suhteita)
- Intrapersonallinen lahjakkuus (itsetuntemukseen liittyvä lahjakkuus; kyky ymmärtää omia tunteitaan, asenteitaan motiivejaan ja ajattelumallejaan ja muuttaa niitä)

Myöhemmin Gardner lisäsi listaan vielä kahdeksannenkin lahjakkuuden lajin eli naturalistisen lahjakkuuden (luonnon ymmärtämisen kyky); hän on pohtinut myös

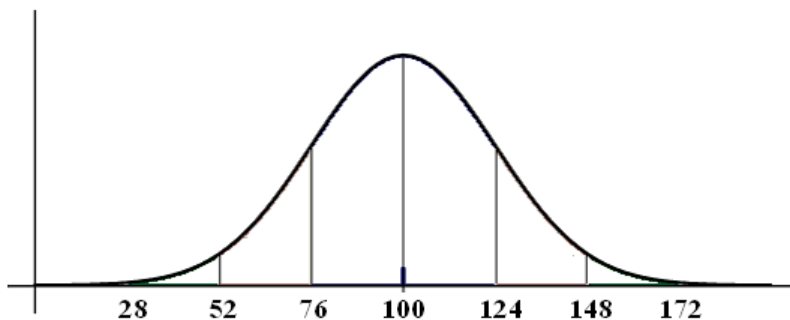
ympäristön negatiivinen vaikutus on suurimmillaan ylemmän älykkyyden alueella (Hautamäki ym. 1993, 96–98). Älyllisessä opiskelussa virikkeellisuuden lisääminen ei siis juurikaan paranna oppimistuloksia, kun taas älyllisyyttä edellyttävän ympäristön aikaisempaa virikkeettömämpään suuntaan muuttaminen heikentää oppimistuloksia selvästi keskimääräisen virikkeelliseen ympäristöön nähden.

⁷⁴⁹ Synteettisen lahjakkuuden voidaan olettaa olevan myös erittäin keskeinen clausewitzlaisen neron ominaisuus.

⁷⁵⁰ Gardnerin väite täysin erillisistä intelligensseistä on kuitenkin torjuttu varsin laajastikin älykkyytutkijoiden keskuudessa. Ainakin Visserin ym. tutkimuksen mukaan suurin osa Gardnerin intelligensseistä nimittäin korreloi yleisälykkyysteorian mukaisesti myös keskenään (Visser ym. 2006, 487–502).

spiritualistis-eksistentiaalisen lahjakkuuden olemassaoloa.⁷⁵¹ Myös Daniel Golemanin tunnetuksi tekemää ns. tunneälyä (emotional intelligence) voidaan pitää yhtenä älykkyyden muotona. Koska älykkyys voidaan kaiken lisäksi määritellä myös hyvin monin muunlaisin tavoin kuin miten tässä yhteydessä tapahtui, ei yksiselitteisen määritelmän antaminen älykkyydelle ole mahdollista. Tätä tehtävää vaikeuttaa myös se, ettei älykkyyttä ja lahjakkuutta ole kovinkaan helppoa erottaa toisistaan, minkä seurauksena niitä pidetään toisinaan gardnerlaisittain toistensa synonyymeinä, kun taas toisinaan katsotaan, että niiden välillä on selkeä ero (ks. tarkemmin esim. Uusikylä 2002, 61–70). Koska älykkyyden täsmällinen määrittely näin olleen tuottaa suuria vaikeuksia jopa alan ammattilaisille, asiaan ei ymmärrettävästikään myöskään tässä yhteydessä pyritä antamaan yksiselitteistä vastausta. Tästä johtuen tutkimuksessa älykkyyttä keskitytäänkin tarkastelemaan vain yleisälykkyyden (ÄO) eikä esimerkiksi gardnerlaisen lahjakkuus- ja luovuuspainotteisen moniälykkysteorian pohjalta.⁷⁵²

Kuva 9: Älykkyysosamäärä (Cattell-jakauma)

Älykkyys puolestaan jakautuu normaalijakauman⁷⁵³ mukaisesti. Älykkyysosamäärän keskiarvoksi on puolestaan päätetty ottaa luku 100, eli se ei siis ole millään tavoin luonnollinen, aineistosta automaattisesti esille nouseva arvo keskimääräisestä älykkyyden tasosta kertomaan. Koska normaalijakauma puolestaan on asiasta aikaisemmin todetun mukaisesti välimatka- eikä järjestysasteikollinen mittari, ei esimerkiksi ÄO:n muutos 80:sta 85:een välttämättä tarkoita täsmälleen samansuuruista absoluuttista muutosta älykkyydessä kuin ÄO:n muutos 115:sta 120:een. On myös päätetty, että henkilöitä, joiden älykkyysosamäärä on asteikon yläpäässä vähintään kahden keskihajonnan päässä keskiarvosta (2,1 % väestöstä), kutsutaan neroiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Suomessa tyypillisesti käytössä olevaa *Cattell*-jakaumaa käytettäessä (keskihajonta 24) neroksi luokiteltavan ihmisen ÄO on vähintään 148, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa tavallisesti käytössä olevalla *Stanford-Binet*-jakaumalla (keskihajonta 16)

⁷⁵¹ Gardnerlaiseen luovuuteen kuuluu lisäksi neljä eri tasoa, jotka ovat: subpersoonallinen taso (biologisperäinen), yksilötaso (erilaiset älylliset kyvyt), ekstrapersonallinen taso (ihmisen ulkopuolinen tietovaranto) ja multipersoonallinen taso eli kontekstisidonnaisuus (Kansanen & Uusikylä 2002, 44–45).

⁷⁵² On kuitenkin muistutettava, että myös älykkyysosamäärä koostuu useammista älykkyyden osatekijöistä. Vaikka näillä osatekijöillä onkin merkitystä sekä älykkyyden ilmenemismuotoon että sen hyödynnettävyyteen, tässä yhteydessä asiaan ei kuitenkaan kiinnitetä huomiota. Tästä huolimatta on kuitenkin tärkeää ymmärtää, ettei pelkän älykkyysosamäärän pohjalta voida vetää suoria johtopäätöksiä ihmisen "clausewitzlaisesta älykkyydestä".

⁷⁵³ Normaalijakaumaa käsiteltiin työssä jo aikaisemmin.

nerouden alarajana on ÄÖ 132 (ns. *Wechsler*-jakaumaa käytettäessä keskihajonta on puolestaan 15 ja nerouden rajana ÄÖ 130).⁷⁵⁴ Älykkyyden normaalijakauman mukaisesta luonteesta johtuen ihmisten älyllisten valmiuksien voidaan siis katsoa olevan varsin erilaisia,⁷⁵⁵ mutta kuitenkin varsin keskitasoisia.⁷⁵⁶

Vaikka älykkyyden todellisen merkityksen määrittäminen esimerkiksi työmenestyksen selittäjänä ei olekaan ongelmatonta, selittää älykkyys kuitenkin hyvin koulu- ja opiskelumenestystä, koska älykkyysosamäärä on ennen kaikkea juuri sellainen loogisen, analyyttisen ajattelukyvyn luotettava mittari, jollaista menestyksellinen opiskelu edellyttää. Älykkyysmittauksissa tosin sanoen mitataan hyvin pitkälle juuri sellaisia kykyjä, joista on väistämättä hyötyä niin opiskelussa kuin akateemisessa ympäristössä yleisemmälläkin tasolla toimittaessa. Esimerkiksi Robinsonin ja Chamradin (1986) mukaan älykkyyden ja koulumenestyksen korrelaatio on peräti 0,80 luokkaa. Myös Kaufmanin ja Harrisonin (1998) mukaan älykkyystesti ennustavat hyvin akateemisista menestystä (Uusikylä 2005, 39 ja 41). Varsinkin johtotehtävien osalta yleisälykkyystestien on lisäksi osoitettu ennustavan työmenestystä hyvin, ja tällöinkin aivan erityisesti sen vuoksi, että älykkäiden ihmisten oppimiskyky on hyvä (Schmidt & Hunter, 1998).⁷⁵⁷

Mikäli älykkyyttä puolestaan tarkastellaan Gardnerin lahjakkuuspainotteisen moniälykkyysteorian mukaisesti, todennäköisesti esimerkiksi kielellisen, liikunnallisen, visuospatiaalisen, matemaattis-loogisen ja musikaalisen lahjakkuuden kaltaisten lahjakkuuserojen havaitseminen ei tuota erityisen suuria vaikeuksia.⁷⁵⁸ Sen sijaan tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevan clausewitzlaisen nerouden osalta näin ei välttämättä ole, koska kyse ei ole mistään selkeästä ominaisuudesta vaan päinvastoin erittäin monesta osatekijästä koostuvasta, hankalasti havaittavissa ja määriteltävissä olevasta lahjakkuuden lajista. Toisaalta, vaikka strategisen lahjakkuuden tarkka määrittäminen onkin vaikeaa, positiivista puolestaan on, että hyvin suurella todennäköisyydellä sen voidaan olettaa jakautuneen normaalisti. Normaalijakaumallehan on tyypillistä, että useammasta osaominaisuudesta muodostunut kokonaisuominaisuus on normaalisti jakautunut.⁷⁵⁹ Tämän tutkimuksen kannalta asialla on suuri käytännön merkitys, koska tämän jälkeenhän voidaan ainakin lähtökohtaisesti olettaa, että valtaosalla ihmisistä (esim. alle yksi keskihajonta keskiarvosta eli 68,2 %:lla väestöstä) kyseinen kyky on varsin keskimääräinen ja vastaavasti taas vain hyvin pienellä osalla se voi olla poikkeuksellisen hyvin kehittynyt.

⁷⁵⁴ Tästä eteenpäin kaikki älykkyysosamäärät muutetaan tutkimuksessa Cattell-jakauman mukaisiksi, jonka seurauksena ne myös poikkeavat yhdysvaltalaisissa alkuperäislähteissä tyypillisesti käytetyistä Stanford-Binet-jakaumista. Laskuri eri jakaumien mukaisten älykkyysosamäärien toisen jakauman mukaiseksi muuttamiselle löytyy esimerkiksi internet-sivulta <http://hem.bredband.net/b153434/Index.htm>. On kuitenkin huomioitava, etteivät kyseiset tavat älykkyyden määrittelemiseksi todellisuudessa ole kaikilta osin keskenään täysin identtiset.

⁷⁵⁵ Normaalijakauman luonteen mukaista on lisäksi olettaa, että mitä suuremmasta ominaisuuksien kombinaatiosta on kyse, sitä todennäköisemmin on myös tämä suurempi kokonaisuus normaalisti jakautunut (esim. g-älykkyys).

⁷⁵⁶ Edellyttää luonnollisestikin sitä, ettei joukko ole jo etukäteen älyllisesti valikoitunutta.

⁷⁵⁷ Schmidtin ja Hunterin mukaan älykkyystesti on samalla myös paras käytettävissä oleva yksittäinen menetelmä, jolla tulevaa työmenestystä voidaan ennustaa. Sen sijaan esimerkiksi puolustusvoimissa uralla etenemiseen hyvin paljon vaikuttavat työkokemusvuodet ennustavat työmenestystä huonosti.

⁷⁵⁸ Vaikka en suuri musikaalinen lahjakkuus olekaan, minulle ei kuitenkaan tuottanut vaikeuksia ymmärtää poikani musikaalisuutta, kun hän oppi soittamaan pianoa omatoimisesti noin 10-vuotiaana (melodia + säestys).

⁷⁵⁹ Tätä olettamusta tukee myös se, että strategisuuden yhtenä osatekijänä oleva älykkyys jakautuu normaalisti.

Viisaus

Jos älykkyyden määrittelyminen on haasteellinen tehtävä, vähintään yhtä vaikeaa on määritellä, mitä viisaudella tarkoitetaan. Esimerkiksi Gummeruksen uudessa tietosanakirjassa (1993) *viisaus* määritellään teräväjärkisyysdeksi, tietämykseksi, taitavuudeksi ja neuvokkuudeksi, kun taas *äly* määritellään vastaavasti oivalluskyvyksi, järjeksi ja ymmärrykseksi.⁷⁶⁰ Myös sanonta ”*älykäs on se, joka selviytyy tilanteesta, johon viisas ei koskaan joudu*” auttaa omalta osaltaan ymmärtämään älykkyyden ja viisauden välistä eroa. Haste, Markoulis ja Helkama (1998) ovat puolestaan jaotelleet viisauden neljään luokkaan, jotka ovat (Helkama ym. 1998):

- viisaus on sosiomoraalista ymmärrystä
- viisaus on tiedon luonteen ja tiedon rajojen ymmärtämistä
- viisaus on käytännön elämän asiantuntemusta
- viisaus on tunteiden ja ajatusten integraatiota

Seuraavat, ns. Berliinin viisausmallin mukaiset seitsemän yleistä kriteeriä puolestaan perustuvat viisauden kulttuurihistoriallisiin ja filosofisiin kuvauksiin (Aspinwall & Staudinger 2006, 39):

- viisaus käsittelee tärkeitä ja vaikeita elämään ja elämän tarkoitukseen liittyviä kysymyksiä ja strategioita
- viisaus sisältää tietoa tiedon rajoista ja maailman epävarmuustekijöistä
- viisaus edustaa aidosti korkeampaa tiedon, päätöksenteon ja neuvonnan tasoa
- viisauteen liittyy täydellinen mielen ja luonteen synergia, toisin sanoen tiedon ja hyveiden orkestraatio
- viisaus on tietoa, jota käytetään oman ja toisten hyvän tai hyvinvoinnin edistämiseen
- vaikka viisaus on vaikea saavuttaa ja määritellä, se on ilmetessään helppo tunnistaa

Edellä olevien määritelmien lisäksi viisaus voitaisiin tietenkin määritellä myös professori Ilkka Niiniluodon informaationäkemyksen mukaisesti, jolloin moraalisten tekijöiden merkitys viisauden perustana korostuisi.⁷⁶¹ Koska sodankäyntiä käsittelevän tutkimuksen viisauden moraalikeskeisen määrittely ei kuitenkaan olisi jo aikaisemmin todetuista syistä johtuen tarkoituksenmukaista, viisaus ymmärretään tässä yhteydessä hyvin (liian) pragmaattisesti oman osapuolen edun onnistuneeksi ajamiseksi. Lisäksi tarkastelu voidaan tehdä hyvin yleisellä tasolla, koska tarkastelun tarkoituksen on oikeastaan vain osoittaa, miten viisauden voidaan katsoa suurten massojen osalta jakautuvan. Tämän seurauksena viisautta lähestytäänkin ylioppilaskirjoitusten arvosanojen pohjalta, koska ylioppilas-arvosanathan ovat ainakin hyvin selkeä kriteeri ihmisten erilaisiin viisaukategorioihin luokitteluun. Ylioppilaskirjoitusten arvosanat puolestaan jakautuvat nykyisin käytössä olevalla seitsemänportaisella asteikolla seuraavaan tapaan: L = 5 %, E = 15 %, M = 20 %, C = 24 %, B = 20 %, A = 11 % ja I = 5 %. Arvosanojen suhteelliset osuudet kuitenkin vaihtelevat jonkin verran eri tutkintokerroilla (<http://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/ylioppilastutkinto/pisterajat/>), mutta pääpiirteissään ne kuitenkin noudattavat kyseistä jakaumaa. Kyseisen jakauman voidaan siis ainakin periaatteessa katsoa kertovan jotakuinkin suoraan, kuinka viisaita ylioppilaat ovat.⁷⁶²

⁷⁶⁰ Katso tarkemmin esim. Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 173–176.

⁷⁶¹ Lisäksi älyä voidaan pitää hyvin pitkälle myötäsyttyisenä, kun taas viisaus on opittua.

⁷⁶² Ylioppilaskirjoitusten arvosanojen pohjalta viisautta ei aivan varmasti voida määritellä täydellisesti, mutta tämän tutkimuksen tarpeisiin tarkkuus on kuitenkin riittävän hyvä. Lisäksi kyseiset arvosanat selittävät hyvin ainakin ns. akateemista viisautta, josta tässä tutkimuksessa ollaan nimenomaisesti kiinnostuneita.

Taulukko 2: Ylioppilaiden osuus ikäluokasta 1910, 1940–2004 (%)

1910	1,6	1956	7,8	1973	27,6	1990	45,1
1940	3,9	1957	8,2	1974	28,8	1991	45,5
1941	4,7	1958	9,0	1975	29,9	1992	46,2
1942	4,5	1959	11,5	1976	31,9	1993	47,1
1943	3,7	1960	9,4	1977	35,7	1994	49,0
1944	3,0	1961	14,9	1978	34,0	1995	50,6
1945	6,7	1962	13,9	1979	35,8	1996	52,5
1946	6,9	1963	13,9	1980	37,8	1997	53,9
1947	5,3	1964	13,1	1981	38,5	1998	53,7
1948	4,7	1965	14,0	1982	39,6	1999	53,1
1949	5,1	1966	15,1	1983	40,6	2000	54,8
1950	6,3	1967	16,3	1984	43,1	2001	52,1
1951	6,6	1968	17,8	1985	43,0	2002	53,0
1952	7,1	1969	19,7	1986	42,6	2003	52,7
1953	6,8	1970	22,0	1987	44,4	2004	53,8
1954	7,1	1971	23,1	1988	44,4		
1955	7,6	1972	25,6	1989	44,4		

Lähde: Tiedolla tulevaisuuteen: Tilastokeskus, koulutustilastot 2005.⁷⁶³

Näin määritellyn viisauden jälkeen voidaan puolestaan perehtyä pohtimaan, mitä ylioppilaskirjoitukset asiasta varsinaisesti kertovat. Kyseinen tarkastelu on puolestaan syytä aloittaa toteamalla, että tällä hetkellä ylioppilaksi kirjoittaa noin puolet ikäluokasta (ks. edellä oleva taulukko), joten todennäköisesti ylioppilaat eivät myöskään edusta kattavasti omaa ikäluokkaansa sen paremmin älykkyytensä kuin viisautensa osalta. On toisin sanoen pätevät perusteet olettaa, että ylioppilaat olisivat ainakin jossain määrin älykkämpiä ja viisaampia kuin ikäluokka keskimäärin. Koska ylioppilaiden suhteellinen osuus ikäluokasta on vuosien aikana lisäksi kasvanut huomattavan paljon, voitaneen tämän edelleen katsoa tarkoittavan myös sitä, että nuorempien ikäluokkien voidaan olettaa olevan viisaampia kuin vanhempien, koska yleissivistävä lukio-opiskeluhan lisää nimenomaan viisautta. Toisaalta, koska kansan keskimääräinen älykkyys on lähes vakio, ja tämän lisäksi myös ylioppilasarvosanojen prosentuaaliset arvosana-jakautumat ovat pysyneet samoina, ylioppilaksi kirjoittavien määrän lisääntymisen perusteella voidaan olettaa, etteivät ylioppilaat kuitenkaan ole suhteellisesti ottaen viisastuneet heidän lisääntyneen määrän mukaisessa suhteessa, koska todennäköisesti määrän kasvu on ainakin osittain tapahtunut heidän laatusa kustannuksella.⁷⁶⁴ Toisin sanoen, mitä suurempi osa ikäluokasta käy lukion, sitä vähemmän laadukkaaksi oppilasaineksen voidaan olettaa muuttuvan⁷⁶⁵ ja sitä

⁷⁶³ Vuoden 2004 jälkeen ylioppilaiden osuus ikäluokasta on jonkin verran laskenut.

⁷⁶⁴ Esimerkiksi parantuneiden opetusmenetelmien avulla voidaan kuitenkin kompensoida ongelman realisoitumista.

⁷⁶⁵ Asian osalta ongelman kuitenkin muodostaa se, että eri vuosikymmenellä ylioppilaskirjoitukset suorittaneiden ihmisten yhteismitallistaminen on todellisuudessa melkoisen vaikeaa, koska esimerkiksi sosioekonomisten tekijöiden vaikutusta lukioihin hakeutumiseen ei ole mahdollista ottaa tarkastelussa huomioon, vaikka tällaisten tekijöiden merkityksen voidaan olettaa olevan sitä suuremman mitä kauemmas taaksepäin ajassa mennään. Vaikka sosioekonomisten tekijöiden merkityksen näin ollen tiedetäänkin olleen oppikouluihin hakeutumisen kannalta nykyistä suuremman (esimerkiksi maaseuduilla oppikouluja ei juurikaan ollut ja lisäksi ne olivat maksullisia), ei kuitenkaan ole syytä epäillä, etteivätkö ylioppilaat olisi kuitenkin keskimäärin edustaneet ikäluokkansa parhaimmistoa, varsinkin kun vähävaraisten perheiden hyvin koulussa menestyneille lapsille oli jo alunperinkin varattu oppikouluihin vapaa- ja puolivapaaoppilaspaikkoja. Myös presidentti Risto Rytin elämäkerrasta löytyy tällaista näkemystä tukeva kohta, sillä Porin suomenkielisen yksityislyseon (1879–1899) oppilaista 30 % oli talollisten, 10 % virkamiesten ja

enemmän on opetuksessa vastaavasti käytettävä aikaa perusasioiden perillemenon varmistamiseen tai opetuksen vaatimustasoa on laskettava aikaisempaan nähden.⁷⁶⁶

Seuraavaksi tutkimuksessa tehdään clausewitzlaisten strategiien määrän mahdollisimman suureksi saamiseksi oletukset, että lukioihin olisi aina hakeutunut ikäluokkansa paras oppilasaines ja että viisaus ja älykkyys korreloisivat täydellisesti keskenään. Vaikka oletukset eivät kaikilta osin vastaakaan todellisuutta, on tällainen yksinkertaistus kuitenkin syytä tehdä tarkastelun yksinkertaistamiseksi.⁷⁶⁷ Tehtävän tarkastelun jälkeen voidaan siis sanoa, ettei strategiien määrä voi ainakaan olla tällä tavoin määriteltyä suurempi. Tarkastelun osalta on kuitenkin korostettava, että kyse on vain tapahtuvaa tarkastelua helpottamaan tarkoitetuista yksinkertaistuksista, eli lukiolaisten näkemistä ikäluokkansa ehdottomana parhaimmistona ei siis pidä tulkita elitistisesti siten, etteivätkö myös muut ihmiset kuin pelkästään lukion käyneet voisi olla niin älykkäitä kuin viisaitakin.⁷⁶⁸

Edellä määriteltyjen kriteereiden pohjalta voidaan ylioppilaiksi vuosittain kirjoittaneiden määrän pohjalta määritellä heidän keskimääräinen älykkyydosamääränsä. Tällöin taas esimerkiksi vuoden 2004 ylioppilaiden keskimääräinen AO olisi 115, kun taas vuoden 1975⁷⁶⁹ ylioppilaiden osalta se olisi vastaavasti 126.⁷⁷⁰ Kyseisen arvosanajakauman pohjalta voidaan lisäksi määritellä myös ylioppilaiden älykkyyden jakautuminen arvosanoittain. Tämä vertailu kuitenkin edellyttää, että ylioppilaskirjoitusten arvosanajakaumat skaalataan lukiolaisten määrän mukaisessa suhteessa älykkyyden mukaiseen normaalijakaumaan, jolloin eri arvosanoja saaneiden minimiälykkyydosamäärän pitäisi linkittyä jotakuinkin seuraavasti ylioppilaskirjoitusten arvosanojen kanssa (vuoden 1975 ylioppilaat

säätyläisten lapsia, kun taas loppujen 60 %:n vanhemmat olivat käsityöläisiä, kauppiaita ja alempaa porvaristoa (Turtola 2009b, 39) eli ainakaan Satakunnassa ns. sivistyneistön lapset eivät siis olleet oppikoulussa dominoivassa asemassa. Ainakin kaikki oppikoulua käyneet muistavat myös henkilökohtaisesti, että vielä 1970-luvun alussakin niihin piti pyrkiä, joten oppikouluun pääsy ei ollut minkäänlainen itsestäänselvyys. Sen lisäksi samantyyppistä karsintaa tapahtui myös keskikoulusta lukioon siirryttäessä. (ks. esim. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Oppikoulu>)

⁷⁶⁶ Esimerkiksi suomalaisnuorten hyvän menestyksen ns. Pisa-tutkimuksessa johtuu ainakin osittain siitä, että suomalaisessa koulutusjärjestelmässä panostetaan hyvin paljon heikompiin oppilaisiin, jolloin kyseinen panostus näkyy myös Pisa-tutkimuksen kaltaisissa massatesteissä hyvinä keskiarvoina, koska tällainen priorisointi vaikuttaa keskiarvoihin huomattavan paljon enemmän kuin kyseinen massan laiminlyönti huippuoppilaiden kustannuksella (kommenttia ei ole tarkoitettu ymmärrettäväksi kannanotoksi nykytilanteen muuttamisen puolesta).

⁷⁶⁷ Koska älykkyys korreloi hyvin vahvasti kouluosaamisen kanssa (mm. Robinson & Chamrad 1986), on tällaisen hypoteettisen oletuksen teolle myös hyvät perusteet.

⁷⁶⁸ Kuten hetki sitten todettiin, esimerkiksi sosioekonomisilla tekijöillä on vaikutusta erilaisiin opiskelupaikkoihin hakeutumisen kannalta. Aikaisemmin asian merkitys oli kuitenkin nykyistä suurempi; toisaalta aikaisempi karsintajärjestelmä oli kuitenkin selvästi nykyistä tiukempi (koski sekä oppikoulua että lukiota).

⁷⁶⁹ Vuosi 1975 on valittu vertailuvuodeksi kahdesta syystä. Ensinnäkin, tuolloin ensimmäistä kertaa ylioppilaiksi kirjoitti n. 30 % ikäluokasta. Toiseksi on oletettavissa, ettei ihmisen sosioekonomisella taustalla enää vuonna 1975 ollut niin suurta merkitystä lukioon hakeutumisen kannalta kuin miten asian osalta oli aikaisemmin ollut; kyse on kuitenkin pelkästä oletuksesta, jonka todellista merkitystä ei ollut tässä yhteydessä mahdollista selvittää.

⁷⁷⁰ 27 %:lla ihmisistä älykkyydosamäärä on yli 115 ja 15 %:lla yli 126. Puolustusvoimien p₁-kokeessa kyseiset älykkyydosamäärät vastaisivat suunnilleen arvoja 6,25 ja 7,0. Käytännössä p₁-koearvot kuitenkin määritellään vain kokonaislukujen tarkkuudella.

sulkeissa): L = 145 (150), E⁷⁷¹ = 130 (138), M = 118 (129), C = 109 (120), B = 103 (115) ja A = 99 (114). Tämän mukaisesti olisi siis vuoden 1975 huonokin A:n ylioppilas vuonna 2004 kirjoittanut ylioppilaskirjoituksissa C:n arvosanan. Vastaavasti taas periaatteessa yksikään vuoden 2004 B:n tai A:n ylioppilas ei olisi läpäissyt vuoden 1975 ylioppilaskirjoituksia, ja mikä kaikkein yllättävintä, C:n oppilaistakin vain vähemmistö. Vaikka esimerkki ei edellä todetun mukaisesti kuvannutkaan todellista tilannetta aukottomasti, vaikuttaa sen perusteella kuitenkin varsin todennäköiseltä, että nykyään monet sellaisetkin lukiolaiset, joilla ei vuonna 1975 olisi ollut mahdollisuuksia kirjoittaa ylioppilaisiksi, menestyvät ylioppilaskirjoituksissa jopa kohtalaisen hyvinkin, varsinkin kun he nykyisessä kurssi-muotoisessa lukiossa voisivat myös rytmittää opiskelunsa itselleen aikaisempaa paremmin soveltuvaksi.⁷⁷²

Tämän tutkimuksen kannalta tarkastelun osalta ei kuitenkaan ollut erityisen oleellista kiinnittää huomiota näihin jossain määrin keinotekoisesti määriteltyihin älykkyysosamääratasoihin ja niiden linkittymiseen ylioppilasarvosanojen kanssa vaan siihen, etteivät vaaditut älykkyysosamäärät olleet tämän korkeampia, vaikka ne aivan tietoisesti pyrittiinkin maksimoimaan. Käytännössä lukiossa menestyminen ei siis edellytä edes näin määritellyn tason täyttymistä. Toisin sanoen, mitä pienempi merkitys älykkyydellä on lukioihin valikoitumisen kannalta, sitä alhaisemmiksi muuttuvat myös edellä tavoin määriteltyt älykkyystasot. Lisäksi on oletettavissa, että asialla on kaikkein suurin vaikutus nimenomaan heikoimpien ylioppilaiden ryhmissä, koska akateemisesti lahjakkaimpien ihmisten tiedetään joka tapauksessa hakeutuvan lukioihin opiskelemaan. Asialla on puolestaan merkitystä erityisesti siinä vaiheessa, kun tutkimuksessa tarkastellaan yliopisto-opiskelijoiden valmiuksia menestyä akateemisissa opinnoissa, koska välttämättä varsinkaan heikoimpien lukiolaisten valmiudet kyseisissä opinnoissa menestymiseksi eivät ole kovinkaan hyvät.⁷⁷³

Lukiolaisten suhteellisen osuuden lisääntymisen johdosta on myös syytä lyhyesti miettiä, miten ja miksi koulussa annettava opetus on vuosien saatossa muuttunut.⁷⁷⁴ Nykyäänhän on esimerkiksi tapana arvostella perinteiselle suomalaiselle koululaitokselle tyypillistä tapaa kohdella koululaisia ns. harmaana massana, yksilöihin huomiota juurikaan kiinnittämättä. Vaikka tällaiselle kritiikille aivan varmasti onkin löydettävissä hyvät perusteet, tällöin saattaa kuitenkin helposti unohtua, että ilmeisestikin lukiolaiset olivat edellä todetun mukaisesti aikaisemmin sekä nykylukiolaisia parempitasoisempi että homogeenisempi ryhmä, jolloin opetuksen massamaisuus saattaakin ainakin osittain perustua myös eräänlaiseen näköharhaan. Mikäli lukiolaiset nimittäin olisivat olleet nykylukiolaisia homogeenisempi ryhmä, niin tällöinhän he eivät välttämättä myöskään olisi tarvinneet samalla tavoin

⁷⁷¹ *Eximia cum laude approbatur* arvosana ei ollut käytössä ennen vuotta 1996; arvosanat kuitenkin laskettiin jo tuolloin samaa kaavaa käyttäen, joten *laudatur*-arvosanojen yhteenlaskettu osuus oli aikaisemmin 20 %.

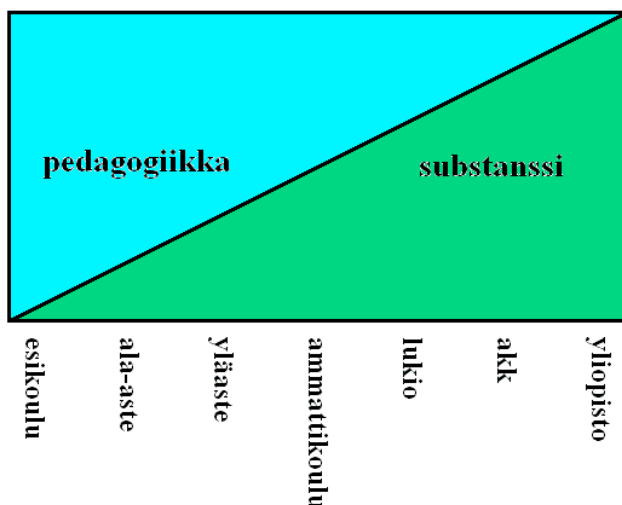
⁷⁷² Ennen vuotta 1994 ylioppilaskirjoitukset piti esimerkiksi kirjoittaa yhdellä kertaa, kun taas nykyään ylioppilaista vain yksi kuudesosa suorittaa ylioppilaskirjoitukset yhdellä kerralla. Ainakin ylioppilaskirjoitukset 1980-luvun alussa suorittaneen mielestä vuoden 1994 jälkeen ylioppilaskirjoituksia on helpotettu monin muinkin tavoin (ks. tarkemmin <http://fi.wikipedia.org/wiki/Ylioppilastutkinto>).

⁷⁷³ Lukiossa kaksi henkilöä voi olla näennäisesti yhtä viisaita. Mikäli toinen kuitenkin on saavuttanut kyseisen tason erittäin paljon töitä tekemällä ja toinen taas jotakuinkin mitään tekemättä, todennäköisesti jälkimmäisen henkilön potentiaali akateemisissa opinnoissa menestymiseksi on selvästi ensimmäistä suurempi (suuri kapasiteettireservi).

⁷⁷⁴ Esimerkki on tarkoitettu koskemaan ennen kaikkea lukioita ja sitä korkeampia oppilaitoksia eli sitä ei näin ollen myöskään pidä kritisoida esimerkiksi ala- ja/tai yläaste-pohjalta. Vaikka asian käsittely saattaakin tässä yhteydessä tuntua hieman irralliselta, on asian läpikäymiseen kuitenkin pätevä syy, johon paneudutaan työssä myöhemmin.

eriytettyä opetusta kuin mikä on nykylukiolaisille ilmeisen tarpeellista.⁷⁷⁵ Samoin, mikäli aikaisemmat lukiolaiset olivat keskimäärin myös nykyisiä parempitasoisia, niin eikö tällöin olisi myös oikeutettua olettaa, että he olisivat myös suhtautuneet opiskeluun kypsemmin kuin keskimääräiset nykylukiolaiset?⁷⁷⁶

Kuva 10: Pedagogiikka vs. substanssi

Edellä olevan kuvan tarkoituksena on puolestaan havainnollistaa kyseistä asiaa. Eikö toisin sanoen ole perusteltua olettaa, että opetuksessa painotuksen pitäisi opetuksen edetessä ja opiskeluvälineiden parantuessa muuttua pedagogisista tekijöistä opetuksen substanssia korostavaan suuntaan? Eikö näin ollen ainakin yliopisto-opiskelijoiden osalta pitäisi jo voida luottaa siihen, että he itse huolehtivat opiskelustaan ilman, että opettajakunnan tarvitsisi heitä siihen pedagogisiin tekijöihin turvautuen, opetuksen laadun kustannuksella erikseen kannustaa?⁷⁷⁷ Asia voidaan tietenkin kääntää myös toisinpäin, eli mikäli yliopistoissa opettajakunnan on oppimisen perillemenon varmistamiseksi turvaututtava vahvasti pedagogiapainotteisten opetusmenetelmien käyttöön, helpotettava opetusta ja laskettava

⁷⁷⁵ Kommenttia ei kuitenkaan ole tarkoitettu siten ymmärrettäväksi, etteikö lukiolaisten yksilöllinen kohtelu olisi jo aikaisemminkin taannut paremmat oppimistulokset eli kyse on vain suhteellisesta tarkastelusta.

⁷⁷⁶ Pitää myös muistaa, ettei Suomessa vielä 1970-luvulla korostettu lähestulkoonkaan yhtä paljon yksilöllisyyden, tasa-arvoisuuden ja ns. pehmeiden arvojen merkitystä kuin mikä on suomalaiselle nyky-yhteiskunnalle tyypillistä. Tämän seurauksena ihmiset olivat myös tottuneet autoritaariin valtasuhteisiin (erityisesti isän rooli perheessä), joten sen enempää koululaitoksessa kuin työpaikoillakaan vallinnut ”armeijamaisuus” ei tullut ihmisille minkäänlaisena kulttuurišokkina. Tapahtuneeseen muutokseen liittyen eräs nykyinen suomalaisenraali totesikin eräässä 1990-luvun koulutus-tilaisuudessa, kuulijoita tietoisesti provosoimaan pyrkien, mutta tilaisuuden luonteen erittäin hyvin huomioon ottaen, että ”nykypoikia on ruoskittu liikaa rintaliiveillä.”

⁷⁷⁷ Tällä ei tietenkään tarkoiteta sitä, etteikö korkeakouluopetuskin voisi sisältää opetuksen perillemenoa edesauttavaa pedagogiikkaa, eli kritiikki koskee siis vain sellaista pedagogiikkaa, jollainen ei enää akateemiselle tasolle kuulu.

vaatimustasoa normaaliin yliopistotasoon nähden, niin eikö se ole samalla merkki myös siitä, että opiskelijoiden opiskeluvalmiudet ovat puutteelliset?⁷⁷⁸

Koska yliopistojen osalta on myös ilmeisen hyvät syyt olettaa, että myös sellaisten tekijöiden kuin opiskelijoiden älyn, viisauden ja motivaation⁷⁷⁹ pitäisi parantua kuvassa vasemmalta oikealle mentäessä – vaikka ne ikäluokan mittakaavassa tarkasteltuna pysyvätkin jotakuinkin vakioina – niin eikö yliopistotasoisten opiskelupaikkojen merkittävä lisääminen väistämättä johda sekä opiskelijoiden yleisen tason heikkenemiseen että heterogenisoitumiseen – eli siis aivan samaan perusilmiöön, jota lukioiden osalta hetki sitten käsiteltiin? Mikäli yliopistojen samanaikaisesti kuitenkin edellytetään tuottavan aikaisempaa enemmän ja nopeammin uusia kandidaatteja ja maistereita, niin tällöinhän kyseisen vaatimuksen voidaan katsoa pahentavan vain entisestäänkin ilmiötä, koska tuskinpa aikaisempaa heterogeenisemmalle ja keskimäärin myös heikkotasoisemmalle opiskelija-aineekselle on mahdollista antaa aikaisempaa nopeammalla opetustahdilla yhtä laadukasta akateemista opetusta kuin mikä on aikaisemmin ollut mahdollista.

Suomalainen korkeakoulujärjestelmä on muutenkin melkoisen erikoinen. Tällä hetkellä suunnilleen kaksikymmenvuotiaiden ikäluokat ovat kooltaan hieman yli 60 000 hengen suuruisia (1990 65 659 ja 2000 56 742), ja vuonna 2008 niistä kirjoitti ylioppilaiksi 32 592 henkeä eli lähes tarkalleen puolet.⁷⁸⁰ Opiskelun yliopistoissa ja tiedekorkeakouluissa puolestaan aloitti vuonna 2008 19 643 henkilöä,⁷⁸¹ kun taas ammattikorkeakouluissa opiskelun aloittaneiden määrä oli 36 999.⁷⁸² Tämä taas tarkoittaa sitä, että Suomessa korkeakoulutasoiset opinnot aloittaa vuosittain noin 85 % 1990-luvun vaihteessa syntyneestä ikäluokasta (eli ei siis pelkästään ylioppilaista).⁷⁸³ Tilannetta voidaan kuitenkin varsinkin pitkällä tähtäimellä pitää varsin erikoisena, koska todellisuudessa lähestulkoonkaan kaikilla ihmisillä ei ole riittäviä valmiuksia yliopistotasoiseen opiskeluun.⁷⁸⁴

⁷⁷⁸ Tällaista näkemystä tukevat esimerkiksi sen tyyppiset tutkimukset kuin millainen Väli-Suomen sanomalehtien *Sunnuntaisuomalaisessa* 25.5.2008 julkaistiin. Kyseisen artikkelin mukaan Turun ammattikorkeakoulu testasi viiden vuoden ajan uudet ylioppilastutkinnon suorittaneet insinööriopiskelijat. Testin perusteella vain joka neljäs lyhyen matematiikan suorittaneista osasi laskea yksinkertaisen murtolukulaskun ja pitkän matematiikan suorittaneistakin vain joka toinen. Artikkelin mukaan puolet ammattikorkeakoulun insinööriopiskelijoista myös keskeyttää opintonsa ja loppujenkin osalta vaatimustasoa joudutaan alentamaan. Näennäinen ristiriita tämän ja Pisa-tutkimuksen välillä taas liittyy siihen, ettei Pisa-tutkimuksessa mitata todellisia matemaattisia taitoja vaan ns. arkielämän matematiikan taitoja eli eräänlaista matemaattista lukutaitoa. Aamulehden artikkelissa *Koululaiset eivät osaa kohta paljon mitään!* (2.5.2011) Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskuksen tutkija Sirkku Kupiainen puolestaan totesi, että 2000-luvulla vain kuuden vuoden kuluessa peruskoulun 9-luokkalaisten koululaisten keskimääräinen osaamisen taso on laskenut kaikilla mitatuilla osa-alueilla noin neljänneksen.

⁷⁷⁹ Toisin sanoen, laudatur-ylioppilas on todennäköisesti samanaikaisesti sekä älykäs, viisas että hyvin motivoitunut.

⁷⁸⁰ http://www.stat.fi/til/lop/2008/lop_2008_2009-06-12_tau_004.html

⁷⁸¹ http://www.stat.fi/til/yop/2008/01/yop_2008_01_2009-04-20_tie_001.html

⁷⁸² http://www.stat.fi/til/akop/2008/akop_2008_2008-11-14_tie_001.html

⁷⁸³ Todennäköisesti vanhemmista ikäluokista on kuitenkin vielä toistaiseksi saatavilla oppilasainesta, joka korvaa nykyisten ikäluokkien huonoimman oppilasaineksen korkeakoulutasoisia opiskelupaikkoja täytettäessä. Laskelma ei myöskään ota huomioon sitä, että jotkut saattavat opiskella myös useammassa oppilaitoksessa.

⁷⁸⁴ Ikäluokan jakautuessa älykkyytensä osalta normaalisti, tarkoittaisi 85 %:n kouluttaminen sitä, että jopa alle älykkyyysosamäärän 80:n omaavat ihmiset voisivat saada akateemisen koulutuksen.

Seuraavan esimerkin perusteella voidaan puolestaan pohtia, millaiseen lopputulokseen tällainen kehitys pitkällä tähtäyksellä johtaa. Esimerkin tarkoituksena onkin selvittää, mitä suomalaiseseen, alan arvostettuun yliopistoon sisäänpääsy käytännössä edellyttää. Sen pohjalta on puolestaan mahdollista päätellä, millaisiksi muodostuisivat sellaisten yliopistojen tiedekunnat ja laitokset, joihin pääsy ei ole yhtä vaikeaa. Tässä tapauksessa esimerkkikorkeakouluksi otetaan Helsingin kauppakorkeakoulu⁷⁸⁵ ja sinne vuonna 2005 sisään päässeet opiskelijat.⁷⁸⁶ Lisäksi asiaa keskitytään tarkastelemaan vain ylioppilastodistusten arvosanojen pohjalta ja vain yhteispisteillä sisään päässeiden henkilöiden osalta, koska pelkän valintapääsykokeen perusteella opiskelupaikan saaneet henkilöt voivat kuitenkin koemenestyksensä kautta osoittaa olevansa sekä kyllin älykkäitä, viisaita että myös riittävän motivoituneita kauppakorkeakoulussa opiskelemaan.⁷⁸⁷

Taulukko 3: Ylioppilastutkinnosta kauppakorkeakouluihin saatavat lähtöpisteet

	L	E	M	C	B
äidinkieli	9	8	6	3	1
matematiikka, pitkä oppimäärä	10	9	7	4	2
matematiikka, muu oppimäärä	7	6	4	3	1
muu koe, pitkä oppimäärä	7	6	4	3	1
muu koe, muu oppimäärä	5	4	3	2	1

Ensinnäkin, yhteispisteillä Helsingin kauppakorkeakouluun vuonna 2005 sisään päässeiden opiskelijoiden ylioppilastutkinnon arvosanojen perusteella saamat keskimääräiset lähtöpisteet olivat 31,5 (40 maksimi), joka tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilö oli kirjoittanut E:n lyhyestä matematiikasta, äidinkielestä ja kolmesta pitkästä aineesta (maksimissaan viisi arvosanaa huomioidaan).⁷⁸⁸ Jos taas näin laskettu E:n yleisarvosana suhteutetaan jo aikaisemmin läpikäytyjen kriteereiden pohjalta älykkyyteen, tarkoittaisi se sitä, että yhteispisteillä Helsingin kauppakorkeakouluun sisään päässeiden henkilöiden keskimääräisen älykkyysosumäärän pitäisi olla noin 130 (kyseisen tason saavuttaa siis vain 10 % väestöstä).⁷⁸⁹ Tältä pohjalta on puolestaan ilmeisen perusteltua olettaa, että ainakin

⁷⁸⁵ Helsingin kauppakorkeakoulu (nykyään Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu) käytetään tässä tutkimuksessa laajemminkin esimerkkinä ja vertailukohtana Maanpuolustuskorkeakoululle. Valinta on puolestaan tehty ensinnäkin sen vuoksi, että Clausewitz piti sodankäyntiä ja kaupankäyntiä toisilleen kaikkein läheisimpinä aloina. Toiseksi, HKKK on MpKK:n kaltainen tietyn erikoisalan erikoisoppilaitos. Kolmanneksi, HKKK on myös oman alansa arvostettu oppilaitos (ks. esim. <http://econ.aalto.fi/fi/about/accreditations/>), mutta kuitenkin niin, ettei se kuitenkaan ole esimerkiksi Helsingin yliopiston (teoreettisen) filosofian laitoksen kaltainen pieni huippuyksikkö, johon vain äärimmäisen pienellä osalla ikäluokasta on mahdollisuus päästä opiskelemaan.

⁷⁸⁶ Tarkastelu tehdään vuoden 2005 opiskelijavalinnan pohjalta, koska tutkijalla on kyseisestä vuodesta muita vuosia kattavampi aineisto käytettävissään. Pistemäärät eivät kuitenkaan ole muuttuneet merkittävästi tuo ajankohdan jälkeenkään; kyseisissä pistemäärissä tapahtuu kuitenkin vuosittaisvaihtelua.

⁷⁸⁷ Tähän opiskelijaryhmään palataan tarkemmin hetken kuluttua.

⁷⁸⁸ Huonoin yhteispisteillä sisään päässyt opiskelija puolestaan sai ylioppilastodistuksestaan 23 lähtöpistettä, joka tarkoittaa edellä mainittuja kriteereitä käyttäen suunnilleen yhden E:n ja neljän M:n kirjoittamista. Mikäli kyseinen pistemäärä puolestaan hankittaisiin joko lyhyiden oppimäärien ja/tai harvempien arvosanojen kautta, pitäisi arvosanojen luonnollisestikin olla vielä tätäkin korkeampia.

⁷⁸⁹ Edellisessä alaviitteessä viitatus yhteispisteillä kauppakorkeakouluun sisään päässeeseen ”huonoimman” opiskelijan osalta ylioppilasarvosanojen muuttaminen älykkyyss-

pääosa kauppakorkeakouluun sisään päässeistä opiskelijoista täyttää varsin hyvin myös yliopisto-opiskelijoilta edellytettävät valmiudet. Toiseksi, Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijat ovat tiukoista sisäänpääsykriteereistä johtuen myös melkoisen homogeeninen akateeminen opiskelijaryhmä. Tämän seurauksena myöskään sen opettaminen ei edellytä sellaisia pedagogisia erityistoimenpiteitä, jotka saattavat olla tarpeellisia heterogeenisemmän oppilasaineksen omaavissa oppilaitoksissa käytettäväksi.

Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijat tarjoavatkin hyvän lähtökohdan clausewitzlaisen nerouden selvittämiseksi. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että heidänkään joukostaan välttämättä löytyisi kovinkaan paljon kyseiset kriteerit täyttäviä ihmisiä vaan siitä, että suurella osalla heistä on lähes väistämättä oltava huomattavan paljon normaalia enemmän clausewitzlaiselta strategilta edellytettäviä ominaisuuksia. Kauppakorkeakoulun opiskelijoiden perusteella ei siis pystytä suoraan kertomaan, kuinka suuri osa heistä on clausewitzlaisia strategeita. Kuitenkin esimerkiksi suomalaiskadetteja heihin vertaamalla on mahdollista ottaa edes jollain tavoin kantaa siihen, kuinka hyvät valmiudet kadeteilla on kyseisenlaisissa tehtävissä pärjäämiseksi. Valitun linjan mukaisesti myös potentiaalisten clausewitzlaisten strategiien määrä pyritään saamaan mahdollisimman suureksi, joten tapahtuvassa tarkastelussa asioita pyritään myös tieteellisyyden mahdollistamissa rajoissa painottamaan mahdollisimman pitkälle upseereiden edun mukaisesti.

Formaali ajattelu

Vuonna 2004 keskustelin Helsingin yliopiston Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan tuon aikaisen dekaanin, professori Jarkko Hautamäen kanssa ihmisten akateemisista opiskeluvalmiuksista, jolloin hän totesi, että ihmisten oppimisvalmiuksia voidaan lähestyä myös ns. formaalin ajattelun kyvyn (kyky formaalinen operaatioiden hallintaan) pohjalta. Lisäksi hän totesi, että yleisesti ottaen kyseisen kyvyn omaa suunnilleen yksi kolmasosa aikuisväestöstä. Mikäli taas väestöstä vain kolmanneksella⁷⁹⁰ on hyvät formaalin ajattelun valmiudet, suomalaisista nykylukiolaista kyseinen kyky voi siis maksimissaan olla vain hieman reilulla puolella.⁷⁹¹ Koska edellisessä kappaleessa todetun mukaisesti suomalaisissa yliopistotasoisissa oppilaitoksissa opiskelun kuitenkin aloittaa vuosittain paljon suurempi määrä ihmisiä kuin mikä on formaaliin ajatteluun kykenevien määrä, kaikilla yliopisto-opiskelijoillakaan ei kyseistä kykyä voi siis olla.

Formaali ajattelu puolestaan pohjautuu kehityspsykologian suurmiehen, sveitsiläisen Jean Piagetin (1896–1980) kehittämään ns. geneettiseen epistemologiaan, jonka mukaan lapsen sosiaalinen, henkinen ja fyysinen kehitys etenevät käsi kädessä; lapsi ei näin ollen voi käsittää kehitystasoonsa nähden liian monimutkaisia asioita. Kyseiset kehitysvaiheet puolestaan ovat *sensomotorinen vaihe* (0–2 v.), *esioperationaalinen vaihe* (2–6 v.), *konkreettisten operaatioiden vaihe* (6–11 v.) ja *formaalisten operaatioiden vaihe* (11– v.). Formaalin ajattelun ominaisuuksia puolestaan ovat, ettei ajattelu edellytä kohteen konkreettista läsnäoloa (abstrakti ajattelu), kykyä soveltaa sääntöjä yksittäisiin tapauksiin (deduktiivinen päättely), teorioiden ja symbolien hyödyntämien ajattelun välineinä sekä omakohtaisuuden lisääntymistä moraalisisissa ja maailmankatsomuksellisissa

osamääräksi tarkoittaisi suunnilleen älykkyydosamäärää 120, joka tarkoittaisi siis sitä, että hänkin kuuluisi vielä väestön älykkäimmän 20 %:n joukkoon.

⁷⁹⁰ Joidenkin lähteiden mukaan formaalin ajattelun kyvyn tosin saavuttaa vain noin yksi kolmasosa lukiolaisista.

⁷⁹¹ Tämä tosin edellyttäisi, että kaikki formaalin ajattelun kyvyn omaavat ihmiset hakeutuisivat lukioon.

asioissa (Beard 1972; ks. myös Kallio 1998, 16–20).⁷⁹² Vaikka Piaget oletti, että kaikki ihmiset saavuttavat jossain vaiheessa kyvyn formaaliin ajatteluun, nykynäkemyksen mukaan näin ei kuitenkaan tapahdu, eli kyseisen kyvyn saavuttaa professori Hautamäen toteamuksen mukaisesti vain noin yksi kolmasosa väestöstä. Shayer ja Adey (1981) ovat lisäksi päätyneet johtopäätökseen, että formaalin ajattelun kyky saavutetaan joko varsin nuorena (noin 12-vuotiaana ja viimeistään 16 ikävuoteen mennessä) tai sitten sitä ei saavuteta lainkaan. Tämän perusteella ei puolestaan olisi perusteltua olettaa, että esimerkiksi lukion yläluokilla formaaliin ajatteluun kykenemätön oppilas voisi myöhemminkään omaksua kyseisen kyvyn.⁷⁹³ Johtamisen näkökulmasta on lisäksi tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että formaalin, käsitteellisen ajattelun valmius on myös keskeinen menestyksellistä johtamista ennustava tekijä (esim. Stamp 1988), joten asian merkitys on myös tästä näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa erittäin keskeinen.

Taulukko 4: Konkreettisen ja formaalin ajattelun eroja

Konkreettinen ajattelu	Formaali ajattelu
<ol style="list-style-type: none"> 1. Luokittelu ja järjestely tehdään askel askeleelta, ilman että kaikkia yhtymäkohtia liitetään kokonaisuuteen. 2. Tutkimuksessa vaikeasti havaittavissa olevia muuttujia ei kyetä erottelemaan. 3. Kokeellinen varianssi nähdään monen syyn seuraukseksi ja varianssiin vaikuttavia muuttujia ei voida erotella ja eristää. 4. Sattuman ja todennäköisyyden nähdään olevan aikaisempien tuloksien vaikutuksen alaisia. 5. Verrannollisuuksia osataan käyttää ainoastaan yksinkertaisimmissa tapauksissa. 6. Tulosten epäjohdonmukaisuutta ei tunnisteta. 7. Säilyminen ymmärretään ainoastaan ominaisuuksissa, joita voidaan helposti testata. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Järkeily aloitetaan järkevän hypoteesin luomisella. 2. Kokeellisessa tilanteessa vastaantulevat muuttujat voidaan tunnistaa ja erotella toisistaan. 3. Muuttujia voidaan käsitellä systemaattisesti. 4. Satunnaisuus ymmärretään ja se osataan ottaa huomioon. 5. Verrannollisuuksia osataan hyödyntää laajemmin ongelmanratkaisussa. 6. Epäjohdonmukaisuus osataan tunnistaa ja ratkaista. 7. Säilyminen ei rajoitu enää pelkästään välittömään ja testattavissa olevaan ympäristöön.

Lähde: Ronald G. Good 1977.

Clausewitzlaisen nerouden näkökulmasta olisi lisäksi suotavaa, mikäli älykkyys ja formaali ajattelu korreloisivat täydellisesti keskenään, koska tällöin formaalin ajattelun valmiudet olisi kaikilla henkilöillä, joiden älykkyysosamäärä olisi yli 110. Mikäli lukioihin valikoituminen puolestaan tapahtuisi hetki sitten läpikäydyn esimerkin mukaisesti vain älykkyiden pohjalta, olisivat kaikki vuoden 1975

⁷⁹² Esimerkiksi Ruth M. Beardin kirja *An Outline of Piaget's Developmental Psychology* (1972) keskittyy kokonaisuudessaan kyseisten kehitysvaiheiden yksityiskohtaiseen läpikäymiseen. Tiivistetty näkemys Piagetin kehityopsykologisesta teoriasta löytyy esimerkiksi lähteestä Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 100–111.

⁷⁹³ Esimerkiksi professori Hautamäki on kuitenkin sitä mieltä, että ainakin rajatapauksen osalta formaalin ajattelun kykyä voidaan jossain määrin myös opettaa ja oppia.

ylioppilaat korkeakoulukelpoisia, kun taas vuoden 2004 ylioppilaista vain noin 60 %:lla olisi hyvät valmiudet yliopistoissa opiskelemiseksi.⁷⁹⁴ Valitettavasti tilanne ei siis kuitenkaan todellisuudessa ole edes näin hyvä, koska älykkyyshän ei edellä todetun mukaisesti ole ainoa lukioihin hakeutumista selittävä tekijä.⁷⁹⁵ Lisäksi, vaikka esimerkiksi Webb & Daurion (1975) mukaan hyvin älykkäillä lapsilla onkin hyvä formaalin ajattelun kyky (ks. myös Eysenck 2004, 532), ovat monet muut älykkyyden ja formaalin ajattelun valmiuksien välistä korreloivuutta käsitelleet tutkimukset kuitenkin antaneet asiasta sen verran ristiriitaisia tuloksia (ks. tarkemmin esim. Carter & Ormrod 1982), ettei tässä yhteydessäkään olisi perusteltua tehdä oletusta tällaisen korreloivuuden olemassaolosta, vaikka oletus kieltämättä edesauttaisikin clausewitzlaisten strategien upseerikunnasta löytymistä.⁷⁹⁶ Vaikka älykkäät ja formaaliin ajatteluun kykenevät ihmiset eivät siis välttämättä olekaan samoja ihmisiä, voidaan tästä huolimatta kuitenkin edellyttää, että clausewitzlaisella strategilla on kumpikin kyky, joten asiaan on kiinnitettävä huomiota myös tämän tutkimuksen yhteydessä.⁷⁹⁷

Vaikka Piagetin teoriassa formaali ajattelun vaihe onkin viimeinen, myös kyseisen vaiheen jälkeistä kehitystä on löydetty. Toisinaan tätä post-piagetlaiseksikin nimitettyä näkemystä kutsutaan tyypillisemmin *postformaaliksi ajatteluksi* tai *postformaalien operaatioiden vaiheeksi* (ks. esim. Kallio 1998, 20–25). Postformaalissa ajattelussa formaaliin ajatteluun liittyvä analyttinen ajattelu yhdistyy intuitiiviseen ajatteluun. Kyseiselle kehitysvaiheelle on puolestaan tyypillistä asioiden ristiriitaisuuksien ja vastakohtien hyväksyminen, asioiden suhteellisuuden ymmärtäminen sekä ajattelun kokonaisvaltaisuus. Postformaali ajattelu alkaa kehittyä varhaisaikuisuudessa, mutta keski-ikäisten ja sitä vanhempien ihmisten on kuitenkin osoitettu tukeutuvan postformaaliin ajatteluun nuorempia henkilöitä useammin. Postformaalin ajattelun kyky ei tästä huolimatta kuitenkaan korreloi suoraan henkilön iän vaan kulttuurin ja (akateemisen) koulutustaustan kanssa, eli oikeanlainen ympäristö opettaa osan ihmisistä ajattelemaan postformaalisti (ks. tarkemmin esim. Benack, Basseches & Swan 1989, 199–208). Kyse ei myöskään ole aivan jokapäiväisestä kyvystä, koska akateemisen koulutustaustan omaavista ihmisistäkin vain hyvin harva saavuttaa kyseisen kyvyn.⁷⁹⁸ Näiden tietojen perusteella voidaan puolestaan edelleen olettaa, etteivät potentiaalisesti kyseisen kyvyn omaavatkaan ihmiset todennäköisesti saavuta käytännön tasolla postformaalin ajattelun kykyä, mikäli (opiskelu)-ympäristö ei sattuisi olemaan sen kehitystä tukeva.⁷⁹⁹

⁷⁹⁴ Todellisuudessa tilanne ei siis ole näin hyvä, koska älykkyyks ei ole ainoa lukioihin hakeutumista selittävä tekijä.

⁷⁹⁵ Asian selvittäminen ei tämän tutkimuksen yhteydessä ole mahdollista, mutta pitää kuitenkin toivoa, että formaalin ajattelun kyky olisi myös käytännön tasolla lukioihin hakeutumista ja valikoitumista selittävä tekijä.

⁷⁹⁶ Kyseinen korreloimattomuus siis vähentää entisestäänkin korkeakoulukelpoisten opiskelijoiden määrää, koska kyseisen tason opiskelijoiden pitää joka tapauksessa olla myös riittävän älykkäitä (ja viisaita).

⁷⁹⁷ Toisinaan formaalin ajattelun kykyä pidetään myös älykkyyden osa-alueena (ks. Gottfredson 1997, 13).

⁷⁹⁸ Postformaalin ajattelun kyvyn tarkka määrittäminen on melkoisen vaikeaa mm. sen vuoksi, että usein sen katsotaan jakautuvan edelleen useammiksi alaluokiksi. Juuri kukaan ei myöskään ole halukas antamaan prosenttilukuja tällaiseen ajatteluun kykenevien ihmisten väestöosuudesta. Eräiden vähemmän tieteelliseksi katsottavissa olevien lähteiden mukaan akateemisen taustan omaavistakin ihmisistä kyseisen kyvyn omaisi vain noin 5 % (esim. <http://www.trans4mind.com/mind-development/stages-development.html>). Ns. posttheroististen johtajien (10 %) ja varsinkin sen alaryhmänä olevien synergististen johtajien (1 %) vähäiseen määrään suhteutettuna luku vaikuttaisi kuitenkin oikeansuuntaiselta (posttheroistista johtajuutta käsitellään myöhemmin).

⁷⁹⁹ Postformaaliin ajatteluun voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi kirja *The Post-Formal Reader: Cognition and Education* (Kincheloe, Steinberg & Hinchey 1999) lukemalla.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta postformaalissa ajattelussa on siis kyse hyvin pitkälle juuri sentyyppisen kompleksis-kaottisen todellisuuskäsityksen ymmärtämisestä, jollaista työssä on jo aikaisemmin käsitelty. Kyse on lähinnä siitä, että formaali ajattelu soveltuu lähinnä vain ns. perinteisen tieteellisen ajattelun yhteydessä käytettäväksi, kun taas clausewitzlaisessa kitkaisessa todellisuudessa toimittaessa (pelkästään) tällaisen ajattelun käyttökelpoisuus ei ole kovinkaan hyvä. Toisin sanoen, mikäli tutkittava ympäristö on sodan kaltainen systeemi, jossa absolutismi korvautuu suhteellisuudella, varmuus epävarmuudella, kausaalisuus todennäköisyydellä ja determinismi indeterminismillä, ei hyvästikään formaalin ajattelun kyvystä välttämättä ole juurikaan hyötyä ongelmakentän hahmottamisen, ymmärtämisen ja hallitsemisen kannalta. Tästä puolestaan seuraa, että vaikka formaali ajattelu kenties olisikin ennakkoehto hyvälle akateemisille opiskeluvaikeuksille, kyseisen tason saavuttaminen ei todennäköisesti kuitenkaan vielä riitä kaottis-kompleksisten systeemien ymmärtämiseen. Koska kyky postformaaliin ajatteluun on puolestaan vielä huomattavan paljon formaalin ajattelun kykyäkin harvinaisempaa, jo pelkästään tämänkin perusteella voidaan olettaa, että vain erittäin pienellä osalla ihmisistä voidaan katsoa olevan riittävät henkisen iän valmiudet clausewitzlaisina strategeina toimimiseksi.

Luovuus

Luovuutta pidetään yhtenä merkittävänä inhimillisen käyttäytymisen osatekijänä. Luovuus on ajattelun vapauteen ja älykkyyteen liittyvä kyky nähdä uusia asiayhteyksiä (assosiaatioita), kehittää epätavallisia ideoita, käsitteitä, tekniikoita ja intuitiota sekä kykyä etäännyttävä tavanomaisista ajatusradoista.⁸⁰⁰ Luovan ihmisen tuntomerkkeinä on tavallisesti pidetty muiden muassa seuraavia ominaisuuksia: elämän tarjoamien mahdollisuuksien maksimointi, joustavuus ja ennakkoluulottomuus, vapauden etsiminen, riskinottokyky, rajojen rikkominen, toiminta ja kokeilu, vastuullisuus, itsekuri, reflektio eli oman toiminnan pohtiminen, suhteellisen korkea älykkyys, omaperäisyys, ilmaisukyky, verbaalinen sujuvuus, hyvä mielikuvitus, estetiikan taju, kyky ajatella vertauskuvin, joustavuus päätöksenteossa, itsenäinen arvostelukyky, kyky käsitellä uusia asioita ja taito löytää järjestys kaaoksesta. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Luovuus>)⁸⁰¹ Luovuuden tarkka määrittäminen on kuitenkin älyn ja viisauden tavoin hyvin vaikea tehtävä (ks. tarkemmin esim. Uusikylä 2002, 70–73).

Tästä huolimatta on kuitenkin myös yleisiä yksilön luovuutta ennakoivia ominaisuuksia.⁸⁰² Hyvin tärkeä luovan yksilön piirre on *kyky nähdä ongelmia*, joita muut eivät havaitse. Luova persoonallisuus kykenee tuottamaan paljon *uusia ideoita*, jotka ovat lisäksi *omaperäisiä*, *originaaleja*. Luova yksilö toimii usein *sujuvasti* tuottaen aikayksikköä kohti paljon enemmän ideoita kuin keskitason yksilö. Hän on *joustava* eli pystyy muuttamaan helposti ajattelunsa ja toimintansa suuntaa eikä etene kaavamaisen jäykästi, kuten luovuutensa ja joustavuutensa kadottaneet. Luova yksilö *elaboroi* eli kehittelee vähäisestä alkuärsykkeestä monia mielekkäitä vaihtoehtoja. Luova ajattelija kykenee organisoimaan ideansa laajoiksi kokonaisuuksiksi eli hänellä on *syntetisointikykyä*. Sen vastakohtana on *analyttinen* kyvykyys, joka edellyttää sitä, että symboliset rakenteet rikotaan ensin osiin, jotta niistä voidaan rakentaa jotain uutta. Luovuuteen liittyy yksilön kyky käsitellä monimutkaisia rakenteita. Luova tiedemies kykenee tarkkailemaan

⁸⁰⁰ Ns. luovaan lahjakkuuteen eli älykkyyden ja luovuuden keskinäisiin suhteisiin voi tutustua esimerkiksi lähteessä Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 162–165.

⁸⁰¹ Luovuudesta kiinnostuneiden kannattaa tutustua myös lähteeseen Liikkanen (2008).

⁸⁰² Toisin kuin tässä yhteydessä tapahtuu, liiketaloustieteiden(kään) puolella ei ole erityisen tyypillistä tarkastella luovuutta ja innovatiivisuutta persoonallisuussidonnaisena asiana (ks. esim. Juuti 2001, 332–341).

mielessään yhtäaikaaisesti erilaisia muuttujia, olosuhdetekijöitä ja niiden yhdysvaikutuksia, kun taas jotkut ihmiset kykenevät pitämään mielessään vain yhden asian kerrallaan. Luova työ vaatii myös *arviointitaitoa*: on nähtävä, mitkä ideat ovat jatkokehittelyn arvoisia ja mitkä kannattaa hylätä. Arkiluovuuteen vaikuttavat kykytekijöiden ohella motivaatio ja harrastuneisuus. Lisäksi monet huippuluovat yksilöt ovat älykkäitä. Useimmilla aloilla huippuunsa kehittynyt luovuus edellyttää perusteellisia oman alan opintoja, jotka vaativat tiettyä älykkyyden tasoa.⁸⁰³ (Uusikylä & Piirto 1999, 21–22 ja 57)

Ennen kuin luovuuteen paneudutaan tämän syvällisemmin, on kuitenkin aluksi syytä todeta, ettei Clausewitz kuitenkaan tuntunut pitäneen luovuuden merkitystä sotilasjohtamisen osalta kovinkaan tärkeänä asiana. Päinvastoin, hän toteaa asiasta seuraavaan tapaan: *Jos vielä lopuksi, uskaltautumatta määrittelemään lähemmin korkeampia sielunvoimia, erottelemme erilaisia älyn voimia kieleen vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti ja kysymme, millaiseen älykkyyden lajiin sotilaallinen nerous lähimmin kuuluu, osoittavat meille sekä aiheen tarkastelu että kokemus, että niillä miehillä, joiden käsiin mieluummin uskoisimme sodan aikana veljiemme ja lastemme suojaamisen ja isänmaan kunnian ja turvallisuuden, on pikemminkin arvioivaa kuin luovaa, ennemminkin laaja-alaista kuin yksipuolista älykkyyttä, pikemminkin kylmä kuin kuuma pää.* (Clausewitz 2002, 55–56) Asian osalta on kuitenkin huomioitava, että hänen käyttämänsä laaja-alainen älykkyys kuitenkin viittaa vähintäänkin epäsuorasti myös luovuuden suuntaan.

Millaisia sitten ovat nykynäkemyksen mukaan tyypilliset luovan henkilön persoonallisuuspiirteet?⁸⁰⁴ Esimerkiksi professori Uusikylän mukaan kyseisille ihmisille tyypillisiä piirteitä ovat: *huumorintaju, voimakkaasti tunteva, utelias, ideoilla leikittelevä, intuitiivinen, keskittymiskykyinen, kurinalaisesti työskentelevä, kilpailunhaluinen, riskejä ottava, vastaanvättäjä, epäselviä tilanteita sietävä ja epäsovinainen*⁸⁰⁵ (Uusikylä 2002, 131). Luovuustutkija Mihály Csíkszentmihályi (1934–) on puolestaan kuvaillut luovan henkilön persoonallisuutta vastakkaisten ominaisuuksien avulla. Luovat henkilöt ovat hänen mukaansa tyypillisesti hyvin energisiä, mutteivät kuitenkaan hyperaktiivisia. He kykenevät kontrolloimaan energiaansa ja heillä on hyvä keskittymiskyky; toisaalta he kuitenkin myös lepäävät ja nukkuvat paljon, varsinkin mikäli mitään mielenkiintoista ei ole nähtävissä. Luovat ihmiset ovat samanaikaisesti sekä älykkäitä että naiiveja, leikkisiä että kurinalaisia, vastuuntuntoisia että vastuuntunnottomia. Huolettomuudestaan ja leikkisyydestään huolimatta he eivät kuitenkaan jätä tekemisistään leikin asteelle vaan tekevät paljon töitä tavoitteensa saavuttaakseen. Luovat yksilöt käyttävät mielikuvitustaan, mutta ovat toisaalta kuitenkin myös hyvin realistisia. He ovat samanaikaisesti sekä ulospäinsuuntautuneita että eristäytyviä, ylpeitä että nöyriä, kapinallisia että konservatiivisia. Csíkszentmihályin mukaan luovat ihmiset suhtautuvat työhönsä intohimoisesti, mutta kuitenkin objektiivisesti. (Uusikylä & Piirto 1999, 56–60) El-Muradin ja Douglassin mukaan luovuus puolestaan vaatii kuuden tekijän vaikutusta toteutuakseen: kyseiset tekijät ovat: *älyllinen kyky, tieto, ajattelumallit, persoonallisuus, motivaatio ja ympäristö* (El-Murad ja Douglas 2004, 188–201).⁸⁰⁶

⁸⁰³ Kuten aikaisemmin todettiin, usein jo pelkästään opiskelupaikan saaminenkin edellyttää riittävää älykkyyden tasoa.

⁸⁰⁴ Luovuuden ja älykkyyden eroihin voi tutustua esimerkiksi lähteessä (Cropley 2001, 26) olevan taulukon pohjalta.

⁸⁰⁵ Listassa piirteet ovat ns. tärkeysjärjestyksessä.

⁸⁰⁶ Kirjassa *Serious Creativity* (1992) Edward de Bono puolestaan lähestyy luovuutta ns. lateraalisen ajattelun kautta (esimerkiksi tieteenteolle tyypillinen rationaalinen ajattelu on vertikaalista).

Yang, Wan ja Chiou ovat puolestaan tutkineet nuorten aikuisten luovuutta postformaalin ajattelun (*dialectical thinking*) näkökulmasta. Heidän tutkimuksensa mukaan postformaalin ajattelun kyky, toisin kuin formaalin ajattelun kyky, selittää luovuutta erittäin hyvin. Postformaalin ajattelun kyky nimittäin korreloi positiivisesti kaikkien heidän tutkimiensä kuuden luovuuden osatekijän (*fluency, openness, flexibility, originality, elaboration, naming*) kanssa. Koska formaalin ajattelun osalta vastaavanlaista korrelaatiota ei esiinny, formaalin ajattelun kykyä ei ainakaan kyseisen tutkimuksen perusteella voida pitää luovuuden ilmenemisen kannalta riittävänä ominaisuutena (Yang, Wan & Chiou 2010, 1–14; ks. myös Benack, Basseches & Swan 1989, 199–208).

Useiden tutkimusten mukaan luoville ihmisille tyypillistä on myös egon⁸⁰⁷ vahvuus ja muut sen kaltaiset tekijät (esim. Dellas & Gaier 1970, Barron & Harrington 1981, Dacey 1989 ja Eysenck 1997; Cropley A.J. 2001, 59–61).⁸⁰⁸ Egon vahvuus puolestaan koostuu useammasta osatekijästä, joita voidaan katsoa olevan esimerkiksi *introversio, avoimuus, joustavuus, aktiivisuus, päättäväisyys* ja *riippumattomuus/itsenäisyys*. Tämän lisäksi on myös havaittu, että tyypillisesti tieteellisesti luovat henkilöt ovat tunne-elämältään tasapainoisia (Wankowski, 1983), kun taas taiteellisesti luovilla ihmisillä neuroottisuus ja ahdistuneisuus korreloivat positiivisesti luovuuden kanssa (Götz & Götz, 1979). Tämän lisäksi on oletettavaa, että erilaiset persoonallisuuspiirteet sopivat eri tavoin erilaisiin ympäristöihin, jolloin luovien titeilijöiden voidaan olettaa olevan itsenäisiä, itseensä luottavia, välinpitämättömiä ja tunnollisia, kun taas luovien taiteilijoiden voidaan vastaavasti olettaa olevan mielikuvitusrikkaita, impulsiivisia ja normeja vältteleviä. Näiden lisäksi kummankin ryhmän voidaan kuitenkin olettaa olevan avoimia, määrätietoisia, motivoituneita ja introverteja (Feist 1999, 273–296). (Liikkanen 2008, 161–178)

Jorma Heikkilä puolestaan luettelee rationaalisesti luovien yksilöiden ominaisuuksina mm. seuraavanlaisia tekijöitä: itsekuri, riippumattomuus, auktoriteetteihin taipumattomuus, huumorintaju, kyky vastustaa ryhmäpaineita lapsuudesta alkaen, vastaanottavainen, seikkailunhaluinen, voimakas ristiriidan ja epävarmuuden sietokyky, helposti ikävystyvä, pitää kompleksisista, asymmetrisistä ja avoimista tehtävistä, havaitsee herkästi yksityiskohtia ja muistaa hyvin, laajoja asioiden taustatietoja, tarvitsee ajattelurupeamia, tarvitsee toimintansa tueksi tukevan ilmapiirin ja on tunneherkkä ympäristölle, tarvitsee tunnustusta ja osanottoa, kehittynyt esteettisyyden taju ja tässä suhteessa hyvä arviointikyky, riippumattomuus sukupuolirooliin integroitumisessa ja puuttuva stereotyyppinen mies–nainen-identifikaatio. (Heikkilä 1984, 97)⁸⁰⁹

Tämän lisäksi rationaalista luovuutta on kuitenkin syytä tarkastella myös sen pohjalta miten erilaisia rationaalisesti luovat tytöt ja pojat ovat keskenään. Rationaalisesti luovat tytöt nimittäin pitävät koulusta ja opettajistaan, lukevat säännöllisesti sanomalehtiä, näyttelevät ja pitävät musiikista, eivät ulkoile säännöllisesti ja päiväunelmoivat, kun taas rationaalisesti luovat pojat eivät pidä sen enempää koulusta, opettajista (tylsiiä), kotitehtävistä kuin (joukkue)-urheilustakaan, ovat radikaaleja ja epäsovinnaisia sekä haluavat tehdä ”projektejaan” yksin (Halpin & Halpin 1973, 51–53).⁸¹⁰ Rationaalisesti luovat tytöt näyttäisivät siis olevan eräänlaisia opettajien ihanneoppilaita, kun taas

⁸⁰⁷ *Ego* on dynaamisen persoonallisuuskäsitteen mukaan ihmisen tietoista toimintaa ohjaava taso *id:n* (viettipohja) ja *superegon* (normit/omatunto) välissä.

⁸⁰⁸ Työympäristössä luovuuden ilmenemistä edesauttavia tekijöitä käsittelee mm. Amabile ym. 1996, 1154–1184; ks. erityisesti luovuusmalli sivulla 1159.

⁸⁰⁹ Alkuperäinen lähde on todennäköisesti Stein & Heinze (1960).

⁸¹⁰ Erilaisiin luovuusluokitteluihin voi tutustua tarkemmin esimerkiksi lähteessä Uusikylä 2005, 85–87.

rationaalisesti luovat pojat eivät vastaavasti sellaisia ole. Ongelmana rationaalisesti luovien poikien osalta onkin heidän erottamisensa tavallisista (alle keskitason) koulupojista, joista suurin osa täyttää varsinkin koulunkäyntiin liittyvien asioiden osalta suunnilleen samat kriteerit kuin nämä poikkeuksellisen luovat yksilötkin.

Tästä puolestaan seuraa, että vaikka viisautta käsiteltäessä tehtiinkin oletus, että koulussa parhaiten menestyneet ihmiset ovat kaikkien todennäköisimmin myös clausewitzlaisia strategeita, luovat pojat näyttäisivät kuitenkin muodostavan poikkeuksen tähän oletukseen.⁸¹¹ Tästä johtuen luoviin poikiin pitäisikin kiinnittää erityishuomiota, jotteivät heidän erityiskykynsä jäisi epähuomiossa huomioon ottamatta, varsinkin kun voidaan olettaa, että heidän radikaali ja epäsovinainen rationaalinen luovuutensa olisi erittäin keskeinen hyvän strategin ominaisuus. Näin ollen olisikin tärkeää selvittää keitä he todellisuudessa ovat, jottei heistä tehtäisi vääriä (laiska tai tyhmä) diagnoosia, josta seuraavat toimenpiteet eivät ainakaan millään tavoin parantaisi heidän tilannettaan. Mikäli tällaisia poikia nimittäin arvioitaisiin samanlaisten kriteereiden pohjalta kuin ns. kunnon koululaisiakin (tai rationaalisesti luovia tyttöjä), johtaisi tämä jotakuinkin väistämättä siihen, että rationaalisesti luovat pojat karsiutuisivat liian varhaisessa vaiheessa akateemisesta koulutusjärjestelmästä ja samalla tietenkäynnistä myös niistä myöhemmistä tehtävistä, joissa heidän luovuutensa pääsisi lopulta oikeuksiinsa. Erityisen paljon asiaan pitäisi kiinnittää huomiota yliopistojen valintaprosesseissa, koska esimerkiksi ylioppilastodistuksen ja lukion päättötodistuksen merkityksen (yli)korostaminen sisäänpääsyn kriteerinä saattaa johtaa siihen, että tunnollisten koululaisten miehittäessä – tai oikeammin siis naisittaessa – opiskelupaikat rationaalisesti luoville pojille ei välttämättä enää tarjoudukaan minkäänlaisia käytännön mahdollisuutta saada opiskelupaikkoja ja työtehtäviä, joissa he voisivat osoittaa todellisen pätevyytensä.⁸¹² Myös Uusikylän mukaan yliopistojen pääsykokeista olisi syytä pitää kiinni sen vuoksi, että pelkkien lukion koulutodistuksen perusteella tapahtuva sisäänpääsy suosii liikaa nopeammin kehittyviä tyttöjä hitaammin kypsyvien poikien kustannuksella, siirtää verisen kilpailun liian varhaiseen koulunkäynnin vaiheeseen ja suosii lisäksi eliittiä, jolla on varaa maksaa lapsilleen hyvät koulupaikat, jotka puolestaan edesauttavat merkittäväällä tavoin yliopistoihin pääsemistä; esimerkiksi Yhdysvalloissa, Japanissa ja Kiinassa kilpailu alkaa tyypillisesti jo esikouluvaiheessa⁸¹³ (ks. tarkemmin Uusikylä 2003, 143–145).

Lopuksi kaiken läpikäydyn perusteella Clausewitzin ”luovuusvastaisuudessa” näyttäisikin olevan kyse ennen kaikkea siitä, että hän tuntuisi ymmärtäneen luovuuden lähinnä irrationaaliseksi, taiteelliseksi luovuudeksi,⁸¹⁴ koska olisi melkoisen vaikea kuvitella erinomaista strategiaa, joka ei olisi myös rationaalisesti luova ihminen.⁸¹⁵ Näin määriteltynä luovuus ei siis enää näyttäisikään olevan Clausewitzin näkemyksen vastainen vaan päinvastoin sitä tukeva asia. Tällaista

⁸¹¹ Koska ylivoimainen enemmistö upseerikoulutukseen hakeutuvista henkilöistä on edelleenkin nuoria miehiä, tässä yhteydessä keskitytään tarkastelemaan vain rationaalisesti luovia poikia.

⁸¹² Tapahtunutta tarkastelua ei siis pidä yleistää kaikkia vaan ainoastaan rationaalisesti luovia poikia koskevaksi.

⁸¹³ Tällaisista syistä johtuen olisikin erittäin tärkeää, että myös tulevaisuudessa yliopistojen pääsykokeiden merkitys olisi riittävän suuri, koska ne kuitenkin mittaavat kaikkein parhaiten niin motivoituneisuutta kuin todellista potentiaaliakin hakeutua juuri kyseisille aloille. Mikäli vaativaa sisäänpääsykoetta ei sen sijaan järjestettäisi (ikävä kyllä juuri tähän suuntaan ollaan myös käytännön tasolla menossa), tällöin lukion päättötodistuksen ja ylioppilastodistuksen merkitysten pitäisi kuitenkin täysin päinvastaisesti olla muihin tekijöihin nähden erittäin suuri, koska aikaisempi opintomenestys on kuitenkin melkoisen hyvä akateemisen potentiaalin yleismittari.

⁸¹⁴ Tällainen luovuuden taiteellinen tulkinta on ilmeisesti edelleenkin varsin tyypillinen.

⁸¹⁵ Esimerkiksi Aleksanteri Suuren (rationaalisesta) luovuudesta saa kuvan Plutarkhoksen (n. 45–125) hänestä tekemän kuvauksen pohjalta (Plutarkhos 1989, 396–402).

näkemyistä tukee myös se, että Clausewitz kuitenkin korostaa sotilasjohtajan osalta intuition⁸¹⁶ merkitystä (*coup d'oeil*), jota puolestaan pidetään eräänä keskeisimpänä luovuuden osatekijänä, eli intuitiiviseen ajatteluun taipuvaiset ihmiset ovat tyypillisesti myös luovia.⁸¹⁷ Näin ollen olisikin todennäköistä, että Clausewitz hyväksyisikin nykymääritelmän mukaisen rationaalisen luovuuden hyvän sotilasjohtajan keskeisenä ominaispiirteenä, varsinkin kun näin määritelty luovuus kaiken lisäksi korreloi merkittävällä tavalla Clausewitzin tärkeänä pitämän (laaja-alaisen) älykkyydenkin kanssa. Kuten tutkimuksessa tullaan myöhemmin huomaamaan, on olemassa myös suuri määrä muita asioita jotka tukevat luovuutta clausewitzlaiselle strategille erittäin tärkeänä ominaisuutena.

Motivaatio

Viimeisimpänä inhimillistä käyttäytymistä selittävänä tekijänä käsitellään motivaatiota.⁸¹⁸ Vaikka älykkyys, viisaus, psykologinen ikä ja luovuus ovatkin keskeisessä asemassa inhimillistä käyttäytymistä ymmärtämään pyrittäessä, oikeastaan millään niistä ei ole juurikaan merkitystä elämässä menestymisen kannalta, mikäli ihmiseltä puuttuu motivaatio tehdä töitä menestyksensä eteen.⁸¹⁹ Motivaatio on siis keino realisoida oma henkilökohtainen potentiaali käytännön tasoiseksi toiminnaksi.⁸²⁰ Samalla hyvä motivaatio on myös keino kompensoida muilla osa-alueilla mahdollisesti esiintyviä henkilökohtaisia puutteita. Tältä osin on myös syytä painottaa, että hyvän motivaation merkitys on niin eriasteisissa kouluissa ja oppilaitoksissa, samoin kuin myös tyypillisissä työelämän tehtävissäkin, hyvien sosiaalisten taitojen ohella, monasti tärkeämpi ihmisten menestystä selittävä tekijä kuin mikään edellä läpikäydyistä asioista. Toisaalta, esimerkiksi luovuuden osalta motivaation voidaan katsoa olevan myös sen tärkeä osatekijä (Cropley 2001, 61–64), joten todennäköisesti motivaation kytkös älykkyyden, viisauden, psykologisen iän ja luovuuden kanssa on huomattavan paljon monimutkaisempi asia kuin miten sitä tässä yhteydessä, niistä näennäisesti irrallaan olevana asiana käsitellään.

Esimerkiksi Teresa M. Amabile (Harvard Business School) on tutkinut vuosikymmeniä luovien ihmisten sisäistä motivaatiota, intohimoista halua tehdä sitä, mitä he tekevät. Melkein jokainen heistä työskentelee sisäisen halun eikä ulkoisten palkkioiden tai pakon vuoksi. Kun ulkoinen motivaatio ohjaa toimia, yksilö työskentelee ensisijaisesti ansaitakseen rahaa tai mainetta tai toteuttaakseen

⁸¹⁶ Intuitiolla tarkoitetaan välitöntä tietämistä, jossa tieto tiedon kohteesta saavutetaan suoraan (vrt. Kantin *a priori* -tieto) eli intuitio pohjautuu siis tiedostamattomaan tietoon. Intuitiivinen tieto eroaa näin ollen analyttisestä, myös käsitteellistä aineistoa sisältävästä tiedosta. Intuitiivisen tiedon vastakohta abstrahoiva tieto saavutetaan tietoisien analyysoivan ajatteluprosessin tuloksena. (ks. tarkemmin esim. Plessner, Betsch & Betsch 2008) Intuitio ei myöskään ole impulsiivista reagointia asioihin, eli varsinkaan sotilaiden ei pidä sekoittaa sitä ns. *satulajohtamisen* kanssa. Florence Shinn: *"Intuitio on henkinen kyky, joka ei selitä, vaan ainoastaan osoittaa tietä."*

⁸¹⁷ Intuition ja luovuuden keskinäiseen suhteeseen paneudutaan työssä myöhemmin.

⁸¹⁸ Tässä yhteydessä ei sen sijaan olla kiinnostuneita ns. motivoinnista, koska Maanpuolustuskorkeakoulun yliopisto-opiskelijoiden voidaan muutenkin edellyttää olevan opiskelumotivoituneita. Lisäksi motivoimisen tiedetään olevan varsin vaikeaa, koska ihminen tuottaa hyvin pitkälle itse oman motivaationsa (Kansanen & Uusikylä 2002, 26). Kannattaa tutustua myös kyseisessä kirjassa olevaan Reijo Bymanin artikkeliin *Voiko motivaatiota opettaa?*

⁸¹⁹ Motivaatioon voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi lähteessä Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 177–220.

⁸²⁰ Tässä yhteydessä ei kiinnitetä huomiota esimerkiksi ns. alisuoriutujiin (mm. heikko itsetunto), vaikka tietenkin myös kyseisellä asialla on varsin merkittäväkin vaikutus uralla tms. menestymisen kannalta.

jonkun määräykset. Pitkäjänteinen luova työ ilman sisäistä motivaatiota on sen sijaan jokseenkin mahdotonta. Amabile on koonnut vuosien tutkimustuloksensa seuraavaksi sisäisen motivaation merkitystä korostavaksi luetteloksi.

1. Produktien arviointi (laskee luovan tuotteen tasoa varsinkin opiskelijoilla)
2. Työn valvonta (useimmiten haitallista; luovuus elää vapaudessa)
3. Palkkiot (suorituksen tasoon sidotut palkkiot laskevat sisäistä motivaatiota ja luovuutta)⁸²¹
4. Kilpailu (muu kuin vapaaehtoisuuteen perustuva kilpailu heikentää tuloksia)
5. Valintamahdollisuudet (oikeus omien valintojen tekoon eli luovuus ilmenee miten ilmenee)
6. Aikapaineet (yleensä aikapaineiden vaikutus on haitallinen)

Vaikka pelkkä sisäinen motivaatio ei vielä riitäkään selittämään kaikkia luovuuteen liittyviä näkökohtia, sen merkitystä ei kuitenkaan voida aliarvioida, kun yritetään ymmärtää, miksi joku askarteleo päivästä toiseen saman ongelman tai erityistaidon kehittämisen parissa, näennäisen itsekkäästi, maalliset murheet, ruskeat kirjekuoret ja laskujen maksukehotukset unohtaen. (Uusikylä & Piirto 1999, 74–77; ks. myös Amabile ym. 1994, 950–967).

Oppimistuloksiin vaikuttaa myös ns. opiskeluorientaatio. Sillä tarkoitetaan opiskelijalle tyypillistä opiskelutapaa, johon tämä on taipuvainen turvautumaan tilanteesta riippumatta⁸²² (Lindblom-Ylänne & Nevgi 2003, 123–124). Karkeasti ottaen opiskeluorientaatiot voidaan jakaa *pinnalliseen* ja *syvälliseen orientaatioon*. Entwistle puolestaan jakaa opiskeluorientaatiot tätä tarkemmin *merkitys-*, *toistamis-*, *saavutus-* ja *ei-akateemiseen orientaatioon*. *Merkitysorientaatiolle* on tyypillistä syväsuuntautuneisuus, itseohjautuvuus, kriittisyys sekä opiskelijan suuri sisäinen motivaatio opiskelua kohtaan. *Toistamisorientaatiolle* tyypillisiä piirteitä ovat pintasuuntautuneisuus ja ulkoisen motivaation merkitys, samoin kuin myös erilaiset epäonnistumisen pelot. Toistamisorientoituneet opiskelijat viihtyvät parhaiten koulumaisessa oppimisympäristössä, jossa toiminta on vahvasti opettajan säätelemää ja mahdollisemman vähän itseohjautuvaa: opiskelijoita ajaa eteenpäin oppimisympäristön vaatimusten täyttäminen. Heille on myös tunnusomaista kyvyttömyys kyseenalaistaa auktoriteetit, eli he pitävät auktoriteetteja ns. tiedon haltijoina. *Saavutusorientaation* omaavat henkilöt eivät puolestaan ole niinkään kiinnostunut syvällisestä oppimisesta kuin hyvistä arvosanoista; tarvittaessa he kuitenkin voivat suhtautua opiskeluun myös syväsuuntautuneesti, mutta yleisesti ottaen heidän suhtautumisensa on ammattimaista (he siis hallitsevat hyvin niin opiskelun organisoinnin kuin opiskelumenetelmätkin; he tuntevat myös kurssien arviointimenetelmät hyvin). *Ei-akateemisen orientaation* omaavien opiskelijoiden opiskelumotivaatio on puolestaan heikko, suhtautuminen opiskelua kohtaan negatiivinen, minkä lisäksi myös heidän opiskelutaitonsa ovat heikot. (Entwistle & Tait 1990, 171) Opiskeluorientaation voidaan näin ollen olettaa vaikuttavan merkittäväällä tavoin niin opiskelupaikkoihin pyrkimiseen, pääsykokeisiin panostamiseen, opiskelupaikan saamiseen kuin opiskelussa menestymiseenkin; ymmärrettävästikin myös mahdollisuudet ja keinot motivoida heitä vaihtelevat hyvin paljon. Käytännössä taas oikeastaan vain merkitysorientoituneiden (rajoitetusti saavutusorientoituneiden) ihmisten voidaan katsoa olevan akateemisessa merkityksessä oikeanlaista oppilasainesta yliopistoihin ottaviksi.⁸²³

⁸²¹ Tätä Leon Festingerin alun perin havaitsemaa ilmiötä (*A Theory of Cognitive Dissonance* 1957) pidetään myös ”kuolinkellojen alkusoittona” behaviorismille, koska sen mukaan palkkion lisääminen pitäisi parantaa motivaatiota.

⁸²² Opiskeluorientaatiota laajempi käsite on oppimisorientaatio, jolla puolestaan tarkoitetaan opiskeluun liittyviä tavoitteita, arvoja ja asenteita.

⁸²³ Myöhemmissä tutkimuksissa suoritusorientaatio ja ei-akateeminen orientaatio eivät kuitenkaan osoittautuneet erityisen merkittäviksi orientaatiomuodoiksi (Eklund-Myrskog 1996, 64–65). Entwistle jaotteleeikin oppimisen myöhäisemmissä

Marcia B. Baxter Magoldan pitkittäistutkimuksen mukaan 68 % yliopisto-opiskelun aloittaneista opiskelijoista puolestaan suhtautui tietoon absoluuttisesti (*absolute knowing*) eli käytännössä siis informaatiota mustavalkoisesti joko totena tietona tai epätotena valheena pitäen. Opetuksen edetessä opiskelijoiden suhtautuminen tietoa kohtaan kuitenkin muuttui vähitellen kahden välivaiheen (*transitional and independent knowing*) kautta siten, että yliopistosta valmistuttuaan 12 % ihmisistä saavutti lopulta kontekstuaalisen tietämyksen (*contextual knowing*) vaiheen (Baxter Magolda 1992), jolla tarkoitetaan sitä, että ihminen kykenee suhtautumaan tietoon suhteellisesti ja pystyy tämän lisäksi myös soveltamaan sitä kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla. Tämä tulos yhdistettynä Entwistlen syväoppimisen tai merkitysorientaation kanssa⁸²⁴ viittaa siis vahvasti siihen, että vain pienestä osasta akateemisen taustankin omaavista ihmisistä kehittyy itsenäisiä ajattelijoina, jotka pystyvät itsenäisyyden lisäksi suhtautumaan asioihin myös kontekstisidonnaisesti.

Motivaation merkitystä voidaan vielä lopuksi lähestyä käytännönläheisemmin Helsingin kauppakorkeakoulun sisäänpääsyä käsitellyttä esimerkkinä tähän suuntaan laajentaen. Tarkastelun lähtökohtana on puolestaan tieto siitä, että haluttuihin yliopistoihin sisäänpääsy edellyttää älykkyyden ja viisauden lisäksi myös hyvää motivaatiota eli käytännössä siis useamman kuukauden täysipäiväistä valmistautumista koetta varten.⁸²⁵ Mikäli ihminen näin ollen on suuren epäonnistumisen uhallakin valmis panostamaan pääsykokeeseen kuukausien ajan, pitää hänen motivaationsa opiskelupaikan saamiseksi olla hyvä. Suuri osa tällaisten yliopistojen opiskelijoista on myös pyrkinyt oppilaitokseen useammin kuin kerran, mikä puolestaan tukee vielä entisestäänkin heidän hyvää motivaatiotaan opiskelupaikkaa ja alaa kohtaan. Aivan erityisesti hyvä motivaatio koskee pelkän valintakokeen kautta opiskelupaikan saaneita opiskelijoita, koska heidänhän edellytetään venyvän kokeessa suoritukseen, jonka ei pitäisi olla heidän aikaisemman koulumenestyksensä perusteella mahdollista.⁸²⁶

Helsingin kauppakorkeakoulun sisäänpääsykokeen maksimipistemäärä on 40 eli siis yhtä suuri kuin maksimi lähtöpistemääräkin. Alhaisin pistemäärä, jolla pelkän pääsykokeen perusteella kauppakorkeakouluun vuonna 2005 päästiin, oli 28,5.⁸²⁷ Pääsykokeessa pisteitä puolestaan saa periaatteella oikea vastaus = 1, tyhjä vastaus = 0 ja väärä vastaus = $-\frac{1}{2}$, joten pisteiden saaminen on siis huomattavan paljon vaativampaa kuin kokeessa, jossa vääristä vastauksista ei sakoteta. Mikäli pääsykokeessa olisi tältä pohjalta laskien 32 oikeaa ja 8 väärää vastausta, tarkoittaisi se pistemäärää 28, joka ei siis ilman mahdollisia lisäpisteitä olisi riittänyt korkeakouluun sisään pääsemiseen.⁸²⁸ Mikäli kauppakorkeakouluun tästä huolimatta kuitenkin pääsee opiskelemaan myös sellaisia henkilöitä, joilla ei

kirjoituksissaan Martonin & Säljön mukaisesti syväoppimiseen ja pintaoppimiseen sekä joskus myös niiden välillä olevaan strategiseen oppimiseen. Syväoppiminen puolestaan samastuu hyvin pitkälle merkitysorientaation kanssa. (Entwistle 2000) Tämän tutkimuksen kiinnostukseen kohteena olevien strategiiden pitäisi puolestaan olla merkitysorientoituneita ihmisiä eli termiä strateginen oppiminen ei siis pidä sekoittaa asian kanssa. Entwistlen kirjoituksista löytyy myös muunlaisia jaotteluita.

⁸²⁴ Huomioi asian osalta myös postformaalin ajattelun kyvyn harvinaisuus.

⁸²⁵ Esimerkiksi sisäänpääsy Helsingin kauppakorkeakouluun edellyttää käytännössä neljän (aikaisemmin viiden) pääsykoekirjan jotakuinkin täydellistä ulkoaosaamista.

⁸²⁶ Lukiossa ja ylioppilaskirjoituksissa paremmin menestyneillä henkilöillä pitäisi parempien lähtöpisteiden lisäksi olla myös heikommin menestyneitä oppilaita paremmat opiskeluvälineet pääsykokeessa hyvin menestymiseksi.

⁸²⁷ Maksimisissaan neljä näistä vaadituista 28,5:stä koepisteistä oli korvattavissa yliopiston prioriteetin ja uuden ylioppilaiden saamisen lisäpisteiden avulla.

⁸²⁸ Koska pääsykoe on suunniteltu lukiolaisten parhaimmiston mukaiseksi, sisäänpääsyyn vaadittua pääsykoepistemäärää ei missään nimessä myöskään pidä rinnastaa esimerkiksi lukion koearvosanojen kanssa.

aikaisemman koulumenetyksen perusteella pitäisi olla kovinkaan hyviä mahdollisuuksia opiskelupaikan saamiseksi, ei kyse voi olla ainakaan opiskelumotivaation puutteesta. Tämän lisäksi heidän täytyy ilmeisestikin olla myös riittävän älykkäitä, koska heidän ovat pääsykokeen kautta pystyneet osoittamaan olevansa myös kykeneviä omaksumaan valtavia määriä uutta tietoa, jollaisen omaksumista heidän aikaisempi koulumenestyksensä ei tue. Todennäköisesti suuri osa pelkkien koepisteiden perusteella opiskelupaikan saaneista henkilöistä onkin rationaalisesti luovien poikien kaltaisia piileviä kykyjä, jotka eivät jostain syystä vain motivoituneet lukio-opiskelusta, mutta joiden todellinen opiskelukapasiteetti on aivan riittävän hyvä, koska muutenhan he eivät olisi voineet venyä pääsykokeen edellyttämiin suorituksiin.

Edellä läpikäydyn perusteella voidaan siis todeta, että yleisesti ottaen sisäänpääsy arvostettuihin yliopistoihin edellyttää hakijalta sekä riittäviä älyllisiä valmiuksia että hyvää motivaatiotakin. Kaiken lisäksi tiukka valintaseula varmistaa sen, että opiskelupaikan saaneiden ryhmä on opiskeluvalmiuksien osalta korkeatasoinen. Sen sijaan heikompi tasoisien oppilaitosten⁸²⁹ osalta näin ei välttämättä tapahdu, koska niiden opiskelijathan eivät ole joutuneet kilpailemaan opiskelupaikoista oman ikäluokkansa parhaimmista vastaan. Koska kyseisiin opiskelupaikkoihin sisäänpääsy ei ainakaan hyvät opiskeluvalmiudet ja hyvän lukion päättötodistuksen omaavilta henkilöiltä myöskään edellytä todellista ponnistelua, heidän todellinen opiskelumotivaationsa ei myöskään tule käytännön tasolla testatuksi. Näin ollen pelkona onkin, että tällaisiin oppilaitoksiin hakeutuu myös sellaisia näennäisen hyviä opiskelijoita, joiden opiskelumotivaatio ei todellisuudessa vastaa heidän näennäistä opiskelupotentiaaliaan.⁸³⁰ On lisäksi todennäköistä, että nimenomaan tällaisiin yliopistoihin hakeutuu myös keskimääräistä enemmän opiskelijoita, joiden formaalin ajattelun valmiudet eivät ole yliopistotasoa. Tämän seurauksena heille ei myöskään voida, eikä itse asiassa myöskään kannata antaa akateemisten kriteereiden mukaista käsitteellistä ja abstraktia opetusta, koska heiltähän puuttuvat valmiudet tällaisen opetuksen kunnolla ymmärtämiseksi. Mikäli opetus puolestaan joudutaan suunnittelemaan konkreettiseen ajatteluun kykenevien opiskelijoiden ehdoilla tapahtuvaksi, tästä puolestaan kärsivät nimenomaan hyvät akateemiset valmiudet omaavat opiskelijat eli siis juuri ne henkilöt, joiden ehdoilla yliopisto-opetusta pitäisi antaa. Pahimmillaan tämä taas saattaa johtaa siihen, että alun perin niin hyvät kuin motivoituneetkin opiskelijat menettävät mielenkiintonsa liian helppoa opetusta kohtaan,⁸³¹ jolloin myös heidän oppimistuloksensa jäävät toivottua alhaisemmiksi. Sama asia tiivistäen, mikäli oppilasaines on niin älynä, viisautensa, psykologisen ikänsä (formaali ajattelu) kuin motivaationsakin osalta riittävän korkeatasoista, on opiskelijoiden akateeminen opettaminen mahdollista,⁸³² kun taas päinvastaisessa tilanteessa akateeminen opetus ei todennäköisesti saavuttaisi tavoitteitaan, vaikka siihen panostettaisiinkin.⁸³³

⁸²⁹ Tässä yhteydessä ilmauksella ”heikompi tasoiset oppilaitokset” tarkoitetaan opiskelupaikkoja, joihin sisäänpääsy ei edellytä sen enempää erityisen korkeita lähtö- kuin pääsykoepisteitäkään eli ilmauksella viitataan siis vain ja ainoastaan niihin opiskelupaikan saavien opiskelijoiden eikä siis esimerkiksi niiden opettajakunnan tasoon.

⁸³⁰ Kyse on siitä, ettei heidän todellista motivaatiotaan yksinkertaisesti vain ole testattu (todellista opiskelumotivaatiota ei voi mitata asiaa vaikkapa henkilöltä itseltään kysymällä). Testaamattomuutta ei kuitenkaan pidä samastaa sen kanssa, että myös heidän todellinen opiskelumotivaationsa olisi automaattisesti heikko.

⁸³¹ Opetus on esimerkiksi pakko suunnitella vain konkreettiseen ajatteluun kykenevien opiskelijoiden mukaiseksi, vaikka yliopistotasolla opetus pitäisikin suunnitella formaaliin ajatteluun kykenevien ihmisten mukaiseksi.

⁸³² Akateemisesti korkeatasoisissa oppilaitoksissa ei myöskään (onneksi) kannata liikaa huolta siitä, mikäli yksittäiset opiskelijat eivät pärjää opinnoissaan, joten opetuksen tasoa ei myöskään lasketa heidän valmiuksiensa mukaiseksi.

⁸³³ Työmotivaation näkökulmasta motivaatiota käsittelee esimerkiksi Juuti kirjassaan *Organisaatiokäyttäytyminen* (Juuti 2006, 37–65).

Motivaation osalta on kuitenkin lopuksi syytä huomauttaa, että erilaisia ihmisiä motivoivat hyvin erilaiset asiat (sisäinen motivaatio), joten esimerkiksi sellainen yksioikoinen logiikka, jonka mukaan parhaiden koululaisten pitäisi ehdottomasti hakeutua arvostetuimpiin opiskelupaikkoihin, olisi vailla perusteita. Tällainen näkemys ei nimittäin ottaisi millään tavoin huomioon sitä, etteivät kaikki ihmiset motivoitu samanlaisesta koulutuksesta, puhumattakaan siitä, että opiskelupaikka valittaisiin sen perusteella, että sen avulla saavutettaisiin paljon rahaa tai arvostusta tuova työura. Asiaa voidaan puolestaan lähestyä Amabilen korostaman sisäisen motivaation lisäksi myös Maslowin tarvehierarkian (1943) pohjalta. Kyseisen hierarkianhan mukaan nimenomaan sen korkeimmalla tasolla olevat ihmiset eivät ole kiinnostuneita sen paremmin rahasta⁸³⁴ kuin muiden ihmisten taholta saamastaan arvostuksesta vaan päinvastoin tekevät asioita ensisijaisesti itseään toteuttaakseen. Ainakin tämän perusteella voitaisiin siis ennemminkin olettaa, että erityisesti ikäluokan parhaimmistosta (mm. äly, viisaus, luovuus ja eettinen maailmankatsomus) suuri osa hakeutuisikin aloille ja tehtäviin, joissa itsensä toteuttaminen ja/tai ”paremman maailman tekeminen” olisi mahdollista, mutta joissa rahan ja ulkoisen arvostuksen saamisella ei olisi ainakaan iteisarvoista roolia. Sen sijaan sellaisten ihmisten, joiden valmiudet hahmottaa maailmaa ovat rajoittuneet ja joiden elämä rakentuu ensisijaisesti henkilökohtaisen rikkauden hankkimisen ja muilta saatavan arvostuksen varaan, hakeutuvat todennäköisesti myös sellaisiin opiskelupaikkoihin jotka edesauttavat tällaisten tarpeiden tyydyttämistä edesauttaisiin työtehtäviin pääsemistä.⁸³⁵ Ainakin Uusikylän mielestä suomalainen nyky-yhteiskunta, työelämä ja koululaitos myös suosisivat tällaista kehitystä, eli kuten hän asiasta Karen Horneyn⁸³⁶ klassikkoteokseen *The Neurotic Personality of Our Time* (1937) viitaten toteaa: ”*Kilpailuyhteiskunta ruokkii narsistista persoonallisuuskasvatusta, jossa oman voiton ja aseman tavoittelu ja muiden kukistaminen nousevat elämää ohjaaviksi ja hallitseviksi päämääriksi. Kun luovuus ja elämisen ilo kuolevat, ollaan kaukana onnellisen itsensä toteuttamisen ihanteesta.*” (Kansanen & Uusikylä 2002, 53)

Persoonallisuus

Persoonallisuutta voidaan pitää klassisena tapana tarkastella ihmisiä ja heidän välisiä erojaan. Vaikka persoonallisuuden merkitystä ei esimerkiksi johtamisen opinnoissa enää nykyään korostetakaan lähimainkaan yhtä paljon kuin vaikkapa vielä 1950-luvulla, muuttunut painotus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö persoonallisuustekijöilläkin olisi vaikutusta inhimillisen käyttäytymisen selittäjänä. Persoonallisuustekijöihin paneutuminen on puolestaan tämän tutkimuksen osalta välttämätöntä jo pelkästään senkin vuoksi, että Clausewitzkin lähestyy sotilaallista neroutta nimenomaan inhimillisten erityispiirteiden kautta. Vaikka tarkastelu ei tältä osin tulekaan olemaan lähestulkoonkaan kattava eikä työn holistisesta luonteesta johtuen myöskään erityisen syvälinen, tarkastelun pintapuolisuus ei kuitenkaan muodostu tutkimukselle ongelmaksi. Työn tarkoituksena ei ole paneutua erilaisten persoonallisuustutkimuksen koulukuntiin yms. kovinkaan kattavasti vaan ainoastaan osoittaa, että myös persoonallisuustekijöillä on merkittävä vaikutus ihmisten käyttäytymiseen.

⁸³⁴ Pelkän rahan vuoksi asioita tekevät ihmiset eivät sijoitu Maslowin tarvehierarkiassa kovinkaan korkealle tasolle.

⁸³⁵ Tältä pohjalta olisi mahdollista tehdä ainakin hypoteettinen oletus, etteivät keskimääräiset kauppatieteilijäkään välttämättä sijoittuisi Maslowin tarvehierarkiassa aivan sen korkeimmalle tasolle (huomioi myös Amabilen tutkimukset).

⁸³⁶ Horneyn näkemyksiin voi tutustua lyhyesti esimerkiksi lähteessä http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Horney.

Temperamentti

Ennen kuin varsinaiseen persoonallisuutta käsittelevään osuuteen paneudutaan, on aivan aluksi kuitenkin syytä lyhyesti tarkastella ihmisen persoonallisuuden taustalla olevaa *temperamenttia*, jolla tarkoitetaan yksilölle tyypillistä, hänet muista ihmisistä erottavaa biologiseen ja geneettiseen rakenteeseen perustuvaa synnynnäistä reagoimis- ja käyttäytymistyyliään.⁸³⁷ Temperamentti onkin persoonallisuuden biologinen perusta, kun taas ympäristötekijät (mm. kasvatus) muokkaavat synnynnäisestä temperamentista persoonallisuuden.⁸³⁸ Temperamentti näkyy aina ihmisen tavoissa, mutta kasvun ja kehityksen kautta hänestä voi tulla esiin aivan uusia piirteitä, joiden kautta hän voi oppia hallitsemaan temperamenttiaan. Temperamentti on siis osa ihmisen luonnetta ja persoonallisuutta, mutta se ei kuitenkaan ole niiden synonyymi. Synnynnäisellä temperamentilla ei siis tarkoiteta samaa asiaa kuin persoonallisuudella, joka laajasti ymmärtäen sisältää ihmisen koko maailmankuvan, minäkäsityksen, itsetunnon, arvot, luonteen ja temperamentin. Synnynnäinen temperamentti toisin sanoen ohjaa ihmisen käyttäytymistä ja suhtautumista ympäristöön, samoin kuin myös määrää sen, miten hän uusiin asioihin reagoi. Temperamentti on lisäksi pysyvä ominaisuus, jota ihminen ei voi käyttäytymisen tapaan muuttaa. Näin ollen, vaikka esimerkiksi temperamentiltaan helposti ärtyvä ihminen pysyykin aina ärtyisenä, voi hän kuitenkin valita muihin kohdistuvan huutamisen ja raivoamisen sijaan ärtymyksensä purkamiskeinoksi vaikkapa siivoamisen (ks. tarkemmin Keltikangas-Järvinen 2008, 22–59).

Temperamentti koostuu useista piirteistä. Lisäksi jokaisella ihmisellä on kaikkia näitä temperamenttipiirteitä, joitain enemmän, joitain vähemmän. Näiden piirteiden voimakkuus puolestaan määrittää yksilön ainutlaatuisen temperamentin. Temperamenttipiirteitä ei myöskään voida arvottaa toisiaan paremmiksi tai huonommiksi, ja tämän lisäksi jokaisella piirteellä on myös kääntöpuolensa. Se, näyttäytykö piirre positiivisena vai negatiivisena, riippuu puolestaan niin piirteen voimakkuudesta kuin sen tilanteeseen soveltuvuudestakin. Jossain tilanteessa erityisen toivottu piirre voi siis toisessa tilanteessa osoittautua hyvinkin epätoivotuksi. Erilaisia temperamenttiluokitteluja on myös lukemattoman monia erilaisia,⁸³⁹ mutta seuraavaksi asiaa kuitenkin lähestytään kenties tunnetuimman, Thomas & Chessin⁸⁴⁰ temperamenttiluokituksen pohjalta. Kyseisen luokittelun mukaan temperamenttipiirteitä katsotaan olevan yhdeksän erilaista.

Sensitiivisyys kuvaa sitä, miten tarkkaan ihminen kiinnittää huomiota ympäristöönsä. Ihminen, jolla on korkea sensitiivisyys, seuraa kaikkea ja huomaa kaiken, kiinnittää huomiota vivahteisiin ja on tietoinen itsestään ja ympäristöstään: äänistä, hajuista, mauista, lämpötilasta, sosiaalisesta ympäristöstä, kivusta. Ihminen jolla on matala sensitiivisyys, ei sen sijaan tunnu huomaavan minkäänlaisia vivahteita eikä juuri kiinnitä huomiota ympäröiviin asioihin.

⁸³⁷ Temperamentilla ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteistä määritelmää. Erilaisiin temperamenttimäärittelyihin voi tutustua esimerkiksi kirja *Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys* lukemalla (Keltikangas-Järvinen 2004).

⁸³⁸ Temperamentti ei siis sisällä esimerkiksi sellaisia persoonallisuuteen kuuluvia ominaisuuksia, kuten esimerkiksi asenteita, arvoja, tarpeita, tavoitteita, hallintakeinoja, taitoja, kykyjä ja toimintamalleja; myöskään minäkuva ja arvot itsest eivät kuulu temperamenttiin (Keltikangas-Järvinen 2004, 197).

⁸³⁹ Tällaisia luokitteluja ovat tehneet esimerkiksi Rothbar (1981), Goldsmith (1982), Strelau (1983), Buss & Plomin (1984), Keirse & Bates (1984), Kagan (1989), Bornstein, Gaughran, & Seguí (1991) ja Cloninger (1993).

⁸⁴⁰ Puhutaan myös Thomasin, Chessin, Birch, Hertzigin ja Kornin luokittelusta (Thomas, Chess & Birch, 1968).

Aktiivisuus näkyy yleisenä energiana kaikessa, mitä ihminen tekee, puheessa, liikehännässä, elehtimisessä, tekemisen vauhdissa. Ihminen, jolla on korkea aktiivisuus, on taukoamatta liikkeessä. Ihmisellä, jolla on matala aktiivisuus, kaikki puolestaan kestää kauan, hän tekee asiat hitaasti ja rauhallisesti.

Sopeutuvuus kuvaa ihmisen muutoksiin sopeutuvuutta. Ihmiselle, jolla on korkea sopeutuvuus, käy ja sopii kaikki; hän joustaa kuin kuminauha tilanteen mukaan. Ihminen, jolla on matala sopeutuvuus, vastustaa kaikkia muutoksia, haluaa ennakoita tulevat tilanteet ja valmistautua niihin.

Sinnikkyys on sitkeyttä ja peräänantamattomuutta. Ihminen, jolla on korkea sinnikkyys, haluaa tehdä aloittamansa asiat loppuun, joskus jääräpäisestikin. Matala sinnikkyys merkitsee lyhytjänteisyyttä. Ihminen jolla on matala sinnikkyys, pitkästy helposti ja kyllästyy nopeasti asioihin.

Häirittävyys kuvaa sitä, miten hyvin ihminen kykenee keskittymään puuhiinsa ympäristöstä tulevien häiriöiden ja ärsykkeiden keskellä. Jos ihmisen häirittävyys on korkea, hän keskeyttää pienimmästäkin häiriöstä, kun taas matalan häirittävyyden ihminen kykenee keskittymään vaikka vieressä jyrisevä kaivinkone.

Rytmyisyys (ennustettavuus) kuvaa ruumiintoimintojen säännöllisyyttä ja sisäisen kellon tarkkuutta sekä elämän yleistä säännönmukaisuutta ja järjestystä. Ihminen, jolla on korkea rytmyisyys, nukkuu, syö ja toimii muutenkin säännöllisesti kuin kello ja haluaa että asiat ovat järjestyksessä. Jos rytmyisyys on matala, fysiologiset toiminnot eivät ole ennakoitavissa ja hän on epäjärjestelmällinen.

Lähestyminen vs. *vetäytyminen* kuvaavat ihmisen ensimmäistä reaktiota uuteen ja yllättävään asiaan. Lähestyvä on kiinnostunut kaikesta uudesta, vetäytyvä puolestaan varovainen, välttää riskejä ja tarkkailee aluksi mieluummin taaempaa tilannetta.

Intensiivisyys kuvaa voimaa, jolla ihminen ilmaisee tunteitaan ja mielialojaan. Korkea intensiivisyys merkitsee voimakasta tunteilmaisua. Ihminen, jolla on matala intensiivisyys, ei puolestaan helposti ilmaise tunteitaan ja mielenliikkeitään.

Mieliala kuvaa sitä, onko ihminen etupäässä hyvän- vai huonontuulinen.

Lähde: Keltikangas-Järvinen 2008, 66–126 (tiivistäen).

Vaikka erilaisia temperamentteja ei voidakaan laittaa varsinaiseen paremmuus-järjestykseen, on kuitenkin määriteltävissä erilaisia (perus)temperamentteja. Esimerkiksi lapsista noin 40 % voidaan pitää helppoina (mm. vilkkaita, monia asioita samanaikaisesti kykenemään tekeviä ja helposti muutoksiin sopeutuvia), 15 % hitaasti lämpenevinä (mm. rauhallisia, sitkeitä, kärsivällisiä, hitaasti oppivia ja muutoksiin hitaasti sopeutuvia) ja 10 % vaikeina lapsina (voimakkaasti ja negatiivisesti ärsykeisiin reagoivia); 35 %:n osalta täsmällisen määrittelyn teko on sen sijaan vaikeaa (Thomas & Chess 1977).⁸⁴¹ Lisäksi on määriteltävissä ns. koulutemperamentti, joka edesauttaa ihmisen opinnoissa menestymistä.⁸⁴² Koulutemperamentti puolestaan rakentuu kolmesta osa-alueesta eli 1) tehtävä-orientaatiosta, 2) persoonallisesta ja sosiaalisesta joustavuudesta sekä 3) reaktiivisuudesta. Tehtäväorientaation osalta heikko koulutemperamentti tarkoittaa matalaa sinnikkyyttä, korkea häirittävyyttä ja korkea aktiivisuutta. Koulutemperamentin persoonallisen ja sosiaalisen joustavuuden osa-alueen osalta heikkoa koulutemperamenttia puolestaan tukevat huono sopeutuvuus, vaikeus

⁸⁴¹ Thomasin ja Chessin temperamenttinäkemykseen voi tutustua tarkemmin esimerkiksi sivuilla http://www.acamedia.info/sciences/sciliterature/origin_of_personality.htm

⁸⁴² Myös hyvän itsetunnon ja koulumenestyksen välillä on erittäin voimakas yhteys (Keltikangas-Järvinen 1994, 40).

lähestyä muita ihmisiä ja asioita sekä negatiivinen mieliala. Reaktiivisuuden (korkea intensiivisyys, matala reaktiokynnys ja negatiivinen mieliala) osa-alue kuvaa puolestaan sitä, kuinka voimakkaasti ja helposti lapsi reagoi ympäristön ärsykkeisiin. Reaktiiviset oppilaat toisin sanoen ärtyvät helposti ja myös reagoivat voimakkaasti ympäristön muutoksiin; usein heitä kuvataankin hankaliksi oppilaisiksi. (Keltikangas-Järvinen 2008, 133–137). Keltikangas-Järvisen mukaan temperamentti-tyyppien onkin todettu selittävän lähes 50 % koulumenestyksestä (*University of California, Los Angeles*).⁸⁴³ Lapsuudessa (3- ja 6-vuotiaana) mitattu temperamentti (korkea aktiivisuus sekä negatiivinen emotionaalisuus ja alhainen sosiaalisuus) ennustikin erittäin hyvin huonoa koulumenestystä ala-asteella, minkä lisäksi kyseisenlaisen temperamentin merkitys korostui vain entisestäänkin ylemmille luokka-asteille siirryttäessä.⁸⁴⁴ Ennusteena onkin, että tällaisen temperamentin omaavien ihmisten koulu-ura päättyy aikuisuudessa joko matalaan koulutukseen tai koulutuksen puutteeseen sekä myöhemmin työttömyyteen, eli temperamentin pohjalta voidaan siis ainakin tietyn tyyppisten ihmisten osalta ennustaa tulevaa (koulu)menestystä jopa erittäin hyvinkin.⁸⁴⁵

Keltikangas-Järvisen mukaan temperamentti ei myöskään ole älykkyydestä riippuvainen asia,⁸⁴⁶ eli temperamentin pohjalta ei siis voida tehdä johtopäätöksiä ihmisten älykkyydestä.⁸⁴⁷ Koska temperamentin lisäksi kuitenkin myös älykkyyden, samoin kuin itse asiassa monien muidenkin työssä jo käsiteltyjen asioiden tiedetään selittävän koulumenestystä varsin hyvinkin, temperamenttia voidaanakin pitää vain yhtenä monista koulumenestystä selittävästä tekijöistä. Temperamentin lisäksi tiedetään myös, että koulumenestys persoonallisuus-sidonnainen asia, minkä lisäksi tietyllä tavoin määritelty persoonallisuus, temperamentista poiketen, korreloi hyvin selvästi myös älykkyyden kanssa. Koska persoonallisuus tästä huolimatta kuitenkin on temperamentin tavoin hyvin pysyvä, persoonallisuuttakaan ei pitäisi sekoittaa ihmisen ulkoisen käyttäytymisen kanssa, eli ihmisen käyttäytymisessä mahdollisesti tapahtuvat muutokset eivät siis joitain erittäin harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta ole persoonallisuudessa tapahtuneita muutoksia.

Yksi tunnetuimmista tavoista määrittää persoonallisuus on ns. *the big five* (tai *five factor model* eli FFM) -näkemys, jonka viidestä faktorista persoonallisuuden tutkijat ovat keskenään melkoisen yksimielisiä. *Big five* -näkemysten (suom. NESTA) luotettavuutta voidaan pitää hyvänä erityisesti sen vuoksi, että kyseiset viisi faktoria ovat nousseet itsestään esiin lukemattomista erilaisista, eri puolella maailmaa,⁸⁴⁸ erilaisissa kulttuuriympäristöissä tehdyistä tutkimuksista, jonka seurauksena niitä voidaan pitää luonnollisina ihmisten persoonallisuutta kuvaavina peruspiirteinä (esim. McCrae & Costa, 1999).⁸⁴⁹ Kyseiset viisi faktoria puolestaan

⁸⁴³ Keltikangas-Järvisen mukaan suomalaistutkimuksessa vastaava osuus oli 24 %.

⁸⁴⁴ Tässä yhteydessä ollaan siis kiinnostuneita vain lopputuloksesta, eikä siis esimerkiksi siitä, että oppimisympäristöt on tyyppillisesti myös rakennettu juuri kyseisenlaisia tyyppisiä suosiviksi ja että opettajat pääsääntöisesti myös (yli)suosivat tämän tyyppisiä (kilttejä) oppilaita.

⁸⁴⁵ Temperamentin vaikutukseen koulumenestyksen selittäjänä voi tutustua tarkemmin esimerkiksi lähteessä Keltikangas-Järvinen 2004, 263–319.

⁸⁴⁶ Temperamentin ja älykkyyden korrelaatiot jäävät parhaimmillaankin alle 0,30:n, eivätkä ne edes ole tilastollisesti merkitseviä (Keltikangas-Järvinen 2008, 60). Temperamentti ei myöskään selitä innovaatiota ja luovuutta.

⁸⁴⁷ Sen sijaan temperamentti on kytköksissä siihen opiskelutyyliin, jota koululaitos suosii (Keltikangas-Järvinen 2008, 139). Vaikka temperamentti ei selitäkään älykkyyttä, tyyppillisesti opettajat kuitenkin arvioivat oppilaiden älykkyyttä ja oppimiskapasiteettia temperamentin perusteella (Keltikangas-Järvinen 2002, 292–295).

⁸⁴⁸ Kyseinen jaottelu ei toisin sanoen ole kulttuurisidonnainen.

⁸⁴⁹ Piirreteorioita (myös *big five* -näkemystä) on kuitenkin kritisoitu myös monin tavoin (lähinnä erilaiset metodiongelmat).

ovat: Neuroottisuus (emotionaalinen tasapaino), Ekstraversio, Sovinnallisuus (miellyttävyyys), Tunnollisuus ja Avoimuus (älykkyys).⁸⁵⁰ Faktoreiden positiiviset ja negatiiviset ääripäät voidaan puolestaan kuvata seuraavanlaisesti.

Neuroottisuus (emotionaalinen tasapaino)

positiivinen: *tasapainoinen, rauhallinen, kiihkoton, tyytyväinen*
negatiivinen: *jännittynyt, ahdistunut, hermostunut, ailahteleva, huolestunut, loukkaantuva, pelokas*

Ekstraversio

positiivinen: *puheliias, itsevarma, aktiivinen, ulospäinsuuntautunut, dominoiva, sosiaalinen*
negatiivinen: *vaiteliias, varautunut, ujo, vetäytyvä*

Sovinnallisuus (miellyttävyyys)

positiivinen: *sympaattinen, ystävällinen, toista arvostava, lämminsydäminen, luotettava, avulias*
negatiivinen: *kriittinen, kylmä, epäystävällinen, riitaisa, kovasydäminen, julma*

Tunnollisuus

positiivinen: *järjestelmällinen, perusteellinen, suunnitteleva, tehokas, vastuullinen, luotettava, tunnollinen*
negatiivinen: *huolimaton, sotkuisa, kevytmielinen, vastuuton, epäluotettava, unohteleva*

Avoimuus (älykkyys)

positiivinen: *avarakatseinen, mielikuvitusta omaava, älykäs, omintakeinen, intuitiivinen, utelias, sivistynyt*
negatiivinen: *vaiteliias, tavanomainen, ahdaskatseinen, yksinkertainen, pinnallinen*

Lisäksi teoria näistä viidestä suuresta piirteestä väittää, että kuvatessamme omia tai toisten persoonallisia taipumuksia sanallisesti – vaikka kuinkakin vivahteikkaasti – teemme lopulta eroja vain viiden ominaisuuden suhteen (Helkama ym. 1998, 347–349; ks. tarkemmin esim. John 1990, 66–96; John & Srivastava 1999, 102–138 tai McCrae & Costa 1999, 139–153). *Big five* -näkömyksen yleisestä toimivuudesta johtuen sitä voidaan pitää myös hyvänä lähtökohtana persoonallisuuden tarkastelulle, kunhan vain samanaikaisesti pidetään mielessä, ettei kyseinenkään näkemys ole minkäänlainen kaikenkattava näkemys persoonallisuutta selittämään.⁸⁵¹

⁸⁵⁰ Peabody ja Goldberg (1989) ovat antaneet faktoreille myös iskevämmät nimet *valta, rakkaus, työ, tunne ja äly*.

⁸⁵¹ Esimerkiksi Yhdysvalloissa demokraattien kannattajat ovat *big five* -kriteereiden pohjalta tarkasteltuina avoimia (intellektuaalisuus, luovuus, uteliaisuus ja erilaisuuden sietokyky), kun taas republikaanien kannattajat ovat tunnollisia (traditionaalisuus, itseuri, organisoituminen, luotettavuus, vastuullisuus ja sääntöjen noudattaminen) (Maria Luisa Tucker, AlterNet, 29.10.2008).

Vaikka *big five* -näkemys periaatteessa soveltuisikin myös tässä yhteydessä tapahtuvaan persoonallisuuden tarkasteluun käytettäväksi, tästä huolimatta se kuitenkin korvataan *Myers-Briggs-tyyppi-indikaattoriin* (MBTI)⁸⁵² pohjautuvalla tarkastelulla. MBTI:n käyttöön on puolestaan päädytty sen vuoksi, että ensinnäkin se on tällä hetkellä kenties tunnetuin ja eniten käytetty persoonallisuuden määrittämismenetelmä.⁸⁵³ Toiseksi MBTI korreloi tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmiltä osin hyvin myös *big five* -näkemysten kanssa, joten MBTI-näkemys tukeutuminen ei myöskään aiheuta merkittävää ristiriitaa siihen nähden (ks. esim. Harvey, Murry & Markham 1995, 1–9).⁸⁵⁴ Kolmas, tämän tutkimuksen kannalta tärkein peruste on kuitenkin se, että kyseistä menetelmää käytetään puolustusvoimissa, joten ilmeisesti MBTI-tyyppi-indikaattoria pidetään ainakin puolustusvoimissa pätevänä mittarina persoonallisuuden määrittämiseksi. MBTI-näkemys tukeutumalla pyritään siis välttämään ristiriitaa sen suhteen, että tässä tutkimuksessa mahdollisesti tukeuduttaisiin Suomen puolustusvoimien näkökulmasta vääränlaisen persoonallisuuden määrittämismenetelmään.

MBTI-tyyppi-indikaattori puolestaan pohjautuu Carl Gustav Jungin (1875–1961) teoriaan erilaisista psykologisista tyypeistä.⁸⁵⁵ MBTI:n varsinaisena kehittäjänä voidaan kuitenkin pitää Isabel Briggs Myersia (1897–1980), joka kehitti menetelmän äitinsä Katherine Cook Briggsin (1875–1968) kanssa. Vaikka MBTI:n taustalla voidaankin jungilaisen näkemysten lisäksi nähdä olevan myös *big five* -näkemys, MBTI:ssä on siitä poiketen kuitenkin viiden sijasta vain neljä perusulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet ovat: introvertti–ekstraverti⁸⁵⁶ (I–E), tosiasiallinen–intuitiivinen (S–N), ajatteleva–tunteva (T–F) ja järjestelmällinen–spontaani⁸⁵⁷ (J–P), joiden erilaisista kombinaatioista puolestaan muodostuu 16 erilaista persoonallisuustyyppiä erilaisia ihmisiä kuvaamaan.⁸⁵⁸ Tyypillisistä persoonallisuuspsykologian piirreteorioista MBTI-näkemys puolestaan poikkeaa

⁸⁵² Jatkossa *Myers-Briggs-tyyppi-indikaattorista* käytetään esimerkiksi lyhennettä MBTI tai sen tautologista muotoa MBTI-tyyppi-indikaattori. Sen sijaan siitä varsin yleisesti käytettyä ilmausta MBTI-testi pyritään välttämään, koska asian puolestapuhujat eivät pidä sitä testinä sanan normaalisti ymmärretyssä merkityksessä.

⁸⁵³ Katso esimerkiksi Petersen 2006.

⁸⁵⁴ Myöhemmin tarkemmin läpikäytävistä syistä johtuen tämän tutkimuksen kannalta on erityisen tärkeää, että MBTI:n N-piirre korreloi voimakkaasti *big five*:n avoimuus/älykkyyss-faktorin kanssa (naisilla .69, miehillä .74). Korrelaatioihin voi perehtyä tarkemmin lähteessä McCrae & Costa 1989, 17–40.

⁸⁵⁵ Jungin psykologisilla tyypeillä tarkoitetaan eri asiaa kuin ns. arkkityypeillä (pääarkkityypit ovat itse, varjo, anima, animus ja persoona; ks. tarkemmin http://fi.wikipedia.org/wiki/Carl_Jung). Jungilainen psykologinen tyyppijako on extraversion-introversion (E–I), sensing-intuiting (S–N) ja thinking-feeling (T–F); sen sijaan MBTI:n mukainen tyyppijatkumo judging-perceiving (J–P) ei ole Jungin alkuperäisen jaottelun mukainen.

⁸⁵⁶ Ekstrovertti suuntautuu ihmisiin ja asioihin ympäristössä päinvastoin kuin introvertti. Ekstraverti voi puolestaan olla vähemmän puhelias ja seurallinen kuin ekstrovertti, mutta siitä huolimatta kuitenkin vahvasti ympäristön asioihin ja ihmisiin suuntautunut.

⁸⁵⁷ Suomen *spontaani* ei ole paras mahdollinen, koska alkuperäisen englanninkielinen termi *perceiving* (tajuta, oivaltaa jne.) ei viittaa samanlaiseen ”hötkyilyyn” kuin suomen kielen sana spontaanisuus. Esimerkiksi MBTI:n kanssa hyvin samankaltaisessa ns. SSQ-luokittelussa (Student Styles Questionnaire) MBTI:n perusakseli *judging-perceiving* onkin korvattu akselilla *organized-flexible*. SSQ:ssa vastaavasti myös MBTI-akseli *sensing-intuiting* on korvattu akselilla *practical-imaginative* (ks. tarkemmin Oakland, Glutting & Horton 1996).

⁸⁵⁸ Hetki sitten todetun mukaisesti MBTI:n S–N-jatkumolla olevan intuition ja *big five* -näkemys mukaisen avoimuuden keskinäisen korrelaation lisäksi myös E–I-jatkumon ekstraversio korreloi *big five* -näkemys ulospäinsuuntautuneisuuden kanssa. (http://en.wikipedia.org/wiki/Myers-Briggs_Type_Indicator)

erityisesti siten, että vaikka siinäkin persoonallisuus nähdään piirreteorioiden tapaan pohjimmiltaan pysyvänä, siitä huolimatta ihmisten kuitenkin katsotaan pystyvän muuttamaan itseään myös syvällisemmällä kuin pelkästään ulkoisen käyttäytymisen tasolla.⁸⁵⁹ MBTI:n mukaan ei myöskään ole sen enempää hyviä kuin huonojakaan vaan ainoastaan erilaisia persoonallisuusprofiileita, jotka soveltuvat erilaisissa tehtävissä yms. toimiville ihmisille eri tavoin.⁸⁶⁰

Omanlaisensa ongelman MBTI-tyyppi-indikaattorin hyödynnettävyyden osalta kuitenkin muodostaa se, että MBTI-persoonallisuuden mittaamiseen on käytettävissä useampia eritasoisia MBTI-mittareita, joten käytetystä mittarista riippuen vaihtelee myös tulosten luotettavuus. Tällä hetkellä käytössä olevia versioita ovat ainakin F, G, K, M, Q ja AV (versiot A:sta E:hen ovat MBTI:n vanhoja käytöstä poistettuja versioita). Näistä versio F on erityisesti tutkijoiden käyttöön tarkoitettu MBTI-versio, eikä siihen näin ollen myöskään tyypillisissä testauksilanteissa tukeuduta. G-versio (1977) on puolestaan MBTI:n standardiversio, joka on Pohjois-Amerikassa kuitenkin jo korvattu M-versiolla (1998). AV-versio on puolestaan tietyissä erikoistilanteissa (mm. ryhmätilanteet ja itsetestaus) käytettäväksi soveltuva ”pikaversio”. Näiden lisäksi on käytössä myös sellaisia erikoisversioita kuin esimerkiksi Q (M:n laajempi versio) ja K (G:n laajempi versio). MBTI-versioiden suuri määrä aiheuttaa tietynlaisen tutkimuksellisen ongelman, koska eri versioilla kerätty aineisto ei luotettavuutensa osalta ole samanarvoista.⁸⁶¹ Koska aineiston keräämiseen käytetty MBTI-versio ei välttämättä myöskään käy ilmi lopullisesta aineistosta, ei ongelmaan edes siihen pyrittäessä välttämättä ole mahdollista kiinnittää sen ansaitsemaa huomiota.

Huomion kiinnittämistä asiaan vaikeuttaa myös se, ettei Suomen puolustusvoimissa käytössä oleva MBTI-versio myöskään ole mikään edellä mainituista, joten sen luotettavuudesta suhteessa virallisiin versioihin ei voida olla varmoja. Koska puolustusvoimat kuitenkin itse käyttää kyseistä versiota, on siihen tukeuduttava myös tässä yhteydessä, vaikka se antaakin jonkin verran erilaisia tuloksia virallisiin MBTI-versioihin nähden.⁸⁶² Kun puolustusvoimissa kerättyjä MBTI-aineistoja näin ollen verrataan muista (verrokki)ryhmistä kerättyihin vastaaviin aineistoihin, ne eivät kyseisistä syistä johtuen välttämättä myöskään ole sellaisinaan toisiinsa rinnastettavissa. Tälle tutkimukselle kyseinen asia ei kuitenkaan tuota merkittävää ongelmaa, koska tässä yhteydessä MBTI-tyyppi-indikaattorista ollaan kiinnostuneita vain sen vuoksi, että sen kautta voidaan kuitenkin riittävällä tarkkuudella tarkastella sitä, miten suomalaisupseerit persoonallisuutensa osalta poikkeavat monista muista ihmisryhmistä. Toisin sanoen, mikäli tässä yhteydessä upseereiden persoonallisuudesta vedettävät johtopäätökset eivät loppujen lopuksi pitäisikään täysin paikkaansa, syyt tähän olisivat kuitenkin seurausta nimenomaan puolustusvoimien käyttämän MBTI-version erilaisuudesta, johon tutkijalla ei puolestaan ole minkäänlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa. Käytännön tasolla ongelmaa ei siis voi millään tavoin välttää. Tapahtuva tarkastelu tapahtuu siis hyvin pitkälle sen pohjalta, että koska

⁸⁵⁹ MBTI-spesialistit eivät pidä MBTI-tyyppi-indikaattoria myöskään piirreteorianana.

⁸⁶⁰ Esimerkiksi kirjat *Type Talk* (Kroeger & Thuesen 1989) ja *Work Types* (Kummerow ym. 1997) keskittyvät käsittelemään sitä miten erilaiset MBTI-persoonallisuustyytit soveltuvat erilaisissa (työ)tehtävissä toimimaan.

⁸⁶¹ Eri MBTI-versioiden kysymysmäärät ovat: F = 166, G = 126/94, K = 131, M = 93, Q = 144 ja AV = 50. Sekä G-M että K-Q -versioiden välinen vertailu löytyy osoitteesta https://www.cpp.com/Pdfs/FormM_vs_FormG.pdf. MBTI-versioiden luotettavuudesta löytyy enemmän tietoa myös lähteessä Boyle 1995; ks. myös Briggs Myers & McCaulley 1988, 140–163.

⁸⁶² Tässä yhteydessä tukeudutaan lähinnä puolustusvoimien vanhempaan MBTI-versioon; kumpikaan versio ei kuitenkaan ole mikään MBTI:n virallisista versioista. Kyseisten MBTI-versioiden antamat suuret erot persoonallisuustyyppijakaumissa kuitenkin viittaavat siihen, että jommassakummassa – tai kummassakin – on jonkinlaisia vikoja.

puolustusvoimissa tunnutaan joka tapauksessa uskottavan MBTI-tyyppi-indikaattorin luotettavuuteen upseerikunnan persoonallisuuden määrittämismenetelmänä käytettäväksi, asiaa ei myöskään ole tässä yhteydessä syytä kyseenalaistaa. Näin ollen tutkimuksessa keskitytäänkin vain sen selvittämiseen, millaisia johtopäätöksiä puolustusvoimien keräämän MBTI-aineiston pohjalta upseereista on tällaiseen ennako-oletukseen tukeuduttaessa mahdollista tehdä.

Kuva 11: MBTI-ulottuvuudet

		Tosiasiallinen		Intuitiivinen	
		Ajatteleva	Tunteva	Tunteva	Ajatteleva
Introvertti	Järjestelmällinen	ISTJ	ISFJ	INFJ	INTJ
	Spontaani	ISTP	ISFP	INFP	INTP
Ekstraversi	Järjestelmällinen	ESTJ	ESFJ	ENFJ	ENTJ
	Spontaani	ESTP	ESFP	ENFP	ENTP

I = INTROVERTTI
E = EKSTRAVERTTI
S = TOSIASIALLINEN
N = INTUITIIVINEN
T = AJATTELEVA
F = TUNTEVA
J = JÄRJESTELMÄLLINEN
P = SPONTAANI

Lähde: Briggs Myers & McCaulley 1988, 32.

Edellä olevassa kuvassa on esitelty erilaiset MBTI-persoonallisuustyytit ja se, mitä kutakin persoonallisuudenpiirrettä kuvaava kirjain tarkoittaa. Koska kyseiset sanat eivät kuitenkaan kerro kovinkaan paljoa siitä, miten erilaiset persoonallisuustyytit todennäköisesti toimivat, on asiaa syytä täydentää seuraavalla luettelolla erilaisille persoonallisuustyyteille tyypillisistä tavasta toimia normaalitilanteissa.

MBTI-persoonallisuustyyppien toiminta normaalitilanteessa

ISTJ	=	käytännöllinen, järjestelmällinen, realisti, vastuun ottava
ISFJ	=	tunnollinen, lojaali, vakaa, ystävällinen
INTJ	=	päätäväinen, riippumaton, ideoistaan kiinni pitävä
INFJ	=	työhön sitoutuva, huolehtiva, tunnollinen, originelli
ISTP	=	observoija, analysoija, käytännöllinen, looginen
ISFP	=	empaattinen, lojaali, vaatimaton, toteuttaja
INTP	=	analyyttinen, käsitteellisten ongelmien ratkaisija, ideoihin uppoutuva
INFP	=	ideoiva, riippumaton, ystävällinen, "hiljaisesti innostuva"
ESTJ	=	käytännöllinen, suunnitelmallinen, organisoiva, realisti
ESFJ	=	ystävällinen, puhelias, yhteistyötä edistävä, tunnollinen
ENTJ	=	päätäväinen, itseensä luottava, avoin, suuntaviivoja luova
ENFJ	=	vastuuntuntoinen, sosiaalinen, toisista välittävä
ESTP	=	käytännöllinen ongelmanratkaisija, huoleton, sopeutuva
ESFP	=	käytännön järkeilijä, ystävällinen, viihdyttävä
ENTP	=	innostava, avoin, nopeasti ongelmiin tarttuva
ENFP	=	innostuva, ideoiva, improvisoiva, asiat hoitava

Lähde: Nyman 2004 (ks. tarkemmin Briggs Myers & McCaulley 1988, 20–29).

Kuten luettelosta havaitaan, kaikkien persoonallisuustyyppien kuvaukset ovat erittäin positiivisia. Itse asiassa kuvauksia voidaan pitää jopa niin positiivisina, ettei niiden perusteella näyttäisi olevan lainkaan ns. hankalia ihmisiä. Koska tällainen tilanne ei kuitenkaan vastaa kovinkaan hyvin käytännön todellisuutta, on kyseisen listan rinnalla syytä tarkastella myös listaa, joka kertoo vastaaville persoonallisuustyypeille todennäköisen käyttäytymisen erilaisissa stressilanteissa.

Luettelo: MBTI-persoonallisuustyyppien toiminta stressitilanteessa

ISTJ	=	takertuu yksityiskohtiin, ”pilkunviilaaja”, kiinnostuksen puute muista
ISFJ	=	takertuu menneen negatiivisiin vaihtoehtoihin, rutiinin varmistaja
INTJ	=	sitoutuu visioihin ilman faktoja, ”jalat irti maasta”, epäkäytännöllinen
INFJ	=	ideat ja visiot sokaisevat, heikko todellisuudentaju, yli-idealismi
ISTP	=	avoimuuden puute, lyhytjänteisyys, ”matalin aite”, ”carpe diem”
ISFP	=	jämäkkyuden puute, konfliktien välttely, omien tarpeiden väheksyminen
INTP	=	ei viestitä, liika sisäinen ajattelu, liika huomio toisten ristiriitaisuuksiin
INFP	=	priorisointikyvyyn puute, työn loppuun saattaminen ongelma, liioittelu
ESTJ	=	hätkäyty päätös, toisten tunteiden väheksyminen, jääräpäisyys
ESFJ	=	vältetään ristiriitoja ja konflikteja, ”lakaistaan ongelmat maton alle”
ENTJ	=	kärsimättömyys päätöksissä, toimii ajattelematta, liika tehtäväkeskeisyys
ENFJ	=	ylilojaalisuus, liika solidaarisuus ja ihmiskeskeisyys
ESTP	=	yli-improvisointi, kiire, toisten tarpeiden sivuuttaminen, ottaa liikaa töitä
ESFP	=	ylisosiaalisuus – työt kärsivät, ylikorostunut positiivisuus, liikaa projekteja
ENTP	=	pätemisen tarve, ei kuuntele muita, ”tässä ja nyt” -realiteetin puute
ENFP	=	priorisoinnin puute, työn loppuun saattaminen ongelma, liioittelutaipumus

Lähde: Nyman 2004.⁸⁶³

Todennäköisesti kyseinen MBTI-stressilista vastaa monen mielestä paremmin sitä reaalityodellisuutta, jossa jokapäiväinen kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa tapahtuu. Lisäksi, vaikka jokaisella persoonallisuustyyppillä onkin positiiviset piirteensä, on jokaisella myös negatiiviset ilmenemismuotonsa. Koska ihmiset usein myös jokapäiväisessä (työ)elämässään ilmentävät kyseisiä stressiominaisuuksia, voidaankin kysyä, onko kyseisenlaista käyttäytymistä ylipäätyäkään syytä luonnehtia stressikäyttäytymiseksi vai olisiko sitä oikeastaan syytä pitää normaalikäyttäytymisenä, varsinkin kuin normaalitilanteen mukainen käyttäytyminen vaikuttaisi vastaavasti olevan melkoisen harvinaista. Toisin sanoen, olisiko termi *normaalitilanne* syytä korvata termillä *ideaalitilanne* ja *stressitilanne* termillä *normaalitilanne*, jolloin kyseiset termit selittäisivät nykytermejä paremmin ihmisten käyttäytymistä?⁸⁶⁴ Asialla on todennäköisesti myös varsin suuri käytännön merkitys, sillä mikäli tietynlaisen persoonallisuustyyppin ihmisten oletetaan lähtökohtaisesti käyttäytyvän ideaalitilanteen mukaisesti, heidän todellisen käyttäytymisensä negatiivisiin piirteisiin ei välttämättä kiinnitetä niiden todellisuudessa ansaitsemaa huomiota. Tällöin kenties valitaan aivan vääränlaisia ihmisiä (stressi)tehtäviin, joihin he eivät todellisuudessa sovellu.⁸⁶⁵

⁸⁶³ Tämä samoin kuin edellinenkin lista esitetään *Puolustusvoimien koulutuksen kehittämisskeskuksen* (nykyään Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitos) psykologi Kai Nymanin minulle antamassa muodossa, koska upseereille kyseiset asiat opetetaan tavoin. Lähdeviittauksen vuodelle 2004 puolestaan tarkoitetaan ajankohtaa, jolloin sain kyseisen materiaalin Nymanilta.

⁸⁶⁴ Pitäisikö asiaa näin tarkasteltaessa myös uuden *normaalitilanteen* alapuolella olla käytössä termi *stressitilanne*, jolla puolestaan kuvattaisiin todellisia kriisitilanteita, kuten esimerkiksi sotaan kiinteästi liittyviä taistelutilanteita?

⁸⁶⁵ Erilaisten MBTI-persoonallisuustyyppien tapoihin reagoida stressiin voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi internet-sivuilla <http://www.teamlab.com.au/article/22/mbti-symptoms-of-personality-types-under-stress>.

Jätetään asian syvällisempi pohdiskelu kuitenkin tässä yhteydessä tekemättä ja palataan tarkastelemaan MBTI-tyyppi-indikaattoria. Kuten kappaleen aluksi todettiin, on MBTI nykyään yksi eniten käytetyistä menetelmistä persoonallisuudenpiirteiden luokitteluun. Tämän johdosta kyseisellä testillä tehdyistä mittauksista on saatavilla myös erittäin paljon aineistoja, jotka puolestaan edesauttavat hahmottamaan sitä, miten ihmiset jakautuvat erilaisissa toimintaympäristöissä tms. erilaisiin persoonallisuustyyppiluokkiin. Seuraavaksi onkin taulukko siitä, kuinka yhdysvaltalaiset MBTI:n mukaisesti jakautuvat (taustalla MBTI:n M-versio).⁸⁶⁶

Taulukko 5: Yhdysvaltalaiset MBTI-tyypeittäin (N = 3 009/16 000)

MBTI	ST		SF		NF		NT		Yht.
IJ	ISTJ	12 %	ISFJ	14 %	INFJ	2 %	INTJ	2 %	30 %
IP	ISTP	5 %	ISFP	9 %	INFP	4 %	INTP	3 %	21 %
EP	ESTP	4 %	ESFP	9 %	ENFP	8 %	ENTP	3 %	24 %
EJ	ESTJ	9 %	ESFJ	12 %	ENFJ	2 %	ENTJ	2 %	25 %
Yht.		30 %		44 %		16 %		10 %	

Lähde: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Myers-Briggs-tyyppi-indikaattori>

Taulukon perusteella on puolestaan nähtävissä, että aivan erityisesti S-peruspersoonallisuuspiirteen omaavien ihmisten osuus väestössä on selvästi suurempi kuin N-piirteen omaavien. Tältä pohjalta voidaan siis todeta, ettei väestö suinkaan jakaudu yksittäisen persoonallisuustyyppijatkumon sisällä (esim. S–N) kahteen yhtä suureen perusluokkaan, jolloin tasaista jakautumista ei myöskään ole syytä ottaa ennako-oletukseksi erilaisia MBTI-jakautumista tarkasteltaessa. Koska tässä tutkimuksessa puolestaan tullaan jatkossa painottamaan Suomen puolustusvoimien toiminnan tarkasteluun, on vertailun vuoksi syytä myös kiinnittää huomiota siihen, miten Yhdysvaltojen asevoimien henkilöstö jakautuu MBTI:n perusteella erilaisiin persoonallisuustyyppiluokkiin.

Taulukko 6: MBTI-tyypijakauma Yhdysvaltojen armeijassa

MBTI	ST		SF		NF		NT		Yht.
IJ	ISTJ	16 %	ISFJ	6 %	INFJ	3 %	INTJ	5 %	30 %
IP	ISTP	3 %	ISFP	3 %	INFP	4 %	INTP	4 %	14 %
EP	ESTP	3 %	ESFP	3 %	ENFP	6 %	ENTP	5 %	17 %
EJ	ESTJ	18 %	ESFJ	7 %	ENFJ	4 %	ENTJ	10 %	39 %
Yht.		40 %		19 %		17 %		24 %	

Lähde: Nyman 2004.

⁸⁶⁶ Yhdysvaltalaisista katsotaan kuitenkin jakautuvan erilaisiin MBTI-luokkiin lähteestä riippuen hieman eri tavoin. E-I = 75-25, S-N = 75-25, T-F = 60-40 (miehet) ja 35-65 (naiset) sekä J-P = 55-45 (Briggs Myers & McCaulley 1988, 45) ja E-I = 75-25, S-N = 75-25, T-F = 50-50 ja J-P = 50-50 (Keirsey & Bates 1984, 25-26).

Selkein ero keskimääräisten yhdysvaltalaisien ja yhdysvaltalaisien armeijassa palvelevien henkilöiden välillä on, että erityisesti NT-, EJ- ja ST-tyypit ovat armeijassa ylliedustettuina, kun taas SF-tyypit ovat vastaavasti aliedustettuina keskimääräiseen yhdysvaltalaisväestöön nähden. Mikäli tätä painottumista puolestaan tarkastellaan jo edellä lyhyesti läpikäytyjen tyyppiominaisuuksien pohjalta, voidaan kyseisenkaltaista painottumista asevoimien kyseessä ollessa pitää ainakin pääosin myös helposti ymmärrettävänä, koska juuri kyseisenlaisiahan sotilaiden voidaan suunnilleen olettaakin olevan suhteessa keskivertoväestöön.

Taulukko 7: Suomalainen työikäisen väestön MBTI-jakautuminen

MBTI	ST		SF		NF		NT		Yht.
IJ	ISTJ	12 %	ISFJ	5 %	INFJ	1 %	INTJ	4 %	22 %
IP	ISTP	2 %	ISFP	2 %	INFP	2 %	INTP	2 %	8 %
EP	ESTP	5 %	ESFP	5 %	ENFP	7 %	ENTP	6 %	23 %
EJ	ESTJ	25 %	ESFJ	5 %	ENFJ	5 %	ENTJ	12 %	47 %
Yht.		44 %		17 %		15 %		24 %	

Lähde: Routamaa (Sotatieteiden päivät, Santahamina 21.5.2008).

Suomalainen työikäinen väestö sen sijaan poikkeaa MBTI-jakaumien suhteen melkoisen paljon yhdysvaltalaisväestöstä. Sen sijaan varsinkin ST-, SF-, NF- ja NT-jakaumien suhteen suomalaisväestö näyttäisi olevan melkoisen samankaltaista Yhdysvaltojen asevoimien henkilöstön kanssa. Todennäköisesti yllättävintä jakaumassa on kuitenkin se, etteivät introvertteina pidetyt suomalaiset (I = 30 %) todellisuudessa näyttäisikään olevan sellaisia suhteessa ekstr(o)a-vertteina pidettyihin yhdysvaltalaisiin (I = 51 %), vaikka ainakin suomalaisten käsitys itsestään lienee edelleenkin hyvin pitkälle juuri tämän tyyppinen.⁸⁶⁷

Taulukko 8: Suomalaisjohtajien jakautuminen MBTI-tyypeittäin (N = 111)

MBTI	ST		SF		NF		NT		Yht.
IJ	ISTJ	22 %	ISFJ	3 %	INFJ	4 %	INTJ	7 %	36 %
IP	ISTP	1 %	ISFP	1 %	INFP	1 %	INTP	1 %	4 %
EP	ESTP	4 %	ESFP	1 %	ENFP	4 %	ENTP	2 %	11 %
EJ	ESTJ	26 %	ESFJ	5 %	ENFJ	5 %	ENTJ	15 %	51 %
Yht.		53 %		10 %		14 %		25 %	

Lähde: Asikainen & Routamaa 1999, 5.

⁸⁶⁷ Itse asiassa ero on niin suuri, että mahdollisesti siihen sisältyy jonkinlainen virhe (kenties otos ei esimerkiksi edustakaan keskimääräistä suomalaisväestöä) ja/tai sitten suomalaiset vain jostain syystä tulkitsevat asiaa koskevat kysymykset eri tavoin kuin amerikkalaiset (kenties ekstravertti amerikkalainen ei siis pidä itseään ekstraverttina suhteessa siihen, kuinka paljon ekstr(o)a-verttiuden merkitystä Yhdysvalloissa korostetaan). Toisaalta, kuten hetki sitten todettiin, monissa lähteissä yhdysvaltalaisien katsotaan jakautuvan E-I-jatkumolle suhteessa 75 % ja 25 %.

Mikäli edellä olevia jakaumia puolestaan verrataan suomalaisjohtajien vastaavaan, voidaan karkeasti ottaen todeta, että varsinkin ST-, SF-, NF- ja NT-jakaumien osalta juuri ne pienet erot, jotka vallitsevat Yhdysvaltojen armeijan ja keskimääräisen suomalaisväestön välillä, vahvistuvat suomalaisjohtajien osalta vielä hieman entisestäänkin. Suomalaisjohtajien osalta korostuvat myös erityisen selvästi ST- ja EJ-tyyppien poikkeuksellisen suuret⁸⁶⁸ ja SF- ja IP-tyyppien erittäin pienet osuudet. Aliedustettujen luokkien osalta tällaista jakaumaa voidaan myös pitää ymmärrettävänä, kun taas yliedustettujen luokkien osalta jakauma olisi voinut olla melkoisen toisenlainenkin (asia perustellaan myöhemmin).

Taulukko 9: Vaasan yliopiston kauppatieteilijät MBTI-tyypeittäin (N = 533)

MBTI	ST		SF		NF		NT		Yht.
IJ	ISTJ	12 %	ISFJ	2 %	INFJ	2 %	INTJ	6 %	22 %
IP	ISTP	3 %	ISFP	1 %	INFP	2 %	INTP	5 %	11 %
EP	ESTP	4 %	ESFP	2 %	ENFP	10 %	ENTP	10 %	26 %
EJ	ESTJ	15 %	ESFJ	7 %	ENFJ	7 %	ENTJ	13 %	42 %
Yht.		34 %		12 %		21 %		34 %	

Lähde: Järnlström 2002, 32.

Mikäli edellä olleita jakaumia puolestaan verrataan vaasalaisiin kauppatieteiden opiskelijoihin, selkein ero edellisiin ryhmiin nähden on se, että vaasalaisissa kauppatieteilijöissä on yhtä paljon NT- ja ST-tyyppien edustajia, kun taas kaikissa muissa edellä läpikäydyissä ryhmissä ST-tyyppien osuus on huomattavan paljon NT-tyyppien osuutta suurempi. Niin suomalaisjohtajia kuin kauppatieteilijöitäkin yhdysvaltalaisiin verrattaessa on myös syytä kiinnittää huomiota SF-tyyppien poikkeuksellisen vähäiseen määrään, joka lieenee kuitenkin selitettävissä sen kautta, ettei kovana pidetyn businessmaailman voi lähtökohtaisesti olettaa kiinnostavan kyseisenlaisia tunneihmisiä.

Vaikka vaasalaiset kauppatieteilijät erottuivatkin selkeästi muista läpikäydyistä ryhmistä, ei heitä ilmeisesti kuitenkaan ole persoonallisuuden osalta syytä sekoittaa esimerkiksi tämän tutkimuksen verrokkiryhmänä oleviin helsinkiläisiin kauppatieteilijöihin.⁸⁶⁹ Koska ihmisten MBTI-tyyppijakaumat tyypillisesti muuttuvat epäakateemisesta akateemiseen opiskelu-ympäristöön siirryttäessä (ks. esim. Briggs Myers & McCaulley 1988, 214–215), ainakin tämän perusteella voisi olettaa, etteivät helsinkiläisten ja vaasalaisten kauppatieteilijöiden persoonallisuustyyppijakaumat myöskään olisi aivan samanlaiset, koska Vaasan yliopiston sisäänpääsyvaatimukset ovat kuitenkin selvästi Helsinkiä alhaisemmat.⁸⁷⁰ Asiaa voidaan puolestaan tarkastella pääsykoepisteiden kautta. Vuonna 2009 alhaisimmat pisterajat, joilla yhteispisteillä ja koepisteillä päästiin Helsinkiin ja Vaasaan, olivat 54,75 ja 38,5 ja 25,5 ja 17,25, joten piste-erot olivat siis hyvin suuret. Tämän eron suuruutta voidaan havainnollistaa esimerkiksi siten, että täydet lähtöpisteetkin (40 eli viisi laudaturia pitkistä oppimäärästä) saanut opiskelija tarvitsi opiskelupaikan Helsinkiin saadakseen vielä 14,75

⁸⁶⁸ Tämän lisäksi myös SJ-tyyppien osuus on erittäin suuri (56 %).

⁸⁶⁹ Järnlströmin väitöskirjatutkimuksessa saattaa kuitenkin jo pelkästään sen nimenkin perusteella *Personality and Career Orientation of Business Students* (2002) saada tällaisen käsityksen.

⁸⁷⁰ On myös huomioitava, etteivät kyseiset jakaumat ole vuosien 2005–2009 välillä juurikaan muuttuneet (ks. tarkemmin <http://www.kauppatieteet.fi/tilastoja>).

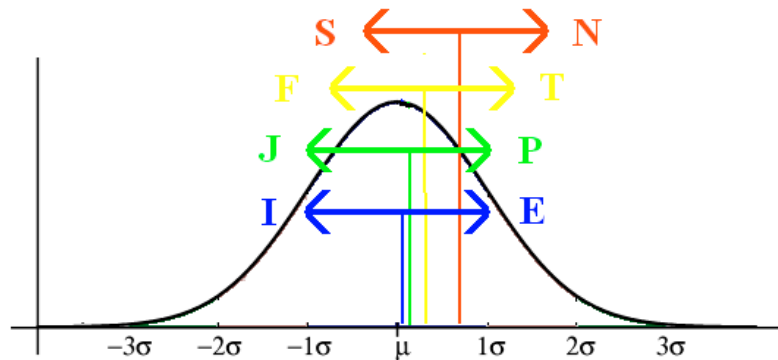
pääsykoepistettä, kun taas Vaasaan vastaavan pääsykoepistemäärän saaneelle henkilölle riitti vastaavalla ainekombinaatiolla neljän M:n ja yhden C:n kirjoittaminen.⁸⁷¹ Mikäli tarkastelussa vaasalaisopiskelijoiden osalta tämän lisäksi huomioitaisiin myös tuotantotalouden linja (31,5/13,5), kasvaisi ero helsinkiläisten ja vaasalaisten kauppatieteilijöiden välillä vielä tätäkin suuremmaksi.⁸⁷² Tarkastelun osalta on kuitenkin syytä korostaa, ettei sitä suinkaan tehty Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden erinomaisuutta korostamaan vaan ainoastaan sen vuoksi, että näin toimien tutkimuksen verrokkiryhmänä olevien helsinkiläisten kauppatieteilijöiden persoonallisuuden voidaan olettaa olevan vielä vaasalaisopiskelijoitakin selvemmin N-tyyppisyyden suuntaan painottuneen. Kuten tutkimuksessa tullaan myöhemmin havaitsemaan, asialla on myös niin suuri merkitys, ettei asiaa olisi ollut tarkoituksenmukaista sivuuttaa esimerkiksi pelkästään asiaan mahdollisesti liittyvien hienotunteisuussyiden perusteella.

Persoonallisuuspsykologialle ja erityisesti siihen kytkeytyville piirreteorioille on jo aikaisemminkin todetun mukaisesti myös tyyppillistä, että persoonallisuutta pidetään hyvin stabiilina. MBTI-näkemys ei myöskään kyseenalaista kyseisen näkemyksen perimmäistä oikeellisuutta. Tästä huolimatta MBTI:n puolestapuhujat eivät kuitenkaan katso persoonallisuuden olevan yhtä pysyvän kuin miten tyyppilliset piirreteoreetikot asian näkevät, eli heille ihminen on myös persoonallisuuden osalta jatkuvasti kehittyvä dynaaminen toimija, jonka seurauksena yksilöt eivät myöskään ole ns. persoonallisuutensa vankeja. Tällä dynaamisuudella puolestaan tarkoitettaneen lähinnä sitä, että ihminen voi jokaisella persoonallisuuden osa-akselilla (I–E, J–P, S–N ja T–F) sijoittua muuallekin kuin sen jompaankumpaan ääripäähän, minkä lisäksi kyseinen asema kullakin jatkumolla saattaa ajan kuluessa myös jonkin verran vaihdella ja ainakin rajatapauksien osalta myös muuttua.

⁸⁷¹ Todellisuudessa opiskelupaikan Vaasaan saamiseen kuitenkin riitti ylioppilastodistuksen tasosta riippumatta 17,25 koepistettä (koepistekiintiö), joten opiskelupaikan saaminen ei käytännössä vaatinut kovinkaan suuria ponnisteluja. Myös koepistekiintiön perusteella opiskelupaikan saaneiden opiskelijoiden ero Helsingin ja Vaasan välillä oli suuri, sillä käytännössähän Helsinkiin (25,75) edellytettiin oikeita vastauksia yhdeksän enemmän kuin Vaasaan (huomioi myös miinus pisteet vääristä vastauksista). Opiskelupaikan saaminen Vaasaan on siis mahdollista varmistaa varman päälle pelaamalla eli toisin sanoen vastaamalla vain aivan varmasti oikeiksi tietämiinsä kysymyksiin (noin 20) ja jättää muihin kysymyksiin vastaamatta; Helsinkiin vastaavanlaista pelivaraa ei sen sijaan juurikaan jää.

⁸⁷² Täydet 40 lähtöpistettä Helsingin kauppakorkeakouluun saanut henkilö, joka tarvitsi yhteispisteillä opiskelupaikan Helsinkiin saadakseen näiden pisteiden lisäksi siis vielä 14,75 pistettä pääsykokeesta, olisi siis jo pelkästään näillä koepisteillääänkin päässyt Vaasaan opiskelemaan tuotantotaloutta.

Kuva 12: Yhdysvaltalaisen MBTI-persoonallisuus normaalijakaumassa

Mikäli ihmisten nimittäin oletetaan myös MBTI-tyyppi-indikaattorin osalta jakautuvan sen neljälle jatkumolle normaalijakauman mukaisesti (USA: I = 51 %, E = 49 %, J = 55 %, P = 45 %, S = 74 %, N = 26 %, T = 40 % ja F = 60 %.) tarkoittaisi tämä samalla sitä, että pääosa ihmisistä olisi enemmän tai vähemmän rajatapauksia jatkumoiden ääripäiden välillä, kun taas erilaisten persoonallisuuspiirteiden puhtaita edustajia olisi vastaavasti erittäin vähän.⁸⁷³ Edellä olevan kuvan perusteella voisi lisäksi olettaa, että erityisesti S-N-jatkumolla, jossa ”massakeskittymä” on hyvin selkeästi kellokäyrän S-tyyppisyyden puolella, S-tyypin rajatapauksen osuus olisi myös selvästi suurempi kuin vastaavanlaisten N-tyyppien.⁸⁷⁴ Tällöin on taas oletettavissa, että nimenomaan tällä rajalla mahdollisesti tapahtuvat siirtymät tyyppisyydestä toiseen olisivat ennen kaikkea S-tyypin rajatapauksen liikehännästä johtuvia,⁸⁷⁵ kun taas muilla rajoilla yhtä selvää painotusvääristymää ei voi esiintyä. Tältä pohjalta olisi edelleen ilmeisen perusteltua olettaa, että myös kaksi saman persoonallisuustyyppien edustajaa (puhdas ja rajatapaus) voivat myös olla melkoisen erilaisia ihmisiä niin kyseiseen persoonallisuustyyppin positiivisessa kuin negatiivisessakin merkityksessä (ks. tarkemmin Briggs Myers & McCaulley 1988, 159–163). Mahdollisesti kahden saman persoonallisuudenpiirteen omaavan (esim. S), mutta piirteen osalta sen kahteen ääripäähän sijoittuvan ihmisen väliset persoonallisuuserot voivat myös olla suurempia kuin kahden eri persoonallisuuden (esim. S ja N) omaavan rajatapauksen.⁸⁷⁶ Tältä pohjalta olisi ainakin mahdollista selittää, miksi rajatapausihmisten persoonallisuus voi myös näennäisesti vaihdella eri testauskertojen välillä, vaikka minkäänlaista todellista muutosta heidän persoonallisuudessaan ei tapahtuisikaan.⁸⁷⁷

⁸⁷³ MBTI-tyyppi-indikaattorin käyttömanuaalissa *A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator* (Briggs Myers & McCaulley 1988, 9) on myös ohje kyseisen preferenssipisteytyksen laskemiseksi.

⁸⁷⁴ Toisin sanoen S:n ja N:n rajalla yhtä suuri keskihajonnan muutos molempiin suuntiin otettuna tarkoittaisi sitä, että S-puolella rajatapauksiksi katsottavissa olevia ihmisiä olisi selvästi enemmän kuin N-puolella.

⁸⁷⁵ Tämä voisi ilmetä esimerkiksi siten, että jo pelkästään pelkkä pieni vihjauskin N-tyyppisyyden suotuisuudesta S-tyyppisyyteen nähden saattaisi näkyä melkoisen selvänäkin N-tyyppisyyden lisääntymisenä tutkittavassa ryhmässä.

⁸⁷⁶ Koska keskimääräisiä edustajia on myös hyvin paljon suhteessa puhtaisiin edustajiin, on paljon todennäköisempää, että merkittävimmät muutokset tapahtuvat nimenomaan rajojen läheisyydessä eivätkä jatkumoiden ääripäissä.

⁸⁷⁷ MBTI-persoonallisuutta selvitetessä ovat myös vaihtelut eri testauskertojen välillä helposti selitettävissä myös muuta kautta kuin persoonallisuudessa tapahtuneina muutoksina (ks. esim. Keirsey 1998, 4–11).

MBTI-persoonallisuus linkitetään seuraavaksi yhteen temperamentin kanssa. Vaikka työssä aikaisemmin läpikäyty yhdeksänsäinen temperamentin määrittäminen (Thomas & Chess 1963) todennäköisesti olisikin tieteellisessä mielessä kaikkein toimivin, tietääkseni tällaista kytköstä sen ja MBTI-tyyppi-indikaattorin välille ei kuitenkaan ole tehty. Näin ollen tutkimuksessa joudutaankin käsittelemään temperamenttia hivenen erilaisen jaottelun pohjalta.⁸⁷⁸ Sopivan lähtökohdan kyseiselle tarkastelulle puolestaan antaa Galenoksen (noin 129–201) Hippokrateen (460–370 eaa.) humoraaliopin pohjalta kehittämä temperamenttioppi. Tässä temperamenttiluokittelussa ihmiset puolestaan jaetaan sangviinikkoihin (iloinen) ja melankolikkoihin (synkkä), koleerikkoihin (kiivas) ja flegmaattikkoihin (hidas).⁸⁷⁹ Vaikka kyseisen, aina 1900-luvun alkuun asti varsin yleisessäkin käytössä olleen temperamenttijaottelun tiedetäänkin olevan epätieteellinen,⁸⁸⁰ on siihen kuitenkin mahdollista tukeutua lisäoletuksella, että kunkin temperamentin oletetaan koostuvan tietynlaisista nykyisten temperamenttipiirteiden kombinaatiosta. Tältä pohjalta on esimerkiksi esitetty jaottelu, jossa sangviinikot rinnastuvat ekstroverttien suhteorientoituneiden, melankolikot introverttien tehtäväorientoituneiden, koleerikot ekstroverttien tehtäväorientoituneiden ja flegmaatitot ambiverttien⁸⁸¹ kanssa. David M. Keirsey (1998) on puolestaan kehittänyt kyseistä jaottelua edelleen siten, että hän kutsuu sangviinikkoja *käsityöläisiksi* (*artisan*), melankolikkoja *suojelijoiksi* (*guardian*), koleerikkoja *idealisteiksi* (*idealist*) ja flegmaatikoita *rationalisteiksi* (*rational*).⁸⁸² Keirsey on samalla kytkenyt kyseiset temperamenttityypit myös erilaisiin MBTI-persoonallisuustyyppihin siten, että käsityöläiset edustavat SP-tyyppijä, suojelijat SJ-tyyppijä, idealistit NF-tyyppijä ja rationalistit NT-tyyppijä.⁸⁸³ Keirsey on myös määrittellyt kyseisten tyyppien vahvuusalueet (diplomatia, strategia, taktiikka ja logistiikka). Tältä osin ovat käsityöläisten vahvuusalueet tärkeimmästä vähämerkityksisimpään **taktiikka-logistiikka-strategia-diplomatia**, suojelijoiden **logistiikka-taktiikka-diplomatia-strategia**, idealistien **diplomatia-strategia-logistiikka-taktiikka** ja rationalistien

⁸⁷⁸ Tapahtuvasta temperamentin uudenaikaisesta määrittelystä johtuen tässä yhteydessä läpikäytävät asiat eivät myöskään kyseenalaista Thomasin ym. temperamenttinäkökulman oikeellisuutta.

⁸⁷⁹ Antiikin aikana temperamenttia ei ymmärretty nykymerkityksessä luonteenpiirteenä. Kyseisen linkityksen tekivät vasta arabialaiset lääkärit keskiajalla. Keltikangas-Järvisen mukaan Galenoksen sangviinikoista ja melankolikoista käyttämät kuvaukset ovat lisäksi jopa yllättävänkin samankaltaisia ekstroverteista ja introverteista ihmisistä nykyaikana käytettävien kuvausten kanssa (Keltikangas-Järvinen 2004, 16).

⁸⁸⁰ Esimerkiksi steinerkoulujen alaluokilla oppilaiden luonnehdinta perustuu edelleenkin juuri kyseiseen temperamenttioppiin (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Steinerkoulu>).

⁸⁸¹ Ambivertti on henkilö, jossa ekstrasversio ja introversio ovat tasapainossa keskenään.

⁸⁸² Kirjassa *Please Understand Me. Character & Temperament Types* (Keirsey & Bates 1984, 27–66) kyseiset temperamenttityypit rinnastetaan kreikkalaisen mytologian hahmoihin *Dionysos* (SP), *Epimetheus* (SJ), *Apollo* (NF) ja *Prometheus* (NT); kyseisten tyyppien väestöosuudet ovat Keirseyn mukaan 38 %, 38 %, 12 % ja 12 %. Termi *rationalisti* on kuitenkin siinä mielessä harhaanjohtava, ettei se viittaa lainkaan sellaiseen luovaan kompleksisuuden ymmärtämiskykyyn kuin millaiseen NT-tyypit todellisuudessa kykenevät vaan päinvastoin juuri sellaiseen yksioikoiseen kausaaliseen ajatteluun kuin millaiseen SJ-tyypit tyypillisesti tukeutuvat.

⁸⁸³ Vaikka Keirseyn temperamenttinäkemys ei todennäköisesti olekaan tieteellisessä mielessä kaikkein pätevin, esimerkiksi Christian Hakulisen ja Hanna-Maria Juntin tutkimus *Keirseyn temperamenttiteorian soveltuvuus arvoaineistoon. Mittaaminen ja tilastollisen tiedonkeruu* (2007) kuitenkin osoitti, että ”teoria toimii yllättävän hyvin arvoaineistossa”. Keirseyn uskottavuutta lisää myös se, että suomalainen MBTI-spécialisti Vesa Routamaa on omilla julkaisuissaankin tukeutunut häneen (ks. esim. <http://www.ncge.com/files/biblio1082.pdf>).

strategia-diplomatia-taktiikka-logistiikka.⁸⁸⁴ (Keirseyn 1998, 40) Koska Keirseyn jaottelussa on lisäksi kerrottu, millainen on kunkin yksittäisen MBTI-persoonallisuustyyppin kognitiivista toimintaa dominoiva ominaisuus,⁸⁸⁵ on myös kyseinen ominaisuus lisätty seuraavaan taulukkoon värillisenä kursiviteksinä.⁸⁸⁶

Taulukko 10: Keirseyn MBTI-luokittelu

ISTJ Suojelija <i>Tosiasiat</i>	ISFJ Suojelija <i>Tosiasiat</i>	INFJ Idealisti <i>Intuitio</i>	INTJ Rationalisti <i>Intuitio</i>
ISTP Käsityöläinen <i>Ajattelu</i>	ISFP Käsityöläinen <i>Tunne</i>	INFP Idealisti <i>Tunne</i>	INTP Rationalisti <i>Ajattelu</i>
ESTP Käsityöläinen <i>Tosiasiat</i>	ESFP Käsityöläinen <i>Tosiasiat</i>	ENFP Idealisti <i>Intuitio</i>	ENTP Rationalisti <i>Intuitio</i>
ESTJ Suojelija <i>Ajattelu</i>	ESFJ Suojelija <i>Tunne</i>	ENFJ Idealisti <i>Tunne</i>	ENTJ Rationalisti <i>Ajattelu</i>

Taulukosta puolestaan havaitaan, että esimerkiksi niin ISTJ-, ISFJ-, ESTJ- kuin ESFJ-tyypitkin ovat ns. keirseylaisia suojelijoita (SJ) ja samalla tietenkin myös S-tyypisiä tosiasiallisia persoonallisuustyyppijä. Tästä huolimatta kuitenkin vain ISTJ- ja ISFJ-tyypeillä tosiasiat ohjaavat sellaisenaan myös heidän kognitiivista toimintaansa, kun taas ESTJ-tyypeillä kognitiivista toimintaa varsinaisesti ohjaava tekijä on ajattelu ja ESFJ-tyypeillä vastaavasti taas tunteet (ks. tarkemmin Keirseyn 1998).⁸⁸⁷ Näin ollen tosiasiallisuuden (S) samoin kuin tietenkin myös muiden peruspersoonallisuuspiirteiden todellinen merkitys voi olla erilaisille persoonallisuustyypeille hyvin erilainen, joten tämän pohjalta ei myöskään olisi perusteltua tehdä oletusta, että keskenään päällisin puolin samankaltaisiltakaan vaikuttavat persoonallisuustyyppit (esim. ajatteleva ESTJ ja tunteva ESFJ) välttämättä esimerkiksi käytännön ongelmia ratkoessaan kuitenkaan päätyisivät samankaan informaation pohjalta keskenään samanlaisiin johtopäätöksiin.⁸⁸⁸

Periaatteessa myös Keirseyn luokittelua tieteellisempänä pidettävä Thomasin ym. yhdeksästä temperamentin osatekijästä muodostuva temperamenttiluokittelu olisi mahdollista kytkeä MBTI-tyyppi-indikaattoria koskevaan tarkasteluun.⁸⁸⁹ On kuitenkin korostettava, että kyse on vain periaatteellisesta mahdollisuudesta, koska

⁸⁸⁴ Myös Sieffin & Carstensin mukaan NT-tyypeillä on taipumus strategiseen ajatteluun (Sieff & Carstens 2006, 59).

⁸⁸⁵ Tietyn piirteen dominoivuus liittyy alkuperäiseenkin MBTI-näkemykseen (Briggs Myers & McCauley 1988, 18).

⁸⁸⁶ Myös Hans Eysenckin persoonallisuus-/temperamenttiteoria pohjautuu tämän tyyppisiin lähtökohtiin, joskin siinä MBTI:n mukaiset persoonallisuudenpiirteet korvataan ekstroversio-introversio- ja tunne-elämän tasapainoisuus-tasapainottomuus-akseleilla (ks. tarkemmin esim. Eysenck & Eysenck 1985).

⁸⁸⁷ Koska Clausewitzin mukaan strategeilla järjen pitäisi ohjata tunteita, todennäköisesti sellaiset henkilöt, joiden dominoiva ominaisuus on tunne, eivät myöskään ole parhaita mahdollisia henkilöitä clausewitzlaisina strategeina toimimaan (ks. tarkemmin Clausewitz 2002, 48–49).

⁸⁸⁸ Vielä suuremmaksi erot muuttuvat N-persoonallisuustyyppien osalta.

⁸⁸⁹ Käytännön ongelman kuitenkin muodostaa se, että yhdeksästä eri osatekijästä muodostuu lukematon määrä erilaisia mahdollisia temperamentteja, joiden kytkeminen MBTI-tarkasteluun on erittäin vaikeaa.

yhdeksän (kahdeksantoista) temperamenttipiirteen erilaisten mahdollisten variaatioiden määrä on 512 (2⁹),⁸⁹⁰ jolloin sellaisessakin epätodennäköisessä tapauksessa, että erilaiset temperamentit korreloisivat täydellisesti 16:n erilaisen MBTI-persoonallisuuden kanssa, jokaisen persoonallisuustyyppin taustalla olisi kuitenkin 32 erilaista temperamenttityyppiä. Vaikka pyrkimys persoonallisuuden ja temperamentin tämän tasoiseen toisiinsa kytkemiseen ei näin ollen olekaan tarkoituksenmukaista, periaatteellisella tasolla myös tämä asia helpottanee ymmärtämään MBTI-näkemyksen persoonallisuudenmuutosta. Esimerkiksi hyvän koulutemperamentin omaava ihminen voi MBTI-mittauksessa antaa kerta toisensa jälkeen itsestään samanlaisen persoonallisuusprofiilin, kun taas vastaavanlaisen persoonallisuuden, mutta huonomman koulutemperamentin omaavan ihmisen MBTI-persoonallisuus saattaa olosuhdetekijöistä (esim. testitilanteeseen liittyvät häiriötekijät) johtuen vaihdella melkoisen paljonkin eri mittauskertojen välillä, eli kyse ei siis tällöinkään olisi persoonallisuuden vaan häiriöherkän temperamentin aiheuttamasta tilannesidonnaisesta käyttäytymisen muutoksesta.

Keirseyn MBTI-luokittelun pohjalta voidaan lisäksi syventää MBTI-kappaleessa käsiteltyä persoonallisuustyyppin ja stressikäyttäytymisen välistä suhdetta. Esimerkiksi Charles R. Martinin mukaan stressin lisääntymisen alkuvaiheessa ihminen tyyppillisesti korostaa primaariominaisuuttaan eli esimerkiksi ESTJ-tyyppi ajattelua muiden tarkasteluun vaikuttavien tekijöiden kustannuksella. Sen sijaan stressin pahentuessa saattaakin jossain vaiheessa käydä jopa niin, että henkilö sivuuttaa kokonaan normaalin käyttäytymisensä primaariominaisuuden ja alkaakin toimia siihen nähden juuri päinvastoin. Esimerkiksi ESTJ-tyypin osalta tämä tarkoittaisi sellaista introverttia (I) tunteen (F) ohjaamaa käyttäytymistä, jota ei voida pitää mitään osin tällaisen henkilön vahvuutena (Martin 2004). Tältä pohjalta voidaan siis ainakin jossain määrin pyrkiä ennakoimaan, millaiseksi ihmisen käyttäytyminen stressin lisääntyessä hiljalleen muuttuu, samoin kuin sitä, missä vaiheessa käyttäytymistä ei enää voida pitää ihmisen luontaisen persoonallisuuden mukaisena. Samalla näkemys tukee myös tutkijan MBTI-tyyppi-indikaattorin käsittelyn yhteydessä esittämää oletusta, ettei tuossa yhteydessä esitetty erilaisille persoonallisuustypeille ominainen stressikäyttäytyminen välttämättä kuvaa kovinkaan hyvin äärimmäisiä stressitilanteita.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta tärkein syy keirseylaiseen temperamentti-luokitteluun perehtymiselle oli kuitenkin se, että Keirsey kytki temperamentin ja MBTI-persoonallisuuden toisiinsa. Koska tutkimuksessa puolestaan keskityttiään ennemminkin Keirseyn luokittelun mukaisten temperamenttien (erityisesti SJ) kuin yksittäisten MBTI-persoonallisuustyyppien tarkasteluun, on hyödyllistä ymmärtää, että tapahtuva tarkastelu tehdään temperamenttikytköksestä johtuen tasolla, johon esimerkiksi ulkoisten satunnaistekijöiden vaikutuksen pitäisi olla selvästi vähäisemmän kuin 16 yksittäisen persoonallisuustyyppien tasolla asiaa tarkasteltaessa. Tällä tavoin toimien pyritään samalla myös vähentämään sellaisen MBTI-näkemyistä kohtaan esitetyn kritiikin merkitystä, jonka mukaan persoonallisuuden näkeminen kuutenatoista erilaisena tyyppinä on liian hienojakoinen persoonallisuuden kaltaista asiaa selvittämään pyrittäessä.

⁸⁹⁰ Tämä luku perustuu siis oletukseen temperamentin eri osa-alueiden kaksiarvoisuudesta, jollainen se ei kuitenkaan käytännössä ole eli todellisuudessa yksittäiset temperamenttipiirteetkin voivat painottua eri tavoin.

MBTI ja luovuus

MBTI-tyyppien ja luovuuden välistä suhdetta on myös tutkittu. Esimerkiksi MBTI-datapankissa (yli 50 000 naista ja yli 30 000 miestä) olevien tietojen pohjalta on laskettu, että ihmisten keskimääräinen luovuusindeksi eli MBTI-CI⁸⁹¹ on noin 235 (Briggs Meyers & McCaulley 1988, 221). Goughin mukaan sellaiset ihmiset, joiden luovuusindeksi on alle 250, eivät todennäköisesti osoita juurikaan luovuutta, kun taas yli 350 luovuusindeksin omaavat ihmiset toimivat hyvin suurella todennäköisyydellä myös käytännön tasolla luovasti (Briggs Meyers & McCaulley 1988, 215).⁸⁹² Goughin mukaan luovat ihmiset ovat puolestaan MBTI-tyypiltään todennäköisemmin E, N, T ja P kuin I, S, F ja J-tyyppisiä. Eri persoonallisuustyyppien luovuusindeksitasoa voidaan puolestaan havainnollistaa G. H. Perinon (*Defense Acquisition University*) tutkimuksessa olevan taulukon kautta.

Taulukko 11: MBTI-persoonallisuustyyppien luovuusindeksi

ISTJ	ISFJ	INFJ	INTJ
n = 37	n = 1	n = 3	n = 14
CI = 162,4	CI = 260,8	CI = 352,4	CI = 315,7
ISTP	ISFP	INFP	INTP
n = 16	n = 0	n = 3	n = 12
CI = 279,8	CI = n/a	CI = 395,3	CI = 403,3
ESTP	ESFP	ENFP	ENTP
n = 9	n = 1	n = 6	n = 12
CI = 300,5	CI = 245,8	CI = 459,1	CI = 474,0
ESTJ	ESFJ	ENFJ	ENTJ
n = 34	n = 3	n = 2	n = 18
CI = 213,4	CI = 297,6	CI = 404,2	CI = 376,0

Lähde: Perino 2005, 60.

Vaikka Perinon tutkimuksen otoskoko onkin pieni, havainnollistaa se kuitenkin hyvin Goughin mukaista näkemystä luovuuden jakautumisesta persoonallisuustyypeittäin.⁸⁹³ Aivan erityisesti luovuus näyttäisi kohdentuvan intuitiivisiin N-tyyppien edustajiin, koska itse asiassa kaikki N-tyypit (pl. INTJ) ylittävät Goughin luovuusindeksiraja-arvon 350, kun taas yksikään S-tyypin ryhmä ei kyseistä luovuusindeksitasoa saavuta (eikä edes INTJ-tyypin luovuustasoa).⁸⁹⁴ Tämän tutkimuksen kannalta sekä Goughin että Perinon tutkimusten kaikkein

⁸⁹¹ MBTI-CI = 3SN + JP - EI - .5TF (Briggs Meyers & McCaulley 1988, 214).

⁸⁹² Erityisesti luovuuden, mutta myös muiden työssä käsiteltävien vastaavankaltaisten asioiden osalta on kiinnitettävä huomiota siihen, että tarkastelun kohteena on keskimääräinen, normaali-jakauman mukaisesti jakautunut ihmismassa. Näin ollen tällaisten kokonaistyhmiin pohjalta ei pidä, eikä myöskään saa vetää suoria johtopäätöksiä siitä, millainen yksittäinen ryhmään kuuluva yksilö tarkasteltavan asian osalta on.

⁸⁹³ Kyseinen jakauma on kuitenkin täysin linjassa muiden vastaavanlaisten tutkimusten kanssa (ks. esim. Briggs Meyers & McCaulley 1988, 214–221).

⁸⁹⁴ MBTI:n kanssa hyvin samankaltaisessa SSQ-luokittelussa (Oakland, Glutting & Horton 1996) MBTI:n perusakseli *sensing-intuiting* on jopa korvattu luovuuden suuntaan enemmän viittaavalla akselilla *practical-imaginative*.

keskeisin tulos puolestaan on, että niin keskimääräisille työikäisille suomalaisille, suomalaisjohtajille kuin Yhdysvaltojen armeijan henkilöstöllekin kaikkein yleisimmät ISTJ- ja ESTJ-tyypit ovat kaikkein vähiten luovat persoonallisuustyypit, eli suuren osan ihmisistä ei siis voi olettaa osoittavan luovuutta käytännön elämässä toimittaessa.⁸⁹⁵ Yleisesti ottaenkin (pl. vaasalaiset kauppatieteiden opiskelijat) kaikille työssä aikaisemmin läpikäydyille MBTI-ihmisryhmille on tyypillistä luovien N-tyypin ihmisten vähäinen osuus vähemmän luoviin S-tyyppeihin nähden.⁸⁹⁶ Käytännössä tämä tarkoittaa samalla sitä, että yhdysvaltalaisista vain noin yhden neljäsosan ja suomalaisesta työikäisestä väestöstä reilun kolmasosan voidaan olettaa ilmentävän edes jonkinlaista luovuutta jokapäiväisessä elämässään. Intuitiivisten ihmisten osuus myös lisääntyy selkeästi sellaisissa ryhmissä, joissa menestyminen edellyttää niin luovuutta kuin lahjakkuuttakin (ks. tarkemmin esim. Briggs Myers & Myers 1988, 31–51). Hyvän käsityksen intuition suuresta merkityksestä luovuuden kannalta puolestaan saa sen perusteella, että hyvin luovista miehistä 97 % ja naisista 96 % kuuluu intuitiivisiin MBTI-persoonallisuustyyppiryhmiin (Briggs Meyers & McCauley 1988, 111).⁸⁹⁷ Tämän perusteella intuition voidaan siis katsoa, että intuitio on erittäin keskeinen luovien ihmisten persoonallisuudenpiirre.⁸⁹⁸

Isaksen ym. ovat puolestaan tutkineet ns. KAI-teorian (*Kirton Adaption-Innovation Theory of Cognitive Style*) ja MBTI:n välisiä suhteita (N = 1 483). Heidän tutkimuksensa puolestaan osoitti, että erityisesti MBTI:n mukainen intuitio (.55, $p < .01$) ja spontaanisuus (.44, $p < .01$) korreloivat selvästi KAI-teorian mukaisen innovatiivisuuden kanssa (Isaksen ym. 2003, 343–354). Intuition osalta samanlaiseen johtopäätökseen päätyi myös Hughes Yhdysvaltojen asevoimia koskeneessa tutkimuksessaan (Hughes 1994, 21 ja 25–27; ks. myös Officer 2005, 1–11). Vastaavankaltaisia tuloksia KAI-teorian innovoivuuden korreloivuudesta MBTI-luovuusindeksin kanssa on saanut myös Taylor (1993, 201–205).⁸⁹⁹ Mikäli KAI-teoriaan perustuva tarkastelu puolestaan ulotetaan myös MBTI:n keirseylaisten temperamenttityyppien tasolle, voidaan SJ-tyyppijä pitää sopeutujina ja NP-tyyppijä innovoijina. Jos taas tarkastelussa huomioidaan MBTI:n lisäksi myös ns. VALS-tutkimus (values, attitudes and lifestyles), voidaan SJ-tyyppijä kutsua innovaatiotyyliiltään modifioijiksi, SP-tyyppijä testaajiksi, NP-tyyppijä tutkimusmatkailijoiksi ja NT-tyyppijä visionääreiksi. (<http://innovationstyles.com/isinc/files/78/download.aspx>)⁹⁰⁰ Tämän lisäksi myös E. P. Torrance on korostanut

⁸⁹⁵ Yhdysvaltalaisen yritysjohtajien MBTI-CI on vain 221,07 (Briggs Myers & McCauley 1988, 219). MBTI-jakaumien perusteella myöskään suomalaisten yritysjohtajien ei voida olettaa olevan erityisen luovia ihmisiä.

⁸⁹⁶ Neuropsykologi Antonio Damasio mukaan intuition keskeinen ominaisuus on se, että ihmisen biologinen koneisto karsii ilman tietoista ajattelua lukemattoman monien mahdollisten vaihtoehtojen joukosta vain käyttökelpoisimmat (Damasio 2001, 180–182). Näin ollen ihmismielen sisäinen intuitio poikkeaa ideoiden ”ulkoiseen” tuottamiseen tarkoitettusta aivoriihestä siten, että intuition tuottamat ideat ovat hyviä, kun taas pääosa aivoriihen avulla tuotetuista ideoista on käyttökeltvottomia (aivoriihi korostaa ideoiden määrää niiden laadun kustannuksella).

⁸⁹⁷ Myös MacKinnonin mukaan hyvin luovista arkkitehteistä, matemaatikoista, tutkijoista ja kirjailijoista (N = 107) vain yksi matemaatikko ja kaksi kirjailijaa kuului S-tyyppiryhmiin (Briggs Myers & McCauley 1988, 214–215).

⁸⁹⁸ Myös Asikaisen & Routamaan (1999) suomalaisjohtajista tekemä tutkimus tukee näkemystä N (ja P) tyyppisten ihmisten keskimääräistä suuremmasta luovuudesta.

⁸⁹⁹ Myös Ann Lattanzion tutkimus *The Myers-Briggs Type Indicator Meets the Kirton Adaption-Innovation Inventory: An Executive Summary of Sundell's 1999 Master's Project* (2004) tukee selvästi tällaista näkemystä.

⁹⁰⁰ Torrance kutsuu näitä tekijöitä *supraraationaalisiksi tekijöiksi*. Lisäksi hän on laatinut myös 13 kohdan luettelon luovuutta edistävistä voimatekijöistä: *korosta olennaista, pysy avoimena, tunnista tunteiden merkitys, aseta ideasi oikeaan yhteyteen, yhdistele ja tee synteesejä, visualisoi rikkaasti ja värikkäästi, käytä mielikuvitusta ja fantasioi, rikasta mielikuvitustasi, opi näkemään asiat erilaisista näkökulmista, hanki sisäisen*

luovuuden intuitiivista puolta. Näin ollen intuition ja luovuuden välinen kiinteä suhde saa tukea myös monista muista tutkimuksista eli asian osalta ei siis välttämättä tarvitsisi tukeutua pelkästään MBTI:n asiaa koskeviin näkemyksiin.⁹⁰¹

Älykkyyden ja luovuuden suhteen osalta on myös mielenkiintoista tietää, että esimerkiksi Palaniappanin (2007) tutkimuksen⁹⁰² mukaan korkea luovuusaste näyttäisi kompensoivan hyvin tehokkaasti myös puutteellista älykkyyttä koululaisten opintomenestyksen selittäjänä. Näin ollen onkin todennäköistä, että kahdesta älykkyytasoltaan samanlaisesta ihmisestä luovan N-tyyppin opintomenestys on S-tyyppistä toveriaan parempi, joskin kuitenkin niin, että älykkyydettason kasvaessa riittävän suureksi luovuuden suhteellinen merkitys opintomenestyksen selittäjänä laskee.⁹⁰³ Tähän asiaan liittyen onkin osoitettu, että vaikka älykkyyden ja luovuus korreloivatkin keskenään, ns. kynnysarvoteorian (Barron, 1960) mukaisesti niiden välinen korrelaatio kuitenkin vähenee älykkyyssomamäärän 130⁹⁰⁴ jälkeen (Getzels & Jackson, 1962).⁹⁰⁵ Barronin johtopäätös asiasta puolestaan oli, että erittäin luovat ihmiset ovat myös älykkäitä, mutta sen sijaan erittäin älykkäitäkin ihmiset eivät välttämättä ole erityisen luovia (ks. tarkemmin esim. Sternberg & O'Hara 2004, 261 ja Chamorro-Premuzic 2007, 134).

MBTI ja akateeminen lahjakkuus

Persoonallisuuden ja akateemisen lahjakkuuden⁹⁰⁶ suhde on tämän tutkimuksen kannalta vielä aikaisempiakin asioita tärkeämpi asia selvitettäväksi. Tämän johdosta siihen on myös syytä perehtyä hieman edellä läpikäytyjä asioita syvällisemmin. Kyseistä asiaa on puolestaan high school -tasoisten⁹⁰⁷ amerikkalaisoppikoululaisten osalta tutkinut MBTI-lähtöisesti Ugur Sak (The University of Arizona).⁹⁰⁸ Laajassa (meta)tutkimuksessaan Sak puolestaan yhdisteli

näkemisen kyky, murra muurit ja laajenna rajoja, ole huumorintajuinen sekä opi pois itsekeskeisyydestä. (Uusikylä & Piirto 1999, 36–39)

⁹⁰¹ Kirjassa *The Exceptional Manager Making the Difference* korostetaan innovatiivisuuden merkitystä myös transformationaalisen johtamisen perustana (Delbridge ym. 2006, 87–106).

⁹⁰² Ryhmät olivat korkea älykkyyden – korkea luovuus, korkea älykkyyden – alhainen luovuus, alhainen älykkyyden – korkea luovuus ja alhainen älykkyyden – alhainen luovuus.

⁹⁰³ Holistisuus, intuitio ja luovuus nähdään tyypillisesti oikean hemisfäärin (aivopuoliskon) ohjaamina, kun taas loogis-rationaalis-analyttinen ajattelu katsotaan tapahtuvan vasemmassa aivopuoliskossa. Tällaista hyvin selkeää, aivokuoripainotteista hemisfäärijakoa ei kuitenkaan pidä ymmärtää niin kirjaimellisesti kuin miten asia varsinkin puolitetieteellisessä kirjallisuudessa tyypillisesti esitetään, koska aivot ovat kuitenkin orgaaninen kokonaisuus.

⁹⁰⁴ *Cattell*-jakaumalla $\bar{A}O$ 130, kun taas monissa lähteissä oleva $\bar{A}O$ 120 viittaa *Stanford-Binet* -jakaumaan.

⁹⁰⁵ Wallachin & Koganin mukaan hyvin luovat, mutta älykkyydeltään keskinkertaiset oppilaat saattavat tosin olla koulussa jopa huonommassa asemassa kuin vähän luovat ja vähän älykkäät, koska luovien oppilaiden halu kokeilla, keksiä ja olla nielemättä kaikkea, mitä heille syötetään, ei edistä koulumenestystä (Uusikylä & Piirto 1999, 37).

⁹⁰⁶ Esimerkiksi Renzullin (1985) katsoo lahjakkuuden koostuvan keskitason ylittävistä kyvykkyydestä, motivaatiosta ja luovuudesta, mutta sille on olemassa myös muunlaisia, moniulotteisempia määritelmiä (Uusikylä 2005, 46).

⁹⁰⁷ *High school* on Yhdysvalloissa kaikille pakollinen ja se käsittää 12-vuotisen oppivelvollisuuden luokat 9–12. Sakin tutkimukseen kuuluivat kuitenkin myös luokat 7 ja 8 eli ns. *junior high school*. Tässä yhteydessä ryhmästä käytetään vanhan suomalaisen koulujärjestelmän mukaista nimitystä oppikoulu(laiset) vaikkei rinnastus olekaan identtinen. Käytettävät yhdysvaltalaisista koulujärjestelmää koskevat tiedot on saatu lähteestä http://www.fulbright.fi/files/1312_SuuntanaYhdysvallat.PDF.

⁹⁰⁸ Tutkimus on julkaistu *Journal of Secondary Gifted Education* -lehdessä: *A Synthesis of research on psychological types of gifted adolescents* (JSGE 15/2 2004, 70–79).

useampia aikaisempia asiaa käsitelleitä tutkimuksia toisiinsa.⁹⁰⁹ Koska Sakin tutkimus ei näin ollen perustu vain yhteen suureen otokseen, josta lahjakkaiksi katsotut oppikoululaiset oltaisiin myöhemmin poimittu omaksi alaryhmäkseen,⁹¹⁰ tutkimukseen sisältyy myös käytetystä tutkimusmenetelmästä johtuvia pieniä epätarkkuuksia, joiden merkitys on kuitenkin vähäinen suhteessa siihen, kuinka vaikeaa on jo pelkästään lahjakkuuden tarkka määrittelykin. Käytettävästä lähteestä riippuen lahjakkaiden osuuden väestöstä katsotaan tyypillisesti olevan 30 %:n (kyvykäs) ja 0,5 %:n (poikkeuksellisen kyvykäs) välillä, jolloin sanan ”lahjakas” käyttö ei siis itsessään kerro juuri mitään ihmisten todellisesta lahjakkuuden tasosta. Koska Sak puolestaan katsoo, että lahjakkaita on noin yksi neljäsosa kokonaisryhmästä, jo pelkästään ryhmän suuri kokokin aiheuttaa ainakin tälle tutkimukselle enemmän ongelmia kuin muut virhelähteet yhteensä, koska näin suuri osa ihmisistä ei missään tapauksessa voi olla clausewitzlaisessa merkityksessä erityisen lahjakkaita.⁹¹¹ Samoin kyseisestä asiasta johtuva epätarkkuus on myös paljon suurempaa kuin mikä saattaa aiheutua siitä, että tässä yhteydessä Sakin tutkimusta kehitellään pidemmälle kuin mitä Sak itse tekee.⁹¹²

Taulukko 12: Lahjakkaiden ja vertailuryhmän MBTI-persoonallisuuskajamat

MBTI	lahjakkaat N	%	miehet %	naiset %	v-ryhmä N	%	USA %
I	2836	48,7	54,2	46,6	3276	35,2	51
E	2988	51,3	45,8	53,4	6044	64,8	49
S	1643	28,4	29,3	23,8	6350	68,1	74
N	4165	71,6	70,7	76,2	2970	31,9	26
T	3128	53,8	69,3	40,0	4432	47,5	40
F	2688	46,2	30,7	60,0	4888	52,5	60
J	2342	39,9	39,7	43,3	5091	54,6	55
P	3485	60,1	60,3	56,7	4229	45,4	45
Huom! %-vertailu pitää tehdä MBTI-mittaripareittain E-I, S-N, T-F ja J-P. Naisten osalta alkuperäislähteen T-F-jakauma oli T = 41,0 ja F = 60,0.							

Lähde: Sak 2004 (ryhmä USA lisätty taulukkoon tutkijan toimesta).

⁹⁰⁹ Sak perehtyi 63:een asiaa käsitelleeseen tutkimukseen, joista loppujen lopuksi vain 14 täytti hänen kriteerinsä.

⁹¹⁰ Esimerkiksi tutkimuksen verrokkiryhmä (N = 9 320) on lainattu lähteestä Macdaid, Kainz & McCauley (1986).

⁹¹¹ Mikäli akateemien lahjakkuus jakautuisi älykkyyden tavoin normaalijakauman mukaisesti, parhaimman 30 %:n joukkoon kuulumisen tarkoittaisi sitä, että keskihajontaluku olisi lahjakkaiksi katsottavien osalta 0,5, joka olisi siis vielä hyvin kaukana esimerkiksi älykkyyden puolella nerouden rajaksi katsotusta keskihajontaluvusta 2. Pelkästään tämänkin perusteella on siis selvää, ettei sakilainen lahjakkuuden määrittely ainakaan rajaa ketään todella lahjakasta lahjakkaiden ryhmän ulkopuolelle vaan päinvastoin on ennemminkin kyseenalaista voidaanko kaikkia Sakin lahjakkaiksi katsomia koululaisia todellisuudessa edes pitää erityisen lahjakkaina.

⁹¹² Sakin tutkimukseen mm. linkitetään muita tutkimuksia, joka puolestaan saattaa johtaa esimerkiksi erilaisiin yhteismitallistamisoongelmiin. Myös MBTI:n tapa kategorisoida ihmiset kaksiarvoisesti neljän perusjatkumon osalta erilaisiksi MBTI-tyypeiksi aiheuttaa tarkasteluun epätarkkuutta, koska todellisuudessa ihmiset voivat erilaisten persoonallisuuspiirteiden osalta olla joko ilmiselviä tai rajatapauksiakin, jolloin jo pelkästään piirteiden ilmenemisvoimakkuudenkin voidaan olettaa vaikuttavan lopputulokseen persoonallisuutta ja lahjakkuutta toisiinsa rinnastettaessa.

Lähtökohdaksi lahjakkuuden tarkastelulle voidaan ottaa Sakin tutkimuksessa esitetty taulukko, josta selviää, miten erilaiset MBTI-persoonallisuustekijät jakautuvat persoonallisuuspiirereittain niin Sakin lahjakkaiksi katsomien, verrokkiryhmän kuin keskimääraisten yhdysvaltalaisoppikoululaistenkin osalta.⁹¹³ Tällöin taas havaitaan jo ensisilmäyksellä, että persoonallisuuspiirre-erot lahjakkaiksi katsottujen ja verrokkiryhmien välillä ovat melkoisen suuria. Erityistä huomiota kiinnittää jälleen selkeä ero S–N-piirrejatkon osalta, jossa intuition (N-tekijä) merkitys näyttäisi olevan erittäin suuri myös lahjakkuuden selittäjänä. Tällaisen käsityksen saaminen asiasta ei myöskään ole yllättävää, koska itse asiassa tiedetään muutenkin, että intuitio on tärkein akateemiseen lahjakkuuteen kytköksissä oleva persoonallisuuden piirre. Kyse on hyvin pitkälle siitä, että koska älykkyyden tiedetään selittävän hyvin akateemista opintomenestystä ja N-tyyppisyyden älykkyyttä, on N-tyyppisten ihmisten oltava myös akateemisesti tarkasteltuna keskimääraista lahjakkaampia. Tällaiselle näkemykselle empiiristä tukea antaa esimerkiksi 3 503 miespuoliselle yhdysvaltalaislukiolaiselle tehty tutkimus, jonka mukaan kaikkien intuitiivisten N-persoonallisuustyyppiryhmien keskimääräinen älykkyydosamäärä oli selvästi korkeampi kuin yhdenkään tosiasiallisen S-persoonallisuustyyppiryhmän (Briggs Myers & McCaulley 1988, 106–107 ja 161).⁹¹⁴ Vastaavanlaisia tuloksia älykkyyden ja intuition keskinäisestä suhteesta ovat saaneet myös Kaufman, McLean & Lincoln (1996).⁹¹⁵

Lisäksi lahjakkaiden ryhmä on Sakin tutkimuksessa jaettu miehiin ja naisiin. Koska Sakin tutkimuksessa kuitenkin keskitytään tämän jälkeen vain lahjakkaiden kokonaisryhmän tarkasteluun, on tämän tutkimuksen osalta (puolustusvoimien miesvaltainen upseerikunta) kuitenkin koko ajan syytä pitää mielessä, että akateemisesti lahjakkaat miehet ovat tutkimusten mukaan sekä selvästi introvertimpia (I) että ajattelevampia (T) kuin millaisina lahjakkaat ihmiset tästä eteenpäin nähdään. Itse asiassa tähän asiaan on syytä kiinnittää huomiota kaikkia muitakin MBTI-jakaumia tarkasteltaessa, eli sekä miehet että naiset sisällään pitäviä jakaumia ei pitäisi soveltaa sellaisinaan vain jompaakumpaa sukupuolta koskevien ihmisryhmien persoonallisuuden tarkasteluun.

Edellä ollut taulukko mahdollistaa mielenkiintoisella tavalla myös lahjakkuuden MBTI-pohjaisen tarkastelun. Koska Sakin tutkimuksessa lahjakkaiden ryhmän koko kuitenkin tämän taulukon jälkeen hieman muuttuu, on kyseinen ryhmä aivan aluksi syytä muuttaa Sakin myöhemmin käyttämän suuruiseksi (4 828 eikä siis hieman yli 5 800). Tämän jälkeen, asian käsittelyn selkeyttämiseksi, Sakin alkuperäiset ryhmäkoot on myös syytä skaalata sellaisiksi, että verrokkiryhmän voitaisiin samalla katsoa olevan myös alkuperäinen kokonaisryhmä, josta lahjakkaat yksilöt olisi myöhemmin erotettu omaksi ryhmäkseen.⁹¹⁶ Koska taulukon perusteella on puolestaan havaittavissa, ettei alkuperäisen verrokkiryhmän koko N-tekijän osalta (2.970) mahdollistaisi Sakin käyttämän lahjakkaiden ryhmän kokoa (4.165), onkin skaalaus syytä tehdä juuri kyseisen ominaisuuden pohjalta. Koska lahjakkaiden ryhmän koko ei kuitenkaan hetki sitten tehdystä korjaustoimenpiteestä johtuen enää ole kuin 4.828 henkilön suuruinen, on myös verrokkiryhmän skaalauksessa huomioitava kyseisen muutoksen vaikutus.

⁹¹³ Lahjakkaita ei siis valikoitu suuresta kokonaisryhmästä, johon myös käytetty verrokkiryhmä olisi kuulunut.

⁹¹⁴ Intuitio ja älykkyys eivät kuitenkaan selitä suoraan koulumenestystä, koska J-tyypit ovat tyyppillisesti yli- ja P-tyypit alisuoriutujia (Briggs Myers & McCaulley 1988, 107).

⁹¹⁵ Myös *big five* -näkemyksen mukainen *avoimuus* (*älykkyys*) korreloi selkeän positiivisesti (.58) MBTI:n N-tyyppisyyden ja selkeän negatiivisesti (-.62) S-tyyppisyyden kanssa. Tutkimukseen osallistuneista henkilöistä (N = 3 000–8 584) noin 70 % oli johtajia ja asiantuntijoita (Furnham ym. 2007, 99–109).

⁹¹⁶ Kyse on siis vain pelkästä skaalauksesta eli Sakin tutkimuksen prosentuaaliset jakaumat eivät muutu mitenkään.

Taulukko 13: Lahjakkaiden määrät ja suhteelliset osuudet MBTI-mittaripareittain

MBTI-mittari	lahjakkaat N	%	ver-r. N	%	% lahj.	USA N	%	% lahj.	F-A (33 %)	% lahj.
I	2 351	48,7	3 815	35,2	61,6	6 781	51	34,6	7 387	31,8
E	2 477	51,3	7 022	64,8	35,3	6 515	49	38,0	7 097	34,9
Yht.	4 828	100	10 837	100	44,6	13 296	100	36,3	14 484	33,3
S	1 371	28,4	7 380	68,1	18,6	9 839	74	13,9	10 718	12,8
N	3 457	71,6	3 457	31,9	100	3 457	26	100	3 766	91,8
Yht.	4 828	100	10 837	100	44,6	13 296	100	36,3	14 484	33,3
T	2 597	53,8	5 148	47,5	50,4	5 318	40	48,8	5 794	44,8
F	2 231	46,2	5 689	52,5	39,2	7 978	60	28,0	8 690	25,7
Yht.	4 828	100	10 837	100	44,6	13 296	100	36,3	14 484	33,3
J	1 926	39,9	5 917	54,6	32,6	7 313	55	26,3	7 966	24,2
P	2 902	60,1	4 920	45,4	60,0	5 983	45	48,5	6 518	44,5
Yht.	4 828	100	10 837	100	44,6	13 296	100	36,3	14 484	33,3

Tällä tavoin toimien skaalauksen lähtökohdaksi voidaan ottaa lahjakkaiden ryhmän koko eli siis 4 828 henkilöä. Koska S–N-jatkumolla lahjakkaista 71,6 % on N-tyyppin edustajia, saadaan lahjakkaiden N-tyyppien kokonaismääräksi 3 457 henkilöä ja S-tyyppien määräksi 1 371 henkilöä. Koska N-tekijä on puolestaan kriittinen tekijä verrokkiryhmän riittävän suureksi saamiseksi, voi verrokkiryhmän koko olla N-tekijän osalta minimissään yhtä suuri kuin mikä on lahjakkaiden N-tyyppien ryhmäkokokin eli siis 3 457 henkilöä; tällaisessa tilanteessa kuuluisi siis jokainen N-tyypin edustaja myös lahjakkaiden ryhmään. Tämän jälkeen on puolestaan mahdollista laskea myös verrokkiryhmän minimikoko N-tyypin ryhmäkoon pohjalta ($3\,457 \div 31,9\%$), jolloin sen kooksi saadaan 10 837 henkilöä (Sakilla se oli alun perin 9 320). On lisäksi huomioitava, että tällöinkin kyse olisi ehdottomasti pienimmästä mahdollisesta ryhmästä, josta on mahdollista erottaa riittävä määrä lahjakkaita N-tyypin edustajia, joten todellisuudessa kokonaishyönteisen ryhmän koon on lähes väistämättä oltava näin luotua verrokkiryhmää suurempi.⁹¹⁷ Lopuksi lahjakkaiden ja verrokkiryhmän kokonaismäärät sekä ryhmien suhteelliset koot tuntien on myös kaikkien muiden ryhmien koko hyvin helppo laskea.

Koska Sakin verrokkiryhmänä käyttämien oppikoululaisten persoonallisuus näyttäisi kuitenkin poikkeavan merkittävästi amerikkalaisesta keskiverto- väestöstä,⁹¹⁸ ilmeisesti parempi kuva MBTI-persoonallisuustyyppien ja lahjakkuuden välisestä suhteesta saadaankin, mikäli verrokkiryhmänä käytetään amerikkalaisoppikoululaisten sijasta keskimääräisiä yhdysvaltalaisia, joista siis myös Sakin käyttämä verrokkiryhmä on alun perin valikoitunut. Tällöin taas alkuperäisen ryhmäkoon pitäisi olla 10 837 sijasta vähintään 13 296 henkilön ($3\,457 \div 26\%$) suuruinen eli siis noin neljänneksen suurempi kuin sen tarvitsisi olla Sakin verrokkiryhmää käytettäessä. Tämän perusteella lahjakkaiden osuus väestöstä olisi puolestaan korkeintaan 36,3 % ($4\,828 \div 13\,296$), joka siis kuitenkin

⁹¹⁷ Kyse on siis vain laskemista helpottamaan tarkoitettu oletusarvosta.

⁹¹⁸ Myös lähteestä Briggs Myers & Myers (1988, 31–36) löytyy erilaisia oppikoululaista tehtyjä MBTI-luokitteluita.

edellyttäisi edelleenkin sellaista käytännössä ilmeisen mahdotonta tilannetta, että kaikki N-tyyppin edustajat kuuluisivat myös lahjakkaiden ryhmään.

Mikäli tässä yhteydessä kaiken lisäksi vielä huomioidaan, että vain noin yhdellä kolmasosalla väestöstä on hyvät formaalin ajattelun valmiudet akateemisissa opinnoissa hyvin menestymiseksi, pitäisi todellisen verrokkiryhmän koon olla vähintään 14 484 henkilön ($4\,828 \div 33,3\%$) suuruinen, jotta lahjakkaiden ryhmä olisi mahdollista saada myös formaalin ajattelun osalta riittävän suureksi. Kunkin yksittäisen ryhmän koko on puolestaan laskettu USA:n väestöosuuden pohjalta (esim. $N = 14\,484 \times 26\% = 3\,766$). Tämänkin laskun osalta on kuitenkin jälleen kerran korostettava, että kaikki hyvän formaalin ajattelun kyvyn omaavat henkilöt kuuluisivat myös sakilaisten lahjakkaiden ryhmään, eli lahjakkaiden ryhmän ulkopuolella ei olisi ainoatakaan formaaliin ajatteluun kykenevää henkilöä. Näin ollen onkin oletettavissa, että verrokkiryhmän pitäisi olla vielä formaalin ajattelun kyvyn pohjalta suurempi kuin on määritetty, jotta siitä olisi myös todellisuudessa mahdollista löytää riittävä määrä akateemiseksi lahjakkaiksi katsottavissa olevia henkilöitä. On nimittäin korostettava, että tällä tavoin formaalin ajattelun kyvyn pohjalta määriteltynäkin lahjakkaiden ryhmään kuuluisi edelleen peräti 91,8 % N-tyyppien edustajista ($3\,457 \div 3\,766$).

Edellä olleessa taulukossa on siis laskettu niin Sakin verrokkiryhmän, keskimääräisten yhdysvaltalaisien kuin (hyvän) formaalin ajattelun kyvyn omaavan väestön osaltakin kokonaisryhmän minimikoko, josta olisi erotettavissa myös riittävä määrä Sakin lahjakkaiksi katsomia ihmisiä. Lisäksi taulukossa on laskettu, kuinka suuri osa kunkin ryhmän edustajista kuuluu MBTI-ominaisuuksien perusteella myös lahjakkaiden ryhmään. On kuitenkin korostettava, että taulukko on tarkoitettu lähinnä vain helpottamaan lahjakkuuden luonteen ymmärtämistä, eli sitä ei varsinkaan formaalin ajattelun ja lahjakkuuden persoonallisuuspiirre-kohtaisten kytköksen osalta ole tarkoitettu sellaisenaan todellisuutta kuvaamaan. Taulukko nimittäin antaa lahjakkuuden jakautumisesta persoonallisuuspiirteittäin siinä mielessä virheellisen kuvan, ettei se esimerkiksi huomioi akateemisen lahjakkuuden olevan hyvin pitkälle seurausta ihmisten N-tyyppisyydestä, jolloin muut persoonallisuuden piirteet eivät ilman N-kytköstä todennäköisesti selitä lahjakkuutta juuri lainkaan.⁹¹⁹ Jatkoa silmällä pitäen taulukosta on tärkeää muistaa, että Sakin aineistoon tukeuduttaessa ja asiaa teoreettisesti tarkasteltaessa on lahjakkaiden osuus kokonaisryhmästä yhdysvaltalaisia verrokkiryhmänä käytettäessä maksimissaan 36,3 %, kun taas vastaava osuus formaaliin ajatteluun kykeneviä verrokkiryhmänä käytettäessä on yksi kolmasosa.

⁹¹⁹ Koska formaalia ajattelua pidetään myös hyvin pitkälle akateemisten opiskeluvälineiden edellytyksenä, on myös sen korreloitava N-tyyppisyyden kanssa.

Taulukko 14: Lahjakkaiden MBTI-tyyppijakaumat suhteessa verrokkiryhmiin

MBTI- tyyppi	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
ISTJ	330	6,83	750	6,92	1 137	29,0	12	2 328	14,2	58
ISFJ	132	2,73	739	6,82	1 120	11,8	14	2 716	4,9	49
INTJ	364	7,53	284	2,62	431	84,5	2	388	93,8	131
INFJ	231	4,78	194	1,79	294	78,6	2	388	59,5	90
ISTP	156	3,23	451	4,16	684	22,8	5	970	16,1	83
ISFP	104	2,15	585	5,40	887	11,7	9	1 746	6,0	60
INTP	582	12,03	384	3,54	582	100	3	582	100	118
INFP	503	10,41	421	3,89	638	78,8	4	776	64,8	97
ESTJ	188	3,89	1 622	14,97	2 459	7,6	9	1 746	10,8	166
ESFJ	160	3,31	1 514	13,97	2 295	7,0	12	2 328	6,9	116
ENTJ	282	5,84	426	3,93	646	43,7	2	388	72,7	197
ENFJ	220	4,55	391	3,61	593	37,1	2	388	56,7	181
ESTP	155	3,21	707	6,52	1 072	14,5	4	776	20,0	163
ESFP	127	2,63	1 015	9,37	1 539	8,3	9	1 746	7,3	104
ENTP	548	11,35	530	4,89	803	68,2	3	582	94,2	163
ENFP	746	15,45	824	7,60	1 249	59,7	8	1 552	48,1	95
Yht.	4 828	100	10 837	44,6	16 429	29,4	100	19 400	24,9	

1. Lahjakkaiden oppikoululaisten määrä persoonallisuustyypeittäin Sakin tutkimuksessa.
2. Lahjakkaiden %-jakautuminen persoonallisuustyypeittäin Sakin tutkimuksessa.
3. Sakin verrokkiryhmän koko MBTI-tyyppien N-piirteen pohjalta skaalattuna (sarake 4 x 10.837).
4. Sakin verrokkiryhmän %-jakautuminen persoonallisuustyypeittäin.
5. Sakin verrokkiryhmän minimikoko MBTI-tyypeittäin INTP-tyypin (582) pohjalta skaalattuna.
6. Lahjakkaiden osuus oppikoululaista persoonallisuustyypeittäin ($1 \div 5$).
7. Yhdysvaltalaisen %-jakautuminen persoonallisuustyypeittäin.
8. Verrokkiryhmän minimikoko yhdysvaltalaisen osalta INTP-tyypin (582) pohjalta skaalattuna.
9. Lahjakkaiden osuus yhdysvaltalaisista persoonallisuustyypeittäin ($1 \div 8$).
10. Oppikoululaisten suhde yhdysvaltalaiseen keskiarvoasteeseen ($4 \div 7$).

Yht. Eri verrokkiryhmien määrälliset koot ja %-osuudet suhteessa lahjakkaiden (4.828) määrään.

Lähde: Sak 2004 (sarakeet 1, 2 ja 4 suoraan Sakilta, muut tutkijan täydentämiä).

Tämän jälkeen Sakin tutkimuksen tarkastelu on syytä ulottaa yksittäisiin MBTI-personallisuustyypeihin asti. Edellä oleva taulukko puolestaan kertoo asiasta mm. seuraavanlaisia asioita. Ensinnäkin taulukosta on luettavissa, miten lahjakkuus jakautuu yksittäisten persoonallisuustyyppien mukaisesti (sarakeet 1 ja 2). Toiseksi, taulukko kertoo myös sen, miten ne jakautuvat Sakin käyttämässä, N-persoonallisuuspiirteen pohjalta skaalatussa verrokkiryhmässä (sarakeet 3 ja 4). Kyseisten sarakkeiden perusteella on puolestaan havaittavissa, että vaikka N-persoonallisuuspiirteen pohjalta skaalattu verrokkiryhmä (10 837) olikin yleisellä persoonallisuuspiirteellä N-tyypin osalta periaatteessa tarpeeksi suuri riittävän suuren lahjakkaiden ryhmän aikaansaamiseksi, persoonallisuustyyppitasolla näin ei enää olekaan. Toisin sanoen N-piirteen epätasainen jakautuminen yksittäisten persoonallisuustyyppien kesken aiheuttaa sen, että tiettyjen yksittäisten tyyppien osalta verrokkiryhmän koko jää pienemmäksi kuin mikä on kyseistä tyyppiä edustavien lahjakkaiden lukumäärää. Koska ero puolestaan on tältä osin INTP-tyypin osalta kaikkein suurin, pitää verrokkiryhmä skaalata riittävän suureksi nimenomaan sen pohjalta (kerroin $1,516 = 582 \div 384$). Tällöin verrokkiryhmästä (sarakeet 5 ja 6) tulee minimissään 16 429 henkilön suuruinen eli siis suurempi kuin yhdestäkään pelkästään yhden persoonallisuuden aspektin pohjalta aikaisemmin skaalatusta verrokkiryhmästä (10 837, 13 296 ja 14 498). Koska kyseinen verrokkiryhmä kuitenkin muodostuu valikoituneista amerikkalais-

oppikoululaisista, ei se ole paras mahdollinen lahjakkuutta koskevan yleis-tarkastelun tekemiseksi. Näin ollen taulukossa on lopuksi laskettu myös keskiverto-amerikkalaisten MBTI-tyyppijakaumien pohjalta riittävän suuri, mutta kuitenkin minimikokoinen verrokkiryhmän koko, josta olisi erotettavissa riittävä määrä lahjakkaita henkilöitä omaksi ryhmäkseen (sarakeet 8 ja 9). Tämän perusteella taas päädytään siihen, että verrokkiryhmän kooksi muodostuu 19 400 henkilöä. Tämän perusteella on siis lahjakkaita henkilöitä väestöstä korkeintaan yksi neljäsosa ja tällöinkin edellytyksenä on, että kaikkien INTP-tyyppien pitäisi edelleenkin kuulua lahjakkaiden ryhmään, eli ainakaan näin laskien lahjakkaiden henkilöiden osuus yhdysvaltalaisväestöstä ei voi olla yhtä neljäsosaa suurempi.

Lopuksi taulukossa on laskettu, millaiset MBTI-persoonallisuustyyppit Yhdysvalloissa hakeutuvat oppikouluihin (sarake 10)⁹²⁰ ja miten lahjakkaina heitä voidaan pitää (sarakeet 6 ja 9). Koska Sakin verrokkiryhmänä käyttämät oppikoululaiset eivät MBTI-jakaumaltaan kuitenkaan edusta kovinkaan hyvin amerikkalaista keskivertoväestöä, on tarkastelussa syytä kiinnittää huomiota kumpaankin verrokkiryhmään.⁹²¹ Kuten tutkimuksessa on jo todettu, N-tyyppisyys näyttäisi myös näiden ryhmien osalta selittävän kaikkein parhaiten lahjakkaiden ryhmään kuulumista, koska kaikissa N-tyyppiryhmissä on kuitenkin edelleenkin suhteellisesti ottaen enemmän lahjakkaiden ryhmään kuuluvia henkilöitä kuin yhdessäkään S-tyyppiryhmässä. Lisäksi tämä perusasetelma ei muutu miksiäkään, käytetään verrokkiryhmänä sitten Sakin oppikoululaisia (sarakeet 5 ja 6) tai yhdysvaltalaisia keskivertoväestöä (sarakeet 8 ja 9).⁹²² Kaiken lisäksi N-tekijän vaikutus näyttäisi olevan dominoiva piirre, koska esimerkiksi F-tekijä, jonka vaikutus lahjakkuuteen on yleisesti ottaen negatiivinen, näyttäisi hyvin pitkälle menettävän merkityksensä N-tekijän yhteydessä ilmetessään, joskin niin, että sen negatiivinen vaikutus lahjakkaiden ryhmän sisällä kuitenkin säilyy. Taulukon pohjalta on myös havaittavissa, että niin introverttiuden (I)⁹²³ kuin ajattelevuudenkin (T) ja mahdollisesti myös spontaanisuuden (P) voidaan ennako-oletuksen (eli aikaisempien tutkimusten) mukaisesti katsoa vahvistavan toden-näköisyyttä lahjakkaiden ryhmään kuulumisesta.

Ongelmallista asian osalta on, että tyypillisesti akateemisesti katsoen kaikkein vähälahjaisimmat ryhmät ovat oppikoululaisten osalta kaikkein suurimpia. Kuten taulukosta havaitaan (sarake 10), näyttäisi ekstraverttiuden olevan kaikkein parhaiten oppikouluihin hakeutumista selittävä tekijä (väestöosuus 49 %; osuus oppikoululaisista 64,8 %). vaikka ekstraverttiuden ei itsessään olekaan akateemisista

⁹²⁰ Koska yhdysvaltalaisien MBTI-jakaumat on esitetty vain kokonaislukujen tarkkuudella, eivät sarakeessa 10 esitetyt prosenttiluvut myöskään ole erityisen tarkkoja; mahdollinen virhe korostuu erityisesti pienten prosenttilukujen pohjalta tehdyissä laskutoimituksissa.

⁹²¹ Erikoista asian osalta on, että Yhdysvalloissa oppivelvollisuus kattaa koko *high school* -vaiheen (luokat 9–12), joten periaatteessa eroa keskivertoväestön ja oppikoululasten välillä ei pitäisi juurikaan olla. Tyypillisesti oppivelvollisuusikä ei kuitenkaan todellisuudessa kata aivan koko *high school* aikaa, joten käytännössä ikäluokasta vain noin 70 % saa *high school* -diplomin (iltakoulut ja ns. GED-testi mukaan lukien 85 %).

⁹²² Lahjakkaiden ryhmään kuuluu verrokkiryhmänä oppikoululaisia käytettäessä N-tyyppiryhmän edustajista vähimmilläänkin 37,1 % (ENFI), kun taas samaan ryhmään kuuluu vastaavasti S-tyyppien edustajista enimmilläänkin vain 29,0 % (ISTJ). Mikäli verrokkiryhmänä puolestaan käytetään yhdysvaltalaisien keskivertoväestöä, muuttuu ero vielä hyvin selvästi tätäkin suuremmaksi (ENFP 48,1 % ja ESTP 20,0 %).

⁹²³ Niin Goughin kuin Perinonkin tutkimusten mukaan ekstravertit ihmiset ovat introverteja luovempia ihmisiä, joiden luovuuden pitäisi palaniappalaisittain ajatellen kompensoida heidän mahdollisia älyllisiä puutteitaan. On kuitenkin korostettava, että kyseisen vaikutuksen olisi pitänyt ilmetä myös Sakin tutkimuksessa eli luovuuden positiiviseen vaikutukseen ei enää Sakin tutkimuksen osalta pidä ekstraverttiuden puolestamiseksi vedota.

lahjakkuutta (positiivisessa merkityksessä) selittävä tekijä.⁹²⁴ Itse asiassa kaikki E-tyyppiryhmät (pl. ESFJ) ovat yliedustettuina lukioissa, kun taas I-tyyppien osalta yliedustettuina ovat ainoastaan INTP ja INTJ-ryhmien edustajat, joskaan näidenkään ryhmien yliedustus ei vastaa lähimainkaan niiden korkeaa lahjakkuustasoa. Vastaavasti taas S-tyyppiryhmien akateemisen lahjakkuuden tasoa voidaan havainnollistaa esimerkiksi sen kautta (verrokkiryhmä oppikoululaiset), että jo pelkästään ESTJ-tyyppisten (yhteensä 2 459) ei-lahjakkaiden henkilöiden määrä (2 272) on merkittävästi suurempi kuin kaikkiin S-tyyppiryhmiin kuuluvien lahjakkaiden henkilöiden yhteenlaskettu määrä (1 352). Tämän perusteella voidaan siis todeta, että yleisesti ottaenkin kaikkein vähiten lahjakkaat persoonallisuustyytit ovat selkeästi yliedustettuina niin yhdysvaltalaisissa oppikouluissa kuin amerikkalaisväestössä ylipäätyäänkin. Koska myös Suomessa toisen asteen opiskelijoiden osuus ikäluokasta on erittäin suuri, todennäköisesti sama perusongelma koskee ainakin jossain määrin myös suomalaiskoululaisia. Positiivista meidän kannaltamme kuitenkin on, ettei oppivelvollisuus Suomessa koske lukioita eli siis amerikkalaisen oppikoulun viimeisiä luokkia. Todennäköisesti suomalaislukioista siis karsiutuu kaikkein heikoin oppilasaines pois jo ennen tätä opiskeluvaihetta. Toinen Suomen kannalta positiivinen piirre on, että ei-lahjakkaiden persoonallisuustyyppien väestöosuus näyttäisi myös olevan jonkin verran Yhdysvaltoja vähäisempi.

Tässä vaiheessa on vielä selvittämättä, kuinka suuri osuus N-persoonallisuuspiirteen omaavista ihmisistä kuuluu lahjakkaiden, hyvät akateemiset valmiudet omaavien ryhmään. Kuten edellä jo todettiin, pitää kokonaisryhmän koon olla vähintään 19 400 ennen kuin siitä on mahdollista erottaa riittävä määrä ihmisiä lahjakkaiden ryhmään. Koska N-tyypin edustajien määrä Yhdysvalloissa on 26 %, tarkoittaa tämä samalla sitä, että N-tyyppisten henkilöiden kokonaismäärä verrokkiryhmässä on 5 044 henkeä (26 % x 19 400). Koska lahjakkaiden ryhmässä N-tyypin määrä on kuitenkin ”vain” 3 457 henkilöä,⁹²⁵ 31,5 % heistä ei siis voi kuulua lahjakkaiden ryhmään (kaikki INTP-tyypit olisivat kuitenkin edelleenkin lahjakkaita). Samalla tavoin laskien yhdysvaltalaisista S-tyypeistä (74 % x 19 400 = 14 356) lahjakkaiden ryhmään kuuluisi vain 9,6 % (1 371) väestöstä, vaikka tässä yhteydessä käytettyjä lahjakkuuden kriteereitä ei erityisen korkeina voidakaan pitää⁹²⁶ (ks. N ja S-tyyppien eroihin liittyen myös Briggs Myers & McCaulley 1988, 101–102 ja 246–248).

Tämän perusteella voidaan siis tehdä johtopäätös, että N-tekijän merkitys akateemista lahjakkuutta selittävänä tekijänä on erittäin suuri, koska kun intuitio on osa MBTI-tyyppiä, todennäköisyys lahjakkaiden ryhmään kuulumisesta nousee hyvin suureksi (68,5 %). Kyseisen piirteen ilmenemättä jääminen taas laskee todennäköisyyden akateemisesti lahjakkaiden ryhmään kuulumisesta 9,6 %:iin.⁹²⁷ Näin ollen N-tyyppisyys selittääkin akateemista lahjakkuutta niin hyvin, etteivät esimerkiksi tapahtuneeseen tarkasteluun mahdollisesti liittyvät pienet epätarkkuudet pysty mitätöimään tutkimustuloksen merkittävyyttä. Aivan erityisen tärkeä tutkimustulos on kuitenkin tämän tutkimuksen kannalta, koska erittäin harvinaisia potentiaalisia clausewitzlaisia strategeita löytämään pyrittäessä ei olisi

⁹²⁴ Tyypillisesti ujoja (mm. Kaganin mukaan ujoutta voidaan pitää temperamenttiominaisuutena), introvertteja ihmisiä pidetään vähemmän älykkäinä, vaikka todellisuudessa tällaista korrelaatiota ei esiinnykään (Keltikangas-Järvinen 2004, 246); ennemminkin introverttiuden osalta tilanne on täysin päinvastoin.

⁹²⁵ Taulukon 14 perusteella laskien 3 476 henkilöä.

⁹²⁶ Mikäli verrokkiryhmänä puolestaan käytettäisiin Sakin tutkimuksessaan käyttämiä oppikoululaisia, kuuluisi N-tyypin edustajista 34 % ja S-tyypin edustajista 88 % ei-lahjakkaiden ryhmään.

⁹²⁷ Lisäksi vaikuttaisi luontevalta olettaa, että lahjakkaiden ryhmään mahdollisesti kuuluvat S-tyypit, samoin kuin siihen kuulumattomat N-tyypitkin olisivat S–N-piirrejatkon rajatapauksia.

kovinkaan tarkoituksenmukaista keskittyä etsimään heitä muiden kuin N-tyyppien joukosta, eikä varsinkaan sen vuoksi, että intuitiivisuus näyttäisi selittävän myös muita clausewitzlaiselta strategilta edellytettäviä ominaisuuksia.⁹²⁸ Kaiken lisäksi, koska tapahtuneessa tarkastelussa lahjakkuuden kriteereitä ei myöskään ollut määriteltä kovinkaan ankarasti (yksi neljäsosa lahjakkaita), olisi epätodennäköistä, että tiukempia clausewitzlaisia lahjakkuuden kriteereitä käytettäessä S-tyyppien osuus lahjakkaiden⁹²⁹ ryhmässä voisi ainakaan kasvaa, koska näin toimittaessahan putoaisi myös suuri osa N-tyypeistä kyseisestä ryhmästä pois.

Yksinkertaisesta älykkääksi, epäluovasta luovaksi, hullusta neroksi

Tähän mennessä tutkimuksessa läpikäydyn perusteella lieenee käynyt selväksi, että on olemassa hyvin monenlaisia asioita, joilla on merkittävä vaikutus ihmisten mahdollisuuksiin toimia strategisissa tehtävissä clausewitzlaisina sotilaallisina neroina. Koska tarkastelua ei kuitenkaan vielä toistaiseksi ole ulotettu vain hyvin harvinaisia poikkeusyksilöitä koskevaksi, ei läpikäydyn pohjalta myöskään ole mahdollista kertoa, millaisia ihmisiä Clausewitzin tarkoittamat sotilaalliset nerot ovat. Toisin sanoen, vaikka esimerkiksi intuition voidaankin katsoa olevan erittäin tärkeä clausewitzlaisen strategin ominaisuus, ei pelkkä intuitio kuitenkaan vielä riitä takaamaan clausewitzlaista neroutta, koska intuitiivisia ihmisiä on kuitenkin hyvin paljon suhteessa siihen, kuinka vähän Clausewitz katsoi strategisia neroja olevan. Tällaista näkemystä tukee myös MBTI-tyyppi-indikattori, jonka tyyppi-kuvausten perusteella kaikkien N-tyyppienkään ei voida olettaa menestyvän strategisissa tehtävissä kovinkaan hyvin (ks. Briggs Myers & McCauley 1988, 20–29). Näin ollen työssä pyritäänkin seuraavaksi vähentämään potentiaalisten strategiiden määrää huomattavan paljon tähänastista pienemmäksi.

Tähän tehtävään puolestaan soveltuu erittäin hyvin Shelley Carsonin (Harvardin yliopiston Psykologian laitos) tutkimus, jossa hän perehtyi älykkyyden, luovuuden, nerouden ja hulluuden (*madness*) keskinäisiin suhteisiin (ks. esim. Carson, Higgins & Peterson 2003, 499–506.). Lähtökohdaksi Carsonin tutkimukselle on puolestaan syytä ottaa jo aikaisemminkin mainittu Barronin kynnysarvo-teoria (1963), jonka mukaan älykkyyden ei enää ÄO:n 130 jälkeen pitäisi korreloida luovuuden lisääntymisen kanssa.⁹³⁰ Kynnysarvoteoriasta poiketen Carson kuitenkin havaitsi luovuuden lisääntyvän myös tämän kynnyksen jälkeen; Carsonin tutkimuksen osalta älykkyydosamäärää 130⁹³¹ voidaankin pitää ennemminkin minimirajana luovan nerouden mahdolliselle ilmenemiselle kuin päätepisteenä luovuuden lisääntymiselle.⁹³² Tämän lisäksi Carsonin tutkimuksessa myös termi *nerous* pitää ymmärtää tavanomaisesta poikkeavalla tavoin, eli carsonlaisessa neroudessa ei ole kyse pelkästään korkeasta älykkyydosamäärästä (ÄO Cattell-jakaumalla 148) vaan siihen vaikuttaa älyn lisäksi myös ihmisen luovuus samoin kuin ns. kaoottisuuden sietokykykin. Pelkkä korkea älykkyydosamäärä ei siis vielä riitä tekemään ihmisestä poikkeuksellisen luovaa, carsonlaisesta nerosta puhumattakaan.

⁹²⁸ Esimerkiksi korreloivuus älykkyyden ja luovuuden kanssa.

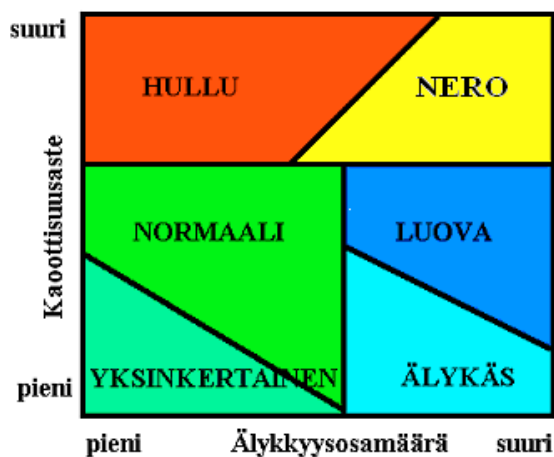
⁹²⁹ Tässä yhteydessä oltiin siis kiinnostuneita vain akateemisesta lahjakkuudesta. Asiaan keskittyminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tässä yhteydessä ymmärtäisi myös muunlaisen lahjakkuuden olemassaoloa; todennäköisesti myös clausewitzlaisen strategin voidaan edellyttää omaavan tällaista ”muunlaista” lahjakkuutta.

⁹³⁰ Palaniappanin tutkimuksen mukaan luovuus puolestaan kompensoi tehokkaasti älyllisiä puutteita älykkyyden alemmilla tasoilla.

⁹³¹ Alkuperäislähteessä älykkyyden raja-arvo on Stanford-Binet -jakaumasta johtuen 120; sama asia koskee aikaisemmin todetun mukaisesti myös Barronin kynnysarvoteoriaa.

⁹³² Katso myös asiaa tietyltä osin sivuva artikkeli *Major Genes of General Intelligence* (Weiss 1992, 1115–1134).

Kuva 13: Nerouden ja hulluuden hiuksenhieno ero

Lähde: Tieteen kuvalehti 18/2005, 46.

Carsonin näkemys älykkyyden ja kaoottisuuden sietokyvyn suhteesta voidaan puolestaan esittää kuvalla, jonka tarkoituksena on havainnollistaa, mistä carsonlaisessa neroudessa on suunnilleen kyse. Toisin sanoen kuvan x-akseli kertoo ihmisen älykkyyden ja y-akseli hänen kaoottisuusasteensa eli ärsykekyvynsä.⁹³³ Älykkyyksakselin osalta kuvaa ei myöskään tarvitse selittää, koska kyse on pelkästään siitä, miten ihmiset poikkeavat normaalijakauman mukaisesti älykkyyden osalta toisistaan. Sen sijaan kaoottisuusakseli on carsonlaisen nerouden ymmärtämisen kannalta tärkeää avata. Carson toisin sanoen katsoo, että ihmiset poikkeavat älykkyyden lisäksi toisistaan myös sen perusteella, kuinka paljon heidän aivonsa pystyvät vastaanottamaan informaatiota ärsykevirrasta. Mikäli ärsykekyky on matala (matala latentti inhibitiotaso tai kaoottisuusaste suuri), ovat ihmiset Carsonin mukaan todennäköisesti joko neroja tai hulluja.⁹³⁴ Mikäli kaoottisuusaste on puolestaan keskinkertainen, todennäköisesti kyse on tavallisesta luovasta yksilöstä. Mikäli henkilön kaoottisuusaste on sen sijaan pieni, ei korkeankaan älykkyydosamäärän omaavalla ihmisellä ole valmiuksia luovaan ajatteluun. Perinteisesti matala latentti inhibitiotaso on puolestaan yhdistetty psyykkisiin ongelmiin, koska alhaisen ärsykekyvyn katsottu johtavan hallitsemattomaan, normaalin aivot toiminnan estävään informaatiotulvaan. Carsonin tutkimuksen mukaan oleellista onkin, että

⁹³³ Kuvan mittakaava ei pidä paikkaansa. Kuva pitäisi siis oikeastaan esittää normaalijakaumamuodossa, jolloin carsonlaisen nerouden vaakakselilla olevan nerouden alarajan (ÄO 130) pitäisi olla hyvin kaukana oikealla eikä siis suinkaan niin kuin asia on kuvassa esitetty (alkaa suunnilleen kuvan keskikohdasta). Näin ollen onkin ymmärrettävää, että todellisuudessa ryhmiin nero, luova ja älykäs kuuluu yhteensä vain muutama prosentti väestöstä eli kuva antaa siis visuaalisesti melkoisen vääristyneen kuvan todellisesta tilanteesta.

⁹³⁴ Unkarilaistutkija Szabolcs Kérin mukaan mielisairauden (psykoosin) ja luovuuden välillä saattaa olla myös geneettinen yhteys (<http://www.psychologicalscience.org/media/releases/2009/keri.cfm>). Brittiläisiä ja irlantilaisia runoilijoita (1600–1800) tutkittaessa puolestaan osoittautui, että heidät diagnosoitiin mielisairaksi 20 kertaa keskivertoväestöä todennäköisemmin (<http://www.bbc.co.uk/news/entertainment-arts-12368624>). Yli 150 vuotta sitten myös filosofi Arthur Schopenhauer (1788–1860) totesi asiasta: ”Nerous asustaa vain kerrosta ylempänä kuin hulluus.”

mikäli älykkyydosamäärä on riittävän korkea, ihmisellä on riittävän suuri älyllinen kapasiteetti kompensoida mielenterveydellisiä haittoja, joita ylisuuri informaatiovirta vähemmän älykkäille ihmisille aiheuttaa. Tämän seurauksena matala latentti inhibitiotaso ei myöskään käytännön tasolla ilmene hulluutena vaan luovuutena tai jopa luovana neroutena.⁹³⁵

Mikäli taas halutaan selvittää, kuinka paljon carsonlaisia neroja suunnilleen on, voidaan ensinnäkin todeta, että yli 130 älykkyydosamäärän omaavien ihmisten osuus väestöstä on noin 10 %. Kun lisäksi vielä huomioidaan, että Carson tutki nimenomaan Harvardin yliopiston opiskelijoita, joiden keskimääräisen älykkyydosamäärä on Carsonin mukaan 145, olivat kokeeseen osallistuneet henkilöt erittäin paljon keskimääräistä älykkäämpiä ihmisiä.⁹³⁶ Itse asiassa tämän seurauksena pääosa tutkituista täytti lähes väistämättä myös carsonlaisen nerouden minimivaatimuksena olleen AO-tason 130. Tästä huolimatta kuitenkin vain 14 % (25 kpl) Carsonin tutkimista 182:sta henkilöstä osoittautui poikkeuksellisen luoviksi. Tällaisilla ihmisillä oli puolestaan seitsemän (7) kertaa keskimääräistä todennäköisemmin matala latentti inhibitiotaso. Tämän perusteella carsonlaisten nerojen osuuden väestöstä täytyykin olla erittäin pieni, ja näin ollen myös suurimman osa hyvin älykkäistäkin ihmisistä pitää väistämättä olla ”vain” älykkäitä, ei poikkeuksellisen luovia.⁹³⁷

Mikäli pohdintaa jatketaan tältä pohjalta vielä hieman pidemmälle ja tarkastelu kytetään myös MBTI-tyyppi-indikaattoria käsitteleviin asioihin, vaikuttaisi ilmeiseltä että carsonlaisten nerojen pitäisi olla myös intuitiivisia⁹³⁸ N-tyyppiryhmien edustajia, mutta kuitenkin niin, ettei pelkkä N-tyyppisyys edes korkean älykkyydosamäärän, luovuuden, akateemisen lahjakkuuden ja formaalin ajattelun kyvyn tukemanakaan välttämättä vielä riitä takaamaan kyseisenlaisen nerouden olemassaoloa.⁹³⁹ Tämän lisäksi voidaan nimittäin olettaa, että carsonlaisen nerouden ilmeneminen edellyttäisi myös postformaalin ajattelun kykyä eli kykyä asioiden suhteellisuuden tajuamiseen, ristiriitaisuuksien ja vastakohtien hyväksymiseen sekä ajattelun kokonaisvaltaisuuteen, koska juuri kyseisten tekijöidenhän voidaan katsoa kytkeytyvän kiinteästi myös ihmisen hyvään kaoottisuuden sietokykyyn.⁹⁴⁰ Tällaista näkemystä tukee myös se, että nimenomaan postformaalin ajattelun kyky, toisin kuin formaalin ajattelun kyky, on myös luovuutta hyvin selittävä ominaisuus (Yang, Wan & Chiou 2010, 1–14). Koska postformaalin ajattelun kyky on kuitenkin harvinainen ominaisuus jopa

⁹³⁵ Esimerkiksi Martindalen mukaan hyvin luovat ihmiset eivät ole skitsofreenikoita, kun taas skitsofreenikoiden lähisukulaississa on poikkeuksellisen paljon luovia ihmisiä (Runco & Pritzker 1999, 768). Tämä voisi siis tarkoittaa sitä, että matalan ärsykekyvyn omaavissa suvuissa osa ihmisistä olisi riittävän älykkäitä, osa taas ei.

⁹³⁶ Vain 3 %:lla ihmisistä älykkyydosamäärä on suurempi kuin 145.

⁹³⁷ Latentilla inhibitiotasolla, intuitiolla, introversiolla ja luovuudella on selvä yhteys myös ns. HSP-persoonallisuuteen (highly sensitive person); tällaisia ihmisiä on vain noin 15–20 % väestöstä (ks. esim. Aron & Aron 1997, 345–368).

⁹³⁸ Intuitioon voi perehtyä yksityiskohtaisemmin esimerkiksi kirjan *Intuition in Judgment and Decision Making* (Plessner, Betsch & Betsch 2008) välityksellä.

⁹³⁹ Intuitiivisuuden tärkeyden merkitystä tukee myös se, että ainakin japanilaisista huippujohtajista suurin osa on NT-tyyppien edustajia (Ohsawa 1981).

⁹⁴⁰ Carsonlaisen nerouden, ja varsinkin siihen kiinteästi liittyvän matalan latentin inhibitiotason harvinaisuuden voidaan katsoa olevan myös keskeinen syy siihen, että niin clausewitzlaisen sotateorian, tämän tutkimuksen kuin sodankäynnin todellisuudenkin oikeanlainen, holistinen hahmottaminen on suurimmalle osalle ihmisistä vaikeaa. Näin ollen, mikäli tämän tutkimuksen kaikkeen kantaottavuus on lukijoiden mielestä epämiellyttävää tai kenties jopa ahdistavaa, (osa)syynä tähän saattaa olla myös lukijan kaoottisuusasteen alhaisuus (eli korkea ärsykekyvyn).

akateemisen taustan omaavilla ihmisillä, estää myös kyseinen harvinaisuus merkittävällä tavoin carsonlaisen nerouden käytännön-tasoista ilmenemistä.⁹⁴¹

Tarkastelun lopuksi on vielä aiheellista todeta, että tyypillisesti Harvardin yliopisto rankataan maailman parhaaksi yliopistoksi, joten Carsonin poikkeuksellisen lahjakkailla opiskelijoilla tekemä tutkimus antanee aivan liian positiivisen kuvan ihmisten mahdollisuuksista kuulua carsonlaisten nerojen joukkoon. Lähtökohtaisesti voidaanakin olettaa, ettei ole juurikaan opiskelijaryhmiä, jotka voisivat täyttää carsonlaisen nerouden kriteerit Harvardin opiskelijoita paremmin.⁹⁴² Käytännössä tämä tarkoittaa samalla sitä, että vain erittäin pienellä osalla ihmisistä on valmiudet toimia carsonlaisina neroina tehtävissä, joissa informaatiovirrat ovat suuria ja joissa epävarmuustekijöitä on paljon. Koska carsonlaista neroutta voidaan sen äärimmäisestä vaativuudesta huolimatta kuitenkin pitää ennemminkin clausewitzlaisen nerouden ennakkoehtona kuin sen synonyyminä,⁹⁴³ onkin seuraavaksi mielenkiintoista siirtyä tarkastelemaan clausewitzlaisen nerouden Suomen puolustusvoimissa ilmenemistä.

Erityisen mielenkiintoiseksi tarkastelu tulee sen vuoksi, että varsinkin vuosien 2009 ja 2010 aikana on esimerkiksi Yhdysvaltojen *Strategic Studies Institute* (U.S. Army War College) julkaisuissa käsitelty melkoisen paljonkin upseereiden (strategista) kyvykkyyttä eli aihe on ainakin erittäin ajankohtainen. Tältä osin ainakin Grayn *Schools for Strategy: Teaching Strategy for 21st Century Conflict* (2009) ja Steelen *Human Intelligence: All Humans, All Minds, All the Time* (2010) kirjoitukset sekä Wardynskin, Lysten & Colarusson monografiat *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: A Proposed Human Capital Model Focused Upon Talent* (2009), *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Retaining Talent* (2010), *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Developing Talent* (2010) ja *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Employing Talent* (2010) ovat tutustumisen arvoisia. Tässä tutkimuksessa käsiteltävät asiat eivät näin ollen koske pelkästään Suomen puolustusvoimia vaan kyse on asevoimia yleisemmälläkin tasolla kiinnostavasta ajankohtaisesta kysymyksestä.

⁹⁴¹ Robert Sternbergin älykkyyden/lahjakkuuden kolmijaon perusteella intuitiivisuus on sidoksissa myös synteettiseen lahjakkuuteen, koska synteettisellä lahjakkuudellahan tarkoitetaan oivalluskykyä, luovuutta ja intuitiivisuutta sekä kykyä selviytyä uusissa tilanteissa. Synteettisesti lahjakkaat ihmiset puolestaan yltyvät tieteissä, taiteissa ja kirjallisuudessa kaikkein suurimpiin saavutuksiin. (mm. Usiskylä 2005, 55–56)

⁹⁴² Harvardin opiskeluympäristö on todennäköisesti myös postformaalin ajattelun kyvyn syntymistä edistävä.

⁹⁴³ Luovuus ei ole ainoa clausewitzlaiselta strategiselta nerolta edellytettävä ominaisuus; carsonlainen nerous ei välttämättä myöskään ilmene tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevana sotilaallisena neroutena.

4. ESSEE: UPSEERIT CLAUSEWITZLAISINA STRATEGEINA

"Varsinaisessa koulutuksessa on keskityttävä ihmiseen, joka todella haluaa tietää; muu on lampaanpaimennusta."

Ezra Pound

Tutkimuksen neljännen esseen tarkoituksena on kytkeä työn kolmannessa esseessä käsitellyt asiat Suomen puolustusvoimien kontekstiin. Esseessä pyritään selvittämään (nuoremman) suomalaisen upseerikunnan mahdollisuuksia toimia clausewitzlaisina strategeina. Tarkastelu on rakennettu pääosin puolustusvoimien upseerikunnastaan keräämän sekundaariaineiston varaan,⁹⁴⁴ minkä seurauksena tarkastelua ei ole voitu toteuttaa kaikilta osin niin kuin tutkija olisi sen periaatteessa halunnut toteuttaa. Aineistolähtöisyydestä johtuen pitää esseessä myös asiaa koskevia teoreettisia näkemyksiä hyödyntää takaperoisesti olemassa olleen aineiston ehdoilla, eli tarkastelussa ei siis voida kiinnittää huomiota kaikkiin asioihin, jotka oikeastaan olisivat tarpeellisia täydellisen selvyuden asiaan saamiseksi. Perustan tarkastelulle puolestaan muodostaa Helsingin yliopiston Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan Soveltavan kasvatustieteen laitoksen alaisen Koulutuksen arviointikeskuksen Maanpuolustuskorkeakoululla vuonna 2004 toteuttama *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus (Hautamäki & Vainikainen, 2004).⁹⁴⁵

Neljännen esseen osalta myös tutkimuksen kohderyhmässä tapahtuu selkeä muutos, eli tässä vaiheessa aikaisempaa keskeisemmäksi kohderyhmäksi tulee puolustusvoimien ylin strateginen johto, jonka seurauksena myös tutkimuksen painotukset muuttuvat aikaisempaa käytännönläheisemmiksi. Koska tarkastelu pohjautuu upseereista kerätyn aineiston varaan, oletettavastikin monet upseerit kokevat myös esseessä käsiteltävät asiat aikaisempia esseitä henkilökohtaisemmin.⁹⁴⁶ Koska aikaisempiin puolustusvoimia käsitelleisiin tutkimuksiin tutustuttuani päätin niistä poiketen lisäksi välttää tutkimukseni perussanomien oikeanlaista ymmärtämistä haittaavaa, vaikeat asiat kiertämään tai silottelemaan pyrkivää esitystapaa, diplomaattisuus ei myöskään olisi erityisen onnistunut ilmaus esseen olemusta kuvaamaan. Päinvastoin, niin tämä kuin kaksi viimeistäkin esseetäkin on kirjoitettu erityisesti juuri sellaisille "hägglundlaisille" tosimities-upseereille,⁹⁴⁷ millaisina ilmeisen suuri osa upseereista ainakin itselleni syntyneen

⁹⁴⁴ Tarkoituksellisuudella tarkoitetaan sitä, että näin toimien tutkija pystyi varmistumaan siitä, että tutkimuksessa käytetty aineisto on myös puolustusvoimien näkökulmasta asiaa katsottaessa oleellisenä pidettävää.

⁹⁴⁵ Koulutuksen arviointikeskus on maailmanlaajuisestikin katsoen yksi alan arvostetuimmista tutkimusyksiköistä.

⁹⁴⁶ Aikaisemmissa esseissä on kuitenkin pyritty valmistelemaan upseerikuntaa myös tätä tarkastelu varten.

⁹⁴⁷ "Hägglundlaisuudella" viitataan puolustusvoimien entiseen komentajaan, kenraali Gustav Hägglundiin, joka on tullut tunnetuksi erittäin räväköistä ja suorasanaisista, ihmisiä ilmeisen tarkoituksellisesti "ravistelemaan" tarkoitetuista kommentistaan, joita julkisesti tukee vain ilmeisen pienehkö osa niistäkin ihmisistä, jotka ovat "sisimmissään" kenraalin kanssa samaa mieltä. Mainittakoon tällaisista kommenteista parina esimerkkinä vaikkapa hänen Anna-lehden (keväät 2011) haastattelussa esittämänsä, varsin paljon julkisuutta saanut "ristiretkensä laskeja naisia vastaan"; Iltalehden verkkolehden kysyessä lukijoiden mielipidetä asiasta, 65 % vastaajista (N = 20.311) oli kohusta huolimatta kuitenkin kenraalin kanssa samaa mieltä asiasta. Vuonna 2008 hän puolestaan kohautti ihmisiä puolustelemalla julkisesti vanhempien oikeutta kurittaa lapsiaan ruumiillisesti, vaikka ruumiillinen kuritus ei olekaan sallittua (voisin olettaa, että varsin suuri osa kansasta olisi tämänkin asian suhteen samaa mieltä kenraalin kanssa). Koska kenraali Hägglund näin ollen on omat näkemyksensä hyvin selkeässä ja usein myös kärjistetyssä muodossa julkituva persoonallisuus, joka kaiken

käsityksen mukaan itseään pitää, joten asiat on myös kirjoitettu kohderyhmän mukaisesti ns. mieheltä miehelle vaikeitakaan asioita kiertelemään pyrkimättä.

Kenraali Hägglundin antaman esimerkin mukaisesti tutkimuksessa ei siis kiinnitetä juurikaan huomiota siihen, miellyttävätkö työssä esitettävät näkemykset upseereita vai eivät, koska työn pyrkimyksenä ei ole sen enempää puolustusvoimien kuin upseerikunnankaan miellyttäminen vaan tarvittaessa epämiellyttävienkin realiteettien puolustusvoimista kertominen.⁹⁴⁸ Tähän asiaan liittyen upseereiden oletetaan ymmärtävän, ettei tutkijalla, toisin kuin upseerikunnalla kollektiivisena yhteisönä, myöskään ole minkäänlaista roolia puolustusvoimien ongelmien aiheuttajana. Sen takia tutkija toimiikin läpikäytävien asioiden osalta pelkkänä sanansaattajana asioista ja ongelmista, joista upseereiden pitäisi periaatteessa olla muutenkin tietoisia. Koska tutkijan tehtävänä ei myöskään ole kaunistella tutkimustietoa vaan ainoastaan selvittää asioiden vallitseva tila, samoin kuin myös välittää kyseinen tieto edelleen arvioitavaksi ja hyödynnettäväksi, tutkija ei myöskään tästä johtuen halua omalla asioita kaunistelemaan pyrkivällä esitystavallaan edesauttaa virheellisen kuvan tutkimustuloksista syntymistä.⁹⁴⁹

Taustaa suomalaisupseereiden strategisuuden tarkastelulle

Tähän mennessä tutkimuksessa on osoitettu, että periaatteessa kaikkia ominaisuuksia, joita hyvällä clausewitzlaisella strategilla voidaan edellyttää olevan, yhdistää toisiinsa MBTI-tyyppi-indikaattorin mukainen intuitiivinen N-tyyppisyys.⁹⁵⁰ Vaikuttaisi siis vahvasti siltä, että niin älykkyys, viisaus, (akateeminen) lahjakkuus, luovuus, (post)formaalin ajattelun kyky, motivaatio-tekijät kuin carsonlainen nerouskin linkittyisivät ainakin jollain tavoin toisiinsa nimenomaan intuition välityksellä. Koska MBTI-tutkimuksissa ei tyypillisesti kiinnitetä juurikaan huomiota persoonallisuuden tämän tyyppisiin asioihin linkittymiseen, tässä yhteydessä katsotaankin, että intuitio ja siihen linkittyvät muut tekijät ovat varsinaista MBTI-persoonallisuutta tärkeämpiä tekijöitä clausewitzlaisen nerouden luonnetta ymmärtämään ja selittämään pyrittäessä. Tästä johtuen tarkastelun osalta ei myöskään tukeuduta esimerkiksi sen

lisäksi pyrkii ilmeisen tarkoituksellisesti herättämään keskustelua asioista, tällaisia kommentteja ei hänen sanominaan liene syytä ottaa aivan niin vakavasti kuin mikä saattaisi olla aiheellista jonkin toisen ihmisen sanomana. Tämän tutkimuksen osalta puolestaan lienee jo käynytkin selväksi, että keskustelun herättämisen osalta työssä pyritään seuraamaan kenraali Hägglundin viitoittamaa tietä.

⁹⁴⁸ Esimerkiksi Ruotsi-Suomen kuninkaan Kaarle XII:n elämäkerran kirjoittanut ranskalainen valistusfilosofi ja kirjailija Voltaire onkin todennut asiaan liittyen: *"Olen eri mieltä kanssanne, mutta puolustan kuolemaan asti oikeuttanne sanoa niin."* Tällaiseen perussuhtautumiseen liittyen toivoisinkin, että myös tätä tutkimusta luettaisiinkin *"asiat riitelevät, eivät miehet"* -pohjalta. Tähän asiaan liittyen haluan myös korostaa, ettei työssäni hyödynnettäviä, toisinaan varsin kärkevästikin kommentoituja upseereiden sanomisia ole tarkoitettu heihin henkilökohtaisesti kohdennetuiksi vaan ainoastaan järjestelmää kohtaan suunnatuksi kritiikiksi (tyypillisesti upseerit eivät nimittäin puhu sanan varsinaisessa merkityksessä omalla vaan organisaationsa suulla), vaikka muutamien kommenttien osalta tällainen suhtautuminen todennäköisesti tuleekin olemaan hieman vaikeaa.

⁹⁴⁹ Pyrin siis tietoisesti välttämään tilannetta, jossa joku voisi sanoa: *"Mikset sitten sanonut asiaa suoraan?"* Tiedän myös, että ainakin omat upseeriystäväni ymmärtävät tällaista esitystapaa – ja uskoakseni muistakin upseereista ainakin kenraali Hägglund.

⁹⁵⁰ Esimerkiksi Daniel J. Isenbergin (Harvard Business School) mukaan intuition merkitys korostuu organisaation ylätasoon tehtäviin siirryttäessä (Weintraub 1998, 91–92). Myös Jagdish Parikhin (Harvard Business School) mukaan intuition merkitys korostuu yrittäjyysjohdossa toimittaessa (Weintraub 1998, 15).

kaltaisiin MBTI-lähtöisiin oletuksiin, joiden mukaan oikeastaan vain ENTJ-tyyppin ihmiset soveltuisivat asevoimien strategisissa johtotehtävissä toimimaan,⁹⁵¹ koska ainakin tämän tutkimuksen perusteella intuition sidoksissa olevien muiden asioiden merkitys näyttäisi olevan paljon suurempi kuin MBTI:n huomioon ottavien persoonallisuustekijöiden. Tämän seurauksena tutkimusta ei puolestaan MBTI-tarkastelun osalta viedä juurikaan N-tyyppivaihetta pidemmälle,⁹⁵² koska tässä yhteydessä katsotaan, että persoonallisuus on vain yksi, eikä välttämättä edes kaikkein tärkein osatekijä clausewitzlaista strategisuutta ymmärtämään pyrittäessä.⁹⁵³ Tämän johdosta asiasta jatkossa tehtäviä johtopäätöksiä ei myöskään viedä yksittäisiä MBTI-persoonallisuustyyppiejä koskeviksi, koska tutkijan mielestä näin toimiminen ei palvelisi työn tavoitteita vaan saattaisi päinvastoin jopa johtaa epäclausewitzlaiseen ahdaskatseisuuteen oikeanlaisia henkilöitä strategisiin tehtäviin löytämään pyrittäessä.⁹⁵⁴

Näin ollen, vaikka intuition merkitys clausewitzlaisen strategisuuden selittäjänä on jo itsessään suuri, tutkimuksen kannalta on kuitenkin vielä paljon oleellisempaa, että intuitio kytkee myös monet muut clausewitzlaisen strategisuuden kannalta tärkeät ominaisuudet toisiinsa. Intuitio näyttäisi siis olevan juuri sellainen tutkimuksen alkuperäisen toiveen mukainen yksittäinen tekijä,⁹⁵⁵ jonka välityksellä clausewitzlaista strategisuutta olisi mahdollista selittää myös yleisellä tasolla. Koska monet strategiset ominaisuudet näin ollen linkittyvät toistensa kanssa vähintäänkin intuition välityksellä, kasvaa myös todennäköisyys clausewitzlaisten strategiiden löytymisestä merkittävästi siihen nähden, ettei tällaista yhdistävää tekijää olisi löytynyt, koska clausewitzlaisella strategilla pitäisi kaikesta huolimatta kuitenkin olla myös nämä ominaisuudet. Vaikka intuitiota näin ollen voidaankin pitää erittäin merkittävänä löydöksenä clausewitzlaisten strategiiden löytymistä edesauttamaan, sitä ei tästä huolimatta kuitenkaan pidä samastaa ”strategisuuden” kanssa. Tältä osin näiden asioiden välinen syy–seuraus-suhde on siis vain yksisuuntainen, eli hyvän strategiin pitää olla (erittäin suurella todennäköisyydellä) intuitiivinen ihminen, mutta intuitiivinen persoonallisuus ei tästä huolimatta kuitenkaan vielä riitä tekemään kenestäkään hyvää strategia.

Millaiset puitteet Suomen puolustusvoimat sitten clausewitzlaisen sotilaallisen nerouden ilmenemiselle antaa? Ennen kuin kyseiseen tarkasteluun ryhdytään, on aivan aluksi syytä muistuttaa, että tarkastelussa ollaan kiinnostuneita vain siitä, millaiset periaatteelliset valmiudet upseereilla on aikaisemmissa esseissä

⁹⁵¹ Esimerkiksi Keirseyn mukaan clausewitzlaisten strategiiden voisi olettaa olevan ENTJ-tyyppiejä (*field marshal*).

⁹⁵² Joissain tapauksissa N-tyyppisyyttä kuitenkin tarkennetaan NT-tyyppisyydellä eli keirseylaisella rationalistin temperamentilla. Näin toimitaan myös sen vuoksi, ettei sen enempää tämän kuin monen muunkaan tutkimuksen perusteella ei ole mahdollista vetää kovinkaan luotettavia johtopäätöksiä muiden kuin N-tyyppisyyden suuresta merkityksestä clausewitzlaisen strategisuuden selittämisen kannalta.

⁹⁵³ MBTI:n hyödyllisyyshän näyttäisi perustuvan ennen kaikkea siihen, että intuitio on yksi sen kahdeksasta kriteeristä. Välttämättä intuitio ei myöskään vielä itsessään selitä strategisuudesta juuri mitään eli kenties varsinaiset selitykset N-tyyppisten ihmisten pätevydestä löytyvätkin vasta intuition ”takana” olevista älykkyyden ja luovuuden kaltaisista asioista. Toisin sanoen on mahdollista, että esimerkiksi älykäs ESTJ-tyyppinen ihminen soveltuu paremmin strategiin tehtävissä toimimaan kuin vähemmän älykäs ENTJ-tyyppi; se että ENTJ-tyyppit ovat keskimääräistä useammin ESTJ-tyyppiejä älykkäämpiä, ei siis tarkoita sitä, että näin olisi aina.

⁹⁵⁴ MBTI-näkemystä on usein kritisoitu nimenomaan siitä, että sen jaottelu on liian yksityiskohtainen. Todennäköisesti myös N-tyyppisyyden ilmenemisvoimakkuudella (selkeä vs. rajatapaus) on suurempi vaikutus henkilön strategiaan kykyihin kuin hänen suoranaisella persoonallisuustyyppillään (rajatapaus S:n ja N:n välillä).

⁹⁵⁵ Normaaliijakauman luonteen mukaista puolestaan on, että mitä useammasta osatekijästä tutkittava päätekijä muodostuu, sitä todennäköisemmin ihmiset jakautuvat ”mittarille” juuri normaaliijakauman mukaisesti.

läpikäytyjen asioiden perusteella toimia clausewitzlaisen strategin tehtävissä, eli tarkastelu ei siis kohdennu upseereiden käytännön tasoisten (ammattillisten) strategisten valmiuksien selvittämiseen. Vaikka strategien löytämiseksi käytettävät kriteerit kenties vaikuttavatkin melkoisen ankarilta, todennäköisesti tarkastelu jättää kuitenkin suuren osan clausewitzlaisen nerouden kannalta oleellisista asioista huomioon ottamatta. Näin käy jo pelkästään senkin vuoksi, että tutkimus on rajattu käsittelemään clausewitzlaista strategisuutta ainoastaan ihmisten yksilötasoisien ominaisuuksien pohjalta, jolloin mm. asiaan vaikuttavat sosiaalipsykologiset ja sosiologiset tekijät jäävät tarkastelussa lähes täysin huomioon ottamatta. Koska asiaa lisäksi tarkastellaan vain ihmisten akateemis-teoreettis-strategisiin valmiuksiin huomiota kiinnittäen, tarkastelu ei myöskään kiinnitä huomiota niihin lukemattoman moniin käytännön taitoihin yms., joita hyvänä strategisen tason sotilasjohtajana toimiminen edellyttää. Tarkastelussa ei myöskään oteta millään tavoin huomioon mahdollisia käytännön heikkouksia, joita teoreettisesti katsoen hyvälläkin strategilla saattaa olla,⁹⁵⁶ joten todellisuudessa tarkastelu tulee rankkuudestaan huolimatta kuitenkin olemaan huomattavan paljon helläkäisempi kuin sen lopullisen selvyuden asiaan saamiseksi oikeastaan pitäisi olla.

Tutkimuksen tavoiteasettelun mukaisesti on lisäksi huomioitava, että tässä yhteydessä tapahtuva tarkastelu koskee viime kädessä vain asevoimien sodan ajan strategista johtoa, joten tarkastelua ei pidä sekoittaa puolustusvoimien ylimmän johdon rauhan aikaisen, clausewitzlaisittain ajatellen epästrategisena pidettävän hallinnollisen toiminnan kanssa.⁹⁵⁷ Tarkastelun osalta on lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, ettei se myöskään kohdennu suoranaisesti puolustusvoimien nykyjohtoon, koska nykyinen kenraalikunta ei kuulu aineistoon, josta upseerikuntaa koskevat tiedot on kerätty. Toisin sanoen, johtopäätökset puolustusvoimien ylimmän johdon strategisista valmiuksista tehdään hyvin pitkälle sen olettamuksen pohjalta, että heidät olisi mahdollista rinnastaa tutkimuksen varsinaisena tutkimuksellisenä kohderyhmänä olevan nuoremman upseeriston kanssa. Kyse on siis työssä aikaisemmin todetun mukaisesti skenaariovivahteisesta tutkimuksesta, jonka avulla pyritään selvittämään, millaisia strategisia johtajia organisaation ylimpään johtoon näyttäisi tulevaisuudessa tulevan, eli työssä ei siis keskitytä kertomaan, millaista puolustusvoimien strateginen johto tällä hetkellä on. Tästä johtuen myös työssä mahdollisesti esiintyvät viittaukset puolustusvoimien strategiseen johtoon on tarkoitettu tulevaisuuspainotteisesti ymmärrettäviksi, ellei niitä sitten aivan erikseen tarkenneta puolustusvoimien nykyjohtoa koskeviksi.

Tarkastelun clausewitzlaisesta strategiakeskeisyydestä seuraa myös, ettei tutkimuksessa esille nostettavia asioita voida sellaisinaan yleistää strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivia upseereita koskeviksi. Tutkimuksessa tukeudutaan siis tältä osin clausewitzlaiseen näkemykseen, jonka mukaisesti strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivien upseerien ei välttämättä tarvitse täyttää strategeilta edellytettäviä kriteereitä. Tutkimuksen kannalta näillä tasoilla toimivien upseereiden strategiset valmiudet ovat kiinnostavia vain sen vuoksi, että heidän joukostaan valitaan myös puolustusvoimien tuleva strateginen johto. Heidän osaltaan strategisuudessa on siis kyse ennen kaikkea potentiaalista eikä siitä, että heidän tämän hetkisten käytännön työtehtäviensä katsottaisiin tällaista potentiaalia edellyttävän. Tämän tutkimuksen tavoiteasetteluun ei myöskään kuulu sen pohtiminen, pitäisikö kenties myös tiettyjen strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivien henkilöiden joistain muista syistä johtuen omata strategisen ajattelun kyky, vaikka ainakin Yhdysvaltojen asevoimissa tätä mieltä tällä hetkellä tunnutaankin oltavan. Näitä tutkimuksellisia rajoituksia ei näin ollen myöskään pidä ymmärtää siten, etteivätkö tutkimustulokset ja niistä tehtävät tulkinnot soveltuisi

⁹⁵⁶ Tällaisia saattavat olla esimerkiksi heikot sosiaaliset taidot ja huono stressinsietokyky.

⁹⁵⁷ Työssä läpikäytävien asioiden perusteella heidän strategisuudestaan voidaan kuitenkin tehdä epäsuoria oletuksia.

ainakin tietyiltä osin myös alempaan upseerikuntaan, samoin kuin puolustusvoimien rauhan aikaiseenkin toimintaan sovellettaviksi. Koska asevoimien ylijohtoa alemman upseerikunnan tehtävissä toimittaessa kuitenkin Clausewitzin mukaan korostuvat muut ominaisuudet kuin henkilön clausewitzlainen nerous, tässä yhteydessä ei ole sen enempää tarvetta kuin mahdollisuuttakaan selvittää, millaisia ja minkä tasoisia strategisia valmiuksia alemmilla tasoilla toimivilta upseereilta pitäisi edellyttää.⁹⁵⁸ Sen sijaan, mikäli puolustusvoimat itse katsoisi USA:n asevoimien tavoin myös muiden kuin vain varsinaisen strategisen johdon tehtävien olevan strategista erityislahjakkuutta vaativia,⁹⁵⁹ olisi puolustusvoimien tietenkin tällaisessa tapauksessa syytä omaehtoisesti ulottaa tässä tutkimuksessa tapahtuvan kaltainen tarkastelu myös strategisen johdon alapuolella toimivia upseereita, samoin kuin organisaation rauhan aikaista toimintaakin koskevaksi.

Clausewitzlaisen strategisen nerouden harvinaisuudesta johtuen voidaan jo tässä yhteydessä myös todeta, ettei tällaisia ihmisiä voi olla kovinkaan paljon sen enempää puolustusvoimissa kuin missään muussakaan organisaatiossa. Clausewitzlaisen nerouden puuttumista ei näin ollen olekaan syytä pitää minkäänlaisena varsinaisena puutteena vaan ennemminkin ”bonuksena”, jonka vain hyvin pieni osa ihmisistä voi saada, eli asia voidaan siis rinnastaa vaikkapa matemaattisen tai musikaalisen virtuositeetin kanssa. Koska tutkimuksen kiinnostuksen kohteena onkin eräänlaisena ideaali-ihmisenä pidettävä clausewitzlainen sotilaallinen nero, jollaisia (sota)historia ei kaiken lisäksi juurikaan edes tunne, tästä asetelmasta ”ideaali-ihminen vs. normaali-ihminen” puolestaan seuraa väistämättä tilanne, jossa lähes kaikkien todellisten ihmisten voidaan katsoa olevan varsin puutteellisilta heitä clausewitzlaisen neroon verrattaessa. Lisäksi tämä ”puutteellisuus” tulee tutkimuksen yhteydessä korostumaan vielä entisestäänkin sen vuoksi, ettei clausewitzlaisten sotilaalliseen nerouden etsiminen voi käytännössä tapahtua muuten kuin negatiivisesti ihmisten strategiaan heikkouksiin huomiota kiinnittäen. Kyse on siitä, että koska strategiselta nerolta vaadittavia ominaisuuksia ei voida määritellä täsmällisesti etukäteen, pitää poikkeuksellisen hyvät strategit pyrkiä etsimään upseerikunnasta sen perusteella, että tarkastelussa lopulta jäljelle jääneillä henkilöillä on mahdollisen vähän strategille huonosti soveltuvia ominaisuuksia.⁹⁶⁰

⁹⁵⁸ Tällaisen linjauksen teko on itse asiassa välttämätöntä jo pelkästään senkin vuoksi, ettei puolustusvoimien ulkopuolinen tutkija voi tietää ja kertoa minkälaisia valmiuksia ja käytännön osaamista strategista tasoa alemmilla tasoilla toimivilta upseereilta pitäisi edellyttää? Sen sijaan tutkija voi ottaa varsin helpostikin kantaa siihen, millaisia akateemisia valmiuksia, osaamista jne. Bolognan prosessin mukaisilta sotatieteiden kandidaateilta, maistereilta ja jatko-opiskelijoilta pitäisi edellyttää. Koska kyseiset asiat puolestaan ovat myös tärkeä osa ihmisen potentiaalista strategisuutta, voidaan myös puolustusvoimien strategista johtoa tarkastella tältä pohjalta.

⁹⁵⁹ Yhdysvaltojen asevoimissa ollaan siis sitä mieltä, että strategiset kyvyt olisivat myös strategista tasoa alemmilla tasoilla toimiville upseereille tärkeitä ominaisuuksia. Itse asiassa Yhdysvaltojen asevoimissa ollaan peräti sitä mieltä, että jopa pätevän ylemmän aliupseeriston (kyseisessä yhteydessä käytetyn *warrant officer* -termin suomentaminen on vaikeaa; Yhdysvaltojen puolustusministeriö kuitenkin määrittelee sen seuraavaan tapaan: *Warrant officers hold warrants from their service secretary and are specialists and experts in certain military technologies or capabilities*) saaminen armeijan erikoisjoukkoihin (*Special Forces*) on vaikeaa, koska aliupseeristostakin vain noin 2–6 %:n katsotaan täyttävän *warrant officer*eilta vaaditut kriteerit (Ferro ym. 2006, 8).

⁹⁶⁰ Osittain kyse on myös siitä, ettei tutkimuksen tekoon upseereista käytettävissä ollut massa-aineisto myöskään mahdollistanut positiivista lähestymistapaa eli clausewitzlaista sotilaallista neroutta ei ollut mahdollista etsiä suoraan upseereiden joukosta, koska käytettävissä olevan, tutkittujen henkilöiden yksilöllisyyden peittävän aineiston pohjalta upseereiden joukosta ei ole mahdollista löytää yksilöitä, jotka saattaisivat myös suoraan täyttää tässä yhteydessä clausewitzlaiselta nerolta edellytettävät kriteerit. Tältä osin on kuitenkin korostettava, ettei tutkimuksessa tapahtuva negatiivisten ominaisuuksien minimoiminen välttämättä kuitenkaan vielä

Tämän negatiivisen, falsifioivan, upseereita heidän puutteidensa eikä vahvuuksiensa kautta tapahtuvan tarkastelun seurauksena tulee väistämättä myös suomalaisista keskivertoupseerista saatava kuva vaikuttamaan melkoisen vajavaiselta.⁹⁶¹ Tästä johtuen pelkona onkin, että tutkimusta väärin luettaessa ja tulkittaessa – ja varsinkin, mikäli lukijalla on jo alun perinkin vääristynyt kuva suomalaisupseereiden poikkeuksellisesta erinomaisuudesta – tulee myös upseereista tämän tutkimuksen pohjalta saatava kuva olemaan selvästi negatiivisemmin sävyttynyt kuin se positiivinen kuva, jonka upseerit tyypillisesti itsestään käytännön tasolla antavat. Jottei tällaista virhetulkintaa kuitenkaan tehtäisi, tarkastelun osalta pitääkin jatkuvasti korostaa, että tapahtuvan tarkastelun verrokiryhmänä on clausewitzlaisen neron ideaali eli siis epätodellinen ”henkilö”, johon kenenkään todellisen ihmisen ei pitäisi itseään suoraan verrata. Tästä johtuen tarkastelussa ei myöskään etsitä tämän taseisia strategeita vaan ainoastaan ihmisiä, jotka ovat selvästi lähempänä strategin ideaalia kuin keskivertoihmiset. Vaikka tapahtuvassa tarkastelussa keskitytäänkin clausewitzlaisen strategin etsintään, tästä huolimatta on kuitenkin korostettava, että strategisista puutteistaan huolimatta ihmiset voivat kuitenkin Clausewitzinkin mukaan olla päteviä henkilöitä muissa kuin aivan ylimmässä sotapäällikön tehtävässä toimimaan.⁹⁶² Clausewitz tosin sanoen vain tekee hyvin selvän pesäeron sotapäällikön ja hänen välittömien alaistensa pätevyysvaatimusten välille, eli myös hänen mukaansa muihin kuin sotapäällikön tehtävään soveltuvia henkilöitä on asevoimista (tai ainakin Preussin armeijasta oli) löydettävissä aivan riittävästi. Clausewitz korosti siis vain sitä, ettei asevoimien ylijohdtoon pitäisi päästää henkilöitä, joiden pätevyys perustuu pelkästään joko asevoimien alemmilla (taktinen tai operatiivinen) sotilaallisilla tasoilla osoitettuun osaamiseen tai (rauhan aikaiseen) hallinnolliseen pätevyys. Tällaiset meriitit eivät ainakaan vielä sellaisinaan riitä takaamaan sitä, että henkilöllä olisi myös sellaisia poikkeuksellisia erityisominaisuuksia kuin nimenomaan hyvillä sota-ajan strategeilla voidaan edellyttää olevan. (ks. tarkemmin esim. Clausewitz 2002, 54–55)⁹⁶³

Tarkastelun osalta on myös jo tässä vaiheessa syytä kertoa, että tutkimuksessa tullaan aivan erityisesti kiinnittämään huomiota nykykadettien ja nuorten upseereiden puutteellisiin strategisiin valmiuksiin. Koska näiden puutteiden käytännön tasoiset negatiiviset vaikutukset tulevat jatkossa olemaan puolustusvoimille erittäin merkittäviä, tutkimuksessa ongelman suurta merkitystä ei myöskään pyritä millään tavoin kaunistelemaan. Jotta asiaa ei myöskään olisi mahdollista sivuuttaa pelkällä ”olankohautuksella”, työssä näitä negatiivisia vaikutuksia tullaan myös korostamaan korostamasta päästyä. Koska on mahdollista, että varsinkin juuri kyseiset kadetit ja nuoret upseerit tulevat tulkitsemaan kritiikin henkilökohtaisesti itseään kohtaan kohdennetuksi, asian osalta on jo tässä vaiheessa syytä painottaa, ettei tutkimuksella pyritä tähän. Päinvastoin, tutkimuksen nimenomaisena tarkoituksena on osoittaa, että

riitä takaamaan strategisen nerouden olemassaoloa, koska tapahtuva tarkastelu saattaa aivan hyvinkin olla tältä osin vajavainen.

⁹⁶¹ Tästä näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa olisi itse asiassa ollut myös aivan yhdenmukaista katkaa kohderyhmäksi olisi valittu (esim. yritysmaailma), koska tarkasteltavasta ryhmästä riippumatta lopputulos olisi joka tapauksessa ollut kohderyhmän suuren enemmistön osalta jotakuinkin yhtä epämiellyttävää luettavaa.

⁹⁶² Clausewitzin näkemys tukeuduttaessa ei siis lainkaan epäillä strategisen tason alapuolella työskentelevien upseereiden kykyä hoitaa omia työtehtäviään. Tällaista näkemystä ei ole syytä kyseenalaistaa myöskään sen perusteella, että käsittääkseni suomalaisupseerit menestyvät hyvin erilaissa kansainvälisissä sotaharjoituksissa, rauhanturvaamis- ja kriisinhallintatehtävissä monien muiden maiden sotilaisiin nähden.

⁹⁶³ Esimerkiksi Iso-Britannian asevoimien entisen komentajan (*Chief of the Defence Staff*, 1973–1976), sotamarsalkka Michael Carverin (1915–2001) 1900-luvun kuuluisimmista sotapäälliköistä kertovan kirjan *The War Lords* (2005) pohjalta voi jokainen tehdä itse johtopäätöksiä näiden kenraaleiden todellisesta ammattitaidosta.

nimenomaan he ovat ”uhrin” asemassa, eli se, etteivät nykykadetit ja nuoret upseerit välttämättä enää ole yhtä hyvätasoisia kuin heidän edeltäjänsä, johtuu ennen kaikkea Kadettikoulun rekrytointi- ja pääsykoejärjestelmässä tapahtuneista muutoksista, samoin kuin monista muistakin puolustusvoimissa tehdyistä vähemmän tarkoituksenmukaisista ratkaisuista. Kyseisiä ongelmia ei tästä johtuen olisi myöskään asiallista sysätä rekrytointijärjestelmän kohteena olevien ja pääsykoejärjestelmän valikoimien kadettien ja nuorten upseereiden itsensä kannettavaksi, koska eiväthän he ole kyseisiä järjestelmiä tehneet, vaan hehän ovat päinvastoin menestyneet kyseisten järjestelmien mukaisesti ihmisiä arvioitaessa aivan hyvin. Tästä johtuen kyseinen asia pitää myös tutkimusta luettaessa pitää mielessä, koska muuten kadeteista ja nuorista upseereista esitettävät näkemykset on helppo ymmärtää myös heihin henkilökohtaisesti kohdennetuksi kritiikiksi, vaikka todellisuudessa kritiikki kohdentuukin vain puolustusvoimien järjestelmiä ja niiden suunnittelusta ja käyttöön otosta vastuussa oleviin henkilöihin.⁹⁶⁴ Vertauskuvallisesti, sama asia voidaan ilmaista myös vanhan kiinalaisen sanonnan avulla: ”Kun sormi osoittaa kuuta, niin ainoastaan typerys katsoo tuolloin sormea.”

Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa

Helsingin yliopiston alaisuudessa toimiva Koulutuksen arviointikeskus toteutti vuonna 2004 Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden keskuudessa *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen⁹⁶⁵ (Hautamäki & Vainikainen, 2004).⁹⁶⁶ Tutkimuksella puolestaan selvitettiin Maanpuolustuskorkeakoululla opiskeleiden henkilöiden valmiuksia opiskella yliopistotasoisessa oppilaitoksessa. Lähtökohtaolettamuksena tutkimukselle oli, että Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat olisivat normaaliyliopisto-opiskelijoiden tavoin täyttäneet heiltä edellytettävät akateemiset kriteerit. Tutkimuksessa ei siis oltu kiinnostuneita Maanpuolustuskorkeakoulun antaman opetuksen akateemisesta tasosta vaan ainoastaan siitä, olivatko sen opiskelijat riittävän laadukasta opiskelija-ainesta yliopistotasoisessa oppilaitoksessa opiskelemaan.⁹⁶⁷ Mikäli opiskelija-aines olisi puolestaan ollut riittävän hyvää, tällöin opiskelijoiden heikko taso ei ainakaan olisi muodostunut esteeksi Maanpuolustuskorkeakoulun antaman opetuksen akateemiseksi muuttamiselle.⁹⁶⁸ Mikäli kyseinen kriteeri ei puolestaan olisi täyttynyt, tällöin pyrkimys opetuksen akateemiseksi muuttamiseksi olisi vaikuttanut oppimiseen ennemminkin juuri päinvastaisesti, koska opiskelijoille olisi ollut hyvin vaikea antaa sellaista akateemista opetusta, jonka vastaanottamiseksi heillä ei olisi ollut riittävän hyviä henkilökohtaisia valmiuksia.

Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa -tutkimuksen laajuudesta ja kattavuudesta saa puolestaan hyvän kuvan jo pelkästään senkin perusteella, että yksittäisen opiskelijan osalta testiin vastaaminen kesti noin kolme tuntia.⁹⁶⁹ Tutkimuksessa puolestaan keskityttiin tarkastelemaan opiskeluvaikeuksia uskomusten ja osaamisen näkökulmasta. Tarkastelu oli lisäksi moniulotteinen, eli

⁹⁶⁴ Vielä vähemmän kritiikki kohdentuu sellaisiin kadetteihin, jotka täyttävät akateemiset kriteerit hyvin.

⁹⁶⁵ Ainakin pääesikunnan henkilöstöosaston ja Maanpuolustuskorkeakoulun johto ovat tutkimuksesta tietoisia; tutkimus saatetaan tuntea puolustusvoimissa myös *Korkeakouluvaikeustutkimuksen* nimellä.

⁹⁶⁶ Koulutuksen arviointikeskuksesta tutkimuksen tekoon osallistui mainittujen henkilöiden lisäksi ainakin projektipäällikkö Pekka Arinen ja tutkija Sirkku Kupiainen.

⁹⁶⁷ Myös tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita pelkästään upseereiden akateemis-strategisista opiskeluvaikeuksista.

⁹⁶⁸ Tuossa vaiheessa Maanpuolustuskorkeakoululla tehtiin suurta koulutusjärjestelmäuudistusta, joten annetun opetuksen todellista akateemista tasoa ei juuri tuossa murros-vaiheessa ollut erityisen mielekästä tutkia.

⁹⁶⁹ Testi toteutettiin massaluonteisesti eli suuri osa opiskelijoista teki sen samanaikaisesti.

johtopäätöksiä opiskelijoista ei suinkaan tehty minkään yksittäisen kriteerin tms. pohjalta vaan mitattavia asioita oli hyvin monia erilaisia. Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden opiskeluvalmiudet selvitettiin siis niin hyvin kuin mikä vain suinkin oli mahdollista.⁹⁷⁰

Osaamista tarkasteltiin seitsemän mittarin kautta:

1. tekstin ymmärtäminen
 - *hierarkiatehtävä*
2. matemaattinen ajattelu
 - *matemaattiset operaatiot*
3. tiedonhankintataidot
 - *tarpeellinen ja tarpeeton tieto*
 - *deduktiivinen päättely*
4. vaativa ongelmanratkaisu
5. fysikaalinen/mekaaninen päättely
6. yleissivistys
 - *aika, kuvat, paikat, tiede, taide, symbolit ja merkit*
7. formaalin ajattelun taso

Uskomuksien tarkastelu puolestaan jakautui kolmeen alaosiioon jotka olivat:

1. oppimismotivaatio ja -strategiat
 - *tavoiteorientaatiot*
 - *koettu kontrolli*
 - *kontrollimotivaatio*
 - *luovutusherkkyys*
 - *epäonnistumisen pelko*
2. kouluun liittyvä minäkäsitys ja itsetunto
 - *kognitiivinen minäkäsitys*
 - *oma ja muiden koettu suhtautuminen kouluun ja opiskeluun*
 - *suhde itseän ja muihin*
3. minä koulussa ja opiskelun parissa
 - *tällainen minä olen*

Tutkimuksen yhteydessä testattiin periaatteessa kaikki Maanpuolustuskorkeakoululla keväällä 2004 opiskelleet henkilöt (yhteensä 450 kpl). Testiin osallistuneet kurssit olivat kadettikurssit 87 (90 kpl), 88 (109 kpl), 89 (152 kpl), EUK 57 (32 kpl), YEK 51 (20 kpl), YEK 52 (16 kpl) sekä kadettikurssien 88 ja 89 mukana olleet täydennysopiskelijat (31 kpl). Kadettien osalta testiin ei kuitenkaan osallistunut ainoatakaan pelkän upseerin perusopinto-oikeuden (MARU/POP) saanutta henkilöä. Lisäksi ainoastaan KK 89:ltä⁹⁷¹ mukana testissä olivat myös kandidaattiopiskelijat, kun taas kurssilta 88 mukana olivat ainoastaan maisteriopiskelijat; vanhamuotoisella kurssi 87:llä ei puolestaan ollut käytössä jakoa kandidaatti- maisteriopiskelijoihin.⁹⁷² Jo pelkästään tämän perusteella voidaan katsoa, että testattu ryhmä oli melkoisen paljon korkeatasoisempi kuin

⁹⁷⁰ Mm. EU oli jo tuolloin osoittanut kiinnostusta Koulutuksen arviointikeskuksen kehittämää testausmenetelmää kohtaan.

⁹⁷¹ Kadettikurssi 89:n alkuperäinen koko ilman lentäjiä oli 287 opiskelijaa, joista 12 kuitenkin keskeytti opintonsa ennen aikojaan (SM 91, SK 120 ja MARU eli määräaikainen reserviupseeri 64). KK 89:llä olleista SM:sta tutkimukseen osallistui 77 % ja SK:sta 68 %, joten maistereiden suhteellinen osuus oli tältä osin liian suuri.

⁹⁷² Kyseisellä kurssilla mukana olleet kadetit rinnastettiin maisteriopiskelijoihin.

upseerikoulutuksen aloittaneiden ryhmä oli alun perin ollut.⁹⁷³ Tällaista positiivista valikoituneisuutta tukee myös se, että ainakin kadettikurssi 89:n osalta maisteriopiskelijat (70 kpl) menestyivät varsinkin osaamiseen liittyvien mittareiden osalta huomattavan paljon kandidaattiopiskelijoita (82 kpl) paremmin.⁹⁷⁴ Näin ollen onkin perusteltua olettaa, että tutkimustulokset olivat selkeästi paremmat kuin ne olisivat olleet, mikäli testissä olisivat olleet mukana kaikki upseeriopintonsa alun perin aloittaneet henkilöt. Myös jatko-opiskelijoiden (YEK ja EUK) mukanaolo tutkimuksessa nosti keskimääräisiä tuloksia.

Vaikka *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen tulosten ei etukäteen odotettukaan olevan erinomaisia, suuri yllätys kuitenkin oli, etteivät Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat olleet opiskeluvaikeuksiansa osalta juurikaan toisluokkalaisia lukiolaispoikia parempia, eli heidän valmiutensa akateemiseen opiskeluun olivat selvästi oletettua heikommalla. Kun opiskelijat luokiteltiin neljään ryhmään osaamisen ja motivaation osalta, 27,1 % (122 kpl) heistä kuului osaavien ja motivoituneiden, 36,0 % (162 kpl) osaavien mutta ei-motivoituneiden, 16,0 % (72 kpl) ei-osaavien mutta motivoituneiden ja 20,9 % (94 kpl) ei-osaavien ja ei-motivoituneiden ryhmään, joten tulokset eivät siis imarrelleet Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoita.⁹⁷⁵

Mahdollisten virhetulkintojen välttämiseksi on kuitenkin todettava, ettei upseeriopiskelijoiden saavuttamaa osaamistasoa testissä pidä ainakaan suoraan sekoittaa heidän käytännöntasoisien opintomenestyksensä kanssa, koska tutkimus mittasi ainoastaan opiskelijoiden akateemista opiskelupotentiaalia. Mikäli Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden käytännöntasoinen, kenties hyväkin opiskelumenestys ei näin ollen tukisi tutkimuksen mukaista osaamisjakaumaa, kyse ei olisi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa olevasta virheestä vaan siitä, ettei Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoille annettu opetus tällöin täyttäisi akateemisia kriteereitä. Sen olisi oltava joko liian käytännönläheistä, helppoa tai opiskelijoilta vaadittu osaamistaso olisi yksinkertaisesti vain liian alhainen. Tästä johtuen Maanpuolustuskorkeakoulun opetuksen ja opiskelijoiden akateemisen tason laadukkuutta ei myöskään olisi mahdollista todistaa esimerkiksi opiskelijoiden mahdollisesti saamien hyvien arvosanojen pohjalta.⁹⁷⁶

Huolestuttavaa Maanpuolustuskorkeakoulun osalta oli myös se, että reilun kolmasosan (36,9 %) opiskelijoista ei heikon osaamistason perusteella olisi voinut olettaa pärjäävän erityisen hyvin edes lukiotasoisessa opiskelussa. Osaamattomien ryhmää voidaan akateemisesta näkökulmasta asiaa katsoen, heidän motivaatiostaan riippumatta, pitää opetuksellisesti erittäin ongelmallisena ryhmänä, koska heillä ei yksinkertaisesti vain ole riittäviä valmiuksia Maanpuolustuskorkeakoulun kaltaisessa tiedeyliopistossa opiskelemiseksi. Näin ollen heille annettun opetuksen pitäisikin olla akateemista tasoa alhaisempaa, samoin kuin myös pedagogisten

⁹⁷³ Tuohon aikaan opiskelijoille annettiin jo ennen opiskeluiden alkamista etukäteen tietyn tasoinen opinto-oikeus, jolloin yleisesti ottaen maistereiden taso oli parempi kuin kandidaattien ja kandidaattien taso parempi kuin pelkän upseerin perusopinto-oikeuden saaneiden henkilöiden.

⁹⁷⁴ Osaavien osuus maisteriopiskelijoista oli 58,6 % kun vastaava osuus kandidaattiopiskelijoista oli vain 34,2 %.

⁹⁷⁵ Koulutuksen arviointikeskuksen tutkijan Sirkku Kupiaisen mukaan on lisäksi huomioitava, että tutkimuksen osalta erot osaamisessa ovat absoluuttisista, kun taas erot motivaation osalta ovat suhteellisia. Tämä tarkoittaa siis sitä, että osaamisen osalta MpKK:n opiskelijat olivat suoraan toisluokkalaisiin lukiolaispoikiin rinnastettavissa.

⁹⁷⁶ *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa opiskelijoiden opiskeluvaikeuksien ja todellisen opintomenestyksen välistä korrelaatiota ei selvitetty; asian selvittäminen olisi kuitenkin puolustusvoimille mahdollista, koska kyseinen aineisto on MpKK:n Käyttytymistieteiden laitoksella.

menetelmien yliopistotasoa alemmilla tasoilla käytettäväksi tarkoitettuja. Yliopistojen ei kuitenkaan pitäisi tältä osin toimia heikoimpien opiskelijoiden ehdoilla vaan päinvastoin tällaisessakin tilanteessa keskittyä sellaisten opiskelijoiden opettamiseen, joilla on jo yliopistoon tullessaan niin riittävät valmiudet kuin motivaatiokin kyseisellä tasolla opiskelemiseksi. Kaikkein pahinta asian osalta onkin se, ettei heikoimpien opiskelijoiden ehdoilla annettu opetus kohdennu pelkästään heihin itseensä vaan se, että opetusta kaiken tasoisille opiskelijoille samanaikaisesti annettaessa (yliopistoille tyypilliset massaluennot) eivät myöskään akateemiseen opiskeluun kykenevät opiskelijat saa yliopistotasosta opetusta. Tällöin heidän eivät saavuta opiskelupotentiaalia mukaista osaamistasoa, minkä lisäksi he saattavat myös turhautua heikkojen opiskelijoiden ehdoilla annetusta liian helposta opetuksesta. Itse asiassa juuri tämän tyypillisen tilanteen olemassaoloon viittasi ainakin se, että osaamistasoltaan kaikkein parhaimman opiskelijaryhmän motivaatiotaso oli tutkimuksen mukaan heikohko.⁹⁷⁷

P₁-koe

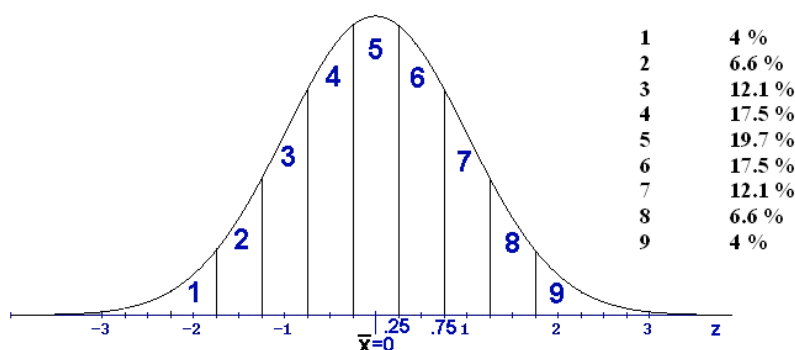
Kenties tunnetuin puolustusvoimien sotilaiden testaamiseen käyttämä mittari on kaikkien varusmiestenkin tekemä ns. p₁-koe, jolla mitataan ihmisten yleis-älykkyyttä suunnilleen samaan tapaan kuin kaikilla muillakin älykkyystesteillä. P₁-koetta pidetään erityisesti reliabiliteetin osalta myös erittäin luotettavana testinä.⁹⁷⁸ P₁-kokeen osalta on kuitenkin huomioitava, että vaikka p₁-koetuokset jakautuvat siinäkin aivan samoin kuin muissakin älykkyystesteissä normaalijakauman mukaisesti, p₁-kokeen raakapistet on kuitenkin ryhmitelty normaalijakauman mukaisiin prosentuaalisiin ryhmiin 9-portaisen *staniini*- eli *standard nine* -järjestelmän mukaisesti. Tämän 9-portaisen ryhmittelyn seurauksena p₁-kokeesta saatavat ”älykkyysosamäärät” eivät myöskään ole lukuarvoltaan yhtä täsmällisiä kuin mikä on muille älykkyystesteille tyypillistä. Staniini-järjestelmässä keskiarvo on 5 ja keskihajonta 2, jonka perusteella testattavat puolestaan jakautuvat eri standardipisteiden mukaisiin luokkiin seuraavan kuvan mukaisesti.⁹⁷⁹

⁹⁷⁷ Mielenkiintoisena/erikoisena yksityiskohtana kerrottakoon, että Maanpuolustuskorkeakoululla huonoja tuloksia pyrittiin selittämään myös sitä kautta, etteivät opiskelijat olisi panostaneet vastaamiseen tutkimuksen edellyttämällä tavoin. Ainakin periaatteessa näkemys saattaa tietenkin pitää myös paikkansa, mutta eikö kuitenkin olisi vielä heikkoja tuloksiakin kummallisempaa, mikäli MpKK:n aikuiset yliopisto-opiskelijat olisivat toimineet tältä osin epäkypsemmin kuin heidän verrokiryhmänään olleet toisluokkalaiset lukiolaispojat?

⁹⁷⁸ Schmidtin ja Hunterin mukaan älykkyystesti on paras mahdollinen tulevaa työmenestystä ennustava yksittäinen menetelmä. Sen sijaan esimerkiksi puolustusvoimissa uralla etenemiseen paljon vaikuttavat työkokemusvuodet ennustavat työmenestystä huonosti (Schmidt & Hunter 1998). Myös käsitteellisen, formaalin ajattelun merkitys on tältä osin suuri, kun taas aikaisemmillä tiedoilla on tältä osin varsin vähäinen merkitys (Stamp 1988).

⁹⁷⁹ P₁-koearvojen osalta on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että kyseiset lukuarvot kuten esimerkiksi p₁-koearvo 7, pitää sisällään kaikki arvot välillä 6,5 ja 7,5; luku 7,0 ei kaiken lisäksi myöskään ole kyseisen luokan tarkka keskiarvo, koska normaalijakaumakäyrän ”huipun” puolella on enemmän edustajia kuin ”laakson” puolella.

Kuva 14: P₁-kokeen jakauma staniini-järjestelmän mukaan

Lähde: <http://www.mathnstuff.com/math/spoken/here/1words/s/stanine.htm>

Mikäli kyseisen staniini-asteikon mukaiset p₁-kokeen arvot halutaan asioiden havainnollistamiseksi suhteuttaa perinteisen älykkyystestin mukaiseen normaali-jakaumamuotoon, voi se tapahtua eri luokkiin sijoittuvia prosentuaalisia henkilömääriä toisiinsa vertaamalla. P₁-koe voidaan puolestaan tältä osin suhteuttaa normaaliin älykkyystestiin edellä olevan kuvan alalaidassa olevien keskihajontalukujen (z) perusteella, jolloin esimerkiksi 8 alarajalla keskihajonta on 1,25. Näin ollen p₁-koe-arvot vastaisivat Cattell-jakaumaa käytettäessä älykkyys-osamäärän alarajaa seuraavaan tapaan: 9 = 142, 8 = 130, 7 = 118, 6 = 106, 5 = 94, 4 = 82, 3 = 70 ja 2 = 58.⁹⁸⁰

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden (*Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* 2004) keskuudessa p₁-koetulosten jakauma oli puolestaan seuraava: 9 = 9,5 %, 8 = 13,5 %, 7 = 27,5 %, 6 = 31,1 %, 5 = 15,1 %, 4 = 3,1 % ja 3 = 0,3 % eli opiskelijoiden (N=357) p₁-koetulosten keskiarvo oli 6,61. Tutkimuksessa verrokkiryhmänä käytetyt nykylukiolaiset⁹⁸¹ olisivat puolestaan jakautuneet p₁-kokeen mukaiselle staniini-asteikolle seuraavaan tapaan: 9 = 7,4 %, 8 = 12,2 %, 7 = 22,4 %, 6 = 32,4 %, 5 = 25,6 %, ⁹⁸² joten heidän p₁-kokeensa keskiarvo olisi siis ollut 6,43.⁹⁸³ Näin ollen Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden keskimääräinen älykkyysosamäärä onkin jonkin verran nykyisiä keski-
verto-

⁹⁸⁰ P₁-kokeen tarkat numeroarvot (n,0) olisivat keskihajontalukujen pohjalta laskettuina: 9,0 = 148, 8,0 = 136, 7,0 = 124, 6,0 = 112, 5,0 = 100, 4,0 = 88, 3,0 = 76, 2,0 = 64 ja 1,0 = 52; desimaalitarkkuutta ei käytännössä käytetä.

⁹⁸¹ Työssä jo aikaisemminkin käytetty laskennallinen lukiolaisten ryhmä.

⁹⁸² Vuoden 1975 ylioppilaiden laskennallinen jakauma olisi puolestaan ollut seuraavanlainen: 9 = 13,3 %, 8 = 22,0 %, 7 = 40,3 %, 6 = 24,4 % eli selvästi Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoita parempi.

⁹⁸³ Kuten työssä aikaisemmin todettiin, ylioppilaiden laskennallinen p₁-koekeskiarvo on kuitenkin 6,25 ja ÄO 115 (toisin sanoen 27 %:lla ihmisistä se on näitä arvoja korkeampi). Koska upseeriopiskelijoista ei kuitenkaan ole saatavilla p₁-koetuloksia kuin kokonaislukujen tarkkuudella, pitää lukiolaistenkin keskiarvo tässä yhteydessä ryhmien vertailtavuuden säilyttämiseksi laskea tällä tavoin (upseereidenkaan p₁-kokeen todellinen keskiarvo ei siis ole aivan niin korkea kuin 6,61). Keskiarvovirhe puolestaan johtuu siitä, että p₁-luokkien sisällä todellinen keskiarvo on aina hieman kellokäyrän huipun puolella, joten luokkien puoliväliin ottaminen keskiarvon laskemisperustaksi antaa kellokäyrän oikealle puolelle painottuneesta aineistosta liian suuria keskiarvoja.

lukiolaisia korkeampi, eli siis juuri niin kuin sen pitäisikin olla.⁹⁸⁴ Positiivista Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden näkökulmasta on myös se, että tässä yhteydessä käytetty laskukaava suosii lukiolaisia, koska ylioppilaidenhan oletetaan olevan ikäluokkansa ehdotonta parhaimmista, mikä ei kuitenkaan todellisuudessa pidä paikkaansa. Valitettavasti tämän lukiolaisia suosivan laskutavan vastapainoksi on kuitenkin muistutettava, että samantyyppinen valikoituneisuus koski heti sitten todetun mukaisesti melkoisen selvästi myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimukseen osallistuneita MpKK:n opiskelijoita. Tämän seurauksena kyseinen tutkimus vastaavasti taas antoi liian hyvän kuvan Kadettikouluun opiskeluoikeuden alun perin saaneiden kadettien todellisesta tasosta.⁹⁸⁵

Mikäli *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa tutkittuja kadetteja puolestaan verrataan nykykadetteihin,⁹⁸⁶ on huomiota kiinnitettävä ensinnäkin siihen, että vuosituhannen alkupuolella Maanpuolustuskorkeakoululla oletettiin, että vuonna 2006 tapahtunut koulutusjärjestelmäuudistus olisi vähentänyt kadettien määrää ja sitä kautta parantanut heidän laatuaan. Tavallaan oletus pitikin paikkansa, koska kadettikurssien koko pieneni selkeästi uudistuksen seurauksena. Valitettavasti uudistuksen käytännöntasoinen vaikutus ei kuitenkaan ollut ennakko-oletuksen mukainen. Uudistusta edeltäneillä kadettikursseilla maisteritason opinto-oikeuden sai nimittäin vain vähemmistö kadeteista (esim. KK 89:llä 91 kpl). Sen sijaan uusilla kursseilla vastaavantasoinen opinto-oikeuden saa koko kurssi (esim. KK 94:llä 130 kpl),⁹⁸⁷ minkä seurauksena maisteriopiskelijoiden taso ei siis suinkaan noussut vaan päinvastoin laski. Toiseksi, koska nykyinen maisteriopiskeluoikeus koskee myös vanhamuotoisen kandidaattitutkinnon suorittaneita upseereita, tätä kautta maisterivaiheen opintoihin hakeutuu nykyisin myös paljon sellaista opiskelija-ainesta, jonka maisteritason opiskeluvaikeudet ovat vielä nykykadettejakin heikompiasoiset.⁹⁸⁸ Ainakaan tältä pohjalta asiaa katsottaessa ei siis ole perusteita olettaa, että tulevatkaan sotatieteiden maisterit voisivat olla kovinkaan hyvälaatuista upseeriainesta.

Lisäksi tilanne on käytännön tasolla vielä tätäkin huolestuttavampi, koska oikeastaanhan keskivertolukiolaiset, joista osan tiedetään jo alunperinkin olevan akateemiseen opiskeluun heikosti soveltuvia, eivät varsinaisesti edes ole oikea ryhmä tiedeyliopistoissa opiskelevien opiskelijoiden verrokkiryhmänä käytettäväksi. *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella tiedetään lisäksi myös aivan hyvin (mm. keskustelut Koulutuksen arviointikeskuksen projektipäällikön, FL Pekka Arisen kanssa), että testistä saatavat osaamistulokset paranevat lukion toisen luokan jälkeen vielä noin viiden vuoden ajan. Tämän seurauksena tutkimuksessa verrokkiryhmänä käytetyt toisluokkalaiset lukiolaispojat eivät siis vielä olleet osaamisen osalta saavuttaneet sitä tasoa, joka pääosalla Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoista testiiä suoritettaessa jo oli. Lisäksi, mikäli verrokkiryhmään olisi otettu mukaan myös lukiolaistyöt, olisi verrokkiryhmän taso noussut vielä entisestäänkin. Tämän perusteella voidaankin ilmeisen perustellusti olettaa, että todennäköisesti

⁹⁸⁴ Myös puhtaasti sotilaallisesta näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa älykkyyden merkitystä voidaan pitää suurena, koska ainakin israelilaisten tutkittua Jom Kippurin sotaan (1973) osallistuneita sotilaita, sodassa poikkeuksellista rohkeutta osoittaneiden henkilöiden havaittiin olleen keskimääräistä älykkäämpiä ihmisiä (Harinen 2010, 20).

⁹⁸⁵ *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa maisteriopiskelijoiden painoarvo oli kadettikurssien 88 ja 89 osalta 69 % vaikka kadettien alkuperäiseen määrään suhteutettuna sen olisikin pitänyt olla noin 45 % (MARU-opiskelijat mukaan laskettaessa maistereiden painoarvo laskisi vielä entisestäänkin).

⁹⁸⁶ Nykykadeteilla viitataan vuoden 2006 jälkeisiin kadettikursseihin (KK 93 alkaen).

⁹⁸⁷ Luku pitää sisällään myös Ilmavoimien lentäjät.

⁹⁸⁸ Esimerkiksi KK 89:n koko ilman MARU-opiskelijoita oli 211 (luvusta poistettu opintonsa keskeyttäneet), joten kurssin koko oli selvästi yli puolitoistakertainen esimerkiksi KK 94:ään nähden.

nykykadetit ovat akateemisilta oppimisvalmiuksiltaan jotakuinkin keskivertolukiolaisten tasoa,⁹⁸⁹ jota ei puolestaan voitane pitää lähimainkaan riittävänä tasona (tiede)yliopiston opiskelijoiden kyseessä ollessa.⁹⁹⁰

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden formaalin ajattelun valmiudet

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden valmiuksia opiskella yliopistotasoisessa oppilaitoksessa voidaan tarkastella myös opiskelijoiden formaalin ajattelun valmiuksia tutkimalla. Kuten työssä aikaisemmin todettiin, kyseiset valmiudet omaa suunnilleen yksi kolmasosa aikuisväestöstä. Mikäli lukiolaiset puolestaan edustaisivat ikäluokkansa ehdotonta parhaimmistoa, korkeintaan 60 %:lla heistä voisi olla formaalin ajattelun osalta hyvät valmiudet yliopistopopoinnoissa (hyvin) menestymiseksi. Samalla tavoin laskien pitäisi puolestaan Maanpuolustuskorkeakoulun lukiolaisia enemmän valikoituneista opiskelijoista noin 70 %:lla⁹⁹¹ olla tältä osin hyvät valmiudet. Erikoista kuitenkin oli, että *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella näin ei kuitenkaan ollut. Sen mukaan Maanpuolustuskorkeakoulun maisteriopiskelijoistakin (kadettikurssit 87, 88 ja 89) formaaliin ajatteluun kykeneviä oli vain yksi kolmasosa, eli heidän formaalin ajattelun valmiutensa olivat siis vain keskivertoväestön tasoa. Osuutta voidaan puolestaan pitää hämmästyttävän alhaisena varsinkin siihen suhteutettuna, että Maanpuolustuskorkeakoulun testiin osallistuneiden opiskelijoiden osalta kyse oli kuitenkin jo selkeän valikoituneesta opiskelija-aineksesta.⁹⁹² Kyseisen tuloksen perusteella voidaankin tehdä perusteltu, joskin erittäin epämieluisa ennakko-oletus, etteivät kadettien akateemiset opiskeluvaikeudet todennäköisesti ole edes niin hyvät kuin mihin heidän jo muutenkin varsin puutteelliset älykkyys- ja viisaustasonsa viittaavat.

Vaikuttaisi siis vahvasti siltä, että kyvyttömyys formaaliin ajatteluun näyttäisi lisäksi olevan keskeinen syy upseerinuralle hakeutumiselle. Mahdollinen, ellei peräti todennäköinen selitys tähän voisi puolestaan olla, etteivät puutteelliset formaalin ajattelun valmiudet omaavat ihmiset edes halua hakeutua akateemiselle uralle, jonka seurauksena heidän hakeutumisensa vähemmän akateemiseksi mielletylle sotilasuralle on myös selvästi keskimääräistä suurempaa.⁹⁹³ Se, että tällaisia ihmisiä myös pääsee Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan, johtuu puolestaan hyvin pitkälle Kadettikoulun akateemiseksi oppilaitokseksi melkoisen erikoisesta rekrytointi- ja pääsykoejärjestelmästä, johon tutkimuksessa puolestaan paneudutaan jonkin ajan kuluttua melkoisen yksityiskohtaisesti.

Tämän tutkimuksen kannalta upseereiden akateemisten valmiuksien tarkastelulla on puolestaan merkitystä ennen kaikkea sen vuoksi, että ainakin clausewitzlaisten

⁹⁸⁹ Tällaista näkemystä tukee myös se, että vaikka Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat olivatkin *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan osaamisen osalta hivenen toisluokkalaisia lukiolaispoikia parempia, ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä.

⁹⁹⁰ Myös Yhdysvaltojen armeijassa ongelmat ovat samantyyppisiä (ks. esim. Kleiner & Vliet 2010).

⁹⁹¹ Ihmisten, joiden AO on suurempi kuin 110, kuuluvat parhaimman 33 %:n joukkoon (keskihajonta 0,44).

⁹⁹² Kandidaattien, MARU-opiskelijoiden ja täydennysopiskelijoiden huomioiminen tarkastelussa laski formaaliin ajatteluun kykenevien osuutta vielä tähänkin nähden (esim. KK 89:n kandidaattiopiskelijoista vain 24,7 %:lla oli hyvä formaalin ajattelun kyky). Mikäli tuloksissa huomioitaisiin myös maisteriopiskelijoiden selvä yliedustus testiin osallistuneiden osalta, muuttuisivat tulokset vielä tätäkin huolestuttavammiksi.

⁹⁹³ Ilmeisesti suurin osa varusmiespalveluksen suorittaneista myös mieltää Maanpuolustuskorkeakoulun ennemminkin käytännönläheisen tekemisen kuin teoreettisen opiskelun merkitystä korostavaksi oppilaitokseksi.

strategien voidaan joka tapauksessa edellyttää omaavan hyvät formaalin ajattelun valmiudet, koska sodankäynnin strategisen tasoinen johtaminenhan edellyttää aivan varmasti myös erinomaista kykyä abstraktiin, teoreettiseen ja käsitteelliseen ajatteluun. Tästä huolimatta kyky formaaliin ajatteluun ei kuitenkaan edes ole riittävä ennakkoehto hyvänä strategina toimimiseksi, koska voidaan edellyttää, että hyvällä strategisen tason johtajalla olisi myös kyky ajatella postformaalisti. Se ilmenee mm. hyvinä kokonaisvaltaisen ajattelun valmiuksina sekä kompleksiseen ja kaoottiseen todellisuuteen liittyvien moninaisten epävarmuustekijöiden ja ristiriitaisuuksien sieto- ja hallintakykynä, samoin kuin postformaaliin ajatteluun kytköksissä olevana luovana ajattelunakin.⁹⁹⁴ Koska postformaalin ajattelun kyky on vielä paljon formaalin ajattelun kykyäkin harvinaisempi, todennäköisesti varsinkaan nuoresta upseerikunnasta ei voi löytyä juurikaan kyseisen kyvyn omaavia henkilöitä. Epätodennäköiseksi kyseisen kyvyn löytyminen upseerien joukosta tulee erityisesti sen vuoksi, että postformaali ajattelu on hyvin pitkälle seurausta oikeanlaisesta, akateemisesti virikkeellisestä (opiskelu)ympäristöstä, jollaisena Maanpuolustuskorkeakoulua ei ainakaan tutkimuksessa tähän mennessä läpikäydyn perusteella voida pitää. Tämän pohjalta voidaankin olettaa, ettei Maanpuolustuskorkeakoululla tapahtuva, hyvin pitkälle vain konkreettiseen ajatteluun kykenevien opiskelijoiden ehdoilla annettava opetus⁹⁹⁵ edesauta postformaalin ajattelun kehittymistä, jolloin myös siihen kykenevien upseereiden osuuden voidaan olettaa olevan vähäisemmän kuin todellista akateemista opetusta saaneiden, upseereiden kanssa samantasoisten opiskelijoiden joukossa.⁹⁹⁶

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden (post)formaalin ajattelun puutteet eivät kuitenkaan ole ongelma pelkästään clauswitzlaisten strategien löytämisen kannalta. Ongelma koskee tämän lisäksi myös sitä tutkimuksessa jo aikaisemminkin todettua asiaa, että Maanpuolustuskorkeakoulu on nykyään myös Bolognan prosessissa mukana oleva akateeminen yliopisto.⁹⁹⁷ Koska prosessin tarkoituksena on yhdenmukaistaa akateeminen opetus kaikissa prosessiin kuuluvissa eurooppalaisissa yliopistoissa, pitäisi jokaisen yliopiston kyetä antamaan opiskelijoilleen riittävän hyvät yleiset akateemiset opiskeluvalmiudet missä tahansa prosessiin kuuluvassa yliopistossa opiskelemiseksi. Toisin kuin puolustusvoimissa tunnutaan toisinaan ajateltavan, Bolognan prosessin puitteissa mikään yksittäinen yliopisto ei saisi joustaa yleisesti sovitusta kriteereistä, koska kyseinen joustohan hajottaisi samalla myös koko prosessin ideana olevan pyrkimyksen eurooppalaisen yliopisto-opetuksen standardoimiseksi. Mikäli taas Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat eivät olisi formaaliin ajatteluun kykeneviä, ei Bolognan prosessin edellyttämän tasoisen opetuksen antaminen myöskään olisi käytännön tasolla mahdollista, jolloin Maanpuolustuskorkeakoulu ei myöskään täyttäisi Bolognan prosessin kriteereitä.

⁹⁹⁴ Myös ihmisen toimintakykyä kompleksisessa ympäristössä mittaamaan tarkoitettu ns. CPA-haastattelu (*Career Path Appreciation*) tukee sitä, että testissä hyvin menestyvät henkilöt ovat myös keskimääräisiä älykkäämpiä, intuitiivisempia, luovempia ja paremman ongelmanratkaisukyvyyn omaavia ihmisiä (McIntyre ym. 1993).

⁹⁹⁵ Mikäli pääosalla opiskelijoista ei ole formaalin ajattelun kykyä, heitä ei myöskään voida/kannata näin opettaa. Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoululla opiskellut ns. JOO-opiskelija Tiia Lohela kiinnittää huomiotaan MpKK:n akateemisista siviiliyliopistoista poikkeavaan konkretiapainotteiseen opiskeluun huomiotaan seuraavaan tapaan: ”Siviiliyliopistossa olemme omaksuneet pohtivan sekä teoreettisen tavan lähestyä asioita, kun taas sotilaiden lähestymistapa on huomattavasti suorempi ja konkreettisempi.” (Kylkirauta 3/2011, 24)

⁹⁹⁶ Itse asiassa kyseiseen johtopäätökseen voitaisiin päätyä myös suoraan MpKK:n opiskelijoiden vaatimattomien formaalin ajattelun kykyjen pohjalta.

⁹⁹⁷ Itse asiassa Maanpuolustuskorkeakoulu ei siis vielä nykyäänkään ole kaikilta osin siviiliyliopistoihin rinnastettavissa oleva opetusministeriön alainen yliopisto vaan puolustusministeriön alaisuudessa toimiva korkeakoulu.

Opiskelijoiden näkökulmasta samaa asiaa katsottaessa voidaan puolestaan kysyä, olisiko tällainen epäakateeminen, formaaliin ajatteluun kykenemättömien opiskelijoiden ehdoilla toteutettu järjestelmä myöskään sellaisten opiskelijoiden edun mukainen, jotka olettavat tulleen Bolognan prosessin mukaiseen yliopistoon opiskelemaan ja jotka odottavat myös saavansa riittävät valmiudet muissa prosessiin kuuluvissa yliopistoissa opiskelemiseksi.⁹⁹⁸ On siis korostettava, ettei varsinainen ongelma Bolognan prosessin osalta edes koske yliopiston oikeutta päättää antamansa opetuksen sisällöstä vaan sitä, millaiset ovat opiskelijoiden oikeudet saada riittävän laadukasta opetusta kyseiseen prosessiin sitoutuneessa yliopistoissa. Opiskelijan on nimittäin jo yliopistoon pyrkiessään voitava luottaa siihen, että siellä annettava opetus täyttää kaikilta osin yleiseurooppalaiset yliopistokriteerit, koska kandidaatin tutkinnon suorittamisen jälkeenhän opiskelijoilla pitäisi olla sekä riittävät valmiudet että myös mahdollisuus vaihtaa niin pääainetta, tiedekuntaa kuin yliopistoaakin.⁹⁹⁹ Maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen opiskelijoilla pitäisi olla myös valmius ja oikeus siirtyä suorittamaan jatko-opintojaan myös muihin kuin omaan yliopistoonsa. Toisin sanoen, myös tällaisesta opiskelijoiden oikeusturvaan kytköksissä olevasta asiasta johtuen pitäisi Maanpuolustuskorkeakoulun antaa Bolognan prosessin mukaista opetusta.

Koska Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoista suurella osalla formaalin ajattelun valmiudet ovat heikohkot, mutta siitä huolimatta lähtökohtaisesti kaikkien kadettien kuitenkin edellytetään valmistuvan, niin valtaosa kaikkein heikoimmista kadeteista, toisin kuin muiden akateemisten oppilaitosten heikoimmista opiskelijoista,¹⁰⁰⁰ myös valmistuu maistereiksi.¹⁰⁰¹ Kyseisen ongelman ilmenemistä ei myöskään millään tavoin tasoita se, ettei Maanpuolustuskorkeakoululla tapahtuvaa opiskelua ole myöskään (käytännössä) mahdollista rytmittää itselle sopivaksi, koska samalla kurssilla olevien kadettien ei odoteta pelkästään valmistuvan vaan valmistuvan myös keskenään samanaikaisesti. Hyvin eritasoisten kadettien samanaikaisen valmistumisen mahdollistamiseksi on puolestaan opiskelijoilta edellytettävä vaatimustaso mitoitettava hyvin pitkälle heikoimpien opiskelijoiden mukaisiksi (vrt. Uusikylä 2003, 177–178). Koska suurella osalla kadeteista ei *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella myöskään ole sen enempää riittäviä osaamis- ja oppimisvalmiuksia kuin motivaatiotakaan akateemisesti painottuneeseen opiskeluun, tarkoittaa tämä jotakuinkin automaattisesti myös sitä, että opetusta on annettava vain konkreettiseen ajatteluun kykenevien, heikosti opiskelusta motivoituneiden opiskelijoiden ehdoilla, jolloin kyse ei puolestaan voi olla varsinaisesta akateemisesta opetuksesta.¹⁰⁰² Tilanteen korjaaminen ei myöskään voi onnistua minkäänlaisiin poppakonsteihin tukeutumalla, eli ongelmasta eroon pääseminen

⁹⁹⁸ Asian osalta pitää kiinnittää huomiota myös opiskelijoiden oikeuksiin. Kadettien on siis voitava luottaa siihen, että Bolognan prosessiin kuuluvan yliopiston opetus täyttää myös käytännössä kyseisen prosessin kriteerit.

⁹⁹⁹ Tähän mahdollisuuteen liittyy Maanpuolustuskorkeakoulun osalta myös potentiaalinen ongelma, että kenties osa Kadettikouluun hakijoista pyrkiikin käyttämään sisäänpääsyn helppoutta ponnahduslautana muihin yliopistoihin myöhemmin siirtymiselle. Samoin, vaikka kadetilla ei tällaista suunnitelmaa olisikaan, saattaa nimenomaan paras oppilasaines opetuksen tason epäakateemisuuden myötä siirtyä myöhemmin muihin yliopistoihin opiskelemaan.

¹⁰⁰⁰ Samalla on myös korostettava, että pääsääntöisesti muiden akateemisten oppilaitosten heikoimmatkaan opiskelijat eivät ole yhtä vaatimattoman tasoisia kuin MpKK:n heikkotasoisimmat opiskelijat.

¹⁰⁰¹ Suuri osa Kadettikoulusta erottamisista johtuu myös aivan muista syistä kuin heikosta opintomenestyksestä.

¹⁰⁰² Opiskelijoista 36,9 %:lla oli osaamis- ja 56,9 %:lla motivaatio-ongelmia. Varsinkaan osaamisongelmiaisille opiskelijoille ei myöskään olisi mielekästä antaa akateemisessa mielessä oikeanlaista opetusta, koska heillähän ei ole valmiuksia sellaisen vastaanottamiseen (motivaatio-ongelman omaavia käsitellään hetken päästä tarkemmin).

edellyttää vähintäänkin kadettien rekrytointi-, pääsykoe- ja koulutusjärjestelmien radikaalia uudistamista. Ikävä kyllä, kyseisetkään uudistukset eivät välttämättä ja todennäköisesti edes vielä riittäisi tarvittavan muutoksen aikaansaamiseen, koska kyseiset järjestelmä uudistukset eivät millään tavoin kuitenkaan takaisi sitä, että Maanpuolustuskorkeakoululle hakeutuisi myös käytännön tasolla riittävän hyvätasoista oppilasainesta saamaan todellista muutosta aikaan.¹⁰⁰³

Edellä läpikäydyn perusteella lieene käynyt ilmeisen hyvin selväksi, ettei suuri osa nykykadeteista täytä akateemisten opiskeluvalmiuksiensa osalta yliopistokriteereitä,¹⁰⁰⁴ vaikka esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun strategian mukaan näin pitäisikin tapahtua (ks. tarkemmin esim. MpKK:n toimintakäsikirja 31.5.2010).¹⁰⁰⁵ Päinvastoin, jo pelkästään kadettien tasostakin johtuen voidaan Maanpuolustuskorkeakoulun asemaa tiedeyliopistona pitää hyvin arveluttavana, koska nykyiseltä pohjalta toimittaessa Kadettikoulu antaa liian helposti akateemisen (maisteri)statuksen myös monille sellaisille henkilöille, joille sellaista ei missään nimessä pitäisi jo pelkästään yliopisto-opiskelijoiden yhdenvertaisuudenkaan nimissä antaa. Tähän asiaan liittyen voidaan vielä lopuksi vertailun vuoksi kertoa, että Yhdysvaltain liittovaltion sotilasakatemiaan *West Pointiin*¹⁰⁰⁶ hyväksytään vain 12,75 % hakijoista (vuonna 2008 opintonsa aloittanut kurssi 2012).¹⁰⁰⁷ Lisäksi kouluun hyväksytyt ovat lukiodensa parhaita oppilaita, sillä 68 % heistä rankattiin lukioaikana parhaan 20 %:n joukkoon. Neljän vuoden opiskelun aikana heistä kuitenkin karsiutuu noin neljäsosa. Silti he saavat luutnanteiksi valmistuttuaan vain alemman akateemisen *batchelor of science* -oppiarvon. (http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Military_Academy)¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰³ Menestyksellinen uudistus edellyttäisi sitä, että myös akateemisesti lahjakkaat, jo luonnostaankin strategisesti ajattelevat henkilöt kiinnostuisivat upseerinurasta, jota taas ei voida pitää minkäänlaisena itsestäänselvyytenä. Toisin sanoen, pelkkä rekrytointiprosessin ja pääsykoejärjestelmän muuttaminen ilman hakijoiden laatutasossa tapahtuvaa muutosta ei muuttaisi tilannetta juuri miksiäkään. Puolustusvoimien nykyisen rekrytointiprosessin osalta voidaan pienenä, mutta asiaa kuitenkin hyvin kuvaavana nyanssina todeta, etteivät puolustusvoimien Hornet-hävittäjälentokoneita, Leopard-taistelupanssarivaunuja ja Hamina- tai Rauma-luokan ohjusveneitä vilisevät ns. sotilaspuuhasteluun keskittyvät rekrytointikampanjat ainakaan millään tavoin edesauta älyllisesti valvutuneiden henkilöiden upseerinuralle hakeutumista. Markkinoinnin näkökulmasta kyse on siis siitä, ettei puolustusvoimat ole ymmärtänyt kohdentaa kampanjoita oikealle kohderyhmälle.

¹⁰⁰⁴ Kuten todettiin, vika ei kuitenkaan ole heidän vaan heidän rekrytoineen järjestelmän.

¹⁰⁰⁵ Kyseisen strategian mukaan Maanpuolustuskorkeakoulun ”tavoitteena on vuonna 2015 olla sotatieteellinen yliopistollinen korkeakoulu, jolla on arvostettu asema niin puolustushallinnossa, turvallisuusalan toimijoiden keskuudessa kuin yliopistokenttässäkään”. Vaikka strategiassa keskitytäänkin lähitulevaisuuteen eikä nykyhetkeen, ainakaan mitkään tässä tutkimuksessa käsiteltävät toimenpiteet eivät edesauta MpKK:n tavoitteen toteutumista. Tavoitteen toteutumista ei myöskään tule millään tavoin edesauttamaan se, että tulevaisuudessa MpKK:n resursseja tullaan vielä nykyisestäänkin vähentämään (ks. esim. *Defensor Patriae* 1/2011, 4–5).

¹⁰⁰⁶ *West Point* eli *United States Military Academy* (USMA) on maavoimien eli armeijan sotakoulu. Myös muilla puolustushaaroilla ja rannikkovartiostolla on omat vastaavantasoiset oppilaitoksensa.

¹⁰⁰⁷ Perinteiseen preussilaiseen ja saksalaiseen upseerikoulutukseen voi puolestaan tutustua esimerkiksi Steven E. Clementen kirja *For King and Kaiser!: The Making of the Prussian Army Officer, 1860–1914* (1992) lukemalla.

¹⁰⁰⁸ Maisterin tutkintoa vastaavan ylemmän akateemisen *master of military art and science* -oppiarvon saa vain pieni osa upseereista vasta suomalaista yleisesikuntaupseerikurssia lähinnä vastaavan, mutta paljon vaativamman *School of Advanced Military Studies* -kurssin käytyään (<http://www.cgsc.edu/schools.asp>). Lisäksi Yhdysvalloissa (ja Iso-Britanniassa) urallaan eteenpäin pyrkivän upseerin edellytetään tyypillisesti hankkivan akateemisen loppututkinnon myös jostain siviiliyliopistosta. Tällä tavoin toimittaessa akateemisen loppututkinnon suorittaminen toisin sanoen vaatii opiskelijalta aivan erilaista panostusta ja motivaatiota opiskelua kohtaa kuin millaista

Ainakin amerikkalaiskadettien hyvän lähtötason ja suuren karsitumisprosentin perustella vaikuttaisi siis varsin todennäköiseltä, että West Pointista valmistuisi selvästi parempitasoisia kandidaatti-luutnantteja kuin millaisia maisteri-yliluutnantteja Maanpuolustuskorkeakoulusta valmistuu.¹⁰⁰⁹

Upseereiden viisaus

Kuten tutkimuksessa aikaisemminkin, myös tässä yhteydessä älykkyys, viisaus ja koulumenestys samastetaan toistensa kanssa. Näin voidaan toimia tutkimuksessa jo aikaisemmin mainittujen syiden lisäksi sen vuoksi, että kadettien Maanpuolustuskorkeakoululla osoittama opintomenestys korreloi selvästi heidän aikaisemman koulumenestyksensä kanssa (esim. Salonen 2009). Tämän lisäksi myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus antoi tukea tällaiselle näkemykselle, koska lukion päättötodistuksen perusteella yhdeksän keskiarvon opiskelijoista (opiskelijoiden itsensä ilmoittama) yli 60 %:lla p_1 -koearvo oli vähintään 7, kun taas seitsemän keskiarvon ($ka = 6,5 < 7 \leq 7,5$) opiskelijoista vain noin yhdellä kolmasosalla se oli vastaavantasoinen, eli paremman p_1 -koearvon saaneiden henkilöiden koulumenestys oli ennakkooletuksen mukaisesti myös kadettien osalta vähemmän älykkäitä parempi.¹⁰¹⁰ Kadettien viisauden osalta voidaan vielä lopuksi asiaan liittyen todeta, että Kadettikoulun opiskelijat olivat MpKK:n perustutkinto-osastolla Kadettikoulun pääsykoetuloksista vastanneen kapteeni Timo Hännisen mukaan (keskustelu 29.8.2008) suunnilleen 2000-luvun puoliväliin asti noin C:n ylioppilaita, eli yliopisto-opiskelijoiden kyseessä ollessa taso ei siis ollut erityisen korkea.¹⁰¹¹ On kuitenkin huomioitava, että kyseisen ajankohdan kadettien määrät ovat laskeneet, joten todennäköisesti keskimääräinen kadetti on tällä hetkellä ainekombinaatiosta riippuen C:n tai M:n ylioppilas.¹⁰¹²

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoilta edellytetään. (ks. tarkemmin esim. Hägglund 2006, 232–233) Myös Saksassa kadetti suorittaa siviiliopintoja vastaavan maisteritutkinnon jossain seuraavista oppiaineista: yhteiskunta-, humanismi-, talous-, urheilu- tai insinööritieteet (Grossman 2002, 14).

¹⁰⁰⁹ Vaikka asian osalta ei edes kiinnitettäisi huomiota mihinkään muuhun asiaan kuin Suomen puolustusvoimien etuun, niin mitä ihmeen hyötyä tällaisesta lähes pelkästään muodollisen akateemisen statuksen kadeteille antavasta koulutusjärjestelmästä voisi olla edes organisaatiolle itselleen?

¹⁰¹⁰ On kuitenkin hivenen yllättävää, että tästä huolimatta kadettikurssi 89:n ($N = 127$) kadeteista, joilla lukion päättötodistuksen keskiarvo oli yhdeksän ($8,6 \leq N = 12$), 40 %:lla p_1 -koearvo oli kuitenkin 6 tai alhaisempi (22,7 %:lla ihmisistä p_1 -koearvo on 7 tai korkeampi; p_1 -koearvon 7 alaraja vastaa yli yhdeksän keskiarvon oppilaalle varsin vaatimatonta ÄÖ:tä 118). Tämä puolestaan viittaa siihen, että myös viisaiden kadettien joukossa olisi varsin paljonkin henkilöitä, joiden koulumenestys on seurausta ennemminkin tunnollisuudesta kuin clausewitzlaisen nerouden kannalta oleellisesta älykkyydestä. Toisaalta tämä on kuitenkin siinä mielessä ymmärrettävää, että kyseisistä 12:sta kadetista vain 2 oli N-tyyppiryhmien edustajia (INTJ ja ENTJ), joka puolestaan viittaa edelleen siihen, etteivät akateemisesti katsoen parhaatkaan kadetit olisi erityisen luovia yksilöitä, eivätkä ainakaan carsonlaisia neroja. Sen sijaan vaikuttaa lähinnä tragikoomiselta, ettei kaikkein parhaimman keskiarvon omannut INTJ-tyypin kadetti, ainoana kyseisen ryhmän edustajista, saanut edes maisteritason opiskeluoikeutta...

¹⁰¹¹ Koska C:n ylioppilaat puolestaan ovat keskitason lukiolaisia, selittää tämä myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen tulosta kadeteista keskivertoylioppilaiden tasoisina opiskelijoina.

¹⁰¹² Asian varmistaminen ei onnistu, koska Kadettikoulun pääsykokeesta tällä hetkellä (2011) vastaavan kapteeni Mika Penttisen mukaan kyseisiä keskiarvoja ei ole laskettu; projektiin ollaan kuitenkin ryhtymässä lähiaikoina. Tästä eteenpäin oletusarvona kuitenkin on, että keskimääräinen nykykadetti olisi jonkin verran alle M:n ylioppilas.

Kadettien viisautta voidaan tarkastella vertaamalla heitä myös Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoihin. Jo aikaisemmin kerrotun mukaisesti heikoinakin vuonna 2005 yhteispisteillä Helsingin kauppakorkeakouluun sisään päässyt opiskelija oli ylioppilastodistuksen pohjalta lasketun viisauden perusteella selvästi parempitasoinen kuin Maanpuolustuskorkeakoulun keskiverto-opiskelija.¹⁰¹³ Samalla tämä tarkoittaa myös sitä, että vain poikkeustapauksessa Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijan p₁-koearvo voisi olla alhaisempi kuin 7, kun taas Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoista lähes tasan puolella se oli *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan 6 tai alhaisempi; keskimääräinen viisaus- ja älykkyysero näiden yliopistojen opiskelijoiden välillä on siis erittäin suuri. Tältä osin on kuitenkin jälleen kerran syytä korostaa, että hyvin suurella todennäköisyydellä tilanne on Maanpuolustuskorkeakoulun näkökulmasta vielä tätäkin huolestuttavampi, koska keskimääräisten opiskelijoiden formaalin ajattelun kyvyt ovat heikommalla kuin niiden voisi heidän älykkyytensä perusteella olettaa olevan, joten he eivät siis voi kompensoida älyllisiä puutteitaan myöskään hyvällä formaalin ajattelun kyvyllään.¹⁰¹⁴

Tämän lisäksi Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden viisauden osalta on myös syytä palauttaa mieliin, että *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan peräti 37 %:lla maisteriopiskelijoistakin oli lukiotasoiseen osaamiseen liittyneitä puutteita, joten osaamisongelmaisten osuus on siis hyvin suuri yliopisto-opiskelijoiden kyseessä ollessa.¹⁰¹⁵ Ongelmallista asian osalta onkin, että Maanpuolustuskorkeakoulun täytyy opiskelijoiden osaamispuutteista johtuen käyttää aikaa myös sellaisten perusasioiden opettamiseen, jotka kadettien pitäisi jo yliopistoon tullessaan hallita ja jollaisten läpikäymiseen varsinkaan tiedeyliopiston ei enää pitäisi käyttää lainkaan aikaa. Toisaalta, mikäli opetusta kadettien osaamisongelmista huolimatta annettaisiin akateemisten kriteereiden mukaisesti, suurella osalla opiskelijoista ei olisi riittäviä sisäisiä valmiuksia sellaisen vastaanottamiseen,¹⁰¹⁶ jolloin heidän oppimistuloksensa puolestaan jäisivät lähes väistämättä vielä nykyistäkin alhaisemmiksi.¹⁰¹⁷

Upseeriopiskelun luonteesta johtuen Maanpuolustuskorkeakoulun antama opetus ei ylipäättäänkään voi olla erityisen teoriapainotteista, koska suuri osa opiskeluajasta painottuu epäakateemisten sotilaallisten käytäntöjen hallitsemisen opiskeluun. Kyse ei kuitenkaan kyseisen opiskelun osalta ole siitä, etteikö käytännöntasaisen koulutuksen antaminen olisi upseerikoulutuksen kannalta välttämätöntä vaan yksinkertaisesti vain siitä, että näin toimittaessa jää akateemisen opetuksen osuus väistämättä vähäisemmäksi kuin siviiliyliopistoissa opiskeltaessa.¹⁰¹⁸ Ongelma ei siis niinkään koske opetussisällön mielekkyyttä kuin

¹⁰¹³ Kauppakorkeakoulun pääsykokeessa keskimääräisillä pisteillä sisään päässyt opiskelija sai 31,5 ja huonoinkin 23 pistettä eli heikoimmankin opiskelijan osalta tämä tarkoitti suunnilleen yhden E:n ja neljän M:n kirjoittamista (ainekombinaatio: äidinkieli, lyhyt matematiikka ja kolme pitkää ainetta). Mikäli pitkät aineet puolestaan korvattaisiin lyhyillä aineilla, olisi arvosanajakauma suunnilleen kolme E:tä ja kaksi M:ää.

¹⁰¹⁴ *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus antaisi myös viitteitä siihen suuntaan, etteivät kadettien formaalin ajattelun valmiudet välttämättä olisi parantuneet aivan väistämättä kuin heidän todennäköisesti parantunut älykkyytensä ja viisautensa (asiaan palataan yleisesikuntaupseereita käsiteltäessä).

¹⁰¹⁵ Kandidaattiopiskelijoista puolestaan peräti kahdella kolmasosalla oli osaamiseen liittyneitä ongelmia.

¹⁰¹⁶ Roomalainen kirjailija Plautus (254–184 eaa.) on muotoillut asian seuraavasti: ”*Vaikea on lentää ilman siipiä.*”

¹⁰¹⁷ Maanpuolustuskorkeakoulun tiedeyliopistotatuksesta ja Bologna-prosessikytköksestä johtuen tällaista opetusta pitäisi kaikesta huolimatta kuitenkin antaa.

¹⁰¹⁸ Kadettien heikko akateeminen valmiustaso heikentää luonnollisesti vielä entisestäänkin heidän mahdollisuuksiaan saavuttaa vähäisemmän akateemisen opetuksen puitteissa muita yliopisto-opiskelijoita vastaava akateeminen taso.

sitä, onko (tiede)yliopisto oikea paikka tällä tavoin painottuneen opetuksen antamiselle.¹⁰¹⁹ Viisauden kannalta kyse on puolestaan siitä, että käytännönläheisen koulutuksen kautta saatava viisaus voi olla akateemisessa merkityksessä vääranlaista, eli se ei siis palvele niitä ”korkeamman tasoisia” tarpeita, jollaisia ylimmän tason tehtävissä toimivat upseerit tulevat myöhemmin tarvitsemaan.¹⁰²⁰

Maanpuolustuskorkeakoulun tilanne on huolestuttava myös sen vuoksi, että ainakin Helsingin yliopiston ensimmäisenä vararehtorina pariinkin otteeseen toimineen, Maanpuolustuskorkeakoulun neuvottelukunnan jäsenen (2007–), kasvatustieteen professori Hannele Niemen mukaan yliopistokoulutuksessa mm. paljon lukeminen, luennoille syvällisesti valmistautuminen ja opiskeluvastuun siirtäminen opiskelijoille kehittävät uusimpien tutkimusten mukaan ajattelun taitoja kaikkein parhaiten (HS 26.4.2007).¹⁰²¹ Koska Maanpuolustuskorkeakoululla mikään kyseisistä kriteereistä ei puolestaan täyty kovinkaan hyvin, ei ole myöskään minkäänlaisia perusteltuja syitä olettaa, että kadetit tätäkään kautta voisivat kuroa umpeen sitä suurta eroa, joka heidän ja siviilipuolen yliopisto-opiskelijoiden välillä vallitsee. Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen opettaja Jami Virta – ymmärtäen hyvin Niemen korostamaa näkemystä lukemisen suuresta merkityksestä ajattelun kehittymisen välineenä – pohdiskeleekin Kylkirauta-lehden (1/2010, 20–22) poleemiseksi luonnehtimassaan puheenvuorossa sitä, miksei Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden tarvitse lukea juurikaan kirjoja,¹⁰²² vaikka esimerkiksi Yhdysvaltojen asevoimissa lukemisen suurta merkitystä korostetaankin.¹⁰²³ Kaikkein erikoisinta tieteellisen

¹⁰¹⁹ Tältä osin on siis syytä korostaa, ettei suomalainen tapa upseerikoulutuksen akateemisella tasolla antamiseksi ole kansainvälisestikään asiaa katsoen erityisen tyypillinen. Hetki sitten mainittujen Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Saksan lisäksi myös Kiinassa upseerikoulutuksen painotus on vuodesta 1999 alkaen muuttunut siviiliyliopisto-opintoja suosivaan suuntaan (Kamphausen ym. 2008, 143–145). Myös Ruotsin *Försvarshögskolan* (FHS) on vuodesta 2008 alkaen ollut kaikille avoin, myös upseerikoulutusta antava valtion yliopisto (<http://www.fhs.se/sv/>).

¹⁰²⁰ Maanpuolustuskorkeakoululla kadettien opiskelu on usein tapana rinnastaa lääkäriksi opiskelun kanssa, koska kummallakin alalla on paljon käytännön harjoitteita. Tällöin kuitenkin sivuutetaan mm. sellainen tosiasia, että keskinkertaisenkin lääketieteen opiskelijan valmiudet formaalia ajattelua edellyttävään akateemiseen opiskeluun ovat hyvät, jolloin teorian ja käytännön tosiinsa linkittäminen ei myöskään tuota hänelle samanlaisia ongelmia kuin millaisia se tuottaa vain konkreettiseen ajatteluun kykenevälle, akateemisesti katsoen vaatimattoman tasoiselle keskivertokadetille. Epäilen henkilökohtaisesti myös varsin vahvasti, etteivät lääketieteilijätäkään ainakaan kadettiopiskeluun tarkemmin tutustuttuaan hyväksyisi tällaisen rinnastuksen käyttöä.

¹⁰²¹ Kadettien opinnäytetöiden tekoon ja niiden ohjaukseen liittyen kannattaa lukea myös MpKK:n *Johtamisen ja sotilaspedagogiikan* kapteenien Janne Jortaman ja Juha Tuomisen ajatuksia herättävä, joskaan ei asiaan perehtyneelle asiasisällöltään miltään osin yllättävä artikkeli *Kyvytön ohjaa halutonta tekemään tarpeetonta. Ajatuksia opinnäytetöiden ohjaamisen kehittämisestä* (*Defensor Patriae* 3/2009, 8–13).

¹⁰²² Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun Opinto-oppaan 2009–2010 opintojakso-kuvausten yhteydessä lueteltu kirjallisuus ei ole lähimainkaan kaikilta osin tentittävää kirjallisuutta vaan lähinnä vain oheislukemistoa, johon pääosa opiskelijoista ei koskaan tutustu (ks. tarkemmin *Pedagoginen käsikirja 2010*). MpKK:lla ei käsittäkseni myöskään ole käytössä laajoja, tieteellisistä kirjoista koostuvia kirjapaketitenttejä. Syynä tähän on puolestaan se, että MpKK antaa opiskelijoilleen kaiken heidän tarvitsemansa opiskelumateriaalin, joten kadettien ei kuulemma voida, niin ihmeelliseltä kuin se tyypillisistä yliopisto-opiskelijoista varmasti kuulostaakin, edellyttää osaavan asioita heille kaikille hyvin helposti ja ilmaiseksi saatavilla olevan opiskelumateriaalin ulkopuolelta (esimerkiksi 1980-luvun loppupuolella HKKK:n kirjastossa 400:n opiskelijan massatenttiä varten saattoi olla alle 10 kirjaa, mutta siitä huolimatta opiskelijoiden kuitenkin edellytettiin tentissä osaavan kirjan sisällön).

¹⁰²³ Esimerkiksi U.S. Army War Collegen professorin Steven Metz in artikkelin *Junior Leader Professional Development – Who has the Time?* (Metz 2011, 1–3) mukaan kenraali Matthew Ridgwayn (toisen maailmansodan aikainen yhdysvaltalaiskenraali ja

kirjallisuuteen lukemisen vähäisyys on luonnollisestikin sen vuoksi, että toisin kuin pääosa yhdysvaltalaisista sotilasoppilaitoksista, Maanpuolustuskorkeakoulu on tiedeyliopisto, jollaisissa opiskelijoiden tyypillisesti edellytetään tuntevan oman tieteenalansa keskeisen kirjallisuuden varsin hyvin.¹⁰²⁴ Koska Maanpuolustuskorkeakoululla ei kuitenkaan ole tällaisia odotuksia opiskelijoidensa suhteen, kadetit eivät voi käytännön tasolla kompensoida akateemisia puutteitaan myöskään lukemisen kautta saavutettavan viisauden kautta.¹⁰²⁵ Lopuksi, koska kadetit eivät esimerkiksi Timo Hemmin tutkimuksen mukaan edes koe opiskeluunsa liittyvää työtaakkaa suureksi, ei alhaista vaatimustasoa voida perustella myöskään kohtuuttoman suureen työmäärään vetoamalla¹⁰²⁶ (Pulkka 2010, 82). Loppukommenttina luvusta voidaanankin todeta, että vaikka tutkimuksessa ei suoranaisesti edes olla kiinnostuneita opiskelun kautta saavutettavasta viisaudesta,¹⁰²⁷ niin muita yliopistoja tehokkaammin toimiva opetusjärjestelmä tai opiskelijoilta edellytettävä korkeampi vaatimustaso ei myöskään olisi uskottava selitys upseeriopiskelijoiden (korkeatasoisen) akateemisen tason perustelemiseen.¹⁰²⁸

Yhdysvaltain maavoimien esikuntapäällikkö 1953–1955) ohje nuorille upseereille oli *lue-lue-lue!* Upseereiden osalta opiskelun tärkeyttä, samoin kuin siihen liittyviä vaikeita ongelmiaakin käsittelee erittäin hyvin myös yhdysvaltalaisen kenraalimajuri (PhD) R. H. Scalesin artikkeli *Too Busy to Learn* (2010). Myös Napoléon käytti paljon aikaa (tiede)kirjallisuuden lukemiseen. Esimerkiksi Egyptin sotaretkellä hänellä oli mukana suuri määrä eri alojen tiedemiehiä (Lindqvist 2005, 33–42, 158–159 ja 172–173); samalla tavoin oli toiminut myös Aleksanteri Suuri.

¹⁰²⁴ Maanpuolustuskorkeakoululla myöskään muut Niemen luettelemat kriteerit eivät täyty kovinkaan hyvin. Opiskelijoiden ei ensinnäkään edellytetä kantavan vastuuta omasta opiskelustaan, vaan päinvastoin heille kerrotaan täsmällisesti etukäteen, mitä heidän oletetaan kulloinkin tekevän. Opiskelijoille annetaan esimerkiksi jokaista tutkimusseminaaria varten erillinen käsky, jossa kerrotaan miten heidän edellytetään sitä varten valmistuvan. Jos käskystä taas sattuu unohtumaan esimerkiksi kohta ”*opponentin lisäksi myös muiden opiskelijoiden on tutustuttava kaikkiin seminaarissa esitettäviin tutkimuksiin*”, tällöin käytännöllisesti katsoen kukaan muu kuin opponentti ei sitä myöskään tee. Kaiken lisäksi, vaikka opiskelijoille olisi jo etukäteen kerrottu kaikkia seminaareja koskevat yleisohjeet, ja vaikka niiden noudattaminen oltaisiin priorisoitu erilliskäskyissä sanottujen asioiden edelle, asialla ei kuitenkaan ole käytännöllisesti katsoen minkäänlaista vaikutusta opiskelijoiden seminaariin valmistautumiseen mikäli erilliskäskyn mukaisesti toimiminen on heille helpompaa. Toisaalta myös ohjaajia voidaan kritisoida tutkimustöiden väheksymisestä, koska hyvin usein he eivät edes osallistu seminaareihin. Tämän lisäksi aiivan liian suuri osa ohjaajista hyväksyy myös epätieteelliset selvitykset yms. tutkimuksiksi, vaikka tällä tavoin toimimisen ei MpKK:n virallisen tutkimustyöohjeistuksen mukaan pitäisikään olla mahdollista.

¹⁰²⁵ Periaatteessa he voisivat tietenkin opiskella myös omalla ajallaan, mutta mikään ei kuitenkaan tue sitä, että tällaiset ihmiset toimisivat myös käytännön tasolla asian osalta akateemisesti valvutuneita ihmisiä aktiivisemmin. Näin ollen olisikin melkoisen uskaliaasta olettaa, että MpKK:n opiskelijat, joista peräti 56,9 %:lla on *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan heikko opiskelumuotivaatio, lukisivat omatoimisesti enemmän oman alansa tiedekirjallisuutta kuin mitä keskimääräiset siviiliyliopistojen opiskelijat jo pelkästään virallisten tenttienkin myötä lukevat. Tällaisen tilanteen vallitessa kadettien oppimistuloksia (mm. arvosanat) ei myöskään pitäisi rinnastaa muiden yliopistojen opiskelijoiden oppimistulosten kanssa.

¹⁰²⁶ Kadettien huoli tulevaisuudesta on alhainen, joten paineet eivät myöskään haastaa heidän opiskeluaan. Toisaalta paineiden puute ei myöskään kannusta opiskelemaan.

¹⁰²⁷ Viisaus, toisin kuin esimerkiksi älykyys, on opittu ominaisuus, josta tässä yhteydessä ei siis olla kiinnostuneita. Viisaus tai sen puute ei myöskään ole kadettien kannalta kaikkein keskeisin ongelma, koska kyseiset ongelmat – joskin myös viisaus mukaan lukien – ovat kuitenkin ensisijaisesti kytköksissä ns. upseeripersoonallisuuteen.

¹⁰²⁸ Syvällisemmät perustelut tässä luvussa käsiteltyihin asioihin annetaan Maanpuolustuskorkeakoulun rekrytointi-, pääsykoe- ja koulutusjärjestelmiä myöhemmin tarkemmin käsiteltäessä. Todettakoon kuitenkin jo tässä yhteydessä, ettei esimerkiksi Korkeakoulujen arviointineuvoston *Maanpuolustuskorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi* –raportti (2011) pysty kumoamaan tässä

Upseereiden motivaatio

Työssä jo aikaisemmin todetun mukaisesti motivaatio on todennäköisesti kuitenkin kaikkein tärkein opinto- ja uramenestystä selittävä tekijä. Koska todellisen motivaation selvittäminen ei kuitenkaan onnistu asiaa ihmisiltä suoraan kysymällä, näin ei myöskään tässä yhteydessä asian selvittämiseksi toimita. Upseeri-opiskelijoiden motivaatio Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan hakeutumisiksi selvitetäänkin epäsuorasti samaan tapaan kuin Helsingin kauppakorkeakoulun opiskelijoidenkin osalta aikaisemmin toimittiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että motivaatiota tarkastellaan vain sen pohjalta, mitä kadetit opiskelupaikkansa eteen joutuvat käytännössä tekemään.¹⁰²⁹ Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoejärjestelmän osalta on puolestaan syytä todeta, ettei sen voida katsoa mittaavan opiskelijoiden todellista motivaatiota upseerinuralle hakeutumisiksi lähestulkoonkaan samalla tavoin kuin miten esimerkiksi vielä 1990-luvun kadettikurssien osalta tapahtui. Kyseisille kursseille pääseminen nimittäin edellytti todellista kilpailua hakijoiden välillä, minkä lisäksi myös heidän akateemisiin valmiuksiinsa kiinnitettiin nykyistä enemmän huomiota.¹⁰³⁰ Kadettikoulun nykyisen pääsykoejärjestelmän keskeisenä ongelmana puolestaan on, ettei Kadettikoulun pääsykoe ensinnäkään kiinnitä juuri lainkaan huomiota hakijain aikaisempaan koulumenestykseen.¹⁰³¹ Toiseksi, siihen ei myöskään kuulu varsinaista pääsykoetta, jonka eteen hakija joutuisi tekemään töitä kuukausien ajan jo etukäteen. Näin ollen Kadettikoulun hakijan ei käytännön tasolla tarvitse todistaa todellista motivaatiotaan upseerinuralle hakeutumisiksi millään konkreettisella tavalla, eli asian ”todistaminen” jää hyvin pitkälle vain hänen valintakokeen yhteydessä itsestään antaman retorisen uskottavuuden varaan.¹⁰³²

Tämän seurauksena Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan päässeiden keskimääräisten henkilöiden todellinen opiskelumotivaatio ei todennäköisesti myöskään ole edes niin hyvä kuin sen voisi heidän periaatteellisten opiskeluvaihtoehtojensa pohjalta olettaa olevan. On nimittäin oletettavissa, että Maanpuolustuskorkeakoululle hakeutuu opiskelemaan myös henkilöitä, joilla on riittävän hyvät valmiudet myös akateemisessa opiskelussa menestymiseksi, mutta jotka eivät kuitenkaan innostu yliopistojen teoriapainotteisesta opiskelusta tai jotka eivät muista syistä kuten esimerkiksi laiskuudesta johtuen vaivaudu panostamaan

yhteydessä esitettyjä näkemyksiä, koska siinä keskityttiin tarkastelemaan vain MpKK:n muodollisia prosesseja eikä niiden sisällöllisiä puutteita.

¹⁰²⁹ Näin toimittaessa ei siis välttämättä saada selville henkilöiden todellista motivaatiota, mutta voidaan kuitenkin selvittää kuinka hyvää motivaatiota upseerin uralle hakeutuminen edellyttää.

¹⁰³⁰ Tällä hetkellä juuri nämä kurssit ovat esiupeeri- ja yleisesikuntaupseerikurssivaiheessa. Kyseisiä kursseja ei missään nimessä saisi ”hukata”, koska todennäköisesti puolustusvoimien tuleva ylin johto kannattaisi rakentaa hyvin pitkälle juuri näiden upseereiden varaan.

¹⁰³¹ Koulumenestys on siis ainakin älykkyyden, motivaation, luovuuden ja viisauden kombinaatio. Tämän lisäksi koulussa menestymistä edesauttavat myös sopivanlainen temperamentti ja persoonallisuus.

¹⁰³² Osoittamatta jääneen ”opiskelumotivaation” vähämerkityksisyydestä kertoo paljon esimerkiksi se miten Seppo Honkanen asian näkee Oulun yliopiston Prosessi- ja ympäristötekniikan osaston opiskelijoiden valmistumisprosessia käsittelevässä väitöskirjassaan: ”*Saadut tulokset vahvistavat käsityksiä siitä, että opiskelumotivaatiolla on keskeinen rooli tehokkaassa opiskelussa. Ongelmaksi muodostuu se, kuinka vahvasti motivoituneet henkilöt löytyisivät jo opiskelijavalinnoissa. [...] Tekniikan alalla pyrkijöistä hyväksytään ylioppilastodistuksen perusteella jopa 70 %. Läheskään kaikilla valituilla opiskelijoilla ei opiskelumotivaatio ole riittävä pitkäjänteiseen ja vastuulliseen opiskeluun.*” (Honkanen 2011, 153) Tämä sama perusongelma koskee korostetussa muodossaan myös kadetteja, koska Kadettikouluun pääsyn kannaltahan opiskelumotivaatiosta ja tulevasta opintomenestyksestä varsin paljon kertovan aikaisemman koulumenestyksen merkitys on hyvin vähäinen.

yliopistojen vaativiin sisäänpääsykokeisiin.¹⁰³³ Osalle ihmisistä syy upseerinuralle hakeutumiselle saattaa siis olla jokin muu kuin varsinainen kiinnostus alaa kohtaan. Välttämättä siis upseereiden todellinen motivaatio alaa kohtaan ei ole lähimainkaan niin hyvä kuin millaisen kuvan upseerikunta itsestään julkisuuteen antaa. Tällaisia mahdollisia syitä ei kaiken lisäksi edes tarvitse etsimällä etsiä, koska upseerinuralle hakeutuminen on selitettävissä helposti jo pelkästään kadettien erittäin hyvien opiskelutaituuksienkin kautta. Maanpuolustuskorkeakoulun vuoden 2010 valinta-oppaan mukaan opetus on ensinnäkin maksutonta. Toiseksi, myös opiskelun aikana tarvittavat opinto- ja harjoitusvälineet annetaan opiskelijoille korvauksetta.¹⁰³⁴ Kolmanneksi, niin majoitus, ruoka kuin vaatetuskin ovat ilmaisia. Näiden etuuksien lisäksi kandidaattiopiskelijoille maksetaan päivärahaa (n. 500–600 euro/kk) ja kaksi ilmaista matkaa kotipaikkakunnalle per opiskelukuukausi. Maisteriopiskelijoiden osalta opiskelu on lisäksi palkallista (päivärahoineen noin 3 000 euroa/kk).¹⁰³⁵ Tämän lisäksi upseerit (sotatieteiden maisterit) saavat myös vakinaisen viran,¹⁰³⁶ etenevät urallaan majureiksi asti lähes automaattisesti¹⁰³⁷ ja pääsevät eläkkeelle 55-vuotiaana 30 vuoden työuran jälkeen (<http://tietokannat.mil.fi/upseerikoulutus/koulutusohjelma.php>).¹⁰³⁸ Toisin sanoen, kadettien, samoin kuin upseereiden etuudet yleisesti ottaenkin ovat niin erinomaisen hyvät kaikkien muihin yliopisto-opiskelijoihin nähden, että aivan varmasti jo pelkästään ne riittävät monelle nuorelle riittäviksi motivaatiotekijöiksi alalle hakeutumiselle.¹⁰³⁹

Tämän lisäksi kadettien motivaatiota voidaan lähestyä myös opiskeluorientaation kautta. Jo aikaisemmin tutkimuksessa lyhyesti käsitellyn Entwistlen merkitys- ja toistamisorientaation perusteella vaikuttaisi puolestaan melkoisen todennäköiseltä, että sotilasuralle hakeutumista ohjaisi ennen kaikkea pintasuuntautunut *toistamisorientaatio*, koska opiskelupaikan saaminen Kadettikouluun on helppoa, opiskelu tapahtuu koulumaisessa oppimisympäristössä, itseohjautuvuus on vähäistä, opiskelijoiden ei edellytetä täyttävän kuin vain minimivaatimukset ja toiminta on kaiken lisäksi myös vahvasti opettajien ja muiden auktoriteettien säätelemää.¹⁰⁴⁰ Sen sijaan olisi melkoisen vaikea kuvitella, että tällainen opiskelu ympäristö motivoisi oppimiseen syväsuuntuneesti suhtautuvia, *merkitysorientaation* omaavia, itseohjautuvia, kriittisiä ja suuren sisäisen opiskelumotivaation omaavia henkilöitä. Vaikka myöhemmissä tutkimuksissa osoittautuikin, ettei Entwistlen alkuperäisen jaottelun mukaisella *saavutusorientaatiolla* ja *ei-akateemisella orientaatiolla* ollutkaan erityisen suurta käytännöntäsoista merkitystä, tästä huolimatta *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus näyttäisi puoltavan myös *ei-akateemisen orientaation* merkitystä sotilasuralle hakeutumiseen vaikuttavana tekijänä, koska kyseisen tutkimuksen mukaanhan vain

¹⁰³³ Ainakin upseeriopiskelijoiden heikohkot formaalin ajattelun valmiudet viittaisivat tällaiseen suuntaan.

¹⁰³⁴ Kadettien käyttöön annetaan esimerkiksi henkilökohtainen kannettava tietokone.

¹⁰³⁵ Palkallinen opiskelu koskee luonnollisestikin myös kaikkea muuta MpKK:lla myöhemmin tapahtuvaa opiskelua.

¹⁰³⁶ Sotatieteiden kandidaatit taas saavat vähintään kymmenen vuoden määräaikaisen viran, jonka lisäksi he voivat hakeutua myös maisterikoulutusohjelmaan.

¹⁰³⁷ Majurin keskimääräinen vuosipalkka on puolestaan 58 512 euroa (max 69 737 euroa).

¹⁰³⁸ Upseerin työura pitää sisällän myös kaiken kandidaattivaiheen jälkeisen puolustusvoimissa tapahtuvan opiskelun.

¹⁰³⁹ *Upseerihakijoiden arvot ja niiden yhteydet persoonallisuuteen ja upseereiksi soveltuvuuteen* -tutkimuksessa upseerinuralle hakeutujien motivaatiosta todetaan seuraavasti: ”Matalat korrelaatiokertoimet ja monien arvoalueiden tilastollisesti merkityksettömät korrelaatiokertoimet osoittavat myös, että hakija voi kokea vahvaa motivaatiota sotilasuralle monilla erilaisilla arvopohjilla.” (Nyman 2005, 23) Tämänkään perusteella ei siis olisi ihme, mikäli edellä läpikäydyn kaltaiset tekijätkin muodostaisivat yhden tällaisista ”erilaisista arvopohjista”...

¹⁰⁴⁰ Toistamisorientaation omaavat, toisin kuin merkitysorientoituneet ihmiset siis pitävät tällaisesta opiskelusta.

43 %:lla opiskelijoista opiskelumotivaatio oli hyvä. Mikäli tämän lisäksi vielä huomioidaan, että Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoista lukiotason koululaisille tarkoitetun testin osaamisosuudessakin heikosti menestyneitä oli peräti 37 %, tulos viittaa hyvin selkeästi siihen, että opiskelijoiden joukossa olisi jopa kohtalaisen paljonkin myös *ei-akateemisen orientaation* omaavia, heikon opiskelumotivaation, huonot opiskelutaidot ja negatiivisen perussuhtautumisen opiskelua kohtaan omaavia henkilöitä.¹⁰⁴¹

Tästä eteenpäin ei-osaavien opiskelijoiden ryhmä ei kuitenkaan enää ole erityisen mielenkiintoinen tarkasteltaviksi, koska lukiotasolle suunnitellussa testissä osaamisen osalta huonosti menestyneiden henkilöiden ei yleisesti ottaenkaan voida olettaa olevan kykeneviä akateemisen opiskeluun.¹⁰⁴² Sen sijaan kumpaakin osaavien ryhmää on syytä tarkastella hieman tarkemmin. Kyseiset ryhmät ovat mielenkiintoisia erityisesti sen vuoksi, ettei *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella tiedetä, mikä on opiskelijoiden hyvän ja huonon opiskelumotivaation syy. Toisin sanoen ei tiedetä, onko motivaatio tai sen puute seurausta opiskelijan mielestä liian akateemisesta vai liian epäakateemisesta opetuksesta (vai jostain muusta syystä).¹⁰⁴³ Näin ollen ei myöskään ole mahdollista väittää, että esimerkiksi vain osaavien ja motivoituneiden ryhmään kuuluvat henkilöt olisivat oikeanlaisia henkilöitä Maanpuolustuskorkeakoululla opiskelemaan, koska mahdollisesti pääosa heistä onkin motivoitunut opiskelusta nimenomaan sen vuoksi, että opiskelu on epäakateemista, helppoa ja käytännönläheistä. Toisaalta taas osaavien, ei-motivoituneiden ryhmä voi olla huonosti opiskelusta motivoitunutta täsmälleen samoista syistä johtuen, eli kenties juuri he ovatkin Maanpuolustuskorkeakoulun akateemisessa mielessä paras opiskelijaryhmä. Itse asiassa tämä vaikuttaisi asiaa epäsuorasti tarkastellen jopa todennäköiseltä, koska kyseinen ryhmä kuitenkin menestyi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen osaamista mittaavassa osiossa kaikkein parhaiten. Kaiken lisäksi tätä voitaisiin pitää Maanpuolustuskorkeakoulun kannalta jopa pienenä voittonakin, koska kyseinen ryhmä oli kuitenkin suurempi kuin osaavien ja motivoituneiden ryhmä (36,0 % vs. 27,1 %). Mikäli näin taas olisi, olisi opetuksen nykyistä akateemisemmaksi muuttaminen puolestaan helposti toteutettavissa oleva keino heidän opiskelumotivaationsa parantamiseksi.

Valitettavasti näin suoraviivaisen johtopäätöksen teko asiasta ei kuitenkaan olisi perusteltavissa, koska aivan varmasti kummassakin osaavien ryhmässä on molemmilla tavoin opetukseen suhtautuvia ihmisiä. *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella ei siis ole mahdollista antaa yksiselitteistä vastausta siihen, miten opetuksen akateemisemmaksi muuttaminen tulisi käytännön tasolla vaikuttamaan keskimääräisiin opiskelijoihin.¹⁰⁴⁴ Koska Maanpuolustuskorkeakoulun pitäisi kuitenkin yliopistona antaa opiskelijoilleen akateemiset kriteerit täyttävää opetusta, ei opiskelijoiden asiaa koskeville näkemyksille toisaalta myöskään pitäisi antaa liian suurta painoarvoa, koska eihän ole heidän tehtävänsä päättää, mitä yliopisto katsoo aiheelliseksi heille opettaa.

¹⁰⁴¹ Esimerkiksi puolustusvoimain komentajalle, kenraali Ari Puheloiselle keskeinen syy upseerinuralle hakeutumiselle oli, että ”*halusin ammattiin, jossa saisi olla paljon ulkona*” (Ruotuväki 14/2009).

¹⁰⁴² Kaiken lisäksi on lähes väistämätöntä, että ei-osaavien ryhmästä opiskelusta motivoituneidenkin ryhmää motivoi nimenomaan se osa MpKK:n antamasta opetuksesta, jota ei ole syytä pitää akateemisena.

¹⁰⁴³ Vaikka objektiivisesti asiaa tarkastellen voidaankin sanoa, ettei opetus ole liian akateemista, subjektiivisella tasolla opiskelija voi kuitenkin ajatella myös tällä tavoin.

¹⁰⁴⁴ Tällainen muutos vaikuttaisi hyvin todennäköisesti ainakin tiettyjen *osaavien* ja *motivoituneiden* ryhmään tällä hetkellä kuuluvien ei-akateemisesti suuntautuneiden henkilöiden osalta juuri päinvastaisesti. Aivan varmasti osaavien mutta ei-motivoituneiden ryhmässä olisi vastaavasti myös sellaisia henkilöitä joiden motivaation puute johtuu muista syistä kuin opiskelun epäakateemisuudesta.

Koska suunnilleen kahdella kolmasosalla opiskelijoista on kuitenkin lukiotasoisien osaamisen osalta riittävät valmiudet ymmärtää akateemista opetusta, pitäisi sellaista pyrkiä heille myös antamaan. Tältä osin on kuitenkin valitettavaa, että osaavien ryhmiin kuuluvistakin henkilöistä noin puolella on suotavaa heikommalla formaalin ajattelun valmiudet. Siksi on toivottavaa, että ainakin kaikki formaaliin ajatteluun kykenevät henkilöt olisivat myös käytännön tasolla akateemisesta opiskelusta kiinnostuneita, jotta akateemisesti pätevien opiskelijoiden osuus pysyisi edes 30 %:ssa. Kaiken edellä läpikäydyn perusteella onkin todettava, ettei mikään näyttäisi tältä osin puoltavan Maanpuolustuskorkeakoulun mahdollisuuksia antaa huonosti akateemisesta opiskelusta motivoituneille opiskelijoilleen kovinkaan korkeatasoista opetusta.¹⁰⁴⁵

Edellä läpikäytyjä näkemyksiä upseereiden opiskelumotivaation heikkoudesta tukee myös Maanpuolustuskorkeakoulun täydennyskoulutusosaston opetussektorin johtajan Antti-Tuomas Pulkan tutkimus *Epäonnistumisen pelko ja pyrkimys paremmuuteen kadettien tavoiteorientaatioissa* (Pulka 2010, 57–72). Vaikka Pulkan tapa määritellä opiskeluorientaatio poikkeaaakin hieman Entwistlen käyttämästä (taustalla Niemivirta 2002), hänenkin mukaansa Entwistlen *merkitys-orientoituneita* lähinnä vastaavia *oppimisorientoituneita* henkilöitä on kadettien joukossa varsin vähän. Syväoppimista edesauttavien tekijöiden sijasta kadettien opiskelua leimaavatkin sellaiset toistamisorientaatioon tai jopa ei-akateemiseen orientaatioon sidoksissa olevat asiat kuin epäonnistumisen pelko, virheiden välttely, luovutusherkkyyden, suorituskeskeisyys ja välttämisorientoituneisuus.¹⁰⁴⁶ Pulka toteaaakin tutkimuksensa lopuksi asiasta seuraavaan tapaan:

”Suoritusorientaatioon ja ennen kaikkea sen välttämistä varten (ei halua näyttää tyhmältä tai huonommalta kuin muut) liittyvät piirteet eivät mahdollisesta opintomenestyksestä huolimatta ole positiivisia tai ylipäättään haluttavia. Kilpailuasetelman korostaminen usuttaa opiskelijat keskittymään niihin tekijöihin ja mahdollisuuksiin, joilla erot tehdään. Kontrastina muut tehtävät, toiminnot ja suoritukset koetaan ylimääräisinä ja negatiivisina. Tällaisessa tilanteessa opiskelijat tunnistavat herkästi ja oppivat kulttuurisen oppimisen kautta millaisia vastauksia arvostetaan ja mihin aiheisiin opiskelussa kannattaa keskittyä. Tällainen kehitys johtaa oppimisstrategioiden sijaan selviytymisstrategioiden muodostumiseen. Selviytymisstrategioille on luontaista pinnallisten oppimistapojen käyttö. Kadettikoulussa tätä korostanee virallisen organisaation kilpailuasetelman legitimointi, joka taas edellyttää opetushenkilöstöltä oppilassuhteellisesti vertailu-

¹⁰⁴⁵ Tarkastelu ei kuitenkaan edelleenkään ottanut minkäänlaista kantaa Maanpuolustuskorkeakoulun kykyyn kouluttaa sotilaita vaan ainoastaan siihen, millaiset mahdollisuudet sillä on kouluttaa nykyisistä kadeteista akateemisesti samantasoisia kandidaatteja ja maistereita kuin millaisia siviiliyliopistokin kouluttavat.

¹⁰⁴⁶ Tällaisia henkilöitä on myös hyvin vaikea nähdä sellaisina upseereina kuin Maanpuolustuskorkeakoulu tuntuu upseerit virallisesti näkevän: *”Kasvaminen upseeriksi alkaa jokaisesta itsestään. Kaiken lähtökohtana on sitoutuminen upseeriteen ja upseerin ammattiin. Upseerilta edellytetään vahvaa itsekuria ja kykyä itsensä kehittämiseen. Upseerin on ymmärrettävä puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen käskyjen, määräysten ja ohjeiden noudattamisen merkitys. Upseerit toimivat esimiestehtävissä aina esimerkkinä alaisilleen. Upseerin on vaadittava itseltään ja nuoremmilta tinkimätöntä toimintaa eri tilanteissa. Oma esimerkki, oikeiden toimintatapojen opettaminen sekä niiden vaatiminen ovat jokaisen upseerin velvollisuuksia.”* (MPKGTK 2010, 37) Kadettien opiskelumotivaatioon suhteutettuna näyttäisi myös Kylkirauta-lehden päätoimittajan Juha-Antero Puistolain näkemys upseereiden sinnikkyudesta (ja luovuudesta) melkoisen virheelliseltä: *”Yksi upseerin perusominaisuuksista on järkevä peräänantamattomuus. Luovuttaminen ei ole edes ankeiden aikojen perussanasto. Luovuus on. Nyt näköpiirissä olevia haasteita ei voiteta vanhojen kaavojen järkähtämättömällä noudattamisella, vaan kokonaan uudet ratkaisut räätälöimällä.”* (Kylkirauta 3/2011, 1)

kelpoisten menetelmien käyttöä. Pinnallisen todistusvoiman kannalta vertailukelpoiset arviointikäytännöt perustuvat usein vain tiedon toistamiseen tai muutoin hyvin yksinkertaisiin mittausten menettelyihin. On ajateltavissa, että Hemmin tässä teoksessa esittämät tulokset oppimisorientaatioista tukevat tätä johtopäätöstä.

Kilpailuun ja sosiaaliseen vertailuun perustuva oppimisympäristö yhdistettynä arviointikäytäntöjen korostuneeseen kontrollifunktion (kokeiden läpäisytarve ja paremmuusjärjestykseen saattaminen) edellyttävät ja edistävät ulkoa oppimisen ja tiedon toistamiseen perustuvia oppimistapoja. Suoritusorientaation vahvistaminen aiheuttaa lisäksi negatiivisia tunteita, ahdistusta ja turhautumista. Kasvatuksellisesti hyvää oppimista haittaavat menettelyt eivät tuota sen kaltaisia valmiuksia, mitä puolustusvoimien osaamisen kehittämien edellyttää. Voi olla, että henkilöstösuunnittelu ilman vapaata hakeutumista vaatii paremmuusjonon muodostamista, mutta on tiedostettava, että tällöin upseerikoulutuksessa korostuvat suoritustavoitteet ohi laadukkaan oppimisen.” (Pulkka 2010, 69–70)

Vielä Pulkan tutkimustuloksiakin erikoisempia ovat kuitenkin Pulkankin viittaamaan Timo Hemmin tutkimuksen *Merkityksiä rakentamassa – tietoa toistamalla kohti menestystä* (Pulkka 2010, 73–96) tulokset. Kyseisen tutkimuksen mukaan merkitysorientoituneet opiskelijat nimittäin menestyvät Kadettikoulun opiskelussa viidestä tutkitusta ryhmästä toiseksi huonoiten,¹⁰⁴⁷ eli Kadettikoulun antamaa opetusta ei tästäkään syystä johtuen ole mahdollista pitää ainakaan akateemisessa merkityksessä oikeanlaisena.¹⁰⁴⁸ Kuten Hemmi asiasta itsekin toteaa: ”*Hypoteesin vastainen tulos on jokseenkin ristiriitainen Kadettikoulun arvosteluohjeen (2006) kanssa, missä todetaan: 'Arvioinnin tulee edistää korkeatasoisen ja syvälliseen ymmärrykseen tähtäävää oppimista' (Arvosteluohje 2006, 5). Tulos antaaakin ymmärtää, että Kadettikoulu kannustaa pinta-suuntautuneeseen oppimisen lähestymistapaan ja sitä kautta tietoa toistavaan opiskeluorientaatioon.*” (Pulkka 2010, 91) Se, että Kadettikoulu suosii akateemisessa merkityksessä vääränlaisia opiskelijoita, johtaa puolestaan siihen, etteivät akateemis-strategisessa merkityksessä pätevimmat henkilöt välttämättä myöhemminkään valikoidu johto- ja asiantuntijatehtäviin, joissa heidän todelliset akateemis-strategiset vahvuutensa pääsisivät oikeuksiinsa.¹⁰⁴⁹

Lopuksi, ja toisin kuin miten Pulkka ja Hemmi tuntuvat asian hyvin pitkälle näkevän, heidän tutkimuksissaan esille nostamien ongelmien korjaaminen ei myöskään tule onnistumaan pelkästään opetuksellisia menetelmiä parantamalla, koska opiskeluvalmiudet ja orientoituminen opiskelua kohtaan ovat hyvin pitkälle persoonallisuussidonnaisia asioita.¹⁰⁵⁰ Toisin sanoen, vaikka Pulkka ja Hemmi tuntuvatkin uskovan ongelman olevan ennen kaikkea opetuksen kehittämisen

¹⁰⁴⁷ Vain opiskelua vaikeuttava orientaatio (vastaa lähinnä Entwistlen ei-akateemista orientaatiota) selitti merkitysorientaatiota paremmin huonoa opiskelumenetystä.

¹⁰⁴⁸ Se, että pintaoppijoiden on mahdollista menestyä opinnoissaan syväoppijoita paremmin, lienee kytköksissä siihen, etteivät MpKK:n tentit tyypillisesti ole siviiliyliopistoille tunnusomaisia hyvin paljon erilaista aineistoa sisältäviä tenttejä, mikä taas mahdollistaa normaaliyliopistoja helpommin ulkoa opeteltavissa oleviin, tentin jälkeen nopeasti unohtettaviin ns. tärppeihin tukeutumisen. Todellisen oppimisen kannalta lähes hyödytön ”ranskalaisten viivojen” ulkoa opiskelu ei kuitenkaan ole syväoppijoiden tapa opiskella.

¹⁰⁴⁹ Periaatteessa kadetit saavat valita työtehtävänsä opintomenestyksen mukaisessa paremmuusjärjestyksessä. Koska opintomenestys puolestaan vaikuttaa kadettien asemaan paremmuusjonossa, saattavat opinnoissa kehnokosti menestyvät, akateemis-strategisesti katsoen parhaat opiskelijat jäädä jonon häntäpäähän.

¹⁰⁵⁰ Katso asiaan liittyen *Training Adaptable Leaders: Lessons from Research and Practice* -tutkimuksessa (U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences) oleva ihmisten oppimismahdollisuuksien rajallisuutta havainnollistava kuva (Mueller-Hanson ym. 2005, 8).

kautta ratkaistavissa, todennäköisesti tätä kautta vallitsevaan tilanteeseen saatavat parannukset eivät kuitenkaan tulisi olemaan kovinkaan merkittäviä.

Upseereiden motivaatiota käsitellyt luku voidaan puolestaan päättää Pekka Halosen väitöskirjan *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen* johdannon aloittavaan generalissimus Suvorov-lainaukseen: ”*Sotilaat pitävät siitä, että heitä koulutetaan, mikäli näkevät siinä jotain järkeä.*” (Halonen 2007, 11) Kaiken edellä läpikäydyn perusteella oikeastaan mikään ei siis kuitenkaan näyttäisi viittaavan siihen, että näkisivät...

Upseereiden persoonallisuus

Vaikka kaikilla edellä läpikäydyillä tekijöillä onkin suuri vaikutus suomalais-upseereiden mahdollisuuksiin toimia clausewitzlaisina strategeina, mielenkiintoisin ja samalla myös aikaisempia kohtia täydentävä asia liittyy kuitenkin upseereiden persoonallisuuteen. Puolustusvoimissa on nimittäin jo varsin pitkän aikaa selvitetty esiupeeerikurssilla (EUK) opiskelleiden upseereiden persoonallisuutta MBTI-tyyppi-indikaattorin pohjalta,¹⁰⁵¹ minkä lisäksi myös Kadettikoulun hakijoiden MBTI-persoonallisuus on viime vuosien aikana selvitetty.¹⁰⁵² Koska MBTI:tä on tutkimuksessa käsitelty varsin paljon, ei sen teoreettisiin taustoihin ole enää tässä vaiheessa mitään oleellista lisättävää.¹⁰⁵³ Sen sijaan puolustusvoimien keräämään MBTI-aineistoon liittyy eräs merkittävänä pidettävä ongelma. Kyse on siitä, että vuoteen 2008 asti puolustusvoimissa käytössä ollut MBTI-versio uudistettiin, koska vanhan version oletettiin antavan upseerikunnasta virheellisiä persoonallisuusjakaumia.¹⁰⁵⁴ Keskeinen syy vanhan version korvaamiselle oli puolestaan se, että erityisesti naisille tyypillisten ESFJ-tyyppien osuus upseerikunnasta tuntui muodostuvan vanhalla versiolla kerätyn aineiston pohjalta liian suureksi (Routamaa, Sotatieteiden päivät 21.5.2008). Ongelman mittarin oikeaksi tai vääräksi todistamisen osalta kuitenkin muodostaa se, ettei kumpikaan puolustusvoimien käyttämistä mittareista ole mikään MBTI:n virallinen versio, minkä seurauksena niiden luotettavuuden suora arvioiminenkaan ei ole mahdollista.¹⁰⁵⁵

Vaikka puolustusvoimien uusi MBTI-versio kieltämättä vaikuttaakin antavan upseerikunnasta aikaisempaa luotettavampia persoonallisuusjakaumia, ongelman sen osalta kuitenkin muodostaa, ettei vanhaankaan versioon näyttäisi sisältyvän minkäänlaista varsinaista virhettä. Koska aikaisemman version taustat ovat olleet jossain määrin hämärän peitossa, päätin selvittää asian suoraan psykologi Ilmo

¹⁰⁵¹ Koska esiupeeerikurssi on virkaurakurssi, jonka lähes kaikki upseerit kapteeneina käyvät, eivät upseereiden MBTI-jakaumat myöskään sen seurauksena vääristy.

¹⁰⁵² MBTI-tyypin selvittäminen kytkeytyy MpKK:n valintakokeeseen eli käytännössä siis soveltuvuuskokeeseen, jonka avulla hakijoiden soveltuvuus upseerinuralle selvitetään (mm. johtajuus, vuorovaikutustaidot ja stressinsietokyky); MBTI:tä käytetään vain hakijoiden taustoittamiseen eli sitä ei siis käytetä varsinaisena valintakriteerinä.

¹⁰⁵³ Tämän tutkimuksen yhteydessä tapahtuvan MBTI-tarkastelun osalta on kuitenkin jo tässä yhteydessä syytä korostaa, että tehtävät tulkinnot tulevat poikkeamaan melkoisen paljonkin MpKK:n Käyttäytymistieteiden laitoksen upseereista tekemistä, koska tässä yhteydessä kiinnostuksen kohteena on MBTI-persoonallisuuden kytkeytyminen muihin clausewitzlaisen strategisuuden kannalta tärkeinä pidettäviin asioihin, kun taas Käyttäytymistieteiden laitos tarkastelee ihmisten kyvykkyyttä hyvin pitkälle vain MBTI:n omiin kriteereihin huomiota kiinnittäen.

¹⁰⁵⁴ Vanhassa MBTI-versiossa kysymysten määrä oli 74 kun se nykyversiossa on 44.

¹⁰⁵⁵ Versioiden toisiinsa vertaamista ei myöskään helpota, ettei uudella versiolla vielä tähän mennessä ole kerätty kovinkaan paljon aineistoa, joka vaikeuttaa luotettavan muuntotaulukon tekoa versioiden välille. Käytännössä ”standardointi” olisi tietenkin jopa kohtalaisen helppoakin toteuttaa siten, että sama (suuri) ryhmä testattaisiin niin MBTI:n virallisella kuin puolustusvoimien versio(i)llakin.

Laaksoelta, jonka toimesta MBTI-tyyppi-indikaattori 1990-luvun alkupuolella otettiin puolustusvoimissa (tutkimus)käyttöön. Kaikessa lyhykäisyydessään historia kuuluu seuraavaan tapaan.¹⁰⁵⁶ Ensinnäkin, Laaksonen kertoi tilanneensa ensimmäisen MBTI-version suoraan Yhdysvalloista. Vaikka Laaksonen ei version nimeä muistanutkaan, kyseen täytyi olla F-versiosta, koska siinä oli hänen mukaansa 166 osiota. Laaksonen käänsi itse kyseisen version suomeksi, minkä jälkeen käännös tarkistettiin *Psykologien kustannus Oy*:ssä (Pekka Heiskari).¹⁰⁵⁷ Koska F-versio puolestaan on kaikkein luotettavin käytössä olevista MBTI-versioista, ja koska käännöstyö vaikuttaisi lisäksi tapahtuneen asianmukaisesti, ei kyseisen version luotettavuutta myöskään ole mitään erityisiä syytä epäillä. Myöhemmin Laaksonen kuitenkin päätyi vaihtamaan kyseisen version eräältä Turun yliopiston Kasvatustieteiden laitoksen professorilta¹⁰⁵⁸ saamaansa lyhyempään 74 kysymyksen versioon.

Koska kyseinen versiovaihdos puolestaan vaikutti mahdolliselta tai jopa todennäköiseltä syytä upseereista saatavien ”virheellisten” persoonallisuustyyppien syntymiselle, kysyin Laaksoelta myös versiovaihdoksen puolustusvoimien syntymiselle aiheuttamista muutoksista. Hänen vastauksensa kysymykseeni oli lyhyt mutta yksiselitteinen: *”Mitään muutoksia preferenssityypeissä ei ollut pitkän eikä lyhyen version välillä.”* Tämän perusteella vaikuttaisi siis siltä, ettei puolustusvoimissa vuoteen 2008 asti käytössä olleeseen MBTI-versioon sisältyisikään oletetunlaista virhelähdettä. Itse asiassa alkuperäiseen oletukseeni nähden (puolustusvoimien alkuperäinen MBTI-versio ei perustu mihinkään viralliseen versioon) tilanne kääntyiikin pääläelleen, koska kyseisen version taustallahan osoittautuikin olevan kaikkein luotettavin F-versio. Vaikka kyseinen versio myöhemmin korvattiinkin Turun yliopistosta saadulla lyhyemmällä versiolla, olivat sillä saadut jakaumat kuitenkin identtisiä alkuperäisen version kanssa, joten senkin täytyi olla luotettava.¹⁰⁵⁹ Lopuksi asian osalta on vielä syytä korostaa, että näiden kahden version erilaiset taustat mutta yhteneväiset tulokset viittaavat myös vahvasti siihen, että kumpikin versioista oli luotettava (triangulaatio), vaikka niiden upseereista antamat persoonallisuustyyppijakaumat kieltämättä tietyiltä osin melkoisen erikoisilta vaikuttavatkin.¹⁰⁶⁰

Koska puolustusvoimien vanhaan MBTI-versioon ei näin ollen näyttäisi liittyvän ainakaan minkäänlaista selkeää ja helposti tunnistettavissa olevaa virhelähdettä, tässä yhteydessä vanhaa versiota ei myöskään sivuuteta vaan päinvastoin siihen tukeudutaan ensisijaisesti.¹⁰⁶¹ Vanhaan versioon tukeutumista puoltaa tämän lisäksi se, että pääosa nykyisestä upseerikunnasta on testattu nimenomaan kyseisellä versiolla, joten todennäköisesti ainakin upseereilla itsellään on selkeä kuva

¹⁰⁵⁶ Selvitys perustuu sähköpostikirjeenvaihtoon Aalto-Laaksonen 17.–25.11.2009.

¹⁰⁵⁷ Olin asian tiimoilta sähköpostiyhteydessä myös Pekka Heiskariin.

¹⁰⁵⁸ Laaksonen ei muistanut kyseisen henkilön nimeä. En yrityksistäni huolimatta myöskään onnistunut selvittämään professorin henkilöllisyyttä, vaikka olinkin sähköpostitse yhteydessä Turun yliopiston Kasvatustieteiden laitoksen johtajaan, professori Risto Rinteesen 25.11.2009; hänen vastauksensa kysymykseeni saapui 27.11.2009.

¹⁰⁵⁹ Vaikuttaisi yleisesti ottaenkin melkoisen erikoiselta, mikäli Turun yliopistossa toimiva/toiminut professori olisi tukeutunut muuhun kuin luotettavaan MBTI-versioon.

¹⁰⁶⁰ Informoin MBTI:n taustoista MpKK:n Käyttäjätieteiden laitosta (Kai ja Markku Nyman) 1.4.2010.

¹⁰⁶¹ Vaikka tässä yhteydessä keskitytäänkin esiupseerikurssilaisista kerätyyn MBTI-aineistoon, kadeteista kerätty aineisto ei kuitenkaan poikkea kovinkaan paljoa siitä. Esimerkiksi kadettikurssien 89 ja 94 välillä ei ollut merkittäviä persoonallisuustyyppieroja vaikka MpKK:n koulutusjärjestelmä uudistus tapahtuikin kurssien välillä. Keskeisin ero oli NF-tyyppien osuuden kasvu SJ-tyyppien kustannuksella. Muutoksen osalta oli kuitenkin erikoista, että se tapahtui ennen kaikkea INFP-tyyppien määrän kasvun kautta (KK 89 = 0 %, KK 94 = 9 %), koska ainakaan etukäteen ajatellen INFP-tyyppien soveltuvuutta upseerinuralle ei voida pitää itsestään selvyytenä.

kyseisen version luotettavuudesta ainakin heidän oman persoonallisuutensa kuvaajana. Persoonallisuustyyppinsä tuntien upseerit voivat siis tässä yhteydessä läpikäytävien asioiden perusteella itse pohtia, kuinka hyvin heille määritelty MBTI-tyyppi vastaa heidän omaa käsitystään itsestään ja jollei vastaa, tarjoaa puolustusvoimien uusi MBTI-versio vähintäänkin suuntaviivoja sille, mihin suuntaan oma persoonallisuus uudella versiolla tehdyn testauksen myötä muuttuisi.¹⁰⁶² Viimeinen ja samalla myös merkittävin syy vanhaan versioon tukeutumiselle liittyy kuitenkin epävarmuuteen siitä, onko uutta MBTI-versiota ylipäättään edes mahdollista pitää vanhaa versiota luotettavampana.¹⁰⁶³ Itse asiassa jo pelkästään uuteen versioon liittyvien kysymysten vähäinen määräkin (44 kysymystä) viittaa siihen, ettei sen luotettavuus voisi olla ainakaan yhtään sen parempi kuin esimerkiksi MBTI:n virallisen AV-version (50 kysymystä), jonka luotettavuus on kuitenkin selkeästi heikompi kuin puolustusvoimien vanhan version taustalla olevan F-version.¹⁰⁶⁴

Taulukko 15: Esiupseerikurssit vanhan/uuden (EUK 61) MBTI-version perusteella

MBTI	ST	%	SF	%	NF	%	NT	%	Yht.
IJ	ISTJ	19/21	ISFJ	6/6	INFJ	0/2	INTJ	0/3	25/32
IP	ISTP	0/2	ISFP	0/1	INFP	0/3	INTP	0/3	0/9
EP	ESTP	1/1	ESFP	6/3	ENFP	1/1	ENTP	0/4	8/9
EJ	ESTJ	39/21	ESFJ	20/9	ENFJ	6/5	ENTJ	2/15	67/50
Yht.		59/45		32/19		7/11		2/25	

Lähde: MpKK:n Käyttätymistieteiden laitos (Nyman & Nyman).

Varsinkin puolustusvoimien vanhan MBTI-version (n/n) perusteella upseerit ovat persoonallisuustyyppinsä osalta hyvin yhtenäinen ammattikunta ja lisäksi vielä niin, että heidän persoonallisuutensa näyttäisi poikkeavan myös hyvin merkittävällä tavalla oikeastaan kaikista tutkimuksissa jo aikaisemmin läpikäydyistä (verrokki)ryhmistä. Upseereiden osalta on lisäksi mielenkiintoista, että peräti 91 % heistä sijoittuu S-piirteen (tosiasiallinen) omaaviin persoonallisuustyyppiryhmiin ja niidenkin osalta aivan erityisesti SJ-ryhmiin (84 %).¹⁰⁶⁵ Upseereiden temperamentin homogeenisuutta ei kuitenkaan voida pitää clausewitzlaisen nerouden näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa positiivisena asiana, koska kyseiset persoonallisuudet kuuluvat vähemmän lahjakkaiden tyyppien joukkoon, minkä lisäksi varsinkin ISTJ- ja ESTJ-tyypit ovat myös kaikkein vähiten

¹⁰⁶² Puolustusvoimien uudella MBTI-versiolla tehtynä persoonallisuus olisi aikaisempaa pienemmällä todennäköisyydellä ESTJ ja ESFJ-tyyppinen ja vastaavasti taas suuremmalla todennäköisyydellä N-tyyppinen.

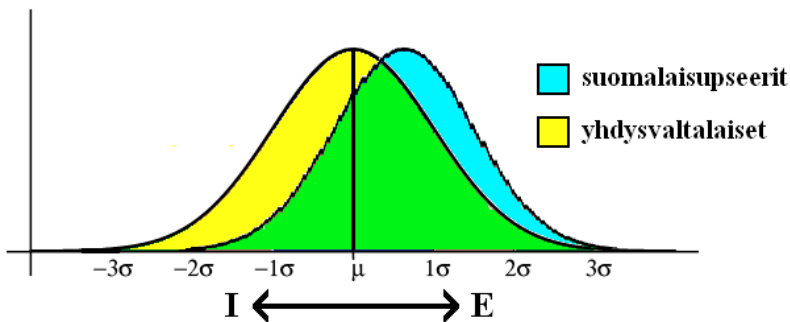
¹⁰⁶³ Epäily ei koske millään tavoin sitä, etteikö uuden version ymmärrettäisi olevan puolustusvoimien näkökulmasta aikaisempaa versiota helpommin hyödynnettävä, koska uuden version avulla preferenssiryhmien välille saadaan aikaisempaa enemmän vaihtelua. Sen sijaan tämän tutkimuksen näkökulmasta keinotekoisesti aikaansaaduista persoonallisuuseroista olisi vain haittaa, koska omien luokittelukriteereiden käyttö heikentäisi merkittävällä tavoin mahdollisuutta verrata upseereita muihin ihmisryhmiin.

¹⁰⁶⁴ Kuten aikaisemmin todettiin, MBTI:n virallisten versioidenkin luotettavuus vaihtelee melkoisen paljon eri versioiden kesken (ks. tarkemmin esim. Boyle 1995, 71–74).

¹⁰⁶⁵ Esimerkiksi suunnilleen suomalaista esikuntaupseerikurssia vastaavalla yhdysvaltalaisella CGSC-kurssilla MBTI-tyyppijakaumat poikkeavat varsin paljonkin suomalaisupseereista, sillä kyseisen kurssin opiskelijoista (N = 300) yli 45 % kuuluu N-tyyppiryhmiin ja vain 48 % SJ-tyyppiryhmiin (Garren 2005, appendix B).

todennäköisesti siis myös luotettavampaa MBTI-versiota käytettäessä lahjakkaiden ryhmiin kuuluvien upseereiden määrä olisi vielä selvästi tätäkin vähäisempi.¹⁰⁷⁰ Vastaavasti taas lahjakkaista yhdysvaltalaisoppikoululaisista pääosa kuuluu N-tyyppiryhmiin, koska ainoastaan ISTJ-ryhmä rikkoo yleisyyden osalta kuudennella sijallaan N-tyyppiryhmien ”värisuoran”. Tällöinkin kyseisen ryhmän edustus vastaa ainoastaan heidän osuuttaan, kun taas kaikki N-tyypit ovat yliedustettuina lahjakkaiden ryhmässä.¹⁰⁷¹ Maanpuolustuskorkeakoulun yliopisto-opiskelijoiden osalta voidaankin tämän pohjalta todeta, etteivät he ole MBTI-persoonallisuutensa perusteella määritellyn lahjakkuuden perusteella rinnastettavissa lahjakkaisiin eivätkä itse asiassa edes keskimääräisiin yhdysvaltalaisoppikoululaisiin.¹⁰⁷²

Kuva 15: Upseereiden jakautuminen I–E-persoonallisuuspiirrejatsumolle

Upseereiden osalta on lisäksi syytä kiinnittää huomiota MBTI-tyyppi-indikaattorin dynaamisuutta korostavaan piirteeseen eli siihen, että henkilöiden MBTI-persoonallisuus voi ainakin tiettyjen rajojen puitteissa myös muuttua tai vaihdella.¹⁰⁷³ Kyseistä vaihtelua on puolestaan helppo ymmärtää edellä olevan kuvan kautta, koska vaikka pääosa ihmisistä sijoittuu normaalijakauman mukaisesti melkoisen lähelle kahden vaihtoehdoisen persoonallisuustyyppin rajaa (kuvassa yhdysvaltalaiset introvertti–ekstraverti-jatkumolla), on myös varsin luontevaa olettaa, että eri testikerroilla tällaiset ”rajatapaukset” voivat osoittautua joko introvertiksi tai ekstravertiksi ihmiseksi keskimääräisten siirtymien kuitenkin kumotessa toisensa. Sen sijaan, mikäli ihmiset jakautuvat kyseisille jatkumoille

INTP = 1 %, ENTP = 3 % ja ENTJ = 16 %), että kyseisellä kurssilla opiskelevat henkilöt kuuluvat akateemisesti kaikkein lahjakkaimpiin 1990-luvun kadettikursseihin.

¹⁰⁷⁰ Esimerkiksi kolmessa kaikkein lahjakkaimmassa ryhmässä (INTP, ENTP ja INTJ) ei olisi yhtään edustajaa (ENTJ = 2 %), kun taas ryhmiin ISTJ (11), ESTJ (12) ja ESFJ (14) kuuluu lähes neljä viidesosaa upseerikunnasta.

¹⁰⁷¹ Jokainen kahdeksasta N-ryhmästä on sakilaisittain määriteltynä lahjakkaampi kuin yksikään S-ryhmä. ISTJ-ryhmää lukuun ottamatta jokainen kahdeksasta N-ryhmästä on myös suurempi kuin yksikään lahjakkaiden S-ryhmä, vaikka S-ryhmien edustajiin kuuluukin amerikkalaisväestöstä noin kolme neljäsosaa.

¹⁰⁷² Sakin tutkimuksessa lahjakkuuden kriteerit eivät todetun mukaisesti myöskään olleet erityisen tiukat (yksi neljäsosa koululaisista katsottiin lahjakkaksi). Tähän asiaan liittyen voidaan puolestaan todeta, että mikäli *West Pointin* kadettien lukiomenestys korreloisi suoraan heidän persoonallisuutensa kanssa (68 % kuuluu parhaaseen viidennekseen), olisi heidän MBTI-jakaumansa hyvin samankaltainen lahjakkaiden amerikkalaislukiolaisten kanssa; todennäköisesti kuitenkin myös *West Point* houkuttelee keskimääräistä enemmän (hyviä) SJ-tyypin ihmisiä.

¹⁰⁷³ Jo aikaisemmin tutkimuksessa asiaa käsiteltiin temperamentin kautta.

suomalaisupseereiden tapaan epätasaisesti,¹⁰⁷⁴ todennäköisesti pienetkin eroavaisuudet esimerkiksi testitilanteessa aiheuttavat radikaalimmilta vaikuttavia siirtyviä yleisemmästä harvinaisempaan ryhmään kuin päinvastoin, koska ryhmästä toiseen mahdollisesti siirtyvien potentiaalisten ”rajatapausten” määrähän on paljon suurempi yleisemmässä kuin harvinaisemmassa ryhmässä.¹⁰⁷⁵

Normaalijakaumaluonteen mukaista on lisäksi olettaa, että ryhmien ollessa suunnilleen samankokoisia myös kumpaankin ryhmään kuuluvien ääripää-edustajien määrä on suunnilleen yhtä suuri, mutta kokonaisuuteen suhteutettuna kuitenkin varsin pieni. Koska suomalaisupseereiden osalta näin ei kuitenkaan ole, voidaan heidän joukossaan olettaa olevan selvästi keskimääräistä enemmän puhtaita E-, S-, T- ja J-tyyppien edustajia, kun taas näiden jatkumoiden toisen ääripään edustajien määrän voidaan olettaa olevan hyvin vähäinen. Sakilaisen lahjakkuuden näkökulmasta asiaa katsottaessa tämä on puolestaan ongelmallista erityisesti sen vuoksi, että T-tyyppisyyttä lukuun ottamatta kaikki jatkumot ovat tältä osin upseereiden osalta epäsuotavaan suuntaan painottuneita, eli on siis todennäköistä, etteivät myöskään jatkumon suotuisan pään edustajat ole niin puhtaita tyyppinsä edustajia kuin mikä olisi toivottavaa. Käytännössä tämä tarkoittanee esimerkiksi tutkimuksen kannalta erittäin tärkeän N-tyyppisyyden osalta sitä, että todellisuudessa ero upseereiden ja lahjakkaiden yhdysvaltalais-lukiolaisten välillä on vieläkin suurempi kuin millaisen kuvan asiasta pelkän N-tyyppien osuuden perusteella saa. Todennäköisesti keskiverto N-tyyppin upseeri ei siis ilmennä kyseisiä ominaisuuksia niin puhtaassa muodossa¹⁰⁷⁶ kuin lahjakkaiden ryhmään kuuluva N-tyyppin amerikkalaislukiolainen.¹⁰⁷⁷

Taulukko 17: Miesten ja naisten MBTI-jakaumat (miehet/naiset).

MBTI	ST	%	SF	%	NF	%	NT	%	Yht.
IJ	ISTJ	16/7	ISFJ	8/19	INFJ	1/2	INTJ	3/1	28/29
IP	ISTP	8/2	ISFP	8/10	INFP	4/5	INTP	5/2	25/19
EP	ESTP	6/3	ESFP	7/10	ENFP	6/10	ENTP	4/2	23/25
EJ	ESTJ	11/6	ESFJ	8/17	ENFJ	2/3	ENTJ	3/1	24/27
Yht.		41/18		31/56		13/20		15/6	

Lähde: <http://www.theanconas.com/MBTI/mfstats.htm>

Lopuksi, koska varsinkin naistutkimustutkijoille saattaa tulla mieleen, että upseerikunnan (strategista) tasoa olisi mahdollista parantaa alaa naisvaltaistamalla, on myös kyseistä asiaa syytä lyhyesti käsitellä. Asian osalta voidaan kuitenkin välittömästi todeta, ettei tällainen ehdotus saa tukea ainakaan MBTI-näkemyksen

¹⁰⁷⁴ Yhdysvaltalaiset: I-E = 51–49, S-N = 74–26, T-F = 40–60 ja J-P = 55–45. Upseerit puolustusvoimien vanhaa MBTI- versiota käytettäessä: I-E = 25–75, S-N = 91–9, T-F = 61–39 ja J-P = 92–8.

¹⁰⁷⁵ Tästä johtuen olisi esimerkiksi N-tyyppin suomalaisupseereiden määrän näennäinen kasvattaminen hyvin helppoa jo pienelläkin testitilanteen ”manipuloinnilla”.

¹⁰⁷⁶ Tämän perusteella vaikuttaisi myös ilmeisen perustellulta olettaa, ettei intuitiivisten upseereiden N-tyyppisyyssään korreloisi yhtä vahvasti muiden clausewitzlaisen strategisuuden kannalta oleellisten asioiden kanssa kuin miten N-tyyppisyyden tiedetään yleisesti ottaen kyseisten asioiden kanssa korreloivan.

¹⁰⁷⁷ Tämän perusteella olisikin epäuskottavaa, mikäli esimerkiksi tämän tutkimuksen julkaisemisen jälkeen suuri osa suomalaisupseereista yhtäkkiä muuttuisikin vaikkapa intuitiivisiksi N-persoonallisuustyypeiksi.

pohjalta, koska MBTI-persoonallisuuden perusteella naisten ei voida katsoa soveltuvan toimimaan ainakaan yhtään miehiä paremmin strategisen tason johtotehtävissä.¹⁰⁷⁸ Itse asiassa upseerikunnan naisvaltaistumisen todennäköinen seuraus olisi mitä ilmeisimminkin juuri päinvastainen, koska esimerkiksi tutkimuksessa strategisista puutteista kritisoitujen SJ-tyyppien osuus on naisten joukossa jopa suurempi kuin miesten joukossa (49 % vs. 43 %). Tämän lisäksi on myös naisten osuus kahdessa kaikkein vähiten akateemisesti lahjakkaassa SJ-ryhmässä (ISFJ ja ESFJ) hyvin paljon suurempi kuin miesten joukossa (naiset 19 % ja 17 %; miehet 8 % ja 8 %). Naisista peräti 56 % kuuluu yleisesti ottaenkin neljään akateemisesti kaikkein heikkolahjaisimpaan SF-persoonallisuustyyppi-ryhmään (miehet 31 %). F-tyyppin tunneihmisiä naisista on puolestaan 76 % (miehet 44 %), eikä tunneihmisten ainakaan lähtökohtaisesti voida katsoa soveltuvan toimimaan parhaalla mahdollisella tavoin asevoimien (sodan ajan) johtotehtävissä. Tunneihmisten osalta on myös todettava, että toisin kuin varsin yleisesti tunnutaan oletettavan, tunneihminen ei tarkoita samaa asiaa kuin hyvän tunneällyn omaava ihminen. Esimerkiksi Malcolm Higgsin asiaa käsitelleessä tutkimuksessa osoittautui, että MBTI-tyyppi-indikaattorin mukainen intuitio (N) korreloi voimakkaasti tunneällyn kanssa, kun taas minkäänlaista korrelaatiota tunteiden (F) ja tunneällyn välillä ei havaittu (Higgs 2001, 509–533).¹⁰⁷⁹ Tunneihminen, toisin kuin intuitiivinen ihminen, ei siis ainakaan yleisesti ottaen ole muihin ihmisiin empaattisesti tms. suhtautumaan kykenevä henkilö vaan ihminen, joka reagoi asioihin (irrationaalisesti) tunnetasolla, vaikkei tällainen reagointi asioiden hoitamisen kannalta tarkoituksenmukaista olekaan. Lopuksi, naisista strategisesti lahjakkaimpiin NT-tyyppin edustajiin kuuluu vain 6 %, kun taas miesten joukossa heidän osuutensa on kaksi ja puolikertainen (15 %).¹⁰⁸⁰ Toisin sanoen, naisten MBTI-persoonallisuus ei tue sitä, että he voisivat soveltua toimimaan miehiä paremmin (asevoimien) strategisissa johtotehtävissä.¹⁰⁸¹ (ks. tarkemmin Briggs Myers & Myers 1988, 27–51 ja Briggs Myers & McCaulley 1988, 46 ja 48).

¹⁰⁷⁸ Tässä yhteydessä asian osalta ei siis kiinnitetä huomiota muihin tekijöihin kuin MBTI-persoonallisuuteen.

¹⁰⁷⁹ Asiaan palataan työssä myöhemmin tarkemmin.

¹⁰⁸⁰ Esimerkiksi professori Iiris Aaltio toteaa naisstereotyyppioita kritisoidessaan seuraavaan tapaan: *"Naisjohtajuudesta voidaan muodostaa stereotyyppioita tavalla, että kaikki johtajat, jotka ovat sukupuoleltaan naisia, toimivat samantyyppisesti. Käsitys voi olla positiivinen – vaikkapa että naiset johtajina ottavat alaisensa paremmin huomioon kuin miehet – mutta se voi olla myös kielteinen, kuten että naiset ovat epäjohtomukaisia. Jos kysymyksessä on kilpailutilanne vaikkapa johtajaa valittaessa, voidaan stereotyyppien avulla myös painaa jotain johtajakandidaateista. Esimerkiksi siten, että 'Liisa on kyllä mukava tyyppi, mutta ei hänestä ole tekemään strategiaa linjanvetoja'. Stereotyyppioita luodessa voidaan vähäisiäkin viitteitä käyttää hyväksi retorisella tavalla."* (Juuti 2006, 184) Vaikka Aaltion esille nostamissa asioissa aivan varmasti onkin kyse stereotyyppioista – jollaisia myös naistutkijat tekevät miehistä – niin ovatko ne kuitenkin erityisen pahoja, koska itse asiassahan kaikki Aaltion esille nostamat asiat saavat varsin hyvääkin tukea MBTI-pohjaisesta tarkastelusta? Esimerkiksi "Liisa-esimerkissä" esille nostettava näkemyshän on varsin ymmärrettävä jo pelkästään senkin perusteella, että NT-tyyppien osuus naisten joukossa on pieni suhteessa miehiin. Samoin, mikäli naiset olisivat ylenneet organisaatiossa nimenomaan naisellisten tunnepuolen vahvuksiensa pohjalta, niin tällöinhän saattaisi aivan oikeastikin olla perusteltua olla nostamatta heitä clausewitzlaisiin strategiaan johtotehtäviin. Itse asiassa myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus antoi selvää tukea "stereotypialle" siitä, etteivät naisten fyysikaalisen (tekniikan) päättelyn kyvyt ole mieskollegojensa tasoisia. Huomioi kuitenkin, että kyse oli vain asiaa koskevasta mahdollisesta selityksestä eikä suinkaan tällaista toimintaa tukemaan tarkoitettua kannanotosta.

¹⁰⁸¹ Gender-tutkijoiden olisikin syytä kiinnittää näihin asioihin nykyistä enemmän huomiota. Edellä läpikäydyn perusteella asioita tarkasteltaessa voidaan esimerkiksi Bruce Beirston mustavalkoista tapaa erottaa nais- ja miesjohtajat toisistaan pitää vähintäänkin erikoisena. Beirsto nimittäin yhdistää maskuliiniseen tyyliin sen

Upseereiden SJ-tyyppisyys

Koska suomalaisupseerit ovat persoonallisuustyyppiltään poikkeuksellisen selvästi SJ-tyyppisiä ihmisiä, on seuraavaksi syytä lyhyesti käsitellä, millaisia ihmisiä SJ-tyyppit¹⁰⁸² suunnilleen ovat. Tarkastelu on puolestaan syytä aloittaa Myersin ja McCaulleyn esittämällä lyhyellä tyyppikuvauksella, jonka mukaan *SJ-tyyppit ovat henkilöitä, jotka käyttävät arvioinnin funktiona ajattelua (T) tai tunnetta (F) kanssakäymisissään ulkoisen maailman kanssa, kun taas heidän sisäinen maailmansa rakentuu hyvin pitkälle välittömien faktojen ja tosiasioiden varaan. SJ-tyyppit etsivät järjestystä ympäristöönsä. He ovat usein hyvin organisoituneita, luotettavia ja konservatiivisia. Heillä on usein tapana ratkaista ongelmatilanteita menneisiin kokemuksiin vastaavista tilanteista tukeutuen. He välttävät myös moniselitteisiä tilanteita, jotka he mahdollisesti kokevat hankalina ymmärtää.* (Myers & McCaulley 1986, 36; ks. tarkemmat tyyppikuvaukset esim. Kroeger & Thuesen 1989)¹⁰⁸³

SJ-tyyppin¹⁰⁸⁴ ihmisille on siis ensinnäkin tunnusomaista vahva usko siihen, että todellisuutta olisi mahdollista hahmottaa luotettavasti omien aistien avulla asioita aikaisempiin henkilökohtaisiin kokemuksiin peilaten,¹⁰⁸⁵ kun taas heidän valmiutensa hahmottaa olevaisuutta intuitiivisten (N) ihmisten tavoin erilaisten symbolien, teorioiden ja muiden abstraktien asioiden kautta on puutteellinen (ks. Myers & McCaulley 1990, 96).¹⁰⁸⁶ SJ-tyypeillä on myös tyypillistä kieltää

kaltaiset käsitteet kuin byrokratia, kognitiivisuus, modernismi ja transaktionaalinen johtajuus, kun taas feminiinistä tyyliä kuvaavat esimerkiksi sellaiset termit kuin adhokratia (nopea sopeutumiskyky), affektiivisuus, postmodernismi ja transformationaalinen johtajuus (Beairsto 1997, 130–134). Erityisesti transformationaalisen johtajuuden osalta näkemystä voidaan kuitenkin pitää selkeän virheellisenä; asia perustellaan tutkimuksessa syväjohtamista käsittelevän luvun yhteydessä.

¹⁰⁸² On muistettava, että Keirseyn mukaan SJ-tyyppisyys on myös yksi neljästä temperamentista (muut SP, NF ja NT).

¹⁰⁸³ Henry Thomas Buckle: *”Ne, jotka eivät tunne pimeyttä, eivät koskaan ala etsiä valoa.”*
¹⁰⁸⁴ ST-tyyppisyys (ESTJ ja ISTJ) vahvistaa tyypillisesti vain entisestäänkin SJ-tyypeille ominaisia ominaisuuksia.

¹⁰⁸⁵ Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun hallintojohtaja, kommodori Aulis Minkkinen on todennut asiasta upseereiden ja MpKK:n välisiin, toivottavaa heikompiin suhteisiin liittyen seuraavaan tapaan: *”Selvitystyöstä kuultaa läpi vanha käyttäytymistieteellinen totuus, jonka mukaan useimmat ihmiset mieltävät asioita omien kokemuksensa kautta. Tämä inhimillinen piirre tuntuu koskevan etenkin upseereita. Monet tutkimuksessa haastatellut peilasivatkin Maanpuolustuskorkeakoulua koskevia tuntojaan omien Kadetti- tai Sotakorkeakouluaikaisten tuntojensa kautta. Myös monet 1990-luvun ratkaisut vaikuttavat puolustusvoimien sisällä edelleenkin Maanpuolustuskorkeakoulun maineeseen haitallisesti. Päällimmäisenä skeptikoiden kritiikissä on harhaoppisen akateemisuuden peikko.”* (*Defensor Patriae* 1/2010, 3) Tähän näkemykseen suhteutettuna onkin hivenen outoa, että esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun *Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos* kuitenkin käyttää vanhoja evp-upseereita nuorten kadettien mentoreina, jonka seurauksena kadettien MpKK:sta saama kuva voikin väärienlaisten mentoreiden ohjaamana muodostua virheelliseksi haluttavaan kuvaan nähden, koska vanhat everstit ym. ovat kuitenkin suuria auktoriteetteja juuri opiskelunsa aloittaneille nuorille kadeteille. Esimerkiksi Kadettikoulun entinen johtaja, eversti Matti Lukkari on sitä mieltä, että Kadettikoulun sotilaallisia harjoitteita on korvattu osittain pelkällä akateemis-teoreettisella hömpällä (*Defensor Patriae* 3/2009, 44). Mikäli mentorit toisin sanoen sattuisivat tietämättömyyttään tms. vahvistamaan tällaista, kadeteille jo muutenkin liian tyypillistä kuvaa MpKK:n opetuksen ”liiallista” akateemisuudesta, tekisivät he tällöin valtavan karhunpalveluksen niin kadeteille, Maanpuolustuskorkeakoululle kuin puolustusvoimillekin.

¹⁰⁸⁶ Esimerkiksi sotilasyhteisöjen osalta intuition merkitystä on korostanut mm. Gary Klein (1999). Kirjassa kannattaa intuition lisäksi tutustua myös ns. *Recognition-Primed Decision* (RPD) -malliin (ks. kuva mallista <http://www.c3fire.org/training/decision/decision-2.gif>). Myös kirjassa *Battle-Wise. Seeking Time-Information*

moniselitteisten tilanteiden olemassaolo, samoin kuin myös tarve nähdä olevaisuus loogis-rationaalisesti toimivana kokonaisuutena, jonka seurauksena heillä on myös keskimääräistä suurempi taipumus yksinkertaistaa kompleksisetkin ongelmat muotoon, joihin on löydettävissä helppoja (näennäis)ratkaisuja.¹⁰⁸⁷ Heidän konservatiivisuutensa¹⁰⁸⁸ saattaa puolestaan johtaa siihen, että ratkaisut ongelmiin haetaan menneisyyden ratkaisumallien joukosta myös sellaisissa tilanteissa, joissa aika on jo auttamatta ajanut kyseisten ratkaisumallien käyttökelpoisuuden ohi.¹⁰⁸⁹ Heidän osaltaan tällaista toimintaa ei kuitenkaan ole syytä pitää mitenkään ihmeellisenä, koska SJ-tyyppien luovan ajattelun valmiudethan eivät ole kovinkaan hyvät, joten miten he voisivatkaan toimia edelläkävijöinä uusien mallien ja toimintatapojen kehittäjinä edes sellaisissa hypoteettisesti ajateltavissa olevissa tilanteissa, joissa heillä itsellään tällainen halu olisikin. Tämän seurauksena on myös helposti ymmärrettävissä, että niin SJ-tyyppisten ihmisten kyky kuin halukin hahmottaa olevaisuutta clausewitzlaisena kaoottisena kokonaisjärjestelmänä on varsin heikko. Näin ollen ei myöskään ole mikään ihme, että myös Keirseyn mukaan SJ-tyyppien¹⁰⁹⁰ vahvuutena ovat ensisijaisesti heidän logistiset ja

Superiority in Networked Warfare korostetaan intuition merkitystä (Gompert, Lachow & Perkins 2006, 75–84).

¹⁰⁸⁷ SJ-tyyppin ihmisillä on siis tarve rationalisoida pohjimmitaan irrationalinen todellisuus näennäisen rationaalisesti toimivaksi kokonaisjärjestelmäksi – eli kyse on siis pohjimmitaan irrationalisesta toiminnasta. C. S. Peircean ohella pragmatismmin perustajana pidetty William James on puolestaan todennut asiaan liittyen: ”*Hyvin monet ihmiset luulevat ajattelevansa, kun he vain järjestävät ennakkoluulojaan uuteen uskoon.*” Oscar Wilde on puolestaan todennut samasta asiasta: ”*Johdonmukaisuus on mielikuvituksen viimeinen pakopaikka.*”

¹⁰⁸⁸ Yhdysvalloissa vuonna 1998 tehdyn tutkimuksen mukaan (N = 3 000) ESTJ ja ISTJ-ryhmissä oli kaikkein eniten konservatiivisia republikaanien kannattajia, jonka lisäksi näissä ryhmissä oli myös kaikkein vähiten poliittisesti sitoutumattomia ihmisiä (<http://www.politicaltypes.com/content/view/24/56/>). Tyypillisesti myös uskonnolliset fundamentalistit ovat SJ-tyyppin ihmisiä (Kroeger & Thuesen 1989, 211). Konservatiivien osuus ns. intellektuellien joukossa on myös liberaaleja ihmisiä vähäisempi (<http://en.wikipedia.org/wiki/Intellectual>).

¹⁰⁸⁹ Esimerkiksi usko siihen, että ns. talvisodan ihme toistuisi myös tulevaisuudessa, vaikka mitään perusteltuja syitä ihmeen toistumiselle ei lienekään löydettävissä. Itse asiassa jo alunperinkin kyseinen ihme oli hyvin pitkälle seurausta pelkästään Suomelle otollisista satunnaistekijöistä, kuten esimerkiksi talven 1939–1940 poikkeuksellisesta ankaruudesta ja Stalinin vuosien 1936–1938 aikana toteuttamista puna-armeijan upseerikuntaan kohdentuneista ns. puhdistuksista, joissa pääosa Neuvostoliiton asevoimien ylijohdosta eliminoitiin (ks. esim. Zhukov 1969, 7). Kaiken lisäksi on muistettava, että sota päättyi kuitenkin lopulta Suomen tappioon vain 105 päivää kestäneiden taisteluiden jälkeen. Neuvostoliiton sotilasjohdon talvisodan jälkipyykistä kiinnostuneiden kannattaa puolestaan lukea kirja *Puna-armeija Stalinin tentissä* (Manninen & Ržesevski 1997). Tällaisesta sotilaiden konservatiivisuudesta kertoo paljon myös se, etteivät liittoutuneet varautuneet ennen toista maailmansotaa käymään ns. salamasotaa, vaikka nimenomaan ympärysvallat olikin jo ensimmäisessä maailmansodassa kokeillut kyseisenlaista sodankäyntitapaa niin Cambrain 20.11–.3.12.1917 (476 panssarivaunua) kuin Amiensinkin taistelussa 8.–11.8.1918 (580 panssarivaunua, 400 lentokonetta ja 2 000 tykkiä) ja vaikka tuleva panssarikenraali-legenda Heinz Guderian olikin jo vuonna 1937 julkaissut salamasodankäynnin periaatteet sisältäneen teoksensa *Achtung-Panzer!* Myös Suomessa oltiin jo ennen sotaa aivan hyvin tietoisia Neuvostoliiton samankaltaisista suunnitelmista käyttäen panssarivaunuja (Järvinen 1937, 17 ja 32).

¹⁰⁹⁰ Keirsey & Bates (1984, 70) kutsuvat ESTJ-tyyppiä hallinnoijiksi (administrator), ESFJ-tyyppiä myyjiksi (seller) ja ISTJ-tyyppiä edunvalvojiksi (trustee); yleisnimityksenä SJ-tyypeistä he käyttävät kreikkalaisesta mytologiasta lainattua nimeä Epimetheus eli jälkeensä ajatteleva (epimethean). Uudemmassa kirjassaan Keirsey (1998, 84) sen sijaan nimittää ESTJ-tyyppiä työnjohtajiksi (supervisor), ESFJ-tyyppiä palveluntarjoajiksi (provider) ja ISTJ-tyyppiä tarkastajiksi (inspector); yleisnimityksenä SJ-tyypeistä hän käyttää termiä vartija (guardian).

toissijaisesti taktiset taitonsa, kun taas heidän diplomaattiset ja varsinkin strategiset taitonsa ovat heikot (Keirse 1998, 40 ja 82–84).¹⁰⁹¹

SJ-tyyppien osalta on myös mielenkiintoista paneutua lyhyesti siihen, millaiset ovat kaikkein todennäköisimmin heidän motivaatiolähteensä.¹⁰⁹² Esimerkiksi Kyllikki Valkealahti on tutkinut MBTI-persoonallisuustyyppien ja motivaation välistä suhdetta McClellandin tarveteorian (valta-, suoritus- ja liityntämotivaatio) pohjalta.¹⁰⁹³ Tutkimuksessa oli mukana 238 suomalaista johtajaa ja esimiestä. Tutkimuksen perusteella ilmeni, että liityntä-, valta- ja suoritusmotivaation sekä henkilön persoonallisuustyyppin välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus. Upseereiden osalta huomionarvoista tutkimuksessa oli, että ISTJ-tyypit olivat yliedustettuina suoritusmotivaation, ESTJ-tyypit valtamotivaation¹⁰⁹⁴ ja ESFJ-tyypit liityntämotivaation osalta.¹⁰⁹⁵ Mikäli tämän lisäksi vielä huomioidaan, että tyypillisesti ISTJ- ja ESFJ-tyypit eivät varsinkaan miesten osalta tutkimuksen mukaan olleet erityisen valtamotivoituneita (Valkealahti 2002, 35), vaikuttaisi ainakin hypoteettisesti ajateltuna perustellulta olettaa, että puolustusvoimien johtotehtäviin hakeutuisi ennen kaikkea ESTJ-tyyppisiä ihmisiä,¹⁰⁹⁶ kun taas ESFJ-tyypeillä olisi taipumus keskittyä organisaation sosiaalisten suhteiden ja ISTJ-tyypeillä organisaation jokapäiväisten arkirutiinien hoitamiseen.¹⁰⁹⁷

Todennäköisesti SJ-ryhmään kuuluvien henkilöiden voidaan olettaa suhtautuvan myös melkoisen kielteisesti ihmisiin, jotka eivät heidän tapaansa pyri (keinotekoisesti) rationalisoimaan¹⁰⁹⁸ kaoottista olevaisuutta näennäisesti hallittavissa olevaksi vaan pyrkivät päinvastoin osoittamaan tällaiset pyrkimykset perusteettomiksi, koska heidän rikkovat juuri sen turvallisen oloisen ja näennäisesti hallittavissa olevan maailman, jollaista SJ-tyyppiset ihmiset pyrkivät järjestystä ympäristöönsä etsiessään rakentamaan.¹⁰⁹⁹ Näin ollen pelkona onkin, etteivät SJ-tyyppiset ihmiset edes halua joukkoonsa ihmisiä, jotka eivät hyväksy heidän yksinkertaistettua ideaalitodellisuuttaan vaan päinvastoin aiheuttavat heille sisäisen ristiriitatilanteen, jollaisen käsittelyyn heidän omat luontaiset valmiutensa eivät ole kovinkaan hyvät (mm. kognitiivisen dissonanssin syntyminen).¹¹⁰⁰ SJ-tyypin ihmisille toisten ihmisten erilaisuus ei siis mitään ilmeisimminkään ole voimavara – paitsi tietenkin virallisen retoriikan tasolla – vaan päinvastoin haittatekijä, joka estää SJ-tyypin ihmisen hyvin huoltamaa ja rasvaamaa ”höyrykonetta” toimimasta

¹⁰⁹¹ Tämän tyyppisestä näkökulmasta sotilaille tyypillisiin ongelmiin on ottanut kantaa myös Dixon 1994, 149-301.

¹⁰⁹² Katso aihetta sivuava julkaisu *The Leadership Formula: P*M*D* [potential, motivation, development]. (Popper ym. 2007; United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences).

¹⁰⁹³ Artikkelin *Tunne itsesi – löydä työmotivaatiosi lähde* on julkaistu Levón-instituutin (Vaasan yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus) julkaisemassa *Itsetuntemuksesta voimaa työssä jaksamiseen* -lehdessä (31–35, 2002).

¹⁰⁹⁴ Varsinaisesti ESTJ oli merkitsevästi aliedustettuna valtamotivaation alakvartilissa.

¹⁰⁹⁵ On kuitenkin muistutettava, että ainakin Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden opiskeluorientaatio näyttäisi yleisesti ottaenkin melkoisen heikkotasoiselta.

¹⁰⁹⁶ ESTJ-tyypeillä tiedetään muutenkin olevan taipumus hakeutua johtotehtäviin.

¹⁰⁹⁷ Toisaalta samassa lähteessä olleen toisen, *Tunne itsesi – löydä urasi* -artikkelin mukaan johtajuus kuitenkin houkuttelisi ESTJ-tyyppien lisäksi myös ISTJ-tyyppejä, joten mahdollisesti puolustusvoimien johdossa on näiden molempien persoonallisuustyyppien edustajia (Järnlström 2002b, 20).

¹⁰⁹⁸ SJ-tyypeistä on syytä käyttää termiä rationalisointi/rationalisoija eikä rationaalinen/rationalisti, koska Keirseyn luokittelun mukaan NT-tyypit ovat rationalisteja.

¹⁰⁹⁹ Tällaisen SJ-tyypeille tunnusmaisen todellisuuskäsityksen vastaisesti esimerkiksi A. F. Airo puolestaan piti osuvana oivalluksena Ranskan sotakorkeakoulun johtajan, kenraali M-E. Debeney'n (1864–1943) Airon kurssin päättäjäispuheessa esittämää maksimiä: ”Jos te nyt kurssin suorittuanne huomaatte, miten vähän te sodankäynnistä tiedätte, kurssi on tehnyt tehtävänsä.” (Turtola 2009, 73)

¹¹⁰⁰ SJ-tyyppisten ihmisten erilaisuuden sietokyky ei ole kovinkaan hyvä.

parhaalla mahdollisella tavalla, kun taas clausewitzlaisittain todellisuuden kaoottisena näkeville N-tyyppin ihmisille nimenomaan kyseinen ”vanhentunut höyrykone” on varsinainen ongelmien syy.¹¹⁰¹ N-tyyppin ihmisten silmissä SJ-tyyppin ihmiset saattavatkin vaikuttaa melkoisilta muurahaisilta, joiden toimintaa ohjaavat ennen kaikkea tutut ja turvalliset mutteivät välttämättä erityisen mielekkäiltä vaikuttavat ”koska näin on aina tehty” -tyyppiset arkirutiinit.¹¹⁰²

Myös sosiaalishistorioitsija William H. McNeill on kirjassaan *Pursuit of Power: Technology, Armed Force, and Society Since A.D. 1000* (1982) tarkastellut vastaavanlaiseen tapaan sotilasorganisaatioiden toimintaa. Myös hän on sitä mieltä, että sotilailla on taipumus rationalisoida kompleksinen todellisuus näennäisen rationaalisesti toimivaksi ja hallittavissa olevaksi, vaikka kyseiselle toimintatavalle ei olisikaan löydettävissä kestäviä perusteluja.¹¹⁰³ Itse asiassa lähes vastaavanlaista näkemystä upseereista edusti 1990-luvun puolivälissä myös tutkimuksessa jokin aika sitten mainittu *Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskuksen* (PvKK) psykologi Ilmo Laaksonen, joka Jacobs & Jaquesin *Executive Leadership* -artikkeliin (1991) viitaten toteaa: ”Sotilasorganisaatio tuottaa sekä suosii rauhan aikana johtajia, jotka eivät ota riskejä ja joilla ei ole ’visioita’. Luovien johtajien asemesta sotilasorganisaatio hellii ’byrokraatteja’, jotka pitävät kiinni kaavoista, ohjeista ja määräyksistä. He ovat tehokkaita rauhan aikana, mutta menettävät kriisissä tai taistelussa tilanteen hallinnan sen ennakoimattomuuden takia.” (Sotilasajakauslehti 10/1994, 24)¹¹⁰⁴ Tutkimuksessa jo aikaisemmin todetun mukaisesti on tässä yhteydessä myös syytä muistuttaa, että myös KAI-teorian mukaisesti SJ-tyyppin upseereita voidaan pitää huomattavan paljon helpommin sopeutujina kuin suurina innovaattoreina (mm. Taylor 1993 ja Hughes 1994) eli myös tämä näkemys antaa tukea Laaksosen näkemykselle siitä, että puolustusvoimat hellisi byrokraatteja luovien ihmisten kustannuksella.¹¹⁰⁵

Konservatiivisina ihmisinä SJ-tyyppisten ihmisten voidaan olettaa olevan myös poikkeuksellisen kiinnostuneita sotahistorian menestykselliseksi osoittamista taistelu- ja sodankäyntitavoista. Näin ollen onkin todennäköistä, että he myös arvostavat hyvin paljon sellaista luovaa sotilaallista toimintaa, jollaista esimerkiksi suomalaissotilaat parhaimmillaan talvi- ja jatkosotien aikana esittivät. Tarkemmin ajateltuna kyse on kuitenkin eräänlaisesta SJ-tyyppi-dilemmasta, koska eikö kaiken

¹¹⁰¹ SJ-tyyppin ihmisillä organisaatorakenteen voidaan siis katsoa ohjaavan strategiaa, kun taas N-tyypeillä on taipumus suhtautua asioihin strategialähtöisesti.

¹¹⁰² Esimerkiksi ESFJ-tyypit ovat taipuvaisia hyväksymään organisaation säännöt ja toimintatavat varauksetta, kun taas ISTJ-tyypit ovat tunnollisia puurtajia, jotka tekevät aloittamansa työt täsmällisesti ja tunnollisesti loppuun asti.

¹¹⁰³ Albert Einstein on puolestaan todennut asiaan liittyen: ”Terve järki on kokoelma ennakkoluuloja, jotka henkilö hankkii ennen kahdeksantoista vuoden ikää.”

¹¹⁰⁴ Tähän asiaan liittyy yhteiskuntatieteiden(kin) puolella käytetty *resilienssin* käsite, jolloin termillä viitataan ihmisten sopeutumiskykyyn toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. USA:n armeijassa resilienssin käsite onkin saanut aikaisempaa keskeisemmän sijan mm. traumatisoivaa sodankäynnin toimintaympäristöä ymmärtämään pyrittäessä. Katso tarkemmin esimerkiksi kenraali George W. Casey Jr:n asiaa käsittelevä artikkeli *Comprehensive Soldier Fitness: A Vision for Psychological Resilience in the U.S. Army* (2011). Ekologiassa resilienssilla puolestaan tarkoitetaan eliöpopulaatioiden sopeutumista ympäristötekijöissä tapahtuviin muutoksiin (lääk. kimmoisuus, palautumiskyky). Tyypillisesti pienet muutokset ns. normaali-tilan puitteissa ovat mahdollisia, kun taas radikaalin muutokseen sopeutuminen saattaa olla hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta; varsinkin ihmisten osalta sopeutumiskyky saattaa vaihdella varsin paljonkin yksilöiden välillä. Resilientilla (joustavalla) johtamisella puolestaan viitataan johtajan hyvään kykyyn muuttaa johtamiskäyttäytymistään vallitsevien tilanteiden mukaisesti (ks. tarkemmin http://kellytimesheets.com.au/web/au/smartmanager/en/pages/leadership_in_adversity.html).

¹¹⁰⁵ Myös Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorin, kenraalimajuri (FT) Vesa Tynkkysen mukaan upseerikunta on virkamiesmäistynyt (Tuominen 2011, 15).

tutkimuksessa tähän mennessä läpikäydyn perusteella vaikuttaisi melkoisen epätodennäköiseltä, että näitä luovia sotilaallisia ratkaisuja olisivat sen enempää kehittäneet kuin toteuttaneetkaan SJ-tyyppin sotilaat? Eikö päinvastoin vaikuttaisi huomattavan paljon ilmeisemmältä, että niiden takana olisivat olleet luovat, oman aikansa vakiintuneet sotilaalliset toimintatavat kyseenalaistaneet ja niistä myös käytännön tasolla irrottautuneet liberaaliajattelijat eli juuri sellaiset henkilöt, jollaisia SJ-tyyppin sotilaat eivät itse ole ja jollaisista ”rutiinien rikkojista” he eivät myöskään erityisemmin pidä (vrt. Dupuy 1997, 27).¹¹⁰⁶ Näin ollen onkin tavallaan omituista, että juuri konservatiivisilla SJ-tyyppin ihmisillä lienee kuitenkin kaikkein suurin taipumus ihannoida aikaisempien aikojen luovia ihmisiä – ja vastustaa oman aikansa vastaavanlaisia ihmisiä – samoin kuin myös tarve dogmatisoida tällaisten ihmisten aikaansaama myönteinen menneisyys, todennäköisesti kyseisiä asioita edes kunnolla ymmärtämättä,¹¹⁰⁷ juuri sellaisiksi joustamattomiksi sodan laeiksi, jollaisia Clausewitz aivan nimenomaisesti varoitteli tekemästä (Clausewitz 2002, 94–95).¹¹⁰⁸ SJ-tyyppin ihmisille saattaa siis tuottaa vaikeuksia ymmärtää, etteivät menestykselliseksi osoittautuneet, omaan aikaansa sidoksissa olleet käytännön toteutustavat itsessään kaipaa ihannointia osakseen vaan ainoastaan poikkeuksellinen luovuus¹¹⁰⁹ kyseisen ajattelun ja toteutuksen taustalla.¹¹¹⁰ Asiaa voidaan havainnollistaa myös filosofi Herakleitoksen (535–475 eaa.) käyttämän ilmauksen ”*et voi astua kahta kertaa samaan virtaan*” pohjalta, eli toisen kerran virtaan astuessasi et todellisuudessa enää astu samaan virtaan, koska vesi ei enää tällöin ole samaa vettä kuin ensimmäisellä kerralla siihen astuessasi, vaikka virta itsessään samalta näyttääkin.¹¹¹¹

¹¹⁰⁶ Tähän samaan perusasiaan liittyy myös toisenlainen erikoisuus. Kyse on syväjohtamisenkin esillenostamasta asiasta, jossa Väinö Linnan sodanvastaisen *Tuntematon sotilas* -kirjan (Edwin Laineen elokuvaversio ei sen sijaan ilmennä kovinkaan hyvin kirjan alkuperäistä sodanvastaisuutta) pohjalta vedetään melkoisen pitkälle vietyjä johtopäätöksiä hyvistä (vänrikki Koskela) ja huonoista (luutnantti Lammio) sotilasjohtajista (elokuva on mm. Varusmiesten johtaja- ja kouluttajakoulutuskansion liitteenä). Johtopäätökset ovat siinä mielessä erikoisia, että sodan jälkeen sodankäynnin todellisuuden tunteneet upseerit suhtautuivat kirjaan varsin penseästi, joten on melkoisen erikoista, että nykyinen upseerikunta kuitenkin tukeutuu hyvää johtamista koskevien näkemysten osalta mieluummin reservin alikersantin kirjoittamaan kaunokirjalliseen teokseen kuin sodan käyneiden edeltäjiensä ja/tai johtamisen erikoisasiantuntijoiden asiaa koskeviin näkemyksiin (esimerkiksi Fiedlerin kontingenssi-teorian mukaan taistelutilanteet edellyttävät autoritaarista johtamista; vrt. myös tilannejohtaminen). Kyseiseen asiaan liittyen kannattaa tutustua myös Knut Pippingin väitöskirjatutkimukseen *Komppania pienoisyhteiskuntana* (1947, 1978).

¹¹⁰⁷ Olen henkilökohtaisestikin törmännyt MpKK:lla siihen, että varsin monet ihmiset ovat tehneet kehittämästäni ns. johtamisen nelikentästä (Aalto 2004) alkuperäislähdettä edes – ja toisinaan jopa ”onneksi” – mainitsematta erilaisia vulgääritulkintoja, joissa he eivät ilmiselvästikään ole ymmärtäneet se perimmäistä ideaa kovinkaan syvällisesti. Kyseistä aihealuetta käsiteltiin tutkimuksen luvuissa *Clausewitzlaisen strategianäkemyksen linkittyminen liiketaloustieteisiin ja Clausewitzlaisen johtamisen ja hallinnon suhde: tapaus Suomen puolustusvoimat*.

¹¹⁰⁸ Esimerkiksi Preussin armeijan uudistuksen keskeisen alullepanijan kenraaliluutnantti von Scharnhorstin toimintaa ohjasi periaate: *Armeijassa perinne tarkoittaa marssimista edistyksen kärjessä*. (Clausewitz 2002, 330)

¹¹⁰⁹ Esimerkiksi Kylkirauta-lehden pääkirjoituksessaan *Luovan sotilasjohtajuuden puolesta* (3/2005, 1–2) everstilutnantti (STT) Jari Rantapelkonen pohdiskelee luovuuden merkitystä sotilasjohtamisen näkökulmasta.

¹¹¹⁰ Tältä osin on myös huomioitava, että Suomen nykyinen aluepuolustus edellyttää sotilailta paljon enemmän luovaa omatoimisuutta kuin mitä toisen maailmansodan aikana edellytettiin, koska esimerkiksi Saksasta poiketen Suomi kävi vielä viime sotien aikana perinteistä, suhteellisen helposti hallittavissa olevaa asemasotaa.

¹¹¹¹ Myös Peter F. Drucker käsitteli aihetta businessnäkökulmasta jo niinkin aikaisin kuin vuonna 1964 *Managing for Results* –kirjansa kappaleessa *Making the Future Today* (Drucker 1964, 173–192).

Tähän asiaan liittyen on myös oletettavissa, että todellisuutta omien aistiensa välityksellä rationaalisesti hahmottamaan pyrkivät SJ-tyyppin ihmiset kiinnostavat myös päähuomionsa asioiden sisällöllisten tekijöiden sijasta niiden ulkoiseen ilmenemismuotoon. Ilmeisesti he ovat esimerkiksi taipuvaisia näkemään ns. preussilaisen sotilasihanteen ennen kaikkea upseereiden äärimmilleen vietyä ulkoisena sotilaallisena olemuksena, orjallisen kuuliaisuutena esimiehen antamia käskyjä kohtaan ja erittäin tiukkana sotilaskurina. Sen sijaan on vähemmän todennäköistä, että he kiinnittäisivät vastaavalla tavoin huomiotaan preussilaisilta (ja myöhemmin myös saksalaisilta) yleisesikuntaupseereilta edellytettyihin erittäin korkeatasoisiin älyllisiin ominaisuuksiin. Samoin, ja toisin kuin ilmeisen usein tunnutaan oletettavan, Preussin ja Saksan armeijoissa tottelevaisuus oli armeijoiden soveltaman tehtävätaktiikan mukaisesti sidoksissa ennemminkin asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen kuin niiden käytännön tasoiseen toteutukseen.¹¹¹² Tästä johtuen esimiehen käskyjen orjalliseen noudattamiseen ja virheiden välttämiseen keskittyviä, mutta omatoimisuuteen kykenemättömiä SJ-upseereita ei näissä armeijoissa myöskään arvostettu.¹¹¹³

Miksi puolustusvoimissa siten on niin paljon SJ-tyyppisiä upseereita? Todennäköisen vastauksen antaminen kysymykseen on yleisellä tasolla varsin helppoa: puolustusvoimat yksinkertaisesti vain tarjoaa otollisen ympäristön SJ-tyyppin ihmisille. Esimerkiksi varusmiesaikana saatu kuva sotilasuran käytännön-läheisyydestä, upseereiden mieltäminen perinteisten suomalaisten arvojen vaalijoiksi, kollektiivinen yhteenkuuluvuus, puolustusvoimissa vallitsevat selkeät autoritaariset valtasuhteet sekä hierarkkis-byrokraattinen rakenne saavat nimenmaan konservatiiviset SJ-tyyppin ihmiset hakeutumaan alalle. Sen sijaan olisi paljon vaikeampaa kuvitella, että akateemisesti valvutuneilla, tulevaisuuteen suuntautuneilla, kriittisesti auktoriteetteihin ja virallisiin valtasuhteisiin suhtautuvilla, yksilöllisyyttä arvostavilla liberaalisti asioihin suhtautuvilla ihmisillä olisi suuriakaan intressejä hakeutua alalle.¹¹¹⁴ Koska erilaisuutta vieroksuvat SJ-tyyppin ihmiset eivät myöskään kaipaa lähelleen itsestään poikkeavia henkilöitä, todennäköisesti he vahvistavat myös omalla käyttäytymisellään (esim. varusmieskouluttajina) tällaista asennoitumista upseerikuntaa kohtaan ja samalla myös vierottavat toisella tavoin asioihin suhtautuvat ihmiset pois joukostaan.¹¹¹⁵

Todennäköistä tällaista SJ-tyyppisiä suosivaa trendiä vahvistaa myös se, ettei upseerin aikaisempaa alhaisempi yhteiskunnallinen status myöskään enää nykyään houkuttele Kadettikouluun ikäluokkansa parhaimmiston edustajia. Kyse on siis eräänlaisesta itseään vahvistavasta kehästä, jossa mielikuvat puolustusvoimista ruokkivat todellisuutta ja todellisuus puolestaan vahvistaa mielikuvia

¹¹¹² Kuten tutkimuksessa on jo aikaisemminkin todettu, Preussin armeijassa oma-aloitteellisuuden merkitystä korostettiin niin paljon, että esimerkiksi vuoden 1812 koulutusohjeessa etukäteen harjoitellun kaavamaisen taktiikan harjoittaminen taisteluharjoituksissa jopa kokonaan kiellettiin (Mälkki 1/2010, 27). Suomalaisupseerit puolestaan tietävät itse kaikkein parhaiten, miten taktiikan opetuksen osalta Suomen puolustusvoimissa toimitaan.

¹¹¹³ Esimerkiksi Saksan hävittäjäilmavoimien komentajana vuosien 1941–1945 välisenä aikana toiminut Adolf Galland tosin valittelee elämäkerrassaan (Baker 2004) useampaankin kertaan, että hävittäjälentäjien vapautta toimia tehtävien menestyksellisen hoitamisen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla rajoitettiin ylemmältä taholta liikaa (mm. Hermann Göring; ongelma kuitenkin johtui ennemminkin poliittisen kuin sotilaallisen johdon tavasta toimia).

¹¹¹⁴ Tällaista ongelmakenttää käsittelee paradoksien kautta myös kirja *Menestyksen tiet – Vaellatko valtaväylää vai kuljetko omia polkujasi?* (Juuti toim. 2008)

¹¹¹⁵ Esimerkiksi kenraali Puheloinen mukaan upseeriyhteisö on hyvä työyhteisö (Ruotuväki 14/2009). Mikäli työyhteisön hyvyys olisi kuitenkin upseerikunnan SJ-tyyppisestä homogeenisuudesta ja sen mukaisesta upseereiden yksimielisyydestä johtuvaa, kyse olisi maanpuolustuksen kannalta vähemmän toivotunlaisesta työyhteisöstä.

puolustusvoimista. Koska lisäksi on todennäköistä, että ainakin pääosalla varusmiespalveluksen suorittaneista henkilöistä myös heidän omat kokemuksensa upseerikunnasta vahvistavat vielä entisestään kyseistä mielikuvaa, hakeutuu puolustusvoimiin jatkuvasti myös yhä enemmän juuri tällaisen yhteisön oikeanlaisena näkeviä ja myös siitä pitäviä SJ-tyyppin ihmisiä. Näin ollen tilanne ei myöskään tule muuttumaan yhtään nykyistä positiivisempaan suuntaan, eli ilmeisestikin puolustusvoimiin hakeutuu jatkossakin aivan samankaltaisia SJ-tyyppin upseereita kuin tähänkin asti, joskin kuitenkin niin, etteivät heidän yleisen tasoiset valmiutensa tule olemaan edes nykyupseereiden tasoisia.¹¹¹⁶ Myös Yhdysvaltojen asevoimissa vastaavaan asiaan on kiinnitetty huomiota, sillä esimerkiksi Russellin mukaan asevoimiin valikoituu rauhan aikana vääränlaisia ihmisiä sodan ajan tarpeisiin nähden, ja lisäksi vielä juuri niin kuin miten Suomen puolustusvoimissakin näyttäisi tapahtuvan. Hänen mukaansa asevoimissa nimittäin syrjitään suurien tavoitteiden saavuttamiseen pyrkiviä ihmistyyppejä (seikkailunhaluinen, mielikuvituksellinen, innovatiivinen, rohkea ja päättäväinen) rauhan ajan rutiinotoiminnan hoitamiseen ja vaikeuksien välttämiseen keskittyvien (luotettava, tunnollinen, yksityiskohtaorientoitunut, sääntöilinen ja epäitsekäs) persoonallisuuksien kustannuksella (Russell 2000, 70–74).

Kyseisenlaista näkemystä tukee omalta osaltaan myös se, että SJ-tyyppin ihmisillä on myös selkeästi keskimääräistä vahvempi taipumus olla asioista samaa mieltä keskenään (tai ainakin samaa mieltä kuin johtaja), koska erimielisyydethän osoittaisivat, että joidenkin näistä ”oikeassa” olevista ihmisistä pitäisi olla väärässä. Todennäköisesti alun perin ”väärällä tavoin oikeassa oleva” henkilö vaihtaaakin kognitiivista dissonanssia välttääkseen kohtalaisen helpostikin näkemyksensä esimiehen näkemyksen mukaiseksi, koska tällaisen muutoksen hän voi kuitenkin perustella itselleen esimerkiksi sen kautta, että esimiehellä (mukamas) olisi käytössään jotain sellaista asiaa koskevaa tietoa, jota hänellä itsellään ei ole, vaikei esimies sitä alaiselleen kertoisikaan. SJ-tyyppin ihmiselle olisi siis vastenmielistä elää tilanteessa, jossa hän tietäisi oman näkemyksensä olevan vertaisryhmän mielestä väärän, vaikka se objektiivisesti katsoen oikea olisikin.¹¹¹⁷

Kyseisenlaista käyttäytymistä voidaan lähestyä myös ns. ryhmäajatteluilmiön kautta. Varsinkin puolustusvoimien kaltaisille melkoisen suljetuille, autoritaarisesti johdetuille ja valtasuhteiltaan selkeille hierarkkis-byrokrattisessa yhteisöille on yleisesti ottaenkin tyypillistä, että ihmiset alkavat helposti vahvistaa toistensa, eli puolustusvoimien osalta siis viime kädessä puolustusvoimain komentajan käsityksiä vallitsevista asioista.¹¹¹⁸ Samalla he kokevat myös oman vertaisryhmänsä olevan ylivoimaisen muihin ryhmiin nähden, vaikei tällaiselle

¹¹¹⁶ Ilmaus koskee ennen kaikkea tulevaa upseerikuntaa, koska tällä hetkellä nämä nykyisiä johtajia heikkotasoisemmiksi tiedetyt upseerit ovat jo puolustusvoimien palveluksessa.

¹¹¹⁷ Esimerkiksi jesuiittaveljeskunnan perustaja ja järjestön ensimmäinen johtaja, alun perin upseerina toiminut Ignatius Loyola onkin kuvannut tällaista ajatusmaailmaa hyvin toteamalla: *”Uskon, että valkoinen on mustaa, jos kirkko niin sanoo.”* Roomalainen (moraali)filosofi Seneca on sen sijaan sanonut tällaisen ajatusmaailman vastaisesti, että *”orjuus kahlehtii vain harvoja, useimmat kahlehtivat itse itsensä”*. Samalla kannalla oli myös ensyklopedisti Denis Diderot: *”Moraalin ja hyveen tarpeessa ovat vain ne, jotka tottelevat.”*

¹¹¹⁸ Hanfeizi (280-233 eaa.): *”Lähipiirin muodostavat [...] ovat sellaisia miehiä, jotka huutavat innoissaan ’kyllä, kyllä!’ ennen kuin hallitsija on antanut käskyjään, tai huutavat ’ilman muuta, ilman muuta!’ ennen kuin he ovat saaneet käskyn ylemmältä taholta. Tarkkailemalla hallitsijan kasvoja ja tutkimalla hänen olemustaan he ennakoivat hallitsijan mielenliikkeet. He lähestyvät ja vetäytyvät yhteistuumiin, he reagoivat ja vastaavat yhdenmukaisesti, he käyttävät samoja lauseita yhtenä ryhmänä vaikuttaen hallitsijan mielenliikkeisiin.”* (Nojonen 2009, 156-157) Akateemikko V. A. Koskenniemi: *”Kaiku ei ole mikään vastaus.”* Oscar Wilde: *”Äh, älä sano että olet samaa mieltä. Yksimielisyys saa minut tuntemaan, että olen sittenkin väärässä.”*

näkemykselle minkäänlaisia perusteita olisikaan.¹¹¹⁹ Tästä omaan ryhmään kohdentuvasta ylivertaisuudentunteesta ja asioita koskevasta yksimielisyydestä¹¹²⁰ johtuen asioita ei myöskään tarkastella niin (itse)kriittisesti kuin olisi aiheellista.¹¹²¹ Ryhmäajattelun syntyminen on puolestaan kaikkein todennäköisintä tilanteissa, joissa seuraavat ennakkoehdot täyttyvät.¹¹²²

Taulukko 18: Ryhmäajatteluilmiö

Vaikuttavat tekijät	Sisältö	Seuraukset
Lähtötekijät: <ul style="list-style-type: none"> - ulkoinen paine 	<ul style="list-style-type: none"> - haavoittumattomuuden illuusio - ryhmän moraalisuuden illuusio - stereotyyppinen näkemys ulkoryhmistä - itsesensuuri - mielipidevartijat 	<ul style="list-style-type: none"> - vaihtoehtoja ei tarkastella riittävästi - tavoitteita ei tarkastella riittävästi - valitun vaihtoehdon riskejä ei tutkita - heikko tiedonhaku - informaation harhainen valikointi - vaihtoehtoja ei arvioida uudelleen - varasuunnitelmia ei tehdä
Ryhmässä syntyvät tekijät: <ul style="list-style-type: none"> - voimakkaasti omaa kantaansa ajava johtaja - kiinteytys - eristäytyminen 		

Lähde: Helkama ym. 1998, 283.

Listan perusteella voidaan puolestaan olettaa, että puolustusvoimissa oikeastaan kaikki ryhmäajatteluilmiötä tukevat tekijät ilmenevät korostuneen voimakkaina.¹¹²³

¹¹¹⁹ Philip Zimbardo toteutti Stanfordin yliopistossa vuonna 1971 hyvin tunnetun ns. *Stanfordin vankilakokeen* (<http://www.prisonexp.org/>), jonka avulla tutkittiin ihmisen reagoitua valtasuhteisiin vankilanomaisessa ympäristössä. Kokeessa testiin osallistuneet, etukäteen henkisesti tasapainoisiksi tutkitut ”vartijat” (opiskelijoita) alkoivat hyvin nopeasti käyttäytyä julmasti ja jopa sadistisesti ”vankeja” (opiskelijatovereita) kohtaan. Kokeen jälkeen osalla vangin roolissa olleilta todettiin myös mielenterveyshäiriöitä. Esimerkiksi vuonna 2004 amerikkalaisotilaat syyllistyneet *Abu Ghraibin* vankilassa vankien nöyryyttämiseen ja kiduttamiseen (ks. esim. http://www.newyorker.com/archive/2004/05/10/040510fa_fact?currentPage=all) juuri niin kuin heidän voitiinkin tällaisessa tilanteessa ennakoida käyttäytyvän. Tältä osin olisikin syytä pohtia sitä, ja riippumatta siitä oliko kiduttaminen ja nöyryyttäminen spontaania vai etukäteen suunniteltua, kuinka oli ylipäättään mahdollista, että erittäin hyvin tunnetun Stanfordin vankilakokeen jälkeen vanginvartijoille ylipäättään annettiin, ellei peräti tyrkytetty mahdollisuutta toimia *Stanfordin vankilakokeen* mukaisesti?

¹¹²⁰ Todennäköisesti sisäpiiriin ei oteta asioihin kriittisesti suhtautuvia henkilöitä.

¹¹²¹ Todennäköisesti tällaiset ihmiset eivät kuitenkaan itse huomaa itsekritiikkömyyttään.

¹¹²² Katso asiaan liittyen myös *sosialisaatio* (esim. Saaristo & Jokinen 2004, 78–83). Samasta kirjasta kannattaa tutustua ainakin myös lukuihin *Sosiaalinen konstruktionismi* (101–106) ja *Autoriteetit ja valta* (186–192).

¹¹²³ Stanley Schachter puolestaan osoitti kuinka ryhmä käyttää valtaansa yksilöihin. Aluksi ryhmä pyrkii intensiivisesti muuttamaan poikkeavan yksilön käsityksiä ryhmämielipiteen mukaiseksi. Jollei se onnistu, pyrkivät ryhmän jäsenet eristämään poikkeavan yksilön sosiaalisesta kanssakäymisestä (Schachter 1951, 190–208). Esimerkiksi Japanissa tiimitoiminnan tehokkuus perustuu hyvin pitkälle siihen, että kollektiivisessa kulttuurissa vertaisryhmän ulkopuolelle joutuminen on häpeällistä. Tämä on myös yksi keskeinen syy siihen, miksei tiimityöskentely sovellu yhtä hyvin yksilökeskeisissä kuin kollektiivisissa kulttuureissa käytettäväksi. Huomioi myös, että sotilasorganisaation kulttuuri on tyypillisesti sitä ympäröivää yhteiskuntaa kollektiivisempi.

Itse asiassa myös tässä tutkimuksessa tähän menneessä läpikäytyt ja myös jatkossa läpikäytävät asiat tulevat antamaan tukensa puolustusvoimista ryhmäajatteluilmiön mukaisesti toimivana organisaationa, ja tätä mieltä asiasta tuntuu olevan myös puolustusasiainneuvos (VTT, eversti) Ilkka Puukka (Suomen Sotilas 3/2010, 6–22).¹¹²⁴ Tämä on tietenkin omalla tavallaan myös helposti ymmärrettävää, koska asioiden syvällisempi kriittinen tarkasteluhan rikkoisi hyvin nopeasti illuusion niin suomalaisupseereiden poikkeuksellisesta erinomaisuudesta kuin myös käsityksen puolustusvoimista esimerkillisenä organisaationakin.¹¹²⁵ Ryhmäajatteluilmiöön vaikuttaa myös ns. ryhmäkäyttäytyminen, jolla puolestaan tarkoitetaan yksilöllisen käyttäytymisen korvautumista ryhmän arvomaailman mukaisella käyttäytymisellä (ryhmäsamastuminen).¹¹²⁶ Mikäli sosiaaliset luokat ovat lisäksi selkeitä, ryhmäjäsenten käyttäytyminen yhdenmukaista ja ryhmän jäsenten käyttäytymisen etukäteen ennakoiminen helppoa, on kyse ryhmäkäyttäytymisestä.¹¹²⁷ Koska upseerikunnan osalta myös nämä kriteerit täyttyvät poikkeuksellisen hyvin, tukee myös tällainen voimakas samastuminen vertaisryhmään ryhmäajatteluilmiön toteutumista¹¹²⁸ (ks. tarkemmin esim. Helkama ym. 1998).¹¹²⁹

Hyvänä esimerkkinä siitä kuinka tärkeänä kadettiupseerit puolestaan pitävät yhtenäisen kuvan antamista veljespiiristään – joskin samalla myös hyvänä huonona esimerkkinä kyselytutkimukseen vastaamiseen ohjeistamisesta – voidaan puolestaan käyttää Kadettikunnan vuonna 2004 toteuttamaa arvotutkimusta, jonka alussa upseerit ohjeistettiin vastaamaan kyselyyn ns. oikealla tavalla:

¹¹²⁴ Friedrich Nietzsche: *”Ihmisessä on enemmän apinaa kuin yhdessäkään apinassa.”*

¹¹²⁵ *Upseerihakijoiden arvot ja niiden yhteydet persoonallisuuteen ja upseereiksi soveltuvuuteen* –tutkimuksen mukaan niin Kadettikoulun hakijoiden kuin opiskelupaikan saaneidenkin osalta kaikkiaan kymmenestä tutkitusta arvosta kaikkein tärkein oli pyrkimys harmoniaan (Nyman 2005, 29).

¹¹²⁶ Ks. myös Muzafer Sherifin klassikkotutkimus ryhmäytymisestä (Keltikangas-Järvinen 2010, 253–254).

¹¹²⁷ Asiaa voidaan lähestyä Stanley Milgramin (1933–1984) erittäin hyvin tunnetun auktoriteettien vaikutusvaltaa koskeneesta tottelevaisuuskokeen pohjalta (1974). Sen mukaan peräti 65 % ihmisistä oli auktoriteetin käskystä valmis antamaan kokeen ”uhrille” oman käsityksensä mukaan tappavan voimakkaita sähköiskuja; sukupuolella ei ollut merkittävää vaikutusta tottelemisen kannalta. Kokeessa ihmiset myös olettivat antavansa oikeita sähköiskuja, joten kyse ei ollut siitä, että he olisivat tienneet kyseessä olleen pelkän koetilanteen. Upseerit tuskin taas olvat ensimmäisiä ihmisiä esimiestensä antamia käskyjä vastustamaan, koska näin toimiessaanhan he samalla kiistäisivät myös johtajan auktoriteettiaseman itseensä nähden. Kaiken lisäksi keskivertoihminen on yleisesti ottaenkin varsin helposti manipuloitavissa toimimaan ryhmän mielipiteiden yms. mukaisesti. Erittäin suuri osa ihmisistä siis toteuttaa kyseenalaistamatta joko jonkin yksittäisen auktoriteetin tai ryhmäpaineen vaikutuksen alaisena asioita, joita hän ei missään nimessä yksin ollessaan suostuisi tekemään. Ryhmäpaineen suureen merkitykseen liittyy mielenkiintoisella, joskin samalla myös äärimmäisen karneella tavalla se, ettei esimerkiksi natsi-Saksasta ilmeisestikään tiedetä yhtään tapausta, jossa siviilien tappamisesta kieltäytynyttä sotilasta olisi rankaistu (ks. esim. tapaus *majuri Wilhelm Trapp*; <http://www1.uni-hamburg.de/rz3a035//police101.html>). Oli kuitenkin yleistä, että aivan tavalliset sotilaatkin osallistuivat murhiin. Tyypillinen perustelu toiminnalle puolestaan oli, että olisi ollut ”moraalisesti” väärin sysätä vastuu murhista pelkästään ryhmän muiden jäsenten kannettavaksi.

¹¹²⁸ Puolustusvoimat on kollektiivinen organisaatio. Kollektiivisille yhteisöille on taas tyypillistä yksilöllisyyden sivuuttaminen yhteisön edun nimissä. Tällaisissa yhteisöissä yksilön oletetaan hyväksyvän yhteisön arvot ja käyttäytymistavat, olivatpa nämä traditionaalisia tai ideologiasta johdettuja. Yksilöä ei myöskään kannusteta etsimään toiminnalleen universaaleja moraalisia perusteita vaan noudattamaan oman yhteisön tapoja ja sääntöjä. Sopimattoman käyttäytymisen katsotaan myös uhkaavan yhteisön mainetta ja kunniaa. Toisaalta kollektiivinen yhteisö kantaa vastuun jäsenistään; omien suosinta on itsestään selvä asia. (Triandis 1995; Helkama ym. 1998, 345)

¹¹²⁹ Rooman sotilas- ja filosofikeisari Marcus Aurelius: *”Pidä itsesi pystyssä, älä anna muiden tehdä sitä.”*

Kadettikunnan toiminnan päämääränä on yhdistää jäsenensä voimakkaan isänmaanrakkauden elähdyttämäksi ja kadettiperinteitä ylläpitäväksi veljespiiriksi, herättää ja kehittää maamme upseeriston keskuudessa yhteenkuuluvuutta, veljeyttä ja suomalaista upseerihenkeä sekä saattaa jäsenistö tuntemaan vastuunsa maanpuolustushengen kehittämisestä koko kansan keskuudessa. Kadettikunnan hallitus on todennut strategiatyönsä yhteydessä, että on hyvä jälleen pysähtyä tarkastelemaan kadettiupseerien yhteistä arvopohjaa. Ovatko yleismaailmalliset, kansalliset tai puolustusvoimissamme tapahtuneet muutokset aiheuttaneet tarvetta tarkistaa perinteisiä arvojamme? ...eli tuskinpa näin suorasanaisten, kadettiveljeyden merkitystä korostaneen ja patrioottisesti arvolatautuneen ohjeistuksen jälkeen kenellekään vastaajalle jäi epäselväksi miten Kadettikuntaan kuuluvan upseerin odotettiin kyselyyn vastaavan.¹¹³⁰

Edellä läpikäytyihin asioihin liittyen on kaiken lisäksi myös oletettavissa, että SJ-tyyppin ihmiset olisivat keskimääräistä todennäköisemmin myös ns. autoritaarisia persoonallisuuksia (tai autoritaarisen asenteen omaavia ihmisiä), koska ainakin autoritaarista persoonallisuutta kuvaavat ominaispiirteet ovat hyvin samankaltaisia SJ-tyyppikuvausten kanssa (mm. jäykkä sitoutuminen sovinnaisiin keskiluokkaisiin arvoihin, kritiikiton suhtautuminen sisäryhmän moraalisia auktoriteetteja kohtaan, epäsovinnaisten ihmisten vastustaminen, taipumus jäykkien luokitteluiden käyttöön, huono moniselitteisyyden sietokyky, subjektiivisuuden ja mielikuvituksellisuuden vastustaminen sekä kiinnostus valtasuhteista ja valtahahmoihin samastuminen;¹¹³¹ ks. tarkemmin esim. Helkama yms. 1998, 341–344).¹¹³² Tällaista näkemystä tukee myös se, että asevoimat on tyypillisesti myös niin kulttuurinsa kuin rakenteensakin osalta juuri sellainen autoritaaris-hierarkkis-byrokraattinen organisaatio, jollaisista SJ-tyyppin henkilöiden lisäksi myös autoritaaristen persoonallisuuksien voidaan olettaa pitävän.¹¹³³

¹¹³⁰ Maavoimien entinen komentaja, kenraalimajuri Ilkka Aspara on puolestaan todennut samaan perusasiaan liittyen seuraavaan tapaan: *"Ammattiupseeristomme vahvuutena on aina ollut suuri yhteenkuuluvuuden tunne. Syitä on monia. Kahdeksan kymmenestä kadettiupseerista katsoo toimivansa kutsumusammattissa. Meillä on siis yhteinen arvopohja. Meillä on myös yhtäläinen koulutus pohja ja olemme saaneet yhtäläisen kadetti- ja upseerikasvatuksen. Yhteenkuuluvuus, kadetti- ja upseeriveljeyys arvostetaan keskuudessamme todella korkealle. Viimeisen arvotutkimuksen mukaan 75 % upseereista vastasi, että kadettiveljeyys merkitsee hänelle paljon tai erittäin paljon. Upseeriston yhteenkuuluvuutta korostaa myös se, että valtaosa kaikista kadettiupseereista kuuluu kahteen keskeiseen upseerijärjestöömme, Kadettikuntaan ja Upseeriliittoon. Kadettikunnan järjestäytymisaste on noin 80% ja Upseeriliiton järjestäytymisaste, palveluksessa olevien osalta, noin 96%."* (Kylkirauta 4/2006, 3)

¹¹³¹ Itse asiassa olisi mielenkiintoista tutkia selittääkö ekstr(a)o-versio myös ihmisten auktoriteettiuskoista "laumasieluisuutta", koska ainakin villieläimiä tyhmempien kotieläinten (mm. susi vs. koira tai villisika vs. kesysika) tiedetään villieläimistä poiketen säilyttävän lapsenomaisen "ekstroverttiutensa" myös pentuvaiheen jälkeen, kun taas villieläimillä "introverttiutuminen" on luonnollinen osa aikuistumisprosessia.

¹¹³² Monille upseereille puutteena olevaan formaalin ajattelun kykyyn liittyy myös omakohtaisuuden lisääntyminen moraalisisissa asioissa (esim. Beard 1972). Mikäli henkilön valmiudet omakohtaiseen moraaliseen ajatteluun ovat kuitenkin heikot ja mikäli hän on myös muilta osin edellä listatun mukainen, ei puolustusvoimissa lähinnä kirkollisen työn ohessa annettava eettinen opetus (ks. esim. HTP 2009, 21 ja 23) välttämättä myöskään edesauta omakohtaisen moraalin kehittymistä, koska usein papisto kuitenkin koetaan varsinkin upseereiden kaltaisten konservatiivisten ja auktoriteettiuskoisten ihmisten keskuudessa vahvaksi (moraali)auktoriteetiksi. On kuitenkin huomioitava, ettei asiaa pidä ymmärtää siten, etteikö pappienkin joukossa olisi henkilöitä, jotka pystyvät aivan hyvinkin antamaan myös kristinuskosta "irrallaan" olevaa objektiivista etiikan opetusta.

¹¹³³ Todennäköisesti upseereiden joukossa ei tällaisesta MBTI-persoonallisuustyyppisyydestä johtuen myöskään ole juurikaan suuren piilevän älyllisen kapasiteetin omaavia rationaalisesti luovia, muiden ihmisten huonosti perustelluista mielipiteistä

Tämän tutkimuksen näkökulmasta asiaa katsottaessa vaikuttaa siis todennäköiseltä, että SJ-tyyppin perusupseereilla olisi poikkeuksellisen vahva taipumus vahvistaa myös puolustusvoimissa vallitsevaa stagnaatiota, koska ainakaan mikään heidän persoonallisuudessaan ei näyttäisi viittaavan siihen, että he olisivat sen enempää halukkaita kuin kykeneviäkään organisaatiotaan koskevien radikaalien uudistusten tekoon.¹¹³⁴ Myös upseereiden persoonallisuuden voidaan olettaa olevan keskeisen esteen puolustusvoimien dynaamiselle toiminnalle. Tästä eteenpäin lukijoiden olisi puoleltaan syytä kiinnittää huomiota siihen, että tutkimus on myös pyritty toteuttamaan upseereille tyypilliseen persoonallisuuteen huomiota kiinnittäen. Mikäli tutkimuksen jossain määrin opetuksellinen ote ja konkretia-keskeisyys näin ollen häiritseekin lukijaa, kyse on siis vain siitä, että tällä tavoin toimien pyritään parantamaan sekä tutkimuksen ymmärrettävyyttä että hyödynnettävyyttä myös SJ-tyyppin upseereiden keskuudessa.

Upseerit luovina ja lahjakkaina clausewitzlaisina strategeina

Upseereiden clausewitzlaisia strategisia valmiuksia käsittelevä osuus päätetään kappaleeseen, jossa kappaleessa aikaisemmin käsitellyt asiat pyritään linkittämään lyhyesti yhteen upseereiden luovuuden ja akateemisen lahjakkuuden kanssa. Tarkastelu on puolestaan syytä aloittaa toteamalla, että koska kadettien osaamistaso ei *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan ole juurikaan toisluokkalaisia lukiolaispoikia parempi, ei heidän akateeminen lahjakkuutensaakaan voi olla erityisen hyvä.¹¹³⁵ Toiseksi, koska kadettien opiskelumotivaatiokaan ei ole erityisen hyvä, voidaan heidän opintomenestyksensä olettaa olevan jopa heikomman kuin mihin heidän älylliset valmiutensa viittaavat (Hautamäki & Vainikainen 2004). Upseereiden motivaatioon liittyen on myös muistettava, ettei S-tyyppin upseereiden persoonallisuus myöskään tue akateemisille opiskelijoille tärkeää syväoppimisen periaatteiden toteutumista (ks. esim. Felder & Silverman 1988, 676), eikä se sellaista myöskään kadeteista tehtyjen tutkimusten mukaan ole (mm. Pulkka 2010). Kolmanneksi, koska kadettien oletetaan valmistuvan samanaikaisesti, tapahtuu myös heidän opiskelunsa hyvin pitkälle heikkotasoisimman oppilasaineksen ehdoilla, jolloin parhaimmatkaan opiskelijat eivät saavuta osaamistasoa johon heidän opiskelu- ja oppimiskapasiteettinsa riittäisi.¹¹³⁶ Neljänneksi, edelliseen kohtaan liittyen, koska keskivertokadettien formaalin ajattelun valmiudet rinnastuvat ennemminkin keskivertoväestön kuin akateemisten opiskelijoiden kanssa, ei suurta osaa opiskelijoista voida tästäkään johtuen opettaa akateemisin kriteerein (Hautamäki & Vainikainen 2004).¹¹³⁷ Viidenneksi, koska pääosa kadeteista kuuluu vähiten luoviin MBTI-tyyppiryhmiin,¹¹³⁸ ovat myös heidän mahdollisuutensa kompensoida puutteitaan

”piupaut” välittäviä, ryhmäajattelun mukaiseen laumasieluisuuteen peruskielteisesti suhtautuvia omia teitään kulkevia yksinäisiä susiakaan (ks. tarkemmin luku *Luovuus*).

¹¹³⁴ Itse asiassa SJ-tyyppin perusupseeri näyttäisi Bennisin kritisoiman managerin henkilöitymältä (ks. taulukko 1).

¹¹³⁵ Keskimääräisten lukiolaispoikien formaalin ajattelun valmiudet ovat myös keskivertokadetteja paremmat.

¹¹³⁶ Parhaat kadetit ovat tietenkin yhtä hyvätasoisia kuin yliopisto-opiskelijat yleensäkin.

¹¹³⁷ Myös kadettien puutteelliset postformaalin ajattelun valmiudet muodostavat keskeisen esteen heidän mahdollisuuksilleen toimia clausewitzlaisina strategeina.

¹¹³⁸ SJ-tyyppien MBTI-luovuusindeksi (MBTI-CI) on alhainen (mm. Briggs Meyers & McCauley 1988, 214–221 ja Perino 2005, 60). Opintomenestystä yleisesti ottaen varsin hyvin selittävä tunnollisuus ei myöskään korreloi luovuuden kanssa, kun taas avoimuuden (älykkyys, intuitiivisuus) ja luovuuden välillä vallitsee positiivinen korrelaatio. Viime kädessä luovuus selittää myös kaikkein parhaiten ylimmän tasoista akateemista opintomenestystä (Furnham, Zhang & Chamorro-Premuzic 2006, 119–145 ja Chamorro-Premuzic 2006, 521–531).

luovuudellaan varsin vähäiset (Palaniappan 2007).¹¹³⁹ Lisäksi on huomioitava, että akateemisesti katsoen parhaistakin kadeteista (lukion päättötodistuksen keskiarvo yli 8,5) vain kaksi kahdestatoista kuului luoviin N-tyyppiryhmiin, joka ei myöskään viittaa carsonlaisen nerouden puolustusvoimista löytymiseen.¹¹⁴⁰ Kuudenneksi, koska tyypillisen kadetin persoonallisuus ei muutenkaan viittaa akateemisen lahjakkuuden suuntaan (Sak 2004), ei tämäkään puolla näkemystä kadeteista hyvinä yliopisto-opiskelijoina. Seitsemänneksi, yhteenvetona kaikkiin edellisiin kohtiin tavalla tai toisella liittyen, koska MBTI-tyyppi-indikaattorin mukainen, mutta upseereille harvinainen intuitiivinen N-tyyppisyys näyttäisi korreloivan oikeastaan kaikkien edellä mainittujen lahjakkuutta, luovuutta ja myös clauewitzlaista strategisuutta selittävien tekijöiden kanssa,¹¹⁴¹ jäljelle ei oikeastaan enää jää tekijöitä, joiden kautta upseerit olisi mahdollista rinnastaa (opiskelu)-valmiuksiensa osalta tyypillisiin akateemisen koulutuksen saaneisiin ihmisiin.¹¹⁴²

¹¹³⁹ Upseereiden osuus sekä intuitiivisissa (N) että spontaaneissa (P) MBTI-ryhmissä on myös hyvin pieni, vaikka nimenomaan näihin ryhmiin kuuluvat ihmiset ovat kaikkein suurimmalla todennäköisyydellä KAI-teorian mukaisia innovatiivisia henkilöitä (esim. Isaksen ym. 2003, 343–354).

¹¹⁴⁰ Esimerkiksi yhdysvaltalaiseversti Larry D. Harman (the Army Combined Arms Support Command member of the Headquarters, Department of the Army) korostaa artikkelissaan *Creativity: The Sustainer's Field of Dreams* (2003) luovuuden keskeistä merkitystä upseereille. Koska myös kykyä ns. luovuuden johtamiseen pidetään tulevaisuuden johtajien keskeisenä ominaisuutena (Hogan, Curphy & Hogan 1994, 19), ei upseereiden persoonallisuus tue myöskään tällaisen johtajuuden toteutumista.

¹¹⁴¹ *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella ainakaan kadettikurssi 89:llä N-tyyppisten henkilöiden (12 kpl) lukion päättötodistuksen keskiarvo (kadettien itsensä ilmoittama) ei ollut kuin 0,3 numeroa korkeampi kuin S-tyyppien (115 kpl), jonka perusteella MpKK:lle ei näyttäisi hakeutuvan myöskään N-tyyppien parhaimmistoa. N-tyyppien paremmista opiskeluvaikeuksista johtuen on kuitenkin erikoista, että heistä vain hieman yli 40 % sai maisteriopiskelu-oikeuden, kun vastaava osuus S-tyyppien osalta oli 50 %. ESTJ-tyyppien (56 kpl) osalta kyseinen osuus oli lähes 60 %, vaikka heidän keskiarvonsa olikin alle keskitason; itse asiassa heidän osaltaan jopa maisteriopiskelijoiden keskiarvo oli heikompi kuin N-tyyppien (kandidaatit ja maisterit) keskiarvo.

¹¹⁴² Sen sijaan huippusotilaista esimerkiksi Aleksanteri Suuri oli saanut erinomaisen klassisen koulutuksen (mm. Aristoteles opettajana) ja hänen tiedetään olleen muutenkin älykäs, lahjakas, luova (sotilaallisten luovien ratkaisujen lisäksi mm. noin 12 vuoden iässä tapahtunut sotaratsu Bukefaloksen kesyttäminen ja Gordionin solmun ”avaaminen”) ja hyvinmuistinen henkilö, minkä lisäksi hän oli jo 10-vuotiaana hyvin lahjakas muusikko, hyvä urheilija (häntä jopa suostuteltiin osallistumaan Olympian kisoihin), rakasti kirjallisuutta ja oli kiinnostunut niin filosofiasta kuin muistakin tieteistä; Aleksanteri ei myöskään suurena individualistina muuttanut ulkoista olemustaan tuon ajan miehisen kauneushanteen mukaiseksi; hänellä ei esimerkiksi ollut partaa (Liljegren 2006, 16–23, 64). Myös Karthagon kreikkalaisen kasvatuksen saanut sotapäällikkö Hannibalia (247–183 eaa.) pidettiin taitavana diplomaattina, erinomaisena ihmisten johtajana, sivistyksen kannattajana ja tieteiden suosijana (Cottrell 1992, 13 ja Otavan Suuri Ensyklopedia 1978). Caius Julius Caesaria (100–44 eaa.) taas pidettiin yhtenä Rooman taidokkaimmista puhujista ja kirjailijoista (mm. Tacitus arvosti Caesarin puhe- ja Cicero kirjoitustyyliä). Caesar kirjoitti sotilaallisten kirjojen (mm. *Gallian sota*) lisäksi myös kielitieteellisiä teoksia (http://fi.wikipedia.org/wiki/Julius_Caesar). Tämänäyttöinen henkilö oli myös Preussin suurvalta-asemaan noston sotilaskeisari Fredrik II Suuri (1712–1786); hän mm. sävelsi, soitti huilua erinomaisesti, oli kiinnostunut filosofiasta (kirjoitti mm. teoksen *Anti-Machiavelli*, 1740), puhui kuutta ja ymmärsi niiden lisäksi neljää kieltä (Schieder 2000 ja http://en.wikipedia.org/wiki/Frederick_II_of_Prussia). Napoléon Bonaparte (1769–1821) taas oli kulttuurista ja tieteistä kiinnostunut, matemaattisesti lahjakas tunteellinen uneksija, joka luki erittäin paljon kaikenlaisia (tiede)kirjoja; nuoruudessaan hän kirjoitti myös novelleja (Lindqvist 2005, 11, 33, 38–39 ja 158–159). Myös japanilainen samurai, miekkapyhimyksenäkin (*Kensei*) tunnettu Miyamoto Musashi (1584–1654) oli sekä sotilaana, sotilaallisena ajattelijana, taiteilijana (kuvataide, veistokset, musiikki, runous ja kalligrafia) että käsityöläisenä (mm. samuraimiekköjen kädensuojukset) moni-

Upseereille tyypillisten persoonallisuustyyppiominaisuuksien perusteella voidaan puolestaan edelleen todeta, ettei upseereiden joukossa todennäköisesti ole juurikaan carsonlaisia luovia neroja. Näin on itse asiassa oltava jo pelkästään senkin vuoksi, että periaatteessa kaikkia edellä lueteltuja asioita, upseereille harvinainen intuitiivinen N-tyyppisyys mukaan lukien, voidaan pitää carsonlaisen nerouden välttämättöminä ennakkoehtoina.¹¹⁴³ Lopuksi, koska carsonlainen nerous ei välttämättä myöskään vielä riitä takaamaan clausewitzlaisen nerouden olemassaoloa,¹¹⁴⁴ muuttuu myös upseereiden mahdollisuus kyseiseen ryhmän kuulumisesta lähinnä marginaaliseksi.¹¹⁴⁵ Mikäli tulevaisuus kaiken lisäksi muuttuu myös sotilasorganisaatioiden osalta ennustetun kaltaiseksi, eli käytännössä siis tekniset sovellukset korvaavat ihmiset rutiinitöiden tekijöinä,¹¹⁴⁶ kun taas ihmisten tehtävät muuttuvat vastavuoroisesti yhä enemmän luovuutta edellyttäviksi (ks. esim. Kansanen & Uusikylä 2002, 42), ei suomalaisupseereiden valmiuksia myöskään tällaisessa tulevaisuuden ympäristössä toimimiseksi voida ainakaan lähtökohtaisesti pitää mitenkään erityisen hyvinä.¹¹⁴⁷

Carsonlaisen nerouden merkitystä clausewitzlaiseen sotilaalliseen nerouteen vaikuttavana asiana voidaan lähestyä myös tällaisille ihmisille luonteenomaisen poikkeuksellisen hyvän epävarmuuden sietokyvyn eli matalan latentin inhibitiotason kautta. Tämän pohjalta carsonlaisten nerojen voidaan puolestaan olettaa kestävän kaoottisia stressitilanteita¹¹⁴⁸ huomattavan paljon paremmin kuin normaaliväestön. Näin ollen heidän voisi olettaa kestävän hyvin myös sodan ajan kaltaisia tilanteita, joissa stressin vähentäminen ei saisi tapahtua todellista tilannetta keinotekoisesti itselle mieleiseksi yksinkertaistamalla.¹¹⁴⁹ Koska SJ-tyypin upseereilla, toisin kuin carsonlaisilla neroilla kuitenkin on juuri tällainen taipumus välttää todellisuuden kaoottisena näkeminen, saattaakin käydä juuri niin kuin Ilmo Laaksonen (Sotilasaikakauslehti 10/1994, 24) asian osalta ennusti, eli sotilaat voivatkin menettää toimintakykynsä juuri silloin, kun näin ei missään nimessä saisi tapahtua.¹¹⁵⁰ Kaikkein pahiten tällaisen stressireaktion voisi lisäksi olettaa

lahjakkuus; häntä pidetään esimerkiksi yhtenä kaikkien aikojen arvostetuimmista japanilaisista kuvataiteilijoista (Miyamoto Musashi 1997, 27–32).

¹¹⁴³ Mm. Saini on *Journal of Defence Studies* -lehden artikkelissaan *Role of Intuition in Military Command* (Saini 2008, 75–88) korostanut intuition merkitystä sotilasjohtamisen näkökulmasta. Aiheeseen kytkeytyvät myös lähteet *Coup d'oeil: Strategic Intuition in Army Planning* (Duggan 2005) ja *Between Discipline and Intuition: The Military Decision Making Process in the Army's Future Force* (Vowell 2004).

¹¹⁴⁴ Luovuus voi esimerkiksi ilmetä clausewitzlaisen nerouden näkökulmasta asiaa katsoen vääränlaisena luovuutena.

¹¹⁴⁵ Routamaan persoonallisuustyyppijakaumien pohjalta tarkasteltuna asia koskee myös suomalaisia yritysjohtajia.

¹¹⁴⁶ Sotilasteknologian puolella pyrkimys korvata ihmiset koneilla on myös selkeänä trendinä (mm. ohjukset, miehittämättömät lentokoneet ja taistelurobotit).

¹¹⁴⁷ ”Menneisyudessa eläminen” ja epäluovasti toimiminen näyttäisi olleen monille sotilasyhteisöille yleisesti ottaenkin varsin tyypillistä (ks. esim. Dixon 1994).

¹¹⁴⁸ Tässä yhteydessä stressinsietokykyä tarkastellaan siis ainoastaan kaoottisuuden sietokyvyn kautta eli tarkastelussa ei oteta kantaa siihen, millainen (yleinen) stressinsietokyky erilaisilla persoonallisuustyypeillä on; stressinsietokyvyn kuitenkin tiedetään vaihtelevan myös persoonallisuustyypeittäin.

¹¹⁴⁹ Stressitilanteissa ihmisillä on yleisesti ottaenkin taipumus yksinkertaistaa toimintaansa. Psykologiassa asioista puhutaan tällöin mm. *taantumana* (ihminen toimii normaalia lapsellisemmin), *fiksaation* (ihminen takertuu johonkin ratkaisuun eikä huomioi tilanteessa tapahtuvia muutoksia) ja *aggression siirtämisen* (ihminen tekee muista syntipukin) -käsitteiden kautta. Kaikki edellä mainitut asiat ovat tavalla tai toisella sidoksissa ihmisen toimintakyvyn heikkenemiseen erilaisissa normaalista poikkeavissa olosuhteissa. Näin ollen ei myöskään ole perusteltua odottaa ihmisten pystyvän (liian) stressaantuneina toimimaan samoin kuin normaalitilanteessa.

¹¹⁵⁰ Tämän lisäksi persoonallisuuden jäykkyys estää myös luovuuden esiin pääsyn (Kansanen & Uusikylä 2002, 46).

vaikuttavan sodan ajan ylimpään strategiseen johtoon, koska sodankäynnin hallitsematon kaoottisuushan kohdentuu nimenomaan kyseisellä tasolla tapahtuvaan toimintaan ja toimijoihin.¹¹⁵¹ Mikäli ylin upseerikunta ei näin ollen olisi kykenevä sietämään myös sodan kaoottisuuden aiheuttamaa epävarmuutta, niin todennäköisesti heillä ei tällöin myöskään olisi erityisen hyviä valmiuksia toimia sodan ajan strategisissa tehtävissä, vaikka juuri tällaisissa tilanteissahan kenraaleiden pitäisi olla parhaimmillaan.¹¹⁵² Tämän perusteella vaikuttaisi siis siltä, että kaikkien jo edellä lueteltujen asioiden lisäksi clausewitzlainen nerous edellyttäisi, että strategisen tason sotapäälliköllä on myös matala latenti inhibitiotaso. Muutenhan hän ei kykenisi hallitsemaan sodankäyntiin liittyviä valtavia informaatiomääriä mielekkäällä ja luovalla tavalla, vaan päinvastoin menettäisi toimintakykynsä liiallisen stressin seurauksena tai yksinkertaistaisi sodankäyntiä niin paljon, ettei se enää vastaisikaan todellista sodankulkua.¹¹⁵³

Voidaanko luovuutta sitten opettaa? Vastaukseksi tähän kysymykseen voidaan lainata professori Uusikylän näkemys asiasta: *”Luovuus on arvokas inhimillinen ominaisuus, joka kytkeytyy moniin biologisiin, psykologisiin, historiallisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Jokaisella ihmisellä on kuitenkin mahdollisuus löytää luovat puolensa, jos kasvatusta, opetusta ja elämäkokemukset edistävät luovuuden kehitystä tai eivät ainakaan estä sitä. Tärkeintä luovuuden kasvun kannalta olisi, että kotien ja koulujen kasvatusympäristö olisi sellainen, että jokainen voisi löytää luovuutensa pelottomana ja tyydytystä tuottavana itsensä toteuttamisena ja/tai erityislahjakkuutensa huipentumana. Luovuutta edistäviä tekniikoita ja taitoja (ongelmanratkaisua, tunneherkkyyttä jne.) voidaan opettaa, mutta niiden vaikutus lieenee luovuutta tukevan tai tukahduttavan kasvu- ja elinympäristön rinnalla melko vähäinen. Luovuus syntyy usein sisäisestä pakosta, mutta se elää parhaiten turvallisessa vapaudessa.”* (Kansanen & Uusikylä 2002, 53) Tämän perusteella luovuutta ei voisi opettaa kovinkaan helposti, vaan päinvastoin se on ihmisestä itsestään kumpuava, ympäristöstä riippuvainen asia.¹¹⁵⁴

Persoonallisuustekijöiden lisäksi luovuutta voidaan lähestyä myös organisaatio-kulttuurisesta näkökulmasta. Organisaatioiden piirteitä tutkinut Göran Ekvall on vertaillut luovien ja paikalleen jämähtäneiden organisaatioiden piirteitä ja havainnut, että luovalle organisaatiolle on tyypillistä työn haasteellisuus, vapaa ilmapiiri, keskinäinen luottamus, leikkimielisyys, rakentavat väittelyt, hedelmälliset konfliktit ja riskinottohalukkuus. Henkilökohtaiset, tunneperäiset ristiriidat muodostuvat luovuuden esteiksi, kun taas erilaisiin ideoihin kytkeytyvät ristiriidat ovat parhaimmillaan hedelmällisiä luovuuden kirjoittajia. Luovuuteen pyrkivät organisaatiot ovat kehitelleet järjestelmiä, joiden avulla ideat otetaan

¹¹⁵¹ Ks. stressiin liittyen myös luvuissa *Myers-Briggs-tyyppi-indikaattori* sekä *MBTI ja temperamentti* käsitellyt asiat.

¹¹⁵² Rauhan aikana erityisesti puolustusvoimain komentaja voi niin halutessaan hyvin pitkälle pakottaa puolustusvoimat toimimaan omien pelisääntöjensä mukaisesti, jolloin organisaatio on myös helppo saada toimimaan juuri kyseisillä kriteereillä arvioiden (näennäisen) tehokkaasti. Kokonaan toinen asia kuitenkin on kuinka paljon tällaisesta tehokkuudesta on hyötyä mikäli kriteerit eivät olisi myös validit? Näin ollen voidaanakin kysyä, onko esimerkiksi puolustusvoimien tällä hetkellä tärkeäksi priorisoima upseereiden ulkoisen habituksen ja hyvän kunnon korostaminen kuitenkin sen todellisista ongelmista lähimainkaan suurin?

¹¹⁵³ Stressin aluksi lisääntyessä ihminen korostaa tyypillisesti persoonallisuutensa primaariominaisuutta (ks. esim. Briggs Myers & McCaulley 1988, 17–19). Stressin pahentuessa henkilö saattaa kuitenkin sivuuttaa tämän normaalia käyttäytymistään ohjaavan ominaisuuden ja alkaa toimia juuri sellaisten itselleen heikkouksina pidettävien ominaisuuksien ohjaamana, jollaisiin hänen ei missään tapauksessa pitäisi turvautua (Martin 2004).

¹¹⁵⁴ Puolustusvoimien autoritaaris-hierarkkis-byrokraattista ympäristöä on taas vaikea nähdä luovuutta edistävänä.

yhdessä pohdittaviksi. Tämä on mahdollista vain suotuisassa ilmapiirissä, jossa arvostetaan omaperäisyyttä ja aloitteellisuutta. Jos ilmasto on huono, se huononee yleensä entisestään, jos ongelmat nostetaan esille. (Uusikylä & Piirto 1999, 73)¹¹⁵⁵

Ainakaan tutkimuksessa läpikäydyt asiat, upseereiden vähemmän luova ja konservatiivinen persoonallisuus etunenässä, samoin kuin puolustusvoimien autoritaaris-hierarkkis-byrokraattinen rakennekaan eivät näyttäisi tukevan puolustusvoimia luovana organisaationa. Samaan suuntaan viittäisi myös puolustusvoimille ilmeisen tyypillinen taipumus ryhmäajatteluun, josta esimerkiksi puolustusvoimien entinen komentaja kenraali Gustav Hägglund on asiaa positiivisena ilmiönä pitäen todennut seuraavaan tapaan: *"Tämä on sotilasyltöön voima: esimiehen huonojakin päätöksiä tuetaan täysin palkein"* (Hägglund 2006, 239). Tämän kaltaisesta asennoitumisesta johtuen olisikin vaikea kuvitella, että upseerit voisivat kaikesta huolimatta kuitenkin olla halukkaita kannustamaan muita ihmisiä kyseenalaistamaan omat konservatiiviset näkemyksensä ja organisaationsa vakiintuneet toimintatavat. Vielä epätodennäköisempää tämä on sen vuoksi, että tällainen vallitsevien "tosiasioiden" arvosteluhan tarkoittaisi käytännössä myös vanhemman upseerikunnan näkemysten kyseenalaistamista, eli kyse ei siis todellakaan olisi kenraali Hägglundin arvostamasta esimiehen huonojenkin päätösten täysin palkein tukemisesta.¹¹⁵⁶ Clausewitzin osalta on puolestaan tältä osin syytä palauttaa mieliin, että hän oli yksi Preussin armeijan ns. viidestä uudistajasta, joten ainakin Clausewitz itse uskalsi kyseenalaistaa niin oman organisaationsa toimintatavat kuin myös monien itseään ylempien esimiestensäkin näkemykset. Tässä yhteydessä kulttuuristen tekijöiden vaikutus puolustusvoimien luovaan toimintaan jätetään kuitenkin upseereiden itsensä pohdittavaksi, eli he voivat siis joko yksikseen tai keskenään miettiä sitä, kuinka rakentavassa hengessä puolustusvoimissa on tapana suhtautua sitä itseään koskevien potentiaalisten ongelmien esiin nostamiseen.

Kaiken edellä läpikäydyin perusteella ei siis enää tässä vaiheessa voida juuri muuta kuin todeta, ettei suomalaisupseereilla näyttäisi olevan kovinkaan hyviä valmiuksia clausewitzlaisina sotilaallisina neroina toimimiseksi, koska ainakin tutkimuksessa läpikäytyjen asioiden perusteella tällaisten ihmisten osuus upseereiden joukossa näyttäisi olevan parhaimmillaankin vain keskivertoväestön luokkaa, eikä se missään nimessä ainakaan ole lähimainkaan sillä tasolla kuin akateemisen taustan omaavalla väestönosalla. Koska puolustusvoimat kuitenkin tarvitsisi clausewitzlaisia strategeja johtoonsa, vallitsevaa tilannetta ei voitane pitää hyväksyttävänä.¹¹⁵⁷ Vaikka johtopäätös upseereiden puutteellisista strategisista valmiuksista ei todennäköisesti vastannutkaan monien lukijoiden asiaa koskeneita ennako-oletuksia, tulosta ei tästä huolimatta kuitenkaan voida pitää

¹¹⁵⁵ Resilientin johtamisen yhteydessä puhutaan myös resilienteista organisaatioista. Turvallisuusjohtamisen yhteydessä resilienssillä organisaatiolla puolestaan viitataan yritykseen tms., joilla on 1) kykyä ennakoita häiriöitä, paineita ja niiden seurauksia pidemmälle kuin lähitulevaisuuteen, 2) kykyä tarkkailla ja sopeuttaa oma toimintansa joustavasti ympäristöönsä, 3) kykyä reagoida sekä säännöllisiin ja epäsäännöllisiin häiriötekijöihin ja 4) kykyä oppia kokemuksesta (ks. tarkemmin Hollnagel 2008, 63–77). Ainakaan upseereiden persoonallisuuden nojalla ei puolestaan voida kovinkaan todennäköiseltä, että puolustusvoimat voisi olla resilienssiä turvallisuuksorganisaatio.

¹¹⁵⁶ Jo etukäteen huonoksi tiedettyjä (eri asia kuin sellaisiksi oletettuja tai luultuja) päätöksiä ei koskaan pitäisi tukea, koska varsinkin epäpätevien kenraaleiden huonoja päätöksiä on aina maksettu, ja tullaan myös jatkossa maksamaan ihmishengillä. Tähän asiaan liittyen kenraaliluutnantti Koli on puolestaan todennut: *"Tee täysin selväksi se, mitä odotat organisaattosi pitävän tärkeimpänä tavoitteena."* (<http://www.tietoviikko.fi/cio/article284771.ece>) Ei myöskään ole syytä kiistää, etteikö hyvä johtaja pyrkisi toimimaan juuri näin. Hyvän ja huonon johtajan kuitenkin erottaa toisistaan se, että hyvän johtajan asettamat tavoitteet ovat aivan oikeastikin tavoittelemisen arvoisia.

¹¹⁵⁷ Koskee ennen kaikkea intuitiivisten ihmisten vähäistä osuutta upseerikunnassa.

erityisen yllättävänä, koska juuri tämäntyyppiseen tulokseenhan esimerkiksi upseereiden erikoinen MBTI-jakaumakin jo etukäteenkin viittasi. Sen sijaan ainakin itselleni tuli melkoisena yllätyksenä, että upseereille tyypillinen persoonallisuus kytkeytyi kiinteästi myös moniin muihin clausewitzlaisen nerouden kannalta epätoivottavina pidettäviin ominaisuuksiin yms.¹¹⁵⁸ Suomen puolustusvoimien kannalta tällainen tulos puolestaan tarkoittaa sitä, ettei sillä ainakaan minun mielestäni pitäisi olla varaa menettää yhtä ainoatakaan (potentiaalista) clausewitzlaista neroa vaikkapa vain sen vuoksi, etteivät kyseisenlaiset henkilöt välttämättä, tai edes todennäköisesti, ole perusupseereiden tapaan parhaimmillaan taktisten ja hallinnollisten asioiden parissa puuhasteltaessa.¹¹⁵⁹ Koska kyseinen johtopäätös ei kuitenkaan vielä selitä millään tavoin sitä, miten ja miksi tällaiseen tilanteeseen on päädytty, seuraavaksi tutkimuksessa siirrytäänkin käsittelemään kyseistä asiaa...

¹¹⁵⁸ Kaikesta huolimatta Kadettikoulun johtaja kuitenkin totesi asiaa koskevan tutkimustiedon vastaisesti upseereiden korkeana pitämäänsä tasoon, ”oikeanlaisuuteen” ja ihmisten ”rajattomiin” oppimismahdollisuuksiin ilmeisen vakaasti luottaen seuraavaan tapaan: *”Kadettiupseereiden tulee jatkossakin olla ensisijaisesti perusominaisuuksiltaan ja asenteeltaan oikeanlaisia. Asioita pystyy kyllä aina uran varrella oppimaan ja tietoa hankkimaan. Jos asiat olisivat toisinpäin, tilanne olisi huolestuttava. Kadettikoulun johtajana on todettava, että tulevaisuudesta ei tässä mielessä tarvitse olla huolissaan. Nykypäivän kadettien perusasenne on aivan oikea. He ovat isänmaallisia, maanpuolustustahtoisia, ymmärtävät maanpuolustuksen tärkeyden ja ovat valmiit ottamaan vastuuta upseerin moninaisissa tehtävissä. Mikä parasta, keskinäinen henki ja luottamus, kadettiveljeys, elää ja voi hyvin Kadettikoulussa. Edellytykset kadettiupseerin vaativiin tehtäviin ovat olemassa.”* (Kylkirauta 1/2009, 11)

¹¹⁵⁹ *The Institute for Human and Social Sciences (IHSS) of the National Defense Academy* (Wien) johtaja, priaatikenraali (Dr.) Micewski on puolestaan todennut asiaan liittyen seuraavaan tapaan: *“In the contemporary world there is no place for training and education in the meaning of ‘creating marionettes’. Only a holistic approach in (leadership) education enables the student to adapt the content and transform it innovatively as demanded by the situation at hand.”* (Micewski 2005, 5)

5. ESSEE: SUOMALAINEN UPSEERIKOULUTUSJÄRJESTELMÄ

"Valhehtelija on henkilö, joka lausuu epäonnellisesti totuuden."

Oliver Herford

Koska näyttäisi siltä, ettei suomalaisesta upseerikunnasta löytyisi juurikaan potentiaalisia henkilöitä clausewitzlaisen strategisen neron erittäin suuriin saappaisiin astumaan, tutkimuksen viidennessä esseessä keskitytään selvittämään, miten tällaiseen tilanteeseen on voitu päätyä. Tarkastelun painopistealueena on suomalaisen upseerikoulutusjärjestelmä ja senkin osalta aivan erityisesti Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoejärjestelmä, jossa vuosikymmenten kuluessa tapahtuneiden muutosten voidaan katsoa olevan merkittävä selittävä tekijä upseerikunnassa tapahtuneiden strategisten valmiuksien laskulle. Huomion kiinnittämistä asiaan voidaan pitää erityisen merkittävänä sen vuoksi, että upseereiden laatutason lasku näyttäisi ajoittuneen täsmälleen samaan ajankohtaan kuin Maanpuolustuskorkeakoulun akateemiseen maailmaan linkittäminenkin, eli siis juuri täysin päinvastoin kuin asian olisi voinut olettaa ja edellyttää tapahtuneen. Tämän seurauksena nykyupseereiden taso ei todennäköisesti siis myöskään vastaa heidän edeltäjiensä tasoa, vaikka nykyupseereiden saama yliopistotasoinen koulutus muodollisesti katsoen aikaisempaa korkeatasoisempi onkin. Tästä johtuen onkin erittäin mielenkiintoista tutustua hieman syvällisemmin tähän upseerikunnan ainakin virallisten lausuntojen perusteella ilmeisen suuresti arvostamaan koulutusjärjestelmään (ks. esim. Kylkirauta 2/2009, 11).

Upseerikoulutus

Itsenäisen Suomen Kadettikoulu perustettiin vuonna 1919 Helsinkiin. Aluksi upseerien koulutus kesti puolitoista vuotta, mutta vuodesta 1930 alkaen koulutusajaksi tuli kaksi vuotta.¹¹⁶⁰ Vuonna 1930 Kadettikouluun hakijan tuli olla alle 25-vuotias, ylioppilas, hyvämaineinen, ruumiinrakenteensa ja terveydentilansa puolesta aselajiin sopiva ja reservinupseerina ylennettäväksi kelpaava. Vaatimuksia tulkittiin väljästi. (<http://www.mpk.fi/fi/esittely/historia/kadettikoulu.html>) Kyseisen lainauksen perusteella Kadettikoulun vaatimustaso ei siis vaikuttanut nykynäkökulmasta asiaa katsoen mitenkään erityisen korkealta. Kyse on kuitenkin osittain pelkästä näköharhasta, joka johtuu 1930-luvun perusteettomasta samastamisesta nykyaikaan. Tilanne nimittäin muuttuu toisenlaiseksi, mikäli huomioidaan, että 1920-luvun loppupuolella ikäluokasta vain noin 3 % kirjoitti ylioppilaiksi. Kyseisen asian huomioimisen jälkeen ylioppilastausta Kadettikouluun pääsyn ennakkoehtona oli tiukka valintakriteeri, eli käytännössä kadeteiksi siis valikoitui ikäluokkansa parhaimmistoa.¹¹⁶¹ Maanpuolustuskorkeakoulun kotisivulla todetaan myös, että *"opiskelijoiden saanti Kadettikouluun oli hankalinta 1940-luvun lopulla, jolloin tämän vuoksi kursseja aloitettiin kaksi kertaa vuodessa"*.¹¹⁶² Lainausta jatkuu edelleen seuraavaan tapaan: *"Sittemmin*

¹¹⁶⁰ Vuonna 1962 kaksi ja puoli vuotta, vuonna 1978 kolme vuotta ja vuonna 1991 neljä vuotta. Vuodesta 2006 alkaen sotatieteiden maisterin tutkinnon suorittaminen kestää 5 vuotta (kandidaattivaihe 3 ja maisterivaihe 2 vuotta).

¹¹⁶¹ Tältä osin pitää kuitenkin kiinnittää huomiota kyseisessä kohdassa käytettyyn ilmaukseen *"vaatimuksia tulkittiin väljästi"*, jolla viitataan mm. siihen, ettei ylioppiluus ollut välttämätön Kadettikouluun pääsyn edellytys. Näin ollen olisikin virheellistä olettaa, että kaikki kadetit olisivat myös käytännön tasolla kuuluneet suomalaisnuorten kaikkein oppineimman 3 %:n joukkoon; tilanne oli vastaavanlainen myös sotien jälkeen.

¹¹⁶² Esimerkiksi vuosien 1947–1950 kursseilla oli vain 13–27 kadettia (Kemppi 2010). Puolustusvoimien kotisivuilta löytyvän historiikin mukaan sotien jälkeen vasta vuonna

tilanne on parantunut, ja nykyään hakijoita on vuosittain 400–500, joista noin 130 valitaan suorittamaan maisterintutkintoon tähtäviä opintoja.”

Seuraavaksi työssä keskitytäänkin tämän ns. parantuneen tilanteen läpikäymiseen. Tältä osin vedenjakajana puolestaan toimivat kadettikurssit 87 (2000) ja 88 (2001),¹¹⁶³ koska kyseisten kurssien välillä koulutusjärjestelmää uudistettiin merkittävästi.¹¹⁶⁴ Kyseistä uudistusta puolestaan ajoi erityisen voimakkaasti tuon aikainen puolustusvoimain komentaja, kenraali Gustav Hägglund. Esimerkiksi häntä käsittelevillä internet-sivuilla asiasta todetaan mm. seuraavaan tapaan: *Hägglundin voimakkaasti ajama uudistus oli Maanpuolustuskorkeakoulun perustaminen ja siellä annettavan opetuksen kehittäminen. Yliopistotasoiseksi noussut koulutuskokonaisuus vastaa kaikesta puolustusvoimien henkilökunnan sotilaallisesta ja upseerin ammattiin liittyvästä opetuksesta. Upseerikoulutus rationalisoitui merkittävästi ja säästi siten voimavaroja.* (http://fi.wikipedia.org/wiki/Gustav_H%C3%A4gglund, ks. tarkemmin Hägglund 2006, 230–236) Mitä tämä uudistus sitten käytännössä tarkoitti? Vuosituhannen vaihteeseen asti puolustusvoimien sotilashenkilöstön peruskoulutus oli annettu joko Maanpuolustuskorkeakoulun perustutkinto-osastolla (kadettiupseerit) Helsingin Santahaminassa tai Maanpuolustusopistolla (opistoupseerit) Lappeenrannassa. Vuonna 2001 Maanpuolustusopisto kuitenkin yhdistettiin Maanpuolustuskorkeakoulun perustutkinto-osastoon.¹¹⁶⁵ Tuosta ajankohdasta alkaen saivat siis kaikki ammattisotilaiksi koulutettavat yhtenäisen (perusupseeri)koulutuksen, joka sisälsi niin kadeteille kuin opistoupseerioppilaillekin aikaisemmin opetettuja asioita. Muutoksen seurauksena opetettavien asioiden määrä siis kasvoi, mutta niiden opettamiseen käytettävissä oleva aika pysyi kuitenkin edelleen samana neljänä vuotena kuin mikä se oli jo aikaisemminkin kadeteilla ollut.¹¹⁶⁶

Jotta koulutusjärjestelmä olisi kuitenkin tuottanut sotilaita toimimaan kaiken tasoissa tehtävissä, järjestelmästä tehtiin samanaikaisesti yksiputkinen mutta kolmiportainen. Tämä puolestaan tarkoitti sitä, että koulutusputkeen sisältyi niin yhden vuoden kestänyt upseerin perustutkinto (MARU/POP, vänrikki), kaksi ja puoli vuotta kestänyt kandidaattitutkinto (SK, luutnantti) ja neljä vuotta kestänyt maisteritutkinto (SM, yliluutnantti).¹¹⁶⁷ Toisin sanoen, sekä MARU että kandidit opiskelivat maistereiden kassa samoja asioita aina siihen asti, kunnes siirtyivät käytännön työtehtäviinsä. Mikäli uudistuksen yhteydessä olisi voitu säilyttää edes aikaisempi pääsykoejärjestelmä ja siihen kytköksissä ollut kadettien korkeahko taso, olisi muutos kenties ollut vielä jotenkuten siedettävästi toteutettavissa. Näin ei

1962 Kadettikouluun hakeutujia oli enemmän kuin sinne sisäänotettuja henkilöitä, joten todennäköisesti sotien jälkeen koulutetut keskivertoupseerit eivät olleet ainakaan muutamaa vuosikymmentä sota-aikaisten edeltäjiensä tasoisia.

¹¹⁶³ Kadettikouluun sisäänpääsyn kannalta pitää kuitenkin korostaa, että kapteeni Hännisen mukaan erot hakijoiden laatuosassa ovat vaihdelleet kurssien välillä kohtalaisen paljonkin, joten kadettien tason muutoksessa on kyse ennen kaikkea yleisestä trendistä, josta yksittäiset kurssit ovat saattaneet poiketa suuntaan tai toiseen.

¹¹⁶⁴ Kyseisen järjestelmän mukaisen kadettikurssin kävivät kadettikurssit 88–92, joskin järjestelmää hienosäädettiin jonkin verran jo kyseisten kurssien ajanakin.

¹¹⁶⁵ Vuonna 1993 Kadettikoulu oli korvattu Maanpuolustuskorkeakoulun perustutkinto-osastolla. Kuulemani mukaan lähinnä amiraali Kaskealan perinteiden kunnioitus oli keskeinen syy Kadettikoulu-nimen rehabilitoinnille.

¹¹⁶⁶ Aliupseeristo kuitenkin palautettiin puolustusvoimiin 1.1.2007 alkaen. Erikoista sinänsä, että tätäkin toimenpidettä perusteltiin henkilöstörakenteen tehostamisella. (<http://www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/2647.dsp>)

¹¹⁶⁷ Upseerin perustutkinnon ja kandidaattitutkinnon suorittaneet henkilöt saivat vain määräämääräisen (10/15 v.) viran.

ikävä kyllä kuitenkin tapahtunut vaan riittävien opiskelijamäärien¹¹⁶⁸ varmistamiseksi oli sekä pääsykoejärjestelmää muutettava että opiskelijoilta edellytettävää vaatimustasoa laskettava aikaisempaan nähden.¹¹⁶⁹

Akateemisesti ajatellen kyseinen järjestelmä oli myös siinä mielessä erikoinen, että sen puitteissa päätettiin jo etukäteen, minkä tasaisen opiskeluoikeuden kukin Maanpuolustuskorkeakouluun valituista henkilöistä sai. Päätöksen seurauksena esimerkiksi kandidaateiksi valituilla ei siis ollut automaattista oikeutta maisteritason opiskeluun siirtymiseksi, vaikka opintomenestys olisi sitä oikeastaan edellyttänytkin.¹¹⁷⁰ Maisteriopiskelijoiden osalta tällainen järjestelmä puolestaan merkitsi sitä, että he joutuivat opiskelemaan suuren osan opiskeluaikastaan asioita, jotka eivät oikeastaan edes kuuluneet kadettiupseerin varsinaiseen tehtäväkuvaan. Tämän seurauksena kadettiupseereille tärkeiden asioiden opettamiseksi jäänyt aika jäi vastaavasti aikaisempaa lyhyemmäksi. Lisäksi opiskelu tapahtui hyvin pitkälle opiskeluympäristössä, jossa suurella osalla opiskelijoista ei ollut sen enempää halua kuin kykyäkään yliopistotasoiseen opiskeluun.¹¹⁷¹ Näin ollen akateemisesti valvutuneet opiskelijat joutuivat tahtomattaan opiskeluympäristöön, joka ei ollut sen enempää heidän ennako-oletustensa mukainen kuin riittävän haasteellinenkaan.¹¹⁷² Oman ongelmansa tuotti myös se, että koska maisteriopiskelijat tottuivat opintojen edetessä helppoon ja käytännönläheiseen opetukseen, oli monille heistä ilmeisen vaikeaa myöskään maisterivaiheessa sopeutua sellaiseen (enemmän) akateemisesti painottuneeseen opetukseen, jollaista sen olisi heidän osaltaan pitänyt koko ajan olla. Lopputuloksena olikin, että koulutusjärjestelmämuutoksen seurauksena niin opintonsa aloittaneiden kadettien kuin nuorten upseereidenkin keskimääräinen taso heikkeni huomattavasti aikaisempaan nähden, eli lopputulos ei siis ollut sen enempää puolustusvoimien, upseerikunnan kuin maanpuolustuksellisen edunkaan mukainen.¹¹⁷³

Mikäli kyseisestä koulutusjärjestelmä uudistuksesta puolestaan halutaan löytää jotain positiivista sanottavaa, todennäköisesti se todellakin toi mukanaan jonkin verran välittömiä kustannussäästöjä. Samoin, vaikka etukäteisjako upseereiden perustutkintoa suorittaneisiin, kandidaatteihin ja maistereihin olikin akateemisessa mielessä melkoisen omituinen, oli se kuitenkin perustelu ratkaisu, kun otetaan huomioon maisteriopiskelijoiden yleisesti ottaen selvästi muita opiskelijoita parempi opiskeluvälineistö. Mikäli uudistusta sen sijaan Maanpuolustuskorkeakoulun yliopistorooliin liittyen tarkastellaan opetuksellisesti-akateemisista lähtökohdista, siitä on hyvin vaikea löytää mitään positiivista sanottavaa. Mikäli

¹¹⁶⁸ Uudistuksen jälkeen upseerikoulutukseen otettiin suunnilleen kaksi ja puolikertainen määrä opiskelijoita aikaisempaan nähden (yli kaksinkertainen määrä, mikäli MARU-opiskelijoita ei huomioida tarkastelussa).

¹¹⁶⁹ Muuttunutta pääsykoejärjestelmää käsitellään koulutusjärjestelmä uudistusta koskevan kappaleen yhteydessä.

¹¹⁷⁰ Yleisesti ottaen kyseinen jaottelu oli kuitenkin kadettien akateemisten opiskeluvälineistön osalta onnistunut. Esimerkiksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan KK 89:llä (2002) ero maisteri- ja kandidaattiopiskelijoiden lukion päättötodistuksen keskiarvoissa oli yli puoli numeroa (kadettien itsensä ilmoittama). Lisäksi noin yksi viidesosa kyseiselle kurssille osallistuneista ei edes ollut ylioppilaita (mikäli MARU-opiskelijat otettaisiin huomioon, ei-ylioppilaiden osuus kasvaisi ja keskiarvo laskisi entisestäänkin). Reserviupseerikoulun käyneitä maistereista oli puolestaan 73 %, kun vastaava osuus kandidaateista oli vain 43 %. Sen sijaan nykyisin lähes kaikki kadetit ovat ylioppilaita ja noin kaksi kolmasosaa heistä on tämän lisäksi myös RUK:n käyneitä.

¹¹⁷¹ Eryityisesti sellaiset henkilöt, jotka olisivat oikeastaan halunneet vanhalle Maanpuolustusopiskelulle opiskelemaan.

¹¹⁷² Juuri tuossa vaiheessa Kadettikoulun akateemista statusta nostettiin jälleen kerran.

¹¹⁷³ Esimerkiksi KK 88 tunnettiin Maanpuolustuskorkeakoululla epävirallisesti ”katastrofikurssin” nimellä.

uudistuksesta mahdollisesti syntyneet kustannussäästöt lisäksi suhteutetaan nuorten upseereiden selvästi heikentyneeseen tasoon, säästöjen sijasta olisi mitä ilmeisemminkin totuudenmukaisempaa puhua kustannusten merkittävästä noususta pitkällä tähtäimellä. Myös näiden vähemmän pätevien upseereiden työura kestää kuitenkin kymmeniä vuosia, minkä lisäksi he pääsevät virkaiän karttuessa myös tehtäviin, joissa heidän epäpätevyytensä koko ajan vain korostuu. Lopputuloksena voidaan todeta, että kyseinen uudistus oli fiasko jo syntyessään.¹¹⁷⁴ Kaiken lisäksi kyse ei edes ole jälkiviisaudesta, koska oikeastaan kuka tahansa edes jonkin verran kyseisiin asioihin perehtynyt ihminen olisi jo etukäteenkin voinut todeta epätarkoituksenmukaiseen lopputulokseen päätyminen väistämättömyyden.

Seuraava merkittävä koulutusjärjestelmäuudistus tapahtui vuonna 2006, jolloin opintonsa aloitti ensimmäinen kadettikurssi (KK 93), jolta valmistuneiden sotatieteiden kandidaattien (luutnantit) ja maistereiden (yliluutnantit) tutkinnot tulevat olemaan rinnasteisia siviiliyliopistoissa suoritettujen vastaavantasoisten tutkintojen kanssa (ns. Bolognan prosessi). Uudistusta suunniteltaessa puhuttiin paljon myös siitä, että sen yhteydessä tapahtuvan kadettien määrän laskun seurauksena myös heidän laatutasonsa tulisi jälleen palautumaan aikaisemmalle tasolle. Tavallaan oletus olikin perusteltu, koska kadettikurssien koko todellakin pieneni merkittävästi uudistuksen jälkeen (esim. KK 89 287 kpl ja KK 94 111 kpl).¹¹⁷⁵ Muutoksen osalta on kuitenkin huomioitava, että edellisestä järjestelmästä poiketen tässä uudessa järjestelmässä kaikki opiskelijat saivat automaattisesti maisteritason opiskeluoikeuden, joten todellisuudessa maisteritason opiskelijoiden määrä ei suinkaan laskenut vaan päinvastoin kasvoi¹¹⁷⁶ (KK 89 91 kpl ja KK 94 111 kpl).¹¹⁷⁷ Lisäksi samassa yhteydessä korjattiin myös aikaisempi epäkohta tai ”epäkohta” kandidaattiopiskelijoiden rajallisesta mahdollisuudesta jatkaa opintojaan maisteritasolla. Vaikka korjaustoimenpide aivan varmasti olikin akateemisessa mielessä välttämätön mm. opiskelijoiden välisen tasa-arvoisuuden varmistamiseksi, upseereiden tulevan laatutasoon kyseinen korjaus tulee ikävä kyllä kuitenkin vaikuttaman kielteisesti. Nykyjärjestelmässä nimittäin myös edellisen järjestelmän kouluttamat kandidaatit¹¹⁷⁸ (nykyiset luutnantit) saavat maisteritason opiskeluoikeuden, jonka seurauksena suurin osa heistä myös palaa Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan. Koska nykyjärjestelmän mukaisiin maisterivaiheen opintoihin tulee näin ollen osallistumaan vielä selvästi

¹¹⁷⁴ Kenraali Hägglundin puolustukseksi on kuitenkin todettava, että hänellä oli ennakkoluulottomuutta puuttua puolustusvoimia koskeneisiin ongelmiin. Lisäksi suuntaus upseerikunnan tasapäistämiseen oli alkanut jo ennen hänen valtakauttaan (ks. tarkemmin Hägglund 2006, 234–236), joten kyse oli ennen kaikkea vain virheellisestä korjausliikkeestä. Vaikka monelta osin Hägglundin näkemys siitä, että yksinkertaiset ratkaisut ovat parhaita (Hägglund 2006, 238) onkin usein oikeansuuntainen, valitettavasti kyse ei kuitenkaan ole ns. yleisestä totuudesta. Tähän asiaan liittyen Kadettikoulun entinen johtaja, eversti Matti Lukkari arvostelee kenraali Hägglundia seuraavaan tapaan: ”Kenraali Jaakko Valtanen pyrki olemaan joustava, mutta esimerkiksi amiraali Jan Klenberg kritisoi, muttei koskaan kertonut miten pitäisi tehdä. Hänestä minulle jäi erinomaisen vaatimaton kuva. Vaikeudet kasvoivat, kun kenraali Gustav Hägglundin piti päästä hämmentämään joka asiaa ilman, että hän hetkeäkään etsi perusteita asioille.” (Defensor Patriae 3/2009, 43)

¹¹⁷⁵ Sekä KK 94:llä että KK 95:llä opiskelunsa aloittaneiden kadettien määrä oli 111 (pl. Ilmavoimien lentäjät).

¹¹⁷⁶ Kuten työssä on jo aikaisemminkin todettu, tästä erosta huolimatta tutkimuksessa kuitenkin oletetaan, että nykykadetit olisivat suoraan aikaisempien kurssien maisteriopiskelijoihin rinnastettavissa olevia.

¹¹⁷⁷ Ilmavoimien lentäjät mukaan lukien KK 94:n maisteriopiskelijoiden määrä oli 130.

¹¹⁷⁸ Esimerkiksi KK 89:llä maisteriopiskelijoita oli 91 ja kandidaattiopiskelijoita 120 (luvut eivät pidä sisällään Ilmavoimien lentäjiä), joten vanhamuotoisen kandidaattitutkinnon suorittaneiden luutnanttien yhteenlaskettu kokonaismäärä vastaa noin neljää nykymuotoista kadettikurssia.

aikaisempaakin heikkotasoisempaa opiskelija-ainesta,¹¹⁷⁹ menettää myös oikeastaan ainoa edelliseen järjestelmään liittynyt upseerikoulutuksen laadunvarmistamisen kannalta positiivinen piirre merkityksensä.¹¹⁸⁰ Myös kaikki sellaiset toiveet, joissa epäillään vanhojen kandidaattien mahdollista halua palata maisteriopintojen pariin, jäävät mitä suurimmalla todennäköisyydellä pelkäksi toiveajatteluksi, koska ilman maisteriopintojen suorittamista kandidaattien virkasuhde kestää vain kymmenen vuotta.¹¹⁸¹ Asiaan liittyen onkin huomioitava, ettei virkasuhteen määräaikaisuus aivan varmasti alunperinkään ollut heidän kannaltaan aivan niin positiivinen asia kuin miten esimerkiksi amiraali Kaskeala asiaan vuonna 2005 suhtautui: *”On korostettava sitä, että määräaikaisilla upseereilla on mahdollisuus valita oma tulevaisuutensa. Määräaikaisuus on hyvä ratkaisu paitsi puolustusvoimille myös jokaiselle yksilölle itselleen.”* (Kylkirauta 2/2005, 10) Toisin sanoen, mikäli sotatieteiden kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö ei enää reilun kolmenkymmenen vuoden iässä kelpaa edes puolustusvoimien palvelukseen, niin mikäpä muukaan taho voisi olla vaatimattoman tasoisen sotilaallisen koulutuksen saaneesta henkilöstä kiinnostunut?

Tämän tyyppiset uudistukset eivät kuitenkaan jääneet tähän. Puolustusvoimilla on nimittäin edelleenkin krooninen tarve saada palvelukseensa henkilöitä alemman tason upseerintehtäviin. Koska se ei enää nykyään onnistu kadetteja pelkästään kandidaattitasolla luutnanteiksi kouluttamalla, kyseisen tarpeen tyydyttämiseksi puolustusvoimat ratkaisi ongelman jälleen kerran omaperäisellä, joskaan ei tälläkään kertaa kokonaisuuden erityisen hyvin huomioon ottavalla tavalla. Vaikka Maanpuolustuskorkeakoulu onkin mukana Bolognan prosessin mukaisessa yleiseurooppalaisessa koulutusjärjestelmässä, puolustusvoimien tekemän päätöksen seurauksena yleiseurooppalainen koulutusjärjestelmä sai kuitenkin luvan joustaa puolustusvoimien tarpeiden edessä. Näin ollen puolustusvoimat päättikin rakentaa koulutusjärjestelmän kaksiosaiseksi siten, että opintojensa aluksi kadetit suorittavat kolme vuotta kestävästä kandidaattivaiheesta, jonka jälkeen he siirtyvät noin neljäksi vuodeksi työharjoitteluun luutnanteiksi ylennettyinä, jonka jälkeen he palaavat Maanpuolustuskorkeakoululle suorittamaan kaksi vuotta kestäviä maisteriopintoja. Käytännössä tämä tarkoittaa siis sitä, että sotatieteiden maisteriksi valmistuminen kestää noin yhdeksän vuotta eli kauemmin kuin esimerkiksi lääketieteen lisensiaatiksi valmistuminen keskimäärin kestää.¹¹⁸² Tästä johtuen asian osalta voidaankin jo näin etukäteen todeta, että erityisesti sellaiset akateemisesti lahjakkaat nuoret, joita puolustusvoimat tulevaisuuden upseereikseen kaikkein eniten tarvitsisi, hakeutuvat helposti jo pelkästään opiskeluajan pituudestaan

¹¹⁷⁹ *Opimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa tutkituista maisteriopiskelijoista (KK 87, KK 88 ja KK 89) osaavien osuus oli 63,2 % kun se oli kandidaattiopiskelijoiden (KK 89) osalta vain 34,2 %. Vastaavasti taas maistereista 33,2 %:lla ja kandidaateista 24,7 %:lla oli hyvä formaalin ajattelun kyky.

¹¹⁸⁰ Haluan kuitenkin painottaa, että tässä yhteydessä niin maistereista kuin kandidaateistakin puhutaan massana. Tiedän nimittäin myös kandidaattien joukossa olleen henkilöitä, joiden olisi jo alunperinkin pitänyt saada maisteriopiskelu-oikeus ja vastaavasti taas osan kyseisen oikeuden alun perin saaneista olisi huonon opintomenestyksen myötä pitänyt pudota pois maisteritason koulutuksesta.

¹¹⁸¹ Virkaa on mahdollista jatkaa yhden kerran viidellä vuodella.

¹¹⁸² Periaatteessa uudessa järjestelmässä on kuitenkin hyvää se, että kokonaisopiskeluaajan kasvattaminen neljästä viiteen vuoteen parantaa mahdollisuuksia akateemisen koulutuksen antamiselle. Käytännössä en kuitenkaan usko kyseisen lisäajan riittävän kompensoimaan lähimainkaan niitä vaikeuksia, joita opiskeluun heikosti kykenevä maisteriainees tulee Maanpuolustuskorkeakoululle jatkossa aiheuttamaan. Tämän lisäksi myös neljä vuotta kestävä ”työharjoittelu” on ilmeisen tehokas keino saada nuoret upseerit unohtamaan se vähäinenkin akateeminen opetus, jonka he kandidaattiopintojensa aikana saavat.

johtuen muille kuin upseerin uralle,¹¹⁸³ minkä seurauksena puolustusvoimien todellisenä ongelmana oleva nuorten upseereiden heikko laatutaso tulee vain entisestäänkin pahenemaan.¹¹⁸⁴ Kaiken lisäksi puolustusvoimat oli jo kyseistä koulutusjärjestelmämuutosta tehtäessä ongelmasta tietoinen, koska asiaa opiskelijoilta vuonna 2004 *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen yhteydessä kysyttäessä peräti 78 % maisteriopiskelijoista suhtautui opiskeluaikaa pidentävään muutosehdotukseen kielteisesti, vaikkei kyseinen muutos heitä itseään edes koskenut.

Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan hakeutuminen

Koska edellisessä luvussa kritisoitiin Kadettikoulun koulutusjärjestelmässä tehtyjä muutoksia, seuraavaksi työssä perehdytään miten Kadettikoulun pääsykoe on vuosien kuluessa muuttunut. Asian osalta on aivan aluksi syytä muistuttaa, että vuodesta 1991 alkaen kadettikoulutus muuttui nelivuotiseksi ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi. Vaikka Kadettikoulu ei vielä tuohon aikaan ollutkaan yliopisto samassa merkityksessä kuin nykyään,¹¹⁸⁵ siitä huolimatta ylioppilastodistuksen ja lukion päättötodistuksen painoarvo kadettikoulun pääsykokeessa oli noin puolet. Nykykadetteihin verrattaessa he olivat myös hyvätaisoista opiskelija-ainesta, koska esimerkiksi KK 83:n (aloitusvuosi 1996) opiskelijoiden lukion päättötodistuksen keskiarvo oli 8,37, minkä lisäksi noin kahdella kolmasosalla heistä ylioppilaskirjoitusten yleisarvosana oli vähintään M. Kyseinen pääsykoe ja sen pohjalta opiskelupaikan saaneet kadetit antavat myös hyvän vertailukohtan Kadettikoulun nykyisille kadeteille ja pääsykoejärjestelmälle, koska niiden kautta tulevat monet nykyisistä ongelmista helpommin ymmärrettäviksi.¹¹⁸⁶ Vaatimukset Kadettikouluun hakeutumiselle puolestaan löytyvät Maanpuolustuskorkeakoululta saatavilla olevasta valintaoppaasta.¹¹⁸⁷

Vaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoe valintaoppaan perusteella vaikuttaakin selkeältä kokonaisuudelta, tarkemmin asiaan paneuduttaessa siihen liittyy kuitenkin monia erikoisuuksia, jollaisiin ei yliopiston pääsykokeen kyseessä ollessa odottaisi törmäävänsä. Kaiken lisäksi osa näistä osatekijöistä on niin

¹¹⁸³ On myös mahdollista, että osa Kadettikoululla opintonsa aloittavista opiskelijoista pyrkii myös taktikoimaan Kadettikoulun sisään pääsyn helppoudella eli mahdollisesti he pyrkivät käyttämään sotatieteen kandidaattiopintoja ponnahduslautana maisteriopintoja muissa yliopistoissa suorittaakseen. Toinen muihin yliopistoihin siirtyvä ryhmä saattaa muodostua niistä akateemisesti lahjakkaista kadeteista, jotka jo kandidaattivaiheen aikana turhautuvat annetun opetuksen epäakateemisuuteen ja liialliseen helppouteen.

¹¹⁸⁴ Periaatteessa on tietenkin mahdollista, että esimerkiksi lama-aika lisäisi upseereiden laatutasoa (ilmeisesti ainakin 1990-luvun alkupuolen lamalla oli tällainen vaikutus), mutta sellaisen varaan ei kuitenkaan voida paljoa laskea eikä tällaista trendiä ilmeisesti myöskään ole käytännön tasolla havaittavissa. Asiaan liittyvänä mielenkiintoisena yksityiskohtana kerrottakoon, että roomalainen sotateoreetikko Vegetius kiinnitti jo 300-luvulla huomiotaan siihen, että sotilasuralle hakeutui jo tuohon aikaankin siviilipuolen tarjoamista paremmista uravaihtoehtoista johtuen aikaisempaa heikkotasoisempaa ainesta (Vegetius 2001, 6).

¹¹⁸⁵ Kuten todettiin, vasta kadettikurssi 93:lta (aloitusvuosi 2006) valmistuu sotatieteiden kandidaatteja ja maistereita, joiden tutkinto on ainakin muodollisesti siviiliyliopistojen tutkintoihin rinnastettavissa oleva.

¹¹⁸⁶ On kuitenkin korostettava, etteivät kadettikurssien pääsykokeet ole kapteeni Hännisen mukaan suoraan toisiinsa rinnastettavissa, koska koetta on hienosäädetty vuosien aikana, jonka lisäksi myös Kadettikoulun hakijamäärät ovat vaihdelleet vuosien välillä varsin paljonkin. Näin ollen tämäkin tarkastelu pitää ymmärtää vain suuntaa-antavaksi.

¹¹⁸⁷ Vuoden 2008 valintaoppaan tiedot ovat liitteessä 1. Koska vuosien 2008 ja 2009 välillä pääsykokeen painotukset muuttuivat, tarkastelun lähtökohdaksi on otettu vuosi 2008, johon myöhemmin tapahtuneita muutoksia verrataan.

hankalasti havaittavissa olevia ja myös sen verran monimutkaisen vaikutus-suhdeverkon kautta toisiinsa vaikuttavia, ettei niihin liittyvien ongelmien aukaiseminen myöskään onnistu ilman asioiden hieman syvällisempää käsittelyä. Kadettikoulun pääsykokeen läpikäynti on puolestaan syytä aloittaa toteamalla, että Maanpuolustuskorkeakoulun vuoden 2008 valintaoppaan mukaan vuonna 2007 opiskelupaikan sai 23 % kouluun pyrkijöistä,¹¹⁸⁸ eli pääsykoejärjestelmä vaikuttaisi siis valikoivan melkoisen tehokkaastikin hyvät opiskelijat heikommista. Asian osalta on kuitenkin aivan aluksi huomioitava eräs keskeinen tekijä, johon ei pääsykokeiden yhteydessä välttämättä kiinnitetä kovinkaan paljon huomiota. Kyse on professori Hautamäen korostamasta asiasta eli siitä, että eri yliopistojen, tiedekuntien tai laitosten välisten sisäänpääsyprosenttien vertailu antaa helposti täysin vääranlaisen kuvan opiskelijoiden ja oppilaitosten todellisesta tasosta, koska korkeita pääsykoepisteitä edellyttäviin yliopistoihin hakeutuu pääsääntöisesti vain huipputason ylioppilaita.¹¹⁸⁹ Riittämättömät lähtöpisteet omaavat henkilöt tietävät siis jo etukäteen sisäänpääsyn tällaisiin yliopistoihin olevan itselleen äärimmäisen vaikeaa tai jopa mahdotonta, jolloin he hakeutuvatkin vain sellaisiin yliopistoihin, joihin heillä on reaaliset sisäänpääsymahdollisuudet.¹¹⁹⁰ Aivan erityisesti Maanpuolustuskorkeakoulun osalta on tämän lisäksi myös syytä todeta, että Taloustutkimus Oy:n vuonna 2008 tekemän tutkimuksen (N=1.234) mukaan sen imago 17–29-vuotiaiden keskuudessa oli niin heikko, ettei se voine imagonsakaan kautta saada opiskelijoikseen keskimääräistä parempaa opiskelija-ainesta.¹¹⁹¹

Toisin kuin tyypillisissä yliopistoissa, joissa pyrkijöiden akateemisia opiskelu-valmiuksia mitataan sekä aikaisemman opintomenestyksen että vaativassa pääsykokeessa menestymisen kautta, Maanpuolustuskorkeakoululle sisään pääsyyn vaikuttavista tekijöistä oikeastaan vain aikaisempaa opintomenestystä voidaan pitää akateemisena kriteerinä, joskin senkin merkitystä voidaan pitää varsin pienenä.¹¹⁹² Mikäli nimittäin huomioidaan, että vuoden 2008 (KK 95) pääsykokeessa myös neljä A:ta¹¹⁹³ kirjoittaneet ylioppilaat saivat automaattisesti 20,5 lähtöpistettä 50:sta mahdollisesta, eivät hyvät ylioppilaat käytännössä juurikaan hyötäneet paremmasta ylioppilastodistuksestaan. Koska Kadettikouluun hakijoista lisäksi vain pieni osa on erittäin hyviä ylioppilaita, laski ylioppilastutkinnon todellinen painoarvo vielä tätäkin alhaisemmaksi, koska esimerkiksi Kadettikoulun nykykriteereillä arvioiden keskimääräistä parempana pidettävä neljän M:n ylioppilaskin sai pääsykokeesta vain 13 pistettä enemmän kuin neljän A:n ylioppilas. Mikäli taas hyvin heikon ja selvästi keskimääräistä paremman hakijan piste-ero pääsykokeessa oli vain 13 pistettä 165 mahdollisesta pisteestä, käytännössä Kadettikoulun akateemisille opiskeluvalmiuksille antamaa painoarvoa voitiin pitää lähes merkityksettömänä.¹¹⁹⁴

¹¹⁸⁸ Sisäänpääsyprosentti on laskettavissa esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun vuoden 2008 valintaoppaassa olevan taulukon (s. 33) pohjalta; myös vuoden 2008 hakijoista 23 % sai opiskelupaikan (vuoden 2009 valintaopas).

¹¹⁸⁹ Tällainen virhetulkinta kuitenkin tehdään Maanpuolustuskorkeakoulun *Defensor Patriae* -lehdessä (3/2010, 14).

¹¹⁹⁰ Myös heikolla motivaatiolla on vastaavanlainen vaikutus, koska huonosti yliopistotasoisesta opiskelusta motivoituneet henkilöt eivät jaksakaan viitsi valmistautua yliopistoiden pääsykokeisiin riittävän hyvin.

¹¹⁹¹ Vain Vaasan yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston imagot ovat MPKK:a heikommalla. Erikoista oli myös se, ettei MpKK:n kaikkein parhaiten näkynyt mainonta myöskään vaikuttanut myönteisesti sen imagoon.

¹¹⁹² Vihjaus aikaisemman opintomenestyksen vähämerkityksisyyteen saattaa tosin vaikuttaa perusteettomalta, koska Kadettikoulun valintaoppaan valintapistetaulukon perusteellahan sen voidaan laskea olevan 30 % (50 ÷ 165).

¹¹⁹³ Kombinaatio äidinkieli, lyhyt matematiikka, reaali ja vieras kieli (lyhyt tai keskipitkä oppimäärä). Myös jatkossa tukeudutaan kyseiseen ainekombinaatioon.

¹¹⁹⁴ Lisäksi Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoe suosii sitä kauppakorkeakoulun pääsykokeeseen verrattaessa kielellisesti lahjakkaita ihmisiä, koska kauppakorkeakoulun

Vuoden 2009 valintakoeoppaassa (KK 96) ylioppilastutkintotodistuksen pisteytystä kuitenkin muutettiin siten, että uudessa järjestelmässä myös lähellä nollaa olevat lähtöpisteet aikaisemmista opinnoista tulivat mahdollisiksi. Muutos oli siis täysin oikeansuuntainen, koska muuttuneen painotuksen kautta hakijoiden välille saatiin aikaisempaa suurempia eroja, eli parhaat lukiolaiset hyötyivät myös käytännössä koulumenestyksestään aikaisempaa enemmän. Toisaalta uudistuksen vaikutus ei välttämättä kuitenkaan ole käytännön tasolla aivan näin positiivinen, koska esimerkiksi neljän C:n ylioppilaan osalta muutoksen vaikutusta voidaan pitää jopa selkeän negatiivisena, koska uudessa järjestelmässä hän saa ylioppilastodistuksestaan vähemmän lähtöpisteitä (20 aikaisemman 29,5:n sijaan) kuin mitä neljän A:n ylioppilas oli vanhassa järjestelmässä saanut (20,5). Näin ollen riippuukin Kadettikouluun hakeutujien tasosta, onko muutoksen todellinen vaikutus positiivinen vai negatiivinen, koska suurella osalla hakijoista ylioppilastodistuksen suhteellinen merkitys pääsykoekriteerinä on laskenut eikä suinkaan noussut, jolloin pääsykoe saattaa suosi epäakateemisia hakijoita vielä aikaisempaakin enemmän.

Mahdollinen ongelma koskee siis sitä, oliko neljän C:n ylioppilaalta mielekästä vähentää pääsykokeessa noin 10 lähtöpistettä, jolloin akateemisesti epäpätevämpi henkilö voikin sivuuttaa hänet pääsykokeen epäakateemisista osioista keräämillä paremmilla pisteillään.¹¹⁹⁵ Asiaan liittyy hetki sitten alaviitteessä todetun perusteella myös se, että keskivertokadetti vaikuttaisi lisäksi olevan työssä käytetystä oletusarvosta poiketen ennemminkin neljä C:tä pitkistä kielistä ja/tai reaaliaineista kuin käytetyn oletusarvon mukaisesti M:n kahdesta pitkästä ja kahdesta lyhyestä aineesta kirjoittanut henkilö. Koska C:n arvosanan saaminen

pääsykokeessa lyhyestä matematiikasta ja pitkistä kielistä (pl. äidinkieli) saa yhtä paljon pisteitä. Sen sijaan MpKK:n pääsykokeessa esimerkiksi M:n arvosanoilla pitkistä kielistä (ja reaaliaineista) saa peräti 5 pistettä enemmän kuin lyhyestä matematiikasta. Kauppaorkeakoulun pääsykokeessa pitkistä matematiikasta taas saa M:n arvosanasta alkaen 3 pistettä enemmän kuin pitkistä kielistä, kun taas MpKK:lla pitkän matematiikan ja pitkien kielten keskinäinen painoarvo on sama. Tällainen painotus on puolestaan erikoista, koska matemaattis-looginen lahjakkuus on kuitenkin selvästi kielellistä lahjakkuutta parempi yleisälykkyyden mittari (Visser ym. 2006, 497–498), minkä lisäksi upseereiden, ja varsinkin strategien, voisi muutenkin olettaa tarvitsevan (sodan aikana) enemmän loogisia kuin verbaalisia kykyjä. Tämän lisäksi tällainen painotus ihmettyttää myös sen vuoksi, että amiraali Kaskealahen korosti työssä aikaisemmin todetun mukaisesti upseereiden osalta aivan nimenomaisesti teknillisen koulutuksen merkitystä (Kylkirauta 2/2005, 10), joten miten tällä tavoin toimien on siis mahdollista saada teknisesti lahjakkaita ihmisiä puolustusvoimiin? Teknillistieteellisestä pääsykokeesta nimittäin todetaan, että ”*opiskelupaikan saaminen edellyttää lukion pitkän matematiikan vankkaa osaamista*” (<http://www.opiskelupaikka.fi/Paasykoe/Teknillistieteellisen-paasykoe>), joten ainakin tekniikan alan yliopistoissa matematiikan hyvää osaamista pidetään ennakkoehtona alalla menestymiselle.

¹¹⁹⁵ Tähän asiaan liittyen voidaan lisäksi kysyä kuinka tarkoituksenmukaista pääsykokeessa on antaa sotakoulujen (RUK ja AUK) vain muutaman kuukauden kestävästä käytännönläheisestä sotilaskoulutuksesta lähes yhtä paljon pisteitä kuin ylioppilastutkintotodistuksesta? MpKK:n vuoden 2010 valintaoppaassa olevien muuntotaulukoiden (s. 33–34) pohjalta laskettuna keskimääräinen reserviupseeri sai vuoden 2009 pääsykokeessa 21 ja aliupseeri 16 pistettä. RUK:n merkitystä ei toisaalta myöskään pidä vähätellä, koska kyseisen koulutuksen saa kuitenkin vain noin 6–7 % varusmiesikäluokasta (Kirsi Lauri, RUK). Toisaalta, vaikka hyvät akateemiset valmiudet edesauttavatkin RUK:ssa menestymistä, ainakin omien kokemusteni nojalla RUK on pääosalle varusmiehistä jo itsessään päämäärä eikä suinkaan keino upseerinuralla hakeutumiseksi, joten todennäköisesti pääosa akateemisesti lahjakkaimmista RUK:n käyneistä henkilöistä (esim. N-tyypit) ei koskaan hakeudu Kadettikouluun. Lisäksi, koska RUK on perinteisesti myös ollut Kadettikouluun pääsyn edellytyksenä, ei sen näin ollen myöskään voida katsoa parantavan nykykadettien asemaa suhteessa vanhempaan upseerikuntaan vaan ennemminkin päinvastoin, koska nykyisin varsin suuri osa kadeteista on reservin aliupseereita.

ylioppilaskirjoituksista, puhumattakaan sitä alemmista arvosanoista, ei kuitenkaan osoita asioiden kovinkaan hyvätasoista osaamista, tästäkään näkökulmasta asiaa katsottaessa tehty painotus ei vaikuttaisi MpKK:n kannalta erityisen tarkoituksenmukaiselta. Lopuksi on asiaan liittyen vielä syytä huomioda, että MpKK:n pääsykokeessa huomioidaan vain neljän aineen arvosanat, kun taas kauppa- ja korkeakoulun pääsykokeessa huomioidaan viidestä aineesta saadut arvosanat, joten MpKK:n hakeutujilla on siis lisäksi vielä selvästi suurempi pelivaraakin hyödyntää ylioppilastodistustaan pääsykokeessa.¹¹⁹⁶

Kadettikouluun sisään päässeiden opiskelijoiden tasoa voidaan tarkastella yleisemmälläkin tasolla heidän pääsykoepistemääriinsä perehtymällä. Esimerkiksi kadettikurssi 94:n osalta vuonna 2007 minimipistemäärällä (linjasta riippuen noin 95 pistettä; 58 % maksimipisteistä) ja keskimääräisillä pisteillä (105; 64 % maksimipisteistä)¹¹⁹⁷ opiskelupaikan saaneiden piste-ero oli niin pieni (10 pistettä), että lukumääräisesti tarkastellen pääosan opiskelijoista täytyi väistämättä sijoittua hyvin lähelle minimipistemäärällä sisään päässeiden ryhmää, koska muutenhan joukkoon ei mahtuisi lainkaan todella hyvillä pääsykoepisteillä opiskelupaikan saaneita henkilöitä.¹¹⁹⁸ Tästä puolestaan seuraa, että varsinkin keskimääräistä alhaisimmilla pistemäärillä sisään päässeiden opiskelijoiden suurta enemmistöä voidaan pitää hyvin homogeenisena, joskaan ei kovinkaan korkeatasoisena opiskelijaryhmänä, kun taas voidaan olettaa, että keskimääräistä paremmilla

¹¹⁹⁶ Kadettikoulun pääsykoe kestää siis ylioppilaskirjoituksissa tapahtuneen yhden totaalisen epäonnistumisen enemmän kuin kauppa- ja korkeakoulun pääsykoe. Asialla on myös ilmeisen suuri merkitys saataviin lähtöpisteisiin, joten todennäköisesti MpKK:n neljän C:n ylioppilaan viidennen aineen arvosana ei enää ole C vaan jokin tätä alhaisempi arvosana (MpKK:n opiskelijan ei siis välttämättä tarvitse kirjoittaa kuin neljä ainetta, kun taas kauppa- ja korkeakoulun hakeutujan kannattaa ilman muuta kirjoittaa vähintään viisi ainetta). Toisaalta viisi C:täkin kirjoittanut henkilö olisi saanut *Upseereiden viisaus* -kappaleessa käsitellyn esimerkkitapauksen mukaisesti kauppa- ja korkeakoulun pääsykokeesta vain 15 pistettä, kun heikokinkin HKKK:uun todellisuudessa hyväksytty henkilö sai siitä 23 lähtöpistettä.

¹¹⁹⁷ Vuonna 2008 opintonsa aloittaneella kadettikurssi 95:llä keskimääräinen pistemäärä oli vieläkin alhaisempi (101,9) ja vuonna 2009 aloittaneella kadettikurssi 96:lla keskimääräinen pistemäärä vain jatkoi heikkenemistään (95,5). Hieman muuttuneista pääsykoekriteereistä johtuen luvut eivät kuitenkaan ole keskenään vertailukelpoisia. Keskimääräisten ja minimipisteiden osalta on lisäksi huomioitava, että todellisuudessa suurehko osa Kadettikouluun alun perin valituista henkilöistä ei vastaanota opiskelupaikkaa (jopa useampia kymmeniä), jolloin varasijoilta opiskelupaikan saa vielä virallista minimipistemäärää alhaisemmankin pistemäärän saaneita henkilöitä. Tämän seurauksena ovatkin todellinen keskimääräinen ja minimipistemäärä selvästi virallisia pistemääriä alhaisemmat, koska ensinnäkin varasijoilta valittujen opiskelijoiden, virallista minimipistemäärää alhaisemmat pistemäärät pitäisi huomioida myös keskiarvopisteitä laskettaessa. Toiseksi, myös opiskelupaikan alun perin saaneiden, mutta paikasta kieltäytyneiden paremmat pistemäärät pitäisi poistaa laskelmista.

¹¹⁹⁸ Tässä ei ole mitään yllättävää, koska pääsykoepisteiden voi olettaakin jakautuvan siten, että erittäin hyviä hakijoita on hyvin vähän, kun taas hakijoiden tason laskiessa saman pääsykoepistemäärän saaneiden osuus kasvaa kasvamistaan. Koska Kadettikouluun hyväksyttiin 111 hakijaa (luku ei sisällä Ilmavomien lentäjiä) 488:sta, pitää minimipistemäärällä sisään päässeiden luokan olla myös kaikkein suurimman, vaikka hakijat olisivat jakautuneet pääsykoepisteiden osalta normaali jakauman mukaisestikin (tämä ei kuitenkaan ole varsinkaan hakijoiden alapään osalta itsestään selvää), koska kaikki sisään päässeet olisivat tällöinkin sijoittuneet kellokäärän oikealle, laskevalle rinteelle. Mikäli esimerkiksi välillä minimi-keskiarvo olisi ollut 70 kadettia, jotka olisivat saaneet pääsykokeesta keskimäärin 99 pistettä (max 165) ja vastaavasti taas keskimääräistä paremmilla pisteillä sisään päässeiden 41 kadetin keskimääräinen pistemäärä olisi ollut vaikkapa niinkin alhainen kuin 115, tarkoittaisi tämä kuitenkin keskiarvopistemäärää 105. Huomioi kuitenkin, että laskelma oli vain asiaa havainnollistamaan tarkoitettu arvio, jossa ei myöskään kiinnitetty minkäänlaista huomiota edellisessä alaviitteessä käsiteltyyn ”varasijaongelmaan”.

pääsykoepisteillä Kadettikouluun päässeiden opiskelijoiden erittäin pieni parhaimmisto on jotenkin yhtä hyvätasoinen kuin muissakin yliopistoissa.¹¹⁹⁹

Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykokeelle on yleisesti ottaenkin tyypillistä sen epäakateeminen painottuneisuus, koska esimerkiksi sen yhtenä osiona olevan valintakokeen mahdollisesta 80 maksimipisteestä 50 pistettä on mahdollista saada subjektiivisesti tehtävästä soveltuvuusarviosta, 5 Cooper-testistä ja 25 aineistokokeesta. Käytännössä noin 70 % pääsykokeesta voidaan lisäksi katsoa mittaavan akateemisesti vähemmän tärkeitä ja suurelta osin myös keskenään identtisiä asioita.¹²⁰⁰ Ainakin hivenen kyseenalaista on myös se, että niin hakijoiden motivaatiota, kiinnostusta kuin yleistä soveltuvuuttakin alalle mitataan erityisesti ekstraverttejä (MBTI) ihmisiä suosivan soveltuvuustestin avulla,¹²⁰¹ vaikka näitä asioita olisikin oikeudenmukaisempaa mitata riittävän laaja-alaisella ja pitkäaikaista valmistautumista vaativalla, normaaleille yliopistoille tyypisellä pääsykokeella. Motivaatiotekijöiden lisäksi pääsykoe kertoisi tietenkin paljon myös hakijoiden todellisesta osaamisesta¹²⁰² ja akateemisista oppimisvalmiuksista eli kaiken kaikkiaan siis juuri sellaisista asioista, jotka eivät ilmiselvästikään ole tutkimuksessa tähän mennessä läpikäydyn perusteella kadettien osalta kunnossa.¹²⁰³ Vielä tätäkin oleellisempaa on kuitenkin ymmärtää, ettei yksikään Kadettikoulun pääsykokeen osio mittaa pyrkijän todellista motivaatiota upseerinuralle hakeutumiseksi, koska hakijan ei tarvitse, eikä hän oikeastaan edes voi valmistautua pääsykokeeseen muuten kuin juoksukuntoaan parantamalla.

Kadettikoulun pääsykokeen kenties suurin erikaisuus liittyykin siihen, että kokeessa pisteitä saadaan myös kuntotestistä (Cooper-testi). Varsinainen erikaisuus ei kuitenkaan liity siihen, etteikö upseerinuralle hakeutuvilta henkilöiltä voitaisi edellyttää jonkinlaista minimikuntotasoa vaan siihen, ettei Cooper-testiä käytetä pääsykokeessa pelkästään karsivana kriteerinä vaan päinvastoin hakija voi hyvällä kunnollaan kompensoida myös muita puutteitaan. Esimerkiksi vuoden 2008 pääsykokeessa Cooper-testituloksen parantuminen 2 600 m:stä 3 000 m:iin merkitsi lopullisissa pääsykoepisteissä yhtä suurta piste-eroa (4 pistettä) kuin minkä esimerkiksi neljä M-arvosanaa ylioppilaskirjoituksissa kirjoittanut henkilö sai neljä C:tä kirjoittaneeseen nähden. Vuoden 2009 pääsykokeessa Cooper-testistä

¹¹⁹⁹ Tapahtuneen tarkastelun osalta on korostettava, että siinä ylioppilastodistuksesta saatavien pisteiden oletettiin lisääntyvän samassa suhteessa kokonaispistemäärän kanssa. Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykojärjestelmään ei siis tässä yhteydessä oletettu sisältyvän mekanismeja, jossa hyvä ylioppilastodistus myöskään haittaisi hakijaa saamasta muista pääsykoeosioista hyviä pisteitä. Tältä pohjalta toimittaessa oli siis perustelua tehdä oletus, että parhaat pääsykoepisteet saaneet henkilöt ovat keskimäärin myös akateemisesti kaikkein lahjakkainta oppilasainesta. Mikäli oletus olisi kuitenkin perusteeton, tällöin pääsykojärjestelmä puolestaan olisi vielä tässä yhteydessäkin oletettua selvemmin epäakateemisia hakijoita suosivaksi rakennettu (esim. SJ-tyyppien suosiminen).

¹²⁰⁰ Sekä valintakokeella että sotakoulutodistuksella arvioidaan hakijan hakijan motivaatiota, ammattiin soveltuvuutta ja kiinnostusta alaa kohtaan; tämän lisäksi valintakokeella pyritään mittaamaan myös hakijan koulutettavuutta (tosin siinä varsin heikosti siinä onnistuen, kuten hetken päästä tullaan havaitsemaan).

¹²⁰¹ Esimerkiksi Takeshi Ohsawan tutkimuksen mukaan ekstravertit ihmiset antavat selvästi introvertteja paremman ensivaikutelman itsestään (Ohsawa 1993, 252). On myös tunnettu tosiasia, että ihmiset muodostavat toisista ihmisistä varsin pysyvän käsityksen itselleen jo ensimmäisen tapaamisen ensisekuntien aikana.

¹²⁰² Tällaisen pääsykokeen kautta kadeteille voitaisiin siis jo etukäteen antaa alaa koskevaa perustietoutta, jolloin heidän lähtötasonsa voitaisiin ainakin näiden asioiden osalta olettaa jo opiskelun alkaessa olevan riittävän hyvän.

¹²⁰³ Mahdollisen vastakritiikin vaimentamiseksi haluan myös painottaa, että jotain vikaa pääsykojärjestelmässä pitää ilman muuta olla, koska sehän ei ainakaan valikoi Kadettikouluun kovinkaan korkeatasoista akateemista opiskelija-ainesta. Asiaan paneudutaan hetken kuluttua tarkemmin.

puolestaan sai vielä aikaisempaakin helpommin pisteitä, koska tuohon ajankohtaan asti jokaisen lisäpisteen saanti edellytti tietyn satoihin metreihin sidotun juoksumatkan ylittämistä.¹²⁰⁴ Vuonna 2009 pistejärjestelmää kuitenkin muutettiin siten, että ensinnäkin maksimipistemäärän (5 pistettä) sai aikaisemman 3 200 metrin sijasta jo 3 000 metriä juoksemalla.¹²⁰⁵ Toiseksi, pisteytystä muutettiin myös siltä osin, että jokaisesta juostusta 10 metrin matkasta sai 0,125 lisäpistettä.¹²⁰⁶ Näin ollen esimerkiksi 2 990 metriä juoksemalla saa nykyään 4,9 pääsykoepistettä, kun aikaisemmassa järjestelmässä pisteitä olisi kertynyt vain 3. Eikö akateemisista lähtökohdista ajateltuna vaikuta muutenkin erikoiselta, että tiedeyliopiston pääsykokeessa vain yhden rata kierroksen Cooper-testissä enemmän juoksemalla (2 600–3 000) voi pääsykokeesta saada 5 lisäpistettä eli siis enemmän kuin mitä ylioppilaskirjoituksissa neljän pitkän/laajan oppiaineen E:stä L:ksi korottamalla saisi (4 pistettä)?¹²⁰⁷

Lopuksi on myös syytä huomioda, että koska tasapisteisiin päätyneiden hakijoiden osalta aikaisemmat opinnot priorisoidaan hakuprosessissa kaikkein vähämerkityksisimmiksi, pääsykokeen voidaan myös tästä syystä katsoa syrjivän akateemisesti lahjakkaita hakijoita.¹²⁰⁸ Tilannetta voidaan havainnollistaa myös nykykadetit verokkikurssi KK 83:een rinnastamalla. Kuten aiemmin todettiin, kyseisen kurssin osalta kadettien lukion päättötodistuksen keskiarvo oli 8,37, minkä lisäksi kaksi kolmasosaa heistä oli kirjoittanut vähintään M:n yleisarvosanan.¹²⁰⁹ Tämän lisäksi heikoinkin Kadettikouluun sisään päässyt kadetti sai tuolloin yli 70 % pääsykokeen maksimipistemäärästä (vuonna 2010 vain 45 %) vaikka pääsykokeessa akateemisesti merkittävien ylioppilastodistuksen ja lukion päättötodistuksen yhteenlaskettu painoarvo olikin selvästi nykyistä suurempi. Näin ollen onkin erikoista, että nykyisin kun Kadettikoulu on Bolognan prosessiin kuuluva akateeminen yliopisto, sinne hakeutuvien opiskelijakandidaattien ei

¹²⁰⁴ Rajat olivat seuraavat: 2 600 m = 0 pistettä (hyväksytty suoritus), 2 700 m = 1 piste, 2 800 m = 2 pistettä, 2 900 m = 3 pistettä, 3 000 m = 4 pistettä ja 3 200 m = 5 pistettä.

¹²⁰⁵ Mikäli Cooper-tuloksen vaatavuustason arviointi tuottaa ongelmia, kerrottakoon että 13-vuotias poikani juoksi testissä ilman minkäänlaista juoksuharjoittelua 3 100 m.

¹²⁰⁶ Käytännössä pisteitä kuitenkin annetaan vain yhden desimaalin tarkkuudella (ks. MpKK:n valintaopas 2010, 32).

¹²⁰⁷ Tasa-arvovaluuttu Pirkko Mäkisen mukaan on myös epätasa-arvoista, että naisilta ja miehiltä vaaditaan Cooper-testissä yhtä hyvää tulostasoa, koska naisten luontaiset ominaisuudet eivät ole tältä osin yhtä hyvät kuin miesten. Omasta mielestäni varsinainen ongelma ei kuitenkaan koske niinkään juostua matkaa vaan sitä, että tällainen kriteeri karsii tehokkaasti joukosta myös keskivertokadetteja akateemisesti lahjakkaampia hakijoita. Esimerkiksi vuoden 2010 pääsykokeessa 30 % sellaisista naisista, jotka olisivat muuten päässeet kadettikurssille, karsiutuivat siltä liian heikon Cooper-testituloksen perusteella (*Defensor Patriae* 3/2010, 13). Cooper-testituloksen merkityksen korostaminen älyllisten tekijöiden kustannuksella on myös siinä mielessä erikoista, että juokсутulosta, toisin kuin älyllisiä ominaisuuksia, voi kehittää Kadettikouluun pääsyn jälkeenkin. Toisaalta on kuitenkin myös hivenen outoa, etteivät kyseiset naishakijat harjoitelleet jo etukäteen Cooper-testiä varten, vaikka tiesivätkin testin olevan karsiva tekijä Kadettikouluun sisäänpääsyn kannalta. Tämänkin asia näyttäisi siis viittaavan siihen, etteivät hakeutujat motivoitu tai vaivaudu tekemään juuri mitään opiskelupaikan Kadettikoulusta saadakseen.

¹²⁰⁸ Tämä on erikoista jo pelkästään senkin vuoksi, että hyvän lukiomenestyksen tiedetään ennustavan erittäin hyvin myös tulevaa yliopistotasoa opintomenestystä (Geiser & Santelices 2007, 24).

¹²⁰⁹ Lisäksi vain 12,6 %:lla KK 83:n kadeteista lukion päättötodistuksen keskiarvo oli alle 8. Sen sijaan KK 89:n maisteriopiskelijoista 44 %:lla ja kandidaattiopiskelijoista 78 %:lla lukion päättötodistuksen keskiarvo oli alle 8 (heidän itsensä ilmoittama). Tämän lisäksi pitää vielä muistaa, ettei kaikilla heistä edes ollut lukiotaustaa.

edellytetä hyväksytysti suoritettua ylioppilastutkintoa¹²¹⁰ lukuun ottamatta täyttävän mitattavissa olevia akateemisia kriteereitä.¹²¹¹

Kokonaisuutena tarkastellen Kadettikoulun pääsykoejärjestelmää voidaan siis pitää melkoisen omalaatuiseina rakennelmana. Vielä tätäkin erikoisemmaksi asian kuitenkin muuttuu, mikäli tarkastelussa huomioidaan myös Maanpuolustuskorkeakoulun itselleen asettama yliopistotatuksen nostamistavoite. Esimerkiksi asiakirjassa *Maanpuolustuskorkeakoulun strategia 2006–2016* asiasta todetaan seuraavaan tapaan: *Suomen korkeakoulujärjestelmään kuuluvana yliopistona Maanpuolustuskorkeakoulu toimii muiden yliopistojen kanssa samalla tieteellisellä ja sivistyksellisellä tasolla...* Kyseiseen asiakirjaan kuuluvassa visio-osassa puolestaan todetaan seuraavasti: *Vuonna 2016 Maanpuolustuskorkeakoulu on kansallisesti ja kansainvälisesti arvostettu turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin sekä maanpuolustuksen kysymyksiin keskittyvä yliopisto. Se on tulevaisuuteen suuntautunut, verkottunut toimija sekä uudistumiskykyinen ja oppiva organisaatio, jolla on merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus. Maanpuolustuskorkeakoulu kykenee ennakoimaan turvallisuustilanteen kehittymistä sen eri tasoilla ja ulottuvuuksilla sekä sopeuttamaan toimintaansa tulevaisuuden vaatimuksiin.*¹²¹²

Tällaisen akateemisesti painottuneiden linjauksen pohjalta olisi siis luontevaa olettaa, että Maanpuolustuskorkeakoulu olisi aivan oikeastikin kiinnostunut niin opetuksensa, tutkimuksensa kuin opiskelijoidensakin akateemisen tason parantamisesta eli samalla siis myös juuri sellaisten ongelmien poistamisesta, joihin tutkimuksessa on jo moneen kertaan viitattu. Kuinka tällaisessa tilanteessa on siis ylipäättään mahdollista, että oikeastaan kaikki käytännön toimenpiteet näyttäisivät kuitenkin johtaneen, ja myös jatkossa johtavan täysin päinvastaiseen suuntaan? Kuinka voi myöskään olla mahdollista, että aikaisemman opintomenestyksen¹²¹³ merkitystä Maanpuolustuskorkeakoulun sisäänpääsykriteerinä on vähennetty täsmälleen samanaikaisesti, kun korkeakoulun virallista yliopistotatusta on nostettu useampaan otteeseenkin?¹²¹⁴ Samoin, miksi ihmeessä kadettien opiskelumotivaatio yritetään selvittää – ainakin *Oppimaan oppiminen*

¹²¹⁰ Ylioppilastutkinto ei siis ole välttämättömyys, mutta käytännössä kuitenkin pääosa nykykadeteista on ylioppilaita.

¹²¹¹ Esimerkiksi sopivanlainen eli todennäköisesti siis SJ-tyyppinen ”sotilallinen” persoonallisuus edesauttaa niin sotakouluihin pääsemistä, niissä menestymistä kuin Kadettikoulun valintakokeessa pärjäämistäkin.

¹²¹² Maanpuolustuskorkeakoulun uudistetussa strategiassa (Maanpuolustuskorkeakoulun toimintakäsikirja, 31.5.2010) käytetyt sanamuodot ovat myös hyvin samankaltaisia.

¹²¹³ Lukiomenestyksen kuitenkin tiedetään selittävän hyvin ihmisen myöhempää opintomenestystä (ks. esim. Vantaja 2002); huomioi myös työssä aikaisemmin läpikäydyt asiaa koskeneet tutkimukset.

¹²¹⁴ Tehdyt toimenpiteet edellyttäisivät ennemminkin MpKK:n muuttamista Poliisi-ammattikorkeakoulun (Polamk) kaltaiseksi ammattikorkeakouluksi tai jopa puhtaaksi sotakouluksi. Polamk:n osalta on kuitenkin syytä todeta, että se on jo nykyisinkin MpKK:a vaativampi oppilaitos, koska ensinnäkin poliisin perustutkintokoulutukseen (165 op) pääsee vuodesta riippuen vain noin 12,5–25 % hakijoista. Toiseksi, poliisialipäällystön tutkintokoulutukseen (45 op) voidaan hyväksyä vasta vanhempi konstaapeli, jolla on vähintään kahden vuoden työkokemus poliisin perustutkinnon suorittamisen jälkeen. Poliisipäällystön kaksivaiheisesta (komisario/ylikomisario) tutkintoa (126/54 op) suorittamaan voi puolestaan hakea vanhempi konstaapeli, jolla on vähintään seitsemän vuoden työkokemus (tai poliisi, joka on suorittanut poliisialipäällystön tutkinnon ja työskennellyt poliisin tehtävissä vähintään kolme vuotta). Vasta poliisipäällystön tutkinnon (ylikomisario) jälkeen opiskelijat voivat pyrkiä Tampereen yliopiston hallintotieteelliseen tiedekuntaan turvallisuushallinnon maisteriohjelmaan (120 op). Uusia opiskelijoita ohjelmaan otetaan vuosittain noin 15 eli siis vain noin 5 % poliisiopinnot vuosittain aloittavien opiskelijoiden määrästä (<http://www.polamk.fi/>) eli poliisina maisteriksi valmistuminen (465–510 op) on siis paljon vaikeampaa kuin upseerina sotatieteiden maisteriksi (300 op) valmistuminen.

Maanpuolustuskorkeakoulussa -tutkimuksen perusteella huonolla menestyksellä – valintakokeessa asiaa heiltä itseltään kysymällä yms., vaikka vaativaan pääsykokeeseen panostaminen kertoisi paljon paremmin heidän todellisesta motivaatiostaan alalle hakeutumiseksi, samoin kuin myös karsisi tehokkaasti akateemiseen opiskeluun kykenemättömät henkilöt kadettien joukosta pois?¹²¹⁵ Vaikka Maanpuolustuskorkeakoulu onkin asettanut tavoitteekseen yliopisto-statuksensa tason nostamisen, niin miksi se ei kuitenkaan panosta opiskelijoidensa laatutason parantamiseen, vaikka juuri heistä tähän korkeakoulun tuleva status tulee hyvin pitkälle riippumaan?¹²¹⁶ Koska tällaista reagoitua ei kuitenkaan ole tapahtunut edes näiden asioiden kuntoon saattamisen kannalta kaikkein keskeisimpien ongelmien osalta, voidaan jo tässä vaiheessa todeta, ettei MpKK tule ainakaan vielä vuonna 2016 kuulumaan sen enempää suomalaisten kuin oman alansa arvostetuimpienkaan yliopistojen joukkoon.¹²¹⁷

Tutkimuksessa on jo aikaisemminkin pyritty selittämään, miksi Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoejärjestelmä suosii ei-akateemisia hakijoita. Todennäköisesti perussyyn tähän on siis se, että autoritaaris-hierarkkis-byrokraattinen sotilas-organisaatio houkuttelee SJ-tyypin persoonallisuksia. Koska tällaisten ihmisten kyky sietää erilaisuutta on puolestaan melkoisen huono, he eivät myöskään halua organisaatioonsa juurikaan itsestään poikkeavia ihmisiä. Mikäli kyseiset ihmiset puolestaan saavat mahdollisuuden vaikuttaa organisaatioonsa tulevaisuudessa rekrytoitaviin ihmisiin, eivät he myös varmastikaan jätä tällaista mahdollisuutta käyttämättä.¹²¹⁸ Todennäköisesti tällaista trendiä vahvistaa myös se, että perusupseerin tyyppiset henkilöt nähdään jo varusmiesajanakin heidän upseeriesimiestensä taholta sopivanlaisiksi henkilöiksi upseereiksi ja aliupseereiksi koulutettaviksi, minkä seurauksena myös heidän osuutensa niin reserviupseereista kuin reservin aliupseereistakin, ja tätä kautta tietenkin myös potentiaalisista kadeteista muodostuu selvästi heidän todellista väestöosuuttaan suuremmaksi. Koska upseerit toimivat tämän lisäksi myös Kadettikoulun pääasiallisina opettajina, samoin kuin nuorten upseereiden esimiehinäkin, todennäköisesti juuri tällaisia SJ-tyyppejä suosiva perusilmiö kertaantuu lukemattomia kertoja myöhemminkin, eli heidät siis arvioidaan säännönmukaisesti heidän todellista pätevyytään paremmiksi opiskelijoiksi ja työntekijöiksi.¹²¹⁹ Tällainen vinoutuma ei luonnollisestikaan johdu pelkästään siitä, etteikö reserviupseereiden joukossa kuitenkin olisi aivan riittävästi myös muunlaisia, myös kadeteiksi lopulta valikoituvia henkilöitä paremmin Kadettikoulun pääsykriteerit täyttäviä henkilöitä. Kaiken edellä läpikäydyn perusteella vaikuttaisi kuitenkin vahvasti siltä,

¹²¹⁵ Esimerkiksi Rantasen ammatilliseen koulutukseen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintoihin keskittyneen tutkimuksen mukaan koulumenestys ennustaa opintomenestystä selvästi paremmin kuin valintakoe (Rantanen 2001, 33). Tästä huolimatta valintakokeen (MpKK:n valintakoe ei ole tässä merkityksessä valintakoe) kautta opiskelupaikan saaneet henkilöt kuitenkin suorittavat tutkinnon varmemmin kuin pelkillä todistuspisteillä opiskelupaikkaan valitut henkilöt (Sajavaara ym. 2002, 118–119). Toisin sanoen aikaisempi (hyvä) koulumenestys täydennettynä vaativalla valintakokeella on paras vaihtoehto menestyksellisen opiskelun varmistamiseksi.

¹²¹⁶ Hyvät opiskelijat saavuttavat suoraan hyviä oppimistuloksia ja välillisesti heidän korkea tasonsa mahdollistaa myös Maanpuolustuskorkeakoulun antaman opetuksen muuttamisen akateemisen vaatimustason mukaiseksi.

¹²¹⁷ Maanpuolustuskorkeakoulu on hyvin pitkälle juuri sellaisessa (tiede)yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välissä väliinputoajan asemassa, jollaisesta pääministeri Matti Vanhasen toisen hallitusohjelman (19.4.2007, 30) mukaan korkeakoulujen välistä työnjakoa ja tehtäviä selkiyttämään pyrittäessä pitäisi päästä eroon.

¹²¹⁸ Tuskinpa heidän tosin tarvitsee tältä osin edes olla erityisen aktiivisia, koska juuri heidän kaltaiset ihmistensä hakeutuvat joka tapauksessa upseerikoulutukseen.

¹²¹⁹ Tässä yhteydessä ei kuitenkaan väitetä, että tällainen suosiminen olisi tietoista vaan ennen kaikkea siitä johtuvaa, että tyypillisesti ihmiset pitävät enemmän itsensä kaltaisista kuin itseensä nähden erilaisista ihmisistä.

etteivät akateemisesti lahjakkaimmat persoonallisuustyyppit yksinkertaisesti vain näyttäisi olevan erityisen kiinnostuneita hakeutumaan upseerinuralle.¹²²⁰

Taulukko 19: Kadettikouluun hakeutuminen ja valikoituminen

	Väestö	RUK	Pääsykoe	Kadettikoulu
ST	44 %	51 %	69 %	87 %
SF	17 %	6 %	3 %	0 %
NF	15 %	9 %	2 %	0 %
NT	24 %	34 %	26 %	13 %

Laaksonen 1994, 23.¹²²¹

Oletus siitä, että Kadettikoulun pääsykoe suosisi aivan erityisesti ESTJ- ja ISTJ-tyyppien hakijoita, voidaan puolestaan osoittaa paikkansapitäväksi edellä olevan taulukon pohjalta,¹²²² koska siitä on ensinnäkin havaittavissa, ettei oletus ST-tyyppien suosimisesta ihmisiä Reserviupseerikouluun valikoitaessa ollut perusteeton.¹²²³ Toiseksi, Kadettikoulun pääsykokeeseen¹²²⁴ osallistuu ennakkooletuksen mukaisesti vielä selvästi tätäkin enemmän ST-tyyppien ihmisiä. Kolmanneksi, Kadettikouluun sisään päässeistä henkilöistä perusupseerin persoonallisuuden omaavien henkilöiden osuus on vielä huomattavasti tätäkin suurempi, joten järjestelmä suosii siis ennakkoolettamuksen mukaisesti hyvin selvästi kaikilla tasoilla ESTJ- ja ISTJ-tyyppien perusupseereita.¹²²⁵ Kaikkein erikoisinta tämän suosimisen osalta on kuitenkin se, että se tapahtuu myös NT-tyyppien kustannuksella, vaikka sekä potentiaalisten clausewitzlaisten strategiien että akateemisesti lahjakkaimpien henkilöidenkin voidaan olettaa löytyvän juuri kyseisestä ryhmästä.¹²²⁶ Lopuksi, taulukko tukee samalla myös tutkimuksen mukaista näkemystä siitä, että todennäköisesti puolustusvoimissa vuoteen 2008 asti käytössä olleessa MBTI-versiossa ei ollut ainakaan minkäänlaista suurta virhettä, koska RUK:n MBTI-jakauma poikkeaa varsin vähän Vaasan yliopistossa käytössä

¹²²⁰ Lisäksi on oletettavissa, että nimenomaan tällaiset yksilölliset ihmiset suhtautuvat kaikkein kielteisimmin myös upseereita sosiaalistamaan pyrkivään ns. kadettikasvatukseen (he kokevat sen tasapäästämispyrkimykseksi).

¹²²¹ Uudempaa vastaavankaltaista taulukkoa asiasta ei ole saatavilla, jonka seurauksena upseereiden MBTI-tyyppijakaumat poikkeavat tutkimuksessa aikaisemmin käytetyistä; kohta *väestö* on tutkijan lisäämä.

¹²²² Vaikka taulukossa viitataan ST-tyyppeihin, käytännössä näiden henkilöiden kuitenkin tiedetään olevan hyvin pitkälle ESTJ ja ISTJ-tyyppejä, koska muiden ST-tyyppien osuus puolustusvoimissa on hyvin pieni.

¹²²³ Reserviupseerikoulun valintaperusteista ja perusteiden luotettavuudesta kiinnostuneiden kannattaa tutustua lähteeseen *Varusmiesten johtajavalintojen luotettavuus* (Nyman 2007); katso varusmiesten johtajavalintakriteerien osalta myös julkaisu *Varusmiesten johtajavalintatutkimus 1995* (Vainikainen 1998). ST/SJ-tyyppien suosiminen RUK:n valinnoissa selittää omalta osaltaan myös sitä (ei siis ole ainoa selitys) miksi kokeilaiden maanpuolustustahto on selvästi muita varusmiesryhmiä parempi (ks. asiaan liittyen esim. Sinkko 2011, 127–160).

¹²²⁴ Taulukossa kohta *pääsykoe* tarkoittaa pääsykokeeseen osallistuneita hakijoita.

¹²²⁵ Ilmeisesti tällainen painotus selittää tietyltä osin myös sitä mikseivät vanhempienkaan upseereiden formaalin ajattelun valmiudet vastaa heidän koulumenestystään.

¹²²⁶ Tutkimuksessa puhutaan tyyppillisesti vain N-tyypeistä, mutta todennäköisesti suurin osa pätevistä strategeista kuitenkin kuuluu keirseylaisittain johonkin NT-ryhmään (oletusarvoisesti lähinnä ENTJ).

olevalla MBTI-versiolla kerätystä väestöjakaumasta. Lisäksi kyseinen ero on myös täysin etukäteen oletettavissa olevan kaltainen, koska ainakaan lähtökohtaisesti SF- ja NF-tyyppin ihmisten soveltuvuutta (eikä myöskään halukkuutta) upseereiksi koulutettaviksi ei voida pitää kovinkaan hyvänä.¹²²⁷ Taulukossa olevat jakaumat näyttäisivät kaiken lisäksi osoittavan aivan selvästi myös sen, että ST-tyyppien osuus puolustusvoimien upseerikunnassa nousisi poikkeuksellisen suureksi nimenomaan pääsykoejärjestelmän eikä siis suinkaan nykyään virheellisenä pidetyn puolustusvoimien vanhan MBTI-version seurauksena, koska SJ ja/tai ST-tyyppin perusupseereiden osuushan nousee poikkeuksellisen suureksi vasta järjestelmän puitteissa tapahtuvan karsinnan kautta.¹²²⁸

Vähintäänkin välillisesti tällaista näkemystä tukee myös Mikael Salo'n väitöskirja *Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service* (2008), jossa tutkittiin nuorten ihmisten sopeutumista varusmiespalvelukseen. Tutkimuksessa puolestaan selvisi, että tarkastelussa huomioon otetuista hyvin monista tekijöistä huolimatta varusmiesten kokonaissopeutumisesta noin 50 % voitiin selittää vain neljän tekijän eli *varusmiespalvelukseen sitoutumisen, sosiaalisiin suhteisiin sopeutumisen, fyysiseen rasitukseen sopeutumisen ja autoritaarisiin käskyvaltasuhteisiin sopeutumisen* pohjalta (Salo 2008, 187–189 ja 191). Huomionarvoista näiden tekijöiden osalta on puolestaan se, ettei yksikään niistä ole clausewitzlaiseen nerouteen tai akateemisiin kykyihin sidoksissa oleva asia.¹²²⁹ Koska kaikki neljä tekijää päinvastoin liittyvät henkilön sopeutumiskykyyn, ei niitä myöskään tämän johdosta voida pitää minkäänlaisina clausewitzlaisina hyveinä, koska esimerkiksi KAI-teorian mukaanhan sopeutuminen on clauswitzlaiselle strategille tärkeänä ominaisuutena pidettävälle innovatiivisuudelle vastakkainen ominaisuus.¹²³⁰ Lopuksi, vaikka Salo'n tutkimuksessa tarkasteltiinkin varusmiehiä, on kuitenkin perusteltua olettaa, että varusmiespalvelukseen hyvin sopeutuvat henkilöt hakeutuvat kaikkein suurimmalla todennäköisyydellä myös Kadettikouluun opiskelemaan eli siis juuri niin kuin edellisen taulukon perusteella näyttäisikin tapahtuvan. Puolustusvoimille ei tämän seurauksena myöskään tuota ongelmia löytää tämäntyyppisiä ”laumasieluisia” sopeutujia upseereiksi, eli todellisen ongelman näyttäisikin muodostavan se, että puolustusvoimat jättää jo varusmiesaikana kylmiksi juuri sellaiset ”yksinäiset ratsastajat,” jollaisia se tarvitsisi kenraaleikseen.¹²³¹

¹²²⁷ Se, ettei kyseisen taulukon perusteella upseereiden joukossa olisi lainkaan ESFJ-tyyppisiä, selittynee puolestaan sen kautta, että taulukon tekemisen aikaan Kadettikoulun pääsykokeessa painotettiin akateemista osaamista selvästi nykyistä enemmän, jolloin sosiaalisesti taitavat, mutta opintomenestyksen osalta vaatimattomantasoiset SF-tyyppit eivät päässeet Kadettikouluun pelkkien sosiaalisten avujensa (mm. haastattelut ja ryhmäkeskustelut) avulla.

¹²²⁸ Ilmeisesti ainakin yhdysvaltalaisista yritysjohtoa vaivaa samankaltainen perusongelma (joskaan se ei ilmene yhtä voimakkaana kuin suomalaisessa upseerikunnassa) eli perusrationalisuutta ja ns. kovan datan merkitystä liikaa korostettaessa intuitiiviset ihmiset eivät valikoidu yritysjohtoon (Weintraub 1998, 15–16).

¹²²⁹ Toisaalta voisi kuitenkin olettaa, että ns. koulutemperamentti (Keltikangas-Järvinen 2008, 133–137) edesauttaisi myös varusmiespalvelukseen sopeutumista.

¹²³⁰ Kari Uusikylä: ”*Luovimmat nerot ovat harvoin kilttejä sopeutujia. [...] Luova nero ei hukkaa aikaansa muiden miellyttämiseen...*” (Uusikylä 2003, 192)

¹²³¹ Termin *sopeutuminen* osalta on kuitenkin huomioitava, että sillä on myös Salo'n tutkimuksessa esille nousseista asioista poikkeava clausewitzlaisen strategisuuden kannalta positiivinen, luovuuden, kompleksisuuden ja epävarmuuden sietokykyä edesauttava merkitys, jollaisiin esimerkiksi Mueller-Hanson ym. viittaavat U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences -tutkimuslaitokselle tekemässään tutkimuksessa *Training Adaptable Leaders: Lessons from Research and Practice* (Mueller-Hanson ym. 2005, 2–9).

Sen sijaan se, ettei puolustusvoimat enää nykyään näyttäisi saavan edes parhaita SJ-typpejä palvelukseensa,¹²³² saattaa selittyä esimerkiksi upseerinuran yleisen houkuttelevuuden laskun, pidentyneen kadettikoulutuksen keston (kokonaiskeston pidentyminen neljästä noin yhdeksään vuoteen), upseereiden urakierron hidastumisen ja yliopistotasoisten opiskelupaikkojen yleisen lisääntymisen kautta. Spekulaatiivisesti asiaa voidaan tosin lähestyä myös sitä kautta, että kenties ainakin jonkinlaisena osasyynä laadukkaiden perusupseerityyppien upseerinuralle hakeutumisen vähenemiseen saattaa olla se, etteivät monet varusmiehet kenties enää mielläkään puolustusvoimia sellaiseksi selkeiden valtasuhteiden ohjaamaksi autoritaaris-hierarkkis-byrokraattiseksi ”veljesyhteisöksi,” jollaisessa SJ-tyyppin ihmiset oikeastaan haluaisivat työskennellä.¹²³³ Tämän seurauksena he kenties hakeutuvatkin aikaisempaa helpommin muille aloille.¹²³⁴

Upseerikoulutuksen ongelmien korjaamien ei kaiken edellä läpikäydyn perusteella myöskään tule olemaan helppoa. Vaikka varsin monelle todennäköisesti tuleekin ensimmäisenä mieleen, että pääsykoejärjestelmän palauttaminen viime vuosituuhannen lopun mukaiseksi olisi selkeä ratkaisu ongelmien poistamiseksi, näin ei valitettavasti kuitenkaan ole. Vaikka ongelmat alun perin johtuivatkin hyvin pitkälle virheelliseksi uudistetusta pääsykoe- ja koulutusjärjestelmästä, nykyisessä tilanteessa suurimpana ongelmana on kuitenkin liian heikkotasoinen kadettiaines. Toisin sanoen, vaikka pääsykoejärjestelmä uudistettaisiin kuinka hyväksi tahansa, uudistuksesta ei olisi käytännön tasolla suurtakaan iloa, koska tällä hetkellä upseerikoulutukseen pyrkijöiden joukossa ei yksinkertaisesti vain näyttäisi olevan riittävän paljon kyllin hyviä hakijoita upseereiksi koulutettaviksi.¹²³⁵ Puolustusvoimien varsinaisena ongelmana ei siis olekaan pääsykoejärjestelmä – vaikka se aivan varmasti huono onkin – vaan rekrytointijärjestelmä, joka ei innosta akateemisessa merkityksessä oikeanlaisia henkilöitä hakeutumaan upseerinuralle; puolustusvoimilla siis riittää enemmän kuin tarpeeksi tekemistä ongelman päiväjärjestyksestä poissaamisessa.¹²³⁶

Kadettien pääsykokeen, opintomenestyksen ja työmenestyksen välinen suhde

Koska tutkimuksia tehtäessä ainakin jonkinlaisena piilevänä pelkona on, että esimerkiksi valittu tutkimusmenetelmä, käytetty teoriapohja, tutkijan ennakkooletukset tai (alitajuinen) halu saada toivotunlaisia tuloksia alkavat ohjata tutkimusta suuntaan, joka ei vastaa kovinkaan hyvin todellisuutta, olisikin aina toivottavaa löytää myös jokin vaihtoehtoinen tie oman näkemyksen oikeellisuuden testaamiseen käytettäväksi. Varsinkin tämän tutkimuksen osalta olisi tällaisen vaihtoehtoisen tutkimuksen löytyminen mitä suotavinta myös sen vuoksi, että todennäköisesti tutkimuksessa esitettävät näkemykset ovat kuitenkin sen verran

¹²³² Upseereiden persoonallisuustyyppijakauma ei ole juurikaan muuttunut, vaikka heidän laatu- ja tasonsa onkin laskenut.

¹²³³ Esimerkiksi puolustusvoimien demokratisoituminen ns. syväjohtamisen myötä.

¹²³⁴ On huomioitava, että myös suomalaisista yritysjohtajista 56 % on SJ-tyyppien edustajia (ESTJ 26 % ja ISTJ 22 %), joten mahdollisesti SJ-tyyppien parhaimmisto hakeutuukin siviilipuolen johtotehtäviin, jolloin upseerinura saattaakin aueta vielä entistään helpommin aikaisempaa heikompi- ja heikompitasoisille SJ-tyyppin ihmisille.

¹²³⁵ Toisin sanoen korjaamistoimenpiteet pitäisi ulottaa myös rekrytointijärjestelmän tasolle; tähän mennessä puolustusvoimien voidaan siis katsoa epäonnistuneen myös rekrytoinnissaan. Koulutusjärjestelmän osalta eriytetty koulutus parhaimmille opiskelijoille voisi puolestaan olla periaatteellisella tasolla toimiva ratkaisu, mutta todennäköisesti se ei kuitenkaan soveltuisi käytännön tasolla erityisen hyvin Kadettikoulussa käytettäväksi.

¹²³⁶ Ks. asiaan liittyen myös Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorin Vesa Tynkkysen Kylkirauta-lehdelle antama haastattelu *Kehittyvä Maanpuolustuskorkeakoulu* (Kylkirauta 4/2010, 5–9).

erilaisia vallitseviin näkemyksiin nähden, että niiden oikeellisuus olisi syytä varmistaa jo pelkästään jossittelumahdollisuuksienkin vähentämiseksi. Lisäksi vaihtoehtoisen tarkastelun osalta olisi tärkeää, että tulokset saataisiin tutkimuksen pohjalta, jolla ei olisi kytköstä tähän tutkimukseen ja jonka tavoiteasettelu, tarkastelunäkökulma ja tutkimusmenetelmä poikkeaisivat muutenkin hyvin selkeästi tässä yhteydessä käytetyistä. Huolimatta siitä, että tällaisen tutkimuksen löytyminen vaikuttikin etukäteen ajatellen erittäin epätodennäköistä, tällä kertaa onni sattui kuitenkin olemaan puolellani, sillä YEK 54:llä opiskellut kapteeni Joakim Salonen teki kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin tukeutuen juuri tällaisen kadetteja koskeneen tutkimuksen.¹²³⁷

Tarkemmin ottaen Salonen tarkasteli kadettikurssi 89:n (aloitti opintonsa syksyllä 2002) pääsykoemenestyksen, opintomenestyksen ja uran alkuvaiheen työmenestyksen välisiä suhteita niin EUK:n tutkielmassaan kuin YEK:n diplomityössäänkin.¹²³⁸ Näistä tutkimuksista ensimmäisessä (2007) Salonen keskittyi kadettien pääsykoe- ja opintomenestyksen välisten suhteiden selvittämiseen, kun taas jälkimmäisessä (2009) tutkimuksessa hän kytki tutkimukseen mukaan myös upseereiden työuran alkuvaiheen suoritusarvioinnit. Koska jälkimmäinen tutkimus sisältää keskeisimmiltä osiltaan myös ensimmäisessä tutkimuksessa käsitellyt asiat, tässä yhteydessä tukeudutaan vain siihen.¹²³⁹ Kaikkein parhaiten Salosen tutkimukseen perehtyminen puolestaan onnistuu kyseisessä tutkimuksessa olevan korrelaatiomatriisin välityksellä (liite 2).

Tutkimushypoteesina Salosen tutkimuksessa oli, että Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykokeen oletettiin ensinnäkin selittävän kadettien opintomenestystä ja toiseksi pääsykokeen ja opintomenestyksen yhdessä edelleen upseerinuran alkuvaiheen työmenestystä. Salosen tutkimus myös antaa tukensa kyseisen hypoteesin oikeellisuudelle, joskin tällaiseen johtopäätökseen päätyminen edellyttää sitä, että myös akateemisesti arveluttavia johtamiskäyttäytymis-arviointeja pidetään valideina arviointikriteereinä kadettien opinto- ja työmenestystä selitettäessä, samoin kuin sitäkin, että pääsykoetta tarkastellaan myös itsenäisenä osionaan, jolloin se pitää sisällään myös kyseisen korrelaation syntymisen kannalta erittäin keskeiset, akateemista kyvykkyyttä selittävät siviilipisteet.¹²⁴⁰ Koska Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoe on kuitenkin todellisuudessa yhdistelmä kohdista valintakoepisteet, siviilipisteet ja sotilaspisteet, ei pääsykoepisteitä ole tässä yhteydessä syytä tarkastella itsenäisenä kohtanaan, koska sen tarkastelu ei tuo minkäänlaista lisäarvoa sen osioihin nähden vaan

¹²³⁷ Salosen diplomityön ohjaajana toimi Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitoksen johtaja, professori Jukka Leskinen, joten Salosen tutkimuksen ohjaus oli aivan varmasti myös asiantunteissa käsissä.

¹²³⁸ Esimerkiksi *Kylkirauta*-lehden numerossa 1/2010 (34–37) oli Salosen tutkimusta lyhyesti käsitellyt artikkeli. Tiivistetty artikkeli tutkimuksesta (*Valinnasta työelämään*) löytyy myös lähteestä Pulkka 2010, 8–32.

¹²³⁹ Kyseiseen tutkimukseen tukeutumista puoltaa myös se, että ensimmäisessä tutkimuksessa mukana olivat myös kadettikurssi 89:llä mukana olleet upseerin perusopintoja suorittaneen henkilöt, jotka eivät kuulu tämän tutkimuksen kohderyhmään. POP-opiskelijoiden (heistä käytetään myös lyhennettä MARU) mukaanotto tarkasteluun aiheuttaisi myös sellaista korrelaatiota, jollaista ei varsinaisten upseereiden eli sotatieteiden kandidaattien (SK) ja maistereiden (SM) välillä todellisuudessa esiinny. POP-opiskelijoiden huomioiminen saa esimerkiksi aikaiseksi korrelaation siviilipisteiden ja valintakoepisteiden välille (.242***), vaikka varsinaisten upseereiden osalta tällaista korrelaatiota ei olekaan havaittavissa (.120), joten POP-upseereiden huomioiminen tarkastelussa ei siis suinkaan parantaisi vaan päinvastoin heikentäisi tutkimuksen luotettavuutta.

¹²⁴⁰ On myös luonteavaa, että Salosen tutkimustulokset tukevat pääsykokeen validiutta, koska tutkimushan tehtiin MapKK:n Käyttäytymistieteiden laitokselle, joka puolestaan vastaa hyvin pitkälle Kadettikoulun pääsykokeen asianmukaisuudesta.

päinvastoin antaa ennemminkin täysin virheellisen kuvan Maanpuolustus-korkeakoulun pääsykokeen todellisesta toimivuudesta.¹²⁴¹

Mikäli kadettien opintomenestystä puolestaan tarkastellaan pääsykokeen itsenäisten osioiden kautta, havaitaan ensinnäkin, että valintakoe ja sotilaspisteet selittävät opintomenestystä (kohdat POP ja SK) kohtalaisen hyvin aina kandidaatti-vaiheen johtamiskäyttätymisen arvosanaan asti, jonka jälkeen niiden selityskyky katoaa lähes täysin. Korrelaation katoaminen on puolestaan selitettävissä yksinkertaisimmin sitä kautta, että aina tuohon ajankohtaan asti epäakateemisten käytännön harjoitteiden osuus kadettien opiskelussa on suuri, joten hyvien sotilaallisten valmiuksien voidaan olettaakin selittävän opintomenestystä varsin hyvin. Sen sijaan pääsykokeen kolmantena osiona olevien siviilipisteiden eli käytännössä siis aikaisemman koulumenestyksen kyky selittää opintomenestystä (POP, SK, Tutk1, SM ja Tutk2¹²⁴²) säilyy hyvänä koko Kadettikoulussa opiskelun ajan, eli siis juuri niin kuin aikaisempien tutkimusten perusteella pitäisikin tapahtua. Aikaisemman koulumenestyksen osalta on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että se selittää opintomenestystä hyvin riippumatta siitä, onko opetus käytännöllisesti vai teoreettisesti painottunutta, eli käytännössä hyvin lukiossa menestyneet kadetit näyttäisivät siis pärjäävän kaikissa opinnoissaan hyvin.¹²⁴³ Tässä ei myöskään ole mitään ihmeellistä, koska aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että hyvä lukiomenestys on erittäin hyvin tulevaa yliopisto-opiskelumenestystä selittävä tekijä (Geiser & Santelices 2007, 24).¹²⁴⁴ Koska koulumenestyksen, samoin kuin akateemisen menestyksen yleisemminkin puolestaan tiedetään korreloivan selvästi yleisälykkyyden kanssa (esim. Deary, Spinath & Bates 2006, 691 ja Neisser ym. 1996, 81–82), lähtökohtaisesti myös voidaan olettaa, että kyseisten henkilöiden p₁-koearvo on kesmääräistä korkeampi. Koska yleisälykkyyden samoin kuin formaalin ajattelun kyvynkin tiedetään lisäksi ennustavan hyvin myös ihmisen kykyä toimia menestyksellisesti johtotehtävissä, pitäisi korkean p₁-koearvon omaavien henkilöiden menestyä keskimääräistä paremmin myös johtamiskäyttätymistä arvioitaessa.¹²⁴⁵ Koska tällaista yhteyttä ei kuitenkaan korrelaatiomatriisissa esiinny, voidaan olettaa, että käytetty johtamis-käyttätymismittari on ainakin tältä osin epävalidi.¹²⁴⁶

Se, että sotilaspisteet korreloivat siviilipisteiden kanssa, johtunee puolestaan ennen kaikkea siitä, että hyvät opiskeluvälmiudet edesauttavat sekä Reservi-upseerikouluun pääsyä että siellä menestymistä (erityisesti teoriakokeissa), joten asiaa ei edes voida pitää minkäänlaisena yllätyksenä. Se, että sotilaspisteet korreloivat hyvin myös johtamiskäyttätymisarvosanojen kanssa johtuu puolestaan

¹²⁴¹ Varsinkin maisterivaiheen opintojen osalta valintakoe ja sotilaspisteet selittävät heikosti opintomenestystä (ks. myös Pulkka 2010, 20–21). Vaikka työssä on jo aikaisemminkin todettu, ettei Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykoetta pitäisi rinnastaa muiden yliopistojen pääsykokeiden kanssa, Salosen tutkimuksessa kuitenkin toimitaan hyvin pitkälle juuri tällä tavoin (Pulkka 2010, 24).

¹²⁴² Tutk2:n osalta korrelaatio pienenee, koska tuossa vaiheessa mukana ovat enää maisteriopiskelijat (81 kpl), jotka ovat opiskelijoina jo huomattavan paljon homogeenisempi ryhmä kuin kandidaatit ja maisterit yhdessä (180 kpl).

¹²⁴³ Toisin sanoen, kadettien akateeminen opintomenestys (9 ja 10) on selitettävissä heidän aikaisemman opintomenestyksensä (3) pohjalta. Akateemiset kriteerit eivät sen sijaan korreloi millään tavoin sen enempää epäakateemisen johtamiskäyttätymisen (6 ja 8) kuin työuran alkuvaiheen uramenestyksenkään (13–20) kanssa.

¹²⁴⁴ Myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimus antoi selvän tukensa sille, että hyvien ylioppilaiden edellytykset menestyä akateemisissa opinnoissa ovat selvästi heikompitasoisia ylioppilaita, ja aivan erityisesti ei-ylioppilaita paremmat.

¹²⁴⁵ Johtamisarviointi koostuu johtamissuorituksista, vertais- ja opettaja-arvioinnista.

¹²⁴⁶ Tältäkin osin ongelma koskenee lähinnä sitä, ettei 360°-palautejärjestelmästä kehitetty 180°-palautejärjestelmä välttämättä mittaa todellisia johtamiskykyjä vaan kenties vain arvioijan käsitystä arvioitavasta ns. hyvänä jätjänä.

johtamiskykyjen (SJ-tyyppisyyden) merkityksen korostamisesta niin sotakouluihin pääsyn kuin siellä tapahtuvan opiskelumenestysarvioinninkin kriteerinä. Sen sijaan yllättävää matriisitaulukossa on se, että vaikka valintakokeen¹²⁴⁷ painoarvo Kadettikoulun pääsykokeessa onkin noin puolet, siitä huolimatta se kuitenkin korreloi oikeastaan vain aivan opiskelun alkuvaiheeseen sidoksissa olevien asioiden kanssa.¹²⁴⁸ Erikoista tämä on sen vuoksi, että valintakokeen avulla pitäisi aivan nimenomaisesti pyrkiä varmistamaan, että upseerikunta olisi oikeanlaista upseerin tehtävissä toimimaan, jolloin valintakokeen voisi luonnollisestikin olettaa korreloivan upseereiden opiskelu- ja uramenestyksen kanssa läpi heidän uransa. Koska näin ei kuitenkaan tapahdu, voidaan valintakoetta arvostella ainakin likinäköisyydestä eli käytännössä siis liiallisesta keskittymisestä opiskelun alkuvaiheessa painottuviin asioihin.

Sotakoulupisteiden korreloiminen valintakoe pisteiden kanssa on puolestaan helposti ymmärrettävissä, koska nehan mittaavat Kadettikoulun valintaoppaan mukaankin lähes täsmälleen samoja asioita. Omituista asian osalta kuitenkin on, että sotakoulutodistus näyttäisi olevan jopa hieman valintakoetta parempikin mittari kyseisistä asioista kertomaan. Koska pääsykokeessa ei kuitenkaan ole mitään mieltä mitata samaa asiaa useampaan kertaan näennäisesti eri tavoin, vaikuttaakin siltä, että pisteiden saaminen niin valintakokeesta kuin sotakoulutodistuksestaakin olisi ensisijaisesti vain keino aikaisemman opintomenestyksen merkityksen pääsykoekriteerinä pienentämiseksi. Tämän perusteella voidaan valintakokeen ja siviilipisteiden keskinäistä korreloimattomuutta puolestaan pitää lähinnä itsestäänselvyytenä,¹²⁴⁹ koska tuloshan näyttäisi olevan täysin yhdenmukainen edellisessä *Maanpuolustuskorkeakoululle opiskelemaan hakeutuminen* -luvussa käsiteltyjen asioiden ja näkemysten kanssa.

Salosen tutkimuksen mukaiset Kadettikoulun pääsykokeen ongelmat eivät kuitenkaan pääty tähän. Ainakin periaatteessa olisi mahdollista, ettei pääsykoetta oltaisi suunniteltu Kadettikoulun opintomenestystä vaan sen jälkeistä upseerinuralla menestymistä silmälläpitäen. Vaikka tällainen selitys ei olekaan kaikkein ilmeisin, pääsykokeen huono selityskyky opintomenestyksen selittäjänä kuinkin tekee myös tällaisesta selityksestä mahdollisen. Tältä osin on kuitenkin havaittavissa, ettei itse asiassa myöskään mikään pääsykokeen kolmesta alaosiosta selitä Kadettikoulun jälkeistä uramenestystä juuri lainkaan.¹²⁵⁰ Tällaisessa tilanteessa olisi tietenkin vielä lopuksi mahdollista, että opintomenestys (POP, SK, Tutk1, SM ja Tutk2) kuitenkin korreloisi uramenestyksen kanssa, koska onhan lähtökohtaisesti perusteltua olettaa, että kadettien opetuksessa keskityttäisiin antamaan upseereille hyvät käytännöntasoiset perusvalmiudet työuralla hyvin menestymiseksi. Itse asiassa tällaista näkemystä puoltaisi myös se, että amiraali Kaskeala edellytti aivan nimenomaisesti varsinkin kandidaattivaiheen opetuksen

¹²⁴⁷ MpKK:n valintakoe ei siis ole valintakoe siviiliyliopistojen ymmärtämässä merkityksessä vaan päinvastoin juuri sellainen epäakateemisiin asioihin ja ihmisen sosiaalisten taitojen yms. selvittämiseen keskittyvä soveltuvuuskoee, jollaisia yliopistomaailmassa on perinteisesti vieroksuttu; tyyppillisten siviiliyliopistojen osalta tällaista soveltuvuuskoetta pidettäisiin aivan varmasti myös hakijoita diskriminoivana.

¹²⁴⁸ Kyseinen korrelaatio on puolestaan selitettävissä hyvin pitkälle sitä kautta, että tähän vaiheeseen asti mukana olivat niin kandidaatti- kuin maisteriopiskelijatkin, jolloin jo pelkästään näiden ryhmien välinen suuri osaamiserokin selittää sen, miksi oikeastaan millä tahansa edes jossain määrin akateemiseksi katsottavissa mittarilla olisi saatu aikaiseksi tämän tyyppinen korrelaatio.

¹²⁴⁹ Valintakokeen ja siviilipisteiden keskinäinen korreloimattomuus antaa tuensa myös sille, ettei järjestelmään myöskään sisälly minkäänlaista tämän tutkimuksen yhteydessä aikaisemmin tunnistamatta jäänyttä tekijää, joka kaikesta huolimatta kuitenkin jonkin kiertotien kautta suosisi akateemisesti lahjakkaita hakijoita.

¹²⁵⁰ Mikäli valintakoe pisteistä ja sotilaspisteistä lisäksi putsattaisiin pois ns. sotilaallisuuden vaikutus, todennäköisesti minkäänlaista korrelaatiota ei enää esiintyisi.

olevan käytännönläheisiin sotilasasioihin painottunutta¹²⁵¹ (Kylkirauta 2/2005, 10). Tästä johtuen voidaankin pitää käsittämättömänä, ettei yksikään Kadettikoulun osaamisarvioinneista, ei siis edes sotatieteiden kandidaattivaiheen kuuden oppiaineen arvosanojen summa (SK) kuitenkaan korreloi upseereiden alkuvaiheen uramenestyksen kanssa, eli sen enempää Kadettikoulun akateemisella kuin sotilaallisellakaan opetuksella ei näyttäisi olevan minkäänlaista vaikutusta nuorten upseereiden uramenestyksen kannalta.¹²⁵²

Mikäli tutkimuksessa ei olisi jo aikaisemminkin kiinnitetty huomiota SJ-upseereiden tapaan arvioida muita ihmisiä ennen kaikkea itselleen tyypillisten piirteiden ja ominaisuuksien kautta, vaikuttaisi myös erikoiselta, että opiskelun alkuvaiheessa saatavat POP- ja kandidaattivaiheen johtamiskäyttätymisen arvosanat kuitenkin selittävät opiskelun jälkeistä uramenestystä paljon paremmin kuin mikään muu käytetyistä kriteereistä, ja kaiken lisäksi vielä niin, että niiden selityskyky jopa paranee ensimmäisen työssäolovuoden jälkeen.¹²⁵³ Käytännössä tämä viittaisi siis siihen, ettei sen enempää Kadettikoulun antamalla akateemisella kuin sotilaallisella opetuksellakaan olisi juurikaan merkitystä upseerin työtehtävien hoitamisen kannalta. Vielä tätäkin erikoisemmalla kuitenkin vaikuttaa, että suoritusarvioinnin¹²⁵⁴ yhtenä kolmesta alakriteerinä oleva, amiraali Kasjealan erityisesti korostama ammatinhallinta korreloi ensimmäisen työvuoden jälkeen kaikkein heikoimmin kadettiaikaisten johtamiskäyttätymisarviointien kanssa, kun taas toisen vuoden jälkeen korrelaatio on jo voimakas. Käytännössä siis myös tämä asia näyttäisi tukevan näkemystä siitä, etteivät johtajapersoonallisuuksina oikeanlaisinakaan pidettävät kadetit oppisi opiskelunsa aikana edes amiraalin peräänkuuluttamia hyviä sotilaallisia valmiuksia, koska heidän näyttäisivät oppivan ne vasta parisen vuotta käytännön tasolla upseereiden töitä tehtyään.

Toisaalta tällainen kadettien oppimattomuuteen liittyvä omituisuus voidaan kuitenkin käytännön tasolla selittää varsin helpostikin sitä kautta, että tutkimuksessa aikaisemmin todetun mukaisesti Maanpuolustuskorkeakoulu suosii Hemmin tutkimuksen mukaan selkeästi pintaoppijoita syväoppijoiden kustannuksella (Pulkka 2010, 73–96). Koska käytännön opinnoissa hyvin menestyvät pintaoppijat eivät kuitenkaan todellisuudessa opi asioita kovinkaan

¹²⁵¹ Käytännössä näin myös tapahtuu, koska sotatieteiden kandidaattien opiskeluajasta noin puolet tapahtuu puolustushaara- ja aselajikouluilla ei-akateemisessa opiskeluympäristössä (ks. esim. *Maasoturi* 2/2011, 8–9).

¹²⁵² Järjestelmään liittyy puolustusvoimien kannalta myös sellainen omituisuus, että käytännössä valmistuvat upseerit saavat valita tulevan työpaikkansa kurssimenestyksen perusteella, joten eri tehtäviin ei siis välttämättä suinkaan hakeudu sellaisia henkilöitä, jollaisia puolustusvoimat näihin tehtäviin ensisijaisesti tarvitsisi.

¹²⁵³ Johtamiskäyttätymisen arvosanojen merkitys uramenestyksen selittäjänä lieneekin selitettävissä sitä kautta, että ilmeisestikin SJ-tyypin upseerit arvioivat säännön mukaisesti tietynlaiset, eli siis itsensä kaltaiset SJ-tyypin ihmiset muita pätevämmiksi niin varusmiesajan sotakouluissa (4), MpKK:n valintakokeessa (2), Kadettikoulussa (6 ja 8) kuin työurankin (13–20) aikana. Hieman omituista asian osalta kuitenkin on se, että nimenomaan Kadettikoulun alkuvaiheen aikana tehtävät johtamiskäyttätymisarvioinnit (6 ja 8) selittävät nuorten upseereiden työuran alkuvaiheen menestystä (13–20), kun taas maisterivaiheessa tehty johtamiskäyttätymisarviointi (11) ei enää korreloi millään tavoin työmenestyksen kanssa. Ilmeisesti kyse on kuitenkin lähinnä siitä, että Kadettikoulun alkuvaiheessa erot opiskelijoiden (POP, kadetit ja maisterit) välillä ovat niin suuret, että vielä tässä vaiheessa heitä arvioitaessa syntyy korrelaatio, jollaista ei enää keskenään homogeenisten maisteriopiskelijoiden osalta synny.

¹²⁵⁴ Puolustusvoimissa henkilöstön suoritusarvioinnit tapahtuvat esimiehen ja alaisen välillä käytävän, selkeän formaatin mukaisesti etenevän kehityskeskustelun puitteissa (PEHENKOS PAK 03:09). Keskusteluissa subjektiivisten tekijöiden merkitys on kuitenkin varsin suuri, jonka lisäksi ne myös suosivat ekstr(o)a/vertteja, neuvottelutaitoisia, arviointikriteerit hyvin tuntevia ja kehityskeskusteluun paljon panostavia henkilöitä.

hyvin,¹²⁵⁵ on tavallaan jopa itsestään selvää, ettei Kadettikoulussa kadettien osoittama, mutta todellisen oppimisen ja osaamisen kannalta syväoppijoita kaltoin kohteleva, väärin mitattu opintomenestys myöskään selitä nuorten upseereiden uramenestystä millään tavoin.¹²⁵⁶

Mikäli puolustusvoimissa ei näin ollen käytännön tasolla arvosteta eikä upseereiden arviointijärjestelmä millään muullakaan tavoin huomioi nuorten upseereiden vuosikausia kestäneen kadettikoulutuksen aikana osoittamaa opintomenestystä, niin voidaanko tällaista organisaatiota myöskään pitää sellaisena *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen strategia 2007* -asiakirjan mukaisena asiantuntijaorganisaationa, jossa henkilöstön osaamisen kehittäminen nähdään ainakin virallisella tasolla tärkeänä puolustushallintoa koskevana tavoitteena (ks. tarkemmin PHPS 2007, 11–12)?¹²⁵⁷ Vielä erikoisempaa tällainen opiskelun kautta saavutetun osaamisen sivuuttaminen henkilöstön ura-arvioinneissa on kuitenkin sen vuoksi, että puolustusvoimissa käytössä olevan ns. syväjohtamisen¹²⁵⁸ taustalla olevan transformationaalisen johtamisen mukaan johtajat pitäisi jo etukäteenkin kouluttaa ja valmentaa menestymään erilaisissa toimintaympäristöissä (Bass 1998, 2). Koska nuorten upseereiden joukossa on aivan varmasti myös käytännön tasolla asiat tällä tavoin (syvä)oppineita ja omaksuneita henkilöitä, mutta heidän osaamisensa ei tästä huolimatta kuitenkaan näy parempina työmenestys-arviointeina,¹²⁵⁹ niin tällöinhän puolustusvoimat ei todennäköisesti ainakaan tältä osin myöskään toimi syväjohtamisen periaatteiden mukaisesti.¹²⁶⁰

Kaiken edellä läpikäydyn perusteella voidaankin todeta, että vaikka Salosen tutkimustulokset eivät tukeneetkaan erityisen hyvin hänen omaa hypoteesiaan, tuloksia ei kuitenkaan voida pitää sen enempää huonoina kuin väärinäkään. Päävastoin, mikäli Salosen tutkimusta tarkastellaan tämän työn näkökulmasta, oikeastaan kaikki kokonaisuuden palaset loksahivat sen pohjalta jopa hämmästyttävän hyvin kohdalleen. Toisin sanoen, vaikka kaikki viittasi jo etukäteenkin siihen, että Salosen tutkimustulokset tulisivat antamaan tukensa tälle tutkimukselle, alkuperäisenä oletuksena kuitenkin oli, että kyseisen tutkimuksen pohjalta joitain tämän tutkimuksen alkuperäisiä upseerikoulutusjärjestelmää koskeneita näkemyksiä olisi pitänyt tarkistaa. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Salosen tutkimuksen osalta hämmästyksi ei siis herättänyt se, että sen tulokset tukivat tätä tutkimusta vaan se, että tutkimusten toisiinsa linkittyminen tapahtui paljon täydellisemmin kuin mitä etukäteen oli mahdollista edes toivoa.¹²⁶¹

¹²⁵⁵ Pinnallisesti opittuja asioita ei ymmärretä kunnolla ja ne myös unohdetaan nopeasti.

¹²⁵⁶ Se, että kadettien siviilipisteet korreloivat heidän opintomenestyksensä kanssa on puolestaan selitettävissä siten, että lukio-opiskelu on varsinkin keskivertokadettien tasoisten lukiolaisten osalta hyvin samankaltaista Kadettikoulussa tapahtuvan opiskelun kanssa.

¹²⁵⁷ Koska *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen strategia 2007* on strategiastatuksen omaava asiakirja, siinä linjatut asiat pitäisi ehdottomasti pyrkiä myös käytännön tasolla saavuttamaan (strategia ≠ visio).

¹²⁵⁸ Syväjohtamista käsitellään tutkimuksessa myöhemmin.

¹²⁵⁹ Mikäli suoritusarvioinnit perustuvat pelkästään henkilön kykyyn hoitaa juuri sen hetkisiä työtehtäviään, pelkona on, että heikoimmat ja todennäköisesti myös kaikkein helpoimpiin työtehtäviin sijoitetut upseerit saavat paremman suoritusarvioinnin kuin vaativampiin tehtäviin sijoitetut, paremmin opinnoissaan menestyneet upseerit. Myöskään se, että alainen osoittaa kehityskeskustelussa kiinnostusta itsensä kehittämiseen, ei vielä takaa sitä, että hänellä olisi myös todellisia valmiuksia pärjätä sen enempää kyseisessä koulutuksessa kuin sen mukaisissa työtehtävissäkään.

¹²⁶⁰ Myöhemmin työssä tarkemmin läpikäytävistä syistä johtuen syväjohtajan, samoin kuin teoreettiseen ajatteluun kykenevän asiantuntijankin pitäisi täyttää hyvin pitkälle myös clausewitzlaiselta strategilta edellytettävät kriteerit.

¹²⁶¹ ”Toive” koski siis vain sitä, että Salosen tutkimustulokset olivat omaa tutkimushypoteesiaani tukevia; sen sijaan Salosen työhypoteesin oikeaksi osoittautuminen olisi tietenkin ollut puolustusvoimien kannalta parempi vaihtoehto.

Ennakko-oletukseni siitä, että Salosen tutkimus tulisi antamaan tukensa myös omalle tutkimukselleni, johtui ennen kaikkea siitä, että *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perustella näin ”täytyikin” tapahtua. Oli siis jo etukäteen selvää, etteivät kadettien oppimistulokset voineet varsinkaan akateemisten opintojen osalta olla erityisen hyviä. Tämän lisäksi tietenkin myös muut työssä jo aiemmin läpikäydyt asiat vahvistivat näkemystä kadettien toivottavaa heikommasta kyvystä ja motivaatiosta seurata, ymmärtää ja omaksua akateemista opetusta. Sen sijaan Clausewitzin oletuksen mukaisesti tutkimuksessa kadettien kuitenkin oletettiin oppivan käytännönläheiset sotilaalliset valmiudet riittävän hyvin.¹²⁶² Näin ollen olikin melkoinen yllätys, ettei Salosen tutkimus kuitenkaan antanut tukea edes tällaiselle oletukselle.¹²⁶³ Vaikka kadettien tapa opiskella asioita pintaoppimisen mukaisesti onkin pätevä syy myös tätä asiaa selittämään, itse olen kuitenkin taipuvainen uskomaan – tai ainakin toivomaan – että kyse olisi ennen kaikkea epävalidista suoritusarviointijärjestelmästä. Mikäli suoritusarvioinnit olisivat luotettavia, tarkoittaisi tämä puolestaan sitä, etteivät Maanpuolustuskorkeakoulu ja muut sotilasoppilaitokset kykenisi antamaan tai opiskelijat eivät aivan oikeastikaan kykenisi oppimaan, omaksumaan ja sisäistämään heille annettua sotilasopetusta, jolloin tilanne muuttuisi vielä paljon tässä yhteydessä läpikäytyäkin huolestuttavammaksi.¹²⁶⁴

Mikäli Salosen tutkimus kytketään tämän lisäksi myös *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimukseen, on puolestaan mahdollista osoittaa, miksi ennako-oletuksen piti toteutua. Ensinnäkin, kadettikurssi 89 oli myös yksi kyseiseen tutkimukseen osallistuneista kolmesta kadettikurssista, jonka lisäksi se sattui olemaan myös ainoa kurssi, jolta tutkimukseen osallistui vain niin kandidaatti- kuin maisteriopiskelijatkin. *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen osalta voidaan taas ensinnäkin palauttaa mieleen, että kadettikurssi 89:n maisteriopiskelijoista (70 kpl) 40,0 %:lla oli hyvät formaalin ajattelun valmiudet, kun taas kandidaattiopiskelijoista (82 kpl) kyseiset valmiudet omasi vain 24,7 % testatuista (yhteensä 31,7 %). Sen lisäksi kurssin maisteriopiskelijoista kahteen osaavien (motivoituneet ja ei-motivoituneet) ryhmään kuului 58,6 % opiskelijoista, kun vastaava luku kandidaattiopiskelijoiden osalta oli vain 33,2 % (yhteensä 44,9 %). Hyvän opiskelumotivaation osalta vastaavat luvut olivat puolestaan maistereiden osalta 54,3 % ja kandidaattien osalta 42,7 % (yhteensä 48,0 %). Näiden tietojen pohjalta voitiin siis jo suoraan tehdä johtopäätös, ettei varsinkaan kandidaattiopiskelijoiden enemmistöllä voinut olla riittäviä valmiuksia akateemiseen opiskeluun, eivätkä ne voineet olla erityisen hyvät maisteriopiskelijoillakaan.¹²⁶⁵ Jos näiden tietojen lisäksi vielä huomioidaan, että varsinkin niin kauan kuin opetusta annettiin samanaikaisesti niin maisteri- kuin kandidaattiopiskelijoillekin (noin kaksi ja puoli vuotta),¹²⁶⁶ pääosa opiskelijoista oli sekä ei-osaavia (55,1 %), ei-motivoituneita (52,0 %) että formaaliin ajatteluun puutteellisesti kykeneviäkin (68,3 %), joten tällaisessa opetusryhmässä

¹²⁶² Hyvien taktisen tason johtajien saamisen asevoimien palvelukseen ei periaatteessa pitäisi olla ongelman.

¹²⁶³ Kadettien sotilaalliseksi katsottavissa olevan opintomenestyksen (lähinnä POP- ja kandidaattivaiheen opinnot), samoin kuin sotilaspisteidenkin korreloivuus upseerinuran alkuvaiheen työmenestyksen kanssa oli parhaimmillaankin vain hyvin heikkoa. Lisäksi sotilaspisteiden merkitys opintomenestyksen selittäjä laski merkittävästi POP-opinnoista maisteriopintoihin edettäessä.

¹²⁶⁴ Tällainen tulos viittaisi siis siihen, etteivät suomalaisupseerit täyttäisi clausewitzlaista oletusta siitä, että strategisen tason alapuolella olevia käytännöntasoiset sotilasasiat osaavia upseereita löytyisi asevoimista riittävästi.

¹²⁶⁵ Lisäksi on muistutettava, että maisteriopiskelijat olivat otoksessa yliedustettuina, joten todellisuudessa keskivertokadetti oli siis vielä heikompi tasoisempi kuin minkä kuvan asiasta prosenttilukujen perusteella saa.

¹²⁶⁶ Lisäksi ensimmäinen vuosi opetusta annettiin vain upseerin perusopinnot suorittaneiden henkilöiden ehdoilla.

oppimistulosten ei voitu olettaa olevan kovinkaan korkeatasoisia.¹²⁶⁷ Näin ollen Salosen tutkimuksen lopuksi voidaankin todeta, että oikeastaan tutkimus vain todisti toista kautta tässä tutkimuksessa jo aikaisemmin esitetyt näkemykset oikeiksi. Tämän tutkimuksen kannalta Salosen tutkimus on arvokas erityisesti sen vuoksi, että siinä asioita tarkastellaan tästä tutkimuksesta poiketen sekä erilaisen (positiivisen) tutkimushypoteesin että kvantitatiivisten menetelmien pohjalta, joten Salosen tutkimustulokset parantavat merkittävällä tavoin myös tämän tutkimuksen yleisen tasoista uskottavuutta.

Kadettikoulun pääsykoejärjestelmää voidaankin kokonaisuutena katsoen luonnehtia melkoisen erikoiseksi rakennelmäksi. Ensinnäkin, pääsykokeessa erittäin suuren painoarvon saavat valintakoe ja sotakoulutodistus eivät selitä opintomenestystä muuten kuin vain aivan opiskelun alkuvaiheen käytännön sotilas-osaamiseen painottuvan opiskelun osalta. Toiseksi, valintakoe ja sotakoulutodistus mittaavat käytännöllisesti katsoen samoja asioita, jonka seurauksena kyseisten kriteereiden painoarvo pääsykokeessa nousee kohtuuttoman suureksi.¹²⁶⁸ Kolmanneksi, vaikka aikaisempi koulumenestys selittääkin kokonaisuutena katsoen kadettien opintomenestystä hyvin, pääsykokeessa kyseisen osion painoarvoa voidaan kuitenkin pitää varsin pienenä. Neljänneksi, riippumatta siitä miten hyvin opiskelija on Kadettikoulussa menestynyt, opintomenetyksellä¹²⁶⁹ ei kuitenkaan näyttäisi olevan vaikutusta nuoren upseerin saamiin suoritus-arviointeihin. Viidenneksi, nuoren kadetin saamat kaksi ensimmäistä johtamiskäyttätymisarviointia, jotka eivät edes korreloi minkään akateemiseksi katsottavissa olevan tekijän kanssa, selittävät uramenestystä erittäin hyvin ja kaiken lisäksi jopa selvästi paremmin kuin kyseistä asiaa alun perin ennustamaan tarkoitettu valintakoe.¹²⁷⁰ Lopuksi, Salosen tutkimus näyttäisi antavan tukensa myös tutkimuksessa esitetylle oletukselle siitä, että upseerinuralla menestyminen perustuu hyvin pitkälle ”oikeanlaisena” pidettävään SJ-tyyppin persoonallisuuteen ja sen mukaiseen ulkoiseen olemukseen,¹²⁷¹ kun taas sellaisilla tosiasioilla, joiden tiedetään ennustavan ihmisten todellista (strategista) pätevyyttä, ei näyttäisi olevan juuri minkäänlaista merkitystä upseerinuralla menestymisen kannalta.¹²⁷²

Vaikka tutkimuksessa ei varsinaisesti ollakaan kiinnostuneita puolustusvoimien nykyjohdosta, minkäänlainen suuri ihme ei olisi, vaikka SJ-tyyppisiä suosiva järjestelmä ulottuisi aivan puolustusvoimien ylätasollekin asti. Tässä yhteydessä asiaa voidaan lähestyä aivan lyhyesti ylemmän upseerikunnan valintaprosessiin liittyvän esimerkin kautta. Kenraali Hägglundin mukaan Puolustusvoimain komentajan alainen neuvottelukunta nimittäin valitsee henkilöt ylimpään upseeri-

¹²⁶⁷ Mikäli joku sattuisi olemaan kokemustensa nojalla sitä mieltä, että kyseiset opiskelijat olisivat kuitenkin oppineet heille opetetut asiat riittävän hyvin, kyse olisi todennäköisesti vain alhaisesta vaatimustasosta.

¹²⁶⁸ Lisäksi valintakoe antaa paljon subjektiivista pelivaraa hakijoiden arvioimiseksi.

¹²⁶⁹ Myöskään sillä, arvioidaanko kadettien oppimista/osaamista sotilaallisista (käytäntö) vai akateemisista (teoria) lähtökohdista, ei ole asian kannalta merkitystä.

¹²⁷⁰ Mikäli suoritusarvioinnin kuitenkin katsottaisiin olevan oikean tavan upseereiden arvioimiseksi, niin silloinhan Kadettikoulun pääsykokeen ”oikeanlaiseksi” muuttaminen ei tuottaisi minkäänlaisia ongelmia. Tällöinhän nimittäin riittäisi, että valinta tapahtuisi pelkkien johtamiskäyttätymisarviointien perusteella...

¹²⁷¹ Sotilasuran alkuvaiheessa SJ-tyyppisyyttä ei kuitenkaan ole syytä pitää pelkästään negatiivisena asiana.

¹²⁷² Salosen tutkimusta koskeneen tarkastelun lopuksi on todettava, etteivät korrelaatiot kerro suoraan sitä, mistä syy-seuraus-suhteet johtuvat. Koska Salosen korrelaatiomatriisi puolestaan mahdollistaa monenlaisten tulkintojen teon, pitää asiaan myös tämän tutkimuksen osalta kiinnittää huomiota. Se, että aineistosta tehdyt tulkinnot on pyritty tekemään johdonmukaisesti ei siis välttämättä tarkoita sitä, että ne olisivat kaikilta osin täsmälleen oikeita. Ks. asiaan liittyen myös koherenssiteoria, joka on puolestaan yksi totuusteorioista.

kuntaan, jolloin mahdollisena pelkona onkin, että kyseiselle tasolle valikoituu nimenomaan neuvottelukuntaan kuuluvien henkilöiden kaltaisia henkilöitä.¹²⁷³ Kenraali Hägglund toteaaakin asiaasta seuraavaan tapaan: *”Toin puolustusvoimissa myös ylennykset neuvottelukuntaan. Kaksi kertaa vuodessa neuvottelukuntaan tuotiin lista everstiluutnanteista, joita oli ehdotettu eversteiksi, ja everstejä, joita oli ehdotettu kenraaleiksi. Kävimme 12 hengen voimalla joka ukon läpi. Tämän käytännön ansiosta ei yhtään nimitysvirhettä enää tapahtunut.”* (Kokko 2010, 16).¹²⁷⁴ Tällainen toteamus omasta ja lähipiirin erehtymättömyydestä nimittäin vaikuttaa juuri sellaiselta vaikeasta asiasta ”totuuden” kertomaan pyrkivältä ”jumalallisesta” näkemykseltä, jollaisia S-typeillä on varsinkin kaveriporukassa taipumus tehdä.¹²⁷⁵ Toisin sanoen, mikäli neuvottelukunnan jäsenet olisivat persoonallisuudeltaan toistensa kaltaisia ja/tai heillä olisi dominoiva johtaja¹²⁷⁶ ja/tai mikäli ryhmäajatteluilmiön vaikutus neuvottelukunnassa olisi suuri, neuvottelukunta ei välttämättä toisi minkäänlaista lisäarvoa päätöksiin. Sen sijaan se saattaisi päinvastoin jopa heikentää päätöksenteon tasoa yksittäisen ihmisen hyvin harkittuun päätökseen nähden, koska ryhmäpaineen vaikutuksen alaisena hyvätkin päätökset voivat jäädä toteuttamatta.¹²⁷⁷ Ongelman luonnetta voidaan lopuksi havainnollistaa myös roomalaisten poliittisista johtajistaan aikoinaan käyttämällä sanonnalla: *”Senaattorit ovat hyviä miehiä, mutta senaatti on suuri peto.”*

Yleisesikuntaupseerit

Koska tutkimuksen varsinaisena kiinnostuksen kohteena eivät käsitteilyn painotuksesta huolimatta kuitenkaan ole kadetit ja nuoret upseerit vaan puolustusvoimien strategisissa tehtävissä (tulevaisuudessa) toimivat ihmiset, tarkastelu on syytä ulottaa jollain tavoin myös ylempää upseerikuntaa koskevaksi.¹²⁷⁸ Tässä

¹²⁷³ Tässä yhteydessä toisin sanoen oletetaan, että SJ-tyyppisyys olisi ollut jo pidempäänkin upseerinuralla etenemistä edesauttava tekijä, jolloin myös neuvottelukuntaan kuuluvien henkilöiden voitaisiin olettaa olevan SJ-tyypin ihmisiä. Tällaista näkemystä tukee myös se, että *Puolustusvoimissa palvelevan henkilöstön arvoja, asenteita ja mielipiteitä kartoittaneen kyselyn* (PLM 2003) mukaan nimenomaan puolustusvoimien avainhenkilöillä tärkein syy upseerinuralle hakeutumiseen oli *läheinen arvomaailma, samanhenkiset ihmiset* (taulukko 15). Samoin heidän näkemyksensä siitä, että *omat ja lähimmän esimiehen arvot ovat pääosin yhtenevät* (täysin samaa mieltä on 59 %, ja pääosin samaa mieltä 34 % avainhenkilöistä) tukee tällaista näkemystä (taulukko 49, ks. myös taulukko 50).

¹²⁷⁴ Erityisen mustavalkoiselta ja SJ-tyypin ihmisille tyyppiseltä kuulostaa kenraali Hägglundin väite siitä, etteikö neuvottelukunnan puitteissa upseeriylennyksistä päätettäessä oltaisi tehty yhtä ainoaa nimitysvirheitä, koska miten kyseisestä asiasta voitaisiin olla jälkikäteen varmoja? Mikäli kenraali Hägglund olisi kuitenkin oikeassa, tällöinhän puolustusvoimien ylijohdon pitäisi ainakin edustaa upseereiden ehdotonta eliittä. Tällaisessa tilanteessa vaikuttaisi kuitenkin erikoiselta, miten ihmeessä puolustusvoimien johto sitten epäonnistui esimerkiksi niinkin helposti etukäteen selvitettävissä olleen asian kuin vuoden 2001 koulutusjärjestelmän uudistamisessa, samoin kuin pääosan siihen myöhemmin tehdyistä ns. korjaustoimenpiteistäkin?

¹²⁷⁵ Professori Juuti toteaaakin asiaan liittyen: *”Monien johtajien omaksuma ’Jumalan asemaan asettuminen’ on naurettava pyrkimys kontrolloida arjen keskustelun moniäänisyyttä. Sen sijaan johto, joka on tiedostanut arjen moniäänisen sekä oman keskustelijan ja tarinan luojan roolinsa, voi pyrkiä ohjaamaan organisaation toimintaa tulkinnallisen kehyksen avulla.”* (Juuti 2001, 130)

¹²⁷⁶ Kenraali Hägglundin henkilökohtaisesta valmiudesta kuunnella muiden mielipiteitä ei ainakaan puhu se, että hänen puolustaessaan vanhempien oikeutta kurittaa lapsiaan ruumiillisesti vuonna 2008, hän totesi seuraavasti: *”En paljoa piittaa siitä, mitä mieltä ihmiset ovat.”* (http://www.iltalehti.fi/uutiset/20080207209707_uu.shtml)

¹²⁷⁷ Asiaan palataan uudelleen tutkimuksen loppupuolella.

¹²⁷⁸ Myös tämän tarkastelun osalta on syytä painottaa, että tarkastelussa keskitytään edelleenkin vain upseereiden akateemisten opiskeluvalmiuksien selvittämiseen.

yhteydessä tämä tarkoittaa Maanpuolustuskorkeakoulun jatko-opiskelijoiden eli esiupseeri- (EUK) ja aivan erityisesti yleisesikuntaupseerikurssilaisten (YEK) mukaan ottamista tarkasteluun. Kyseisistä kursseista esiupseerikurssi on noin vuoden kestävä virkaurakurssi, jolle periaatteessa kaikki upseerit menevät vajaan kymmenen vuoden kuluttua Kadettikoulusta valmistumisensa jälkeen. Reilun vuoden kestäväälle yleisesikuntaupseerikurssille siirtyä esiupseerikurssilla osoitetun opintomenestyksen ja johtamiskäyttämismisarviointien perusteella suunnilleen puolet kurssilaisista.¹²⁷⁹ Yleisesikuntaupseereiksi valmistutaan siis hieman yli kymmenen vuoden kuluttua Kadettikoulusta valmistumisen jälkeen.¹²⁸⁰ Koska Maanpuolustuskorkeakoulun jatko-opiskelijoista ei kuitenkaan ole saatavilla yhtä paljon aineistoa kuin kadeteista, jää myös heitä kokeva tarkastelunsa kadeteista tehtyä pintapuolisemmaksi.

Kyseisen opiskelun osalta on myös hyvä tietää, että entistä Sotakorkeakoulun (1924–1992) antamaa opetusta vastaava Maanpuolustuskorkeakoulun jatko-tutkinto-osaston hallinnoima yleisesikuntaupseerikurssi on viimeinen varsinainen opintojakso, joka valmistaa upseereita toimimaan puolustusvoimien ylimmissä johtotehtävissä.¹²⁸¹ Yleisesikuntaupseerikurssilla upseereille pyritään siis antamaan valmius toimia puolustusvoimien yleisjohdollisissa tehtävissä, kun taas upseereiden aikaisemmin saama koulutus, esiupseerikurssi mukaan lukien, tähtää ennen kaikkea puolustushaara- ja aselajikohtaisen sekä hallinnollisen osaamisen parantamiseen. Jotta tämä yleisjohdollinen tavoite olisi puolestaan mahdollista saavuttaa, olisikin erittäin tärkeää, että yleisesikuntaupseerikursseilla valikoituisi clausewitzlaiseen strategiseen ajatteluun kykeneviä henkilöitä, jonka lisäksi myös kurssilla annettavan opetuksen pitäisi olla sekä luonteeltaan että sisällöltään juuri tällaisille ihmisille mitoitettua. Koska kadettien puutteellinen akateeminen taso tietäen on kuitenkin lähes väistämätön tosiasia, että yleisesikuntaupseerikurssilaisien keskimääräinen taso tulee jatkossa laskemaan, tulevaisuuden yleisesikuntaupseereiden ei myöskään voida olettaa olevan erityisen lahjakkaita henkilöitä heitä sen enempää nykyisiin yleisesikuntaupseereihin¹²⁸² kuin siviiliyliopistojen (jatko)opiskelijoihinkaan verrattaessa.

Koska nykyisten yleisesikuntaupseerikurssilaisten tiedetään olevan nykykadetteja laadukkaampaa opiskelija-ainesta, yllätykseksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen yhteydessä kuitenkin osoittautui, että vaikka yleisesikuntaupseerikurssilaiset menestyivätkin tutkimuksessa jonkin verran kadetteja paremmin, ero oli kuitenkin odotettua pienempi. Esimerkiksi ei-osaavien osuus yleisesikuntaupseerikurssilaisista oli 22 % eli siis myös heillä oli lukiotasoiseen osaamiseen liittyviä ongelmia. Samanlaisia ongelmia ilmeni myös opiskelumotivaation osalta, sillä vain 69,5 %:lla opiskelijoista motivaatio oli

¹²⁷⁹ Esiupseerikurssista riippuen halukkuus yleisesikuntaupseerikurssille lähtemisestä on vaihdellut. Esimerkiksi YEK 54:llä opiskelleen kahden opiskelijan mukaan suunnilleen viidenneen kurssille valituista henkilöistä kieltäytyi vastaanottamasta opiskelupaikkaa.

¹²⁸⁰ Tälle sotilaalliselle koulutuslinjalle on tosin nykyään myös akateeminen vaihtoehto, joka tähtää sotatieteiden tohtorin tutkinnon suorittamiseen. EUK–YEK-linja ei siis ole akateemista jatko-opiskelua samassa merkityksessä kuin jatko-opiskelu siviilipuolen yliopistoissa ymmärretään. Näin ollen esimerkiksi MpKK:n kotisivujen perustietoa-kohdassa olevaa mainintaa siitä, että koululla opiskelee 120–200 jatkotutkinto-opiskelijaa, ei pidä ymmärtää akateemisten jatko-opiskelijoiden määräksi.

¹²⁸¹ Tämän jälkeen on myös muutamia suppeita koulutusperiodeja (YPK eli ylemmän päällystön kurssi ja YJK eli ylimmän johdon kurssi), joita ei kuitenkaan voida opintojen laajuuden osalta rinnastaa yleisesikuntaupseerikurssiin.

¹²⁸² Juuri tällä hetkellä yleisesikuntaupseerikurssilaisten tason pitäisi kuitenkin olla korkean, koska nykyään kyseisessä koulutuksessa ovat 1990-luvun poikkeuksellisen hyvät kadettikurssit.

hyvä.¹²⁸³ Kaikkein erikoisinta kuitenkin oli, että yleisesikuntaupseerikurssilaisistakin¹²⁸⁴ vain 33,3 %:lla formaalin ajattelun kyky oli hyvä, eli se ei siis ollut lainkaan keskimääräistä maisteriopiskelijaa parempi, vaikka nykykadetteja parempien ylioppilaiden kyseessä ollessa näin olisi ilman muuta voinutkin olettaa olevan.¹²⁸⁵ Tämän seurauksena eivät siis heidän persoonallisuussidonnaiset akateemiset valmiutensaakaan voi olla kovinkaan paljoa kadetteja paremmat. Vaikka tällaista tilannetta ei voidakaan pitää suotavana, asia kuitenkin tukee hyvin tutkimuksessa esitettyä oletusta siitä, että upseerinuralle olisi jo aikaisemminkin hakeutunut nimenomaan sellaisia ihmisiä, joilla ei ole erityisen hyviä valmiuksia sen enempää formaalin ajatteluun kuin sen mukaiseen akateemisesti painottuneeseen opiskeluunkaan. Ilmeisesti tämä asia puolestaan kytkeytyy edelleen upseereiden persoonallisuuteen, sillä jatko-opiskelijoiden MBTI-persoonallisuus on oikeastaan täsmälleen samanlainen kuin millainen se on kadeteillakin (SJ-tyyppi).

Maanpuolustuskorkeakoulun jatko-opiskelun epäakateemisesti painottuneisuutta tukee myös se, että *Yleisesikuntaupseerin tutkinnon arvosteluohjeen 2007* (AD23997) mukaan opiskelijajupseerin johtamiskäyttäytymisestään saaman palautteen painoarvo yleisesikuntaupseerikursseille pääsemiseksi on 30 %. Palaute puolestaan pohjautuu opettajien (50 %) ja opiskelijatovereiden (50 %) käsityksiin arvioitavasta henkilöstä.¹²⁸⁶ Tämän lisäksi esiupseerikursilla arvioitavien oppiaineiden (60 % kokonaisarvioinnista) osalta on oppiaineen *Operaatiotaito ja taktiikka* painoarvo kaikkein suurin eli peräti yksi kolmasosa.¹²⁸⁷ Vaikka kyseinen painotus onkin sotakoulun kyseessä ollessa perusteltavissa, se saattaa kuitenkin tuottaa ongelmia erityisesti sen vuoksi, että esiupseerikurssin oppiaineista kyseinen oppiaine on todennäköisesti myös kaikkein epäakateemisin. Siksi sillä osoitettu opintomenestys ei välttämättä kerro parhaalla mahdollisella tavalla sen enempää opiskelijan akateemisista kuin clausewitzlaisista strategisistakaan valmiuksista.¹²⁸⁸

¹²⁸³ Sekä osaavien että motivoituneiden osuus oli vain 52,8 %. Yleisesikuntaupseerikurssilaisia kadetteihin verattaessa oli kuitenkin positiivista, että suuri osa osaavista opiskelijoista sentään suhtautui myönteisesti opiskelua kohtaan (YEK 51: myönteisiä 40 % ja ei-myönteisiä 35 % ja YEK 52: myönteisiä 69 % ja ei-myönteisiä 13 %).

¹²⁸⁴ Yhteensä 36 kpl, joista YEK 51:llä 20 kpl ja YEK 52:lla 16 kpl; tutkimukseen heistä osallistui siis noin 80 %.

¹²⁸⁵ Mahdollinen selittävä tekijänä on, että *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimukseen osallistuneet jatko-opiskelijat olivat käyneet Kadettikoulun ennen 1990-luvun poikkeuksellisen hyviä kadettikursseja. Selitys ei kuitenkaan ole aukoton, koska asiasta käymieni keskustelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että kadettien taso olisi ollut varsin hyvä jo 1980-luvun loppupuolellakin.

¹²⁸⁶ Ainakin periaatteessa vertaisarviointi mahdollistaa myös johtamiskäyttäytymis- arvioinneilla taktikoimisen (ainakin vielä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä tällaisesta toiminnasta oli myös viitteitä).

¹²⁸⁷ Eri oppiaineiden painoarvot: operaatiotaito ja taktiikka 3, johtaminen 2, strategia, sotahistoria, sotatekniikka ja sotilaspedagogiikka kukin 1.

¹²⁸⁸ Näkemyksen osalta on kuitenkin syytä korostaa, ettei kannanottoa missään nimessä ole tarkoitettu siten ymmärrettäväksi, että tässä yhteydessä vaadittaisiin tai edellyttäisiin operaatiotaidon ja taktiikan opetuksen väkipakolla teoretisoimista, koska Taktiikan laitos tietää aivan varmasti itse kaikkein parhaiten, millaista sen antaman opetuksen pitää käytännön tasolla olla. Näin ollen kommentti onkin tarkoitettu vain siten ymmärrettäväksi, että mikäli kyseisen aineen opiskelu ei opiskelijalta akateemisia valmiuksia edellyttäisi, tällöin kyseisen aineen suuri painoarvo yleisesikuntaupseerikursseille pääsyn arviointikriteerinä ei myöskään edesauttaisi clausewitzlaisten strategien valikoitumista puolustusvoimien ylimpään johtoon. Itse en kaiken lisäksi edes ole oikea henkilö näin väittämään eli näkemys operaatiotaidon ja taktiikan opiskelun epäakateemisuudesta perustuu pelkästään siihen, että lähes kaikki henkilökohtaisesti tuntemani esiupseeri- ja yleisesikuntakursseille osallistuneet (hyvin monet) henkilöt ovat kertoneet näin olleen, kun taas päinvastaista näkemystä en ainakaan muista kenenkään edustaneen (tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö opetusta oltaisi

Akateemisesta näkökulmasta asiaa katsottaessa onkin erikoista, että esiupseerikurssin akateemisista opiskeluvalmiuksista todennäköisesti kahden kaikkein vähiten kertovan oppiaineen ja arvioinnin yhteenlaskettu painoarvo yleisesikuntaupseerikurssille pääsemiseksi on tasan puolet.¹²⁸⁹ Koska ei voida katsoa, että tällä tavoin tapahtuva yleisesikuntaupseerikurssille valikoituminen olisi edes puolustusvoimien omien tarpeiden mukaista, onkin erikoista, että näin epä-tarkoituksenmukaisen valintajärjestelmän käyttöönottoon on kuitenkin päädytty.¹²⁹⁰

Edellä läpikäydyn perusteella voidaan myös epäillä, voiko kyseinen tutkintokaan täyttää sitä akateemista vaatimustasoa kuin mitä siitä esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun kotisivuilla sanotaan: *Yleisesikuntaupseerin tutkinto suunnitellaan ja järjestetään siten, että opiskelijat saavuttavat ylimpiin upseerin tehtäviin vaadittavat tiedot ja taidot sekä yleisen korkeakoulujärjestelmän mukaisen ensimmäisen jatkotutkinnon tasoiset tutkijavalmiudet* (<http://www.mppk.fi/fi/tutkimus-opetus/>). Koska yleisesikuntaupseerikurssilaisten tutkinto näin ollen rinnastetaan hyvin pitkälle siviiliyliopistojen lisensiaattitutkintojen kanssa, on myös kyseistä asiaa syytä käsitellä lyhyesti. Kuten aikaisemmin todettiin, esiupseerikurssi ja yleisesikuntaupseerikurssi kestävät yhteen laskien noin kaksi vuotta. Lisäksi kyseinen opiskelu on jotakuinkin täyspäiväistä, joten opinnäytetöiden tekoon¹²⁹¹ ei myöskään jää juurikaan aikaa,¹²⁹² mutta tästä huolimatta yleisesikuntaupseerikurssilaisten diplomityö kuitenkin rinnastetaan hyvin pitkälle siviiliyliopistojen lisensiaattitutkimusten kanssa (ks. esim. Hägglund 2006, 232).¹²⁹³ Mikäli tässä yhteydessä yleisesikuntaupseerikurssilaisten suuren aikapulan lisäksi huomioidaan myös heidän muiden yliopistojen lisensiaatti-opiskelijoihin nähden varsin puutteelliset akateemiset valmiutensa,¹²⁹⁴ ainakaan lähtökohtaisesti ei myöskään vaikuttaisi todennäköiseltä, että he pystyisivät tekemään kovinkaan korkeatasoisia tieteellisiä opinnäytetöitä. Tästä huolimatta kuitenkin esimerkiksi YEK 53:lta 2.11.2007 valmistuneesta 21:stä yleisesikuntaupseerista peräti 38 % sai diplomityöstään¹²⁹⁵ erinomaisen arvosanan, kiitettävän 33 %, hyvän 24 % ja tyydyttävän 5, % eli jakauma olisi ollut hyvin vääristynyt, vaikka tutkimustöiden tekijät olisivat olleet tutkimusentekovalmiuksiensa osalta

pidetty hyödyllisenä). Koska pääosa tuntemistani henkilöistä on kuitenkin ollut muiden kuin kyseisen pääaineen opiskelijoita, perustelua ei voida pitää tieteellisessä mielessä pätevänä. Näin ollen olettamukseen onkin tässä yhteydessä syytä suhtautua lähinnä vain sopivanlaisena työhypoteesina yleisesikuntakurssilaisten heikohkoja formaalin ajattelun valmiuksia selittämään pyrittäessä. On myös korostettava, että tunnen henkilökohtaisesti useampiakin Taktiikan laitoksella työskenteleviä henkilöitä, jotka eivät itsekään katso, että oppiainetta kannattaisi opettaa liian käytännönläheisesti.

¹²⁸⁹ Vertailun vuoksi on myös syytä todeta, että opiskelijan akateemisista valmiuksista edes jotain kertovan EUK:n tutkielman painoarvo on vain 10 %.

¹²⁹⁰ Koska EUK:n ja YEK:n toisiinsa yhdistäminen oli ainakin kenraali Hägglundin mukaan hänen ideansa jo 1970-luvulta (Hägglund 2006, 230–231), asia lieneekin selitettävissä sitä kautta, ettei hän tätä akateemiseksi luonnehtimaansa päätöstä tehdessään ottanut huomioon, ettei hyvästäkään perusupseerista välttämättä ole sen enempää akateemiseksi opiskelijaksi kuin hyväksi strategiksikaa.

¹²⁹¹ Kummankin kurssien aikana opiskelijat joutuvat siis tekemään opinnäytetyön; esiupseerikurssin tutkimustyötä voidaan kuitenkin jatkaa myös yleisesikuntaupseerikurssin diplomityöksi.

¹²⁹² On myös huomioitava, että käytännössä kaikki kurssilaiset myös valmistuvat yleisesikuntaupseereiksi, joten kurssin aikanaan karsintaa ei enää tapahdu.

¹²⁹³ Tällaista tulkintaa tukee myös se, ettei sotatieteiden tieteellisen jatkokoulutusohjelman (tohtoriohjelma) puitteissa ole edes mahdollista tehdä lisensiaattitasoista tutkimustyötä.

¹²⁹⁴ Todennäköisesti suurimmalla osalla heistä ei ole Kadettikoulun jälkeen ollut minkäänlaista kosketuspintaa akateemiseen maailmaan, eikä myöskään Kadettikoulu ainakaan vielä heidän aikanaan sellainen ollut.

¹²⁹⁵ Arvosteluasteikko 0 = hylätty, 1 = välttävät tiedot, 1¹/₂–2 = tyydyttävät tiedot, 2¹/₂–3 = hyvät tiedot, 3¹/₂–4 = kiitettävät tiedot ja 4¹/₂–5 = erinomaiset tiedot.

minkä taseisia opiskelijoita tahansa.¹²⁹⁶ Lopuksi diplomitoiden hyvin korkean arvosanajakauman lisaksi on syytä kiinnittaa huomiota myös siihen, etteivät diplomitoiden tarkastajatkaan yleisesti ottaen ole akateemisen koulutuksen saaneita professoreita vaan pääsääntöisesti vanhempia upseereita tms., joten oikeastaan diplomitoita ei tästä akateemisesti melkoisen arveluttavasta arvostelustausta johtuenkaan pitäisi rinnastaa miltään osin lisensiaattitutkimusten kanssa.¹²⁹⁷

Sotakorkeakoulu yleisesikuntaupseerikurssien edeltäjänä

Periaatteessa nykyisiä yleisesikuntaupseereita olisi mahdollista verrata oikeastaan minkä tahansa aikaisemman vuosikymmenen yleisesikuntaupseereihin, myös puolustusvoimien tämän hetkiseen johtoon, mutta koska clausewitzlaisella strategilla kuitenkin viitataan viime kädessä vain asevoimien sodan ajan strategiseen johtoon, on vertailu syytä tehdä 1900-luvun alkupuolen yleisesikuntaupseereihin eli henkilöihin, jotka palvelivat niin talvi- kuin jatkosodassakin Suomen sotaväen johtotehtävissä. Koska sodan ajan yleisesikuntaupseereiden toiminnasta on puolestaan varsin paljonkin tietoa saatavilla, tarvittaessa myös heidän todellinen ammattitaitonsa olisi mahdollista selvittää.¹²⁹⁸ Maanpuolustuskorkeakoulun kotisivuilta löytyvä toteamus: *Sotakorkeakoulun käyneet muodostivat merkittävän osan sotien aikaisesta ylimmästä päällystöstä. Sota osoitti opetuksen tason ja sisällön olleen vähintäänkin hyvää.* (<http://www.mpkk.fi/fi/esittely/historia/sotakorkeakoulu>) riittää kuitenkin aivan hyvin hypoteettiseksi lähtökohdaksi tässä yhteydessä tapahtuvalle tarkastelulle, vaikkei se väitteen paikkansapitävyyttä todistakaan. Kyse on nimittäin siitä, että mikäli niin Sotakorkeakoulun tuon aikaiset sisäänpääsykriteerit, samoin kuin sinne sisään

¹²⁹⁶ YEK 54:n (2009) osalta kyseistä arvostelulinjaa tiukennettiin YEK 53:een nähden, mutta siitä huolimatta arvosanajakauma kuitenkin säilyi selkeän yläpainotteisena. Kyseisellä kurssilla erinomaisia töitä oli 9 %, kiitettäviä 40 %, hyviä 40 %, tyydyttäviä 9 % ja välttäviä 2 % (N = 45). Kyseisellä kurssilla otettiin *erinomainen* yms. arvosanojen rinnalle käyttöön myös yliopistoille tyypillisempi *laudatur* yms. sanamuoto, mutta arvosanat eivät kuitenkaan rinnastuneet täysin toisiinsa, sillä vaikka esimerkiksi pistemäärä 4,5 olikin ecl, vanhalla asteikolla kyse oli kuitenkin erinomaisesta työstä. YEK 55:llä (2011) puolestaan siirryttiin puhtaaseen *laudatur* yms. arviointiin, jonka lisäksi arviointiperusteita muutettiin hieman myös muilta osin, joten kyseistä kurssia ei enää olisi mielekästä rinnastaa suoraan sitä edeltäneisiin kursseihin. Arviointikriteerit kuitenkin säilyivät edelleenkin hyvin löysinä, sillä opiskelijoista l:n sai 3 %, ecl:n 32 %, mcl:n 36 %, cl:n 20 %, nsl:n 3 %, b:n 3 % ja a:n 3 % (N = 71).

¹²⁹⁷ Oman ongelmansa kyseisen asian osalta muodostaa myös se, että diplomityö vaikuttaa kohtalaisen paljon upseereiden kurssisijoitukseen. Koska kurssisijoittuminen puolestaan vaikuttaa upseereiden tulevaan urakehitykseen, oikeastaan kukaan oikeudenmukaisuutta arvostelussaan korostava yksittäinen tutkimustyön ohjaaja ei edes niin halutessaan voi tiukentaa arvostelulinjaansa, koska akateemisesti katsoen oikeanlainen arvostelu ei opiskelijan näkökulmasta merkitsisi oikeudenmukaista arvostelua. Kyse on siis rakenteellisesta ongelmasta, joka pitäisi ehdottomasti korjata kaikkien ainelaitosten arvostelemat tutkimustyöt esimerkiksi normaalijakauman mukaisiksi skaalaamalla. Tarvittaessa normaalijakaumasta voitaisiin hyvien perusteluiden vallitessa, esimerkiksi MpKK:n tutkimusjohtajan erityisluvulla tietienkin myös poiketa, joskin opiskelijoiden taso huomioon ottaen se tarkoittaisi lähes poikkeuksetta ennemminkin alas- kuin ylöspäin poikkeamista. Näin ollen onkin korostettava, että mikäli vertailukohdaksi YEK:n diplomitoille otettaisiin akateemisesti arvostettujen yliopistojen vastaavan taseiset tutkimukset, normaalijakauman mukainen arvostelu suosisi edelleenkin hyvin selvästi yleisesiupseerikursseilaisia. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa pro gradu -töiden arvosanajakauma on seuraavanlainen: l = 1 %, ecl = 3 %, mcl = 23 %, cl = 33 %, nsl = 24 %, lub = 13 % ja a = 3 % (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Arvosana>).

¹²⁹⁸ Kyseinen selvitystyö ei kuulu tämän tutkimuksen aihepiiriin, mutta olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa esimerkiksi tässä tutkimuksessa läpikäytävältä pojalta.

päässeiden upseereiden yleinen taso tiedettäisiin edes pääpiirteissään, olisi heitä tältä pohjalta mahdollista verrata myös nykyisiin Maanpuolustuskorkeakoulun yleisesikuntaupseerikursseilla opiskeleviin upseereihin.

Tarkastelu on syytä aloittaa muistuttamalla lukijoita siitä, että ainakin periaatteessa kadettien edellytettiin jo ennen sotiakin olleen ylioppilaita, eli tätä kautta he siis kuuluivat automaattisesti myös ikäluokkansa ns. sivistyneistöön.¹²⁹⁹ Näin ollen jo pelkästään ylioppilastausta Kadettikouluun ja sen jälkeen myös Sotakorkeakouluun pääsyn ennakkoehtona oli kriteerinä erittäin korkea, vaikka tässä yhteydessä huomioitaisiinkin, että tuohon aikaan oppikouluihin hakeutuminen tapahtuikin nykyistä enemmän myös muidenkin kuin pelkästään koululaisen varsinaisten opiskeluvalmiuksien perusteella. Vaikka tämäntyyppisiin asioihin pitäisi luonnollisestikin kiinnittää huomiota kyseisen aikakauden lukiolaisten oppimisvalmiuksia perinpohjaisesti tarkasteltaessa, tässä yhteydessä tällaiseen tarkasteluun ei kuitenkaan ole tarvetta, koska jo pelkästään tutkimuksessa aikaisemmin läpikäytyjenkin asioiden pohjalta tiedetään, että ylioppilaiden keskimääräinen taso oli akateemisilla kriteereillä arvioiden kuitenkin selvästi nykyistä parempi.¹³⁰⁰ Koska hyvät akateemiset opiskeluvalmiudet puolestaan korreloivat myös clausewitzlaisen nerouden kanssa, täytyi 1900-luvun alkupuolen yleisesikuntaupseereiden valmiuksien armeijan ylimmissä johtotehtävissä toimimiseksi olla myös paremmat kuin nykymuotoisen lukion käyneillä yleisesikuntaupseereilla keskimäärin.¹³⁰¹

Tämän intron pohjalta on puolestaan syytä käydä lyhyesti läpi, millaisia vaatimuksia Sotakorkeakouluun (perustettu 1923/1924) pyrkijöiltä 1920-luvun loppupuolella edellytettiin. Kyseinen tarkastelu onnistuu kaiken lisäksi jopa yllättävän helposti, koska tuohon aikaan virkaatekevänä Sotaväen päällikkönä¹³⁰² (1926–1933) ollut, ja sitä ennen myös Sotakorkeakoulun johtajana (1924–1926) toiminut kenraalimajuri Aarne Sihvo (1889–1963) kirjoitti Sotakorkeakouluun pyrkijöitä varten kirjan *Valmistautumisesta Sotakorkeakouluun – muutamia näkökohtia, ohjeita ja tietoja* (Otava 1928).¹³⁰³ Kyseisen kirjan perusteella taas saa hyvin nopeasti käsityksen siitä, kuinka tiukkoja Sotakorkeakoulun pääsykriteerit olivat niitä nykyisiin yleisesikuntaupseerikursseihin verrattaessa. Kokeen vaativuudesta saa varsin hyvän kuvan jo pelkästään senkin Sihvon suosituksen perusteella, että Sotakorkeakoulun pääsykokeeseen valmistautumisen tuli alkaa vanhemman yleisesikuntaupseerin opastuksella vähintään kahta vuotta ennen koetta (ks. tarkemmin Sihvo 1928, 20 ja 23). Pääsykokeen vaativuudesta kertoo paljon myös se, että siihen sisältyivät omat kokeensa soveltavasta ja teoreettisesta

¹²⁹⁹ 1920-luvulla ylioppilaiksi kirjoitti vain noin 3 % ikäluokasta. Kuten työssä jo aikaisemminkin todettiin, todellisuudessa upseereiden taso ei kuitenkaan ollut aivan näin korkea, koska ”vaatimuksia tulkittiin väljästi”.

¹³⁰⁰ Oppikouluopiskelun liiallinen teoreettisuus oli eräs keskeinen syy peruskoulujärjestelmään siirtymiselle (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Oppikoulu>). Oppikouluopiskelun teoreettisuus tukee siis myös tutkimuksen mukaista näkemystä siitä, että tuon aikaiset oppikoululaiset olivat nykyistä todennäköisemmin myös N-tyyppisiä formaalin ajatteluun kyenneitä ihmisiä.

¹³⁰¹ 1930-luvulla myös strategian opetus Sotakorkeakoulussa väheni (Kylkirauta 3/2011, 10), joten tämäkään asia ei siis tue sitä, että myöhemmin koulutetut upseerit voisivat olla strategisessa merkityksessä yhtä päteviä kuin Sotaväen johtotehtävissä talvi- ja jatkosotien aikana palvelleet upseerit.

¹³⁰² Sihvo nimitettiin virallisesti sotaväen päälliköksi vuonna 1928. Hän toimi puolustusvoimain komentajana myös vuodesta 1946 vuoteen 1953; vuonna 1946 hänet ylennettiin jalkaväenkenraaliksi. Esitettyjen spekulatioiden mukaan Sihvolla ei ollut sotien aikana kovinkaan merkittäviä tehtäviä, koska marsalkka Mannerheim olisi näiden näkemysten mukaan tuntenut henkilökohtaista antipatiaa kilpailijaansa kohtaan (http://fi.wikipedia.org/wiki/Aarne_Sihvo).

¹³⁰³ Sihvo opiskeli Italian sotakorkeakoulussa (*Scuola di Guerra*) 1923–1925.

taktiikasta, aseopista, linnoitusopista ja viestipalveluksesta, yleisestä ja Suomen historiasta, maantieteestä, saksankielestä, venäjänkielestä sekä ranskan- tai englanninkielestä (Sihvo 1928, 123–124), joten kyseessä oli siis erittäin laaja ja monipuolinen koe.¹³⁰⁴ Kaiken lisäksi sisäänpääsy Sotakorkeakouluun edellytti hyväksyttyä suoritusta kaikista osakokeista, joista jokaisen osakokeen osalta hyväksytyt vastaukset edellyttivät myös kaikkien oleellisten tekijöiden huomioon ottamista (Sihvo 1928, 17). Näin ollen siis jo pelkästään yhden ainoankin koeosion osalta tapahtunut yhdenkin oleellisen asian huomiotta jättäminen saattoi merkitä pääsykokeen hylkäämistä. Lopuksi on vielä todettava, että kokeeseen vastattiin mustekynällä, jolla varmistettiin mm. vastaajan valmius johdonmukaisen ajatteluun ja kyky asioiden selkeään ilmaisuun (Sihvo 1928, 17–18).

Sihvo korosti myös sitä, että pääsykokeella oli etukäteen varmistettava, että upseereilla olisi jo Sotakorkeakouluun tullessaan riittävät perustiedot ja -valmiudet asioiden opiskelemiseksi, eli Sotakorkeakoulu ei hänen mukaansa enää ollut oikea paikka perusasioiden opiskelulle (Sihvo 1928, 18–19).¹³⁰⁵ Sihvo painotti myös oman kriittisen ajattelun merkitystä Sotakorkeakoulun opiskelun osalta mm. seuraavaan tapaan: *Työskentely S.K.K:ssa asettaa oppilaille suuria vaatimuksia, sillä heidän on pystyttävä itsenäiseen ajatteluun. "Auktoriteettiä" on jätettävä syrjään, ohjesäännöt ja eri ajatussuunnat on otettava tarkastelun ja arvostelun alaisiksi, samalla soveltaen niitä oletetun sotänäyttämön olosuhteisiin. Siinä ei riitä yksipuolisuus, vaan on aina pyrittävä saamaan eri näkökannat esille.* (Sihvo 1928, 25) Kyseinen lainaus kertoo hyvin siitä, että menestyksellisen sodankäynnin ymmärrettiin olevan jo tuolloin olevan kytköksissä nimenomaan ylimmän upseerikunnan pätevyyyteen ja kaiken lisäksi vielä niin, että upseereiden odotettiin turvautuvan myös omaan ajatteluunsa sodankäynnin ongelmakenttää pohdittaessa.¹³⁰⁶ Tältä osin Sihvo siis yhtyy selkeästi esimerkiksi kenraali-sotamarsalkka Helmuth von Moltken edustamaan preussilais-saksalaiseen ajattelun itsenäisyyttä korostavaan näkemykseen.¹³⁰⁷

Sihvo korosti myös yleisesikuntaupseereiden merkitystä tehokkaasti toimivan armeijan johtajina mm. seuraavaan tapaan: *Pienen armeijan tehokkuutta pyritään kohottamaan sen laatuominaisuuksia lisäämällä. Miehistön ja alipäällistön koulutusta parannetaan, aseistusta parannetaan ja lisätään ja lopuksi – taikka mieluumminkin ennen kaikkea muuta – upseeriston ammatillista sivistystä koetetaan kohottaa mahdollisimman korkealle. Hyvin koulutetun ja tarkoituksenmukaisesti varustetun armeijan oikea, tehokas käyttö vaatii pitkälle ulottuvaa*

¹³⁰⁴ Esimerkiksi Sotakorkeakoulun seitsemännen kurssin oppiaineet (1930–1932) olivat: yleinen taktiikka, yleisesikuntapalvelu, sotahistoria ja strategia, tykistötaktiikka, keveiden aselajien taktiikka, viestipalvelus, linnoitusoppi, ilmasotataito ja ilmatorjunta, meritaktiikka, sotilasmaantieto, sotalaitosoppi, aseoppi, kaasutaktiikka, valtio-oppi, kansantalous, venäjän sekä ranskan tai englannin kieli. Lisäksi kurssilla laadittiin diplomityö. (<http://www.mpk.fi/fi/esittely/historia/sotakorkeakoulu>)

¹³⁰⁵ Kirjasta löytyy myös koekysymyksiä ja niihin annettuja mallivastauksia, joten jokainen voi halutessaan tutustua myös siihen minkä tasoisia vastauksia kokeessa käytännön tasolla edellytettiin.

¹³⁰⁶ Kungfutse (551–479 eaa.): *"Parhaimmisto on älyllisesti, ei sokeasti uskollista."*

¹³⁰⁷ Von Moltken aikana Preussin armeijan ruumiillisen rankaisun uhkaan perustunut kurikäsitys muuttui ratkaisevasti, sillä tuohon aikaan alaisten yksilöllisyyttä ja itsenäisyyttä alettiin kunnioittaa. Samanaikaisesti myös aiemmalle kurille tunnusomainen pakko korvautui oma-aloitteisuuden ja vastuullisuuden merkitystä korostavalla yksilöiden sitoutuneisuudella ja motivaatiolla. Myös käskyjen kirjaimellinen noudattaminen sai uusia piirteitä, koska kurin ei enää ymmärretty tarkoittavan pelkästään käskyjen kirjaimellista noudattamista vaan ennemminkin toimimista käskynantajan aikomusten mukaisesti. Itse asiassa alaisia jopa kehoitettiin toimimaan saatujen käskyjen vastaisesti, mikäli käskyt eivät enää vastanneet muuttuneita tilanteita. (Mälkki 1/2010, 29)

upseerikoulutusta. Olisi erinomainen saavutus, jos ensikädessä kaikki pataljoonan komentajat ja sittemmin myös kaikki komppanianpäälliköt olisivat sotakorkeakoulusivistyksen saaneita. Silloin voisi armeijan taistelutehoa, sen laatua, pitää erinomaisena. Tämä on mielestäni tärkein syy, miksi upseerien tulee käydä sotakorkeakoulu ja suorittaa sen vaatimukset. (Sihvo 1928, 11) Sihvo toisin sanoen priorisoi korkeatasoisen upseerikoulutuksen erittäin korkealle. Asian osalta on myös syytä kiinnittää suurta huomiota siihen, että koska kirjan kirjoitti Suomen sotaväen päällikkö,¹³⁰⁸ niin aivan varmasti sen kirjoittamisen taustalla oli myös todellinen huoli laadukkaiden yleisesikuntaupseereiden saamisesta.¹³⁰⁹

Sihvon lisäksi myös Sotakorkeakoulun varsinaisesta perustajasta kertovassa kirjassa *Jalkaväenkenraali A. E. Martola*¹³¹⁰ todetaan Sotakorkeakoulun perustamiseen liittyen mm. seuraavaan tapaan: *Eräällä tavalla raadollinen oli suunnitelma siitä, miten moni Sotakorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssille päässyt henkilö loppujen lopuksi saisi todistuksen: ”Ne kurssit, jotka yleisesikuntaupseereiden on läpikäytävä, ovat siksi vaikeat ja vaatimukset siksi suuret, että suuri osa kurseille päässeistä upseereista ei voi diplomia saada.” Komitea vetosi ulkomaisiin kokemuksiin, jotka eivät tässä tapauksessa voineet olla muualta kuin Ranskasta, ja niiden mukaan noin 50 prosenttia oppilaista tulisi karsiutumaan. (Kemppi 2008, 67) Sotakorkeakoulun perustamiseen liittyen on myös syytä mainita, että sen ensimmäiselle kurssille haki kaiken kaikkiaan 300 upseeria, joista opiskelupaikan sai vain 30 (Kemppi 2008, 69).¹³¹¹ Kenraali Hägglund puolestaan toteaa Sotakorkeakoulun pääsykokeesta (1969) seuraavaan tapaan: *Sotakorkeakoulu on ehdoton edellytys everstin ja sitä korkeampiin virkoihin. Siksi sinne oli kova pyrky. Kaikkia upseereita ei kannata kouluttaa. 30–40 % kustakin kadettikurssista valittiin joka toinen vuosi järjestettävissä viikon mittaisissa pääsykokeissa. Ne olivat se varsinainen näytön paikka, sillä sisään päässeitä ei juurikaan erotettu kesken kurssin. (Hägglund 2006, 59)*¹³¹²*

¹³⁰⁸ Mikäli tällainen kirja kirjoitettaisiin nykyään, sen kirjoittaja olisi hyvin suurella todennäköisyydellä majuri.

¹³⁰⁹ Henkilökohtaisesti Sihvo opiskeli Helsingin yliopistossa filosofisen tiedekunnan fyysis-matemaattisella osastolla ja lääketieteellisessä tiedekunnassa (1910–1915) sekä maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa (1933–1935). Kansanedustajana hän toimi 1919–1920. Sihvon (sota)kirjallinen tuotanto oli myös varsin laajaa. Upseerikunnan keskuudessa Sihvo oli komentajana erittäin epäsuosittu henkilö ennen kaikkea sen vuoksi, että hänen lojaaliutensa kohdentui (clausewitzlaisittain) maan virallisten hallitusten tukemiseen upseerikunnan näkemysten kustannuksella (ks. tarkemmin http://fi.wikipedia.org/wiki/Aarne_Sihvo).

¹³¹⁰ Sotakorkeakoulun alkuperäisen opetusohjelman laatinut majuri A. E. Martola (jalkaväenkenraali 1982) kävi sotakorkeakoulun Ranskassa (*Ecole Supérieure de Guerre*) 1919–1921. Muita kyseisen koulun käyneitä, kenraalitasolle myöhemmin ylenneitä upseereita olivat ainakin A. F. Airo, E. Heinrichs, L. Oesch, E. Hanell ja J. Lundqvist (Kemppi 2008, 45). Myös Päämajan tiedustelujaoston päällikkönä jatkosodan aikana toiminut eversti Aladár Paasonen oli käynyt kyseisen koulun. (Paasonen on tullut tunnetuksi erityisesti 9.2.1943 kansanedustajille pitämästään suursotaa koskevasta tilannekatsauksestaan, jossa hän inhorealisteisesti totesi Saksan häviävän sodan; Turtola 2009b, 269) Berliinissä sotakorkeakouluopintonsa puolestaan suoritti 1920-luvulla 13 suomalaisupseeria (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Sotakorkeakoulu>).

¹³¹¹ Esimerkiksi jalkaväenkenraali (1980) Adolf Ehrnrooth ei läpäissyt ensimmäisellä kerralla (1931) Sotakorkeakoulun vaativaa pääsykoetta (Sinerma 2002, 94).

¹³¹² Tämä tarkoitti samalla sitä, että vaikka Sotakorkeakouluun pääsy oli vielä 1960-luvun loppupuolella vaikeampaa kuin nykyisille yleisesikuntaupseerikurssille pääsy, se ei enää ollut yhtä vaikeaa kuin aikaisemmin. Samoin, opiskelijoita ei enää tuolloin myöskään karsittu huonon opintomenestyksen perusteella niin kuin Martola oli alun perin suunnitelleet tapahtuvan, joten opiskelukriteeritkään eivät enää tällöin voineet olla aikaisemmantasoisia.

Lopuksi on myös syytä selvittää minkä tasoisia tuon aikaiset suomalaiset yleisesikuntaupseerit suhteessa muiden maiden yleisesikuntaupseereihin olivat. Tällöin vertailukohdaksi puolestaan sopii erittäin hyvin tuon ajan paras Suomen sotakorkeakoulun kaltainen sotilasoppilaitos eli Berliinissä sijainnut *Preussin sota-akatemia* (*Preußische Kriegsakademie*),¹³¹³ jonne 1900-luvun vaihteessa otettiin vuosittain noin 160 uutta opiskelijaa.¹³¹⁴ Sota-akatemian pääsykokeen puolestaan läpäisi vain vajaa viidesosa hakijoista.¹³¹⁵ Sota-akatemiaan sisäänpääsy ei kuitenkaan taannut sieltä valmistumista, sillä käytännössä akatemian kolmivuotisen opetuksen läpäisi vain noin kolmasosa opiskelijoista.¹³¹⁶ Kaikkein erikoisinta kuitenkin oli, ettei Sota-akatemian läpäiseminenkään vielä taannut upseerille varsinaista yleisesikuntaupseerin statusta, koska siellä suoritetun opiskelun jälkeen upseerit siirtyivät vielä kahden vuoden ajaksi ”työharjoittelijoiksi” yleisesikuntaan.¹³¹⁷ Kyseisen palvelun jälkeen puolestaan vain noin puolet Yleisesikunnassa työskennelleistä upseereista täytti Saksan armeijan heiltä tällä tasolla edellyttämät kriteerit. Lopulta sota-akatemian hakijoista siis vain 3 % ja opiskelupaikan saaneistakin vain 15 % valmistui yleisesikuntaupseereiksi. (http://de.wikipedia.org/wiki/Preu%C3%9Fische_Kriegsakademie) Jos kyseinen internet-lähde – jota on tässä yhteydessä käytetty lähinnä vain mahdollisimman suuren yleisesikuntaupseereiden valmistumisprosentin saamiseksi – korvataan muilla lähteillä (esim. Ropp 1985, 155 tai Dupuy 1997, 48), Preussin sota-akatemiassa opiskelun aloittaneistakin vain 3–4 henkilöä eli siis vain pari prosenttia valmistui lopulta yleisesikunnan kelpuuttamiksi yleisesikuntaupseereiksi. Tähän suhteutettuna esimerkiksi Ranskasta Martolan toimesta Suomeen omaksuttua karsintajärjestelmää ei siis edes voida pitää erityisen tiukkana.¹³¹⁸ Preussin sota-akatemian erittäin ankarasta ja moniportaisesta karsinnasta johtuen saksalaisten yleisesikuntaupseereiden tason oli siis väistämättä oltava äärimmäisen korkean.¹³¹⁹

¹³¹³ *Preussin sota-akatemiaa* pidettiin pitkään maailman arvostetuimpana sotakorkeakouluna (Dupuy 1997, 30 ja 303). Asiasta enemmän kiinnostuneiden kannattaa tutustua esimerkiksi teoksiin Walter Goerlitz: *History of the German General Staff 1657–1945* (1962), Gordon A. Craig: *The Politics of the Prussian Army 1640–1945* (1964), Steven E. Clemente: *For King and Kaiser!: The Making of the Prussian Army Officer, 1860–1914* (1992), Trevor N. Dupuy: *A Genius of War. The German Army and General Staff 1807–1945* (1997) ja Christian E. O. Millotat: *Das preussisch-deutsche Generalstabssystem: Wurzeln, Entwicklung, Fortwirken* (2000).

¹³¹⁴ Preussissa korkeasti koulutettujen yleisesikuntaupseereiden arvo ymmärrettiin viimeistään Napoléonille hävityn Jena-Auerstedtin kaksoistaistelun (1806) jälkeen, jonka seurauksena, kenraali von Scharnhorstia lainaten: ”Päteviä yleisesikuntaupseereita piti kouluttaa, jotta epäpäteville kenraaleille saataisiin päteviä avustajia.” (ks. tarkemmin Dupuy 1997, 17–36) Samalla sotilaallinen osaaminen haluttiin ammattimaistamisen lisäksi myös institutionalisoida (vrt. organisatorinen oppiminen). Tähän asiaan liittyen Weimarin tasavallan armeijan luonut kenraaliversti Hans von Seeckt (1866–1936) totesikin, että ”yleisesikuntaupseereilla ei ole nimiä” (von Manstein 2001, 9).

¹³¹⁵ Sota-akatemiaan hakijoilta edellytettiin esivaatimuksiin ja pääsykokeeseen voi tutustua esimerkiksi lähteessä Clemente (1992, 185–187).

¹³¹⁶ Sota-akatemian opetus täytti myös korkeat akateemiset kriteerit (esim. Grossman 2002, 7). Opetusta sota-akatemiassa antoivat Saksan yleisesikunnassa palvelleiden upseereiden lisäksi myös tuohon aikaan erittäin korkeatasoisen Berliinin yliopiston (nykyisin Humboldt-yliopisto) professorit. Kyseisen yliopiston tuon aikaisesta tasosta puolestaan saa jonkinlaisen kuvan jo pelkästään senkin perusteella, että ennen toista maailmansotaa kyseisessä yliopistossa vaikuttaneille henkilöille myönnettiin yhteensä 25 Nobel-palkintoa (mm. Albert Einstein 1921). Yliopiston opettajia tai kasvatteja ovat Einsteinin lisäksi olleet mm. G.W.F. Hegel, Max Planck, Otto von Bismarck, Friedrich Carl von Savigny sekä Karl Marx ja Friedrich Engels.

¹³¹⁷ Clausewitz oli aikoinaan oman yleisesikuntaupseerikurssinsa priimus.

¹³¹⁸ Yleisesikuntaupseereiden suhteellinen osuus saksalaisesta upseerikunnasta oli hyvin vähäinen; tyypillisesti heitä ei ollut divisioonassa kahta enempää (Dupuy 1997, 305).

¹³¹⁹ Kaikki toisen maailmansodan aikaiset saksalaissotamarsalkat eivät kuitenkaan olleet yleisesikuntaupseereita, koska marsalkaksi ylentäminen perustui viime kädessä

Koska Suomen sotakorkeakoulu puolestaan oli 1920-luvulla uusi organisaatio, se ei aivan varmasti myöskään kilpaillut sotilasoppilaitoksena tuon aikaisen parhaimmiston kanssa. Tällaista näkemystä puoltaa hyvin myös Maanpuolustuskorkeakoulun kotisivuilta löytyvä lainaus: *Ensimmäisen Saksassa järjestetyn sotakorkeakoulukurssin oppilaat palasivat puolivalmistuneina kesäkuussa 1921. He yrittivät jatkaa 1923 opiskelujaan juuri perustetussa Suomen sotakorkeakoulussa, mutta sen opetuksen taso oli vielä niin alkeellista, että oppilaat palasivat Saksaan suorittamaan tutkintonsa loppuun tällä kertaa Suojeluskuntajärjestön rahoittamalla komennuksella.* (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Maanpuolustuskorkeakoulu>)¹³²⁰ Näkemys tuon aikaisten suomalaisten yleisesikuntaupseereiden tämän luvussa alussa todetusta ”vähintäänkin hyvästä” tasoa ei siis voi perustua ainakaan Sotakorkeakoulun antaman opetuksen poikkeuksellisen hyvään laatuun. Mikäli upseerit olisivat tästä huolimatta kuitenkin olleet poikkeuksellisen hyvätasoisia, täytyi heidän hyvän tasonsa tällöin perustua ennen kaikkea heidän henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa.¹³²¹

Mitkä näin ollen voisivat olla tekijöitä, joiden perusteella suomalaiset yleisesikuntaupseerit olisivat voineet olla edes suunnilleen ulkomaisten kollegoidensa veroisia?¹³²² Tältä osin voidaan puolestaan jälleen kerran todeta, että ainakin heidän akateemisten opiskeluvalmiuksiensa piti olla riittävän hyvätasoiset. Koska on kuitenkin todennäköisestä, että myös muiden sotakorkeakoulujen opiskelijat olivat tältä osin jotakuinkin samantasoisia, hyviä akateemisia valmiuksia ei voida pitää kuin välttämättömänä ennakkoehtona kyseisessä kilpailussa edes jotakuinkin tasaväkisesti pärjäämiseksi, eikä siis suinkaan asiaksi, jonka pohjalta suomalaisupseereiden poikkeuksellinen erinomaisuus olisi mahdollista todistaa. Itse asiassa tässä yhteydessä ei viime kädessä edes uskota, että suomalaisupseerit olisivat myöskään käytännön tasolla olleet vaikkapa saksalaisia tai ranskalaisia yleisesikuntaupseerikollegoitaan parempitasoisia, koska tällaiselle johtopäätökselle ei yksinkertaisesti vain ole löydetävissä kovinkaan uskottavia perusteita.¹³²³

Koska periaatteessa on kuitenkin mahdollista, että tuon aikaiset suomalaisupseerit olisivat kaikesta huolimatta kuitenkin olleet korkeampitasoisia kuin mihin heidän taustansa suoranaisesti viittaavat, kyseistä mahdollisuutta voidaan vielä lyhyesti pohdiskella. Pohdiskelun tarkoituksena ei siis ole todistaa seuraavaa ajatuskulkua oikeaksi vaan ainoastaan tuoda tarkasteluun mukaan myös sellaista asiaa taustoittavaa lisämateriaalia joka saattaisi selittää suomalaisupseereiden poikkeuksellista erinomaisuutta, mikäli sellaista nyt sitten ylipäätään edes oli. Kyseinen ajattelulogiikka puolestaan rakentuu sen oletuksen varaan, että mahdollisesti Suomen juuri noihin aikoihin tapahtunut itsenäistyminen ja siihen

sotilaalliseen pätevyyteen; esimerkiksi Rommel ei ollut yleisesikuntaupseeri (http://de.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Generalstabsoffizier_%28Deutsches_Reich%29).

¹³²⁰ On myös huomioitava, että Kadettikoulukin oli perustettu vain viisi vuotta Sotakorkeakoulua aikaisemmin.

¹³²¹ Vuonna 2015 alkavalle yleisesikuntaupseerikurssille ollaan palauttamassa pääsykoetta, joten tarkoituksenmukaisiin akateemis-strategisiin pääsykoekriteereihin kannattaa tässä yhteydessä kiinnittää erittäin suurta huomiota.

¹³²² Tässä yhteydessä ollaan siis kiinnostuneita oikeastaan vain Suomen sotakorkeakoulussa opintonsa suorittaneista upseereista, koska sitä aikaisempien upseereiden koulutukselliset yms. taustat ovat keskenään hyvin erilaisia.

¹³²³ Tällaisen johtopäätöksen teko toisin sanoen edellyttäisi, että suomalaisesta sotilas-koulutusjärjestelmästä olisi löydetävissä jokin tieteellisesti oikeaksi osoitettavissa oleva erityispiirre, jonka perusteella suomalaisupseereiden voitaisiin todistaa olevan korkeatasoisempia kuin esimerkiksi Preussin sota-akatemian käyneiden upseereiden. Ainakaan Maanpuolustuskorkeakoulun kotisivuilla asiasta kerrottu ei kuitenkaan tue tällaisen erityispiirteen olemassaoloa. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Maanpuolustuskorkeakoulu#Sotakorkeakoulu_1923-1992.29)

liittyneet muut asiat ja tapahtumat saattaisivat selittää poikkeuksellisten lahjakkaiden ihmisten hakeutumista Suomen sotaväen palvelukseen.

Ensinnäkin tuon aikaisesta tilanteesta on muistettava, että ensimmäinen maailmansota ja Suomen osalta siihen kytköksissä ollut kansalais-/vapaus-/luokka-/sisällissota (tai puna-/torpparikapina) oli juuri päättynyt. Myöskään usko rauhanomaisen rinnakkaiselon mahdollisuuteen Neuvosto-Venäjän kanssa ei ollut Suomessa kovinkaan yleinen, jonka lisäksi suomalaiset myös toimivat asian suhteen melkoisen provokatiivisesti (mm. vuosien 1918–1922 aikana Suomen lähialueilla käydyt ns. heimosodat). Tällaisessa varsin epävarmassa tilanteessa omien asevoimien luominen asetettiin ymmärrettävästikin tärkeäksi kansalliseksi tavoitteeksi, koska itsenäisyyden säilyttämistä ilman asevoimia ei pidetty mahdollisena. Erityisesti oikeistolaisissa piireissä sotilasuraa myös arvostettiin huomattavan paljon nykyistä enemmän, joten ilmeisesti alalle hakeutui jo pelkästään tästäkin syystä keskimääräistä sivistyneempiä ja myös melkoisen hyvin motivoituneita nuoria.¹³²⁴ Todennäköisesti tällaista trendiä vahvisti myös se, että 1900-luvun alkupuolella nimenomaan suomenkielinen akateeminen nuoriso oli nostanut suomalaisuuden edistämisen ja suomensukuisten heimojen yhdistämisen keskeiseksi päämääräkseen.¹³²⁵ Tarvittaessa he olivat myös valmiita turvautumaan sotilaallisiin keinoihin näitä tavoitteita ajaakseen, joten heille sotilasura oli myös luonteva uravaihtoehto kyseisten tavoitteiden saavuttamista edesauttamaan.¹³²⁶

Tähän päämäärään liittyen perustettiin myös merkittävän roolin niin suomalaisessa akateemisessa maailmassa kuin sisäpolitiikassakin saanut *Akateeminen Karjala-Seura* mm. maanpuolustus- ja heimohenkeä edistämään sekä ns. Suur-Suomi-aatetta ylläpitämään. AKS:sta onkin todettu esimerkiksi seuraavaan tapaan: *Akateeminen Karjala-Seura (AKS) oli vuosina 1922–1944 toiminut ylioppilaiden ja akateemisen eliitin muodostama kansallismielinen järjestö, joka olemassaolonsa aikana hallitsi suvereenisti akateemista maailmaa ja ylioppilaskuntaa. Lisäksi AKS:llä oli paljon vaikutusvaltaa Suomen sisäpolitiikassa jo pelkästään siksi, että sen jäsenkuntaan kuului monia merkittäviä politiikan toimijoita* (http://fi.wikipedia.org/wiki/Akateeminen_Karjala-Seura). AKS:n näin jälkikäteen ajatellen selkeän ylimitoitetuista ja ainakin tietyiltä osin myös täysin epärealistisista tavoitteista huolimatta on kuitenkin huomioitava, ettei AKS:n aatemaailma ollut omana aikanaan pelkästään suomalainen ilmiö. Kyseisellä tavoin painottunut nationalismi oli päinvastoin yleisemminkin tunnusomaista tuon aikaiselle Euroopalle, joten AKS:n toiminta ilmensi hyvin myös yleis-eurooppalaista kansallisuusaatehenkeä, sillä vuonna 1919, eli siis vain muutamaa vuotta ennen AKS:n perustamista, olivat ensiaskeleensa ottaneet niin saksalainen kansallissosialismi kuin italialainen fasismikin.¹³²⁷ Tältä pohjalta ajatellen vaikuttaisi puolestaan johdonmukaiselta, että kyseiset tavoitteet sisäistäneet nuoret olisivat hakeutuneet sotilasuralle, koska kyseisen ideologian mukaisten tavoitteiden saavuttaminen ei varsinkaan käytyjen, hävittyjen heimosotien kokemusten perusteella näyttänyt mahdolliselta ilman sotilaallista konfliktia Neuvostoliiton kanssa.¹³²⁸ Koska nationalismissa asevelvollisuusarmeijan roolin kansakunnan

¹³²⁴ Tuohon aikaan kyseinen yhteiskuntaluokka myös koulutautui selvästi keskimääräisiä suomalaisia paremmin.

¹³²⁵ Tällaisen ajattelun taustat löytyvät kuitenkin 1800-luvun puolelta (mm. kansallis-romantiikka 1890-luvulta alkaen).

¹³²⁶ Suomalaisuusaatetta ei kuitenkaan pidä suoraan sekoittaa ns. kielikysymyksen kanssa; esimerkiksi suuri osa suomalaisesta kenraalikunnasta oli vielä talvi- ja jatkosodankin aikana ruotsinkielisen perhetaustan omanneita.

¹³²⁷ Itse asiassa jatkosodan alkumestestyksen myötä muuttui myös suomalaisen sodanjohdon sodalle asettama päämäärä hyvin pitkälle Suur-Suomi-näkemyksen mukaiseksi (ks. tarkemmin esim. Turtola 2009, 225–234).

¹³²⁸ Mm. AKS:n perustajajäsen, pastori Elias Simojoki (1899–1940; vuoteen 1926 Simelius) syytti Mannerheimia tämän 23.2.1918 ns. Miekkavalassa (*En pane*

olemassaolon turvaajana ja kansallisen yhtenäisyyden vahvistajana katsottiin muutenkin olevan tärkeässä asemassa, vaikuttaa itse asiassa jo tätäkin kautta luontevalta, että armeijan palvelukseen olisi hakeutunut nimenomaan sellaisia akateemisen taustan omanneita ihmisiä, jotka katsoivat velvollisuudekseen kyseisen aatemaailman tavoitteiden edistämisen.¹³²⁹ Vaikka tällainen kollektiivinen velvollisuudentunne saattaakin nykyihmisistä vaikuttaa erikoiselta, itse asiassa AKS edellytti myös käytännössä jäsentensä hakeutuvan upseerikoulutukseen¹³³⁰ (<http://www.uusisuomi.fi/artikkelit/kunniaa-talvisodan-vanriikeille>).

Mikäli taas väite AKS:stä akateemisen eliitin muodostamana, suvereenisti suomalaista akateemista maailmaa 1920-luvulla hallinneena järjestönä pitäisi paikkansa, tällöinhän olisi ainakin periaatteessa mahdollista, että upseerin uralle olisi hakeutunut nuorison parhaimmisto.¹³³¹ Tällaisten poikkeuksellisen lahjakkaiden henkilöiden (esim. carsonlaiset nerot) kyseessä ollessa olisi puolestaan mahdollista, että he olisivat voineet kompensoida Sotakorkeakoulun opetuksellisia puutteita omalla poikkeuksellisella erinomaisuudellaan, jolloin he olisivat voineet olla myös käytännössä parempitasoista opiskelija-ainesta kuin pelkästään oman aikansa hyviä ylioppilaita. Kuten tarkastelun aluksi todettiin, tällaista selitystä on kuitenkin parempi pitää vain mahdollisena kuin todennäköisenä selityksenä, joten todennäköisesti suomalaisupseerit eivät kuitenkaan olleet mitenkään poikkeuksellisen hyviä sotilaita suhteessa ulkomaisiin

miekkani tuppeeni ennen kuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennen kuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomen kuin Vianan Karjalastakin...) antamansa lupauksen pettämisestä. Simojoki kirjoitti Mannerheimille: *Sen testamentin vaatimukset olisitte voineet silloin kirjoittaa meidän pistimemme kärjillä ja silloin ne olisivat voineet toteutua. Mutta Te ette tehneet sitä sillä Te olitte ritari, joka pistitte aikanaan miekkanne tuppeen jättäen hallitusvallan tehtäväksi Vapaussodan kentällä sanellun testamentin täyttämisen. Me kaikki liiankin katkerasti tiedämme kuinka siinä kävi.* (http://fi.wikipedia.org/wiki/Elias_Simojoki)

¹³²⁹ Alkuperäisen nationalismin luonteeseen ei sen sijaan kuulunut kansalaisten välinen epätasa-arvoisuus, koska epätasa-arvon katsottiin olevan kansallista yhtenäisyyttä heikentävän tekijän. Tästä johtuen nationalismi, toisin kuin esimerkiksi liberalismi, ei myöskään ollut yksilöllisyyttä korostava ideologia, koska individualismin merkitystä korostavassa liberalismissa ihmisten henkilökohtaiset edut asetetaan kansakunnan etujen edelle (niiden tosin oletetaan loppujen lopuksi olevan keskenään yhteneväisten).

¹³³⁰ Reserviupseerikoulun lippu on Akateemisen Karjala-Seuran sille vuonna 1928 luovuttama. Itse asiassa myös kadettilupaus (*Kadettilipun, sotilaan korkeimpien hyveiden uskollisuuden ja miehuuden, kunnian ja toveruuden vertauskuvan edessä minä lupaan uhrata työni ja elämäni Isänmaalle. Kadettiaikanani ja sen jälkeen olkoon tunnukseni Suomen vapaus ja kansamme onni. Isien sankarimuisto säilyköön minulle pyhänä, ja sotilaan kunnia olkoon toimintani johtotähti. Ajatukseni ja tekojeni kannustimet ja tavoitteet olkoot aina ylevät ja jalot. En karta työtä, en taistelua, en kärsimyksiä, en kuolemaa tämän lupauksen lunastamiseksi. Auttakoon Jumala minua olemaan kestävä kunnian tiellä.*) henkii vahvasti tämän tyyppisen kollektiivisen normiston mukaista arvomaailmaa.

¹³³¹ Ainakin Saksassa tapahtui suunnilleen tällä tavoin, koska siellä upseerinuralle pääseminen oli 1930-luvulla erittäin vaikeaa. Esimerkiksi Günther Rall toteaa asiasta: *"Kansallissosialistiset kasvatuslaitokset syntyivät, kun kadettikoulut ja yksityiset sisäoppilaitokset yhdistettiin sekä uusia perustettiin kansallissosialistisen johtajapohjan koulutuksen liittämiseksi koululaitokseen. Tarkoitus oli valita kyvykkäimmät, joiden ruumiillinen kunto, maailmankatsomus ja yleissivistys mahdollistivat heidän valmentamisensa korkeisiin talouden ja henkisen elämän asemiin puolustuslaitoksessa tai puolueessa. Joka sai paikan Napolassa (yksi kasvatuslaitoksista, jonne oli siis jo itsessään vaikea päästä), hänellä oli yksi mahdollisuus viidestä tulla otetuksi upseerikoulutukseen. Urheilutulokset, erittäin hyvät todistusten arvosanat ja henkinen lahjakkuus olivat ratkaisevassa asemassa."* (Rall 2008, 20)

kollegioihinsa.¹³³² Näin ollen onkin todennäköisempää, että suomalaisupseereiden toisen maailmansodan aikainen laadukkuus oli ennemminkin suhteellista kuin absoluuttista, ja tällöinkin erityisesti talvisodan osalta hyvin pitkälle jo pelkästään Stalinin puna-armeijan kohdentamien puhdistustenkin kautta selitettävissä.¹³³³

Vaikka AKS:n yms. kautta ei välttämättä voidakaan selittää sota-ajan suomalaisupseereiden poikkeuksellista erinomaisuutta, sen sijaan sen kautta on mahdollista selittää nykyupseereista poikkeavien henkilöiden hakeutumista sotaväen palvelukseen. Toisin sanoen, vaikka asevoimat todennäköisesti houkutteli jo tuohon aikaankin ensisijaisesti nykyisenkaltaisia SJ-tyypin ihmisiä palvelukseensa, olisi kuitenkin luontevaa olettaa, että Suur-Suomi-aatteen kaltaiset ”suuret visiot” olisivat saaneet alalle hakeutumaan myös N-tyyppisiä, vallinneen olotilan kyseenalaistamaan pyrkineitä ja radikaalin muutoksen ennakkoluulottomasti aikaansaamaan pyrkineitä luovia visionäärejä.¹³³⁴ Koska nykyupseereilla ei sen sijaan mitä ilmeisimminkään ole juurikaan tämäntyyppisiä ”korkeammantasoisia” päämääriä ajettavanaan,¹³³⁵ olisikin erikoista, mikäli upseerinuralle kaikesta huolimatta kuitenkin hakeutuisi ihmisiä, joiden katse olisi suunnattu tutun ja turvallisen menneisyyden sijasta tuntemattomaan ja epävarmaan tulevaisuuteen.

Ainakin tämän perusteella vaikuttaisikin siltä, että tulevien suomalaisten yleisesikuntaupseereiden mahdollinen pätevyys olisi parhaimmillaankin vain suhteellista eli siis ennemminkin muiden valtioiden yleisesikuntaupseereiden tasoon kuin heidän omaan absoluuttiseen pätevyyteensä sidoksissa oleva asia.¹³³⁶ Suomalaisupseereita heidän yhdysvaltalaiskollegioihinsa verrattaessa tällaista pätevyyttä ei kuitenkaan voida pitää ainakaan minkäänlaisena itsestäänselvyytenä, koska Yhdysvalloissa jo pelkästään pääsy suunnilleen suomalaista esiupseerikurssia vastaavan *Command and General Staff College* (CGSC) järjestämään *Command and General Staff Schoolin* (CGSS) tapahtuu selkeän valikoivasti.¹³³⁷ Lisäksi, ensimmäisen vuoden jälkeen CGSS-kurssilaisista vain noin 10 % valitaan toisen vuoden kestäville, suomalaista yleisesikuntaupseerikurssia lähinnä

¹³³² Pippingin mukaan ainakin reserviläisten suhtautuminen kantahenkilökuntaa kohtaan oli jo sotien aikanaikin varsin nuivaa: ”Kantahenkilöstöön kuuluvien esimiesten katsottiin yleensä olevan kurin suhteen ankarampia, tarkempia sotilaallisesta esiintymisestä sekä epäkäytännöllisempiä ja vähemmän järkeviä erilaisten töiden järjestelyissä. [...] Reserviläisten asenne kantahenkilökuntaa kohtaan oli kauttaaltaan halveksiva. Heidän keskuudessaan oli varsin tavallinen käsitys, että ’se, joka ei kelpaa muualle, hakeutuu Kadettikouluun’,” joten todennäköisesti lähimainkaan kaikki aktiiviupseeritkaan eivät olleet erityisen hyvätaisoita. Itse asiassa riviisotilaat pitivät pääsääntöisesti reserviupseereita kadettiupseereita parempina johtajina (Pipping 1978, 115-116).

¹³³³ Stalin puhdistuksissa tapettiin suurin osa puna-armeijan johdosta (http://fi.wikipedia.org/wiki/Stalinin_vainot). Kaiken kaikkiaan puhdistuksissa kuoli noin 10 miljoonaa ihmistä (http://fi.wikipedia.org/wiki/Josif_Stalin). Neuvosto-upseereiden heikkoon tasoon kiinnitti talvisodan jälkeen huomiotaan myös puna-armeijan ylin sodanjohto (Manninen & Rževski 1997, 78). Kiinassa Mao Zedongin hallinnon seurauksena (mm. suuri harppaus ja kulttuurivallankumous) on puolestaan arvioitu kuolleen enemmän kuin 70 miljoonaa kiinalaista (Jung Chang & Halliday 2008, 640-641) eli enemmän kuin ihmisiä kuoli toisessa maailmansodassa yhteensä (noin 60 miljoonaa).

¹³³⁴ Todetun mukaisesti kenraali Sihvo esimerkiksi edellytti yleisesikuntaupseereilta mm. itsenäistä ajattelua, auktoriteettiuskosta luopumista, ohjesääntöjen mielekkyyden kyseenalaistamista, erilaisten ajatussuuntien objektiivista tarkastelua ja arvostelua erilaisten näkökantojen esille saamiseksi.

¹³³⁵ Esimerkiksi yksioikoinen, varsin helpostikin perusteettomaksi osoitettavissa oleva näkemys mahdollisen NATO-liittoutumisen automaattisesti mukanaan tuomista turvallisuuseduista ei olisi tällainen visio.

¹³³⁶ Dupuy (eversti) on kuitenkin sitä mieltä, etteivät nykyisetkään yhdysvaltalaisupseerit ole toisen maailmansodan aikaisten saksalaiskollegoidensa tasoisia (Dupuy 1997, 312).

¹³³⁷ Huomioi myös, että West Pointin kadettikouluunkin pääsee vain noin yksi kahdeksasosa hakijoista.

vastaavalle *School of Advanced Military Studies* (SAMS) -koulutusjaksolle¹³³⁸ (<http://education.stateuniversity.com/pages/2237/Military-Professional-Education-System.html>), joten jo pelkästään näistä erittäin tiukoista valintakriteereistäkin johtuen SAMS-kurssille pääsevien upseereiden täytyy olla poikkeuksellisen lahjakkaita yksilöitä; usein kurssin suorittaneita upseereita kutsutaankin George Lucasin *Tähtien sota* -elokuvaan viitaten jedi-ritareiksi.¹³³⁹

Ilmeisestikin suomalaisupseereiden tilanne on hyvin samankaltainen myös suhteessa venäläisiin yleisesikuntaupseereihin, koska ainakin perinteisesti venäläinen upseerikoulutus on ollut korkeatasoista (ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/Soviet_military_academies). Juuri tällä hetkellä Venäjällä on lisäksi käynnissä erittäin mittava asevoimien supistamis- ja rationalisointiprosessi, jonka seurauksena venäläisupseereiden määrä tulee vuoteen 2013 mennessä laskemaan 350 000:sta 150 000:een.¹³⁴⁰ Puolustusministeri Anatoli Serdiukovin mukaan Venäjällä on esimerkiksi päätetty vähentää korkeiden sotilasopetuslaitosten määrä 65:stä kymmeneen. Käytännössä tämä tarkoittaa yhtä sotilas-yliopistoa, kuutta akatemiaa ja kolmea sotilaallista tutkimuskeskusta, jollaisia ei ole aiemmin ollut. (Taratuta 2008, 7 ja Thornton 2011, 38–42)¹³⁴¹ Uudistusten johdosta kilpailu jäljelle jäävistä opiskelupaikoista tulee siis kiristymään, jonka seurauksena upseereiden tason voisi olettaa paranevan vielä nykyisestääänkin.¹³⁴²

Yhteenvetona yleisesikuntaupseereita käsitelleistä luvusta voidaan puolestaan todeta, että vaikka keskimääräiset suomalaiset yleisesikuntaupseerit kenties täyttävätkin kyseisellä tasolla upseereilta edellytettävät kriteerit, he eivät todennäköisesti kuitenkaan ole sota-ajan edeltäjiensä tasoisia clausewitzlaisia strategeita.¹³⁴³ Toiseksi, pätevyystään huolimatta suomalaiset sota-ajan yleis-

¹³³⁸ SAMS motto: *Mens est clavis victoriae* = *The mind is the key to victory*.

¹³³⁹ Kurssin missio on määritelty seuraavaan tapaan: *The School of Advanced Military Studies educates the future leaders of our Armed Forces, our Allies, and the Interagency at the graduate level to be agile and adaptive leaders who think critically at the strategic and operational levels to solve complex ambiguous problems*. Kurssille osallistuville asetetut yksityiskohtaisemmat tavoitteet ovat puolestaan seuraavanlaiset: 1) are innovative leaders, willing to accept risk and to experiment, 2) are adaptive leaders who excel at the art of command, 3) anticipate the future operational environment, 4) apply critical & creative thinking skills in order to solve complex problems, 5) demonstrate mastery of Operational Art and Doctrine, 6) synthesize the elements of US national power in Joint, Interagency, Intergovernmental and Multinational (JIIM) operations, and 7) demonstrate Effective Communications. (<http://www.cgsc.edu/sams/about.asp>) SAMS-kurssiin voi perehtyä tarkemmin lähteessä *SAMS. Lead. Design. Plan.* (2009, 332 sivua)

¹³⁴⁰ Venäjä on yleisesti ottaenkin panostanut viime vuosina voimakkaasti asevoimien kehittämiseen (ks. esim. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm>), jonka seurauksena sekä upseereiden status että palkkataso on noussut selvästi siitä lamasta, johon se Neuvostoliiton romahduksen jälkeen joutui.

¹³⁴¹ Tämän lisäksi olen käynyt asiasta keskusteluita ja sähköpostikirjeenvaihtoa myös asiaan syvällisesti perehtyneen everstiluutnantti Antti Arpiaisen kanssa (olen saanut häneltä myös paljon asiaa käsittelevää materiaalia). Esimerkiksi Venäjän ilmavoimien osalta sotilaskoulutus uudistukseen voi perehtyä lähteessä Arpiainen 2011.

¹³⁴² Myös Saksan nykyisissä asevoimissa tilanne on hyvin samankaltainen, sillä siellä yleisesikuntaupseerikurssille (*Führungsakademie General/Admiral Staff Officers' Course* = *FüAk GSOC*) valitaan tiukan karsinnan jälkeen vain 12,5 % hakijoista (Grossman 2002, 18). Asiasta kiinnostuneiden kannattaa lukea kyseinen kirja kokonaisuudessaan, koska siinä annetaan suosituksia myös yhdysvaltalaisen sotilas-koulutusjärjestelmän saksalaisen järjestelmän pohjalta kehittämiseksi (suositukset koskevat myös SAMS-kurssia).

¹³⁴³ ”Tasolla” tarkoitetaan siis tasoa suhteessa muihin oman ajan ihmisiin eli tarkastelua ei siis pidä irrottaa historiallisesta kontekstistaan (tällöin pitäisi nimittäin huomioida esimerkiksi ns. *Flynn*-efektin vaikutus).

esikuntaupseerit eivät mitä ilmeisimminkään olleet ainakaan saksalais-kollegoidensa veroisia sotilaita. Kolmanneksi, nykyiset yleisesikuntaupseerit¹³⁴⁴ ovat kuitenkin parempitasoisia kuin heidän seuraajansa eli nykykadetit ja nuoret upseerit tulevat olemaan. Neljänneksi, vaikka tämän tutkimuksen perusteella ei olekaan mahdollista selvittää kovinkaan tarkasti sitä kuinka korkeatasoisia suomalaiset yleisesikuntaupseerit ovat suhteessa ulkomaisiin kollegoihinsa, ainakin edellä lyhyesti läpikäytyjen vastaavantasosten koulutusjärjestelmien perusteella vaikuttaisi erikoiselta, mikäli suomalainen järjestelmä voisi tuottaa parempia yleisesikuntaupseereita kuin vaikkapa yhdysvaltalainen tai saksalainen järjestelmä. Tästä johtuen olisi myös ilmeisen epärealistista olettaa, että suomalaisten yleisesikuntaupseereiden tasokaan voisi olla aivan niin erinomaisen hyvä kuin millaisena sitä puolustusvoimissa tunnutaan yleisesti ottaen pidettävän.¹³⁴⁵ Itse asiassa nykyisten yleisesikuntaupseereiden, ja aivan erityisesti kenraalikunnan (SJ-tyyppiseen?) harmauteen viittaa myös Sampo Ahto (eversti evp.), kun hän kommentoi kirjoituksessaan *Kenraaleitakin on moneksi* (Sotilasaikakauslehti 11/2011, 40–41) kirjaa *Värikkäät kenraalit, sankaritekoja ja skandaaleja* (Häglund, Jaakkonen & Simula 2011).¹³⁴⁶

¹³⁴⁴ Nykyisellä yleisesikuntaupseerilla viitataan lähinnä henkilöön, joka on valmistunut kadetiksi 1990-luvulla.

¹³⁴⁵ Mikäli yleisesikuntaupseereiden ei jostain syystä kuitenkaan edellytettäisi toimivan clausewitzlaista sotilaallista neroutta edellyttävissä tehtävissä, ei läpikäydyillä asioilla välttämättä myöskään ole erityisen suurta merkitystä heidän työtehtävissään menestymisen kannalta. Asian osalta on kuitenkin muistutettava, että ainakin Yhdysvaltojen asevoimissa asiasta ollaan tällä hetkellä aivan eri mieltä eli siellä myös strategisen tason alapuolella toimivien upseereiden edellytetään omaavan strategisia valmiuksia.

¹³⁴⁶ Ahto: ”Nykyään kuulee usein valitettavan sitä, että upseerikunnasta on tullut kovin tasaharmaata. Kaavasta poikkeavien persoonallisuuksien sanotaan loistavan poissaolollaan suurimpien aste-erojen löytyessä lähinnä coopertestien tuloksia mitattaessa. Asiantilan syyksi mainitaan monesti menetelmät, joilla upseereiksi halukkaita punnitaan. Kun tuolloin toivotaan, että uralle sopimattomat saataisiin karsittua pois, pihalle tulee pudotettua todennäköisesti myös sellaisia värikkäitä ja erikoisia henkilöitä, jollaisia tarvittaisiin pirteän ja älyllisesti korkean ilmapiirin säilyttämiseksi ja edistämiseksi puolustusvoimissa.” (Sotilasaikakauslehti 11/2011, 40)

6. ESSEE: PUOLUSTUSVOIMIEN STRATEGISUUDESTA

"Vain kuolleet kalat uivat virran mukana."

Kiinäläinen sanonta

Tutkimuksen päättävän kuudennen ja viimeisen esseen tarkoituksena on osoittaa muutamien poleemisiksi luonnehdittavissa olevien esimerkkien kautta, että neljännessä ja viidennessä esseessä puolustusvoimista ja upseerikunnasta esitetyille näkemyksille on löydettävissä tukea myös organisaation käytännötasoisesta toiminnasta. Esseessä käsiteltävät viisi esimerkkitapausta on puolestaan valittu tarkasteltaviksi ennen kaikkea sen vuoksi, että nimenomaan kyseisissä esimerkkitapauksissa käsiteltävät asiat ovat olleet monien upseereiden kanssa käymieni mielenkiintoisten keskustelujen kohteena.¹³⁴⁷ Koska keskusteluissa esille nousseet näkemykset ovat kiinnostavuudestaan huolimatta kuitenkin pääsääntöisesti olleet ennemminkin vain näitä asioita koskevia subjektiivisia mielipiteitä kuin objektiiviseksi katsottavissa olevia tosiasioita, katsoin aiheelliseksi tarkastella näitä asioita myös tutkimuksessa jo tähän mennessä läpikäydyn pohjalta.

Koska kyseisen tarkastelun tarkoituksena ei puolestaan enää ole tutkimuksen varsinaisen tieteellisyyden lisääminen, ei esimerkkitapauksia myöskään ole kirjoitettu erityisen tieteelliseen formaattiin, jonka seurauksena poleemisuus lieneekin paras termi niiden perimmäistä luonnetta kuvaamaan. Tällaista painotusta tukee myös tapahtuvan tarkastelun tietynlainen provokatiivinen tarkoitushakuisuus, eli esseessä keskitytään pelkästään esimerkkitapausten tämän tutkimuksen kannalta oleellisiin ongelmakohtiin, kun taas niiden mahdolliset positiiviset piirteet sivuutetaan lähes täysin. Tarkastelun poleemisuutta voidaan tämän lisäksi pitää myös keinona tarkastelun riittävän suppeana pitämiseksi, eli tällaiselta pohjalta esimerkkitapauksia käsiteltäessä niitä ei tarvitse tarkastella yhtä monipuolisesti ja laaja-alaisesti kuin mikä olisi tieteelliseksi määritellyn tarkastelun osalta aiheellista. Tästä huolimatta tarkastelua ei kuitenkaan pidä samastaa epätieteellisyyden kanssa, koska todellisuudessa kaikkien esimerkkitapausten perusrunko kuitenkin kestää varsin hyvin myös tieteellisistä lähtökohdista tapahtuvaa tarkastelua.¹³⁴⁸

Esimerkkitapausten tarkoituksena on puolestaan osoittaa, että ne antavat tukea työssä jo aikaisemmin esitetyille puolustusvoimat-kriittisille näkemyksille. Toiseksi, tähän asiaan liittyen, esimerkkien avulla pyritään myös osoittamaan, että puolustusvoimien näitä asioita koskevissa virallisissa näkemyksissä on luvattoman paljon sellaisia epävarmuustekijöitä yms., jollaisia niissä ei esimerkeissä käsiteltävien asioiden tärkeydestä johtuen pitäisi olla.¹³⁴⁹ Vaikka esimerkkien tarkoituksena onkin käydä puolustusvoimia koskevia ongelmia rakentavassa

¹³⁴⁷ Pääsääntöisesti myös monet upseerit ovat ihmetelleet esimerkkitapauksiin liittyviä "kummallisuuksia" eli tässä yhteydessä tapahtuva tarkastelu ei siis tapahdu kaksiarvoisen vastakkainasettelun minä vs. upseerit pohjalta.

¹³⁴⁸ Esimerkkitapaukset käydään mahdollisimman lyhyesti läpi, ja samalla vain tämän tutkimuksen kannalta niiden oleellisimpiin ongelmakohtiin huomiota kiinnittäen. Vaikka tällainen tapa toimia onkin esimerkkien varsinaiseen tarkoitukseen suhteutettuna riittävä, tieteellisessä merkityksessä näin toimiminen olisi kuitekin arveluttavaa. Tarkastelun luonnehtiminen poleemiseksi on siis tietoinen keino sivuuttaa kyseinen ongelma, eli näin toimittaessa esimerkkien ei väitetä olevan kaikilta osin tieteellisen kritiikin kestäviä, vaikka mahdollisesti ne sellaisia ovatkin.

¹³⁴⁹ Tässä yhteydessä esitettävillä näkemyksillä on siis löydettävissä myös vasta-argumentteja. Toisaalta, tällöin huomiota kannattaa kuitenkin kiinnittää samalla myös siihen, ettei esitettäviä näkemyksiäkään pyritä todistamaan kaiken siihen tarvittaessa käytettävissä olevan "arsenaalin" voimin.

hengessä läpi, välttämättä puolustusvoimien, sen enempää kuin minkään muunkaan organisaation kykyä vastaanottaa itseään koskevaa kriittistä palautetta ei voida pitää minkäänlaisena itsestäänselvyytenä. Puolustusvoimien osalta mielenkiintoinen asiaan liittyvä esimerkitapaus¹³⁵⁰ löytyy reilun neljäkymmenen vuoden takaa elokuulta 1970, jolloin puolustusvoimat erotti tutkija Yrjö Anttilan sen perusteella, että tämä oli kertonut julkisesi puolustusvoimia koskenutta epämiellyttävää tutkimustietoa. Anttilan mukaan varusmiehet mm. suhtautuivat kriittisesti varusmiesjohtajiinsa, pitivät palvelusaikaansa epämiellyttävänä ja näkivät oikeusturvansa heikoksi. Anttilan mukaan tällainen suhtautuminen oli puolestaan epätoivottava nimenomaan sen vuoksi, ettei negatiivinen asenne ollut varusmieskoulutukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta suotavaa. Anttila ei siis kritisoinut puolustusvoimia aiheetta, vaan päinvastoin hän pyrki nostamaan puolustusvoimia koskevia ongelmia esiin vain sen vuoksi, että kyseiset ongelmat olisi voitu poistaa. Puolustusvoimat kuitenkin reagoi Anttilan tutkimuksessa esille nousseisiin epäkohtiin ilmeisen epäviisaasti, koska sen sijaan, että organisaatio olisi puuttunut aktiivisesti ongelmiin, puolustusvoimat erottikin Anttilan, vaikka tällä olikin esimiehensä antama lupa julkistaa tutkimustuloksensa. Anttilan erottamisen lisäksi puolustusvoimat pyrki myös tulkitsemaan tutkimustuloksia puolustusvoimien näkökulmasta liian myönteisesti, tutkimuksessa esille nousseet ongelmat sivuuttamaan pyrkien. Tällaisen vääristelyn seurauksena lehdistö luonnollisestikin kiinnostui tutkimusta vielä aikaisempaakin enemmän, josta puolestaan seurasi puolustusvoimien julkisuuskuvaan heikkeneminen. Lisäksi Anttilan viesti sai puolustusvoimien näin toimiessa aivan varmasti myös huomattavan paljon enemmän julkisuutta kuin se olisi ilman kyseistä (yli)reagointia saanut. Tiedotusvälineissä saadun julkisuuden lisäksi tutkimus esimerkiksi julkaistiin *Sama kaiku on askelten* nimisenä kirjana vuonna 1971, johon saatesanat kirjoitti puolustusvoimain komentajana vuosien 1965–1969 aikana toiminut jalkaväenkenraali, Mannerheimristin ritari Yrjö Keinonen.¹³⁵¹ Koska myös tässä tutkimuksessa käsiteltäviin esimerkitapauksiin on mahdollista reagoida suunnilleen samalla tavoin kuin puolustusvoimat Anttilan tutkimukseen aikoinaan reagoi, toivottavasti kyseisen tapauksen läpikäynnin jälkeen lukijoiden on edes hieman helpompi ymmärtää, että tässä yhteydessäkin tapahtuvien esimerkkien läpikäynnillä halutaan nimenomaisesti tarjota puolustusvoimille nykyistä paremmat mahdollisuudet toimintansa kehittämiseksi, eli tarkastelua ei kriittisyydestään huolimatta pitäisi sekoittaa rakentamattoman kritiikin kanssa.¹³⁵²

¹³⁵⁰ Aineisto (yli 30 lehtileikettä) on saatu kapteeni (nyk. majuri) Jami Virralta 12.2.2010.

¹³⁵¹ Kenraali Sihvon tavoin myöskään kenraali Keinonen ei ollut upseerikunnan suosiossa. Tähän vaikutti mm. se, että hän yleni monien virkaiältään vanhempien kenraaleiden ohi puolustusvoimain komentajaksi, samoin kuin hänen turhan läheisinä pidetyt suhteensa ns. K-linjaan (Kekkonen, Karjalainen ja Korsimo). Kenraali Keinosen aikana puolustusvoimia kuitenkin kehitettiin ja modernisoitiin monin eri tavoin (mm. alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen, puolustusvoimien julkisuussuhteiden parantaminen ja fyysisen kunnan merkityksen korostaminen). (ks. esim. ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Yrj%C3%B6_Keinonen ja Bäckman 2001, 352–356)

¹³⁵² Tällaista kriittisyyttä voitaisiin osoittaa myös puolustusvoimissa hyvin paljon korostettavaa suomalaisten korkeaa maanpuolustustahtoa kohtaan. Tavallaan korkea maanpuolustustahto myös pitää paikkansa, koska joko erittäin (35 %) tai melko (57 %) isänmaallisina itseään pitää 92 % suomalaisista. Samoin, mikäli Suomeen hyökkätsiin, lähes 80 % kansasta kannattaa sotilaallista puolustautumista. Tilanne kuitenkin muuttuu hyvin erilaiseksi mikäli ihmisiltä kysytään heidän valmiuttaan palvella sodan aikana sotilaskoulutuksensa mukaisissa tehtävissä, sillä siihen on valmis vain 25 % kansasta. (Sinkko 2005, 89–110) Puolustusvoimien ei siis oikeastaan pitäisikään olla tyytyväinen kansan retorisen tason maanpuolustusmyönteisyyteen vaan päinvastoin olla huolissaan maanpuolustusvalmiuden puutteista, varsinkin kun nuoriso suhtautuu kaikkein kielteisimmin sotilaallisen puolustautumiseen.

Taustaa ”viidelle tapaukselle”

Puolustusvoimia koskevan ”viiden tapauksen” tarkoituksena on selvittää, onko puolustusvoimien toiminta myös käytännön tasolla samassa merkityksessä epästrategisen ajattelun ohjaamaa kuin millaisiin johtopäätöksiin neljännen ja viidennen esseen pohjalta päädyttiin. Jotta tarkastelu ei muodostuisi tautologiseksi, esseessä otetaan myös etäisyyttä neljännessä ja viidennessä esseessä käsiteltyihin asioihin, eli tässä vaiheessa työssä irrottaudutaan persoonallisuusteoreettisesta tarkastelusta ja korvataan se enemmän järjestelmäkeskeisesti painottuneella tarkastelulla. Kyse on siis vaihtoehtoisesta tavasta neljännessä ja viidennessä esseessä käsiteltyjen asioiden oikeellisuuden varmistamiseksi. Kyse on siis hyvin samantapaisesta pyrkimyksestä tutkimuksessa aikaisemmin esitettyjen näkemysten oikeaksi todistamiseen kuin millaiseen työssä Joakin Salosen tutkimuksen läpikäynnillä jo aikaisemmin pyrittiin (triangulaatio). Esimerkeissä ei tästä johtuen siis enää tarkastella neljännen ja viidennen esseen tavoin suoraan upseerikunnan strategisia valmiuksia, vaan päinvastoin puolustusvoimien nykyjohton strategiset valmiudet pyritään selvittämään epäsuorasti organisaation käytännöntasoisien toiminnan pohjalta.

Esseessä käsiteltävien viiden esimerkkitapausten valintaan on puolestaan vaikuttanut niiden mielenkiintoisuuden lisäksi myös pyrkimys linkittää tutkimuksen ensimmäinen (*Clausewitzlainen strategia*) ja toinen (*Clausewitzlainen strategi*) pääteema toisiinsa. Toisin sanoen puolustusvoimien käytännön tasoista toimintaa kuvataan työssä nimenomaan sen vuoksi, että niiden kautta on mahdollista ottaa kantaa siihen, olisiko clausewitzlainen strategikin toiminut esimerkkitapausten osalta samalla tavoin kuin miten puolustusvoimat on käytännön tasolla toiminut. Keskeisenä periaatteena tarkastelulle on siis sen selvittäminen, heijastelevatko esimerkit strategisen ajattelun kannalta keskeisessä asemassa olevaa kokonaisvaltaista ”kurjen” ajattelumaailmaa vai ilmentävätkö ne enemmänkin juuri sellaista kapea-alaista ”sammakon” ajattelua kuin millaiseen SJ-tyypin upseereilla näyttäisi neljännen ja viidennen esseen perusteella olevan taipumusta.¹³⁵³ Lisäksi, vaikka jokaisessa esimerkissä pyritäänkin nostamaan esille myös jokin konkreettinen ongelma tai ongelmakenttä, johon puolustusvoimien olisi syytä käytännön tasolla puuttua, tästä huolimatta ongelmien korjaamispyrkimys on kuitenkin vain toissijainen syy niihin tukeutumiselle, eli varsinaisesti niiden tarkoituksena on puolustusvoimien toiminnan strategisuuden selvittäminen. Lopuksi esimerkkien osalta on myös syytä korostaa, että mahdollisia esimerkkitapauksia olisi ollut hyvin paljon enemmänkin tässä yhteydessä käsiteltäviksi, eli kyse on siis todellakin vain muutamista esimerkkitapauksista puolustusvoimien strategi(st)en ongelmien selvittämiseksi eikä suinkaan lähimainkaan kattavasta asiaa koskevasta tarkastelusta.¹³⁵⁴

¹³⁵³ Kuudennen esseen merkitys on tärkeä myös sen vuoksi, että muuten tutkimusta olisi kenties ollut mahdollista arvostella siitä, ettei tutkija väitteistään huolimatta kuitenkaan olisi pystynyt osoittamaan upseereiden persoonallisuudella olevan todellista vaikutusta puolustusvoimien käytännöntasoiseen toimintaan.

¹³⁵⁴ Esimerkiksi mielenkiintoinen asia tarkemmin paneuduttavaksi olisi ollut puolustusvoimien jokapäiväiseksi tietotekniseksi työkaluksi tarkoitettu *Puolustusvoimien asianhallintajärjestelmä* (PvAH), joka on puolestaan yksi osa ns. Torniportaalia, jonka toimintavarmuus on monen käyttövuoden jälkeenkin varsin heikko, vaikka nimenomaan toimivuuden merkitystä etukäteen korostettiin: *Järjestelmän pitää myös olla täysin valmis ennen käyttöönottoa, jotta käyttäjillä herää luottamus järjestelmää kohtaan. Nykikäyttäjät eivät pelkää uusia järjestelmiä, mutta jos ensimmäisellä käyttökerralla järjestelmä ei toimi kunnolla, ensimmäinen askel lanseerauksesta eteenpäin on menetetty* (SOA-Palveluarkkitehtuuri, maaliskuu 2008, 8–9). Koska PvAH:ssa on kuitenkin kyse ”vain” jokapäiväisestä hallinnollisesta järjestelmästä, olisi sen ohessa kiinnostavaa perehtyä myös siihen miten puolustusvoimat aikoo saada jopa strategiseksikin katsottavissa olevan, työssä jo

Ensimmäisessä esimerkissä keskitytään tarkastelemaan Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijapalautejärjestelmää. Esimerkin tarkoituksena on osoittaa, kuinka suuria vaikutuksia näennäisesti harmittomalla ja oikeastaan jopa positiivisella järjestelmällä organisaation toimintaan saattaa olla, mikäli kokonaisuuden osatekijät sattuvat lokahtamaan oletetusta poikkeavalla tavoin toisiinsa. Toinen esimerkki puolestaan liittyy puolustusvoimissa käytössä olevaan ns. syväjohtamisen johtamis- ja koulutusohjelmaan. Syväjohtamisen¹³⁵⁵ perusperiaatteista ei myöskään ole negatiivista sanottavaa, koska yleisten periaatteidensa osalta syväjohtamisen tavoitteet ovat päinvastoin mitä suotavimpia. Syväjohtamista käsittelevän esimerkin kautta ei näin ollen myöskään kritisoida syväjohtamisen ideologiaa vaan ainoastaan niitä lukemattoman monia esteitä, jotka vaikeuttavat sen puolustusvoimissa tapahtuvaa käytännön tasoisia sovellettavuutta. Myös kolmas esimerkki kytkeytyy syväjohtamiseen, eli kyse on syväjohtamisen mukaisesta ns. 360°-palautejärjestelmästä, joka ilmentää korostuneessa merkityksessä hyvin samankaltaisia ongelmia kuin opiskelijapalautejärjestelmänkin. Ensisijaisesti palautejärjestelmää käsitellään kuitenkin siihen sisältyvien luotettavuusongelmien takia ja tällöinkin aivan erityisesti sen vuoksi, että järjestelmää käytetään sen alkuperäisen tarkoituksen vastaisesti myös upseereiden paremmuusjärjestykseen laittamiseen.¹³⁵⁶ Asian käsittely on puolestaan tärkeää erityisesti sen vuoksi, että syväjohtamisessa korostetaan kaiken toiminnan eettisyyden merkitystä, jonka seurauksena myöskään 360°-palautejärjestelmässä ei saisi olla virhe- ja/tai epävarmuustekijöitä, joiden pohjalta syväjohtamisen eettisyysaspekti olisi mahdollista kyseenalaistaa.

Neljännän esimerkin tarkoituksena on puolestaan läpikäydä puolustusvoimien henkilöstön näkökulmasta ongelma-aluetta, johon mm. Puolustusvoimain komentaja kenraali Puheloinen syyskuussa 2010 puolustusvoimien radikaalista uudistamistarpeesta puhuessaan viittasi. Vaikka esimerkki olisikin mahdollista tulkita myös suoraksi toimenpidesuosituksiksi ongelmiin puuttumiseksi, käytännössä näin ei kuitenkaan ole.¹³⁵⁷ Esimerkin ensisijaisena tarkoituksena onkin toimia vain virikkeenä yksittäisten upseereiden henkilökohtaiselle pohdinnalle sellaisissa tilanteissa, joissa paraskin valittavissa olevista vaihtoehdoista on huono ja joissa kokonaisuuden etu ei välttämättä myöskään ole valitsijan henkilökohtaisen edun mukainen.¹³⁵⁸ Tästä yksittäisiin upseereihin kohdentuvasta ”henkilökohtaisuudesta” johtuen en myöskään kaipaa asiaan upseerikunnan antamaa virallista vastausta, enkä varsinkaan sen vuoksi, että kaikkihan tietävät muutenkin aivan hyvin, minkä tyyppinen esimerkiksi Upseeriliiton asiaan antama virallinen vastaus tulisi olemaan. Viidennessä ja viimeisessä esimerkissä puolestaan keskitytään lyhyesti läpikäymään puolustusvoimien edellisen komentajan, amiraali Juhani Kaskealan puolustusvoimia koskeneita näkemyksiä. Esimerkin tarkoituksena on ensinnäkin osoittaa, että monet tutkimuksessa jo aikaisemmin esitetyt näkemykset saavat tukea myös amiraalin näkemyksistä. Toiseksi, osa amiraalin näkemyksistä on myös sen verran erikoisia, ettei niitä oikeastaan ole

aikaisemminkin mainitun iTVJ-järjestelmän toimimaan, koska sen toimintaa vihollinen pyrki myös tietoisesti estämään. Myös puolustusvoimien SAP-toiminnanohjausjärjestelmää kohtaan on esitetty vastaavankaltaista voimakasta kritiikkiä. Puolustusvoimien tietojärjestelmiin liittyen kannattaa lukea myös MpKK:n hallintojohtajan, kommodori Minkkisen aihealueeseen liittyvä artikkeli *Cissii, Cissiii tse tse heti tänne! Sedällä on asiaa. (Defensor Patriae 3/2009, 6–7)*

¹³⁵⁵ Syväjohtamisen keskeisimmät periaatteet on lainattu jostakin sellaisinaan transformationalisesta johtamisnäkemyksestä.

¹³⁵⁶ Paremmuusjärjestys puolestaan vaikuttaa upseereiden urallaetenemismahdollisuuksiin.

¹³⁵⁷ Organisaation uudistamiseen sellaisenaan käytettäväksi esimerkki on liian yksioikoinen ja pintapuolinen.

¹³⁵⁸ Esimerkki soveltuu siis erittäin hyvin upseereille tyypillisiä sota-aikaisia valinta-tilanteita kuvaamaan, joten esimerkin kautta upseerit voivat siis testata itseään jo etukäteen tällaisia tilanteita varten.

mahdollista ymmärtää muuten kuin puolustusvoimissa tapahtuneiden informaatio-
katkosten pohjalta annetuiksi. Tästä johtuen kritiikin kohteena ei myöskään ole
amiraali henkilönä vaan puolustusvoimien stagnaatiota edistävää (palaute)-
järjestelmä, joka ei ilmeisestikään pysty pitämään edes ylintä johtoaan ajan tasalla
organisaatiota koskevista ongelmista. Toisin sanoen, mikäli amiraali olisi ollut
tietoinen kyseisistä ongelmista jo etukäteen, ei hän aivan varmasti olisi antanut
lähimainkaan niin positiivisia lausuntoja puolustusvoimista kuin lopulta antoi.¹³⁵⁹

”Viittä tapausta” käsittelevän johdannon osalta on vielä lopuksi syytä todeta, että
tällainen konkretiakeskeinen tarkastelu tehdään osittain myös sen vuoksi, että myös
formaaliin ajatteluun heikommin kykenevät ihmiset voisivat hahmottaa puolustus-
voimia koskevia ongelmia käsitteellisellä tasolla tapahtuvaa tarkastelua
helpommin.¹³⁶⁰ Tätä tavoitetta silmälläpitäen esimerkit on myös pyritty
muotoilemaan mahdollisimman selkeiksi ja yksinkertaisiksi. Tätä esitysteknisistä
syistä tehtävää yksinkertaistusta ei kuitenkaan pidä sekoittaa työtä ohjaavan
olevaisuuden kompleksista perusolemuksesta korostavan todellisuuskäsityksen kanssa,
joten esitystapaa ei pitäisi samastaa esimerkkien taustalla olevan vaikeasti
hahmotettavissa olevan todellisuuden kanssa. Esimerkkien tarkoituksena ei tästä
yksinkertaistuksesta johtuen myöskään ole kertoa, miten puolustusvoimien pitäisi
yksityiskohtien osalta kyseisiin ongelmiin reagoida, vaan ainoastaan helpottaa
lukijoita ymmärtämään, että periaatteessa myös selkeiltä ja hyvin toimivilta
vaikuttavat puolustusvoimien järjestelmät voivat olla melkoisen suuriakin
ongelmapesäkkeitä, mikäli asiat sattuvat linkittymään epäsojovalla tavoin toisiinsa.

Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijapalautejärjestelmä

Maanpuolustuskorkeakoulun alkuperäistä opiskelijapalautejärjestelmää¹³⁶¹
koskevan tarkastelun osalta on aivan aluksi syytä painottaa, ettei tarkasteluun
ilmeisestikään olisi mitään erityistä tarvetta, mikäli Maanpuolustuskorkeakoulun
opiskelijat olisivat tyypillisiä akateemisia yliopisto-opiskelijoita, jotka
keskittyisivät arvioimaan annettua opetusta akateemisista lähtökohdista. Tilanne
kuitenkin muuttuu hyvin erilaiseksi, kun tarkastelussa huomioidaan, että *Oppimaan
oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen mukaan niin
opiskelijoiden osaamistaso, opiskelumotivaatio kuin formaalin ajattelun kyvytkin
ovat varsin heikkotasoiset, koska tällaisilla epäakateemisilla opiskelijoillahan ei ole
valmiuksia arvioida akateemista opetusta, jolloin palautteesta ei puolestaan voida
lähtökohtaisesti olettaa olevan juurikaan hyötyä opetuksen kehittämisen
kannalta.¹³⁶² Todellinen ongelma ei tästä huolimatta kuitenkaan koske

¹³⁵⁹ Puolustusvoimain komentajan näkemyksiä ei ollut mahdollista sivuuttaa myöskään sen
vuoksi, että näin toimiessaanhan tutkija olisi sivuuttanut myös puolustusvoimien
kaikkein keskeisimmän auktoriteetin näkemykset, jota ei puolestaan olisi ollut
mahdollista pitää tutkimuksellisesti perusteltuna. Puolustusvoimain komentajan
keskeisestä roolista johtuen häntä pitäisi myös informoida kaikista organisaatiota
koskevista tärkeistä asioista.

¹³⁶⁰ Tämä sama asia on vaikuttanut myös yleisemmällä tasolla tutkimuksen (vähemmän
tieteelliseksi) muotoutumiseen.

¹³⁶¹ Palautejärjestelmää on kuluneiden vuosien aikana sovellettu mitä moninaisimmin
tavoin. ”Huhujen” mukaan palautetta olisi esimerkiksi annettu omalla nimellä, jonka
jälkeen negatiivista palautetta antaneiden henkilöiden olisi pitänyt perustella antamansa
palaute henkilökohtaisesti opettajalle. Vaikka tällainen tapa käsitellä palautetta voi olla
aivan hyväkin opetusta kehittämään pyrittäessä, uskoakseni kovinkaan moni opiskelija
ei viitsi kyseiseen ruljanssiin kovinkaan montaa kertaa ryhtyä vaan antaa opetuksesta
suosiolla ”riittävän hyvää” palautetta.

¹³⁶² Periaatteessa opiskelijapalautteen kerääminen opetuksen kehittämiseksi on tietenkin
myös paikallaan, joten tässäkin yhteydessä opiskelijapalautejärjestelmään

opiskelijapalautejärjestelmää itsessään, koska itsenäisenä järjestelmänä se olisi ainoastaan turha, muttei kuitenkaan haitallinen, vaan sitä, että Maanpuolustuskorkeakoululla kyseinen järjestelmä on linkitetty myös muihin järjestelmiin, jolloin sen merkitys muuttuu myös selkeän haitalliseksi.¹³⁶³

Maanpuolustuskorkeakoululla opiskelijapalaute on esimerkiksi kytketty opettajakunnan ja laitosten (tulos)palkkausjärjestelmään,¹³⁶⁴ jolloin opetuksesta saatavan palautteen maksimoinnin voidaan katsoa olevan opettajien velvollisuutena.¹³⁶⁵ Erikoista opiskelijapalautteen osalta on myös se, että ilmeisestikin nimenomaan pääesikunnassa eikä siis suinkaan Maanpuolustuskorkeakoululla sen laitospäätöksiksi minimitasoksi määriteltiin jo etukäteen 3,7 (asteikko 1–5).¹³⁶⁶ Näin ollen opettajien sekä pitää että kannattaa pyrkiä opiskelijapalautteen maksimoimiseen, koska nimenomaan palautetta eikä siis suinkaan annetun opetuksen todellista laatua pidetään opetuksen tason mittarina.¹³⁶⁷ Koska suurella osalla kadeteista ei edellä todetun mukaisesti kuitenkaan ole sen enempää riittäviä tiedollisia valmiuksia kuin motivaatiotakaan opiskelua kohtaan, tällöinhän he eivät myöskään ole oikeanlaisia henkilöitä opetuksen akateemisuutta arvioimaan. Koska opiskelijat kaiken lisäksi tuntevat

kohdentuvaa kritiikkiä ei pidä ymmärtää itse perusjärjestelmää vaan ainoastaan sen hyödyntämistapaa vastaan suunnatuksi.

¹³⁶³ Tämän kappaleen osalta pitää kiinnittää huomiota siihen, että kritiikki kohdentuu ennen kaikkea alkuperäistä järjestelmää kohtaan, koska ajan kuluessa järjestelmän käytännön tasoinen merkitys on kuulemani mukaan vähentynyt; periaatteessa kyseinen järjestelmä on kuitenkin edelleenkin käytössä eli sitä ei ole kumottu.

¹³⁶⁴ Puolustusvoimien tulospalkkausjärjestelmään liittyy myös varsin erikoinen, tutkimisen arvoinen omituisuus (esimerkki olisi soveltunut myös yhdeksi ”viidestä esimerkistä”). Järjestelmän kehittämiseen nimittäin käytettiin varsin paljon resursseja, mutta järjestelmän lopulta valmistuttua tulospalkkauksen käyttö kuitenkin jäädytettiin saman tien varojen puutteeseen vedoten. Oman näkemykseni mukaan puolustusvoimissa ei ilmeisestikään missään vaiheessa kunnolla tajuttu, että tulospalkkauksen käyttöön siirtytään vain sen vuoksi, että kokonaispalkkakuluja saataisiin pienennettyä ja/tai että toiminnan tehokkuutta/tuottavuutta saataisiin parannettua enemmän kuin mitä palkkakulut lisääntyvät. Upseereiden keskuudessa asia kuitenkin tunnuttiin ymmärrettävän hyvin pitkälle siten, että kaikkien oli järjestelmän kautta mahdollista saada lisää rahaa, jolloin palkkarahat tietenkin loppuivat nopeasti, koska puolustusvoimien palkkamienonhan määritellään jo etukäteen valtion budjettikehyksessä. Tulospalkkauksen ”hyödyistä” kertoo paljon myös se mitä asiasta Maanpuolustuskorkeakoulun johtoryhmän pöytäkirjassa (387/1.2/D/I) 13.6.2005 todettiin: *Tulospalkkiosäntöjen laadinnassa on epäonnistuttu pahoin ja tulevaisuudessa – mikäli puolustusvoimissa on vielä käytössä tulospalkkiojärjestelmä – tulospalkkiosäännöt tulee laatia siten, että myös ne tukevat valitun strategian toteuttamista*. Kaiken lisäksi tulospalkkiojärjestelmä ei täyttänyt sen enempää oikeudenmukaisuus- kuin tasapuolisuuskriteeriäkään, koska pääesikunnan henkilöstöosaston puolustusvoimien tulospalkkiojärjestelmän yleisohjeen liitteen (PAK 02:12. Liite 02) kohdassa 1.7 asiasta todetaan suorasanaisesti, että *”tulosityksiköitä ei tulospalkkiojärjestelmässä verrata toisiinsa, vaan jokaisen tulosityksikön tulosta arvioidaan sille asetettujen tavoitteiden perusteella”*. Toisin sanoen, työntekijöiden tasa-arvoisuus pyritään kiertämään hallinnollisella määräyksellä, joka kieltää eri tulosityksiköissä työskenteleviltä ihmisiltä oikeuden verrata palkkaansa muissa yksiköissä vastaavissa tehtävissä toimivien kollegojensa kanssa.

¹³⁶⁵ Hyvä palkkaus- ja palkistamisjärjestelmä rakennetaan aina siten, että työntekijän ja työnantajan edut yhtyvät. Jos järjestelmä näin ollen onkin organisaation todellisen edun vastainen, ei toimintaa voida edes pitää tuomittavana, koska juuri kyseisen järjestelmän tarkoituksenahan on kannustaa ihmisiä toimimaan organisaation edun mukaisesti.

¹³⁶⁶ Kyseistä asteikkoa käytettäessä keskiarvo on siis 3 eikä 2,5, joten itse asiassa jo pelkästään kyseinen asteikkokin antaa pikaisesti tarkasteltuna liian positiivisen kuvan annetun palautteen tasosta.

¹³⁶⁷ Palaute vaikuttaa myös kollektiivisesti laitoksen saamaan palautteeseen ja arviointeihin, joten viimeistään laitoksen johtajan tehtävänä on palauttaa linjasta harhautunut henkilö toimimaan virallisten arviointikriteerien mukaisesti.

aivan hyvin opiskelijapalautejärjestelmän arviointiperiaatteet, voivat he niin halutessaan myös antamansa palautteen kautta painostaa laitoksia antamaan opetusta, jollaista yliopistossa ei pitäisi antaa. Tällaisessa tilanteessa opiskelijapalauteelle suuri merkitys antamalla varmistetaan siis tavallaan jo etukäteen, ettei opetus tule jatkossakaan saavuttamaan Bolognan prosessin edellyttämää akateemista tasoa.¹³⁶⁸ Tämän tavoitteen saavuttamista ei myöskään edesauta se, että nykymuotoinen opiskelijapalautejärjestelmä palkitsee mitä ilmeisimminkin juuri sellaisia stahanovilaisiin¹³⁶⁹ huippusuorituksiin pääseviä, epäakateemisen opetuksen antamiseen keskittyviä, opiskelijoita miellyttämään pyrkiviä ja opiskelijapalautteen keinolla millä hyvänsä maksimoimaan pyrkiviä opettajia, jollaisista Maanpuolustuskorkeakoulun pitäisi oikeastaan päästä mitä pikimmiten eroon.¹³⁷⁰ On myös korostettava, ettei kyse viime kädessä ole edes siitä, toimivatko opettajat ja opiskelijat yleisesti ottaen järjestelmän antamien mahdollisuuksien mukaisesti käytännön tasolla vaan siitä, ettei hyvässä järjestelmässä tällaista mahdollisuutta yksinkertaisesti vain saisi olla.

Koska ilmeisen suuri osa upseerikunnasta halunnee kuitenkin nähdä asian siten, että upseerit pyrkisivät tällaisessakin tilanteessa toimimaan oman etunsa vastaisesti ns. järjestelmän todellista etua ajaen,¹³⁷¹ asian käsittelyyn on syytä käyttää hetki aikaa. Tältä osin on puolestaan aivan aluksi syytä muistuttaa, ettei SJ-tyyppin ihmisille ensinnäkään ole tunnusomaista kyseenalaistaa heille annettuja käskyjä, ohjeita ja määräyksiä vaan päinvastoin taipumus noudattaa niitä jopa liiankin kirjaimellisesti. He eivät siis ainakaan persoonallisuutensa puolesta ole ihmisiä, jotka olisivat kovinkaan helposti taipuvaisia omapäisten, virallisen järjestelmän vastaisten tulkintojen tekoon;¹³⁷² tällaista toimintaa vahvistaa myös heidän persoonallisuudelleen tyypillinen taipumus ryhmäajatteluilmiön mukaisesti toimimiseen. Kyseistä asiaa voidaan tämän lisäksi lähestyä myös puolustusministeriön johtoryhmän aloitteesta tehdyn tutkimuksen (2003) pohjalta, jossa selvitettiin puolustusvoimissa palvelevan henkilöstön arvoja, asenteita ja

¹³⁶⁸ Vain osaavien ryhmän akateemisesti suuntautuneiden henkilöiden voisi olettaa olevan kykeneviä antamaan oikeanlaista palautetta opetuksesta. Sen sijaan sillä, kumpaan motivaatioryhmään he käytännössä kuuluvat ei ole asian kannalta merkitystä, koska kummassakin osaavien ryhmässä on MpKK:n ”sekaluoteisesta” opetuksesta johtuen sekä akateemisesta opetuksesta motivoituneita että epämotivoituneita henkilöitä.

¹³⁶⁹ Aleksei Grigorjevitš Stahanov (1906–1977) oli neuvostoliittolainen kaivosmies, joka sai *Sosialistisen työn sankarin* -palkinnon vuonna 1970. Stahanov nousi julkisuuteen vuonna 1935 nimeään kantavan työjärjestelmän keulakuvana. Järjestelmä tähtäsi työn tuottavuuteen, ja sen oli määrä osoittaa sosialistisen talousjärjestelmän paremmuus. Stahanovin väitettiin louhineen 3.8.1935 ennätykselliset 102 tonnia hiiltä viidessä tunnissa ja neljässäkymmenessäviidessä minuutissa, mikä oli neljätoistakertainen määrä työläisille asetettuun kiintiöön verrattuna; saavutus on myöhemmin osoittautunut järjestetyksi propagandatempuksi. Stahanovin synnyinkaupunki Kadijivka nykyisessä Ukrainassa sai vuonna 1978 nimen Stahanov. (http://fi.wikipedia.org/wiki/Aleksei_Stahanov)

¹³⁷⁰ Kommentti ei tietenkään kohdennu sellaista opetusta (eikä opettajia) kohtaan, jonka pitää sotilasopetuksen luonteesta johtuen olla käytännönläheistä. Tällaista näkemystä puoltaa ainakin se, etteivät syväoppijat menesty kovinkaan hyvin opinnoissaan, vaikka näin ilman muuta oikeanlaista opetusta annettaessa pitäisikin tapahtua.

¹³⁷¹ Jo pelkästään kyseinen ilmauskin on ristiriitainen, koska virallisen järjestelmän tekemän linjauksen vastaisesti toimivien ihmisten ei olisi erityisen mielekäästä sanoa toimivan organisaation todellisen edun mukaisesti; ilmausta kuitenkin käytetään, koska juuri tässä merkityksessä olen kuullut upseereidenkin sitä käyttävän.

¹³⁷² Itse asiassa opiskelijapalautejärjestelmä vaikuttaa jo itsessäänkin SJ-tyyppin upseereiden rakentamalta, koska siinähan kvalitatiivista opetuksen laatua pyritään mittaamaan kvantitatiivisesti opiskelijoiden siitä antaman palautteen perusteella. Vaikkei tällaisen palautteen keräämiselle ainakaan MpKK:n osalta olekaan erityisen hyviä perusteita, selittää kuitenkin SJ-tyyppin ihmisten halu nähdä asiat selkeästi mitattavassa muodossa myös tällaisen epävalidiksi varsin helpostikin osoitettavissa olevan mittarin käyttöä.

mielipiteitä. Tällöin puolestaan osoittautui, että puolustusvoimien palveluksessa työskentelevistä siviileistä peräti 72 % katsoi, että organisaation tehokkuuden varmistaminen on puolustusvoimille tärkeämpi tehtävä kuin henkilöstön edun ajaminen. Sen sijaan samaa asiaa upseereilta kysyttäessä 74 %¹³⁷³ oli sitä mieltä, että henkilöstön edun ajaminen on puolustusvoimille toiminnan tehokkuutta tärkeämpi tehtävä!¹³⁷⁴ Ainakaan tämä tutkimus ei siis tue millään tavoin upseereiden poikkeuksellista valmiutta toimia oman etunsa vastaisesti organisaation etua ajtaessa, joten miksi he näin ollen sivuuttaisivat oman etunsa myöskään sellaisessakaan tilanteessa, jossa pääesikunta on jopa aivan virallisestikin ohjeistanut heidät toimimaan oman etunsa mukaisesti?

Näin ollen Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelupalautejärjestelmän ei voida katsoa täyttävän paikkaansa sen enempää opetuksen kehittämisen apuvälineenä käytettäväksi kuin myöskään välineenä kertomaan juuri mitään annetun opetuksen todellisesta tasostakaan. Järjestelmässä akateemisessa merkityksessä epäpätevät opiskelijat arvioivat siis opetusta epäakateemisin kriteerein, jolloin akateemisessa merkityksessä oikeanlainen opetus arvioitaneen huonoksi.¹³⁷⁵ Koska järjestelmä kuitenkin edellyttää opiskelijapalautteen olevan hyvää,¹³⁷⁶ on akateemisten kriteereiden joustettava hyvän palautteen saamisen varmistamiseksi. Vaikka tällä tavoin saadaankin juuri sellaista palautetta kuin pääesikunta Maanpuolustus-korkeakoululta edellyttää, valitettavasti tällä tavoin keinotekoisesti aikaansaadun, todellisuutta monin eri tavoin vääristävän palautteen pohjalta ei kuitenkaan voida sanoa mitään varmaa Maanpuolustuskorkeakoulun antaman opetuksen akateemisesta tasosta, koska todennäköisesti pääosa myönteisestä palautteesta saadaan aivan muunlaisen kuin Maanpuolustuskorkeakoulun Bolognan prosessin mukaisesti antaman, akateemisesti katsoen oikeanlaisen opetuksen pohjalta.¹³⁷⁷

Tämän tutkimuksen näkökulmasta esimerkin tarkoituksena oli puolestaan ensinnäkin osoittaa, ettei opiskelijapalautejärjestelmä jo pelkästään opiskelijoiden heikokosta tasostakaan johtuen mittaa oikeastaan millään tavoin Maanpuolustus-korkeakoulun tasoa akateemisena oppilaitoksena, joten mittaria ei näin ollen myöskään voida pitää yliopiston käyttämänä validina.¹³⁷⁸ Toiseksi, koska Maanpuolustuskorkeakoulun opettajat ja laitokset voivat myös muihin kuin pelkästään akateemisesti katsoen hyväksyttäviin keinoihin tukeutumalla vaikuttaa saatavan palautteen tasoon,¹³⁷⁹ heikentää tällainen mahdollisuus vielä entisestäänkin mittarin uskottavuutta. Kolmanneksi, koska palautteelle on kaiken

¹³⁷³ Opistoupseereista upseereiden kanssa samaa mieltä oli 70 % (taulukko numero 8).

¹³⁷⁴ On lisäksi huomioitava, että upseereiden puhuessa henkilöstöstä, tarkoittavat he ensisijaisesti vain upseereita. Asiaa kuvaa hyvin esimerkiksi se, kuinka amiraali Kaskeala keväällä 2005 esitteli tuolloin yllätyksenä tulleita (lisä)säästötarpeita puolustusvoimien henkilöstölle. Puheeseen liittyi kohta, jossa hän kertoi säästöjen edellyttävän henkilökunnan irtisanomisia. Hän kuitenkin totesi asiasta suunnitelleen seuraavaan tapaan (kyse ei siis välttämättä ole aivan sanatarkasta lainauksesta): *"Onneksi irtisanomisia ei kuitenkaan tarvitse ulottaa upseerikuntaa koskeviksi."* Tämä lausahdus siis osoitti, että upseerit ovat kuitenkin "orwellaisittain" hieman tasa-arvoisempia kuin muu puolustusvoimien henkilöstö, koska eihän kyse muuten olisi ollut minkäänlaisesta "onneksi"-tapahtumasta.

¹³⁷⁵ Millä muullakaan tavoin ihmiset voisivat (käytännössä) arvioida opetusta, jota he eivät sen enempää ymmärrä kunnolla kuin ole siitä kiinnostuneitakaan?

¹³⁷⁶ Suoranaisesti pääesikunnan edellyttämä taso ja epäsuorasti vaikutus ihmisten ja laitosten arviointeihin (+ palkka).

¹³⁷⁷ Käytännössä kadettien antama negatiivinen opiskelijapalaute liittyy usein sellaisiin tekijöihin kuin luokkatilan huonoon ilmanvaihtoon ja kuumuuteen (todellisuudessa MpKK:n opetustilat ovat hyvät), esitysten ja esiintyjien ulkoiseen olemukseen sekä luennon pitkittymiseen, jolloin jo parin minuutin ylityskin on tyypillisesti liikaa.

¹³⁷⁸ Tässä yhteydessä sen validiutta "sotakoulumittarina" ei sen sijaan arvioitu.

¹³⁷⁹ Mm. syväoppijoiden syrjiminen pintaoppijoiden kustannuksella (Pulka 2010).

lisäksi jo etukäteen määritelty minimitaso, joka lisäksi vaikuttaa niin Maanpuolustuskorkeakoulun laitosten kuin niiden henkilökunnankin saamiin arviointeihin yms., voidaan jo pelkästään tällaista etukäteen tapahtunutta tason määrittelyäkin siihen liittyvine ”ukaaseineen” pitää selkeänä viestinä siitä, että pääesikunta on kiinnostunut nimenomaan palautteen tasosta eikä siis suinkaan keinoista, joilla haluttu taso saavutetaan.

Näin ollen vaikuttaisikin tämän tutkimuksen perusoletuksen mukaisesti vahvasti siltä, ettei puolustusvoimissa olisi henkilöitä, jotka olisivat ymmärtäneet, miten kyseiset järjestelmät käytännön tasolla toisiinsa linkittyvä. Tämän seurauksena lopputuloksena onkin kokonaisjärjestelmä, joka ei ole oikeastaan millään tavoin eikä miltään osin Maanpuolustuskorkeakoulun akateemiseksi oppilaitokseksi kehittymistä tukeva. Itse asiassa järjestelmän osalta näyttäisi jopa siltä, että sen suunnittelua ja toteutusta olisivat ohjanneet ennemminkin tarpeet puolustusvoimien, Maanpuolustuskorkeakoulun tai opiskelijoiden fasadin kirkastamiseen kuin varsinaiset akateemiset kriteerit. Koska tällainen toiminta ei kuitenkaan olisi Maanpuolustuskorkeakoulun akateemisten asioiden merkitystä korostavan strategian mukainen, lieneekin kyse vain siitä, ettei järjestelmää suunnitelleilla henkilöillä ole ollut aivan riittävän hyviä holistisia valmiuksia kehittää ja rakentaa toimivaa opiskelijapalautejärjestelmää.¹³⁸⁰ Tarkastelun alkuperäiseen tarkoitukseen suhteutettuna tämä puolestaan tarkoittaa sitä, ettei ainakaan Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijapalautejärjestelmä tue sitä, että puolustusvoimissa olisi clausewitzlaisia strategioita, koska strategioiden olisi ollut jo etukäteenkin helppoa osoittaa palautejärjestelmään sisältyvät heikkoudet.¹³⁸¹

Syväjohtaminen

Upseereiden mahdollisuuksia toimia hyvinä clausewitzlaisina strategeina lähestytään seuraavaksi puolustusvoimien virallisen johtaja- ja kouluttajakoulutusohjelman eli ns. syväjohtamisen pohjalta.¹³⁸² Syväjohtaminen on puolestaan teoreettisesti tarkasteltuna lähes identtinen näkemys liiketaloustieteilijöille tutun transformationaalisen johtamisen kanssa.¹³⁸³ Konkreettisena lähtökohtana transformationaalisen johtamisen synnylle pidetään James McGregor Burnsin teosta *Leadership* (1978). Merkittävin paradigman edelleenkehittäjä ja mallintaja on puolestaan Bernard M. Bass (*Leadership and Performance Beyond*

¹³⁸⁰ Tietenkin periaatteellisenä mahdollisuutena voisi myös olla, että puolustusvoimissa ymmärrettäisiin sekä erilaisten järjestelmien toisiinsa linkittyminen että niistä seuraavat akateemiset haittavaikutukset, mutta siitä huolimatta näin oltaisiin kuitenkin päätetty esimerkiksi puolustusvoimien, Maanpuolustuskorkeakoulun ja/tai opiskelijoiden fasadin kirkastamiseksi toimia. Koska tällainen toiminta ei kuitenkaan olisi amiraali Kaskealan korostamien korkeiden moraaliperiaatteiden mukaista, vaihtoehtoa ei tässä yhteydessä pidetä todennäköisenä vaihtoehtona.

¹³⁸¹ Vrt. asiaa myös Maanpuolustuskorkeakoulun koulutusjärjestelmä uudistukseen (2001).

¹³⁸² Tässä yhteydessä ei käydä yksityiskohtaisesti läpi sen enempää transformationaalista johtamista kuin syväjohtamistaakaan, koska lukijoiden voidaan muutenkin olettaa tuntevan kyseiset periaatteet riittävän hyvin (liiketaloustieteilijät transformationaalisen johtamisen ja sotilaat syväjohtamisen kautta).

¹³⁸³ Transformationaalista johtamisnäkemystä lobataan usein myös jonkinlaisena johtamisen uutena paradigmatena (esim. Nissinen 2007b, 127). Kokonaan toinen asia kuitenkin on, voidaanko transformationaalisen johtamisen yhteydessä korostettavista, jo aikaisemminkin aivan hyvin tunnettujen asioiden esillenostamista ja ”uuteen kaapuun pukemista” ainakaan ns. kuhnlaisen näkemyksen mukaan pitää paradigmanmuutoksena, koska ainakin kyseisen näkemyksen mukaan paradigma-muutoksessa on kyse hyvin laaja-alaisesti tiedekenttää ravistelevasta muutoksesta, jollaisesta transformationaalisesta johtamisesta ei missään tapauksessa ole kyse.

Expectations, 1985).¹³⁸⁴ Kummankin henkilön, mutta erityisesti Bassin kirjoitukset ovat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla myös syväjohtamisen lopulliseen muotoutumiseen.¹³⁸⁵ Syväjohtaminen on puolestaan KT Vesa Nissisen puolustusvoimien käyttöön kehittämä versio transformationaalisesta johtamisesta.¹³⁸⁶ Tämän tutkimuksen kannalta syväjohtamisen käsitteleminen on puolestaan aiheellista erityisesti sen vuoksi, että periaatteessa transformationaalisen johtaja näyttäisi vastaavan monilta tärkeimmiltä ominaisuuksiltaan tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevaa clausewitzlaista sotilaallista neroa. Siksi tältä pohjalta asiaa lähestyttäessä transformationaalinen ja syväjohtaminen näyttäisivät soveltuvan hyviksi apuvälineiksi tutkimuksen tavoitetta saavuttamaan pyrittäessä.¹³⁸⁷

Vaikka suurehko osa upseereista tuntuukin suhtautuvan melkoisen kriittisesti perusolemukseltaan varsin demokraattiseen syväjohtamiseen,¹³⁸⁸ on se ilman muuta kuitenkin tervetullut lisä ja vastapaino puolustusvoimien aikaisemmalle, kenties parhaiten *"management by perkele"* -nimellä tunnetuksi tulleen johtamistavalle. Syväjohtamiseen tältä taholta kohdentuva kritiikki ei toisaalta myöskään ole täysin perusteetonta, koska todellisuudessa syväjohtaminen ei pysty täyttämään lähimainkaan kaikilta osin sitä paikkaa, jonka se on puolustusvoimien virallisena johtamis- ja koulutusohjelmalla saanut. Oletus syväjohtamisen kaikenkattavuudesta onkin käytännön tasolla johtanut tilanteeseen, jossa syväjohtamisen tielle on kasautunut lukematon määrä erilaisia, erittäin vaikeasti ylitettävissä, kierrettävissä ja läpäistävissä olevia esteitä, joiden ratkaisemiseksi syväjohtamisen käytössä oleva keinovalikoima ei ole riittävän järeätaisoista. Vaikka syväjohtamista ja sen toteutukseen liittyviä ongelmia olisikin mahdollista käsitellä hyvinkin laaja-alaisesti, tässä yhteydessä asian osalta keskitytään kuitenkin vain siihen, millaiset käytäntötasoiset mahdollisuudet keskivertoupseereilla on toimia kyseisen mallin mukaisina johtajina.

Tutkimuksessa jo aikaisemminkin todetun mukaisesti Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksella¹³⁸⁹ johtamisen (tieteenalan) katsotaan koostuvan managementista, leadershipista, (organisaatio)rakenteista ja (organisaatio)-kulttuurista. Näistä neljästä johtamisen pääosa-alueesta syväjohtamisen sisällään pitävä leadershiposio puolestaan jakautuu edelleen sosiologiseen, sosiaalipsykologiseen ja psykologiseen alaosiinsa. Tässä kehyksessä

¹³⁸⁴ Juutin mukaan Bass, samoin kuin monet muutkin Burnsien seuraajat ovat kuitenkin ennemminkin pelkistäneet, yksinkertaistaneet ja välineellistäneet Burnsien alkuperäisen syvällisen pyrkimyksen ymmärtää johtamista pelkäksi empiirisesti tutkittavissa olevaksi "mystifoiduksi" malliksi (Juuti 2001, 287; ks. tarkemmin 287–299).

¹³⁸⁵ Lähtökohdaksi mitä erilaisimpien leadership-näkemysten ymmärtämiseksi soveltuu esimerkiksi artikkeli *What We Know About Leadership: Effectiveness and Personality* (Hogan, Curphy & Hogan 1994, 493–504). Erilaisiin kasvatusfilosofioihin voi puolestaan tutustua esimerkiksi läde Vestergaard, Löfstedt & Ödman (1991) lukemalla.

¹³⁸⁶ Nissisen Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitokselle tekemän väitöskirjan nimi on *Sotilasjohtaminen. Kriittiseen konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perustuva johtajakoulutus Suomen puolustusvoimissa eli Military Leadership. Critical Constructivist Approach for Conceptualizing, Modelling and Measuring Military Leadership in the Finnish Defence Forces* (2001).

¹³⁸⁷ Transformationaalisen johtamisen katsotaan olevan myös persoonallisuuteen sidoksissa olevan asian (Donohue & Wong 1994, 25), joten tältäkin osin se sopii hyvin välineeksi clausewitzlaisen strategin etsimiseen käytettäväksi.

¹³⁸⁸ Virallisesti syväjohtaminen ei ole demokraattisen johtamisen synonyymi, mutta käytännössä näin kuitenkin hyvin pitkälle tapahtuu. Knut Pippingin väitöskirjan mukaan upseereiden sota-aikana tapahtunut liian veljellinen suhtautuminen alaisiin ei myöskään johtanut erityisen suotaviin lopputuloksiin (Pipping 1978, 201–202).

¹³⁸⁹ Vuoden 2009 alusta *Johtamisen laitos* ja *Koulutustaidon laitos* yhdistyivät *Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitokseksi*. Tarkastelun selkeyttämiseksi tässä yhteydessä kuitenkin pitäydytään vanhassa laitosjaottelussa, koska sen kautta johtamisen ja pedagogiikan välistä eroa on helpompi ymmärtää.

syväjohtaminen puolestaan sijoittuu ennen kaikkea psykologian kenttään. Psykologian alaisuudessa syväjohtaminen puolestaan kytkeytyy ennen kaikkea kognitiiviseen psykologiaan ja senkin puitteissa erityisesti konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jota kautta se puolestaan etäännyy varsinaisista johtamisopeista melkoisen paljonkin pedagogiikan suuntaan. Tämän seurauksena syväjohtamisessa ei myöskään kiinnitä juurikaan huomiota esimerkiksi johtamisen kannalta oleellisiin sosiologisiin ja sosiaalipsykologisiin kysymyksiin,¹³⁹⁰ vaikka käytännössä erittäin suuren osan puolustusvoimien ydintoiminnan kannalta kaikkein merkittävimmästä johtamis- ja opetustoiminnasta voidaankin katsoa kytkeytyvän erilaisten ryhmien ja niitä suurempien joukkojen johtamiseen ja kouluttamiseen.¹³⁹¹ Tämä on puolestaan siinä mielessä erikoista, että perinteisestihän niin sotilaskasvatuksen antaminen kuin armeijoiden menestyksellinen johtaminenkin on tapahtunut ennemminkin joukkokeskeisesti kuin yksilölähtöisesti.¹³⁹²

Näin ollen syväjohtamisen voidaankin johtamisen tieteenalan näkökulmasta katsoa olevan vain pienehkön osan sen leadershipin psykologisesti painottunutta osiota, ja kaiken lisäksi vielä niinkin, ettei syväjohtaminen oikeastaan edes ole varsinainen johtamisoppi vaan ennemminkin kasvatustieteisiin sidoksissa oleva didaktis-pedagoginen näkemys opetuksesta ja kasvatuksesta.¹³⁹³ Näin ollen tässä yhteydessä ei myöskään voida yhtyä syväjohtamisen mukaiseen, pohjimmiltaan burnslaiseen näkemykseen, jonka mukaisesti johtaminen ja kasvatustieteet samastuvat toistensa kanssa (ks. Nissinen 2000, 54–55).¹³⁹⁴ Tällaista näkemystä tukee myös organisaatiokäyttäytymisen perusteoksessa *Organizational Behavior* esitetty luokittelu, jossa oppiminen on määritelty vain yhdeksi pieneksi osaksi organisaatiokäyttäytymisen psykologista osiota (Robbins 1998, 19). Koska Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksella tämän lisäksi painotetaan myös johtamisen nelikentän eri osa-alueiden keskinäisriippuvuuden merkitystä niin kenttien sisällä kuin niiden välilläkin, ei minkään yksittäisen syväjohtamisen kaltaisen johtamisopin ylikorostamiselle tästäkään johtuen ole perusteita.¹³⁹⁵ Jo

¹³⁹⁰ Konstruktivismi voidaan jakaa yksilökonstruktivismiin ja sosiaaliseen konstruktivismiin, joista syväjohtamisessa keskitytään lähinnä ensimmäiseen..

¹³⁹¹ Esimerkiksi puolustusvoimien sodan ajan rakennehan perustuu nimenomaan erilaisten ryhmien, joukkueiden, komppanioiden, pataljoonien jne. varaan.

¹³⁹² Esimerkiksi yksilökeskeistä ritariaikaa on usein luonnehdittu eurooppalaisen sotilaallisen heikkouden ajaksi. Asian osalta on huomionarvoista myös se, että ainakin yhdysvaltalaisissa sotilaskoulutusta kuvaavissa elokuviissa sotilaiden sosiaalittamisen merkitys korostuu hyvin voimakkaasti (sotilaat tietänevät itse tapahtuuko näin myös käytännössä), vaikka kulttuurisesti Yhdysvallat onkin Suomea yksilökeskeisempi maa (ks. esim. Hofstede 1991).

¹³⁹³ Kirjassaan *Puolustusvoimien johtajakoulutus* (2000) myös Nissinen itse viittaa syväjohtamiseen nimenomaan sotilaspedagogiikan näkökulmasta (mm. s. 94). Syväjohtamista on kuitenkin mahdollista hyödyntää myös johtamisessa, mikäli johtamiseen kytkeytyy myös selkeä opetuksellinen aspekti. Tältä osin on myös syytä korostaa, että Nissinen teki väitöskirjansa Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitokselle, joten tutkimuksen taustat ovat luonnollisestikin jo pelkästään tästäkin johtuen muualla kuin varsinaisen johtamisen tieteenalan puolella.

¹³⁹⁴ Kyseisessä kohdassa todetaan myös seuraavaan tapaan: ”Johtopäätöksinään Burns esittää, että demokraattisissa järjestelmissä johtajakoulutuksen tulee perustua konstruktivistisiin lähtökohtiin.” Kokonaan toinen asia tietenkin on kuinka demokraattisina järjestelminä sotilasorganisaatioita voidaan pitää. Tältä osin on samalla myös syytä todeta, että oppimisen lisäksi Burns kiinnittää huomiota myös johtajuuden taustalla oleviin persoonallisuus- ja sosiaalisiin tekijöihin (ks. tarkemmin Burns 1978, 49–104).

¹³⁹⁵ Puolustusvoimien johtajuutta kehitettäessä olisi lisäksi tuomittavaa, mikäli samassa yhteydessä ei huomioitaisi myös puolustusvoimien sodan ajan ydintehtävän ominaispiirteiden, byrokraattis-hierarkkisen organisaatorakenteen ja autoritaaris-heraldisen organisaatiokulttuurin vaikutusta puolustusvoimille soveltuvaan johtajuuteen.

pelkästään edellä esitetyistä syistä johtuen syväjohtamisen ei voidakaan katsoa olevan kattava ratkaisu kaikkiin johtamisen tai edes johtajuuden ongelmiin, vaan ainoastaan yksi pienehkö osatekijä johtamisen laajassa kokonaiskentässä. Tällä tavoin johtamisen kenttään asemoituna on myös ilmeisen helppo ymmärtää, miksei syväjohtamista ole johtamisen tieteenalan näkökulmasta mahdollista nähdä sellaisena kaiken kattavana johtamiskäsityksenä, joksi se puolustusvoimissa tunnutaan usein tulkittavan ja ymmärrettävän.¹³⁹⁶

Tästä eteenpäin työssä puolestaan keskitytään läpikäymään lähinnä upseerikunnasta johtuvia syväjohtamisen toteutumista rajoittavia esteitä. Tarkoituksena on toisin sanoen osoittaa, ettei suurin osa syväjohtamisen toteuttamista haittaavista tekijöistä ainakaan suoranaisesti johdu syväjohtamisesta itsestään vaan puolustusvoimien erityispiirteistä, ja tällöinkin lähinnä niiden henkilöiden persoonallisuussidonnaisista puutteista, joiden tehtävänä syväjohtajina toimiminen on. Tarkastelu on puolestaan syytä aloittaa syväjohtamisen taustalla olevasta yksilöllisyyden huomioon ottamisen merkitystä korostavasta konstruktivistisesta oppimiskäsityksestä. Konstruktivismin keskeisenä ajatuksenahan on näkemys ihmisistä informaation käsitteijöinä. Tällaisen oppimiskäsityksen mukaan ihmiset pyrkivät ymmärtämään maailmaa yhdistämällä uutta ympäristöstä saamaansa tietoa omiin aikaisempiin malleihinsa ja käsityksiinsä olemassa olevien tietorakenteiden pohjalta. Konstruktivismin pyrkimyksenä onkin ymmärtää ihmisiä heidän omista lähtökohdistaan, joten näkemystä voidaankin pitää kaikin puolin toivottavana tapana suhtautua ihmisiin, koska yksilöllisten erityispiirteiden ja ihmisten välisten erojen huomioon ottaminen on aivan varmasti opettamisen ja oppimisen näkökulmasta tavoittelemisen arvoinen ideaalitalanne.¹³⁹⁷ Kokonaan toinen asia kuitenkin on, että tyypillisesti mahdollisuudet toimia konstruktivismin mukaisesti ovat varsin heikot, koska niin Maanpuolustuskorkeakoululla kuin yliopistoissa yleensäkin opetus on pääsääntöisesti massaluentotyyppistä eli käytännössä siis konstruktivismin mukaisen interaktiivisen opetus- ja oppimistapahtuman aikaansaamisen kannalta mahdollisimman epäsuotuisaa. Opettajilla ei tästä johtuen myöskään ole minkäänlaisia mahdollisuuksia tuntea yksittäisiä opiskelijoita lähimainkaan niin hyvin kuin konstruktivismin ihanteiden mukaisesti toimiminen edellyttäisi.¹³⁹⁸ Samoin mikään ei myöskään takaa sitä, että kaikkien opettajien valmiudet toimia konstruktivismin ja syväjohtamisen edellyttämällä tavoin olisivat riittävän korkeatasoiset.¹³⁹⁹ Toisaalta, vaikka opettajat tällä tavoin toimimaan

¹³⁹⁶ Tässä yhteydessä syväjohtamista ei edellä todetun mukaisesti myöskään pidetä ensisijaisesti johtamisoppina vaan johtamisen oppimis- ja opettamisoppina. Kyseisen eron merkityksen ymmärtäminen on tärkeää sen vuoksi, ettei hyväkään johtajakoulutus takaa hyvää johtajuutta eli koulutusohjelman tms. suorittaminen antaa vasta valmiudet hyvänä johtajana toimimiseksi, muttei kuitenkaan riitä takaamaan kyseisenlaisia johtamiskäyttäytymisiä.

¹³⁹⁷ Konstruktivismin periaatteet on lisäksi tunnettu ”aina”. Esimerkiksi Hanfeizi (280-233 eaa.) toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Suostuttelun vaikeus on seuraavaa: Suostuttelun vaikeus ei piile siinä, etten ymmärtäisi, miten suostutellaan. Suostuttelun vaikeus ei piile siinä, etten kykenisi kirkkaasti esittämään tarkoitustani. Suostuttelun vaikeus ei piile siinä, etten olisi rohkea, liioitteleva ja erheellinen tai etten kykenisi näännyttämään vastapuolta väitteilläni. Suostuttelun vaikeus perustuu siihen, että pitää tuntea sekä vastapuoli, jotta voın puheillani vaikuttaa heidän mieliinsä, että heidän kykynsä suostutella minua.*” (Nojonen 2009, 165, ks. tarkemmin 165–171)

¹³⁹⁸ Todennäköisesti ainakaan SJ-tyyppin opettajilla ei ole kovinkaan hyviä valmiuksia eikä myöskään halua ymmärtää itsestään poikkeavien opiskelijoiden ajatusmaailmaa.

¹³⁹⁹ Upseereiden koulutustasosta voidaan lisäksi todeta, että *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2008* -asiakirjassa mainittu asia siitä, että 83,5 %:lla upseereista on ylemmän korkeakouluasteen tutkinto antaa hieman virheellisen kuvan heidän todellisesta koulutustasostaan, koska upseereiden osaltahan kyse näyttäisi tutkimuksen perusteella olevan melkoisen pitkälle vain keinotekoisesti aikaansaadusta muodollisesta pätevyyydestä. Lisäksi kyseisessä asiakirjassa ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi katsotaan myös kolme vuotta kestäneet, vuosien 1978 ja 1990 välillä

kykeneviä olisivatkin, niin voidaan myös kysyä, olisiko Maanpuolustuskorkeakoulun nykyisten (vähäisten) resurssien pohjalta toimittaessa edes tarkoituksenmukaista pyrkiä kohdentamaan opetusta konstruktivismiin ihanteiden mukaisesti akateemiseen opetukseen heikosti kykeneville opiskelijoille. Yliopistotasaisen opiskelun kyseessä ollessa vastuun siirtäminen opiskelusta ja oppimisesta opettajalta opiskelijalle kertoo kuitenkin erittäin hyvin niin opiskelijoiden itseohjautuvuudesta, opiskelumotivaatiosta kuin oppimiskyvystäkin¹⁴⁰⁰ eli siis juuri sellaisista asioista, joista puolustusvoimienkin voisi olettaa olevan upseereidensa osalta yleisemmälläkin tasolla kiinnostuneen.

Konstruktivismiin liittyy hyvin kiinteästi myös positiivinen ihmiskäsitys, jonka mukaan ihmisiä pidetään pohjimmiltaan ns. hyvinä ihmisinä, eli siis juuri niin kuin ihmisiin lähtökohtaisesti pitäisikin heidän taustoistaan riippumatta suhtautua. Valitettavasti oletus ”hyvistä ihmisistä” ei kuitenkaan vastaa kovinkaan hyvin käytännön reaalityodellisuutta.¹⁴⁰¹ Inhimillisen hyvyyden määrittelemisen ei nimittäin ole erityisen mielekäästä muuten kuin hyvyys vastakohtaansa suhteuttamalla.¹⁴⁰² Koska on lisäksi luontevaa olettaa, että ihmiset jakautuvat myös tällaisille jatkumoilla normaalijakauman mukaisesti,¹⁴⁰³ syväjohtamisen uskoa ihmisten perimmäiseen hyvyyteen ei myöskään voida pitää varsinaisena tosiasiana vaan ennemminkin vain asiaa koskevana alustavana, sinällään suotavana, mutta kuitenkin virheelliseksi osoitettavissa olevana hypoteesina.¹⁴⁰⁴ Näin ollen, vaikka oletus hyvästä ihmisestä kieltämättä onkin sosiaalisesti mitä suotavin, valitettavasti oletus ei kuitenkaan sovellu hyvän mallin perustana käytettäväksi, koska hyvien

opiskelunsa aloittaneet kadettikurssit (HTP 2008, 15-16), vaikka *Asetus korkeakoulututkintojen järjestelmästä* (203/1994, 11.3.1994) toteaaikin kyseisestä tutkinnosta kohdassa 9 § *Maanpuolustuskorkeakoulun tutkinnot* aivan selvästi seuraavaan tapaan: *Kadettikoulussa, merisotakoulussa tai ilmasotakoulussa aikaisempien säännösten mukaan suoritettu upseerin tutkinto vastaa tasoltaan yliopistossa tai muussa korkeakoulussa suoritettua alemmalla korkeakoulututkintoa.* Näin määriteltynä on myös mahdollista, ettei aivan kaikkien Maanpuolustuskorkeakoulun opettajien tasokaan aivan täytä heiltä virallisesti edellytettävää tasoa, sillä ”*kaikilla Maanpuolustuskorkeakoulussa opettavilla henkilöillä tulee olla ylempi korkeakoulututkinto*” (MPKTK 2010, 32).

¹⁴⁰⁰ Tästä huolimatta olen kuitenkin törmännyt Maanpuolustuskorkeakoululla useampaan kertaankin näkemykseen, jonka mukaan esimerkiksi kadetin pro gradu -tutkielman hylkääminen olisi ohjaajan syytä.

¹⁴⁰¹ On itse asiassa kyseenalaista voidaanko tällaista dogmatisoitua näkemystä ihmisestä pitää edes konstruktivismiin omien periaatteiden mukaisena, koska kaikki ihmiset hyväksi ihmisiksi kategorisoitaessa heihin ei enää suhtauduta itsenäisinä yksilöinä eli heiltä siis viedään tavallaan ”oikeus” olla vähemmän hyviä ihmisiä.

¹⁴⁰² Hyvä-sanan vastakohtana olevien sanojen erittäin suuri määrä (esim. huono, heikko, laaduton, tuhma, ilkeä, vastenmielinen, amoraalinen ja paha) vaikeuttaa myös ”hyvyyden” ymmärtämistä. Mikäli kaikkia ihmisiä pidettäisiin hyvinä, tällöin voitaisiin yhtä hyvin sanoa myös, että kaikki ihmiset ovat kauniita tai pitkiä tai älykkäitä tai luovia tai musikaalisia tai...

¹⁴⁰³ Kesimääristä ”parempia” ja ”pahempia” ihmisiä pitää siis olla yhtä paljon. On kuitenkin muistettava, että normaalijakauma on välimatka-asteikollinen jakauma, jolloin ”keskimääräinen hyvyys” ei myöskään tarkoita kuviteltavissa olevalla absoluuttisella hyvä-paha -asteikolla täsmälleen sen puoliväliin sijoittumista.

¹⁴⁰⁴ Esimerkiksi Knut Pippingin väitöskirja *Komppania pienoisyhteiskuntana* (1947, 1978) osoittaa hyvin selvästi sen, ettei sen enempää sota-aikainen reserviläismiehistö kuin aliupseeristokaan suhtautunut esimiehiinsä ja tehtäviinsä lähimainkaan niin myönteisesti kuin syväjohtamisen mukaisten ”hyvien” ihmisen olisi pitänyt suhtautua (itse asiassa he laiminlöivät jopa sotilaalliselta kannalta erittäin merkittäviä töitä kuten esimerkiksi aseidensa huollon, taisteluasemien teon ja asemiansa vartioimisen). Todennäköisesti suurella osalla asevelvollisuuden suorittaneista ihmisistä on yleisesti ottaenkin varsin paljonkin kokemuksia henkilöistä, joiden varusmiesaikaisen toiminnan painopistealueena oli ”lusmuilun” maksimointipyrkimys.

mallien, teorioiden jne. pitää ilmentää todellisuutta mahdollisimman hyvin myös silloin, kun todellisuus on vähemmän toivottava.¹⁴⁰⁵

Mikäli hyvyys taas määritellään kaksiarvoisen hyvä-paha-asetelman¹⁴⁰⁶ sijasta suhteellisesti, muodostuu myös syväjohtamisen ”paheksumasta” kontrolloivasta johtamiskäytännöstä (Nissinen 2000, 101) luonteva ja aivan varmasti myös tarpeellinen osa hyvän (sotilas)johtajan hallitsemaa johtamisen keinovalikoimaa.¹⁴⁰⁷ Kaiken lisäksi tällä tavoin määriteltynä voidaan myös alaisten erilainen kohtelu kontrolloivaan johtamiseen turvauttaessa perustella

¹⁴⁰⁵ Tällainen näkemys ei itse asiassa olisi suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillisen luterilaisen ihmiskäsityksen mukainen. Jo lukion uskontotunneilla opitun mukaisestihan ihminen on Martti Lutherin mukaan perisyntin seurauksena pohjimmiltaan paha eikä hyvä; ihminen pelastuu siis ainoastaan Jumalan armosta eikä suinkaan omien hyvien tekojensa kautta. Sigmund Freud on puolestaan todennut ihmisten hyvyydestä seuraavaan tapaan: *”Olen nähnyt ihmisissä vain vähän sellaista, mikä on hyvää. Kokemukseni mukaan useimmat heistä ovat roskajoukkoa.”* William Shakespeare: *”Ihminen on paha ja pahuudessaan hallitsee.”* Seneca: *”Olemme kaikki pahoja.”* Myöskään käytännön todellisuus ei tue kovinkaan hyvin käsitystä hyvistä ihmisistä. Tähän asiaan liittyy myös juuri tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuva muukalaisvastaisuuden lisääntyminen, jota ei myöskään voida pitää ihmisten välistä tasa-arvoa kunnioittavan hyvän ihmiskäsityksen mukaisena.

¹⁴⁰⁶ Esimerkiksi presidentti Bush Jr:n hallinnon tapa määritellä muslimit kaksiarvoisesti hyviksi ja pahoiksi on esimerkiksi epähumanista tavasta ihmisten kategorisoinnaksi (Bush käytti asiasta puhuessaan mm. sellaista hyvin uskonnollisesti vääristynyttä, mutta tieteellisessä mielessä kuitenkin pelkkänä hölynpölynä pidettävää retoriikkaa kuin *”hyvän ja pahan välinen monumentaalinen kamppailu”, ”on hyökätty kaikkia vapautta rakastavia ihmisiä vastaan”, ”meillä on jumalallinen oikeus”, ”ristiretki”, ”pahuuden akseli”* ja *”Jumala antaa meille oikeuden rankaista”*). Myös USA:n varapresidentti Dick Cheney perusteli 12.6.2005 *Guantánamon* vankileirin tarpeellisuutta yksinkertaisesti vain toteamalla, että siellä on *”pahoja ihmisiä”*. Varsinkin tässä nimenomaisessa tapauksessa asia on ongelmallinen sen vuoksi, että vastoin nykyaikaisen oikeuskäytännön periaatteita presidentti Bushin hallinto edellytti ihmisten (varsinkin muslimien) myös todistavan hyvyytensä eli lähtökohtaisesti kaikkia muslimeja pidettiin pahoina. Bushin hallinto oli myös kyvytön tai haluton myöntämään, että esimerkiksi syyskuun 11. päivän iskut vuonna 2001 olisivat voineet olla seurausta sen itsensä toteuttamasta hegemoniapolitiikasta (al-Qaida, samoin kuin Afganistanin Taliban-hallinto ja Irakin Baath-puoluekin olivat lisäksi aikaisemmin olleet USA:n liittolaisia). Tällainen tapa nähdä vastustajat pahoina ihmisinä ei kuitenkaan ollut presidentti Bush Jr:n keksimä vaan alun perin presidentti Reaganin Neuvostoliitosta vuonna 1983 käyttöönottona (ks. tarkemmin. Mamdani 2006, 23–24 ja 47–54). Kyseisen ajattelun modernit taustat ovat puolestaan yhdysvaltalaisessa kristillisessä fundamentalismissa (lähinnä baptistit ja presbyteerit), jonka kannattajakuntana koostuu ennen kaikkea republikaanipuolueen kristillisestä oikeistosta.

¹⁴⁰⁷ Esimerkiksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella suuri osa kadeteista ei heikosta opiskelumotivaatiosta johtuen ole erityisen hyviä opiskelijoita, vaikka syväjohtaminen edellyttääkin syväoppimisen periaatteiden mukaista suhtautumista opiskelua kohtaan (huomioi myös Pulkka 2010). Esimerkiksi opinnäytetöiden osalta kadettien syväjohtamisen ja -oppimisen periaatteiden vastaisesta opiskelumotivaatiosta saa ilmeisen oikeansuuntaisen kuvan seuraavista, ainakin omien kokemusteni nojalla liiankin hyvin paikkansapitävistä kadettien tutkimustöiden tekoa koskevista toteamuksista: *”Määrämitta, määrämuoto ja määräaikaan mennessä – siinä eväät opinnäytetyölle.”* *”Mitä hyötyä tästä on käytäntöön?”*, johon hän vastaa itselleen: *”tästä ei ole mitään hyötyä kenellekään.”* *”...tämä on taas tätä akateemista diipadaapaa...”* *”Tutkielma on pakollinen paha, eikä siitä opi yhtään mitään. Mutta pakko se vaan on tehdä, muuten ei pääse töihin.”* *”Paljonkos sulla on tutkielmaa valmiina?”* *”Nolla sivua, mutta luotan yhden yön ihmeeseen – samaa luontevaa linjaahan tässä on noudatettu muutenkin, eli ykkösellä luutnantiksi...vanhaan hyvään aikaanhan se oli ’saunomalla luutnantiksi’...”* *”Akateemisuus vie tästä armeijasta mukanaan viimeisetkin sotilaallisuuden rippeet!”* (*Defensor Patriae* 3/2009, 9)

konstruktivismiin yksilöllisyyden merkitystä korostavien periaatteiden mukaisesti.¹⁴⁰⁸ Asian osalta on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi Fiedlerin ns. kontingenssiteorian mukaan kontrolloivaan johtamiseen kiinteästi kytköksissä oleva autoritaarinen johtaminen soveltuu tyypillisesti niin poikkeuksellisen epäsuotuisissa kuin suotuisissakin¹⁴⁰⁹ tilanteissa käytettäväksi, kun taas demokraattinen johtaminen soveltuu vain keskivertotilanteissa käytettäväksi, joten ilman kontrolloivan johtamiskäyttätymisen (todellista) mukaan ottamista johtamisen keinovalikoimaan syväjohtaminen olisi varsin tehoton väline vähemmän hyvien alaisten johtamiseen käytettäväksi.¹⁴¹⁰ Tästä huolimatta kontrolloiva johtaminen kuitenkin nähdään syväjohtamisessa idealistisen mustavalkoisesti sitä kautta, että kontrolloiva johtaminen olisi syy alaisten epätoivottavaan käyttäytymiseen. Siinä siis tavallaan kielletään mahdollisuus, että kontrolloivaan johtamiseen turvautuminen voisi olla seurausta myös johtajan oikeanlaisesta tavasta reagoida alaisen epätoivottavaan käyttäytymiseen (ks. esim. Nissinen 2007b, 44–45).¹⁴¹¹

Vaikka passiivinen johtaminenkin on virallinen osa syväjohtamisen keinovalikoimaa, käytännössä myös siihen suhtaudutaan äärimmäisen kielteisesti. Tietenkin mikäli passiivinen johtaminen määritellään juuri niin kuin se syväjohtamisessa tapahtuu, tällöin kielteisyys on myös perusteltua (esim. Nissinen 2007b, 45). Ongelman kuitenkin muodostaa se, ettei syväjohtamisessa oteta millään tavoin kantaa passiiviselta johtamiselta pintapuolisesti vaikuttavaan, mutta kaikesta huolimatta kuitenkin positiiviseen ja toivottavaan johtamiskäyttätymiseen. Mikäli passiivinen johtaminen esimerkiksi ymmärretään tilannejohtamisen mukaiseksi asioiden delegoimiseksi, voidaan passiivista johtamista pitää jopa erittäin tärkeänäkin osana hyvän johtajan keinovalikoimaa, ellei peräti johtamisen tavoitetilanakin.¹⁴¹² Johtamisen näkökulmasta tilanne, jossa johtajan ei enää tarvitse kiinnittää juurikaan huomiota sen enempää tehtävään kuin johdettavaankaan, on nimittäin ideaalitilanne, johon johtajan pitäisi kaikin keinoin tietoisesti pyrkiä. Tällaisessa tilanteessa johtaja voi toisin sanoen luottaa alaisensa kykyyn toimia itsenäisesti eikä hänen näin ollen myöskään enää tarvitse sanan varsinaisessa merkityksessä johtaa heitä vaan ainoastaan delegoida alaisille

¹⁴⁰⁸ Tällä ei tietenkään tarkoita alaisten epätasa-arvoista kohtelua vaan ainoastaan sitä, ettei vähemmän hyviä alaisia tarvitse tai ei edes pidä johtaa samojen periaatteiden mukaisesti kuin hyviä alaisia (vrt. tilannejohtaminen).

¹⁴⁰⁹ Esimerkiksi Fiedlerin kontingenssiteorian mukaan autoritaarinen johtaminen soveltuu hyvin myös erittäin suotuisissa tilanteissa käytettäväksi, koska tyypillisesti ihmiset eivät tuollaisissa tilanteissa enää katso aiheelliseksi panostaa työnteekoon niin paljon kuin normaaliaikana.

¹⁴¹⁰ Esimerkiksi Napoléon saattoi jopa provosoida sotilaita raivokkaaseen hyökkäykseen vaikkapa heidän rohkeuttaan epäilemällä (Lindqvist 2005, 116–117). Vrt. myös Machiavellin näkemys, jonka mukaisesti ruhtinaan kannalta on parempi (turvallisempi) olla pelätty kuin rakastettu, koska alaisten rakkaus hallitsijaan ei tosi paikan tullen takaa heiltä saatavaa tukea, kun taas hallitsijaansa pelätessään he tottelevat tätä kiltisti, vaikkakin vastentahtoisesti.

¹⁴¹¹ Syväjohtamisen osalta on myös erikoista, että kontrolloivalle johtamiselle määritellään jo etukäteen myös ideaalimäärä eli tätä kauttakkin siinä siis ”kielletään” johtajalta mahdollisuus tilanteen mukaisesti toimimiseen.

¹⁴¹² Mikäli alaiset toimivat niin kuin johtaja haluaa heidän toimivan, eikä johtaja tästä johtuen myöskään puutu heidän toimintaansa, voi tällaisen täysin hyväksyttävissä olevan johtamistoiminnan erottaminen passiivisesta johtamisesta olla erittäin vaikeaa varsinkin ”syväjohtamiskoisille” ihmisille. Esimerkiksi *tilannejohtamisen* (Hersey & Blanchard) mukaan kykeneviä ja halukkaita alaisia pitääkin johdetaan heille tehtäviä lähinnä vain ”passiivisesti” delegoimalla (V4→T4 -johtamistilanne). Sen sijaan kykenemättömiä ja haluttomia alaisia pitää johtaa kontrolloidun johtamisen periaatteiden mukaisesti ohjatusti (V1→T1 -johtamistilanne). Vielä tilannejohtamistakin paremmin asian tarkasteluun kävisi myös toiminnan tuloksellisuuden huomioon ottava Reddinin ns. 3D-malli.

tehtäviä ja seurata niiden toivottavalla tavoin toteutumista. Sotilasjohtamisen näkökulmasta asiaa katsottaessa alaiset ovat siis tällöin valmiita toimimaan tehtävätaktiikan (esim. Manstein 2001, 313–314) edellyttämällä tavoin.¹⁴¹³ Johtamisen näkökulmasta tavoitetilaa voidaan kaiken lisäksi luonnehtia lähinnä itsestäänselvyydeksi, joten näin ymmärrettäessä passiivisen johtamisen tuomitsemisellekaan ei enää ole perusteita.¹⁴¹⁴

Tällä tavoin määriteltä ”passiivista” johtamista ei edellä todetun mukaisesti kuitenkaan pidä sekoittaa tilanteiden kanssa, joissa johtaja toimii passiivisesti myös silloin, kun alaiset eivät vielä ole valmiita itsenäiseen toimintaan, jolloin passiivinen johtaminen on luonnollisestikin tuomittavaa.¹⁴¹⁵ Tämän tutkimuksen näkökulmasta asiaa lähestyttäessä on kuitenkin ymmärrettävä, ettei sen enempää kontrolloiva kuin passiivinenkaan johtaminen itsessään ole tuomittavaa vaan ainoastaan se, mikäli näihin johtamismalleihin tukeudutaan väärissä tilanteissa.¹⁴¹⁶ Itse asiassa aivan vastaavanlainen vääränlainen johtamistilanne vallitsisi myös silloin, kun itseään syväjohtajana pitävä ihminen pyrkisi johtamaan ammattitaitoisia, itsenäiseen työskentelyyn kykeneviä ja töihinsä hyvin motivoituneita alaisiaan aktiivisesti myös silloin, kun he eivät tällaista johtamista kaipaa.¹⁴¹⁷

Vaikka edellä esitetyn kaltainen kontrolloivaan ja passiiviseen johtamiseen myönteisesti suhtautuva tulkinta ei olekaan syväjohtamisen koulutusohjelman mukainen – tai ainakaan se ei käy siitä ilmi – tällä tavoin kyseisiä asioita soveltavasti tulkiten syväjohtamisen korostamia näkemyksiä voidaankin pitää hyvänä lähtökohtana puolustusvoimissa tapahtuvalle johtajakoulutukselle.¹⁴¹⁸

¹⁴¹³ Ainakaan tämän tutkimuksen perusteella syväjohtamisen ongelma ei näyttäisi koskevan pelkästään johtajia vaan myös alaisia, joiden selvästi suotavaa heikompi osaamis- ja motivaatiotaso ei mahdollista (hyvän) johtajan toimivan syväjohtamisen vlevien periaatteiden mukaisesti.

¹⁴¹⁴ Asialla ei itse asiassa edes ole minkäänlaista uutuusarvoa, koska esimerkiksi Jukka Mälkki toteaa asiasta Preussin armeijaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Preussin armeijan uuden aikakauden voidaan katsoa alkaneen vuoden 1858 jälkeen Preussin sijaishallitsijan prinssi Wilhelmin annettua hallinnollisen määräyksen, jota on myöhemmin kutsuttu sotilaiden itsenäisen toiminnan peruskirjaksi ‘Magna Charta der Selbständigkeit’.* Hallinnollisen määräyksen pääsisältönä oli korostaa esimiehen vastuuta alaistensa palvelushalun, -kiinnostuksen ja -ilon mahdollistamiseksi. Määräyksen mukaan esimiehet eivät saaneet vaikeuttaa tai estää alaistensa positiivisten tuntemusten muodostumista palveluksensa suhteen, koska muuten alaisen itsenäisyyden (*Selbständigkeit*) ja yksilöllisyyden (*Individualität*) kehittäminen ei olisi ollut mahdollista. Komentajien tuli pyrkiä tämän lisäksi käskyissään käskemään niin vähän kuin mahdollista ja jättää yksityiskohdat alaisten komentajien vastuulle. Samoin komentajien tuli pyrkiä niin lyhyisiin käskyihin kuin vain olisi käytännöllistä ja järkevää.” (Mälkki 1/2010, 28)

¹⁴¹⁵ Hyvin usein passiivinen johtaminen samastetaan myös ns. *laissez-faire* (antakaa tehdä) -johtamisen kanssa. Termin negatiivisesta nykymerkityksestä johtuen on kuitenkin syytä todeta, että alun perin *laissez-faire* -ilmaus kuitenkin ymmärrettiin vapaan markkinatalouden kannattajien keskuudessa pelkästään positiivisessa merkityksessä.

¹⁴¹⁶ Asiaan liittyen Helsingin yliopiston Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan dekaani, professori Jarkko Hautamäki totesi 19.11.2004 puolustusvoimien tuolloiselle henkilöstöpäällikölle sunnilleen siten, että ”*johtamisen tai opettamisen ei tarvitse olla minkään yksittäisen mallin mukaista, kunhan se vain on oikeudenmukaista*”.

¹⁴¹⁷ Johtajan toiminta toisin sanoen viestii vähintäänkin epäsuorasti siitä, ettei hän luota sen enempää alaistensa ammattitaitoon, työmotivaatioon kuin kykyynkään työskennellä itsenäisesti; tämän lisäksi johtaja häiritsee myös alaisten mahdollisuuksia keskittyä työtehtäviinsä. Ainakin itseäni sellainen johtaja ja johtaminen, jossa paikasta toiseen koko ajan singahteleva, pintapuolisia kommentteja asioista kuin asioista jatkuvasti jakeleva ”innostava” esimies vie minulta työmotivaation paljon tehokkaammin kuin työrauhan minulle antava passiivinen johtaja (jonka osalta voin ainakin kuvitella, että johtaja toimii näin, koska luottaa itsenäiseen työskentelykykyyni).

¹⁴¹⁸ Kyseiset asiat on kuitenkin tunnettu aivan hyvin jo paljon ennen syväjohtamistakin.

Koska tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan olla kiinnostuneita syväjohtamisen koulutuksellisesta hyödynnettävyydestä vaan clausewitzlaisesta neroudesta, tutkimuksessa siirrytään seuraavaksi käsittelemään suomalaisupseereiden mahdollisuuksia toimia todellisina transformationaalisina johtajina. Asia on tutkimuksen kannalta kiinnostava erityisesti sen vuoksi, että monet transformationaalisilta johtajilta edellytettävät johtamisominaisuudet näyttäisivät olevan identtisiä clausewitzlaiselta strategilta edellytettävien ominaisuuksien kanssa, joten kyseisten ominaisuuksien selvittäminen edesauttaa myös clausewitzlaisten strategien puolustusvoimista löytymistä.¹⁴¹⁹

Tästä tavoitteesta johtuen tarkastelu onkin syytä aloittaa siitä, miten transformationaalisessa johtamisessa hyvä johtajuus nähdään. Tällöin on puolestaan aluksi aiheellista keskittyä yhteen merkittävään eroon Burns ja Bassin ajattelun välillä, josta myös Nissinen toteaa seuraavaan tapaan: *”Ehkä keskeisin ero Bassin ja Burns ajattelussa liittyy transaktionaalisen ja transformationaalisesta johtamisen väliseen suhteeseen. Burns näkee nämä kaksi johtajuuden ulottuvuutta toistensa ääripäinä. Bass sen sijaan toteaa: ’Sekä käsitteellisesti että empiirisesti voidaan osoittaa, että useimmat johtajat käyttävät vaihtelevasti niin transaktionaalista kuin transformationaalistakin johtamista – kysymys onkin siitä, mikä on näiden kahden ulottuvuuden suhde johtajan käyttäytymisessä’ (Bass 1985, 22).”* (Nissinen 2000, 35) Burns näkemyksen mukaan transaktionaalinen ja transformationaalinen johtaminen ovat siis enemmän tai vähemmän toisilleen vastakkaiset johtamistavat, kun taas Bassin samoin kuin syväjohtamisenkin mukaan ne kietoutuvat käytännön johtamisen tasolla toisiinsa. Toisin sanoen Bassin näkemyksen mukaan transaktionaalinen ja transformationaalinen johtaminen voidaan nähdä saman jatkumon ääripäinä, jolloin on puolestaan luontevaa olettaa, että ihmiset jakautuvat kyseiselle jatkumolle jokaukin normaali jakauksen mukaisesti, eli pääosa ihmisistä ei siis tämän perusteella olisi sen enempää erityisen transaktionaalisesti kuin transformationaalisestikaan käyttäytyviä. Tällaista joustavaa näkemystä tukee myös seuraava lainaus, jonka perusteella voidaan samanaikaisesti kyseenalaistaa myös bassilaisen transformationaalisesta johtamisen suuri ”paradigmaattinen” merkitys: *”Kuten tulemme huomaamaan, transformationaalinen johtajuus ei ole harvinainen ilmiö, joka rajoittuisi vain muutamiin maailmanluokan johtajiin. Pikemminkin tuo ilmiö voidaan hieman vaihtelevissa muodoissaan löytää kaikkialta. Haasteena on tuon ilmiön hahmottaminen, vaaliminen ja kehittäminen niin sotilas- kuin siviiliorganisaatioissa.”* (Bass 1985, xv) (Nissinen 2000, 31)

Vaikka kyseinen kommentti aivan varmasti onkin paikkansapitävä, se ei kuitenkaan millään tavoin tue tämän tutkimuksen etsinnän kohteena olevaa johtamisen ja johtajuuden poikkeuksellista virtuositeettia. Kommentin perusteella onkin oletettavissa, että ihmisten mahdollinen johtajana kehittyminen tapahtuikin bassilaisen transformationaalisesta johtamisen osalta lähinnä vain transaktionaalinen–transformationaalinen-johtamisjatkumolla aikaisempaa hivenen enemmän sen transformationaaliseseen päähän siirtymällä (vrt. MBTI:n ns. persoonallisuusmuutokset) eikä siis suinkaan sellaisena täydellisenä ”uudelleensyntymisenä” kuin millaisen kuvan asiasta sanan *transformaatio*¹⁴²⁰ pohjalta helposti saa.¹⁴²¹ Näin ollen transformationaalisesta johtamisen varsinaisen uutuusarvo näyttäisikin jäävän

¹⁴¹⁹ Kyse on siis samantapaisesta pyrkimyksestä todistaa (triangulaatio) tutkimuksessa esitetyt näkemykset oikeiksi kuin millaiseen Joakim Salosen tutkimuksen läpikäynnillä jo aikaisemmin pyrittiin.

¹⁴²⁰ Esimerkiksi biologiassa transformaatiolla tarkoitetaan täydellistä muodonmuutosta (esim. toukka muuttuu koteloitumisvaiheen kautta perhoseksi). Transformaatiotermin merkitys vaihtelee kuitenkin tieteenaloittain.

¹⁴²¹ Kyse näyttäisi siis olevan samankaltaisesta asiasta kuin millaisesta MBTI-tyyppi-indikaattorin mukaisesta persoonallisuudenmuutoksessakin vaikuttaisi olevan kyse.

varsin pieneksi, koska lainauksen perusteellahan edes Bass ei katso näkemyskseen sisältyvän minkäänlaista paradigmaattista vallankumouksellisuutta.¹⁴²²

Tämän tutkimuksen kannalta erittäin merkittävän tekijän transformationaalisen johtamisen osalta muodostaa myös siihen kytköksissä oleva persoonallisuus-sidonnainen *karisman*¹⁴²³ käsite. Kyse on siitä, että transformationaalisessa johtamisessa (positiivista) karismaattisuutta pidetään tärkeänä osana transformationaalista johtajuutta.¹⁴²⁴ Transformationaalisen johtamisen mukaan johtajalta nimittäin edellytetään niin kykyä alaisten inspiroivaan motivointiin (*inspirational motivation*), älylliseen stimulointiin (*intellectual stimulation*), yksilöllisyyden huomioonottamiseen (*individualized consideration*) kuin karismaattisuuttakin (*charism or idealized influence of strong role models*).¹⁴²⁵

¹⁴²² Transformationaalisen johtamisen pitäminen ”johtamisen uutena paradigmana” on yleisesti ottaenkin melkoisen keinotekoinen yritys nostaa kyseisen mallin tieteellistä statusta, koska kyse on kuitenkin varsin tavanomaisena pidettävästä johtamismallista, johon ei edes sisälly johtamiselle aikaisemmin tuntemattomia uusia piirteitä tms. Lisäksi, vaikka esimerkiksi Nissinen pyrkiikin oikeuttamaan kyseisen paradigman Thomas Kuhnin näkemysiin tukeutuen (Nissinen 2000, 25-49), yritys ei kuitenkaan ole erityisen uskottava, koska Kuhn tarkoittaa paradigmanmuutoksella vallitsevan tieteellisen näkemyskseen – ei siis minkään yksittäisen mallin, opin, ismin tms. – vallankumouksellisuutta pidettävää muutosta (esim. evoluutio-oppi, suhteellisuusteoria ja kvanttimekaniikka; Heinz R. Pagels on puolestaan pitänyt kompleksisuutta nykyisenä/tulevana tieteen paradigmana), jollaisena transformationaalisen johtamisen mallia ei puolestaan ole sen enempää mahdollista kuin syytäkään pitää. Itse asiassa syväjohtamisen tiettyjä kohtia lukiessa saa myös sellaisen käsityksen, ettei kyseinen malli välttämättä täyttäisi kaikilta osin myöskään tieteenfilosofi Karl Popperin kaikelta tieteenteolta edellyttämää falsifiontiperiaatetta. Syväjohtamisella näyttäisi nimittäin olevan taipumus omia kaikki hyvät (erinomaiset) johtajat syväjohtajiksi, ja myös sellaisissa tilanteissa kun syväjohtamisella ei edes ole ollut minkäänlaista vaikutusta heidän johtamisominaisuuksiensa kehittymisen kannalta, jolloin taas syväjohtamista hyvän johtamisen synonyymina pidettäessä on mahdotonta kyseenalaistaa näkemystä syväjohtajista hyvinä johtajina.

¹⁴²³ Karisma on alun perin teologian käsite, joka tarkoittaa Jumalalta saatua armolahjaa. Yhteiskuntatieteiden puolella (sosiologiaan) karisman käsitteen toi Max Weber (1864–1920), termin Rudolf Sohmilta lainaten. Weberille (varsinainen) karisma on jonkinlaista profeettojen ja sankareiden persoonallisuuteen sidoksissa olevaa, muiden ihmisten ”vallankumouksellisuutta” pitämää/uskomaa suurta kyvykkyyttä (Weber 1989, 92–93, 96 ja 198).

¹⁴²⁴ Mikäli asiaa tarkastellaan transformationaalisen ja/tai syväjohtamisen kontekstissa, pitäisi karismaattisen johtajan olla myös moraalisesti korkeatasoisen ihmisen. Tällaista karismaattisuutta ei kuitenkaan voida pitää minkäänlaisena itsestäänselvyytenä, koska ilmeisestikin ainakin karismaattisten narsististen johtajien määrä on varsin suuri (esim. Humphreys ym. 2010, 118–136). Mikäli kyseinen kriteeri ei taas täyty vaan ihminen ajaa transformationaalisen johtamisen nimissä omaa etuaan, käyttää Bass tällaisista ihmisistä pseudotransformationaalisen johtajan nimitystä (Bass 1998, 15). Myös karismaattisuudella on vastaavanlainen pimeä puolensa (Conger 1989, 137–158). Suurista sotilasjohtajista ainakin Aleksanteri Suuren voidaan katsoa olleen hyvin pitkälle juuri tämän tyyppisen henkilön (Liljegen 2006, 256–261). Tähän asiaan liittyen, artikkelissa *Narcissism and emergent leadership in military cadets* (Paunonen ym. 2006) puolestaan pohditaan mahdollisia (positiivisen) narsismin sotilasjohtajalle mukanaan tuomia hyötyjä. Koska narsismi on kuitenkin psykiatriseen diagnostiseen järjestelmään vuonna 1980 hyväksytty persoonallisuushäiriöihin kuuluva psyykinen häiriö, ei termiä näin käytettynä voida pitää erityisen onnistuneena, koska narsismilla tarkoitetaan aivan eri asiaa kuin esimerkiksi terveellä itsetunnolla (narsistilla on todellisuudessa heikko itsetunto) ja/tai itseluottamuksella (ks. tarkemmin esim. Keltikangas-Järvinen 1994, 82–90).

¹⁴²⁵ Myös Bassin mukaan karisma selittää johtajuuden tehokkuutta kaikkein parhaiten (Bass 1998, 9). Burns puolestaan käsittelee karismaa kirjansa *Leadership* (1978) sivuilla 243–248.

Karisman¹⁴²⁶ syntyminen on puolestaan seurausta neljästä tekijästä: vallitsevan tilanteen ja johtajan esittämän vision välisestä erosta, innovatiivisten ja epätavallisten keinojen käytöstä vision saavuttamiseksi, realistisesta tilanteen ja tavoitellun muutoksen aikaansaamisen mahdollisuuksien arvioinnista sekä inspiroivasta tavasta, jolla johdettavat innostetaan vision tavoitteluun¹⁴²⁷ (Conger 1989, 25–35; ks. myös Conger & Kanungo 1987 ja Bryman 1992).¹⁴²⁸ Itse asiassa näin määritellyn karismaattisuuden voidaan tavallaan jopa katsoa pitävän sisällään myös kolme muuta johtamisen kulmakiveä – tai ainakin karismaattisuuden voidaan katsoa olevan tärkeä ennakkoehto muutoksen mahdollistumiseksi.¹⁴²⁹ Esimerkiksi Xenikou & Simosin mukaan karisma ja transformationaalinen johtajuus korreloivat myös hyvin voimakkaasti keskenään¹⁴³⁰ (Xenikou & Simosi 2006, 566–579). Karismaattisuuden ja MBTI-tyyppi-indikaattorin välisen suhteen osalta erityisesti (E)N(P)-tyypin ihmisiä puolestaan pidetään niin transformationaalisina kuin karismaattisinkin johtajina (Church & Wacławski 1998, 99–125).

Webbin mukaan karisma korreloi lisäksi selvästi myös kolmen muun transformationaalisen johtamisen osatekijän (*inspiroiva motivointi, älyllinen stimulointi ja yksilöllisyyden huomioiminen*), samoin kuin *johtajuudenkin* (leadership) kanssa. Ns. *tunneäly* (EI tai EQ)¹⁴³¹ puolestaan korreloi selvästi niin *empatiakyvyn, itseluottamuksen* kuin *itsetietoisuudenkin* kanssa, minkä lisäksi karisma ja tunneäly korreloivat myös keskenään. (Webb 2007, 47–48 ja 74) Tulosta ei myöskään voida pitää millään tavoin yllättävänä, koska Bassin mukaan tunneälyllä pitäisi olla keskeinen asema transformationaalisen johtamisen keskeisenä osatekijänä (Bass 2000, 105–118). Koska tutkimuksessa ei vielä tähän mennessä ole kerrottu, mitä tunneälyllä tarkoitetaan, tehdään se seuraavaksi hyvin lyhyesti Daniel Golemanin alkuperäiseen näkemykseen tukeutuen. Tunneälyn tai tunnetaitojen yleisluokitus on seuraavanlainen¹⁴³² (Goleman 1999, 42–43):

¹⁴²⁶ Karisman käsitteeseen ja karismaattiseen johtajuuteen voi tutustua esimerkiksi Jay A. Congerin kirjan *The Charismatic Leader* (1989) välityksellä.

¹⁴²⁷ Kuten luettelon perusteella havaitaan, karismaattisuus viittaa hyvin toisenlaisiin kuin upseereille tunnusomaisiin persoonallisuustyyppiominaisuuksiin. Karismalla ei siis viitata esimerkiksi sellaiseen johtajaan, jonka alaisten taholta saama ”kunnioitus” perustuu siihen, etteivät alaiset kyseenalaista despoottisen johtajansa näkemyksiä, koska tietävät kyseenalaistamisen sekä hyödyttömäksi että itselleen haitalliseksi.

¹⁴²⁸ Tutkimusten perusteella karismaattisuus on lisäksi tyypillisempää miehille kuin naisille (esim. Rayburn ym. 2003).

¹⁴²⁹ Myös Helsingin yliopiston Valtiotieteellisen tiedekunnan Yleisen valtionopin laitoksen professorin Turo Virtasen mukaan karisma on välttämätön ennakkoehto transformationaaliselle johtamiselle (ks. myös Clark & Clark 1996, 45–60 ja Nadler & Tushman 1994, 297–292).

¹⁴³⁰ Heidän tutkimuksensa mukaan korrelaatio on .97 merkitsevyystasolla $p \leq .001$ ($N = 300$). Korrelaation voimakkuus kertonee siitä, että heidän tutkimuksessaan transformationaalinen johtajuus on määritelty alkuperäisen näkemyksen mukaisesti siten, että karismaattisuutta pidetään transformationaalisen johtajuuden edellytyksenä. Yleisesti ottaenkin kyseiseen asiaan pitää erilaisia tutkimuksia luettaessa kiinnittää suurta huomiota, koska transformationaalisen johtajuuden korreloivuus muiden asioiden kanssa riippuu hyvin pitkälle siitä, pitääkö kulloinenkin ”transformationaalinen johtajuus” sisällään karismaattisuuden vai ei.

¹⁴³¹ EI:n (*emotional intelligence*) ja EQ:n (*emotional quotient*) välisenä erona on, että EI:llä viitataan tunneälypotentiaaliin ja EQ:lla käytännön tasoiseen, testattavissa olevaan tunneälytasoon.

¹⁴³² Tunneälyn osalta on jo tässä yhteydessä syytä korostaa, että hyvin suuri osa siitä kirjoitetusta näyttäisi olevan ennemminkin puolitetieteellistä konsultointimateriaalia kuin tieteellisesti vakavasti otettavissa olevaa aineistoa.

Henkilökohtaiset taidot (kuinka hyvin tulemme toimeen itsemme kanssa)

- *Itsetuntemus*. Tieto omista tunnetiloista, mieltymyksistä, voimavaroista ja vaistoista.
- *Itsehallinta*. Omien tunnetilojen, mielihalujen ja voimavarojen säätely.
- *Motivoituminen*. Päämäärien saavuttamista ohjaavat tai helpottavat tunneominaisuudet.¹⁴³³

Sosiaaliset taidot¹⁴³⁴ (kuinka hyvin tulemme toimeen toisten kanssa)

- *Empatia*. Taju muiden tunteista, tarpeista ja huolenaiheista.
- *Sosiaaliset kyvyt*. Taito saada aikaan haluttuja reaktioita muissa.

Tunneälyssä on siis kyse kyvystä havaita ja tunnistaa niin omia kuin muidenkin tunnetiloja, minkä lisäksi hyvän tunneälyn omaavat ihmiset kykenevät myös käytännön tasolla hyödyntämään tunneälyään. Tämän lisäksi tunneälyn katsotaan usein selittävän myös ihmisten uramenestystä perinteistä älykkyyttä (ÄO) paremmin (Goleman 1999, 18), joten tunneälyä ja siihen kytköksissä olevia karisman kaltaisia tekijöitä ei ole myöskään syytä sivuuttaa clausewitzlaista neroutta koskevassa tarkastelussa.¹⁴³⁵ Esimeriksi Malcolm Higgsin 177 johtajaa käsitelleessä tutkittaessa osoittautui, että MBTI-tyyppi-indikaattorin mukainen intuitio (N) korreloi voimakkaasti tunneälyn kanssa; sen sijaan korrelaatiota MBTI:n mukaisten tunteiden (F) ja tunneälyn välillä ei havaittu (Higgs 2001, 509–533).¹⁴³⁶ Myös Henry L. Thompson (2006) tutki 638:aa eri tasoista johtajaa (64 % miehiä ja 36 % naisia). Hänen mukaansa tunneäly puolestaan korreloi voimakkaasti niin ekstraversioon, itsetietoisuuden kuin intuitionkin kanssa, mutta ei hänen mukaansaakaan tunteiden (F) kanssa. Higgsin ja Thompsonin kanssa samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös Routamaa ym. (1997, 6–8), joka tutki 252 suomalaisjohtajan ja heidän 730 alaistensa käsityksiä johtajan tehokkuudesta ja johtamistyylistä Reddinin ns. 3D-mallin pohjalta. Tällöinkin tuloksena oli, että vaikka F-tyypin johtajat pitivätkin itseään ihmissuuntautuneina, alaiset kuitenkin arvioivat N-tyypin johtajat kaikkein ihmissuuntautuneimmiksi.¹⁴³⁷ Ashkanasyn & Dasboroughin (2003) mukaan tunneäly korreloi myös akateemisen opintomenestyksen kanssa (Mayer, Salovey & Caruso 2004, 206). Koska tunneäly ei kuitenkaan korreloi juuriakaan opintomenestystä hyvin selittävien yleisälykkyyden (Mayer, Salovey & Caruso 2004, 206) eikä luovuuden kanssa (Ivcevic, Brackett &

¹⁴³³ Asiasta tarkemmin kirjoittaessaan Goldman viittaa ns. flow-tilaan (Goldman 1999, 129–131), jolloin ihminen keskittyy innostavaan ja mielenkiintoiseen asiaan niin täydellisesti, että jopa aika menettää merkityksensä. Csikszentmihalyin mukaan flow-tilaa voidaan pitää sisäisten huippusuoritusten motivaatioperustana (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 197).

¹⁴³⁴ Opiteilla sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan eri asiaa kuin synnynnäisenä temperamenttipiirteenä ilmenevällä sosiaalisuudella; myös ulospäinsuuntautuneisuus on eri asia (ks. Keltikangas-Järvinen 2010, 17 ja 58–59).

¹⁴³⁵ Toisaalta tunneälyn merkitystä johtamisen tehokkuuden selittäjänä on myös kritisoitu; esimerkiksi yleisälykkyyden ja persoonallisuustekijöiden on katsottu selittävän kyseistä asiaa tunneälyä paremmin (Antonakis 2004, 171–182). Lisäksi tunneälystä näyttäisivät hyötyvän lähinnä vain yleisälykkyydeltään varsin heikkotasoiset ihmiset, kun taas hyvän yleisälykkyyden omaaville ihmisille siitä ei näyttäisi olevan paljoakaan hyötyä (Côté & Miners 2006, 1–28). Katso myös artikkeli *Seven myths about emotional intelligence* (Matthews, Roberts & Zeidner 2004, 179–196).

¹⁴³⁶ Samanlaisia tuloksia on saanut myös Elizabeth Murphy (2006, 26–27).

¹⁴³⁷ Tunneälyn voi Colemanin lisäksi tutustua esimerkiksi lähteessä Cooper & Ayman 1997; kyseisessä kirjassa on myös testi tunneälytason määrittämiseksi (*The EQ Map*, sivut 273–288).

Mayer 2007, 199–235), tunneällyn merkitys opintomenestyksen selittäjänä lieneekin epäsuora eli se tapahtuu todennäköisesti nimenomaan intuition kautta.¹⁴³⁸

Lopuksi, vaikka Bass hetki sitten todetun mukaisesti olikin sitä mieltä, että hyvä tunneäly on keskeinen transformationaalisen johtajan ominaisuus, siitä huolimatta tunneäly ei kuitenkaan käytännön tasolla korreloi transformationaalisen johtajuuden kanssa (Weinberger 2003, 128–130; ks. myös Lindebaum & Cartwright 2010, 1317–1342), vaikka tunneäly esimerkiksi Webbin mukaan korreloikin karisman kanssa.¹⁴³⁹ Samanlaiseen tulokseen päätyivät myös Brown & Reilly (2008),¹⁴⁴⁰ minkä lisäksi heidän tutkimuksensa osoitti, ettei tunneällyllä ole vaikutusta myöskään johtamisen tehokkuuteen. Näin ollen vaikuttaisikin siltä, että hyvä tunneäly olisi nimenomaan karismaattiselle johtajalle tunnusomainen ja hyödyllinen ominaisuus, kun taas ei-karismaattiselle ”transformationaaliselle” johtajalle tunneällystä tai sen puutteesta ei näyttäisi olevan juurikaan hyötyä. Tällaista näkemystä tukee myös se, että poikkeuksellisen karismaattiset johtajat ilmaisevat tavanomaista enemmän positiivisia tunteita, jonka lisäksi heidän alaistensa mieliala on myös vähemmän karismaattisten johtajien alaisia parempi.¹⁴⁴¹ Lisäksi karismaattisten johtajien, toisin kuin pelkästään tunneällykkäiden johtajien, toiminta on myös tehokasta (Bono & Ilies 2006, 330; ks. myös Damen ym. 2008 ja Jaepil Choi 2006). Kaiken kaikkiaan kaikki nämä asiat siis tukevat alkuperäisen transformationaalisen johtamisen mukaista näkemystä siitä, että intuition sidoksissa oleva karisma olisi todellisen transformationaalisen johtajuuden edellytyksenä, eli puhuminen ei-karismaattisesta transformationaalisesta johtajuudesta ei siis näyttäisi olevan erityisen mielekästä.

Syväjohtamisessa on kaikesta huolimatta kuitenkin toimittu juuri tällä tavoin, eli siinä ”karisman ongelma” on pyritty kiertämään korvaamalla transformationaalisen johtamisen neljäntenä kulmakivenä oleva karisma *luottamuksen rakentamisella*.¹⁴⁴² Kyseinen toimenpide ei kuitenkaan edellä läpikäydyn perusteella juurikaan vähennä sen tosiasian merkitystä, että mikäli ”syväjohtajien” toiminnan halutaan olevan myös organisaation kannalta hyödyllistä, pitäisi syväjohtajien joka tapauksessa olla myös karismaattisia henkilöitä.¹⁴⁴³ Itse asiassa kyseisen asian merkitys käy ilmi myös niistä ominaisuuksista, joita Nissinenkin seuraavassa

¹⁴³⁸ Esimerkiksi kirjassa *Strategia, tunteet ja toiminta* (Juuti 2007, toim.) yksikään kirjan kymmenestä kirjoittajasta ei yksittäisiä viittauksia lukuun ottamatta kiinnittä huomiotaan tunteiden/tunneällyn persoonallisuussidonnaisuuteen.

¹⁴³⁹ Koska Xenikou & Simosin (2006) mukaan karisma ja transformationaalisen johtajuus kuitenkin korreloivat keskenään hyvin voimakkaasti, tällainen tulos lienee mahdollinen ainoastaan sitä kautta, etteivät kaikki tutkijat ole edellyttäneet transformationaalisten johtajien olevan myös karismaattisia.

¹⁴⁴⁰ Heidän tutkimustuloksensa eivät siis antaneet tukea Mandell & Pherwanin tällaisia tuloksia antaneelle, varsin hyvin tunnetulle *Relationship between emotional intelligence and TL style: A gender comparison* -tutkimukselle (2003). Tämän lisäksi monet tutkijat ovat kyseenalaistaneet myös Mandell & Pherwanin näkemyksen naisten miehiä paremmasta tunneällystä (mm. Petrides & Furnham 2000 ja Goleman 1998; Brown & Reilly 2008, 3).

¹⁴⁴¹ Lisäksi on viitteitä siihen suuntaan, että ainakin toimitusjohtajan karismaattisuudella on vaikutusta myös yrityksen menestyksellisyteen (Agle ym. 2006). Asian aukoton oikeaksitodistaminen on kuitenkin hankalaa, koska muiden asiaan mahdollisesti vaikuttavien tekijöiden eliminointi tarkastelusta on hyvin vaikeaa.

¹⁴⁴² Nissinen käsittelee asiaa kirjassaan *Johtajakoulutus murroksessa* (2000b, 58–71).

¹⁴⁴³ Karismaattisen johtajan ei sanan varsinaisessa merkityksessä tarvitse rakentaa luottamusta, koska hän saa joka tapauksessa ihmiset ”tanssimaan oman pillinsä mukaan”. Asian merkityksen väheksyminen syväjohtamisen osalta on siinä mielessä hyvin erikoista, että juuri hetki sitten todetun mukaisesti karisma selittää Bassin mukaankin johtajuuden tehokkuutta kaikkein parhaiten (Bass 1998, 9).

alaviitteessä listatun mukaisesti syväjohtajilta edellyttää.¹⁴⁴⁴ Kyseisen listan perusteella voidaan todeta, että vaikka syväjohtaminen ei periaatteessa johtajalta karismaattisuutta edellyttäkään, käytännössä kuitenkin vain karismaattinen henkilö, jolla karismaattisuus lisäksi kytkeytyy niin hyvään tunneälyyn kuin intuitiivisuuteenkin (ja siihen kytköksissä oleviin moniin muihinkin ominaisuuksiin) voi todellisuudessa toimia syväjohtajana.¹⁴⁴⁵ Karismaattisuuden harvinaisuutta ja persoonallisuussidonnaisuutta puolestaan kuvaa hyvin transformationaalisen johtajuuden keskeisen kehittäjän Alan Brymanin näkemys asiasta: *”Karisman käsitteellä viitataan ihmisen persoonallisuudessa sellaiseen lahjakkuuteen, jota on pidettävä poikkeuksellisenä, ellei peräti yli-inhimillisenä johtajuuden lähteenä. Karisma ei siis ole normaalin ihmisen saavutettavissa”*. (Bryman 1992) (Nissinen 2007b,136)

Vaikka karisma onkin hyvälle johtajalle harvinainen, tärkeä ja myös johtamisen tehokkuutta selittävä ominaisuus, se ei kuitenkaan vielä riitä takaamaan organisaation toiminnan menestyksellisyyttä, koska kyseisen tavoitteen saavuttaminen edellyttää Khatrin ym. mukaan, että johtaja on myös visionäärinen henkilö. Lisäksi Khatri ym. ovat asiasta sitä mieltä, että niin karismaattisuus kuin visionäärisyyskin ovat johtajille harvinaisia ominaisuuksia, eivätkä ne välttämättä myöskään ilmene samoissa henkilöissä, joten karismaattinen liideri ei siis automaattisesti ole organisaation toiminnan kannalta tehokas visionäärinen manageri (Khatri ym. 1999, 1–29).¹⁴⁴⁶ Mikäli visionäärisyys puolestaan kytketään MBTI-persoonallisuuteen, voidaan puolestaan upseereille harvinaisia, keirseylaisittain strategisesti päteviä NT-tyyppin ihmisiä pitää tutkimuksessa jo aikaisemmin mainitun VALS-tutkimuksen (values, attitudes and lifestyles)

¹⁴⁴⁴ ”Syväjohtaja antaa alaisilleen käyttäytymismallin”, ”syväjohtajat pystyvät asettamaan tarvittaessa alaisensa tarpeet omien tarpeidensa edelle”, ”eettinen ja moraalinen perusta johtamiselle on vahva, sillä rehellisyys, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus ovat syväjohtajan käyttäytymisessä etusijalla”, ”syväjohtaja käyttää legitiimiä valtaansa harvoin, eikä koskaan saavuttaakseen oman etunsa”, ”syväjohtaja saa alaisensa löytämään omasta työstään uutta sisältöä, uusia piirteitä ja haasteita”, ”syväjohtajat kykenevät selkeästi kokoamaan kunkin työlle asettamat vaatimukset, ja luovat sitoutumista yhteisten tavoitteiden avulla”, ”syväjohtaja jakaa aina tilaisuuden tullen kiitosta ja kehittää uusia, yllättäviä tapoja palkita alaisiaan hyvistä suorituksista”, ”syväjohtaja tukee alaisensa innovatiivisuutta ja luovuutta asettamalla perusoletukset kyseenalaisiksi, hakemalla ongelmiin uusia ratkaisumahdollisuuksia ja työhön uusia näkökulmia”, ”syväjohtaja osaa antaa ja ottaa palautetta, niin myönteistä kuin kielteistäkin”, ”syväjohtaja hallitsee jokaisen yksilölliset tarpeet kasvaa ja kehittyä toimien eräänlaisena valmentajana”, ”syväjohtajan käyttäytymisestä näkee, että hän hyväksyy yksilölliset erot ihmisten välillä ja toimii sen mukaan”, ”syväjohtaja muistaa aiemmat keskustelut, tuntee alaisensa henkilökohtaisesti ja kohtelee tätä yksilönä, ei ainoastaan viiteryhmän edustajana”, ”syväjohtaja osaa kuunnella”, ”alaisia tuetaan niin työhön liittyvissä kysymyksissä kuin muissakin ongelmatilanteissa”, ”alaisista pidetään huolta kaikissa tilanteissa” (täydelliset kuvaukset löytyvät lähteestä Nissinen 2000, 100–102). Vertaa kyseistä listaa myös Mao Zedongin hyvistä kommunistisista johtajista sanomaan: *”Tällaisten kaadereitten ja johtajien tulee olla vailla itsekkyyttä, individualistista sankarillisuutta, rehentelyä, velttoutta, passiivisuutta ja pöyhkeäitä lahkokuntalaisuutta, ja heidän tulee olla epäitsekkeitä kansallissankareita ja luokkasankareita; tällaisia ovat puolueemme jäseniltä, kaadereilta ja johtajilta vaadittavat ominaisuudet ja tällainen tulee olla heidän työtyylinsä.”* (Lin Piao 1966, 293–294)

¹⁴⁴⁵ Karisman merkityksen vähättelyä ei kuitenkaan ole syväjohtamisen koulutusohjelman osalta syytä täysin tuomita, koska sen avullahan ei suinkaan pyritä tekemään ihmisistä virtuoosijohtajia vaan ainoastaan parantamaan heidän johtamisvalmiuksiaan. Mikäli karisma olisi siis myös syväjohtamisen kulmakivi, pitäisi koulutussessiot aloittaa suunnilleen seuraavanlaisen tapan: *”Syväjohtamisen koulutusohjelman tarkoituksena on edesauttaa teidän johtajana kehittymistänne, joskin koulutuksen onnistumisen ennakkoehtona on, että teidän pitäisi olla karismaattisia persoonallisuksia, jollaisia ihmisistä kuitenkin on vain äärimmäisen pieni osa...”*

¹⁴⁴⁶ Karismaattisuus ei siis välttämättä ilmene organisaation kannalta mielekkäinä visioina.

perusteella myös visionääreinä. Tällaisten syiden pohjalta on myös karismaattis-visionääristen huippujohtajien oltava aivan eritasoisia henkilöitä kuin syvä-johtamisen määrittelemät, loppujen lopuksi kuitenkin varsin vaatimattoman-tasoiset syväjohtajat ovat.¹⁴⁴⁷

Kun kaikki edellä läpikäydyt tutkimustulokset puolestaan vedetään yhteen, vaikuttaakin ilmeiseltä, että todellinen transformationaalinen huippujohtaja on intuitiivinen, hyvän tunneälyn¹⁴⁴⁸ omaava karismaattinen¹⁴⁴⁹ ja visionäärinen henkilö. Koska intuitiivisten ihmisten puolestaan tiedetään olevan sekä tulevaisuus-orientoituneita että visionäärisiä (ks. esim. Sashkin & Burke 1990, 307–308 ja Bornstein 1996, 282–292), täyttävät he myös tätä kautta transformationaalisilta johtajilta edellytettävät kriteerit.¹⁴⁵⁰ Koska Churchin & Wacławskin mukaan N-tyyppisyys selittää sekä transformationaalisuutta että karismaattisuutta, voidaankin lopputulosta pitää tämän tutkimuksen näkökulmasta erittäin mielenkiintoisena. Se on kiinnostava erityisesti sen vuoksi, että vaikka tarkastelu tapahtuikin transformationaalisen johtamisen määrittelemistä lähtökohdista, lopulta päädyttiin kuitenkin lähes täsmälleen samaan lopputulokseen kuin tutkimuksessa aikaisemminkin, eli intuitiivinen N-tyyppisyys näyttäisi olevan hyvän managerin lisäksi myös hyvälle liiderille ominainen persoonallisuudenpiirre. Sen sijaan lopputulos ei tue sitä, että syväjohtaja ilman karismaa (ja sen kanssa korreloivia muita asioita) voisi olla oikeastaan millään tavoin poikkeuksellisen hyvä johtaja. Vaikka kyseinen johtopäätös ei todennäköisesti erityisemmin miellytäkään nykymuotoisen syväjohtamisen puolestapuhujia, tämän tutkimuksen kannalta lopputulos on kuitenkin pelkästään positiivinen asia. Sen pohjaltahan pienenee pelko siitä, että hyvät clausewitzlaiset strategit ja hyvät transformationaaliset johtajat olisivat keskenään aivan erilaisia ihmisiä, jonka seurauksena taas potentiaalisten clausewitzlaisten strategien määrän voidaan olettaa kasvavan.¹⁴⁵¹

Valitettavasti kyseinen tulos ei kuitenkaan paranna millään tavoin upseereiden asemaa johtajina, koska tämän perusteellahan SJ-tyypin upseerit eivät todennäköisesti ole sen enempää clausewitzlaisia strategeja¹⁴⁵² kuin erityisen hyviä

¹⁴⁴⁷ Khatrin ym. tutkimustulos viittaa vähintäänkin välillisesti myös siihen tutkimuksen alkuvaiheessa todettuun asiaan, ettei Bennisin (1989) tekemä manageri-liideri-jaottelu myöskään ole erityisen mielekäs, sillä vaikka karismaattisuutta voidaankin pitää leadership-ominaisuutena, visionäärisyys on vastaavasti taas management-ominaisuus. Lisäksi karismaattisuuden osalta on myös syytä huomioda, että leadership-käyttäytymisenä sitäkin on syytä luonnehtia lähinnä vain ”demokratian kaapuun puetuksi autoritaarisuudeksi”.

¹⁴⁴⁸ Tunneälyn osatekijöiden korrelaatioiden kautta heillä on myös hyvä itseluottamus, itsetietoisuus sekä ihmisten johtamisen kannalta tärkeä empatian kyky.

¹⁴⁴⁹ Karisma korreloi myös muiden transformationaalisen johtamisen kulmakivien (ja johtajuuden) kanssa.

¹⁴⁵⁰ Koska transformationaalisten johtajien voidaan edellyttää olevan älykkäitä ja luovia, mutta koska tunneäly, toisin kuin intuitio ei kuitenkaan korreloi näiden ominaisuuksien kanssa, tukee myös tämä asia todellisten transformationaalisten johtajien N-tyyppisyyttä. Todennäköisesti älykkäitä, tunneälykkäitä ja luovia ihmisiä ovat lisäksi keskenään erilaisten N-persoonallisuustyyppiryhmien edustajat. Ilmeisesti älykkäitä ovatkin NT-tyypit (esim. Sak 2004) ja luovia NP-tyypit (esim. Perino 2005, 60 ja Briggs Myers & McCauley 1988, 215). Koska tunteiden merkitystä korostava F-tyyppisyys ei puolestaan selitä tunneälyä, selittäväenä tekijänä sen osalta lieneekin lähinnä EN-tyyppisyys (esim. Thompson 2006).

¹⁴⁵¹ Kuten asian osalta hetki sitten todettiin pelkkä N-tyyppisyys ei kuitenkaan välttämättä vielä riitä takaamaan molempien ominaisuuksien samoissa ihmisissä ilmenemistä.

¹⁴⁵² Esimerkiksi Keirseyn temperamenttiluokituksen mukaan SJ-tyyppien vahvuusalueet parhaasta heikoimpaan olivat logistiikka-taktiikka-diplomatia-strategia, kun taas NT-tyyppien osalta vastaava järjestys oli täysin päinvastainen eli strategia-diplomatia-taktiikka-logistiikka (Keirseyn 1998, 40).

syväjohtajiakaan.¹⁴⁵³ Tällaista Churchin & Wacławskin näkemystä tukee lisäksi myös se, että Knowltonin & McGeen (1994) mukaan erityisesti suomalaisupseereille hyvin harvinaiset ENTP- ja ENFP-tyypin ihmiset¹⁴⁵⁴ soveltuvat kaikkein parhaiten toimimaan tulevaisuuteen suuntautuneina strategisina liidereinä (Kelley 1997, 21).¹⁴⁵⁵ Koska tyypilliset suomalaisupseerit näyttäisivät myös ns. KAI-teorian mukaan olevan ennemminkin sopeutujia kuin visionäärisiä innovaattoreita,¹⁴⁵⁶ ei heidän myöskään tästä näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa voida olettaa olevan muutoksen kärjessä kulkevia, syväjohtamisen edellyttämiä muutosjohtajia.¹⁴⁵⁷ Upseereiden intuitiivisuuden puute ei näin ollen tue myöskään sitä, että heidän keskuudessaan voisi juurikaan olla sellaisia Sternbergin älykkyyden kolmijaon mukaisia *synteettisiä lahjakkuuksia*, jotka Uusikylän mukaan kuitenkin tyypillisesti yltävät niin tieteissä kuin taiteissakin kaikkein suurimpiin saavutuksiin (Uusikylä 2005, 55–56).¹⁴⁵⁸

Tarkastelussa voidaan lisäksi huomioida synteettisyyden osalta myös Bill Joinerin ja Stephen Josephsin johtamisen joustavuuteen (*leadership agility*) keskittyvä johtamismalli, jonka päätasot ovat heroistinen ja postheroistinen johtajuus. Näistä pääryhmistä ensimmäiseen kuuluvat *asiantuntija (expert)* ja *suorittaja (achiever)* ja jälkimmäiseen *katalysoija (catalyst)*, *yhteistoimija (co-creator)* ja *synergisti (synergist)*.¹⁴⁵⁹ Mallin mukaan johtajuus kehittyy lisäksi vaihe vaiheelta korkeammantasoiseksi, eli ylemmän tason johtajalla on samalla myös alemman tason johtajan kyvyt. Joinerin ja Josephsin mukaan joustavaan johtamiseen puolestaan kykenevät nopeasti muuttuvassa ja koko ajan kehittyvässä

¹⁴⁵³ Näin ollen upseerikoulutusjärjestelmä ei todennäköisesti myöskään saavuta aivan sellaista tasoa kuin millaisena asia ainakin seuraavan lainauksen perusteella Maanpuolustuskorkeakoululla nähdään: ”*Sitran yliasiamies Mikko Kosonen totesi eräässä lehtiartikkelissa, että ’Suomessa keskitytään liikaa asiantuntijauralle ja uraudutaan siihen. Johtotehtäviin usein ajaututaan, vaikka osaamista tai koulutusta ei ole.’ Edellä kuvatun perusteella yliopistomaailma siis tuottaa yleisesti ottaen asiantuntijoita. Osana suomalaista yliopistokenttää Maanpuolustuskorkeakoulu ei kuitenkaan perusta toimintaansa pelkistäen asiantuntijavalmiuksien luomiseen. Korkeakoulun olemassaolon lähtökohdat perustuvat pitkälti yhteiskunnan puolustusvoimille asetettiin vaatimuksiin maan puolustamisesta. Tätä kautta päädytään siihen, että Maanpuolustuskorkeakoulun tehtävänä on tuottaa sodan ja rauhan ajan johtajia asiantuntijavalmiuksin.*” (Tuominen 2011, 13) Ongelman toisin sanoen muodostaa Maanpuolustuskorkeakoulun virallisen koulutustehtävän ja sen käytännön tasaisen toteutuksen välinen ristiriita. Toisin sanoen, akateemisilta valmiuksiltaan varsin vaatimattomantasoiset upseerit eivät todennäköisesti ole koulutettavissa sen enempää asiantuntijoiksi kuin strategisen tason johtajiksikaan. Päinvastoin pelkona on, että nimenomaan puolustusvoimissa epäpätevien henkilöt ylenevät lopulta johtajiksi ja asiantuntijoiksi, kun taas siviilipuolella johtajan tehtäviin kaikesta huolimatta kuitenkin ”ajautuu” keskimääräistä pätevämpiä henkilöitä?

¹⁴⁵⁴ NP-tyyppejä pidetään itsenäisinä ja yksilöllisinä ihmisinä (Briggs Myers & McCauley 1988, 36).

¹⁴⁵⁵ On myös huomionarvoista että Knowltonin ja McGeen tutkimus tehtiin *National Defense Universitylle* ja kyseistä tutkimusta lainannut Kelley tutkimus puolestaan *Air War Collegelle* eli kumpikin sotilasyhteisölle, joten tulokset lienevät hyvin myös Suomen puolustusvoimiin sovellettavissa.

¹⁴⁵⁶ Visionäärisyys on siis VALS-tutkimuksen mukaan nimenomaan NT-tyypeille tyypillinen ominaisuus.

¹⁴⁵⁷ Kuten työssä on jo aikaisemminkin todettu, esimerkiksi kirjassa *The Exceptional Manager Making the Difference* korostetaan innovatiivisuuden merkitystä transformationaalisen johtamisen perustana (Delbridge ym. 2006, 87-106). Ks. myös <http://innovationstyles.com/isinc/files/78/download.aspx>.

¹⁴⁵⁸ Sternbergin mukaan synteettinen lahjakkuus on siis kytköksissä intuitiivisuuteen. Myös MacKinnonin mukaan ylivoimaisesti suurin osa hyvin luovista ihmisistä on N-tyypin ihmisiä (Briggs Myers & McCauley 1988, 215).

¹⁴⁵⁹ Näkemys heroistisesta ja postheroistisesta johtajuudesta perustuu David L. Bradfordin ja Alan R. Cohenin (1998) kehittämään *post-heroic leadership mind-set*-malliin.

kompleksisessa toimintaympäristössä vain luovat postheroistiset johtajat.¹⁴⁶⁰ Tämän seurauksena muuttuu myös upseereiden tilanne vielä aikaisempaakin haasteellisemmaksi, koska yleisesti ottaenkin johtajista¹⁴⁶¹ vain 10 % kuuluu postheroististen johtajien ryhmään (Joiner & Josephs 2007, 6-11) ja näistä puolestaan vain noin 1 % on synergistejä (5 % katalysoijia ja 4 % yhdessä tekijöitä),¹⁴⁶² vaikka viime kädessä vain heidän voidaan katsoa täyttävän transformationaalisen johtajan kriteerit.¹⁴⁶³ Näkemys postheroististen ja aivan erityisesti synergistien vähäisyydestä ei siis tue näkemystä siitä, että heroistiset upseerit¹⁴⁶⁴ voisivat olla syväjohtajina;¹⁴⁶⁵ sen sijaan tulos tukee hyvin tämän tutkimuksen mukaista näkemystä upseerikunnasta löytyvien clausewitzlaisten strategiiden, samoin kuin carsonlaisten nerojenkin harvinaisuudesta.¹⁴⁶⁶ Tähän asiaan liittyen voidaan vielä lopuksi todeta, ettei postheroististen johtajien vähäisyys myöskään tue näkemystä yhteiskunnan postheroistiseksi muuttumisesta (esim. Terho 2009, 146) koska todennäköisesti postheroististen ihmisten osuus väestöstä lienee aina ollut jotakuinkin vakio ja sen lisäksi myös hyvin pieni.¹⁴⁶⁷ Postheroististen johtajien määrän pysyessä vakiona, mutta johtajien tehtävien lisääntyessä, on postheroististen johtajien suhteellinen osuus kaikista johtajista todennäköisesti ennemminkin laskenut kuin noussut.¹⁴⁶⁸

¹⁴⁶⁰ Myös Modesto Maidiquen kuusiportainen leadership-malli tukee tämänkaltaista johtajuuden jakautumista (<http://www.bnet.com/blog/business-research/1-question-every-leader-needs-to-ask/1883>). Varsinkaan mallin kahdessa ylimmässä luokassa (*rakentaja* ja *transsendentti johtaja*) tuskin on juurikaan suomalaisupseereita.

¹⁴⁶¹ On siis huomiotava, että tarkastelun kohteena olivat johtotehtäviin jo valikoituneet ihmiset, joiden puolestaan voidaan ainakin lähtökohtaisesti olettaa soveltuvan kyseisiin tehtäviin keskimääräisiä ihmisiä paremmin.

¹⁴⁶² Heroistisista johtajista puolestaan asiantuntijoita on noin 45 % ja suorittajia noin 35 %. Tämän lisäksi noin 10 % johtajista kuuluu myös ns. *esiasiantuntijoiden (pre-expert)* eli siis kaikkiin heikktasoisimpaan johtajien ryhmään.

¹⁴⁶³ Mm. holistinen suhtautumistapa asioihin, intuitiivinen kyky löytää näennäisesti ratkaisemattomiin konflikteihin kaikkia hyödyttäviä ratkaisuja, olennaisuuksiin keskittymisen kyky, johtamisen näkeminen henkilökohtaisen kasvun ja muiden hyödyttämisen välineenä, empaattinen tietoisuus ja kyky ristiriitaisten etujen oikeudenmukaiseen yhteensovittamiseen (oma etu mukaan lukien), kyky hyödyntää keskenään erilaisia tiimejä, kyky ottaa haastavissakin keskusteluissa kaikki läsnäolijat huomioon sekä hienovarainen, vahva ja ulkoisen palautteen rikastama keskusteluyhteys.

¹⁴⁶⁴ Heroistisille ja postheroistisille johtajille tyypillisiin käyttäytymismalleihin yms. voi tutustua Joinerin & Josephsin kirjan sivuilla 8 ja 9 olevan taulukon kautta. Taulukossa huomion kiinnittää erityisesti se, että asiantuntijoita luonnehditaan taktikoiksi samaan tapaan kuin miten Keirsey MBTI-pohjaisesti S-tyyppisiä luonnehtii.

¹⁴⁶⁵ SJ-tyyppisyys viittaa hyvin selkeästi heroististen johtajien vastaavankaltaisiin ominaisuuksiin, sillä itse asiassa jo alimmalta postheroististen johtajien luokalta eli katalysoijilta edellytetään esimerkiksi kykyä visionäärisyyteen ja innovatiivisuuteen eli käytännössä siis juuri sellaisia asioita, joita ei voida pitää SJ-tyyppien vahvuuksina.

¹⁴⁶⁶ Asiaan liittyen on kuitenkin mielenkiintoista, että TNS-Gallupin tutkimuksen (Sinkko & Nurmela 2009) mukaan kansalaiset kuitenkin näkevät upseerit (muut tutkitut ryhmät olivat poliitikot, yritysjohtajat ja reserviupseerit) kaikkein postheroistisimpina. Käytännössä tutkimus siis osoittaa ennen kaikkea sen kuinka epäluotettavia tuloksia kyselytutkimukset voivat antaa mikäli ihmisiltä kysytään asioita, joista he eivät todellisuudessa tiedä juuri mitään. Ks. asiaan liittyen myös Kylkirauta-lehden tutkimukseen viittaava artikkeli *Tutkittua tietoa* (Kylkirauta 4/2009, 3).

¹⁴⁶⁷ Ylimmän tason johtajistakin vain 14 % on postheroistisia johtajia (Joiner & Josephs 2007, 233). Sen lisäksi sen enempää tässä tutkimuksessa läpikäydyn kuin myöskään Joiner & Josephsin näkemyksen perusteella ei ole mahdollista, etteivätkö myös tämän johtamismalliin määrittelemät johtajatyypit olisi kiinteästi sidoksissa ihmisten luontaiseen persoonallisuuteen (Joiner & Josephs 2007, 11-12); johtajuustyyppit eivät kuitenkaan heidän näkemyksensä mukaan ole itsessään persoonallisuuksia.

¹⁴⁶⁸ Varsin monissa yhteyksissä myös pääsanana heroismi (sankaruus) liian kirjaimellinen tulkinta näyttäisi johtaneen asiaa koskeneisiin väärinkäsityksiin. Käytännössä sanalla ei nimittäin ole juurikaan todellista merkitystä asian kannalta, koska johtamismallin

Näiden asioiden lisäksi tällaista näkemystä tukee myös se, ettei upseerikunnassa myöskään näyttäisi olevan kovinkaan paljon opiskeluorientaatioltaan itseohjautuvia, kriittisiä ja suuren sisäinen opiskelumotivaation omaavia entwistleläisittäin *merkitysorientoituneita*, opiskeluun syväoppimisen periaatteiden mukaisesti suhtautuvia korkean (työ)moraalin omaavia henkilöitä, vaikka syväjohtaminen perustuukin aivan samojen mekanismien varaan kuin syväoppiminenkin (esim. Nissinen 2000, 81).¹⁴⁶⁹ Käytännössä upseereiden tilanne näyttäisiikin olevan lähes päinvastainen syväjohtamisen tärkeänä pitämiin kriteereihin nähden, koska suurin osa upseereistahan näyttäisi olevan entwistleläisittäin *toistamisorientoituneita*, ulkoisten tekijöiden motivoimia, itseohjautuvuuteen huonosti kykeneviä, opiskeluun pintasuuntautuneesti suhtautuvia ihmisiä, jotka eivät sen enempää halua kuin kykenekään kyseenalaistamaan auktoriteetteja – elleivät he sitten peräti ole opiskelua kohtaan *ei-akateemisesti orientoituneita* henkilöitä.¹⁴⁷⁰ Beairsto ym. puolestaan rinnastavat transformationaalisen oppimisen ns. kolmisilmukaisen oppimisen kanssa.¹⁴⁷¹ Koska tämän tasoinen oppiminen kuitenkin edellyttää, että oppimistapahtumassa organisaation jäsenet kehittävät myös sellaisia prosesseja ja menetelmiä, jotka johtavat uudenalaisiin mentaalisin malleihin, eivät upseereiden valmiudet vaikuttaisi tältäkin osin erityisen hyviltä.¹⁴⁷² (ks. tarkemmin Beairsto, Klein & Ruohotie 2003, 134). Asian osalta on vielä lopuksi syytä muistuttaa Antti-Tuomas Pulkan ja Timo Hemmin kadettien opiskeluorientaatiota käsitelleistä tutkimuksista (Pulkka 2010), joista ensimmäinen osoitti kadettien motivaatiotekijöiden olevan

substanssi löytyy vasta ”viittä johtajaa” määrittelevistä asioista. Toisin sanoen, heroistinen johtaja on tavallinen johtaja, jolla ei ole minkäänlaisia sankarin tai edes hyvän johtajan ominaisuuksia vaan päinvastoin suurimman osan heistä täytyy väistämättä olla jopa keskimääräistä huonompia johtajia.

¹⁴⁶⁹ Kirjassa *Syväjohtaminen* syväjohtaminen määritellään seuraavasti: Syväjohtaminen = oppiminen + johtaminen (Nissinen 2007b, 23). Spethin ym. tutkimuksen perusteella vain noin yksi kolmasosa tutkituista yliopisto-opiskelijoistakin suhtautui opiskeluun syväoppimisen periaatteiden mukaisesti (Speth, Namuth & Lee 2007, 113), joten tämäkin tutkimustulos ei siis tue (syvä)oppijoiden vähäisestä määrästä johtuen syväjohtamisen yleisyyttä.

¹⁴⁷⁰ Tämän perusteella voidaan myös kysyä kuinka hyvin sotilaista voidaan kouluttaa *Sotilaspedagogiikan perusteet* –oppaan (1998) edellyttämiä asiat hyvin sisäistäneitä syväoppijoita? Oppaassa nimittäin todetaan, että ”*perusteellinen ymmärtäminen on kaiken korkeatasoisen toimintakyvyn välttämätön osa*” ja ”*perusteellisen ymmärtämisen kehittymistä kutsutaan syväoppimiseksi*.” (SPP 1998, 36–37) Koska läheskään kaikki ihmiset eivät kuitenkaan ole merkitysorientoituneita syväoppijoita, eivät he myöskään voi tällaista toimintakykyä saavuttaa. Näin ollen onkin kyseenalaista voivatko johtajat, ja varsinkaan tällaisilta valmiuksiltaan vaatimattoman-tasoiset upseerit myöskään käytännön tasolla toimia niin kuin Nissinen heidän *Syväjohtaminen*-kirjassa edellyttää toimivan. Nissinen toteaa asiasta seuraavaan tapaan: ”*Johtamisen kehittämisessä on siis täysin välttämätöntä, että esimiehet sitoutuvat toteuttamaan syväoppimista omalla työurallaan. Vain näin voidaan vapauttaa itsessä piilevät resurssit ja todellisuudessa nähdä, mitä joskus osaan ja saan aikaan yhdessä muiden kanssa.*” (Nissinen 2007b, 19)

¹⁴⁷¹ Näkemyksen taustalla on mm. Chris Argyriksen tunnetuksi tekemä *single-loop* (teemmekö asiat oikein?), *double-loop* (teemmekö oikeita asioita?) ja *triple-loop learning* (miten voimme tietää mikä on oikein?) -ajattelu (ks. esim. <http://www.thorsten.org/wiki/images/TripleLoopLearning.jpg>).

¹⁴⁷² Voidaan itse asiassa olettaa, etteivät konservatiivisten SJ-tyypin upseereiden valmiudet ole erityisen hyvät edes kaksisilmukaiseen oppimiseen, koska sekin edellyttää kykyä omien ennako-oletusten ja arvojen korjaamiseen. Itse asiassa toisinaan näyttää jopa siltä, että puolustusvoimissa toimittaisiin usein myös ”puolisilmukaisen oppimisen” mukaisesti, koska organisaatiossahan ei aina näytettäisi tehtävän asioita edes yksisilmukaisen oppimisen (”tehdään asiat oikein”) mukaisesti, koska useinhan tekemistä näyttäisi ohjaavan periaate ”miten asiat saadaan näyttämään siltä kuin ne tehtäisiin oikein” (esim. muodollisesti laadukkaiden asiakirjojen tuottamiseen panostaminen sisällöllisten tekijöiden kustannuksella).

lähes päinvastaisten syväjohtamisen edellyttämään nähden (epäonnistumisen pelko, luovutusherkkyys, virheiden välttely, suorituskeskeisyys, välttämisen-orientoituneisuus jne.).¹⁴⁷³ Jälkimmäinen tutkimus puolestaan osoitti, ettei Maanpuolustuskorkeakoulun toiminta edes tue sellaisia opiskeluun ja oppimiseen liittyviä näkemyksiä, joita puolustusvoimissa pidetään syväjohtamisen osalta ainakin asiaa koskevan virallisen retoriikan tasolla tärkeinä, koska todellisuudessa Maanpuolustuskorkeakoululla suositetaan toistamisorientoituneita pintaoppijoita merkitysorientoituneiden syväoppijoiden kustannuksella.

Näin ollen, vaikka hyvä johtajuus kenties olisikin mahdollista määritellä syväjohtamisen mukaisesti, puolustusvoimille ongelman kuitenkin muodostaa syväjohtamisen kannalta vääränlaisen persoonallisuuden omaava upseerina. ¹⁴⁷⁴ Ongelmana toisin sanoen on, että vaikka tällaisia ihmisiä koulutettaisiin ja vaikka he itsekin haluaisivat kehittyä todelliseksi syväjohtajiksi, todennäköisesti heidän persoonallisuutensa ja siihen kytköksissä olevat muut tekijät olisivat kuitenkin ylitsepääsemätön este tällaisiksi (huipputasen) johtajiksi kehittymiselle. ¹⁴⁷⁵ Tästä johtuen olisikin melkoisen epärealistista olettaa, että syväjohtamisen koulutusohjelmakaan voisi tuottaa tämän tutkimuksen mielenkiinnon kohteena olevia poikkeuksellisen hyviä johtajia. ¹⁴⁷⁶ Tällaista mahdollisuutta ei myöskään millään tavoin edesauta, etteivät Maanpuolustuskorkeakoulun syväoppimisen merkitystä korostavat viralliset linjaukset myöskään realisoidu käytännön tasoiseksi toiminnaksi. Sen sijaan organisaatio näyttäisi päinvastoin tästä huolimatta jopa selkeästi suosivan pintasuuntautuneesti asioihin suhtautuvia henkilöitä eli käytännössä siis ihmisiä, joista ei ole todelliseksi syväjohtajiksi. ¹⁴⁷⁷

¹⁴⁷³ Upseereiden ominaisuudet eivät myöskään viittaa sellaiseen henkiseen syvällisyyteen perustuvaan luovaan kriittisyyteen kuin millaista esimerkiksi Nissinen seuraavaan tapaan peräänkuuluttaa: *"Tarvitaan tunteen ja tahdon voimaa, kun lähdetään ajattelemaan ja toimimaan vastoin vallitsevia käsityksiä. Toisinajattelu edellyttää epäsovinnaisuutta, voimakasta yksilöllistä luovuutta. Tunteet ja tahto ovat tämän prosessiin käyttövoimaa. Tieto liittyy kriittisyyteen olennaisesti, koska tieto on ihmismielelle luontaista. Kriittikki perustuu parempaan tietoon, ja ihmisen tieto on yleensä aina johonkin näkökulmaan sitoutunutta. Sivistynyt ihminen omaa koko persoonallisuuteen vaikuttavan tiedollisen asenteen, hän ymmärtää laajoja kokonaisuuksia, tiedon rationaalisen ajattelun perustana ja hän hallitsee asioiden suhteuttamisen toisiinsa. Kriittinen ajattelu on taitavaa, vastuullista ajattelua, joka edistää pätevien arvostelmien tekemistä, koska se perustuu kriteereihin, on itseään korjaavaa ja on tietoinen eri näkökulmista. Myönteinen minäkuva edesauttaa näitä taipumuksia ja pyrkimyksiä. Koska johtajuuteen liittyy aina merkittävä vastuu ihmisistä, on kriittisyyden korostaminen sekä käytännön toiminnassa että johtajana kasvamisen prosessissa perusteltua."* (Nissinen 2007b, 152–153).

¹⁴⁷⁴ Tätä kommenttia ei tietenkään pidä tulkita siten, että ihmiset luokiteltaisiin persoonallisuustekijöiden pohjalta jo etukäteen hyviksi ja huonoiksi johtajiksi vaan ainoastaan siten, että todennäköisesti erilaisten persoonallisuustyyppien vahvuudet ja heikkoudet ovat myös johtajina toimittaessa erilaiset. Työssä aikaisemmin sivutun Bennisin määritelmän mukaan upseerit ovat kuitenkin ennemminkin managereita kuin liidereitä (Bennis 1989, 45).

¹⁴⁷⁵ Tältä pohjalta voidaan suhtautua kriittisesti myös basslaiseen näkemykseen siitä, että ihminen voisi niin halutessaan kehittyä transformationaliseksi johtajaksi.

¹⁴⁷⁶ Ongelma ei koske pelkästään oppilasainesta vaan myös syväjohtamista opettavia henkilöitä (upseereita).

¹⁴⁷⁷ Puolustusvoimat pitää itseään myös ns. oppivana organisaationa (ks. esim. HTP 2005, 17). Sengen mukaan organisatorinen oppiminen on puolestaan kytköksissä viiteen peruseriaatteeseen (systeemiajattelu, itsehallinta – yksilötason pätevyys, toimintaa ohjaavat kokonaisvaltaiset ajattelumallit, yhteisen vision luominen ja kollektiivinen tiimioppiminen), joiden samanaikainen ilmeneminen on oppivalle organisaatiolle välttämätöntä (ks. tarkemmin Senge 1990). Näistä tekijöistä erityisesti systeemiajattelun merkityksen voidaan katsoa korostuvan strategisella tasolla toimittaessa, jolla johdon olisi opittava käsitteellistämään holistista kompleksista todellisuutta ja tekemään monimutkaiset asiat merkitykselliseksi niin yksilöille kuin

Edellä läpikäytyjen asioiden perusteella on puolestaan ilmeisen helppo ymmärtää, miksi syväjohtamisen jalkauttamien ei ole ollut, eikä myöskään jatkossa tule olemaan upseerikunnan keskuudessa erityisen helppoa.¹⁴⁷⁸

Syväjohtamisen oikeisiin mittasuhteisiin saamiseksi olisikin syytä hyväksyä, että on olemassa lukemattoman suuri määrä erilaisia tekijöitä, jotka vaikeuttavat upseereita ja itse asiassa pääosaa muistakin ihmisiä kehittymästä erinomaisiksi johtajiksi. Tämän seurauksena syväjohtajaksi kehittymisen ei myöskään voida olettaa tapahtuvan minkäänlaisena välähdyksenomaisena totaalisenä revoluutiona vaan parhaimmillaankin vain hiljalleen etenevänä suhteellisenä evoluutiona, jonka ei kaiken lisäksi myöskään voida olettaa saavuttavan lähimainkaan sellaista ideaalitasoa verrattuna syväjohtajista tyypillisesti käytettyyn terminologiaan (esim. Nissinen 2000, 100–102). Erikoista syväjohtamisen osalta on myös se, että vaikka Bass korostaakin transformationaalisen johtamisen suhteellisuutta (Bass 1985, 22), upseerikunta kuitenkin vaikuttaisi siitä huolimatta polarisoituneen syväjohtamisen suhteen ”tosiuskoviin” ja ”väärauskoisiin”.¹⁴⁷⁹ Tällaista kaksinapaisesti ihmiset kategorisoivaa näkemystä voidaan kuitenkin varsinkin syväjohtamisen kannattajien osalta pitää erikoisena, koska olisihan erikoista, mikäli he oltaisivat muiden ihmisten hyväksyvän automaattisesti oman näkemyksensä. Eiväthän sen enempää syväjohtamisen kuin syväoppimisenkaan mukaisesti asioihin kriittisesti suhtautuvat *merkitysorientoituneet* ihmiset nimittäin toimi tällä tavoin.¹⁴⁸⁰ Päinvastoin, mikäli ihmiset edellä läpikäydyistä syväjohtamista käsitelleistä lukemattomista vaikeuksista ja epäkohdista huolimatta kuitenkin olisivat valmiita omaksumaan syväjohtamisen sellaisenaan, olisivat he mitä ilmeisimminkin juuri sellaisia syväjohtamiseen kritiikittömästi suhtautuvia, transformationaalisen johtamisen perusteisiin heikosti perehtyneitä, auktoriteettiuskoisia ja *toistamisorientoituneita* ihmisiä, jollaisista ei aivan varmasti olisi todellisia syväjohtajina toimimaan. Syväjohtaminen ei myöskään itse kannata tällaista asioiden omaksumista, koska siinä aivan nimenomaisesti kielletään tällainen tapa asioihin suhtautumiseksi, eli kuten Nissinen asian seuraavaan tapaan selväsanaisesti muotoilee:

”Indoktrinaatio on kasvatuksen nurja puoli. Indoktrinaatio saa kasvatettavan omaksumaan uskomuksen tai näkemyksen kritiikittömästi ilman, että he ymmärtävät niitä perusteita, joiden pohjalta omaksuttua asiaa voidaan pitää pätevänä. Eroja oikeaan kasvatukseen on haettu useilla eri tavoilla. Sisältökriteerin mukaan indoktrinaatio on sellaisten uskomusten opettamista, joiden ei minkään tavallisen mittapuun mukaan voida tietää olevan tosia. Kontrollikriteerin mukaan indoktrinaatiota luonnehtii myös vallan väärinkäyttö. Se sisältää alistussuhteen, joka estää oppilasta itsenäisesti arvioimasta, mitä

yhteisöllekin. Koska ainakin Crossanin ym. mukaan yksilötasoinen intuitio on kuitenkin keskeinen organisatorisen oppimisenkin edellytys (Crossan, Lane & White 1999, 522–537), lienee perusteltua hieman epäillä puolustusvoimien mahdollisuuksia toimia todellisena oppivana organisaationa. Itse asiassa N-tyypeistä erityisesti keirseyläisen NT-temperamenttisuuden voidaan katsoa tukevan yleisemmälläkin tasolla Sengen viiden periaatteen toteutumista (Keirsey 1998, 163–168).

¹⁴⁷⁸ Syväjohtamisen toteutumista ei myöskään edesauta se, etteivät upseerit ainakaan MpKK:n rehtorin Vesa Tynkkysen mukaan myöskään enää nykyään ole sellaisia kollektiivisia arvoja korostavia, oman etunsa sivuuttavia henkilöitä, jollaisia syväjohtajien kuitenkin pitäisi olla (ks. Tuominen 2011, 15).

¹⁴⁷⁹ Kyseistä vertauskuvaa käytetään tässä yhteydessä sen vuoksi, että monet tuntemani syväjohtamisen koulutustilaisuuksiin osallistuneet henkilöt ovat luonnehtineet niiden tunnelmaa ”herätyskokouksiksi”. Vaikka voimakas tunnelataus saattaakin vaikuttaa positiivisesti erityisesti tunneihmisiin (F-tyypit), vastaavasti taas monet järki-ihmiset (T-tyypit) ovat luonnehtineet tällaista perustunnelmaa lähinnä kiusalliseksi.

¹⁴⁸⁰ Nissinen toteaa itsekkin asiasta seuraavaan tapaan: ”Mitä arvokkaampaa henkilön osaaminen on, sitä kriittisemmin hän suhtautuu kohtaamaansa johtamiskulttuuriin.” (Nissinen 2007b, 20)

indoktrinaatiossa tapahtuu. Se on oppilaan kriittisen ajattelun kehittymisen estämistä. Vaikutuskriteerin mukaan kasvatettavan mieli sulkeutuu indoktrinaatiossa rationaalisilta perusteilta, ja hän pitää kiinni omista uskomuksistaan sitkeästi ja kriittittömästi. Indoktrinaation mukaan opettajalla voi olla tarkoitus saada oppilaita oppimaan asia todistusaineistosta välittämättä. Menetelmäkriteerin mukaan huomio kiinnitetään opetusmenetelmiin, jotka ovat indoktrinoivia, jos

- opetustilanne tarjoaa vähän mahdollisuuksia kyseenalaistamiseen
- opetussisältö iskostetaan oppijoiden mieleen
- oppijoihin kohdistetaan uhkauksia
- vapaata keskustelua ei sallita

Indoktrinaatiota esiintyy aina, jos oppilas voisi olla toista mieltä täydellisemmän informaation varassa, mutta vajaan tiedon perusteella omaksuu opettajan näkemyksen. Sen tunnistaa siitä, että rationaalisia kanavia ja mahdollisuuksia avataan vain rajoitettuihin suuntiin. Syväjohtamisessa perustuvaa esimiesvalmennusta on syytä arvioida kriittisesti tästä näkökulmasta.” (Nissinen 2007b, 150–151).¹⁴⁸¹

Myös Burns'n näkemys asiasta on vastaavanlainen: ”Burns totesi, että intellektuelli on verraten itsenäinen ja vetäytyvä hahmo. Intellektuelli on sitoutunut ajatuksiinsa, osaamiseen, tietoihin ja arvoihin. Intellektuelli pohdiskelee kriittisesti ja luovasti arvoja ja päämääriä, jotka ylittävät välittömän käytännöllisen tarpeen. Intellektuellit eivät kuitenkaan ole täysin eristyneitä heitä ympäröivästä yhteisöstä. He pyrkivät muuttamaan yhteisöä, koska ovat tyytymättömiä siinä vallitsevaan tilaan. Intellektuaalinen johtaminen kumpuaa Burns'in mukaan tietoisesta pyrkimyksestä muuttaa olevia oloja. Hän pitikin intellektuaalista johtajuutta transformationaalisenä johtajuutena (Burns 1979, 141–143) Intellektuellien pyrkimys muuttaa oloja ajaa heidät ristiriituihin yhteisössä vallitsevien arki diskurssien ja heidän itsensä luoman muutospuheen välillä. Näiden diskurssien välinen jännite saattaa olla intellektuellin omien kokemusten syvällisyydessä tai tulosta tietoisesta, kriittisestä pohdinnasta.” (Juuti 2001, 289)¹⁴⁸²

Tästä johtuen syväjohtamisesta voidaankin todeta, että vaikka se johtamisen koulutusohjelmalla onkin tietyiltä osin selkeä parannus puolustusvoimien aikaisempaan tilanteeseen nähden, sen toteutumisen esteenä on kuitenkin niin lukemattoman suuri määrä erilaisia vakavia esteitä, ettei syväjohtamista voida pitää erityisen uskottavana välineenä puolustusvoimia koskevien johtamisongelmien ratkaisemiseksi. Päinvastoin, ja varsinkin suhteutettuna syväjohtamisen viralliseen asemaan puolustusvoimien virallisena johtamis- ja koulutusoppina, voidaan pitää ennemminkin hämmästyttävänä, ettei sen varsin helposti selvitetävissä oleviin, mutta erittäin vakaviksi luonnehdittavissa oleviin heikkouksiin ole kiinnitetty juuri minkäänlaista huomiota. Näin ollen, vaikka syväjohtaminen oikeanlaisten henkilöiden oikeanlaisille henkilöille oikein toteuttamana olisikin kaikin puolin suositeltava tapa ihmisten kouluttamiseen käytettäväksi, on sen käytännön tasoinen soveltuvuus puolustusvoimissa hyödynnettäväksi kuitenkin varsin heikko.¹⁴⁸³

¹⁴⁸¹ Tässä yhteydessä pyrittiin siis aivan nimenomaisesti arvioimaan syväjohtamista kriittisesti juuri sellaisen täydellisemmän informaation pohjalta kuin millaiselta pohjalta Nissinen toivoikin sitä arvioitavan.

¹⁴⁸² Intellektuellisen johtamisen lisäksi Burns korostaa transformationaalisen johtajuuden osalta myös uudistavan, vallankumouksellisen (valmius marttyyriuteen) ja karismaattisen johtajuuden merkitystä (Juuti 2001, 289–290). Vrt. asiaa myös työssä aikaisemmin sivuttuihin rationaaliseen luovuuteen ja synteettiseen lahjakkuuteen.

¹⁴⁸³ Syväjohtamisen heikkous perustuu siis lähinnä siihen, ettei se ota huomioon puolustusvoimia ja upseerikuntaa koskevaa reaalityodellisuutta (vrt. Clausewitzin absoluuttinen

Tähän liittyen voidaan myös syväjohtamisen puolustusvoimissa saamaa asemaa pitää erikoisena, koska sen selvästi osoitettavissa olevista heikkouksista huolimatta ihmisten kuitenkin edellytetään toimivan sen mukaisesti.¹⁴⁸⁴ Koska ihmiset eivät kuitenkaan voi muuttaa persoonallisuuttaan, puhumattakaan temperamentistaan, edellyttää hyvien tulosten saaminen syväjohtaja-arvioinnissa monille ihmisille oman persoonallisuuden vastaista näyttelemistä.¹⁴⁸⁵ Syväjohtamisen omista lähtökohdistakin asiaa katsottaessa on kuitenkin arveluttavaa, mikäli myös sellaisten ihmisten, jotka eivät jostain syystä koe syväjohtamista omakseen, vaaditaan toimimaan syväjohtamisen mukaisesti, koska tähän johtaa ainoastaan juuri sellaiseen syväjohtamiselta näennäisesti vaikuttavaan pintakäyttäytymiseen eli Bassin näkemyksen mukaiseen pseudotransformationaalisuuteen, jollaista syväjohtamisen pitäisi tietoisesti vastustaa. Asian osalta on lisäksi huomioitava, etteivät painostaminen, pakottaminen ja käskeminen ylipäättäänkaan ole syväjohtamisen mukaisia keinoja ihmisiin vaikuttamiseksi, jolloin siis jo pelkästään tällaisiin auktoriteetilähtöisiin keinoihin ilman hyväksyttävää syytä turvautuminenkin osoittaisi, että toiminnan taustalla on muita syitä kuin syväjohtamisen korostama ihmisten erilaisuuden hyväksyvä yksilöllisyyden kunnioitus.

Auktoriteetilähtöiset toimenpiteet demokraattisen, suvaitsevan¹⁴⁸⁶ ja ihmisläheisen syväjohtamisen virallistamiseksi ovat kyseenalaisia myös sen vuoksi, että todennäköisesti suuri osa upseereista on hakeutunut sotilasuralle siinä uskossa, että upseerinura tarjoaisi heille heidän konservatiivisen arvomaailmansa mukaisen autoritaaris-byrokraattis-hierarkkisen toimintaympäristön.¹⁴⁸⁷ Koska puolustusvoimien sodan aikaisen ydintoiminnan menestyksellinen toteutus kaiken lisäksi myös tapahtuu ainakin organisaation alatasoilla juuri tällaisessa ympäristössä,¹⁴⁸⁸ ei upseereiden tämän tyyppistä arvomaailmaa myöskään ole perusteltua (ainakaan suoraan) kyseenalaistaa esimerkiksi puolustusvoimien rauhan aikaisiin hallinnollisiin tarpeisiin vetoamalla.¹⁴⁸⁹ Tässä yhteydessä kaikkein keskeisin syy tällaiseen muutosvaatimukseen kielteisesti suhtautumiselle on kaikista edellä läpikäydyistä asioista huolimatta kuitenkin se, että mikäli puolustusvoimat käskisi upseerit muuttamaan syväjohtajiksi, tarkoittaisi tämä samalla myös sitä, että puolustusvoimat edellyttäisi upseereiden muuttavan persoonallisuuttaan, jolloin vaatimus ei enää olisi sen enempää syväjohtamisen periaatteiden mukainen kuin persoonallisuusteoreettisesta näkökulmasta asiaa katsottaessa mahdollinenkaan (persoonallisuus on pysyvä) käytännön tasolla toteutettavaksi.¹⁴⁹⁰

vs. todellinen sota), vaikka periaatteessa syväjohtamisessa tilannetekijöiden huomioon ottamisen merkitystä korostetaan (esim. Nissinen 2007b, 53–63).

¹⁴⁸⁴ Esimerkiksi työn seuraavassa luvussa tarkemmin käsiteltävä 360°-palautejärjestelmä mittaa johtajien pätevyyttä nimenomaan syväjohtamisen kriteereiden pohjalta.

¹⁴⁸⁵ Tämä tosin edellyttäisi sitä, että arviointi tapahtuisi todellisiin transformationaalisen johtamisen kriteereihin peilaten; esimerkiksi Joakim Salosen tutkimuksen (2009) perusteella näin ei kuitenkaan näyttäisi tapahtuvan.

¹⁴⁸⁶ Termillä viitataan tässä yhteydessä lähinnä avarakatseisuuteen ja vapaamielisyyteen.

¹⁴⁸⁷ Hyvin sosiaalisista ihmisistä ei tutkimusten mukaan myöskään pitäisi valita johtajiksi ainakaan sellaisiin tehtäviin, joissa johtajat joutuvat tekemään raskaita päätöksiä (Keltikangas-Järvinen 2010, 57–58).

¹⁴⁸⁸ Caesar: *"Sodassa ei tarvita sananvapautta."* Clausewitz: *"Sodassa mikään ei ole tärkeämpää kuin totteleminen."* Myös Napoléon edellytti sotilaiden sopeutuvan kovaan kuriin (Lindqvist 2005, 115). Näiden toteamusten osalta on kuitenkin syytä muistuttaa, että tottelemisella viitataan "metodiseen" eikä "dogmaattiseen" tottelevaisuuteen.

¹⁴⁸⁹ Toisaalta voidaan myös kysyä, ovatko kenraali Hägglundinkaan ns. johtajan venttiinä (ks. tarkemmin esim. <http://www.net-lehti.com/default.aspx?ContentID=1813>) tunnetuksi tulleet johtamista koskevat näkemyksetkään syväjohtamisen periaatteiden mukaisia, vaikka syväjohtaminen hänen aikanaan puolustusvoimissa virallistettiin.

¹⁴⁹⁰ Periaatteessa upseereiden pitäisi kuitenkin myös omasta mielestäni olla hyvin pitkälle syväjohtamisen mukaisia johtajia. Kritiikki kohdentui näin ollen vain siihen, etteivät ihmiset ole eikä heitä myöskään sen enempää saa (syväjohtaminen) kuin voikaan (persoonallisuuspsykologia) pakottaa syväjohtajiksi.

Tämän tutkimuksen kannalta syväjohtamista puolestaan tarkasteltiin erityisesti sen vuoksi, että sen kautta oli mahdollista osoittaa, ettei puolustusvoimat ole vaikuttanut edes omalta kannaltaan erittäin keskeistä johtamis- ja koulutusjärjestelmää käyttöön ottaessaan kiinnittäneen juurikaan huomiota sen hyödynnettävyyteen. Käytännössä syväjohtamisen hyödynnettävyys upseerikunnan keskuudessa on varsinkin sen saamaan erittäin suureen merkitykseen suhteutettuna hyvin heikko. Käytännössä tämä tarkoittaa samalla sitä, ettei syväjohtamista myöskään ole syytä pitää aivan sellaisena teorian ja käytännön toisiinsa yhdistämään kykenevänä siltana kuin millaisena sitä tunnutaan jopa puolustusvoimien ulkopuolellekin markkinoitavan (esim. Nissinen 2007b, 24).¹⁴⁹¹ Vaikka syväjohtamisen käytännön tasoiseen hyödynnettävyyteen näin ollen liittyikin varsin moniakkin vaikeasti ylitettäviä esteitä, tämän tutkimuksen kannalta positiivisena yllätyksenä voidaan kuitenkin pitää sitä, että clausewitzlaisia strategeita ja todellisia syväjohtajia (transformationaalisia johtajia) näyttäisivät yhdistävän toisiinsa hyvin samankaltaiset ominaisuudet, joten hyviä johtajia (managerit vs. liiderit) ei myöskään tarvitse hakea kahdesta keskenään täysin erilaisesta ihmisjoukosta. Ilmeisestikin molempia johtajia kannattaa ainakin lähtökohtaisesti etsiä nimenomaan intuitiivisten MBTI-persoonaalisuustyyppien joukosta. Lopuksi, ja samalla myös siten kuin miten Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijapalautejärjestelmänkin osalta tapahtui, myöskään ”case syväjohtaminen” ei pystynyt osoittamaan, että senkään käyttöönoton taustalla olisi varsinaisesti ollut oikeastaan minkäänlaista kokonaisvaltaista strategista ajattelua, vaan päinvastoin kaikki näyttäisi viittaavan vahvasti siihen, että sen puolustusvoimissa tapahtunut käyttöönotto ja toteutus olisivat tapahtuneet juuri sellaisessa kokonaisuuden huomiotta jättäneessä tyhjiössä, jollaista syväjohtamisessa ainakin periaatteellisella tasolla selkeästi vastustetaan (esim. Nissinen 2007b, 53).

360°-palautejärjestelmä

Syväjohtamiseen kytkeytyy myös johtajaominaisuuksien selvittämiseen ja arvioimiseen pyrkivä ns. 360°-palautejärjestelmä.¹⁴⁹² Palautejärjestelmän käyttöönoton alkuperäisenä tarkoituksena oli, että ihmiset saisivat sen kautta kattavaa palautetta niin esimiehiltään, vertaisiltaan kuin alaisiltaan. Palautteen osalta korostettiin lisäksi sitä, että palaute oli tarkoitettu ainoastaan yksilöiden omaa syväjohtajana kehittymistä edesauttamaan. Kirjassa *Puolustusvoimien johtajakoulutus* (2000) asiasta todetaan seuraavaan tapaan: ”*Palautteen tulkintaan kuuluu palautteen sisältämän informaation luotettavuuden arviointi. Luotettavuuteen vaikuttaa selvästi vastaajan tieto siitä, mihin tarkoitukseen heidän antamaansa palautetta tullaan käyttämään. Tutkimuksissa on havaittu, että joka kolmas vastaaja (35 %) muuttaa vastauksiaan siinä tapauksessa, että palautetta käytetään yksilöllisen kehittymisen sijasta suoritusarviointeihin. Toinen luotettavuuteen vaikuttava tekijä on nimettömänä vastaaminen, jonka nähdään takaavan rehellisimmän (ei siis välttämättä objektiivisimman) palautteen. Kolmanneksi on varmistuttava siitä, että palautteella mitataan oikeita asioita oikeassa suhteessa. Tämä edellyttää johtajan tehtävien huolellista analysointia ja vaikutussuhteiden moninaisuuden huomioimista. (Waldman, Atwater & Antonioni, 1998)*” (Nissinen 2000, 97) Näin ollen 360°-palautejärjestelmän kautta saatua tietoa ei siis syväjohtamisen mukaan oikeastaan edes pitäisi käyttää suoritus- vaan ainoastaan yksilöiden henkilökohtaisten kehitysarviointien tekoon, koska muuten pelko

¹⁴⁹¹ Charles Darwinin evoluutioteoriaa aikoinaan menestyksellisesti puolustanut ja myös *agnostis(is)mi*-käsitteen alun perin luonut Thomas ”*Darwinin bulldoggi*” Huxley (1825–1895) onkin todennut: ”*Tieteen suuri tragedia on se, että ruma tosiasia rikkoo kauniin teorian.*”

¹⁴⁹² 360°-palautejärjestelmään voi yleisemmällä tasolla tutustua esimerkiksi lähteessä Crainer 1998, 134–138.

palautteen vääristymisestä saattaa kasvaa liian suureksi. Tästä johtuen onkin erikoista, että puolustusvoimissa syväjohtajuusindeksiä kuitenkin käytetään järjestelmällisesti juuri tällä tavoin yksilöiden paremmuusjärjestykseen laittamiseen eli siis hyvin eri tavoin kuin järjestelmää oli alun perin tarkoitus hyödyntää.

Vielä erikoisempaan valoon 360°-palautejärjestelmä joutuu, mikäli sen osalta huomioidaan myös Teresa M. Amabilen asiaa koskevat tutkimukset. Niiden mukaanhan luovuuden tehokkaimmat tuhoajat ovat puolustusvoimille tyypilliset ulkoiset arviointipaineet, suoritusten tiukka kontrolli, kilpailu, palkitsemisjärjestelmät ja kaikki muut tekijät, jotka pakottavat luovan yksilön suuntaamaan sisäisen luovan energiansa ulkoisiin tekijöihin. Amabile viittaaakin tältä osin Albert Einsteiniin, joka kertoi lamaantuneensa korkeakoulun vaatiman suorituspakon edessä; Einstein kaipasi tieteeseen vapautta. (Uusikylä 2003, 150) Niin erikoiselta kuin asia vaikuttaakin, muodostaa syväjohtamiseen kytkeytyvä 360°-palautejärjestelmä arviointijärjestelmänä käytettäessä, ihmisiä paremmuus järjestykseen laittaessaan ja samalla myös luovuutta tukahduttaessaan jo itsessään ilmeinen suuren esteen syväjohtamisen korostaman omaehtoisesti tapahtuvan itsensä kehittämisen, samoin kuin visionäärisen, luovan johtamistoiminnankin tielle.

360°-palautejärjestelmää ei myöskään ole standardoitu siten, että henkilöä arvioivien johtajien, vertaisten ja alaisten osuus arvioinnista olisi vaikkapa yksi kolmasosa kullakin eli jokaisen yksittäisen palautteenantajan painoarvo on hänen asemastaan riippumatta sama. Koska on kuitenkin perusteltua olettaa, että arvioijan asema suhteessa arvioitavaan vaikuttaa varsin merkittävästikin tehtäviin arviointeihin, voidaan jo pelkästään tätä standardoimattomuuttakin pitää potentiaalisena ongelmana 360°-palautejärjestelmän luotettavana pitämiselle.¹⁴⁹³ Koska suuri osa ihmisistä ei aikaisemmin todetun mukaisesti myöskään todellisuudessa ole syväjohtamisen olettamia hyviä ihmisiä, joilla olisi lisäksi myös kyky suhtautua arvioitaviin ihmisiin objektiivisesti, todennäköisyys järjestelmällä kerätyn palautteen luotettavuudesta laskee vielä entisestäänkin. Erityisesti silloin, kun johtajalla on suuri määrä epäkypsiä alaisia, voivat alaiset arvioida puolustusvoimien näkökulmasta erinomaisen hyvinkin toimivan, alaisiltaan paljon vaativan ja pakon sanelemana kontrolloivaan johtamiskäyttäytymiseen turvautuvan henkilön huonoksi johtajaksi, vaikka todellisuudessa tämä toimisikin täsmälleen niin kuin hyvän johtajan tällaisessa tilanteessa alaisten esimiehenä pitäisikin toimia. Todennäköisesti epäkypsiä alaisiaan vastaavassa tilanteessa ”kaveeraava” ja heiltä vain vähän vaativia johtaja puolestaan saisi alaisiltaan erinomaiset arvioinnit, vaikka häntä ei objektiivisesti ajatellen pitäisikään näin arvioida.¹⁴⁹⁴ Koska 360°-palautejärjestelmää näin ollen vaivaa samantapainen perusongelma kuin opiskelijapalautejärjestelmäkin – eli palautetta ei välttämättä anneta oikeiden kriteereiden pohjalta – sen kautta saatavaa palautetta ei myöskään voida pitää kovinkaan luotettavana tapana ihmisten paremmuusjärjestykseen laittamiseksi.¹⁴⁹⁵

¹⁴⁹³ Samankaltainen perusongelma koskee MpKK:n rehtorin Vesa Tynkkysen mukaan myös upseereiden palkkauksen perustana olevia suoritusarviointeja (10.3.2011 hänen kanssaan käymäni keskustelu).

¹⁴⁹⁴ Toisaalta myös tällaisiin epäoikeudenmukaisiin arviointeihin puuttuminen esimerkiksi alaisten antama palaute sivuuttamalla olisi yhtä arveluttavaa, koska tällaista mahdollisuutta ”väärinlaisen” palautteen korjaamiseksi olisi puolestaan mahdollista käyttää keinona ”oikeanlaisen” palautteen saamiseksi.

¹⁴⁹⁵ Syväjohtaminen ja 360°-palautejärjestelmä eivät myöskään kiinnitä huomiota siihen, että nykyaikana johtajien hyvyttä ei tyypillisesti suinkaan mitata alaisten tai vertaisryhmän antaman palautteen perusteella vaan sen mukaan kuinka tehokkaasti he (keinoja kaihtamatta) osakkeenomistajien etua ajavat – ja tätä ei tyypillisesti todellakaan tehdä alaisten etuun huomiota kiinnittäen!

Palautteen luotettavuutta on syytä pohtia myös hieman toisenlaisesta näkökulmasta. Monissa puolustusvoimien yksiköissä upseereita ei ole arvioimassa kovinkaan montaa ihmistä, joten onkin pelättävissä, etteivät alaiset uskalla tai heidän ei edes kannata arvioida esimiestään rehellisen kriittisesti, koska on pelättävissä, että totuudenmukainen arviointi saattaa myöhemmin kostautua itselle. Varsinkin silloin, kun johtajan käsitykset itsestään ovat hyvin erilaiset kuin alaisen, pelkona saattaakin olla, ettei johtaja välttämättä suhtaudu saamaansa objektiivisesti annettuunkaan palautteeseen niin kuin 360°-palautejärjestelmän mukaisesti pitäisi tapahtua.¹⁴⁹⁶ Tällainen pelko ei valitettavasti myöskään näyttäisi olevan perusteeton, koska upseereilla on selvä taipumus yliarvioida omia johtamiskykyjään. *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen yhteydessä asiaa selvitetessä nimittäin osoittautui, että peräti 95,6 % Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoista sijoittui johtamisominaisuuksia mittaavan p₂-kokeen¹⁴⁹⁷ perusteella ryhmään, johon sijoittuu vain noin 20 % varusmiesikäluokasta. Hyvien johtajien suuri osuus nostikin esiin kysymyksen siitä, miten ihmeessä objektiivisilla kriteereillä arvioiden kaikin puolin keskinkertaiset kadetit voisivat kuitenkin olla näin hyviä johtajia. Vaikka tilanne vaikuttikin aluksi paradoksaaliselta, selitys asiaan oli kuitenkin lopulta jopa yllättävän yksinkertainen: p₂-koe ei nimittäin mittaa henkilön todellisia johtaj ominaisuuksia vaan sitä, kuinka hyvänä johtajana testattava henkilö itseään pitää.¹⁴⁹⁸ On siis täysin mahdollista, että hyvinkin keskinkertaiset upseerit pitävät itseään paljon parempina johtajina kuin millaisia he todellisuudessa ovat.

Mikäli henkilöllä näin ollen on vääristynyt käsitys omista johtajakyvyistään,¹⁴⁹⁹ menestyy hän myös p₂-kokessa hyvin.¹⁵⁰⁰ Sopivalla tavoin vääristynyttä minäkäsitystä ei välttämättä kuitenkaan ole syytä pitää pelkästään negatiivisena asiana, koska tutkimusten mukaan esimerkiksi opiskelijoiden käsitykset omista kyvyistään (mm. optimisimi, pystyvyysominaisuudet ja suoritusmotivaatio) ennustavat varsin hyvin myös heidän opintomenestystään (ks. esim. Vahtera 2007, 248–262). Näin ollen voikin olla mahdollista, että taipumuksesta yliarvioida omia johtamiskykyjä onkin pääsääntöisesti enemmän hyötyä kuin haittaa hyvänä johtajana toimimisen kannalta.¹⁵⁰¹ Mikäli tähän tarkasteluun kuitenkin kytketään työssä jo aikaisemmin todettu tosiasia, että myös älykkyyden (mm. p₁-koe) pohjalta

¹⁴⁹⁶ Tietenkin sama asia koskee myös esimiehen alaisista tekemiä arviointia, mutta alaisten mahdollisuudet vaikuttaa esimiehensä tulevaisuuteen ovat kuitenkin selvästi vähäisemmät kuin päinvastoin toimittaessa.

¹⁴⁹⁷ Tällä hetkellä p₂-koejärjestelmää ollaan kuulemani mukaan muuttamassa, mutta muutoksen jälkeenkin pääosa upseereista tulee vielä pitkään olemaan vanhan järjestelmän mukaisesti testattuja.

¹⁴⁹⁸ Kadeteilla ja nuorilla upseereilla näyttäisi siis ainakin tältä osin olevan hyvä itsetunto. Koska itsetunnon ja koulumenestyksen välillä on voimakas yhteys (Keltikangas-Järvinen 1994, 40–43) pitäisi asian periaatteessa näkyä myös kadettien hyvänä lukioaikaisena opintomenestyksenä. Koska kadettien lukiomenestys ei kuitenkaan ole erityisen hyvä, niin onko syynä asiaan se, ettei asia jostain kumman syystä vaikuta kadetteihin vai siitä, että kyseinenkin taso on jo saavutettu nimenomaan hyvän itsetunnon seurauksena?

¹⁴⁹⁹ Asiaa saattaa selittää myös se, että ainakin narsistisilla ihmisillä on myös hyvin vahva usko omiin johtamiskykyihinsä, samoin kuin myös suuri halukkuus hakeutua johtamistehtäviin, vaikeivät heidän johtajaominaisuutensa hyviä olisikaan (ks. esim. <http://researchnews.osu.edu/archive/narcissism.htm>).

¹⁵⁰⁰ Järjestelmä mahdollistaa myös ”pelaamisen”. Esimerkiksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen yhteydessä havaittiin, että eräs opiskelijaryhmä antoi toisistaan aivan liian hyvää palautetta ryhmän jäsenten todelliseen pätevyteen nähden eli he siis paransivat asemaansa tärkeän vertaisarvioinnin osalta.

¹⁵⁰¹ Samaa kategoriaan kuuluvat myös ns. *itseään toteuttavat ennusteet*. Ilmiön tehon osoittivat Rosenthal ja Jakobson (1968, 1992), jotka sattumanvaraisesti valitut oppilaat keskimääräistä älykkäämmiksi opettajille uskottelemalla saivat näiden oppilaiden vakioälykkyydestitulokset nousemaan hyvin paljon (vrt. myös ns. *Hawthorne-efekti*).

voidaan ennustaa ihmisten kykyä toimia hyvinä johtajina, tilanne mutkistuu. Koska ainakin 1980-loppupuolelta vuosituhatteen vaihteeseen asti Kadettikouluun päässeiden opiskelijoiden tiedetään olleen kohtalaisen paljonkin nykykadetteja parempaa oppilasainesta, olivat todennäköisesti myös heidän molemmat p-koearvonsa kohtalaisen hyvässä tasapainossa keskenään. Sen sijaan nykytilanteessa kadettien p₁-koearvojen laskettua saattaakin olla, ettei näin enää olekaan, koska ainakin *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen perusteella nimenomaan heikohkon p₁-koearvon 5 (asteikko 1–9) saaneiden luokassa p₂-koearvot olivat suhteellisesti ottaen kaikkein korkeimmat.¹⁵⁰² Tämä puolestaan viittaa vahvasti siihen, että kuilu upseereiden todellisten ja heidän itsensä kuvittelemien johtajaominaisuuksien välillä olisi kasvanut liian suureksi.¹⁵⁰³ On siis pelättävissä, että tulevaisuuden puolustusvoimissa ihmisiä johtavat upseerit, joiden käsitykset itsestään johtajina eivät ole lähimainkaan oikeanlaisessa tasapainossa heidän todellisen johtamistaidollisen ja ammatillisen osaamisensa kanssa.¹⁵⁰⁴ Näin ollen, vaikka kenraalimajuri Liikola¹⁵⁰⁵ toteaaakin asiaan liittyen, että ”meillä johtaja ei voi olla heikko lenkki, koska johtajan virheitä taistelussa ei voi mitata rahalla”, (Kylkirauta 2/2011, 3) kenties nuori upseeri kaikesta huolimatta kuitenkin on juuri tuollainen ”ei-voi-olla-heikko-lenkki”.

Johtamiskäyttätymisarvioinnit eivät kaiken lisäksi edes havaitse kyseistä ongelmaa, koska Joakim Salosen tutkimuksen mukaanhan kadettien johtamiskäyttätymisarvioinnit¹⁵⁰⁶ eivät korreloi millään tavoin arvioitavien henkilöiden akateemis-älyllisten valmiuksien eli käytännössä siis pääsykokeen siviilipisteiden kanssa. Koska johtamisvalmiudet ovat lisäksi kytköksissä sen tyyppisiin hyvän johtajan (sekä clausewitzlainen strategi että transformationaalinen johtaja) ominaisuuksiin kuin äly, tunneäly, luovuus, motivaatio, intuitio, innovatiivisuus ja (post)formaalin ajattelun kyky, pitäisi validin johtamiskäyttätymisarvioinnin kiinnittää huomiota myös tällaisiin valmiuksiin.¹⁵⁰⁷ Koska näin ei kuitenkaan tapahdu,¹⁵⁰⁸ on järjestelmän jo pelkästään tästäkin syystä johtuen oltava varsin heikkotasoinen erottamaan hyvät johtajat ns. sopivanlaisista johtajista.¹⁵⁰⁹ Näin

¹⁵⁰² Korkeimman p₂-koearvon saaneiden henkilöiden osuus p₁-koearvoittain oli seuraavanlainen: 9 = 52 %, 8 = 50 %, 7 = 58 %, 6 = 51 %, 5 = 61 % (näitä alhaisempien p₁-koearvojen saaneiden henkilöiden osuus oli hyvin vähäinen).

¹⁵⁰³ Itse asiassa p₁- ja p₂-koearvot eivät näyttäneet (asiaa ei tutkittu kvantitatiivisiin menetelmiin tukeutuen) korreloivan millään tavoin keskenään.

¹⁵⁰⁴ Yhtenä keskeisenä vääränlaisten ihmisten johtajiksi valikoitumisen syynä pidetäänkin sitä, ettei ”johtajanoloisuus” todellisuudessa kerro juuri mitään todellisista johtamistaidoista (Hogan, Curphy & Hogan 1994, 12). Katso asiaan liittyen myös julkaisu *Promoting Realistic Self-Assessment as the Basis for Effective Leader Self-Development* (Cortina ym. 2004; United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences).

¹⁵⁰⁵ Vanhemmissa viittauksissa käytetään hänen yhteydessään myös sotilasarvoa prikaatikenraali (ylennys 6.12.2010).

¹⁵⁰⁶ Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden arvioimiseen käytetään 360°-palauttejärjestelmästä mukautettua ns. 180°-palauttejärjestelmää (opiskelijoiden arvioijina ovat opettajat ja opiskelijatoverit).

¹⁵⁰⁷ Gillian Stampin tutkimuksen *Longitudinal Research into Methods of Assessing Managerial Potential* (1988) mukaan formaalin ajattelun kyky on myös erittäin keskeinen hyvää johtajuutta ennustava tekijä; hyviltä (strategisilta) johtajilta pitää tietenkin kyseisen kyvyn lisäksi edellyttää myös postformaalin ajattelun kykyä.

¹⁵⁰⁸ Mikäli näiden asioiden ja johtamiskäyttätymisarviointien välillä olisi jonkinlainen epäsuora kytkös, pitäisi asian näkyä myös siviilipisteiden ja johtamiskäyttätymisarviointien välisenä korrelaationa – ja sellaista ei siis ole.

¹⁵⁰⁹ Vaikka Nissinen Waldmanin, Atwaterin & Antonioniin (1998) viitaten totesikin, että olisi varmistuttava siitä, että palautteella mitataan oikeita asioita oikeassa suhteessa ja että oikeanlaisen palautteen saaminen edellyttäisi edelleen myös johtajan tehtävien huolellista analysointia ja vaikutussuhteiden moninaisuuden huomioimista (Nissinen

ollen johtamiskäyttätymisarvioinnit näyttäisivätkin olevan ennemminkin vain yksi uusi upseerikunnan vallitsevia subjektiivisia näkemyksiä tukeva väline SJ-upseereiden näennäisen erinomaisuuden osoittamiseksi kuin objektiivinen keino pätevien upseereiden perusupseereiden massasta erottamiseksi.¹⁵¹⁰

Puolustusvoimien johtajakoulutus -kirjassa todetaan 360°-palautejärjestelmästä myös seuraavaan tapaan: ”Erinomainen johtamiskäyttätyminen voidaan mallintaa missä tahansa kulttuuri- ja organisaatioympäristössä. [...] Johtamiskäyttätymistä voidaan uskottavasti ja luotettavasti mitata mallin perusteella rakennetulla kysymyssarjalla noudattaen työyhteisöpalautteen periaatteita.” (Nissinen 2000, 53) Kyseiseen johtopäätökseen on kuitenkin hyvin vaikea yhtyä jo pelkästään työssä tähän mennessä läpikäydyistä syistäkään johtuen, koska mahdollisia virhelähteitä on yksinkertaisesti vain aivan liian paljon järjestelmän uskottavana ja luotettavana pitämiseksi.¹⁵¹¹ Asiaa voidaan kuitenkin tarkastella myös toisenlaisesta näkökulmasta. 360°-palautejärjestelmässä hyvä johtajuus on nimittäin määritelty klusterianalyysin avulla siten, että kulloinkin tarkasteltavissa oleva kokonaisuus jaetaan jokaisen kymmenen tarkasteltavan johtamisen osatekijän osalta neljäksi keskenään samansuuruiseksi ryhmäksi (vahvuusalue, yli keskitason, alle keskitason ja kehitettävä alue).¹⁵¹² Lisäksi palautejärjestelmässä johtamisominaisuuksia tarkastellaan ainoastaan suhteessa vertaisryhmään (esim. komentaja tai perusyksikön päällikkö), jolloin parhaimpaankaan neljännekseen kuuluminen ei siis välttämättä tarkoita hyvää johtajuutta absoluuttisessa vaan ainoastaan suhteellisessa merkityksessä.¹⁵¹³ Mikäli tämän lisäksi vielä huomioidaan, että arviointiasteikolla 0–4 (keskiarvo 2) puolustusvoimien henkilöstön osalta suunnilleen pistemäärän 3,0 saaminen merkitsee sitä, että

2000, 97) ainakaan tämä asia ei tue sitä, että 360°-palautejärjestelmän osalta näin tapahtuisi myös todellisuudessa.

¹⁵¹⁰ Mikäli suoritusarviointien kuitenkin katsottaisiin olevan oikean tavan upseereiden arvioimiseksi, niin silloinhan Kadettikoulun pääsykokeen ”oikeanlaiseksi” muuttamiseen riittäisi, että Kadettikouluun valinta tapahtuisi pelkkien johtamiskäyttätymisarviointien perusteella.

¹⁵¹¹ Henkilökohtaisesti en myöskään ole vakuuttunut, että 360°-palautejärjestelmä olisi kovinkaan luotettava mittari. Kysymyssarjaan kuuluu kolme mitattavaa pääosiota eli *johtajan valmius* (ammattitaito), *johtamiskäyttätyminen* (luottamuksen rakentaminen, inspiroiva tapa motivoida, älyllinen stimulointi, ihmisen yksilöllinen kohtaaminen, kontrolloiva johtaminen ja passiivinen johtamisen) sekä *johtamisen vaikutus* (tehokkuus, yrittämisen halu ja tyytyväisyys) kautta (Nissinen 2000, liite, alaliite 1). Näiden kolmen pääosion ja kymmenen yksityiskohtaisemman osion selvittämiseen käytetään kuitenkin vain kolmekymmentä hyvin yleistä kysymystä (*on tehtävässään ammattitaitoinen, toimii esimerkkinä alaisilleen, olen tyytyväinen hänen johtamistapaansa, kuuntelee minua ja saa toisinaan alaisensa jopa ylittämään itsensä*); arviointi puolestaan tapahtuu viisiportaisella (ei lainkaan, vain vähän, jonkin verran, usein, säännöllisesti) asteikolla. Vaikka asiaan ei tässä yhteydessä tämän syvällisemmin paneudutakaan, olisin kuitenkin yllättynyt mikäli mittari osoittautuisi erityisen luotettavaksi edes sellaisissa tilanteissa, joissa arvioijat eivät edes muodostuisi ongelmaksi arviointien luotettavuudelle.

¹⁵¹² Vaikka kyseinen tapa määritellä asia onkin täysin hyväksyttävä, tämän tutkimuksen näkökulmasta esimerkiksi vahvuusalueyhmän koosta tulee niin suuri (25 %), ettei kaikkia siihen kuuluvia henkilöitä olisi mielekästä pitää clausewitzlaisina huippujohtajina edes sellaisessa tilanteessa, jossa 360°-palautejärjestelmään ei sisältyisi minkäänlaisia virhelähteitä. Tämän tutkimuksen näkökulmasta vahvuusalue olisikin todellisten huippujohtajien massasta erottamiseksi luontevampaa määritellä vaikkapa normaalijakauman mukaisesti siten, että raja vedettäisiin vähintäänkin yhden (n. 16 %) ellei peräti kahden (n. 2 %) keskihajonnan etäisyydelle keskiarvosta.

¹⁵¹³ Koska upseereiden johtajaominaisuudet eivät tutkimuksen perusteella näyttäisi olevan erityisen hyvät, ilmeisestikin myös heidän saamansa arviot ovat parempia kuin millaisia ne olisivat asiaa absoluuttisesti tarkasteltaessa. Asian merkitys korostuu myös sen vuoksi, että periaatteessa kaikkia upseereita arvioidaan johtajina, kun taas siviilipuolella johtajina arvioitavien ihmisten osuus on hyvin paljon pienempi.

tarkasteltava asian on henkilön vahvuusalue (paras), kun taas pistemäärän 2,4 saaminen merkitsee, että asia on kehittämisaalue (heikoin), itse asiassa jo pelkästään kyseisen välin pienuudestakin (puolet tarkasteltavista ihmisistä sijoittuu siis noin 0,6 pisteen sisään¹⁵¹⁴) johtuen pienetkin erot annetuissa arvioinneissa¹⁵¹⁵ saattavat sijoittaa kaksi yhtä hyvää johtajaa asteikon eri ääripäihin.¹⁵¹⁶ Näin ollen vaikuttaakin varsin todennäköiseltä, että melkoisen suurikin osa ihmisten välisistä (näennäisistä) johtamispätevyyseroista olisi selitettävissä jo pelkästään järjestelmään sisältyvällä, varsin suurelta vaikuttavalla virhemarginaalillakin.

Mikäli 360°-palautejärjestelmän toimivuutta puolestaan tarkastellaan toisenlaisen tutkimustiedon pohjalta, ainakin Jaakko Kulomäen ja Kai Nymanin tekemän tutkimuksen *Upseerivalintojen soveltuvuusarvioinnin validiteettitutkimus 2003* (2004) perusteella näyttäisi siltä, ettei syväjohtajuusindeksi olisi edes paras mahdollinen mittari henkilön johtamisominaisuuksien arvioimiseksi. Kyseisen tutkimuksen mukaan nimittäin niin varusmiesaikana tehty kotiuttamisarviointi kuin psykologinen soveltuvuusarviointikin korreloivat 360°-palautejärjestelmää paremmin kadettien johtajina menestymisen kanssa. Tältä pohjalta voidaankin kysyä, miksi mitata johtajaominaisuuksia raskaalla mittausjärjestelmällä, joka kaiken lisäksi myös antaa heikompia tuloksia kuin sitä yksinkertaisemmat mittarit, jotka eivät kaiken lisäksi edes mahdollista samanlaista arvioinneilla ”pelaamista” kuin 360°-palautejärjestelmä.¹⁵¹⁷

360°-palautejärjestelmän luotettavuutta ei myöskään tue se, että erilaiset ihmiset kokevat syväjohtamisen mukaisen johtamisen ja johtajuuden keskenään hyvin eri tavoin. Tästä asiasta saa hyvän kuvan vaikkapa sen perusteella, kuinka eri tavoin erilaiset ihmisryhmät puolustusministeriön johtoryhmän toteuttaman tutkimuksen¹⁵¹⁸ perusteella näkivät syväjohtamisen periaatteiden puolustusvoimissa toteutuvan. Tutkimuksen osallistuneista upseereista peräti 65 % nimittäin katsoi omien esimiestensä toimivan joko täysin tai ainakin pääpiirteissään syväjohtamisen periaatteiden mukaisesti, kun taas puolustusvoimissa työskentelevistä siviileistä tätä mieltä oli vain 22 %.¹⁵¹⁹ Varusmiehiltä samaa asiaa kysyttäessä (kysymys koski vain puolustusvoimien kantahenkilökuntaan kuuluvia esimiehiä) puolestaan 43 % yhti näkemykseen upseereista hyvinä johtajina. Varusmiesten syväjohtamismyönteisyys oli kaiken lisäksi ainakin osittain myös keinotekoisesti aikaansaanut. Varusmiehiä koskeva keskiarvo oli nimittäin koottu ryhmistä miehistö (1 415 kpl), miehistö 12 kk (220 kpl), ryhmänjohtajat/aliupseerioppilaat (561 kpl) ja kokelaat/upseerioppilaat (861 kpl). Mikäli asian osalta huomioidaan, että näistä ryhmistä varsinkin syväjohtamiseen poikkeuksellisen myönteisesti suhtautuneiden kokelaiden ja upseerioppilaiden osuus kyselyyn osallistuneista varusmiehistä oli kohtuuttoman suuri (28 %; RUK:n tiedotussihteeri Kirsi Laurin mukaan todellisuudessa noin 6–7 %), ei varusmiesten

¹⁵¹⁴ Kaikkein pienimmillään kyseinen ero on vain 0,45 pistettä.

¹⁵¹⁵ Esimerkiksi vastaajien käyttämä ”vastausstrategia” vaikuttaa asiaan. Toiset ihmiset esimerkiksi suosivat ääripään vastauksia, kun taas toisten ihmiset painottavat keskimääräisiä vastauksia. Pienistä arvioijaryhmistä johtuen ei myöskään ole minkäänlaista taetta, että erilaiset vastaajat tasapainottaisivat toistensa arvioinnit.

¹⁵¹⁶ Kyseisiin jakauksiin voi tutustua taulukoiden pohjalta, jotka löytyvät lähteestä Nissinen 2000, liite, alaliitteet 1, 2, 3, 4 ja 5; keskiarvoista on kuitenkin poistettu kontrolloiva ja passiivinen johtaminen, koska niiden osalta hyvä syväjohtaja saa alhaisia pisteitä.

¹⁵¹⁷ On kuitenkin korostettava, että myös kyseisiin arviointijärjestelmiin liittyy potentiaalinen virhearvioinnin mahdollisuus, koska pelkona on, että nämäkin arvioinnit tehdään ”SJ-silmälasien” läpi, jolloin henkilön johtajana menestymisen luonnollisestikin korreloi myös kyseisten arviointien kanssa.

¹⁵¹⁸ *Puolustusvoimissa palvelevan henkilöstön arvoja, asenteita ja mielipiteitä kartoittava kysely syksyllä 2002*, puolustusministeriön johtoryhmä 13.1.2003 (taulukko 51).

¹⁵¹⁹ Myöskään opistoupseerit eivät pitäneet esimiehiään erityisen hyvinä syväjohtajina (vain 48 % oli tätä mieltä).

todellinen suhtautuminen puolustusvoimien henkilökuntaan kuuluviin esimiehiinsä ole aivan tutkimuksessa esitetyn mukainen. Mikäli asiaa näin ollen korjattaisiinkin eri ryhmien todellisten kokojen mukaiseksi, jäisi myönteisesti upseeriesimiehiinsä suhtautuvien varusmiesten osuus alle 40 %:n.¹⁵²⁰

Koska erilaiset ihmisryhmät näin ollen näkevät hyvin eri tavoin puolustusvoimissa toimivien esimiestensä johtamiskyvyt ja koska on lisäksi varsin epätodennäköiseltä, että hyvät johtajat valikoituisivat (ainakaan näin selkeästi) ainoastaan upseereiden ja kokenneiden esimiehiksi, näin suuret erot esimiesarvioinneissa eivät myöskään tue 360°-palautejärjestelmän luotettavuutta. Aivan yhtä perusteetonta olisi myös tehdä oletus puolustusvoimissa työskentelevien siviilien kyvyttömyydestä arvioida esimiehiään oikein, koska tutkimuksen mukaan nimenomaan upseereiden valmiudet toimia syväjohtajina näyttäisivät olevan puutteelliset. Lisäksi siviilit, toisin kuin upseerit, ovat todennäköisesti myös aikaisemmissa työtehtävissään tottuneet syväjohtamisen mukaiseen demokraattiseen johtamiseen. Tämän perusteella heidän voisi siis olettaa olevan jopa sotilaita kykenevempiä arvioimaan (upseeri)esimiestensä transformationaalisia johtamiskykyjä, varsinkin kun keskivertosotilaat tutkimuksessa läpikäydyn perusteella todennäköisesti myös arvioivat hyviksi johtajiksi nimenomaan transaktionaaliset, itsensä kaltaiset SJ-tyyppin ihmiset.¹⁵²¹

Asian osalta on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että itse asiassa hyvä transaktionaalinen johtaja voidaan rinnastaa hyvin pitkälle tehtävätaktiikan mukaisen (alatasolla toimivan) sotilasjohtajan kanssa, joka näkee johtamisen vaihtoprosessina itsensä ja alaisten välillä. Tällainen johtaja toisin sanoen johtaa alaisiaan pääpiirteissään siten, että hän kertoo alaisille, mitä heiltä odotetaan ja miten heidät tullaan hyvin suoritetusta työstä palkitsemaan. Mikäli vaaditut tehtävät ja luvut palkkiot ovat puolestaan oikeassa suhteessa keskenään, työntekijän oletetaan motivoituvan työstään ja myös pyrkivän tavoitteiden saavuttamiseen. Sen sijaan, ja toisin kuin minkälaisen kuvan asiasta esimerkiksi syväjohtamisen pohjalta helposti saa, transaktionaalisen johtajan leadership-kyvyt eivät välttämättä ole erityisen huonot tavanomaisissa johtamistilanteissa käytettäviksi. Transaktionaalisilta¹⁵²² johtajilta toisin sanoen ainoastaan puuttuvat transformationaalisten johtajien valmiudet¹⁵²³ toimia johtajina poikkeuksellista karismaattista ja visionääristä johtajuutta edellyttävissä muutos- ja kriisitilanteissa. Koska konservatiivisesti asioihin suhtautuvista keskivertoupseereista ei puolestaan transformationaalisiksi johtajiksi ole, todennäköisesti suurin osa 360°-palautejärjestelmän mukaisista erinomaisistakin johtajista on vain hyviä transaktionaalisia eikä siis suinkaan transformationaalisia johtajia, varsinkin kun tällaista näkemystä tukee myös siviileiden ja varusmiesten näkemys upseereista johtajina.¹⁵²⁴

¹⁵²⁰ Koska syväjohtamisen omia 360°-palautejärjestelmän kriteereitä käytettäessä niin keskimääräistä parempia kuin huonompiakin johtajia on aina tasan 50 %, kertoo tämä erilaisella mittarilla tehty syväjohtamisen arviointi, tulosten hyvin suuri hajonta ja myös keskimääräisten tulosten jääminen näinkin selvästi 360°-palautejärjestelmällä saatuja heikommiksi myös siitä, ettei palautejärjestelmää ole tästäkään johtuen syytä pitää erityisen luotettavana.

¹⁵²¹ Sen sijaan olisi melkoisen erikoista mikäli N-tyyppinen ihminen pitäisi asioihin yksioikoisesti suhtautuvia ja reagoivia henkilöitä erityisen hyvinä johtajina.

¹⁵²² Transformationaalinen johtaja on puolestaan varsin suurella todennäköisyydellä intuitiivinen N-tyypin ihminen; transformationaalinen johtaja, toisin kuin transaktionaalinen johtaja, on siis ennen kaikkea ns. muutosjohtaja.

¹⁵²³ Esimerkiksi tunneäly (itsetuntemus, itsehallinta, motivoituminen, empatia ja sosiaaliset kyvyt), intuitio, merkitysorientaatio, karisma, inspiroiva motivointi, älyllinen stimulointi ja yksilöllisyyden huomioiminen.

¹⁵²⁴ Ainakin oman käsitykseni mukaan puolustusvoimat toimii myös käytännön tasolla transaktionaalisen johtamisen periaatteiden mukaisesti. Upseereiden ei siis todellisuudessa oleteta kyseenalaistavan puolustusvoimien kulttuuria, arvomaailmaa,

360°-palautejärjestelmän heikko toimivuus voidaan todistaa vielä yhtä kautta. Periaatteessa 360°-palautejärjestelmän tarkoituksenaan on löytää puolustusvoimista transformationaalisia johtajia, joten järjestelmän perimmäinen hyvyyskin mitataan siis nimenomaan tässä tehtävässä onnistumisen kautta. Jotta palautejärjestelmä puolestaan antaisi luotettavaa palautetta ihmisten johtamiskyvystä, pitäisi myös sen validius varmistaa. Käytännössä tämä voidaan tehdä vaikkapa tarkistamalla, korreloiko jokin kadettien transformationaalista johtamista tukeva ominaisuus johtamiskäyttätymisarviointien kanssa. Koska aikaisemman koulumenestyksen puolestaan tiedetään ilmentävän hyvin selvästi transformationaalisen johtamisen taustalla olevaa MBTI-tyyppi-indikaattorin mukaista intuitiivista N-tyyppisyyttä, mutta koska tyyppillinen kadetti ei kuitenkaan ole tällainen ihminen eikä hänen koulu- ja opintomenestyksensä myöskään korreloi oikeastaan millään tavoin hänen saamansa johtamiskäyttätymisarvioinnin kanssa (Salonen 2009), palautejärjestelmä ei tästäkään johtuen voi mitata transformationaalisilta johtajilta edellytettäviä kykyjä ja ominaisuuksia kovinkaan hyvin.

Koska N-tyypin ihmiset näin ollen ovat S-tyyppejä potentiaalisempia transformationaalisia johtajia, pitäisi heidän myös tästä johtuen menestyä keskimääräistä paremmin Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykokeessa mikäli sen yhteydessä tehtävissä arvioinneissa kiinnitettäisiin huomiota myös ihmisten transformationaaliin johtamisvalmiuksiin.¹⁵²⁵ Koska näin ei kuitenkaan tapahdu vaan päinvastoin pääsykoe suosii nimenomaan transformationaaliseen johtamiseen heikohkosti kykeneviä S-tyypin ihmisiä, ei tämäkään asia tue sitä, että pääsykoe olisi sen enempää syväjohtamisen mukainen kuin akateemis-strategisessä merkityksessä validikaan. Koska kadeteille myöhemmin tehtäväkään johtamiskäyttätymisarvioinnit eivät muuta tilannetta miksiäkään, ainakin tältä pohjalta asiaa tarkasteltaessa voidaankin todeta, ettei 360°-palautejärjestelmä onnistu edes päätehtävässään, eli sen avulla ei siis kyetä löytämään todellisia syväjohtajia sen enempää Kadettikouluun hakeutujien, kadettien kuin upseereidenkaan joukosta.

Tämän lisäksi 360°-palautejärjestelmien ei yleisesti ottaenkaan ole voitu osoittaa parantaneen organisaatioiden toiminnallista tehokkuutta (ks. tarkemmin esim. Pfau & Kay 2002; Seifert, Yukl & McDonald 2003; Smither, London & Reilly 2005 ja Smither, Brett & Atwater 2008),¹⁵²⁶ joten todennäköisesti siitä ei näin ollen myöskään ole edes epäsuoraa hyötyä puolustusvoimien toiminnan kehittämisen kannalta.¹⁵²⁷ Esimerkiksi Pfau & Kay (2002) ovat päinvastoin sitä mieltä, että 360°-palautejärjestelmän käyttö saattaa jopa heikentää yrityksen menestyksellisyyttä. Tämä puolestaan voidaan selittää esimerkiksi sen kautta, että ensinnäkin luovien ihmisten arvioiminen heikentää heidän suoritusensa tasoa (mm. Amabile 1994). Toiseksi, mikäli ihminen pakotetaan suoritusarviointien kautta toimimaan oman persoonallisuutensa vahvuuksien vastaisesti, ei hänen

toimintatapoja tms. vaan päinvastoin heidän edellytetään puolustavan niitä ns. henkeen ja vereen. Puolustusvoimissa ei siis ole tilaa todellisille transformationaalisille johtajille, jotka organisaatiota kehittämään pyrkiessään luonnollisestikin kyseenalaistaisivat myös kyseiset asiat, omat esimiehensä mukaan lukien. Sen sijaan puolustusvoimissa on näkemykseni mukaan varsin paljonkin basslaisia pseudo-transformationaalisia johtajia, jotka esimerkiksi syväjohtamisen koulutusohjelmaan osallistuttuaan osaavat omaa johtamiskäyttätymistään (oikeanlaiseksi) perustellessaan tukeutua transformationaalisen johtamisen heille opettamaan retoriikkaan.

¹⁵²⁵ Kuten on jo aikaisemminkin todettu, Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykokeessa korostetaan aivan erityisesti monella tavoin tulkittavissa olevaa ”sopivuutta alalle”.

¹⁵²⁶ Puolustusvoimissa käytössä oleva 360°-palautejärjestelmä ei siis ole millään tavoin ainutkertainen erikoisuus.

¹⁵²⁷ Sen sijaan on lähes varmaa, että ajan kuluessa upseereiden saamat 360°-arviointit tulevat näennäisesti tapahtuvan syväjohtamisen mukaisen pintapuolisen käyttäytymismuutoksen myötä paranemaan (SJ-tyypin upseereillehan on tyyppillistä noudattaa esimiesten käskyjä niiden mielekkyyttä kyseenalaistamatta).

toimintansa ole erityisen tehokasta, vaikka hänen saamansa johtamispalaute muiden ”mielistelemisen” myötä kenties paranisikin.¹⁵²⁸ Kolmanneksi, asian osalta on kiinnitettävä vielä kerran huomiota myös siihen, etteivät ihmiset välttämättä anna organisaation näkökulmasta asiaa katsottaessa ihmisistä oikeanlaista palautetta. Itse asiassa tällaiselle näkemykselle antaa tukea työssä jo aikaisemmin läpikäytyjen asioiden lisäksi myös Johtamistaidon opiston (JTO) tekemä asiaa käsittelevä tutkimus (ks. Juuti 2010, 95–109), jonka mukaan naiset saavat 360°-palautejärjestelmää käytettäessä parempaa johtamispalautetta kuin miehet.¹⁵²⁹ Koska naisilla ei kuitenkaan näyttäisi ainakaan MBTI-näkemyksen tukeuduttaessa olevan sellaisia ominaisuuksia, jotka todellisuudessa voisivat edesauttaa heitä olemaan miehiä parempia johtajia (ks. taulukko 17), todennäköisesti 360°-palautejärjestelmä antaakin heidän johtamiskyvyistään jossain määrin virheellistä palautetta.¹⁵³⁰ Mahdollisesti kyse on siitä, että naisten kiinnittäessä huomiotaan tekemisen sijasta tunnelähtöisesti ihmisiin¹⁵³¹ he saavat parempaa palautetta nimenomaan miellyttävyytensä eivätkä organisaation kannalta tärkeämmän tehokkuutensa ansiosta¹⁵³² (töissä ei käy viihtymässä vaan tekemässä töitä ja saavuttamassa tuloksia).¹⁵³³ Näin ollen, kaikista edellä läpikäydyistä syistä johtuen vaikuttaakin varsin todennäköiseltä, että tällaisten periaatteiden mukaisesti toimittaessa saadaan vanhan asiaa koskevan toteamuksen mukaisesti juuri sitä mitä

¹⁵²⁸ Zhangguo ce (aikakaudelta 475–221 eaa.): ”Mengchangin ruhtinas ei pitänyt eräästä sukulaisestaan ja halusi päästä hänestä eroon. Lu Lian sanoi kuitenkin hänelle: ’Jos apina siirtyy puusta alas veteen asumaan, niin se kohtaa oudossa ympäristössään uhkia ja vaaroja, koska se ei ole kala eikä mikään äyriäinen. Vastaavasti kesyä hevosta ei voida verrata villinä elävään kettuun. Cao Mo käyttää erittäin tehokkaasti kolmen jalan mittaista miekkaansa, eikä yksikään armeija kykene pysäyttämään häntä. Jos käsket Cao Mota jättämään miekkansa ja tarttumaan kuokkaan sekä siirtymään maalle asumaan keskelle pengerrytyjä pelloja, niin ei hän vedä vertoja maanviljelijälle. Sukulaispojallasi on omat vahvuutensa, mutta hyödynnä vain hänen heikkouksiaan, ja tämän vuoksi hän ei suoriudu tehtävistään.’” (Nojonen 2009, 199)

¹⁵²⁹ Tutkimuksessa oli mukana 37 353 johtamisarviointia.

¹⁵³⁰ Vaikka Bruce Beairsto onkin sitä mieltä, että naiset ovat miehiä parempia transformationaalisia johtajia (Beairsto 1997, 130–134), asiaa käsittelevät tutkimukset eivät kuitenkaan tue tällaista näkemystä (mm. Brown & Reilly 2008). Myöskään naisten miehiä paremmasta tunneälystä ei ole luotettavia todisteita (mm. Petrides & Furnham 2000). Tunneäly ei korreloi myöskään transformationaalisen johtajuuden kanssa (mm. Weinberger 2003 ja Lindebaum & Cartwright 2010) eikä kumpikaan niistä ilmeisesti myöskään selitä organisaation menestyksellisyttä (mm. Brown & Reilly 2008). Lopuksi, tällaisen näkemyksen oikeellisuutta ei tue myöskään se, että todellisilta transformationaalisilta johtajilta edellytettävä karismaattisuus (mm. Xenikou & Simosin 2006) on miehillä yleisempää kuin naisilla (mm. Rayburn ym. 2003) ja karisma puolestaan korreloi niin tunneällyn (mm. Webb 2007) kuin organisaation johtamistoiminnan menestyksellisyysdenkin kanssa (mm. Bono & Ilies 2006).

¹⁵³¹ Naisista F-tyyppin tunneihmisiä on 76 % ja miehistä 44 %. F-tyyppisyys, toisin kuin N-tyyppisyteen sidoksissa oleva tunneäly, ei kuitenkaan ole johtamisen kannalta suotava ominaisuus. Lisäksi naisten joukossa on myös enemmän johtajina heikompiteoisia SJ-tyyppin ihmisiä kuin miesten joukossa; parhaiden strategiien joukkoon kuuluvien NT-tyyppin ihmisten joukossa on miesten osuus lisäksi 2½-kertainen naisiin nähden.

¹⁵³² Koska suurin osa naisista lisäksi toimii joko keski johdossa tai sen alapuolella, heitä arvioivat (suorustason) alaiset eivät todennäköisesti myöskään ole kovinkaan kiinnostuneita yrityksen yleisentasoisesta menestyksestä. Tällöin he eivät todennäköisesti myöskään arvioi esimiehiään objektiivisesti 360°-palautejärjestelmän kriteereiden mukaisesti vaan samastavat omalta kannaltaan miellyttävän johtajan kaikin puolin hyväksi johtajaksi. Asian osalta pitää lisäksi huomioda, että todennäköisesti pääosa naisen alaisista on nimenomaan F-tyyppin naisia, joilla on puolestaan taipumus arvioida asioita ja ihmisiä (Lian) tunnelähtöisesti.

¹⁵³³ Koska naisten tunneäly ei myöskään näyttäisi olvan ainakaan merkittävästi miehiä parempi, ei heidän saamaansa palautetta voida selittää myöskään sen kautta, että he osaisivat johtaa alaisiaan tätäkään kautta miehiä paremmin.

mitataan, eli mikäli ja kun mittarit eivät ole validit,¹⁵³⁴ saadaan hyviä tuloksia helposti mitattavissa olevilla, mutta organisaation tuloksellisen toiminnan kannalta väärissä asioissa (vrt. myös MpKK:n opiskelijapalautejärjestelmä).¹⁵³⁵

Tämän tutkimuksen näkökulmasta 360°-palautejärjestelmää¹⁵³⁶ käsiteltiin kuitenkin erityisesti sen vuoksi, että sen kautta voitiin osoittaa, ettei järjestelmän voida ainakaan katsoa korjaavan syväjohtamiseen liittyneitä puutteita. Päinvastoin, kun syväjohtamisen periaatteiden mukaisesti toimimisen voitiin osoittaa olevan erittäin vaikeaa pääosalle upseereista, 360°-palautejärjestelmän tarkastelu puolestaan osoitti, etteivät johtamiskäyttätymisarvioinnit näyttäisi edes tunnistavan kyseiset kriteerit täyttäviä henkilöitä. Vielä kyseenalaisempaa järjestelmän osalta kuitenkin on se, että se näyttäisi ennemminkin vahvistavan upseereiden perinteisiä käsityksiä ”oikeanlaisesta” johtamisesta ja johtajista kuin löytävän upseereiden joukosta todellisia transformationaalisia johtajia.¹⁵³⁷ Toisin kun voisi olettaa, ja samalla myös vastoin transformationaalisen johtamisen omia peruseriaatteita, sen avulla ei siis myöskään nosteta esille todellisia muutokseen pyrkiviä syväjohtajia vaan päinvastoin varmistetaan, että muutokseen kielteisesti suhtautuvat konservatiiviset upseerit tulevat jatkossakin johtamaan puolustusvoimia. 360°-palautejärjestelmä ei näin ollen tue sen enempää syväjohtamisen periaatteiden puolustusvoimissa toteutumista kuin myöskään kohtele sillä arvioitavia ihmisiä oikeudenmukaisesti.¹⁵³⁸ Koska kyseinen järjestelmä on kaikista puutteistaan huolimatta kuitenkin virallistettu puolustusvoimissa niinkin keskeisen asian kuin upseereiden johtamiskykyjen arvioimiseen käytettäväksi,¹⁵³⁹ myöskään tämä asia ei anna tukea sille, että puolustusvoimia johtaisivat kokonaisvaltaiseen strategiseen ajatteluun kykenevät henkilöt.

Tällaista näkemystä vahvistaa erityisesti se, ettei 360°-palautejärjestelmä tue edes syväjohtamisen kaikkein keskeisimpien periaatteiden toteutumista, vaikka palautejärjestelmän tarkoituksena onkin löytää syväjohtajia upseereiden massasta. Kaiken edellä läpikäydyn perusteella 360°-palautejärjestelmästä voidaankin Nissisen asiaan koskevan näkemyksen vastaisesti todeta (Nissinen 2000, 53), ettei syväjohtamisen mukaista erinomaista johtamiskäyttätymistä ainakaan vielä tällä hetkellä ole mallinnettu uskottavasti eikä sitä näin ollen myöskään voida mitata

¹⁵³⁴ Esimerkiksi kvalitatiivisten asioiden kvantifioiminen tällaisten mittareiden edellyttämään muotoon on erittäin vaikeaa. On lisäksi oletettavissa, että tällaisista järjestelmistä viehättävät erityisesti SJ-tyypin ihmiset, jotka olettavat todellisuuden olevan rationalisoitavissa selkeästi mitattavissa olevaan muotoon.

¹⁵³⁵ Esimerkiksi tilannejohtamisen mukaan autoritaarinen johtaja voi olla oikeanlainen henkilö epäkypsiä, heikosti asioita osaavia ja huonosti motivoituneita ihmisiä johtamaan, joten häntä pitäisi tällaisessa tehtävässä luonnollisestikin myös arvioida tehtävän edellyttämien kriteereiden mukaisesti eikä siis suinkaan syyllistää ”vääränlaisesta” johtamisesta. Näin ollen olisikin tärkeää, ettei tällaista henkilöä myöskään siirrettäisi demokraattista johtajuutta edellyttäviin tehtäviin (vrt. taktikot strategeina -ongelma).

¹⁵³⁶ Pääosin tarkastelu koski myös MpKK:lla käytössä olevaa 180°-palautejärjestelmää.

¹⁵³⁷ Koska transformationaalinen johtajuus ilman karismaa ei selitä johtamisen poikkeuksellista menestyksellisyttä (mm. Brown & Reilly 2008) eikä karismaattinen johtajuus ilman visionäärisyyttä puolestaan selitä organisaatioiden tulevaa menestyksellisyttä (Khatri ym. 1999), ei syväjohtamiseen liittyvän 360°-palautejärjestelmän kautta vähemmän karismaattisten ja vähemmän visionääristen upseereiden antamalla palautteella myöskään voi olla juurikaan merkitystä puolustusvoimien (strategisentasaisen) kehittämisen kannalta.

¹⁵³⁸ Maanpuolustuskorkeakoulun rekrytointi-, pääsykoe-, johtamiskäyttätymis-, ja opintomenestysarviointeja (koskee myös opiskeluaajan jälkeisiä ura-arviointeja) ei myöskään ole sovitettu millään tavoin transformationaalisen johtamisnäkömyksen mukaisiksi vaan päinvastoin juuri päinvastaisia ”perusupseereita” suosiviksi.

¹⁵³⁹ Johtamiskyvillä (myös virheellisesti arvioituilla) on puolestaan suuri merkitys upseereiden tulevan uran kannalta (esim. YEK:lle pääsy).

luotettavasti kyseiseen tehtävään tarkoitetun 360°-palautejärjestelmän avulla. Lopuksi 360°-palautejärjestelmän ei myöskään voida katsoa täyttävän syväjohtamisen keskeisesti korostamia erittäin korkeita eettisiä kriteereitään (mm. tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus) kovinkaan hyvin. Päinvastoin, hyvän johtamisen ja johtajuuden kannalta monia oleellisia asioita sivuuttaessaan ja periaatteessa oikeitakin asioita epäluotettavasti mitatessaan¹⁵⁴⁰ voidaan katsoa, että se on eettisesti arveluttava väline syväjohtamisen yhteydessä käytettäväksi. Näin ollen puolustusvoimien käytössä olevasta 360°-palautejärjestelmästä voidaankin todeta, ettei sen luotettavuutta voida pitää oikeastaan miltään osin lähimainkaan niin hyvänä kuin millainen kuva siitä on pyritty antamaan.¹⁵⁴¹

Syväjohtamisen ja 360°-palautejärjestelmän käsittely voidaan puolestaan päättää *Deep Lead Oy:n* kotisuilta löytyvään toteamukseen: *Syväjohtamisen tavoitteena on valmennettavien todellinen sitoutuminen itsensä kehittämiseen. Tällaisen arvoperustaisen tavoitteen saavuttaminen on mahdollista vain, kun valmennuksen kaikkia elementtejä leimaa poikkeuksellinen laatu.* Asioista edellä läpikäydyn perusteella vaikuttaisi siis vahvasti siltä, etteivät nämä tavoitteet täytyisi kovinkaan hyvin sen enempiä keskimääräisen upseerin valmennukseen sitoutumisen kuin valmennuksen poikkeuksellisen hyvän laadunkaan osalta,¹⁵⁴² puhumattakaan keskivertoupseerin ”persoonallisuusvajeesta” syväjohtamisessa korostettujen asioiden sisäistämiseksi.¹⁵⁴³

¹⁵⁴⁰ Mm. karisman merkityksen sivuuttaminen, yksioikoisen kielteinen suhtautuminen passiiviseen ja kontrolloivaan johtamiseen, kritiikitön suhtautuminen oikeanlaisen palautteen antamiseen kykenemättömien ihmisten antamaan palautteeseen, oletus upseereiden kyvystä toimia syväjohtamisen periaatteiden mukaisesti, luovien ihmisten sisäisen motivaation ”tappaminen”, huono korreloivuus luotettavampina pidettävien mittareiden kanssa (mm. aikaisempi koulu- ja opiskelumenestys sekä opiskelumenestyksen korreloimattomuus työmenestyksen kanssa), heikkotasoinen käytännön tuki (mm. siviilien ja upseereiden hyvin suuret erot upseeriarvioinneissa), mittariin sisältyvät muut ongelmat (mm. puolet ihmisistä sijoittuu hyvin pienelle välille käytössä olevalla asteikolla) sekä ylipäättäänkin kyvyttömyys löytää todellisia syväjohtajia upseerijoukosta (mm. merkitysorientoituneiden syväoppijoiden syrjiminen MpKK:lla).

¹⁵⁴¹ Koska 360°-palautejärjestelmän voidaan osoittaa kohtelevan ihmisiä epäoikeudenmukaisesti, ei järjestelmän tueksi mahdollisesti puolustusvoimien taholta annettava perustelu ”järjestelmä toimii kuitenkin keskimäärin hyvin” myöskään olisi hyväksyttävä perustelu epäoikeudenmukaisen järjestelmän käyttöä oikeuttamaan, koska syväjohtamisen perusideologiahan aivan nimenomaisesti kieltää tämän tyyppisen yksilön edun kollektiivin kustannuksella sivuuttavan toiminnan. Aivan vastaavanlaisia ongelmia muuten sisältyy myös puolustusvoimien henkilöstön suoritusarviointeihin (mm. kvalitatiivisten tekijöiden kvantifioimiseen liittyvät ongelmat, arvioijien arviointikriteereiden erilaisuudesta johtuvat epäkohdat ja arvioitavalle henkilölle tarjoutuva mahdollisuus laiminlyödä muut kuin arvioinnin kohteena olevat tehtävät). Itse asiassa suoritusarviointien käsittely olisi ollut myös yksi mahdollinen esimerkkitapaus näiden ”viiden tapauksen” yhteydessä käsiteltäväksi.

¹⁵⁴² Kommenttia ei kuitenkaan ole tarkoitettu syväjohtamisen ”valmentajien” vaan ainoastaan syväjohtamisen taustalla olevien asioiden puutteellista laatua kuvaamaan.

¹⁵⁴³ Vaikka syväjohtamista käsitelleessä kappaleessa hieman epäiläiinkin mahdollisuuksia falsifoida popperlaisittain syväjohtamista, käytännössä siis kuitenkin osoittautui, että asiaa muustakin kuin pelkästään hyvä johtaja = syväjohtaja näkökulmasta tarkasteltaessa sen enempiä syväjohtajan muodollisten kriteereiden täyttyminen kuin myöskään syväjohtajien etsimiseen käytettävien mittareiden käyttäminenkin eivät välttämättä vielä riitä takaamaan poikkeuksellisen hyvien johtajien löytymistä.

Puolustusvoimien ”konkurssi”

Puolustusvoimille ilmeisen tyypillisestä tavasta suhtautua itseään koskeviin ongelmiin voidaan puolestaan nostaa esille puolustushallinnon sisäisessä propagoinnissa jo vuosikausien ajan käyttämä kauhuskenaario, jossa puolustus-materiaalin nopean kallistumisen katsotaan johtavan puolustusvoimien ”konkurssiin”.¹⁵⁴⁴ Itse asiassa juuri tähän asiaan vetosi myös puolustusvoimain komentaja, kenraali Ari Puheloinen, kun hän vaati 194. Maanpuolustuskurssin avajaisissa pitämässään puheessa (20.9.2010) puolustusvoimien perusteellista uudistamista. Koska puolustusvoimien perusteellinen uudistaminen ei puolestaan voi onnistua kuin radikaaleihin toimenpiteisiin turvautumalla,¹⁵⁴⁵ pyritään tässä yhteydessä lyhyesti käsittelemään, millaisia asioita kenraalin korostama uudistus voisi puolustusvoimien henkilöstön ja aivan erityisesti upseerikunnan osalta tarkoittaa. Esimerkiksi ns. Siilasmaan työryhmän loppuraportti *Suomalainen asevelvollisuus* (28.9.2010) on tältä osin melkoisen ”hampaaton” luomus, koska siinä keskitytään ainoastaan puolustusvoimien kustannusrakenteen kannalta hyvin pienessä roolissa olevaan varusmieskoulutukseen ja sitä kautta mahdollisesti saavutettaviin marginaalisiin säästöihin.¹⁵⁴⁶

Mikäli tällaisessa, puolustushallinnon itsensä määrittelemässä erittäin uhkaavassa tilanteessa ei nimittäin oltaisi valmiita turvautumaan myös vaikeisiin ratkaisuihin, kyse olisi ns. *kalastajan dilemman*¹⁵⁴⁷ kaltaisesta tilanteesta eli ihmisille varsin tyypillisestä, mutta epäjohtonmukaisesta taipumuksesta siirtää suurten ja vaikeiden ongelmien ratkaisuyritykset tulevaisuuteen, vaikka todellisuudessa tällainen vetkuttelu pahentaakin alkuperäistä ongelmaa.¹⁵⁴⁸ Tämän lisäksi asiaa käsitellään tässä yhteydessä myös sen vuoksi, että nykyinen kriisitilanne on seurausta puolustusvoimien aikaisemman toiminnan epästrategisuudesta, eli välttämättä ongelmaa ei siis edes olisi, mikäli siihen oltaisiin reagoitu riittävän varhaisessa vaiheessa riittävän voimakkaasti.¹⁵⁴⁹ Tähän oikea-aikaiseen reagointiin¹⁵⁵⁰ liittyen

¹⁵⁴⁴ Ks. myös julkaisu *EU:n tiivistävyä puolustus – Euroopan puolustusvirasto* (Aalto ym. 2009, 49-51).

¹⁵⁴⁵ Uudistuksen menestyksellinen toteutus edellyttäisi siis puolustusvoimien johdossa olevan niin clausewitzlaisia strategioita kuin todellisia transformationaalisia johtajiaakin.

¹⁵⁴⁶ 12.9.2011 puolustusvoimain komentaja, kenraali Ari Puheloinen ilmoitti, että vuoden 2013 alusta varusmiesten palvelusaikaa tullaan säästöjen aikaansaamiseksi lyhentämään kahdella viikolla. Toimenpiteellä pyritään saavuttamaan 5 miljoonan euron säästöt 2,7 mrd euron puolustusbudjetista eli säästövaikutus on siis alle 0,2 %.

¹⁵⁴⁷ Kalastajan dilemmalla tarkoitetaan sitä, että vaikka kaikki kalastajat ymmärtäisivätkin, että liiakkalastus tulee pitkällä tähtäimellä tuhoamaan koko elinkeinon, lyhyellä tähtäimellä jokainen kalastaja pyrkii kuitenkin pitkän tähtäimen kokonaisuudesta välittämättä saamaan mahdollisimman suuren kalasaaliin.

¹⁵⁴⁸ Siilasmaa: ”*Lähdimme tekemään työtämme puhtaalta pöydältä ilman minkäänlaisia ennakkorajoja. Emme pitäneet mitään itsestään selvänä. Olimme valmiit kyseenalaistamaan kaiken – jopa asevelvollisuuden.*” (Kylkirauta 2/2010, 12) Mielestäni raportin todellista luonnetta kuitenkin kuvaaisi paremmin vaikkapa sanamuoto: ”*Meille oli itsestään selvää, että puolustusvoimien ongelmat ovat asevelvollisuudesta johtuvia, jonka seurauksena emme myöskään katsoeet aiheelliseksi käsitellä raportissamme muita asioita.*” Työryhmän tekemä linjaus on myös siinä mielessä hieman yllättävä, että ”*puhtaalta pöydältä ilman minkäänlaisia ennakkorajoja*” selvitystä tehtäessä päädyttiin kuitenkin lähes täsmälleen sellaiseen lopputulokseen kuin millaiseen puolustusvoimat olisi käsittäakseni myös omassa ”tutkimuksessaan” päätenyt (mm. työryhmän asiantuntijana toimi puolustusministeriön nykyinen kansliapäällikkö kenraaliluutnantti Arto Rätty) eli asevelvollisuuspohjaisessa perusjärjestelmässä halutaan pitäytyä, mutta sen sijaan kadettiupseereiden etuihin ei haluta puuttua.

¹⁵⁴⁹ Ongelman realisoinnin ajankohta olisi ollut hyvin helppo laskea jo etukäteen.

¹⁵⁵⁰ Reagoinnin sijasta asia olisi oikeastaan edellyttänyt etupainotteista proagointia.

tarkastelu soveltuu kuvaamaan hyvin myös puolustusvoimien stagnaation luonnetta kuin sen mahdollisia syitäkin.¹⁵⁵¹

Vaikka puolustusvoimien konkurssiskenaarion perimmäisenä tarkoituksena lieneekin pyrkimys puolustusbudjetin nostamiseen, tämän tutkimuksen näkökulmasta esimerkiksi tekee erityisen mielenkiintoisen sen fatalistinen, monien upseereidenkin ihmettelemä alistuneisuus, jolla kyseistä näkemystä puolustusvoimissa on tyypillisesti lobattu.¹⁵⁵² Vaikuttaisi nimittäin siltä, ettei organisaatio katsoisi itsellään olevan minkäänlaisia mahdollisuuksia kyseiseen ongelmaan vaikuttamiseksi, eli aivan kuin ainoa mahdollisuus ongelman ratkaisemiseksi olisi hallinnonalan ulkopuolelta saatava lisärahoitus.¹⁵⁵³ Tällainen perusasenne on kuitenkin melkoisen omituinen ongelman vakavuuteen suhteutettuna, koska käytännössähän puolustusmateriaalihankintojen lopettamisen jälkeen ei enää tarvittaisi sen enempää upseereita kuin puolustusvoimiakaan. Näin ollen voisikin lähtökohtaisesti olettaa, että puolustusvoimat pyrkisi budjetin korottamispyrkimyksen lisäksi keksimään myös vaihtoehtoisia keinoja estämään ongelman realisoitumista.¹⁵⁵⁴

Tarkastelun kautta pyritään samalla myös osoittamaan, miten niin clausewitzlaisen strategin kuin transformationaalisen johtajankin voisi ainakin pääpiirteissään odottaa ongelmaa hahmottavan ja siihen myös käytännön tasolla reagoivan. Tässä yhteydessä ongelmaa kuitenkin käsitellään vain periaatteellisella tasolla. Tarkastelua ei siis pidä ymmärtää sellaisenaan ongelman käytännön tasoiseksi ratkaisusuositukseksi, koska sellaista tehtäessä tarkastelussa olisi huomioitava myös monia käytännön realiteetteja, joiden huomioon ottamiseen ei tässä yhteydessä ole sen enempää mahdollisuutta kuin tarvettakaan kiinnittää huomiota. Esimerkkiä ei siis pidä ymmärtää sellaisenaan toimenpidesuosituksiksi nykytilanteen muuttamiseksi vaan ainoastaan periaatteelliseksi esimerkiksi siitä, miten tällaisessa tilanteessa pitäisi pääpiirteissään toimia, mikäli Suomen pitkän tähtäimen sotilaallinen puolustuskyky pitäisi maksimoida tilanteessa, jossa puolustusvoimilla ei olisi toivoa saada lisärahoitusta kyseisen päämäärän saavuttamista edesauttamaan.¹⁵⁵⁵

¹⁵⁵¹ Tarkastelun osalta on kuitenkin huomioitava, ettei siinä kiinnitetä huomiota esimerkiksi upseereiden rajallisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa toimintaansa, koska todellisuudessa suuri osa puolustusvoimia koskevista päätöksistä tehdään poliittisella tasolla (koska tutkimus on clausewitzlainen, poliittista tasoa ei kuitenkaan kritisoida).

¹⁵⁵² Tästä lobbauspyrkimyksestä johtuen en todellisuudessa myöskään usko esimerkin olevan täysin totuudenmukainen eli tässä yhteydessä esitettävä näkemys pohjautuu pelkästään siihen miten asiaa on käytännön tasolla puolustusvoimien henkilöstölle markkinoitu, ja miten asian ovat monet muutkin kuin minä ymmärtäneet.

¹⁵⁵³ Lähinnä kesästä 2011 alkaen puolustusvoimat on kuitenkin alkanut reagoida ongelmaan myös toisella tavoin. Esimerkiksi kenraali Puheloinen on julkisissa puheissaan korostanut sitä, ettei hän ole vaatimassa lisärahaa puolustusvoimille vaan ainoastaan informoimassa päättäjiä puolustusvoimien ongelmista. Olisi kuitenkin hivenen omituista mikäli puolustusvoimain komentajan täytyisi informoida poliitikkoja tällaisesta asiasta tiedotusvälineiden kautta, joten olisikohan kyse kuitenkin mediaoperaatiosta suuremman puolustusbudjetin saamiseksi, koska ainakin media-alan ihmiset tietävät aivan hyvin, ettei ”ruikuttamien” ole tehokas tapa tällaisen tavoitteen saavuttamista edesauttamaan.

¹⁵⁵⁴ Asian osalta on nimittäin huomioitava, ettei puolustusbudjetin korottaminen poistaisi millään tavoin rakenteellista perusongelmaa vaan ainoastaan siirtäisi ongelman realisoitumisajankohtaa hieman kauemmaksi tulevaisuuteen.

¹⁵⁵⁵ Itse asiassa puolustusvoimat ei myöskään saanut lisärahoitusta vaan päinvastoin siltä edellytetyt säästötavoitteet ovat syksyn 2011 aikana päinvastoin nousseet vielä entisestäänkin, sillä kun vielä kesällä 2011 tulevan neljän vuoden säästötavoitteen arvioitiin olevan noin 200 miljoonaa euroa, alkusyksystä kyseinen summa kuitenkin kaksinkertaistui 400 miljoonaan euroon ja myöhemmin syksyllä vielä tämän summa 800 miljoonaan euroon.

Puolustusvoimien kotisivuilla puolustusvoimien ydintehtävä määritellään seuraavaan tapaan: *Puolustusvoimilta edellytetään kaikissa tilanteissa aluevalvontaa ja kykyä koskemattomuuden ja itsenäisyyden puolustamiseen* (<http://www.mil.fi/perustietoa/tehtavat/>). Koska puolustusvoimien ydintehtävä määritellään pelkästään maanpuolustuksellisista lähtökohdista, on asiaa myös helppo lähteä purkamaan sen kautta, että tilanteessa kuin tilanteessa puolustusvoimien pitäisi pystyä toteuttamaan ydintehtävänsä mahdollisimman tehokkaasti.¹⁵⁵⁶ Koska ydintehtävän hoitamista ei sidota millään tavoin sen enempää puolustusvoimien olemassa olevaan henkilökuntaan kuin puolustusvoimien (rauhan ajan) organisaatioonkaan, kyseisiä asioita ei myöskään tarvitse yhtälöä ratkaistaessa pitää minkäänlaisina muuttumattomina vakioina.¹⁵⁵⁷ Tietyltä osin ratkaisemista helpottaa myös se, että niin puolustusvoimien nykyisen kuin edellisenkin komentajan (<http://www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/5267.dsp>) mukaan puolustusvoimien ydintehtävät on mahdollista hoitaa kaikkein kustannustehokkaimmin asevelvollisuusarmeijan avulla,¹⁵⁵⁸ joka puolestaan tarkoittaa sitä, että asevoimien pitäisi olla käytettävissä oleviin voimavaroihin ja todennäköisimpiin (vakaviin) uhkakuviin suhteutettuna mahdollisimman suuri, hyvin koulutettu ja tehokkaasti varustettu.¹⁵⁵⁹ Esimerkiksi amiraali Kaskeala on todennut asiasta: *”...jos halutaan säilyttää laatu, silloin satsataan asevelvollisuuteen. Puolustusvoimien ammattimaistaminen lähtee entistä paremmasta reserviläisten siviilitaitojen hyödyntämisestä, hän painottaa.”* (<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/64574-kaskeala-kaksi-suurta-varuskuntaa-suljettava>) Nykyinen puolustusvoimain komentaja, kenraali Puheloinen puolestaan *”korosti haastattelun aikana monissa yhteyksissä sitä, että puolustusvoimien on kaikessa kehittämisyyssään pidettävä lähtökohtana päätehtävä, valmistautuminen tarvittaessa puolustamaan maata. Puolustusvoimien suorituskyvyn perustana on korkea maanpuolustustahto ja yleinen asevelvollisuus. Puolustusperiaatteena säilyy alueellinen puolustus.”* (Kylkirauta 2/2010, 5). Myös pääesikunnan entinen päällikkö, kenraaliluutnantti Markku Koli on korostanut reserviläisten suurta merkitystä seuraavaan tapaan: *Reserviläisten osuus puolustusvoimien sodan ajan enimmäisvahvuudesta on 97 prosenttia. Kenraaliluutnantti Koli sanoo kenttäjoukkomme etulinjan olevan täten reservin osaamisen varassa. Puolustusvoimien tehtävänä on kenraaliluutnantin mukaan vaatimusten*

¹⁵⁵⁶ Ydintehtävän määrittely ”kaikissa tilanteissa” -pohjalta on siis myös tämän tarkastelun oletusten mukainen.

¹⁵⁵⁷ Myös MpKK:n hallintojohtajan, kommodori Minkkisen mukaan puolustusvoimien ydintoiminnan kannalta keskeisistä materiaalihankinnoista, koulutuksesta ja sotilaallisesta valmiudesta tinkiminen upseereiden (hallinnollisen) näennäispuuhastelun kustannuksella on hölmöläisten hommaa (*Defensor Patriae* 2/2011, 3).

¹⁵⁵⁸ Esimerkiksi kenraali Puheloinen mukaan 40 000 sotilaan palkka-armeijan (nykyinen asevelvollisuusarmeija 350 000) eli siis suunnilleen yhden armeijakunnan kokoisten joukkojen ylläpito edellyttäisi nykyiseen nähden yli kaksinkertaista puolustusbudjettia (<http://www.savonsanommat.fi/uutiset/kotimaa/puheloinen-ei-halua-palkka-armeijaa/368646>). Vertailun vuoksi kerrottakoon, että Venäjällä on aktiivipalveluksessa suunnilleen miljoona sotilasta ja 20 miljoonan sotilaan reservi (http://www.kadettikunta.fi/turvallisuus/venaja/venajan_asevoimat2.htm).

¹⁵⁵⁹ Vaikka ammattiarmeijan puolestapuhujat usein vetoavatkin siihen, että asevoimien teknistyminen edellyttää ammattimaistumista, tyypillisesti tällaisissa puheissa termi ammatti kuitenkin tulkitaan väärin eli sen katsotaan tarkoittavan ammattimaisuutta, vaikka kyse olisikin vain ammatista. Tähän samaan perusasiaan liittyen on myös kansantaloustieteen professori Panu Poutvaaran artikkelissa *Asevelvollisuus kansantalouden näkökulmasta* (Kylkirauta 1/2010, 5–7) tekemä oletus siitä, että sotilaallisesti lahjakkaimmat ihmiset hakeutuisivat asevoimien palvelukseen perusteeton. Artikkelissaan Poutvaara unohtaa myös sen, ettei hänen Adam Smithin taloustieteen ”keskeisimpänä argumenttina” pitämänsä suhteellisen edun periaate edes kuulunut Smithin käsitteistöön. Smith ei nimittäin kirjoittanut suhteellisesta vaan absoluuttisesta edusta; suhteellisen edun periaatteen teki yleisesti tunnetuksi vasta David Ricardo teoksessaan *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817).

asettaminen, koulutus, sijoittaminen ja varustaminen. Jos näissä jatkossakin onnistutaan, ovat edellytykset korkean maanpuolustustahdon ylläpitämiselle ja puolustuksen uskottavuudelle erinomaiset. (Etelä-Pohjanmaan reserviläispiiri ry:lle 20.11.2010 pidetyn 50-vuotisjuhlapuheen tiivistelmä).¹⁵⁶⁰

Mahdollisimman tehokkaan asevelvollisuusarmeijan aikaansaamiseksi pitäisikin puolustushallinnon muut kulut saada minimoitua ja optimoitua. Koska puolustushallinnon menoeristä henkilökunnan palkkamenot on puolestaan kaikkein suurin,¹⁵⁶¹ todennäköisesti myös suurimmat säästöt saataisiin puolustusvoimien henkilökuntaa supistamalla eikä siis esimerkiksi asevelvollisten koulutus- ja ylläpitokuluja karsimalla.¹⁵⁶² Vaikka (kadetti)upseerit eivät olekaan puolustusvoimien ainoa henkilöstöryhmä, voidaan tarkastelu tässä yhteydessä tehdä huomiota vain heihin kiinnittäen, koska muiden henkilöstöryhmien määrät riippuvat kuitenkin hyvin pitkälle upseereiden määrästä.¹⁵⁶³ Tällä tavoin toimimista puoltaa myös puolustusvoimien entisen komentajan, kenraali Hägglundin näkemys alaisten vähentämisestä: *"Jos joudut vähentämään väkeä, aloita yläpäästä. Sinne tuppaa kertymään ylimiehitystä."* (<http://www.net-lehti.com/default.aspx?ContentID=1813>) Asiaa koskevan tarkastelun osalta on kuitenkin sanomattakin selvää, etteivät upseerikuntaan mahdollisesti kohdentuvat supistuksetkaan saisi olla hallitsemattomia vaan päinvastoin puolustuskyvyn ehdoilla tapahtuvia.¹⁵⁶⁴

Koska puolustusvoimien ydintehtävä puolestaan tapahtuu sodan eikä rauhan aikana, aivan aluksi asian osalta pitäisikin selvittää, kuinka vähäisellä kaaderiupseerien määrällä sodan ajan asevoimia olisi ylipäätään mahdollista johtaa tehokkaasti.¹⁵⁶⁵ Toisin sanoen clausewitzlaisen sodan aikaisen puolustushaarakeskeisen ydinprosessin pitäisi määritellä puolustusvoimien kaikkea toimintaa sen sijaan, että se tehtäisiin joko rauhan ajan hallinnollisen prosessin tai upseeriston

¹⁵⁶⁰ Esimerkiksi kesäkuussa 2010 puolustusvoimat otti tiukemman linjan reservin kertausharjoituksista kieltäytymisiin. Linjaus oli aivan varmasti myös perusteltu kertausharjoitettavien yksiköiden määrävahvuisina kouluttamisen kannalta. Tähän tavoitteeseen nähden on kuitenkin ristiriitaista, että tyypillisesti puolustusvoimat on kuitenkin säästötarpeiden ilmetessä tinkinyt juuri kertausharjoituksista – erikoista sinänsä, sillä kertausharjoitusten osuus puolustusbudjetista on vain yhden prosentin luokkaa. Puolustusvoimat on perustellut kertausharjoitusten vähäistä määrää myös henkilöstöpuolella. Eikö perustelu kuitenkin ole hivenen erikoinen, sillä eivätkö ainakin hyvin koulutetut reservin upseerit ja aliupseerit voisi päinvastoin oikein hyödynnettyinä vähentää henkilöstöpuolea?

¹⁵⁶¹ Puolustusvoimien vuoden 2010 talousarviossa menoerät olivat: palkkamenot 29,1 %, puolustusmateriaalihankinnat 25,9 %, muut puolustusvoimien toimintamenot 18,2 %, asevelvollisten koulutus ja ylläpito 4,4 % sekä muut menot yhteensä 22,4 % (<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=120>). Koska palkkojen osuus kokonaismenoista on suurin, todennäköisesti myös kaikkein suurimmat säästöt saavutettaisiin juuri kyseiseen menoerään puuttamalla.

¹⁵⁶² Säästäminen kyseisessä, jo alun perinkin hyvin pienessä menoerässä vähentäisi lisäksi kaikkein eniten puolustusvoimien sodan ajan toimintakykyä, kun taas lisäpanostus siihen (esim. kertausharjoitusten lisääminen) vastaavasti taas parantaisi toimintakykyä.

¹⁵⁶³ Tässä esimerkissä asiaa käsitellään siis vain upseereihin huomiota kiinnittäen vaikka todellisuudessaan tarkastelun pitäisi tietenkin koskea koko henkilökuntaa. Perustelu tällä tavoin painottuneelle tarkastelulle on puolestaan se, että clausewitzlaisittain ajatellen puolustusvoimien sodan aikaisen tarpeen pitäisi määritellä myös rauhan aikaista toimintaa, jolloin puolustusvoimissa ei pitäisi olla turhia upseereita.

¹⁵⁶⁴ Lisäksi asian osalta on syytä korostaa, ettei upseereiden vähentäminen olisi ratkaisu nykyiseen talouskriisiin eli sen osalta kyse olisi huomattavan paljon pidemmän tähtäimen rationalisointisuunnitelmasta.

¹⁵⁶⁵ Tällä hetkellä kadettiupseereiden määrä puolustusvoimissa on noin 3 000. Vertailun vuoksi kerrottakoon, että talvi- ja jatkosodissa palveli yhteensä 2 535 kadettiupseeria (<http://www.mpk.fi/fi/esittely/historia/kadettikoulu.html>).

henkilöstörakenteen pohjalta.¹⁵⁶⁶ Upseereiden koko työuran kestävä virkasuhde ei siis saisi ohjata puolustusvoimien rakennetta sellaiseksi, että kaikille upseereille pitäisi kaikissa tilanteissa löytyä sotilasarvoa vastaavia töitä, koska tällöinhän myös puolustusvoimien strategia olisi laadittava upseerikunnan henkilöstörakenteen eikä puolustuskyvyn ehdoilla toimivaksi.¹⁵⁶⁷ Tällaisen selvityksen jälkeen pitäisi puolestaan katsoa, millaisten rauhan aikaisten puolustusvoimien pyörittämiseen kyseinen upseerikunta riittäisi, eikä siis suinkaan niin päin, että upseereiden sodan ajan tehtävät määriteltäisiin rauhan aikana puolustusvoimiin kertyvien upseereiden määrän pohjalta.¹⁵⁶⁸ Optimaalinen tilanne olisi tietenkin sellainen, että rauhan aikaisten aktiiviupseerien määrä ja laatu vastaisivat automaattisesti¹⁵⁶⁹ sodan ajan tarvetta. Koska näin ei mitä ilmeisimminkään kuitenkaan käytännön tasolla tapahdu,¹⁵⁷⁰ onkin syytä pohtia, onko sodan ajan tarpeesta poikkeavaan upseereiden (liian suureen) määrään riittävän päteviä perusteita vai olisiko rauhan aikainen toiminta yksinkertaisesti vain syytä sopeuttaa sodan aikana tarvittavien upseereiden määrän mukaiseksi.¹⁵⁷¹

¹⁵⁶⁶ Esimerkiksi saksalaisten upseereiden korkea taso oli hyvin pitkälle seurausta heidän rajallisesta määrästänsä. Versaillesin rauhansopimuksen mukaan upseereita sai olla korkeintaan 4 000 (huomioi Saksan suuri koko suhteessa Suomeen), joten heidät piti/kannatti kouluttaa mahdollisimman korkeatasoisesti (Mälkki 2/2010, 35).

¹⁵⁶⁷ Toisin sanoen, tällä tavoin toimittaessa organisaation rakenne ohjaisi strategiaa eikä toisinpäin niin kuin pitäisi. Uudempaa liiketaloustieteellistä strategiaterminologiaa käyttäen voitaisiin samaa asiaa kutsua myös strategiseksi ajautumiseksi. Organisaatioteoreettisesti puolustusvoimien kaltaisia pysyvyyttä, hierarkkisuutta, valvonnan merkitystä korostavia ja ”faktoihin” uskovia organisaatioita voidaan kutsua myös moderneiksi organisaatioiksi postmodernien organisaatioiden vastakohtana (ks. tarkemmin Juuti 2001, 123–228).

¹⁵⁶⁸ Puolustushallinnon henkilöstöpoliittisessa strategiassa asiasta todetaan: *Henkilöstö- ja tehtävärakenteen kehittämisen tavoitteena on luoda tasapaino puolustushallinnon sodan ja rauhan ajan tehtävien ja resurssien sekä osaamisen ja henkilöstön välille. Henkilöstörakenne suunnitellaan mahdollisimman kustannustehokkaaksi.* (PHPS 2007, 21) Samassa asiakirjassa todetaan myös seuraavasti: *Puolustushallinnossa tulee siirtyä yhä selkeämmin osaamisperusteiseen henkilöstösuunnitteluun. Osaamisperusteisessa henkilöstösuunnittelussa pääpaino ei ole henkilöstön määrässä, vaan sen laadullisissa ominaisuuksissa. Osaamisperusteisen henkilöstösuunnittelun tavoitteena on varmistaa, että jokaista tehtävää hoitavalla henkilöllä on tehtävään sopiva osaaminen, ja uusrekrytoinneissa perusteena on tarvittavan osaamisen hankkiminen. Osaamisen johtaminen ja hallinta on keskeinen menetystekijä puolustushallinnon kilpailukyvyllä työnantajana, hallinnonalan toiminta- ja palvelukyvyllä ja tuloksellisuudella sekä henkilöstön työhyvinvoinnille. Merkittävä osa puolustushallinnon organisaatioista on luonteeltaan asiantuntijaorganisaatioita, joiden toimintakyky riippuu ratkaisevasti henkilöstön osaamisesta, sen käyttöön saamisesta ja kehittymisestä. Puolustushallinnon on myös kyettävä houkuttelemaan, pitämään palveluksessaan ja tarjoamaan kehittymismahdollisuuksia osaavalle henkilöstölleen.* (PHPS 2007, 11–12)

¹⁵⁶⁹ Tällä ei siis misään nimessä tarkoiteta keinotekoisesti aktiiviupseereita suosivalla tavalla aikaansaataavaa ”automaattisuutta”.

¹⁵⁷⁰ Tällä hetkellä kaikille upseereille ei välttämättä edes ole määritelty sodan ajan tehtävää (Kylkirauta 3/2009, 6).

¹⁵⁷¹ Mikäli puolustusvoimien rauhan aikaisen organisaation (noin 16 000 ihmistä) hallinnointi edellyttäisi sodan ajan tarvetta suurempaa aktiiviupseereiden määrää, todennäköisesti kyse olisi hiottomasta toiminnasta. Samoin, eikä koulutettavien asevelvollisten määrän vähenemisen pitäisi vaikuttaa upseereiden tarpeeseen aivan samalla tavoin, varsinkin kun reserviläisten hyödynnettävyys on viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneen yleisen koulutustason paranemisen myötä merkittävästi parantunut? Vaikka asia puolustusvoimissa usein toisin esitetäänkin, laitteistojen teknistyminen ei myöskään ole todellinen este niiden käytön oppimiselle, vaikka juuri tällaiseen asiaan yksinkertaistavaan ja myös kustannuspuolen kokonaan sivuuttavaan tulkintaan mm. Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund tukeutuukin, kun hän pyrkii todistamaan upseereihin mahdollisesti kohdentuvat irtisanomiset epätarkoituksenmukaisiksi: *”Sodan ajan joukkojen kokoonpanoissa tarvitaan aikaisempaa ammattimaisempaa henkilöstöä. Suorituskykyinen tekninen*

Periaatteessa siis pelkästään maanpuolustuksellisten tarpeiden pitäisi määrittää niin upseereiden määrää, heidän uralla etenemistään kuin organisaation henkilöstö-rakennettakin, eli tehtäviä ei siis pitäisi keksiä keinotekoisesti upseereiden ylentämisen mahdollistamiseksi.¹⁵⁷² Käytännössä tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että upseereiden uralla etenemisen pitäisi tapahtua ensisijaisesti heidän todellisen pätevyytensä¹⁵⁷³ perusteella, jolloin nuoria upseereita epäpätevämmät vanhemmat upseerit eivät myöskään muodostaisi estettä nuorten pätevien upseereiden uralla etenemiselle.¹⁵⁷⁴ Tällainen päteviä upseereita hyväksyttävien perustein suosiva järjestelmä olisi maanpuolustuksellisen edun lisäksi siis myös puolustusvoimien ja myös upseerikunnan parhaimmiston edun mukainen. Vaikka esitetty näkemys aivan varmasti onkin upseereille vieras, niin miksi ihmeessä puolustusvoimien pitäisi ylipäättäänkään tarjota kaikille upseereille heidän todellisesta pätevyystään ja puolustusvoimien tarpeesta riippumaton nousujohteinen, sotilasarvoon (eli käytännössä hyvin pitkälle virkaikään) sidoksissa oleva urakehitys, sotilasarvoa vastaavia työtehtäviä ja myös sen mukainen palkka?¹⁵⁷⁵ Itse asiassa tätä mieltä

kalusto edellyttää syvempää osaamista. Rauhan ajan palveluksessa olevaa sotilashenkilöstöä ei siksi voida vähentää, vaikka reservin määrää vähennettäisiinkin. Maanpuolustuksen tehtäviin pisimpään ja laadullisesti parhaiten koulutetuista upseereista ei kannata säästöjä hakea.” (Sotilasaikakauslehti 10/2010) Todellisuudessa yliopistotasaisen alan koulutuksen saaneiden ja hyvin kertausharjoitettujen reserviläisten valmiudet käyttää ja myös ymmärtää kyseisiä järjestelmiä ovat kuitenkin selvästi nuoria keskivertopseereita paremmat. Myös Westerlundin väite siitä, ettei sotilashenkilöstön määrää voitaisi teknistymisen seurauksena vähentää on omituinen, koska teknistymisen eräänä keskeisenä tavoitteenahan on ihmistyövoiman tarpeen vähentäminen. Näin ollen onkin epäuskottavaa, etteikö puolustusvoimien sodan ajan vahvuuden pienentämisen kylmän sodan aikaisesta 750 000 sotilaasta 500 000 sotilaaseen ja edelleen nykyiseen 350 000 sotilaaseen ja mahdollisesti tulevaisuudessa jopa alle 250 000 sotilaaseen mahdollistaisi myös kaaderiupseereiden määrää vähentämistä, varsinkin kun reserviupseereiden valmiudet korvata kaaderiupseereita ovat yleisen koulutustason nousun myötä, kaaderiupseereiden tason laskiessa, koko ajan vain parantuneet.

¹⁵⁷² Vaikka tässä yhteydessä ei kiistetäkään mahdollisuutta, etteikö puolustusvoimien henkilöstöjärjestelmään voisi periaatteessa sisältyä myös jonkinlaista ideaalisen henkilöstörakenteen automaattisesti synnyttävää mekanismia – jonka toimintalogiikkaa en tosin pysty hahmottamaan – pystyn kuitenkin ymmärtämään aivan hyvin, että puolustusvoimien nykyinen, kaikki upseerit työllistävä henkilöstörakenne olisi voinut syntyä upseereiden koko työuran kestävästä virkasuhteesta (30 vuotta töitä; eläkeikä 55 vuotta) luonnollisena seurauksena.

¹⁵⁷³ Upseereiden pätevyys, samoin kuin heidän palkitsemisperusteisiinsa liittyenkin kannattaa lukea Yhdysvaltojen armeijan majurin Michael Russelin ja everstiluutnantti (Ph.D.) José M. Marreron toisiinsa liittyvät artikkelit *Personality Styles of Effective Soldiers* (Russell) ja *Managing and Motivating by Rewards* (Marrero) (Russell 2000, 69-74); artikkelit ovat myös suomalaisupseereihin (ns. C-tyyppi) sovellettavissa.

¹⁵⁷⁴ Tutkimuksessa läpikäydyn mukaisesti on myös muistettava, että keskimääräisten upseereiden luontaiset valmiudet myös heikkenevät selvästi strategisen tason tehtäviä kohti siirryttäessä. Lisäksi työkokemusvuodet, toisin kuin älykkyys selittävät yleisesti ottaenkin heikosti ihmisten työmenestystä (Schmidt & Hunter 1998).

¹⁵⁷⁵ Upseeriliiton pääsihteeri Hannu Sipilä toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Jos esim. diplomi-insinöörin koulutuksella ollaan tulevaisuudessa upseereita upseerin virassa, tulee ylentämisvauhdin sotilasarvoissa olla vastaava kuin Kadettikoulun käyneillä. Upseeriston yhtenäisyydestä ja koko sotilasarvojärjestelmästä tulee vitsi, jos Maanpuolustuskorkeakoulun käyneiden sotilasarvot kehittyvät hitaammin kuin siviilikorkeakoulutetuilla upseereilla – saati reserviläisillä. Upseeriliiton pääsihteerinä olen sitä mieltä, että upseereita ei ole palkittu liialla palkalla. Onko liikaa vaadittu, että edes sotilasarvossa Kadettikoulun käymistä pidettäisiin jonkinlaisena etuna?”* (Sotilasaikakauslehti 8/2008, 26–27) Eikö kyse olisi ennemminkin vitsistä, mikäli epäpätevätkin, todelliseen pätevyytensä nähden hyväpalkkaiset kadettiupseerit ylenisivät sotilasarvoissa muodollisen koulutuksensa ja virkaikänsä eivätkä todellisen pätevyytensä perusteella? Sipilä ei myöskään kiinnitä minkäänlaista huomiota siihen tässä tutkimuksessa paljon huomiota saaneeseen asiaan, ettei lähimainkaan kaikista

asiasta on myös kenraali Hägglund, eli kuten hän on asian suorasanaisesti ilmaissut: *"Ylennyksiä ei tule käyttää palveluksessa olevien palkitsemiseen. Tätä varten ovat mitalit.*¹⁵⁷⁶ *Ylennys liittyy tehtävään, kykyyn hoitaa edessä olevaa eikä taakse jäänyttä tehtävää.*" (Hägglund 2006, 255)¹⁵⁷⁷

Tällainen pätevyyteen perustuva järjestelmä¹⁵⁷⁸ olisi siis erittäin hyvä kaikkien sellaisten sidosryhmien näkökulmasta, joita puolustusvoimien toiminnan pitäisi todellisuudessa palvella,¹⁵⁷⁹ varsinkin kun järjestelmä mitä ilmeisimmin samalla myös tehostaisi juuri sellaisten upseereiden luonnollista poistumaa puolustusvoimista, joita organisaatio ei todellisuudessa enää tarvitsisi.¹⁵⁸⁰ Vaikka kyse

upseereita edes ole puolustusvoimien ylemmän tason tehtävissä toimimaan (ks. esim. Sotilasaikakauslehti 10/2010).

¹⁵⁷⁶ Henkilökohtaisesti tosin vieroksun myös periaatetta, että upseereita palkitaan mitaleilla vain sen perusteella, että he tekevät jokapäiväisen virkатыönsä kelpollisesti. Mielestäni mitaleita pitäisi jakaa vain ihmisten tehdessä jotain tavanomaisesta poikkeavaa. Esimerkiksi Japanin asevoimissa ei vielä toisen maailmansodan aikanaan, sodan viimehetket poislukien, palkittu muita kuin sodassa kaatuneita sankareita (ks. esim. Sakai 1962, 159–160 ja 319).

¹⁵⁷⁷ Tällaisen kommentin perusteella vaikuttaakin varsin oudolta, että viime vuosien aikana erityisesti kallisalkaisten everstiluutnanttien määrä on kuitenkin selvästi kasvanut; ilmiö näkyy selkeänä piikkinä esimerkiksi upseereiden ikärakennejakaumasta (esim. HTP 2009, 10). Jotta upseereiden henkilöstörakennekuva saataisiin näyttämään oikeanlaiselta alapainotteiselta "vartalomalli A:lta", toisinaan kapteenit ja sitä alempiarvoiset upseerit niputetaan myös yhteen nuoremmiksi upseereiksi vääristänyttä henkilöstörakennetta peittelemään. Everstiluutnantteja tuntuu puolestaan harmittavan erityisesti se, että usein myös eläkeiän saavuttaneiden everstien palvelusaikaa jatketaan, joka puolestaan jarruttaa everstiluutnanttien urakehitystä. Myös käsitys upseereiden huonosta palkkatasosta on varsinkin heidän heikokkoihin akateemis-strategisiin valmiuksiinsa suhteutettuna virheellinen, koska upseerien keskimääräinen palkka on 4 402 euroa, kun parhaimmin palkatun suomalaisväestön kymmenesosan (9. desiili) palkka-alaraja on 4 287 euroa. Itse asiassa keskivertoupseeri tienaa enemmän kuin yliopiston lehtori, sosiaalijohtaja, kirkkoherra tai valtion palveluksessa olevat diplomi-insinööri, arkkitehti tai lakimies. On lisäksi huomioitava, että upseereiden enemmistö on varsin nuoria sotilaita (sotilaiden keski-ikä on noin 37,5 vuotta ja lisäksi upseerit ovat keskimääräisiä sotilaita nuorempia), joka korostaa vielä entisestäänkin heidän hyvää palkkatasoaan (ks. tarkemmin esim. <http://www.taloussanomati.fi/tyomarkkinat/2010/06/18/1000-ammatin-palkat-katso-parjaatko-vertailussa/20108646/12>, <http://www.stat.fi/ti/pra/index.html> ja SAL 6-7/2010, 30-32).

¹⁵⁷⁸ Periaatteessa puolustusvoimien ns. vaati-perusteisella palkkausjärjestelmällä pyritään tähän. Olisi kuitenkin selvempää mikäli palkat olisi sidottu sotilasarvoihin ja eteneminen uralla perustuisi pätevyyteen, jolloin henkilön virallinen asema organisaatiossa vastaisi hänen todellista arvoaan. Tältä osin on myös syytä huomioida, että varsinkin ns. valtamotivoituneille ihmisille muodollinen status on usein jopa palkkaa tärkeämpi "uramotivaattori".

¹⁵⁷⁹ Epäsuora positiivinen vaikutus tällaisella järjestelmällä olisi sellainen, että upseerit aivan varmasti panostaisivat vielä nykyistäänkin enemmän niin opiskeluunsa kuin työtehtäviensä hoitamiseenkin. Mahdollisuus nopeaan uralla etenemiseen houkuttelisi aivan varmasti myös nykyistä pätevämpiä henkilöitä hakeutumaan upseeri-koulutukseen. Katso asiaan liittyen myös lähde *Competency Based Future Leadership Requirements* (Horey ym. 2004; United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences).

¹⁵⁸⁰ Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund on sitä mieltä, että *"Nuorten upseerien eroamiset johtuvat siitä, että upseerin ammatti ei ole pysynyt riittävän kilpailukykyisenä ja eroamisen kynnyks on madaltunut. Tilannetta ei auta ongelman vähättely ja kieltäminen. Kolmenkymmenen henkilön vuosittainen poistuma on vain prosentti palveluksessa olevista upseereista, mutta 2000-luvun vaihteessa valmistuneiden nuorempien upseerien poistuma on jo nyt noin 20 %. Ongelmaa ei olisi, jos poistuma olisi vanhempien upseerien joukosta. Tällöin virkaurat vetäisivät ja haasteellisia tehtäviä olisi yllin kyllin nuoremmillekin.*" (Sotilasaikakauslehti 2/2011) Upseeriliiton tekemän kyselyn mukaan suurin osa puolustusvoimista eronneista

kieltämättä olisikin keskivertoupseereille uudesta, vieraasta ja aivan varmasti myös epämiellyttävästä muutoksesta, yleiseltä tasolta asiaa katsoen kyse olisi kuitenkin varsin arkipäiväisestä tapahtumasta. Siihen ei sisältyisi edes minkäänlaista suurta dramatiikkaa, koska aivan vastaavanlaisessa tilanteessahan jotakuinkin kaikki muutkin ihmiset, mm. suurin osa upseereiden aviopuolisoistakin, elävät. Itse asiassa kyse olisi siis aivan tavallisesta nykyiselle yritysmaailmalle tyypillisestä eturistiriidasta, jossa työntekijöiden etu on hyvin pitkälle alistettu organisaation toiminnan tehokkuutta ja omistajien etua palvelemaan.¹⁵⁸¹ Asian osalta voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, että koska puolustusvoimat tyypillisesti katsoo jo tällä hetkelläkin toimivansa tehokkaasti, siviilipuolelta lainatun ns. tulos tai ulos -ajattelun kautta sen olisi myös mahdollista testata tehokkuutensa todellinen taso. Mikäli objektiivisesti tehty tarkastelu puolestaan osoittaisi puolustusvoimien toimivan myös käytännön tasolla tehokkaasti, muutoksia ei myöskään tarvitsisi tehdä ja säästökohteita olisi tällöin syytä etsiä jostain muualta.¹⁵⁸²

Vaikka aiheen käsittelyä olisikin mahdollista jatkaa vielä paljon pidempäänkin, palautetaan esimerkki kuitenkin takaisin alkuperäiseen yhteyteensä. Tältä osin on ensinnäkin syytä muistuttaa, ettei esimerkin varsinaisena tarkoituksena ollut kuvata puolustusvoimien todellista tilannetta vaan ainoastaan osoittaa, miten puolustusvoimien pitäisi pääpiirteissään toimia, mikäli sen itsensä lobbaama konkurssiuhka olisi todellinen, tai mikäli puolustusvoimat haluaisi varmistaa, että se toimisi myös käytännön tasolla Suomen maanpuolustuksellista etua maksimoimaan pyrkien. Esimerkissä ei myöskään otettu kantaa siihen, onko puolustusvoimissa todellisuudessa liikaa tai vääränlaista upseerikuntaa¹⁵⁸³ vaan ainoastaan siihen, mistä menokohteesta suurimmat säästöt olisi tällaisessa tilanteessa kaikkein todennäköisimmin saatavissa. Esimerkissä ei myöskään väitetty, etteikö puolustusvoimilla olisi päteviä perusteita nykyistä suuremman puolustusbudjetin vaatimiseksi. Siinä ei myöskään kiinnitetty huomiota puolustusvoimien rajallisiin mahdollisuuksiin reagoida kyseisiin ongelmiin, vaikka käytännöntasolla tietenkin

upseereista ilmoittikin huonot uranäkymät tärkeäksi eron syyksi. Lisäksi Upseeriliiton pääsihteeri Hannu Sipilä on sitä mieltä, että lähtijöistä useimmat ovat upseereiden valioyksilöitä: *"Pelkään, että lähtijät ovat eteenpäin pyrkivä porukka, joka havaitsee, että pätevyyydestä huolimatta ei firmassa avaudu hommia, ja lähtee etsimään töitä muualta."* (Iltalehti 9.12.2009, ks. asiaan liittyen myös *Defensor Patriae* 3/2010, 6–9) Sen sijaan Sipilän näkemys siitä, että *"surkeat uranäkymät ajavat upseerit siviiliin"* (Sotilasaikakauslehti 12/2009) dramatisoi asiaa liikaa, koska tutkimuksen perusteellahan keskivertoupseereilla on uranäkymiä oikeastaan vain puolustusvoimien palveluksessa, ja ne puolestaan ovat varsinkin nuorten upseereiden vaatimattomaan keskimääräiseen tasoon suhteutettuna jopa erinomaisen hyvät.

¹⁵⁸¹ Nykyupseerit kritisoivat usein myös upseerinuraan kuuluvia siirtoja paikkakunnalta toiselle. Toisin kuin asia usein esitetään, tällaiset siirrot eivät ole vieraista myöskään yritysmaailmalle, joskin siviilipuolella siirrot tapahtuvat usein valtioiden eivätkä Suomen eri paikkakuntien välillä. Lisäksi upseerinuralle hakautuvat, toisin kuin siviiliyrityksissä työskentelevät ihmiset tietävät jo etukäteenkin aivan hyvin, että alalla työskentely edellyttää tällaisia muuttoja.

¹⁵⁸² Koska Maanpuolustuskorkeakoulu on nykyään siviiliyliopistoihin rinnastettavissa oleva korkeakoulu, pitäisi sieltä saadun koulutuksen antaa upseereille valmiudet myös siviilipuolen työtehtäviin siirtymiseksi (MpKK esimerkiksi korostaa antamansa johtamiskoulutuksen olevan jopa poikkeuksellisen korkeatasoista), joten puolustusvoimien ei tästäkään johtuen tarvitsisi enää nykyään taata upseereilleen koko uran kestäväää nousujohteista työuraa.

¹⁵⁸³ On kuitenkin korostettava, että vaikka puolustusvoimissa ei olisikaan ns. turhia upseereita, suunnilleen näin puolustusvoimien olisi joka tapauksessa pakon sanelemanakin toimittava mikäli puolustuskyky pyrittäisiin maksimoimaan nykyisenkaltaisen selvästi pienenevän puolustusbudjetin puitteissa.

myös kyseiseen asiaan pitäisi kiinnittää suurta huomiota.¹⁵⁸⁴ Sen sijaan tutkimuksessa ei clausewitzlaiseen sotateoriaan tukeuduttaessa suhtauduta myönteisesti ajatukseen, että puolustusbudjetin kohdentamista ohjaisivat muut kuin maanpuolustukselliset tarpeet, upseerikunnan etu näihin tarpeisiin mukaan lukien.¹⁵⁸⁵ Koska poliitikkojen puolustusvoimia koskevat päätökset lisäksi perustuvat hyvin pitkälle upseereiden heille antamaan informaatioon¹⁵⁸⁶ (mm. *Turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot*),¹⁵⁸⁷ voidaan myös kyseisen tiedon edellyttää tähtäävän ainoastaan maanpuolustuksellisen kokonaisedun maksimoimiseen. Koska poliitikoilla on Clausewitzin mukaan tästä huolimatta kuitenkin täysi oikeus tehdä myös puolustusvoimien edun vastaisia päätöksiä, upseereilla ei edes ns. väärän poliittisen tason päätöksen tapahtuessa ole oikeutta toimia poliitikkojen tekemien päätösten vastaisesti.¹⁵⁸⁸ Toisin sanoen se, kuinka hyviltä tai huonoilta poliitikkojen tekemät päätökset upseereiden näkökulmasta vaikuttavat, ei saisi vaikuttaa millään tavoin puolustusvoimien pyrkimykseen maksimoida puolustuskykyä sille annettujen resurssien puitteissa. Vaikka tavoitteen saavuttamisen näin ollen edellyttäisikin upseerikunnan taholta tapahtuvia rankkojakin uhrauksia, upseereilla ei siis tällaisessa poikkeuksellisen epäsuotuisassakaan tilanteessa olisi minkäänlaista oikeutta soveltaa tehtyjä päätöksiä ”luovan” oma-aloitteisesti oman etunsa mukaisesti, maanpuolustuksellisen kokonaisedun vastaisesti.¹⁵⁸⁹

Entäpä millainen tilanne näyttäisi tällä hetkellä käytännön tasolla olevan? Mikäli olettamuksena on, ettei upseereilla ole puolustuskykyä maksimoimaan pyrittäessä vakion asemaa, ei heillä tällöin myöskään pitäisi olla minkäänlaista poikkeuksellista erityisasemaakaan puolustusvoimien henkilökunnan joukossa. Sen lisäksi, että upseereiden aseman stabilointi edellä todetun mukaisesti suuntaisi puolustusvoimien resurssit optimaalista tehottomammin, tällainen toiminta olisi myös puolustusvoimien muuta henkilökuntaa diskriminoivaa ja samalla myös puolustusvoimien monimuotoisuuden edistämishankkeen vastaista toimintaa.¹⁵⁹⁰ Itse

¹⁵⁸⁴ Poliittinen taso rajoittaa merkittävästi puolustusvoimien toiminta- ja päätöksentekovapautta, joten kaikki tässä yhteydessä puolustusvoimien ”piikkiin” laitetut ongelmat eivät todellisuudessa ole siitä itsestään johtuvia.

¹⁵⁸⁵ Tässä yhteydessä siis ymmärretään aivan hyvin upseereiden inhimillisiä pyrkimyksiä ajaa omia etujaan. Työssä ei sen sijaan pidetä sopivana mikäli kyseinen asia naamioitaisiin esimerkiksi kadettilupauksen varjolla pyyteettömäksi ja korkeamoraaliseksi Suomen ja suomalaisten edun puolesta tapahtuvaksi uhrautumisvalmiudeksi, koska todellisuudessaan pääosan sodan ajan vaarallisimmista taistelu-tehtävistä kantavat reserviläiset eivätkä suinkaan ammattiupseerit. Jules Renard: *”Moraalin alalla ei puhe merkitse mitään, vain teoilla on merkitystä.”*

¹⁵⁸⁶ Tässä tutkimuksessa totuusarvotonta tietoa kutsutaan siis informaatioksi.

¹⁵⁸⁷ Selonteon virallinen nimi on *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittikka 2009*.

¹⁵⁸⁸ Uskoakseni poliitikot ovat tästä asiasta täysin samaa mieltä Clausewitzin kanssa.

¹⁵⁸⁹ Kokonaan toinen asia tietenkin olisi, mikäli poliitikot antaisivat puolustusvoimille luvan toimia tällä tavoin; vaikuttaisi kuitenkin melkoisen erikoiselta, mikäli maanpuolustus nähtäisiin upseereiden edulle alisteisena asiana.

¹⁵⁹⁰ Amiraali Kaskeala totesi asiasta seuraavaan tapaan: *”Puolustusvoimien tehtävänä on paitsi maamme alueiden valvonta ja alueellisen koskemattomuuden turvaaminen myös muun muassa suomalaisten elinmahdollisuuksien ja perusoikeuksien puolustaminen. Jokaisen tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kohtelu on yksi suomalaisten perusoikeuksista. Tämän oikeuden toteutumiseksi olemme puolustusvoimissa aloittaneet monimuotoisuuden edistämishankkeen. Tavoitteena on tasa-arvoinen ja syrjimätön toiminta kaikkialla puolustusvoimissa. Hanke on mittava, ja se vaikuttaa puolustusvoimien henkilöstön toimintaan ja kymmenien tuhansien varusmiespalvelukseen tulevien nuorten koulutukseen. Tasa-arvoisesti toimien ja toista arvostaen haluamme olla heille jokaiselle hyvänä ja kannustavana esimerkkinä, kuten sotilasvallassakin vannomme. Puolustusvoimille jokaisen työ on yhtä tärkeää ja jokainen suomalainen yhtä arvokas.”* (<http://www.mil.fi/tyojakoulutus/tyoskentely/edistamishanke.dsp>; kyseisellä sivulla oleva materiaali on 23.11.2009 päivitetty erilaiseen muotoon)

asiassa tällaiseen projektiin liittyen onkin hivenen erikoista, että puolustusvoimissa tähän mennessä tapahtuneet henkilöstövähennykset ovat kuitenkin kohdentuneet pelkästään siviilihenkilökuntaan.¹⁵⁹¹ Lisäksi puolustusvoimien suunnitelmissa on, että vuoteen 2020 mennessä siviilihenkilöstön määrä vähenee nykyisestä 7 100 ihmisestä (kesäkuu 2008) noin neljään tuhanteen, kun taas sotilashenkilöstön osalta vastaavanlaista eli käytännössä siis minkäänlaista vähenemistä ei tule tapahtumaan (ks. http://www.mil.fi/ruotuvaki/?action=read_page&pid=117&aid=1936).¹⁵⁹²

Esimerkiksi *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittisessa strategiassa* (PHPS 2007) asiasta todetaan, että puolustusvoimien strategisen suunnittelun tavoite on, että henkilöstömenojen osuus voi olla 2020-luvulla enintään kolmasosa puolustusmenoista tällä hetkellä käytettävissä olevien valtion talousennusteiden perusteella arvioituna (PHPS 2007, 5). Tämän perusteella saa siis kuvan, että puolustushallinto pyrkisi tehostamaan toimintaansa palkkamenonsa kuriin laittamalla. Näin voisi toisaalta olettaa tapahtuvan jo pelkästään senkin vuoksi, että samassa asiakirjassa todetaan myös seuraavaan tapaan: *Vuosina 2008–2011 on rakenteellisilla toimenpiteillä tavoitteena saattaa toimintamenot vuoden 2004 tasolle* (henkilöstömenojen taso vuonna 2004 oli 701,9 M€) *keskimäärin 50 miljoonan euron vuotuisin säästöin. Tämä edellyttää arviolta noin 36 miljoonan euron pysyviä säästöjä henkilöstömenoista vuodesta 2012 alkaen säästöjen kohdistuessa lähinnä varsinaisiin palkkausmenoihin. Tulevina vuosina henkilöstömenojen kokonaismäärää saavat kasvattaa ainoastaan uuden palkkausjärjestelmän budjetoidut käyttöönottokustannukset sekä budjettirahoituksen puitteissa toteutettavat virka- ja työehtosopimusten aiheuttamat tarkistukset.* (PHPS 2007, 22) Tästä johtuen onkin hivenen erikoista, että ainakin vuodesta 2008 vuoteen 2010 puolustusmenot ovat kuitenkin kasvaneet 9,8 % ja palkkamenotkin niinkin paljon kuin 3,2 % (<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=120>), joten jatkossa onkin mielenkiintoista seurata, miten palkkamenot tulevat vuoden 2012 jälkeen kehittymään.¹⁵⁹³

Mikäli tarkastelussa nimittäin huomioidaan henkilöstösupistusten kohdentuminen pelkästään siviilihenkilöstöön samoin kuin sekin, että puolustushallinnon palkkamenojen tämänhetkinen osuus on ”vain” 29,1 % budjetista, tavoitteena oleva alle 33 %:n taso mahdollistaa siis jopa palkkamenojen osuuden kasvattamisen. Kaiken lisäksi upseerikunta ei myöskään tule kärsimään muutoksesta, koska yli kolmentuhannen siviilityöntekijän vähennyksen kautta saavutettavat, tosin ainakin osittain vain näennäiset säästöt palkkamenoissa voidaan siirtää upseereiden ja muun sotilashenkilöstön palkkoihin.¹⁵⁹⁴ Ainakin

¹⁵⁹¹ PHPS 2007:ssä asiasta kuitenkin todetaan seuraavaan tapaan: *Sotilasvirkoja käytetään vain niissä tehtävissä, joissa sotilaskoulutus on välttämätöntä* (ml. valmiudelliset tekijät) (PHPS 2007, 21).

¹⁵⁹² Helsingin Sanomiin viitaten myös MTV3 toteaa (28.6.2011), että ”*puolustusvoimat vähentää siviilityöntekijöidensä määrää kolmanneksella tällä vuosikymmenellä. Ammattisotilaiden määrään se sen sijaan ei aio koskea.*” (<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/06/1353008/hs-armeija-vahentaa-siviilejaan-kolmanneksella>) Tämä tarkoittaa samalla myös sitä, että aikaisemmin pienipalkkaisten siviilinaisten töitä tulevat jatkossa tekemään kallispalkkaiset, kyseisiä työtehtäviä huonosti osaavat upseerit eli kyse on siis hyvin pitkälle näennäissäästöistä ja organisaation todellisen tehokkuuden heikkenemisestä. Tällä tavoin upseereita suosittaessa pyritään siis puolustusvoimaudistuksen 2011–2015 negatiiviset seuraamukset siirtämään muiden kuin ne pääosin aiheuttaneiden upseereiden kannettavaksi. Näin ollen onkin luontevaa, että kenraaliluutnantti Koli kannattikin Helsingin Sanomien pääkirjoituksessaan (9.5.2011) ideaa, jonka mukaan upseerikunta saisi itsenäisesti päättää puolustusvoimiin kohdentuvien säästötoimenpiteiden käytännön tasoisesta toteutuksesta.

¹⁵⁹³ Vuodesta 2000 vuoteen 2010 puolustusbudjetin osuus bruttokansantuotteesta on kasvanut 1,28 %:sta 1,53 %:iin.

¹⁵⁹⁴ Säästöt ovat hyvin pitkälle näennäisiä, koska todellisuudessa ilmeisen suuri osa siviilihenkilöstön vähenemisestä tulee tapahtumaan ulkoistamisen seurauksena, jolloin

tämän perusteella vaikuttaisi siis siltä, ettei puolustushallinto käytännön tasolla toimisi aivan niin tasa-arvoisesti¹⁵⁹⁵ kuin millaisen kuvan asiasta sekä *Puolustusvoimien monimuotoisuuden edistämishankkeen*, *Puolustushallinnon henkilöstöpolitiittisen strategian*,¹⁵⁹⁶ *Puolustusvoimien henkilöstöstrategian*¹⁵⁹⁷ että *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätöksen* pohjalta saa.¹⁵⁹⁸ Toisaalta voisihan tällaista toimintaa puolittain leikkimielisesti perustella myös siten, että nimenomaan siviilithän olivat *Puolustusvoimissa palvelevan henkilöstön arvoja, asenteita ja mielipiteitä kartoittavan kyselyn* (2003) mukaan valmiita uhrautumaan puolustusvoimien edun nimissä,¹⁵⁹⁹ joten näin toimittaessahan kummankin osapuolen ”toive” kieltämättä toteutuisi.¹⁶⁰⁰

puolustusbudjetissa heidän osuutensa ainoastaan siirtyy palkkamenoista puolustusvoimien muihin toimintameneihin (PHPS:ssä asiaa ei myöskään kiistetä, koska siinähan asiasta todetaan aivan suoraan ”...säästöjen kohdistuessa lähinnä varsinaisiin palkkausmenoihin”). Koska ulkoistaminen ei välttämättä myöskään tuota säästöjä vaan saattaa pahimmillaan, ja käytännössä myös hyvin usein, lisätä kustannuksia, kyse lieneekin siis hyvin pitkälle pelkästä kosmeettisesta toimenpiteestä palkkamenojen osuuden näennäiseksi pienentämiseksi. Puolustusvoimien osalta olisikin mielenkiintoista selvittää ulkoistamisen kautta saavutetut ja saavutettavat todelliset säästöt.

¹⁵⁹⁵ Esimerkiksi erittäin naisvaltainen *Puolustusvoimien ruokahuollon palvelukeskus* yhtiöitettiin 1.1.2012 *Leijona Catering Oy*:ksi, jonka seurauksena työntekijöiden muutenkin pienet palkat (kokki noin 2 000 euroa) voivat laskea jopa 30 % (A-studio 14.11.2011, TV1; <http://www.jhl.fi/portal/fi/ajankohtaista/uutisarkisto/?bid=1499>; ks. myös http://www.aliupseeriliitto.fi/blogit/?247_a=comments&247_m=1102).

¹⁵⁹⁶ *Puolustushallinnossa tavoitteena on yhteisen arvoperustan ja yhtenäisen toimintakulttuurin vahvistaminen ja hyödyntäminen. Arvopohjaa ja korkeaa eettistä tasoa vahvistetaan siten, että koko henkilöstö omaksuu arvopohjan osaksi jokapäiväistä toimintaa.* (PHPS 2007, 9)

¹⁵⁹⁷ *Henkilöstöjohtamisen keskeisinä periaatteina on ihmisten tasa-arvoinen ja yksilöllinen kohtaaminen, oikeudenmukaisuus ja johdonmukaisuus sekä rehti avoimuus ja vuorovaikutus* (HTP 2010, 7). Kyseisessä strategiassa todetaan myös seuraavaan tapaan: *Miehet katsoivat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuneen vähintään melko hyvin selvästi useammin kuin naiset. Miehistä tätä koskevan väittämän kanssa oli pääosin tai täysin samaa mieltä 87 prosenttia, naisista 61 prosenttia. Pääosin tai täysin eri mieltä oli miehistä 3 prosenttia, naisista puolestaan 16 prosenttia.* (HTP 2010, 22) Voidaan kuitenkin kysyä kuinka totuudenmukaisina miesten, joista suuri osa on kaiken lisäksi sotilaita, näkemyksiä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisesta voidaan pitää?

¹⁵⁹⁸ Upseerit eivät kaiken lisäksi näyttäisi edes näkevän (haluavan nähdä) asiassa eriarvoisuuden ongelmaa, koska muutenhan puolustusvoimain komentaja ei olisi vuonna 2005, tuolloin puolustusvoimille yllätyksenä tulleita säästötoimenpiteistä henkilöstölle kertoossaan ”iloinnut” siitä, ettei säästöjä tarvinnut ulottaa upseerikuntaa koskeviksi, koska eikö kaikkien työntekijöiden kuitenkin pitäisi olla tässäkin merkityksessä samanarvoisia? Näkemystä upseereiden haluttomuudesta luopua omista poikkeuksellisen hyvistä eduistaan sitä todella tarvitsevien henkilöstöryhmien eduksi ei tue myöskään Upseeriliiton (pääsihteeri Hannu Sipilä) hyväpalkkaisia suosiva palkkapolitiikkalinjaus, jossa esimerkiksi tuetaan Akavaa pyrkimyksissä keventää tuloveron progressiota (marginaaliveron enintään 50 %). Tämän lisäksi Upseeriliitto kannattaa akavalaista palkkapolitiikkaa myös siltä osin, että yleiskorotusten toivotaan olevan prosenttimääriäisiä eikä erillisiä sukupuoli- tai matalapalkkaeriä tms. makseta (Sotilasaikakauslehti 12/2011) eli Upseeriliiton asiaa koskeva virallinen linjaus ei siis ole puolustusvoimien tasa-arvolinjakseen mukainen. Olisi myös naurettavaa pyrkiä kumoamaan kyseisen asian paikkansapitävyys esimerkiksi siten, että olisin muka sekoittanut puolustusvoimat ja Upseeriliiton keskenään, koska Upseeriliiton järjestymisaste on yli 95 % (Kylkirauta 4/2006, 3), jolloin samat upseerit tekevät niin puolustusvoimia kuin Upseeriliittoakin koskevat linjaukset.

¹⁵⁹⁹ Tutkimuksen mukaan 72 % siviileistä siis katsoi puolustusvoimien tehokkuuden olevan yksilöiden etujen ajamista tärkeämmän tavoitteen, kun taas upseereista tällä tavoin asiaan suhtautui vain 26 %.

¹⁶⁰⁰ Kaiken edellä läpikäydyn perusteella kuulostaa myös kenraaliluutnantti Ilkka Asparan asiaa koskeva kommentti hivenen erikoiselta: ”Yli 80 % kadettiupseereista on sitä mieltä, että upseerin ammatti on kutsumusammatti. Minä kuulun tuohon joukkoon.

Yhteenvetona tapahtuneesta tarkastelusta voidaan todeta, että mikäli uhkakuvapuolustusvoimien konkurssista vuonna 2015 olisi todellinen, toiminnan kyseisen tapahtuman realisoitumisen estämiseksi pitäisi jo tällä hetkellä olla täydessä vauhdissa. Asian osalta on lisäksi syytä kiinnittää huomiota siihen, että itse asiassa jo pelkästään tällaisen tilanteen syntymistäkin voidaan pitää siinä mielessä erikoisena, että puolustusvoimien henkilöstörakenteessa tapahtuneiden muutosten vaikutukset organisaation toimintaan olisi ollut hyvin helppoa laskea jo hyvissä ajoin etukäteen.¹⁶⁰¹ Mikäli asiaan oltaisiin siis proagoitu esimerkiksi boydlaisen OODA-ajattelun mukaisesti välittömästi eläkeikämuutoksen tapahduttua, tällä hetkellä minkäänlaisiin konkurssipuheisiin ei edes olisi minkäänlaista tarvetta, koska ongelmahan olisi hoidettu pois päiväjärjestyksestä jo aikapäiviä sitten. Puolustusvoimien toimimattomuus asian osalta viittaakin juuri sellaiseen luvun alussa mainitun kaltaiseen *kalastajan dilemma* -tilanteeseen, jollaista ei strategisesti toimittaessa pitäisi päästä syntymään. Lisäksi, koska puolustusvoimat ei myöskään ongelman jo havaittuaankaan ole ollut valmis reagoimaan siihen sen edellyttämällä vakavuudella ja laajuudessa, vaan päinvastoin sen toimenpiteet ovat ennemminkin vain pahentaneet ongelmaa (mm. epäpätevien nuorten upseereiden määrän jatkuva lisääntyminen), konkurssiuhkaan ei ainakaan vielä tällä hetkellä olekaan syytä suhtautua turhan vakavasti.¹⁶⁰²

Toisin sanoen, vasta siinä vaiheessa kun puolustusvoimat tulee kohdentamaan säästötoimenpiteet (mm. irtisanomiset) myös upseerikuntaa koskeviksi ja kun puolustusvoimissa ei myöskään enää ole yhtään upseeria, joita ei tarvittaisi myös mahdollisen sodan aikana, voidaan puolustusvoimien katsoa tehneen myös oman osansa ongelman päiväjärjestyksestä poissaattamiseksi.¹⁶⁰³ Lisäksi, koska sotilaiden tarve on sodan aikana kaikkein suurin, rauhan aikana puolustusvoimissa toimivien upseereiden määrä olisi tällä tavoin toimittaessakin edelleenkin liian suuri heidän todelliseen tarpeeseensa nähden. Mikäli upseereiden määrää haluttaisiin siis minimoida heidän rauhan aikaisen tarpeensa mukaiseksi, olisi

Vaikka maailma on kovasti 'materialisoitunut', ei aatteellisuutta pidä unohtaa. Upseeri on kansan palvelija, joka tekee työtään Suomen ja suomalaisten parhaaksi. Se vaatii usein omasta edusta ja mukavuudesta tinkimistä ja yhteisön edun asettamista oman edun edelle.” (Kylkirauta 1/2008, 11)

¹⁶⁰¹ Ongelman taustalla on vuoden 1994 sotilaseläkeuudistukseen liittynyt eläkeiän korotus, jolloin eläkeiän saavuttamiseksi edellytetty palvelusaika nousi 25:stä 30:een vuoteen; tällä hetkellä suunnitelmassa on eläkeiän edelleen nostaminen. Muutos on näistä pienistä ongelmista huolimatta kuitenkin oikeasuuntainen, koska ikä ei itsessään ole este upseerina toimimiselle. Esimerkiksi puolustusvoimien vuoden 2009 henkilöstötilinpäätöksen mukaan 40–54-vuotiaiden kuntoindeksi on jopa parempi kuin sitä nuorempien ikäluokkien (HTP 2009, 20–21).

¹⁶⁰² Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun osalta on mielenkiintoista nähdä tulevatko sille kohdennetut säästövelvoitteet (mm. 10 % säästöt henkilötöyvuosissa vuoteen 2015 mennessä) kohdentumaan akateemisiin vai epäakateemisiin tekijöihin? Ainakin sen perusteella, että MpKK:n rehtori Vesa Tynkkynen pohdiskeli lukuvuoden 2011–2012 avajaispuheessaan (6.9.2011) mahdollisuutta korvata akateemisille tiedeyliopistoille tyypillinen oppiainepohjainen läpivienti Kadettikoulun osalta osaamispohjaisella läpiviennillä, viittaisi suunnitelmiin muuttaa kadettien opetusta nykyistä käytännönläheisempään, epäakateemiseen suuntaan (yleisesikunta-upseerikursseilla tapahtuvaa opiskelua rehtori pitää jo nykyisinkin osaamispohjaisena).

¹⁶⁰³ Myös sotilasarvon ja toimintakykyisyyden pitäisi vastata sodan ajan tarpeita. Tarpeen keinotekoisesti aikaansaaminen esimerkiksi reserviläisten hoidettavissa olevia tehtäviä aktiivisotilaille siirtämällä olisi myös asiatonta, vaikka ainakaan Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund, amiraali Kaskealasta poiketen, mutta George Washingtonin asiaa koskevaa näkemystä myötäillen – *”nostoväki ei tule koskaan oppimaan taitoja, joilla voittaa normaalin armeijan joukot”* (Hobbes 2006, 171) – ei reserviläisten kyvyille juuri minkäänlaista arvoa tunnukaan antavan, koska hänen mukaansa vain upseerit ovat kykeneviä hoitamaan puolustusvoimien vähääkään vaativampia tehtäviä (Sotilas aikakauslehti 10/2010).

heidän määränsä vielä tätäkin alhaisempi.¹⁶⁰⁴ Koska puolustusvoimien toimintaa ei kenraali Hägglundin asiaa koskevasta eriävästä näkemyksestä huolimatta kuitenkaan käytännön tasolla suunnitella tällä tavoin vaan päinvastoin upseereita ylennetään henkilöstörakenteen pohjalta enemmän kuin ylennysten edellyttämiä tehtäviä on tarjolla,¹⁶⁰⁵ on upseereiden määrä myös suurempi kuin heidän todellinen (sodan ajan) tarpeensa.¹⁶⁰⁶ Koska puolustusvoimien henkilöstörakenne ei näin ollen vastaa parhaalla mahdollisella tavalla maanpuolustuksellisia tarpeita, vaan päinvastoin tarpeiden voidaan katsoa syntyneen hyvin pitkälle upseereiden työllistämisen varmistamiseksi,¹⁶⁰⁷ olisikin perusteetonta väittää, etteikö ongelmaan olisi ollut mahdollista puuttua puolustusvoimien itsensäkin toimesta jo vuosikausia sitten esimerkiksi upseereiden ylennykset suoraan heidän todelliseen pätevyteensä ja tarjolla oleviin virkoihin ja tehtäviin sitomalla.¹⁶⁰⁸

Tähän asiaan liittyen kritisoi myös Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund *Sotilasaikakauslehden* artikkelissa *Mätäkuun juttu banaalitasavallasta* (3/2011, 36) *Suomen Sotilas* -lehden päätoimittajan Jaakko Puuperän hivenen puolustusvoimat-kriittistä pääkirjoitusta *Taudin kuva* (*Suomen Sotilas* 3/2011) melkoisen erikoiseen tapaan.¹⁶⁰⁹ Puuperä ei nimittäin hyvin lyhyessä pääkirjoituksessaan totea juuri muuta kuin sen, että upseerikunnan yläpäähän kasautuu liian paljon upseereita heidän todelliseen tarpeeseensa nähden ja etteivät puolustusvoimien asehankinnatkaan ole onnistuneet aivan niin hyvin kuin olisi ollut suotavaa – eli myös kyseinen asia pitänee paikkansa. Puuperä on aivan varmasti myös oikeassa todetessaan: ”*Tempoilu, päättämättömyys ja asioiden lykkääminen ei ole koskaan tehokasta eikä laadukasta. Tehottomuuteen meillä ei ole enää varaa.*” Puuperä nostaa kyseiset asiat esille siis sen vuoksi, ettei puolustusvoimiin syntyisi toiminnan tehokkuutta tai tuottavuutta heikentäviä

¹⁶⁰⁴ Clausewitzlaisittain ajatellen tällaiset rauhan ajan ehdoilla tapahtuvat supistukset eivät kuitenkaan olisi perusteltuja.

¹⁶⁰⁵ Esimerkiksi luvussa aikaisemmin mainittu asia everstiluutnanttien ylennyksistä, vaikka heille ei olekaan vapaita vanhamuotoisia virkoja tarjolla. Puolustusvoimien tekemä ratkaisu aikaisempien virkojen tehtävillä korvaamisella on kuitenkin tehnyt edelleenkin mahdolliseksi ylentää henkilöitä everstiluutnanteiksi lähes entiseen tahtiin. Vaikka everstiluutnantin tehtävästä saama palkka ei välttämättä yksittäistapauksessa aivan vastaakaan aikaisempaa viran mukaista palkkaa, everstiluutnantteja ollessa liikaa tarpeeseen nähden, heidät on kuitenkin ollut tätä kautta mahdollista työllistää hyväksyttävällä tavoin. Vaati-palkkaus lienee yleisesti ottaenkin yksi keskeinen syy upseereiden palkkojen nousulle, vaikka oikeastaanhan palkkausudistuksen olisi pitänyt laskea puolustusvoimien palkkakuluja, sillä everstiluutnantin tehdessä kapteenin töitä on hänen palkkansa kuitenkin keskimäärin kapteenia parempi.

¹⁶⁰⁶ Ilmauksella *todellinen todellinen tarve* viitataan siis siihen, että tarve pitäisi määritellä sodan ajan tarpeiden pohjalta eli henkilöstörakenteeseen pohjautuva ”todellinen” tarve ei siis ole tässä merkityksessä todellinen.

¹⁶⁰⁷ Upseereiden pakkotyöllistäminen tuo organisaatioon välillisesti myös muuta turhaa henkilökuntaa, koska varsinkin ylemmän tason upseereille johtajantehtäviä keksittäessä tarvitaan myös alaisia heidän johdettavikseen. Esimerkiksi tiedeyliopisto MpKK:n laitoksia johtavat eversti(luutnantti)t – joilla ei välttämättä edes ole Kadettikoulun aikaisemmasta luonteesta johtuen todellista akateemista koulutustaustaa – eivätkä siis suinkaan professorit, jonka seurauksena professorien asema MpKK:lla ei myöskään ole yhtä vahva kuin millainen se on siviiliyliopistoissa.

¹⁶⁰⁸ Koska Maanpuolustuskorkeakoulu rinnastuu nykyisin muihin yliopistoihin, ei upseereiden koko työuran kestävää sidosta puolustusvoimiin voida enää perustella myöskään sen kautta, ettei heidän pätevytensä mahdollista siviilipuolen tehtäviin siirtymistä, koska eiväthän lähimainkaan kaikki siviilipuolellakaan yliopistotasaisen loppututkinnon suorittaneet henkilöt saa oman alansa töitä.

¹⁶⁰⁹ Itse asiassa myös *Kylkirauta*-lehden päätoimittaja Juha-Antero Puistoa kritisoi Westerlundin tavoin ja tapaan Puuperän pääkirjoitusta *Kylkirauta*-lehden artikkelissaan *Liian paljon ylempiä upseereja?* (*Kylkirauta* 3/2011, 40-41). Koska hänen kirjoituksensa on kuitenkin lähes identtinen Westerlundin kirjoituksen kanssa, tässä yhteydessä siihen ei ole tarpeen ottaa erikseen kantaa.

tekijöitä, eli hän ottaa kantaa juuri sellaisiin asioihin, mihin niin puolustusvoimien kuin Westerlundin johtaman Upseeriliitonkin pitäisi nykyisessä (kriisi)vaiheessa kiinnittää huomiotaan. Tästä huolimatta Westerlund kuitenkin sivuuttaa Puuperän esittämät asia-argumentit ja pyrkii päinvastoin mitätöimään Puuperän näkemysten oikeellisuuden myös ilmeisen tarkoituksellisesti häntä väärin tulkiten.¹⁶¹⁰ Westerlund toteaa mm. seuraavaan tapaan: *”Tekstin otsikoinnilla ja korostuksilla väheksyttiin Maanpuolustuskorkeakoulun antamaa upseerikoulutusta, kyseenalaistettiin upseeriston määrällinen tarve ja annettiin vääristynyt kuva upseereiden palkkatasoista. Artikkelissa ei käsitelty näitä asiakokonaisuuksia loogisesti vaan esitettiin asenteellisesti kielteisiä vertailuja, väitteitä ja mielipiteitä. Jopa virheellisiin tietoihin perustunut juttu vaikutti täysin harkitulta.”*

Mielestäni Westerlundin väitteet eivät kuitenkaan pidä paikkaansa,¹⁶¹¹ sillä Puuperän käyttämät ilmaukset, vertauskuvat yms. ovat täysin hyväksyttäviä kyseisenlaisen erittäin lyhyen, ennen kaikkea keskustelua herättämään tarkoitetun pääkirjoituksen yhteydessä käytettäväksi. Sen sijaan Westerlundin Puuperän kirjoituksesta tekemät tarkoitushakuiset tulkinnot eivät kyseisenlaista kritiikkiä kestä. Ensinnäkin Westerlund syyttää Puuperää pääkirjoituksen *Taudin kuva* arveluttavasta otsikoinnista, vaikka mielestäni hänen oma, niin *Suomen Sotilas* -lehteä kuin sen päätoimittajaakin vastaan kohdentuva otsikkonsa *Mätäkuun juttu* *banaanitasavallasta* on selvästi asiattomampi. Lisäksi Westerlund näkemys suomalaisen ylemmän upseerikunnan määrän oikeankokoisuudesta (*”upseerien ja korkeimpien upseerien määrä on perustunut ja perustuu edelleen sodan ajan tarpeeseen”*) on heikosti perusteltu, koska kyseisen näkemyksen taustalla on Westerlundin itsensäkin mukaan upseereiden tekemä, heitä itseään suosiva puolustusvoimien henkilöstöstrategia.¹⁶¹²

Westerlund vetoaa asian osalta myös ulkomaisiin esimerkkeihin. Vaikka upseereiden määrän vertaaminen muiden maiden asevoimiin saattaakin pintapuolisesti tarkasteltuna vaikuttaa asianmukaiselta, käytännössä perustelu ei ole kovinkaan hyvä. Mitä ihmeen merkitystä muiden maiden upseereiden määrällä nimittäin voisi Suomen kannalta olla, koska suomalaisupseereiden määrähän pitäisi määritellä vain ja ainoastaan Suomen todellisen sodan ajan tarpeen¹⁶¹³ eikä esimerkiksi Itävallan vastaavantasoisten upseereiden määrän pohjalta? Tällaisen benchmarkkauksen teko on myös siinä mielessä erikoista, että Westerlund on sitä mieltä, että suomalaisupseereiden johtamisosaaminen on poikkeuksellisen hyvää. Miksi hän kuitenkin asiasta johtamisopintojen yhteydessä opetetun vastaisesti

¹⁶¹⁰ Westerlund tosin toteaa kirjoituksessaan komentoivansa myös muita Puuperän kirjoituksia, mutta koska niihin ei kuitenkaan viitata, niitä ei myöskään ole mahdollista ottaa tässä yhteydessä huomioon.

¹⁶¹¹ Osaa kyseisistä väitteistä on jo käsitelty ja osaa niistä tullaan vielä käsittelemään tutkimuksen yhteydessä.

¹⁶¹² Lisäksi kyseisen ”oikean” määrän voidaan perustellusti katsoa olevan seurausta upseereiden virkasuhteesta ja sen seurauksena muodostuneesta vääristyneestä henkilöstörakenteesta johtuvaa. Mikäli upseerit kuitenkin pitävät elinikäistä virkasuhdetta ”pyhänä”, silloinhan he luonnollisestikin puolustavat myös kreikkalaisten virkamiesten koko työuran kestävää virkasuhdetta, vaikka kyseisen edun säilyttäminen saattaakin johtaa koko Euroopan kannalta erittäin suuriin ongelmiin.

¹⁶¹³ Westerlund pitää ongelmana myös upseerikunnan eläkeiän nostosta seuraavaa suorituskyvyn laskua. Mielestäni on kuitenkin melkoisen omituista mikäli vanhemmat upseerit on esikuntatehtävien yms. sijasta sijoitettu hyvää fyysistä kuntoa edellyttäviin etulinjan taistelujoukkoihin. Ilmeisesti näin kuitenkin on, koska eihän Westerlund tällaiseen perusteluun muuten vetoaisi. Toisaalta asian ei pitäisi tällöinkään olla minkäänlaisen ongelman, koska ainakin *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätösten* mukaan vanhimpien upseereiden kunto- ja toimintakyky on jopa nuoria upseereita parempi.

benchmarkkaa puolustusvoimia tehottomasti toimiviin muiden maiden asevoimiin eikä asian osalta tehokkaasti toimiviin (yritysmailman) organisaatioihin?¹⁶¹⁴

Tämän lisäksi Westerlund ei myöskään kyseenalaista upseereiden koko työiän kestävästä virkasuhdesta, vaikka juuri kyseinen asia, eikä siis suinkaan upseereiden erittäin alhainen, mutta Westerlundin mielestä kuitenkin liian korkeana pitämä eläkeikä on tärkein puolustusvoimien toiminnan tehottomuutta edistävä syy. Toisin sanoen ongelmaa ei ratkaista upseereiden eläkeikää alentamalla vaan tarpeettomista upseereista kustannustehokkaasti eroon pääsemällä.¹⁶¹⁵ Westerlund on kuitenkin asiasta täysin päinvastaista mieltä, eli vaikka puolustusvoimien henkilöstöä pitäisikin hänen mukaansa yleisesti ottaen vähentää, upseereiden määrää pitäisi vielä nykyisestäkin lisätä mm. sen vuoksi, että aliupseereiden osaaminen on hänen mukaansa hyvin heikotasoista. Ilmeisesti aliupseeristo on siis hänen mukaansa myös kyvytöntä oppimaan mitään, koska ongelmaahan ei näköjään voida ratkaista esimerkiksi aliupseeristoa kouluttamalla. Näkemys on outo myös sen vuoksi, että upseereiden määrää lisäämällä todennäköisesti hyvin pitkälle juuri nämä samaiset ”kelvottomat” aliupseerit hakeutuisivat upseerikoulutukseen...¹⁶¹⁶

Tämän lisäksi Westerlund pyrkii Puuperän osalta myös siirtämään keskustelun toiminnan stagnaatiota ylläpitävälle sivuraiteelle mm. siten, että hän alkaa saivarrella tämän ymmärtäneen väärin upseereiden sotilasarvot, virat, tehtävät jne., vaikka kyseisillä asioilla ei ole minkäänlaista merkitystä Puuperän kirjoituksessaan esille nostamien ongelmien kanssa. Toisin sanoen, riippumatta tehtävistä tai viroista, on suunnilleen everstiluutnanttitasoisia upseereita yksinkertaisesti vain liikaa, koska – kuten Westerlund itsekin asian osalta korostaa – upseerit kapteeneista everstiluutnantteihin voivat hoitaa keskenään samantasoisia tehtäviä. Miksi ihmeessä siis kouluttaa kallispalkkaisia everstiluutnantteja kapteeneiden hoidettavissa oleviin tehtäviin?¹⁶¹⁷ Westerlund on asian osalta myös sitä mieltä, että syntyneiden ongelmien synä on vuonna 1994 tehty sotilaseläkejärjestelmä-uudistus. Sen sijaan sitä, ettei upseerikunta ole eläkeuudistuksen jälkeisen lähes kahdenkymmenen vuoden aikana reagoinut omatoimisesti uudistuksen jo etukäteenkin erittäin helposti laskettavissa olleisiin seurannaisvaikutuksiin, ei ilmeisestikään alun alkaenkaan ollut upseerikunnalle reaalin vaihtoehto nyky-ongelmien syntymistä ennaltaehkäisemään, vaikka upseerikunnan rationalisointi lieneekin ainoa taloudellisesti mielekäs vaihtoehto puolustusvoimien rakenteellisesta perusongelmasta eroon pääsemiseksi.¹⁶¹⁸ Kaikkein omituisinta

¹⁶¹⁴ Benchmarkkaus pitäisi aina tehdä vain poikkeuksellisen hyviin organisaatioihin eikä suinkaan muiden asevoimien organisaatioihin, joissa painitaan samankaltaisten rahoitus- ja henkilöstöongelmien kanssa kuin Suomessakin.

¹⁶¹⁵ Eläkeiän alentaminen saisi tietenkin näennäisesti puolustusvoimien henkilöstörakenteen näyttämään oikeanlaiselta, mutta todellisuudessa näin toimiminen ainoastaan siirtäisi kustannuksia palkoista eläkkeisiin eli siis täysin tuottamattomaan menoerään, jolla ei olisi ainakaan valtiontalouteen minkäänlaista korjaavaa vaikutusta. Koska puolustusvoimien toiminta puolestaan rahoitetaan budjettivaroin, veronmaksajien kannalta tärkeää on vain verojen taloudellinen käyttö eikä se miltä asia saadaan puolustusvoimien ja upseereiden näkökulmasta näyttämään.

¹⁶¹⁶ Itse asiassa upseereiden nykytason perusteella voidaan aivan varmasti myös sanoa, etteivät parhaat aliupseerit edes voi olla niin heikotasoisia kuin huonoimmat upseerit.

¹⁶¹⁷ Itse asiassa Westerlund viittaa itsekin (Sotilasaikakauslehti 11/2011, 7) saksalaisten ammattisotilaiden osalta siihen tässä tutkimuksessakin jo aikaisemmin kerrottuun tosiasiaan, että ennen toista maailmansotaa saksalaisotilaiden todellinen taso oli selvästi heidän virallista sotilasarvoaan korkeampi, joten tästä näkökulmasta asiaa katsottaessa voitaisiin myös suomalaisupseereilta edellytettävää osaamistasoa nostaa kaikilla tasoilla nykyiseen nähden.

¹⁶¹⁸ Koska upseerikunta on Westerlundinkin mukaan sitä mieltä, etteivät upseeritkaan enää usko ”*puolustusvoimien kykenevän täyttämään edes lakisääteisiä tehtäviään, mikäli kaavailut säästöt toteutetaan*” (Sotilasaikakauslehti 9/2011) niin tällöinhän puolustuskyvyn säilyminen pitäisi varmistaa nykyisestä poikkeaviin, upseereiden

tällaisen näkemysten osalta on kuitenkin se, että puolustusvoimilta alkavat rahat olla loppu nimenomaan sen vuoksi, etteivät puolustusvoimia suvereenisti johtavat, tai oikeamminkin byrokraattisesti hallinnoivat¹⁶¹⁹ upseerit ole reagoineet – puhumattakaan upseerihyveenä pidettävästä proagoinnista – ongelmiin niin kuin niihin olisi pitänyt jo vuosikausia sitten reagoida. Siksi olisikin mielestäni edesvastuutonta, mikäli upseerit eivät kantaisi vastuutaan toimintansa laiminlyönneistä¹⁶²⁰ vaan päinvastoin maksattaisivat niin huonosti tekemisensä kuin tekemättä jättämisensä seuraukset puolustusvoimien muilla henkilöstöryhmillä ja – kuten tällä hetkellä syksyllä 2011 vahvasti näyttää – myös puolustusvoimien sota-aikaisen toiminnallisen tehokkuuden kustannuksella.¹⁶²¹

Lopuksi, kuten edellä jo todettiin, Westerlund väittää Puuperän kirjoituksesta myös, että *”tekstin otsikoinnilla ja korostuksilla väheksyttiin Maanpuolustuskorkeakoulun antamaa upseerikoulutusta”*, vaikka ainakaan kyseisessä kirjoituksessa Puuperä ei edes ota minkäänlaista kantaa asiaan. Sen sijaan, koska Westerlund itse nostaa asian esille, olisi kuitenkin erittäin mielenkiintoista tietää, millä tavoin upseereiden koulutustasoa on hänen mukaansa sitten väheksytty, koska ainakaan tässä tutkimuksessa läpikäydyn perusteella koulutuksen vähättelevä näyttäisi olevan melkoisen vaikeaa sen todelliseen tasoon suhteutettuna.¹⁶²² Enemmänkin tilanne näyttäisi täysin päinvastaiselta, sillä nimenomaan Westerlundin Sotilasaikakauslehdessä olevat kirjoitukset ovat ylistäneet upseereiden ”erinomaisuutta” täysin kriittikittävästi,¹⁶²³ upseereiden vaatimattomaan tasoon ja upseerikoulutusjärjestelmän ongelmiin minkäänlaista huomiota kiinnittämättä...¹⁶²⁴

kannalta epämiellyttäviinkin toimintatapoihin turvautumalla (luvun alussa todetun mukaisesti *puolustusvoimilta edellytetään kaikissa tilanteissa aluevalvontaa ja kykyä koskemattomuuden ja itsenäisyyden puolustamiseen*).

¹⁶¹⁹ Myös Westerlund itse valittelee puolustusvoimien hallinnollista byrokratisoitumista (Sotilasaikakauslehti 3/2011), joskin hän jättää kertomatta sen, että byrokratisoituminen ja siihen kiinteästi liittyvä asiakirjojen realisoitumatta jääminen on nimenomaan hallinnointiin keskittyvistä SJ-tyypin upseereista itsestään johtuvaa. Hänen ehdotuksensa ongelman ratkaisemiseksi (*”Aikoinaan opetettiin sotakouluissa, että pelkkä asiakirjan tekeminen ei riitä. Sen edellyttämät toimenpiteet piti saada pikaisesti käyntiin ja uudeksi käytännöksi. Parhaiten tämä oli saavutettavissa enintään yhden sivun pituisella asiakirjalla, koska sen jaksaa jokainen lukea.”*) on myös huono, koska lukijan kyvyttömyys ja/tai laiskuus lukea yli yhden sivun mittaisia asiakirjoja ei ole pätevä syy lyhentää niitä, koska asiakirjan pituuden määrittelee siltä vaadittu informaatio sisältö eikä suinkaan vastaanottajan lukuhaluttomuus tms.

¹⁶²⁰ Upseerit (kenraalit) tekevät lähes poikkeuksetta kaikki merkittävimmät puolustusvoimia koskevat päätökset.

¹⁶²¹ Juha-Antero Puustola on todennut asiasta seuraavaan tapaan: *”Kenraalin on katsottava pitkälle tulevaisuuteen ja vakuutettava niin päättäjät kuin kansalaisetkin siitä, ettei puolustuskky rakennu yhdessä yössä tai vaalikaudessa. Puolustuskky on kuin hieno kello, jonka purkaminen onnistuu vähäisilläkin taidoilla. Jos käytössä ei ole muita työkaluja, niin pajavasarakin käy. Kellon kasaaminen osien valmistamisesta puhumattakaan puolestaan vaatii erikoisosaamista ja pitkää pinnaa.”* (Kylkirauta 3/2011, 1) Puustola heittääkin kenraalikunnalle mielenkiintoisen haasteen siitä, ovatko kenraalit pelkän pajavasaran käyttöönsä perehtyneitä kellon purkajia vai myös kellon kasaamisen hallitsevia pitkälle tulevaisuuteen katsovia pitkäpinnaisia erikoisosaajia?

¹⁶²² Muistutettakoon kuitenkin tässäkin yhteydessä, että kyse on ennen kaikkea kadettien heikosta akateemisesta tasosta eli kritiikkiä ei siis ole tarkoitettu MpKK:n opettajakuntaa vastaan kohdennetuksi.

¹⁶²³ Viljo Römppö: *”Pieni mies näkyy vain korokkeelta. Mutta ei se koroke mieheen liity.”*

¹⁶²⁴ Itse asiassa nykyisin hyvin suuri osa Maanpuolustuskorkeakoulua ja sen tehtäviä käsittelevistä kirjoituksista sisältää toteamuksen: *”Maanpuolustuskorkeakoulun tehtävänä on kouluttaa puolustusvoimille ammattitaitoisia johtajia asiantuntija-valmiuksin.”* Kuten todettu, kumpikaan tavoite ei kuitenkaan voi toteutua kovinkaan hyvin. Tästä huolimatta Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori Vesa Tynkkynen

Palataan kuitenkin tässä vaiheessa takaisin luvun varsinaiseen tarkoitukseen. Muistutettakoon, että tutkimuksen näkökulmasta oleellista ei suinkaan ole ratkaisun antaminen konkurssiuhkaan¹⁶²⁵ vaan se, että myös kyseinen tapaus antaa vahvan vaikutelman siitä, ettei puolustushallinnon johdossa olisi strategiseen ajatteluun ja toimintaan kykeneviä tai halukkaita ihmisiä, koska ongelman realisoitumisen ehkäisemiseksi näyttäisi yhä edelleenkin olevan varsin paljonkin tehtävissä. Näin ollen upseereiden olisikin syytä miettiä kyseistä asiaa myös jonkin ns. suuren sotapäällikön näkökulmasta. Olisiko siis kukaan todellinen sotapäällikkö katsonut olevansa olosuhteiden armoilla tällaisen varsin mitättömän hallinnollisen ongelman edessä, jossa avaimet ongelman ratkaisemiseksi olisivat kaiken lisäksi vielä olleet hänen omista käsissäänkin?¹⁶²⁶ Toisin sanoen, mikäli puolustusvoimien johto pitäisi konkurssiuhkaa todellisena, pitäisi sen myös reagoida siihen myös muilla tavoin kuin pelkästään taloudellista apua ylhäältäpäin anoen. Mikäli puolustusvoimien johto puolestaan olisi niin clausewitzlaisia strategeita kuin todellisia syväjohtajakin, ainakaan kadettilupauksen antaneiden upseereiden saaminen konkurssin estävän päätöksen taakse ei myöskään pitäisi tuottaa ainakaan ylitsepääsemättömän suuria vaikeuksia, koska kyllähän MBTI-persoonallisuudeltaan perusrehelliset upseerit ymmärtävät ja hyväksyvät, ettei heidän henkilökohtaista etuaan voida priorisoida Suomen maanpuolustuksellisen kokonaisedun edelle.¹⁶²⁷

Lopuksi, koska tässä yhteydessä tapahtunut pohdiskelu ilmeisestikin vietiin hyvin lähelle monien upseereiden ns. kipupistettä ja mahdollisesti osittain jopa sen ylikin, tarkastelu on syytä päättää hivenen sovinnoisempaan sävyyn. On nimittäin muistettava, että todellisuudessa upseereille tyypillisten SJ-tyyppien ihmisten eli keirseylaisten *suojelijoiden* tiedetään olevan perusrehellisiä ja tunnollisia ihmisiä, jotka eivät todellisuudessa pyri väistämään vastuutaan. Tästä johtuen he eivät ainakaan tietoisesti myöskään pyri toimimaan sen enempää kalastajan dilemman mukaisesti kuin myöskään suhtaudu epätasa-arvoisesti puolustusvoimien muuhun henkilökuntaan.¹⁶²⁸ Tästä johtuen keskivertoupseerit eivät todennäköisesti myöskään kiistä tässä luvussa käsiteltyjen asioiden periaatteellista oikeellisuutta, vaikka ne eivät pääsääntöisesti heidän henkilökohtaisten etujensa mukaisia olekaan. Koska upseerit eivät luonnollisestikaan myöskään kyseenalaista puolustusvoimien maanpuolustuskeskeisen perustehtävän mielekkyyttä edes omien

kuitenkin totesi YEK 55:n päätösjuhlassa (3.11.2011) perinteistä asiaa koskevaa retoriikkaa noudattaen: *"Teistä on koulutettu johtajia isolla J:llä."*

¹⁶²⁵ Kuten luvun alussa todettiin, tällaisen ratkaisun antaminen ei edes ollut tavoitteena.

¹⁶²⁶ Tältä osin upseerit voivat suhteuttaa "puolustusvoimien konkurssi" -ongelman vaikkapa sotamarsalkka von Mansteinin ongelmiin Saksan itärintaman armeijaryhmän komentajana; hän ei siis pitänyt asemaansa toivottomana vaikka vastustajan ylivoima oli toisinaan jopa yli 15-kertainen omiin resursseihin nähden (von Manstein, 232–233). Ns. Benderin kalabaliikissa vuonna 1713 Ruotsi-Suomen kuningas Kaarle XII puolestaan hyökkäsi (tyhmyyttään?) noin 50:llä sotilaalla turkkilaista armeijaa vastaan (ks. tarkemmin esim. Voltaire 2000, 221–225).

¹⁶²⁷ Koska Upseeriliiton järjestymisaste aktiiviupseereiden osalta on 96 % (Kylkirauta 4/2006, 3) heijastavat myös sen päätökset upseereiden näkemyksiä, joten todennäköisesti myös Upseeriliitto hyväksyisi tällaiset välttämättömät muutokset maanpuolustuskyvyn varmistamiseen pyrittäessä. Lisäksi olisi myös varsin vaikea nähdä, miten upseereiden tason romahtaminenkaan voisi olla sen enempää upseerikunnan kuin Upseeriliitonkaan edun mukaista.

¹⁶²⁸ Näin voi sen sijaan tapahtua huomaamatta, koska SJ-tyyppien perusupseereiden valmiudet hahmottaa kompleksisia kokonaisuuksia ovat varsin heikot, jonka lisäksi he myös peilaavat asioita hyvin pitkälle vain omiin aikaisempiin käytännön kokemuksiinsa, joten välttämättä he eivät siis kykene näkemään asioita muiden ihmisten näkökulmasta.

etujensa ollessa ristiriidassa sen kanssa,¹⁶²⁹ muuttuu samalla myös ”ehdotus” upseerikunnan rationalisoimiseksi sekä ymmärrettäväksi että hyväksyttäväksi tavoitteeksi jopa tällaisessa tilanteessa, jossa kyseinen ”suositus” ei olisi juurikaan muiden kuin upseereiden parhaimmiston välittömän edun mukainen.¹⁶³⁰ Lopuksi asian osalta on myös syytä muistuttaa, että vaikka esimerkissä huomiota kiinnitettiin ainoastaan (kadetti)upseereihin, todellisuudessa aivan vastaavanlainen tarkastelu pitäisi upseereiden jälkeen ulottaa myös kaikkiin muihin puolustus-hallinnon henkilöstöryhmiin, eli tältä osin kyse oli siis vain tarkastelua helpottamaan tarkoitetusta tietoisesta yksinkertaistuksesta. Sen ensisijaisena tarkoituksena oli kiinnittää huomiota siihen, mistäpäin puolustusvoimille stagnaatiota aiheuttavan ”Gordionin solmun” avaaminen olisi syytä aloittaa.¹⁶³¹

Amiraali Kaskealan Suomen puolustusvoimia koskevia näkemyksiä

Puolustusvoimien käytännön toimintaa käsittelevä tarkastelu on luontevaa päättää heinäkuun lopussa 2009 reserviin siirtyneen puolustusvoimain komentajan, amiraali Juhani Kaskealan puolustusvoimia koskeneiden näkemysten lyhyeen läpikäyntiin.¹⁶³² Amiraalia koskevan tarkastelun tarkoituksena on puolestaan osoittaa, että ainakin yksi todennäköinen syy puolustusvoimien stagnaatioon on heikosti toimiva palautejärjestelmä, joka ei välitä tietoa ongelmista edes organisaation ylijohdolle. Tällöin tehtävien päätöstenkään ei voida olettaa olevan erityisen tarkoituksenmukaisia. Koska autoritaarisesti johdetuissa puolustusvoimissa komentajan rooli on kaiken lisäksi poikkeuksellisen suuri organisaatiota koskevien linjausten tekijänä, puutteellisen tai pahimmillaan jopa virheellisen informaation vaikutukset tehtäviin päätöksiin ovat todennäköisesti myös suuremmat kuin demokraattisemmin johdetuissa organisaatioissa, joissa päätöksentekoa on tyypillisesti hajautettu sotilasorganisaatioita enemmän. Lisäksi asia on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen tarkasteltavaksi myös sen vuoksi, että Clausewitz aivan nimenomaisesti korosti taktiselta tasolta saatavan palautteen huomioon ottamisen merkitystä strategisella tasolla. Tarkastelun osalta on tästä johtuen myös huomioitava, että vaikka tarkastelussa tukeudutaankin amiraalin suoriin lainauksiin, kritiikki ei varsinaisesti kuitenkaan kohdennu

¹⁶²⁹ Ihminen joka valitsee upseerinuran, valitsee samalla myös mahdollisuuden tulla tapetuksi (oikeita) työtehtäviä hoitaessaan, joten työpaikan tai ylennyksen menettäminen ei voi olla tällaiselle henkilölle kovinkaan suuri uhraus.

¹⁶³⁰ Käytännössä tällainen suhtautuminen edellyttäisi tietenkin sitä, että säästötoimenpiteiden välttämättömyys olisi todellista. Toisin sanoen, tällaiseen toimintaan turvautuminen esimerkiksi tekosyynä ”vääränlaisista” kuten esimerkiksi järjestelmä-kriittisistä upseereista eroon pääsemiseksi ei luonnollisestikaan olisi hyväksyttävää. Tähän asiaan liittyen onkin valitettavaa, etteivät monet puolustusvoimissa tällä hetkelläkään käytössä olevat (arviointi)järjestelmät täytä oikeudenmukaisuuskriteeriä (mm. 360°-palautejärjestelmä ja suoritusarvioinnit).

¹⁶³¹ Esimerkiksi Johannes Partasen Peter Druckerin kirjasta *Voittoa tavoittelemattoman organisaation johtaminen* (2008) tekemässä tiivistelmässä puolustusvoimien kaltaisista organisaatioista todetaan: ”Yleishyödyllisten organisaatioiden uudistumiseen liittyy erityinen haaste: luopuminen. Organisaatioon ei voi kaiken aikaa lisätä asioita; joistakin asioista täytyy elinvoiman varmistamiseksi pystyä luopumaan. Toimintaidean tulee olla yksinkertainen ja selkeä. Keskity tehtävään, älä itseesi. Innostus ei synny työstä, vaan sen tuloksista. Onnistumisessa on kolme ehtoa: mahdollisuus, osaaminen ja sitoutuminen. Johtajan tärkeä tehtävä on ennakoida kriisejä, selviytyä niistä ja olla niiden edellä. Useimmat organisaatiot tarvitsevat johtajan, joka pystyy toimimaan kaikissa tilanteissa. Peruspätevyys on tärkeintä. Johtajien tehtävä on asettaa korkea vaatimustaso – mutta vaatimusten on suuntauduttava toimintaan. Kouluissa, joissa lapset oppivat, heidän odotetaan oppivan. Tärkein on tehtävä eli missio. Yleishyödylliset instituutiot ovat olemassa toteuttaakseen tehtävänsä. Ne ovat olemassa muuttaakseen yhteiskuntaa ja yksilön elämää.”

¹⁶³² Tiettyjä tässä yhteydessä läpikäytäviä asioita on sivuttu työssä jo aikaisemminkin.

amiraaliin itseensä vaan palautejärjestelmään, joka ei ilmeisestikään toimi niin kuin sen pitäisi toimia.¹⁶³³ Tarkastelu on myös syytä lopettaa (pl. päivitykset) juuri tähän puolustusvoimien johdossa tapahtuneeseen vallanvaihdokseen, koska näin toimittaessa puolustusvoimien nykyinen komentaja, kenraali Puheloinen voi halutessaan tehdä pesäeroa edeltäjänsä aikakauteen. Hänen ei tarvitse olla samaa mieltä kaikista hänen edeltäjänsä aikana tehdyistä linjauksista, joten hänelle jää siis enemmän pelivaraa reagoida tutkimuksessa käsiteltyihin asioihin ja ongelmiin.¹⁶³⁴

Amiraali Kaskealan sanomisia koskevassa tarkastelussa pyritään siis ymmärtämään sitä, miksi hän on kommentoinut monia tässä tutkimuksessa käsiteltyjä asioita hyvin eri tavoin kuin hänen olisi tutkimuksen perusteella voinut olettaa niitä kommentoineen. Todennäköisesti monet kommentit kertovatkin ennen kaikkea siitä, ettei puolustusvoimien johdolla olisi erityisen hyvää kuvaa esimerkiksi upseerikoulutuksen nykytilasta, vaikka Maanpuolustuskorkeakoulu puolustusvoimain komentajan suoranaudessa alaisuudessa oleva oppilaitos onkin. Koska komentajan ei toisaalta voida edellyttää olevan tietoinen tämän tyyppisistä ongelmista, mikäli häntä ei ole niistä erikseen informoida, kertonee tämä puolestaan palautejärjestelmään liittyvistä puutteista. Asia koskee esimerkiksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimusta, koska ainakin pääesikunnan henkilöstöosastolla ja Maanpuolustuskorkeakoululla on ollut siitä täydelliset tiedot käytettävänä. Perustelu sille, ettei syy amiraalin todellista tilannetta vääristelleisiin lausuntoihin mitä ilmeisimminkään ollut hänen itsenä vaan järjestelmään sisältyvien puutteiden, liittyy puolestaan työssä jo aikaisemminkin viitattuun Kylkirauta-lehden 70-vuotisjuhlanumeron (Kylkirauta 2/2005, 6–11) haastatteluun,¹⁶³⁵ jossa amiraali aivan nimenomaisesti linjasi keskeisimmät periaatteet, joiden mukaisesti upseereiden tulisi toimia: *”Yksi on luottamus. Sen on vallittava sekä yksilöiden että yhteisöjen välillä. Puolustusvoimissa luottamus on perusasia tehtävien hoitamiseksi. Toiseksi korostan avoimuutta, jotta suunnitteluun ja toteutukseen liittyviä asioita ei jää huomioon ottamatta ja epäkohdat voidaan korjata. Kolmanneksi pidän vastuun kantamista tärkeänä. Upseerin on otettava vastuuta ja kannettava vastuuta kaikissa tilanteissa.”* (Kylkirauta 2/2005, 8)

Tämän linjauksen perusteella on siis ymmärrettävä, että amiraali edellytti puolustusvoimien toiminnan olevan kaikissa tilanteissa avointa, vastuullista, epäkohtien korjaamiseen pyrkivää ja keskinäisen luottamuksen varaan rakentuvaa.¹⁶³⁶ Amiraali ei myöskään rajannut kyseistä toimintaa pelkästään

¹⁶³³ Syy amiraali Kaskealan näkemyksiin tukeutumiseen ei siis liity millään tavoin siihen, että häntä pidettäisiin millään tavoin huonona komentajana, päinvastoin. Tämän tutkimuksen kannalta onkin erittäin positiivista, että amiraalin Kaskealan tiedetään olevan älykkään, harkitsevaisen ja avarakatseisen (esim. Hufvudstadsbladetin haastattelussa 25.1.2012 hän oli sitä mieltä, että siviilipalveluksen suorittanut Pekka Haavisto on pätevä henkilö toimimaan niin tasavallan presidenttinä kuin puolustusvoimien ylipäällikkönäkin) henkilön, joten hänen sanomisiaan ei voida pitää esimerkiksi harkitsemattomuudesta johtuneina tai oman egon pönkittämiseen tähdänneinä ”höläytyksinä”.

¹⁶³⁴ Tutkimuksessa kuitenkin viitataan ennen kaikkea vain sellaisiin kenraali Puheloinen näkemyksiin, joita myös tämä tutkimus tukee, joskin katseen tulevaisuuteen suuntaavassa epilogissa hänen kannanottojaan tullaan kommentoimaan myös hivenen kriittisemmässä sävyssä.

¹⁶³⁵ Jotta tapahtuva tarkastelu ei vaikuttaisi tarkoitushakuisesti amiraalia vastaan kohdennetulta, tässä yhteydessä tukeudutaan lähtökohtaisesti vain kyseiseen haastatteluun. Tätä haastattelua kuitenkin täydennetään tietyiltä osin amiraalin Kylkirauta-lehdelle antamalla jäähyväishaastattelulla (Kylkirauta 2/2009, 4–11).

¹⁶³⁶ Amiraalin korostama näkemys on myös sekä kadettilupauksen että marsalkka Mannerheimin tunnuslauseen *Puhtain asein puhtaan asian puolesta* (*Candida causa pro ense candido*) mukainen. Myös kenraali Puheloinen on asiasta samaa mieltä:

puolustusvoimien sisäistä toimintaa koskevaksi, koska muutenhan kyse ei olisi sen enempää avoimesta, kaikkia tilanteita koskevasta kuin yhteisöjen välisestääkään toiminnasta. Näin ollen amiraalin ei myöskään voida olettaa tienneen, että varsin monetkin hänen samassa haastattelussaan antamat kommentit olivat kuitenkin perusteettomia, koska eihän hän ainakaan kyseisessä tilanteessa – eikä itse asiassa muutenkaan – olisi voinut tietoisesti toimia samassa yhteydessä tekemänsä linjauksen vastaisesti.¹⁶³⁷ Näin ollen onkin hyvä ymmärtää, että niin tämän luvun kuin tutkimuksen kokonaisuutena katsoenkin tarkoituksena on ollut toimia amiraali Kaskealan toiveen mukaisesti erilaisia puolustusvoimia koskevia potentiaalisia ongelmia esiin nostamaan pyrkien.¹⁶³⁸ Työn kriittisyyttä ei siis pidä ymmärtää sen enempää itsetarkoitukselliseksi kuin myöskään henkilökohtaisesti amiraaliakaan vastaan kohdennetuksi vaan päinvastoin hänen toiveensa mukaisena pyrkimyksenä puolustusvoimien toiminnan kehittämistä edesauttamaan.

Ensimmäinen varsinainen kohta, joka amiraalin haastattelussa kiinnittää huomiota, liittyy siihen, että hän korostaa upseereille tunnusomaisen persoonallisuuden mukaisesti konservatiivisuutta positiivisena asiana. Hän toteaaakin asiasta seuraavaan tapaan: *”Kysymys perinteiden säilyttämisestä on hyvin tärkeä. Itse olen perinteiden suhteen äärimmäinen konservatiivi. Minulla on jo ajatuksia keinoista, kuinka perinteet voidaan säilyttää supistuvassa organisaatiossa”* Hetken päästä hän jatkaa asiasta seuraavaan tapaan: *”Yksi tällainen toimenpide on Kadettikoulun kunniakkaan nimen palauttaminen käyttöön.”* (Kylkirauta 2/2005, 8) Amiraali Kaskealan osalta ei siis edes tarvitse arvailla hänen konservatiivisuuttaan, koska hänhän myöntää muutenkin näin olevan.¹⁶³⁹ Ainakin tämän perustella vaikuttaisi siis vähintäänkin mahdolliselta, että puolustusvoimien toimintaa johtaisivat myös käytännön tasolla nimenomaan konservatiivisiksi tiedetyt SJ-tyyppin ihmiset, joiden toteuttamina tulisivat ainakin työssä käsitellyt esimerkit puolustusvoimien toiminnan epästrategisuudesta helpommin ymmärrettäviksi.¹⁶⁴⁰

Tällaista puolustusvoimien ylijohdon konservatiivisuutta tukevat ainakin välillisesti myös puolustusvoimia koskeneet arvotutkimukset,¹⁶⁴¹ joiden mukaan nimenomaan puolustusvoimien ylin johto eli ns. avainhenkilöt suhtautuvat

”Kansalaisten on voitava luottaa puolustusvoimiin ja puolustusvoimien kansalaisten maanpuolustustahtoon. Luottamus on avainsana. Tämä on perusta maanpuolustustahtolle.” (Kylkirauta 2/2010, 6) Samoin, myös Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori Vesa Tynkkynen on korostanut kadettilupauksen merkitystä (ks. Tuominen 2011, 14), joskin hänen tulkintansa on tältä osin hieman erikoinen, ettei hän pidä kadettilupausta virallisena normina, vaikka nimenomaan upseeriyhteisön sisäiseksi normiksihan se lieene alun perin tarkoitettu.

¹⁶³⁷ Ainakaan henkilökohtaisesti minulla ei ole pienintäkään syytä epäillä, etteikö amiraali olisi myös käytännön tasolla pyrkinyt toimimaan tekemänsä linjauksen mukaisesti.

¹⁶³⁸ Vaikka työssä annetaan perusteita ongelmien ratkaisemiseksi, niiden käytännön-tasoinen ratkaiseminen on kuitenkin asia joka upseereiden pitää tehdä virkatöinään. Näin siitäkin huolimatta, ettei se ainakaan tässä tutkimuksessa tähän mennessä käsiteltyjen asioiden osalta näyttäisikään onnistuneen erityisen hyvin.

¹⁶³⁹ Koska konservatiiviset ihmistyytit ovat tyypillisesti myös rehellisiä, tukee myös tämä sitä, että amiraali aivan oikeastikin edellytti upseereiden toimivan hänen ”suoraselkäisyyksinsä” mukaisesti.

¹⁶⁴⁰ N-tyyppin ihmisten tekeminä kyseisten asioiden selittäminen olisi monilta osin ongelmallista, koska näin toimiminen ei olisi heille tyypillistä.

¹⁶⁴¹ Mm. puolustusministeriön johtoryhmän aloitteesta tehty arvotutkimus 2003 ja Kadettikunta ry:n tekemät useat arvokartoitukset, joiden mukaan upseereiden arvomaailma on homogeeninen, perinteinen ja muuttumaton. Myös Upseeriliiton puheenjohtajan Harri Westerlundin mukaan nykykadetit ovat konservatiivisia ihmisiä, koska Westerlund toteaa heistä: *”Uralle hakeutuneiden arvot perustuvat tutkimusten mukaan edelleen kivijaloille koti, uskonto ja isänmaa.”* (Sotilas aikakauslehti 1/2011).

organisaation toimintaan institutionaalisesti,¹⁶⁴² kun taas siviilien suhde puolustusvoimiin on selkeän ammatillinen. Kadettien arvomaailma on puolestaan hyvin samankaltainen avainhenkilöiden kanssa, kun taas suunnilleen kapteenimajuritasoisten upseereiden suhde puolustusvoimiin on lähempänä siviileiden näkemyksen mukaista. Tutkimusten pohjalta ei kuitenkaan saada täysin varmaa vastausta siihen, miksi upseereiden asenne puolustusvoimia kohtaan muuttuu tällä tavoin. Toisin sanoen, ei voida varmasti sanoa, onko kyse upseerien ikään tai uravaiheeseen sidoksissa olevasta asiasta vai kenties siitä, että nykyisin suunnilleen yleisesikuntaupseerivaiheessa olevat upseerit poikkeavat muista syistä (esim. 1990-luvun poikkeuksellisen hyvät kadettikurssit) niin itseään vanhemmista kuin nuoremmistakin upseereista. Tämän tutkimuksen kannalta asian osalta on kuitenkin oleellista, että arvotutkimukset viittaavat myös muiden avainhenkilöiden kuin pelkästään amiraalin olevan konservatiivisia ihmisiä.

Amiraali Kaskealan näkemys Maanpuolustuskorkeakoulun roolista Bolognan prosessin mukaisena (tiede)yliopistona ja perinteisenä sotilasoppilaitoksena on myös kaksijakoinen. Tämän lisäksi hän tuntuu ainakin jollain tavoin olettavan, että yleiseurooppalainen Bolognan prosessi olisi kadettiopetuksen käytännön tarpeille alisteinen asia, koska hän toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *"Minulla on ollut huoli siitä, että on menty liikaa akateemiseen suuntaan. [...] Bolognan prosessi tarjoaa erinomaisen tilaisuuden korjata kadettien koulutus. Koulutus jaetaan kahteen osaan. Tavoitteena on järjestää kadeteille aluksi 2,5–3 vuotta kestävä kandidaattikoulutus, jossa annetaan vahva käytännön valmius kouluttajatehtäviin. Sen jälkeen kaikki palvelevat kentällä luutnantteina 3–4 vuotta. Tämän jälkeen halukkaat jatkavat ylempään korkeakoulututkintoon siten, että opiskelun kokonaisaika on yhteensä 5 vuotta. Tämä maisteriksi opiskeluvaihe sisältää enemmän teoreettisia aineita. Se on eräänlainen vanhaa kapteenikurssia vastaava koulutusvaihe. Varmaankin valtaosa kapteenikurssin käyneistä pitää nimenomaan vanhaa kapteenikurssia parhaana sotilasuransa aikana käymistään kursseista."* (Kylkirauta 2/2005, 10)

Kyseinen lainaus puolestaan osoittaa ensinnäkin sen, ettei amiraali kiinnitä juurikaan huomiota siihen, että Bolognan prosessi on yleiseurooppalainen akateeminen prosessi eurooppalaisten yliopistojen antaman opetuksen standardoimiseksi eikä siis suinkaan väline, jonka avulla Maanpuolustuskorkeakoululle *"tarjoutuu erinomainen tilaisuus korjata kadettien koulutus"* halutunlaiseksi, eli amiraalin näkemyksen mukaan siis hyvin käytännönläheiseksi.¹⁶⁴³ Tällainen käytännönläheisyyden korostaminen on erikoista erityisesti sen vuoksi, että Bolognan prosessiin kuuluvassa yliopistossa kandidaattiopetuksenkin pitäisi keskittyä teoreettisten ja tutkimuksellisten opiskeluvaiheiden opiskelijoilta antamiseen.¹⁶⁴⁴ Vielä erikoisempaa kommenttia voidaan kuitenkin pitää sen vuoksi, ettei Maanpuolustuskorkeakoulun antamaa opetusta ainakaan vielä vuonna 2005 voitu missään nimessä pitää liian akateemisesti painottuneena.¹⁶⁴⁵ Amiraalin kommentti ei myöskään huomioi sitä,

¹⁶⁴² Muodollisesti institutionalismi ilmenee mm. lakeina ja muunlaisena virallisena normistona. Tämän lisäksi se ilmenee myös epämuodollisesti tapoina, tottumuksina, rutiineina, perinteinä yms. Puolustusvoimien toiminta puolestaan ilmentää hyvin selvästi ja myös hyvin monin eri tavoin juuri tällaista institutionalismia.

¹⁶⁴³ Myös kenraali Hägglundille liika akateemisuus tuntui olleen jonkinlainen "pikkupeikko" (Hägglund 2006, 236).

¹⁶⁴⁴ Oscar Wilde: *"Ainoa henkilö jolla on enemmän harhakuvia kuin unelmoijalla on toiminnan mies."*

¹⁶⁴⁵ Kadetti ry:n vuonna 2004 tekemän *Upseeriston arvokartoitus* -tutkimuksen kysymykseen: *Olen aidosti ylpeä koulutuksestani*, peräti 93,7 % vastasi olevansa väitteen kanssa joko täysin (64,8 %) tai jossain määrin (28,9 %) samaa mieltä ja lisäksi vielä niin, että kadetit olivat sen suhteen ylpeämpiä kuin ylempi upseeristo. Käytännössähän tämän täytyy tarkoittaa sitä, että kadettien vaatimustason opiskelua

että maisteriopiskelun kokonaisajan pidentyminen neljästä yhdeksään vuoteen tulee lähes väistämättä vaikuttamaan negatiivisesti akateemisesti lahjakkaiden henkilöiden halukkuuteen hakeutua upseerinuralle. Myös amiraalin tapa rinnastaa maisterivaiheen opiskelu vanhaan kapteenikurssiin on erikoinen, koska kapteenikurssi oli jopa nykyistä esiupseerikurssiakin puhtaampi epäakateeminen virkaurakurssi. Amiraalin kommentti kertoo näin ollen myös paljon siitä, miten hän teoreettisen opetuksen mieltää.¹⁶⁴⁶ Mikäli teoreettisuus toisin sanoen ymmärretään kadettitasolla annettavaa opetusta ylemmällä tasolla annettavaksi puolustusvoimien käytännön toimintaa koskevaksi opetuksiksi, ollaan ainakin hyvin kaukana Bolognan prosessin tarkoittamista akateemisista kriteereistä.¹⁶⁴⁷

Vaikka Maanpuolustuskorkeakoulu ei tutkimuksessa läpikäydyn perusteella olekaan minkäänlainen huippuyliopisto, tästä huolimatta amiraali kuitenkin tukeutui Kylkirauta-lehden haastattelussa perinteiseen suomalaisen sotilas-koulutuksen erinomaisuutta korostavaan retoriikkaan: *”Maanpuolustuskorkeakoulu on saanut vankan aseman akateemisena hyvin tunnustettuna korkeakouluna. Uudistusten yhteydessä on pidettävä kiinni siitä, että tämä arvostus säilyy huolimatta siitä, että erityisesti kandidaattivaiheen opiskelussa pyritään nimenomaan käytännönläheisyyteen, mikä ei ole aivan luonteenomaista kaikille tiedekorkeakouluille.”* (Kylkirauta 2/2005, 10) Ongelman kyseisessä kommentissa muodostaa se, mihin kyseinen *”vankka asema”* voisi todellisuudessa perustua, mikäli Maanpuolustuskorkeakoulun asema hyvin tunnustettuna ja arvostettuna korkeakouluna ymmärretään vallitsevaksi tosiasiaksi sen akateemisessa merkityksessä korkeasta tasosta.¹⁶⁴⁸ Koska ainakaan mitkään tässä tutkimuksessa läpikäydyt asiat eivät tue näkemyksen oikeellisuutta, onkin erittäin huolestuttavaa, mikäli nimenomaan puolustusvoimain komentajalla olisi ollut tällainen käsitys asiasta.¹⁶⁴⁹ Valitettavasti amiraalin näkemys asiasta ei näyttäisi muuttuneen vuoden 2005 jälkeenkään. Päinvastoin hän tuntui uskoneen suomalaisen upseeri-koulutuksen poikkeuksellisen hyvään tilaan vielä komentajan tehtävät vuonna 2009 jättäessäänkin, koska Kylkirauta-lehdelle antamassa jäähyväishaastattelussaan hän totesi asiasta: *”Haluan korostaa tässä yhteydessä sitä, että meillä on erittäin ammattitaitoinen ja fiksi upseerikunta. Uusi koulutusjärjestelmä ja koulutettavien*

kohtaan täytyy olla varsin matala, koska akateemisesti suuntautuneet ihmiset eivät aivan varmasti voisi olla tyytyväisiä heikoimman opiskelija-aineksen ehdoksi annettuun epäakateemiseen opetukseen. Kyseinen aihe olisi myös erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska periaatteessa nykyisellä opiskelija-aineksella oikealla tavoin toimiva tiedeyliopisto ei missään nimessä voisi, eikä oikeastaan edes saisi saada näin hyvää opiskelijapalautetta ei-akateemisesti suuntautuneilta opiskelijoiltaan.

¹⁶⁴⁶ Itse asiassa myös tämä näyttäisi puhuvan sen puolesta, ettei amiraalia oltaisi informoitu oikein sen enempää Bolognan prosessista kuin Maanpuolustuskorkeakoulun todellisesta akateemisesta tasostakaan.

¹⁶⁴⁷ Vähintäänkin rivien välistä amiraalin lausunnosta saa myös käsityksen, että hän näkisi teoreettisuuden ja käytännönläheisyyden toisensa poissulkevinä asioina. Todellisuudessa näin ei kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi Thermanin mukaan lahjakkailla yksilöillä on heitä keskiveroväestöön verrattaessa paremman yleisällykkyden lisäksi myös selvästi parempi ns. maalaisjärki; tutkitun 25 piirteen osalta lahjakkaiksi katsotut yksilöt menestyivät yhtä tai kahta piirrettä lukuun ottamatta keskivertoväestöä paremmin (Uusikylä 2005, 20)

¹⁶⁴⁸ Myös MpKK:n nykyinen rehtori Vesa Tynkkynen totesi hieman ennen rehtorin tehtävän vastaanottamista amiraalin näkemystä myötäillen, että *”Maanpuolustuskorkeakoulu on saavuttanut ja vakiinnuttanut asemansa Suomen yliopistojen joukossa. Pitkäjänteinen työ on saavuttanut tavoitteensa.”* (Defensor Patriae 2/2009, 4)

¹⁶⁴⁹ Tällaisen käsityksen vallassa komentajalta toisin sanoen jäi käyttämättä hyväksi mahdollisuus Maanpuolustuskorkeakoulun kehittämiseksi, vaikka koulun suoranaishana esimiehenä hänellä olisikin ollut erinomainen mahdollisuus vaikuttaa sen kehitykseen.

upseereiden määrän tarkistukset tulevat edelleen nostamaan upseereiden tasoa. Tässä suhteessa perusasiat ovat kunnossa.” (Kylkirauta 2/2009, 11)¹⁶⁵⁰

Upseerikoulutuksen korkean tason ja varsinkaan sen paranemisen puolesta eivät myöskään puhu Taloustutkimus Oy:n vuodesta 2002 lähtien tekemät korkeakoulujen imago tutkimukset. Esimerkiksi vuonna 2008 tehdyn tutkimuksen¹⁶⁵¹ mukaan Maanpuolustuskorkeakoulu sijoittui lähes kaikilla mittareilla heikoimpien yliopistojen joukkoon siitäkin huolimatta, että sen imagon parantamiseksi tarkoitettu mainonnan näkyvyys oli yliopistoista kaikkein parhaiten tunnettu. Aivan erityisesti tämä häntäpäähän sijoittuminen puolestaan koski yliopistojen tärkeimpinä pidettäviä mittareita kuten opetuksen ja tutkimuksen laatua. Maanpuolustuskorkeakoulun osalta oli myös huolestuttavaa, että erittäin hyvin näkyneestä rekrytointikampanjasta huolimatta sen houkuttelevuus opiskelupaikkana laski dramaattisesti vuodesta 2004 vuoteen 2008 (2004 9 % ja 2008 5 %), suhteellisesti ottaen paljon enemmän (44 %) kuin minkään muun yliopiston.¹⁶⁵² Hyvin erikoista asian osalta oli myös se, että näin tapahtui juuri siinä vaiheessa, kun Maanpuolustuskorkeakoulun imagoa pyrittiin tietoisesti parantamaan.¹⁶⁵³

¹⁶⁵⁰ Prikaatikenraali Liikola totesi samaan asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”Suomalaiset arvostavat upseereitaan monesta syystä. Meitä arvostetaan ennen kaikkea ammattitaitomme ja luotettavuutemme takia. Meidän sanaamme luotetaan ja meidät otetaan mieluusti mihin vain tehtävään palvelukseemme ulkopuolellakin. Ammattitaidon syvintä ydintä on kyky kouluttaa ja johtaa joukkoaan taktisesti viisaasti. Upseeri kykenee kouluttamaan joukkonsa sotakelpoiseksi ja johtamaan joukkoaan taistelussa tai kriisinhallintaoperaation aseellisessa yhteenotossa. Joukon koko voi vaihdella partiosta sotatoimiyhtymiin. Kieltämättä suomalainen upseeri menestyy hyvin tehtävissään, niin kotimaassa kuin ulkomaillakin.” (Kylkirauta 1/2010, 3) Myös Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund ylistää kriittikittömästi suomalaisen upseerikoulutusjärjestelmän poikkeuksellista ”erinomaisuutta”: ”Upseerikoulutus on saatu Suomessa kehitettyä sellaiseksi, että useat maat kadehtivat järjestelmäämme. Järjestelmämme on myös kilpailukykyinen yhteiskuntamme muiden yliopistojen kanssa.” (Sotilas aikakauslehti 8/2010) Kylkirauta-lehden päätoimittaja Juha-Antero Puistola toteaa samoin pääkirjoituksessaan *Laihojen vuosien faaraot* puolustusvoimille määrättyihin suuriin säästöavoitteisiin ja upseerikoulutusjärjestelmän ”erinomaisuuteen” liittyen: ”Ajattelumme kaipaa uusia tuulia. Onneksi koulutusjärjestelmämme on kuin ’vahingossa’ sopeutunut tulevaan muutokseen. Syyskuun alussa ensimmäiset uusimuotoisen sotatieteiden maisterikurssin upseerit valmistuivat kaksivuotisen urakkansa päätyttyä. Jokainen heistä on valmis kohtaamaan arjen haasteet tieteellisen kriittisesti ja upseeriperinteitä kunnioittaen. Heillä on paljon annettavaa meille kaikille. He ovat johtajia asiantuntijavalmiuksin. Molempia ominaisuuksia kaivataan kipeästi seuraavien vuosien aikana.” (Kylkirauta 3/2011, 1) Kuten tutkimuksessa on jo moneen kertaan aiemminkin todettu, upseerikoulutusjärjestelmä ei kuitenkaan ole sopeutunut tuleviin muutoksiin sen enempää vahingossa kuin tarkoituksellisesti. Lisäksi on syytä muistuttaa, että Puistolankorkealle arvostamat sotatieteiden maisterit ovat juuri niitä entisiä sotatieteiden kandidaatteja, joiden akateemiset perusvalmiudet upseereina toimimiseksi ovat varsin vaatimattomat.

¹⁶⁵¹ Lähde: *Korkeakoulujen imago 2008*, yliopistot, Jyväskylän yliopisto, kirjeksely helmikuussa 2008, 17–29-vuotiaat suomalaiset. Taloustutkimus Oy, Timo Myllymäki 25.3.2008.

¹⁶⁵² Myös puolustusvoimien henkilöstölinjapäätöksen perustelu puolustusvoimien huonosta kiinnostavuudesta työnantajana on erikoinen, koska se antaa asiaan ”oikean” vastauksen ja samalla sivuuttaa mahdollisuuden, että vika olisi puolustusvoimien. Asiakirjassa nimittäin todetaan seuraavaan tapaan: *Varusmiespalvelun aikaiset kokemukset vaikuttavat voimakkaasti työnantajakuvan muodostumiseen. Varusmiehet antavat loppukyselyssä työnantajamielikuvaa koskeviin kysymyksiin selvästi matalampia arvosanoja kuin muille varusmieskyselyssä seurattaville asioille. Tämä johtuu siitä, ettei puolustusvoimien tarjoamien siviili-, erikoisupseeri- ja aliupseeritehtävien tarjoamia vaihtoehtoja kaikilta osin tunneta.* (HTP 2009, 12)

¹⁶⁵³ Tämä tukee siis tutkimuksessa jo aikaisemmin esitettyä näkemystä, jonka mukaan Maanpuolustuskorkeakoulun sotakeskeinen mainonta ei kohdennu akateemisessa

Puolustusvoimien henkilöstöstrategiassa (2005) puolustusvoimien houkuttelevuudesta työnantajana puolestaan todetaan seuraavaan tapaan: *Henkilöstön saatavuuden ja sitoutumisen näkökulmaan sisältyy työnantajakuva ja rekrytointi, tehtävä-, henkilö- ja urasuunnittelu sekä palkitseminen ja palvelussuhteiden ehdot. Näitä kehittämällä luodaan edellytykset henkilöstön sitoutumiselle ja puolustusvoimien kilpailukyvyille työnantajana. Tavoitteena on varmistaa puolustusvoimien tulevaisuudessa tarvitsema osaaminen. Työnantajakuva ja rekrytointijärjestelmää kehittämällä parannetaan henkilöstön saatavuutta. Työnantajakuva kehittämällä tehdään puolustusvoimia tunnetuksi työyhteisönä, joka tarjoaa monipuolisia ja haasteellisia työtehtäviä. Tehtävä-, henkilö- ja urasuunnittelua sekä työn sisältöjen ja henkilöstön osaamisen kehittämistä yhteensovitetään. Tehtävien vaativuus ja työn sisältö sekä yksilöiden osaaminen, kokemus ja halukkuus on vastattava toisiaan. Tavoitteena on puolustusvoimien tarvetta vastaava ja ennakoiva yksilöiden kehittäminen ja sijoittaminen.* (HESTRA 2005, 13) Vaikka puolustusvoimilla onkin ollut puoli vuosikymmentä aikaa toimia niin amiraalin toiveen kuin puolustusvoimien henkilöstöstrategiankin mukaisesti, käytännössä tilanne on kuitenkin tutkimuksessa todeten mukaisesti muuttunut henkilöstöstrategian visioiman vastaisesti vielä aikaisempaan negatiivisempaan suuntaan. Koska strategioiden toteutuminen pitäisi puolestaan aina varmistaa, mutta siinä huolimatta siinä on kuitenkin henkilöstöstrategian(kin) osalta epäonnistuttu eikä epäonnistumista ilmeisesti myöskään ole huomattu, ei myöskään tämän esimerkkitapauksen voida katsoa tukevan näkemystä puolustusvoimista strategialähtöisenä organisaationa.¹⁶⁵⁴

Näinkin keskeisen, termin siviilipuolen merkityksessä strategiseksikin luonnehdittavissa olevan tavoitteen saavuttamisessa on epäonnistuttu, mutta siitä huolimatta amiraali kuitenkin puolustusvoimain komentajan tehtävät jättäessäänkin uskoi upseerikoulutuksen olevan mitä erinomaisimmassa kunnossa ja jatkossa jopa paranevan. Tämä viittaa vahvasti siihen, etteivät ainakaan puolustusvoimien strategioiden yms. toteutumista seuraavat järjestelmät olisi kunnossa, jos sellaisia nyt sitten ylipäätään edes on. Liiketaloustieteellistä terminologiaa käytettäessä puolustusvoimat näyttäisi siis sekoittavan strategian sen kaltaisten käsitteiden kuin missio ja visio kanssa.¹⁶⁵⁵ Esimerkiksi käsitys upseerikunnan poikkeuksellisesta ammattitaitoisuudesta ja fiksuudesta, samoin kuin usko koulutusjärjestelmän jatkuvaan paranemiseen ja upseereiden tason nousuun, ovat melkoisen erikoista idealismia myös siihen suhteutettuna, että amiraalillahan olisi pitänyt olla vuoden 2009 jäähyväishaastattelussaan käytettävänä hänen näkemyksensä virheelliseksi osoittanut vuonna 2008 valmistunut korkeakoulujen imago tutkimus.¹⁶⁵⁶

mielessä oikeaan kohderyhmään. Samalla houkuttelevuuden lasku kertoo siitä, ettei puolustusvoimat myöskään ole onnistunut toimimaan amiraalin toiveen mukaisesti, koska Maanpuolustuskorkeakoulun asemaa arvostettuna korkeakouluna ei ole pystytty pitämään edes ennallaan.

¹⁶⁵⁴ Mao: "Jos meillä on oikea teoria, mutta me vain jaarittelemme siitä, panemme sen sivuun emmekä toteuta sitä käytännössä, silloin tuolla teorialla ei ole mitään merkitystä, olkoon se kuinka hyvä tahansa." (Liao Pin 1966, 318)

¹⁶⁵⁵ Koska kuilu upseerikunnan todellisen tason ja siitä upseereiden keskuudessa vallitsevan käsityksen välissä on niin valtavan suuri, mahdollisesti kyseisiä näkemyksiä sopisivat kuvaamaan myös sellaiset termit kuin usko ja toivo.

¹⁶⁵⁶ Pragmaattisen suhtautumisen puolesta ei puhu myöskään amiraalin 178. maanpuolustuskurssin avajaisissa (18.09.2006) pitämä puhe, jossa hän totesi mm. seuraavaan tapaan: "On huomattava, että joukkojen supistukset eivät suinkaan merkitse puolustusvoimien suorituskyvyn laskua. Määrää voidaan korvata laadulla lisäämällä samalla puolustuksemme tehoa ja uskottavuutta. Mainitsen muutamankin esimerkin. Puolustusvoimien, teollisuuden ja akateemisen tutkimuksen yhteistyönä on kehitetty uuden sukupolven suomalainen datalinkki- eli tietovuojärjestelmä. Se mahdollistaa tilannekuvan elektronisen vaihdon Hornet-hävittäjien ja johtokeskusten välillä sekä myös koneiden kesken. Simuloinnit osoittavat hävittäjätorjunnan tehon

Amiraali viittaa jälkimmäisessä Kylkirauta-lehden haastattelussa myös siihen, etteivät upseerit myöskään olleet toimineet hänen ensimmäisessä haastattelussaan toivomallaan tavoin. Kuten muistetaan, edellytti amiraali kyseisessä haastattelussa avoimuutta, jonka kautta mahdolliset puolustusvoimissa esiintyvät epäkohdat olisi mahdollista korjata. Tästä huolimatta hän kuitenkin toteaa jälkimmäisessä haastattelussa seuraavaan tapaan: *"Joskus tulee mieleen, että järjestelmä saisi olla kriittisempi myös ylintä johtoa kohtaan. Me olemme niin lojaaleja, että vähemmän kuuluu kritiikkiä. Kuten aikaisemmin kerroin, pidin EU:n sotilaskomitean kokouksessa juuri äskettäin kiitospuheen kollegoilleni. Toin puheessani esille muiden asioiden ohessa sen, että myös ylimmän johdon tulee itsekriittisesti arvioida, onko sillä luovuutta ja kykyä tehdä uusia asioita. Se jää itsekritiikin varaan, koska organisaatiosta ei kritiikkiä tule."* (Kylkirauta 2009, 10)¹⁶⁵⁷ Mikäli upseerit eivät siis edes amiraalin asiaa aivan nimenomaisesti vaatiessa antaneet kriittistä palautetta hänen sanomisistaan ja toiminnastaan tai välttämättä edes kertoneet puolustusvoimien todellista tilaa koskeneita ongelmia hänelle,¹⁶⁵⁸ miten hän tällöin myöskään olisi voinut korjata näkemyksiään näistä asioista? Mikäli upseerikunta siis keskittyi amiraalin nimenomaisen vaatimusten vastaisesti vain kriitikkimäisesti vahvistamaan hänen aikaisempia käsityksiään asioista, miten amiraali myöskään olisi voinut korjata tämän tutkimuksen perusteella monia virheelliseksi osoittautuneita näkemyksiään todellisuutta paremmin vastaavaan muotoon?¹⁶⁵⁹ Lopuksi amiraalin asioista saama virheellinen palaute voidaan

nousseen uuden datalinkin myötä varovastikin arvioiden kaksi ja puolikertaiseksi. Siis 63 koneella onkin nyt 157 koneen suorituskyky!" Vaikka amiraalin näkemys hävittäjätorjunnan tehon kasvusta pitäisikin paikkansa, oli kuitenkin virheellistä puhua 157:stä koneesta, koska Suomen 63:lla Hornetilla voi maksimissaan olla vain 63:n Hornetin suorituskyky (kapasiteetti) käytössään (todennäköisesti se on kuitenkin alhaisempi esim. Yhdysvaltojen laivaston Horneteihin verrattuna). Amiraalin olisikin pitänyt sanoa, että ennen uudistusta hävittäjätorjunnan teho vastasi 25 koneen suorituskykyä tms. Lisäksi puolustusvoimain komentajan puhe ei kertonut vallitsevista nykytilanteesta juuri mitään myöskään sen vuoksi, ettei muutama amiraalin näkemystä tukeva esimerkki riittä todistamaan, etteikö vähintäänkin suhteellinen puolustuskykymme olisi kuitenkin laskenut, koska ainakin Venäjän sotilasmenot ovat vuodesta 1999 vuoteen 2008 kasvaneet 172 %, kun taas Suomen osalta kasvua on ollut vain noin 50 % (Venäjän taso 70 mrd \$; Suomi 2,5 mrd \$). (<http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending#WorldMilitarySpending>). Venäjän osalta varustautuminen on jatkunut erittäin voimakkaana myös vuoden 2008 jälkeen; esimerkiksi vuonna 2011 puolustusmenojen osuus valtion budjetista tulee olemaan 20 % (ks. Forss ym. 2011, 28–32 ja 53–55). Näkemystä Suomen puolustuskyvyn heikkenemistä puolestaan tukee Ulkopoliittikan tutkimuksen säätiön tutkijan Markku Salomaan Suomen Kuvalehdessä ollut artikkeli *Jätetäänkö osa Suomea puolustamatta?* Niin puolustusministeri Jyri Häkämies kuin pääesikuntakin kieltäytyivät kommentoimasta artikkelia (SK 10, 12.3.2010, 36–44).

¹⁶⁵⁷ Myös amiraali Kaskealan edeltäjä kenraali Hägglund totesi asiasta seuraavasti: *"Parhaat ihmiset tiimissä ovat ne, jotka uskaltavat kyseenalaistaa tekemisen. Ihmisiä pitää suorastaan innostaa kritiikkiin."* (Kokko 2010, 16) Myös kenraali Puheloinen oli samoilla linjoilla Kylkirauta-lehden haastattelussa kun hän totesi asiasta: *"Avoim keskustelu auttaa muutoksen kaikkien tekijöiden kartoittamisessa, ja siinä alaisilla on tärkeä osuus. Hän palasi tähän aiheeseen useita kertoja haastattelun aikana, joten toimituskunnalle välittyi selkeä kuva komentajasta, jolla on halu kuunnella alaisiaan. Kenraali Puheloinen on erikseen pyytänyt alaisiaan katsomaan kokonaisuutta, kehittämään ideoita ja kertomaan niistä."* (Kylkirauta 4/2011, 5; ks. tarkemmin 5–9).

¹⁶⁵⁸ Viljo Römpötti: *"Sana on tehokas ase vastenmielistä totuutta tapettaessa. Vaikeneminen vielä tehokkaampi."*

¹⁶⁵⁹ Puolustusvoimien kaltaisille hierarkisille organisaatioille, samoin kuin niissä työskenteliville ihmisillekin tyypillistä tapaa toimia kuvaakin erittäin hyvin seuraava lainaus: *"Uudenlaisen, luovan yhteistoiminnallisen toimintatavan perustana on avoin dialogi. Tällaisen dialogin käyminen edellyttää samanarvoisuutta. Hierarkiset organisaatiot ovat kuitenkin opettaneet ihmiset olemaan samaa mieltä ylempien tahojen kanssa, koska muutoin oma uralla eteneminen on tullut uhatuksi."*

tietenkkin tulkita myös tämän tutkimuksen mukaiseksi näkemykseksi siitä, ettei puolustusvoimilla todellakaan olisi kovinkaan hyvin toimivaa palautejärjestelmää, koska komentajahan ei näyttäisi saaneen palautetta edes sellaisissa tilanteissa, jossa hän aivan erityisesti edellytti sellaista saavansa.¹⁶⁶⁰

Sen sijaan se, ettei puolustusvoimissa ylijohtoa kohtaan esitetä juurikaan kritiikkiä, ei varmasti enää työn tässä vaiheessa ole lainkaan ihmeellisenä.¹⁶⁶¹ Itse asiassa olisikin paljon ihmeellisempää, mikäli upseerit kritisoisivat esimiehiään, koska sehän ei olisi sen enempää heidän persoonallisuutensa mukaista kun myöskään lojaalia heidän esimiehiään kohtaan siinä merkityksessä kuin he todennäköisesti lojaalisuuden usein ymmärtävät.¹⁶⁶² Asian osalta on tämän lisäksi myös syytä muistuttaa, etteivät keskivertoupseereiden valmiudetkaan (mm. konservatiivisuus ja ”luovuusvaje”) ole erityisen hyvät tällaisen radikaalin rakentavan kritiikin antamiseen, joten todennäköisesti puolustusvoimain komentaja on myös todellisuudessa, Clausewitzin asiaa koskevan näkemyksen mukaisesti, varsin yksin monien ongelmien kanssa.¹⁶⁶³ Kritiikin odottaminen alaisilta ja erityisesti kyky sen neutraaliin vastaanottamiseen kritiikin ankaruudesta riippumatta on sen sijaan itsessään erittäin tärkeä hyvän johtajan ominaisuus¹⁶⁶⁴ oikeiden päätösten teon mahdollistamiseksi. Tästä johtuen vaikuttaakin hieman erikoiselta, että vaikka amiraali kritiikkiä halusikin, niin miksi ihmeessä hän ei sitten itse varmistanut kritiikin¹⁶⁶⁵ saamista, koska eikö hänellä nyt kuitenkin olisi ollut kaikkein parhaimmat mahdollisuudet valita lähipiiriinsä juuri sellaisia kritiikin antamiseen kykeneviä henkilöitä kuin hän tuntui ympärilleen kaivanneen?

Organisaatiot ovatkin täynnä jees-miehiä, joiden ainoa tavoite on päästä itse päättävään asemaan. Hargroven mukaan organisaatioiden olisi pyrittävä etsimään ihmisiä, jotka kykenevät aidosti kertomaan mielipiteensä, vaikka he olisivatkin eri mieltä kuin auktoriteetit.” (Juuti 2001, 340)

¹⁶⁶⁰ Amiraalin itsekriittinen kommentti ylimmän johdon luovuusvajeesta ja kyvyttömyydestä tehdä uusia asioita olisi tarpeellinen aihe myös syvällisemmin pohdittavaksi, koska sotilasjohdolle tärkeät synteettisen ajattelun kyky ja luovuus ovat myös toisiinsa kytköksissä olevia asioita (Uusikylä & Piirto 1999, 21–22).

¹⁶⁶¹ Huomioi myös kenraali Hägglundin jo aikaisemmin tutkimuksessa mainittu asiaan liittynyt kommentti: ”*Tämä on sotilasyhteisön voima: esimiehen huonojakin päätöksiä tuetaan täysin palkein.*” (Hägglund 2006, 239)

¹⁶⁶² Todennäköisesti suuri osa upseereista ymmärtääkin lojaalisuuden perinteiseen sotilaalliseen tapaan esimiesten käskyjen ehdottomaksi noudattamiseksi. Upseerit eivät tyypillisesti kritisoi järjestelmää myöskään sen vuoksi, koska samallahan he kritisoisivat vähintäänkin epäsuorasti myös esimiehiään. Vaikka en henkilökohtaisesti pidäkään tällaista lojaalisuuden määrittelyä hedelmällisenä, ymmärrän kuitenkin aivan hyvin sen, ettei upseereiden kuitenkaan olisi kritiikkiä antaessaan soveliaasti kritisoida esimiehiään julkisesti (ks. myös Kylkirauta 2/2010, 1). Tästä johtuen onkin vain organisaation ulkopuolisen henkilön käytännössä mahdollista antaa tässä tutkimuksessa annettavan kaltaista railakasta kritiikkiä.

¹⁶⁶³ Friedrich Nietzsche: ”*Auktoriteettiushko lisääntyy luovien voimien vähentyessä.*” Viljo Römpötti: ”*Syvenevä ajatus tarvitsee yksilöitä, levenevä joukkoja.*” Jo niinkin aikaisin kuin keskiajalla ”*pelkkää auktoriteettiin vetoamista pidettiin heikoimpana argumentaatiomuotona paitsi teologiassa ja oikeustieteessä, joissa se kuului asiaan*” (Löppönen, Mäkelä & Paunio 1991, 55–56).

¹⁶⁶⁴ Päämajoitusestari Airoa käsitteleviltä internet-sivuilta (<http://kotisivu.suomi.net/brantberg/Sotakenraalit%20-%20kenraaliluutnantti%20Aksel%20Airo.htm>) löytyy myös samaa perusasiaa käsittelevä lyhyt kertomus jonka mukaan *Airo oli kerran sanonut Mannerheimille: ”Voisinhan olla väittämättä vastaan.” Siihen Mannerheim oli puolestaan vastannut: ”Minulla on jo tarpeeksi sellaisia kenraaleja. Voisin vaikka ylentää koko kadettikompanian kenraaleiksi. Ne osaisivat varmasti sanoa aina ’kyllä herra marsalkka’.*” Ilmeisesti juuri tästä vastaanväittämistäipumuksesta johtuen Mannerheim kutsuikin Airoa ”terrierikseen” (Turtola 2009, 240).

¹⁶⁶⁵ Todellinen kriittisyys ei luonnollisestikaan myöskään tarkoita sitä, että kritiikin pitäisi olla pelkästään komentajan itsensä näkemyksen mukaista, sitä tukemaan tarkoitettua, ryhmäajattelua vain entisestäänkin vahvistavaa näennäiskritiikkiä.

Vielä lopuksi puolustusvoimien palautejärjestelmän heikkoudesta voidaan nostaa esille eräs asiaa hyvin kuvaava esimerkki. Vaikka ainakin puolustusvoimien rekrytointijärjestelmä, pääsykoejärjestelmä, koulutusjärjestelmä, opiskelijapalautejärjestelmä, 360°-palautejärjestelmä ja suoritusarviointijärjestelmä näyttäisivät olevan varsin huonossa tilassa, ja sen seurauksena myös nuorten upseereiden taso näyttäisi heikentyneen,¹⁶⁶⁶ siitä huolimatta puolustusvoimissa on kuitenkin juuri tässä nimenomaisessa kriisivaiheessa keskitytty korostamaan upseerikunnan hyvän kunnon ja moitteettoman ulkoasun merkitystä.¹⁶⁶⁷ Kylkirauta-lehden haastattelussa amiraali Kaskeala tosin viittaa upseereiden ulkoasun merkitykseen vain lyhyesti seuraavaan tapaan: ”*Olisin valmis jopa palauttamaan käyttöön eräitä perinteikkäitä erinomaiseksi osoittautuneita sotilasasusteita.*” (Kylkirauta 2/2005, 8)¹⁶⁶⁸ Kunnon ja ulkoisen olemuksen korostamisessa ei tietenkään olisi mitään pahaa, mikäli sen merkitys ei olisi erittäin vähäinen suhteessa siihen, kuinka paljon ongelmia nykyupseereiden ns. sisäiset puutteet tulevat Suomen maanpuolustukselle tulevaisuudessa aiheuttamaan.¹⁶⁶⁹ Tällaisessa tilanteessa, ja varsinkin suhteutettuna amiraalin edellä mainittuun toiveeseen saada kriittistä palautetta organisaatiota koskevista ongelmista, vaikuttaakin ulkoisen habituksen korostaminen omituiselta asioiden priorisoinnilta, koska sen paremmin hyvä kunto¹⁶⁷⁰ kuin kaunis ulkoasuakaan eivät todistetusti korreloi millään tavoin ihmisen älyllisten ominaisuuksien kanssa,¹⁶⁷¹ vaikka näin esimerkiksi uusplatonisesti painottuneella humanismin aikakaudella (renessanssi) vielä oletettiin olevan.¹⁶⁷² Tästä huolimatta amiraali Kaskeala kuitenkin totesi YEK 51:n valmistumistilaisuuden juhlapuheessaan hyvän kunnon merkitystä älyllisten tekijöiden kustannuksella korostaessaan: ”*Jolla veri kiertää jaloissa, sillä se kiertää myös päässä.*”¹⁶⁷³

Itse asiassa hyvin samankaltainen on myös monien muiden upseereiden näkemys hyvän kunnon (yli)suuresta merkityksestä. Tutkimuksessa läpikäytyihin asioihin

¹⁶⁶⁶ Tätä ei siis voida varmasti tietää, koska tutkimusaineisto ei ulottunut (kattavasti) vanhempaan upseerikuntaan.

¹⁶⁶⁷ Sama peruslinjaus näkyy vielä selvemmin puolustusvoimien huolena varusmiesten heikosta kuntotasosta.

¹⁶⁶⁸ Amiraalin tiedetään kuitenkin kiinnittäneen paljon huomiota upseereiden ulkoiseen olemukseen. Puolustusvoimissa kiertää esimerkiksi sellainen kertomus (olen kuullut tarinan monta kertaa, eri kautta ja eri ihmisten kertomana), ettei amiraali olisi ollut lainkaan halukas ylentämään epäsoitilaaliselta näyttäviä upseereita (eversteiksi).

¹⁶⁶⁹ Esimerkiksi Iltalehden pääkirjoituksessa *Armeija suosii huippu-urheilijoita* (13.6.2011) ihmeteltiin syystäkin sitä, miksi ihmeessä puolustusvoimat suosii huippu-urheilijoita, muttei älyllisten alojen huipputaajia, vaikka juuri tällaisia ihmisiähän puolustusvoimat todellisuudessa upseereikseen tarvitsisi.

¹⁶⁷⁰ Vaikka onkin mahdollista sanoa, että fyysinen harjoittelu on järkevää, fyysinen harjoittelu ei tästä huolimatta kuitenkaan tee kenestäkään (ainakaan merkittävällä tavoin) aikaisempaa älykkäämpää ja/tai viisaampaa.

¹⁶⁷¹ Toisinaan jopa huvittavia piirteitä saa myös monille upseereille tyypillinen tapa ”leikkiä” ruoalla ja ”pläträtä” alkoholijuomilla muka marsalkka Mannerheimin esimerkkiä seuraten; todellisuudessa Mannerheim nimittäin eli melkoisen askeettista elämää, jonka lisäksi myös hänen alkoholinkäyttönsä oli kohtuullista. Lisäksi kyseiset tavat ovat pelkkää ”pintaa”, jolla ei ole upseereiden osalta minkäänlaista merkitystä ilman ammatillista osaamista (vrt. tällaista ulkoisen olemuksen merkitystä sisäisten tekijöiden kustannuksella korostavaa näkemystä myös preussilaisista ja saksalaisista upseereista työssä jo aiemmin kerrottuun).

¹⁶⁷² Kerttu Wanne: ”*Ihmisillä on loistava kyky keksiä pieniä velvollisuuksia suurten tilalle.*”

¹⁶⁷³ Asian merkitys oli aivan varmasti amiraalille myös hyvin suuri, koska hän esitti näkemyksensä YEK 51:n valmistumistilaisuudessa (3.11.2004). Yleisesikunta-upseereiden valmistumistilaisuus on nimittäin sotatieteiden tohtoripromootion jälkeen tärkein puolustusvoimien akateeminen juhlatilaisuus, joten amiraali ei aivan varmasti olisi nostonut asiaa esille juuri kyseisessä puheessaan mikäli hän ei olisi pitänyt asian merkitystä erittäin suurena.

suhteutettuna vaikuttavat kuitenkin varsin omituisilta esimerkiksi sellaiset kenraali Hägglundin ja Upseeriliiton pääsihteerin Hannu Sipilän näkemykset, joiden mukaan jopa alle 40-vuotiaat reserviläiset olisi syytä vapauttaa asevelvollisuudesta, koska heidän mukaansa reserviläiset ovat hurttiukkoja, joiden ammattitaito (Hägglund) ja kunto (Sipilä) eivät riitä sodan ajan tehtävissä toimimiseen (Ilta-Sanomat 17.05.2009 ja Sotilasaikakauslehti 6–7/2009).¹⁶⁷⁴ Tältä osin on hyvin erikoista varsinkin se, että samaan aikaan kun puolustusvoimat virallisesti korostaa suomalaisten reserviläisten olevan erittäin ammattitaitoisia (esim. Koli 20.11.2010) ja amiraali Kaskealan mukaan jopa maailman parhaina sotilaita (ks. http://www.reservilainen.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=543:sprintin-ja-intin-mestari-&catid=157:flash-alue&Itemid=115), siitä huolimatta hänen edeltäjänsä kuitenkin katsoo soveliaaksi nimitellä persoonallisuutensa puolesta keskivertoupseereita strategisen tason johtajiksi paremmin soveltuvia, upseereita paljon korkeatasoisemmin (siviili)koulutettuja, upseereita vaativammissa johtotehtävissä toimivia¹⁶⁷⁵ ja tarvittaessa myös älyä, luovuutta ja todellisuuden kompleksisuuden ymmärtämiskykyä edellyttäviin vaativiin sotilastehtäviin upseereita paremmin koulutettavissa olevia reserviläisiäkin ammattitaidottomiksi hurttiukoiksi.¹⁶⁷⁶

Sipilän näkemyksestä on puolestaan syytä todeta, ettei ikää ja kuntoa pitäisi sekoittaa keskenään, koska kuntohan on kuitenkin ensisijaisesti harjoittelustaustaan sidoksissa oleva asia. Näin ollen, mikäli reserviläisten karsinta tapahtuisi iän perusteella, menisi helposti ns. lapsi pesuveden mukana, koska amiraali Kaskealan peräänkuuluttamat kaikkein ammattitaitoisimmat ja samalla myös kaaderi-upseereiden puutteita parhaiten paikkaamaan pystyvät reserviläiset löytyvät nimenomaan yli 40-vuotiaiden ikäluokasta.¹⁶⁷⁷ Toisaalta, reserviläisten osalta ikäkriteerin käyttö olisi kuitenkin siinä mielessä ymmärrettävää, että jotkut reserviläisethän voisivat tietenkin katsoa kuntoperustaisen karsinnan olevan nimenomaan hyvä- eikä siis suinkaan huonokuntoisia syrjivää. Sen sijaan ammattisotilaiden osalta näin ei ole, koska puolustusvoimillahan pitää luonnollisestikin olla oikeus vaatia kaikkien ammattisotilaiden olevan taistelukykyisiä.¹⁶⁷⁸ Tästä johtuen sotilailla on myös käytännössä lain mukainen

¹⁶⁷⁴ Sen sijaan amiraali Kaskealan asian perustelemiseksi käyttämä syy kyvyttömyydestä varustaa joukot asianmukaisilla varusteilla on hyväksyttävissä oleva (<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/52750-kaskeala-reservia-supistettava-asevelvollisuusajakaaleikattava>). Sen sijaan, mikäli syy kyvyttömyyteen varustaa reservi riittävän hyvin johtuisi puolustusvoimien itsensä tekemästä epätarkoituksenmukaisesta resurssien jaosta, perustelu ei ymmärrettävyydestään huolimatta kuitenkaan olisi hyväksyttävissä oleva. Samoin, perustelu ei olisi erityisen hyvä myöskään kaikkiin reserviläisiin sovellettavaksi, koska yleisesti ottaen amiraalin peräänkuuluttamat kaikkein ammattitaitoisimmat (opiskelu + työkokemus) reserviläiset ovat yli 40-vuotiaita.

¹⁶⁷⁵ Rauhan aikana upseerit siis ennemminkin hallinnoivat kuin johtavat organisaatiotaan. Persoonallisuutensa puolesta he myös soveltuvat hyvin hallinnollisia rutiinitehtäviä hoitamaan (ks. esim. Briggs Myers & Myers 1988, 51).

¹⁶⁷⁶ Mikäli puolustusvoimat ei joko ymmärrä tai osaa hyödyntää reserviläisissä piilevää potentiaalia täysipainoisesti oikeanlaisia reserviläisiä riittävästi kertausharjoittamalla, olisi kyse sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta erittäin keskeisestä ongelmasta. Näin puolustusvoimissa kaikkea huolimatta kuitenkin toimitaan, koska sehän karsii aina taloudelliseen ahdinkoon joutuessaan ensimmäiseksi kertausharjoituksista sotilaallisen puolustuskyvyn heikkenemisestä välittämättä. Puolustusvoimat näyttäisi siis hakevan säästöjä ”klemmareita säästämällä”, vaikka ongelman ratkaiseminen edellyttäisikin organisaation rakenteellisiin ongelmiin kovalla kädellä puuttumista.

¹⁶⁷⁷ Reservin koon pienentämisen ja reserviläisten iän alentamisen seurauksena tulisi myös puolustusvoimien vaalima korkea maanpuolustustahto laskemaan (ks. myös http://www.panssarikilta.fi/Lehti/Panssari200704_sivu_3.html).

¹⁶⁷⁸ Itse asiassa myös kenraali Hägglund on sitä mieltä, ettei puolustusvoimat tee mitään ”rumilla” ja heikkokuntoisilla upseereilla: *”Puolustusvoimien komentajana vuosina 1994–2001 toiminut Gustav Hägglund totesi, että sotilaiden ulkonäkö on osa armeijan*

velvollisuus huolehtia kunnostaan, joten huono kunto on jo tällä hetkelläkin heidän osaltaan pätevä syy esimerkiksi ylentämättä jättämiselle.¹⁶⁷⁹ Näin ollen onkin hyvin erikoista, että hyvän kunnan merkitystä korostavasta ”*jolla veri kiertää jaloissa, sillä se kiertää myös päässä*” -retoriikasta huolimatta puolustusvoimat ei kuitenkaan käytännössä edellytä upseereiden täyttävän juuri minkäänlaista kunto- ja voimatasoa.¹⁶⁸⁰ Upseereilta edellytettävä ”riittävän hyvä” testikunto ei siis tarkoita lähimainkaan samaa asiaa kuin taistelijoilta edellytettävä kuntotaso. Käytännössä riittävästä kuntotasosta voitaisiin puolestaan varmistua esimerkiksi siten, että ammatissotilaiden ylentämisen ennakkoehtona olisi iästä ja ylennystasosta riippumatta vaikkapa Sipilän taistelijoilta edellyttämä taso, eli kuten Sipilä itse asian ilmaisee: ”*Tiedemiehet ovat lyöneet sellaiset rätingit pöytään, että taistelijan hapenottokyvyn edellytetään olevan vähintään 50–55 millilitraa painokiloa kohti minuutissa.*” (Sotilasaikakauslehti 6–7, 2009).¹⁶⁸¹

imagoa, jota on varjeltava kuin silmäterää. Imago alkaa vyötärönmitasta: huomattava ylipaino on merkki itsekurin puutteesta ja nimenomaan itsekuria upseereilta edellytetään. Puolustusvoimissa ei saisi päästää itseään fyysisesti heikkoon kuntoon, tositalanteessa ei tehdä mitään heikkokuntoisella upseerilla, joka ei jaksakaan edes marssia, saati johtaa joukkoa. (Hägglund 2007, 70–71).” (Kemppe 2010, 43–53)

¹⁶⁷⁹ Esimerkiksi *Laki puolustusvoimista* (11.5.2007/551) 4. luku, 37 § ja 43 §, *Hallituksen esitys eduskunnalle puolustusvoimailainsäätelyä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi* (HE 264/2006 vp) 43 § ja *Puolustusministeriön asetus oleskelu- ja vierailuluvista, kieltotauluista, vartio- ja päivystystehtävää suorittavan virkamiehen koulutuksesta sekä ammatissotilaan perustaidoista ja kunnosta* (1253/2007) 4. luku, 14 §.

¹⁶⁸⁰ Esimerkiksi 30–34-vuotiaiden sotilaiden (miesten) edellytetään tekevän vain vaatimattomat 23 vatsaliikettä, 20 punnerrusta, hyppäävän 1,70 m vauhditonta pituutta ja juoksevan Cooper-testissä 2 100 m (vastaa maksimaalista hapenottokykyä 35,7 ml/kg/min). Lisäksi, vaikka MpKK edellyttääkin kadeteilta 2 600 m:n juoksutulosta, työelämään siirtymisen jälkeen nuorille 20–24-vuotiaille upseereille kuitenkin riittää heikko 2 200 m:n tulos hyväksyttävään suoritukseen. Ks. tarkemmin *Puolustusvoimien kuntotestaajan käsikirja* (2011). Tähän kunnan merkitystä korostavaan linjaukseen suhteutettuna vaikuttaa myös omituiselta, että nykyisin Kadettikouluun pyrkijät kuitenkin saavat Cooper-testistä aikaisempaa helpommin pääsykoepisteitä.

¹⁶⁸¹ Toisin sanoen, koska puolustusvoimat edellyttää jo nykyisinkin upseereiden täyttävän tietyn, hyvin heikon kuntotason, niin miksi puolustusvoimien johto kuitenkin tyytyy vain retorisella tasolla korostamaan hyvän kunnan merkitystä, muttei sen sijaan tee jämäkkää päätöstä ja vaadi kaikkien sotilaiden täyttävän esimerkiksi Sipilän heiltä edellyttämää kuntotasoa, koska sotahan ei ikää katso? Asian ei edes pitäisi olla minkäänlaisen ongelman, koska upseereilla on jopa oikeus kuntoilla työaikanaan, samoin kuin myös lakiin perustuva velvollisuuskin huolehtia kunnostaan. Lisäksi, koska riittämätön kuntotaso on Sipilän mukaan hyväksyttävä syy huonokuntoisista reserviläis-hurttiukoista eroon pääsemiseksi, niin tällöinhän saman periaatteen pitäisi tietenkin koskea myös ammatissotilaita, koska heidän velvollisuutenaanhan on jo pelkästään syväjohtamisen periaatteita noudatettaessakin toimia esikuvina reserviläisille. Jostain ”kumman” syystä Sipilän ratkaisuehdotus asiaan kuitenkin on, että näitä kuntonsa hoitamisen laiminlyöneitä hurttiukkokaaderiupseereita, joiden ammattitaito on lisäksi varsin vaatimattomantasoista, pitäisi päinvastoin palkita heidän eläkeikänsä alentamalla (samaa mieltä asiasta on myös Upseeriliiton puheenjohtaja Hannu Westerlund; Sotilasaikakauslehti 9/2011), vaikka ainakin ns. todellisessa elämässä yritysmaailman puolella tehtäviinsä sopimattomat henkilöt on palkittamisen sijasta tapana irtisanoa – ja juuri tällä tavoin toimista myös Sipilä itse reserviläisten osalta ehdottaa. Tällaista suhtautumista asiaan voidaan kuitenkin pitää hyvin erikoisena, koska läpi (sota)historian upseereiden on hyvissä armeijoissa edellytetty toimivan esikuvina rivisotilaille. Asiaan liittyen on esimerkiksi kiinalainen sotateoreetikko Liutao (aikakaudelta 770–476 eaa.) todennut: ”*Upseerit eivät istahda alas, elleivät sotilaitaan istu. Upseerit eivät syö, elleivät sotilaita ole syöneet ensin. Pakkaset ja helteet on kärsittävä yhdessä. Näin upseerit ja sotilaat saavuttavat tarpeelliset voimat kohdata myös kuoleman yhdessä.*” Guoyü (4. vuosisata eaa.) puolestaan toteaa samasta asiasta: ”*Kun upseerit jakavat yhdessä sotilaiden kanssa leirityksen ilot, marssivat tasa-arvoisesti yhdessä ja kokevat yhdessä kuoleman tuskat,*

Yhteenvetona amiraali Kaskealan puheista voidaan puolestaan tehdä rinnastus, joka yhdistää puolustusvoimat 1990-luvun alkupuolen suomalaispankkeihin. Tutkimukseni ohjaaja professori Risto Tainio piti 29.1.2010 Aalto-yliopistolla esityksen, joka käsitteli pankkikriisiä ja sen keskeisimpiä syitä (<http://www.youtube.com/watch?v=KH5S4qmLHg0>). Syiden osalta hän puolestaan päätyi johtopäätökseen, että tärkeimmät syyt niin pankkikriisiin kuin yleisesti ottaenkin vastaavantyyppisiin kriiseihin ovat: *kriisin tunnistamisen hitaus, muutostoimenpiteiden viivyttely, katteettoman optimismin levittäminen, avainhenkilöiden suojelu ja tervehdyttämisratkaisujen yksipuolisuus*.¹⁶⁸² Toisessa yhteydessä professori Tainio puolestaan toteaa, että *"taitava johtaja tietää milloin pitää johtaa ja milloin ei – kapellimestarin ei pidä häiritä hyvin soittavaa orkesteria. Taitava johtaja tuntee itsensä, kilpailijansa ja tilanteet. Tilanteet vaihtelevat. Tilannetajuinen johtaja ja ottaa roolinsa tilanteen mukaan; erityisesti vaikeissa tilanteissa. Tilannetajua tarvitaan, sillä tietyissä tilanteissa joutuu johtamaan enemmän kuin toisissa. Kriisitilanteissa katseet kohdistuvat johtajaan ja tämän johtajuustaidot joutuvat erityiselle koetukselle."* (Avain-lehti 2/2005) Kuten havaitaan, näyttäisi puolustusvoimat toiminut lähes täsmälleen tyypillisen kriisiyrityksen tavoin, koska sehän ei ole ilmeisesti vielä kukaan kunnolla tunnistanut ongelmiansa perimmäisiä syitä, se ei ole proagoinut ongelmiin vaikka onkin tiennyt jo iät ajat mihin ne tulevat lopulta johtamaan,¹⁶⁸³ sen johto viljelee edelleenkin perätöntä retoriikkaa upseereiden ja organisaation poikkeuksellisesta "erinomaisuudesta", se näyttäisi "suojelevan" ylintä johtoaan kuulemasta organisaatiota koskevia vakavimpia ongelmia ja tervehdyttämistoimenpiteet kohdennetaan myös kohteisiin, joilla ei ole käytännöllisesti katsoen minkäänlaista korjaavaa vaikutusta organisaation rakenteellisiin perusongelmiin. Kaikkein huolestuttavinta asian osalta on kuitenkin se, ettei kapellimestari ole puuttunut myöskään huonosti soittavan orkesterin soittamiseen, vaikka juuri tällä tavoinhan orkesterin johtajan olisi tällaisessa tilanteessa pitänyt toimia.

Kaiken lisäksi, vaikka amiraali on ollut jo yli kahden vuoden ajan reservissä ja vaikka puolustusvoimien ongelmat ovat kyseisenä aikana vielä entisestäänkin pahentuneet, ilmeisesti puolustusvoimat ei kuitenkaan vielä kukaan kunnolla ymmärtänyt ongelmiansa perussyyn olevan siinä, että sen toiminta/näennäistoiminta/toimimattomuus ylläpitää tehokkaasti tehotonta stagnaatiota.¹⁶⁸⁴ Toinen, vielä tätäkin pahempi ongelma kuitenkin on, ettei puolustusvoimat monista muista organisaatioista poiketen myöskään voi(ne) palkata pätevää kriisijohtoa ongelmiaan korjaamaan, vaikka yritysmaailmasta saatujen kokemusten nojalla onkin erittäin hyvät syyt olettaa, ettei stagnaatiota ylläpitämään tottunut suomalainen perusupseeri voi edes niin halutessaan muuttua ainakaan sellaiseksi dynaamiseksi saneeraajaksi, jonka saneeraustoimenpiteet kohdentuisivat maanpuolustuksellisen kokonaistehokkuuden maksimoimiseen eivätkä esimerkiksi upseerikunnan etujen varmistamiseen. Tällaista uudistumismahdollisuutta heikentää huomattavasti myös se, että André Vandermerthin mukaan väestöstä 2,5 % on uusista asioista aina innostuvia henkilöitä, 13,5 % muutoshalukkaita mielipidejohtajia, 34 % varhaissoveltajia, 34 % myöhäissoveltajia ja 16 % muutosvastarintaisia konservatiiveja (Valpola 2007, 9). Näistä ryhmistä puolestaan uudesta innostujat ja mielipidejohtajat ovat avainasemassa muutosten

he muodostavat yhdessä sotilaiden kanssa järkkymättömän puolustustahdon ja luovat ankaran hyökkäysvoiman." (Nojonen 2009, 201)

¹⁶⁸² Hänen ilmeisen hyvin paikkansapitävä teesinsä asian osalta puolestaan oli, että mitä suurempi kriisi, sitä suurempi johtamistarve, sitä pienempi ohjauskyky, sitä vähemmän aikaa toimia ja sitä suurempi kiire tehdä muutoksia.

¹⁶⁸³ Koskee aivan erityisesti upseereiden eläkeikä- ja koulutusjärjestelmämuutoksesta syntyneitä ongelmia.

¹⁶⁸⁴ Tyypillisesti stagnaatiota ylläpitävät tekijät oikeutetaan niitä esimerkiksi (upseeri)perinteiksi kutsumalla.

aikaansaamisen kannalta. Koska upseerikunnan osalta kuitenkin tiedetään, että näihin kahteen ryhmään kuuluvien henkilöiden osuus on hyvin paljon pienempi ja konservatiivien osuus hyvin paljon suurempi kuin väestössä keskimäärin, puolustusvoimien mahdollisuuksia sisäiseen uudistumiseen voidaan tästäkin johtuen pitää hyvin huonoina, varsinkin kun konservatiivien osuus näyttäisi olevan organisaation ylijohdossa jopa poikkeuksellisen suuri. Näin ollen, vaikka puolustusvoimien nykytilanne onkin hyvin pitkälle rinnastettavissa 1990-luvun alkupuolen pankkien tilanteeseen, puolustusvoimien kannalta ongelmallista kuitenkin on, ettei organisaation ylimmässä johdossa kenties ole sellaisia ihmisiä, jotka voisivat sen tästä kriisistä sisältäpäin pelastaa.¹⁶⁸⁵

Upseerikoulutuksen nykytilannetta voidaankin tältä pohjalta asiaa katsottaessa pitää kokonaisuutena katsoen hyvin erikoisena. Vaikka sotaväki 1920-luvulla ilmeisesti saikin palvelukseensa huomattavan paljon nykyistä suuremman osan ikäluokkansa parhaimmistosta, siitä huolimatta sotaväen päällikkönä tuolloin toiminut kenraali Sihvo oli kuitenkin niin huolestunut upseereiden puutteellisesta koulutustasosta, että kirjoitti heille pelkästään Sotakorkeakoulun pääsykokeeseen valmistautumista varten asiaa käsitelleen kirjan. Sen sijaan nykyään, kun puolustusvoimien palvelukseen hakeutuvat henkilöt ovat sekä aikaisempaa heikkomaisempia että puolustusvoimien ylimpiin johtotehtäviin ilmeisen vääryntyyppisiä koulutettaviksi, puolustusvoimien nykyjohto kuitenkin pitää upseereiden sisäisiä valmiuksia hyvinä ja upseerikoulutuksen tasoa erinomaisena ja tämän seurauksena kiinnittääkin päähuomiota upseereiden ulkoiseen olemukseen. Tämä puolestaan viittaa vahvasti siihen, ettei puolustusvoimien johto olisi kovinkaan hyvin perillä puolustusvoimien reaalityodellisuudesta, eli ilmeisestikään organisaation palautejärjestelmä, jos sellaista nyt sitten ylipäätään edes on, ei siis toimi aivan niin kuin sen hyvin johdettujen organisaatioiden osalta pitäisi toimia. Koska upseerikunnan ja aivan erityisesti sen ylimmällä tasolla toimivien upseereiden korkean tason varmistamista voidaan ainakin clausewitzlaisittain ajatellen lisäksi pitää puolustusvoimien tärkeimpänä rauhan aikaisena tehtävänä, pitäisi heidän kuitenkin tuntea alaistensa todellinen taso erittäin hyvin, ja asiaan lepsustikin suhtauduttaessa joka tapauksessa paljon paremmin kuin tällä hetkellä näyttäisi tapahtuvan.¹⁶⁸⁶

Kaiken tutkimuksessa läpikäydyn perusteella puolustusvoimia ei enää olekaan mitään syytä pitää sellaisena ihanneorganisaationa kuin millaista kuvaa puolustusvoimat itsestään julkisuuteen propagoi. Päinvastoin, kuilu julkisuuskuvan ja todellisuuden välillä näyttäisi olevan niin valtavan suuri, että puolustusvoimien olisi korkea aika ryhtyä juuri sellaisten radikaalien uudistusten linjalle, joita kenraali Puheloinen Maanpuolustuskurssi 194:lle pitämässään puheessa peräänkuulutti. On nimittäin korostettava, etteivät tutkimuksessa esitetyt uhkakuvat ole pelkästään teoriassa mahdollisia vaan myös käytännön tasolla jossain vaiheessa ongelmiksi realisoituvia. Koska puolustusvoimat ei kuitenkaan näyttäisi olevan tietoinen kyseisten ongelmien vakavuudesta tai välttämättä edes niiden olemassaolosta, tämä ei puolestaan tue näkemystä siitä, että puolustusvoimien johdossa myöskään olisi clausewitzlaisia strategeita, koska strateginen nerohan ei olisi jättänyt perehtymättä puolustusvoimien rauhan aikaisen toiminnan kannalta kaikkein keskeisimmän upseerikoulutusjärjestelmän toimimattomuuteen.¹⁶⁸⁷

¹⁶⁸⁵ Käytännössä puolustusvoimia voivat johtaa vain kenraalit ja amiraalit, joiden määrä on kuitenkin varsin vähäinen, joten pelkona onkin, että pääosa kenraalikunnastakin on tällaisiin tehtäviin huonosti soveltuvia SJ-tyyppin ihmisiä.

¹⁶⁸⁶ Kaikkien tuntema ”totuus” suomalaisupseereiden poikkeuksellisesta erinomaisuudesta ei siis ole pätevä perustelu suomalaisupseereiden tason todistamiseen käytettäväksi, eikä se näin ollen myöskään olisi hyväksyttävä selitys upseerikuntaa koskevien vakavien ongelmien sivuuttamiseksi.

¹⁶⁸⁷ Jo pelkästään puolustusvoimien itsensä tuottama MpKK:n valintaopaskin olisi tarjonnut aivan riittävästi aineistoa ongelmakenttää riittävässä määrin avaamaan.

Mikäli amiraali Kaskeala ei puolestaan olisi aivan nimenomaisesti edellyttänyt puolustusvoimien toiminnan olevan avointa, vastuullista ja ongelmien esiin nostamiseen pyrkivää,¹⁶⁸⁸ voitaisiin monia edellä mainittuja epäkohtia kenties vielä pitää jotenkuten ymmärrettävinä esimerkiksi puolustusvoimien imagonrakentamispyrkimysten näkökulmasta asiaa katsottaessa. Amiraali kuitenkin aivan nimenomaisesti kielsi tämäntyyppisen puolustusvoimien todellista tilannetta vääristelevän moraalisesti arveluttavan toiminnan, mutta siitä huolimatta kuitenkin sortui ilmeisen tietämättään, asioista virheellisesti informoituna, myös itse antamaan virheellisen kuvan niin upseerikunnan kuin upseerikoulutusjärjestelmänkin tasosta. Siksi kyse ei voine olla muusta kuin siitä, ettei puolustusvoimat tunne kovin hyvin sen enempää itseään kuin upseereitaankaan, vaikka esimerkiksi Sunzin *Sodankäynnin taidossa* itsetuntemuksen merkitystä korostettiin jo kaksi ja puoli tuhatta vuotta sitten: *Tunne itsesi ja tunne vihollinen, sadassakaan taistelussa et ole vaarassa. Kun et tunne vihollistasi, mutta tunnet itsesi, ovat mahdollisuutesi voittaa ja hävitä yhtäläiset. Jos et tunne sen paremmin vihollistasi kuin itseäsi, häviät varmasti joka taistelun.* (Sun Tzu 1998, 92)¹⁶⁸⁹

¹⁶⁸⁸ Vastaavanlaisen ongelmien luovaan ratkaisemiseen tähtäävän avoimuuslinjauksen on tehnyt myös kenraali Puheloinen (Kylkirauta 4/2011, 5).

¹⁶⁸⁹ Tähän asiaan liittyen onkin erikoista, että vaikka Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori Vesa Tynkkynen korostaakin artikkelissaan *Johtajuus versus asiantuntijuus (Defensor Patriae 2/2010, 4–5)* myös MpKK:n osalta itsensä tuntemisen keskeistä merkitystä ilmeisestikin samassa merkityksessä kuin miten asiaa on tämän tutkimuksen yhteydessä upseerikoulutusjärjestelmän osalta käsitelty, siitä huolimatta MpKK:lla näytettäisiin kuitenkin oltavan varsin epätietoisia näihin asioihin liittyvistä vakavista ongelmista. Uskoakseni itsetuntemuksen puute tuleekin olemaan keskeinen syy myös siihen, miksei puolustusvoimat todennäköisesti tule onnistumaan ns. strategisessa kommunikaatiossaan niin hyvin kuin miten asian osalta *Strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot 2030* -kirjassa olevan lainauksen perusteella toivotaan tapahtuvan: *”Strateginen kommunikaatio ei kuitenkaan voi toimia ilman omaa kansallista narratiivia ja sanojemme ja tekojemme yhdenmukaisuutta.”* (Sirén 2011, 20) Kuten tutkimuksessa on osoitettu, puolustusvoimissa sanat ja teot eivät näyttäisi kohtaavan kovinkaan hyvin...

YHTEENVETO

"Pahinta pelkuruvilla on se, että tietää mikä on oikein eikä tee sitä."

Kungfutsse

Tutkimuksessa tarkasteltiin Suomen puolustusvoimien mahdollisuuksia saada ylimpään strategiseen johtoonsa ns. clausewitzlaisia strategisia neroja suomalais-upseereiden strategisten valmiuksien pohjalta. Tarkastelu jakautui kahteen pääteemaan, joista ensimmäisen (*Clausewitzlainen strategia*) tärkeimpänä tarkoituksena oli taustoittaa toista (*Clausewitzlainen strategi*) pääteemaa. Ensimmäisen teeman käsittely oli sen taustoittavasta luonteesta huolimatta kuitenkin erittäin tärkeää, koska ilman kyseistä käsittelyä lukijoiden ei olisi ollut mahdollista ymmärtää, miten Clausewitz tarkoitti strategian lähikäsitteineen sotateoreettisessa kehyksessä ymmärrettäväksi. Kyseisen tarkastelun tarkoituksena oli samoin myös selittää sitä, miksi clausewitzlaiselle strategille tutkimuksen yhteydessä asetettu vaatimustaso oli äärimmäisen korkea suhteessa siihen, miten asiaan esimerkiksi liiketaloustieteiden puolella yritysjohton (strateginen johtaja) osalta tyypillisesti suhtaudutaan.¹⁶⁹⁰ Erityisen tärkeää clausewitzlaisen strategian osalta on puolestaan ymmärtää (sodankäynnin) todellisuuden kaoottis-kompleksis-kitkaista perusolemusta, koska ilman kyseisen asian huomioon ottamista tarkastelu jäisi clausewitzlaista terminologiaa käytettäessä helposti ymmärrettävissä olevan *absoluuttisen sodan* tasolle, vaikka Clausewitzin sotateoriassa keskiytetäänkin paljon vaikeammin hahmotettavissa olevan *todellisen sodan* käsittelyyn.¹⁶⁹¹

Toinen, clausewitzlaisen strategin ominaisuuksien käsittelyyn keskittynyt pääteema rakentui ensimmäisen pääteeman varaan. Koska tässä tarkastelussa puolestaan painotuttiin asevoimien aivan ylimmän strategisen johdon tarkasteluun, tarkastelua ei myöskään ollut tarkoitettu kyseisen tason alapuolella toimivia upseereita koskevaksi. Muissa kuin strategisissa tehtävissä toimivia upseereita¹⁶⁹² ei tästä johtuen myöskään pitäisi sen enempää arvioida kuin arvostellakaan tutkimuksen perusteella. Se, että keskivertoupseereiden vahvuudet näyttäisivät selkeästi toiminta- ja johtamisympäristöstä kaoottis-kompleksiseen akateemis-strategiseen ympäristöön siirryttäessä kääntyvän heidän heikkouksiinsa, ei siis millään tavoin mitätöi heidän taktisia, hallinnollisia¹⁶⁹³ yms. vahvuuksiaan. Koska osa upseereista kaikesta huolimatta etenee lopulta myös strategisiin tehtäviin, pitäisi upseereiden joukossa kuitenkin olla kaikilla organisaatiotasolla riittävän strategiapotentiaalin omaavia henkilöitä kyseisiin tehtäviin myöhemmin nostettaviksi. Mahdollisen ongelman asian osalta kuitenkin muodostaa se, etteivät potentiaaliset strategit välttämättä ole parhaimmillaan upseerinuran alkuvaiheen tehtävissä toimiessaan. Koska upseerinuralla eteneminen kuitenkin perustuu jopa

¹⁶⁹⁰ Mm. se, että sodankäynnin ”hyveenä” on pyrkimys vastustajan kaikilla tasoilla tapahtuvaan huijaamiseen hyvin nopeasyklisen ja vaikeasti hallittavissa olevan toiminta- ja johtamiskehityksen puitteissa.

¹⁶⁹¹ Oikeastaan kuka tahansa voi hahmottaa (determinististä) absoluuttista sotaa, kun taas (indeterministisen) todellisen sodan ymmärtäminen edellyttää ainakin jonkintasoista clausewitzlaista strategisuutta. Ilman kyseisen aiheen käsittelyä ei siis olisi mahdollista ymmärtää miksi clausewitzlaisen strategin kriteerit asetettiin niin korkeiksi. Kyseisen asian ymmärtämistä puolestaan helpottaa 2. esseen *Clausewitzlainen kitka* lukeminen.

¹⁶⁹² Tässä yhteydessä upseeri samastettiin siis ennen kaikkea MBTI:n mukaisen (E)S(T)J-persoonallisuustyyppin kanssa.

¹⁶⁹³ Vaikka upseereiden MBTI-persoonallisuus onkin hallinnollisia tehtäviä suosiva, siitä huolimatta on heidän todellisiin hallinnollisiin kykyihinsä syytä suhtautua hivenen varaukselliseksi, koska ainakaan heidän saamansa hallinnollinen koulutus ei vastaa hallintoa pääaineenaan lukeneiden, muutenkin parempitasoisien siviiliyliopistojen opiskelijoihin (mm. kauppa-, valtio- ja hallintotieteilijät) tasoa.

poikkeuksellisen pitkälle nimenomaan aikaisempaan opinto- ja uramenestykseen, pelkona onkin, etteivät strategisissa merkityksessä oikeanlaiset henkilöt koskaan valikoidu tehtäviin, joissa heidän todelliset vahvuutensa pääsisivät oikeuksiinsa. Täten heidän uramenestyksensä (mm. sotilasarvo) ei siis välttämättä vastaa heidän piilevää potentiaaliaan.¹⁶⁹⁴

Vaikka clausewitzlaisen strategisuuden ongelma ei suoranaisesti koskekaan kuin varsin pientä osaa suomalaisupseereista (kenraaleiksi lopulta valikoituvat), tätä ei kuitenkaan pidä ymmärtää siten, etteikö asialla olisi varsin merkittävä epäsuora vaikutus myös muuhun upseerikuntaan. Tämä vaikutus puolestaan ilmenee sen kautta, että Maanpuolustuskorkeakoulun akateemisissa opinnoissa menestyminen edellyttää joka tapauksessa myös strategeilta vaadittavien valmiuksien olemassa-oloa. Vaikka kukaan nuorista upseereista ei siis lopulta valikoituisikaan strategiaan tehtäviin, edellyttää Bolognan prosessi, samoin kuin sen mukainen akateeminen opiskelukin, hyvin pitkälle samanlaisia valmiuksia kuin strategisissa tehtävissä menestyksellisesti toimiminenkin. Tästä epäsuorasta syystä johtuen pitäisikin kaikkien nykyisen koulutusjärjestelmän puitteissa opiskelevien kadettien omata riittävän hyvä luontainen akateemis-strateginen potentiaali. Kaiken lisäksi ainakin sen perusteella, että kyseisellä tasolla ilmenevän potentiaalın merkitystä on viime aikoina korostettu hyvin paljon myös Yhdysvaltojen asevoimissa, kyse on erittäin ajankohtaisesta asevoimia koskevasta ongelmasta eikä siis suinkaan pelkästä asiaa koskevasta henkilökohtaisesta näkemyksestäni.

Tutkimuksen osalta on myös huomioitava, että työssä asioita käsiteltiin keskivertoupseerin näkökulmasta, joten tutkimustulokset eivät ole sellaisinaan siirrettävissä yksittäisiä upseereita koskeviksi. Tutkimuksessa ei tästä johtuen myöskään kyseenalaistettu upseereiden parhaimmiston pätevyyttä, eli todennäköisesti heidän akateemis-strategiset valmiutensa ovatkin aivan yhtä hyvät kuin se pätevyys, jota voi löytää myös puolustusvoimien ulkopuolelta. Valitettavasti tähän keskivertoupseereita koskevaan tarkasteluun liittyy myös varjopuolensa eli se, ettei keskivertoupseeri myöskään ole kaikkein heikkotasoisin upseeri.¹⁶⁹⁵ Tältä osin on puolestaan painotettava, ettei vika tällöinkään ole upseereiden itsensä vaan järjestelmän, joka on heidät upseereiksi koulutettaviksi valinnut. Tämän seurauksena heitä ei myöskään pitäisi asiasta syyllistää. Samoin, tutkimuksen keskittyminen nykykadetteihin ja nuoriin upseereihin vaikuttaa myös siihen, etteivät tulokset välttämättä kaikilta osin myöskään ole sellaisinaan vanhempaan upseerikuntaan sovellettavissa, joten tällaista suoraa tulkintaa tutkimuksesta ei myöskään pitäisi tehdä.¹⁶⁹⁶

Lisäksi on tärkeää huomioda, että tapahtunut tarkastelu kohdentui ennen kaikkea vain ihmisten akateemis-strategisiin valmiuksiin. Tästä johtuen tapahtuneen tarkastelun pohjalta ei myöskään voida tehdä kovinkaan pitkälle vietyjä johtopäätöksiä siitä, kuinka hyvin henkilökohtaisilta akateemis-strategisilta valmiuksiltaan pätevätkään ihmiset täyttävät myös muut hyvältä strategilta

¹⁶⁹⁴ Niin puolustusvoimien kuin MpKK:nkin järjestelmät näyttäisivät myös selkeästi syrjivän potentiaalisia strategeita.

¹⁶⁹⁵ Pääsykoejärjestelmän luonteesta johtuen on todennäköistä, että suurin osa upseereista sijoittuu valmiuksiensa osalta hyvin lähelle keskimääräistä perusupseeria, jonka lisäksi ero heikoimpien ja keskimääräisten upseereiden välillä on paljon pienempi kuin millainen ero on keskimääräisten ja parhaiden upseereiden välillä.

¹⁶⁹⁶ Tutkimuksen perusteella tiedetään, että ainakin 1990-luvulla Kadettikoulun suorittaneet upseerit ovat nykykadetteja laadukkaampaa opiskelija- ja upseeriainesta. Sen sijaan tätä vanhemman upseerikunnan tasosta työssä voidaan tehdä vain epäsuoria oletuksia; todennäköisesti he eivät kuitenkaan ole 1990-luvun upseereiden veroisia.

edellyttävät (käytännöntasoiset) kriteerit.¹⁶⁹⁷ Koska tutkimuksessa käsitellyissä asioissa on kuitenkin hyvin pitkälle kyse hyvältä strategialta edellytettävistä välttämättömistä ennakkoehdoista, tutkimuksen sivuuttamat käytännön tekijät eivät kuitenkaan korvaisi tässä tutkimuksessa käsiteltyjä asioita vaan täydentäisivät niitä, joten niiden huomioon ottaminen tarkastelussa olisi toisin sanoen tiukentanut vain entisestäänkin strategeilta edellytettäviä kriteereitä.

Upseereiden strategisten valmiuksien selvittäminen ei myöskään olisi ollut mielekäästä ilman jonkinlaista teoreettis-käsitteellistä kehystä. Koska tutkimuksessa puolestaan keskityttiin tarkastelemaan strategin erinomaisuutta sotateoreetikko Carl von Clausewitzin asiaa koskevan näkemyksen pohjalta, oli tutkimusta myös luontevaa taustoittaa juuri kyseiseen teoriaan kytköksissä olevalla, edelleenkin sotilaallisella puolella erittäin keskeisessä asemassa olevalla strategianäkemyskellä. Koska clausewitzilaisuus kuitenkin poikkeaa hyvin paljon tyypillisistä liiketaloustieteellisistä strategianäkemyksistä ja koska myös monet sotateorian puolella siitä tehdyt tulkinnat (mm. sotateoreetikot Liddell Hart, Keegan ja Boyd) ovat ainakin tämän tutkimuksen näkökulmasta asiaa katsottaessa olleet melkoisen erikoisia, katsottiin tutkimuksessa aiheelliseksi helpottaa lukijoiden tehtävää, eli kyseistä sotateoriaa käytiin varsin yksityiskohtaisestikin läpi (1. essee).¹⁶⁹⁸ Clausewitzilaisen strategianäkemysten ymmärtämisen helpottamiseksi tutkimuksessa luotiin myös malli edesauttamaan liiketaloustieteellisen strategianäkemysten clausewitzilaiseen näkemykseen suhteuttamista. Tältä osin erityisen oleellista oli puolestaan osoittaa, ettei liiketaloustieteiden tyypillisesti lähinnä jokamiehen asiana pitämää strategisen johtajan käsitettä pitäisi ainakaan sellaisenaan samastaa hyvin harvinaisen clausewitzilaisen strategin kanssa.

Koska monet Clausewitz-tulkinnat ovat tämän tutkimuksen näkökulmasta kiinnittäneet huomionsa varsin epäoleellisiksi katsottavissa oleviin asioihin ja aivan erityisesti determinisoineet Clausewitzin indeterministiseksi luonnehdittavissa olevan sotateorian, tutkimuksessa käytettiin myös varsin paljon aikaa clausewitzilaisen sodankäynnin todellisuuskäsityksen läpikäymiseen (2. essee). Vaikka kyseisen todellisuuskäsityksen sisäistäminen ei aivan varmasti ole edes sen läpikäynnin jälkeen erityisen helppoa, toivottavasti kyseinen käsittely kuitenkin helpottaa kyseisen asian vähintäänkin älyllisellä tasolla tapahtuvaa ymmärtämistä. Tämä olisi itse asiassa toivottavaa jo pelkästään senkin vuoksi, että ilman kyseisen asian ymmärtämistä clausewitzilaisuudesta tehtävät tulkinnat eivät edes voi olla tässä yhteydessä tarkoitettujen mukaisia. Tästä johtuen tutkimusta myös pitäisi mahdollisten väärintulkintojen välttämiseksi lukea vain kyseiseen näkemykseen peilaten, vaikkei kyseiseen osuuteen enää sen läpikäynnin jälkeen juurikaan viitata.¹⁶⁹⁹ Mikäli lukija näin ollen pitääkin tutkimuksen clausewitzilaista sotateoriaa ja sodan todellisuuskäsitystä käsittelevää alkuosaa tarpeettomana tai tutkimuksen loppuosaan liian löyhästi linkittyvänä, hän ei tällöin ole ymmärtänyt tutkimuksen perimmäistä tarkoitusta tarkoittamallani tavoin, koska nimenomaan työn alkuosassa käsitelty clauswitzilainen kaootis-kompleksis-kitkainen sodankäynnin toiminta- ja johtamisympäristö toimii oikeutuksena vaatimukselle erittäin harvinaisten clausewitzilaisten strategien puolustusvoimien johtoon saamisesta.¹⁷⁰⁰

¹⁶⁹⁷ Lahjakkaila ihmisillä on kuitenkin tyypillisesti myös keskimääräistä parempi ns. maalaisjärki (Uusikylä 2005, 20), joten ei ole lähtökohtaisesti syytä olettaa, että uusia hyviä strategioita löytyisi juurikaan tämän ryhmän ulkopuolelta.

¹⁶⁹⁸ Tutkimuksen alkuperäiseen versioon nähden kyseisen osuus on myös lyhyempi.

¹⁶⁹⁹ Asiaan ei enää sen läpikäynnin jälkeen viitattu, koska asian moneen kertaan tapahtuva selittäminen olisi lisännyt tutkimuksen sivumäärää vielä nykyisestäänkin. Tämän lisäksi tutkimuksessa läpikäydyn perusteella vaikuttaisi hyvin pitkälle myös siltä, että ihmiset joka ymmärtävät asian tai sitten eivät (mm. postformaalin ajattelun kyky).

¹⁷⁰⁰ Tutkimuksen alkuosan tarkoituksen oli osoittaa vaihe vaiheelta käsitellyä laajentaen kuinka vaikeasti hallittavasta olevasta kokonaisuudesta clausewitzilaisessa sodankäynnin todellisuudessa on kyse, kun taas tutkimuksen loppuosan tarkoituksena oli

Clausewitzin sotateoriaa käsitelleen osion tarkoituksena oli siis osoittaa, kuinka vaikeasti ymmärrettävissä olevista asioista siinä on kyse. On siis erittäin vaikea hahmottaa clausewitzlaista sodankäynnin todellisuutta, jossa pitää samanaikaisesti kiinnittää huomiota niin sotateorian tieteellisiin tasoihin (sotataito, sotataidon teoria ja sodankäynnin teoriaa tukevat tieteenalat), tarkastelunäkökulmaan (absoluuttinen vs. todellinen sota), tapahtuvaan tarkastelutasoon (politiikka, strategia, taktiikka ja hallinto)¹⁷⁰¹ samoin kuin siihenkin, koskeeko tarkastelu asevoimien sodan aikaista (clausewitzlaista) ydintoimintaa vai rauhan aikana painottuvaa hallinnointia.¹⁷⁰² Mikäli kyseinen tarkastelu kytketään tämän lisäksi myös johtamisen tieteenalaan eli managementiin, leadershipiin, (organisaatio)rakenteeseen ja (organisaatio)-kulttuuriin, se kompleksisoituu vielä entisestäänkin. Erityisen hankalaksi asia kuitenkin muuttuu sen myötä, kun kyseisten asioidenkin osalta tarkastelu siirtyy absoluuttisen sodankäynnin teoreettiselta tasolta käytännöntasoisesta todellisesta sotaan¹⁷⁰³ koskevaksi (eli työn alkuosassa olleiden pyramidikuvien pinnalta niiden ytimeen siirryttäessä), jolloin päätöksiä tehtäessä pitää samanaikaisesti kiinnittää huomiota hyvin moniin erilaisiin asioihin, eli päätöksiä ei tyypillisesti ole tarkoituksenmukaista tehdä yksittäisten mallien tms. pohjalta.

Sodankäynnin osalta tilanne kuitenkin vaikeutuu vielä tästäkin vastustajan toimesta tapahtuvan tiedon (passiivisen) salaamis- ja (aktiivisen) harhaanjohtamispyrkimyksen myötä, jonka seurauksena tieto käytettävissä olevan informaation tasosta on paljon epävarmempaa kuin esimerkiksi tyypillisen tieteen osalta.¹⁷⁰⁴ Ja aivan kuin tämä ei jo riittäisi, kaiken lisäksi (sodankäynnin) todellisuuden kaoottis-kompleksinen eli clausewitzlaisittain *kitkainen*¹⁷⁰⁵ luonne, samoin kuin asiaa vain entisestäänkin pahentava inhimillinen vajavaisuuskin tämäntyyppisten järjestelmien hallitsemiseksi vaikeuttavat vielä entisestäänkin mahdollisuuksia kyseisen kentän kovinkaan hyvin hahmottamiseksi. Koska clausewitzlaisella strategilla on kuitenkin huomattavan paljon keskimääräistä ihmistä paremmat luontaiset valmiudet hahmottaa tällaista todellisuutta, pitäisi asevoimien, samoin kuin itse asiassa monien muidenkin suurten organisaatioiden löytää heitä ylimpään johtoonsa.¹⁷⁰⁶ Tutkimuksen perusteella tällaisia valmiuksia omaavia henkilöitä ei näyttäisi suomalaisesta upseerikunnasta kuitenkaan juurikaan löytyvän, vaan päinvastoin heidän osuutensa upseereiden joukossa näyttäisi olevan jopa poikkeuksellisen vähäinen oikeastaan mihin tahansa ja varsinkin heitä akateemisiin verokkiryhmiin verrattaessa.¹⁷⁰⁷

osoittaa kuinka ihmisten valmiudet ymmärtää tällaista todellisuutta vastaavasti heikkenivät kääntäen verrannollisesti kyseisen kompleksisoitumisen lisääntymisen myötä. Tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden puolestaan oletetaan kykenevän muodostamaan tutkimuksen alkuosassa käsiteltujen, kenties vain lyhyesti alaviitteinä mainittujen asioiden pohjalta itsenäisesti käsitys siitä kitkais-kaottis-kompleksisesta toimintakentästä, jossa clausewitzlaisen strategin on toimittava.

¹⁷⁰¹ Nykyisin myös operatiivinen ja taistelutekninen taso (joskus myös niiden välitasot kuten operatiivis-strateginen).

¹⁷⁰² Näiden asioiden väliset rajat eivät tyypillisesti myöskään ole erityisen selviä.

¹⁷⁰³ Sama perusongelma sisältyy luonnollisestikin myös hallintoa koskevaan tarkasteluun.

¹⁷⁰⁴ Tiede pyrkii tuottamaan luotettavaa tietoa ja sitä myös jaetaan vapaasti kaikkien käytettäväksi ja arvioitavaksi.

¹⁷⁰⁵ Clausewitz teki siis selvän pesäeron oman ja mekaniikan mukaisen kitkan välille.

¹⁷⁰⁶ Kyse on kuitenkin pelkästään oletuksesta, että myös (suur)yritykset toimisivat "clausewitzlaisessa todellisuudessa".

¹⁷⁰⁷ Upseereiden SJ-tyypin persoonallisuudesta johtuen Clausewitz-tulkintoja ei myöskään olisi ollut tarkoituksenmukaista jättää lukijoiden tehtäväksi, koska todennäköisesti suuri osa lukijoista olisi tällöin tulkinnut teoriaa hyvin eri tavoin (deterministisesti) kuin se on tässä yhteydessä tarkoitettu (indeterministisesti) ymmärrettäväksi.

Clausewitzin sotateoriaa käsitelleen osuuden jälkeen tutkimuksessa käytiin läpi erinäinen määrä asioita, joiden voidaan katsoa vaikuttavan ihmisten mahdollisuuksiin toimia clausewitzlaisina strategeina (3. essee). Vaikka tarkastelu ei mitä ilmeisimminkään ollut kattava,¹⁷⁰⁸ jo pelkästään senkin perusteella oli selvästi havaittavissa, että Clausewitzilla oli perustellut syyt väittää, että strategisen tasoinen sotilaallinen nerous on sekä persoonallisuussidonnaista että erittäin harvinaista.¹⁷⁰⁹ Kaiken lisäksi tutkimuksessa tällaiseen lopputulokseen päädyttiin, vaikka tarkastelu rajattiin tietoisesti ihmisten persoonallisuutta (psykologia) koskevaksi.¹⁷¹⁰ Clausewitzilaiselta strategilta ei siis esimerkiksi vaadittu kykyä ryhmien (sosiaalipsykologia) ja joukkojen (sosiologia) johtamiseen, puhumattakaan monista muista (käytännön) asioista, jotka hyvän strategin voidaan edellyttää hallitsevan.¹⁷¹¹ Tähän liittyen tarkastelu pyrittiin myös toteuttamaan siten, että potentiaalisten strategiien ryhmä olisi saatu tieteellisesti hyväksyttävällä tavoin asioita sopivasti painottaen mahdollisimman suureksi. Käytännössä tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että mikäli työssä hyödynnettyjen tutkimusten pohjalta oli vain suinkin mahdollista tehdä johtopäätös, että tutkimuksessa läpikäydyt asiat kytkeytyivät toisiinsa, näin oletettiin myös tapahtuvan, koska tällä tavoin toimien clausewitzlaisten strategiien ryhmään oli mahdollista saada selkeästi enemmän ihmisiä kuin päinvastoin asian osalta toimittaessa.¹⁷¹²

Nykykadettien ja nuorten upseereiden tarkastelu kyseisten kriteereiden pohjalta (4. ja 5. essee) puolestaan osoitti, että heidän akateemis-strategiset valmiutensa olivat selvästi heikommät kuin niiden olisi yliopistotasoisten opiskelijoiden kyseessä ollessa voinut olettaa ja edellyttää olevan. Kaikkein erikoisimmalta asian osalta kuitenkin vaikutti se, että heikot tulokset näyttivät olevan hyvin pitkälle seurausta puolustusvoimien omasta aktiivisesta toiminnasta, eli aivan kuin kyseiset järjestelmät olisi aivan tietoisesti suunniteltu laskemaan upseereiden akateemis-strategista tasoa.¹⁷¹³ Koska kyseisiin järjestelmiin liittyy kaiken lisäksi niin sisäisiä kuin niiden välisiäkin epäjohtonumukaisuuksia, asiasta ei myöskään voinut välttyä saamasta vaikutelmaa, ettei vasen käsi aina ollut tiennyt mitä oikea käsi oli

¹⁷⁰⁸ On siis erittäin vaikea määritellä etukäteen millaisia ominaisuuksia clausewitzilaisilta strategeilta pitäisi edellyttää, joten tästä johtuen ei myöskään ole mahdollista tietää kuinka kattava tapahtunut tarkastelu loppujen lopuksi oli.

¹⁷⁰⁹ Roomalainen sanonta: *"Nerous on lahja, oppiminen ilo."*

¹⁷¹⁰ Tätä tarkastelua kuitenkin täydennettiin tietyiltä osin myös muilla näkemyksillä. Esimerkiksi tutkimuksessa käsitelty *viisaus* on oppimisteoreettinen ja *opiskelumotivaatio* motivaatioteoreettinen näkemys. Myöskään työssä varsin merkittävässä roolissa oleva piagetlainen geneettinen epistemologia (mm. *formaali ajattelu*) ei ole persoonallisuusteoreettinen vaan kognitiiviseen psykologiaan sidoksissa oleva kehityspsykologinen näkökulma. Näiden lisäksi tutkimuksessa käsitellään myös suuri määrä muita asioita, jotka eivät itsessään ole persoonallisuusteoreettisia asioita, mutta joille on kuitenkin löydettävissä selkeä persoonallisuuskysymys (mm. *syväjohtaminen*).

¹⁷¹¹ Koska tarkastelussa oltiin kiinnostuneita vain ihmisten persoonallisista valmiuksista hyvinä strategeina toimimiseksi, tutkimuksessa ei esimerkiksi kiinnitetty minkäänlaista huomiota upseereiden käytännön tasoiseen sotilasosaamiseen, vaikka hyvän strategin voidaan tietenkin edellyttää omaavan myös tällaista osaamista.

¹⁷¹² Tällä tarkoitetaan erityisesti sitä, että mikäli esimerkiksi kahdesta yhtä luotettavana pidettävästä tutkimuksesta toisen mukaan kahden strategisuuden kriteerin välillä esiintyi korrelaatiota ja toisen taas ei, tällöin tutkimuksessa tukeuduttiin korrelaatiota osoittavaan tutkimukseen. Kyse oli siis siitä, ettei tutkija halunnut tällaisissa epävarmoissa tilanteissa pahentaa vielä entisestäänkin upseereiden osalta muutenkin varsin epämiellyttävänä pidettäviä tuloksia. Asioiden korreloivuudella tai korreloimattomuudella ei nimittäin ole minkäänlaista vaikutusta siihen, etteikö hyvien strategiien kaikesta huolimatta kuitenkin pitäisi täyttää kyseiset kriteerit.

¹⁷¹³ Mikäli järjestelmät taas oltaisiin suunniteltu pelkästään upseerin uran alkuvaiheen tarpeita palvelemaan, niin kyse ei kuitenkaan olisi strategisessa mielessä hyvistä järjestelmistä. Lisäksi on muistutettava, etteivät kyseiset järjestelmät Salosen tutkimuksen (2009) mukaan suoriudu edes kyseisestä tehtävästään.

milloinkin tehnyt. Tältä osin voidaan viitata vaikkapa siihen, että MpKK:n muodollista yliopistoroolia nostettiin (mm. Bolognan prosessi) juuri samaan aikaan kun Kadettikoulun pääsykoejärjestelmää muutettiin useampaan otteeseenkin vielä aikaisempaakin selvemmin epäakateemisia hakijoita suosivaksi.¹⁷¹⁴

Tähän asiaan liittyen on tässä vaiheessa lisäksi syytä todeta, että esimerkiksi kadettikurssi 95:n (opintojen aloitusvuosi 2008) jälkeen kadettien taso on todennäköisesti vielä entisestäänkin laskenut, koska tuon vuosikurssin jälkeen opintonsa aloittaneiden kadettien määrä on kasvanut noin 110:stä noin 140:een.¹⁷¹⁵ Koska hakijoiden tasossa ei kuitenkaan näyttäisi tapahtuneen vastaavanlaista muutosta parempaan suuntaan,¹⁷¹⁶ on nykyinen tilanne ilmeisesti vieläkin huolestuttavampi kuin millaisen kuvan asiasta on tutkimuksessa tähän mennessä läpikäydyn perusteella saanut.¹⁷¹⁷ Toisin sanoen, mikäli MpKK:n hakijoiden taso olisi pysynyt ennallaan, kaikki uudet noin 30 lisäopiskelijaa kuuluisivat joukkoon, jotka eivät olisi läpäisseet vuoden 2008 pääsykoetta, vaikkeivät kyseisen vuoden opiskelijatkaan erityisen hyvätaisoisia olleet. Tällaisen tasonlaskun puolesta puhuu myös se, että vuonna 2009 (KK 96) keskimääräinen pistemäärä, jolla Kadettikouluun päästiin, oli 95,5 (MpKK:n valintaopas 2010),¹⁷¹⁸ kun taas seuraavan vuoden 2010 pääsykokeessa (KK 97) sisään päästiin alhaisimmillaan vain 77,1 pisteellä (*Defensor Patriae* 3/2010, 14).¹⁷¹⁹ Tämän lisäksi kadettikurssi 97:lle pääsi varasijoilta vielä 32 hakijaa tätäkin alhaisemmilla pisteillä. Heidän osaltaan on puolestaan syytä huomioda, että varasijoilta opiskelupaikan saaminen edellyttää paremman hakijan luopuneen opiskelupaikastaan, minkä seurauksena opiskelunsa aloittavien kadettien keskiarvo- ja minimipistemäärät eivät mataluudestaan huolimatta olleet edes virallisten tilastojen mukaisia. Todellisuudessa siis KK 97:n minimipistemäärä oli alhaisempi kuin 77,1. Loppukommenttina edellä läpikäydystä voidaan puolestaan todeta, että todennäköisesti oikeastaan kaikki, mitä tutkimuksessa on tähän mennessä kadettien heikosta tasosta kerrottu, on siinä mielessä virheellistä tietoa, että tarkastelun kohteena olleiden kadettikurssien jälkeen – niin uskomattomalta kuin se kadettien heikko taso huomioon ottaen vaikuttaakin – nykykurssien taso on ilmeisesti vielä entisestäänkin laskenut!¹⁷²⁰

¹⁷¹⁴ Opiskelijapalautejärjestelmä ei myöskään edesauta MpKK:n opetuksen nykyistä akateemisemmaksi muuttamista.

¹⁷¹⁵ Luku ei pidä sisällään Ilmavoimien noin pariakymmentä lentäjää.

¹⁷¹⁶ Kuten työssä on jo aikaisemminkin todettu, asian todistaminen ei kuitenkaan onnistu, koska Kadettikoulu ei ole tilastoinut hakutilastoja muotoon, josta asia olisi tämän tutkimuksen tarpeeseen suhteutettuna kohtuullisella työpanostuksella selvitettävissä.

¹⁷¹⁷ Ainakin sen perusteella, että Koulutuksen arviointikeskuksen tutkijan Sirkku Kupiaisen mukaan koululaisten keskimääräinen osaamistaso on viime aikoina laskenut kaikilla mitatuilla osa-alueilla hyvin selvästi (*Koululaiset eivät osaa kohta paljon mitään!*; Aamulehti 2.5.2011) viittaisi päinvastoin siihen, että keskimääräinen yliopistoon pyrkijä tulisi jatkossa olemaan yleisesti ottaenkin aikaisempaa heikkotasoisempi.

¹⁷¹⁸ Vuonna 2007 minimipääsykoepistemäärä oli ollut 105 ja vuonna 2008 101,9.

¹⁷¹⁹ Vaikka keskimääräistä ja minimipistemäärää ei pidäkään sekoittaa keskenään, 18,4 pisteen ero KK 96:n keskimääräisen ja KK 97:n minimipistemäärän välillä on niin suuri, että keskimääräisillä pisteilläkin Kadettikouluun KK 97:llä sisään päässeiden kadettien tason on täytynyt laskea merkittävästi, koska esimerkiksi KK 94:llä keskimääräinen pistemäärä oli 105 ja minimipistemäärä 95.

¹⁷²⁰ Vuonna 2011 minimipistemäärä jolla Kadettikouluun päästiin oli MpKK:n kotisivuilla ilmoitetun mukaan 74,7 pistettä. Koska pääsykoekriteereissä ei ole tapahtunut muutoksia kadettikurssien 96 ja 98 välillä, ovat pistemäärät myös keskenään vertailukelpoisia. Lisäksi on huomionarvoista, että vuonna 2011 varasijoilta opiskelupaikan saaneiden osuus kasvoi noin 50 % vuoteen 2010 nähden (Kadettikoulun johtajan, eversti Harri Niskasen kanssa loppukesän 2011 aikana käydyt keskustelut). Opiskelijoiden määrän lisääntyessä ja tason laskiessa on myös Reserviupseerikoulun käyneiden osuus uusien kadettien joukossa laskenut.

Yleisesti ottaenkin erityisesti sellaiset puolustusvoimien järjestelmät, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä clausewitzlaisten strategiiden puolustusvoimien johtoon saamiseksi, ovat melkoisen heikkotasoisia ja pahimmillaan jopa kyseistä kehitystä kokonaan estäviä. Tutkimuksen pohjalta puolustusvoimista saikin kuvan, ettei organisaatiossa näyttäisi olevan kovinkaan hyvää strategista osaamista, koska muutenhan esimerkiksi tiedeyliopisto Maanpuolustuskorkeakoulussa käytössä olevaa rekrytointi-, pääsykoe- ja koulutusjärjestelmää ei missään tapauksessa olisi koskaan muutettu sellaisia epäakateemisia hakijoita suosivaksi, joilla tiedetään aikaisempien tutkimusten perusteella olevan huonot edellytykset niin akateemisissa opinnoissa kuin strategisissa tehtävissäkin toimimiseksi.¹⁷²¹ Samoin, vaikka tutkimuksessa käsiteltiin vain puolustusvoimien rauhan aikaista hallinnollista toimintaa, jota puolestaan voidaan pitää clausewitzlaisesta näkökulmasta asiaa tarkasteltaessa erittäin helposti hallittavissa olevana kokonaisuutena (6. essee), kyseinen tarkastelu ei tästä huolimatta kuitenkaan antanut tukeaa puolustusvoimien toiminnan strategisuudelle. Tällaiselle näkemykselle antaa tukea myös se, että tutkimuksessa esille nousseista suurista, mutta kuitenkin varsin helpostikin havaittavissa olevista ongelmista huolimatta puolustusvoimien johto tuntuisi kuitenkin olevan erittäin tyytyväinen niin organisaatioonsa tilaan kuin upseerikunnan nykytasoonkin. Puolustusvoimien käsitys itsestään näyttäisi siis olevan kaikkea muuta realistinen. Koska nimenomaan sotilasorganisaation pitäisi kuitenkin toimia reaalioliittisen, ellei peräti inhorealisticen ajattelun ohjaamana, tällaista puolustusvoimille tyypillistä itsekehuista idealismia onkin vaikea nähdä oikeastaan miltei osin erityisen myönteisenä asiana.

Tähän asiaan liittyen on myös Korkeakoulujen arviointineuvoston Maanpuolustuskorkeakoulusta tekemään *Maanpuolustuskorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi* -tutkimukseen (Okko ym. 2011) syytä suhtautua melkoisen kriittisesti, vaikka ja koska tutkimus antoi Maanpuolustuskorkeakoulun toiminnasta varsin positiivisen kuvan. On nimittäin huomioitava, että kyseisessä tutkimuksessa arvioitiin oikeastaan vain Maanpuolustuskorkeakoulun muodollisia prosesseja eikä siis suinkaan niiden sisältöjä.¹⁷²² Koska ainakaan tämän tutkimuksen mukaan mikään ei tue sitä, että prosessien sisällöt voisivat olla kovinkaan korkeatasoisia, kun taas puolustusvoimien kykyä tuottaa ulkoisesti uskottavia, muodollisesti pätevän oloisia dokumentteja ei millään tavoin kiistetä, näitä muodollisia ja sisällöllisiä tekijöitä ei myöskään pitäisi sekoittaa keskenään.¹⁷²³ Tästä johtuen kannattaa myös Korkeakoulujen arviointineuvoston

¹⁷²¹ Tällaisten henkilöiden valmiudet oppia ns. käytännön asioita eivät myöskään ole yhtään sen paremmat kuin millaiset ne ovat akateemisilta valmiuksiltaan parempitasoisilla henkilöillä vaan ennemminkin juuri päinvastoin.

¹⁷²² Sisällöllisten tekijöiden arviointi ei olisi edes ollut mahdollista niiden kolmen päivän aikana (12. –14.10.2010), jotka auditointiryhmä vietti Maanpuolustuskorkeakoululla. Auditoinnin osalta kannattaa huomioida myös sellainen realiteetti, että ainakin niin halutessaan Maanpuolustuskorkeakoulun olisi pienenä yliopistona myös poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet ohjeistaa henkilökuntansa jo etukäteen auditointiprosessia varten – ja itse asiassa juuri näin myös käytännön tasolla toimittiin (ks. esim. *Defensor Patriae* 1/2010, 34–36).

¹⁷²³ Tähän asiaan liittyen tuntuu esimerkiksi MpKK:n hallintojohtaja, kommodori Minkkinen sekoittavan muodolliset dokumentit ja niiden käytännön tasoinen toteutumisen keskenään. Bolognan prosessin liittyen hän toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: ”Korkeakoulujen arviointineuvosto julkaisi joulukuun puolivälissä raporttinsa ’Tutkimusneuvoston arviointi 2010’ (17/2010). Raportissa arvioidaan vajaan kymmenen vuotta käynnissä olleen Bolognan prosessin toteutumista kansallisessa korkeakoulumaailmassamme. Raportissa esitetyt kehittämissuosituksukset ovat mukavaa luettavaa sotilasliikkeen edustajalle. Monessa asiassa vaikuttaa siltä, että tavoitetilän kuvaus on lähes ote Maanpuolustuskorkeakoulun toimintakäsikirjasta. En paljoakaan löytänyt parannettavaa esimerkiksi siihen tapaan, jolla Maanpuolustuskorkeakoulu varmistaa opiskelijoidensa osaamisen työelämässä.” (*Defensor Patriae* 1/2011, 3) Toisin sanoen, vaikka MpKK:n toimintakäsikirjassa (2010) koulun

loppuraportin tiivistelmässä olevaan näkemykseen MpKK:n opetuksen laadunvalvontajärjestelmän hyvästä tasosta¹⁷²⁴ suhtautua varsin varauksellisesti, koska sisällöllisten, toisin kuin muodollisten tekijöiden osalta näkemys ei tämän tutkimuksen perusteella yksinkertaisesti vain voi pitää paikkaansa.¹⁷²⁵ Tutkimuksessa läpikäytyihin asioihin suhteutettuna vaikuttaakin hyvin erikoiselta, että Maanpuolustuskorkeakoululla tunnutaan kuitenkin aivan oikeastikin uskottavan korkeakoulun laadun(valvontajärjestelmän) erinomaisuuteen¹⁷²⁶ (ks. esim. *Defensor Patriae* 2/2011, 10–13).¹⁷²⁷

Puolustusvoimien osalta ongelma puolestaan näyttäisi konkretisoituvan intuitiivisten N-tyyppin upseereiden erittäin vähäiseen määrään.¹⁷²⁸ Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteivätkö myös upseereille ominaiset tosiasialliset (S-tyyppi) ihmiset voisi pelkästään MBTI-tyyppi-indikaattorin omia arviointikriteereitä käytettäessä toimia menestyksellisinä johtajina vaan siitä, että intuitiivisuus (N), toisin kuin tosiasiallisuus (S), korreloi oikeastaan kaikkien sellaisten MBTI-tarkastelun ulkopuolelle jäävien tekijöiden (mm. äly, tunneäly, viisaus, luovuus,

sanotaankin toimivan Korkeakoulujen arviointineuvoston suositusten mukaisesti, ainakaan tämän tutkimuksen perusteella oikeastaan mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että näin tapahtuisi myös käytännössä, eikä se kadettien heikohko taso huomioon ottaen voisi edes siihen aktiivisesti pyrittäessäkään toteutua kovinkaan hyvin.

¹⁷²⁴ *Korkeakoulun johto on sitoutunut laadunvarmistuksen kehittämiseen, ja johtamisjärjestelmä ohjaa koko henkilöstön osallistumaan laadunvarmistustyöhön. Tutkintoon johtavan koulutuksen laadunvarmistuksella on pitkät perinteet. Opetuksen laadunvarmistus yhdessä opetuksen tuen ja opiskelijapalveluiden kanssa muodostavat tehokkaan ja toimivan kokonaisuuden. Sotilashenkilöstön urakehityksen tukeminen ja osaamisen kehittäminen on sisällytetty hyvin toimintaperiaatteisiin.* (Okko ym. 2011, 68) Lainauksen osalta erityisen mielenkiintoiselta, joskin samalla myös hyvin omituiselta vaikuttaa näkemys opetuksen laadunvarmistuksen hyvästä toimivuudesta, koska todellisuudessa näyttäisi päinvastoin vahvasti siltä, ettei MpKK:lla oltaisi edes tunnistettu kadettiongelman vakavuutta, joten miten ihmeessä opetuksen laadunvarmistusjärjestelmäkään voisi tällöin toimia tehokkaasti?

¹⁷²⁵ Maanpuolustuskorkeakoulun laadunvarmistushanketta (LEA M/10) edistämään tarkoitettu juliste kuvaa myös hyvin, joskin tahtomattaan, hankkeeseen sisältyviä suuria ongelmia. Hanketta nimittäin kuvataan ”sotavälineellä”, jossa panssarivaunu, hävittäjälentokone ja sota-alus on yhdistetty toisiinsa eli käytännössä siis juuri sellaisella päällepäin hienolta näyttävällä, mutta tosiasiallisesti kuitenkin toimimattomalla konstruktiolla, jollaisella Maanpuolustuskorkeakoulua onkin tämän tutkimuksen perusteella varsin luontevaa kuvata...

¹⁷²⁶ Artikkelissa käytetään mm. sellaisia ilmauksia kuin ”seuraavalla kierroksella parhaaksi”, ”ei ensimmäinen sija koko yliopistokentässäkään ole kaukana” ja ”kultamitalisija on [...] mahdollinen”, joilla ei ole käytännöllisesti katsoen minkäänlaista merkitystä, jollei myös tutkimuksen, opetuksen ja oppimisen todellinen taso vastaa kyseistä laatutasoa (ja kuten on jo moneen kertaan todettu, se ei sitä vastaa). On kuitenkin positiivista, että saman lehden toisessa artikkelissa *Arvioinnista kehittämiseen* (s. 4) MpKK:n rehtori Vesa Tynkkynen sentään toppuuttelee tekemästä auditoinnista edellä mainitunkaltaisia liian positiivisia (yli)tulkintoja.

¹⁷²⁷ *Maanpuolustuskorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi* -tutkimuksen tavoin voidaan kritisoida myös ns. Hallbergin komitean näkemystä siitä, että Suomen kokonaisuomaanpuolustuksen malli olisi hyvin toimiva, koska ainakaan komitean julkaisussa *Varautuminen ja kokonaisturvallisuus* (2010) ei juurikaan käsitellä kokonaisuomaanpuolustuksen todellista toimivuutta vaan lähinnä vain sitä miten kyseiset asiat on mahdollisesti (mm. lainsäädäntö) toteutettu. Mahdollinen ongelma liittyy siis samaan perusasiaan kuin mikä koskee puolustusvoimien strategioiden käytännön tasoista toteutumattomuuttakin. Komiteamietinnön suosituksia yms. olisi lisäksi mahdollista kritisoida myös käytetyn, varsin vaatimattomantasoisena pidettävän lähdemateriaalinkin pohjalta.

¹⁷²⁸ Valitettavasti tältä osin upseereista selvästi parempia tuloksia antavaa puolustusvoimien nykyistä MBTI-versiota ei myöskään voida pitää erityisen luotettavana suhteessa MBTI:n virallisiin versioihin.

innovatiivisuus, akateeminen lahjakkuus, karisma, matala latentti inhibitiotaso sekä formaalin ja postformaalin ajattelun kyky) kanssa, joita niin yliopisto-opiskelijoiden kuin clausewitzlaisten strategienkin voidaan edellyttää omaavan.¹⁷²⁹ Vaikka tutkimuksessa ei asiaa varsinaisesti tutkittukaan, puolivahingossa kuitenkin osoittautui, ettei S-tyyppin ihmisillä lähtökohtaisesti myöskään ole erityisen hyviä valmiuksia transformationaalisina syväjohtajinakaan toimimiseksi.¹⁷³⁰ Tutkimuksen perusteella näyttäisi kaiken lisäksi siltä, että N-tyyppin potentiaaliset strategit myös vieroksuisivat upseerinuraa,¹⁷³¹ minkä lisäksi myös puolustusvoimien erilaiset järjestelmät on rakennettu heitä syrjiviksi.¹⁷³² Oleellista on myös kiinnittää huomiota siihen, että yleisesti ottaen akateemiseen koulutukseen hakeutuu paljon, hyvin paljon Kadettikoulua enemmän akateemis-strategisesti lahjakkaita N-tyyppisiä henkilöitä; itse asiassa tutkimuksen puitteissa MBTI-persoonallisuudeltaan upseereita vähemmän lahjakasta ihmisryhmää ei edes löydetty, vaikka tarkastelussa oli mukana myös ei-akateemisia ihmisryhmiä.¹⁷³³ Näin ollen Kadettikoulua voidaankin pitää jopa eräänlaisena varoittavana esimerkkinä siitä millaiseen ”lose-lose”-lopputulokseen voidaan päätyä, mikäli pääsykoejärjestelmä ei kiinnitä riittävästi hakijoiden akateemisiin valmiuksiin ja mikäli hakijoiden tasosta ollaan tämän lisäksi vielä riittävän suuren opiskelijamäärän saamiseksi valmiita tinkimäänkin.¹⁷³⁴

¹⁷²⁹ Huomioi myös VALS-tutkimuksen mukainen NT-tyypeille tunnusomainen, strategeille tärkeä visionäärisyys.

¹⁷³⁰ Knowltonin & McGeen (1994) mukaanhan erityisesti suomalaisupseereille harvinaiset ENP-tyypin ihmiset soveltuvat parhaiten strategisina liidereinä toimimaan (Kelley 1997, 21). Lisäksi on huomioitava, että vaikka transformationaalinen johtajuus määriteltäisiin syväjohtamista ankaramminkin kriteerein, tästä huolimatta transformationaalisen johtajuuden selityskyky organisaation menestyksellisyyden selittäjänä näyttäisi kuitenkin jäävän melkoisen vähäiseksi (mm. Brown & Reilly 2008).

¹⁷³¹ Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund toteaaakin asiaan liittyen osuvasti seuraavaan tapaan: *”Puolustusvoimat on puolustusvoimauudistusta suunniteltaessa siviiliyrityksien kanssa samankaltaisessa tilanteessa. Asioita joudutaan miettimään perusteiltaan aivan uusiksi. Miten ne voidaan tehdä eri tavalla? Menestyvät yritykset painottavat tällä hetkellä toiminnassaan innovatiivisuutta. Kaikki muu tehokkuus on jo viety huippuunsa. Innovatiivisuuden luomiseksi tarvitaan erityisalojen asiantuntijoita ja riittävästi monialaosaajia. Monialaosaajien tehtävänä on mahdollistaa integraatio. Heidän pitää nähdä kokonaisuus ja tunnistaa muutokseen vaikuttavat tekijät. Ohjaamisen ja johtamisen edellytyksenä on toimintaympäristön ja sen verkostojen tunteminen. Hyviä monialaosaajia tarvitaan esimiehinä ja johtajina, koska heidän toiminnallaan on kertautuva vaikutus. Heidän vuorovaikutuksellisesti tapahtuva johtaminen vaikuttaa useaan tuloksellisuutta parantavaan tekijään.”* (Sotilas-aikakauslehti 12/2010) Valitettavasti kyseinen kirjoitus ei kuitenkaan vastaa keskeiseen kysymykseen eli siihen, mistä tällaisia kokonaisuuden hahmottavia innovatiivisia moniosaajia saataisiin myös puolustusvoimiin...

¹⁷³² Koskee mm. Kadettikoulun rekrytointikampanjoita, johtamiskäyttäytymisarviointveja sekä pääsykoe-, koulutus- ja arviointijärjestelmiä (mm. syväoppijoiden syrjintä pintaoppijoiden hyväksi). Olisi kuitenkin suotavaa, että kyse olisi SJ-tyypin ihmisten epähuomiossa tekemästä virheestä eikä tietoisesta asiaa koskevasta linjauksesta.

¹⁷³³ Lähteessä Briggs Myers & Myers (1988) ryhmä amerikkalaiset kaupunkipoliisit (N = 280) oli suomalaisupseereita MBTI-persoonallisuudeltaan lähimpänä ollut ryhmä (heistä 20 % ja suomalaisupseereista 9 % on N-tyyppisiä). Upseereista poiketen poliisit eivät kuitenkaan kuulu N-tyyppien tyypillisesti dominoivaan akateemiseen perusryhmään. Kyseinen osoittaa myös hyvin selvästi, että mitä akateemisemmin painottuneesta ryhmästä on kyse, sitä todennäköisemmin ihmiset kuuluvat N, I ja P-tyyppiryhmiin; sen sijaan T-tyyppisyys on tieteilijöille ja F-tyyppisyys taiteilijoille tunnusomaista (Briggs Myers & Myers 1988, 50; yleisemmin 27-51).

¹⁷³⁴ On huomioitava, että Bolognan prosessin myötä he saavat myös oikeuden opiskella muissa yliopistoissa.

Maanpuolustuskorkeakoulun oppiaineiden osalta upseeriopiskelijoiden vaatimaton taso on puolestaan erityisen ongelmallista sotilaspedagogiikalle, jonka keskeisenä tavoitteena on sotilaiden toimintakyvyn kaikinpuolinen kehittäminen.¹⁷³⁵ Upseereiden toimintakyky ei nimittäin nykypohjalta toimittaessa voi saavuttaa lähimainkaan sitä tavoitetasoa, jonka sotilaspedagogit tuntuvat oppiaineelleen asettaneen, koska upseereiden tason vaatimattomuus nostaa tällaisten tavoitteiden saavuttamisen tielle valtavan määrän (lähes) läpäisemättömiä esteitä.¹⁷³⁶ Koska opetus puolestaan pitäisi jo pelkästään konstruktivismin keskeisimpiä perusperiaatteita noudatettaessakin suhteuttaa opiskelijoiden tasoon, onkin erikoista, etteivät konstruktivismin periaatteiden mukaisesti ainakin julkisella tasolla toimivat sotilaspedagogit tai syväjohtamisen puolestapuhujat kuitenkaan ole ainakaan puheidensa ja kirjoitustensa perusteella kiinnittäneet juurikaan huomiota upseeriopiskelijoiden puutteelliseen tasoon.¹⁷³⁷ He tuntuvat päinvastoin edelleenkin olettavan, että he olisivat tyypillisiä akateemisentasoisia ihmisiä samoin kuin poikkeuksellisen hyviä johtajiakin.¹⁷³⁸

Esimerkiksi Sotilaspedagogiikan laitoksen aikaisemman professorin Jarmo ”Toiskallion mukaan (2003c) *’tulevaisuuden sotilas ei ole massamainen suorittaja, vaan ajattelukykyinen ja vastuullinen toimija’*. Taistelukentällä tarvittavien taitojen osalta on tärkeää päästä syväoppimiseen, joka luo perustan toimia uusissa, vaikeissa ja yllättävissä tilanteissa. Sotilaallisten taitojen oppimisessa korostuu siirtovaikutus eli kyky laajentaa ja soveltaa tiettyssä asiayhteydessä opittuja tietoja ja taitoja muihin tilanteisiin (vrt. Bransford ym. 2004, 65–68).” (Halonen 2007, 39)¹⁷³⁹ Kuten tutkimuksessa on moneen kertaan todettu, valitettavasti suomalais-upseereiden valmiudet merkitysorientaation mukaiseen syväoppimiseen ja sen mukaiseen toimintaan ovat jo pelkästään heidän puutteellisista formaalin ajattelun valmiuksistaankin johtuen varsin heikot, eli keskivertoupseeri on toistamisorientaation mukaisesti asioihin pintasuuntautuneesti suhtautuva ihminen.¹⁷⁴⁰ Tällaista näkemystä tukevat erittäin hyvin myös upseereiden Antti-Tuomas Pulkka ja Timo Hemmi kadettien opiskeluorientaatiota käsitelleet tutkimukset (Pulkka 2010), joiden perusteella kadettien motivaatiotekijöiden ei voida katsoa olevan

¹⁷³⁵ Katso sotilaspedagogiikan tekemiin linjauksiin liittyen esimerkiksi Jarmo Toiskallion *juhlakirja. Toimintakykyä kehittämässä: Military pedagogical reflections*. (Mäkinen & Tuominen 2010) Tältä osin erityisesti kirjan sivuilla 216 ja 228 oleva kuva on asiaa hyvin havainnointseva, koska ainakin tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että perusupseerin on melkoisen vaikea hahmottaa kovinkaan syvällisesti ainuttakaan kuvassa esitettyä ”käsitystä”.

¹⁷³⁶ Yhdysvaltalaisupseereiden koulutukseen liittyen kannattaa lukea everstiluutnantti Gehlerin artikkeli *Agile Leaders, Agile Institutions: Educating Adaptive and Innovative Leaders for Today and Tomorrow* (2005).

¹⁷³⁷ Sotilaspedagogisia kirjoituksia vaivaa yleisemminkin hivenen vääränlainen teoreettisuus eli liian usein tarkastelu tapahtuu upseereiden reaalityodellisuudesta irrallaan olevalla yleisellä tasolla, vaikka itse asiassahan jo pelkästään nimi **sotilaspedagogiikka**kin edellyttäisi oikeat sotilaat huomioon ottavaan soveltavaan pedagogiaan painottumista.

¹⁷³⁸ Sotilaspedagogiikan tällä hetkellä korostamien asioiden uutuusarvo on myös varsin vähäinen, koska samoihin asioihin kiinnitettiin huomiota jo 1920-luvullakin (ks. esim. Halonen 2007, 48-52). Esimerkiksi Päämajan operatiivisen osaston päällikkönä sotien aikana toiminut eversti Valo Nihtilä (1896-1973) oli kiinnostunut sotilaspedagogiasta (http://fi.wikipedia.org/wiki/Valo_Konstantin_Nihtil%C3%A4).

¹⁷³⁹ Itse asiassa Toiskallio kirjoitti asiasta jo vuonna 1996 seuraavaan tapaan: ”*Massojen sijasta taistelutoiminta vaatii organisaatioiden kaikilla tasoilla yksilöitä, jotka osaavat ajatella itsenäisesti ja joustavasti ja jotka ovat aloitteellisia, monipuolisia ammatillaisia.*” (Toiskallio 1996, 16)

¹⁷⁴⁰ Upseereiden heikot toimintavalmiudet pitänevät sisällään myös johtamistoiminnan, koska formaalin ajattelun kykyhän on myös keskeinen hyvää johtamista ennustava tekijä (Stamp 1988).

lähimainkaan sen tasoisia kuin niiden hyvien, professori Toiskallion peräänkuuluttamien sotilasjohtajien osalta voitaisiin edellyttää olevan.¹⁷⁴¹

Tällaisista lähinnä vain virkatöiden kannalta välttämättömien asioiden pinnalliseen oppimiseen keskittyvien ihmisten ei puolestaan voida olettaa kyseenalaistavan organisaationsa toimintatapoja, koska tällainen toimintahan edellyttää asioiden syvällistä oppimista samoin kuin sitäkin, että henkilöillä olisi sekä kyky että halu katsoa asioita myös oman ”karsinansa” ulkopuolelta.¹⁷⁴² Niin valitettavaa kuin se sotilaspedagogien näkökulmasta onkin, nykytilanteessa upseereiden valmiudet eivät kuitenkaan ole tältä osin riittävät, joten tässä vaiheessa olisi jotakuinkin hyödytöntä keskittyä korkealentoisten, hyviä akateemis-strategis-transformationaalisia valmiuksia ihmisiltä edellyttävien tavoitteiden upseereille visioimiseen.¹⁷⁴³ Tällä hetkellä sotilaspedagogeille kun tuottaa aivan kylliksi päänsäiväa jo pelkästään se, miten mahdollisimman suuren osan nykykadeteista olisi mahdollista saavuttaa Bolognan prosessin heiltä edellyttämät akateemiset (minimi)valmiudet.¹⁷⁴⁴ Lisäksi on huomioitava, ettei opiskeluympäristön virikkeellisemmäksi muuttaminenkaan mitä ilmeisimmin olisi myöskään toimiva ratkaisu vallitsevaa ongelmaa korjaamaan, koska Scarrin ja Arnettin (1987) mukaan virikkeellinen ympäristö ei ylempää älykkyyttä edellyttävissä tehtävissä vaikuta juurikaan oppimistuloksiin (Hautamäki ym. 1993, 96–98).

Vaikka tutkimuksessa asiaa ei lyhyttä viittausta lukuun ottamatta käsiteltykään, tutkimusaineiston perehtymisen yhteydessä alkoi vaikuttaa todennäköiseltä, että myös ns. organisatorinen oppiminen ja puolustusvoimien oppivaksi organisaatioksi kehittyminen olisivat yksilöiden intuitioon ja siihen kytköksessä oleviin muihin inhimillisiin ominaisuuksiin sidoksissa olevia asioita¹⁷⁴⁵ (esim. Crossan, Lane &

¹⁷⁴¹ Kenraali Puheloisen näkemys upseereiden motivaatio- ja koulutustasosta, ja niiden myötä myös puolustusvoimien suorituskyvystä on sen sijaan ilmeisen virheellinen, koska upseereiden koulutus- ja motivaatiotaso ei näyttäisi olevan hänen asiaa koskevan kannanottonsa mukainen: ”Kolmas hyvin tärkeä suorituskyykyyn vaikuttava tekijä on tietenkin henkilöstö. Sen on oltava hyvin motivoitunutta ja hyvin koulutettua.” (Kylkirauta 2/2010, 6)

¹⁷⁴² Kyky ”karsinan” ulkopuolelle astumiseen edellyttää persoonallisuustekijöiden lisäksi siis myös sitä, että ihminen opiskelee ja oppii asioita enemmän, syvällisemmin ja laaja-alaisemmin kuin mitä hänelle virallisesti opetetaan, koska oikeastaan vain tätä kautta hänen näkemyksensä asioista voi tulla keskivertoihmisiä kokonaisvaltaisemmaksi.

¹⁷⁴³ Samankaltainen ongelma tuntuu vaivaavan myös Yhdysvaltojen asevoimia, koska ainakin U.S. Army War Collegen Strategic Studies Instituten (SSI) julkaisemassa kirjassa *Teaching Strategy: Challenge and Response* (Marcella toim. 2010) upseereiden puutteellisia strategisia valmiuksia pidetään suurena haasteena Yhdysvaltojen asevoimille. Esimerkiksi professori Harry R. Yarger (eversti evp.) toteaa asiaan liittyen seuraavan tapaan: ”The proper practice of strategy is the most significant challenge confronting senior leadership in the American military today.” (Marcella 2010, 179) Vaikka kirja käsittelee strategisia asioita monilta osin hyvin ja laaja-alaisesti (348 sivua), ei siinäki kiinnitetä juurikaan huomiota strategioiden oppimisen persoonallisuussidonnaisuuteen.

¹⁷⁴⁴ Aivan liian suuri osa heistä ei kuitenkaan voi kyseistä tasoa saavuttaa. Ongelmia tullee tuottamaan myös sotilaspedagogien korostama upseereiden (korkeatasoinen) eettisyys, koska todennäköisesti perusupseereiden valmiudet omakohtaiseen eettiseen pohdiskeluun ovat jo pelkästään heidän puutteellisista formaalin ajattelun kyvyistäänkin johtuen varsin vaatimattomat; formaaliin ajatteluun nimittäin liittyy omakohtaisuuden lisääntyminen moraalisisissa asioissa (esim. Beard 1972). Taija Tuomisen tutkimus *Kadettien moraalinen identiteetti, identiteettiin sitoutuminen ja identiteettityylit* ei myöskään tue kadettien poikkeuksellista moraalisuutta (Pulkka 2010, 33–53; ks myös Kari T. Takamaan artikkeli *Sotilaan moraaliset valinnat kansainvälistyvässä maailmassa*, Tiede ja Ase 2003, 1–52).

¹⁷⁴⁵ Koska upseereiden (akateeminen) osaamistaso on varsin puutteellinen, ei myöskään ns. osaamisen johtaminen liene kovinkaan osuva termi puolustusvoimissa käytettäväksi.

White 1999, 522–537). Toisaalta, vaikka ihmiset olisivat tältä osin päteviäkin tehtävissään toimimaan, käytäntö on kuitenkin osoittanut, etteivät yksilötasoinen tieto ja osaaminen kuitenkaan ole kovinkaan helposti siirrettävissä organisaation tasolle (esim. Delbridge ym. 2006, 156). Näin ollen varsinkin puolustusvoimissa, jonka osalta sen enempää organisaatorakenne, -kulttuuri kuin upseerikuntakaan (niin persoonallisuus-, osaamis- kuin motivaatiotekijätkin) eivät edes tue organisatorisen oppimisen toteutumista,¹⁷⁴⁶ olisikin liian optimista olettaa, että sen toiminta voisi kaikista vaikeuksista huolimatta kuitenkin olla oppivan organisaation periaatteiden mukaista.¹⁷⁴⁷ Myöskään Pekka Halosen väitöskirjassa *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen* (2007) ei kiinnitetä juurikaan huomiota persoonallisuustekijöihin oppivan organisaation taustalla vaikuttavina tekijöinä, vaikka tutkimuksessa tarkastellaankin puolustusvoimien mahdollisuuksia toimia oppivan organisaation periaatteiden mukaisesti.¹⁷⁴⁸ Persoonallisuustekijöiden sivuuttamista voidaan puolestaan pitää siinä mielessä hivenen erikoisena, että yleisesti ottaen oppivan organisaation ideaa on kritisoitu nimenomaan siitä, että se keskittyy kenties jopa hieman liiankin paljon yksilön mielensisäisiin prosesseihin, samoin kuin käsitteellisen ajattelun¹⁷⁴⁹ ja oppimisen korostamiseenkin (Cook & Brown 1999). (Mäkinen & Tuominen 2010, 215).¹⁷⁵⁰ Koska juuri kyseiset persoonallisuussidonnaiset asiat ovat kuitenkin keskeinen syy siihen, mikseivät upseereiden valmiudet ole oppivan organisaation edellyttämän mukaisia, mahdollisesti Halosen tutkimus sivuuttaakin erittäin keskeisen oppivan organisaation osa-alueen hivenen liian vähäisellä huomiolla.

Jo pelkästään edellä mainituista syistä johtuen on myös sotilaspedagogien syväjohtamisen (pedagoginen johtajuus), 360°-palautejärjestelmän ja oppivan organisaation toisiinsa linkittämään pyrkivää ns. pedagogista johtamistakin (ks.

¹⁷⁴⁶ Puolustusvoimat tuntuisi usein toistavan samoja perusvirheitä kerta toisensa jälkeen.

¹⁷⁴⁷ Myöskään tämä tutkimus ei tukenut näkemystä puolustusvoimista oppivana organisaationa, koska mikään työssä ei viitannut siihen, että puolustusvoimien toiminta olisi asiaa esimerkiksi *single-loop* (teemmekö asiat oikein?), *douple-loop* (teemmekö oikeita asioita?) ja *triple-loop learning* (miten voimme tietää mikä on oikein?) – ajattelun pohjalta tarkasteltaessa ollut *single-loop learning* -tason yläpuolella tapahtuvaa, eikä kyseisellä tasollakaan erityisen menestyksellistä (esim. valintakoe-menestys ei selitä sen enempää opinto- kuin työmenestystäkään). Virallisen linjauksen mukaisesti puolustusvoimien pitäisi kuitenkin toimia oppivan organisaation periaatteiden mukaisesti (ks. esim. HESTRA 2005, 11; Halonen 2007, 29–30 ja Mäkinen & Tuominen 2010, 213–215).

¹⁷⁴⁸ Halosen tutkimus toteutettiin melkoisen pintapuolisena kyseisiä asioita käsitelleenä kyselytutkimuksena, jonka seurauksena se ei myöskään voinut kyseisenlaista syvätasoa saavuttaa. Halonen ei myöskään pyri kiistämään kyseistä asiaa millään tavoin vaan päinvastoin nostaa itse esille asian ongelmallisuuden (Halonen 2007, 67).

¹⁷⁴⁹ Käsitteellinen ajattelu on siis formaalia ajattelua.

¹⁷⁵⁰ Tästä näkökulmasta asiaa katsottaessa joutuvat myös MpKK:n *Sotatieteellisten perustutkintojen pedagogisessa käsikirjassa 2010* todetut asiat hivenen erikoiseen valoon, koska ”kadettirealiteetit” (mm. persoonallisuus) eivät tue oikeastaan miltään osin linjausten toteutumista: ”*Puolustusvoimien oppimiskäsitys tukee ihmisen yksilöllistä ja yhteisöllistä kasvua ja toimintaa. Oppimiskäsityksen tavoitteena on hahmottaa sitä, millaista osaamista tavoitellaan ja ennen kaikkea sitä, miten asetettuihin päämääriin päästään. Tulevaisuudessa kokonaisvaltaiseen toimintakykyyn tähtäävä oppimiskäsitys on osaamisen kehittämisen lähtökohta. Jokaisen yksilön tulee pystyä tunnistamaan oma tiedon tarpeensa ja hakea tarvitsemaansa tietoa. Oppimaan oppimisen taidot ja jatkuva oppiminen ovat sitä tärkeämpiä mitä nopeammin toimintaympäristö muuttuu. Puolustusvoimissa on tavoitteena nähdä ihminen tietoisena, aktiivisena, arvokkaana ja vastuullisena persoonana. Oppimiskäsitys tukee persoonana ja yhteisön jäsenenä kasvamista sekä aktiivista, tietoa luovaa toimintaa. Oppimisen perustana ovat yksilölliset ja yhteisölliset kokemukset sekä niiden arvostaminen, mutta tämä edellyttää yksilön itseohjautuvuutta ja kriittiseen ajatteluun pohjautuvaa toimintaa. Oppimiskäsitystä tulee myös arvioida jatkuvasti.*” (SPPK 2010, 7)

esim. Nissinen 2007, 335–344) syytä pitää lähinnä vain kauniina mutta epärealistisena visiona, jonka toteutumista eivät tue sen enempää upseerikunnan taso kuin syväjohtamiseen ja 360°-palautejärjestelmään liittyvät ongelmatkaan.¹⁷⁵¹ Sen sijaan nimi *pedagoginen johtaminen* kuvaa alkuperäisen tarkoituksensa vastaisesti hieman tliiankin hyvin johtamista, jollaista nuoriin upseereihin pitäisi soveltaa. Heidän tasonsahan edellyttää, että niin johtamisessa kuin opetuksessakin keskitytään substanssin sijasta pedagogisiin tekijöihin, vaikkei tällaista pedagogisia tekijöitä substanssin kustannuksella korostavia opetusmenetelmiä yliopistotasolla toimittaessa pitäisikään käyttää.¹⁷⁵²

Maanpuolustuskorkeakoulun osalta kadettien huonot akateemiset opiskeluvalmiudet (sekä osaaminen että motivaatio) puolestaan muodostavat kaikkein keskeisimmän ongelman opetuksen akateemiseksi muuttamiselle.¹⁷⁵³ Koska kadettien heikkoihin opiskeluvalmiuksiin liittyen myös heidän akateemisen opiskelun kannalta erittäin tärkeänä pidettävä formaaliin ajattelun kykynsä on heikko,¹⁷⁵⁴ pitää opetuksen käytännön tasolla tapahtuakin konkreettiseen ajatteluun kykenevien opiskelijoiden ehdoilla, vaikka näin ei akateemisissa oppilaitoksissa pitäisikään tapahtua. Samoin, vaikka Maanpuolustuskorkeakoulussa virallisesti korostaakin syväoppimisen keskeistä merkitystä oppimisen kannalta (*Arvosteluohje* 2006, 5), käytännössä MpKK:lla kuitenkin suositetaan opetukseen pinta-suuntautuneesti suhtautuvia epäakateemisia opiskelijoita (Pulkka 2010, 91). Koska pääosan kadeteista lisäksi oletetaan ja edellytetään valmistuvan samanaikaisesti, on opetuksen vaatimustaso laskettava myös tätä kautta riittävän alhaiseksi tavoitteen saavuttamisen mahdollistamiseksi.¹⁷⁵⁵

¹⁷⁵¹ Tämän seurauksena tulisivat myös MpKK:n Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen professori Juha Mäkinen *Defensor Patriae* -lehden positiivisissa ja ihmismyönteisessä hengessä kirjoitetussa artikkelissa *Lisää huomiota organisaation pedagogiseen johtamiseen* (1/2011, 26–32) tekemät hahmotelmat MpKK:n opetuksen kehittämiseksi kohtaamaan hyvin suuria käytännön tasoisia vaikeuksia.

¹⁷⁵² MpKK:lla (yli)korostetaanakin esimeskeskeisten pedagogisten tekijöiden merkitystä (mm. syväjohtaminen), vaikka yliopistoissa pitäisikin panostaa opiskelijoiden itsenäiseen, omatoimisesti tapahtuvaan opiskeluun. Esimerkiksi MpKK:n hallintojohtajan, kommodori Minkkisen mukaan opiskelijoiden isällinen ohjaaminen onkin pelkästään positiivinen asia, ja sen sijaan että tällaisesta epäakateemisesta ”hyysäämisestä” pyritäisiin pääsemään eroon, sitä pitäisikin lisätä, eikä vain MpKK:lla vaan myös muissa yliopistoissa. Minkkinen toteaaakin asiasta: ”*Huolenpito alaisista on perinteinen sotilastermi, joka voisi kääntyä kampusalueilla ’huolenpidoksi opiskelijoista’.* Pelkkä kannusteporkkanoiden ja sanktiokeppien rakenteiden luominen ei kuitenkaan riitä huolenpidoksi. Siihen tarvitaan opiskelijasta oikeasti välittävä ihminen. Näitä laadukkaan ohjauksen ja aidon vuorovaikutuksen osaavia isänvastikkeita tarvitaan yliopistoihin lisää niin meillä kuin muuallakin. *Huolenpito opiskelijoista lieenee parasta tulosvastuullisuutta, mihin yliopisto ylipäättään voi kyetä.*” (*Defensor Patriae* 1/2011, 3) Näkemys on siinä mielessä erikoinen, että Bolognan prosessin nimenomaisena pyrkimyksenä on siirtä pois opettajavetoisesta järjestelmästä kohti opiskelijakeskeisempää korkeakoulutusta (http://fi.wikipedia.org/wiki/Bolognan_prosessi).

¹⁷⁵³ Tämä ei myöskään tue *Puolustusvoimien henkilöstöpäätöksen* (2009) vaatimusta, jonka mukaan ”*puolustusvoimien henkilöstöjohtamisen päämääränä on turvata puolustusvoimille ammatillaitoinen ja motivoitunut henkilöstö, joka on laadultaan ja määrältään riittävä sodan ja rauhan ajan tehtäviin. Osaava ja toimintakykyinen henkilöstö on keskeinen osa puolustusvoimien suorituskykyä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta.*” (HTP 2009, 5)

¹⁷⁵⁴ Akateeminen opintomenestys korreloi myös älykkyyden (Mayer, Salovey & Caruso 2004, 206), luovuuden (Ivcevic, Brackett & Mayer 2007, 199–235) ja tunneälyn kanssa (Mayer, Salovey & Caruso 2004, 206). Koska upseereiden kyvyt eivät edellä mainittujen kykyjenkään osalta ole heidän persoonallisuutensa perusteella erityisen hyvät, ei tämäkään asia puhu heidän akateemisen opintomenestyksensä puolesta.

¹⁷⁵⁵ Tällaisten kadetteja ja nuoria upseereita koskevien faktojen pohjalta voidaan myös kommodori Minkkisen *Defensor Patriae* -lehteen kirjoittamaa puolileikillistä konsultti-

Samansuuntaista painetta aiheuttaa omalta osaltaan myös opetuksen opiskelija-palautejärjestelmä, jonka ei tällaisten vaatimattomantasoisten opiskelijoiden kyseessä ollessa voida olettaa antavan akateemisesti katsoen oikeanlaista palautetta opetuksen kehittämiseen käytettäväksi. Siksi sen avulla kerättävää tietoa opetuksen laadusta ei myöskään voida pitää kovinkaan luotettavana.¹⁷⁵⁶ Puolustusvoimien johdon opetuksen epäakateemisuutta puoltavat näkemykset (esim. amiraali Kaskeala) eivät myöskään paranna tilannetta millään tavoin.¹⁷⁵⁷ Lopuksi, epäakateemisesti painottunut opiskeluympäristö ei tutkimusten mukaan myöskään tue ihmisille jo muutenkin hyvin harvinaisen postformaalin ajattelun kyvyn kehittymistä, vaikka kyseinen kyky onkin välttämätön ennakkoehto clausewitzlaisen luovan strategisen nerouden ilmenemiselle (Yang, Wan & Chiou 2010, 1–14), joten Maanpuolustuskorkeakoululla tapahtuva, tällä hetkellä vielä entisestäänkin lisääntyvä konkretiapainotteinen (taktiikka) opiskelu ei myöskään edesauta postformaalin ajattelun kyvyn realisoitumista edes niillä harvoilla upseeriopiskelijoilla, joilla kyseinen ominaisuus saattaa ilmetä piilevänä.¹⁷⁵⁸

Koska monet tutkimuksessa esitetyt näkemykset poikkeavat varsin radikaalistikin kyseisiä asioita koskevista yleisistä käsityksistä, niiden oikeellisuus on pyritty todistamaan mahdollisuuksien mukaan myös useampaa eri kautta. Esimerkiksi tähän tarkoitukseen käytetty Joakim Salosen tutkimus (2009) vahvisti jopa odottamattoman hyvin tutkimuksessa esitetyt näkemykset puolustusvoimien rekrytointi-, pääsykoe-, koulutus- ja suoritusarviointijärjestelmien heikkouksista oikeiksi. Koska Salosen tutkimukselliset lähtökohdat (mm. kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ja oletus hyvin toimivasta perusjärjestelmästä) olivat lisäksi hyvin erilaiset tähän työhön nähden, kyse ei myöskään ollut siitä, että identtisistä lähtökohdista tutkimuksia tehtäessä olisi päädytty samanlaisiin johtopäätöksiin. Kyse ei siis ollut keinotekoisesti aikaansaadusta triangulaatiosta vaan päinvastoin aidosta tavasta varmistua tämän tutkimuksen perusnäköyksen oikeellisuudesta.

kriittisestä *Avoin reilun kaupan tarjous* -artikkelia (2/2011, 6-9) ”kritisoida” samassa hengessä. Vaikka artikkelissa kiinnitetäänkin huomiota tärkeään asiaan, erikoista kuitenkin on, että siinä konsultteja nimitetään konsulenteiksi (ja jopa huijareiksi), vaikka oikeastaanhan nuorten upseereiden kutsuminen konsulenteiksi olisi paljon helpommin perusteltavissa kuin puolustusvoimille palveluksiaan myyvien, todennäköisesti joko kaupallisen tai teknillisen alan akateemisen koulutuksen saaneiden konsulttien. On myös omituista mikäli puolustusvoimissa ongelma tunnistetaan näinkin hyvin, mutta siitä huolimatta on kuitenkin mahdollista, että ”*konsulenti livahtaa portistamme jonkun tiiteräksi* (reipas, ehtivä yms.) *luullun majurin tai eversti-luutnantin avustuksella*”. Samoin, miten on mahdollista, ettei puolustusvoimat Minkkisen mukaan myöskään pysty varmistamaan projektien sovitulla tavoin ja hinnalla toteutumista, mikäli se kuitenkin ”tietää” konsul(ent)tien olevan huijareita? Mielestäni syyllinen tällaisen tilanteen syntymiseen ei siis suinkaan voi olla omaa ja yrityksensä etua ajamaan pyrkivä konsultti (konsulteilla on tyypillisesti provisio-palkka) vaan konsulenttimaisen harrastelijamaisesti toimiva tilaaja. Hallintojohtajan kritisoimista konsulttien korkeista palkkioista voidaan puolestaan todeta vaikkapa vanhaan sanontaan viitaten: *Ei se ole tyhmä joka pyytää, vaan se joka maksaa*.

¹⁷⁵⁶ Tällaiset tekijät eivät myöskään tue *Korkeakoulujen arviointineuvoston* Maanpuolustuskorkeakoulusta esittämää näkemystä, jonka mukaan koululla olisi sitouduttu pitkäaikaisesti ja myös perinteiden mukaisesti tehokkaan ja toimivan kokonaisuuden muodostavan opetuksen laadunvarmistamistyöhön (Okko ym. 2011, 68).

¹⁷⁵⁷ Myös ihmisten henkilökohtaisiin näkemyksiin, mielipiteisiin ja tuntemuksiin pohjautuvat eli käytännössä siis melkoisen epätieteelliseltä pohjalta tehtävät johtamiskäyttötymisarvioinnit vaikuttavat asiaan samansuuntaisesti.

¹⁷⁵⁸ Tutkimus ei siis tue sitä, että MpKK voisi kouluttaa kadeteista päteviä upseereita strategisen tason tehtävissä toimimaan, vaikka MpKK:n rehtori tuntuukin asian näin näkevän: ”*Maanpuolustuskorkeakoulun ydintehtävä on kouluttaa ja kasvattaa upseereita elinikäisen oppimisen polulla yhä vaativampiin tehtäviin, joissa teoreettinen tieto yhdistettynä käytännön osaamiseen muodostaa osakokonaisuuksien summana suorituskykyisemmän kokonaisuuden.*” (*Defensor Patriae* 3/2009, 4–5)

Mikäli kyseiset asiat eivät kuitenkaan olisi riittäneet vakuuttamaan, että upseerikunnan strategisissa valmiuksissa on varsin paljonkin kehittämisen varaa, asioita tarkasteltiin myös käytännönläheisemmästä näkökulmasta. Kyseisen tarkastelun tarkoituksena oli samalla varmistaa, ettei tutkimuksessa epähuomiossa olisi jäänyt käsittelemättä joitain sellaisia tekijöitä, joiden ansiosta puolustusvoimien toiminta olisi siihen asti saatujen tulosten vastaisesti kuitenkin osoittautunut strategisesti painottuneeksi. Tällainen mahdollisuus oli etukäteen ajatellen myös mahdollinen, koska itse asiassahan tutkimuksen ennako-oletuksena oli, että puolustusvoimien nykyjohto olisi akateemis-strategisilta valmiuksiltaan selvästi pätevämpää kuin tutkimuksen empiirisenä kohteena olleet kadetit ja nuoret upseerit. Näin ollen olikin erittäin valitettavaa, ettei yksikään läpikäydystä ”viidestä tapauksesta” kuitenkaan pystynyt osoittamaan näkemystä vanhempien upseereiden nuoria upseereita (selvästi) paremmista strategisista valmiuksista oikeaksi. Päinvastoin, kaikki esimerkit tukivat selkeästi epästrategista näkemystä siitä, että puolustusvoimilla olisi taipumus tarkastella asioita ja ongelmia paikallisesti, laajemmasta kokonaisuudesta irrotettuina, kokonaisjärjestelmän toimintaan huomiota juurikaan kiinnittämättä ja pahimmillaan jopa tarkasteltavan asian omiin lähtökohtaolettamuksiin suhteutettuna sisäisen ristiriitaisesti.¹⁷⁵⁹

Tutkimuksen, joskaan ei puolustusvoimien kannalta positiivista oli, että monet työssä esitetyt näkemykset saivat tukea myös puolustusvoimien edellisen komentajan, amiraali Juhani Kaskealan puheista.¹⁷⁶⁰ Tältä osin kaikkein keskeisimmässä asemassa puolestaan oli amiraalin virheelliseksi osoittautunut näkemys siitä, ettei upseerikoulutusjärjestelmässä olisi juurikaan muuta korjattavaa kuin sen liiallinen teoreettisuus, jollaista upseeriopetus ei todellisuudessa kuitenkaan ole millään opetustasolla koskaan edes ollut. Koska puolustusvoimien toiminnan laadukkuus puolestaan riippuu hyvin pitkälle upseerikoulutusjärjestelmän toimivuudesta, pitäisikin nimenomaan puolustusvoimain komentajan Maanpuolustuskorkeakoulun suoranaisten esimiehenä puuttua kaikkiin kyseisessä järjestelmässä ilmeneviin vähääkään merkittävämpiin ongelmiin. Se, että amiraali järjestelmässä esiintyvistä vakavista puutteista huolimatta kuitenkin tuntui komentaja-aikansa loppuun asti uskoneen, että niin upseereiden kuin upseerikoulutusjärjestelmänkin tämänhetkinen taso olisi jopa poikkeuksellisen korkea, antaakin vahvan vaikutelman siitä, ettei komentajaa olisi informoitu järjestelmään liittyvistä vakavista ongelmista, vaikka *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen pohjalta tällainen perusviesti esitettiin jo vuoden 2004 loppupuolella niin pääesikunnan henkilöstöosaston johdolle kuin Maanpuolustuskorkeakoulun johtoryhmällekkin. Kuten tutkimuksen yhteydessä asiaa yksityiskohtaisemmin käsiteltäessä todettiin, vika perusteettomiin lausuntoihin ei todennäköisesti kuitenkaan ollut amiraalin itsensä vaan puolustusvoimien huonosti toimivan palautejärjestelmän, joka ei ilmeisestikään koskaan antanut hänelle oikeanlaista palautetta asiasta. Vaikka monen muun organisaation osalta tällainen selitys olisikin hyvin epäuskottava, esimiehiään miellyttämään pyrkivien upseereiden kyseessä ollessa näin ei välttämättä kuitenkaan ole.¹⁷⁶¹ Tällaisen näkemyksen oikeellisuutta tukee lisäksi myös se, että aikaisemmin todetun

¹⁷⁵⁹ Esimerkiksi 360°-palautejärjestelmän ristiriitaisuus syväjohtamisen periaatteiden kanssa (360°-palautejärjestelmä ei esimerkiksi näyttäisi edistävän luovuuden puolustusvoimissa kehittymistä).

¹⁷⁶⁰ Asian osalta on myös syytä mainita, ettei tukea näkemykselle haettu tarkoitushakuisesti amiraalin lukemattoman monista puheista vaan oikeastaan vain yhteen ainoaan hänen antamaansa haastatteluun tukeutuen, johon hän oli todennäköisesti myös valmistautunut poikkeuksellisen hyvin (*Kylkirauta*-lehden 70-vuotisjuhlanumero).

¹⁷⁶¹ On myös syytä muistuttaa, että professori Tainion mukaan myös pankkikriisin syyt olivat tämältyypisiä.

mukaisestihan (*Kylkirauta* 2/2009) myös amiraali itse oli samaa mieltä organisaatiota koskevan kriittisen palautteen saamisen vaikeudesta.¹⁷⁶²

Koska keskimääräisten nuorten suomalaisupseereiden strategiset valmiudet eivät ole erityisen hyvät ja koska ongelmat tuntuisivat kaiken lisäksi koskevan jotakuinkin kaikkia tässä tutkimuksessa käsiteltyjä strategisuuksien ja itse asiassa myös syväjohtamisen kannalta oleellisia osatekijöitä, ongelmien korjaaminenkaan ei voi onnistua minkäänlaisiin varsinaisen ongelman sivuuttaviin näennäistoimenpiteisiin turvautumalla.¹⁷⁶³ Kaikkein hankalinta näiden korjaustoimenpiteiden toteutuksen kannalta puolestaan on, että pääosa niistä näyttäisi olevan yhteydessä upseereille tyypilliseen ”vääranlaiseen” persoonallisuuteen, joten asioiden korjaaminen ei persoonallisuuden pysyvyydestä johtuen tule myöskään onnistumaan pelkästään koulutuksellisiin tms. toimenpiteisiin turvautumalla.¹⁷⁶⁴ Tällaisten toimenpiteiden tehokkuutta vähentää vielä entisestäänkin nuorten upseereiden akateemis-strategisten valmiuksien heikkous. Nuoret upseerit eivät siis ole erityisen otollinen kohderyhmä edes opetuksellisiin toimenpiteisiin turvautumiselle jo pelkästään senkään vuoksi, etteivät heidän formaalin ajattelun valmiutensa¹⁷⁶⁵ ole niin hyvät, että he voisivat omaknsaa ongelmien korjaamisen kannalta välttämättömät asiat sellaisella yleisellä abstraktilla tasolla, jollaista niiden toivotunlaiseksi saaminen edellyttäisi.¹⁷⁶⁶ Käytännössä ongelmasta eroon pääseminen edellyttäisikin nykyisestä poikkeavan, akateemisessa mielessä pätevemmän opiskelija-aineksen, eli käytännössä siis merkitysorientoituneiden syväoppijoiden upseerinuralle hakeutumista.¹⁷⁶⁷ Koska upseerin ura ei kuitenkaan näyttäisi kiinnostavan tällaisia henkilöitä ja koska

¹⁷⁶² Amiraali Kaskealan kommentti ei siis tue kenraali Hägglundin näkemystä siitä, että puolustusvoimien ylimpien upseereiden ylentämiseksi käytetty valintajärjestelmä toimisi kovinkaan hyvin. Pitää nimittäin muistaa, että kenraali Hägglundkin on todennut: ”Parhaat ihmiset tiimissä ovat ne, jotka uskaltavat kyseenalaistaa tekemisen” (Kokko 2010, 16) ja ”Johtaja ei kaipaa lähipiiriinsä pelkkiä mukavia miehiä, vaan aktiivisia sparraajia, jotka tuovat esiin kriittisetkin mielipiteensä. Nyökytely ja vaikeneminen eivät ole oikein sitä kohtaan, joka tekee lopullisen päätöksen. Hänenhän on voitava ottaa huomioon mahdollisimman hyvin kaikki asiaan liittyvä.” (<http://www.opuscapita.fi/ajankohtaista/artikkelit/2011/kenraali-gustav-haegg-lund-kritiikki-ae-ennen-paeatoeksiae-ja-sitten-pulinat-pois/>!) Koska valintajärjestelmä ei amiraalin mukaan kuitenkaan pysty nostamaan kritiikin antamiseen kykeneviä ihmisiä puolustusvoimien johtoon niin silloinhan vian täytyy olla joko valintajärjestelmän tai sitten upseereiden joukossa ei yksinkertaisesti vain tällaisia kriittisiä henkilöitä ole.

¹⁷⁶³ Tutkimuksessa esille nostetut ongelmat olivat hyvin pitkälle seurausta näin toteutetuista ”korjaustoimenpiteistä”.

¹⁷⁶⁴ Vielä hyödyttömämpää olisi pyrkiä korjaamaan ongelma ”käskemällä” upseereita toimimaan asian osalta toisella tavoin (vrt. puolustusvoimien tekemä virallinen linjaus syväjohtamisen periaatteiden mukaisesti toimimisesta).

¹⁷⁶⁵ Huomioi asian osalta myös heidän puutteellinen osaamis- ja motivaatiotonsa.

¹⁷⁶⁶ Formaalin ajattelun valmiuksiin liittyvät puutteet olivat myös keskeinen syy sille miksi tutkimuksessa tukeuduttiin hyvin paljon käytännönläheisiin esimerkkeihin, koska niiden kautta tutkimuksen ymmärtäminen tulee myös pelkästään konkreettiseen ajatteluun kykeneville henkilöille mahdolliseksi.

¹⁷⁶⁷ Koska syväjohtamisen toteutumista upseerikunnassa estävät rajoitteet, esteet ja ongelmat ovat hyvin selvät ja myös hyvin helposti etukäteen selvitettävissä olevia, syväjohtaminen vaikuttaa ainakin tästä näkökulmasta asiaa katsottaessa ennemminkin jonkinlaiselta fasadilta puolustusvoimien johtajuusongelmien peittelemiseksi kuin vakavalta pyrkimykseltä johtajuusongelmien korjaamiseksi. Tällaista näkemystä tukee mm. se, että vaikka mallin kehittäjä Vesa Nissinen alun perin suhtautuikin kielteisesti siihen, että 360°-palautejärjestelmää käytettäisiin ihmisten paremmuusjärjestykseen laittamiseen, tästä huolimatta on kuitenkin toimittu juuri näin. Näin ollen olisikin mielenkiintoista selvittää pääesikunnan henkilöstöosastolta todelliset syyt (esim. mallin PR-arvo ”management by perkele” -johtamiseen nähden) siihen miksi kyseinen malli aikoinaan otettiin puolustusvoimissa käyttöön?

Kadettikoulun pääsykoe, Kadettikoulun opetus ja jopa syväjohtamisen 360°-palautejärjestelmänkin syrjivät heitä, tilanteen käytännön tasoinen korjaaminen tulee olemaan kaikkea muuta kuin helppoa.¹⁷⁶⁸

Mikäli ongelman perimmäinen syy puolestaan halutaan vielä tutkimuksen lopuksi konkretisoida mahdollisimman yksinkertaiseen muotoon, kyse on MBTI-tyyppi-indikaattorin pohjalta asiaa tarkasteltaessa hyvin pitkälle siitä, että puolustusvoimissa intuitiivisten N-tyyppisten upseereiden määrä on hyvin vähäinen, minkä seurauksena upseereiden muutkin ominaisuudet ja valmiudet hyvinä clausewitzlaisina strategeina toimimiseksi jäävät heikommiksi kuin puolustusvoimien tehokkaan toiminnan ja johtamisen kannalta olisi suotavaa.¹⁷⁶⁹ Intuitiivisten ihmisten vähäisyys viittaisikin Suomen puolustusvoimien osalta jopa korostuneen selkeästi Clausewitzin mukaiseen näkemykseen siitä, että puolustusvoimista saattaa kyllä löytyä riittävästi upseereita organisaation alatasen tehtävissä toimimaan,¹⁷⁷⁰ mutta sen sijaan akateemis-strateginen kyvykkyys organisaatiossa näyttäisi olevan melkoisen harvinaista. Esimerkiksi artikkelissa *Critical Thinking in the 21st Century* kenraalimajuri Lon E. Maggart kuitenkin korostaa myös tulevaisuuden taistelukomentajien osalta sen kaltaisten clausewitzlaiselle strategielle tärkeiden ominaisuuksien kuin intuition, monipuolisuuden, sopeutumiskyvyn, visioinnin, mielikuvituksen, luovuuden, innovatiivisuuden ja käsitteellisen ajattelun kyvyn merkitystä, vaikka taktisen tason taistelukomentajat eivät strategisen tason toimijoita olekaan (Riedel, Morath & McGonigle 2000, 8). Mikäli Maggartin näkemys taistelukomentajilta edellytettävistä kriteereistä puolestaan pitää paikkansa, tällöin taas Clausewitzin näkemystä siitä, että kyseiset kriteerit koskisivat vain aivan ylintä strategisen tason sodanjohtoa, pitäisi laajentaa myös alemman tason toimijoita koskevaksi, mikä ei taas olisi Clausewitzin ajoista muuttunut sodankuva huomioon ottaen edes yllättävää. Valittavaa tosin olisi, että tällöin strategisuuden ongelma tietenkin saisi myös puolustusvoimien kannalta vielä paljon suuremman merkityksen kuin se on tutkimuksessa tähän mennessä läpikäydyn perusteella saanut, koska tällöinhän upseereiden pitäisi toimia ”strategisesti” jo huomattavan paljon aikaisemmin kuin he tulevat kyseisen tason virallisesti saavuttamaan.¹⁷⁷¹

Koska oikeastaan mikään ei kuitenkaan tue sitä, että näin voisi käytännön tasolla tapahtua, tässä vaiheessa voidaankin todeta, että työn tutkimushypoteesina ollut näkemys *Suomen puolustusvoimissa ei ole clausewitzlaisia strategeita* näyttäisi ainakin kadettien ja nuorten upseereiden osalta pitävän jopa liiankin hyvin paikkansa.¹⁷⁷² Vaikka asiaa ei tutkimuksessa varsinaisesti tarkasteltukaan,

¹⁷⁶⁸ Roomalainen satiirikko-kirjailija Petronius: ”*Millainen isäntä sellainen orja.*”

¹⁷⁶⁹ Esimerkiksi Keirseyn mukaan tyyppillisen SJ-tyypin vahvuusalueet olivat järjestyksessä vahvuudesta heikkouteen lueltuina seuraavanlaiset *logistiikka, taktiikka, diplomatia ja strategia* (Keirsey 1998, 40).

¹⁷⁷⁰ Tutkimuksessa asiaa ei tutkittu, eli kyse on puolustusvoimien osalta vain (toivottavasti oikeasta) olettamuksesta.

¹⁷⁷¹ Eversti Pekka Järvi ja everstilutnantti Petteri Jouko MpKK:n Taktiikan laitokselta pohdiskelevatkin artikkelissaan *Taktiikka ei ole koskaan valmis* suomalaisupseereiden valmiuksia toimia menestyksellisinä johtajina kaoottisissa taistelutilanteissa (Sotilas-aikakauslehti 9/2011, 60–63). Vaikka he upseereiden pätevyiden perustelemiseksi vetoavatkin upseereille tyyppilliseen tapaan sota-ajan innovatiivisiin suomalaisupseereihin (ks. luku *Upseereiden SJ-tyyppisyys*), tämä tutkimus ei kuitenkaan tue näkemystä, että nykyupseerit voisivat ainakaan kenraalimajuri Maggartin luettelemien kriteereiden perusteella olla erityisen hyviä taktisen tason taistelukomentajia.

¹⁷⁷² Kylkirauta-lehden päätoimittaja Juha-Antero Puistola totesi lehden numerossa 1/2011 seuraavaan tapaan: ”*Numerossa kolme otamme tarkasteluun Puolustusvoimien johtajakoulutuksen. Arvioimme johtajakoulutusta 1920-luvulla ja annamme eväät vertailla sitä syksyllä valmistuvien sotatieteiden maisterien koulutukseen.*” Tällä hetkellä kun kyseinen numero on ilmestynyt, en voi oikeastaan muuta kuin todeta, että

valitettavasti monet tekijät viittasivat epäsuorasti myös siihen, ettei olisi minkäänlainen suuri yllätys, vaikka tällaiset ongelmat koskisivat vanhempaakin upseerikuntaa,¹⁷⁷³ samoin kuin puolustusvoimien rauhan aikaista toimintaakin. Ainakaan mikään tässä tutkimuksessa käsitellyistä viidestä esimerkkitapauksesta ei viitannut toiminnan strategisuuteen, vaikka kyseiset tapaukset olivatkin strategisessa merkityksessä huomattavan paljon helpommin hallittavia rauhan aikaisia hallinnollisia strategioita kuin millaisia sota-ajan todelliset strategiat olisivat. Tällaista vanhempaan upseerikuntaan ja puolustusvoimien rauhan aikaiseen toimintaan ulottuvaa kriittisyyttä tukee myös kenraaliluutnantti (evp.) Vesa Kämärin Lappeenrannan teknilliselle yliopistolle tekemä väitöskirjatutkimus *Kumppanuusohjelman strateginen johtaminen – Monitapaustutkimus puolustushallinnossa* (2010), jonka mukaan puolustushallinnon johdolle näyttäisi tuottavan suurehkoja vaikeuksia jopa strategisessa merkityksessä hyvin yksinkertaisina pidettävien kumppanuushankkeidenkin kokonaisvaltainen johtaminen (esim. Kämäri 2010, 274–282).¹⁷⁷⁴

Tutkimus ei myöskään tukenut mahdollisuutta, että Maanpuolustuskorkeakoululla annettava opetuskaan voisi jollain tavoin kompensoida kadettien heikkoja akateemisia valmiuksia muiden yliopistojen opiskelijoihin nähden, vaan päinvastoin tilanne vaikutti ennemminkin juuri päinvastaiselta. Todennäköisesti siis kyseinen kuilu tulee Maanpuolustuskorkeakoulun opiskeluun huonosti motivoituneille opiskelijoilleen antaman käytännönläheisen ja pinta-suuntautuneeseen oppimiseen keskittyvän opetuksen myötä vielä entisestäänkin kasvamaan.¹⁷⁷⁵ Lopuksi, tutkimuksessa käsitellyt asiat tukivat hyvin selkeästi myös olettamusta puolustusvoimien toiminnan stagnaatiosta. Vaikka tutkimuksessa ei suoranaisesti käsiteltykään stagnaation yleisiä syitä,¹⁷⁷⁶ voidaan jo pelkästään upseerikunnan persoonallisuudenkin pohjalta perustellusti olettaa, ettei puolustusvoimat voi olla minkäänlainen mallioppilas stagnaatiosta eroon pyrittäessä.¹⁷⁷⁷ Jotta upseerikunta puolestaan saataisiin vastaamaan edes jollain tavoin muiden yliopistojen opiskelijoiden keskimääräistä akateemis-strategista tasoa ja jotta puolustusvoimien toiminnan voitaisiin olettaa muuttuvan muutoksen

valitettavasti lehti oli juuri sellainen kuin millaisen sen etukäteen pelkäsin olevan eli se on täysin kritiikittömän nykyistä koulutusjärjestelmää kohtaan. Tämän lisäksi lehdessä asiaa tarkastellaan puolustusvoimille tyypilliseen tapaan pelkästään muodollisen koulutusjärjestelmän kullisten tasolla, jolloin huonokin järjestelmä saadaan näyttämään hyvin toimivalta. Sen sijaan lehdessä oleva artikkeli upseerikoulutuksen historiallisesta kehityksestä on asiallinen ja informatiivinen.

¹⁷⁷³ Vaikka 1990-luvun kadettikurssien tiedetäänkin olleen nykyisiä kadettikursseja korkeatasoisempia, on kuitenkin perusteltuja syitä epäillä, ettei heidänkään akateemis-strateginen tasonsa välttämättä aivan vastaa heidän varsin hyvää koulumenetystään (mm. puutteet formaalin ajattelun valmiuksissa sekä SJ-tyyppin persoonallisuuden kanssa korreloivat muut opintomenestystä heikentävät tekijät).

¹⁷⁷⁴ Itse asiassa kumppanuushankkeiden johtamisen vaikeus viittaisi siihen, ettei puolustushallinnolla olisi tarvittavaa asiantuntemusta puolustusvoimien edut kattavasti ja aukottomasti turvaavien (kumppanuus)sopimusten tekoon.

¹⁷⁷⁵ Ilmeisesti Maanpuolustuskorkeakoululla ongelmaa ei ole edes tunnistettu, koska ainakaan sen enempää MpKK:n vararehtori (nykyinen rehtori) kuin tutkimus-johtajakaan eivät kiinnittäneet opiskelijoiden vaatimattomaan akateemiseen tasoon minkäänlaista huomiota Kylkirauta-lehden artikkelissa *Sotilas ja tiede*, vaikka kyseisessä artikkelissa opetuksen akateemisuutta ja MpKK:n asemaa tiedeyliopistona käsitelläänkin (Niemi 2009, 22–25).

¹⁷⁷⁶ Esimerkiksi valtion budjettikehyksessä toimivat julkishallinnon organisaatiot keskittynevät ennemminkin oman budjettiosuutensa maksimoimiseen kuin panostavat oman toimintansa tehokkuuden kehittämiseen.

¹⁷⁷⁷ Myöskään puolustusministeriö ei tunnu olevan ongelmista tietoinen, koska vuonna 2008 ”*puolustusministeri Jyri Häkämies totesi Mikkeliissä, että puolustusvoimat on valtiohallinnon priimusoppilas tuottavuuden nostamisessa. Hänen mukaansa priimus ansaitsisi stipendin hyvästä menestyksestä*”. (Ruotuväki 2/2008, 2)

myötä edes jossain määrin nykyistä dynaamisemmaksi, pitäisi uudistus luonnollisestikin aloittaa Kadettikouluun hakeutujista jopa sen uhalla, että muutos saattaisi vaikuttaa negatiivisesti jopa nuorten upseereiden Cooper-testituloksiinkin.

Tutkimuksen varsinainen osuus on puolestaan hyvä lopettaa Kylkirauta-lehden päätoimittajan, komentaja Puistolän upseerikunnalle kohdentamaan erittäin osuvan vertauskuvan avulla esitettyyn haasteeseen. Siinä upseereita kehoitetaan selvittämään, haluavatko he tuhata puolustusvoimilla käytettävissä olevat vähäiset resurssit näyttävän hautamuistomerkin Suomen maanpuolustuskyvylle rakentamiseen vai ovatko he aivan oikeita johtajia, jotka panostavat tulevaisuuden toimintakykyisten puolustusvoimien aikaansaamiseen: *”Kuka tahansa voi olla faarao lihavana vuonna. Elo on lokoisaa, kun huoli huomisesta on huomisen huoli. Rahalla tai muilla resursseilla voi paikata pienet ja jopa isotkin harha-askeleet. Sen sijaan vasta laihojen vuosien faaraoiden täytyy olla todellisia johtajia. Viljan kuihduttua pitää tosissaan pohtia, laitetaanko kaikki voimavarat pyramidin rakentamiseen. Voisiko massiivisen haudan asemesta rakentaa jotain uudelle sukupolvelle? Meillä kaikilla on tulevana vuosina näytön paikka. Onko meistä laihojen vuosien faaraoiksi? Tällaisessa mittelössä ei kannata lähteä hankkimaan pelkkää kisakokemusta, vaan tavoite on vain ja ainoastaan mitalisijoissa. Joissakin lajeissa – ja varsinkin sotilaallisessa maanpuolustuksessa – hopee on häpee, joten kultaan tähdätään.”* (Kylkirauta 3/2011, 1)

EPILOGI

"Leuka rintaan ja kohti enlistäkin suurempia peltymyksiä."

Tuntematon

Tutkimuksen varsinaisen osuuden jälkeen työssä käsitellään vielä lyhyesti, epävirallisesti ja vähemmän tieteellisesti erinäisiä näkemyksiä, joita tutkimusprosessin yhteydessä mieleeni nousi tai joita on jostain muusta syystä aiheellista kommentoida.¹⁷⁷⁸ Kyse on lähinnä sellaisista intuitiivisista näkemyksistä, joiden todistaminen ei ollut tutkimuksen puitteissa mahdollista, mutta joilla saattaa kuitenkin olla kohtalaisen suurikin vaikutus niin tämän tutkimuksen oikeanlaisen ymmärtämisen kuin puolustusvoimien kehittämisenkin kannalta.¹⁷⁷⁹ Epilogia ei sen vähemmän tieteellisestä luonteesta johtuen myöskään pitäisi sekoittaa työn varsinaisten tieteellisten osuuksien kanssa,¹⁷⁸⁰ koska siinä esitettävien näkemysten tarkoituksena ei enää ole todistaa siinä läpikäytävien asioiden tieteellistä paikkansapitävyyttä vaan lähinnä vain osoittaa mahdollisia (uusia) ongelma- ja jatkotutkimuskohteita, joihin puolustusvoimien tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiotaan.¹⁷⁸¹ Tämän lisäksi epilogi on aivan tietoisesti myös provokatiiviseen sävyyn kirjoitettu, millä puolestaan pyritään herättelemään lukijoita ymmärtämään tutkimuksessa käsiteltyjen asioiden olevan todellisia ongelmia, jotka eivät korjaannu niiltä silmät, korvat ja suu sulkemalla, vaikka hyvin pitkälle juuri tällä tavoin puolustusvoimissa näytettäisiinkin epämiellyttävien asioiden osalta usein toimitun.¹⁷⁸² Samojen asioiden moneen kertaan toistaminen on puolestaan tärkeää sen vuoksi, että todennäköisesti jo pelkästään tutkimukseni epäsovinnaisuus saanee varsinkin SJ-tyyppin ihmiset vastustamaan työssä tehtyjä johtopäätöksiä,¹⁷⁸³ vaikka ne tutkimusasetelma¹⁷⁸⁴ huomioon ottaen riittävän hyvin perusteltuja ovatkin.¹⁷⁸⁵

¹⁷⁷⁸ Tällainen syy on mm. tarve päivittää tutkimus edes jollain tavoin tämän hetkistä tilannetta (vuodenvaihte 2011–2012) vastaavaan muotoon, koska tässä vaiheessa työn täydellinen päivittäminen ei enää olisi ollut mahdollista.

¹⁷⁷⁹ Ns. objektiivinen tutkimus on aivan samanlainen tutkimusideaali kuin vaikkapa pyrkimys (absoluuttisen) totuuden selvittämiseenkin; aivan erityisesti asia koskee tämän tyyppisiä holistis-synteettisiä ei-luonnontieteellisiä tutkimuksia. Myös tutkimusaineistosta tehtäviin tulkintoihin subjektiivisuudella on aina oma vaikutuksensa.

¹⁷⁸⁰ Kuten aikaisemmin todettiin, kyseisiä asioita olisi kuitenkin ollut mahdollista käsitellä myös tieteellisesti esimerkiksi futurologian suojissa, koska kyseisen näkemyksen mukaanhan uhan ollessa erittäin suuri (Suomen maanpuolustuskyvyn romahtaminen), ei käytettävän aineiston luotettavuuden tarvitse olla normaalistandardien mukaista.

¹⁷⁸¹ Itse asiassa samankaltainen ongelma koskee työssä jo aikaisemmin todetun mukaisesti yleisemmälläkin tasolla tutkimuksessa esiintyvää pohdiskelua eli ainakin osa siitä olisi niin haluttaessa mahdollista tulkita myös pelkiksi mielipiteiksi. Pohdiskelun osalta on kuitenkin huomioitava sen ristiriidattomuus tutkimuksen tieteellisen osuuden kanssa, joten pohdiskelu siis täydentää näitä osuuksia juuri niin kuin miten tieteellisen pohdiskelun osalta pitääkin tapahtua. Monet omina näkemyksinäni tms. esittämäni asiat ovat todellisuudessa myös ns. faktoja, mutta koska niiden merkitys tutkimukselle on varsin vähäinen, ja koska niiden todistaminen olisi edellyttänyt myös kyseiset asiat minulle kertoneiden henkilöiden (pääosin upseereita) identifiointia, en varsinkaan puolustusvoimiin kriittisesti suhtautuneiden henkilöiden osalta halunnut näin toimia.

¹⁷⁸² Esimerkiksi puolustusvoimissa upseereiden ja upseerikoulutusjärjestelmän ylistäminen näyttäisi päinvastoin yltyneen sitä mukaa kun upseereiden taso on laskenut. Maanpuolustuskorkeakoulun osalta tämä näkyy mm. siten, että tällä hetkellä (syksy 2011) trendinä näyttäisi olevan, että perusteluna jo alun perinkin hyvin käytännönläheisen upseerikoulutuksen vielä nykyisestäänkin käytännönläheistämiseksi (opetuksen taktiikkakeskeisyys) käytetään, omituista sinänsä, akateemista tieteellisyttä...

¹⁷⁸³ SJ-tyyppin ihmisillä on taipumus rakentaa ympärilleen heidän itsensä hallittavissa oleva "virtuaalitodellisuus", jonka kyseenalaistaviin ihmisiin he suhtautuvat kielteisesti.

¹⁷⁸⁴ Mm. holismi, synteettisyys, kitkaisuus, futurologinen skenaarioluonne, falsifiointipyrkimys ja tehdyt rajaukset.

Tähän asiaan liittyen onkin tutkimuksen holistisen perusolemuksen ymmärtäminen ennakkoehto niin Clausewitzin sotateorian, sodankäynnin todellisuuden kuin tämän tutkimuksenkin oikeanlaisen ymmärtämisen kannalta.¹⁷⁸⁶ Koska Clausewitzin sotateoriasta tehdyt tulkinnat ovat kuitenkin osoittaneet, etteivät monet johtavat sotateoreetikotkaan välttämättä ole saavuttaneet tällaisen ymmärryksen tasoa, ei tämän tutkimuksen osaltakaan voitu pääsääntöisesti olettaa tapahtuvan toisella tavoin. Päinvastoin, koska tutkimus jopa laajensi Clausewitzin alkuperin sotateoriassaan käsittelemää aihealuetta,¹⁷⁸⁷ saattaa sen ymmärtäminen tuottaa jopa suurempia vaikeuksia kuin *Sodankäynnistä*-kirjan ymmärtäminen.¹⁷⁸⁸ Tämän seurauksena tutkimuksen osalta onkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että sen ohessa, että tutkimuksessa osoitettiin clausewitzlaisten strategioiden vähäisyys upseereiden joukossa, osoitettiin samalla välillisesti myös se, ettei kaikilla suomalaisupseereilla, sen enempää kuin suurella osalla muillakaan ihmisistä, voi olla valmiuksia ymmärtää sen enempää Clausewitzin sotateoriaa kuin tätä tutkimustakaan niin kuin ne on oikeastaan tarkoitettu ymmärrettäviksi.¹⁷⁸⁹ Tästä johtuen, ja huolimatta siitä, että tutkimus pyrittiin kirjoittamaan konkretia-keskeisesti myös muille kuin clausewitzlaisille strategeille ymmärrettävissä olevaan muotoon,¹⁷⁹⁰ tutkimus ei kuitenkaan tullut ainakaan syvällisimpien tasojensa osalta saavuttamaan niitä tavoitteita, jotka tutkija toivoisi sen saavuttavan, koska kyseiselle tasolle pääseminen edellyttäisi tutkimuksen analyttisen ymmärtämisen lisäksi myös sen kokonaisvaltaista, tieteellisesti vaikeasti määriteltävissä olevaa intuitiivista tajuamista.¹⁷⁹¹

¹⁷⁸⁵ Mahdollisesti näkemysteni oikeellisuus pyritään kumoamaan mm. sen kautta, ettei tutkimukseni täytä kaikilta osin analyttisilta tutkimustoilta edellytettäviä kriteereitä. Tällainen kritiikki olisi kuitenkin perusteetonta, koska holistinen tutkimukseni ei edes pyri käsittelemään asioita tällä tasolla vaan päinvastoin työssä pyritään ainoastaan falsifioinnin kautta osoittamaan, etteivät vallitsevat näkemykset asioista voi olla ainakaan sellaisinaan oikeita (asia tuodaan tutkimuksessa myös selvästi esille).

¹⁷⁸⁶ Clausewitz myös ”kielsi” sotaa strategisella tasolla koskevat analyttiset tulkinnat.

¹⁷⁸⁷ Tutkimuksessa käytiin ensinnäkin läpi Clausewitzin sotateoria, osoitettiin siihen liittyneet virhetulkinnat; se myös tulkittiin lukijoille helpommin ymmärrettävissä olevaan muotoon. Toiseksi kyseinen näkemys linkitettiin myös liiketaloustieteelliseen strategianäkemykseen, johtamisen tieteenalaan, samoin kuin tehtiin selkeä ero varsinaisen (sotilas)johtamisen ja hallinnon välillekin. Kolmanneksi tutkimuksessa selitettiin myös clausewitzlainen kitkan käsitteen kompleksinen luonne. Neljänneksi työssä selvitettiin myös se millaisesta henkilöstä clausewitzlaisessa strategissa on suunnilleen kyse, samoin kuin sekin, ettei kyseisenlaisia ihmisiä ole juurikaan löydettävissä Suomen puolustusvoimista. Lopuksi tutkimuksessa osoitettiin myös erinäisten esimerkkitapausten kautta, että kyseisen johtopäätöksen oikeellisuus saa selkeää tukea myös puolustusvoimien käytännöntasoisesta toiminnasta.

¹⁷⁸⁸ On kuitenkin muistutettava, että tutkimuksessa pyrittiin tukeutumaan mahdollisimman yksinkertaiseen ja helposti ymmärrettävissä olevaan lähdeaineistoon, joten vaikeasti ymmärrettävissä oleva lopputulos ei ole seurausta materiaalin vaikeudesta vaan sen monin eri tavoin toisiinsa kompleksiseksi kokonaisuudeksi linkittymisestä.

¹⁷⁸⁹ Mm. intuitiivisuuden, luovuuden, (post)formaalin ajattelun, postheroististen johtajien, synteettisen älykkyyden, carsonlaisen nerouden, syväoppijoiden ja merkitys-orientoituneiden ihmisten harvinaisuus.

¹⁷⁹⁰ Tutkimuksen kirjoittaminen SJ-tyyppin ihmisille ymmärrettävään muotoon johti myös siihen, että työssä samoihin perusasioihin ja -ongelmiin palattiin kerta toisensa jälkeen, koska SJ-tyyppin ”teflonpinnoitteisille” ihmisille on vielä keskivertoihmisiäkkin tyypillisempää jättää huomiotta heidän omaa näkemystään tukematon tieto ja korvata se omaa näkemystä tukevalla informaatiolla. Tällaisen retorisen tautologian osalta kyse ei siis ole työn rakenteellisesta heikkoudesta vaan siitä, ettei lukijoille yksinkertaisesti vain haluttu antaa mahdollisuutta asioiden ”unohtamiseksi”.

¹⁷⁹¹ Edellyttää lukijalta mm. omakohtaista kykyä yhdistää tutkimuksessa läpikäytyjä lukemattoman monia asioita toisiinsa, samoin kuin kykyä kytkeä kyseiset asiat tämän tutkimuksen käsittelyn ulkopuolelle jääviin asioihinkin. Kyseistä asiaa ei siis ole mahdollista kertoa, joten sen voivat vain clausewitzlaisen strategin kaltaiset ihmiset tajuta. Samurai, miekkapyhimys Miyamoto Musashi sivuaa kirjassaan *Maa, vesi, tuli*,

Asian esille nostaminen tutkimuksen tässä vaiheessa on puolestaan tärkeää sen vuoksi, että voin nyt tutkimukseni tehtyäni perustellusti olettaa varsinkin analyttiseen ajatteluun taipuvaisten, konservatiivisten ja stabiilin tilanteen säilyttämään pyrkivän (stagnaatio) ihmisten tulkitsevan jo pelkästään heidän persoonallisuudestaankin johtuen työtäni hyvin eri tavoin kuin se on tarkoitettu ymmärrettäväksi. Tästä johtuen on myös varsin todennäköistä, että esimerkiksi tutkimuksen kriittisyys tullaan varsin tyypillisestikin tulkitsemaan jonkinlaiseksi henkilökohtaiseksi kielteisyydekseni niin puolustusvoimia kuin upseereitakin kohtaan, vaikkei minulla tällaisia antipatioita kumpakaan tahoa kohtaan ole. Päinvastoin, koska oletan ainakin pääosan ystäväpiiriini kuuluvista upseereista ymmärtävän tutkimukseni rakentavassa hengessä kirjoitetuksi,¹⁷⁹² minulla ei myöskään ollut mitään syytä jättää vaikeitakaan asioita työssäni käsittelemättä vain sen vuoksi, että olisin näin toimien aivan varmasti saanut nykyistä helpommin myös suuren yleisön hyväksynnän tutkimukselleni.¹⁷⁹³ Tutkimus ei todennäköisesti tule miellyttämään kaikkia ihmisiä myöskään sen vuoksi, että se rikkoo oikeastaan kaikilta osin käsityksen puolustusvoimista sellaisena ”täydellisenä maailmana”, jollaisena varsinkin SJ-tyypin ihmiset halusivat organisaationsa suhteessa ulkomaailmaan nähdä.¹⁷⁹⁴ Tällaista suhtautumista tulee lisäämään myös se, ettei tutkimuksessa esille nostettuihin ongelmiin myöskään annettu selkeitä ja yksiselitteisiä korjausehdotuksia.¹⁷⁹⁵ Se puolestaan lisää vielä entisestäänkin juuri sellaista epävarmuutta, jota tällaiset ns. yhden totuuden maailmassa elävät ihmiset eivät haluaisi ympärillään nähdä.¹⁷⁹⁶ Kuten tähän asiaan liittyen on jo aikaisemmin todettu, tällaisia korjausehdotuksia ei työn holistisen luonteen lisäksi annettu myöskään sen vuoksi, että tutkimuksen perusteellahan näyttäisi siltä, että juuri tämäntyyppiset kokonaisuuden huomioon ottamatta jättäneet ”pikakorjaukset” olisivat olleet keskeinen syy puolustusvoimien ongelmien entisestäänkin pahenemiseen. Tämän seurauksena vastaavalla tavoin toimimista haluttiin tietoisesti välttää. Kaiken edellä läpikäydyn perusteella en luonnollisestikaan

tuuli ja tyhjiys tällaista asiat tajuavaa ajatusmaailmaa seuraavaan tapaan: ”Jos hallitset mekkailun taidon, lyödessäsi yhden miehen sinä lyöt kenet tahansa maailmassa. Yhden voittaminen merkitsee samaa kuin kymmenen miljoonan voittaminen. Strategi sisällyttää pienen suureen, niin kuin suuri Buddha rakennetaan pienestä mallista. En voi kuvata yksityiskohtaisesti kuinka se tapahtuu. Strategian periaate on että yhden asian kunnolla tietäminen merkitsee kymmenen tuhannen asian tietämistä.” Parin sivun kuluttua hän jatkaa samasta asiasta: *”Näitä asioita ei voi selittää yksityiskohtaisesti. Sinun on yhdestä asiasta pääteltävä kymmenentuhatta asiaa. Kun saavutat strategian Tien, ei ole mitään mitä et pystyisi ymmärtämään. Sinun on opiskeltava ankarasti.”* (Miyamoto Musashi 1997, 53 ja 55)

¹⁷⁹² Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteivätkö he voisi olla eri mieltä tutkimuksessa käsitellyistä yksittäisistä asioista.

¹⁷⁹³ Tutkimuksen pragmaattisuutta (mm. oletus tarpeesta vähentää upseereiden määrää) ei siis pidä tulkita upseerikielteisyydeksi vaan pyrkimykseksi säilyttää puolustusvoimien toimintakyky myös tulevaisuudessa, samoin kuin myös haluksi edesauttaa pätevempiä upseereita etenemään urallaan nykyistä nopeammin ja pidemmälle. Sen sijaan en näe minkäänlaisia perusteita sille, miksi ihmeessä minun pitäisi tukea nykykehitystä puolustusvoimista veronmaksajien rahoittamana erittäin hyväpalkkaisena ”suojatyöpaikkana”, varsinkin kun upseereiden on alhaisesta eläkeiästä johtuen, muista ihmisistä poiketen, mahdollista hankkia niin lisätuloja kuin kerryttää eläkepottiaankin muilla toilla vielä virasteen virasta eläkkeelle jäämisen jälkeenkin.

¹⁷⁹⁴ Koskee ainakin puolustusvoimien tekemien arvotutkimusten perusteella lähinnä sen korkeinta johtoa ja kadetteja.

¹⁷⁹⁵ Esimerkiksi sellainen näkemys, ettei puolustusvoimia koskevia ongelmia pitäisi nostaa lainkaan esiin mikäli niihin ei ole annettavissa myös ratkaisuehdotusta, on kokemusteni mukaan upseereiden keskuudessa varsin yleinen.

¹⁷⁹⁶ Syy tähän liittyi puolestaan Clausewitzin sotateorian ”suhteellisuuden” lisäksi myös siihen, ettei tällainen toiminta olisi esimerkiksi Baxter Magoldan (1992) asioiden suhteellisuuden merkitystä korostaneen kontekstuaalisen tietämyksen periaatteita noudatettaessa mielekästä.

myöskään voi olettaa saavani upseerikunnalta varauksetonta tukea tutkimuksessa esittämilleni näkemyksille, vaikka omasta mielestäni pyrin ennen kaikkea vain edesauttamaan puolustusvoimien uudistamista kenraali Puheloisen vaatimusten mukaisesti, amiraali Kaskealan edellyttämässä avoimuuden hengessä.¹⁷⁹⁷ En siitäkään huolimatta, että *Kadetin oppaassa* upseereiden suvaitsevaisuudesta todetaankin lähes suoraan tutkimukseni toteutusperiaatteen mukaisesti seuraavaan tapaan: *Ole avoin keskusteluissa. Kuuntele myös vastakkaiset ja myös omista kannanotoista poikkeavat mielipiteet. Hyväksy ihmisten erilaisuus ja erilaiset menettelytavat. Perustelee asiantuntevasti omat näkemyksesi tuomitsematta vastakkaisia näkökohtia. Hyväksy myös erilaiset arvoperustat. Ole suvaitsevainen myös asioiden kehittämisessä. Kritiikin tulee olla rakentavaa ja perusteltua. Upseerilla on oltava rohkeutta ottaa ongelmaksi koetut asiat esille niin esimiesten kuin alaistenkin kanssa ja keskusteltava niistä.* (Kadetin opas 2008–2009, 29)¹⁷⁹⁸

Puolustusvoimia koskevien ongelmien korjaamiseen liittyen on lisäksi aiheellista muistuttaa, että olisi muutenkin perusteetonta odottaa, että puolustusvoimien käytännöntasosta toimintaa yksityiskohtien osalta varsin huonosti tuntevan ulkopuolisen tutkijan voitaisiin ylipäättäänkään olettaa kykenevän ratkaisemaan puolustusvoimissa vuosikymmenten aikana syntyneen ongelmavyöhydین yhden ainoan tutkimuksen puitteissa.¹⁷⁹⁹ Toisaalta, vaikka tutkijalla jostain syystä tällainen valmius olisikin, olisi kuitenkin kyseenalaista, olisiko näin toimiminen kuitenkaan erityisen tarkoituksenmukaista, koska ongelmien korjaaminenhan kuuluu lähtökohtaisesti niille henkilöille, jotka ovat ne aikaansaaneet ja joiden tehtävänsuoraan kyseisten asioiden kuntoon saattaminen myös kuuluu. Koska tässä tutkimuksessa läpikäytyjen ongelmien korjaaminen puolestaan kuuluu puolustusvoimien johdolle, olisi myös korjausvastuun siirtäminen muiden ihmisten kannettavaksi rehellisille ja vastuuntuntoisiksi tiedetyille SJ-tyypin ihmisille epätyyppillistä vastuunpakoa.¹⁸⁰⁰ Tällainen toiminta olisi muutenkin puolustusvoimien näkökulmasta asiaa katsottaessa epätarkoituksenmukaista, koska muutenhan ainakin tietyn- eli vääräntyyppisillä henkilöillä saattaa olla tarpeettoman suuri tarve esiintyä ns. suurina johtajina.¹⁸⁰¹ Mikäli tällaiset henkilöt

¹⁷⁹⁷ Tämän lisäksi tutkimus toteutettiin myös puolustusministeriön *Tutkimus- ja kehittämisstrategian* korostamassa pragmaattisuuden hengessä eli kuten asiasta kyseisessä asiakirjassa todetaan: *Puolustushallinnon tutkimus- ja kehittämis toiminnan tulee tapahtua pragmaattisista lähtökohdista.* Hetken päästä asiasta jatketaan: *Tutkimuksen suhde kehittämiseen on suoraviivainen: tutkimusta tarvitaan, jotta kehittämiselle muodostuu riittävä tietopohja. Toisaalta tutkimuksella on myös tärkeä roolinsa kehittämistä edeltävässä strategiatyössä.* (PLMTKS 2007, 3).

¹⁷⁹⁸ Lisäksi on korostettava, että keskeisimmiltä osiltaan tutkimuksessa ei ole kyse mielipiteistä vaan puolustusvoimien itsensä keräämän aineiston pohjalta tehdyistä tieteellisesti perustelluista tulkinnoista, joten tutkimustuloksiin nähden erilainen, hyvin perusteltukaan mielipide ei siis riittäisi esitettyjen näkemysten kumoamiseen.

¹⁷⁹⁹ Johdannossa todetun mukaisesti on syytä muistuttaa, ettei tutkimuksen tavoitteena ollut ”totuksien” kertominen asioista vaan lähinnä vain puolustusvoimia koskevien vallitsevien näkemysten tms. falsifioinnin kautta tapahtunut kyseenalaistaminen (eli näkemykset eivät voi olla ainakaan sellaisinaan oikeita), samoin kuin keskeisimpien peruslinjausten tekokin näitä asioita mahdollisesti käsitteleville myöhemmille (analyttisille) tutkimuksillekin.

¹⁸⁰⁰ Tässä yhteydessä viitataan siis puolustusvoimien johdon kollektiiviseen vastuuseen korjata niin heistä itsestään kuin heidän edeltäjistäänkin puolustusvoimille aiheutuneet ongelmat. Vaikka SJ-tyypit ovatkin peruserhellisiä ihmisiä, upseereiden urakierto (3–4 vuotta per tehtävä) kuitenkin mahdollistaa jopa poikkeuksellisen hyvin omien ”suurten päätösten” seuraamusten eli tietenkin myös ongelmien muiden kannettavaksi jättämisen. SJ-tyyppien kyseessä ollessa kyse ei todennäköisesti kuitenkaan ole tarkoituksellisesta toiminnasta vaan ennemminkin heidän kyvyttömyydestään hahmottaa ”suurten päätösten” edellyttämiä suuria kokonaisuuksia kovinkaan hyvin.

¹⁸⁰¹ Tähän asiaan liittyen kannattaa lukea esimerkiksi Norman Dixonin kirja *On the Psychology of Military Incompetence* (1994). Kirjassa osoitetaan käytännön

puolestaan tietävät jo etukäteen, etteivät he joudu kantamaan vastuuta ”suurten” linjaustensa käytännön tasoisesta toteutuksesta, saattaa pelko huonosti harkittujen päätösten teosta kasvaa liian suureksi.¹⁸⁰² Tältä osin kyse on pohjimmiltaan vallan ja vastuun välisestä suhteesta eli siitä, että valta ilman vastuuta on mielivaltaa. Mikäli puolustusvoimien johto näin ollen tekisi suuria virheitä, joista sen ei tarvitsisi kantaa todellista vastuuta,¹⁸⁰³ kyse olisi varsinkin pohjoismaiseen demokratiaan huonosti soveltuvasta mielivaltaisesta järjestelmästä, jollaiselle ei pitäisi tukea auttaa. Jotta näin ei puolestaan pääsisi tapahtumaan, olisikin ensisijaisen tärkeää, että virheen tehneet henkilöt joutuisivat itse kantamaan vastuun myös virheidensä oikaisemisesta.¹⁸⁰⁴ Mikäli muu organisaatio ei jostain syystä kuitenkaan katsoisi tällä tavoin toimimista aiheelliseksi, tällöin vastuun virheen korjaamisesta pitäisi puolestaan siirtyä sellaisenaan virheen hyväksyneille seuraajille. Selkeän virheen tehnyttä henkilöä ei lähtökohtaisesti pitäisi vapauttaa vastuustaan ilman, että hänen seuraajansa ottavat samalla vastuulleen myös heidän edeltäjiensä tekemien virheiden seuraamukset, koska muutenhan tapahtuneet vakavatkin virheet voitaisiin aina nollata pelkästään johtajat vaihtamalla.¹⁸⁰⁵

Tutkimuksen osalta on myös syytä käydä lyhyesti läpi niitä tuntemuksia, joita tutkimusprosessin edetessä koin, ja miten kyseiset asiat vaikuttivat myös tutkimuksen lopulliseen muotoutumiseen. Asian käsittely on puolestaan tärkeää sen vuoksi, että vaikka tutkimuksesta lopulta tulikin alun perin ajateltua vähemmän miellyttävä, kaikesta huolimatta siitä tuli kuitenkin objektiivisempi kuin alkuperäisen työsuunnitelman mukaan toimittaessa.¹⁸⁰⁶ Alkuvaiheessa motivaationi

esimerkkien kautta millaisiin katastrofeihin on päädytty, kun periaatteessa aivan erinomaisiltakin vaikuttaneet, suuren sotasankarin roolia keinolla millä hyvänsä hamunneiden sotapäälliköiden jalat ovat kuitenkin loppujen lopuksi osoittautuneet aivan liian pieniksi kyseisiin saappaisiin.

¹⁸⁰² Pitää myös huomioida, että puolustusvoimien toiminnan tehokkuuden tarkastelu on paljon vaikeampaa kuin esimerkiksi pörssinoteerattujen yritysten, joiden toiminta, budjetivaroilla toimivista puolustusvoimista poiketen, edellyttää jatkuvaa pyrkimystä toiminnan tehostamiseen. Julkishallinnon organisaatioille on sen sijaan tyypillisesti tärkeämpää käyttää kaikki niille budjetoidut rahat kuin mieltä sitä miten rahat kannattaisi käyttää toiminnan kannalta mahdollisimman tehokkaasti. Todennäköisesti tämä on myös yksi tärkeimmistä stagnaation syistä.

¹⁸⁰³ Vastuun ottamisella ei siis viitata Suomessa juuri mitään tarkoittamattomaan ns. poliittisen vastuun ottamiseen.

¹⁸⁰⁴ Tässä yhteydessä virheillä tarkoitetaan vain suuria virheitä eli tarkoituksena ei siis ole kannustaa upseereita keskittymään vielä nykyistäkkin enemmän virheiden välttelemiseen, koska johtajiksi pitäisi kuitenkin valikoitua henkilöitä, jotka uskaltavat tehdä päätöksiä virheitä pelkäämättä (pätevimmätkin johtajat tekevät virheitä). Virheillä tarkoitetaan siis vain sellaisia mokia, jotka tehdään tyhmyyden, laiskuuden, huolimattomuuden, itsetehostuksen, muiden mielistelyn yms. vuoksi, joten esimerkiksi todellisuuden kitkaisuudesta johtuvat virheet ovat hyväksyttäviä.

¹⁸⁰⁵ Ajatuksellisesti, mutta vain ajatuksellisesti asia voidaan rinnastaa vaikkapa Kiinan ns. suureen harppaukseen (1958–1960) ja kulttuurivallankumoukseen (1966–1976), joissa Mao Zedongin tekemät linjaukset yhteiskunnan kehittämiseksi olivat aivan varmasti suuria. Koska toimenpiteiden käytännön seuraukset olivat kuitenkin katastrofaaliset (mm. kymmeniä miljoonia ihmisiä kuoli), olisi ”suuri johtaja” oikeastaan pitänyt saattaa edesvastuuseen teostaan, mutta koska Maon valta oli rajatonta mielivaltaa, toisin kuitenkin kävi. Sotilaallisena esimerkkinä samankaltaisesta toiminnasta käy vaikkapa ”suurena tunarina” ja ”Sommen teurastajana” tunnetuksi tulleen sotamarsalkka Douglas Haigin toiminta ensimmäisessä maailmansodassa. Haigin luonteesta kertonee paljon jo pelkästään hänen elämäkertansa nimikin *The Good Soldier* (Mead 2007), sillä kirjan katastrofaalisesta Passchendaelen taistelusta kertovan kappaleen aloittavan prikaatikenraali C. D. Baker-Carrin lainauksen mukaan ”the ‘good soldier’ is one who does what he is told without thinking” (Mead 2007, 272).

¹⁸⁰⁶ Alun perin tuntemani optimismi ja idealismi puolustusvoimien toiminnan erinomaisuutta kohtaan nimittäin sokaisivat minua huomaamasta ongelmia, joita

tutkimuksen tekoa kohtaan oli luonnollisestikin erittäin korkea. Koska tutkimuksen edetessä kuitenkin osoittautui, etteivät (nuoret) upseerit tule osoittautumaan sen enempää akateemisesti lahjakkaiksi kuin strategisesti päteviksikään henkilöiksi, suurin mielenkiintoni tutkimuksen tekoa kohtaan laimeni selvästi alkuvaiheen innostukseen nähden. Motivaationi kuitenkin laski vielä tästäkin siinä vaiheessa, kun havaitsin, etteivät ongelmat koskeneetkaan pelkästään kadetteja ja nuoria upseereita vaan puolustusvoimia ja upseerikuntaa yleisemminkin. Kyse oli siis lähinnä siitä, että tämän jälkeen tiesin väistämättä joutuvani ”pelikentälle,” jonne minua ei oletettavastikaan sen enempää kaivattu kuin olisin sinne halunnut mennäkään. Tiesin siis jo tuossa vaiheessa joutuvani käsittelemään sellaisia puolustusvoimia koskevia negatiivisia, organisaation ”erinomaisuuden” kyseenalaistavia asioita, jollaisia Suomessa ei perinteisesti ole ollut tapana käsitellä.¹⁸⁰⁷ Koska oikeastaan kaikki asiaan liittyvät ja varsinkin puolustusvoimien johdon organisaatiostaan antamat kannanotot päinvastoin olivat – ja ovat edelleenkin – upseerikunnan kaikinpuolista erinomaisuutta ylistäviä, tiesin kyllä aivan varmasti olevani oikeassa paikassa oikeaan aikaan, mutta en siitä huolimatta kuitenkaan ollut lainkaan varma siitä olinko haluamassani paikassa. Tämän johdosta minulta menikin aivan paljon aikaa hyväksyä roolini epämiellyttävän viestin sanasaattajana¹⁸⁰⁸ ilman, että olisin samalla tuntenut myös jonkinlaista henkilökohtaista syyllisyyttä välittämäni viestin vähemmän toivottavasta sisällöstä.

Tämän henkisen kynnyksen lopulta ylitettyäni muuttui myös suhtautumiseni tutkimusta kohtaan aikaisempaa etäisemmäksi. Etäisyys puolestaan tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että menetettyäni uskoni puolustusvoimien toiminnan kaikinpuolista erinomaisuutta kohtaan minun oli huomattavan paljon aikaisempaa helpompi käydä objektiivisesti läpi puolustusvoimia koskeneita ongelmia.¹⁸⁰⁹ Valinnan tehtyäni päätin myös perustella näkemykseni mahdollisimman suorasanaisesti, koska kaikkein vähiten halusin tutkimustani luonnehdittavan kiertelyn, mielistelyn ja sievistelyn kaltaisilla termeillä.¹⁸¹⁰ Mikäli tällainen objektiivisuus sen sijaan vaikuttaisi tietoiselta asioiden negatiivisessa sävyssä näkemiseltä, kyse lienee ennen kaikkea siitä, että monien työssä käsiteltävien asioiden tila on yksinkertaisesti vain niin epämiellyttävä, että monille lukijoille, ja

organisaatiossa esiintyi, minkä seurauksena pyrin myös huomaamattani ”korjaamaan” negatiiviset puolustusvoimia koskeneet huomioni organisaation kannalta positiivisiksi.
¹⁸⁰⁷ Suomessa puolustusvoimien toiminnan kyseenalaistavat ihmiset leimataan helposti epäisänmaallisiksi tms. jopa sellaisissa tilanteissa kun kritiikki on rakentavassa hengessä annettua, ja myös silloin kun puolustusvoimien puolustajilla ei edes ole minkäänlaista todellista tietoa kritisoidun asian todellisesta tilasta (esim. luvussa *Puolustusvoimien toiminnan strategisuudesta* ollut ”tapaus Yrjö Anttila”).

¹⁸⁰⁸ Charles Alexis de Tocqueville onkin todennut asiasta: *”Ihmistä on mukavampaa uskoa yksinkertaiseen valheeseen kuin monitahoiseen totuuteen.”* Stefano Guazzo on puolestaan muotoillut saman asian seuraavaan tapaan: *”Totuus olisi kerrottava sille, joka haluaa sen kuulla. Mutta kenelle!”* Sampo Ahto on taas todennut asiasta, tosin ilmeisestikin kritiikkiinsä ennemminkin poliitikkoihin kuin upseereihin kohdentaen, mutta kuitenkin myös upseereihin sovellettavissa olevan mukaisesti: *”Kun maanpuolustuskykyämme ollaan nykyään romuttamassa vastuuntuntottomalla tavalla, ongelmana on se, miten kertoa karmea totuus herkkähipiäisille ja itsetuntoisille päättäjäille. Heillä kuitenkin on päätäntävalta, ja heidän varpailleen astumien tuottaa helposti päinvastaisia tuloksia kuin on haluttu. Mutta ei loputon hyssyttelykään vie mihinkään. Eräiden värikkäiden kenraaleidemme menettelytavoista voisi löytyä mallia siihen, miten pitäisi toimia jos kohta tarjolla on myös esimerkkejä siitä, miten missään tapauksessa ei tulisi menetellä.”* (Sotilasaikakauslehti 11/2011, 41)

¹⁸⁰⁹ Pitää kuitenkin huomioida, että objektiivisuus pitää ymmärtää synteettisen työn yhteydessä käytettynä enemmän suhteellisenä käsitteenä kuin miten objektiivisuus analyttisten tutkimusten yhteydessä yleensä ymmärretään.

¹⁸¹⁰ En missään tapauksessa halunnut työstäni käytettävän tällaisia sanoja, koska olen itse varsin useinkin kritisoinut puolustusvoimia käsitelleitä tutkimuksia eli ”tutkimuksia” juuri tällaiseen terminologiaan tukeutuen.

varsinkin puolustusvoimiin perusmyönteisesti suhtautuville, asiat omalta kannaltaan myönteisessä sävyssä näkeville tai näkemään pyrkiville upseereille asian myöntäminen saattaa sen perustelemiseksi käytetyistä lukemattoman monista tavoista huolimatta kuitenkin olla hyvin vaikeaa.¹⁸¹¹

Koska tutkimus osoitti upseerikoulutusjärjestelmän olevan erittäin pahassa kriisissä, loppujen lopuksi minulle ei tästäkään syystä johtuen jäänyt todellista mahdollisuutta esittää asioita erityisen positiivisessa sävyssä. Tämän seurauksena tutkimuksen aikaisempi, puolustusvoimia ja upseerikuntaa monilla tavoin ymmärtämään pyrkinyt esitystapa muuttui myös selvästi aikaisempaa viileämmäksi.¹⁸¹² Koska negatiivisten asioiden osuus kaiken lisäksi vielä tutkimuksen edetessä korostumistaan korostui,¹⁸¹³ päädyin vähän ennen tutkimuksen valmistumista jopa poistamaan siitä kaikki puolustusvoimia ja upseerikuntaa ymmärtämään pyrkineet positiiviset kommentit, koska vastoin alkuperäistä tarkoitustaan ne alkoivat vaikuttaa negatiivisten asioiden suureen määrään ja kritiikin ankaruuteen suhteutettuina pelkältä ”veitsen haavassa kääntämiseltä”.¹⁸¹⁴ Se, että työstä lopulta muotoutui melkoisen tyyli, ei siis johdu siitä, että olisin varsinaisesti pyrkinyt tällaiseen esitysmuotoon vaan siitä, ettei kyseisiä asioita ollut objektiivisesti toimimaan pyrittäessä, sanoman perillemenon esitystavasta liikaa kärsimättä, mahdollista esittää muullakaan tavoin.¹⁸¹⁵

Tällaista perussuhtautumista tutkimuksentekoa kohtaan vahvistivat myös tutkimuksessa eteen tulleet yksittäiset asiat. Tältä osin esimerkiksi perehtyminen Joakim Salosen tutkimukseen herätti melkoisen ristiriitaisia tunteita. Positiivista Salosen tutkimuksessa tietenkin oli, että se osoitti näkemykseni upseereiden koulutusjärjestelmän puutteista perustelluksi ja kaiken lisäksi vielä paljon etukäteen ennakoimaani täydellisemminkin. Vaikka tällainen tulos olisi kenties ollut jollekin toiselle tutkijalle suuri tutkimuksellisten toiveiden täyttymys, henkilö-

¹⁸¹¹ Koskee puolustusvoimien arvotutkimusten perusteella kaikkein eniten kadetteja ja organisaation ylintä johtoa.

¹⁸¹² Kyse on siis kuitenkin vain esitystavasta eikä siitä, ettenkö todellisuudessa pystyisi upseereita ymmärtämään.

¹⁸¹³ Koska puolustusvoimia koskeneet vallitsevat näkemykset piti osoittaa vääräksi epäsuorasti falsifioinnin kautta, tutkimuksesta tuli perussävyltään varsin negatiivinen. Falsifioinnin kautta saavutettuja, puolustusvoimien kannalta ilmeisen epämiellyttäviltä tuloksia ei kuitenkaan pidä sekoittaa ns. totuuksien kanssa eli falsifioinnin tarkoituksena on ainoastaan korjata vallitsevia näkemyksiä asioista eikä siis suinkaan kertoa mikä on viime kädessä ns. totta. Tähän samaan perusasiaan liittyen on myös korostettava, ettei tutkimuksessa myöskään ”väitetty” mitään eli työssä pyrittiin ainoastaan osoittamaan, etteivät monet tutkimuksessa käsitellyistä vallitsevista näkemyksistä voineet ainakaan valitusta näkökulmasta asioita tarkasteltaessa olla juuri niin kuin ne on puolustusvoimissa tyypillisesti joko nähty tai haluttu nähdä, jonka seurauksena myös tutkimusta kohtaan esitettävä kritiikki pitäisi kohdentaa työn mahdollisesti virheelliseen päättelylogiikkaan eikä siis suinkaan sen antamiin ”vääränlaisiin” tuloksiin. Tähän asiaan liittyen olisi siis esimerkiksi SJ-tyypin ihmisille tyypillinen pyrkimys osoittaa oman näkemyksen vastaiset tutkimustulokset virheellisiksi omiin ja vertaisryhmän ”...miljoona kärpästä ei voi olla väärässä”-tyyppiisiin mielipiteisiin vetoamalla pelkkä epätieteellinen yritys omalta kannalta epämiellyttävien tosiasioiden kieltämiseksi.

¹⁸¹⁴ Tutkimuksessa upseereiden strategisiin valmiuksiin keskittyttäessä alkoivat esimerkiksi sen tyyppiset kommentit kuin kadettien mahdollisesti riittävän hyvät valmiudet opiskella ammattikoulumaisessa sotakoulussa tai nuorten upseereiden riittävät kyvyt toimia pätevinä komppanianpäälliköinä vaikuttaa melkoiselta (piilo)ilkeilyltä.

¹⁸¹⁵ Periaatteessa on tietenkin mahdollista, että olisin joko tietoisesti tai tiedostamattani haalinut liian yksipuolista aineistoa työhypoteesiani tukemaan. Koska työni keskeisimpiin johtopäätöksiin pääsemiseen ei välttämättä kuitenkaan tarvitse tukeutua juuri muihin lähteisiin kuin Kadettikoulun pääsykoelajitelmaan ja MpKK:n opiskelijoistaan keräämiin MBTI-tietoihin, tällaista pelkoa tuskin on olemassa.

kohtaisesti en kuitenkaan mm. juuri hetki sitten mainituista syistä johtuen kokenut asiaa aivan näin myönteisesti. Asian oikeaksi varmistumisen jälkeenhän minun ei enää ollut mahdollista puhua pelkästä puolustusvoimia koskevasta potentiaalisesta ongelmasta, johon olisin lisäksi voinut antaa ongelman korjaavan ratkaisuehdotuksen, vaan päinvastoin helppojen ratkaisujen ulottumattomissa olevasta asiasta, joka on lisäksi vaikuttanut vääränlaisten henkilöiden upseerikoulutukseen valikoitumiseen vähintäänkin vuosikymmenen ajan ja tietyiltä osin hyvin paljon kauemminkin (mm. upseereiden persoonallisuus).¹⁸¹⁶ Tämän jälkeen tutkimuksen ainoana ongelmana ei siis enää ollutkaan kadettien ja nuorten upseereiden toivottavaa heikompi taso vaan myös Maanpuolustuskorkeakoulun rekrytointi- ja pääsykoejärjestelmään kohdennettavissa olevasta ongelmasta valita ja saada oikeanlaisia henkilöitä upseereiksi koulutettaviksi.¹⁸¹⁷ Lisäksi kyseinen ongelma olisi säilynyt todellisena vaikka tarkastelussa clausewitzlainen nerous oltaisiin sivuutettukin, koska Maanpuolustuskorkeakoulun akateeminen status edellyttää joka tapauksessa opiskelijoiden olevan tältä osin riittävän hyvätaoisia.¹⁸¹⁸ Tältä(kin) osin vaikuttaisi siis hyvin vahvasti siltä, että puolustusvoimat toimisi *Informaatiosta, tiedosta ja totuudesta* –luvussa todetun mukaisesti *erheen* ohjaamana eli vaikka kukaan ei olekaan pyrkinyt johtamaan puolustusvoimia tietoisesti *harhaan*, organisaatio on joka tapauksessa tehnyt sen aivan itse.¹⁸¹⁹

Valitettavasti pääsykoejärjestelmä ei kuitenkaan edes ole tärkein syy vääränlaisten ihmisten upseereiksi valikoitumiselle vaan se, ettei upseerinura yksinkertaisesti vain houkuttele akateemis-strategisesti lahjakkaita henkilöitä alalle. Koska puolustusvoimissa kaikesta ongelmista huolimatta kuitenkin jatkuvasti korostetaan upseereiden ja upseerikoulutusjärjestelmän kaikinpuolista erinomaisuutta, kertoo jo pelkästään tämäkin asia aivan liiankin paljon siitä, kuinka heikkotasaisen informaation varassa puolustusvoimissa näinkin tärkeän asian osalta toimitaan, koska eiväthän perusrehelliset SJ-upseerit tietenkään tietoisesti voisi näin vääränlaista kuvaa itsestään julkisuuteen antaa.¹⁸²⁰ Tähän samaan asiaan

¹⁸¹⁶ Esimerkiksi hyvin sosiaalisten ja humanien ESFJ-tyypin ihmisten suuri määrä puolustusvoimissa viittaisi siihen, etteivät upseerinuralle hakeutujat välttämättä enää suomalaisessa tasa-arvoisessa, feministisessä (ks. esim. Hofstede 1991) hyvinvointiyhteiskunnassa elettyään täysin ymmärrä sitä, että perimmäiseltä olemukseltaan upseerin tehtävät ovat kuitenkin epähumaneneja ”tappamis- ja tapattamishommia”. Asian osalta voidaan viitata esimerkiksi Persian kuningas Kyyros II Suureen (576–529 eaa.), joka sanoi asiasta aikoinaan seuraavaan tapaan: ”Tavallisestihan hempeissä maissa myös syntyy hempeitä miehiä, sillä eihän sama maa kykene yht’aikaa tuottamaan ihmeteltäviä hedelmiä ja sotakuntoisia miehiä.” (Herodotos 1997, 763)

¹⁸¹⁷ Rekrytointi- ja pääsykoejärjestelmää koskevista vakavista ongelmista huolimatta MpKK:n rehtori kuitenkin totesi Yksilö, yhteiskunta ja organisaatiot turvallisuudessa –seminaarissa 15.10.2010 seuraavaan tapaan: ”*Rekrytinnin näkökulmasta korkeakoululla ei ole ongelmia. Vuosittain opintoihin hakeutuvien määrä on reilusti yli 500 pyrkijää, joista kadeteiksi valitaan noin 150 opiskelijaa. Pääsykoe korkeakouluun testaa leimallisesti soveltuvuutta ammattiin.*” (Tuominen 2011, 15) Kyseisten ongelmien pohjalta tarkasteltuna on myös kenraali Puheloisen esittämä näkemys tulevaisuuden upseereista melkoisen optimistinen. ”*Keskustelumme lopuksi kysimme komentajalta, millainen on suomalainen upseeri 2020. Hän vastasi ytimekkäästi. Komentaja näkee suomalaisen upseerin vuonna 2020 olevan laaja-alaisesti sivistynyt, vuorovaikutuskykyinen, sotilasammattilliset asiat hallitseva yhteiskunnan jäsen, joka on toiminnassaan lähellä suomalaista ihmistä.*” (Kylkirauta 4/2011, 9).

¹⁸¹⁸ Valintakoe ei siis korreloi oikeastaan millään tavoin sen enempää opinto- kuin työmenestyksen kanssa.

¹⁸¹⁹ Vertauskuvaa apuna käyttäen puolustusvoimat on siis ampunut itseään polveen.

¹⁸²⁰ Kaiken tutkimuksessa läpikäydyn perusteella vaikuttaakin erikoiselta, että MpKK:n *Pedagoginen käsikirja 2010* (kyse on oikeastaan laajasta opinto-oppaasta) pyrkii kuitenkin antamaan kuvan, että MpKK:lla toimittaisiin mitä hienoimpien kasvatuksellisten ja opetuksellisten periaatteiden mukaisesti. Tämän lisäksi ainakin eräitä sen ennako-oletuksia voidaan myös kritisoida virheellisiksi, koska esimerkiksi

liittyy myös se, että vaikka tutkimustulokset eivät puollakaan näkemystä upseereista hyvinä johtajina, siitä huolimatta puolustusvoimat kuitenkin proagoi juuri tällaista paikkansapitämätöntä näkemystä upseereista.¹⁸²¹ Tähän asiaan liittyen voidaan myös MpKK:n valintaoppaiden takakannessa viimevuosien aikana olleelle, sinänsä aivan varmasti paikkansa pitävälle iskulauseelle ”*kaikki johtajat eivät kulje liituraiapuvussa*” antaa alun perin tarkoitettua poikkeava, toteamuksen parodisoiva sivumerkitys, koska tutkimuksen perusteellahan vaikuttaisi vahvasti siltä, etteivät ainakaan virkapukusäädökset muodostuisi kenellekään poikkeuksellisen pätevälle johtajalle esteeksi liituraiapuvun käytölle...

Tämän tyyppiset yksittäiset asiat eivät kuitenkaan olleet tärkein syy työn edetessä lisääntyneeseen skeptisismiin vaan se, etten välttämättä pystynyt löytämään puolustusvoimien järjestelmistä positiivista sanottavaa edes sellaisissa tilanteissa joissa siihen aivan tietoisestikin pyrin. Esimerkiksi yleisesikuntaupseerit tarkasteluun mukaan ottaessani oletin, että kadettien koulutusjärjestelmään kohdentuneen kritiikin jälkeen olisin tätä kautta voinut kertoa, että onneksi vanhemmat upseerit kuitenkin ovat kaikin puolin laadukasta opiskelija- ja upseeriainesta.¹⁸²² Näin ollen olikin melkoinen pettymys, etteivät heidänkään akateemiset valmiutensa osoittautuneet niin hyväksi (mm. puutteelliset formaalin ajattelun valmiudet) kuin niiden olisi etukäteen ajatellen (mm. hyvä lukiomenestys) voinut olettaa olevan.¹⁸²³ Tältä osin olikin valitettavaa, että tällaisia

käsikirjan johtamista käsittelevässä osiossa todetaan seuraavaan tapaan: ”*Johtamisen opetusta ohjaa perusolettamus, jonka mukaan johtaminen on erityisessä keskiössä upseerin ammatissa. Hyväksi johtajaksi ei synnytä, vaan opitaan.*” (PK 2010, 15) Kuten tutkimuksessa on moneen kertaan ja monin eri tavoin osoitettu, perusoletus johtamisen oppimisesta on kuitenkin yksipuolisuudessaan sen verran pahasti vääristynyt, ettei opetusta olisi tarkoituksenmukaista suunnitella kyseisenlaisen oletuksen varaan. Vielä erikoisempaa kuitenkin olisi, mikäli huonosti osaavia, motivoituneita ja opiskeluun pintaoppimisen mukaisesti suhtautuvia kadetteja opetettaisiin kyseisessä opuksessa sotilaspedagogiikan kaavaileminen periaatteiden mukaisesti, jolloin heitä pidettäisiin akateemisesti lahjakkaita opiskelijoita, jollaisia he eivät kuitenkaan ole (PK 2010, 23). Lisäksi käsikirjan tekoon käytetään erittäin paljon resursseja siihen nähden, ettei sillä ole opetuksen laadun kannalta ainakaan minkäänlaista suoranaista merkitystä. Jos sillä taas välillinen vaikutus asiaan olisikin, olisi se ainakin monin verroin pienempi kuin mikä hyöty käsikirjan tekoon käytetty aika opetuksen sisällöllisiin substanssitekijöihin panostettaessa olisi saatu.

¹⁸²¹ Kaiken edellä läpikäydyn perusteella voidaan suhtautua myös varauksellisesti siihen, onko puolustusvoimat kuitenkin onnistunut kenraalikuntansakaan valinnoissa aivan niin erinomaisen hyvin kuin miten kenraali Hägglund *Kadettien pääsykokeen, opintomenestyksen ja työmenestyksen välinen suhde* -kappaleen lopussa olleen lainauksen (Kokko 2010, 16) perusteella asian näki, ja jos olisikin, niin tuskinpa tällainen ”täydellinen järjestelmä” olisi nykytilanteessa kovinkaan suotava vaihtoehto, koska tällöinhän puolustusvoimien strategisen johdon tasoa ei aivan oikeastikaan olisi mahdollista parantaa kenraalivalintajärjestelmää kehittämällä.

¹⁸²² Samankaltainen ennakko-oletus koski myös vuoden 2006 kadettikoulutus uudistusta.

¹⁸²³ Tutkimuksessa ei käsitelty lainkaan Maanpuolustuskorkeakoulun tohtorikoulutusohjelmaa. Tiedän kuitenkin myös siihen liittyvän monia sellaisia erikoisuuksia, jollaisia akateeminen maailma ei todennäköisesti voisi hyväksyä. Tohtoriopiskelijat voivat esimerkiksi saada opintopisteitä myös epäakateemisista suorituksista (upseereiden kanssa asiasta keskusteltuani olen nimittäin kuullut mitä erikoisimpia tapoja joilla opintopisteitä on ”ansaittu”). Tämän lisäksi MpKK:lla ei myöskään ole keskitettyä opintosuoritusrekisteriä, josta suoritettujen opintojen olisi mahdollista jälkikäteen selvittää. Tähän asiaan liittyen tuntuu myös MpKK:n päätös perustaa neljä sotilasprofessuuria varsin erikoiselta, koska todennäköisesti lähimainkaan kaikkien tohtorikoulutuksen saaneiden upseereiden taso ei ole professoritasoa. Maanpuolustuskorkeakoululla liikkuneen ”huhun” mukaan kyseistä neljää virkaa täyttämään olisikin vain viisi mahdollista ehdokasta. Ilmeisesti sotilasprofessuurien perustaminen onkin siis jälleen kerran vain yksi uusi keino pitää puolustusvoimien avaintehtävät upseereiden käsissä, pätevempien siviileiden tavoittamattomissa. Koska kyseisten

epäakateemisesti suuntautuneisuutta tuki myös heidän SJ-tyypin MBTI-persoonallisuutensa, joten asiaa ei myöskään ollut mahdollista sivuuttaa esimerkiksi sen kaltaiseen ”satunnaisvirheeseen” kuin *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimukseen osallistuneiden jatko-opiskelijoiden kohtalaisen vähäiseen määrään (68 kpl) vetoamalla.¹⁸²⁴

Jossain määrin jopa kyynisiä piirteitä tutkimus puolestaan sai siinä vaiheessa, kun en enää voinut kaikkien asioiden osalta edes välttää saamasta vaikutelmaa, että aivan kuin puolustusvoimien rakenteiden lahoutta oltaisiin amiraali Kaskealan edellyttämän avoimuuden sijasta pyritty toisinaan myös tietoisesti peittelemään.¹⁸²⁵ Esimerkiksi Kadettikoulun epäakateemisia ja epästrategisia persoonallisuuksia systemaattisesti, mutta omalla tavallaan jopa tyylikkään peitellysti suosivaa pääsykoejärjestelmää oli hyvin vaikea nähdä vahingossa syntyneeksi.¹⁸²⁶ Omituiselta vaikutti myös se, että monet ongelmien korjaamiseksi tehdyt toimenpiteet näyttivät ennemminkin pahentaneen kuin korjanneen alkuperäistä ongelmaa,¹⁸²⁷ eli aivan

professuurien lisäksi myös hyvin suuri osa muista MpKK:n professoreista on upseereita, tällä tavoin siis vain varmistetaan, etteivät uudet, raikkaat ja radikaalit akateemiset tuulet tule jatkossakaan puhaltamaan MpKK:lla eli siis juuri niin kuin miten amiraali Kaskeala asian osalta toivoikin tapahtuvan. Vaikka MpKK:n tutkimusjohtaja Hannu Kari onkin sitä mieltä, että tällä tavoin toimien varmistetaan professorien katu-uskottavuus ja tulevaisuuden visiointikyky, käytännössä näin valittujen professorien heikko akateeminen taso tulee kuitenkin muodostumaan suuremmaksi haitaksi kuin millainen hyöty ”katu-uskottavuudesta” tullaan saamaan. Lisäksi, kuten on todettu, upseereilla ei tyypillisesti myöskään ole Karin professoreilta edellyttämää visiointikykyä. Näin ollen kuulostaakin erikoiselta, että MpKK:n kotisivuilla sotilasprofessuurien perustamista kuitenkin perustellaan panostuksella tieteesen (Maanpuolustuskorkeakoulu–ajankohtaista–tiedotteet–Panostus tieteesen: Puolustusvoimiin perustettiin neljä sotilasprofessorin virkaa), vaikka totuudenmukaisemmalta vaikuttaisikin asian perustelu panostuksella (sotilas)käytäntöihin.

¹⁸²⁴ Itse asiassa lähes kaikki jatko-opiskelijat osallistuivat tutkimukseen eli todellisuudessa otos oli kattava. Mahdollinen ongelma koskee siis lähinnä vain sitä, onko kyseisistä kursseja koskevat tulokset yleistettävissä myös muita ye-upseerikursseja koskeviksi ja ovatko muut kurssit tutkittuja kursseja parempi- vai heikkotasoisempia?

¹⁸²⁵ Myös kenraali Puheloinen on korostanut puolustusvoimien toiminnan avoimuutta esimerkiksi seuraavaa tapaan: ”Periaatteeni on se, että sekä puolustusvoimien sisälle että muulle yhteiskunnalle on annettava viestiä muutoksista silloin, kun sitä on annettavissa.” (Kylkirauta 2/2010, 7)

¹⁸²⁶ Toisena esimerkkinä kerrottakoon, että kun puolustusvoimat 2000-luvun alkupuolella päätti muuttaa prosessiorganisaatioksi, prosessikuvautukset tehtiin ns. alhaalta ylöspäin eli käytännössä siis alayksiköt saivat itse muotoilla toimintansa prosessimuotoiseksi (niiden ei siis edellytetty rationalisoivan toimintaansa), jonka jälkeen ylemmillä tasoilla nämä prosessit koottiin yhteen ”prosessiorganisaatioksi”. Todellisuudessa prosessiorganisaatiot pitäisi tietenkin suunnitella juuri päinvastoin eli aluksi määrittellään organisaatiolle ydinprosessi, jonka jälkeen selvitetään mitä muita välttämättömiä toimintoja sen toteutumien edellyttää, jonka jälkeen kaikki ylimääräinen karsitaan pois. Puolustusvoimia voidaan siis luonnehtia eräänlaiseksi ”näennäisprosessiorganisaatioksi”.

¹⁸²⁷ Vuonna 2001 toteutettu kadettien koulutusjärjestelmä uudistus heikensi kadettien tasoa, pääsykoejärjestelmää muutettiin epäakateemisia hakijoita suosivaksi, opetuksen vaatimustasoa oli pakko laskea kadettien valmistumisen varmistamiseksi, heikkotasoisilta kadeteilta alettiin kerätä palautetta opetuksen ”kehittämistä” edesauttamaan, palkkausjärjestelmät sidottiin epäakateemisten opiskelijoiden opetuksesta antamaan palautteeseen, syväjohtaminen ”kielsi” kontrolloivan johtamisen käytön, vaikka kadettien taso olisikin juuri tällaista johtamista edellyttänyt. Näiden epäakateemisuutta korostaneiden toimenpiteiden jälkeen kadettitutkinto myös rinnastettiin siviilipuolen kandidaatti- ja maisteritutkintojen kanssa ja sen lisäksi Maanpuolustuskorkeakoulu vietiin myös mukaan yleiseurooppalaiseen, akateemisuuden merkitystä korostaneeseen Bolognan prosessiin. Ja aivan kuin tämä ei olisi riittänyt, viimevuosien aikana MpKK:lla tehdyt toimenpiteet ovat vielä entisestäänkin heikentäneet kadettien tasoa (mm. ei-akateemisia hakijoita suosineet muutokset pääsykoepisteiden painotuksessa,

kuin puolustusvoimien toimintaa olisi strategiseksi luonnehdittavissa olevan kokonaisnäkemyksen sijasta ohjannut ”maton alle lakaisu” -periaate.¹⁸²⁸ Oli kyse sitten etukäteen suunnitellusta, mutta epäonnistuneesta toiminnasta tai asiaa koskevien linjausten puuttumisesta, ainakin puolustusvoimista saamani kuva muuttui tutkimuksen myötä melkoisen erilaiseksi aikaisempaan nähden. Syntyneen näkemyksen mukaan puolustusvoimat keskittyy reaalityodellisuuden vastaisesti lähinnä upseerikuntansa erinomaisuuden perusteettomaan retoriseen ylistämiseen ja puolustusvoimien julkisuuskuvan kirkastamiseen¹⁸²⁹ sen sijaan, että päämääränä olisi puolustusvoimien tehokkaaksi sotilasorganisaatioksi muuttaminen.¹⁸³⁰ Tämän seurauksena tutkimus muuttui myös kirjoitustavaltaan eräänlaiseksi satiiriksi, koska en oikeastaan edes niin halutessani voinut suhtautua täysin vakavasti kaikkiin työssäni läpikäymiin asioihin (esim. kenraalikunnan monet puolustusvoimien ja upseerikunnan poikkeuksellista erinomaisuutta koskeneet sanomiset), vaikka en tarkoituksellisesti näin halunnutkaan toimia. Tältä osin toimintaani kuvaakin hyvin latinankielinen sanonta: *”On vaikea olla kirjoittamatta satiiria.”*

Lisäksi, vaikka tutkimukseni holistisesta luonteesta johtuen en lähtökohtaisesti uskonutkaan sen muodostavan kovinkaan systemaattista kokonaisuutta, ainakin omasta mielestäni vaikuttaa lähes käsittämättömältä, kuinka hyvin työssä läpikäydyt asiat kuitenkin loppujen lopuksi tukivat ja täydensivät toisiaan. Toisin sanoen, vaikka alun perin oletinkin, että tutkimuksen postmodernista luonteesta johtuen olisin varsin usein törmännyt tilanteisiin, joissa erilaisista lähtökohdista tapahtunut tarkastelu olisi lopulta johtanut umpikujiin vailla asioiden luontevaa yhteensovittamisenmahdollisuutta, suureksi hämmästyksekseni näin ei kuitenkaan tapahtunut.¹⁸³¹ Päinvastoin, tutkimuksen lopputulos oli tietyllä tavoin jopa työni kompleksisen perusluonteen vastainen, koska työssä jotakuinkin kaikki asiat

Cooper-testin merkityksen korostaminen akateemisten kriteereiden kustannuksella ja kadettien määrän huima kasvu vuoden 2009 jälkeen).

¹⁸²⁸ Tämän tyyppiseen epästrategiseen toimintaan viittaa myös kenraaliluutnantti (evp.) Kämäri väitöskirjassaan (2010).

¹⁸²⁹ Näkemykseni puolustusvoimista muuttuikin tutkimusta tehdessäni ”spartalaisesta” ”ateenalaiseksi”, koska mielestäni puolustusvoimat ei keskity spartalaisittain asioiden hyvin tekemiseen ja tekemisen lyhytsanaiseen lakoniseen kommentointiin vaan päinvastoin korostamaan ateenalaistyyppisesti toimintansa erinomaisuutta todellisen toiminnan tason kustannuksella. Ateenassa retoriikan tarkoituksena ei nimittäin ollut ns. totuuden kertominen asioista vaan oman näkemyksen ”lobbaaminen” ateenalaiselle kansankokoukselle; tämän retorisen kaunopuheisuuden korostamisen on joskus sanottu olleen myös keskeisen syyn ja vastareaktion ateenalaisen filosofisen kukoistuskauden syntymiselle. Spartalaista ajatusmaailmaa kuvaavat hyvin myös seuraavat lainaukset. Kungfute: *”Tsze-Kung kysyi millainen on viisas mies. Mestari sanoi: ”Hän toimii ennen kuin puhuu ja puhuu sen jälkeen toimintansa mukaisesti.”* William Shakespeare (Richard III): *”Ei puhujista ole tekoihin.”* Suomalainen sananlasku: *”Kyllä räkänokastakin mies tulee, muttei koskaan tyhjänpuhujasta.”*

¹⁸³⁰ Varsinkin vanhemman upseerikunnan puolustusvoimia koskevat kirjoitukset ja/tai puheet noudattavat kuitenkin lähes poikkeuksetta, asiasta riippumatta seuraavanlaista vähemmän itsekriittistä perusliturgiaa: *”Upseerit tekevät asiat hyvin eivätkä puolustusvoimia mahdollisesti koskevat ongelmat ole heistä vaan organisaation ulkopuolisista tekijöistä johtuvia...”* Mao Zedong: *”Eräistä armeijassa toimivista tovereista on tullut pöyhkeitä ja omavaltaista käyttäytymisessään sotilaita, kansaa, hallitusta ja puoluetta kohtaan. He syyttävät aina paikkakunnalla työskenteleviä tovereita, mutta eivät koskaan itseään, näkevät aina omat saavutuksensa, mutta eivät koskaan omia puutteellisuksiaan ja ottavat aina tervetulleena vastaan imartelun, mutta eivät koskaan arvostelua... armeijan on pyrittävä hävittämään nämä viat juurineen.”* (Lin Piao 1966, 252–253)

¹⁸³¹ Tämä ilmaus ei tietenkään tarkoita sitä, että asioiden toisiinsa linkittyminen olisi tapahtunut kaikilta osin täydellisesti, koska oli jo alunperinkin täysin selvää, ettei käytetyn aineiston vajavaisuus mahdollistanut tällaiseen lopputulokseen päätymistä.

linkittyvät kuin legopalikat toisiinsa.¹⁸³² Puolustusvoimien ja upseerikunnan kannalta tällainen linkittyminen ei valitettavasti kuitenkaan ollut toivottavaa, koska käytännöllisesti katsoen mikään työssä ei tukenut näkemystä upseereista sen enempää hyvinä managereina kuin liidereinäkään, minkä lisäksi myös näkemystä puolustusvoimista strategisesti johdettuna organisaationa oli perusteltua kritisoida.

Käsiteltyjen asioiden osalta on myös syytä tuoda esille, että mikäli tutkimuksen laajuus ei olisi estänyt työn edelleen laajentamista, olisi monien työssä esille nostettujen asioiden oikeellisuus ollut mahdollista todistaa myös muuta kautta oikeaksi. Esimerkiksi tutkimuksessa käytettyjen viiden esimerkkitapausten lisäksi vastaavanlaisia esimerkkejä puolustusvoimien toiminnan epästrategisuuden osoittamiseksi olisi ollut vaikka kuinka paljon.¹⁸³³ Yksi mahdollisuus olisi ollut puolustusvoimien materiaalihankintojen tarkastelu,¹⁸³⁴ koska ainakin F(A)-18 Hornet-hävittäjälentokoneiden (mm. kallis lähtöhinta,¹⁸³⁵ hinnan nousu noin 2¹/₂-kertaiseksi alun perin suunniteltuun nähden,¹⁸³⁶ vastakauppojen epäonnistuminen, päivitysten kalleus,¹⁸³⁷ valuuttariskeiltä suojautumisen ”unohtaminen”, liian raskas konetyyppi ilmavoimien alkuperäiseen torjuntahävittäjätarpeeseen nähden,¹⁸³⁸ koneiden tarpeettoman suuri määrä,¹⁸³⁹ puutteellinen varustelu,¹⁸⁴⁰ varaosien

¹⁸³² Tietyltä osin asiaa selittää tietenkin myös se, että esitysteknisistä syistä johtuen tutkimus jouduttiin yksinkertaistamaan näennäisen deterministiseksi. Tämä asia ei kuitenkaan selitä tutkimuksessa läpikäytyjen asioiden hämmästyttävän hyvin tapahtunutta toisiinsa linkittymistä.

¹⁸³³ Ainakin monet Maanpuolustuskorkeakoululla työskentelevät upseerit tietävät näin olevan, koska olen kuullut heiltä monia muitakin vastaavanlaisia esimerkkejä. En kuitenkaan käsittele niitä työssäni koska oletan, että ainakin osa niistä on kerrottu minulle luottamuksellisesti, vaikka kukaan ei näin olekaan suoraan sanonut. Koska kuitenkin keskustelen näistä asioista upseereiden kanssa hyvin usein, olisi mielestäni epäreilua vedota siihen, ettei kertoja erikseen maininnut asiansa luottamuksellisuutta eli käytin siis asian osalta tervettä harkintaani. Käytetyt esimerkit valittiin siis sen perusteella, että niiden aineisto on tarvittaessa kenen tahansa saatavilla.

¹⁸³⁴ On kuitenkin korostettava, että seuraavaksi lueltavat puolustusvoimien hankintoihin liittyvät ”virheet ja viat” ovat ainoastaan puolustusvoimien hankinnoista erinäisten tahojen niistä toteamia eli luetteloa ei siis pidä ymmärtää siten, että kyseiset näkemykset välttämättä pitäisivät ainakaan sellaisinaan paikkaansa.

¹⁸³⁵ Esimerkiksi Suomen kanssa samoihin aikoihin hävittäjälentokonekauppoja tehnyt rikas NATO-maa Norja katsoi kaksimoottorisen Hornetin liian kalliiksi konevaihtoehdoksi.

¹⁸³⁶ Koska Hornetit ostettiin puolustusvoimien normaalin budjetin puitteissa, tarkoitti tämä hinnannousu vastaavan suuruisia supistuksia muiden puolustushaarojen hankinnoissa.

¹⁸³⁷ Hornetien päivitykset ovat nostaneet ja tulevat myös jatkossa nostamaan niiden hintaa hyvin paljon koneista alun perin maksettuun (kalliiseen) hintaan nähden; päivitykset ovat tietenkin itsessään välttämättömiä tehtäviksi.

¹⁸³⁸ Esimerkiksi Heikki Hiilamon (VTT, FT) ja Simo Sipilän (*Aavelasku* 1994, 39) mukaan Venäjän presidentti Boris Jeltsin lupasi myydä joko suunnilleen Hornetin kokoisen yksipaikkaisen Mig-29 (*Fulcrum*) tai sitä suuremman kaksipaikkaisen Mig-31 (*Foxhound*) hävittäjän uusimmat mallit Suomelle erittäin halpaan hintaan (+ 100 %:n vastakaupat), joten kauppa olisi tullut Suomelle hyvin edulliseksi. Kumpikin venäläishävittäjä olisi ainakin ollut huomattavan paljon Hornetia nopeampi (Mig-31 = 3 000 km/h, Mig-29 = 2 700 km/h, Hornet = 1 900 km/h ja ulkoisen asekuorman kanssa vielä hyvin paljon tätäkin hitaampi), joka on ainakin perinteisesti ollut yksi tärkeimmistä hävittäjien ominaisuuksista. Hornetia ei nimittäin alunperin suunniteltu ilmaherruushävittäjäksi vaan hävittäjäpommittajaksi, koska F-14:n (*Tomcat*) toimi Yhdysvaltojen laivaston päähävittäjänä (nopeus 2.850 km/h).

¹⁸³⁹ Ilmavoimat oli jopa itse sitä mieltä, että 45–50 konetta olisi 64:n sijasta riittänyt sen tarpeisiin. Ilmataistelukyvyyn merkittävä parantaminen olisi puolestaan edellyttänyt noin 200:n koneen hankkimista (Hiilamo & Sipilä 1994, 97).

¹⁸⁴⁰ Esimerkiksi Mig-29:ssä olisi jo alunperinkin ollut kypärätähtäin, jollaisen yhdysvaltalaiset kopioivat omiin koneisiinsa vasta myöhemmin. Hornetissa ei Mig-29:stä poiketen myöskään ole passiivista infrapunakameraa, jolla viholliskone voidaan lukita ohjusten kohteeksi ilman oman aseman paljastavan tutkan käyttöä. Lisäksi Mig-

puute,¹⁸⁴¹ korkeat käyttökustannukset¹⁸⁴² ja alhainen käyttöaste),¹⁸⁴³ Itä-Saksasta ostettujen T-72-panssarivaunujen (ylihintaista ”rautaromua”, kalliit käyttökustannukset, hankala huollettavuus, laadun keskinkertaisuus ja vanhan-aikaisuus),¹⁸⁴⁴ Leopard 2A4-panssarivaunujen (hinta **viisinkertainen** Puolan vastaavista vaunuista maksamaan hintaan nähden,¹⁸⁴⁵ huono soveltuvuus Suomen

29:n väistelykyky on poikkeuksellisen hyvä moniin muihin hävittäjälentokoneisiin nähden. Joillain kansainvälisillä internet-sivuilla Mig-29:ää pidetään yleisesti ottaenkin aikakautensa parhaana hävittäjälentokoneena. Hornetin seuraajaksi ilmeisestikin myös Suomessa kaavailtu ns. viidennen sukupolven hävittäjä F-35 (*Lightning II*) ei myöskään ole menestynyt erityisen hyvin sitä perinteiseen venäläishävittäjä Sukhoi SU-35:een (*Flanker-E*) verrattaessa. Sukhoi edustaja oli myös sitä mieltä, että heidän tuleva viidennen sukupolven stealth-hävittäjänsä tulee olemaan amerikkalaisia vastineitaan (F-35 *Lightning II* ja sitä selkeästi paremman suorituskyvyn omaava F-22 *Raptor*, jonka tuotanto tosin lopetettiin vuonna 2011) parempi lentokone (Tekniikan Maaailma 18/2006, 123). Kyseisen häivehävittäjän (PAK-FA/T-50 tai Su-xx) ensilento tapahtui 29.1.2010; sen ominaisuuksiin samoin kuin Venäjän ilmavoimien nykytilaan yleisemmälläkin tasolla voi puolestaan tutustua esimerkiksi lähteessä Arpiainen 2011 (ks. myös http://en.wikipedia.org/wiki/Sukhoi_PAK_FA).

¹⁸⁴¹ Koska Hornet on suunniteltu lentotukialushävittäjäksi, sen suunnittelussa ei ole kiinnitetty minkäänlaista huomiota suomalaisiin käyttöolosuhteisiin; Hornetin moottorit eivät esimerkiksi kestä suomalaismaastolle tyypillistä pölyä.

¹⁸⁴² Korkeat käyttökustannukset toisin sanoen pitävät Hornetit kalliina lentokoneina käyttökänsä loppuun asti eli hankkeen lopullinen kokonaishinta tulee muodostumaan vielä paljon kalliimmaksi kuin millainen epäedullinen hintaero Hornetilla oli jo alunperinkin esimerkiksi sen vaihtoehtona olleeseen, noin puolet halvempaan F-16:een nähden (myös F-16:n käyttökustannukset per käyttöikä ovat suunnilleen puolet Hornetin vastaavista). Esimerkiksi puolustusvoimien suunnittelupäällikkönä vuosina 1997-2001 toiminut Pertti Tervosen (eversti evp) mukaan Ilmavoimissa työskentelee noin 500-600 sotilasta kutakin Hornetia kohden (Sotilasaikakauslehti 9/2011, 57).

¹⁸⁴³ Hornet-kaupoista puhuttaessa käytettiin jopa sellaista ilmausta kuin ”*eduskunnan harhauttaminen*” (ks. esim. *Hornet-vastakaupat – kuka kähmi dollareita ja miten*; MOT, TV1, 17.04.2000, toim. Martti Backman).

¹⁸⁴⁴ T-72 suunniteltiin jo alun perinkin massatuotteeksi laadukkaampaa ja kalliimpaa, vain Neuvostoliiton omaan käyttöön valmistamaa T-64 panssarivaunua täydentämään (<http://fi.wikipedia.org/wiki/T-64>). Lisäksi Suomen T-72M1-malliset panssarivaunut olivat heikommin varusteltuja ja panssaroituja kuin Neuvostoliiton omaan käyttöön valmistamat T-72 ja T-72A -mallit (<http://fi.wikipedia.org/wiki/T-72>). Vaunujen tiedettiin myös jo ostohetkellä olevan modernisoinnin tarpeessa; se olisi puolestaan nostanut T-72:n hinnan (käytetyn) länsimaisen panssarivaunun tasolle eli niiden hinta ei siis ollutkaan erityisen halpa; myöhemmin ne myös korvattiin juuri tällaisilla käytetyillä Leopard-panssarivaunuilla. Lisäksi kauppa oli myös siinä mielessä erikoinen, että kun Hornet-hävittäjien oston perusteluna käytettiin ilmaisua ”hyvää ei saa halvalla” niin T-72 kaupan osalta kuitenkin toimittiin päinvastaisen periaatteen mukaisesti. Samojen panssarivaunujen ostoa harkinnut Ruotsi puolestaan totesi hankinnan hyvin nopeasti itselleen epätaloudelliseksi ratkaisuksi. Lisäksi puolustusvoimien väitettiin kaupan osalta sivuuttaneen myös eduskunnan puolustusvaliokunnan. On kuitenkin todettava, etteivät kaikki asiantuntijat ole samaa mieltä T-72:n heikkoudesta; itse asiassa monet heistä päinvastoin katsovat T-72:n soveltuvan jopa poikkeuksellisen hyvin Suomen olosuhteissa käytettäväksi (T-72 on esimerkiksi noin 15 000 kg kevyempi ja yli puoli metriä matalampi kuin Leopard). Puolustusvoimien päätöstä romuttaa T-72 ja BMP-panssarivaunut vuonna 2007 onkin monilla tahoilla pidetty huonosti harkittuna päätöksenä (ks. esim. Panssari-lehden päätoimittajan everstilutnantti evp. Ari Parkkolan näkemys asiasta http://www.panssarikilta.fi/Lehti/Panssari200604_sivu_3.html). Näin ollen onkin mahdollista, että T-72 hankintoihin sisältyi peräti kaksi virhettä eli sekä niiden ostaminen että niistä luopuminen, eli vaikka panssarivaunujen osto olisikin alun perin ollut virrehankinta, niin niiden romuttaminen ei kuitenkaan ollut keino ”nollata” hankinnasta syntyneet ns. uponneet kustannukset.

¹⁸⁴⁵ Puolustusvoimissa asiaa perustellaan usein siten, että ”*tietenkin NATO-maa Puola sai Leopardit halvemmalla*”. Ainakin omasta mielestäni vaikuttaa kuitenkin enemmän kuin erikoiselta mikäli ”tietenkin” halvempi hinta voisi olla vain viidesosa Suomen maksamasta hinnasta (ks. esim. Ulkoasiainministeriön mediakatsaus 27.8.2003).

olosuhteissa käytettäväksi¹⁸⁴⁶ ja vanhentunut malliversio¹⁸⁴⁷), NH90-kuljetus-helikoptereiden (mm. toimitusten viivästyminen lähes neljällä vuodella, riittämättömät viivästyssakot, puutteellinen varustelu ja saksalaistestien mukaan paljon vikoja¹⁸⁴⁸),¹⁸⁴⁹ CV9030-rynnäkköpanssarivaunujen (kallis hinta¹⁸⁵⁰ ja uinti-kyvyttömyys sitä edeltäneisiin vaunuihin nähden), NASAMS II it-alueohjunta-ohjusjärjestelmän,¹⁸⁵¹ Hawk-harjoitushävittäjäkauppojen,¹⁸⁵² Tuuli-ilmatyyny-

¹⁸⁴⁶ Liian raskas ja korkea panssarivaunu vaikeassa suomalaismaastossa (mm. suot) käytettäväksi. Myös vaunun hyvien ominaisuuksien hyödyntämistä on pidetty vaikeana; esimerkiksi Leopardin hyvää ampumatarkkuutta pitkillä etäisyyksillä (yli kilometri) on vaikea hyödyntää Suomen metsäisessä ja kumpareisessa maastossa, jossa tyypillinen ampumaetäisyys on alle puoli kilometriä eli etäisyyksillä joilla myös T-72:n osumatarkkuus on riittävän hyvä.

¹⁸⁴⁷ T-72–panssarivaunujen tavoin myös Leopardit olivat jo ostohetkellä perushuollon ja päivityksen tarpeessa. Käsittääkseni Leopardit olivat myös käyttöikänsä vanhempia kuin niitä edeltäneet T-72–panssarivaunut. Lisäksi Suomen ostaessa vaunuja vuonna 2003 Leopardin tuotantomalli oli jo varsin pitkään ollut paremmin panssaroitu 2A5. Mallissa 2A6 oli puolestaan aikaisempaa selvästi tehokkaampi 120 mm tykki (Rheinmetall L55; aikaisemmin L44). Nykyinen tuotantomalli on puolestaan myös kaupunkitaisteluihin aikaisempaa paremmin soveltuva 2A7.

¹⁸⁴⁸ Ks. tarkemmin esim. http://en.wikipedia.org/wiki/NHIndustries_NH90.

¹⁸⁴⁹ Selvitysmies Keijo Suilan NH90-hankintaa käsittelevää selvitysraporttia (*Suomen helikopterihanke* 2008) voidaan puolestaan luonnehtia vaikkapa hankintaa ymmärtämään pyrkiväksi. Raportissa ei nimittäin oteta kantaa tärkeimpään kysymykseen eli siihen kannattiko Suomen ylipäätään edes ostaa kyseisiä helikoptereita. Raportti toisin sanoen käsittelee vain toissijaista kysymystä siitä toteutettiinko hankintaprosessi muodollisesti oikein.

¹⁸⁵⁰ Esimerkiksi entisen panssaripataljoonan komentajan ja Panssariprikaatin esikuntapäällikön Pekka Kantakosken (everstiluutnantti evp.) mukaan vaunu on kallein milloinkaan puolustusvoimille etulinjakäyttöön hankittu panssarivaunu, sillä yhden sellaisen hinnalla saisi Kantakosken mukaan kymmenen käytettyä Leopardia. Yhteenvedossa asiasta hän puolestaan toteaa seuraavaan tapaan: ”CV9030 ei ole yhtään parempi kuin BMP-1 tai BMP-2. Kumpikin on tuhon oma kohdatessaan raskaan taistelupanssarin. CV9030 ei ole läheskään samanveroinen kuin T-72, jotka romutetaan.” (ks. tarkemmin Kantakoski 2006)

¹⁸⁵¹ Esimerkiksi ilmatorjunnan tarkastajana toiminut eversti (evp.) Ahti Lappi on ihmetellyt miksi hänen modernina pitämänsä venäläisvalmisteinen BUK-M1-ohjusjärjestelmä päätettiin korvata hyvin paljon etuajassa länsimailla hyvin kalliilla (noin puoli miljardia euroa) ja mahdollisesti jopa nykyistä huonommalla järjestelmällä. BUK-ohjukset korvaavaa NASAMS II it-ohjusjärjestelmää on nimittäin arvosteltu jopa siitä, ettei se edes sovellu aluetorjuntaohjusjärjestelmäksi, koska ohjusten pystyulottuvuus on esimerkiksi hyvin paljon pienempi (4 km) kuin millä korkeudella viholliskoneet tyypillisesti lentävät ja jolle BUK-ohjukset yltyvät (22 km). Lisäksi ohjusjärjestelmän käyttämien SL-AMRAAM-ohjusten kehittämisohjelma on Yhdysvalloissa lopetettu (mm. <http://www.strategypage.com/htmwh/htada/20110111.aspx>), joka ei myöskään puhu hankinnan tarkoituksenmukaisuuden puolesta. Lapin mukaan ns. NATO-yhteensopimattomuus ei myöskään ollut pätevä syy ohjusten korvaamiseksi, koska hänen mukaansa mikä tahansa ohjusjärjestelmä saadaan mukautettua NATO-yhteensopivaksi (MTV3.fi nettisivut 11.3.2008). Lisäksi Venäjän Georgian sota osoitti, etteivät venäläisetkään pysty manipuloimaan BUK-M1–ohjuksia niin kuin esimerkiksi puolustusministeri Jyri Häkämies pelkäsi niiden osalta tapahtuvan (keskustelut ja sähköpostikirjeenvaihto Helsingin ilmatorjuntarykmentin komentajana toimineen ja Venäjän sotilasasioihin perehtyneen everstiluutnantti Antti Arpiaisen kanssa; ks. myös Suomen Sotilas 6/2010, 21–22). Arpiainen on lisäksi sitä mieltä, että NASAMS II-järjestelmä on yleisesti ottaenkin suorituskyvyltään lähempänä lyhyehkön kantaman Crotale- kuin keskikipitkän kantaman omaavaa BUK-järjestelmää (esimerkiksi Crotalen pystyulottuvuus on jopa parempi kuin NASAMS II:n).

¹⁸⁵² Suomi osti Sveitsistä vuonna 2007 18 käytettyä, peruskorjauksen tarpeessa ollutta Hawk-suihkuharjoitushävittäjää, koska Kauhavalle suunniteltiin NATO-maiden yhteistä lentoharjoituskeskusta. Koska projekti ei kuitenkaan toteutunut, jo seuraavana vuonna Suomi tarjosi Puolan ostettavaksi 16:tta Hawkia (huonolla menestyksellä).

aluksen (alukselle ei keksitty edes käyttötarkoitusta, vaikka virallisten lausuntojen mukaan se jopa ylitti sille etukäteen asetetut suorituskykytavoitteet) sekä Ascom Oy:ltä tilattujen viestintävälineiden (edes puolustusministeriä ei informoitu hankkeeseen sisältyneistä ilmeisen vakavista ongelmista)¹⁸⁵³ osalta on julkisuudessa puhuttu hankintoihin liittyneistä epäselvyyksistä.¹⁸⁵⁴ Joitain kauppvoja on myös pidetty selkeinä virrehankintoina.¹⁸⁵⁵ Tätä kautta asioita tarkastellen olisi kenties ollut jopa mahdollista kyseenalaistaa puolustusvoimien konkurssi-skenaarioon keskeisesti liittyvä käsitys puolustusmateriaalin nopeasta kallistumisesta, koska ainakin näiden keskeisinä pidettävien, paljon maksaneiden materiaalihankintojen osalta tärkeä syy materiaalin kalleuteen näyttäisi olleen ennemminkin seurausta puutteellisesti toteutetusta hankintaprosessista kuin sanan varsinaisessa merkityksessä materiaalin korkeasta hinnasta.¹⁸⁵⁶

¹⁸⁵³ Ks. tarkemmin esim. artikkeli *Miljoonafiasko pääesikunnassa: Sekavat välinehankinnat poikivat sisäisen tutkimuksen* (Suomen Kuvalehti 22.4.2010). Erityisesti pääesikunnan entisen päällikön, kenraaliluutnantti Kolin roolia hankkeessa on ihmetelty, koska hän on ollut avainasemassa puolustusvoimien TIERA-hankkeessa (tietohallinnon rationalisointi). Ascom-kaupat eivät kuitenkaan vaikuttaisi toteutetun TIERA-hankkeen mukaisesti, koska hankkeen nimenomaisena tarkoituksena oli estää turhia kuluja aiheuttavat hankinnat ja kehityshankkeet.

¹⁸⁵⁴ Näiden esimerkkien lisäksi myös monia muita puolustusvoimien hankintoja on arvosteltu huonosti toteutetuiksi. Valtiontalouden tarkastusvirasto esimerkiksi arvosteli 28.1.2011 Puolustusvoimien johtamis- ja hallintojärjestelmän uudistusta. Tarkistusraportin mukaan Puolustusvoimien kiinteistömenot eivät nimittäin supistuneet suunnitellun mukaisesti 4,4 miljoonalla eurolla vaan päinvastoin kasvoivat projektissa tehdyistä virheistä johtuen 1,6 miljoonalla eurolla. (http://www.vtv.fi/ajankohtaista/puolustusvoimien_kiinteistokustannukset_nousivat.html)

¹⁸⁵⁵ Esimerkiksi NH90-kuljetushelikoptereiden ostoa ei suuri(n) osa upseereistakaan tunnu ymmärtävän, koska samalla rahalla puolustusvoimille oltaisiin saatu ilmeisen paljon tärkeämpääkin materiaalia. Myös monien asiantuntijoiden mukaan NH90-helikoptereiden hyöty ilman taisteluhelikoptereiden niille antamaa tukea on hyvin kyseenalainen (esim. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Sotilasasiantuntija+arvostelee+helikopterihankintaa/1135235165967>). Tällainen näkemys ei puolestaan ole lainkaan yllättävä, koska alun perinhän myös puolustusvoimat oli asiasta täysin samaa mieltä (Suila 2008, 2-3). Myös puolustusministeriön entinen kansliapäällikkö, kenraaliluutnantti Matti Ahtola oli *Keskisuomalainen*-lehden artikkelin *NH90-kopterin hankinta oli erehdys* (*Keskisuomalainen* 7.9.2007) mukaan sitä mieltä, että helikopterihankinta oli virhe. Tämän lisäksi myös helikoptereiden käyttökustannukset ovat korkeat. Lisäksi puolustusvoimien oston perusteluna usein käyttämä ”muiden viranomaisten tukeminen” ei olisi edellyttänyt kahdenkymmenen helikopterin hankkimista, eikä varsinkaan sen vuoksi, että kyseisiin tehtäviin NH90:tä paremmin soveltuva *Eurocopter EC135* maksaa vain noin viidesosan NH90:n hinnasta. Esimerkiksi *Ruotuväki*-lehden (4/2010) mukaan ensimmäinen käyttöön otettu NH90-helikopteri sai ensimmäisen pelastustehtävän ”vain” hieman yli kuukausi sen käyttöönoton jälkeen (kyse ei edes ollut varsinaisesta hätätilanteesta). Näin laskien saisi siis yksittäinen helikopteri pelastustehtävän joka toinen vuosi. Hankkeen saamaan kritiikkiin nähden kenraaliluutnantti Ilkka Asparan ensimmäisen, lähes neljä vuotta alun perin sovittua myöhemmin, ja kaiken lisäksi vielä keskeneräisenäkin luovutetun helikopterin luovutustilaisuudessa 23.4.2008 pitämä puhe hankkeen toteutuksen erinomaisuudesta (mm. *”Helikopterijärjestelmän rakentaminen on ollut hyvä esimerkki puolustusministeriön, pääesikunnan, puolustushaarojen ja muiden yhteistyötahojen kiittomasta ja tuloksellisesta yhteistyöstä”*) vaikuttaa ainakin omasta mielestäni enemmän kuin erikoiselta hankkeen ”erinomaisuudesta” kertovalta näkemykseltä. Tällaisesta näkökulmasta asioita katsottaessa on tosin paljon helpompi ymmärtää puolustusvoimien toiminnan ”virheettömyyttä”...

¹⁸⁵⁶ Mikäli olen asian oikein ymmärtänyt perustuu käsitys puolustusmateriaalin kallistumisesta (noin 8 % vuodessa) perustuu puolustusvoimien asiaa koskeviin omiin laskelmiin eikä siis suinkaan yleismaailmalliseen ”puolustusmateriaalihintaindeksiin”. Mikäli laskelmat puolestaan perustuisivat edellä mainitunkaltaisiin ostoihin, ei puolustusmateriaalin kallistumista, tai oikeammin kai ”kallistumista”, voitaisi edes pitää minkäänlaisena ihmeenä. Puheet teknologian kallistumisesta kuulostavat myös

Mikäli tällaiset näkemykset puolustusvoimien hankinnoista pitäisivät taas paikkansa, tukisi se samalla myös erittäin hyvin tutkimuksessa moneen kertaan esille noussutta näkemystä siitä, että puolustusvoimien ongelmat ovat ennen kaikkea sen itsensä aiheuttamia. Näin ollen, vaikka kenraalikunta tuntuukin olevan sitä mieltä, että valtionhallinnon puolustusvoimilta edellyttämät säästöt (noin 200 miljoonaa euroa tulevan neljän vuoden aikana)¹⁸⁵⁷ olisi tehty jo etupainotteisesti, väite on kuitenkin huonosti perusteltu siihen nähden, kuinka moninkertaisesti puolustusvoimat näyttäisi tuhlanneen veronmaksajien rahoja jo pelkästään huonosti suunniteltuihin ja toteutettuihin asehankintoihinkin.¹⁸⁵⁸ Itse asiassa jo pelkästään ilmeisen huonoin perustein, ja ainakin tarpeettoman varhaisessa vaiheessa tehty NASAMS II it-ohjusjärjestelmähankinta¹⁸⁵⁹ olisi kattanut puolustusvoimilta alun perin edellytetyt säästötavoitteet kolminkertaisesti.¹⁸⁶⁰ Tämä puolustusvoimien hankintoja käsitelty lyhyt, joskin varsin mielenkiintoinen tarkastelu ja luettelointi on puolestaan syytä päättää sen aloittaneeseen toteamukseen, ettei tarkastelussa sen kriittisyydestä huolimatta kuitenkaan otettu kantaa sen yhteydessä esille tuotujen näkemysten oikeellisuuteen. Tarkastelun tarkoituksena oli siis vain osoittaa, että kenties myös puolustusmateriaalihankintoja tieteellisesti hyväksyttävällä tavoin tarkasteltaessa olisi mahdollista osoittaa puolustusvoimien strategisen tasoissa toiminnassa olevan varsin paljonkin parantamisen varaa.¹⁸⁶¹

Puolustusvoimien ongelmista¹⁸⁶² huolimatta pääesikunnan entinen päällikkö, kenraaliluutnantti Markku Koli kuitenkin korosti Helsingin Sanomien pääkirjoituksessaan (9.5.2011) sitä, kuinka tärkeää puolustusvoimien on toimia tuottavasti ja tuloksellisesti tehokkaasti (ns. arvонуonti). Koli toteaa asiasta mm. seuraavaan tapaan: *"Jos tuloksellisuutta ei mitata, tavoitteita on vaikea asettaa. Ilman tavoitteita ajaututaan helposti kehittämään tekemistä tuloksen saavuttamisen sijasta."* Hieman myöhemmin hän jatkaa samasta asiasta seuraavasti: *"Veronmaksajan on voitava luottaa siihen, että viranomaiset käyttävät*

siinä mielessä erikoisilta, että tyypillisestihän esimerkiksi tietotekniikan nopea kehitys laskee eikä suinkaan nosta hintoja (esim. kotitietokoneiden tehoon suhteutettu hintakehitys viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana), kunhan ostot vain osataan ajoittaa tarpeisiin ja käytettävissä oleviin resursseihin nähden oikein.

¹⁸⁵⁷ 3.10.2011 puolustusministeri Stefan Wallin kuitenkin totesi, että mahdollisesti säästötavoite joudutaan tuplaamaan 400 miljoonaa euroon ja hieman myöhemmin alettiin puhua jopa yli 800 miljoonan euron säästöistä.

¹⁸⁵⁸ Toisinaan kenraalit tosin perustelevat asehankintoja myös siten, että ne tehtiin ennemminkin poliittisin kuin sotilaallisin perustein (mm. NASAMS II it-ohjusjärjestelmä ja NH90-helikopterit). Mikäli poliitikot eivät kuitenkaan antaisi kenraaleiden asiantuntemukselle painoarvoa edes kaikkein keskeisempien asehankintojen osalta, niin eikö ongelman täytyisi olla ennen kaikkea kenraaleista itsestään johtuvaa, koska eihän tällainen tilanne voisi olla mahdollinen mikäli kenraalit eivät olisi jo aikaisemmin menettäneet uskottavuuttaan poliitikoiden silmissä.

¹⁸⁵⁹ Ostopäätös tehtäessä (2009) tiedettiin jo, että puolustusvoimat joutuu säästökuurille.

¹⁸⁶⁰ Tyypillisesti puolustusvoimat kuitenkin hakee säästöjä asevelvollisten koulutuksesta ja ylläpidosta. Esimerkiksi vuoden 2010 talousarvioesityksessä puolustusvoimien budjetti oli noin 2,7 miljardia euroa, josta kyseisen osion osuus oli 4,4 %. Käytännössä tämä tarkoittaisi siis sitä, että vaikka asevelvollisten koulutuksesta luovuttaisiin kokonaan, 200 miljoonan euron säästötavoitteen saavuttaminen veisi lähes kaksi vuotta, 400 miljoonan euron säästötavoitteella noin kolme ja puoli vuotta ja 800 miljoonan säästöillä peräti seitsemän vuotta!

¹⁸⁶¹ Mikäli asehankintasopimuksissa olisi todellisuudessaakin epäonnistuttu kerta toisensa jälkeen, tukisi myös tämä asia Yhteenvetokappaleen lopussa ollutta, kumppanuushankkeiden johtamisen käsittelyn yhteydessä esitettyä oletusta siitä, ettei puolustus-hallinnon puolella olisi riittävää ammattitaitoa sen edut kattavasti ja aukottomasti turvaavien sopimusten tekoon, vaikka hankinnat tyypillisesti erittäin kalliita ovatkin.

¹⁸⁶² Puolustusmateriaalihankinnat ovat siis ainoastaan tässä yhteydessä tutkimatta jäänyt potentiaalinen ongelma, mutta sen sijaan monet muut tutkimuksessa käsitellyt asiat ovat myös todellisia ongelmia.

budjettirahoitusta tehokkaasti ja taloudellisesti.” Kolin mukaan poliittisen tason päättäjien pitäisikin asettaa puolustusvoimille selkeät, sen omaan ydintoimintaan kiinteästi sidoksissa olevat tavoitteet, jonka jälkeen puolustusvoimien omalle vastuulle kuuluu toiminnan sisäisen tehokkuuden varmistaminen.¹⁸⁶³ Tältä osin Kolin kirjoitus on siis oikeansuuntainen, koska eihän organisaation kokonaisvaltainen johtaminen voi olla mahdollista, mikäli sen toiminnassa pitää huomioida myös paljon sellaisia reunaehtoja (esim. aluepolitiikka), jotka eivät edesauta vaan päinvastoin haittaavat organisaation ydintehtävän toteutusta.

Valitettavasti kyseisessä kirjoituksessa ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, ettei puolustusvoimien käytännön tasoinen toiminta näyttäisi ainakaan tässä tutkimuksessa läpikäytyjen asioiden perusteella tukevan toiminnan tehokkuutta myöskään sellaisissa tilanteissa, joihin poliittisella päätöksenteolla ei ole ollut minkäänlaista vaikutusta.¹⁸⁶⁴ Päinvastoin, näyttäisi ennemminkin siltä, että mitä itsenäisemmin puolustusvoimat on asioitaan hoitanut, sitä epäsuotavampiin lopputuloksiin on päädytty, eli ainakaan puolustusvoimat ei siis näyttäisi käyttäneen veronmaksajien rahoja erityisen tehokkaasti ja taloudellisesti. Oikeastaan kaikki tutkimuksessa läpikäydyt asiat viittasivat tämän lisäksi myös hyvin vahvasti trendiin, jonka mukaan puolustusvoimien toiminnallinen tehokkuus tulee heikkotasoisten upseereiden määrän kasvaessa, puolustusvoimien johdon asian suurta merkitystä ilmeisestikään edes kunnolla ymmärtämättä, vielä nykyisestäänkin laskemaan.¹⁸⁶⁵ Kenraaliluutnantti Kolin päinvastaisesta vaatimuksesta huolimatta puolustusvoimat tullee siis myös jatkossa ”*kehittämään tekemistä tuloksen saavuttamisen sijasta*”, ilman että veronmaksajien etuun tullaan kiinnittämään sen edellyttämää asiamukaista huomiota.¹⁸⁶⁶ Näin ollen myös Kolin näkemys siitä, että puolustusvoimien ”*uudistus voi onnistua vain, jos puolustuspolitiikka onnistuu*” on

¹⁸⁶³ Kyseinen pääkirjoitus on kuitenkin sen verran vaikeaselkoinen, ettei sen yksiselitteinen tiivistäminen ole erityisen helppoa. Pääkirjoituksesta upseereiden kanssa käymieni keskustelujen perusteella artikkelin täsmällinen ymmärtäminen tuntui tuottaneen ongelmia myös muille kuin pelkästään itselleni.

¹⁸⁶⁴ Esimerkiksi hetki sitten mainittu, mitä ilmeisemminkin TIERA-hankkeen perusidean vastaisesti toteutettu Ascom-kauppa. Samalla tavoin lienee toteutettu myös puolustusvoimien kevään ja kesän 2011 aikana erittäin pahoin takkuillut uusi palkanmaksujärjestelmä, vaikka ainakin Aliupseeriliiton puheenjohtajan Petteri Leinon mukaan järjestelmän ongelmat olivat jo etukäteen tiedossa, mutta siitä huolimatta pääesikunta halusi kuitenkin jääräpäisesti ottaa sen käyttöön (http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/06/puolustusvoimien_palkanmaksu_sekaisin_2662984.html). Ongelma on rinnastettavissa myös puolustusvoimien PVAH-järjestelmään aikaisemmin liittyneiden ongelmien kanssa. Vaikuttaisi siis siltä, ettei puolustusvoimat kykenisi oppimaan kovinkaan hyvin aikaisemmista virheistään.

¹⁸⁶⁵ Esimerkiksi 13.3.2011 puolustusvoimain kommentaja, kenraali Ari Puheloinen toivoi seuraavalta hallitukselta selkeää mandaattia puolustusvoimien rakenteellisten uudistusten toteuttamiseksi, koska ”*Suomella ei ole varaa pitää yllä sen kokoista puolustusvoimaa kuin sillä nyt on*” (<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/110160-%E2%80%9Dpuolustusvoimat-umpikujan%E2%80%9D-%E2%80%93nain-puolueet-vastasivat>). Tällaisia toiveita poliittisille päättäjille esitettäessä onkin ihmeellistä, ettei puolustusvoimat kuitenkaan ole omalta osaltaan reagoinut ongelmaan erityisen tarmokkaasti. Esimerkiksi Kadettikouluun sisään otettujen kadettien määrän selkeä kasvu ja tason lasku parin viime vuoden aikana ei tue sen enempää Puheloinen kuin Kolinkaan peräänkuuluttamaa kehitystä. Lisäksi on huomioitava, että kadettien määrää on kasvatettu vielä, ja itse asiassa aivan nimenomaisesti sen jälkeen kun puolustusvoimat on jo tiennyt joutuvansa ankaralle säästökuurille. Kuten todettu, puolustusvoimilla ei myöskään näyttäisi olevan minkäänlaista omaehtoista aikomustakaan puuttua aktiiviupseereiden määrään ja/tai etuihin eli vaaditut säästötoimenpiteet pyrittäneen siis jatkossakin siirtämään muiden tahojen kuin kyseiset ongelmat alun perin aiheuttaneiden upseereiden kannettaviksi.

¹⁸⁶⁶ Nykyisen tasoiset nuoret upseerit tulisivat muodostamaan ongelman puolustusvoimille jopa sellaisessa tilanteessa, jossa minkäänlaista varsinaista uudistustarvetta ei edes olisi – ja sellainen kuitenkin on.

oikeasuuntaisuudesta huolimatta kuitenkin vain asiaa koskeva osatotuus, koska todennäköisesti kaikkiin uudistuksiin peruskielteisesti suhtautuva SJ-tyyppinen upseerikunta tulee muodostamaan vielä puolustuspolitiikkaakin suuremman käytännötasoisen esteen puolustusvoimien onnistuneelle uudistamiselle, uudistusten suunnasta riippumatta.¹⁸⁶⁷

Kaiken kaikkiaan onkin todettava, että oikeastaan mikään tässä tutkimuksessa ei viittanut siihen, että puolustusvoimia johdettaisiin kovinkaan tehokkaasti. Päinvastoin vaikuttaa ensinnäkin hyvin vahvasti siltä, että ainakin vanhempien upseereiden määrä olisi liian suuri ja nuorempien upseereiden laatu liian heikko jopa puolustusvoimien rauhanaikaisiin tarpeisiin nähden. Lisäksi on todennäköistä, että upseereista johtuvat ongelmat tulisivat mahdollisen sodan aikana vielä nykyisestääänkin korostumaan eivätkä siis suinkaan tasoittumaan, koska rauhan ajan hallinnollisissa tehtävissä toimiessaan upseereiden pitäisi kuitenkin olla parhaimmillaan. Siitä huolimatta erilaisia hallinnollisia virheitä näytettäisiin tehdyn enemmän kuin tarpeeksi.¹⁸⁶⁸ Toiseksi, koska monet puolustusvoimien asehankinnatkin näytettäisiin toteutetun epätarkoituksenmukaisesti, säästöjä olisi ilmeisestikin mahdollista saavuttaa myös kyseistä toimintaa järjiperaistämällä. Kolmanneksi, koska asevelvollisten ja reserviläisten koulutuskuluja vähentämällä ei saada aikaiseksi todellisia säästöjä ja koska kyseinen tapa on lisäksi mitä ”parhain” keino heikentää puolustusvoimien sodan ajan toimintakykyä,¹⁸⁶⁹ olisikin säästöajattelu syytä kääntää pääläelleen. Todelliset säästöt olisi siis kenties mahdollista saavuttaa upseereiden määrää karsimalla,¹⁸⁷⁰ asehankintoja tehostamalla ja samalla myös osa upseereiden tehtävistä siviilipuolella hyvin koulutetuille, nykyistä paremmin sotilaallisesti koulutettaville ja myös keskiverto-upseereita paremmin koulutettavissa oleville¹⁸⁷¹ reserviläisille siirtämällä.¹⁸⁷² Mahdollisesti tällä tavoin toimittaessa saattaisi myös näkemys siitä, ettei puolustusvoimien toimintaa enää jatkossa olisi mahdollista toteuttaa nykyisen kokoisten sodan ajan puolustusvoimien puitteissa olla ainakin jossain määrin virheellinen, koska organisaation henkilöstö-, toiminta-¹⁸⁷³ ja ostomenoja vähentämällä saattaisi myös tällä hetkellä suunniteltuja suurempien, mutta jopa nykyistä tehokkaampienkin puolustusvoimien ylläpito olla mahdollista.¹⁸⁷⁴

¹⁸⁶⁷ Kolin kirjoituksesta saa myös kuvan, että puolustusvoimat olisi hänen mielestään jonkinlaisen ”uhrin” asemassa julkishallinnon toimintaa tehostamaan pyrittäessä, jonka seurauksena myös organisaation ongelmat olisivat ulkoisista tekijöistä johtuvia, kun taas puolustusvoimien oma toiminta olisi jo tällä hetkelläkin varsin tehokasta.

¹⁸⁶⁸ Periaatteessa upseereiden persoonallisuuden pitäisi nimittäin soveltua jopa erittäin hyvin rauhan aikaisiin hallinnollisiin tehtäviin, kun taas sodan aikaisiin strategisiin tehtäviin sen voisi vastaavasti olettaa soveltuvan jopa poikkeuksellisen huonosti. Lisäksi on syytä muistuttaa, että USA:n asevoimissa vallalla olevan näkemyksen mukaan ”epästrateginen” henkilö ei enää nykyaikana sovellu myöskään taktisen tason (johto)tehtävissä toimimaan.

¹⁸⁶⁹ Potentiaalisille vihollisille näin toimimista voidaan pitää toiveiden täyttymyksenä.

¹⁸⁷⁰ Kuten aikaisemmin todettiin, upseereiden määrän vähentämisen jälkeen olisi luultavasti mahdollista vähentää myös muun henkilökunnan määrä – tai ainakin työt voitaisiin tehdä selvästi halvemmalla kuin millä upseerit niitä tekevät.

¹⁸⁷¹ Pääosalla akateemisen taustan omaavista ihmisistä on upseereita helpommin koulutettavissa oleva persoonallisuus.

¹⁸⁷² Todennäköisesti suuri osa kyseisistä tehtävistä olisi joitain aivan muita kuin perinteisiä sotahommia eli lähinnä siis samantyyppisiä tehtäviä kuin millaisia he rauhan aikanaakin omista työtehtävissään tekevät.

¹⁸⁷³ Pitää nimittäin muistaa, että puolustusvoimat on mm. ulkoistamisen ja ns. strategisten kumppanuuksien kautta siirtänyt osan (palkka)menoistaan toimintamenoiksi – eikä välttämättä suinkaan aina säästöjä tätä kautta saavuttaen.

¹⁸⁷⁴ Esimerkiksi *Puolustusvoima-uudistuksen ratkaisumallissa* (8.2.2012) sodan ajan miehistövahvuutta suunnitellaan vähennettävän vuodesta 2011 vuoteen 2015 erittäin merkittävästi 350 000:sta 230 000:een. On kuitenkin hyvin kyseenalaista korjaisiko tällainen muutos todellisuudessa oikeastaan millään tavoin puolustusvoimien

Vaikka tutkimusprosessi nostikin esille varsin paljonkin asioita, joihin puolustus-hallinnon olisi syytä kiinnittää huomiota, tutkimushypoteesin liiankin hyvin oikeaksi osoittautuminen muodosti samalla kuitenkin myös oman ongelmansa ongelmien korjaamiselle. Varsinkin puolustusvoimien rekrytointi-, pääsykoe-, koulutus- ja arviointijärjestelmien epätarkoituksenmukaisuus näyttäisi olevan sen verran täydellistä, ettei siinä vaikuttaisi olevan juurikaan sellaisia heikkoja lenkkejä, joihin puuttumalla syntynyt ongelma saataisiin luontevasti puretuksi. Päinvastoin, järjestelmät vaikuttaisivat ajan kuluessa, ja tietyiltä osin myös kompleksisuusteorian korostaman itseorganisoidumisen mukaisesti, kehittyneen ennemminkin sen tyypisiksi, että vaikka johonkin yksittäiseen ongelmaan puututtaisiin kuinka ponnekkaasti tahansa, siihen välillisesti vaikuttavat muut tekijät tulisivat kuitenkin hyvin pitkälle vesittämään toimenpiteen hyödyllisyyden.¹⁸⁷⁵ Tavallaan jopa tragikoomista asian osalta onkin, että vaikka puolustusvoimien nuorten upseereiden tilannetta voidaan luonnehtia neutraalisti asia ilmaisten huolestuttavaksi – ja vähemmän neutraalisti ilmaisten katastrofaaliseksi – siitä huolimatta puolustusvoimien entinen henkilöstöpäällikkö, kenraaliluutnantti Hannu Herranen nosti *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2008* -asiakirjassa oikeastaan ainoaksi puolustusvoimia koskevaksi henkilöstö-ongelmaksi ihmisten liian vähäisen liikkumisen. Kuten hän asian ilmaisi: *”Huolen aihehtakin ilmeni, sillä vain runsas 40 % koko palkatusta henkilökunnasta liikkui oman terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta riittävästi – seikka johon jokaisen esimiehen tulee kiinnittää jatkossa huomiota.”*¹⁸⁷⁶ (HTP 2008, 4)¹⁸⁷⁷

rakenteellisia perusongelmia, koska mallissahan ei esimerkiksi puututa millään tavoin upseereiden liian suureen määrään, jolloin ongelmia siis ainoastaan siirretään tulevaisuuteen. ”Ovelana” perusteluna upseereiden määrän ennallaanpitämiselle – siviiliyöntekijöitä samanaikaisesti erittäin merkittävässä määrin (2 700) irtisanottaessa – kyseisessä mallissa käytetään perustelua, että varusmieskouluttajien määrää lisätään, koska näin toimiminen *parantaa koulutuksen laatua, varmistaa palvelusturvallisuutta ja mahdollistaa yksilöllisemmän koulutuksen antamisen*. Tällaisen tarkoitushakuisen toiminnan seurauksena eivät myöskään asiakirjassa esitetyt väitteet siitä, että näin toimittaessa on *”puolustuskyvyn ylläpito turvattu, toiminnan taso palautettu, asevelvollisten koulutusta vahvistettu, toiminta, kulut ja rahoitus tasapainossa, vastaa pienentyvää sodan ajan vahvuutta, kestävä rakenteellinen ratkaisu, tehokkaat kokonaisuudet sekä tasainen työnjako”* eivät vaikuta ollenkaan uskottavilta perusteluilta puolustuskyvyn ”erinomaisuuden” kuvaamiseen käytettäviksi. Näin ollen ”kenraaliversio” vaikuttaakin juuri sellaiselta *kalastajan dilemma* –tyyppiseltä korjausyritykseltä kuin millaisiin reaktiivisten SJ-tyyppien voisi olettaakin tukeutuvan, mutta jollaisia proaktiiviset clausewitzlaiset strategit puolestaan väittelevät. Maksim Gorki onkin tämän tyyppiseen asioihin suhtautumiseen liittyen todennutkin osuvasti: *”Menneisyyden vaunuilla ei pääse minnekään.”*

¹⁸⁷⁵ Keskeinen ongelma toisin sanoen on, että koska kadettiaine on vääränlaista, eikä toisenlaisen opiskelija-aineksen saaminen olisi edes siihen pyrittäessä kovinkaan helppoa, millään opetukseen tms. liittyvällä toimenpiteellä ei myöskään olisi merkittävää vaikutusta ongelman korjautumisen kannalta. Todennäköisesti esimerkiksi kadettiopetuksen akateemisesti syväoppimisen mukaiseksi muuttaminen päinvastoin pahentaisi vain entisestäänkin tilannetta, koska tällöinhän kadetit eivät oppisi asioita edes sen vertaa kuin mitä he epäakateemisesti painottuneen käytännönläheisen opetuksen (pintaoppiminen) myötä tällä hetkellä oppivat.

¹⁸⁷⁶ Myös tämä puolustusvoimien henkilöstöpäällikön toteamus puolustusvoimien ”pahimmasta” henkilöongelmasta tukee amiraali Kaskealaa käsitelleen luvun yhteydessä esitettyä oletusta, ettei amiraali olisi saanut aivan oikeanlaista informaatiota upseerikunnan todellisesta tilasta ja tasosta. Se, että henkilöstöpäällikkö puolestaan otti tarkastelussa sotilaiden lisäksi myös siviilit huomioon (puolet naisia ja 56,4 % yli 45-vuotiaita) on tietenkin periaatteessa positiivinen asia. Asian osalta on kuitenkin huomioitava, että kyseinen kritiikki kohdentui nimenomaan näitä siviileitä kohtaan, vaikka yli 45-vuotiaiden siviili(naist)en kunnan ei tarvitse olla edes suhteellisesti asiaa tarkastellen lähimainkaan samalla tasolla kuin ammattisotilaiden. (ks. tarkemmin HTP 2008, 14–19) Näin ollen henkilöstöpäällikkö olisikin voinut kunnan osalta keskittyä pelkästään sen sotilaallisessa mielessä oleellisen osatekijän tarkasteluun eli

Jotta tutkimustani ei tulkittaisi sensaatiohakuiseksi, on työn tässä vaiheessa puolestaan syytä korostaa, että olen jo aikaisemminkin korostanut kyseisten asioiden huomioon ottamisen merkitystä useampaankin otteeseen niin Maanpuolustuskorkeakoulun kuin puolustusvoimienkin johdolle (esim. pääesikunnalle tekemäni tutkimukset 2004 ja 2005).¹⁸⁷⁸ Näin ollen puolustusvoimille onkin annettu sekä mahdollisuus että myös aivan riittävästi aikaa reagoida ongelmaan.¹⁸⁷⁹ Esimerkiksi *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen (2004) jälkeen Koulutuksen arviointikeskuksen johtaja, professori Hautamäki ehdotti myös konkreettisia toimenpiteitä Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden akateemisten opiskeluvalmiuksien parantamiseksi.¹⁸⁸⁰ Yllättävää kyllä, sen enempää pääesikunnan henkilöstöosasto kuin Maanpuolustuskorkeakoulukaan ei osoittanut minkäänlaista mielenkiintoa ehdotusta kohtaan, vaikka projekti olisi voitu toteuttaa hyvin edullisesti.¹⁸⁸¹ Ehdotetusta tarjouksesta kieltäytyminen oli puolestaan erikoista jo pelkästään senkin vuoksi, että saman

käytännössä siis siihen, että myös ammattisotilaiden joukossa on hyvin paljon hurttiuksia, joiden maksimaalinen hapenotto-kyky ei ole Upseeriliiton pääsihteerin Hannu Sipilän taistelijoilta edellyttämää 50–55 millilitraa painokiloa kohti minuutissa. Miksi ihmeessä henkilöstöpäällikkö ei siis kiinnittänyt huomiotaan tähän sotilaalliselta kannalta oleelliseen ongelmaan vaan päinvastoin keskittyi tarkastelussa myös sellaisiin siviilihenkilöihin, joiden kunnolla ei ole käytännöllisesti katsoen minkäänlaista merkitystä sotilaallisen maanpuolustuskyvyn kannalta? Miksi hän teki näin myöskään sen vuoksi, että puolustusvoimien johdon mahdollisuudet vaikuttaa siviileiden kuntoiluun ovat varsin heikot, kun taas sotilaiden osalta vastaavat mahdollisuudet ovat mitä parhaimmat, mikäli vain todellista halua ongelmaan puuttumiseksi olisi riittävästi? Kuten hetki sitten todettiin, sotilailla on esimerkiksi oikeus harjoitella työaikanaan ja myös lakiin kirjattu velvollisuus huolehtia kunnostaan (ainakin Sipilän kommenttien perusteella ilmeisestikin myös Upseeriliitto antaisi tukensa upseereiden kunnan parantamiseen tähtäävälle ryhtiliikkeelle). Itse asiassa onkin hyvin erikoista, että vaikka puolustusvoimien johto onkin priorisoinut kunto-ongelman jo vuosikausien ajan erittäin korkealle, siitä huolimatta se ei kuitenkaan ole edes ammattisotilaiden osalta pystynyt hoitamaan ongelmaa pois päiväjärjestyksestä.

¹⁸⁷⁷ Seneca: ”*Pienet huolet puhuvat, suuret ovat mykkiä.*”

¹⁸⁷⁸ Tässä yhteydessä lienee myös syytä todeta, että asiasisällöllisesti työni on ollut valmis vähintään parin vuoden ajan. Lisäksi tutkimuksen julkistaminen on viivästynyt muistakin kuin pelkästään itsestäni johtuneista syistä. Tutkimus oli siis alun perin tarkoitettu julkistaa huomattavan paljon tapahtunutta aikaisemmin (viimeistään alkukesällä 2011) eli työn julkistamista ei siis missään tapauksessa ole ainakaan omalta taholtani tarkoituksellisesti viivytelty. Mikäli työni suositusehdotukset näin ollen tulevatkin turhan myöhäisessä vaiheessa, valitettavasti minulla ei yrityksistäni huolimatta kuitenkaan ollut mahdollisuutta vaikuttaa asiaan. Toisaalta haluan kuitenkin mahdollisen asiaa koskevan väärinkäsityksen syntymisen välttämiseksi myös kiittää tutkimukseni ohjaajaa professori Risto Tainiota siitä että näin tapahtui, koska mikäli hän olisi päästänyt työtäni esitarkastukseen jo silloin kun sitä itse toivoin, melkoisen suuri osa merkittävimmistä puolustusvoimia ja upseerikuntaa koskevista kriittisistä johtopäätöksistä olisi jäänyt tekemättä, koska hyvin suuri osa niistä on lisätty työhön vasta sen aivan kalkkiviivoilla ollessa syksyllä 2011.

¹⁸⁷⁹ On myös korostettava, että koska kaikki tieto tässä yhteydessä tehtyjen johtopäätösten tekemiseksi on saatavilla joko julkisista tai puolustusvoimien ei-turvallisuuskäsitteistä lähteistä, ei tutkimusta myöskään voida syyttää ”sotasalaisuuksien” paljastamisesta. Koska niin amiraali Kaskeala (Kylkirauta 2/2005) kuin kenraali Puheloinenkin (Kylkirauta 4/2011) ovat kaiken lisäksi myös aivan nimenomaisesti toivoneet hyvin avointa keskustelua puolustusvoimien ongelmista niiden korjaamisen mahdollistamiseksi, niin tässä yhteydessä ainakin pyrittiin toimimaan mahdollisimman pitkälle juuri kyseisten toiveiden mukaisesti.

¹⁸⁸⁰ Katso tarkemmin esim. Eeva Kallion asiaa käsittelevä kirja *Training of Students' Scientific Reasoning Skills* (1998).

¹⁸⁸¹ Professori Hautamäki piti henkilökohtaisestikin suomalaisen upseerikunnan korkeaa tasoa tärkeänä asiana, joten kyse ei siis ollut sellaisesta puolustusvoimia rahastamaan pyrkivästä konsuli(en)ttitoiminnasta kuin millaiseen kommodori Minkkinen *Defensor Patriae* -lehden artikkelissaan *Avoin reilun kaupan tarjous* (2/2011, 6–9) viittasi.

vuoden alussa (26.1.2004) pääesikunnan koulutusosasto oli julkistanut strategisen asiakirjan *Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittäminen 2004–2017*, jossa korostettiin niin opiskelun itseohjautuvuuden, oppimaan oppimisen kuin oppivan organisaation periaatteidenkin merkitystä (asiakirja sisälsi myös toimenpideohjelman tavoittilan saavuttamiseksi) eli siis juuri sellaisia asioita, joiden kehittymistä Koulutuksen arviointikeskuksen hahmottelema opetus olisi edesauttanut.¹⁸⁸² Näin ollen olisikin voinut olettaa, että puolustusvoimat olisi ottanut kansainvälisestäkin katsoen alan ehdottoman huippuuyksikön tarjoaman avun avosylin vastaan, mutta toisin siis kuitenkin kävi.¹⁸⁸³ Päinvastoin, ja niin erikoiselta kuin se *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksen (2004) kadeteista antaman palautteen perusteella vaikuttaakin, Maanpuolustuskorkeakoulun pääsykokeessa akateemisten kriteereiden painoarvoa on tämän jälkeen useampaankin otteeseen vielä entisestäänkin laskettu.¹⁸⁸⁴

Tutkimuksen viime metreillä ollessa pienen toivonkipinän toisenlaisen ongelmiin reagoinnin puolesta kuitenkin antoi puolustusvoimain komentajan, kenraali Puheloisen tämän tutkimuksen perusnäkemyksen mukainen vaatimus (20.9.2010) puolustusvoimien toiminnan perinpohjaiseksi uudistamiseksi.¹⁸⁸⁵ Näin ollen onkin valitettavaa, ettei oikeastaan mikään tutkimuksessa läpikäyty kuitenkaan tue mahdollisuutta, että puolustusvoimista voisi löytyä sen enempää kykyä kuin haluakaan reagoida ongelmaan kovinkaan aktiivisesti.¹⁸⁸⁶ Ainakin tutkimuksessa

¹⁸⁸² Asiakirjan strategisuus ilmenee sen virallisesta lyhenteestä OSTRA eli *Osaamisen kehittämisen strategia*. Myös MpKK:n *Pedagoginen käsikirja* on kirjoitettu samanlaista retoriikkaa käyttäen.

¹⁸⁸³ Tämän perusteella olisi myös hyvin vaikea uskoa, että *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittisella strategialla* (2007) olisi konkreettisia vaikutuksia puolustushallinnon käytännön tasoiseen toimintaan, koska oikeastaanhan se vain toistaa *Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittäminen 2004–2017* -asiakirjan retoriikkaa mm. seuraavaan tapaan: *Puolustushallinnon henkilöstöpolitiikalla turvataan puolustushallinnolle ammattitaitoinen ja motivoitunut henkilöstö, joka hallinnonalalle annetut resurssit huomioon ottaen on laadultaan ja määrältään riittävä sodan ja rauhan ajan tarpeisiin. (PHPS 2007, 3) Puolustushallinnon toimintakulttuuria kehitetään oppivan organisaation periaatteiden mukaisesti. Yksilötasolla tuetaan oppimista ja itseohjautuvuutta yhdistäen puolustusvoimien tarve sekä yksilön halu ja kyky oppia. Henkilöstön on myös omaehtoisesti kehitettävä osaamistaan tietoyhteiskunnan edellyttämällä tavalla. Puolustushallinnossa johtamishaasteina korostuvat erityisesti edellytysten luominen oppimiselle ja innovaatioille, tiimityöskentely, joustavien työtapojen ja verkostojen hyödyntäminen sekä kaikkiin näihin liittyvien ihmisten johtaminen. Puolustushallinnon organisaatioiden tietoon, osaamiseen ja niiden johtamiseen panostaminen vaikuttaa myönteisesti myös työnantajakuvaan ja kilpailukykyyn, erityisesti kilpailtaessa korkeasti koulutetusta työvoimasta. (PHPS 2007, 7)*

¹⁸⁸⁴ Koska Maanpuolustuskorkeakoulu ei tällä hetkellä ole akateeminen yliopisto oikeastaan muilta kuin muodollisen statuksensa osalta, eikä se nykyisestä syöksykierteestä johtuen tule sellaiseksi ainakaan vielä pitkään aikaan muuttumaankaan, kannattaisi mielestäni ainakin vakavasti harkita sen siirtämistä opetusministeriön alaisuuteen (vrt. Ruotsin *Försvarshögskolan*), koska tällöin voitaisiin ainakin sen akateemisen tason valvontaa tehostaa. Toinen mahdollinen vaihtoehto voisi tietenkin olla myös MpKK:n ammattikorkeakouluksi muuttaminen, koska sen opiskelijoiden akateeminen taso on jo tällä hetkelläkin paljon helpommin ammattikorkeakouluihin kuin tiedeyliopistoihin rinnastettavissa olevaa.

¹⁸⁸⁵ Myös puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös edellyttää virallisesti tällä tavoin toimimista, koska siinä asiasta todetaan seuraavaan tapaan: *Kehittämisen tavoitteena on mahdollistaa integroitu henkilöstön ja osaamisen hallinta, jolla kyetään ennakkoiden vastaamaan organisaation muuttuviin suorituskyky- ja osaamisvaatimuksiin sekä henkilöstötarpeisiin. Se perustuu yhtenäiseen toimintatapaan, jossa hyödynnetään ajantasaista, oikeanlaista ja eheää osaamis- ja henkilöstötietoa. (HTP 2009, 6)*

¹⁸⁸⁶ Positiivisen mahdollisuuden asian osalta saattavat kuitenkin muodostaa tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle lähes täysin jääneet, opiskeluvaihtumuksiltaan nykykursseja paremmiksi tiedetyt 1990-luvun kadettikurssit. Liiallisen optimismin

läpikäytyjen asioiden perusteella vaikuttaisi päinvastoin todennäköiseltä, että upseerit tulisivat jo pelkästään heille tunnusomaisen konservatiivisen persoonallisuuden ja siihen kytköksissä olevien muiden tekijöiden pohjalta¹⁸⁸⁷ vastustamaan jotakuinkin kaikkia ja varsinkin heihin itseensä negatiivisesti vaikuttavia, välttämättömiäkin uudistuksia. Näin siitäkkin huolimatta, että esimerkiksi Kadettikunnan puheenjohtaja, kenraalimajuri Liikola vakuuttikin Kylkirauta-lehden juhlanumerossa *Kadettikunta 90 vuotta* olleessa kirjoituksessaan *Kadettiveljeyttä ajan hengessä* Kadettikunnan sopeutuvan puolustusvoimissa tapahtuviin muutoksiin veljesjärjestön tunnuslauseen *Constantem decorat honor*¹⁸⁸⁸ mukaisesti (Kylkirauta 1/2011, 3).¹⁸⁸⁹ Tästä johtuen on siis paljon todennäköisempää, että Liikolan mainitsema kadettiveljeys tulee myös jatkossa olemaan keskeinen puolustusvoimien stagnaatiota lisäävä eikä suinkaan sitä vähentävä tekijä¹⁸⁹⁰ eli uskoakseni puolustusvoimia ei tultane jatkossakaan uudistamaan kansantaloudellisesti tehokkaasti sen enempää puolustusministerin¹⁸⁹¹ kuin puolustusvoimain komentajankaan¹⁸⁹² toiveiden mukaisesti ainoastaan maanpuolustuksellisen tehokkuuden maksimointipyrkimykseen huomiota kiinnittäen.¹⁸⁹³

välttämiseksi on kuitenkin syytä todeta, etteivät ainakaan viimeisen vanhamuotoisen kadettikurssin (KK 87) opiskelijat menestyneet *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa* -tutkimuksessa juurikaan kahden ensimmäisen uusimuotoisen kadettikurssin (KK 88 ja KK 89) maisteriopiskelijoita paremmin. Samaan suuntaan viittaa myös se, ettei EUK 64:n (2011) opiskelijoidenkaan MBTI-tyypisyys viitannut erityiseen akateemiseen lahjakkuuteen, vaikka he kuuluvatkin parhaimpina pidettäviin 1990-luvun kadettikursseihin.

¹⁸⁸⁷ Esimerkiksi seuraavien vastakkaisparien (*clauswitzlainen*) *absoluuttinen sota* vs. *todellinen sota*, *determinismi* vs. *indeterminismi*, *rationaalisuus* vs. *kompleksisuus*, *selkeys* vs. *kaaos*, *S-tyyppisyys* vs. *N-tyyppisyys*, *formaali (tai alampi)* vs. *postformaali ajattelu*, *heroismi* vs. *postheroismi*, *manageri* vs. *liideri (Bennis)*, *ei-luova* vs. *luova*, (*akateemisesti*) *ei-lahjakas* vs. *lahjakas*, (*opiskelusta*) *ei-motivoitunut* vs. *motivoitunut*, *pintaoppiminen* vs. *syväoppiminen*, *konservatiivi* vs. *liberaali*, *muutoshaluttomuus* vs. -*valmius*, *byrokraatti* vs. *strategi* perusteella upseerit kuuluvat pääsääntöisesti ensimmäisiin ryhmiin, vaikka se ei olekaan strategisuuden kannalta suotavaa.

¹⁸⁸⁸ *Constantem decorat honor* = *Kunnia kestävän palkka*.

¹⁸⁸⁹ Samassa lehdessä puolustusministeri Jyri Häkämies totesi asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Emme voi pidättäytyä vanhassa, vaan uskottavuuden ylläpitäminen edellyttää uudistumista. On oltava valmius muutokseen. Muutos on aina haastava ja se kohtaa pakostakin muutosvastarintaa. Muutoksessa mitataankin aatteen ja johtajuuden yhtenäisyys ja vahvuus. Uskon kadettiupseeriston tahtoon ja kykyyn ymmärtää edessä olevan uudistuksen välttämättömyys. Kadettiupseeristosta on viime kädessä kiinni se, miten uudistus suunnitellaan, johdetaan ja toteutetaan.*” (Kylkirauta 1/2011, 5)

¹⁸⁹⁰ Tällaista suhtautumista tukee myös se miten upseerit lojaaliuden ymmärtävät. Esimerkiksi lukuvuoden 2008-2009 *Kadettin oppaassa* asiasta todetaan seuraavaan tapaan: *Vanha perinteinen upseerihyve on lojaalisuus. Se kohdistuu puolustusvoimiin, omaan joukko-osastoon, esimiehiin, palvelustovereihin, alaisiin sekä annettuihin virkatehtäviin* (Kadettin opas 2008-2009, 28). Kadettien käyttäytymisohjeessa ei sen sijaan viitata sanallakaan siihen, että upseereiden ensisijaisena lojaaliuden kohteena pitäisi tietenkin olla puolustusvoimien sijasta Suomen kansa, jonka virallisia edustajina puolestaan toimivat mm. eduskunta ja tasavallan presidentti.

¹⁸⁹¹ Toisaalta on kuitenkin syytä tuoda esille, että myös puolustusministeriön kansliapäällikön, kenraaliluutnantti Arto Rätyn allekirjoittama, vaivaisen sivun mittainen ehdotus puolustusvoimien toiminnan uudistamiseksi (*Tilannearvio hallitusvaihdokseen* FI.PLM.2011-877 90/00.00.99/2011) on perinteiseen, käytännön tasolla varsin tehottomaksi osoittautuneeseen säästöretoriikkaan tukeutuessaan melkoisen hampaaton luomus, koska sen mukaan ”*kustannus- ja menopaineet saadaan hallintaan muun muassa hallinto- ja joukko-osastorakennetta supistamalla, tarpeettomista alueista ja toimitiloista luopumalla, henkilöstörakennetta sopeuttamalla sekä kehittämällä kumppanuuksia, asevelvollisuutta, vapaaehtoista maanpuolustusta sekä kansainvälistä yhteensopivuutta ja yhteistoimintaa*”.

¹⁸⁹² Haluaisin siis uskoa, että kenraali Puheloinen tarkoitti todellisella uudistuksella juuri tämän tyyppisiä asioita eli en siis tulkitse hänen tarkoittaneen sanomisiansa vain epäsuoraksi vaatimukseksi puolustusmäärärahojen nostamiseksi. Todellisuudessa en

Tällä hetkellä¹⁸⁹⁴ näin vaikuttaisi myös tapahtuvan, sillä esimerkiksi Iisalmessa 13.8.2011 pitämässään maanpuolustusjuhlan puheessaan kenraali Puheloinen ei viitannut sanallakaan siihen, että puolustusvoimien kustannuksia olisi mahdollista karsia myös (heikkotasoisien) upseereiden määrään tai etuisuuksiin puuttumalla, vaikka yleisesti ottaen hän puuttuikin lähes kaikkiin muihin säästökohteisiin.¹⁸⁹⁵

kuitenkaan oikein jaksa uskoa siihen, että kenraali uskaltaisi tai varsinaisesti edes haluaisi sivuuttaa upseereiden taholta häneen kohdentuvan kollektiivisen ryhmäpaineen ja alkaisi aivan oikeastikin ajaa puolustusvoimien maanpuolustuksellisia lähtökohdista tapahtuvaa uudistamista upseereiden edun kustannuksella.

¹⁸⁹³ Puolustusvoimien toiminta-ajatuksena on, että ”*puolustusvoimat ylläpitää ja kehittää Suomen valtionjohdon ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintalinjan määrittämää suorituskykyä*” (ks. tarkemmin puolustusvoimien kotisivuilta kohta perustietoa – puolustusvoimien tehtävät). Toiminta-ajatus on kuitenkin huono, koska se ei ensinnäkään määritä selkeää suorituskykytasoa, joka puolustusvoimilla pitäisi olla ja/tai johon sen pitäisi pyrkiä. Toiseksi, ovat nämä tavoitteet mitä tahansa, puolustusvoimat ei ole niitä myöskään saavuttanut, koska tutkimuksen perusteellahan sen toiminnan tehostamisessa näyttäisi olevan paljonkin parantamisen varaa. Itse asiassa puolustusvoimat näyttäisi ennemminkin toimineen oman toiminta-ajatuksensa vastaisesti, koska sehän on suorituskykytavoitteiden vastaisesti priorisoitunut mm. organisaation stagnaatiota ja toiminnan tehottomuutta entisestäänkin lisäävän (myös epäpätevien) upseereiden edun ajamisen maanpuolustuksellisten tarpeiden edelle. Puolustusvoimien mahdolliseen muutosvastarintaan liittyen kannattaa tutustua myös puolustusasiainneuvos Ilkka Puukan (VTT, eversti) väitöskirjaan *Valtapelit hallinnossa. Tapaustutkimus sotilaskulttuurin puolustuksesta puolustushallinnon uudistamisessa* (2005), jonka mukaan puolustusministeriön ja puolustusvoimien välillä olisi koko itsenäisyyden ajan vallinnut kilpailu ns. hallinnollisen paradigman ja taisteluparadigman välillä. Käytännössä kyseinen kilpailu on puolestaan ilmennyt valtapelinä, joka on toiminut hallinnon uudistamispyrkimysten hidasteena. Puukan ratkaisuehdotus ongelmaan on aseellisen maanpuolustuksen yhdistäminen ministeriömallin mukaiseksi. Triviaalitietona kerrottakoon, että välirauhan aikana tapahtui juuri päinvastoin eli puolustusministeriön rooli marginalisoitiin pääesikuntaan nähden mm. itsenäisesti asioista ajatellut puolustusministeri Juho Niukkanen Mannerheimille lojaalilla Rudolf Waldenilla (jalkaväenkenraali 3.6.1942) korvaamalla (Turtola 2009, 210–212 ja Turtola 2009b, 229–231). Turtola toteaa asiaan liittyen seuraavaan tapaan: ”*Tutkimuksessa on jäänyt vähemmälle huomiolle se, että jo vuodesta 1931 lähtien suomalaisessa ylimmässä poliittisessa johdossa vallitsee tosiasiallinen 'dualismi' eli korkeimman poliittisen ja sotilaallisen johdon kahtiajako.*” Hetken päästä hän jatkaa Mannerheimin henkilökohtaisiin tavoitteisiin liittyen myös seuraavaan tapaan: ”*Jokipii ja häntä ennen mm. Erik Heinrichs ovat arvioineet Mannerheimin tavoitteena olleen vuoden 1918 vapaussodan aikaisen valta-aseman. Tällöin Mannerheimin asema oli ollut lähes diktatorinen Vaasan senaatin joutuessa yleensä myötäilemään ylipäällikön päätöksiä. Mannerheim oli sotavoimien ylipäällikkö, oma puolustusministerinsä ja jopa oma yleisesikunnan päällikkönsä samanaikaisesti. Vapaussodan aikana Mannerheimin esikunnassa palvellut ruotsalainen Henry Peyron on muistellut, että Mannerheim 'oli itse asiassa sotilasdiktattori ja yhdisti henkilöönsä ne tehtävät, joita täällä Ruotsissa sodan aikana hoitavat ylipäällikkö, puolustusministeri, armeijahallinnon päällikkö ja monessa suhteessa yleisesikunnan päällikkö'.*” (Turtola 2009b, 233 ja 236)

¹⁸⁹⁴ Tapauksesta aikaisemmin kirjoitettua alkuosaa täydennetään tästä eteenpäin syksyn 2011 uusilla tiedoilla.

¹⁸⁹⁵ Kenraali Puheloinen korosti puheessaan myös sitä, että puolustusvoimat tulee esittämään sodan ajan joukkojen supistamista, mutta tästä huolimatta hän ei kuitenkaan viitannut mahdollisuuteen vähentää upseerikuntaa. Tässäkin yhteydessä on kuitenkin syytä korostaa, ettei upseereiden vähentäminen ole ratkaisu nykyiseen talouskriisiin eli sen osalta kyse olisi huomattavan paljon pidemmän tähtäimen rationalisoinnista – johon puolustusvoimien tosin olisi pitänyt ryhtyä jo aikapäiviä sitten eli käytännössä siis heti kun vuonna 1994 tiedettiin miten upseereiden eläkeiän nostaminen tulee upseereiden henkilöstörakenteeseen vaikuttamaan. Näin ollen voidaankin kysyä, oliko Suomessa paljon kritisoitu Ruotsin päätös alasajaa puolustusvoimansa 2000-luvun vaihteessa loppujen lopuksi kuitenkin niin huono päätös, koska rationalisoimalla puolustusvoimansa pieni riski ottaen, Venäjän ollessa kaikkein heikoimmillaan,

Sen sijaan 1.9.2011 julkisuuteen antamassaan tiedotteessa kenraali viittasi myös mahdollisiin lomautuksiin ja irtisanomisiin, joihin turvautumisen todennäköisyyttä kuitenkin laskee merkittävästi se, että hän totesi jopa lomautusten osalta, että *"lomautukset ovat mielestäni viimeisistä viimeisin keino."* Irtisanomisten osalta hän puolestaan totesi: *"On olemassa sellainen näkymä, että joudumme vähentämään henkilöstöä. Se koskee sekä sotilaita että siviilityöntekijöitä, mutta määristä ei ole tietoa."* 12.9.2011 kenraali Puheloinen puolestaan antoi lausunnon, jossa hän aikaisempina lama-aikoina tapahtuneita siviileiden irtisanomisia jopa jonkinlaisina itsestäänselvyyksinä pitäen totesi: *"Ammattisotilaita ei ole lamojen aikana aiemmin irtisanottu. Leikkaukset on tehty siviilihenkilökunnasta."* Uskoakseni kummassakin tapauksessa käytetty *"sotilaita"*-sanamuoto¹⁸⁹⁶ viittaa kuitenkin nimenomaan siihen, ettei irtisanomisia tulla jatkossakaan ulottamaan upseereita vaan ainoastaan muuta sotilashenkilöstöä koskeviksi, koska upseereiden määrän vähentäminenhan ei työssä jo aikaisemmin läpikäydyn perusteella näyttäisi kuuluvan puolustusvoimien tulevaisuudensuunnitelmiin.¹⁸⁹⁷

Vaikka kenraali Puheloinen tulkinnanvaraisten lausuntojen perusteella ei olekaan mahdollista sanoa, millaisiin uudistuksiin hän on jatkossa valmis ryhtymään,¹⁸⁹⁸

Ruotsin on nyt – Venäjän asemahdin jälleen selvästi vahvistuessa – mahdollista rakentaa tehokkaat puolustusvoimat puhtaalta pöydältä. Suomen puolustusvoimat sen sijaan jätti Venäjän heikkoudesta tarjoutuneen hyvän mahdollisuuden käyttämättä ja on sen seurauksena edelleenkin tehotoman rakenteensa vanki.

¹⁸⁹⁶ Todennäköisesti suuri osa ihmisistä samastaa sotilaat upseereiden kanssa, vaikka todellisuudessa sotilashenkilöstöstäkin vain alle 30 % on kadettiupseereita. Ilmeisesti kenraali käyttikin kyseistä tulkinnanvaraista (kierto)ilmausta nimenomaan sen vuoksi, ettei tarkoita termillä upseereita vaan ainoastaan muita ammattisotilaita. Tällaisen tulkintaa puoltaa myös se, että Upseeriliiton pääsihteeri Hannu Sipiläkin käytti asiasta kirjoittaessaan termiä sotilas eikä upseeri, jonka lisäksi Sipilän kirjoituksen tätä asiaa koskenut osuus oli siihen nähden "liian" neutraalisti kirjoitettu ja lyhyesti kuitattu (Sotilasaikakauslehti 9/2011, 26–27), että yleensä hän ottaa hyvin vahvasti kantaa kaikkiin upseereihin hiivenkin negatiivisesti vaikuttaviin asioihin, joten mikäli irtisanomiset tulisivat kohdentumaan myös upseereihin, olisi hän uskoakseni turvautunut selvästi voimakassanaisempaan retoriikkaan. Myös Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund käytti asiasta artikkelissa *Puolustusvoimauudistus upseeriston näkökannalta kirjoittaessaan* termiä (ammatti)sotilas eikä upseeri (Sotilasaikakauslehti 10/2011). Tällaista tulkintaa tukee myös puolustusvoimien lopullisena asiaa koskevana kannanottona pidettävä *Puolustusvoimauudistuksen ratkaisumalli* (8.2.2010), jossa ei myöskään viitata upseereiden vaan ainoastaan sotilaiden (600) vähentämistarpeeseen.

¹⁸⁹⁷ Mikäli tällä kertaa kuitenkin jouduttaisiin turvautumaan myös sotilaiden irtisanomisiin, todennäköisesti irtisanomisia ei ulotettaisi kadettiupseereita koskeviksi, koska mikäli näin ennakoitaisiin tapahtuvan, kenraali olisi varmasti maininnut kadettiupseerit myös erikseen ja myös Upseeriliitto olisi reagoinut asiaan räväkämmin. Syksyn 2011 aikana puolustusvoimissa on kuitenkin keskusteltu myös siitä, olisiko ylimääräisistä upseereista mahdollista päästä eroon esimerkiksi ns. kultainen kädenpuristus heille tarjoamalla. Vaikka ehdotus onkin pohtimisen arvoinen, potentiaalisena ongelmana kuitenkin on, että kenties sen kautta vain parhaat upseerit siirtyvät pois (koska siviilipuoli on vain heistä kiinnostunut), jolloin toimenpide saattaakin osoittautua niin organisaation kuin puolustuskäytännön kannalta turmiolliseksi. Lisäksi on melkoisen kyseenalaista, olisiko ylipäättäänkään sopivaa maksaa virkamiehille "kultaista kädenpuristuksia" kansalaisten verovaroilla eli asia ei siis ole rinnastettavissa yritysmaailmaan, jossa kyseisenlaiset toimenpiteet rahoitetaan "omarahoitteisesti".

¹⁸⁹⁸ Kenraali Puheloinen 198. maanpuolustuskurssin avajaisissa 19.9.2011 kertoma päätös sotilasläänien esikuntien lakkauttamista oli kuitenkin oikeansuuntainen päätös, kunhan sitä ei vain toteuteta näennäisuudistuksena, jonka seurauksena sotilaat ainoastaan uudelleensijoitetaan muihin vastaavanlaisiin (tarpeettomiin) tehtäviin. Toisaalta on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että kyseisen johtoportaan poistamisesta saavutettavat todelliset kokonaissäätöt, tai siitä mahdollisesti aiheutuvat lisäkustannukset, tullaan näkemään vasta tulevaisuudessa (laskelmissa pitäisi tietenkin

käytännön tasolla hänen käyttämänsä sanavalinnat viittaisivat kuitenkin juuri sellaisen kadettiupseerille kaikkein helpoimmin valittavissa olevaan, *Kadetin oppaan* mukaiseen vanhan perinteisen upseerihyveen mukaiseen lojaaliin ”hyvä-upseerivelilinjaan,” jollaiseen syksyllä 2010 niin oletin kuin pelkäsin hänen lopulta valitsevan.¹⁸⁹⁹ Mikäli kenraalin tekemä linjaus puolestaan olisi myös todellisuudessa tällainen, sen jälkeenhän oikeastaan mikään ei enää puoltaisi mahdollisuutta, että puolustusvoimia tulisi jatkossakaan uudistamaan niin perinpohjaisesti, kokonaisvaltaisesti ja korjaustoimenpiteet myös organisaation perusrakenteiden ja perimmäisten ongelmien tasolle ulottaen kuin millaista uudistusta organisaation umpikujasta poispääseminen edellyttäisi.¹⁹⁰⁰

Mikäli puolustusvoimissa kaikesta huolimatta kuitenkin päädyttäisiin jälleen kerran hakemaan (näennäisiä) säästöjä varusmies- ja reserviläiskoulutuksesta, tällöin puolustusvoimien johtoa olisi syytä muistuttaa siitä, ettei Clausewitz ainakaan olisi hyväksynyt tällaista toimintaa, koska hänen mukaansa asevoimien rauhan aikainen ydintehtävä on nimenomaan sotilaiden korkeatasoinen kouluttaminen.¹⁹⁰¹ Toisin sanoen, mikäli sotilaskoulutus laiminlyöttäisiin puolustusvoimien muihin muka tärkeämpiin (hallinnollisiin) tehtäviin vetoamalla, tällöin puolustusvoimia johtaisivat byrokraatit¹⁹⁰² eivätkä strategiseen ajatteluun kykenevät clausewitzlaiset sotilaat.¹⁹⁰³ Mikäli puolustusvoimat – kuten valitettavasti pahoin pelkään tapahtuvan – kuitenkin päätyisi tällaiseen upseereille kaikkein helpoimmin tehtävissä olevaan, heidän omat etunsa varmistavaan ratkaisuun,¹⁹⁰⁴ tämän jälkeen heidän kannettavakseen¹⁹⁰⁵ siirtyisivät myös kaikki

huomioida myös toimenpiteen vaikutus puolustusvoimien toiminnan tehokkuuteen). Samanlainen peruslogiikka koskee tietenkin myös varuskuntien lakkauttamisen hyödyllisyyttä. Esimerkiksi Helsingin ilmatorjuntarykmentin viimeisenä komentajana toiminut everstiluutnantti Antti Arpiaisen mukaan ainakaan palkkamenoiissa ei saavutettu minkäänlaisia säästöjä, kun Hyrylän varuskunta vuonna 2006 lakkautettiin.

¹⁸⁹⁹ Myös puolustusvoimien operaatiopäällikkö, kenraaliluutnantti Mika Peltonen luetteli MTV3:n haastattelussa (11.7.2011) suuren määrän säästökohteita, joihin puolustusvoimat joutuu jatkossa turvautumaan (mm. kansanvälisen toiminnan supistaminen, asehankinnoista tinkiminen, kertausharjoitusten vähentäminen, varuskuntien lakkauttaminen sekä maavoimien maastovuorokausien, merivoimien alusvuorokausien ja ilmavoimien lentotuntien vähentäminen). Lisäksi, vaikka Peltonen toteakin: ”Suorituskyky ei uusiudu, päinvastoin se rapautuu ja sukeltaa,” siitä huolimatta hänkään ei viittaa sanallakaan tarpeeseen rationalisoida upseerikuntaa ”sukelluksen” estämiseksi (<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/07/1358984/puolustusvoimien-saastot-on-saastetty-leikkaukset-nakyvat-suorituskyvyssa>). Samaa perus-sanomaa, mutta aseistuksen vanhenemiseen päähuomionsa kiinnittäen käytti myös prikaatikenraali Veli-Pekka Parkatti YLE:n TV-uutisissa 31.8.2011.

¹⁹⁰⁰ Upseereiden etujen ajamiseen keskittyminen olisi myös siinä mielessä erikoista, että organisaation johdon ensisijaisena tehtävänä on ajaa omistajien, eli puolustusvoimien osalta siis veronmaksajien etua, jolloin upseerikunnan edun ajaminen veronmaksajien edun kustannuksella olisi ainakin moraalisesti arveluttavaa.

¹⁹⁰¹ Asiaan liittyen lukijoita kannattaa muistuttaa siitä kuinka tärkeänä myös generalissimus Suvorov piti sitä, että sotilaskoulutuksen laatuun eikä siis suinkaan sen miellyttävyyteen panosteta mahdollisimman paljon.

¹⁹⁰² Kuten tutkimuksessa on moneen kertaan todettukin, todennäköisesti puolustusvoimia johtavat aivan oikeastikin SJ-tyyppin hallinnointiin keskittyvät byrokraatit eivätkä siis suinkaan NT-tyyppin strategit.

¹⁹⁰³ Tässä yhteydessä termillä *sotilas* ei viitata ammattiin vaan ihmisen (miehiseen) tapaan suhtautua asioihin (kreikkalaiset ns. kardinaalihyveet olivat *viisaus*, *rohkeus*, *oikeamielisyys* ja *kohtuullisuus*, kun taas roomalaiset hyveet olivat *rohkeus*, *kunnia*, *miehekkyyys* ja *luonteenlujuus*). Tästä johtuen myös sana upseeri on syytä ymmärtää vastaavalla tavoin eli kaikki (ammatti)upseerit eivät siis välttämättä ole erityisen ”hyveellisiä” ihmisiä/sotilaita, vaikka puolustusvoimien virallisessa liturgiassa heidät tällaisen ”sädekehän” omaavina ihmisinä usein nähdäänkin.

¹⁹⁰⁴ Tällaisen puolustusvoimien perusrakenteisiin puuttumattoman näennäisratkaisumallin epätarkoituksenmukaisuus korostui vielä entisestäänkin jälkeen kun puolustusministeri

sellaiset täysin tarpeettomat miestappiot,¹⁹⁰⁶ joita sodan aikana puutteellisesti koulutetulle reserviläisarmeijalle aivan varmasti kenraaleiden vastuulla olevan sotilaskoulutuksen laiminlyönnin seurauksena aiheutuisi.¹⁹⁰⁷ Näin ollen olisikin mitä suotavinta, että puolustusvoimien ylin johto, ja itse asiassa muutkin upseerit pohdiskelisivat sitä, ovatko he aivan oikeastikin valmiita priorisoimaan upseeriveljeskuntansa edut niin Suomen kuin suomalaistenkin etujen (ml. ihmishenki) edelle?¹⁹⁰⁸

Stefan Wallin ilmoitti 3.10.2011 puolustusvoimille kohdennettujen säästötavoitteiden tuplaamisesta. Kyseisen lisäsäästövaatimuksen osalta vain omana mielipiteenäni puolestani todeta (kyse ei siis ole tiedosta, ja vaikka olisikin, kukaan ei sitä sellaiseksi myöntäisi), etten lainkaan ihmettelisi, vaikka kyseiset lisäsäästötavoitteet olisi kohdennettu puolustusvoimille nimenomaan sen vuoksi, että kenraalit rohkenivat clausewitzlaisten peruseräiteiden vastaisesti kyseenalaistaa poliitikkojen tekemien säästöjen mielekkyyden. Voisin nimittäin olettaa, etteivät poliitikot erityisemmin pitäneet siitä, että kenraaleille säästöjen välttämättömyyden ensin kahdenkeskisesti perusteltuaan kenraalit kuitenkin siirsivät keskustelun kesän ja syksyn 2011 aikana julkisuuteen, eli kenraalikunta toisin sanoen pyrki saamaan kansan sympatiat puolelleen, kun taas poliitikot saivat osakseen juuri sellaista negatiivista huomiota, jollaista he eivät osakseen kaipa.

¹⁹⁰⁵ Ainakin moraalisesti, mutta toivottavasti, joskaan ei todennäköisesti, myös juridisesti.

¹⁹⁰⁶ Hans-Ulrich Rudel (maailman kaikkien aikojen parhaana pidetty sotilaslentäjä): *"Sota ei ole häviö henkivakuutus."*

¹⁹⁰⁷ Kaikki sellainen liturgia, joissa Suomen puolustusvoimien hyvää sodan ajan toimintakykyä perustellaan vaikkapa suomalaisten reserviläisten erinomaisuudella, vaikka ilmeisesti suomalaista sotilaskoulutusta ei olekaan syytä pitää poikkeuksellisen hyvänä, on todennäköisesti pelkää muita kansoja, muita asevoimia ja myös muiden maiden sotilaskouluttajien tasoa vähättelevää patrioottis-rasistista itsetehostusta. Itse asiassahan vaikuttaisi ennemminkin siltä, etteivät nuoret suomalaisupseerit enää nykyään olisi itsekään kovinkaan hyviä sotilaita, jonka lisäksi aliupseeristo on ainakin Upseeriliiton puheenjohtajan Harri Westerlundin mukaan vielä selvästi upseereitakin heikottasoisempaa (*Sotilasajakauslehti* 3/2011), joten miten ihmeessä reserviläiset voisivatkaan tällaisten ihmisten varsin lyhyen varusmiespalvelusajan puitteissa kouluttamina kuitenkin olla poikkeuksellisen erinomaisia sotilaita. Tällaista tulkintaa reserviläisten heikosta tasosta tukee kenraali Hägglundin ja Upseeriliiton pääsihteerin Sipilän hurttiukkoreserviläisnäkemyksen lisäksi myös Westerlundin oma näkemys siitä, etteivät reserviläiset ilmeisestikään edes voi olla "oikealla" tavoin maanpuolustushenkisiä, koska hän toteaa asiaan liittyen jopa määräraikaisten ammatti-upseereidenkin osalta, että *"isänmaan puolustamiseen ei voi sitoutua vain määräraikaisesti"* (*Sotilasajakauslehti* 9/2010). Mikäli asian osalta huomoidaan myös se, että esimerkiksi Yhdysvaltojen asevoimissa taistelutehoa mitataan kaavalla (*liike + suoja + tulivoima*) \times johtamistaito, on sotilasjohdon (johtamis)koulutuksen merkitys hyvin keskeisessä asemassa muihin taistelutehoon vaikuttaviin tekijöihin nähden. Koska suomalaiset varusmiehet puolestaan saavat melkoisen lyhytaikaisen koulutuksen eikä reserviläisiä myöskään kertausharjoiteta kovinkaan paljon, on kyseenalaista saavuttavatko he tällöin myöskään kovinkaan hyvätasoista (johtamistaidollista) osaamista. Näin ollen suomalaisten reserviläisten erinomaisuus lieneekin hyvin pitkälle myytti, joka on lähinnä rinnastettavissa Neuvostoliiton vastaavanlaisissa tilanteissa aikoinaan käyttämän perustelun kanssa. Mikäli Neuvostoliitossa ei nimittäin pystytty osoittamaan oman järjestelmän paremmuutta länsimaihin nähden (yleensä pystyttiin tai "pystyttiin"), kyseinen heikkous oli tapana kompensoida vetoamalla *sosialistisen ihmisen* yliveritaisuuteen "degeneroituneeseen" länsimaiseen ihmiseen nähden. Tosin tältä osin on kuitenkin syytä tuoda esille, että ainakin talvisodan jälkeen Neuvostoliiton johto, Stalin mukaan lukien, oli todellisuudessa aivan hyvin tietoinen puna-armeijan reserviupseereiden puutteellisesta tasosta (Manninen & Ržeševski 1997, 41 ja 69).

¹⁹⁰⁸ Kadettioppilaskunnan vuonna 1950 järjestämässä kirjoituskilpailussa kadetti Kauko Halonen kirjoitti asiaan liittyen osuvasti seuraavaan tapaan: *"Jos syvällisemmin ajatteleminen upseerin uraa, on se vaativa ja velvoittava. Upseerin tekemää virhettä ei aina voida arvioida kullassa, se maksaa enemmän – se maksaa ihmishengen. Tämän tietää suomalainen upseeri, siksi hänen on aina oltava ehdottoman tinkimätön siinä, minkä tietää ja tuntee oikeaksi. Upseerilla on suuri vastuu, suurempi kuin useimmilla*

Siitä huolimatta, että tutkimuksessa onkin tietoisesti vältelty selkeiden suositusten puolustusvoimille antamista, voin kuitenkin työn vähemmän tieteellisen epilogin lopuksi, yhteenvetona kaikesta aikaisemmin läpikäydystä tuoda henkilökohtaisena mielipiteenäni esille näkemyksen, jonka mukaan epäilen melkoisen vahvasti kaikkia sellaisia puolustusvoimia koskevia uudistus-suunnitelmia, joissa upseerikunnalle annetaan vapaat kädet niiden toteuttamiseksi. Ensimmäinen syy tähän on se, ettei organisaatio ole tähän mennessäkään osoittanut upseerikunnan edun ajamiseen keskittyessään olevansa halukas tekemään puolustusvoimien kaipaamia uudistuksia sellaisista lähtökohdista kuin maan-puolustuksellisen kokonaisedun kustannustehokas toteutuminen edellyttäisi.¹⁹⁰⁹ Toiseksi, upseerikunta ei myöskään näyttäisi osoittaneen erityistä kyvykkyyttä clausewitzlaisittain määriteltyyn strategiseen ajatteluun, joten todennäköisesti puolustusvoimissa ei edes ole riittävää osaamista puolustusvoimien tällä hetkellä tarvitseman valtavan suuren muutoksen menestykselliseksi toteuttamiseksi.¹⁹¹⁰ Kolmanneksi, edellisiä kohtia täydentäen, myös puolustusvoimien käytännön tasoisesta toiminnasta on löydettävissä hyvin paljon tällaista strategista kyvyttömyyttä tukevia esimerkkitapauksia.¹⁹¹¹ Tämän seurauksena tehtyjä virheitä ei myöskään ole syytä pitää pelkinä ainutkertaisina poikkeustapauksina vaan ainakin tietyiltä osin tyypillisenä toimintatapana,¹⁹¹² jollaista strategisesti hyvin johdetussa organisaatiossa ei saisi, tai oikeastaan edes voisi esiintyä.¹⁹¹³

muilla aloilla, siksi hänen on oltava tehtävänsä arvoinen. [...] Olemmeko me nykypolvemme miehet huonompia, pelkäämmekö astua taisteluun, tahrammeko suomalaisenupseerin, soturin maineen? Emme. Sitä emme tahdo – emme tee.” (Kylkirauta 3/2011, 38–39) Kylkirauta-lehden järjestämän kirjoituskilpailun (2011) voittaneessa artikkelissaan myös everstiluutnantti Mika Kerttunen käsittelee asiaa samassa hengessä: ”Meidän on perusteltava, miksi ja miten muutetaan, ja kerrottava, missä ja milloin muutokset tapahtuu. Poliitikoille on uskallettava ja kansalle on saatava kertoa, mikä on mahdollista ja mikä ei. Teeskentely, kaunistelu ja kiemurtelu eivät kannu. Rehellisyys voisi olla oikea johtamisen ja viestinnän lähtökohta: jos et tiedä, mitä kertoa muutoksen tarpeesta tai suunnasta, kokeile totuutta. Suoraselkäsillä kadettiupseereilla pitää olla selkärankaa sanoa suoraan. Alaiset ja varsinkin muuton, yhdistämisen, lakkauttamisen tai irtisanomisen kokevat on kohdattava silmästä silmään; mukava strateginen kommunikaatio ei riitä muutoksessa. Johtajien on johdettava keskustelua, eikä se onnistu kieltämällä puhumista ja kommentointia eikä pönäköiden verkkosivujen tai tietohallinnon tarpeisiin luotujen järjestelmien avulla. Kiellon ja kontrollin kulttuuria vastaan puolustuksemme alunperin rakennettiin.” (Kylkirauta 4/2011, 34)

¹⁹⁰⁹ Myös puolustusneuvos Ilkka Puukka on artikkelissaan *Puolustusvoimauudistuksessa vaihtoehtona näyttäisi olevan vaihtoehtottomuus* (Sotilas aikakauslehti 11/2011, 44–49) kannsani samaa mieltä siitä, ettei puolustusvoimista näyttäisi löytyvän rohkeutta tehdä nykytilanteen edellyttämiä uudistustoimenpiteitä. Myöskään puolustusvoimain komentajan valtioneuvoston linnassa 8.2.2012 pitämä *Puolustusvoimauudistuksen ratkaisumalli* –esitys ei tuonut varsinaisesti mitään uutta jo aikaisemmin ounasteltuihin ratkaisuehdotuksiin. Kyseisen mallin konservatiivisuutta heijastaa hyvin myös esityksen jo aikapäiviä sitten ”loppuunkulutettu” kansikuva Rauma-luokan (ei siis edes uudemman Hamina-luokan) ohjusveneestä, Hornet-hävittäjästä ja Leopard-panssari-vaunusta. Itse asiassa on hivenen huvittavaa, että juuri kyseisen kuvan käyttöä kritisoitiin tutkimuksessa jo aikaisemminkin, kun työssä käsiteltiin Kadettikoulun ”virheelliselle” epäakateemiselle kohderyhmälle suunnattuja rekrytointikampanjoita.

¹⁹¹⁰ Esimerkiksi se, ettei puolustushallinto ole kyennyt tunnistamaan edes monia kaikkein keskeisimpiä (strategisia) ongelmakohtiaan, viittaa vahvasti myös siihen, ettei puolustushallinnon tutkimustoimintakaan olisi lähimaailman tasolla kuin millaisen kuvan asiasta *Puolustushallinnon tutkimustoiminta* (2010) -osastrategian pohjalta saa.

¹⁹¹¹ Tässä tutkimuksessa tällaisia ”mokia” käsiteltiin loppujen lopuksi varsin vähän, mutta tarvittaessa niistä saisi aikaiseksi myös mielenkiintoisen (väitöskirja) tutkimuksen.

¹⁹¹² Esimerkiksi kenraaliluutnantti Kämärin ja eversti Puukan väitöskirjatutkimukset tukevat tällaista näkemystä.

¹⁹¹³ Auktoriteettikeskeinen, ryhmäajatteluun perustuva SJ-tyypin ihmisille tunnusomainen satulajohtaminen (≠ intuitio), jossa päätöksentekijöillä ei ole riittäviä valmiuksia

Oikeastaan mikään tutkimuksessa ei myöskään tukenut sitä, että puolustusvoimien toiminta voisi ylipäättäänkään olla erityisen tehokasta ja stagnaatiosta poispääsyä edistävää, koska itse asiassahan organisaatio käyttää ensinnäkin vain hyvin pienen osan budjetistaan asevelvollisten ja reserviläisten kouluttamiseen (4,4 %), vaikka sotilaiden kouluttaminen onkin puolustusvoimien rauhan ajan ydintehtävä.¹⁹¹⁴ Toiseksi, myöskään toteutetut puolustusmateriaalihankinnat eivät näytettäisi tukevan toiminnan tehokkuutta, vaikka niihin kieltämättä onkin saatu kulutettua hyvin paljon verovaroja. Toisin sanoen puolustusvoimien budjetista pääosa kuluu siis aivan muihin kuin organisaation (sotilaallisen) toiminnan tehokkuuden kannalta oleellisiin asioihin eli käytännössä siis stagnaatiota edistävien hallinnollisten rutiinien pyörittämiseen.¹⁹¹⁵ Näin ollen olisikin Suomen maanpuolustuskyvyn kansantaloudellisesti kustannustehokkaana toteutuksen ja samalla myös kansalaisten kokonaisturvallisuuden kannalta suotavaa, että puolustusvoimia uudistettaisiin jatkossa vain riittävän tiukkojen reunaehtojen vallitessa, yhteistyössä strategia-alan ammattilaisten kanssa¹⁹¹⁶ ja demokraattisen valvonnan alaisuudessa, jolloin maanpuolustuksellisen kokonais-edun toteutuminen voitaisiin varmistaa sen enempää upseereiden kuin minkään muunkaan yksittäisen henkilöstöryhmän etuun erityishuomiota kiinnittämättä.¹⁹¹⁷

Kaiken kaikkiaan Suomen puolustusvoimien nykyistä tilannetta voidaankin verrata Clausewitzin strategian sijasta ennemminkin tutkimuksen ”Damokleen miekkana” läpi työn kulkeneeseen Aristoteleen *Runousopin* (1998) mukaiseen, työn otsikossakin viitattuun tragedianäkemykseen. Aristoteleen mukaan tragediaan nimittäin päädytään toimijan itsensä vapaaehtoisesti suorittamasta, hänen omasta tietämättömyydestään, ei siis tyhmyydestään¹⁹¹⁸ johtuvasta kohtalokkaasta traagisesta erehdyksestä, *hamartiasta*, jonka seurauksena sankari ajautuu

arvioida päätöksenteon kohteena olevaa asiaa eikä siitä puolustusvoimille aiheutuvia lopullisia kustannuksia objektiivisesti. Myös puolustusvoimien johdon kyky tehdä organisaation edun mukaisia (hankinta)sopimuksia näyttäisi olevan heikko. Myös samankaltaisten virheiden kerta toisensa jälkeen toistuminen tukee tämän tutkimuksen mukaista, mutta puolustusvoimien virallisen linjauksen vastaista näkemystä siitä, ettei puolustusvoimat toimisi oppivan organisaation periaatteidenkaan mukaisesti. Koska tämä ”oppimattomuus” näyttäisi koskevan jopa poikkeuksellisen selvästi puolustusvoimien puutteellisesti toimivia ATK-järjestelmiä, voidaan myös vahvasti epäillä puolustusvoimien todellista kykyä saavuttaa sen itsensä korkealle priorisoima ATK-perustainen verkostopuolustuskyky (ks. tarkemmin esim. <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=308>).

¹⁹¹⁴ Myös sodan ajan reservin pienentäminen tukee näkemystä puolustusvoimien toimintakyvyn heikkenemisestä, sillä ilman riittävän suurta reserviä (koko) Suomea ei voida puolustaa kuin korkeintaan retorisella tasolla.

¹⁹¹⁵ Suomalaisupseereita voidaan siis pitää hyvin pitkälle bennisläisinä managereina (ks. taulukko 1), joille tyypillisen SJ-tyyppin persoonallisuuden tavallaan jopa ”pitääkin” tukea puolustusvoimien toiminnan tehottomuutta.

¹⁹¹⁶ Kuten työssä on osoitettu, strategiaa varsinkin clausewitzlaisittain ymmärtäviä ihmisiä on vain vähän.

¹⁹¹⁷ Tietty tutkimuksessa sivutut asiat viittasivat siihen, että ongelma saattaisi koskea puolustushallintoa yleisemminkin, sillä puolustusministeriön ylin virkamiesjohto on viime aikoina militarisoitunut (ks. asiaan liittyen entisen PLM:n neuvottelevan virkamiehen Jukka Knuutin asiaa koskeva artikkeli *Sotilaskaappaus puolustusministeriössä*; Suomen Sotilas 6/2010, 102), joka todennäköisesti vähentää PLM:n roolia puolustusvoimia valvovana, veronmaksajien edun varmistamaan pyrkivänä ”omistajaohjausorganisaationa”. Koska clausewitzlainen tutkimukseni kuitenkin pyrkii olemaan poliittiselle tasolle lojaali, jätetään kyseinen asia muiden selvitettäväksi. Asiaan liittyen kannattaa kuitenkin tutustua myös entisen valtiosihteerin (YTT) Risto Volasen näkemukseen puolustusvoimien mahdollisesta epälojaaliudesta poliittista päätöksentekotasoa kohtaan (Suomen Kuvalehti 11/2011, 18.3.2011).

¹⁹¹⁸ Katsojat siis tietävät sankarin tekevän väärän päätöksen, mutta ymmärtävät kuitenkin samalla, ettei sankari päätöstä tehdessään itse voi tietää sen olevan virheellisen.

surulliseen kohtaloon.¹⁹¹⁹ Puolustusvoimissa puolestaan näyttäisi tapahtuvan hyvin pitkälle juuri näin, eli upseerikunnan todellista tasoa tuntematta, sen hyvään tasoon aiheuttaen uskoen, organisaatio tuntuisi väistämättä ajautuvan kohti tragediata, jota ”näyttelijäkaarti” ei asiaa sivusta seuraavasta ”yleisöstä” poiketen näe. Toisin kuin tragediassa näytelmässä, jossa traagisen kohtalon kokee tyypillisesti vain pääosan esittäjä näytelmän katsojien kokiessa samanaikaisesti itsetuntemusta lisäävän emotionaalisen puhdistautumisen (*katharsis*),¹⁹²⁰ sotataiteen (*art of war*) verisellä näyttämöllä taiteiltaessa näin ei ikävä kyllä kuitenkaan tapahdu. Päinvastoin, sodissa kansa ei seuraa sotaa sotänäyttämön ulkopuolelta yleisön asemasta vaan osallistuu siihen hyvinkin konkreettisesti ja tyypillisesti myös kaikkein raskaimman taakan ”sankareiden” tekemistä kohtalokkaista virheistä kantaen. Näin ollen, mikäli asevoimien johdon tekemät erehdykset voitaisiin vain suinkin välttää, tai ainakin niiden kielteiset vaikutukset voitaisiin minimoida tämän tutkimuksen mukaisia clausewitzlaisia strategeita puolustusvoimien johtoon tietoisesti etsimällä, pitäisi näin toimia jopa sen uhalla, että se tapahtuisi aristoteelisen tragedian hyvin ilmentävän universaalin totuuden kustannuksellakin.¹⁹²¹

Aristoteelinen näkemys strategioiden saavuttamien loistavien voittojen epätoivoisuuden näköisyydestä sotien traagiseen lopputulokseen päättymisen kustannuksella johti myös antamaan tälle tutkimukselle nimeksi *Strategin tragedia*. Koska näkemys sodankäynnin todennäköisestä etenemisestä muuhun kuin etukäteen suunniteltuun lopputulokseen saa tukea myös Clausewitzin sotateorialta, soveltui aristoteelinen näkemys ”sankaritarinan” tragediaan päättymisestä hyväksi lähtökohdaksi tutkimukselle. Valitettavasti tutkimustulokset myös viittasivat hyvin vahvasti juuri tällaiseen traagiseen lopputulokseen päättymiseen, koska puolustusvoimistahan ei ainakaan työssä läpikäytyjen asioiden perusteella näyttäisi löytyvän juurikaan hyviä, aristoteelisen *hamartian* välttämään kykeneviä strategeita, kun taas mikään ei viitannut siihen, että puolustusvoimien omasta erinomaisuudestaan lobbaama julkisuuskuva voisi pitää paikkaansa.¹⁹²² Kyse on siis siitä, ettei pääosalla (nuorista) upseereista näyttäisi olevan luontaisia valmiuksia saavuttaa sen enempää akateemisilta opiskelijoilta kuin transformationaalisilta johtajiltakaan edellytettävää minimitasoa, puhumattakaan siitä, että heidän valmiutensa olisivat lähimainkaan riittävät strategisiin tehtäviin. Keskiwertouppseerin persoonallisuuden ja sen monenlaisten kytkösten perusteella¹⁹²³ olisi kaiken lisäksi melkoista

¹⁹¹⁹ Epäpätevistä sotilasjohtajista ja traagisista/tragikoomisista sotilaallisista virheistä saa hyvän käsityksen kirjoihin *On the Psychology of Military Incompetence* (Dixon 1994), *Päin mäntyä – kirja sotilaallisista tunaroinneista* (Regan 2005), *How to Lose a Battle. Foolish Plans and Great Military Blunders* (Fawcett 2006) ja *Turn Around and Run Like Hell: Amazing Stories of Unconventional Military Strategies That Worked* (Gummins 2007) tutustumalla.

¹⁹²⁰ Aristoteleen mukaan tragedian sankarit eivät myöskään saa olla jumalia vaan samastumisen mahdollistavia ihmisiä.

¹⁹²¹ Aristoteleen mukaan fiktiivinen tragedia kuvaa yleisesti ottaenkin reaalitytodellisuutta paremmin kuin sankareiden onnistumisiin keskittyvät faktapohjaiset taistelukuvaukset, koska sellaiset antavat todellisille sodille tyypilliset epäonnistumiset sivuuttaessaan virheellisen kuvan sodankäynnin todellisesta luonteesta (esim. toisen osapuolen näkökulmasta katsoen erittäin menestyksekkäinä pidettävien Marathonin, Thermopylain, Salamoksen, Plataian, Issoksen, Cannan, Katalaunien kenttien, Poitiersin, Lepanton, Lützenin, Trafalgarin, Austerlitzin, Little Big Hornin, Isandlwanan ja Dien Bien Phun kaltaisten taisteluiden yleistettävyyden on hyvin heikko, koska vähemmän onnistuneiden taisteluiden määrä on valtavan paljon niitä suurempi). Clausewitz: ”*Historiantutkijoiden tarkoituksena on nimittäin vain harvoin perimmäisen totuuden etsiminen. [...] He tekevät historiaa eivätkä kirjoita sen todellisuudesta.*” (Strachan 2010, 112)

¹⁹²² Tämä ei siis viittaa siihen, että puolustusvoimat voisi myöskään kompensoida määrällistä ja laadullista materia-alivoimaansa potentiaaliseen vastustajaan nähden (strategisella tasolla toimivien) upseereidensa erinomaisuudella.

¹⁹²³ Esimerkiksi asioiden rationalisointi itselle mieluisiksi (eri asia kuin rationaalinen toiminta), taipumus ongelmien kiistämiseen ja pyrkimys oman (konservatiivisen)

optimismia olettaa, että puolustusvoimat myöskään tulisi omatoimisesti reagoimaan tutkimuksessa esille nostettuihin ongelmiin niiden edellyttämässä laajuudessa, jos nyt sitten ylipäättään lainkaan.

Tähän asiaan kytkeytyy myös tutkimuksen alkusanat-kappaleen lopussa ollut maininta siitä, että tutkimusta oli mahdollista peilata myös majuri (VTT) Jami Virran väitöskirjatyössä käsiteltyyn asiaan puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan välisestä integraatiosta. Työn tässä vaiheessa asiasta voidaan puolestaan todeta, ettei tutkimus anna tukea sille, että kyseinen integraatio olisi vuoden 1975 jälkeenkään edennyt kovinkaan syvälliselle tasolle. Päinvastoin, puolustusvoimat näyttäisi edelleenkin elävän hyvin pitkälle omaa elämäänsä turvakseen rakentamansa ”integraatiofasadin” suojissa,¹⁹²⁴ eli se tuntuisi siis edelleenkin ennemminkin vain välttelevän todellisen integraatiokehityksen edellyttämien realiteettien kohtaamista kuin reagoimaan – tai oikeammin siis proagoimaan – niihin clausewitzlaisen strategisuuden hengessä, vaikka onkin väistämätöntä, että jossain vaiheessa puolustusvoimat joutuu joka tapauksessa kohtaamaan kyseiset tosiasiat Suomen maanpuolustuksellista kokonaisuutta varmistamaan pyrittäessä.¹⁹²⁵

Lopuksi, tutkimuksen perusteella itselleni syntyneestä puolustusvoimat-varauksellisesta näkemyksestä johtuen en myöskään voi parhaalla tahdollankaan lopettaa työtäni uskottavalta kuulostavaan, sosiaalisesti toivottavaan ja myös periaatteessa haluamaani myönteiseen tulevaisuuteen uskovaan ”*näen valoa tunnelin päässä*” -kommenttiin.¹⁹²⁶ Päinvastoin, koska tutkimuksessa oikeastaan kaikki viittasi siihen, ettei puolustusvoimien johto tuntisi organisaatiotaan lähimainkaan niin hyvin kuin esimerkiksi Sunzi edellyttää hyvien johtajien organisaationsa tuntevan, puhumattakaan siitä, että puolustusvoimissa tehdyt korjaustoimenpiteet ongelmien ratkaisemiseksi olisivat olleet, tai tulisivat ilmeisesti jatkossakaan olemaan rakenteellisia perusongelmia poistavia, tutkimus onkin syytä päättää tämän pidemmittä puheitta upseerikuntaa itsekritiiseen tarkasteluun kannustavaan, tutkimuksen perusolemuksesta yleisemmälläkin tasolla hyvin ilmentävään taolaisvaikutteeseen (ks. s. 148) provokatiiviseen toteamukseen: ***Sammakoiden suolla ei kurkia kaivata!***

näkemyksen ryhmäajatteluilmiön kautta vahvistamiseen. Esseisti Michel de Montaigne onkin todennut: ”*Emme usko mitään niin lujasti kuin sen, mistä vähiten tiedämme.*”

¹⁹²⁴ Puolustusvoimien kunniaksi on kuitenkin todettava, että pintapuolisesti asiaa tarkasteltaessa fasadi näyttää varsin uskottavalta.

¹⁹²⁵ Valitettavasti vitkuttelu eli resurssien kohdentaminen epätarkoituksenmukaisiin kohteisiin nakertaa samalla pohjaa myös puolustusvoimien tulevilta mahdollisuuksilta reagoida ongelmaan. Kyse on siis yritysmaailmalle tutusta asiasta, jonka mukaan kannattamattomasta toiminnasta ja/tai rakenteesta pitää irrottautua ennen kuin se muodostuu organisaation itsensä lopulta hukuttavaksi riipaksi (esim. BCG:n ”koirat”).

¹⁹²⁶ Myöskään Upseeriliiton kielteinen suhtautuminen puolustusvoimien kaipaamia uudistuksia kohtaan ei edesauta asian positiivista kommentointia. Kuten on havaittu, ainakin Upseeriliiton puheenjohtajan ja pääsihteerin, eli siis upseereiden ”yhteisen äänen” keskeisimpien käyttäjien tapana on lisäksi ollut ylistää kritiikittömästi omaa upseereiden sisäryhmäänsä muiden ihmisten kustannuksella, joten mikäli tällä tavoin ajattelevat ihmiset saisivat yleisemmälläkin tasolla keskeisen aseman puolustusvoimien uudistusprosessissa, tulisi se uudistus väistämättä tapahtumaan tasa-arvoisuus-, samanarvoisuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisesti. Lisäksi, vaikka Upseeriliiton puheenjohtaja Harri Westerlund onkin todennut, että ”*Upseeriliitto perustaa toimintansa tutkittuun tietoon ja jäsenistönsä mielipiteeseen,*” (Sotilasaikakauslehti 5/2010) ainakaan upseereiden akateemis-strategista laadukkuutta koskeneen tarkastelun osalta mikään ei viittanut siihen, että Upseeriliiton asiaa koskeneiden näkemysten taustalla olisi juurikaan ollut objektiivista tutkittua tietoa, upseereiden etuja varmistamaan pyrkiviä mielipiteitä sitäkin enemmän...

*"Täytettyäni kolmekymmentä tarkastelin menneisyyttäni.
Saamani voitot eivät johtuneet siitä että minä olisin
hallinnut sotataidon täydellisesti. Ehkä ne johtuivat
luontaisista taipumuksista tai olivat taivaan säättämiä
tai johtuivat siitä että muiden koulujen strategia oli
huonompaa. Sen jälkeen opiskelin aamusta iltaan
etsien periaatetta, ja niin aloin oivallaa sotataidon
Tietä viisikymmentävuotiaana."*

Miyamoto Musashi

LÄHDELUETTELO

"Vihaan kirjoja! De opelltava! meitä puhumaan asioista, joita emme ymmärrä."

Jean-Jacques Rousseau

- Aalders G. (1989)
Wiebes C. *Peittelyn taito*. Art House, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Aalto E. (2009)
Laaksonen S.
Ojanen H.
Ruutu O.
Tiilikainen T. *EU:n tiivistävä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. Ulkoasiainministeriö, eurooppatiedotus.fi, Painatus J-paino Oy, Helsinki.
- Adey P. (1989)
Shayer M.
Yates C. *Thinking Science. The Curriculum Materials of the Cognitive Acceleration Through Science Education (CASE) Project. Teacher's Guide*. Macmillan Education Ltd., Vine & Gorfin Ltd, Exmouth, Devon.
- Adorno T.W. (1950)
Frenkel-Brunswik E
Levinson D.J.
Sanford R.N. *The Authoritarian Personality*. Harper & Brothers, New York.
- Agle B.R. (2006)
Nagarajan N.J.
Sonnenfeld J.A.
Srinivasan D. *Does CEO Charisma Matter? An Empirical Analysis of the Relationships among Organizational Performance, Environmental Uncertainty, and Top Management Team Perceptions of CEO Charisma*. Academy of Management Journal, 2006, Vol. 49, No. 1, 161–174.
- Ahto S. (2010) *Saksan armeijan kunnan selitys*. Sotilasaikakauslehti 6-7/2010, 46-47.
- Ahto S. (2010) *Kenraaleitakin on moneksi*. Sotilasaikakauslehti 11/2010, 40-41.
- Aikko J. (2010) *Muutosmatka sotilaaksi. Sotilaan kasvu kovissa olosuhteissa ja siihen vaikuttaminen sotilaskoulutuksessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Täydennyskoulutus- ja kehittämiskeskus, Editia Prima Oy, Helsinki.
- Alberts D.S. (toim.)
Czerwinski T.J. (1997) *Complexity, Global Politics, and National Security*. National Defense University, Washington, D.C.
- Alvarez J.E. (2001) *Do Liberal States Behave Better? A Critique of Slaughter's Liberal Theory*. European Journal of International Law Vol.12, No. 2, 2001.

- Amabile T.M. (1996)
Conti R.
Coon H.
Lazenby J.
Herron M.
- Assessing the Work Environment for Creativity.* The Academy of Management Journal, Volume 39, Issue 5 (Oct 1996), 1154-1184.
- Amabile T.M. (1994)
Hill K.G.
Hennessey B.A.
Tighe E.M.
- The Work Preference Inventory: Assessing Intrinsic and Extrinsic Motivational Orientations.* Journal of Personality and Social Psychology 1994, Vol. 66, No. 5, 950-967.
- Antonakis J. (2004)
- On Why "Emotional Intelligence" Will Not Predict Leadership Effectiveness Beyond IQ or the "Big Five": An Extension and Rejoinder.* Organizational Analysis, Volume 12, No. 2, 2004, 171-182.
- Anttila Y. (1971)
- Sama kaiku on askelten.* K.J. Gummerus osakeyhtiö, Jyväskylä.
- Anttiroiko A.-V. (2001)
- Antiikin Kreikka. Ateenalaisten kaupunkivaltio ja demokratia.* Luentomateriaali, Tampereen yliopisto, Kunnallistieteiden laitos.
- Arblaster A. (1985)
- The Rise & Decline of Western Liberalism.* Basil Blackwell Inc., Glasgow.
- Argyris C. (1978)
Schön D.A.
- Organizational Learning: A Theory of Action Perspective.* Addison Wesley, Reading, Mass.
- Argyris C. (1991)
- Teaching Smart People How to Learn.* Harvard Business Review, Volume 4, Number 2, 1991, 4-15.
- Aron E.N. (1997)
Aron A.
- Sensory-Processing Sensitivity and Its Relation to Introversion and Emotionality.* Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 73, No. 2, 345-368.
- Aron R. (1983)
- Clausewitz: Philosopher of War.* Routledge & Kegan Paul plc., T.J. Press Ltd., Padstow, Cornwall.
- Arond-Thomas M. (2004)
- Resilient Leadership for Challenging Times.* The Physician Executive, July-August 2004, 18-21.
- Arpiainen A. (2011)
- Venäjän ilma-aseen tila.* Antti Arpiaiselta saatu laajempi versio hänen Ilmatorjunnan vuosikirjaan kirjoittamasta artikkelistaan.
- Ashkanasy N.M. (2002)
Daus C.S.
- Emotion in the Workplace: The Challenge for Managers.* Academy of Management Executive, 16(1), 76-86.
- Asikainen V. (1999)
Routamaa V.
- The Relationship between the MBTI and the Creativity Orientations of Managers* (1997). University of Vaasa, Department of Management and Organization.
- Aspara I. (2006)
Aspinwall L.G. (toim.)
Staudinger U.M. (2006)
- Yhtenäinen upseeristo, voimavara.* Kylkirauta 4/2006. *Ihmisen vahvuuksien psykologia.* Edita Prima Oy, Helsinki.

- Aula P. (1999) *Organisaation kaaos vai kaaoksen organisaatio? Dynaamisen organisaatioviestinnän teoria.* Loki-kirjat, Nord Print Oy, Helsinki.
- Aurelius M. (2004) *Itselleni: Keisarin mietteitä elämästä.* Basam Books Oy, Helsinki.
- Baker D. (2004) *Adolf Galland. Elämäkerta.* Koala-Kustannus, Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Barron F. (1995) *No Rootless Flower: An Ecology of Creativity.* Cresskill, NJ: Hampton.
- Bass B.M. (1985) *Leadership and Performance Beyond Expectations.* The Free Press, A Division of MacMillan Inc, New York.
- Bass B.M. (1993)
Avolio B.J. *Transformational Leadership and Organizational Culture.* Public Administration Quarterly, spring, 1993, 112-121.
- Bass B.M.(1998) *Transformational Leadership. Industry, Military and Educational Impact.* Lawrence Erlbaum Associates, Inc Mahwah, New Jersey USA.
- Bass B.M. (2000) *Cognitive, Social and Emotional Intelligence of Transformational Leaders.* Multiple Intelligences and Leadership, Riggio R.E., Murphy S.E. & Pirozzolo, F.J. (toim.), Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates.
- Bassford C. (1994) *Clausewitz in English. The Reception of Clausewitz In Britain and America 1815-1945.* Oxford University Press, New York.
- Bassford C. (1994b) *John Keegan and the Grand Tradition of Trashing Clausewitz: A Polemic.* War in History, vol. 1, no. 3 (1994), 319–336.
- Bassford C. (2008) *Clausewitz and His Works.* Army War Collegien kurssimateriaalia, (materiaalia modifioitu 1996, 1998, 2000, 2002 ja 2008).
- Bassford C. (2010) *Tip-toe Through the Trinity or The Strange Persistence of Trinitarian Warfare.* Working paper.
- Baxter Magolda M.B. (1992) *Knowing and Reasoning in College: Gender-related Patterns in Students' Intellectual Development.* Jossey-Bass, San Francisco.
- Baylis J. (2005)
Wirtz J.
Cohen E.
Gray C.S. *Strategy in the Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies.* Oxford University Press, Antony Rowe Ltd. Chippenham, Wilts.

- Baylis J. (2007)
Wirtz J.
Gray C.S.
Cohen E. *Strategy in the Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies* (second edition). Oxford University Press, Ashford Colour Press Ltd., Gosport, Hants, GB.
- Beairsto B. (1997) *Leadership in the Quest for Adhocracy: New Directions for a Postmodern World*. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 535, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Beairsto B. (2003)
Klein M.
Ruohotie P. *Professional Learning and Leadership*. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi.
- Beard R.M. (1972) *An Outline of Piaget's Developmental Psychology*. Routledge & Kegan Paul Ltd., Northumberland Press Limited, Gateshead, GB.
- Bechmann G. (2002)
Stehr N. *The Legacy of Niklas Luhmann*. Society, volume 39, number 2, January 2002 (67-75).
- Begley S. (2003) *Why Mad Scientists Are Mad: What's Behind the Creative Mind?* <http://www.incharacter.org/article.php?article=28>
- Benack S. (1989)
Basseches M.
Swan T. *Dialectical Thinking and Adult Creativity*. Handbook of Creativity, Glover J.A., Ronning R.R. ja Reynolds C.R. (toim.), Plenum Press, New York, 199-208.
- Bennis W. (1989) *On Becoming a Leader*. Addison-Wesley, Reading.
- von Bertalanffy L. (1973) *General System theory: Foundations, Development, Applications*. Penguin Books, GB.
- Beyerchen A.D. (1992) *Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War*. International Security, 17:3, Winter 1992, 59-90.
- Blacher J. (2002)
Baker B.L. *The Best of AAMR: Families and Mental Retardation: A Collection of Notable AAMR Journal Articles Across the 20th Century*. American Association on Mental Retardation, USA.
- Blank S.J. (toim.) (2011) *Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Bolognan prosessi (1999) *Eurooppalainen korkeakoulualue*. Bolognassa 19. päivänä kesäkuuta 1999 kokoontuneiden Euroopan opetusministereiden yhteinen julistus.
- de Bono E. (1992) *Serious Creativity. Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas*. HarperCollins Publishers, Glasgow, GB.
- Bono J.E. (2004)
Judge T.A. *Personality and Transformational and Transactional Leadership: A Meta-Analysis*. Journal of Applied Psychology, 2004, Vol. 89, No. 5, 901-910.

- Bono J.E. (2006)
Ilies R. *Charisma, Positive Emotions and Mood Contagion. The Leadership Quarterly*, 17 (2006), 317–334.
- Born G. (1994) *Process Management to Quality Improvement. The Way to Design, Document and Re-engineering Business Systems*. Wiley & Sons Ltd., Bookcraft Ltd.
- Bornstein M.H. (1991)
Gaughran J.M.
Seguí I. *Multimethod Assessment of Infant Temperament: Mother Questionnaire and Mother and Observer Reports Evaluated and Compared at Five Months Using the Infant Temperament Measure*. *International Journal of Behavioral Development*, 14, 131-151.
- Bornstein S. (1996)
Smith A. *The Puzzles of Leadership. The Leader of the Future: New Visions, Strategies and Practices for the Next Era*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Bousquet A. (2009) *The Scientific Wway of Warfare: Order and Chaos on the Battlefields of Modernity*. Columbia University Press, India.
- Boyd J. (1986) *Patterns of Conflict*. Materiaali on tutkijan hallussa (196 sivua).
- Boyle G.J. (1995) *Myers-Briggs Type Indicator (MBTI): Some Psychometric Limitations*. *Australian Psychologist*, 30, 71-74.
- Briggs Myers I. (1985)
McCaulley M.H. *Gifted Students from Arlington County: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*. Consulting Psychologists Press, Inc., Palo Alto, CA.
- Briggs Myers I. (1988)
McCaulley M.H. *Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*. Consulting Psychologists Press, Inc., Palo Alto, CA.
- Briggs Myers I. (1988b)
Myers P.B. *Gifts Differing*. Consulting Psychologists Press, Inc., Palo Alto, CA.
- Brody N. (1995)
Crowley M.J. *Environmental (and Genetic) Influences on Personality and Intelligence*. *International Handbook of Personality and Intelligence*, Saklofske D.H. & Zeidner M. (toim.), Plenum Press, New York, 59-80.
- Brown F.W. (2008)
Reilly M.D. *Emotional Intelligence, Transformational Leadership and Gender: Correlation and Interaction Possibilities*. *The Journal of International Management Studies*, Volume 3, Number 2, August, 2008.
- Brunner R.D. (1972)
Brewer G.D. *Policy and the Study of the Future: Given Complexity, trends or Processes?* RAND Corporation.
- Bryman A. (1992) *Charisma & Leadership in Organizations*. SAGE Publications Ltd., London, UK.
- Burns J.M. (1978) *Leadership*. Harper & Row, Publishers, Colophon Books, New York.

- Byers M. (2003)
Nolte G. *United States Hegemony and the Foundations of International Law.* Cambridge University Press, UK.
- Bäckman J. (toim.) (2001) *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia.* WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.
- Caesar G.J. (1927) *Gallian sota.* Arvi A. Karisto Oy.
- Cameron R. (1995) *Maailman taloushistoria paleoliittiselta kaudelta nykyaikaan.* WSOY, Suomen historiallinen seura, Juva.
- Carson S. (2003)
Higgins D.M.
Peterson J.B. *Decreased Latent Inhibition Is Associated with Increased Creative Achievement in High-Functioning Individuals.* Journal of Personality and Social Psychology, Vol 85, No. 3, 499-506.
- Carter R.C. (1982)
Ormrod J.E. *Acquisition of Formal Operations by Intellectually Gifted Children.* Gifted Child Quarterly, Volume 26, Number 3, Summer 1982, 110-115.
- Cartledge P. (2003) *The Spartans: An Epic History.* Pan Books, Mackays of Chatham, Kent.
- Carver M. (toim.) (2005) *The War Lords. Military Commanders of the Twentieth Century.* Pen & Sword Military Classics, CPI UK.
- Casey Jr. G.W. (2011) *Comprehensive Soldier Fitness: A Vision for Psychological Resilience in the U.S. Army.* American Psychologist, January 2011, vol. 66, no. 1, 1–3.
- Castrén P. (2006)
Pietilä-Castrén L. *Antiikin käsikirja.* Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Chamorro-Premuzic T.
Furnham A. (2004)
Moutafi J. *The Relationship Between Estimated and Psychometric Personality and Intelligence Scores.* Journal of Research in Personality 38: 505–513.
- Chamorro-Premuzic T. (2006) *Creativity Versus Conscientiousness: Which is a Better Predictor of Student Performance?* Applied Cognitive Psychology 20: 521–531.
- Chamorro-Premuzic T. (2007) *Personality and Individual Differences.* Blackwell Publishing Ltd., TJ International, Padstow, Cornwall.
- Chandler A.D. (1980) *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise.* The M.I.T. Press, Massachusetts.
- Chandler D.G. (2002) *The Military Maxims of Napoléon.* Greenhill Books, London.
- Chomsky N. (2000) *Hinnalla millä hyvänsä. Uusliberalismi ja uusi kuri.* Like Kustannus, Hakapaino Oy, Helsinki.

- Chomsky N. (2000b) *Uusi sotilaallinen humanismi. Kosovon opetukset.* Like Kustannus, Tammer-paino Oy, Tampere.
- Chowdhury S. (2002) *The Talent Era. Achieving a High Return on Talent.* Financial Times, Prentice-Hall, Inc., New Jersey.
- Church A. (1998).
Waclawski J. *The Relationship between Individual Personality Orientation and Executive Leadership Behaviour.* Journal of Occupational and Organizational Psychology 71, 1998, 99-125.
- Cimbala S.J. (2000) *Clausewitz and Chaos: Friction in War and Military Policy.* Praeger Publishers, USA.
- Clark K.E (1996)
Clark M.B. *Choosing to Lead,* Center for Creative Leadership, North Carolina.
- Cleary T. *The Japanese Art of War. Understanding the Culture of Strategy.* Shambhala Publications, Boston & London 1992.
- von Clausewitz C. (1980) *Vom Kriege.* Ferd. Dümmlers Verlag, Bonn.
- von Clausewitz C. (1997) *On War.* Wordsworth Editions Ltd., Chatham, Kent, GB.
- von Clausewitz C. (2002) *Sodankäynnistä.* Art House, Fälth & Hässler, Smedjebacken.
- von Clausewitz C. (2003) *Principles of War.* Dover Publications, Inc., Mineola, New York.
- Clemente S.E. (1992) *For King and Kaiser!: The Making of the Prussian Army Officer, 1860-1914.* Greenwood Publishing Group, Inc., USA.
- Collins J.M. (2002) *Military Strategy. Principles, Practices, and Historical Perspectives.* Brassey's, Inc., Virginia.
- Conger J.A. (1989) *The Charismatic Leader. Behind the Mystique of Exceptional Leadership.* Jossey-Bass Publishers, San Francisco, California.
- Conger J.A. (toim.)
Kanungo R.N. (1998) *Charismatic Leadership in Organizations.* Thousand Oaks, CA, Sage Publications.
- Cooper R.K. (1997)
Sawaf A. *Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations.* Berkley Publishing Group, New York, USA.
- Coram R. (2004) *Boyd. The Fighter Pilot Who Changed the Art of War.* Back Bay Books, Little, Brown and Company, Hachette Book Group, USA.

- Cortina J. (2004)
Zaccaro S.
McFarland L.
Baughman K.
Wood G.
Odin E. *Promoting Realistic Self-Assessment as the Basis for Effective Leader Self-Development.* United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- Corum J.S (1992) *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform.* University Press of Kansas, USA.
- Côté S. (2006)
Miners C.T.H. *Emotional Intelligence, Cognitive Intelligence, and Job Performance.* Administrative Science Quarterly, 51 (2006): 1–28.
- Cottrell L. (1992) *Hannibal: Enemy of Rome.* Da Capo Press, Inc., New York, USA.
- Craig G.A. (1964) *The Politics of the Prussian Army 1640-1945.* Oxford University Press, USA.
- Crain W.F. (1990) *The Heart of Operational Art: Translating Strategic Objectives into Tactical Missions.* School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Crainer S. (1998) *Key Management Ideas: Thinkers That Changed the Management World.* Financial Times Professional Limited, Redwood Books, Trowbridge, Wiltshire, GB.
- van Creveld M.L. (1991) *The Transformation of War.* The Free Press, New York.
- Cromie W.J. (2003) *Creativity Tied to Mental Illness. Irrelevance can Make You Mad.* Harvard University Gazette, October 23, 2003.
- Cropley A.J. (2001) *Creativity in Education & Learning: A Guide for Teachers and Educators.* Kogan Page Limited, UK.
- Crossan M.M. (1999)
Lane H.W.
White R.E. *An Organizational Learning Framework: From Intuition to Institution.* Academy of Management Review 1999, Vol. 24, No. 3, 522-537.
- Crowl P.A. (1977) *The Strategist's Short Catechism: Six Questions Without Answers.* The Harmon Memorial Lectures in Military History, No. 20, 1977, 1–14.
- Csikszentmihalyi M. (1996) *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Investigations.* Harper Perennial, New York.
- Csikszentmihalyi M. (2005) *Flow — elämän virta: tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu.* Rasalas, Helsinki.
- Cummins J. (2007) *History's Greatest Hits. Famous Events We Should All Know More About.* Pier 9, Murdoch Books Pty Limited, United Kingdom.

- Cummins J. (2008) *Great Rivals in History. When Politics Gets Personal.* Pier 9, Murdoch Books Pty Limited, China.
- Czerwinski T.J. (2008) *Coping with the Bounds: A Neo-Clausewitzian Primer.* CCRP Publication Series, Institute for National Strategic Studies at the National Defense University (NDU).
- Damasio A.R. (2000) *Tapautumisen tunne. Miten tietoisuus syntyy.* Terra Gognita Oy, Hakapaino, Helsinki.
- Damasio A.R. (2001) *Descartesin virhe. Emootio, järki ja ihmisen aivot.* Terra Gognita Oy, Hakapaino, Helsinki.
- Damasio A.R. (2003) *Spinozaa etsimässä. Ilo, suru ja tuntevat aivot.* Terra Gognita Oy, Hakapaino, Helsinki.
- Damen F. (2008)
van Knippenberg D.
van Knippenberg B. *Leader Affective Displays and Attributions of Charisma: The Role of Arousal.* Journal of Applied Social Psychology, 2008, 38, 10, 2594–2614.
- Danikowski D.A. (2001) *Personality and the Planning Process.* School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Dator J. (2006) *Muuttuuko Amerikka koskaan demokratiaksi?* Demokratia ja tulevaisuudet, Mannermaa, Dator & Tiihonen (toim.), tulevaisuusvaliokunta, eduskunta, 2006, 76-84.
- Davidson M. (1995) *The Grand Strategist.* Mackays of Chatham plc, Chatham, Kent, GB.
- Davous P. (1976)
Deas J. *Design of a Consulting Intervention for Strategic Management.* From Strategic Planning to Strategic Management, John Wiley & Sons, Ltd., The Pitman Press, Bath.
- Deary I.J. (2006)
Spinath F.M.
Bates T.C. *Genetics of Intelligence.* European Journal of Human Genetics (2006) 14, 690–700.
- Delbridge R. (2006)
Gratton L.
Johnson G. *The Exceptional Manager – Making the Difference.* Oxford University Press Inc., Biddles Ltd., King's Lynn, Norfolk.
- Dellas M. (1970)
Gaier E.L. *Identification of Creativity in the Individual.* Psychological Bulletin, 73, 55-73.
- Díaz-Barrado C.M. (2009) *The Definition of Terrorism and International Law.* International Legal Dimension of Terrorism, Pablo Antonio Fernández-Sánchez, Leiden.

- Dickinson L.A. (2010) *Military Lawyers on the Battlefield: An Empirical Account of International Law Compliance*. The American Journal of International Law, Vol. 104:1, 1-28.
- Dixit A.K. (1993)
Nalebuff B.J. *Thinking Strategically. The Competitive Edge in Business, Politics, and Everyday Life*. W. W. Norton & Company Ltd.
- Dixon N.F. (1994) *On the Psychology of Military Incompetence*. PIMLICO, CPI Mackays, Chatham, UK.
- Donahue S.F. (2004) *Assessing Leadership Potential for the Army's Future Force*. U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania.
- Donohue K. (1994)
Wong L. *Understanding and Applying Transformational Leadership*. Military Review 74 (8), 24-31.
- Douhet G. (1983) *The Command of the Air*. USAF Warrior Studies, Office of Air Force History, Washington D.C.
- Drezner J.A. (2009) *Competition and Innovation Under Complexity*. Organizing for a Complex World: Developing Tomorrow's Defense and Net-Centric Systems, Ben-Ari G. & A. Chao P.A. (eds.), CSIS, 31-49.
- Drucker P.F. (1964) *Managing for Results: Economic Tasks and Risk-taking Decisions*. Harper & Row, Publishers, New York.
- Drucker P.F. (2008) *Voittoa tavoittelemattoman organisaation johtaminen. Käytäntö ja periaatteet*. Talentum, Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna.
- Duggan W. (2005) *Coup d'oeil: Strategic Intuition in Army Planning*. Strategic Studies Institute, United States Army War College.
- Dupuy T.N. (1997) *A Genius for War: German Army and General Staff 1807-1945*. NOVA Publishers, Falls Church, Virginia.
- Durham S.E. (1997) *Chaos Theory for the Practical Military Mind*. A Research Paper Presented to the Research Department Air Command and Staff College.
- Ebbinghaus H. (1885/1913) *Memory: A Contribution to Experimental Psychology*. Originally published in New York by Teachers College, Columbia University.
- Eklund-Myrskog G. (1996) *Student's Ideas of Learning. Conceptions, Approaches and Outcomes in Different Educational Contexts*. Turku: Åbo akademi university press.
- El-Murad J. (2004)
West D. *The Definition and Measurement of Creativity: What Do We Know?* Journal of Advertising Research, Vol. 44, Issue 2, 188-201.

- Entwistle N.J. (1990)
Tait H. *Approaches to Learning, Evaluation of Teaching, and Preferences for Contrasting Academic Environments.* Higher Education, Vol. 19, No. 2, 169-194.
- Entwistle N.J. (2000) *Promoting Deep Learning through Teaching and Assessment: Conceptual Frameworks and Educational Contexts.* Paper presented at the TLRP Conference, Leicester, November 2000.
- Eskola A. (1962) *Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset.* Yhteiskunnallisen korkeakoulun tutkimuslaitos, Eripainos Tiede ja Ase n:o 20, 1962, Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli.
- Euroopan parlamentti (2001) *Kertomus. Yksityistä ja talouselämän viestintää sieppaavan maailmanlaajuisen järjestelmän (Echelon-sieppausjärjestelmän) olemassaolo.*
- EVA (2007) *EVA:n kansallinen asennetutkimus 2006.* Koodikirja, Yhteiskuntatieteellinen tietokirja, Tampere.
- Eysenck H.J. (1985)
Eysenck M.W. *Personality and Individual Differences: A Natural Science Approach.* Plenum Publishing Corporation, New York.
- Eysenck H.J. (2000) *Intelligence: A New Look.* Transaction Publishers, New Brunswick, NJ.
- Eysenck M.W. (2004) *Psychology. An International Perspective.* Psychology Press Ltd, Book Print SL, Spain.
- Falk S.L. (1980) *Individualism and Military Leadership.* Air University Review, July-August 1980.
- Farr R.M. (1996) *The Roots of Modern Social Psychology 1872-1954.* Blackwell Publishers Ltd., Hartnolls Ltd., Bodmin, Cornwall.
- Fawcett B. (toim.) (2006) *How to Lose a Battle. Foolish Plans and Great Military Blunders.* HarperCollins Publishers, New York.
- Feist G. (1999) *The Influence of Personality on Artistic and Scientific Creativity.* Handbook of Creativity, Sternberg R.J. (toim.), Cambridge University Press, 273–296.
- Felder R.M. (1988)
Silverman L.K. *Learning and Teaching Styles In Engineering Education.* Engineering Education, 78(7), 674–681.
- Ferro G. (2006)
Wisecarver M.M.
White S.S.
McPherson W.A. *Recruitment and Accession of Special Forces Warrant Officers.* U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- Flacelière R. (2004) *Sellaista oli elämä antiikin Kreikassa.* LaatuKirjat, WSOY, WS Bookwell, Juva.

- Forss S. (2011)
Kiianlinna L.
Inkinen P.
Hult H. *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Friedman T.L. (2000) *Globalisaatio – uhka vai unelma?* Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Friedrich J. (2005) *Suuri palo. Liittoutuneiden pommitukset Saksassa 1940-1945.* Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Fukuyama F. (1992) *Historian loppu ja viimeinen ihminen.* WSOY, Helsinki.
- Furnham A. (2006)
Zhang J.
Chamorro-Premuzic T. *The Relationship Between Psychometric and Self-estimated Intelligence, Creativity, Personality and Academic Achievement.* Imagination, Cognition and Personality, vol. 25(2) 119-145, 2005-2006.
- Furnham A. (2007)
Dissou G.
Sloan P.
Chamorro-Premuzic T. *Personality and Intelligence in Business People: A Study of Two Personality and Two Intelligence Measures.* J Bus Psychol, 2007, 22, 99–109.
- Gardner H. (1983) *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences.* New York: Basic Books.
- Garren L.J. (2005) *Correlation Among the Army Officer Combat Identifier, Personality, and Career Satisfaction.* Master of Military Art and Science, General Studies, Fort Leavenworth, Kansas.
- Gehler C.P. (2005) *Agile Leaders, Agile Institutions: Educating Adaptive and Innovative Leaders for Today and Tomorrow.* The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Geiser S. (2007)
Santelices M.V. *Validity of High-School Grades in Predicting Student Success Beyond the Freshman year: High-School Record vs. Standardized Tests as Indicators of Four-Year College Outcomes.* Center for Studies in Higher Education, UC Berkeley.
- Ghemawat P. (2002) *Competition and Business Strategy in Historical Perspective.* Business History Review 76, Spring 2002, 37-74.
- Gleick J. (1990) *Kaaos.* Art House, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Glenn R.W. (2004) *Managing Complexity During Military Urban Operations. Visualizing the Elephant.* RAND Corporation.
- Goerlitz W. (1962) *History of the German General Staff 1657-1945.* Frederick A. Praeger, Publishers, New York, USA.

- Goleman D. (1995) *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman D. (1999) *Tunneily työelämässä*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Gompert D.C (2006)
Lachow I.
Perkins J. *Battle-Wise. Seeking Time-Information Superiority in Networked Warfare*. Center for Technology and National Security Policy, National Defense University Press, Washington D.C.
- Good R.G. (1977) *How Children Learn Science. Conceptual Development & Implications for Teaching*. Macmillan, New York.
- Gottfredson L.S. (1997) *Mainstream Science on Intelligence: An Editorial with 52 Signatories, History, and Bibliography*. *Intelligence*, 24(1), 13-23.
- Gough H.G. (1981) *Studies of the Myers-Briggs Type Indicator in a Personality Assessment Research Institute*. Paper presented at the fourth national conference on the Myers-Briggs Type Indicator. Stanford University.
- Grattan R.F. (2002) *The Strategy Process. A Military – Business Comparison*. Palgrave Macmillan, Antony Rowe Ltd., Chippenham, Wiltshire, GB.
- Gray C.S. (1999) *Modern Strategy*. Oxford University Press, Midsomer Norton, Somerset.
- Gray C.S. (2009) *Schools for Strategy: Teaching Strategy for 21st Century Conflict*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Gray C.S. (2011) *Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Greene R. (2008) *The Concise 33 Strategies of War*. A Joost Elffers Book, Profile Books.
- Grossgeneralstab (2005) *War Book of the German General Staff*. Stackpole Books, USA.
- Grossman L.G. (2002) *Command and General Staff Officer Education for the 21st Century: Examining the German Model*. School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Gryskiewicz S.S. (toim.) (1998) *Discovering the Creativity*. Center for Creative Leadership, Greensboro, North Carolina, USA.
- Guderian H. (2002) *Achtung-Panzer! The Development of Tank Warfare*. Cassell Military Paperbacks, Cox & Wyman Ltd., Reading, Berks, Great Britain.

- Guderian H. (2009) *Panzer Leader*. Penguin Books, Clays Ltd., UK.
- Guevara E. "Che" (2007) *Guerrilla Warfare*. www.bnpublishing.com, USA.
- Gummins J. (2007) *Turn Around and Run Like Hell: Amazing Stories of Unconventional Military Strategies That Worked*. Murdoch Books Pty Limited, China.
- Hakulinen C. (2007)
Juntti H-M. *Keirseyn temperamenttiteorian soveltuvuus arvoaineistoon*. Mittaaminen ja tilastollisen tiedonkeruu. Psykologian laitos, Helsingin yliopisto.
- Hallberg P. (2010)
+ muu komitea *Varautuminen ja kokonaisturvallisuus. Komiteamietintö*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 21/2010.
- Halonen P. (2007) *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Halpin G. (1973)
Halpin G. *The Effect of Motivation on Creative Thinking Abilities*. Journal of Creative Behavior, 1973, 7, 51-53.
- Hamel G. (1996)
Prahalad C.K. *Competing for the Future*. Harvard Business School Press, USA.
- Hardaway J.M. (2008) *Strategic Leader Development for a 21st Century Army*. School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Harding D. (toim.) (2003) *Vapen. En uppslagsbok över stridsvapen från hela världen 5000 f.Kr. till nutid*. Forum, The Diagram Group, Ljubljana, Slovenien.
- Harinen O. (2010) *Näkökulmia sotilassosiologiaan. Artikkeleita vuosilta 1991-2009*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Harman L.D. (2003) *Creativity: The Sustainer's Field of Dreams*. BNET, Gale Group.
- Harris J.R. (2000) *Kasvatuksen myytti*. Art House, Hakapaino, Helsinki.
- Harrison M. (2000) *The Economics of World War II. Six Great Powers in International Comparison*. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Harvey R.J. (1995)
Murry W.D.
Markham S.E. *A "Big Five" Scoring System for the Myers-Briggs Type Indicator*. Paper presented at the 1995 (May) Annual Conference of the Society for Industrial and Organizational Psychology, Orlando.
- Hautala T.M.(2007)
Routamaa V. *Opiskelijoiden persoonallisuuden yhteys aktiivisuuteen ja opintomenestykseen*. Liiketaloudellinen aikakauskirja, 1/07, 64–73.

- Hautamäki J. (1993)
Lahtinen U.
Moberg S.
Tuunainen K. *Erityispedagogiikka 1. Erityispedagogiikka tieteenä.* WSOY, Juva.
- Hautamäki J. (2004)
Vainikainen M-P. *Oppimaan oppiminen Maanpuolustuskorkeakoulussa.* Koulutuksen arviointikeskus, Helsingin yliopisto, Käyttätymistieteellinen tiedekunta, Helsinki.
- Heikkilä J. (1984) *Luovuuden osa-alueet ja niiden kehittäminen.* Teos: Luovuuden ulottuvuudet. Haavikko R. ja Ruth J.E. (toim.) Weilin+Göös, Espoo.
- Heiskala R. (toim.) (1994) *Sosiologian teorian nykysuuntauksia.* Gaudeamus, Tampere.
- Helkama K. (1998)
Myllyniemi R.
Liebkind K. *Johdatus sosiaalipsykologiaan.* Edita Oy, Helsinki.
- Herodotos (1997) *Historiateos 1-2.* Laatumkirjat, WSOY, Juva.
- Hersey P. (1988)
Blanchard K.H. *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources.* Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Higgs M. (2001) *Is There a Relationship between the Myers-Briggs Type Indicator and Emotional Intelligence?* Journal of Managerial Psychology 2001/16/7, 509-533.
- Hiilamo H. (1994)
Sipola S. *Aavelasku. Dokumenttikirja vuosisadan suomalaisesta asekaupasta.* Like Kustannus Oy, Rosebud Books, Helsinki.
- Hobbes N. (2004) *Kaikki sodasta.* Loisto, WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.
- Hofer C.W. (1978)
Schendel D. *Strategy Formulation: Analytical Concepts.* West Publishing Co., New York.
- Hofer C.W. (1979)
Schendel D. *Strategic Management: A New View of Business Policy and Planning.* Little Brown, Boston.
- Hofstede G. (1991) *Cultures and Organizations. Software of the Mind.* McGraw-Hill Book Company, London.
- Hogan R. (1994)
Curphy G.J.
Hogan J. *What We Know About Leadership: Effectiveness and Personality.* American Psychologist, 49(6), 493-504.
- Hogan R. (2005)
Kaiser R.B. *What We Know About Leadership.* Review of General Psychology, 2005, Vol. 9, No. 2, 169–180.
- Hoikkala T. (2009)
Salasuo M.
Ojajärvi A. *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju.* Nuorisotutkimusverkosto, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

- Holmes T.M. (2007) *Planning versus Chaos in Clausewitz's On War*. The Journal of Strategic Studies, Vol. 30, No. 1, February 2007, 129–151.
- Hollnagel E. (2008) *Safety Management – Looking Back or Looking Forward*. Resilience Engineering Perspectives: Remaining Sensitive to the Possibility of Failure, Ashgate Studies, Resilience Engineering. Ashgate, 63-77.
- Holt R.R. (1989) *Freud Reappraised: A Fresh Look at Psychoanalytic Theory*. The Guilford Press, New York.
- Honkanen S. (2011) *Tekniikan ylioppilaiden valmistumiseen johtavien opintopolkujen mallintaminen. Perusteena lukiossa ja opiskelun alkuvaiheessa saavutettu opintomenestys*. Juvenes Print, Tampere.
- Horey J. (2004)
Fallesen J.J.
Morath R.
Cronin B.
Cassella R.
Franks Jr. W.
Smith J.
- Competency Based Future Leadership Requirements*. United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- Hughes M.A. (1994) *Myers-Briggs Type Indicators and Kirton Adaption-Innovation Inventory Correlations*. Executive Research Project F 28. The Industrial College of the Armed Forces, National Defence University, Fort McNair, Washington, D.C.
- Huhtinen A-M. (toim.) (2002) *Länsimaisen yhteiskunnan kriisinsietokyky 2020*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Huhtinen, A-M. (toim.)
Sinkko R. (2004) *Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaatio­sotaan*. Oy Edita-Prima Ab, Helsinki.
- Huhtinen A-M. (toim.) (2006) *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Hume D. (1993)
(Steinberg E. toim.) *An Enquiry Concerning Human Understanding*. Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis, Indiana.
- Humphreys J. (2010)
Zhao D.
Ingram K.
Gladstone J.
Basham L.
- Situational Narcissism and Charismatic Leadership: A Conceptual Framework*. Institute of Behavioral and Applied Management.
- Hussey D.E. (1990) *Introducing Corporate Planning*. Pergamon Press, Great Britain.
- Huttunen M. (2010) *Monimutkainen taktiikka*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.

- Hägglund G. (2006) *Leijona ja kyyhky*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Häkämies J. (2007) *Suomi: Samanlainen ja kuitenkin erilainen. Suomen näkemyksiä eurooppalaisista turvallisuuskysymyksistä*. Puolustusministeri Häkämiehen puhe CSIS:n tilaisuudessa Washingtonissa 06.09.2007, http://www.defmin.fi/?661_m=3333&s=270
- Häkämies J. (2011) *Puolustusministerin tervehdys*. Kylkirauta 1/2011.
- Isaksen S.G. (2003)
Lauer K.J.
Wilson G.V. *An Examination of the Relationship Between Personality Type and Cognitive Style*. Creativity Research Journal 2003, Vol. 15, 4, 343–354.
- ISS (2004) *European Defence. A Proposal for a White Paper*. Institute for Security Studies, France.
- Ivcevic Z. (2007)
Brackett M.A.
Mayer J.D. *Emotional Intelligence and Emotional Creativity*. Journal of Personality 75:2, April 2007, 199-235.
- Jacobs T.O. (1991)
Jaques E. *Executive Leadership*. Handbook of Military Psychology, Gal R. & Mangelsdorff A.D. (toim.), Wiley, New York, NY, 431-447.
- Jaepil Choi (2006) *A Motivational Theory of Charismatic Leadership: Envisioning, Empathy, and Empowerment*. Journal of Leadership and Organizational Studies, 2006, vol. 13, no 1, 24-43.
- Jaques E. (1995)
Stamp G. *Level and Type of Capability in Relation to Executive Organization*. U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- JDCC (2003) *Strategic Trends*. Joint Doctrine and Concepts Centre (UK).
- Jobbágy Z. (2008) *Scrutinising Effects-based Operations: On Military Genius, Causality and Friction in War*. AARMS (Academic and Applied Research in Military Science), Vol. 7, No. 1 (2008) 167–174.
- John O.P. (1990) *The “Big Five” Factor Taxonomy: Dimensions of Personality in the Natural Language and in Questionnaires*. Handbook of Personality, Pervin L.A. (toim.), The Guilford Press, New York, 66-69.
- John O.P. (1999)
Srivastava S. *The Big Five Factor Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives*. Handbook of Personality. Theory and Research. Pervin L.A. & John O.P. (toim.), The Guilford Press, NY, 102-138.
- Johnsen W.T. (1995)
Johnson II D.V.
Kievit J.O.
Lovelace Jr. D.C.
Metz S. *The Principles of War in the 21st Century: Strategic Considerations*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

- Johnson D.E. (2002) *Preparing Potential Senior Army Leaders for the Future. An Assessment of Leader Development Efforts in the Post-Cold War Era.* RAND Corporation.
- Johnson N.F. (2009) *Simply Complexity. A Clear Guide to Complexity Theory.* Oneworld Publications, Oxford, England.
- Joiner B. (2007)
Josephs S. *Leadership Agility: Five Levels of Mastery for Anticipating and Initiating Change.* John Wiley & Sons, Inc., USA.
- Joint Chiefs of Staff (2000) *Joint Vision 2020.* http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/joint_vision_2020.pdf
- Joint Chiefs of Staff (2004) *National Military Strategy of the United States of America 2004. A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow.* <http://www.defense.gov/news/Mar2005/d20050318nms.pdf>
- de Jomini A-H. (2007) *The Art of War.* Dover Publications, Inc., Mineola, New York.
- Jones. A. (2002)
Kovacich G.L.
Luzwick P.G. *Global Information Warfare. How Businesses, Governments, and Others Achieve Objectives and Attain Competitive Advantages.* Auerbach, CRC Press LLC, US.
- Judge T.A. (2000)
Bono J.E. *Five-Factor Model of Personality and Transformational Leadership.* Journal of Applied Psychology, 2000, Vol. 85, No. 5, 751-765.
- Judge T.A. (2002)
Bono J.E.
Gerhardt M.W. *Personality and Leadership: A Qualitative and Quantitative Review.* Journal of Applied Psychology, 2002, Vol. 87, No. 4, 765-780.
- Juhola A.E. (2003)
Paulaharju J.
Strömberg G-E. *Päämajan hukatut kuukaudet. Tilannekuvan hahmottuminen Kannaksella 1944.* Kustannus Oy Suomen Mies.
- Jung Chang (2008)
Halliday J. *Mao.* Seven, Otava, Keuruu.
- Juuti P. (1995)
Lindström K. *Postmoderni ajattelu ja organisaation syvälinen muutos.* JTO-tutkimuksia, Työ ja ihminen, tutkimusraportti 4, Helsinki.
- Juuti P. (2001) *Johtamispuhe.* Aavaranta-sarja, PS-kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.
- Juuti P. (toim.) (2005) *Osaa ja innovoi – osaa innovoi.* Aavaranta-sarja, JTO-Palvelut Oy, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Juuti P. (2006) *Organisaatiokäyttäytyminen.* Aavaranta-sarja, JTO-Palvelut Oy, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

- Juuti P. (toim.) (2006b) *Johtaminen eilen, tänään, huomenna*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Juuti P. (toim.) (2007) *Strategia, tunteet ja toiminta*. JTO-Palvelut Oy, Tammer-paino Oy, Tampere.
- Juuti P. (toim.) (2008) *Menestyksen tiet – Vaellatko valtavyylää vai kuljetko omia polkujasi?* JTO-Palvelut Oy, Esa Print Oy, Tampere.
- Juuti P. (2009)
Virtanen P. *Organisaatiomuutos*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Juuti P. (2009)
Luoma M. *Strateginen johtaminen. Miten vastata kompleksisen ja postmodernin ajan haasteisiin?* Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Juuti P. (toim.) (2010) *Johtaminen voimavarana – Muutoksesta menestykseen*. JTO, Hansaprint Oy, Vantaa.
- Juuti P. (toim.)
Rovio E. (2010) *Keskusteleva johtaminen*. JTO, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Järnlström M. (2002) *Personality and Career Orientation of Business Students*. Acta Wasaencia, Vaasa.
- Järnlström M. (2002b) *Tunne itsesi – löydä urasi*. Itsetuntemuksesta voimaa työssä jaksamiseen, 16-21. Levón-instituutti (Vaasan yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus), Oy Ykkös-Offset Ab, Vaasa 2004.
- Järvenpää P. (2004)
Puheloinen A.
Lavonen E.
Martelius J.
Partanen H.
Parkatti V-P.
Kuusela J.
Herranen H.
Koski A.
Kipinoinen S.
Mäkinen K. *Mahdollisen sotilaallisen liittoutumisen vaikutukset Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi ja puolustushallinnolle*. Puolustushallinnon selvitys 27.02.2004.
- Järvinen Y.A. (1937) *Panssarijoukot ja venäläinen panssaritaktiikka*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Kadettikunta ry (2004) *Upseeriston arvokartoitus 2004*. (myös 1992, 1998 ja 2007).
- Kallio E. (1998) *Training of Students' Scientific Reasoning Skills*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 139, University of Jyväskylä. (academic dissertation).
- Kamphausen R. (toim.)
Scobell A. (2008)
Tanner T. *The "People" in the PLA: Recruitment, Training, and Education in China's Military*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

- Kamppinen M. (1995)
Raivola P.
Jokinen P.
Karlsson H. *Riskit yhteiskunnassa. Maallikot ja asiantuntijat päätöksen tekijöinä.* Gaudeamus, Tammer-paino Oy, Tampere.
- Kamppinen M. (2002)
Kuusi O.
Söderlund S. *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset.* Suomalaisen kirjallisuuden seura, Tallprint.
- Kansanen P. (toim.)
Uusikylä K. (2002) *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia.* PS-Kustannus, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kanste O. (2005) *Moniulotteinen hoitotyön johtajuus ja hoito-henkilöstön työuupumus terveydenhuollossa.* Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotieteen ja terveystieteiden laitoksen tutkimuskeskus, Oulun yliopistollinen sairaala, Oulun yliopisto.
- Kant I. (2000) *Ikuisen rauhaan.* Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Kantakoski P. (2006) *Maanpuolustusta vai strategisia virheitä: Suomen puolustus 2000-luvulla.* Ilves-Paino Oy, Hämeenlinna.
- Kanungo R.N. (1989)
Conger J.A. *Dimensions of Executive Charisma.* Vikalpa, vol.14, no 4, October-December 1989, 3-8.
- Kaplan R.S. (1996)
Norton D.P. *The Balanced Scorecard. Translating Strategy into Action.* Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts.
- Katz D. (1978)
Kahn R.L. *The Social Psychology of Organizations.* John Wiley & Sons, Inc., USA.
- Kauffman A.S. (1993) *Origins of Order: Self-Organization and Selection in Evolution.* Oxford University Press, Technical monograph.
- Kauffman A.S. (2008) *Reinventing the Sacred: A New View of Science, Reason, and Religion.* Basic Books.
- Kaufman A.S. (1996)
McLean J.E.
Lincoln A. *The Relationship of the Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) to IQ Level and the Fluid and Crystallized IQ Discrepancy on the Kaufman Adolescent and Adult Intelligence Test (KAIT).* Assessment, Vol. 3, No. 3, 225-239.
- Keating D. P. (1975) *Precocious Cognitive Development at the Level of Formal Operations.* Child Development, 46, 476-480.
- Keegan J. (2005) *Sodankäynnin historia.* Gummerus Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Keirsey D. (1984)
Bates M. *Please Understand Me. Character & Temperament Styles.* Prometheus Nemesis Book Company.

- Keirse D. (1998) *Please Understand Me II. Temperament, Character, Intelligence.* Prometheus Nemesis Book Company.
- Kelley M.J.M. (1997) *Gender Differences and Leadership.* Air University, Air War College, Maxwell Air Force Base, Alabama.
- Keltikangas-Järvinen L. (1994) *Hyvä itsetunto.* WSOY:n graafiset laitokset, Juva.
- Keltikangas-Järvinen L. (2000) *Tunne itsesi, suomalainen.* WS Bookwell Oy, Juva.
- Keltikangas-Järvinen L. (2004) *Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys.* WS Bookwell Oy, Juva.
- Keltikangas-Järvinen L. (2008) *Temperamentti ja koulumenestys.* WS Bookwell Oy, Juva.
- Keltikangas-Järvinen L. (2010) *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot.* WS Bookwell Oy, Juva.
- Kemppi J. (2008) *Jalkaväenkenraali A. E. Martola.* Otava, Keuruu.
- Kemppi J. (2010) *Tuskien taivalta? Upseeriliiton urheilutoimikunta 1948–1972.* Kasvatus & Aika, 4 (2), 2010.
- Kennan G.F. (1982) *Ydinharha - Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain suhteet pommin varjossa.* Tammi, Helsinki.
- Keogh B.K. (1982)
Pullis M.E.
Cadwell J. *A Short Form of the Teacher Temperament Questionnaire.* Journal of Educational Measurement, Volume 19, No. 4, Winter 1982, 323-329.
- Kerttunen M. (2009) *'A Responsible Nuclear Weapons Power' – Nuclear Weapons and Indian Foreign Policy.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Kerttunen M. (2010) *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Kerttunen M. (2011) *Keksi, vonkamies ja johtajan määrät saappaat. Puolustusvoimat ja uusi toimintaympäristö – kuinka muutosta johdetaan?* Kylkirauta 4/2011.
- Khatrri N. (1999)
Ng H.A.
Lee T.H. *Charisma and Vision: An Empirical Study.* http://www3.ntu.edu.sg/nbs/sabre/working_papers/11-99.pdf
- Kiander J. (2004) *Globaali kehityksen kolme skenaariota, Suomen talous ja puolustusmenot 2005-2025.* VATT.
- Kiander J. (2005)
Pekkarinen J.
Vartia P.
Ylä-Anttila P. *Suomi maailmantaloudessa. Uuden ajan talouspolitiikka.* Edita Prima Oy, Helsinki.

- Kincheloe J.L. (toim.)
Steinberg S.R. (1999)
Hinchey P.H. *The Post-Formal Reader: Cognition and Education.* Falmer, NY.
- Kirby S.N. (2010)
Thie H.J.
Naftel S.
Adelson M. *Diversity of Service Academy Entrants and Graduates.* RAND Corporation.
- Klein G. (1999) *Sources of Power: How People Make Decisions.* MIT Press, USA.
- Kleiner C.F. (2010)
Vliet III A.J. *Enter the Era of Persistent Competition for Talent.* Strategic Studies Institute, July 2010.
- Knuuti J. (2010) *Sotilaskaappaus puolustusministeriössä.* Suomen Sotilas 6/2010, 102.
- Kokko M. (2010) *Tosipaikka puntaroi johtajuuden.* Net-lehti, 2:2010, 14-17.
- Koli M. (2011) *Puolustusvoimien uudistuksella voidaan luoda merkittävimmin arvoa painottamalla sisäisen tehokkuuden kehittämistä.* Helsingin Sanomien pääkirjoitus 9.5.2011.
- Korten D.C. (1998) *Maailma yhtiöiden vallassa. Saalistustaloudesta ekologiseen vallankumoukseen?* Like Kustannus, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Korten, D.C. (1999) *Elämä kapitalismin jälkeen. Maailma yhtiövallan kaaduttua.* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kosko B. (1993) *Sumea logiikka.* Art House, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kroeger O. (1989)
Thuesen J.M. *Type Talk. The 16 Personality Types That Determine How We Live, Love, and Work.* A Tilden Press Book, Dell Publishing Group, Inc., USA.
- Krogars M. (1998) *Sotilasorganisaatio muutoksessa.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Krogars M. (toim.)
Ojala J. (1999) *Strateginen johtaminen sotilasorganisaatiossa.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Krogars M. (1999)
Parikka E. *Sotilaana globalisoituvassa maailmassa.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Ksenofon (1998) *Kyyroksen sotaretki.* Laaturikirjat, WSOY, Juva.

- Kulomaa J. (2004) *Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917-1991.* Gummerus kirjapaino, Jyväskylä.
- Kulomaa J. (2011) *Punaisen Afganistanin puolesta 1979-1989. Neuvostoliiton interventio – sota – sotataito.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Kulomäki J. (2004)
Nyman K. *Upseerivalintojen soveltuvuusarvioinnin validiteetti-tutkimus 2003.* Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus, Käyttäytymistieteiden osasto.
- Kummerow J.M. (1997)
Barger N.J.
Kirby L.K. *Work Types. Understand Your Work Personality – How It Helps You and Holds You Back, and What You Can Do to Understand It?* Warner Books, A Time Warner Company, USA.
- Kämäri V. (2010) *Kumppanuusohjelman strateginen johtaminen – Monitapaustutkimus puolustushallinnossa.* Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Digipaino, Lappeenranta.
- Laaksonen I. (1994) *Visiottomia byrokraatteja rauhan ajan puolustusvoimien rauhan ajan tarpeisiin. Sotilasjohtamisen psykologista perustaa.* Sotilasaikakauslehti 10/1994, 22-25.
- Laaksonen M. (2008)
Kotro A. *Kenraaliluutnantti Ilkka Aspara aloitti maavoimien komentajana.* Maavoimien komentajan, kenraaliluutnantti Ilkka Asparan haastattelu. Kylkirauta 1/2008.
- Laaksonen M. (2009)
Kotro A. *Perusasiat kunnossa.* Puolustusvoimain komentajan, amiraali Juhani Kaskealan haastattelu. Kylkirauta 2/2009.
- Laaksonen M. (2009)
Kotro A. *Kehittyvä Maanpuolustuskorkeakoulu.* Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorin, kenraalimajuri Vesa Tynkkysen haastattelu. Kylkirauta 4/2009.
- Laaksonen M. (2009) *Merkillinen strategia. Puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Laaksonen M. (2010) *Sanomisen rajat.* Kylkirauta 2/2010.
- Lagerstam K. (2003)
Puistola J-A.
Sirén T. *Yhdysvaltalainen sotilasstrategia tänään.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Laine P-M. (2010) *Toimijuus strategiakäytännöissä: Diskurssi- ja käytäntöteoreettisia avauksia.* Turun kauppakorkeakoulu, Uniprint, Turku.
- Laitinen K. (2005)
Nokkala A. *Suomalaisen asevelvollisuuden kaari ja haasteet.* Puolustusministeriö.

- Laitinen K. (2009)
Lumio M. *Terroristin synty ja terrorismin torjunta – näkökulmia väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Poliisiammatti-korkeakoulun raportteja 78/2009, Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere.*
- Latimer J. (2006) *Luoteja ja pajunköyhtä, Harhautus sodankäynnissä, Ajatus Kirjat, Jyväskylä.*
- Lappi A. (2010) *Israel vastaan Iran ...alkaa pian? Suomen Sotilas 6/2010, 34-40.*
- Lattanzio G.A. (2004) *The Myers-Briggs Type Indicator Meets the Kirton Adaption-Innovation Inventory: An Executive Summary of Sundell's 1999 Master's Project. International Center for Studies in Creativity.*
- Lazarus R.S. (1982) *Persoonallisuus. Weilin+Göös, Espoo.*
- Leap T. (1989)
Crino M. *Personnel/Human Resource Management. Macmillan Publishing Co, Ltd., New York.*
- Lehtinen E. (2007)
Kuusinen J.
Vauras M. *Kasvatuspsykologia. WSOY Oppimismateriaalit Oy, Helsinki.*
- Lehtonen H. (2010) *Venäjän uusi sotilasdoktriini. Kylkirauta 2/2010.*
- Lehtonen Y. (2011) *Suomen puolustusvoimat 1920-luvulla. Koulutus-järjestelmä ja palvelusolosuhteet muotoutuvat. Kylkirauta 4/2011.*
- Leijonhielm J. (2005)
Knoph J.T.
Larsson R.L.
Oldberg I.
Unge W.
Vendil Pallin C. *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005. Totalförsvarets forskningsinstitut.*
- Levy D. (1994): *Chaos Theory and Strategy: Theory Application, and Managerial Implications. Lehti: Management Journal, Vol. 15, 1994, 167-178.*
- Libicki M.C. (1995) *What is Information Warfare? Center for Advanced Concepts and Technology Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C.*
- Liddell Hart B.H. (1991) *Strategy. A Meridian Book, USA.*
- Liddell Hart B.H. (1994) *Scipio Africanus: Greater Than Napoléon. Da Capo Press, Inc., New York, USA.*
- Liddell Hart B.H. (1999) *The Other Side of the Hill. Pan Grand Strategy Series, Pan Books, Mackays of Chatham plc, Chatham, Kent.*

- Liikkanen L.A. (2008) *Luovuuden psykologiaa*. Luentokurssin ohjeis-
materiaali. Helsingin yliopiston Psykologian laitos,
kognitiotieteen yksikkö (293 sivua).
- Liikola J-P. (2009) *Tutkittua tietoa*. Kylkirauta 4/2009.
- Liikola J-P. (2010) *Upseeri ja sotilas*. Kylkirauta 1/2010.
- Liikola J-P. (2010b) *Kadettikunnan linja*. Kylkirauta 2/2010.
- Liikola J-P. (2011) *Kadettiveljeyttä ajan hengessä*. Kylkirauta 1/2011.
- Liljegren B. (2006) *Aleksanteri Suuri*. WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.
- Lim N. (2009) *Officer Classification and the Future of Diversity
Among Senior Military Leaders. A Case Study of the
Army ROTC*. RAND Corporation.
- Marquis J.P.
Hall K.C.
Schulker D.
Zhuo X.
- Limnéll J. (2009) *Neljän tehtävän upseeri*. Kylkirauta 3/2009.
- Lin Piao (1966) *Otteita puheenjohtaja Mao Tse-tungin teoksista* (ns.
Maon pieni punainen kirja). <http://www.sosialismi.net/kirjasto/muut/Mao%20Zedong%20-%20Punainen%20kirja.pdf>
- Lindblom-Yläne S.
Nevgi A. (toim.) (2003) *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja*.
WSOY, Vantaa.
- Lindebaum D. (2010)
Cartwright S. *A Critical Examination of the Relationship between
Emotional Intelligence and Transformational
Leadership*. Journal of Management Studies 47:7,
November 2010.s_933 1317..1342
- Lindqvist H. (2005) *Napoléon*. WSOY, Fäth & Hässler, Värnamo.
- Livius T. (1994) *Romaanien synty*. WSOY, Juva.
- Locke J. (1995) *Tutkielma hallitusvallasta*. Gaudeamus, Tammer-
paino Oy, Tampere.
- Locke J. (1996)
(Winkler K.P. toim.) *An Essay Concerning Human Understanding*. Hackett
Publishing Company, Inc., Indianapolis, Indiana.
- Lowe C.W. (2010) *From 'Battle' to the 'Battle of Ideas': The Meaning
and Misunderstanding of Information Operations*.
School of Advanced Military Studies, United States
Army Command and General Staff College, Fort
Leavenworth, Kansas.
- Luhmann N. (1995) *Social Systems*. Stanford University Press, Stanford,
California, USA.

- Luttwak E.N. (1987) *Strategy: The Logic of War and Peace*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Löffler (1917) *Strategia*. Otava, Kirjapaino-osakeyhtiö Sana, Helsinki.
- Löppönen P. (toim.)
Mäkelä P.H. (1991)
Paunio K. *Tiede ja etiikka*. WSOY, Juva.
- MpKK *Defensor Patriae*. Maanpuolustuskorkeakoulun lehti, jonka numerot (1/2009 alkaen) löytyvät MpKK:n kotisivuilta kohdasta *ajankohtaista*.
- MpKK (2004) *Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittämisen strategia. Asiantuntijatyöryhmän näkemyksiä ja ajatuksia*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos.
- MpKK (2008) *Kadetin opas 2008-2009*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- MpKK (2008-2011) *Maanpuolustuskorkeakoulun valintaopas*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- MpKK (2010) *Maanpuolustuskorkeakoulun toimintakäsikirja* (versio 1.4; 31.5.2010). http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/3a6cc78042c98cf98fa3af063879ce75/Maanpuolustuskorkeakoulun+toimintakasikirja.pdf?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=url&CACHEID=3a6cc78042c98cf98fa3af063879ce75
- MpKK (2010) *Pedagoginen käsikirja 2010. Sotatieteelliset perustutkinnot*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- MacDaid G.P. (1986)
Kainz R.I.
McCaulley M.H. *Myers-Briggs Type Indicator: Atlas of type tables*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Machiavelli N. (1998) *Valtiollisia mietelmiä*. LaatuKirjat, WSOY, Juva.
- Machiavelli N. (1999) *Ruhtinas*. LaatuKirjat, WSOY, Juva.
- Machiavelli N. (2006) *The Art of War*. Dover Publications, Inc., Mineola, New York.
- Macksey K. (1996) *Kesselring. German Master Strategist of the Second World War*. Greenhill Books, Bookcraft (Bath) Ltd., Midsomer Norton, Somerset.
- Magenheimer H. (2004) *Hitler's War. Germany's Key Strategic Decisions 1940-1945*. Cassell Military Paperbacks, Cox & Wyman Ltd., Reading, Berks, GB.
- Malin A. (toim.)
Männikkö K. (1998) *Älykkyys. Valoa ja varjoja*. Atena Kustannus Oy, WSOY, Juva.

- Mamdani M. (2006) *Kylmä sota ja terrorin juuret*. Like, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Man J. (2004) *Genghis Khan. Life, Death and Resurrection*. Bantam Books, GB.
- Mandell B. (2003). Pherwani S. *Relationship between Emotional Intelligence and Transformational Leadership Style: A Gender Comparison*. Journal of Business & Psychology, 17(3), 387-404.
- Mannermaa M. (1991) *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus: tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua*. Acta Futura Fennica 2. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Mannermaa M. (1999) *Tulevaisuudentutkimus – miksi, mitä ja miten?* Tuleva tuhat. Maija Metsä (toim.), Tilastokeskus, Helsinki 1999, s. 25-42.
- Manninen O. (toim.) *Puna-armeija Stalinin tentissä. Talvisodan jälkipuinti Kremlissä 14.-17.4.1940*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Rževski O.A. (1997)
- von Manstein E. (2001) *Menetetyt voitot – Marsalkan sotamuistelmat 1939-44*. Suomen Klassikkokustannus Oy, WS Bookwell Oy, Porvoo, Juva.
- Mao Tse-tung (2007) *On Guerrilla Warfare*. BN Publishing, USA.
- Marcella G. (toim.) (2010) *Teaching Strategy: Challenge and Response*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Martelius J. (1999) *Neuvostoliiton/Venäjän sotilaspolitiikka – globaalista suurvallasta alueelliseksi hegemoniaksi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Martin C.R. (2004) *Personality Type and Stress. A Coaching Tool for Effective Executive Functioning*. Center for Applications of Psychological Type, Inc.
- Masi R. (2009)
Wong A.
Boon J.E.
Schirmer P.
Sollinger J.M. *Supporting the U.S. Army Human Resources Command's Human Capital Strategic Planning*. RAND Corporation.
- Maslow A.H. (1943) *A Theory of Human Motivation*. Psychological Review, 50, 370-396.
- Matthews G. (2004)
Roberts R.D.
Zeidner M. *Seven Myths about Emotional Intelligence*. Psychological Inquiry, 15(3), 179-196.
- Mayer J.D. (2004)
Salovey P.
Caruso D.R. *Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications*. Psychological Inquiry, 15, 197-215.

- McCausland J.D. (2008) *Developing Strategic Leaders for the 21st Century*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- McCrae R.R. (1989)
Costa P.T. *Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator from the Perspective of the Five-Factor Model of Personality*. Journal of Personality, 57(1), 17-40.
- McCrae R.R. (1999)
Costa P.T. *A Five-factor Theory of Personality*. Handbook of Personality. Theory and research. Pervin L.A. & John O.P. (toim.), The Guilford Press, New York, 139-153.
- McIntyre R.M. (1993)
Jordan P.
Mergen C.
Hamill L.
Jacobs T.O. *The Construct Validity of the CPA: Report on Three Investigations*. U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences. Alexandria, VA.
- McNeill W.H. (1982) *The Pursuit of Power. Technology, Armed Force, and Society since A.D. 1000*. Basil Blackwell Publisher Limited. University of Chicago Press.
- Mead G. (2007) *The Good Soldier: The Biography of Douglas Haig*. Atlantic Books, London, GB.
- Medby J.J. (2002)
Glenn R.W. *Street Smart. Intelligence Preparation of the Battlefield for Urban Operations*. RAND Corporation.
- de Mesquita B.B. (1983) *The War Trap*. Yale University Press.
- Metz S. (2011) *Junior Leader Professional Development – Who has the Time?* The Strategic Studies Institute Newsletter, U.S. Army War College.
- Micewski E.R. (2005) *Creativity and Military Leadership in Postmodern Times*. Conferința Internațională Interdisciplinară Creativitatea în Știință și Tehnică, București, 25-26 februarie 2005.
- Mikkeli H. (1994) *Euroopan idea. Eurooppa-aatteen ja eurooppalaisuuden pitkä historia*. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Millotat C.E.O. (2000) *Das preussisch-deutsche Generalstabssystem: Wurzeln, Entwicklung, Fortwirken*. Vdf Hochschulverlag Ag, Zürich.
- Mintzberg H. (1994) *The Fall and Rise of Strategic Planning*. Harvard Business Review, January-February 1994, 107-114.
- Mintzberg H. (1994b) *The Rise and Fall of Strategic Planning. Reconceiving Roles for Planning, Plans, Planners*. The Free Press, New York, USA.
- Mintzberg H. (toim.)
Quinn J.B. (1996) *The Strategy Process, Concepts, Contexts, Cases*. Prentice-Hall, Inc., New Jersey.

- Mintzberg H. (1998) *Strategy Safari. The Complete Guide through the Wilds of Strategic Management*. Bookcraft Ltd., Midsomer Norton, Great Britain.
- Mitteleton-Kelly E. (1997) *Organisation as Co-evolving Complex Adaptive Systems*. British Academy of Management Conference, 8-12 September, London, UK.
- Miyamoto Musashi (1997) *Maa, vesi, tuli, tuuli ja tyhjyys*. Otava Oy, Keuruu.
- MOD (2003) *Delivering Security in a Changing World. Defence White Paper*. Great Britain.
- Morgan D. (1987) *The Mongols*. Basil Blackwell Inc., Butler & Tanner Ltd, Frome, Somerset, GB.
- Morrison J.B. (2008) *Dynamic Complexity in Military Planning: A Role for System Dynamics*. International System Dynamics Conference. Athens, Greece.
- Goldsmith D. Siegel M.
- Moštšanski I. (2010) *Kannaksen suurhyökkäys 1944 venäläisin silmin*. Helsinki-kirjat Oy, Jelgava Printing House, Latvia.
- Mueller-Hanson R.A. White S.S. (2005) *Training Adaptable Leaders: Lessons from Research and Practice*. U.S. Army Research Institute For the Behavioral and Social Sciences.
- Dorsey D.W. Pulakos E.D.
- Murphy E. (2006) *Finding Emotional Intelligence My Way*. Bulletin of Psychological Type, 29(3), 26-27.
- Myllyniemi S. (toim.) (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Yliopistopaino Oy, Helsinki.
- Mäkinen J. (toim.) Tuominen J. (2010) *Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhla-kirja. Military Pedagogical Reflections*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Mälkki J. *Tehtävätaktiikan muodostuminen preussilais-saksalaisessa sotataidossa*. Kylkirauta 1/2010 ja 2/2010.
- Nadler D.A. (1994) *Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change*. The Training and Development Sourcebook, Schneier, Russell, Beatty & Baird (toim.), Human Resource Development Press, Inc., USA, 279–292.
- Tushman M.L.
- Naisbitt J. (1990) *Megatrendit 2000. Kohti uutta vuosituhatta*. WSOY, Juva 1990.
- Aburdene P.
- NATO *The North Atlantic Treaty* (NATO:n perustamis-sopimus). http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

- Naylor T.H. (1983) *Corporate Strategy: The Integration of Corporate Planning Models and Economics*. Elsevier North-Holland, Inc., Netherlands.
- Neisser U. (1996) *Intelligence: Knowns and Unknowns*. American Psychologist, February 1996, Vol. 51, No. 2, 77-101.
- Boodoo G.
Bouchard Jr. T.J.
Boykin A.W.
Brody N.
Ceci S.J.
Halpern D.E.
Loehlin J.C.
Perloff R.
Sternberg R.J.
Urbina S.
- von Neumann J. (1944) *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton University Press.
- Morgenstern O.
- Niblett R. (2009) *Ready to Lead? Rethinking America's Role in a Changed World*. A Chatham House Report. Latimer Trend and Co. Ltd., Great Britain.
- NIC (2004) *Mapping the Global Future*. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project.
- Niemi V. (2009) *Sotilas ja tiede*. Kylkirauta 2/2009.
- Niiniluoto I. (toim.)
Löppönen P. (1994) *Suomen henkinen tila ja tulevaisuus*. WSOY, Juva.
- Niiniluoto I. (1996) *Informaatio, tieto ja yhteiskunta: Filosofinen käsite-analyysi*. 5. täydennetty painos. Edita Oy.
- Niiniluoto I. (toim.)
Hälonen I. (1997) *Järki*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Nissinen V. (1997) *Varusmiesten johtamiskoulutuksen perusteet. Transformational leadership -mallin soveltaminen sotilas-koulutukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja hallinnon laitos, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Nissinen V. (2000) *Puolustusvoimien johtajakoulutus. Johtamiskäyttäytymisen kehittäminen*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Nissinen V. (toim.)
(2000b) *Uuteen johtajakoulutukseen. Kokemuksia ja näkemyksiä, tutkimusta ja palautetta puolustusvoimien uuden johtajakoulutusohjelman ensiaskelista*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Nissinen V. (2000) *Johtajakoulutus murroksessa. Johtamiskäyttäytyminen johtamisen tutkimuksen ja johtajakoulutuksen ydinkäsitteenä*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Seppälä T.E.S.

- Nissinen V. (2001) *Military Leadership. A Critical Constructivist Approach to Conceptualizing, Modeling and Measuring Military Leadership in the Finnish Defence Forces.* Oy Edita Ab, Helsinki.
- Nissinen V. (2007) *Kasvu pedagogiseen johtamiseen.* Suomen Sotatieteellinen seura, Tiede ja ase, nro 65, 335-344, Vaasa Graphics, Vaasa.
- Nissinen V. (2007b) *Syväjohtaminen.* Talentum Media Oy, Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Nojonen M. (2009) *Jymäyttämisen taito.* Gaudeamus, Esa Print Oy, Tampere.
- Nykänen T. (2011) *Kadetista upseeriksi.* Maasoturi, 2/2011, 8-9.
- Nyman K. (2002) *Kadettien arvotutkimus.* Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus, Tiedonvalo Oy.
- Nyman K. (2005) *Upseerihakijoiden arvot ja niiden yhteydet persoonallisuuteen ja upseeriksi soveltuvuuteen. Tekninen raportti.* Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus, Käyttäytymistieteiden osasto.
- Nyman K. (2007) *Varusmiesten johtajavalintojen luotettavuus.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Näsi J. (2002)
Aunola M. *Strategisen johtamisen teoria ja käytäntö.* MET-julkaisuja nro 12/2001, Metalliteollisuuden kustannus, Helsinki.
- Oakland T. (1996)
Glutting J.J.
Horton C.B. *Student Styles Questionnaire: Star qualities in learning, relating, and working.* The Psychological Corporation, San Antonio, Texas.
- Officer D.R. (2005) *The Unexplored Relationship between Intuition and Innovation.* The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal, Volume 10(3), article 35, 2005.
- Ohmae K. (1982) *The Mind of the Strategist. The Art of Japanese Business.* McGraw-Hill, Inc., New York.
- Ohsawa T. (1981) *A Profile of Top Executives of Japanese Companies.* Fourth Biennial Conference on the Myers-Briggs Type Indicator, Gainesville, Florida.
- Ohsawa T. (1993) *Introduction to Characteristics of Japanese Management Style: For Better Understanding of Cultural Differences in Comparing MBTI Data of Japan with That of Other Countries.* http://typeandculture.org/Pages/C_papers93/18Ohsawa.pdf

- Okko P. (2011)
Immonen H.
Kolehmainen S.
Levä K.
Seppälä M.
Kajaste M.
Mustonen K.
- Maanpuolustuskorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi.* Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 2:2011, Tammerprint Oy, Tampere.
- Osinga F. (2005) *Science, Strategy and War. The Strategic Theory of John Boyd.* Eburon Academic Publishers, The Netherlands.
- O'Sullivan D. (2004) *Complexity Science and Human Geography.* Transactions of the Institute of British Geographers, 29(1), 282-295.
- Pagels H.R. (1988) *The Dreams of Reason: The Rise of the Sciences of Complexity.* Simon & Schuster.
- Palaniappan A.K. (2007) *Academic Achievement of Groups Formed Based on Creativity and Intelligence.* The 13th International Conference on Thinking. Norrköping, Sweden, June 17-21, 2007.
- Parkin M. (1990) *Economics.* Addison-Wesley Publishing Company Inc., USA.
- Paunonen S.V. (2006)
Lönnqvist J.E.
Verkasalo M.
Leikas S.
Nissinen V.
- Narcissism and Emergent Leadership in Military Cadets.* Leadership Quarterly, 17, 475-486.
- Peabody D. (1989)
Goldberg L.R.
- Some Determinants of Factor Structures from Personality-trait Descriptors.* Journal of Personality and Social Psychology, 57, 552-567.
- Perino G.H. (2001) *Complexity: A Cognitive Barrier to Defense Systems Acquisition. Management.* Acquisition Review Quarterly, Winter 2001, 61-78.
- Perino G.H. (2005) *Toward More Innovative Program Management.* Defense Acquisition Review Journal, Feb-March 2005, 54-63.
- Pervin L.A. (toim.)
John. O.P. (1999)
- Handbook of Personality. Theory and Research.* The Guilford Press, New York, USA.
- Peters J.E. (2007)
Held B.
Hynes M.V.
Nichiporuk B.
Hanks C.
Fischbach J.
- A Methodology for Developing Army Acquisition Strategies for an Uncertain Future.* RAND Corporation.

- Petersen V.C. (2006) *MBTI – Distorted Reflections of Personality?* CREDO, The Aarhus School of Business, Department of Management, Working paper 2006-5.
- Petrides K.V. (2000)
Furnham, A.D. *Gender Differences in Measured and Self-estimated Trait Emotional Intelligence.* Journal of Applied Social Psychology, 36(2), 552-569.
- Pfau B.N. (2002).
Kay I.T *The Human Capital Edge: 21 People Management Practices Your Company Must Implement (or Avoid) to Maximize Shareholder Value.* McGraw-Hill, New York.
- Pipping K. (1978) *Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941-1944.* Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Plessner H. (toim.)
Betsch C. (2008)
Betsch T. *Intuition in Judgment and Decision Making.* Lawrence Erlbaum Associates, Taylor & Francis Group, LLC.
- Plutarkhos (1989) *Kuuluisien miesten elämäkertoja.* Laaturikirjat, WSOY, Juva.
- Pohjola M. (1996) *Tehoton pääoma. Uusi näkökulma taloutemme ongelmiin.* WSOY, Porvoo.
- Popper M. (2003)
Mayseless O. *Back to Basics: Applying a Parenting Perspective to Transformational Leadership.* The Leadership Quarterly 14 (2003) 41–65.
- Popper M. (2007)
Amit K.
Gal R.
Mishkal-Sinai M.
Lisak A. *The Leadership Formula: P*M*D.* United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences
- Porter M.E. (1980) *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors.* The Free Press, Collier Macmillan, Ltd., USA.
- Porter M.E. (1985) *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.* Free Press, New York.
- Poutvaara P. (2010) *Asevelvollisuus kansantalouden näkökulmasta.* Kylkirauta 1/2010.
- Puheloinen A. (2010) *Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen 194. Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 20.9.2010.* http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/7e4ada0044050b48a108f52be70b87a8/pv_komentajan_puhe_20_9_2010.pdf?MOD=AJPERES.
- Puheloinen A. (2011) *Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen maanpuolustusjuhlassa Iisalmessa 13.8.2011.* Puhe löytyy puolustusvoimien kotisivuilta kohdasta *Perustietoa, Puheet ja päiväkäskyt.*

- Puistola J.-A. (2011) *Yhteisestä juhlasta yhteiseen arkeen*. Kylkirauta 1/2011.
- Puistola J.-A. (2011) *Puolustusvoimain komentajan kenraali Ari Puheloisen haastattelu 8. joulukuuta 2011. Komentajana murroksessa*. Kylkirauta 4/2011.
- Pulkka A.-T. (toim.) (2010) *Orientaatiot, toimintakyky ja sitoutuminen: Valinnoista ja mittaamisesta sotilaskoulutuksessa. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos*, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Puolustusministeriö (2002) *Puolustusministeriön henkilöstöpoliittinen tasa-arvosuunnitelma*. Helsinki 8.11.2002.
- Puolustusministeriö (2003) *Puolustusvoimissa palvelevan henkilöstön arvoja, asenteita ja mielipiteitä kartoittava kysely syksyllä 2002*. Puolustusministeriön johtoryhmä 13.1.2003.
- Puolustusministeriö (2005) *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen ohjelma 2005*. Puolustusministeriö, Resurssipoliittinen osasto.
- Puolustusministeriö (2006) *Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006*. Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2006) *Turvallisesti tulevaisuuteen - Puolustusministeriön strategia 2025*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2006) *Puolustushallinnon viestintästrategia*. Scanseri Oy, Helsinki.
- Puolustusministeriö (2007) *Puolustusministeriön strategisen suunnittelun käsikirja*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2007) *Kansainvälisen puolustuspolitiikan strategia 2007–2025*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2007) *Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisen strategia*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2007) *Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen strategia*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2007) *Puolustusministeriön tutkimus- ja kehittämisstrategia*. KP Keili Oy.
- Puolustusministeriö (2010) *Puolustusministeriön strateginen suunnitelma*. www.defmin.fi.
- Puolustusministeriö (2010) *Puolustushallinnon tutkimustoiminta*. www.defmin.fi.
- Puolustusministeriö (2011) *Sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettelyä koskevan sääntelyn uudistaminen. Työryhmän mietintö*. Sotilaskäskytyöryhmän mietintö.

Puolustusvoimat (1998)	<i>Sotilaspedagogiikan perusteet</i> . Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus, Karisto Oy, Hämeenlinna.
Puolustusvoimat (2004)	<i>Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittäminen 2004–2017</i> . Pääesikunta, Koulutusosasto, 26.1.2004.
Puolustusvoimat (2005)	<i>Puolustusvoimien henkilöstöstrategia 2005 (Hestra 2005)</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2006)	<i>Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2005</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2009)	<i>Yleinen palvelusohjesääntö</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2009)	<i>Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2008</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2010)	<i>Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2009</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2011)	<i>Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2010</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2011)	<i>Puolustusvoimien kuntotestaajan käsikirja</i> . Edita Prima Oy, Helsinki.
Puolustusvoimat (2012)	<i>Puolustusvoimauudistuksen ratkaisumalli</i> . Puolustusvoimain komentajan valtioneuvoston linnassa 8.2.2012 pitämän tiedotustilaisuuden materiaali.
PvKK (1998)	<i>Sotilaspedagogiikan perusteet</i> . Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus, Karisto Oy, Hämeenlinna.
Puukka I. (2005)	<i>Valtapelit hallinnossa: tapaustutkimus sotilaskulttuurin puolustuksesta puolustushallinnon uudistamisessa</i> . Kustannus Oy Suomen mies.
Puukka I. (2010)	<i>Puolustusvoimissa ei saa olla eri mieltä (6-11), Suomi tarvitsee turvallisuusministeriön – Puolustusministeriön ja pääesikunnan yhdistäminen olisi hyvä alku (12-18), Strategiseen johtamiseen tarvitaan yhteinen viitekehys (19-21) ja Kuuliaisuus kunniaa – Strategiaan tarvitaan kriittistä keskustelua, kriittisyys ja innovatiivisuus pannassa (22)</i> . Suomen Sotilas 3/2010, 6-22.
Puukka I. (2011)	<i>Puolustusvoimauudistuksessa vaihtoehtona näyttäisi olevan vaihtoehdottomuus</i> . Sotilasaikakauslehti 11/2011, 44-49.
Pääesikunta (2004)	<i>Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittämisen strategia</i> . Pääesikunnan henkilöstöosasto, asiakirja R387/2004.

- Pääesikunta (2004) *Puolustusjärjestelmien kehitys. Sotatekninen arvio ja ennuste 2020 STAE 2020 (osat 1 ja 2). Sotatalousosasto, Edita Prima Oy, Helsinki.*
- Pääesikunta (2011) *Puolustusvoimat - kirjanpitoyksikön toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2010. Suunnitteluosasto, Helsinki 14.3.2011 (AH5622).*
- Pöysti T. (2009) *Kadettikoulu ajan hengessä perinteitä kunnioittaen. Kylkirauta 1/2009.*
- Raitasalo J. (2005) *Constructing War and Military Power After the Cold War. The Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the Post-Cold War Era. Edita Prima Oy, Helsinki.*
- Raitasalo J. (toim.) (2005) *Sodan kuvan muutos, Suomen Mies, Helsinki.*
- Raitasalo J. (toim.) *Muuttuva sota. Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.*
 Sipilä J. (2005) *Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.*
- Raitasalo J. (toim.) *Sota – teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen. Edita Prima Oy, Helsinki.*
 Sipilä J. (2008)
- Rall G. (2008) *Lentopäiväkirjani. Muistelmat 1938-2004. Koala-Kustannus, Helsinki.*
- Rantapelkonen J. (2005) *Painopiste isänmaan ja sen etujen puolustamisessa. Puolustusvoimain komentajan amiraali Juhani Kaskealan haastattelu. Kylkirauta 2/2005.*
 Kotro A.
- Rantapelkonen J. (2005) *Luovan sotilasjohtajuuden puolesta. Kylkirauta 3/2005.*
- Rantapelkonen J. (2006) *The Narrative Leadership of War. Presidential Phrases in the “War of Terror” and Their Relation to Information Technology. National Defence University, Department of Leadership and Management Studies, Hakapaino Oy, Helsinki.*
- Rasmussen M.V. (2004) *The Revolution in Military Affairse and the Boomerang Effect. DIIS Report 2004:6, Danish Institute for International Studies, Department of Political Science, University of Copenhagen.*
- Raunio A. (toim.) (2002) *Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla. Maavoimien taistelun kuvat 2020, Sotahistorian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Hakapaino Oy, Helsinki.*
- Rauste-von Wright M. *Oppiminen ja koulutus. WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.*
 von Wright J. (2000)
- Rayburn J.M. (2003) *Differences in charisma, ethics, personality, and Machiavellian characteristics of male and female marketing students. Academy of Marketing Studies Journal, July, 2003.*
 Overby J.
 Hammond K.

- Regan G. (2005) *Päin mäntyä – kirja sotilaallisista tunaroinneista.* Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Rhem J. (1995) *Deep/Surface Approaches To Learning: An Introduction.* The National Teaching & Learning Forum, Volume 5, Number 1, 1995, 1-2.
- Riedel S.L. (toim.)
Morath R.A. (2000)
McGonigle T.P. *Training Critical Thinking Skills for Battle Command.* U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, ARI Workshop Proceedings, 5-6 December 2000, Fort Leavenworth, Kansas.
- Rifkin J. (1997) *Työn loppu.* WSOY, Porvoo.
- Rinne R. (1998)
Salmi E. *Oppimisen uusi järjestys. Uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämänmittaisen opiskelun haasteena.* Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Risov M. (2006) *Dependent Scores within KAI and MBTI Instruments.* Paper SD04, University of Louisville, Louisville, KY.
- Robbins S.P. (1989) *Organizational Behavior. Concepts, Controversies, Applications.* Prentice-Hall International, Inc., New Jersey, USA.
- de Rond M. (2007)
Thietart R-A. *Choice, Chance, and Inevitability in Strategy.* Strategic Management Journal, volume 8, issue 5, pages 535 – 551.
- Ropp T. (1985) *War in the Modern World.* Collier Books, Macmillan Publishing Company, New York.
- Rosén G. (2004)
Parkkari J. *Sodan lait. Käsikirja.* Edita Publishing Oy, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Rosenhead J. (1998) *Complexity Theory and Management Practice.* Operational Research working papers, LSEOR 98.25. Department of Operational Research, London School of Economics and Political Science, London, UK.
- Rosenthal R. (1992)
Jacobson L. *Pygmalion in the Classroom.* Expanded edition. New York: Irvington.
- Rothbart M.K. (1981) *Measurement of Temperament in Infancy.* Child Development, 52, 569-578.
- Rousseau J-J. (1998) *Yhteiskuntasopimuksesta.* Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Routamaa V. (1997).
Honkonen M.
Asikainen V.
Pollari A-M. *Psychological Type and Leadership styles – Subordinate's Point of View.* Proceedings of the Leadership and Myers-Briggs Type Indicator, (April) 2-4, Washington DC.
- Routamaa V. (2008) *Upseerinarvot vs. asevelvollisuusikäisten arvot.* Sotatieteidenpäivät 21.5.2008 Maanpuolustus-korkeakoulu, Santahamina (esitys).

- Rubin A. (2004) *Tulevaisuudentutkimuksen lähestymistavat. Metodix* 2004, http://www.edelfoi.fi/fi/orgs/hse/materials/000_tulevaisuus
- Rudel H-U. (2011) *Stuka-lentäjä*. Koala-kustannus, EU.
- Rumelt R. (1974) *Strategy, Structure and Economic Performance*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Runco M.A. (toim.)
Pritzker S.R. (1999) *Encyclopedia of Creativity*. Academic Press, USA.
- Ruokanen T. (1995)
Nurmio A. *Suomi ja mahdolliset maailmat*. Areena. WSOY, Juva.
- Russell M. (2000) *Personality Styles of Effective Soldiers*. Military Review, January-February 2000, 70-74.
- Saarinen E. (1998) *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. WSOY, Juva.
- Saaristo K. (2004)
Jokinen K. *Sosiologia*. WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.
- Saburo Sakai (1962) *Samurai*. WSOY, Porvoo.
- Saini S.K. (2008) *Role of Intuition in Military Command*. Journal of Defence Studies, Vol. 2 No. 2, 2008, 75-88.
- Sak U. (2004) *A Synthesis of Research on Psychological Types of Gifted Adolescents*. From the Journal of Secondary Gifted Education 2004, 15(2), 70-79.
- Salminen P. (2005) *Maanpuolustuskorkeakoulu kehityksen tiellä*. Kylkirauta 4/2005.
- Salo M. (2008) *Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service*. National Defence University, Department of Education, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Salonen J. (2009) *Upseerivalinnoista upseerin uralle. Pääsykoe- ja opintomenestyksen yhteys työssä menestymiseen lyhyellä aikavälillä*. MpKK:n diplomityö yleisesikuntaupseerikurssi 54.
- Salonen J. (2010) *Upseerivalinnoista upseerin uralle*. Kylkirauta 1/2010.
- SAMS (2009) *SAMS. Lead. Design. Plan*. School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, Kansas, USA.
- Sands P. (2008) *Torture Team: Rumsfeld's Memo and the Betrayal of American Values*. Palgrave Macmillan, New York.

- Sashkin M. (1990)
Burke W.W. *Understanding and Assessing Organizational Leadership*. In Measures of leadership, Clark K.E. & Clark M.B. (toim.), West Orange, NY, Leadership Library of America, 297-325.
- Sawyer R.D. (2004) *The Essence of War. Leadership and Strategy from the Chinese Military Classics*. Westview Press, USA.
- Sawyer R.D. (2007) *The Seven Military Classics of Ancient China*. Basic Books, New York.
- Scales R.H. (2010) *Too Busy to Learn*. U.S. Naval Institute, Proceedings Magazine, February 2010, Vol. 136/2/1, 284.
- Schachter S. (1951) *Deviation, Rejection, and Communication*. Journal of Abnormal and Social Psychology, 46, 190-208.
- Schein E.H. (1992) *Organizational Culture and Leadership*. Jossey-Bass Management Series, Jossey-Bass Inc., San Francisco, California.
- Schieder T. (2000) *Fredrick the Great*. Pearson Education Limited, Addison Wesley Longman Singapore (Pte) Ltd., Singapore.
- Schirmer P. (2008)
Crowley J.C.
Blacker N.E.
Brennan R.R.
Leonard H.A.
Polich J.M.
Sollinger J.M.
Varda D.M. *Leader Development in Army Units. Views from the Field*. RAND Corporation.
- Schmidt F. (1998)
Hunter J. *The Validity and Utility of Selection Methods in Personnel Psychology: Practical and Theoretical Implications of 85 Years of Research Findings*. Psychological Bulletin, 124, 262-274.
- Schneider B. (toim.)
Smith D.P. (2004) *Personality and Organizations*. Lawrence Erlbaum Associate, Inc., Publishers, USA.
- Schoeffler S. (1977) *Cross-sectional Study of Strategy, Structure and Performance: Aspects of the PIMS Program*. Strategy + Structure = Performance, Thorelli H., Indiana University Press, USA.
- Seifert C.F. (2003)
Yukl G.
McDonald R.A. *Effects of Multisource Feedback and a Feedback Facilitator on the Influence Behavior of Managers toward Subordinates*. Journal of Applied Psychology, 88, 561-569.
- Senge P.M. (1990) *The Fifth Discipline. The Art & Practice of The Learning Organization*. A Currency Book, Doubleday Dell Publishing Group, Inc., New York.

- Shayer M. (1981)
Adey P. *Towards a Science of Science Teaching*. Heinemann, London.
- Sidebottom H. (2004) *Ancient Warfare. A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Italy.
- Sieff G. (2006)
Carstens L. *The Relationship Between Personality Type and Leadership Focus*. SA Journal of Human Resource Management, 2006, 4 (1), 52-62.
- Sierla A. (2007) *Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutukset*. Ulkoasiainministeriö.
- Sigelman C.K. (2008)
Rider E.A. *Life-Span Human Development*. Wadsworth Publishing Company, USA.
- Sihvo A. (1928) *Valmistautumisesta Sotakorkeakouluun – muutamia näkökohtia, ohjeita ja tietoja*. Otava, Helsinki.
- Siilasmaa R. (2010)
Ahtisaari M.
Ala-Pietilä P.
Jungner M.
Komi K.
Ojajärvi A.
Parkkinen M.
Siimes O.
Räty A.
Virtanen V. *Suomalainen asevelvollisuus. Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava*. Puolustusministeriö, Painoyhtymä, 28.9.2010.
- Siilasmaa R. (2010) *Suomalainen asevelvollisuus puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava*. Kylkirauta 3/2010.
- Simon H.A. (1982, 1997) *Models of Bounded Rationality*, vol. 1–3. Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
- Sinerma M. (2002) *Adolf Ehrnrooth*. WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.
- Sinkko R. (toim.) (2005) *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Sinkko R. (2009)
Nurmela S. *Johtamistyyli ja johtajan notkeus – kadettiupseerit, reserviupseerit ja politiikan johtajat*. TNS-Gallup.
- Sinkko R. (2011) *Reserviupseerit – käyttämätön resurssi? Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 69*, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Sipilä H. Upseeriliiton pääsihteerin osalta viittauksen yhteydessä kerrotaan erikseen *Sotilasaikakauslehden* kulloinkin viitattava numero.

- Sirén T. (toim.)
Puistola J.-A. (2004)
Raitasalo J.
Takamaa K.T.
Tavaila A.
- Turvallisuuspoliittisten vaihtoehtojen Suomen puolustusjärjestelmälle aiheuttamia vaikutuksia.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Sirén T. (toim.) (2009)
- Verkostoavusteinen puolustus 2030.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Sirén T. (toim.) (2010)
- Minne kuljet suomalainen sotilasjohtaja? Suomalaisen sotilasjohtamisen seminaari 2009.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Sirén T. (toim.) (2011)
- Strateginen kommunikaatio ja informaatio-operaatiot 2030.* Juvenes Print Oy, Helsinki.
- Skyttner L. (2005)
- General Systems Theory. Problems, Perspectives, Practice.* World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. Singapore.
- Smith A. (1993)
- An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.* Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis, Indiana.
- Smither J.W. (2005)
London M.
Reilly R.R.
- Does Performance Improve Following Multisource Feedback? A Theoretical Model, Meta-analysis, and Review of Empirical Findings.* Personnel Psychology, 58, 33-66.
- Smither J. (2008)
Brett J.
Atwater L.
- What Do Leaders Recall about Multi-source Feedback?* Journal of Leadership and Organization Studies, vol. 14, no. 3, 2008, 202-218.
- Solis G.D. (2010)
- The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War.* Cambridge University Press, USA.
- Soros G. (1999)
- Kansainvälisen kapitalismin kriisi. Avoin yhteiskunta uhattuna.* Kustannusosakeyhtiö Tammi, Sulkava.
- Speer A. (1969)
- Diktaattorin työkaluna.* Kirjayhtymä, Tampereen kirjapaino Oy.
- Speth C.A. (2007)
Namuth D.M.
Lee D.J.
- Using the ASSIST Short Form for Evaluating an Information Technology Application: Validity and Reliability Issues.* Informing Science Journal, Volume 10, 2007, 107-119.
- Stamp G.P. (1988)
- Longitudinal Research into Methods of Assessing Managerial Potential.* Brunel Institute of Organisation and Social Studies.
- Steele R.D. (2010)
- Human Intelligence: All Humans, All Minds, All the Time.* Advancing Strategic Thought Series, The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

- Stein M.I. (1960)
Heinze S.J. *Creativity and the Individual: Summaries of Selected Literature in Psychology and Psychiatry*. The Free Press of Glencoe, Illinois.
- Steiner G.A. (1979) *Strategic Planning: What Every Manager Must Know*. Free Press, New York.
- Sternberg R.J. (2000)
Forsythe G.B.
Hedlund J.
Horvath J.A.
Wagner R.K.
Williams W.M.
Snook S.A.
Grigorenko E.L. *Practical Intelligence in Everyday Life*. Cambridge University Press, New York, USA.
- Sternberg R.J. (toim.) (2004) *Handbook of Creativity*. Cambridge University Press 2004, USA.
- Sternberg R.J. (2004)
O'Hara L. *Creativity and Intelligence*. Handbook of Creativity, Cambridge University Press 2004, USA, 251-272.
- Strachan H. (toim.)
Herberg-Rothe A. (2007) *Clausewitz in the twenty-first century*. Oxford University Press Inc., Piddles Ltd., King's Lynn, Norfolk.
- Strachan H. (2010) *Clausewitzin Sodankäynnistä*. Ajatus Kirjat, WS Bookwell Oy, Juva.
- Straus S.G. (2009)
Parker A.M.
Bruce J.B.
Dembosky J.W. *The Group Matters. A Review of the Effects of Group Interaction on Processes and Outcomes in Analytic Teams*. RAND Corporation.
- Suila K. (2008) *Suomen helikopterihanke*. Selvitysmies Keijo Suilan raportti Suomen NH90-hankinnasta 1998–2008, www.defmin.fi, 1.3.2008.
- Sulkunen P. (1994) *Johdatus sosiologiaan & Sosiologian avaimet - näkökulmia yhteiskuntaan*. WSOY, Porvoo.
- Sumer H.C.
Sumer N.
Sahin Nesrin
Sahin Nail
Demirutku K.
Eroglu B. *Development of a Personality Test Battery to be Used in Officer Selection in the Turkish Armed Forces*. Paper presented at the RTO HFM Workshop on "O@er Selection", held in Monterey, USA, 9-11 November 1999, and published in RTO MP-55.
- Sun Tzu (1998) *Sodankäynnin taito*. Tietosanoma Oy, WSOY, Juva.
- Sunzi (2005) *Sodankäynnin taito*. Gaudeamus, Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Tainio R. (1987)
Räsänen K.
Santalainen T. *Suuryritykset ja niiden johtaminen Suomessa. Liiketoiminnan johtamisesta yhtiön strategiseen johtamiseen*. Ekonomia, Weilin+Göös, Tampereen kirjapaino Oy Tamprint, Tampere.

- Tainio R. (toim.)
Valpola A. (1996) *Johtajana muutoksissa – kokemuksia ja näkemyksiä liike-elämästä.* Ekonomia, WSOY, Porvoo.
- Tainio R. (toim.) (2007) *Suomalainen johtajuus puntarissa.* WSOY, WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Takamaa K.T. (2004) *Sotajuoni vai sotapetos? – Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä.* Tiede ja Ase, 62, 2004, 87-121.
- Takamaa K.T. (2005) *Sodankäyntiä järjestävän kansainvälisen oikeuden muutos - onko mikään muuttunut? Muuttuva sota,* Raitasalo & Sipilä (toim.), Suomen Mies, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Takamaa K.T. (2005b) *Verkkosodankäyntiin liittyviä kansainvälis-oikeudellisia ongelmia – oikeudellisen sääntelyn perusteiden kartoitusta.* Kirjassa *Kansainvälistyvä oikeus. Juhlakirja professori Kari Hakapää 60 vuotta.* Kivirova. T. (toim.), Lapin yliopiston oikeus-tieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Rovaniemi.
- Taleb N.N. (2007) *Musta joutsen: erittäin epätodennäköisen vaikutus.* Terra Cognita, Helsinki.
- Taloustutkimus Oy (2008) *Korkeakoulujen imago tutkimus 2008.* Taloustutkimus Oy.
- Tammikivi J. (2010)
Kotro A. *Maanpuolustustahto on puolustuskyvyn perusta. Puolustusvoimain komentajan kenraali Ari Puhelaisen haastattelu.* Kylkirauta 2/2010.
- Taratuta J. (2008) *Enlightenment Came to the Military.* Defence & Security n:o 116, 17.10.2008.
- Tavaila A. (2004)
Forsström P.
Inkinen P.
Puistola J-A.
Sirén T. *Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Taylor B. (1986) *Corporate Planning for the 1990s: The New Frontiers.* Long Range Planning, N:o 6, 1986.
- Taylor S. (1993) *The Relationship Between the Kirton Adaption-Innovation Inventory and the MBTI Creativity Index.* Discovering the Creativity, Gryskiewicz S.S. (toim.). Center for Creative Leadership, Greensboro, North Carolina, USA, 1998, 201-205.
- Terho S. (toim.) (2009) *Strategian jäljillä.* Edita Prima Oy, Helsinki.
- Thomas A. (1968)
Chess S.
Birch H.G. *Temperament and Behavior Disorders in Children.* New York University Press, New York.

- Thomas A. (1977) *Temperament and Development*. Brunnel/Mazel Publishers, New York.
- Thomas A. (1980) *The Dynamics of Psychological Development*. Brunnel/Mazel Publishers, New York.
- Thompson J.L. (1999) *Strategic Management. Awareness and Change*. International Thomson Business Press, London, UK.
- Thornton R. (2011) *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Thukydides (1995) *Peloponnesolaissota*. WSOY, Juva.
- Toffler A. (1991) *Suuri käänne*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Toffler A. (1994) *Sodan ja rauhan futurologia*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Toiskallio J. (1996) *Kouluttajakulttuuri tutkimuskohteena*. Teoksessa Tietoyhteiskunnan koulutuskulttuuri: sotilaspedagogiikan tutkimusohjelman suuntaviivoja (toim. Toiskallio J.), Edita, Helsinki.
- Tolvier R.F. (2007) *Erich Hartmann*. Koala-Kustannus, Paul Pietsch Constable T.J. Verlage GmbH + Co.
- Torvi K. (2004) *Turvassa EU:ssa – kaukana kavala maailma*. EVA:n Suomi, EU ja maailma –asennetutkimus 2004. Yliopistopaino.
- Triandis H.C. (1995) *Individualism and Collectivism*. Westview Press, CA: San Francisco.
- Tromblee M.L. (2009) *Strategic Communication through Design: A Narrative Approach*. United States Army School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Trompenaars F. (1993) *Riding the Waves of Culture. Understanding Cultural Diversity in Business*. WSOY, Finland.
- Tuchman B.W. (1994) *The Guns of August*. Ballantine Books, USA.
- Tucker M.L. (2008) *Can You Guess a Person's Politics by Their Personality? Psychologist Team Says Yes*. Election 2008, AlterNet, 29.10.2008.
- Tuomi O. (1996) *Uusi geopolitiikka*. Gaudeamus, Tampere.
- Tuominen J. (toim.) (2011) *Nuoret, arvot ja maanpuolustus. Yksilö, yhteiskunta ja organisaatiot turvallisuudessa –seminaarin julkaisu*. Edita Prima Oy, Helsinki.

- Turpeinen V. (2005) *Oppimisen ekologia, kasvatuksen ekologinen kestävyys*. Acta Universitatis Tamperensis, Tampere University Press.
- Turtola M. (2009) *Aksel Fredrik Airo. Taipumaton kenraali*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Turtola M. (2009b) *Risto Ryti. Elämä isänmaan puolesta*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- USA (DoD) (2004) *2004 Army Transformation Roadmap. A Campaign-Quality Army with Joint and Expeditionary Capabilities*. Department of the Army.
- USA (DoD) (2005) *The National Defense Strategy of the United States of America*. <http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nds1.pdf>
- Uusikylä K. (1999) *Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa*. Atena Kustannus, WSOY, Juva.
- Uusikylä K. (2002) *Isät meidän. Luovaksi lahjakkuudeksi kasvaminen*. PS-kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.
- Uusikylä K. (2003) *Vastatulia. Inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta*. PS-Kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.
- Uusikylä K. (2005) *Lahjakkaiden kasvatusta*. PS-Kustannus, WS Bookwell Oy, Juva.
- Vahtera S. (2007) *Opinjanoiset optimistit lukiossa*. Psykologia 04/07, 248-262.
- Vainikainen A. (1998) *Varusmiesten johtajavalintatutkimus 1995*. PvKK, erillisraportteja 1/1998, RT-Print Oy, Pieksämäki.
- Valkealahti K. (2002) *Tunne itsesi – löydä työmotivaatiosi lähde*. Itsetuntemuksesta voimaa työssä jaksamiseen, 31-35. Levón-instituutti (Vaasan yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus), Oy Ykkös-Offset Ab, Vaasa 2004.
- Valpola A. (2007) *Kuntajohto muutoksen osajana*. Kuntatyö kunnossa –sarjaa, Kuntien eläkevakuutus, Helsinki.
- Valtioneuvosto (2004) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*. Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004. Edita.
- Valtioneuvosto (2009) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. Valtioneuvoston selonteko (23.1.2009).
- Vartia P. (2003) *Kansantalous 2028*. ETLA, Taloustieto Oy, Yliopistopaino, Helsinki.
- Ylä-Anttila P.
- Vasama P-M. (1980) *Johdatus tilastotieteeseen (osat I ja II)*. Gaudeamus, Satakunnan Kirjateollisuus Osakeyhtiö, Pori.

- Vegetius (2001) *Epitome of Military Science*. Liverpool University Press, EU.
- Vestergaard E. (1991)
Löfstedt J-I.
Ödman P-E. *Johdatus kasvatuksen filosofiaan*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Vihavainen T. (1998) *Stalin ja suomalaiset*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Villikari M. (2007) *Puolustusvoimien turvallisuustoiminnan strategian toteutuminen merivoimissa*. MpKK:n diplomityö yleisesikuntaupseerikurssi 53.
- Virta J. (2010) *Kun sana on pakko lukea*. Kylkirauta 1/2010.
- Virta J. (2012) *Juoksuhaudoista yhteiskuntaan. Vuosien 1965-1975 sotilaallista maanpuolustusta ja puolustusvoimia koskevan joukkotiedotuksen diskursiivinen tarkastelu*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print.
- Visser B.A. (2006)
Ashton M.C.
Vernon P.A. *Beyond G: Putting Multiple Intelligences Theory to the Test*. Intelligence, 34, 487-502.
- Visuri P. (1997) *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. WSOY, Juva.
- Visuri P. (toim.) (2001) *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Otava, Helsinki.
- Visuri P. (2003) *Jomini – sotatieteen klassikko*. Kylkirauta 1/2003.
- Visuri P. (2011) *Clausewitzian War Theory and the Defence Doctrines of Small States: Case Finland*. Teoksessa: *Clausewitz Goes Global. Carl von Clausewitz in the 21st Century*. Reiner Pommerin (ed.), Carola Hartmann Miles-Verlag, Berlin.
- Voipio T. (2010)
Wiman R. *Puheenvuoro: Sosiaaliturvaa koko ihmiskunnalle*. Ulkopoliittikka 1/2010.
- Voltaire (2000) *Kaarle XII:n historia*. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vonderembse M.A. (1987)
White G.P. *Operations Management. Concepts, Methods, and Strategies*. West Publishing Company, MN, USA.
- Vowell J.B. (2004) *Between Discipline and Intuition: The Military Decision Making Process in the Army's Future Force*. School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.
- Vuorisjärvi E. (1990) *Petsamon nikkeli kansainvälisessä politiikassa 1939-1944*. Otava Oy, Keuruu.

- Waldman D.A. (1998) *Has 360-degree Feedback Gone Amok?* Academy of Management Executive, Vol. 12 No.1, 86-94.
- Atwater L.E.
Antonioni D.
- Warden J.A. (1995) *Air Theory for the Twenty-first Century*. Battlefield of the Future. 21st Century Warfare Issues (chapter 4). Schneider B.R. & Grinter L.E. (toim.), Air War College, Maxwell Air Force Base, Alabama.
- Wardynski C. (2009)
Lyle D.S.
Colarusso M.J. *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: A Proposed Human Capital Model Focused Upon Talent*. Officer Corps Strategy Series, The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Wardynski C. (2010)
Lyle D.S.
Colarusso M.J. *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Retaining Talent*. Officer Corps Strategy Series, The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Wardynski C. (2010)
Lyle D.S.
Colarusso M.J. *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Developing Talent*. Officer Corps Strategy Series, The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Wardynski C. (2010)
Lyle D.S.
Colarusso M.J. *Towards a U.S. Army Officer Corps Strategy for Success: Employing Talent*. Officer Corps Strategy Series, The Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Wartiovaara M. (2007) *Alexander Suvorov ja voittamisen oppi*. Kylkirauta 4/2007.
- Watts A.W. (2002) *Zen*. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Webb R.A. (1975)
Daurio S.P. *Formal Operations in Very Bright 8- to 14-Year Olds*. ERIC Education Resources Information Center (EJ109776)
- Webb S. (2004) *Exploring the Relationship of Emotional Intelligence to Transformational Leadership Within Mentoring Relationships*. Department of Psychology, College of Arts and Sciences, University of South Florida.
- Weber M. (1964) *The Theory of Social and Economic Organizations*. Free Press, New York.
- Weber M. (1989) *Maailmanuskonnot ja moderni länsimainen rationaalisuus. Kirjoituksia uskonnon sosiologiasta*. Vastapaino, Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Weinberger L.A. (2003) *An Examination of the Relationship Between Emotional Intelligence, Leadership Style and Perceived Leadership Effectiveness*. Human Resource Development Research Center, Swanson & Associates.

- Weintraub S. (1998) *The Hidden Intelligence: Innovation through Intuition*. Butterworth-Heinemann, USA.
- Weiss (1992) *Major Genes of General Intelligence*. Personality and individual Differences, 13 (1992), 1115-1134.
- Westerlund H. Upseeriliiton puheenjohtajan osalta viittauksen yhteydessä kerrotaan erikseen *Sotilasaikakauslehtien* kulloinkin viitattava numero.
- White House (2002) *The National Security Strategy of the United States of America*. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>
- Whittington R. (1997) *What Is Strategy – and Does It Matter?* International Thomson Business Press, L.E.G.O. Spa, Vicenza.
- Wiest A. (toim.) (2009) *Vietnamin sota*. Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Williams D.L. (1998) *Frequencies of Myers Briggs Type Indicator (MBTI) Among Military Leaders*. Journal article by; Journal of Leadership Studies, Vol. 5, 1998.
- Xenikou A. (2006)
Simosi M. *Organizational Culture and Transformational Leadership as Predictors of Business Unit Performance*. Journal of Managerial Psychology, Vol. 21, No. 6, 2006, 566-579.
- Yamamoto Tsunetomo (2006) *Hagakure. Samurain tie*. Memfis Books, Karisto, Hämeenlinna.
- Yang Chao-Chin (2010)
Wan Chin-Shen
Chiou Wen-Bin *Dialectical Thinking and Creativity Among Young Adults: A Postformal Operations Perspective*. Psychological Reports, 2010, 106, 1, 1-14.
- Yavitz B. (1984)
Newman W.H. *Strateginen suunnittelu käytännössä*. Oy Rastor Ab, WSOY, Juva.
- Young D. (1951) *Rommel*. Tammi, Jaakkoo Osakeyhtiö, Turku.
- Zeeman E.C. (1977) *Catastrophe Theory. Selected papers, 1972-1977*. Addison-Wesley Publishing Co., Reading, Massachusetts-London-Amsterdam.
- Zhukov G.K. (1969) *Marshall Zhukov's Greatest Battles*. Harper & Row, Publishers, Inc.

Kadettikouluun hakeutuminen (vuosi 2008 täydennettynä vuodella 2009)

Sotatieteiden maisterin opintoihin voidaan hyväksyä hakija,¹⁹²⁷ joka on

- 1) suorittanut reservin upseerin koulutuksen,
- 2) yliopistoasetuksen (115/1998) mukaisesti kelpoinen korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin,
- 3) henkisen ja fyysisen kuntonsa ja terveytensä sekä elämäntapojensa puolesta upseerin ammattiin sopiva,
- 4) enintään 26-vuotias ja lentäjäksi koulutettava enintään 23-vuotias kadettikurssin alkaessa, ellei hakija jo ole puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen virassa,
- 5) suorittanut hyväksytysti valintatilaisuuden testit ja kokeet.

Opintoihin voidaan hyväksyä myös reservin aliupseerin koulutuksen saanut hakija, joka täyttää muut kelpoisuusehdot, kun hän ennen kadettikurssin alkamista suorittaa hyväksytysti Reserviupseerikoulussa 30.7.–28.8.2008 toimeenpantavan joukkueenjohtajakurssin.

Valintatilaisuuteen kutsuttavien ikärajasta voidaan poiketa Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorin päätöksellä. Ikärajasta poikkeamisen perusteena voi olla hakijan koulutustausta, hakemuksessa ilmoitettu koulutusvaihtoehtolukkuus ja hakijan sopivuus siihen sekä hakijan toimiminen puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen virassa.

Hakijalta edellytettävät erityiset terveysvaatimukset:

- Hakijan tulee kuulua palveluskelpoisuusluokkaan A.
- Kuulon tulee puhealueella (500–2 000 Hz) olla 20 dB tai parempi. Puhealueen ulkopuolella kuulo voi olla huonommassa korvassa korkeintaan 40 dB kahdella taajuusalueella tai molemmissa korvissa korkeintaan 40 dB yhdellä taajuusalueella.
- Merivoimien linjoille on näkökykyyn, väriaistiin ja muihin fysiologisiin ominaisuuksiin liittyviä vaatimuksia, jotka otetaan huomioon valintojen yhteydessä. Niistä saa lisätietoja merisotalinjan esittelysivuilta.

Alkupisteet muodostavat 40 % kokonaispistemäärästä.¹⁹²⁸ Nämä pisteet muodostuvat aikaisemmista opinnoista ja viimeisimmästä sotakoulutodistuksesta.

Aikaisempien opintojen pisteytyksellä kartoitetaan hakijan koulutettavuutta sotatieteiden maisteriksi. Enimmäispistemäärä aikaisemmista opinnoista on 50 pistettä. Opintojen pisteytyksessä otetaan huomioon korkeimman pistemäärän antama vaihtoehto seuraavista: ylioppilastodistus tai toisen asteen ammatillisen tutkinnon todistus.

Ylioppilastutkintotodistuksesta huomioon otettavat aineet:

- äidinkieli
- matematiikka
- enintään kaksi muuta arvosanaa paremmuusjärjestyksessä.

¹⁹²⁷ Tarkastelussa keskitytään vain ylioppilastaustan omaaviin hakijoihin, joita pääosa opiskelupaikan saaneista on. *Kursivoidut* alaviitteet on lainattu sellaisinaan valintaoppaasta, kun taas muut ovat tutkijan omia kommentteja yms.

¹⁹²⁸ Viittaus alkupisteiden 40 %:n osuuteen kokonaispisteistä on virheellinen; asiaan palataan hetken kuluttua.

Ylioppilastodistuksesta saatavat lähtöpisteet (2008)

Arvosana	Äidinkieli, Matematiikka laaja	Matematiikka yleinen	Reaali	Vieras ja 2. kotim. kieli (pitkä)	Vieras ja 2. kotim. kieli (k-p tai lyhyt)
L	13	9,5	9,5	13	11,5
E	12	8,5	8,5	12	10,5
M	10,5	7	7	10,5	9
C	9,5	6	6	9,5	8
B	8,5	5	5	8,5	7
A	7	4	4	7	5,5

Vuoden 2009 valintakoeoppaassa ylioppilastutkintotodistuksen pisteytys kuitenkin muuttui seuraavan taulukon mukaiseksi (taulukko on siis lainattu vuoden 2009 valintaoppaasta):

Ylioppilastodistuksesta saatavat lähtöpisteet (2009)

Arvosana	Pitkän oppimäärän koe (äidinkieli, suomi/ruotsi toisena kielenä, pitkä matematiikka, A-kieli, reaaliaineen koe)	Lyhyen oppimäärän koe (lyhyt matematiikka, B-, C- tai D-kieli)
L	12,5	9
E	11,5	7
M	10	5
C	7	3
B	5	1
A	2	0

Viimeisimmällä sotakoulutodistuksella kartoitetaan hakijan motivaatiota, ammattiin soveltuvuutta ja kiinnostusta alaan. Mikäli hakija on suorittanut sekä aliupseerikurssin (AUK:n) että reserviupseerikurssin (RUK:n), pisteytyksessä huomioidaan paremman pistemäärän antama todistus.

Viimeisimmän sotakoulutodistuksen pisteet määräytyvät seuraavalla tavalla:¹⁹²⁹

- opistoupseerin tutkintotodistus 10–40 pistettä¹⁹³⁰
- upseerin perusopintojen todistus 10–40 pistettä¹⁹³¹
- reserviupseerikurssin loppupisteet 5–40 pistettä
- aliupseerikurssin loppupisteet 0–30 pistettä¹⁹³²

¹⁹²⁹ Vuoden 2009 valintaoppaassa maksimipisteet olivat kaikkien ryhmien osalta viisi pistettä alhaisemmat.

¹⁹³⁰ *Opistoupseerin tutkinnon perusopintojen kaikkien arvosteltujen oppiaineiden arvosanojen keskiarvo interpoloidaan lineaarisesti ylimmän ja alimman hyväksytyyn kokonaispistemäärän välillä.*

¹⁹³¹ *Upseerin perusopintojen (kadettikurssit 88–92 ja merikadettikurssit 71–75) kaikkien arvosteltujen oppiaineiden arvosanojen keskiarvo interpoloidaan lineaarisesti ylimmän ja alimman hyväksytyyn kokonaispistemäärän välillä. 93. kadettikurssista alkaen huomioidaan pisteytyksessä määräaikaisen reserviupseerein virkaan johtavasta koulutuksesta saatu opintosuoritusote silloin, kun otteen kaikki opinnot ovat hyväksytysti suoritettut.*

Valintakoepisteillä mitataan hakijan koulutettavuutta, motivaatiota, ammattiin soveltuvuutta ja kiinnostusta alaan. Valintakoepisteet muodostavat 60 % kokonaispistemäärästä.¹⁹³³ Nämä pisteet muodostuvat soveltuvuusarviosta, aineistokokeesta ja fyysisen kunnon testauksesta. Soveltuvuusarvioinnissa yksikin hylätty osio on karsiva.

Valintakoepisteet määräytyvät seuraavalla tavalla:¹⁹³⁴

- soveltuvuusarvio 0–50 pistettä¹⁹³⁵
- aineistokoe 0–20 pistettä¹⁹³⁶
- fyysisen kunnon testaus 0–5 pistettä¹⁹³⁷

Valintapisteiden kertyminen

Pisteiden kertyminen	Lähtöpisteet (40 %)		Valintakoe (60 %)	Yhteensä (100 %)
	Aikaisemmat opinnot (20 %)	Viimeisin sotakoulutodistus (20 %)		
Pisteet	0-50	0-40	0-75	0-165

Valinnoissa¹⁹³⁸ saman pistemäärän saaneiden keskinäinen paremmuusjärjestys määräytyy seuraavien pisteytyskohteiden osoittamassa järjestyksessä: valintakokeen tulokset, viimeisin sotakoulutodistus ja aikaisemmat opinnot.¹⁹³⁹

¹⁹³² RUK:n ja AUK:n kurssin pistemäärä interpoloidaan lineaarisesti ylimmän ja alimman hyväksytyn kokonaispistemäärän välillä.

¹⁹³³ Viittaus valintakoepisteiden 60 %:n osuuteen kokonaispisteistä on virheellinen; asiaan palataan hetken kuluttua..

¹⁹³⁴ Vuoden 2009 valintaoppaassa aineistokokeesta saatava maksimipistemäärä nousi 20:stä 25:een.

¹⁹³⁵ Soveltuvuusarvioon sisältyy psykologiset testit, ryhmäkoe, haastattelu sekä varusmieskoulutuksen loppuarviointi ja johtajaindeksi. Soveltuvuusarvion enimmäispistemäärä on 50 pistettä. Opistoupseereilla varusmieskoulutuksen loppuarvioinnin ja johtajaindeksin sijasta soveltuvuusarviointiin sisältyy viimeisimmän kehityskeskustelun suoritusarviointi. Soveltuvuusarvioinnin kokonaispistemäärä määräytyy näiden eri osatekijöiden yhteisvaikutuksesta, jonka määrittää soveltuvuuden arviointiin erikoistunut psykologi. Tarvittaessa psykologi voi myös hankkia lisätietoa hakijan varusmiesaikaisesta suoriutumisesta.

¹⁹³⁶ Aineistokoe perustuu hakijoille koetta edeltävänä päivänä jaettuun tieteelliseen artikkeliin tai muuhun materiaaliin, johon hakijoilla on aikaa tutustua. Ennen varsinaista koetta materiaali kerätään pois. Esseevastausta edellyttäviin kysymyksiin tulee vastata materiaalin perusteella. Aineistokoeosion maksimipistemäärä on 20 pistettä.

¹⁹³⁷ Fyysisen kunnon testin (Cooper-testi) rajat ovat samat sekä naisille että miehille. Maksimipistemäärä testistä on 5 pistettä, jonka saa juoksemalla vähintään 3 200 metriä. Alle 2 600 metriä juosseiden valintakoe on hylätty (2 600 m 0 pistettä, 2 700 m 1 piste, 2 800 m 2 pistettä, 2 900 m 3 pistettä, 3 000 m 4 pistettä ja 3 200 m 5 pistettä).

¹⁹³⁸ Vuoden 2009 valintaoppaassa sotakoulutodistuksesta saatava maksimipistemäärä oli 35 ja valintakokeesta 80.

¹⁹³⁹ Kapteeni Hännisen mukaan vuoden 2008 valintaoppaassa ilmoitetut lähtöpisteiden (40 %) ja valintakokeen (60 %) painoarvot olivat oppaaseen vahingossa tullut virhe eli todellisuudessa kustakin osiosta saadut pisteet laskettiin yksinkertaisesti vain suoraan yhteen loppupisteiksi.

Joakim Salosen korrelaatiomatriisi

Kok N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Pk	180	Vk	Siv	Sot	POP	Jk1	SK	Jk2	Tu1	SM	Jk3	Tu2	SAR1	Tu1	Amh1	Tyh1	SAR2	Tu2	Amh2	Tyh2
1	1.000																			
2	.753 ***	1.000																		
3	.580 ***	.120	1.000																	
4	.770 ***	.322 ***	.321	1.000																
5	.482 ***	.251 ***	.532 ***	.317 ***	1.000															
6	.531 ***	.549 ***	.097 ***	.399 ***	.372 ***	1.000														
7	.444 ***	.249 ***	.527 ***	.240 ***	.909 ***	.342 ***	1.000													
8	.507 ***	.480 ***	.183 ***	.370 ***	.397 ***	.826 ***	.365 ***	1.000												
9	.141 ***	.006 ***	.275 ***	.071 ***	.326 ***	-.036 ***	.386 ***	.047 ***	1.000											
10	.245 ***	.028 ***	.541 ***	-.049 ***	.813 ***	.055 ***	.735 ***	.196 ***	.386 ***	1.000										
11	.261 ***	.066 ***	.163 ***	.251 ***	.272 ***	.577 ***	.311 ***	.604 ***	.247 ***	.233 ***	1.000									
12	.192 ***	-.169 ***	.345 ***	.224 ***	.455 ***	.017 ***	.475 ***	.033 ***	.462 ***	.179 ***	.287 ***	1.000								
13	.012 ***	-.019 ***	-.066 ***	.098 ***	.080 ***	.283 ***	.059 ***	.254 ***	-.041 ***	-.013 ***	.089 ***	.163 ***	1.000							
14	-.004 ***	-.035 ***	-.026 ***	.041 ***	.079 ***	.264 ***	.081 ***	.229 ***	-.021 ***	.035 ***	.126 ***	.159 ***	.899 ***	1.000						
15	-.037 ***	-.033 ***	-.074 ***	.013 ***	.062 ***	.206 ***	.055 ***	.206 ***	-.112 ***	.008 ***	.033 ***	.053 ***	.796 ***	.624 ***	1.000					
16	.043 ***	.001 ***	-.080 ***	.164 ***	.072 ***	.262 ***	.014 ***	.241 ***	-.005 ***	-.066 ***	.066 ***	.179 ***	.857 ***	.689 ***	.474 ***	1.000				
17	.203 ***	.175 ***	.036 ***	.190 ***	.127 ***	.562 ***	.079 ***	.331 ***	.035 ***	-.064 ***	.093 ***	.135 ***	.590 ***	.478 ***	.530 ***	.527 ***	1.000			
18	.164 ***	.100 ***	.034 ***	.197 ***	.104 ***	.291 ***	.053 ***	.296 ***	.015 ***	-.028 ***	.045 ***	.154 ***	.589 ***	.521 ***	.475 ***	.521 ***	.891 ***	1.000		
19	.199 ***	.187 ***	.051 ***	.159 ***	.101 ***	.308 ***	.082 ***	.285 ***	.031 ***	-.053 ***	.075 ***	-.005 ***	.356 ***	.216 ***	.471 ***	.263 ***	.815 ***	.600 ***	1.000	
20	.157 ***	.143 ***	.034 ***	.141 ***	.129 ***	.302 ***	.075 ***	.234 ***	-.048 ***	-.061 ***	.089 ***	.189 ***	.580 ***	.489 ***	.403 ***	.607 ***	.799 ***	.654 ***	.417 ***	1.000

*p < .05 **p < .01 ***p < .001

- 1) Pk = Päätykohteet
2) Vk = Vainikko-kohteet
3) Siv = Sivulijasteet
4) Sot = Soihasteet
5) POP = Pöytäpöytäkohteet
6) Jk1 = Pöytäpöytäkohteiden keskiarvo
7) SK = Kandidaattivaiheen 6 oppiaineen arvosuorien summa

8) Jk2 = Kandidaattivaiheen johtamiskäytännön arvosuorien summa
9) Tu1 = Kandidaattivaiheen tuulilähteen arvosuorien summa
10) SW = Maastervaiheen 6 oppiaineen arvosuorien summa
11) Jk3 = Maastervaiheen johtamiskäytännön arvosuorien summa
12) Tu2 = Soihasteiden maastervaiheen 6 oppiaineen arvosuorien summa
13) SAR1 = 1. palvelusvuoden suoritusarvojen tulos
14) Tu1 = SAR1:n alikriteerin tulokset

15) Amh1 = SAR1:n alikriteeri toiminta työssä
16) Tyh1 = SAR1:n alikriteeri toiminta työssä
17) SAR2 = 2. palvelusvuoden suoritusarvojen tulos
18) Amh2 = SAR2:n alikriteeri tulokset
19) Tyh2 = SAR2:n alikriteeri toiminta työssä
20) Tyh2 = SAR2:n alikriteeri toiminta työssä

Lähde: Salonen 2009, 121-122 (liite 5).

*"Dixi est animam levavi"*¹⁹⁴⁰

¹⁹⁴⁰ "Olen puhunut ja huojentanut mieleni."

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisupseereiden valmiuksia toimia puolustusvoimien strategisissa johtotehtävissä. Tarkastelun taustalla on kaikkien aikojen merkittävimmän sotateoreetikon, preussilaisen Carl von Clausewitzin sota- ja strategiateoriassa esittämät poikkeuksellisen hyvää strategia koskevat näkemykset. Clausewitzlaisen näkemyksen mukaisesti tutkimuksessa upseereiden strategisia valmiuksia tarkastellaan nykytieteelle tyypillisestä oppimisteoreettisesta näkökulmasta poiketen selvästi harvinaisemmasta persoonallisuusteoreettisesta näkökulmasta. Tutkimuksen keskeisenä johtopäätöksenä puolestaan on, että suomalaisupseereiden strategisissa valmiuksissa näyttäisi olevan varsin paljonkin parantamisen varaa. Itse asiassa jopa niin paljon, että mahdollisesti kyseinen asia tulee muodostumaan Suomen maanpuolustuskyvylle jopa suuremmaksi haasteeksi kuin puolustusvoimille viime aikoina asetetut suuret taloudelliset säästövelvoitteet...

ISBN 978-952-60-4547-4
 ISBN 978-952-60-4748-5 (pdf)
 ISSN-L 1799-4934
 ISSN 1799-4934
 ISSN 1799-4942 (pdf)

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu
Johtaminen ja kansainvälinen liiketoiminta
www.aalto.fi

**KAUPPA +
TALOUS**

**TAIDE +
MUOTOILU +
ARKKITEHTUURI**

**TIEDE +
TEKNOLOGIA**

CROSSOVER

**DOCTORAL
DISSERTATIONS**